

שבוע פרשת ויצא

(11 – 17 November 18)

ג' – ט' כסלו תשע"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודעה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מודה אני לפניך, מלך חי וקיים שהתחזקת בי נשמותי בחמלה. רבה אמונתך.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על דברי תורה:

והערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפנינו, ובפי כל עמך בית ישראל, ונהיה אנחנו וצאצאינו, וצאצאי כל עמך בית ישראל, כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמחה. ברוך אתה יי, המלמד תורה לעמו ישראל: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה יי, נותן התורה:

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל אהרן ואל בניו לאמר פה תברכו את בני ישראל אמור להם:

יברך יהוה וישמך: יאר יהוה | פניו אליך ויחנך: ישא יהוה | פניו אליך וישם לך שלום:

ושמו את שמך על בני ישראל ואני אברכם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להניח תפילין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על מצות תפילין:

קריאת שמע

שמע ישראל, יי אלהינו, יי אחד:

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ואהבת את יי אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. והיו הדברים האלה, אשר אנכי מצוה היום, על לבבך. ושננתם לבניך ודברת בם, בשבתך בביתך ובליכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וקשרתם לאות על ירך, והיו למטפת בין עיניך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. והיה אם שמע תשמעו אל מצותי, אשר אנכי מצוה אתכם היום, לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו, בכל לבבכם ובכל נפשכם. ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש, ואספת דגנך ותרשך ויצהרך. ונתתי עשב בשדה לבקמך, ואכלת וישבעת. השמרו לכם פן יפתה לבבכם, וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם. וחרה אף יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יכולה, ואבדתם מהרה מעל הארץ הפתה אשר יי נתן לכם. ושמעתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם, וקשרתם אותם לאות על ידכם והיו למטפת בין עיניכם. ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם, בשבתך בביתך ובליכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. למען יראו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבותיכם לתת להם, כימי השמים על הארץ.

ויאמר יי אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על פגפי בגדיהם לדורתם, ונתנו על ציצת הפנף, פתיל תכלת. והיה לכם לציצת, וראיתם אתו, וזכרתם את כל מצות יי, ועשיתם אתם, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי, והייתם קדשים לאלהיכם. אני יי אלהיכם, אשר הוצאתי אתכם, מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, אני יי אלהיכם (אני יי אלהיכם) אמת.

נכון לומר קודם התפילה:

הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החדש.

יהי רצון מלפניך, יי אלהינו ואלהי אבותינו, שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ונתן חלקנו בתורתך. אך צדיקים יודו לשמך וישבו ישרים את פניך.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת צדקה משלו - שלחוקה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שנים - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניהם בחרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיו.

מוזמור משני פסוקים רמו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הָלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֲמִיּוֹת: ב פִּי גִבֹּר עָלֵינוּ | חֲסִדוֹ וְאַמֶּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קית.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מזה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ב וְאִמְרוּנָא יִשְׂרָאֵל פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ג וְאִמְרוּנָא בֵּית־אֱהֲרֹן
פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ד וְאִמְרוּנָא יִרְאֵי יְהוָה פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ה מִן־הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמִרְחַב יְהוָה:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מִה־יַּעֲשֶׂה לִּי אָדָם: ז יְהוָה לִי בַּעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בִּשְׁנָאִי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה
מִבְּטַח בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בְּגִדִּיבַיִם: י כָּל־גּוֹיִם סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה פִּי אֲמִילִם: יא סִבְבוּנִי
גַּם־סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה פִּי אֲמִילִם: יב סִבְבוּנִי כְּכִבְדִּים דַּעֲכוּ כַּאֲשֶׁר קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה פִּי אֲמִילִם: יג דַּחַח
דַּחִיתִנִּי לִנְפֹל וַיהוָה עֲזָרְנִי: יד עָנִי וּזְמִירַת יְהוָה וַיהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רָנָה וַיִּשְׁוֹעָה בְּאֶהְלִי צְדִיקִים
יָמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יָמִין יְהוָה רֹמְמָה יָמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: יז לֹא־אֲמֹת בִּי־אֲחִיָּה וְאִסְפָּר מַעֲשֵׂי
יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרֵנִי יְהוָה וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹא־בָם אוֹדָה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ: כא אוֹדֶךָ פִּי עֲנִיתִנִּי וְתַחֲיֵלִי לִישׁוּעָה: כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגְלָה וְנִשְׁמַחָה בּוֹ: כה אֲנָא
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנָא יְהוָה הַצִּלֵּיתָהּ נָא: כו בְּרוּךְ הִבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבַתֵּיךְ עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה בִּיטוֹב פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

אגרות קודש

ב"ה, י"ב כסלו, תשכ"ב

ברוקלין.

הו"ח אי"א נ"נ וכו' מו"ה יעקב חיים שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מז' חשון עם המצורף אליו בו כותב אודות הסכמה למה שמכין לדפוס וכו'

וידוע ומפורסם שאין זה בנוהג בית הרב,

ויהי רצון מהשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית (וכמבואר בארוכה באר היטב בתורת
הבעש"ט, וידועה הוכחת רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשו"ע - פוסק בנגלה דתורה
- אשר גמרא ערוכה בזה (חולין ס"ג ע"א) עה"פ משפטיך תהום רבה כי הוה חזי שלך אמר עיין שם
בפירוש רש"י) יצליחו בהמצטרך לו בגו"ר.

מתאים לתוכן כתבו, תקותי שלמותר לעוררו ע"ד הכרח הפצת המעניות תורת הבעש"ט ולכל
לראש בקביעות עתים בלימוד תורה זו מספרי תלמידיו וכיו"ב קביעות בכל יום ובהוספה ביום השבת
אשר קדש הוא לה'.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

מפתח כללי

(א) סדר הנחת תפילין	ב	(כ) מסכת מנחות עם ביאורים	ב
(ב) מזמורי תהלים קיז, קיח	ג	מדף צג עד דף צט. רטז	
(ג) מאמר ד"ה ויחלום והנה סולם מוצב ארצה			
שבת פרשת ויצא, ט' כסלו, ה'תשכ"ה	ה		
(ד) שיחת שבת פרשת ויצא,			
ט' כסלו, ה'תשכ"ה	טז		
(ה) משיחות שבת פרשת ויצא, ט' כסלו ה'תשנ"ב	כה		
(ו) לקוטי-שיחות פרשת ויצא כרך טו	לט		
(ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל			
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	מג		
(ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויצא	מד		
(ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויצא	מה		
(י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויצא	עז		
(יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)			
לשבוע פרשת ויצא	עח		
(יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויצא	פח		
(יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צ		
שיעורי רמב"ם			
(יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויצא	צג		
(טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויצא	קעא		
(טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויצא	רא		
(יז) נביאים וכתובים			
ירמיה פרק ה, שיר השירים פרק ז-ח	רג		
(יח) משניות – מסכת קידושין/בבא קמא			
ביאור קהתי	רה		
(יט) עין יעקב מסכת מגילה	רטו		
(לא) חומש לקריאה בציבור	רנח		
(לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רסז		
(לג) לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא	רסח		
(לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רסט		

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

(כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
אדמו"ר הזקן	רמד
(כב) שולחן ערוך הלכות עובדי דרכים/הפקר	
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רמה
(כג) תורה אור ד"ה וללכן שתי בנות	
אדמו"ר הזקן	רמו
(כד) שערי תשובה	
אדמו"ר האמצעי	רנ
(כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	
אדמו"ר הצ"צ "מחצית חן"	רנא
(כו) תורת שמואל תרל"ב	
אדמו"ר מוהר"ש	רנא
(כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	
אדמו"ר מוהרש"ב	רנב
(כח) ספר המאמרים – ה'תרפ"ט	
אדמו"ר מוהר"צ	רנג
(כט) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	
אדמו"ר מוהר"צ	רנו
(ל) אגרות קודש	
אדמו"ר מוהר"צ	רנו

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

וּנְרַכְתָּהּ דִּי נָחַשׁ. שְׁקוּהִי דִּי פְּרִזֵּל, רַגְלוּהִי מִנְהִין דִּי פְּרִזֵּל
וּמִנְהִין דִּי חֶסֶף⁸ (ראשו של זהב טוב, חֲזוּהוּ וְזִרְעוּתֵיהּ שֶׁל
כֶּסֶף, מַעְיֹו וִירְכִיו שֶׁל נְחוֹשֶׁת. שׁוּקִיו שֶׁל פְּרִזֵּל, רַגְלֵיו -
מֵהֶן שֶׁל פְּרִזֵּל, וּמֵהֶן שֶׁל חֶרֶס).

(ב) וּמִבְּאֵר בְּזָה וּמִבְּאֵר בְּזָה בדברי המדרש
האמורים ה'צמח צדק' פְּאֲרוּכָה
(ומביא גם פְּמָה עֲנִינִים
מֵאֲדָמוֹר ה'האמצעי, בעל יום
ההולדת' ו'יום ההילולא'
ד'ט' כְּסֵל, שְׁנוּלד ב'ט' כסלו בשנת
תקל"ד ונסתלק ב'ט' כסלו בשנת
תקפ"ח ו'בעל הגאולה' ד'יו"ד
כְּסֵל שיצא מבית האסורים ב'ד'
כסלו תקפ"ז), וְזֶה-לְשׁוֹנוֹ⁹ של
אדמו"ר הצמח-צדק:

וַיּוֹכֵן עוֹד עַל-פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב
בְּמִקּוֹם אַחֵר¹⁰: לְהִבִּין, דְּהִנֵּה
לְפַעְמִים אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹¹
גְּבִי מַעֲשֶׂה דְּאִיּוֹב, שְׁטֵן לְשֵׁם
שְׁמַיִם נִתְכַּפֵּן, כְּדִפְרִישׁ רִשְׁיִי
(איוב א' ז') כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה
נִשְׁפָּח לִפְנֵי אֱלֹקֵינוּ זְכוּתוֹ שֶׁל
אַבְרָהָם, כַּמֵּאֲמָר חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּגִמְרָא
שֶׁהִשְׁתֵּן בֵּא לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
וְהִסִּית כְּגֹדֵד אִיּוֹב כִּיּוֹן שִׂרָא שֶׁהִיִּיתָה
דַּעְתּוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹטָה
לְאִיּוֹב וְחָשַׁשׁ שֶׁמָּא תִשְׁתַּכַּח רַחֲמֵנוּ
שֶׁל אַבְרָהָם. וְלְפַעְמִים אָמְרוּ

נאמר בפרשת השבוע:

וַיַּחְלֹם יַעֲקֹב אֲבִינוּ בְּדַרְכּוֹ מִבְּאֵר שֶׁבַע לַחֲרֹן וְהִנֵּה סֵלֶם מַצֵּב אֲרֻצָּה
גוֹ'¹, וְאִיתָא מוֹבָא בְּמֵאֲמָר חֲסִידוֹת שֶׁל ה'צמח צדק' האדמו"ר
השלישי בשושלת אדמו"ר חב"ד (בְּאַחַד הַבִּיכְלָאָף כִּרְךְ שֶׁל מֵאֲמָרֵי
חֲסִידוֹת בְּכַתְבֵּי-ד' שְׁיִצְאֹו
לְאַחֲרֹנָה לְחֵרֹת² בְּדֶרֶךְ כָּל
הַכּוֹנֵנָה שֶׁהִגִּיעוּ לִידֵי הָרִבִּי מְרוֹסִיָּה),
שְׁמַעֲיָנוּ בְּמִדְרָשׁ פְּמָה
פִּירוּשִׁים עַל ה"סוּלֶם" שִׂרָא
יַעֲקֹב אֲבִינוּ בַּחלוּם, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
וּמִפְּרָט.

בס"ד. שבת פרשת ויצא, ט' כסלו, ה'תשכ"ה*

וַיַּחְלֹם וְהִנֵּה סֵלֶם מַצֵּב אֲרֻצָּה גוֹ'¹, וְאִיתָא
בְּמֵאֲמָר שֶׁל ה'צמח צדק' (בְּאַחַד
הַבִּיכְלָאָף שְׁיִצְאֹו לְאַחֲרֹנָה לְחֵרֹת²), שְׁמַעֲיָנוּ
בְּמִדְרָשׁ פְּמָה פִּירוּשִׁים עַל ה"סוּלֶם". פִּירוּשׁ
הָרִאשׁוֹן: "וְהִנֵּה סֵלֶם" - זֶה הַכֶּבֶשׂ, "מַצֵּב
אֲרֻצָּה" - זֶה מִזְבֵּחַ כוֹ'³ שְׁעִמֹר
עַל הַקֶּרֶעַ, וְלִפִּי פִירוּשׁ זֶה -
קָאִי מִכוּון סוּלֶם עַל תְּפִלָּה⁴,
שְׁבִמְקוֹם קֶרֶבְנֹת תְּקִנּוֹם⁵
מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ תְּקִנּוּ חֲכָמִים
תְּפִלוֹת בְּמִקּוֹם הַקֶּרֶבְנֹת.
וּפִירוּשׁ הַשֵּׁנִי: "סֵלֶם" - זֶה
סִינִי³, וְלִפִּי פִירוּשׁ זֶה - קָאִי
מִכוּון "סוּלֶם" עַל הַתּוֹרָה
שֶׁנִּתְּנָה בְּסִינִי. וְשִׁנִּי פִירוּשִׁים
אֵלּוּ הֵם בְּחִינֹת הַסוּלֶם שֶׁבְּקִדּוּשָׁה. וְאַחֲרֵ-כֵן
מְבִיא פִירוּשׁ שְׁלִישִׁי⁶, "וַיַּחְלֹם וְהִנֵּה סֵלֶם" - זֶה
חֲלוּמוֹ שֶׁל נְבוֹכַדְנֶצַּר כוֹ', דְּנְבוֹכַדְנֶצַּר הִנֵּה
מִמְרָאָה מִתְּנִיּוֹ וְלִמְעֵלָה טוֹב, וּמִמְרָאָה מִתְּנִיּוֹ
וְלִמְטָה רַע'⁷, וְזֶהוּ הַצֵּלֶם שֶׁרָאָה בְּחֲלוּמוֹ,
רִאשָׁה דִּי-דָהָב טָב, חֲדוּהִי וְדִרְעוּהִי דִּי כֶסֶף,
מַעוּהִי וְנִרְכָּתָהּ דִּי נָחַשׁ. שְׁקוּהִי דִּי פְּרִזֵּל, רַגְלוּהִי
מִנְהִין דִּי פְּרִזֵּל וּמִנְהִין דִּי חֶסֶף⁸ (ראשו של זהב
טוב, חֲזוּהוּ וְזִרְעוּתֵיהּ שֶׁל כֶּסֶף, מַעְיֹו וִירְכִיו שֶׁל נְחוֹשֶׁת. שׁוּקִיו שֶׁל פְּרִזֵּל, רַגְלֵיו -
מֵהֶן שֶׁל פְּרִזֵּל, וּמֵהֶן שֶׁל חֶרֶס).

טוב, חֲזוּהוּ וְזִרְעוּתֵיהּ שֶׁל כֶּסֶף, מַעְיֹו וִירְכִיו שֶׁל נְחוֹשֶׁת. שׁוּקִיו שֶׁל פְּרִזֵּל, רַגְלֵיו -
מֵהֶן שֶׁל פְּרִזֵּל, וּמֵהֶן שֶׁל חֶרֶס).

(ב) וּמִבְּאֵר בְּזָה וּמִבְּאֵר בְּזָה פְּאֲרוּכָה (ומביא גם פְּמָה עֲנִינִים מֵאֲדָמוֹר
ה'האמצעי, בעל יום ההולדת' ו'יום ההילולא' ד'ט' כְּסֵל, ו'בעל
הגאולה' ד'יו"ד כְּסֵל), וְזֶה-לְשׁוֹנוֹ⁹:

וַיּוֹכֵן עוֹד עַל-פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמִקּוֹם אַחֵר¹⁰: לְהִבִּין, דְּהִנֵּה לְפַעְמִים אָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹¹ גְּבִי מַעֲשֶׂה דְּאִיּוֹב, שְׁטֵן לְשֵׁם שְׁמַיִם נִתְכַּפֵּן, כְּדִפְרִישׁ
(איוב א' ז') כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה נִשְׁפָּח לִפְנֵי אֱלֹקֵינוּ זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם.
מֵהֶן שֶׁל פְּרִזֵּל, וּמֵהֶן שֶׁל חֶרֶס, מַעוּהִי דִּי כֶסֶף, חֲדוּהִי וְדִרְעוּהִי

(* ע"פ לקו"ש ח"ה ע' 382 ואילך. 1) פרשתנו כח, יב. 2) באב. מס' 31 (נרפס לאח"ז באוה"ת ויצא כרך ה' תתמ, ב ואילך). 3) ב"ר פס"ח, יב. 4) וכו' בזהר ח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. ת"ז תי' מה. 5) ברכות כו, ב. 6) ב"ר שם, יד. 7) ת"ז תס"ו (צז, א). ע"ח שער ק"נ רפ"ג. 8) דניאל ב, לב-לג. 9) אוה"ת שם ע' תתמה ואילך. - במהדורא זו ניתוספו ע"י המו"ל עוד איזה ציוני מ"מ, סימני פיסוק וחלוקה לקטעים. 10) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך לאזניא ע' קנה. - ושם בסוף המאמר: (נמצא בדרוש ויחלום אות א'), וכנראה הכוונה לדרוש זה. וא"כ צ"ל: אות ז. 11) ב"ב טז, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 רבוֹתֵינוּ ז"ל: נִתֵּן עֵינֵינוּ יצר הרע, השטן בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן
2 וְהִתְרִיבֵנוּ כּוֹ' (פֶּרֶק ה' דְּסוּפָה, דָּף נב סוף עמוד א), וְנִתֵּן
3 עֵינֵינוּ - מִשְׁמַע מַחֲמַת קִנְאָה, שֶׁהוּא רַע גָּמּוּר וְהָרִי זוֹ סְתִירָה
4 שֶׁמֶצֶד אֶחָד הַשְּׁטָן מִתְכוּן לטוב, וּמֶצֶד שֵׁנִי הוּא רַע גָּמּוּר.
5 אֶף הֶעֱנִין, דִּהְנֶה נִזְכָּר בְּעֵץ
6 חַיִּים 'שְׁקִלְיֹת דִּאֲצִילוֹת'
7 מִבּוֹאֵר בְּקִבְלָה וְחִסְדוֹת שֶׁהַכּוֹחוֹת
8 שֶׁכֵּנֶגֶד צֵד הַקְדוּשָׁה נִקְרָא 'קְלִיפּוֹת'
9 (כִּי הֵם מְכַסִּים וּמְסַתְּרִים עַל הָאֱלֹקוֹת,
10 כִּשְׁם שֶׁהַקְּלִיפָה מְכַסֶּה עַל הַפָּרִי) וְגַם
11 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת (הָרִאשׁוֹן וְהַנֶּעֱלָה
12 מֵאֲרֻבַּע הָעוֹלָמוֹת הָרוּחָנִים הַכְּלָלִים
13 אֲצִילוֹת-בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה) יֵשׁ
14 'קְלִיפּוֹת', אֲבָל כִּיוֵּן שֶׁעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
15 הוּא אֱלֹקוֹת מִמֶּשׁ וְאֵין בּוֹ מִצִּיאוֹת שֶׁל
16 נִבְרָאִים נִפְרָדִים מֵאֱלֹקוֹת, הָרִי
17 הַקְּלִיפּוֹת' שֶׁבּוֹ אֵין לָהֶם מַעֲמָד
18 וּמִצָּב בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, כִּי
19 "לֹא יִגּוֹרֵךְ רַע" כְּתִיב¹²,
20 אֲלֵא עֵינֵי מְדוּר שְׁלֵהֶם שֶׁל
21 הַקְּלִיפּוֹת דִּאֲצִילוֹת' הוּא בְּעוֹלָם
22 הַבְּרִיאָה (כֵּן מִבָּאֵר בְּעֵץ
23 חַיִּים 'שֶׁעַר הַקְּלִיפּוֹת' פֶּרֶק
24 ב', וְזֶה-לְשׁוֹנוֹ: שְׁאוֹתָן תִּרְיִן
25 צִיפְרִין שֵׁנִי הַצִּיפּוֹרִים הֵן מִן
26 הָאֲצִילוֹת מִמֶּשׁ, אֲלֵא שֶׁהֵם
27 יִרְדּוּ לְמִטָּה לְדוּר וְלִשְׁכּוֹן
28 בְּהִיכְלוֹת הַקְּלִיפּוֹת דְּבְרִיאָה,
29 עַד-כָּאן-לְשׁוֹנוֹ. וְצִיפּוֹת-עֵינֵינוּ,
30 דְּשֵׁם פֶּרֶק ג' כְּתִיב כִּי הֵם
31 בְּמְדוּר אֶחָד יַחַד הַקְּלִיפּוֹת
32 דִּאֲצִילוֹת יוֹשְׁבִים בְּעוֹלָם
33 הָאֲצִילוֹת כּוֹ' עַד-כָּאן-לְשׁוֹנוֹ
34 וְאֵם כֵּן הוּא זוֹ סְתִירָה לְאִמּוֹר כֵּן שֶׁאֵין
35 לָהֶם 'מְדוּר' בִּאֲצִילוֹת אֲלֵא דוּקָא
36 בְּבְרִיאָה. אֶף בְּשֶׁעַר 'קְלִיפּוֹת'
37 נִגְהַ' פֶּרֶק ט' כְּתִיב בְּעֵץ חַיִּים,
38 וְזֶה-לְשׁוֹנוֹ: כִּי 'דְּכָר-וְנוֹקְבָא'
39 הַחַסֵּד בֵּין הַמִּדּוֹת שֶׁבְּסִפְרוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת
40 ("וְעִיר אֲנִפִּין") וּסְפִירוֹת הַמַּלְכוּת נִמְשָׁל
41 לַיֵּסֶד בֵּין זָכָר (בְּחִינַת 'מִשְׁפִּיעַ') וְנִקְבָּה
42 (בְּחִינַת 'מְקַבֵּל'), וְכֵנֶגֶד כָּל עֵינֵינוּ
43 בְּקְדוּשָׁה יֵשׁ 'לְעוֹמֶת זֶה' בְּקִלְפּוֹת,
- ובחינת 'זכר ונקבה' דקליפה דאצילות הם תמיד למטה
ב'בריאה', ואין עולין למעלה אם לא בעת יניקתם לקבל
השפעה מהאור המאיר בעולם האצילות, כנזכר לעיל. עד כאן
לשוננו. וזהו כמו שנתבאר כאן הרי לפנינו מקור נוסף לאמור כאן
שאכן באצילות אין מקום לקליפות.
ועין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל
אדמו"ר ה'צמח צדק' על הפסוק בשיר
השירים אָנִי חוֹמָה¹³, גְּבִי
המשמעות הפנימית של האמור
בהמשך הפסוק וְשָׂדֵי
כמגדלות¹⁴. ועין ברבות מדרש
רבה פֶּרֶשׁת בֹּא פֶּרֶק טו קל"ב
ד', וְזֶה-לְשׁוֹנוֹ: בְּכֶסֶד שֶׁל
הַקֶּבֶץ אֵין דְּכָר רַע נוֹגֵעַ,
שֶׁנֶּאֱמָר לֹא יִגּוֹרֵךְ רַע, עַד-
כָּאן-לְשׁוֹנוֹ. והינו לא זו בלבד
שאין מגורים של רע באצילות, אף
בהיכל קדשי-קדשים
דְּבְרִיאָה שֶׁהוּא הַנִּקְרָא כֶּסֶד
עוֹלָם הַבְּרִיאָה נִקְרָא 'עוֹלָם הַכֶּסֶד'
(ואחד הטעמים לכך הוא ככתוב 'ועל
הכסא דמות כמראה אדם', ועולם
הבריאה הוא בבחינת 'כסא' ר'מקום
מושב' לאור של עולם האצילות הנקרא
'אדם') וגם ב'היכל קדשי קדשים' של
עולם הבריאה אין מקום ר'מגורים'
למציאות של רע (והקליפות נמצאות
בעולם הבריאה רק בדרגות נמוכות
יותר מ'היכל קדשי קדשים'). וכן
מבאר ב'עץ חיים' שער מה
פֶּרֶק ב' ש'מדור' הקליפות בעולם
הבריאה הוא רק למטה מהיכל קדשי
קדשים' וְזֶה-לְשׁוֹנוֹ: כִּי הִנֵּה
בְּאֲרָנוּ לְעִיל כִּי כָּל הַשְּׂבָעָה
הִיכְלִי דְקְלִיפָה דְבְרִיאָה כִּנְגַד
שבע המידות העליונות בצד הקדושה
הם למטה מההיכל השביעי
העליון דְקָדְשֵׁי-קְדָשִׁים
דְּבְרִיאָה דְקְדוּשָׁה, עַד-כָּאן-
לְשׁוֹנוֹ. ומבאר שם ש'קליפות
דאצילות' ירדו למטה מעולם
האצילות לְדוּר וְלִשְׁכּוֹן בְּהִיכְלֵי

(12) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג, ג. (13) ראה רשימות הצ"צ לשה"ש עה"פ (ע' רח ואילך). נדפס לאח"ז באוה"ת
שה"ש ח"ב ע' תשנז. (14) שה"ש ח, י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 אַהויבָה לַמֶּלֶךְ הַרוּצָה שְׂכָנו יַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן, מַה־שְּׂאִין־כֶּן כְּשִׁמְפֹתָהּ
45 אוֹתוֹ וְתוֹכַל לוֹ, אֵין זֶה רְצוֹן הַמֶּלֶךְ. וְזֶהוּ מֵאָמֵר רַבּוֹתֵינוּ
46 וְ"ל שְׁטָן שְׂבָא לִפְנֵי הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא וּבִקֵּשׁ לְנִסּוֹת אֶת אִיּוֹב, וְכוּנָתוֹ
47 הִיטָה שְׂלָא תִשְׁתַּכַּח זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אַבִּינוּ (כַּמֵּאמֵר חֲכָמֵינוּ ד"ל שֶׁהוּבָא
48 לַעֲלִי) וּפְנִינָה אֵשֶׁת אֶלְקָנָה שֶׁהִיטָה

49 מְכַעֲסָה אֶת חֲנָה עַל כֵּךְ שֶׁלִּפְנֵינָה הָיוּ
50 יְלָדִים וְלִחְנָה לֹא הָיוּ יְלָדִים, וְכוּנָתָה
51 הִיטָה כִּדִּי שְׁחָנָה תִּתְּפַל לְתַבְּשָׁן מַה־
52 לִלְדֹת לְשֵׁם שְׁמִים נִתְּפָנוּ כו',
53 שְׁשִׁירֵשׁ הָרַע הַמְּחִיָּה הוּא
54 טוֹב כו'. וְכִשְׁיֹרֵד לְמִטָּה עַל
55 דֶּרֶךְ הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל דְּרוֹגַת רַבּוֹת
56 וְעוֹבֵר צִמְצוּמִים רַבִּים נַעֲשֶׂה
57 בְּאֵמֶת רַע גָּמּוֹר כו' עַד־כָּאן־
58 לְשׁוֹנוֹ.

59 וְהִנֵּה, מֵאַחֵר שֶׁבִּשְׁרָשׁוֹ הוּא
60 טוֹב, דִּהְיֵנוּ מִשָּׁל הַזּוֹנָה
61 שִׁחְפָּצָה בְּאֵמֶת שְׂלָא יֵצִית
62 אוֹתָהּ הֵבֵן, וְתִשְׁמַח מְאֹד
63 כְּשִׁלָּא יִתְּפֹתָהּ הֵבֵן, כְּמוֹ
64 שְׂשִׁימָח הָאֵב שֶׁשָּׁלַח אוֹתָהּ לְנִסּוֹת
65 אֶת הֵבֵן. וְאַם־כֶּן אֵין הַפְּרָשׁ
66 בִּינָה לְבֵין הָאֵב בְּשׁוּרֵשׁ הַדְּבָרִים
67 וּבְכוּנָתָהּ וּבְמִטָּה שֶׁל הַנִּסְיוֹן אֱלָא
68 הַהִבְדֵּל הוּא בַּעֲשִׂית הַנִּסְיוֹן
69 לְנִסּוֹת הֵבֵן, שְׂמַעֲשֶׂה זֶה שֶׁל
70 הַפְּתוּי הוּא נִרְאֶה כְּאֵלּוּ זֶה
71 שְׂמַנְסָה אֶת הֵבֵן חֲפָצָה מְאֹד
72 שְׂשִׁימָשׁוֹ בְּרַע, אָף שְׂאִינוּ
73 אֵמֶת כָּלָל, וְהַרְצוֹן הָאִמְתִּי שֶׁלָּהּ
74 הוּא שֶׁהֵבֵן לֹא יִתְּפֹתָה אֵלּוּ יַעֲמֹד
75 בְּנִסְיוֹן רַק שְׂמַלְבֶּשֶׁת עֲצָמָה
76 בְּלִבּוֹשׁ שְׂאִינוּ שְׁלָה וְגָד
77 רְצוּנָה הָאִמְתִּי, רַק בְּשִׁבִּיל
78 הַשְׂמִיחָה שִׁיְהִיָּה לְהָאֵב
79 כְּשִׁינְעִמּוֹד הֵבֵן בְּנִסְיוֹן. הִנֵּה
80 עִם כָּל זֶה, בֵּין שֶׁהִלְבוֹשׁ
81 הוּא הִסְתָּר גָּמּוֹר עַד כִּדִּי כֵךְ

1 ה'קְלִיפּוֹת דְּבִרְיָאָה', כְּהוּבָא לַעֲלִי. הָרִי אִם־כֶּן אֵין נִוְגְעִין
2 בְּהַפְסָא, שֶׁהוּא פְּנִימִיּוֹת וְתוֹכִיּוֹת הֵיכַל קְדֻשָׁה־הַקְדָּשִׁים
3 שְׁבַעֲסֹל הַבְּרִיאָה, אֵלּא נִמְצְאוֹת לְמִטָּה מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב שֵׁם 'שְׁעַר
4 כֶּסֶם הַכְּבוֹד', הָרִי דְּבִרְיָ הָאֲרִיז"ל עוֹלִים מִמֶּשׁ בְּקִנְיָה אֶחָד
5 עִם דְּבִרְיָ ה'רַבּוֹת' הַמְדַּרְשׁ רַבָּה
6 הַנ"ל).

7 וְלִהְבִּין זֶה, מַהוּ שְׁנִקְרָאוּ מִצַּד
8 אַחֵר 'קְלִיפּוֹת דְּאֲצִילוֹת', וְאַף־
9 עַל־פִּי־כֶן מְדוּרִיָּהּ בְּעוֹלָם
10 הַבְּרִיאָה דְּוָקָא וְלֹא בְּעוֹלָם
11 הָאֲצִילוֹת. גַּם בְּעֵצֶם הַדְּבָר לֹא מוֹכֵן
12 אֵיךְ יִתְּכֵן לְשׁוֹן 'קְלִיפָה'
13 דְּאֲצִילוֹת', וְלִכְאוּרָה זֶה סְתִיָּה
14 מִיָּנִיָּה וְבִיָּה שְׂאִיף יִקְרָא בְּשֵׁם
15 'אֲצִילוֹת' מִלְשׁוֹן 'אֲצִל' וְסִמּוֹךְ לוֹ,
16 לְהוֹרֹת עַל כֵּךְ שְׁבַעֲסֹל זֶה יֵשׁ גִּילּוּי
17 אֱלֹקוֹת וְכִיטוֹל לְאֱלֹקוֹת מֵאַחֵר
18 שֶׁהִיא 'קְלִיפָה' שְׂמַכְסָה וּמִסְתִּירָה
19 עַל הָאֱלֹקוֹת (וְעֵין מַה שְׁנִתְּבָאָר
20 מִזֶּה בְּדְבַר־הַמִּתְחִיל בְּמֵאמֵר
21 הַפּוֹתַח בְּמֵאמֵר חֲכָמֵינוּ ד"ל קָא
22 מְפַלְגִי¹⁵ יֵשׁ מִחֲלּוּקָה בְּמִתְבָּתָא
23 דְּרִקְעִי, אִם בְּהִתָּר קְדָמָה לְשַׁעַר
24 לְבָן, הָאֵם הַנֶּנֶע טוֹרֵר אוֹ לֹא כו'
25 שְׂבַסְפֵּר 'לְקוּטֵי תוֹרָה' לְאֶדְמוֹר הַזֶּקֶן
26 שֵׁם יֵשׁ בִּיאור אֲרוֹךְ לְמוֹשֵׁג 'קְלִיפּוֹת'
27 דְּאֲצִילוֹת).

28 אָף הָעֵינִין הוּא, דִּהְנֵה מְבָאָר
29 בְּמִקּוֹם אַחֵר¹⁶ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
30 עַל פְּסוּק¹⁷ וַיַּעַשׂ מִשָּׁה נֶחֱשׁ
31 נֶחֱשֶׁת, וְזֶה־לְשׁוֹנוֹ: דִּהְנֵה כָּל
32 רְעוֹת וְדִינִים רַחֲמָנָא־לְצֻלָּן
33 שְׁנִתְּהוּ בְּעוֹלָם, שְׂרָשָׁם
34 וּמִקּוֹרֵם הַמְּחִיָּה אוֹתָם הוּא
35 טוֹב, וְכִמְשָׁל הַזּוֹנָה עִם כֶּן
36 הַמֶּלֶךְ הַמְּבָאָר בְּזִהַר חֶלֶק בִּי
37 פְּרִשְׁת תְּרוּמָה דָּף קֶסֶג עֲמֹד
38 א, שֶׁהַמֶּלֶךְ שׁוֹכֵר אוֹתָהּ כִּדִּי לְנִסּוֹת אֶת
39 בְּנוֹ שֶׁכָּל רְצוּנָה וְחֲפָצָה שְׂלָא
40 יֵצִית אוֹתָהּ, שְׁבֵן הַמֶּלֶךְ לֹא יִשְׁמַע
41 לָהּ וְלֹא יִחַסֵּר וּבִזְזָה תִּתְּעַנֵּג יוֹתֵר
42 אִם בֶּן הַמֶּלֶךְ לֹא יִשְׁמַע לָהּ הִיא תִּתְּעַנֵּג
43 יוֹתֵר מֵאַשֶׁר אִם כֵּן יִשְׁמַע לָהּ, שִׁתְּהָא

1 דְּבִרְיָאָה', כְּהוּבָא לַעֲלִי. הָרִי אִם־כֶּן אֵין נִוְגְעִין
2 בְּהַפְסָא, שֶׁהוּא פְּנִימִיּוֹת וְתוֹכִיּוֹת הֵיכַל קְדֻשָׁה־
3 הַקְדָּשִׁים, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב שֵׁם 'שְׁעַר כֶּסֶם הַכְּבוֹד',
4 הָרִי דְּבִרְיָ הָאֲרִיז"ל עוֹלִים מִמֶּשׁ בְּקִנְיָה אֶחָד עִם
5 דְּבִרְיָ ה'רַבּוֹת' הַנ"ל). וְלִהְבִּין זֶה, מַהוּ שְׁנִקְרָאוּ
6 'קְלִיפּוֹת דְּאֲצִילוֹת', וְאַף־עַל־פִּי־כֶן מְדוּרִיָּהּ
7 בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה דְּוָקָא. גַּם אֵיךְ יִתְּכֵן לְשׁוֹן
8 'קְלִיפָה דְּאֲצִילוֹת', שְׂאִיף יִקְרָא בְּשֵׁם 'אֲצִילוֹת'
9 מֵאַחֵר שֶׁהִיא 'קְלִיפָה' (וְעֵין מַה שְׁנִתְּבָאָר מִזֶּה
10 בְּדְבַר־הַמִּתְחִיל קָא מְפַלְגִי¹⁵ בְּמִתְבָּתָא דְּרִקְעִי,
11 אִם בְּהִתָּר קְדָמָה כו').

12 אָף הָעֵינִין הוּא, דִּהְנֵה מְבָאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר¹⁶ עַל
13 פְּסוּק¹⁷ וַיַּעַשׂ מִשָּׁה נֶחֱשׁ נֶחֱשֶׁת, וְזֶה־
14 לְשׁוֹנוֹ: דִּהְנֵה כָּל רְעוֹת וְדִינִים רַחֲמָנָא־לְצֻלָּן
15 שְׁנִתְּהוּ בְּעוֹלָם, שְׂרָשָׁם וּמִקּוֹרֵם הַמְּחִיָּה אוֹתָם
16 הוּא טוֹב, וְכִמְשָׁל הַזּוֹנָה עִם כֶּן הַמֶּלֶךְ הַמְּבָאָר
17 בְּזִהַר חֶלֶק בִּי פְּרִשְׁת תְּרוּמָה דָּף קֶסֶג עֲמֹד א,
18 שֶׁכָּל רְצוּנָה וְחֲפָצָה שְׂלָא יֵצִית אוֹתָהּ, וּבִזְזָה
19 תִּתְּעַנֵּג יוֹתֵר, שִׁתְּהָא אַהוּבָה לַמֶּלֶךְ, מַה־שְּׂאִין־כֶּן
20 כְּשִׁמְפֹתָהּ אוֹתוֹ וְתוֹכַל לוֹ, אֵין זֶה רְצוֹן הַמֶּלֶךְ.
21 וְזֶהוּ מֵאָמֵר רַבּוֹתֵינוּ וְ"ל שְׁטָן וּפְנִינָה לְשֵׁם
22 שְׁמִים נִתְּפָנוּ כו', שְׁשִׁירֵשׁ הָרַע הַמְּחִיָּה הוּא
23 טוֹב כו'. וְכִשְׁיֹרֵד לְמִטָּה עַל דֶּרֶךְ הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
24 נַעֲשֶׂה בְּאֵמֶת רַע גָּמּוֹר כו' עַד־כָּאן־לְשׁוֹנוֹ. וְהִנֵּה,
25 מֵאַחֵר שֶׁבִּשְׁרָשׁוֹ הוּא טוֹב, דִּהְיֵנוּ מִשָּׁל הַזּוֹנָה
26 שִׁחְפָּצָה בְּאֵמֶת שְׂלָא יֵצִית אוֹתָהּ הֵבֵן, וְתִשְׁמַח
27 מְאֹד כְּשִׁלָּא יִתְּפֹתָהּ הֵבֵן, כְּמוֹ שְׂשִׁימָח הָאֵב.
28 וְאַם־כֶּן אֵין הַפְּרָשׁ בִּינָה לְבֵין הָאֵב אֱלָא בַּעֲשִׂית
29 הַנִּסְיוֹן לְנִסּוֹת הֵבֵן, שְׂמַעֲשֶׂה זֶה שֶׁל הַפְּתוּי הוּא

30 נִרְאֶה כְּאֵלּוּ חֲפָצָה מְאֹד שְׂשִׁימָשׁוֹ בְּרַע, אָף שְׂאִינוּ אֵמֶת כָּלָל, רַק שְׂמַלְבֶּשֶׁת
31 עֲצָמָה בְּלִבּוֹשׁ שְׂאִינוּ שְׁלָה וְגָד רְצוּנָה, רַק בְּשִׁבִּיל הַשְׂמִיחָה שִׁיְהִיָּה לְהָאֵב
32 כְּשִׁינְעִמּוֹד הֵבֵן בְּנִסְיוֹן. הִנֵּה עִם כָּל זֶה, בֵּין שֶׁהִלְבוֹשׁ הוּא הִסְתָּר גָּמּוֹר וְדְבָר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שהרצון האמיתי אינו נראה וניכר כלל ודבר הרע וזר בתכלית, לכן
2 הנה האב עצמו, אף-על-פי שהוא בודאי ישמח יותר
3 כשיצמוד הבן בנפשו, לא יוכל להתלבש בעצמו בלבוש
4 הפכי ולהסתיר עצמו כל-כך, לנסות הבן בעצמו, להראות
5 לו האב אינו יכול להעמיד פנים כלפי
6 הבן כך שהבן יטעה לחשוב
7 שיחפץ האב שיזמין הבן
8 ברע חס-ושלום, והוא מצד
9 גודל המאוס והשנאה שהאב
10 חש כלפי הרע, שהרע מאוס
11 ושנאוי אצלו, לא יוכל
12 לסבול ולהראות אפילו
13 בשקר שרוצה בו חס-ושלום
14 למרות שזו רק העמדת פנים והיפך
15 רצונו האמיתי. ואי לזאת, כיוון
16 שהשונא את הרע ומאס בו לא יכול
17 להתלבש בלבוש כזה אפילו בשקר,
18 הזונה פיון שיוכלה להתלבש
19 ולהסתיר עצמה כל-כך
20 לפתות את הבן לעברה, אף
21 שבאמת חפצה רצונה האמיתי
22 שלא יתפתה הבן, מפל-מקום
23 פיון שהיא יכולה להתלבש
24 לפתותו ולהתנהג כאילו רצונה הוא
25 שכן יחטא, על-כרחך צריך
26 לומר שאין הרע מאוס
27 ושנאוי אצלה כל-כך, והינו
28 שיש לה איזו שמץ ושיכוח-
29 דשיכוח לרע, ואם לאו לא
30 הייתה יכולה להראות את
31 עצמה אפילו בשקר. וכבוד
32 מזרי וזמי ו"ל (אדמו"ר האמצעי,
33 בן אדמו"ר הזקן, חמיו של אדמו"ר
34 ה'צמח צדק, כותב הדברים) באר 18
35 שהוא כמשל גבורות
36 שבחסד, המידות כלולות זו מזו וגם
37 חסד וגבורה שבעצם הם שני הפכים
38 נכללות זו בזו, ויש (חסד שבגבורה
39 וכן) גבורה שבחסד, למשל כאשר
40 מרוב אהבת ה' שנובעת מחסד, האדם
41 שונא את המנגדים לאלקות בשנאה
42 שנובעת מגבורה כך שהגבורה נכללת
43 בשעם כל זה למרות שזו
44 גבורה שבחסד - גבורה ורואה
- הוא, הינו שהלבוש כפי שהדברים בחיזונית ובפועל הוא גבורה
ממש, אלא שפונתו לחסד כו', וצריך-עיון. ועין ב'אור
תורה' מהמגיד ממזריטש נשמתו-עין פרשת מסעי 19 בענין
ויסעו ממרה כו' 20.
ולכאורה יש להעיר ממה
שכתוב בתניא חלק א חלק
'לקוטי אמרים' פרק י בענין
פירוש צדיק ורע לו, לפי
הפירוש הפשוט "צדיק ורע לו" הכוונה
צדיק שלא טוב לו ויש לו קשיים בחייו
בעולם הזה. ולפי הפירוש הפנימי,
הכוונה צדיק שעדיין יש בו בנפשו
מידה מסוימת של רע, והוא צדיק
שאינו שונא הסטרא-אחרא
בתכלית השנאה כו', על כן
נשאר איזה שמץ אהבה
ותענוג לשם כו', עין שם וכך
גם בענייניו שהתלבשות והעמדת
הפנים כאילו מעוניינים ברע יכולה
להיות רק אם שונא הרע והמאוס ברע
אינם במידה מוחלטת אבל המאוס ברע
בתכלית לא מסוגל לזה. וכן על-
דרך-זה ענין שטן לשם
שמים נתפון, לתקן את איוב,
והוא הסבר המושג 'קליפה
דאצילות', שאצילות' בחינת
ביטול, וכך פונה זו רק לשם
שמים. ועם כל זה, מצד שני
הנפשו והיסורים לאיוב הוא
מעשה הפכי מאלקות. ועל-
דרך-זה מה שכתוב 21 ויהי
אחר הדברים האלה
והאלקים נסה כו', ואמרו
רבתינו ו"ל אחר דבריו של
שטן (בפרק י דסנהדרין, דף
פט עמוד ב) היינו שגם מעשה
ניסיון העקידה קשור בקטרגו של
השטן. ולכן נקרא היצר הרע
והשטן, ועל-דרך-זה 'קליפה דאצילות'
בשם קליפה, כמו קליפת
הפרי המכסה על הפרי, כן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 "והברילה הפרוכת" – פרסא) המפסקת היינו צמצומים שונים על האור
2 דאצילות שמקורם מבחינת שם אלקים, מידת הגבורה שעניינה לצמצם
3 ולהסתר שם יוכל להיות ההסתר לבלע את איוב ולגרום לו
4 ייסורים קשים כו', או לנסות את אברהם בניסיון העקדה ושאר
5 הניסיונות כו'. והוא ענין
6 עמידת השטן בתוך "בני האלקים" דבריאה, בתחילת
7 ספר איוב מסופר שהייסורים שבאו על
8 איוב כדי לנסותו היו לאחר ש"..."
9 ויבוא בני האלוקים להתנייב על ה',
10 ויבוא גם השטן בתוכם, ויאמר ה' אל
11 השטן מאין תבוא, ואז השטן סיפר
12 על איוב ומעשיו והוחלט לנסותו, ועל
13 כך מבואר כאן שהתיצבות השטן בין
14 'בני האלוקים' היא בעולם הבריאה,
15 עין זהר חלק ג, פנחס דף
16 רלא עמוד ב, ששם בעולם
17 הבריאה פעולתו ההשפעה שלו
18 ורוחניותו והמציאות הרוחנית שלו
19 יכול להיות. ומפל-מקום פיון
20 שפונתו של השטן היא לשם
21 שמים, נקראת הפעולה והמציאות
22 הזו 'קליפה דאצילות', שבו
23 בעולם האצילות אין שום רע
24 כלל, אף שהלבוש הוא רע,
25 זהו רק לבוש ולא עצמיות הדבר,
26 והוא הלבוש הרע הנמשך
27 מהמדור שלו שבבריאה ואילו
28 בעולם האצילות אין לו שום תפיסת
29 מקום. מה-שאין-בן בבריאה
30 יש תערובות טוב ורע ממש
31 בהם כו' לא רק לבוש רע אלא גם
32 מציאות של רע. וזהו ענין
33 המשמעות הפנימית של הפסוק כי
34 לא א-ל חפץ רשע אתה לא
35 יגורף רע (תילים תהלים סימן
36 פרק ה'), פירוש: שבעולם
37 האצילות אין יכול להיות
38 מדור 'מגורים' להרע, הינו אף
39 בחינת הרע הנ'ל הנמשך
40 מ'קליפת דאצילות' שפונתו
41 לשם שמים כו', אפילו לזה אין
42 מקום בעולם האצילות והלבוש
43 הרע שפונתו בשביל

1 מעשה זו דהנסיון היא מסתרת בתכלית על הרצון האלוני
2 האמיתי, והיא הסתר פנים, וכמו שכתוב בבאור²² על פסוק²³
3 אחרי ה' אלקיכם תלכו, בספר 'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן ובספר
4 'דרך מצותיך' לאדמו"ר הצמח-צדק, גבי 'כי מנסה כו' לדעת"
5 כו',²⁴ שם נתבאר באריכות ענין
6 הניסיונות, אלא שבתוכה בתוך
7 ההסתר עצמו יש פונת התקון
8 לשם שמים כו'. (מורי וחמי
9 (אדמו"ר האמצעי) ו"ל התחיל את
10 הביאור בפתוי דעברה, דשם
11 הלבוש רע גמור, וסים בענין
12 איוב ואברהם, ושם הוא ענין
13 יסורי הגוף. ועין זהר חלק א
14 תולדות דף ק"מ עמוד א
15 שאין דומין כל-כך זה לזה
16 ולמרות שיש דימיון מסוים בין
17 הדברים אינו דומה הניסיון של פיתוי
18 לדבר עבירה לניסיון של אברהם אבינו
19 (ושל איוב).
20 ולכן לאור המבואר לעיל יודן
21 למשכיל המתבונן ומבין את
22 הדברים כראוי, שעם היות
23 שהפונה של השטן (וכן במשל של
24 הניסיון לפנות את בן המלך) אמתית
25 בתכלית לשם שמים, עם כל
26 זה ענין הלבוש רע, שהפונה
27 הטובה מצד עצמה מתלבשת בו,
28 אין הלבוש הרע הזה יכול
29 להיות כלל בבחינת אצילות
30 שהוא עולם של אלוקות בגילוי וביטול
31 לאלוקות בתכלית, כי מאחר
32 שהלבוש הוא הסתר גמור על
33 האור האלוני ורע, אין יכול
34 להיות כלל בעולם האצילות,
35 כ-אם בעולם הבריאה,
36 פירוש רוחניים והשפעים²⁵
37 המציאות הרוחנית וההשפעה (שהרי
38 מדובר במושגים רוחניים שהמושג
39 מקום כפשוטו לא תופס בהם) של
40 קליפות וחשך דאצילות אי-
41 אפשר להיות באצילות כ-
42 אם בבריאה, שהוא כבר אחר
43 הפרגוד הוילון והפרסא מחיצה
44 ופרוכת, כתרגום אונקלוס על הכתוב

ויחלום והנה סולם מוצב ארצה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הטוב שיומשך ממנו, מפל-מקום אין בחינה זו אפילו בחינת
2 הלבוש בלבד יכולה להיות באצילות, כיון שמפל-מקום למרות
3 הכוונה הטובה לשם שמים הלבוש עצמו רע ומר ומסתיר על האור
4 האלוני מצד הקדושה, ו"לא יגורף רע" בעולם האצילות עצמו,
5 כִּי-אם מחוץ לפרגוד המבדיל
6 בין אצילות לבריאה כו'.
7 והנה, כמו שמגבורות
8 שפסדים שבקדושה
9 משתלשלים בריבוי צמצומים
10 גבורות קשות, וכענין הלוים
11 והפרים האמור בפרשת בעללותך:
12 "יקח את הלוים... ולקחו פרו בן בקר...
13 ופר שני בן בקר.. והקרבת את
14 הלוים... והלוים יסמכו את ידיהם על
15 ראש הפרים...", ומבואר על כך
16 בחסידות שהלוים הם בחינת הגבורה
17 וגם הפרים הם בחינת הגבורה,
18 והמשמעות הפנימית של והלוים
19 יסמכו את ידיהם על ראש הפרים
20 היא שבכך ונמתיקו הלוים את
21 הפרים, כמבואר בתורת הסוד ענין
22 'המתקת הגבורות', אחר שפך
23 נמתקו הגבורות של הלוים עצמם
24 על-ידי אהרן שהניף אותם
25 כו', כי אור התסד אינו
26 מתעבה ומתגשם להיות שלא בקו
27 החסד אף בירידתו למטה,
28 בשונה מהגבורות שברבוי צמצומים
29 נעשים גבורות קשות ולכן צריך
30 'להמתק' את הגבורות, ועין מזה
31 בזהר חלק ב, דף רכד עמוד
32 ב, וב'סדור' עם מאמרי חסידות
33 'שער ראש-השנה' בדבור-
34 המתחיל אדני שפתי
35 תפתח²⁶, כמו-כן יובן
36 שמ'קליפות דאצילות' נמשך
37 'קליפות דבריאה' שיש בהן
38 בתוך הטוב תערוכות רע ממש,
39 וב'יצירה' - חציו רע, עד
40 שפ'עשה' - רובו רע כו'.
41 ועל זה על הרע שבעולם העשייה אמרו: נתן השטן עיניו במקדש
42 כו'.
- וזהו שדרש רב אחא¹¹ שטן לשם שמים נתפון, פירוש: שדרש והמתיק הרע ד'עשה', על-ידי שהגביהו לשרשו, מבואר בקבלה וחסידות ש'המתקת הגבורות' היא בשורשן, כאשר בניגוד לכך שירידת הגבורות הקדושות ממדיגה למדיגה גורמת לכך שיהיו גבורות קשות, בגלל ריבוי הצמצומים, הרי העלאת הגבורות המצומצמות לשורשם העליון, פועלת 'המתקת הגבורות' ועל כך מבואר כאן שבושרו שהשטן נתכון לשם שמים, רב אחא הגביהו לשורשו שהשרש המהייה הוא טוב, וכענין פונת נחש הנחשת דמשה כו' שכך העלה משה את הנחשים לשורשם והמתיק את הנחשים שלא יזיקו. ולכן כהמשך דברי הגמרא שם אתא שטן ונשקיה אפרעיה, בא השטן ונשקו (לרב אחא) ברגליו פירוש: נתפסל השטן ונקלל בבחינת מדרגה אחרונה התחתונה ביותר שפקדושה, בחינת נפש-הוד-יסוד, השליש האחרון של הספירות העליונות, על-דרך אפר תחת רגלי הצדיקים²⁷ שמשמעו ביטול אל הצדיק. וכענין שאמרו באברהם²⁸ שדי עפרא והו גילי, מסופר בגמרא במעשה נחום איש גמזו שהאבנים הטובות ששלחו איתו כדורון לקיסר נגנבו ממנו ותמורתם הניחו בתיקו עפר, וכשהביא למלך את העפר כדורון ורצו להרגו בא אליהו הנביא ואמר שיבדקו אולי זהו מעפרו של אברהם אבינו שהיה משליכו על האויב והיה העפר הופך לחיצים, וניסו וכך היה פירוש על-פי חסידות: שפיר אברהם אבינו והשליך הפסולת שהיה עדין בלבושי הלא טובים, וזהו שדי עפרא השליך את העפר. ועל-ידי פירור זה שגפרד הרע לעשות נקמה כו'. ועל-דרך זה נאמר לעתיד-לבא לעשות נקמה כו' ולהתגבר על הקליפות. ועל-דרך זה נאמר

(26) רלו, ג. (27) ר"ה יז, א. ובגירסת הע"י: תחת כפות רגלי. אבל בזח"א (קלא, א) קטמא תחות רגליהו. - ע"פ המבואר במאמר, יובנו דברי הכס"מ (רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ה): וזכות הוא להם כו'. (28) תענית כא, א. (29) תהלים קמט, ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לַעֲתִיד־לָבֹא בַלַּע³⁰ הַמָּוֶת לִנְצַח כו'. כי יהיה ניצחון מוחלט של
 - 2 הטוב על הקליפות שמהם נובע המוות והרע. ואדמו"ר ה'צמח-צדק' מסיים
 - 3 עַד־כָּאן מַה שֶּׁמִּצָּאֵתִי כְּתוּב מִכְּתָב־יָד מוֹרֵי וְחָמֵי ז"ל
 - 4 אדמו"ר האמצעי על עֲנֵנָּן שְׁטָן לְשֵׁם שְׁמַיִם מִתְּכַנֵּן כו'.
 - 5 וְעַל־פִּי־זֶה יוֹכֵן עֲנֵנָּן הַנּוֹכַח
 - 6 לעיל בתחילת המאמר אודות חלומי
 - 7 של נבוכדנצר מלך בבל הַרְיִישִׁיה
 - 8 דְּהָרֵב טָב כו'⁸, ראשו של זהב
 - 9 טוב מְעוּהִי וִירְכּוּהִי דִּי נִחְשָׁה⁸
 - 10 מִסְטָרָא דְּנִחְשָׁה³¹, מעיו וירכיו
 - 11 של נחש, מצד הנחש, כִּי הֵצֵלֵם
 - 12 שראה נבוכדנצר בחלומי הוא
 - 13 קְלִיפַת נִגְה, וְשִׁלְשׁ
 - 14 רֵאשׁוֹנוֹת' שְׁבָה חֲכֵמָה־בִּינָה־
 - 15 ודעת הוא טוב³² כמבואר בקבלה
 - 16 וחסידות ש'קליפת נוגה', לשון אור,
 - 17 היא קליפה שמעורב בה טוב. והוא
 - 18 עַל־דֶּרֶךְ 'קְלִיפּוֹת דְּאֲצִילוֹת'
 - 19 שְׁטָן לְשֵׁם שְׁמַיִם נִתְּכַנֵּן כו'
 - 20 שעם היותם שייכים לצד הקליפה יש
 - 21 בהם טוב. ומִכְּל־מְקוֹם הוֹלֵךְ
 - 22 ומִשְׁתַּלְשֵׁל בְּרִיבּוֹ צִמְצוּמִים
 - 23 וְנִמְשָׁךְ מִזֶּה לְמִטָּה רַע,
 - 24 וְלִכֵּן מְעוּהִי שֶׁלְּמִטָּה
 - 25 מִהַפְּרָסָא שְׁבִי'קְלִיפַת נִגְה'
 - 26 עֲצָמָה חֶלֶק ה'מעיים', שלמטה
 - 27 מהראש, והוא נמצא למטה
 - 28 מ'ה'פרסא' שבין עולם האצילות
 - 29 ועולמות בריאה־יצירה־עשיה שהיא
 - 30 כמסך מבריל, וענינה הוא צמצום
 - 31 נוסף של אור האצילות - הוא רַע
 - 32 כו'. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, פִּינּוֹן
 - 33 אֶף הַלְבוּשׁ עֲצָמוֹ דְּלִשָׁם
 - 34 שְׁמַיִם כו' הוא רַע, כִּי
 - 35 שנתבאר לעיל שבמעשיו של השטן
 - 36 אמנם הכוונה היא לשם שמים אבל
 - 37 הלבוש שבו מלוכשים מעשיו הוא
 - 38 רַע, זֶהוּ עֲנֵנָּן שׁוֹקוּהִי דִּי
 - 39 פְּרוֹזֵל כו', שוקיו מברזל, שֶׁהוּא
 - 40 בְּחִינַת הַלְבוּשׁ לְרִישִׁיָּה,
 - 41 הרגליים הם 'לבוש' לראש, כְּמוֹ
 - 42 הַרְגָלִים שְׁבָהֵם וְעַל־יָדָם
- מִתְהַלֵּךְ הָרָאשׁ כו' ולמרות שהראש עצמו טוב, לברשו הוא היפך
- הטוב (עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ של אדמו"ר ה'צמח-צדק').
- (ג) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שְׁמִמָּה שְׁכָתוּב בַּמָּאֵר שְׁעַל־יָדֵי דְרִשָׁת
- רַב אָחָא: שְׁטָן לְשֵׁם שְׁמַיִם נִתְּכַנֵּן, הַגְבִּיהוּ רַב אַחָא אַתְּ הַשְׁטָן
- לְשָׁרְשׁוֹ, כְּמִבּוּאָר לְעִיל שֶׁהִתְקַת
- הַרְיִים הִיא בְּשׁוּרֶשׁ מוֹכֵן עַד
- כְּמָה צָרִיךְ לְלַמֵּד זְכוּת עַל כָּל
- אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וּלְקַרֵּב אוֹתוֹ,
- כִּי נוֹסֵף לְכָף שְׁלֹא הַפְסִיד
- שְׁכָר אֶהְבֵּת רַעִים³³, אִפִּילוּ
- בְּמִקְרָה שֶׁהִקְרִיב לֹא הִבִּיא תְּרֻצָּאוֹת
- הֵנָּה עַל־יָדֵיָּה גּוֹפָא עַל יָדֵי
- הִקְרִיב עֲצָמוֹ פּוֹעֲלִים שְׂיִהִיָּה בֵּן
- כְּפּוֹעֵל, וְהִינּוּ, שְׁמִגְלִים אֲצֵל
- הַזּוֹלַת אֶת הַמְּעַלּוֹת שְׁלוֹ
- שְׁקִימוֹת בַּה בְּהַעֲלֵם.
- (ד) וּמִבְּאָר אִדְמו"ר ה'צמח צדק'
- בְּסִיּוֹם הַמָּאֵר מַה שֶּׁצָּנָה
- הַקָּב"ה לִיעֲקֹב לַעֲלוֹת
- בְּסוּלָם, וְהַטָּעַם שְׁנִתְּרָא
- יַעֲקֹב לַעֲשׂוֹת זֹאת³⁴, כְּדִבְרֵי
- חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמִדְרַשׁ וְזֶה־לְשׁוֹנוֹ:
- וְהֵנָּה מַה שֶּׁאָמַר הַקָּב"ה
- לִיעֲקֹב שְׂיַעֲלָה כו', הִינּוּ וְדָאֵי
- בְּסוּלָם דְּקִדּוּשָׁה הַנִּל, כִּי
- שְׁמוּבָא בְּתַחֲלִית הַמָּאֵר מְדַבְּרִי
- הַמִּדְרַשׁ שֵׁשׁ שְׁנֵי פִירוּשִׁים בְּסוּלָם
- (בְּצַד הַקִּדּוּשָׁה: "מִזְבֵּחַ" וְהַכּוּוֹנָה
- לְתַפִּילָה, "סִינִי" וְהַכּוּוֹנָה לְתוֹרָה
- וְהַעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה בְּסוּלָם
- הַתַּפִּילָה הִיא בְּשִׁמְיָה בְּחִינּוֹת, הִינּוּ
- עַל־דֶּרֶךְ תַּפְּלָה דְּחֹל שֶׁהִיא
- הַעֲלִיָּה מִבְּרִיאָה־יִצִּירָה־
- עֲשִׂיָּה לְאֲצִילוֹת, וְתַפְּלָה
- דְּשִׁבְתָּ שֶׁהִיא הַעֲלִיָּה עַד אֵין־
- סוּף לְמַעַל מִהַאֲצִילוֹת. וְאָמְנָם
- כְּנֻתָּה זֶה הַמִּטְרָה שֶׁל הַעֲלִיָּה הִינּוּ
- שְׂיַעֲלָה גַם לְעֲנֵנָּן הַשְּׁפָעַת
- הָעוֹלָם הַזֶּה כְּלוּמָר, שְׁבִנוּסָף
- לְעִילִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעַל, הַדְּבָר יַעֲפֵל
- גַּם הַמִּשְׁכָּה שֶׁל שְׁפַע מִלְּמַעַל עַד
- לְעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי. וְעַל זֶה נִתְּרָא

(30) ישע"י (כה, ח. 31) תקו"ז שבהערה 7. (32) ראה תקו"ז ועץ חיים שבהערה 7. וראה אוה"ת שם תתמד, ב. 33) תניא פל"ב. (34) תנחומא עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **יַעֲקֹב, דָּאִילוּ לַעֲנֵן פְּנִימִיּוֹת בְּעֹבֹדָה, הָרִי וְדָאִי נוֹתֵן** ³⁵ נראה
2 בהערה כאן שאולי צריך להיות: ניתן] לו ליעקב סולם הנ"ל, דהינו
3 המזבח ומתן-תורה כו', אלא שלענן השפעות גשמיים
4 נתיארא יעקב שאולי גם הוא לא יוכל לעמוד בניסיונות הכרוכים
5 בוה, ונתניה העליה סיבת כו'
6 גורם לדברים לא רצויים, כמו
7 שכתוב בגמרא לגבי ירידת גשמים
8 יתר על המידה שניתן לקבל: שאינן
9 יכולין ³⁶ לקבל רוב טובה,
10 ורוש ועושר ³⁷ אל תתן לי כו'.
11 לפעמים האדם לא מעוניין בעשירות
12 (אם אין לו את האפשרות להכיל
13 אותה) כשם שאינו מעוניין בעניות.
14 אף באמת אבל לאמיתו של דבר
15 יעקב אבינו לא היה צריך לחשוש מכך,
16 כי הם השייכים לצד שאינו צד
17 הקדושה דווקא אינן יכולים
18 לקבל רוב טובה וריבוי שפע, כיוון
19 שהם יש ודבר נפרד מאלוקות,
20 ואי-אפשר לקבל כיוצא
21 מרחוק מתוך ביטול מאלוקות, לכן
22 כאשר הקליפה מגביה עצמה יתר על
23 המידה ככתוב "אם תגביה כנשר" שפ'
24 גבוה משם אורידך כו' ³⁸. אבל
25 ביעקב נהפך הוא, שאינו יש
26 ונפרד אלא להיפך בטל מאלוקות כמו
27 שנתבאר בדבור-המתחיל
28 קטנתי מכל כו', באגרת
29 הקדש' ³⁹ כיצד דווקא בגלל ריבוי
30 החסדים שהקדוש-ברוך-הוא עשה
31 איתו, נהיה יעקב עוד יותר בטל.
32 ועוד, שהקב"ה כל יכול ולכן
33 ביכולתו להשפיע הביטול גם
34 ביחד עם רוב טובה בעולם
35 הזה ואין זו סתירה לביטול, וכמו
36 בהאבות ז"ל שאמרו חכמינו ז"ל
37 שהטעמין ⁴⁰ הקדוש-ברוך-הוא
38 בהיותם בעולם הזה מעין עולם-
39 הבא כו'. ועל-דרך שנתבאר
40 במקום אחר ⁴¹ בתורת החסידות בענן יוסף, שהיה מלך וטרוד
- לכאורה בענייני העולם הזה והנהגת מלכות מצרים, ואף-על-פי-כן
היה מרפכה תמיד, כל ימיו ללא הפסק היה בביטול מוחלט מאלוקות
כמו מרכבה שאין לה שום רצון משלה והיא בטלה לחלוטין לרוכב ומנהיג
אותה, והדבר היה אפשרי היות וטרדות מצרים לא הפריעו ליוסף להיות רבוק
באלוקות תמיד פי נשמות
דאצילות שהן נשמות גבוהות אין
מסתיר להם כלל עניני
עולם-הזה, והיו האבות ויוסף
נשמות רק על-דרך-זה. וכמו
שמצינו ברבנו הקדוש שאמר
ולא נהניתי מהעולם הזה אפילו
באצבע קטנה כו' (סוף פרק ח' ⁴²
דכתובות וזה לשון הגמרא שם:
"בשעת פטירתו של רבי, זקף עשר
אצבעותיו כלפי מעלה. אמר: ריבונר
של-עולם גלוי וידוע לפניך שיגעתי
בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי
אפילו באצבע קטנה"), אף
ש"אהוריה דרבי הממונה על
החסידים והפרידות שלו עתיר עשיר
יותר משבור מלכא" ⁴³ ובכל זאת
רבי עצמו לא נהנה מהעולם כלל.
ועין מזה ברבנו בחיי גבי
שני גוים בבטנך כו' ⁴⁴.
ובהאי גונא נתבאר במקום
אחר בחסידות על פסוק ⁴⁵ ה'יד
ה' תקצר מלת לבני ישראל בשר
גם במדבר, שלפי פנימיות הדברים
הכוונה שאין לקדוש-ברוך-הוא שום
קושי מלהמשיך הביטול גם
בבחינת בשר כו', עין שם.
וכמו שכתוב בדבור-המתחיל
אין ערוך ⁴⁶, לאדמו"ר הזקן,
בענן "אפס בלתך לימות
המשיח", דהנה אמרו
רבותינו ז"ל ⁴⁷ אודות ימות
המשיח עתידה אשה שתלך
בכל יום, וכן שאר ענינים
גשמיים שנאמרו כיעודים על ימות
המשיח, כמו פי הנער ⁴⁸ בן מאה שנה ימות, ויהיו איש תחת

(35) אולי צ"ל: ניתן. (36) תענית כג, א. (37) משלי ל, ח. (38) עובדי' א, ד. (39) סימן ב. (40) ב"ב טז, סע"ב. (41) תו"ח ויחי ד"ה בן פורת יוסף. דרמ"צ פא, א. ד"ה ומקנה רב תרכ"ט. (42) כנראה צ"ל ספי"ב. והוא שם קד, א. (43) שבת קיג, ב. ב"מ פה, א. (44) תולדות כה, כג. (45) בהעלותך יא, כג. לקר"ת שם לא, ד. (46) בונה ירושלים ס' קכו (בשינוי לשון קצת). נדפס לאח"ז במאמרי אדמו"ר הזקן על מארז"ל ע' תעד. (47) שבת ל, ב. (48) ישע"י סה, כ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תִּאֲנֶתוּ כו' 49 שכל אלה הם דברים בְּמִיטַב הָעוֹלָם הַזֶּה⁵⁰. וְאֵף
- 2 שְׁנִרְאָה לְכַאוֹרָה תְּמוּנָה מדוע נאמרו יעודים גשמיים על התקופה
- 3 הנעלית של ימות המשיח, אֵינּוּ כֵן, אֲלֵא אֲדִרְבָּה, להיפך, זֶהוּ
- 4 מְגוֹדֵל מַעְלֹת וּמְדֻרְגּוֹת גְּבוּהוֹת אֲשֶׁר יִהְיוּ בְּמִיָּם⁵¹ נראה
- 5 בהערה, שבמקום אחר הגירסה היא:
- 6 בימים ההם, היינו בימות המשיח] 1 אִישׁ תַּחַת תִּאֲנֶתוּ כו' 49 בְּמִיטַב הָעוֹלָם הַזֶּה⁵⁰.
- 7 יִהְיֶה הַתַּגְּלֹת אֱלֻקוֹת אֵפִילוּ 2 וְאֵף שְׁנִרְאָה לְכַאוֹרָה תְּמוּנָה, אֵינּוּ כֵן, אֲלֵא
- 8 בְּזֶה הָעוֹלָם גְּשָׁמִי, וְנִגְלָה 3 אֲדִרְבָּה, זֶהוּ מְגוֹדֵל מַעְלֹת וּמְדֻרְגּוֹת גְּבוּהוֹת
- 9 כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בְּשָׂר⁵² בְּלִי 4 אֲשֶׁר יִהְיוּ בְּמִיָּם⁵¹ יִהְיֶה הַתַּגְּלֹת אֱלֻקוֹת בְּזֶה
- 10 יוצא מן הכלל אֵפִילוּ הַרְשָׁעִים⁵³ 5 הָעוֹלָם גְּשָׁמִי, וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בְּשָׂר⁵²
- 11 הַגְּשָׁמִיִּים, וּמִלֵּאָה הָאֶרֶץ 6 אֵפִילוּ הַרְשָׁעִים⁵³ הַגְּשָׁמִיִּים, וּמִלֵּאָה הָאֶרֶץ
- 12 דַּעָה⁵⁴ אֵת ה', וְיִהְיוּ כּוֹלָם כֹּל 7 דַּעָה⁵⁴, וְיִהְיוּ כּוֹלָם אֵף בְּזֶה הָעוֹלָם בְּטָלִים
- 13 הבוראים בלי יוצא מן הכלל, אֵף 8 וּמְבוֹטְלִים כָּאֵין, מִהַשְׁגָּתָם אֵת בּוֹרְאָם, וְיִהְיוּ
- 14 בְּזֶה הָעוֹלָם הַגְּשָׁמִי בְּטָלִים 9 אֶפְסָ בִּלְעָדוֹ, אֶפְסָ גְבוּהָ מֵאֵין, עַד-כָּאֵין-לְשׁוֹנוֹ.
- 15 לאלוקות ומבוטלים ללא תפיסת 10 וְהִינּוּ כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב ב'מֵאוּרֵי אוֹר' אוֹת אֲלֵף
- 16 מקום כלל כָּאֵין, מִהַשְׁגָּתָם אֵת 11 סְעִיף קִיא, אֶפְסָ נִקְרָא הָאֵין-סוֹף, כִּי אֵין בּוֹ
- 17 בּוֹרְאָם, וְיִהְיוּ אֶפְסָ בִּלְעָדוֹ, לֹא 12 תְּפִיסָא, וּבוֹ אֶפְסִית הָרַעֲיוֹן, עַד-כָּאֵין-לְשׁוֹנוֹ.
- 18 תהיה שום מציאות מלבד הקדוש- 13 וְלִכֵּן בְּהַתַּגְּלֹת בַּחֲיִנָּה זֹו לִימֹת הַמְּשִׁיחִ, אֲזִי גַם
- 19 ברוך-הוא בעצמו אֶפְסָ גְבוּהָ 14 הִישׁ הַגְּשָׁמִי לֹא יִסְתִּיר כָּלֵל. וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב בַּתִּנְיָא
- 20 מֵאֵין, עַד-כָּאֵין-לְשׁוֹנוֹ שֶׁל 15 סוֹף פֶּרֶק יֵט, הָרִי כָּל הַקְּלִיפּוֹת בְּטָלִים
- 21 המאמר דיבור המתחיל "אין ערוך לך" 16 וּמְבוֹטְלִים כו' כָּאֵין נִגְדוֹ, מֵאֶפְסָ וְתִהְיוּ נִחְשָׁבוּ
- 22 לאדמו"ר הזקן בביאור מעלת הביטול 17 לֹו כו', עֵינִן שָׁם, וְעֵינִן זֶהר חֶלֶק ב, פֶּרֶשֶׁת בֹּא דֶף
- 23 של "אפס" על הביטול של "אין". 18 ל"ז. עַד-כָּאֵין-לְשׁוֹנוֹ.
- 24 וְהִינּוּ כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב ב'מֵאוּרֵי 19 (ה) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְכַאֵר מִה שֶׁמְבִיא ה'צִמְחָה
- 25 אור' אוֹת אֲלֵף סְעִיף קִיא, 20 צֶדֶק' מִתִּנְיָא סוֹף פֶּרֶק יֵט: "מֵאֶפְסָ
- 26 אֶפְסָ נִקְרָא הָאֵין-סוֹף, כִּי אֵין 21 וְתִהְיוּ נִחְשָׁבוּ לֹו" (שְׁזִהוּ עֵנִין עֲקָרִי כָּאֵין,
- 27 בּוֹ תְּפִיסָא, וּבוֹ אֶפְסִית 22 שֶׁמְבִיא בְּהִמְשָׁךְ לְהַקְדוֹם בְּעֵנִין "אֶפְסָ"),
- 28 הָרַעֲיוֹן, עַד-כָּאֵין-לְשׁוֹנוֹ וגם 23 דְּלִכְאוֹרָה אֵינּוּ מוֹכֵן, שְׁהָרִי בַתִּנְיָא הוֹכָא רַק
- 29 מזה מוכן ש"אפס" מבטא דרגה נעלית 24 תַּחֲלַת הַפְּסוּק "כָּל הַגּוֹיִם כָּאֵין נִגְדוֹ", וְלֹא סִיוִם
- 30 ביותר בביטול. וְלִכֵּן בְּהַתַּגְּלֹת 25 הַכְּתוּב "מֵאֶפְסָ וְתִהְיוּ נִחְשָׁבוּ לֹו". וְיִוָּכֵן בְּהַקְדָּיִם
- 31 בַּחֲיִנָּה זֹו בַּחֲיַת "אפס" לִימֹת 26 מִה שֶׁמְצִינֵי בַתִּנְיָא, שֶׁפֶּאֶשֶׁר רַבְּנֵי הַזֶּקֶן מְבִיא פְּסוּק⁵⁵ לֹלֹא סִיוִמוֹ, הִנֵּה
- 32 הַמְּשִׁיחִ, כְּנוּסָה תַּפְּסִילָה הַמוּכָא 27 לְפַעְמִּים כּוֹתֵב גו' (לֹלֹא וְאִ"ו), וְלְפַעְמִּים כּוֹתֵב וְגו' (בְּאוֹ וְאִ"ו). וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה
- 33 לעיל, "אפס" בלחך לימות המשיח", 28 בְּנוֹגַע לְמֵאֲמַר רַז"ל⁵⁵, שֶׁלְפַעְמִּים כּוֹתֵב כו', וְלְפַעְמִּים - וְכּו'. וְעַל-פִּי הַדְּיוּע'⁵⁶
- 34 אֲזִי גַם הִישׁ הַגְּשָׁמִי לֹא 29 עַד כִּמּוֹ דִּיק רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בַּסֶּפֶר הַתִּנְיָא עַל כָּל אוֹת וְאוֹת, וּבַפֶּרֶט שֶׁהַשְׁנוּיִים
- 35 יִסְתִּיר כָּלֵל. וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב 30 בֵּין גו' (או כו') לְ-וְגו' (או וְכּו') מְצִינֵי בַתִּנְיָא כִּמּוֹ פְּעָמִים בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק
- 36 בַּתִּנְיָא סוֹף פֶּרֶק יֵט, שְׁבַעַת 31 וּבִסְמִיכוֹת, הָרִי בְּדִיּוֹאֵי שְׁאֵין זֶה בְּאֶקְרָאֵי, אֲלֵא בְּדִיּוֹק. וְנִרְאָה לִי הַבְּאוֹר בְּזֶה,
- 37 ניסיון בעניין של אמונה בה, האדם
- 38 מעורר את אהבת ה' המסותרת בלבו
- 39 ואזי הרי כל הקליפות בטלים
- 40 ומבוטלים כו' ונחשבים כָּאֵין
- 41 נִגְדוֹ, מֵאֶפְסָ וְתִהְיוּ נִחְשָׁבוּ לֹו

(49) לשון הכתוב - מלכים-ה, ה. מיכה ד, ד. 50) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט. הל' מלכים ספ"ב. 51) בבונה ירושלים: בימים ההם כי יהי' (52) ישע"י מ, ה. 53) כן הוא בכת"י. אבל בבונה ירושלים: בזה העולם הגשמי ומלאה הארץ. 54) ישע"י יא, ט. 55) ראה תשבי ערך גמור. הובא בפתח דבר שבהערה 57. 56) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ד' ע' רנט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הפסוק אינו נוגע לענין המבואר בתניא שם, אִזי כותבים גו',
2 כי אמרו חכמינו ד"ל "כָּל פְּסוּקָא דְלֵא פְסָקִיה מִשָּׁה - אֲנִן לֹא
3 פְּסָקִינָן לִיה" 57, כל פסוק שמשוה רבנו לא פסק וסיים, אנחנו לא קובעים
4 לו סיום על דעת עצמנו וְלֹכֵן מוֹסִיפִים גו', להורות שיש לגמרו.
5 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה כו' - בְּנוֹגַע
6 לְמֵאמַר רז"ל שבאופן זה שהמשך
7 הפסוק או המאמר לא נוגע לענין
8 המדובר מטרת התוספת "גו" או "כו"
9 היא רק לציין שאין זה הפסוק או
10 המאמר במילואו. וְכֹאֲשֶׁר נִתְּנָה
11 בְּזֶה שְׂסִיּוֹם הַפְּסוּקָא וְהַמֵּאמַר
12 נוֹגַע לְעֵנִין הַמְּדוּבָר וגם החלק
13 שלא מצוטט מוסיף ביאור, אִזי
14 כותבים וגו', וכו' - בְּזֵא"ו
15 (שְׁהָרִי וְא"ו הוּא אוֹת
16 הַמִּוֹסִיף והכוונה היא שגם החלק
17 הלא מצוטט מוסיף ביאור).
18 וְעַל-פִּי-זֶה יוֹבֵן מַה שֶׁהֶצְמַח
19 צִדְקָה מִבֵּיא מִהַתְנִיָּא אֶת סִיּוֹם
20 הַכְּתוּב "מֵאֶפֶס וְתָהוּ נִחְשָׁבוּ
21 לו", דְּכִיּוֹן שֶׁהִלְשׁוֹן פִּתְגָּא
22 הוּא "כָּל הַגּוֹלִים כְּאִין נִגְדוּ"
23 וגו' (בְּזֵא"ו), הָרִי מוֹכַח
24 שְׁגֵם סִיּוֹם הַפְּסוּקָא נוֹגַע
25 לְעֵנִין. אֲלֹא שֶׁאֵף-עַל-פִּי-כֵן
26 למרות שגם הסיום מוסיף ביאור לא
27 הביא רבנו הַזֶּקֶן פִּתְגָּא אֶת
28 סִיּוֹם הַפְּסוּקָא בְּפִירוּשׁ,
29 וּמִסְתַּפֵּק רַק בְּתִיבַת וְגו', כִּי
30 סִיּוֹם הַכְּתוּב "מֵאֶפֶס וְתָהוּ
31 נִחְשָׁבוּ לו" נוֹגַע לֹא לַעֲצֵם עֵינֵין
32 הַבִּיטוּל אלא רַק לְאֹפֶן בִּיטוּל
33 הַקְּלִיפּוֹת, שְׂבִיטוּלָם הוּא
34 בְּאֹפֶן ד' אֶפֶס וְתָהוּ, וְעֵנִין
35 זֶה שֶׁל אֹפֶן וְצוּרַת הַבִּיטוּל לֹא
36 נְחִית אִינוּ יוֹרֵד לְפָרֵט פִּתְגָּא
37 כָּאן, וּבְנוֹגַע לְכָלְלוֹת הָעֵנִין
38 הַמְּבָאָר פִּתְגָּא, שֶׁהִקְלִיפּוֹת
39 בְּטוּלוֹת לִפְנֵי ה', מִסְפִּיק חֲצִי
40 הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַפְּסוּקָא, "כָּל
41 הַגּוֹלִים כְּאִין נִגְדוּ". אֲלֹא,
42 כִּיּוֹן שֶׁמְזַכֵּר כָּבֵר בִּיטוּל
43 הַקְּלִיפּוֹת, אִינוּ יָכוֹל לְהִסְתַּפֵּק
- בְּמַה שְׂכָתוֹב "בְּטוּלִים כו'", כִּיּוֹן שְׂבִיטוּלָם לְפָרֵשׁ
הוּא רַק בְּבַחֲנִית אִין, כִּהִלְשׁוֹן בְּחֲצִי הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַפְּסוּקָא
"כְּאִין נִגְדוּ", וְהָרִי אִין זֶה אִמֶּת כִּי באמת בטלים בבחינת "אפס"
שהוא ביטול יותר גבוה מ"אין". וְלֹכֵן מוֹכַרְח לְרַמֵּז עַל-כָּל-פְּנִים
לְהַבִּיטוּל ד' אֶפֶס", כִּי לשלול
טעות שהביטול הוא רק בבחינת "אין"
ולא ביטול עמוק יותר של בחינת
"אפס" עַל-יְדֵי הוֹסֵפֶת וְגו' בְּזֵא"ו
שכאמור בכך נרמז המשך
הפסוק.
(ו) וּמוֹכֵן מִכָּל הַנ"ל, שְׁגֵם
עֲכָשׁוּ, כאשר עדיין נמצאים בזמן
הגלות, הִנֵּה עַל-יְדֵי גִילוי
בְּחִינַת חֻקְמָה שְׂבִיטוּשׁ שְׁבָה
שורה אור אין-סוף, כמבואר בתניא
שם, בפרק י"ט, יָכוֹל לְהִיּוֹת אִפִּילוּ
עֲכָשׁוּ כְּמוֹ לְעֵתִיד בִּימוֹת הַמְּשִׁיחַ,
שֶׁכָּל הַקְּלִיפּוֹת יִתְבַּטְּלוּ, וְעַד
שִׁיְהִיּוּ לֹא רַק בִּיטוּל שֶׁל "אין" אלא
בִּיטוּל בְּאֹפֶן שֶׁל "אֶפֶס",
וְהִישׁ הַגִּשְׁמִי לֹא יִסְתִּיר כָּלָל.
וּמֵצֵד זֶה כִּיּוֹן שֶׁאִין כָּל הַעֲלָמוֹת
וְהַסְתָּרִים יָכוֹלָה לְהִיּוֹת הַעֲלִיָּה
בְּסוּלָם גַּם לְעֵנִין הַשְּׂפָעַת
עוֹלָם-הַזֶּה, בְּעֲשִׂירוֹת וְכו' וְכֹי'
בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא יִבְלָבֵל וְלֹא
יִפְרִיעַ לְעִבּוּדַת ה'.
- וְלִכְאוּרָה, הָרִי עֵנִין הַעֲשִׁירוֹת
הוּא נְסִיּוֹן קָשָׁה, וְגַם עֵנִין
הַעֲשִׁירוֹת קָשׁוּר עִם בִּירוּר
הַנִּיצוּצוֹת הַנִּמְצָאִים בְּכִסְפוֹ וּבְנִסְסוֹ
שֶׁל הַעֲשִׂי, וְכֹאֲשֶׁר הַנִּיצוּצוֹת
נִמְצָאִים מִפְּחוּרִים בְּמִקְוִמוֹת
שׁוֹנִים, צָרִיךְ הָאָדָם הַעֲשִׂי
- וּמוֹכֵן מִכָּל הַנ"ל, שְׁגֵם עֲכָשׁוּ, הִנֵּה עַל-יְדֵי גִילוי בְּחִינַת חֻקְמָה שְׂבִיטוּשׁ
יָכוֹל לְהִיּוֹת כְּמוֹ לְעֵתִיד, שֶׁכָּל הַקְּלִיפּוֹת יִתְבַּטְּלוּ, וְעַד שִׁיְהִיּוּ בְּאֹפֶן
שֶׁל "אֶפֶס", וְהִישׁ הַגִּשְׁמִי לֹא יִסְתִּיר כָּלָל. וּמֵצֵד זֶה יָכוֹלָה לְהִיּוֹת הַעֲלִיָּה
בְּסוּלָם גַּם לְעֵנִין הַשְּׂפָעַת עוֹלָם-הַזֶּה, בְּעֲשִׁירוֹת וְכו' וְכֹי', בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא יִבְלָבֵל
לְעִבּוּדַת ה'. וְלִכְאוּרָה, הָרִי עֵנִין הַעֲשִׁירוֹת הוּא נְסִיּוֹן קָשָׁה, וְגַם עֵנִין הַעֲשִׁירוֹת
קָשׁוּר עִם בִּירוּר הַנִּיצוּצוֹת, וְכֹאֲשֶׁר הַנִּיצוּצוֹת נִמְצָאִים בְּמִקְוִמוֹת שׁוֹנִים, צָרִיךְ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 להגיע לכל המקומות שבהם נמצאים הניצוצות, בכדי
2 לברר אותם. וכיון שצריך לרוץ ולנסע כו', שזהו ענין של
3 פיזור הנפש, הרי זה מבלבל לעבודת ה' ואם כן איך אפשר
4 להיות עשיר ובכל זאת לעבוד את ה' ללא הפרעות?
- 5 אף הביאור בזה, שכאשר
6 זוכים, אזי באים כל
7 הניצוצות למקום שבו נמצא
8 האיש הישראלי היהודי וכך
9 נחסכות ממנו הנסיעות. ועל-דרך
10 שמצינו ביעקב, שקפל
11 הקב"ה כל ארץ ישראל
12 תחתיו⁵⁸ למקום אחד, כמאמר
13 חכמינו ז"ל (הובא בפירוש רש"י על
14 התורה) על האמור בפרשת השבוע
15 שהקדוש-ברוך-הוא הבטיח ליעקב
16 "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך
17 אתננה ולורעך". וגם, כאשר
- הקב"ה נותן עשירות, ביכלתו של הקדוש-ברוך-הוא ליתן ביחד
עם זה ברוחניות את הביטול האמתי שיוכלו לקבל את
העשירות ולעמוד בניסיון העשירות, ובמילא יכולה להיות ריבוי
השפעה בגשמיות, ולא לבלבל כלל, ואדרבה, בגשמיות
גופא עצמה יהיה נפר אלקות,
על-דרך שיהיה לעתיד, כמו
שכתוב⁵² על ימות המשיח וראו
כל בשר גו' כי פי ה' דבר וגם
הבשר הגשמי "ראה" ויכיר אלקות.
- באים כל הניצוצות למקום שבו נמצא האיש הישראלי. ועל-דרך שמצינו
ביעקב, שקפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו⁵⁸. וגם, כאשר הקב"ה נותן
עשירות, ביכלתו ליתן ביחד עם זה ברוחניות את הביטול האמתי שיוכלו
לקבל את העשירות, ובמילא יכולה להיות ריבוי השפעה בגשמיות, ולא
לבלבל כלל, ואדרבה, בגשמיות גופא יהיה נפר אלקות, על-דרך שיהיה
לעתיד, כמו שכתוב⁵² וראו כל בשר גו' כי פי ה' דבר.

(58) חולין צא, ב. רש"י בפרשתנו (כח, יג) וז"ל: קיפל.. תחתיו רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו (כארבע אמות שזה מקומו של אדם).

המשך ביאור למס' מנחות ליום רביעי עמ' א

- 1 שנינו במשנה: השולחן ארבו עשרה טפחים, דברי רבי יהודה.
2 רבי מאיר ורבי יהודה שנחלקו במשנה נחלקים אף עד איזה גובה
3 השולחן מקדש: אמר רבי יוחנן, לדברי רבי יהודה האומר,
4 שהשולחן רחב חמשה טפחים, ולפיכך טפחיים ומחצה בופל
5 באורכו של הלחם בכל צד ושהלחם ארוך עשרה, נמצא שלחן
6 מקדש את הנמצא באויר שמעליו עד לגובה חמשה עשר טפחים
7 למעלה, שהרי בכל מערכה היו ששה לחמים שגובה דופןותיהם
8 שני טפחים ומחצה, נמצא סך הכל לששה לחמים חמשה עשר
9 טפחים.
10 לדברי רבי מאיר האומר, שהשולחן רחב ששה טפחים, ולפיכך
11 טפחיים בופל את הלחם בכל צד, נמצא שלחן מקדש עד לגובה
12 שנים עשר טפחים למעלה, שהרי בכל מערכה היו ששה לחמים
13 שגובה דופןותיהם טפחיים, נמצא סך הכל לששה לחמים שנים
14 עשר טפחים.
15 כיצד הקנים שבין הלחמים, לא הגביהו את המערכה מחמשה
16 עשר טפחים. מקשה הגמרא: והאיכא - הרי היו קנים שניתנו בין
17 הלחמים והגביהו את המערכת מעל חמשה עשר טפחים. מתרצת
18 הגמרא: קנים שקועי משקל להו - הקנים ניתנו בתוך שקעים
19 שנעשו בלחם בעודו עיסה, ולפיכך לא הגביהו את המערכה.
20 מקשה הגמרא: הרי מאי טעמא ו-מהו הטעם שהניחו קנים, משום
21 איעפוש לחם - כדי שהקנים יתנו ריוח בין הלחמים ובכך הם לא
22 יתעפשו, ואם תאמר שהקנים שוקעו לגמרי בתוך הלחם, אם כן
- סוף סוף קא טיעפש לחם, שהרי הלחמים ישבו אחד על חבירו
ממש ולא היה אויר ביניהם. מתרצת הגמרא: דמגבה ליה הקנים
ללחם פורתא - מעט, כלומר רוב עובי הקנה אכן היה משוקע
בלחם, אולם מעט ממנו יצא מהלחם והניח ריוח בין הלחמים כדי
שלא יתעפשו.
מקשה הגמרא: והאיכא מהו פורתא - הרי אף ריוח מועט זה
מגביה למערכה מחמשה עשר. מתרצת הגמרא: כיון דריוח זה לא
הוי ו-אינו מצטרף להגביה למערכה טפה, לא חשיב ליה - לא
חישבו רבי יוחנן בחשבונם, ואכן השולחן מקדש מעט יותר
מחמשה עשר טפחים.
כיצד הבזיכין לא היו מעל לגובה המערכה. מקשה הגמרא:
והאיכא ו-הרי היו בזיכין שניתנו על גבי הלחם מעל לגובה חמשה
עשר טפחים, ומכל מקום נתקדשו. מתרצת הגמרא: בנזויה דלחם
הוו יתבי - בתוך הלחם בין שני כפליה הונחו הבזיכים, וממילא
לפיתרי לחם הוו קיימי - בתוך שיעור גובהה של המערכה היו
מונחים, ולפיכך נתקדשו.
כיצד הקרנות לא הגביהו למערכה. מקשה הגמרא: והאיכא קרנות
שבטלו ויצאו ממקום עובי הלחם, ומגביהים את המערכה אל מעל
לחמשה עשר טפחים. מתרצת הגמרא: קרנות לנזויה דלחם כיוף
להו - לתוך הלחם ובין הכפלים כפפם ולחם עלייהו - על הקרנות
נח ליה, כלומר הקרנות נכפפו לתוך אויר הלחם ושימשו כעין מצע
ללחם שמעליו.

בס"ד. שיחת* שבת פרשת ויצא, ט' כסלו, ה'תשכ"ה.

- 1 א. על הפסוק: "ויצא יעקב", מפרש רש"י: "על ידי שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו הלך
- 2 עשו אל ישמעאל, הפסיק הענין בפרשתו של יעקב, וכתיב² וירא עשו כי ברך וגו', ומשגמר חזר לענין
- 3 הראשון".
- 4 הפירוש בדברי רש"י הוא: רש"י רוצה להבהיר - לשם מה מספרת התורה כאן פעם נוספת, שיעקב
- 5 יצא מבאר שבע והלך לחרן; הרי בסדרה הקודמת נאמר כבר³ "וילך פדנה ארם"? - ועל זה אומר רש"י,
- 6 שהתורה חוזרת זאת כאן, בגלל שהפסיקה את הענין ב"וירא עשו וגו'", ולכן - "משגמר, חזר לענין
- 7 הראשון".
- 8 ואחר-כך אומר רש"י: "ויצא, לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו",
- 9 - קושיא זו באה בהמשך לפירוש רש"י הקודם⁴: אם הפסוק היה מספר כאן את הסיפור שיעקב הלך
- 10 לחרן, היה מובן מה שאומר "ויצא יעקב מבאר שבע", כיון שהפסוק מספר את הסיפור בשלימות: יעקב
- 11 לא רק הלך לחרן, אלא גם יצא מבאר שבע. אך כיון שהפסוק חוזר על מה שכבר סיפר כדי לקשר עם
- 12 הענין הראשון, הרי בשביל זה מספיק לומר רק "וילך חרנה" -
- 13 ומתוך רש"י: "אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה
- 14 הוא זיוה הוא הדרה. יצא משם, פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה".
- 15 ואינו מובן⁵:
- 16 (א) מה פשר ג' הלשונות, הודה זיוה והדרה? - הרי רש"י אינו כותב סתם מליצות, אלא, כדברי
- 17 השל"ה⁶, שבפירוש רש"י הכל הוא בדיוק, ויש בו ענינים מופלאים. "מליצה" היא דבר יפה, אבל אי
- 18 אפשר לומר על זה "ענינים מופלאים"!
- 19 (ב) לפי הנ"ל, שהפסוק רק חוזר על מה שנאמר לעיל בפרשת תולדות, אינו מובן: מדוע בפרשת
- 20 תולדות - מקומו העיקרי של הסיפור - מסופר רק "וילך פדנה ארם", ולא נאמר שיעקב יצא מבאר שבע⁷?
- 21 (ג) במדרש⁸ על פסוק זה איתא: "ויצא, וכי לא יצא משם אלא הוא, והרי כמה חמרים וכמה גמלים
- 22 יצאו, ואת אמר ויצא יעקב", ומתוך: "בזמן שהצדיק בעיר, הוא זיוה הוא הדרה וכו'". אך אין לומר
- 23 שכוונת רש"י היא לתוכן דברי המדרש, כי: (א) רש"י אינו מביא כלל את לשון המדרש "וכי לא יצא
- 24 כו'" (כשם שצריך לדייק בדברים שרש"י אומר, כך צריך לדייק גם מזה שאינו אומר), (ב) הדיוק (והראיה)
- 25 של רש"י הוא: "לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה"; דיוק המדרש הוא: "וכי לא יצא משם
- 26 אלא הוא וכו' ואת אמר ויצא יעקב". דיוק המדרש הוא מכך ששתי התיבות "ויצא יעקב" אינן נכונות,
- 27 ואילו דיוק רש"י הוא מזה שכל הענין ד"ויצא יעקב מבאר שבע" מיותר⁹. וצריך להבין, מדוע לומד רש"י
- 28 באופן אחר מפירוש המדרש?
- 29 (ד) מדוע צריך חצי פסוק מיותר כדי להשיענו - "מגיד" - שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם:
- 30 (א) זהו דבר המובן מעצמו. (ב) כבר נאמר בפירוש בסדרה שלפני-זה¹⁰: "אם אמצא גו' צדיקים בתוך

(7) וכן הקשה בגור ארי' כאן.

(8) ב"ר פס"ח, ו. רות רבה פ"ב, יב.

(9) רא"מ כאן. - בגור ארי' פירש, שכוונת המדרש "וכי לא יצא משם אלא הוא" - שמכיון שהכתוב בא לספר מענין יעקב שהלך לחרן, הוה לי' למיכתב רק ההליכה לשם, לא היציאה מבאר שבע, כי אי"ז שייך ליעקב, שהרי כמה גמלים יצאו משם. ועד"ז פי' ביפ"ת. ולפירושם, לכאורה, דיוק המדרש הוא מיתור הכתוב, כדפירש"י. אבל א"כ אינו מובן במדרש: (א) אריכות הלשון. (ב) העיקר - לא הי' צריך לכתוב - חסר!

(10) וירא יח, כו.

(* הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ה ע' 371 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(1) ריש פרשתנו.

(2) תולדות כח, ו.

(3) שם, ה"ו.

(4) ע"ד פירוש הרא"מ.

(5) מכאן עד סוסי"ג - נדפס לאח"ז גם בלקו"ש חל"ה ע' 119 ואילך (בשילוב שיחת ש"פ ויצא תשמ"ח).

(6) מס' שבועות קפא, א.

- העיר" - אזי "ונשאתי לכל המקום בעבורם". ועד שמצינו בגמרא¹¹, שמי שאומר על צדיק שאינו פועל במקום שנמצא בו, הרי זה אפיקורס וכופר במה שכתוב בתורה. ואם-כן, בודאי שבשביל זה אין צורך בדיוק ולימוד מלשון מיותר?
- (ה) קושיא חזקה יותר: לפי הנ"ל - "ונשאתי לכל המקום" - הימצאותו של צדיק בעיר נוגעת לכללות קיום העיר; ובדוגמת מה שכתוב¹² "וצדיק יסוד עולם", שצדיק הוא היסוד, שמעמיד את כל העולם - שזהו אפילו בנוגע למקום בעולם שאינו נמצא בו, ומכל-שכן שהוא היסוד של העיר והסביבה שבה הוא נמצא. ואם-כן, מדוע אומר רש"י שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם בלבד, ופנה הודה זיוה והדרה - הרי על-ידי יציאת צדיק חסר בכל קיום העיר (ובדוגמת בנין: אם נוטלים ממנו את היסוד, לא יכול להתקיים כל הבנין), ולא רק "עושה רושם", או שחסר "הודה זיוה והדרה"?
- ב. לכאורה אפשר לתרץ, שיציאת יעקב עשתה בבאר שבע רק רושם, כיון שגם כאשר יעקב יצא מבאר שבע נשארו שם צדיקים - יצחק ורביקה, ובמילא, לא נגע הדבר בקיומה של באר שבע; אבל אף-על-פי-כן עשה רושם, שפנה הודה זיוה והדרה, כיון ש"לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותם של שני צדיקים"¹³.
- ובוזה יתורץ גם החידוש בפסוק זה על הפסוק "ונשאתי גו'" - כי ענין זה (שיציאת צדיק עושה רושם גם כאשר נשארו צדיקים ואין זה נוגע בקיום העיר), לא יודעים ממקום אחר. -
- אבל - רש"י בעצמו שולל פירוש זה: בסיום דבריו אומר רש"י: "וכן ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות". ולכאורה, לשם מה מביא זאת רש"י, מהו ה'תוספת ביאור' בזה בפסוק דידן¹⁴? אלא שבזה נשלל היתרון הנ"ל: אין לחשוב שיציאת יעקב פעלה רושם בבאר שבע רק בגלל ש"לא דומה זכותו וכו'", אלא "וכן" - כמו כאן כך גם ב"ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות", שלאחרי ש"ותצא", לא נשארו צדיקים בשדה מואב.
- ג. נוסף לכל הנ"ל - הרי זה גופא תמוה:
- כיצד באמת משה רש"י "ויצא יעקב" ל"ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות"? ומה גם שרש"י מדייק "וכן ותצא", שכן הוא לגבי "ותצא כו'" (לא על-דרך לשון המדרש "ודכוותיה" - ודומה לזה) - הרי שם לא נשארו צדיקים אחרים, מה-שאינ-כן כאשר יעקב יצא מבאר שבע, שנשארו שם יצחק ורביקה¹⁵?
- והקושיא היא חזקה יותר: אברהם יצחק ויעקב, כל אחד בדורו היה הנשיא וצדיק הדור¹⁶. ולכן (אף שהעבודות של אברהם יצחק ויעקב היו בקוים שונים¹⁷, מכל-מקום) במשך ט"ו השנים שהיו אברהם יצחק ויעקב ביחד (כמדובר פעם בזה באריכות¹⁸), שאז היה אברהם נשיא הדור, מסתבר בשכל לומר, שההנהגה בעולם, אפילו הנהגת יצחק ויעקב בעולם, היתה בקו של עבודת אברהם.
- שאלתי פעם את כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁹, כיצד נהג ה'צמח צדק' בענין מסוים בחיי אדמו"ר האמצעי (כידוע שאדמו"ר האמצעי וה'צמח צדק' היו להם סגנונות שונים בחסידות ודרכים שונות בעבודה), והרבי ענה לי: מה אתה סח? הרי אז היה אדמו"ר האמצעי הנשיא, ונשיא הוא אחד! -

30.

(11) סנה' צט, סע"ב.
(12) משלי י"ד, כה. יומא לח, ב.
(13) לשון המדר"ש שם.
(14) וכמו שהקשו מפרשי רש"י כאן. משא"כ במדרש (וגמרא) שרגיל לפרש דרך גררא גם הנאמר (וש"יך) למק"א.
(15) וכמו דפריך במדרש שם: "ניחא דתמן כו'". ואפילו ר' עזרי' דפליג ע"ז (ולא בתור מתרץ, כדמוכח מהל' "ר"ע בשם ר"ס אמר", ולא - "אמר ר"ע") - אינו אומר שזהו כן, בשווה.
(16) "אב לכל העולם" (רש"י לך לך יז, ה). וראה לקמן הערה

ולכן אומרים "אלקי אברהם אלקי יצחק וכו'", אלקי אצל כאר"א, לפי שמדתו של זה לא כמדתו של זה (תו"א ויקהל צ, ב).
(18) שיחת י"ט כסלו תשכ"ב סי"ט (תורת מנחם - התוועדות חל"ב ע' 278. וש"נ) [ושם נתבאר שכ"ה גם בהבעש"ט הה"מ ואדה"ז. כי הסתלקות הבעש"ט היתה בשנת תק"כ ואדה"ז נולד בשנת תק"ה]. לקו"ש ח"כ ע' 125.
(19) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' רפב. וש"נ.

- 1 וענין זה (ככל הענינים בפנימיות התורה)²⁰ מרומז גם בנגלה, ועד להלכה למעשה: "המורה הלכה
2 בפני רבו" חייב ענין היפך החיות²¹.
- 3 ועל-פי-זה מתורץ מה שלא מצינו בתורה אודות עבודת יצחק בחפירת בארות בעולם, עד לאחר
4 מיתת אברהם - דלכאורה, כיון שעבודת יצחק היתה בחפירת בארות²², מדוע ממתנה התורה לספר אודות
5 עבודה זו עד שיצחק היה יותר מגיל 75 שנה, עד לאחר מיתת אברהם? והקושיא היא חזקה יותר: הרי
6 התורה מספרת²³ "ויצא יצחק לשוה בשדה לפנות ערב" - תפלת מנחה²⁴, שבתפלות היום, החילוק בין
7 שחרית ומנחה - חסד וגבורה²⁵ - הוא בדוגמת החילוק דהכנסת אורחים וחפירת בארות.
- 8 אלא, לפי שבחיי אברהם ובמקומו - שהרי יצחק היה "האזהלה שרה אמו"²⁶, ביחד עם אברהם -
9 הוראת ההלכה (הליכות עולם - הנהגה) בעולם היתה על-פי אברהם²⁷.
- 10 וכן הוא גם בנוגע ליעקב ויצחק: בחיי יצחק, ההנהגה בעולם, כולל עבודת יעקב בזה, היתה על-פי
11 יצחק. - מה שכתוב עוד בחיי יצחק "ויעקב איש תם יושב אוהלים"²⁸ (העבודה בקו התפארת²⁹), היה
12 זה בנוגע לעצמו, אבל לא בנוגע לעולם. ואפילו אם תמצי לומר³⁰, שלאחר יציאתו לחרן היתה עבודתו
13 שם³¹ בקו התפארת (גם בנוגע לעולם), מכל-מקום, בבאר שבע על-כל-פנים, מקומו של יצחק³², היתה
14 העבודה על-פי יצחק.
- 15 ועל-פי-זה מתחזקת יותר הקושיא: כיצד פעלה יציאת יעקב רושם בבאר שבע כמו "ותצא האמור
16 בנעמי", מאחר שבאר שבע היא מקומו (והעבודה היא) של יצחק?
- 17 ד. והביאור בזה, על-פי הידוע, שהרב המגיד היה פי שנים ברוחו של הבעל-שם-טוב³³. ולכן היו לו
18 120 תלמידים³⁴ - פי שנים מהבעל-שם-טוב. ואף-על-פי שהענין ד'פי שנים ברוחו' לא מתבטא בתלמידים,
19 כיון שבהם יש רק ענין של השפעה והתפשטות, מכל-מקום, 'פי שנים תלמידים' מהוה הוראה על 'פי
20 שנים ברוחו'.
- 21 בדוגמא זו, מצינו גם ב'פי שנים ברוחך' אצל אלישע³⁵, שהתבטא בכך שהראה מופתים פי שנים
22 מאלה³⁶ (או בכך שאלהיו החיה מתים פעם אחת, ואלישע ב' פעמים³⁷). ואף-על-פי שמופתים הם רק
23 ענין חיצוני (כידוע³⁸ השקפת החסידות על ענין המופתים. ומיוסד על מה שכתב הרמב"ם³⁹, שהאמונה
24 שבני-ישראל האמינו במשה רבינו לא באה על-ידי המופתים שהראה, ואדרבה, "המאמין על-פי האותות
-
- (20) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"מ ע' 251. וש"נ.
(21) ברכות לא, ב. עירובין סג, א.
(22) תו"א ותו"ח ר"פ תולדות.
(23) חיי שרה כד, סג.
(24) ברכות כו, ב.
(25) זח"א עב, סע"א. קלב, ב. וראה אוה"ת וישלח רלד, א.
(26) שם, סז.
(27) משא"כ "לשוה בשדה" - שהוא כמרז"ל בעירובין (שם)
"צורבא מרבנן חזי לנפש" (עיי' שו"ת חוות יאיר סקכ"א. פ"ת
לשו"ע יו"ד סרמ"ב סק"ה. אוה"ח שמיני יו"ד, יט. וגם כאן י"ל
שהוא "כאילו אמר לו" אברהם, כי "אברהם הוליד את יצחק"
(ר"פ תולדות) - ראה שיחת ש"פ תולדות ס"ח (תורת מנחם -
התועדויות חמ"א ס"ע 288 ואילך). ועפ"י יומתק מה דקרי
למנחה "צלות" דאברהם (יומא כח, ב) אע"פ שתיקנה יצחק,
וכקושיית תוד"ה יצחק (ברכות שם). ואכ"מ.
(28) תולדות כה, כז.
(29) תו"א יא, א. לקו"ת ואתחנן ה, א.
(30) ותלוי בשני הטעמים (רש"י וירא יח, יז. בפירוש)
-
- "המכסה אני מאברהם" (בתמי'): (א) "לא אודיע לאב" ? (ב) (רק)
"לא יפה" (ורק מפני) הפיכת הכרכין.
(31) לכאורה כן יש לתרץ גם בנוגע ליושב אוהלים - דשם
ועבר (פרש"י תולדות שם) שהיו לא בבאר שבע - וכמש"נ ע"ז
"ותלך לדרוש" (שם, כב), ויעקב ה' יכול להיות נחבא שם בברחו
מפני עשיו. ועפ"י מתורץ הא ד"אברהם זקן ויושב בישיבה"
(יומא שם) אף דיש אהלי שם ועבר.
(32) כמובן מהדין דהמורה הלכה בפני רבו.
(33) "התמים" ח"ב ע' כו [ס, ב] (במכתב הבעש"ט להח"מ).
ד"ה פדה בשלום תרפ"ה פ"ג (סה"מ תרפ"ה ע' עט).
(34) מסיפורי חסידים*.
(35) מלכים ב' ב, ט.
(36) רד"ק שם, יד.
(37) סנהדרין מז, א. חולין ז, ב.
(38) ראה "התמים" שם ע' סד [עט, ב]: "בעיני גדולי חסידי
חב"ד המופתים הם כעין פגיעה בכבוד החסידות כו'" (וראה גם
תורת מנחם - התועדויות חמ"א ע' 218 הערה 26. וש"נ).
(39) הל' יסוה"ת רפ"ח.

- יש בלבו דופי", אלא האמונה היתה לפי ש"ענינו ראו ולא זר וכו'"), ואילו ה"פי שנים ברוחך" דאלישע, ¹
 היה לא רק בנוגע להתפשטות שלו, אלא גם במעלת עצמו ומהותו, ²
 - (ולכן אמר לו אליהו על זה, שלמרות ש"הקשית לשאול" ⁴⁰, כי איך יוכל לתת לו יותר ממה שיש ³
 לו בעצמו, מכל-מקום אם אלישע יהיה במעלה ודרגא כזו ש"תראה אותי לוקח מאתך" ⁴⁰, מעלתו היא ⁴¹
 שרואה את אליהו כפי שהוא למעלה מ"ברוחך" הקודם, "יהי לך כן" ⁴⁰) - ⁵
 אף-על-פי-כן, התבטא ב'פי שנים' במופתים, ה'פי שנים' במעלת עצמו ומהותו. ⁶
 וכן היה גם אצל הרב המגיד, שה'פי שנים ברוחו' התבטא ב'פי שנים' תלמידים. ומזה מובן, שאף ⁷
 ש(ריבוי) תלמידים הוא רק ענין של השפעה והתפשטות, מתבטא בזה גם ענינו של המשפיע, ועד שזה ⁸
 מוסיף בהמשפיע, וכמאמר רז"ל ⁴² "ומתלמידי יותר מכולן". ⁹
 ולא זו בלבד שהתלמיד מוסיף בשכל הרב, אלא גם בחיות הרב. ולכן, בנוגע לערי מקלט, שעליהם ¹⁰
 נאמר ⁴³ "וחי" - הנה "הרב שגלה, מגלין ישיבתו עמו" ⁴⁴. ¹¹
 אבל מובן, שההוספה שהתלמיד מוסיף ברב, אינה בעיקר מהותו, אלא בענין האור והגילוי של הרב ⁴⁵. ¹²
 ה. על-פי-זה יובן תיווך ב' הענינים שבפירוש רש"י - מחד גיסא, יציאת יעקב מבאר שבע משתווית ¹³
 ל"ותצא האמור בנעמי", כאילו לא נותרו צדיקים בבאר שבע. ולאידיך גיסא, על-ידי יציאת יעקב נחסר ¹⁴
 בבאר שבע רק הודה זיוה והדרה: ¹⁵
 כאמור, בחיי יצחק, ובפרט בבאר שבע, היתה עבודת יעקב בעולם אותה העבודה כמו של יצחק. וכיון ¹⁶
 שיעקב היה תלמידו (שעשה עבודתו של יצחק), הנה על-ידי יציאתו מבאר שבע, נחסר כביכול ביצחק, ¹⁷
 השלימות שהיתה לו לפני זה על-ידי תלמידו, יעקב. ¹⁸
 ולכן משוה זאת רש"י עם "ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות" - ששם לא נשאר צדיקים אחרים ¹⁹
 - כיון שגם על-ידי יציאת יעקב נחסר בבאר שבע לא רק מה שיעקב עצמו פעל בה, אלא גם בשלימות ²⁰
 שפעל שם יצחק. ²¹
 אבל ענין זה רק עשה רושם בבאר שבע, פנה הודה זיוה והדרה, כי בנוגע למציאות וקיום העיר - ²²
 הרי היה שם יצחק ⁴⁶. ולא עוד - אלא שבזה לא היה אפילו שינוי, כיון שיציאת יעקב לא פעלה חסרון ²³
 במהותו של יצחק, אלא רק בהתפשטותו. ²⁴
 ו. בנוגע לקושיא, שבפרשת תולדות נאמר רק "וילך פדנה ארם", ולא "ויצא מבאר שבע" - יש לתרץ: ²⁵
 בפרשת תולדות מסופר שיצחק שלח את יעקב, ויעקב עשה כדבריו. וכיון שכוונת יצחק לא היתה ²⁶
 שיעקב יעזבהו - אדרבה, ליצחק היה יותר ניחא שיעקב ישאר עמו, לכן, בפרשת תולדות - שבה מספרת ²⁷
 התורה אודות הליכת יעקב מצד פקודת יצחק - נאמר רק "וילך פדנה ארם", ולא "ויצא מבאר שבע". ²⁸

"וכן" משמע שזהו מאותו הטעם. (2) עפ"ז מובנת אריכות הלשון:
 "בעלי חכ" - רב; "מבקשי" - תלמיד*. וראה ג"כ ב"מ פד,
 סע"א.

(45) משא"כ הרב בנוגע לתלמיד. ובזה מובן מה שעיקר
 ותחילת הלימוד (בש"ס וברמב"ם) מ"וחי" - הוא בנוגע לתלמיד.
 (46) מה שגם ביציאת נעמי רק פנה הודה כו' ולא בנוגע לקיום
 המקום כו' - הוא מפני ששיבתם שם באה באיסור ו"אין קטיגור
 נעשה סניגור" (ברכות נט, רע"א. וש"נ).

(40) שם, יו"ד. ובמצו"ד שם.
 (41) ובזה מובן התנאי (ושייכותו להענין): "אם תראה גו' -
 יהי לך גו' ואם אין - לא יהי". וא"צ לדחוק שאמר לו זה על
 דרך המופתים (רלב"ג שם).
 (42) תענית ז, א. מכות יו"ד, א.
 (43) ואתחנן ד, מב. פ' שופטים יט, ה.
 (44) מכות שם. וראה רמב"ם הל' רוצח רפ"ז: "תלמיד שגלה
 לערי מקלט מגלין רבו עמו שנאמר וחי, וחי בעלי חכמה
 ומבקשי בלא ת"ת כמיתה חשובין וכן הרב שגלה כו'". (1) הלשון

- 1 אבל תירוץ זה אינו מספיק: כיון שבשביל הליכתו לחרון, היה מוכרח לצאת מבאר שבע - הרי זה
2 "פסיק רישיה"⁴⁷, ואם-כן, גם בפרשת תולדות היה צריך לכתוב "ויצא מבאר שבע"?
- 3 ז. ויובן זה בהקדם סיפור הגמרא⁴⁸: רב מצא פעם את רב שמואל בר שילת - שהיה מלמד תינוקות
4 - עומד בגינתו. וטען אליו רב, כיצד הולך לראות את גינתו ועוזב את התלמידים? וענה לו, שזה כבר
5 י"ג שנה שלא ראה את גינתו, וגם עתה, בהיותו בגינה, "דעתאי עלויהו", שאינו מסיח דעת מהם
6 (מהתלמידים).
- 7 מובן, שגם התלמידים קיבלו מזה שרב שמואל בר שילת חשב אודותם⁴⁹. שהרי הטענה אליו מדוע
8 עזב את התלמידים, היתה (לא רק בגלל שאינו עושה עבודתו, אלא) בעיקר מפני שבגלל זה נחסר אצל
9 התלמידים. ובהכרח לומר, שהמענה "דעתאי עלויהו" פירושו, שעל-ידי מחשבתו עליהם ניתוסף גם אצל
10 התלמידים⁵⁰.
- 11 [מאמר המוסגר: זוהי הוראה למלמדים, ראשי ישיבות ומתיבתות, משגיחים ומשפיעים - עד כמה
12 צריכה להיות ההתמסרות ("איבערגעגעבנקייט") לתלמידים. הטענה, שהוא עובד כמה פעמים יותר ממה
13 שמחוייב עבור התשלום שמקבל; זהו כבר לאחר שעות שכירותו; לא משלמים לו השכירות בזמן, וכו'
14 וכו' - אין זה תירוץ. כיון שזוהי עבודתו - הנה אפילו אם יוצא ממנה אחת ל-13 שנה, וגם יציאה זו
15 קשורה עם ענינים רוחניים (ובמכלל-שכן מרב שמואל בר שילת⁵¹, שהיה מהאמוראים, ופשוט שב"קאי
16 בגינתא" שלו היה ה"דעהו" ("ד"בכל דרכיך")⁵² בשלימותו, וענין השייך לעבודת הברורים (שלו),
17 אף-על-פי-כן, אם אין דעתיה עלויהו, באופן שגם התלמידים מקבלים מזה, תובעים ממנו: "שבקתיה
18 להימנותך"].
- 19 ועל-פי-זה מובן, שהליכת יעקב לחרון אינה מכריחה שיהיה "ויצא יעקב - בפנימיותו"⁵³ - מבאר שבע,
20 כי יציאתו היתה יכולה להיות באופן ש"דעתיה עלויהו". ולא זו בלבד שאין הכרח ש"פנה הודה זיוה
21 והדרה", אלא גם בנוגע ליעקב עצמו, לא מוכרח ה"ויצא": כיון ש"דעתיה עלויהו", הרי זה כמאמר
22 הבעל-שם-טוב⁵⁴ (על הפסוק⁵⁵ "שרפים עומדים ממעל לו") - במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא
23 כולו.
- 24 ח. זוהי הסברה על כך שבפרשת תולדות לא נאמר "ויצא גו". אבל על-פי-זה מתעוררת הקושיא:
25 מדוע נאמר בפרשתנו "ויצא גו" שבע"??
- 26 ויובן זה בהקדם שינוי לשון הכתוב: בפרשת תולדות נאמר "וילך פדנה ארם", ובהתחלת פרשתנו
27 נאמר "וילך חרנה" (ואחר-כך נאמר "וילך ארצה בני קדם"⁵⁶).
- 28 החילוק בין פדן ארם לחרן הוא:
- 29 אודות פדן ארם אומר רש"י⁵⁷, שזהו השטח שבו היו ב' המקומות ארם נהריים וארם צובה. או כמו
30 שדה ארם; ואילו חרן היתה העיר שבה היה נמצא לבן.

(47) ראה שבת עה, סע"א. וש"נ.

(48) ב"ב ח, ב.

(49) ראה לקו"ד (ח"א בתחלתו) בענין מחשבה מועלת.

(50) וכן מובן ממ"ש בחדא"ג שם, הטעם שגבאי צדקה ומלמדי תינוקות נמשלו לכוכבים. וראה ג"כ רש"י ד"ה שבקתי (שם): "ללמדם כו'". וברגמ"ה שם: "לזרזם ממקום זה שאני עומד".

(51) וראה ל"ת להאריז"ל עה"פ (ס' שופטים ה, כ) "הכוכבים ממסילותם". סה"ד בערכו.

(52) משלי ג, ו.

(53) ומלבד שהפנימיות זוהי עיקרו דיעקב - הנה "לא הי' צריך

לכתוב אלא וילך יעקב חרנה", כי באם יציאתו מבאר שבע רק בגופו ובחיצוניותו, לא צריך קרא על זה, וכמו שלא כתב זה בפ' תולדות, כי מובן ממש"כ "וילך פדנה ארם", "וילך חרנה" - פסיק רישי'. - ויתור כל הענין, ה"ז קושיא יותר מאשר דיוק בתיבה אחת. ולכן לא נקט רש"י דיוק המדרש: "וכי לא יצא כו'". (54) המשך מים רבים תרל"ו פק"ג. ד"ה רפאני תרח"ץ פ"ה (סה"מ תרח"ץ ע' רו. וש"נ). וראה גם לקו"ת אמור לב, ב.

(55) ישע"ו ו, ב.

(56) כט, א.

(57) תולדות כה, כ.

- הליכת יעקב היתה בשביל: (א) עבודת הברורים בצאן לבן, ו"רכושו אשר רכש גו' בפרך ארם" 58 - ענין זה עשה בשטח גדול, בשדה ארם; (ב) להעמיד בית רחל ולאה, שבטים, "מטתו שלמה" 59 - ענין זה עשה בחורן, בעיר, ולא בשדה, ששם אסור להיות ענין היחוד, מצד צניעותו.⁶⁰
- (וכמו כן ברוחניות: תפלה, שענינה יחוד ישראל והקב"ה - אינה בשדה ובמקום פרוץ, אלא בבית⁶¹).
- ועל-פי-זה יובן הטעם שבפרשתנו - שבה התורה מספרת אודות הליכת יעקב לחורן להעמיד השבטים, "מטתו שלמה" - אומרת התורה "ויצא יעקב מבאר שבע":
- בענין היחוד ("אין קישוי אלא לדעת" 62) - לא שייך לומר, ואסור, שתהיה דעתו של יעקב במקום אחר, אפילו לא בבאר שבע⁶³. בכדי לפעול ענין פנימי, מוכרחים להיות בו בכל פנימיותו⁶⁴.
- בשביל עבודת הברורים בלבד - אין הכרח להיות מונח בזה, ובפרט עד ש"יקשר דעתו" - ואדרבה. וכידוע⁶⁵ דיוק לשון הכתוב "יגיע כפיך כי תאכל" - יגיע כפיך, ולא יגיע ראשך. ולמרות שגם בזה צריך להשתמש בשכל, הרי זה רק חיצוניות השכל, ולא להיות מונח בזה בפנימיותו, ובמילא, יכולה (ומוכרחת) הדעת להיות בענינים אחרים; מה-שאינ-כן בשביל להעמיד "מטתו שלמה", להמשיך כח האין-סוף⁶⁷ - הרי "אין קישוי אלא לדעת", שהדעת הוא בקו האמצעי שעולה עד (פנימיות) הכתר שלמעלה מהשתלשלות⁶⁸, וממשיך משם כח האין-סוף.
- ולכן היה יעקב מוכרח לצאת מבאר שבע, ללכת ולהיות בחורן (למרות שענינה הוא "חרון אף של מקום בעולם" 69) בכל פנימיותו, בכדי להעמיד י"ב שבטים, שתהא "מטתו שלמה"; אבל כשמדובר אודות עבודת הברורים, "פרך ארם" - לא מוכרח להיות ה"ויצא יעקב מבאר שבע".
- ט. אך עדיין נשארת השאלה, מדוע בפרשת תולדות נאמר "וילך פדנה ארם", ובפרשת ויצא נאמר "וילך חרנה"? והביאור בזה:
- בפרשת תולדות מסופר ענין הליכת יעקב בעיקר - מה שנעשו ראה, ועשו ראה רק את החיצוניות - "וילך פדנה ארם".
- וגם לפני זה (בפרשת תולדות) כשמסופר שיצחק שלח את יעקב, "וישלח יצחק וגו'" 70 - הרי "אין אדם יודע מה בלבו של חברו" 71, כך, שיצחק לא היה יכול להיות בטוח כיצד היא הליכת יעקב - בפנימיותו או רק בחיצוניות. שם לא יכולה התורה לומר בפירוש (בגילוי) "וילך חרנה" ו"ויצא יעקב" 72.
- מה-שאינ-כן בפרשת ויצא, שבה מדובר אודות יעקב גופא: הוא בעצמו ידע, שאופן הליכתו היא בפנימיותו - חרנה, ובשביל זה מוכרח להיות - "ויצא יעקב".
- [ויומתק יותר: תוכן פרשת תולדות הוא כשמה, וכפירוש רש"י 73 - "תולדות יצחק, יעקב ועשו האמורים בפרשה", ותוכן פרשת ויצא הוא - ענינו של יעקב. מצד תולדותיו של יצחק - יעקב ועשו -

התועודיות ח"ה ע' 70. ועוד.

(66) תהלים קכח, ב.

(67) לקו"ת שה"ש מ, א.

(68) לקו"ת שלח נ, א.

(69) רש"י ס"פ נח.

(70) כח, ה.

(71) פסחים נד, ריש ע"ב.

(72) דאף שאמר לו "וקח לך משם אשה" (שם, ב), לא הי

יכול לידע אם הליכתו הוא כרצון המשלח (גם בפנימיות), כי אינו

רואה רק הליכת הגוף והחיצוניות.

(73) ר"פ תולדות. וראה שיחת ש"פ תולדות ס"ב (תורת מנחם

- התועודיות חמ"א ע' 284).

(58) פרשתנו לא, יח.

(59) ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י ויחי מז, לא.

(60) ראה סנהדרין מז, א. רמב"ם הל' איסור"ב פכ"א הי"ד.

טושו"ע אה"ע סכ"ה ס"ד.

(61) ברכות לד, סע"ב. שו"ע אדה"ז או"ח ס"צ ס"ה.

(62) יבמות נג, ב.

(63) בדוגמת מרז"ל (נדרים כ, ב): "אל ישתה כו". ואפילו

היא אשתו (ר"ן. ובשו"ע או"ח סר"מ ס"ב). ובפרט להמבואר

בתניא פ"ג, שדעת הוא שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאד,

הרי אינו שייך שיקשר דעתו בשני ענינים שונים.

(64) ראה סה"ש תורת שלום ע' 39 ואילך.

(65) לקו"ת שלח מב, ד. חוקת סו, ג. ובארוכה - תו"ח שמות

תרן, א ואילך. וראה לקו"ש ח"א ע' 188. תורת מנחם -

- 1 עדיין לא נרגשת פנימיות הכוונה⁷⁴. אבל מצד יעקב (פרשת ויצא) - שעל ידו נשלם ה"וארבה את זרעו"⁷⁵,
- 2 כי למרות שבפסוק נאמר "וארבה גו' ואתן לו את יצחק", מכל-מקום נשלם הדבר רק על-ידי יעקב
- 3 (ביצחק, ולא כל יצחק, יקרא לך זרע⁷⁶) שהוא העמיד י"ב השבטים - נרגשת פנימיות הכוונה].
- 4 ולאחרי כן, כשמסופר אודות בקשת יעקב "ונתן לי לחם לאכול גו' והיה הוי' לי לאלקים"⁷⁷, "שלא
- 5 ימצא פסול בזרעי" (כפירוש רש"י) - שזה כולל כל עניני יעקב, הן עבודת הבריורים והן "מטתו שלמה"
- 6 - אומרת התורה: "וילך ארצה בני קדם" - שכולל הן פדן ארם והן חרן.
- 7 יו"ד. על-פי-זה יובן עוד דיוק בפירוש רש"י:
- 8 המדרש⁷⁸ מדייק מה שכתוב "וילך חרנה" תיכף לאחרי "ויצא יעקב מבאר שבע" - דלכאורה, היה
- 9 צריך לקחת זמן מיציאת יעקב מבאר שבע עד שהגיע לחרן - ומתוך על זה ב' פירושים: (א) "בן יומו",
- 10 שבאותו היום שיצא מבאר שבע, הגיע לחרן, כי היתה לו קפיצת הדרך. והיינו, ש"וילך חרנה" פירושו
- 11 שהגיע לחרן⁷⁹. (ב) "וילך חרנה" פירושו שהלך לחרן, לכיוון חרן.
- 12 רש"י מפרש "וילך חרנה" - יצא ללכת לחרן", כדעה הב' במדרש. והטעם שרש"י מתחיל בדעה הב'⁸⁰:
- 13 לאחרי "וילך חרנה" נאמר "ויפגע במקום", "וילך ארצה בני קדם". [ובפרט - "במקום" קאי על הר
- 14 המוריה⁸¹]. ולכן אי אפשר לפרש "וילך חרנה" שהגיע לחרן, שהרי הר המוריה נמצא על הדרך בין באר
- 15 שבע לחרן, ואם-כן, לא יכול להיות "ויפגע במקום" לאחר הגעתו לחרן.
- 16 [הגמרא⁷⁹ מספרת, שלאחרי שהגיע לחרן, חזר והלך להר המוריה. אבל הפשט של כללות סיפור
- 17 הפרשה לא משמע כן, ורש"י מפרש לכל-לראש פשוטו של מקרא⁸²].
- 18 מפרשים מבארים בזה, מדוע מפרש רש"י "יצא ללכת כו'" על "וילך חרנה", ולא על "וילך פדנה
- 19 ארם" שבסוף פרשת תולדות - כיון ששם אפשר לפרש שהפסוק מדבר אודות ביאתו לפדן ארם, שהרי
- 20 אין שם ההכרח ממה שכתוב "ויפגע במקום", "וילך ארצה בני קדם".
- 21 אבל עדיין אין זה מספיק: הרי רש"י מפרש לכל-לראש פשוטו של מקרא; בפסוק הדורש ביאור -
- 22 מפרש רש"י את הפשט. וכיון שבפסוק "וילך פדנה ארם" נדרש גם-כן ביאור - איך שייך שמיד הגיע
- 23 לפדן ארם - היה רש"י צריך לפרש⁸³ אחד מב' הפירושים: הפסוק הוא ככתבו - הגיע לפדן ארם (ולא
- 24 צריך לומר: וילך - ללכת, או: פדנה - לפדן), אלא שהיתה לו קפיצת הדרך, כדעה הא' במדרש; או
- 25 ש"וילך" פירושו - ללכת כו', שהלך לעבר פדן ארם, כהדעה הב' במדרש, וכפי שרש"י מפרש "וילך
- 26 חרנה"?
- 27 ועל-פי הנ"ל מובן: הסיפור "וילך פדנה ארם" שבפרשת תולדות, עיקרו - בכדי להדגיש הפעולה על
- 28 עשו, ובמילא לא נוגע פרטי הדברים, כי-אם רק לידע ש"וישלח יצחק", ויעקב עשה כן בפועל⁸⁴.
- 29 מה-שאינ-כן בפרשת ויצא, שבה מסופר הדבר בפרטיות.

דעה הא' לקמן (כח, יז), אבל מקדים לזה: "אמרו רבותינו כו'", וכ"ז - שלא על אתר (ע"פ "וילך חרנה") - כי אינו בדרך הפשט. ואף שכתב רש"י שם: "וקרא מוכיח וילך חרנה" - ההוכחה היא מלשון הכתוב, מדלא כתיב ללכת כ"א וילך, וההוכחה שברש"י כאן היא מסדר כל המקראות. וסדר כל המקראות מכריח יותר מאשר דיוק בתיבה אחת.

(83) אף שבדוחק י"ל שסומך על מש"כ שם (כח, ב) "פדנה. כמו לפדן".

(84) ומקרא ככתבו. אבל בהכתוב (כח, ב) א"א לומר כן, דאם נפרש ככתבו היינו שגיג, א"כ גם ביה בתואל פ' שגיג - ועפ"י הול"ל לך ביה בתואל ו"פדנה ארם" מיותר. דאף שב"פדנה ארם" נרמז ענין שני בתכלית הליכת יעקב כנ"ל - פשוטו של מקרא הוא שהכוונה היא רק "וקח לך משם אשה".

(74) ראה שיחה הנ"ל ס"י (שם ע' 290) שתוכנה של פ' תולדות הו"ע עבודת הבריורים. ועפ"י יומתק יותר, שגם עיקר הסיפור דהליכת יעקב כו' שבפ' תולדות, הוא שהלך פדנה ארם, אלא שבדברי יצחק וציווי שלו ליעקב ה' בזה (נתינת כח על) ב' הענינים: לך א' "פדנה ארם", ב' "ביתא בתואל".

(75) יהושע כד, ג.

(76) וירא כא, יב. נדרים לא, א. סנהדרין נט, ב.

(77) פרשתנו כח, כ"ב.

(78) ב"ר פס"ח, ח. וראה במפרשי המדרש שם.

(79) וכן הוא בסנה' צה, ב. חולין צא, ב. רש"י בפרשתנו כח, יז.

(80) מפרשי רש"י כאן.

(81) רש"י ע"פ. סנהדרין שם. חולין שם.

(82) אף שבכ"מ מביא גם דרשות רז"ל. וכן בנדר"ד מביא גם

יא. על-פי הנ"ל ש"ויצא גו' - פנה הודה זיוה והדרה" היה בשביל הליכתו להעמיד "מטתו שלימה",¹
 יובן דיוק ג' הלשוניות, הודה זיוה והדרה:²
 על הפסוק⁸⁵ "הוד והדר", אומר ה'צמח צדק'⁸⁶ (לפי פירוש אחד), ש"הוד" הוא ספירת הנצח, ו"הדר"
 הוא ספירת ההוד. ואודות "זיו", איתא במאורי אור⁸⁷, שזהו יסוד⁸⁸ (ואין סתירה לכך מהמשמעות בתניא⁸⁹
 שזיו הוא מלכות - כי, הטעם שיסוד נקרא זיו הוא "כי ממנו זיו יוצא למלכות"⁸⁷).⁵
 ולכן אומר רש"י, שעל-ידי יציאת יעקב נחסר בבאר שבע הודה זיוה והדרה - בחינת נצח הוד יסוד,⁶
 דכיון ש"ויצא יעקב" היה בשביל להעמיד "מטתו שלימה", וכללות ענין ההשפעה (גם השפעת בנים)⁷
 היא מבחינת נצח הוד יסוד, שהם לבר מגופא⁹⁰, הנה מצד זה שנצח הוד יסוד דיעקב היו טרודים בענין
 "מטתו שלימה", לכן הם בפרט - "הודה זיוה והדרה" - נחסרו בבאר שבע.⁸
 יב. טעם הסדר בדברי רש"י "הודה זיוה והדרה", ולא "הודה הדרה וזיוה", כסדר הספירות: נצח
 הוד יסוד - הוא:¹⁰
 ג' המדות הם בג' הקוין: נצח - קו הימין, הוד - קו השמאל, ויסוד - קו האמצעי.¹²
 [וענינם בהשפעה: נצח - ה"סבר פנים יפות" של הרב לתלמיד, הוד - ה"זרוק מרה בתלמידים"⁹¹
 ו"כל תלמיד שאין שפתותיו נוטפות מר כו"⁹², יסוד - התקשרות המשפיע למקבל⁹³].¹³
 וכיון שיעקב הלך מימין לשמאל (מארץ הימין, לחרון שהיא בצפונה של ארץ ישראל⁹⁴), לכן, תחילה
 "פנה הודה" - נצח שבקו הימין, אחר-כך "זיוה" - יסוד שבקו האמצעי, ואז "הדרה" - הוד שמקו
 השמאל.¹⁶

* * *

יג. מובא בחסידות⁹⁵ ש"ויצא יעקב גו' חרנה" קאי גם על ירידת הנשמה בגוף. ירידת הנשמה למטה,
 ל"חרן - חרון אף של מקום בעולם"⁹⁶, היא בשביל להעמיד "מטתו שלימה", לעשות דירה לו יתברך
 בתחתונים⁹⁶.¹⁸
 וגם ענין זה מרמז רש"י בפירושו: למרות שבשביל התלבשותה בגוף, שצריכה לפעול בו בפנימיותו,
 צריך להיות "ויצא יעקב" - ולכן אינה דומה הנשמה כפי שבאה למטה לכמו שהיא למעלה⁹⁷ -
 אף-על-פי-כן, "פנה" רק "הודה זיוה והדרה", ואדרבה: דוקא בירידת הנשמה למטה, "נפחתה ביי",
 ניתוסף ה"ואתה משמרה בקרבי", שזהו למעלה יותר מה"טהורה היא"⁹⁸ (אלא שה"משמרה" אינו באופן
 של גילוי אור - הודה כו'), וכאשר ניתוסף בנשמה שבחרן, ניתוסף בכל דרגותיה - בבאר שבע, וגבוה
 מעל גבוה, תחתיים שניים .. חמשיים כו'⁹⁹.²¹
 ועל-דרך שעל-ידי יציאת יעקב מבאר שבע (ארץ ישראל) והליכתו לחרן (חרון אף של מקום בעולם),²⁷

(93) תניא אגה"ק סט"ו.

(94) רש"י וישלח לח, יח.

(95) ראה תורת מנחם סה"מ כסלו ע' כב. וש"נ.

(96) ראה תנחומא בחוקות ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(97) שנוסף על מה שהגוף מעלים (ראה תניא פל"ז: "שהגוף אינו יכול לסבול"), גם הנשמה עצמה מתמצמת וכו' (לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ), שזהו ע "ויצא יעקב גו' חרנה", שלצורך ההליכה לחרן (ההתלבשות בגוף, עוד טרם שמתלבשת בו) היא יוצאת ממדרגתה ומצבה כמו שהיתה למעלה.

(98) ד"ה אתה הוא ה' לבדך תרצ"ט (סה"מ תרצ"ט ע' 227

ואילך).

(99) לקו"ד ח"א כה, סע"ב.

(85) תהלים קד, א.

(86) יהל אור עה"פ ס"ק א (ע' שפח).

(87) אות ז' סי"ח.

(88) במק"א (רות רבה פ"ב, יב. רש"י שם א, ז) כתוב גם פנה שבחה - דקאי על ספירת המלכות (קהלת יעקב בערכו. וראה יאיר נתיב למאור"א בערכו).

- שינוי הלשונות שמרש"י כאן לב"ר כאן, רות רבה שם ורש"י שם, יש להבינם משינויי הפירושים שביהל אור שם. ואכ"מ.

(89) שעה"ה"א פ"ג וד'.

(90) לקו"ת מסעי צ, ג.

(91) כתובות קג, סע"ב. ועיין הל' ת"ת לאדה"ז (בסוף).

(92) שבת ל, ב. פסחים קיז, א.

1 ששם העמיד "מטתו שלמה", המשכת כח האין-סוף - ניתוסף גם במהותו של יצחק בבאר שבע (שמוזה
2 מובן שתיכף ביציאתו דיעקב - היתה ההתחלה בזה). וכמדובר כמה פעמים²⁰ צריך להיות נמשך עד
3 בהלכה: כאשר נולד ראובן בחור, אזי ניתוסף אצל יצחק בבאר שבע - על-פי דין - בקיומו מצות פריה
4 ורביה, שדורשת שיהיו בנים לבנו¹⁰⁰.

5 [וזהו ביאור נוסף לכך שפנה (רק) הודה זיוה והדרה - כי אדרבה, על-ידי-זה היתה המשכת העצם].
6 ודוקא לאחרי ש"ויצא גו' מבאר שבע וילך חרנה", קיבל את הברכה "ופרצת ימה וקדמה וצפונה
7 ונגבה"¹⁰¹ - בלי גבול¹⁰², שמתבטאת ב"ונברכו כן כל משפחות האדמה ובזרעך"¹⁰¹ - לא רק "כן", אלא
8 גם - "ובזרעך".

* * *

9 יד. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויחלום והנה סולם מוצב ארצה גו'.

(102) ראה שבת קיח, סע"א ואילך.

(100) טושו"ע אה"ע ס"א ס"ו.

(101) פרשתנו כח, יד.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שישי עמ' א

15 הבית, היא מִדְבָּרָיו כִּךְ הָיוּ מוֹנְחִין - מהאופן שהיו הבדים מונחים,
16 שנתונים היו לאורכו של בית, ממזרח למערב, וכיון שהיו הבדים
17 קבועים לרחבו של הארון (וכמבואר להלן (ע"ה)), נמצא שאורך
18 הארון עמד לרחבו של בית.
19 מבררת הגמרא: וּבְדִיו מְנָלִין שמכוונים כנגד ארכו של בית. משיבה
20 הגמרא: דְּתֵנִינָא, נאמר לגבי נתנת הארון ובדיו בקדש הקדשים
21 בחנוכת הבית הראשון (מלכים א' ח), וַיֵּאָרְכוּ הַבָּדִים וַיֵּרָאוּ רֹאשֵׁי
22 הַבָּדִים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יָרְאוּ חֻצְפָּה וגו'. מפרשת
23 הברייתא: אילו היה כתוב רק 'וַיֵּאָרְכוּ הַבָּדִים' יָבֹול היית לפרש
24 שהיו ארוכים אך לא היו נִזְעָנִין בְּפִדְוֹתָ, תלמוד לומר 'וַיֵּרָאוּ רֹאשֵׁי
25 הַבָּדִים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר', שנראים היו בהיכל. וְאִי וַיֵּרָאוּ -
26 ואם היה כתוב רק 'ויראו וגו' על פני הדביר' יָבֹול היית לפרש שיהיו
27 מְקַרְעִין בְּפִדְוֹתָ וַיִּזְעָצְאוּ אל ההיכל, תלמוד לומר 'לֹא יָרְאוּ חֻצְפָּה',
28 הָאֵל בִּיצֵד היו נראים ואינם נראים,

1 הגמרא את הברייתא שבה אמר זאת רבי: דְּתֵנִינָא, רְבִי אֱמִיר, כתוב
2 בתורה: וְנָתַתָּ עַל הַמִּצְבֵּאתָ לְבִנָּה וְנָחָ, וְעַל הַיֵּינוּ בְּסֻמָּה, שִׁינִיח
3 את הבזיכין על השולחן ליד המערכות. אִתָּה אֱמִיר עַל בְּסֻמָּה, או
4 אִינוּ אֱמִיר עַל מִפְּשֵׁי, 'על גבי'. תשובתך, בְּשֵׁהוּ אֱמִיר בהקמת
5 המשכן (שמות מ א) וְסֻכָּת עַל הָאָרֶץ אֶת הַפִּרְכָּתָ, ומכך שהפרכות
6 תלויה מן הצד, וכתבה התורה 'על', הָיוּ אֱמִיר שֶׁעַל הוּא בְּסֻמָּה.
7 שנינו במשנה: כָּל הַבָּלִים שֶׁבְּמִקְדָּשְׁךָ וְכוּ' היו עומדים ארכן לארכו
8 של בית. הגמרא מביאה ברייתא המחלקת בזה בין הארון לבין
9 שאר כלי המקדש: הָנוּ רַבָּנִין, כָּל הַבָּלִים שֶׁבְּמִקְדָּשְׁךָ, היינו המנורות
10 והשולחנות, אֲרֵכָן מְכוּון לְאֲרָכּוֹ שֶׁל בֵּית, ממזרח למערב, חוץ
11 מֵהָאָרֶץ שֶׁאֲרָכּוֹ מְכוּון לְרָחְבּוֹ שֶׁל בֵּית, מצפון לדרום. מוסיפה
12 הברייתא: וְכֵן - בכיוון זה הָיָה הארון מוֹנֵחַ, וְכֵן הָיוּ מוֹנְחִין.
13 מבררת הגמרא: מֵאֵי קָאָמֵר - מהי הכוונה בזה. משיבה הגמרא:
14 הֵכִי קָאָמֵר, ההוכחה שֶׁכֵּן הָיָה הארון מוֹנֵחַ, ארכו מכוון לרוחב

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' ב

14 שרוצה לשלמו ולהיפטר ממנו, כלומר שלא יאמר אדם אלמד
15 פרק אחד ואיפטר, וְאִי - שאין אִתָּה רִשְׁאִי לְפִטוֹר עֲצָמְךָ מִהֶן, כי
16 אף אם למדת, תמיד צריך להוסיף וללמוד.
17 חֲזָקָתָ, מֵאִי דְּתֵנִיב - מהו שכתוב, וְאִתָּה הִסִּיתָ מִפִּי צָר, רַחֲבֵי לֹא
18 מוֹצֵק תַּחֲתִיתִי' וגו' (איוב לו טז). בּוֹא וְרֵאָה שֶׁלֹּא בְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
19 הוּא מִדַּת בְּשֵׁר וְדָם, כי מִדַּת בְּשֵׁר וְדָם היא, שְׂאֵדָם מִסִּית - מפתה
20 אֶת הַבָּיִר לַעֲבוֹר מִדְּרָבִי חַיִּים לְדְרָבִי מִיתָה - מדרך טובה לרעה,
21 אבל אין דרכו לפתותו לעבור מדרך רעה לטובה, וְתִקְדוּשׁ בְּרוּךְ
22 הוּא מִסִּית אֶת הָאָדָם - מפתהו לסור מִדְּרָבִי מִיתָה לְדְרָבִי חַיִּים,
23 שְׂאֵדָם וְאִתָּה הִסִּיתָ מִפִּי צָר, כלומר שהקדוש ברוך הוא מסית את
24 האדם ללמוד תורה כדי שינצל מְנִיחָם שְׁפִיתָ צָר. ולמה פיה צר,
25 כדי שְׁעִשְׂנָה יְהֵא צָבוֹר

1 וְיִנִּית. קָרָא עֲלֵיו הַמִּקְרָא הָיָה - ענה לו מהפסוק הזה, 'לֹא יִמּוּשׁ סֵפֶר
2 הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהִנֵּית בּוֹ יוֹמָם וּלְלֵילָה'. צָא וּבְרוּךְ שֶׁעָה שְׂאִינָה לֹא
3 מִן הַיּוֹם וְלֹא מִן הַלַּיְלָה - שאין שעה כזאת, וְלִמּוּד כֵּה חֲכָמָת וְיִנִּית.
4 ממשכיה הגמרא, וְפִלְיָנָא - וחולק רבי שימעאל שפירש את
5 הפסוק, שמצוה ללמוד כל היום, על דבריו דְּרָבִי שְׂמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי,
6 דָּאֱמֵר רְבִי שְׂמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֱמֵר רְבִי יוֹנָתָן, פְּסוּק זֶה אִינוּ לֹא חוֹבָה
7 וְלֹא מְצִוָּה, אֱמִיר בְּרָכָה, שְׂרָאָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת יְהוֹשֻׁעַ שְׂדִבְרֵי
8 תּוֹרָה חֲבִיבִים עֲלֵיו בְּיֹתֵר, שְׂנָאָמֵר 'וּמִשְׁרָתִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹזֶן נָעַר, לֹא
9 יִמֵּשׁ מִתּוֹךְ הָאֶהָל' (שמות לג יא), אֱמֵר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, יְהוֹשֻׁעַ,
10 כָּל כֵּךְ חֲבִיבִין עֲלֵיךְ דְּרָבִי תּוֹרָה, והבטיחו הקדוש ברוך הוא, 'לֹא
11 יִמּוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ' - שלא תשכח את תורתך.
12 הגמרא מביאה עוד מאמרים בענין תלמוד תורה: הָנָא דְּרָבִי רְבִי
13 יְשִׁמְעֵאל, דְּרָבִי תּוֹרָה לֹא יְהוּ עֲלֵיךְ חוֹבָה - כאדם שיש לו חוב,

בס"ד. משיחות ש"פ ויצא, ט' כסלו ה'תשנ"ב.

— תרגום מאידית —

שנותיהם של צדיקים מיום ומחודש לחודש
שנאמר⁹ את מספר ימין אמלא".

הפירוש בזה בפשטות הוא, שאצל צדיק ישנה
השלימות, שהקב"ה "ממלא" את ימי חייו — "את
מספר ימין אמלא" — שיחי מספר שנים "עגול"
ומלא, מיום הולדתו עד יום הסתלקותו, עד לדיוק
של יום אחד¹⁰.

אבל צריך ביאור — במה מתבטאת המעלה
והשלימות בזה? שלימות עבודת הצדיק הרי היא
שלימות ברוחניות — דבר שלכאורה אינו קשור
ואינו תלוי בשלימות ימיו הגשמיים, כידוע¹¹
ש"חיי הצדיק אינם חיים בשריים כי אם חיים
רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה כו", וממילא
מובן, שאצל צדיק יכולה לכאורה להיות שלימות
העבודה (ברוחניות), אפילו כאשר שנותיו
(הגשמיים) אינם ממולאים "מיום ליום" — וכפי
שרואים אצל רוב הצדיקים, שהסתלקותם אכן לא
היתה ביום הולדתם.

ג. ויש לומר: שלימות עבודת הצדיק היא
בשעה שהשלימות הרוחנית משתקפת גם בשלימות
גשמיות — שלימות בזמן עבודתו, בשנים ובימים
הגשמיים שלו. ובלשון חז"ל¹²: "יודע ה' ימי
תמימים¹³ .. כשם שהן תמימים כך שנותם
תמימים".

והטעם לזה הוא, כיון שתכלית ושלימות
העבודה דתורה ומצוות של יהודי (שהרי זוהי
עבודת הצדיק — תכלית ושלימות העבודה¹⁴)
מתבטאת בזה, שיברר ויזכך את גופו הגשמי,
באופן שאין שום חלקים נפרדים בחייו שאליהם
אין עבודת השם שלו מגעת ח"ו (אין שום "הפסק"
ו"פירוד", שום הפרדה בין נשמתו לגופו, בין

א. בנוגע לאדמו"ר האמצעי — בעל יום
ההולדת¹ ובעל ההילולא² של יום זה, ט' כסלו —
מוצאים אנו חידוש, שיום ההולדת שלו ויום
ההילולא שלו חלים באותו יום (ט' כסלו). ועוד
חידוש אצלו — שמיד למחרת יום ההולדת שלו
(יום ההילולא) — ביום יו"ד כסלו — חל חג
הגאולה שלו³, שבו נשתחרר מבית האסורים.

ועל-פי הידוע⁴, שלמועדי השנה יש שייכות
לפרשיות התורה שבהן חלים המועדים הללו,
מובן, שבפרשה של שבת זו — פרשת ויצא,
ובפרשת וישלח (שמתחילים לקרוא בתפלת
המנחה, ושחג הגאולה בשנה זו חל ביום ראשון
של פ' וישלח⁵), יכולים למצוא לימודים הקשורים
עם בעל יום ההולדת ויום ההילולא ובעל הגאולה.

כולל ובעיקר — להוציא מזה לימוד בענין
שהזמן גרמא בדורנו זה ובזמננו זה — הגאולה
האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו, כפי
שדובר פעמים רבות לאחרונה, שעתה כבר סיימו
את כל הענינים וצריך רק לקבל פני משיח צדקנו
בפועל ממש.

ב. החידוש בכך שיום ההולדת ויום ההילולא
של צדיק חלים באותו היום — מובא בחז"ל: על
דברי משה רבינו⁶ "בן מאה ועשרים שנה אנכי
היום", אומרת הגמרא⁷ "מה ת"ל היום, היום מלאו
ימי ושנותי, ללמדך שהקב"ה יושב וממלא⁸

(1) בשנת תקל"ד.

(2) בשנת תקפ"ח. — ע"ד הסתלקותו, ראה הקדמה לתו"ח
בראשית. "בית רבי" ח"ב פ"ו.

(3) בשנת תקפ"ז. — ע"ד גאולתו, ראה בארוכה "התמים"
חוברת ב' ע' עז [פו, א]. שם ע' פא [פח, א] ואילך. מבוא לקונטרס
"בד קודש". "בית רבי" ח"ב פרקים ד"ה (נעתקו גם בקיצור לשון
בהוספה לקונטרס הנ"ל ע' 20 ואילך).

(4) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א).

(5) כבשנת הגאולה עצמה. ולהעיר שלפי המסורת בבית הרב
(הובאה בהוספה לקונטרס הנ"ל ע' 22 בהערה), באה בשורת
הגאולה בש"פ ויצא, ט' כסלו.

(6) וילך לא, ב.

(7) ר"ה יא, א. סוטה יג, ב. קידושין לח, א.

(8) בסוטה שם: הקב"ה משלים.

(9) משפטים כג, כו.

(10) ראה יפה תואר לב"ר רפנ"ח.

(11) תניא אגה"ק ביאור לס' ז"ך (קמו, ב).

(12) ב"ר וביפה תואר שם.

(13) תהלים לו, יח.

(14) ראה ספר הערכים-חב"ד מערכת אותיות — אות צדי"ק

ס"ח. ושי"נ.

1 "ראש-חודש של גאולה", שקשורה עם "בחר ביעקב
2 ובניו" (הכוונה הרוחנית בבריאת העולם); ושנה
3 (מלשון שינוי²¹ ומלשון משנה²²) מקיפה וכוללת
4 בתוכה את כל שינויי הזמן – ולכן מתבטאת
5 שלימות העבודה (הרוחנית) של צדיק ("כשם שהן
6 תמימים") בזה שגם שנותיו תמימות ("כך שנותם
7 תמימים"), ש"הקב"ה יושב וממלא שנותיהם ..
8 מיום ליום", וכל יום הוא ניצל בשלימותו (ע"י
9 בירור ה"לבוש" שכנגד אותו יום, כידוע²³ ש"אי
10 חסרא יומא חדא חסר לבושא חדא", וימי האדם
11 קצובים לו בהתאם לשיעור הלבושים שהוא צריך
12 להשלים ולתקן)²⁴, כך שהשלימות והתמימות של
13 הצדיק היא ברוחניותו ובגשמיותו (ימים ושנים
14 גשמיים) בשווה. התמימות שלו בשני חייו הגשמיים
15 היא המשך אחד לתמימות בעבודתו הרוחנית –
16 "כשם שהם תמימים כך שנותם תמימים".

17 ויש לומר, שכיון שלשון הגמרא הוא, "הקב"ה
18 יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום",
19 והיא לא מזכירה בענין שום תנאים והגבלות
20 בצדיקים – צריך לומר, שהשלימות קיימת אצל כל
21 צדיק ברוחניות הענינים²⁵ (אפילו אצל זה שנסתלק

1 רוחניותו לגשמיותו), אלא כל הפרטים בחייו
2 חדורים ברוחה של נשמתו והרוחניות שלו. עד
3 אשר הגשמיות נעשית טפלה ובטלה לנשמה
4 ולרוחניות (עושים נפשם עיקר וגופם טפל¹⁵),
5 באופן שכל הגשמיות היא כמו "כלי" ו"לבוש" –
6 ועד כמו מרכבה¹⁶ – שמשקפת ומבטאת את
7 שלימות עבודתו הרוחנית.

8 כלומר, אף-על-פי ש"חיי הצדיק אינם חיים
9 בשריים כי אם חיים רוחניים", הרי שלימות עבודתו
10 היא, כאשר החיים הרוחניים חודרים ומאירים גם
11 בתוך חייו הבשריים, עד שחייו הבשריים הם
12 בבחינת "כלי", ויתירה מזה – המשך והתפשטות
13 של החיים הרוחניים; הם מתאחדים עם החיים
14 הרוחניים, באופן שהם נעשים דבר אחד ממש –
15 אדם אחד (צדיק), ששלימותו הרוחנית בחיים
16 רוחניים, מתבטאת ומשתקפת במלואה בשלימות
17 גשמית בחיים בשריים, באופן שבחיים הבשריים
18 אין שום דבר מיותר וגם לא חסר דבר (לא פחות ולא
19 יותר) לגבי השלימות בחיים הרוחניים. החיים
20 הבשריים שלו (כולל ימיו ושנותיו הגשמיים) הם
21 המשך והשתקפות של חייו הרוחניים.

22 ואדרבה: דוקא על-ידי זה שהשלימות מתבטאת
23 גם בגשמיות, נפעל עליו אפילו לגבי השלימות
24 הרוחנית מצד עצמה (כדלקמן).

25 ולכן "הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של
26 צדיקים מיום ליום" – כיון ששלימות העבודה של
27 צדיק חודרת ומשתקפת (גם) בשלימות של
28 גשמיותם (בהתאם לשלימותם ברוחניות), שהרי
29 גדר העולם הזה הגשמי מורכב מזמן (ומקום)¹⁷,
30 מתחלק לימים¹⁸, ימי השנה – כמאמר חז"ל¹⁹
31 "משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים
32 ושנים וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ראש-חודש של
33 גאולה". זאת אומרת, שקביעות ה"שנים" קשורה
34 ב"עולמו"²⁰ (גשמיות העולם), בניגוד לקביעת

(21) רמ"ז לוח"ג רעז, ב. שרש ישע ערך שנה. עבודה ק"ח ד'
פ"ט. וראה אוה"ת מקץ שלח, סע"א. תתקעז, א.

(22) ראב"ע בא יב, ב. ס' השרשים לר' יונה בן ג'נאח
ולהרד"ק ערך שנה. רמ"ז שם. וראה אוה"ת מקץ שם.

(23) ראה בכ"ז אוה"ת משפטים ע' א'קכב. שבועות ע' צא.
בלק שם. פינחס ע' א'קצט. ד"ה ואברהם זקן תשל"ח (סה"מ
מלוקט ח"א ע' רפט ואילך). וראה לקו"ש ח"ד ע' 1194.

(24) ויש לומר, שכיון שבשנה (מלשון שינוי) נכללים כל
השינויים, לכן, השלימות של הלבושים (ימים) היא בסיום השנה
(מזמן הולדת האדם). ועפ"ז "ממלא שנותיהם מיום ליום" (שגמר
עבודת הצדיק ביום הסתלקותו הוא ביום הולדתו) מורה על
שלימות עבודתו בבירור הימים (הלבושים) שניתנו לצדיק זה.

(25) כמובן שגם בענין השלימות גופא – כמה דרגות. נוכפי
שהוא גם בצדיק שנתמלאו שנותיו בגשמיות, שאפ"ל השלימות
בזה שהסתלקותו היא באותו יום בחודש דליתו*, או גם שהיא
באותו יום בשבוע דיום הולדתו (שזוהי שלימות נעלית יותר.
וראה חדא"ג מהרש"א קידושין לח, א). וע"ד ההפרש בין "שבע
שבתות תמימות" (אמור כג, טו) סתם לגבי התמימות כשהתחלת
ספירת העומר היא "ממחרת השבת" גם כפשוטו (כנבקיעות שנה
זו, ש"א השבתות הן תמימות כששת ימי בראשית" (קה"ר פ"א,
ג ומת"כ שם. ועוד).

(*ולזה עיר שבר"ה יא. א נקט בנוגע להאבות רק חודש לידתם
והסתלקותם (ניסן או תשרי).

(15) ראה תניא פל"ב.

(16) ראה תניא פכ"ג. ועוד.

(17) תניא שעהיה"א פ"ז (פכ, א).

(18) ועיקר התחלקות הזמן הוא לימים. כמרד"ל (נזיר ז, א)

"יומי מפסקי מהדר". וראה אוה"ת בלק ס"ע תתקמח ואילך.

(19) שמו"ר פט"ו, יא.

(20) ויש לומר ש"בחר הקב"ה בעולמו" קאי על בחירת ה'

(נתאוה הקב"ה) לעשות לו ית' דירה בתחתונים (ראה תנחומא

נשא טז. ועוד. תניא רפל"ו. ובכ"מ). "בעולמו".

אל לבן הארמי, עם כל הענינים הבלתי רצויים
הקשורים בזה – ירידה הכי גדולה – שלכן פחד
יעקב (ונזקק להבטחתו של הקב"ה "ושמרתיו"
גו"ל³⁵)!

יתר על כן: דוקא בחזן נישא יעקב והקים את
ביתו (רובם ככולם של השבטים³⁶) – היסוד של
עם ישראל!

אפילו לאחר שיעקב השלים את עבודתו אצל
לבן בחזן והוא מתכוון לשוב אל בית אביו – כפי
שביקש "ושבתי בשלום אל בית אביו"³⁷, ואחר-כך
נצטווה על-ידי הקב"ה "שוב אל ארץ אבותיך
ולמולדתך"³⁸ – הרי במקום שיעקב יקיים את
הציור, ותיכף ומיד ישוב לארץ ישראל, מתחיל רק
אז הסיפור של יעקב עם עשו, "וישלח יעקב
מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה
אדום"³⁹, עם כל הפרטים שבפ' וישלח (ורק לאחר
פ' וישלח, חוזרת התורה לספר ש"וישב יעקב
בארץ מגורי אביו"⁴⁰)!

שהרי לכאורה, עיקר הסיפור על עבודת יעקב
אבינו – בתור אחד מ"האבות הן הן המרכבה"⁴¹,
ואדרבה – "בחור שבאבות"⁴² – הי' צריך להיות
על עבודתו הקדושה בארץ ישראל (ורק בקיצור –
אם בכלל – על עניניו ו"עסקיו" עם לבן הארמי
ועשו הרשע), כפי שזה בנוגע לסיפור בתורה
אודות עבודת אברהם ויצחק (שעיקר הסיפור הוא
על עבודתם בארץ ישראל)!

ה. והביאור בזה:

על-פי הידוע ש"מעשה אבות סימן לבנים"⁴³,
מובן שהסיפור בתורה על "מעשה" יעקב אבינו עם
לבן ועם עשו (בפרשיות ויצא, וישלח), הוא
"סימן" והוראה לבנים, בעבודתם של ישראל.

ביום אחר מיום הולדתו²⁶; אבל מובן על-פי הנ"ל
(שהשלימות היא כאשר זה מתבטא בגשמיות
הימים), שנוספת שלימות – ואדרבה השלימות בזה
בגלוי היא דוקא – כאשר זה מתבטא גם ב"ממלא
שנותיהם מיום ליום" בגשמיות הימים, אצל
הצדיקים שיום הסתלקותם הוא באותו יום
בגשמיות שבו חל יום הולדתם].

ושלימות זו היתה בגלוי אצל האבות (ש"מ"ד
בניסן נולדו בניסן מתו כו"ל²⁷), ואצל משה רבינו
(היום מלאו ימי ושנותיו), ש"בשבעה באדר מת
ובשבעה באדר נולד"²⁸ (נוסף לזה ששנותיו היו
מלאים – מאה ועשרים שנה²⁹) – כיון שבהיותם
רועי ישראל הראשונים, ובפרט משה – ה"רעיא
מהימנא" של ישראל³⁰, הרי אצלם התבטאה
השלימות של עבודת הצדיק, כפי שהיא משתקפת
ב"מלאו ימי ושנותיו".

ועל-דרך זה התבטא הדבר בגלוי אצל אדמו"ר
האמצעי, משה רבינו שבדורו³¹, וכדלקמן.

ד. הביאור בזה יובן בהקדים השייכות עם
פרשיות השבוע – ויצא, וישלח (שמתחילים
במנחה), שבהן מוצאים דבר פלא:

עיקר הסיפור בתורה על עבודתו של יעקב
אבינו, היא לא בפרשת תולדות, שבה מדובר איך
יעקב הי' בבית אביו בארץ ישראל (בבאר שבע),
אלא בפרשת ויצא, שבה מדובר על "ויצא יעקב
מבאר שבע וילך חרנה"³² – על יציאת יעקב מבאר
שבע אל חרן, "חרון³³ אף של מקום (בעולם³⁴)",

והוא לומר כב' אופנים: (א) אף שבסיבוב שנותיו
הגשמיים חסרים ימים משנה שלימה, הרי במספר ימים מועטים
נגמרה עבודת הצדיק של שנה שלימה, באופן שהמועט (בזמן)
מחזיק את המרובה (ברוחניות). ע"ד שמצינו בנוגע לר' בון
(ירושלמי ברכות פ"ב ה"ח, שהש"ר פ"ו, ג), ורבי אלעזר בן עזרי'
(משנה ברכות יב, סע"ב, ובגמ' שם כח, רע"א). (ב) נוסף לעבודת
הצדיק במילוי שנותיו מיום ליום, ניתוספו לו ימים יתורים על שנה
שלימה.

(27) ר"ה שם.

(28) קידושין שם.

(29) כמ"ש (בראשית ו, ג) "והיו ימיו מאה ועשרים שנה".

(30) ומשה הוא "כללות כולם" של כל ה"שבעה רועים
הממשיכים חיות ואלקות לכללות נשמות ישראל" (תניא פמ"ב).

(31) להעיר מהשייכות דמשה לאדמו"ר האמצעי – כמודגש
גם באושפיזין דהג הסוכות, ששניהם באים ביחד ביום ד' דהג.

(32) ריש פרשתנו (כח, יו"ד).

(33) פרש"י ס"פ נח. וראה לקו"ש חט"ו ע' 63 ואילך.

(34) כ"ה בכמה דפוסי רש"י. וראה לקו"ש שם הערה 7.

(35) פרשתנו שם, טו.

(36) מלבד בנימין שנולד בארץ ישראל.

(37) פרשתנו שם, כא.

(38) שם לא, ג.

(39) ר"פ וישלח (לב, ד).

(40) ר"פ וישב (לו, א).

(41) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(42) שם רפע"ו. וראה גם זח"א קיט, ב. שער הפסוקים

תולדות כז, כה.

(43) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב,

ו. וראה לקו"ש חט"ו ע' 76. וש"נ.

כפי שזה מרומז מיד בתחילת יציאת וירידת
יעקב – "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה": דוקא
על-ידי "חרנה" – ירידת הנשמה למטה – נעשה
ונפעל "וילך" בנשמה עצמה, כמו שכתוב⁵² "ונתתי
לך מהלכים בין העומדים האלה". ועוד יותר, נאמר
"וילך חרנה" ולא "לחרן", כיון שהעבודה למטה
פועלת את ענין ההליכה ("וילך") גם במציאות של
"חרנה" ("חרון אף של מקום") עצמה. ולכן לא
נאמר "וילך לחרן", שאז היתה הכוונה רק שיעקב
הלך אל חרן (אבל ההליכה וחרן נשארים שני
דברים נפרדים), אלא – "וילך חרנה", שמרמז
שההליכה (רוחנית) נמשכת גם אל מציאותה ובתוך
מציאותה של חרן עצמה.

ויש להוסיף, שדבר זה מרומז גם בתוספת ה"א
של חרנה (ולא "לחרן") – כמאמר חז"ל⁵³ "נברא
העולם הזה בה"י". כלומר, על-ידי היציאה מבאר
שבע לחרן, מגלים בחזן – את ה"א (של שם הוי')
שבה נברא העולם הזה, דהיינו, הכח והחיות
האלוקי שמחי' את הבריאה, ובלשון הידוע – את
"כח הפועל בנפעל", שמבחינים ומכירים ב"נפעל"
(גשמיות העולם) את ה"כח הפועל" (חיות האלקי)
ועד שה"נפעל" הוא רק ביטוי של "כח הפועל"
(אשר מתבטא בצירוף הנפעל)⁵⁴.

ו. "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש, ויקח
מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום
ההוא"⁵⁵:

כאשר נשמתו של יהודי יורדת למטה להתלבש
בגוף גשמי בעולם הזה הגשמי, "עולם" מלשון
"העלם"⁵⁶ – מיד יש "כי בא השמש", העלם על
הגילוי של "שמש ומגן הוי' אלקים"⁵⁷, שכתוצאה

באמצעות הסיפור בתורה על יעקב אבינו
("ויצא יעקב" ו"וישלח יעקב") – שזוהי הפעם
הראשונה בתורה שבה מדובר באריכות ובפרטיות
על העבודה (של האבות) בעולם – מלמדת התורה
– תורה מלשון הוראה⁴⁴, הוראה לדורות –
שתכלית העבודה של יהודי היא לפעול בעולם,
והתורה גם מלמדת אותו את סדר העבודה בזה
בפרטיות:

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" מסמל
בכללות את ירידת הנשמה בגוף⁴⁵. נשמתו של כל
יהודי – "נשמה שנתת בי טהורה היא"⁴⁶ – יוצאת
מ"באר שבע", ספירת הבינה (מקור (באר) של
שבע מדות דאצילות), והיא יורדת למלכות⁴⁷,
"חרנה", עד לירידה (של המלכות) לעולמות
בי"ע⁴⁸ – "אתה בראתה אתה יצרתה אתה נפחתה
בי"ע⁴⁶, עד לעולם הזה הגשמי והחומרי, "חרון אף
של מקום", שהוא "מלא קליפות וסט"א"⁴⁹,
המעלימים ומסתירים על אלקות, ועל קדושתה
ורוחניותה של הנשמה, ועוד יותר – ביכולתם ר"ל
להזיק ליהודי (כפי שיעקב פחד⁵⁰).

אבל הכוונה בירידה הגדולה היא, שאדרכה,
שיהודי (יעקב) יתגבר על כל ההעלמות וההסתרים
שמצד חומריות וגשמיות העולם ("חרנה"),
ואדרכה – (דוקא) שם יקים בית בישראל, עד
לאופן של "מטתו שלמה"⁵¹.

דבר זה נעשה עי"ז שבהיותו נשמה בגוף, הוא
מגלה – על-ידי קיום התורה והמצוות – את אור
נשמתו, ועל-ידי זה הוא מהפך את החומריות
לגשמיות, ופועל בהגשמיות שתהי' בטלה וטפלה
ועד לכלי לרוחניות (הנשמה שלו), עד שגופו
הגשמי מתאחד עם נשמתו.

(52) זכרי' ג, ז. וראה תו"א וישב ל, סע"א ואילך. לקו"ת
שה"ש כ, ב. ובכ"מ.

(53) מנחות כט, ב.

(54) להעיר מהידוע (ראה ע"ח ש"נ פ"א"ב. מאו"א מערכת א
סכ"ד) שד' עולמות אבי"ע הם כנגד דצח"מ. ועפ"ז מובן, שגילוי
כח הפועל בנפעל דעולם העשי' (שיש בו כל הד' ענינים
דצח"מ), כולל, נוסף על כח הפועל (דעולם העשי'), גם כח
הנוצר וכח הבורא וכח האצילות.

ועפ"ז נמצא, שע"י בירור וזיווך הגשמיות, מתגלה בו נוסף
על כח העצמות (שהוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין –
תניא אגה"ק ס"ב), כדלקמן, גם (במילא) כל הגילויים דעולמות
אבי"ע.

(55) פרשתנו כח, יא.

(56) לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

(57) תהלים פד, יב.

(44) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ועוד.

(45) אוה"ח פרשתנו כח, יד. הובא ונת' בקיצורים והערות
לתניא ע' נז. ד"ה ויצא תר"ל (ע' כט ואילך).

(46) נוסח ברכות השחר.

(47) כפירוש הא' בפסוק ויצא יעקב גו' – ראה בארוכה ד"ה
ושבתי בשלום תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב ע' קנח ואילך). וש"נ.

(48) כפי' הב' בפסוק זה – שם.

(49) תניא פל"ו.

(50) ב"ר פרשתנו פס"ח, יא. הובא בפרש"י שם כח, יא.

(51) תנחומא (באבער) פרשתנו ד. ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י ויחי
מוז, לא. וראה פסחים נו, א. תו"כ בחוקותי כו, מב. ספרי ואתחנן
ו, ד. האזינו לב, ט. ברכה לג, ב. ב"ר פרשתנו שם.

פי ש"שקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי
שילין שם⁶⁶, הרי אומרים חז"ל⁶⁷ על המילים
"וישכב במקום ההוא" עצמן – "כאן שכב אבל
כל י"ד שנה שהי' טמון בבית עבר לא שכב⁶⁸
("שהי' עוסק בתורה"⁶⁹) .. כאן שכב אבל כל כ'
שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב", ודוקא כשלן
במקום בית המקדש, שכב יעקב לישון⁷⁰!

מזה גופא מוכן, שהשכיבה היא (גם) ענין
למעליותא, ואדרבה – ענין הכי נעלה, וענין זה
מתגלה דוקא במקום המקדש⁷¹.

ויש לומר הביאור בזה:

ההבדל בגשמיות בין עמידה ושיבה לשכיבה,
הוא: בעת עמידה ו(אפילו) ישיבה, ניכר בגלוי
החילוק בין החלק העליון (הראש והאמצע) של
האדם לחלקו התחתון (הרגל); שזהו ה"עליון"
שמנהיג את ה"תחתון". מה-שאינ-כן בשעה
שהאדם ישן, שאז החלק העליון והחלק התחתון
שלו הם בהשוואה⁷².

וברוחניות הענינים: החלק העליון של האדם
מסמל את תוכנו ומהותו הרוחניים. החלק התחתון
שלו מסמל בעיקר את גשמיותו.

מזה מוכן, שאף-על-פי שבפשטות ובגלוי, ענין
השכיבה – כשה"מעלה" (רוחניות) משתווה עם
ה"מטה" (גשמיות) – הוא ירידה גדולה ביותר
(בבחינת הגילויים), בכל זאת, בשורש ובפנימיות
הענין, יש בזה עליו גדול ביותר, שדוקא במצב זה
נמצא ה"מעלה" יחד עם ה"מטה" בהשוואה
גמורה, שזה בא מצד גילוי עצמותו ומהותו ית',
שבהיותו "למעלה" מכל הגדרים של מעלה ומטה,
הרי שניהם בהשוואה גמורה ממש. ועל דרך

מזה נעשה "וישכב במקום ההוא" – שענין
השכיבה מסמל⁵⁸, ש"ראש" האדם (המעלה שבו)
משתווה אל "רגל" האדם (המטה שבו) כדלקמן
סעיף ז, על-ידי ההעלם וההסתר של "עולם הזה
הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון שאין תחתון
למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחושך כפול
ומכופל"⁴⁹ ובפרט בחושך וליל הגלות⁵⁹, כאשר
"אותותינו לא ראינו"⁶⁰, ובמיוחד בעקבתא
דמשיחא, כאשר מצויים במצב של שינה ושכיבה,
כשהכוחות הגלויים נמצאים בהעלם, וממילא
הראש והרגל שווים].

ועוד יותר⁶¹ – עולם הזה התחתון הוא "מלא
קליפות וסט"א שהן נגד ה' ממש"⁴⁹ (מורדים),
שלכן צריך להיות "ויקח מאבני המקום" – "שירא
מפני חיות רעות"⁶².

אבל דוקא על-ידי הירידה, נפעל גילוי
והתגברות הרוחניות (הנשמה) גם בגשמיות הגוף,
שגם במצב ירוד של "וילן שם כי בא השמש גו'
וישכב", שראשו בהשוואה עם גופו, הוא ממשיך
את קדושת הנשמה גם בתוך גופו; ועוד יותר,
שנעשה "וישכב" למעליותא, שהגוף הגשמי
מתאחד עם הנשמה, ועל-ידי זה נפעלת שלימות
נעלית יותר באין-ערוך גם בנשמה, כדלקמן.

ז. ויובן זה בהקדים השאלה (כפי ששואלים
המפרשים⁶³) על מה שמסופר בפסוק – "ויפגע
במקום גו' וישכב במקום ההוא":

לכאורה, כיצד מתאים שדוקא "במקום ההוא"
– מקום המקדש – שכב יעקב⁶⁴ לישון⁶⁵? דאף-על-

(58) ראה גם מכתב כ"ה מנ"א תש"ח. * סה"מ מלוקט ח"ד ע' קסג.

(59) כידוע ש"יצא יעקב גו'" מרמז על גלות עם ישראל (ראה ב"ר פרשתנו פס"ח, יג. זהר פרשתנו קמט, ב. של"ה רצב, ב.). וראה לקו"ש חכ"ה ס"ע 153 ואילך. וש"נ.

(60) תהלים עד, ט.

(61) ראה לקו"ש שם ע' 429 הערה 52.

(62) פרש"י עה"פ (ד"ה וישם מראשותיו).

(63) דברי דוד להט"ו שם.

(64) אף שיעקב עצמו לא ידע ע"ד קדושת המקום, כמ"ש לקמן (כת, טז) "ואנכי לא ידעתי", ובפרש"י "שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה". והשאלה שבפנים היא על זה שהקב"ה הזמין שכן תהי' הנהגת יעקב בפועל.

(65) בדברי דוד שם מתרץ, דע"ז ששקעה חמה שלא בעונתה הרגיש יעקב שזהו סימן שרצון הקב"ה הוא שישכב שם. אבל להעיר מפרש"י שבהערה הקודמת.

(*) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' שנא. המו"ל.

(66) פרש"י עה"פ ד"ה כי בא השמש.

(67) ב"ר שבעה ערה 50.

(68) "פי' שלא הי' יושן ומעבא אלא מתנמנם שינת עראי .. ראשו בין ברכיו" (נחלת יעקב לפרש"י כאן. וראה גם משכיל לדוד שם. דברי מהר"א עה"פ).

(69) פרש"י עה"פ ד"ה וישכב במקום ההוא.

(70) שינת קבע, שהיא באופן דשכיבה דוקא (ראה דברי מהר"א שם).

(71) ומה שאמר יעקב "שאם ידעתי לא ישנתי כו'" (כנ"ל

הערה 64) – מוכן ע"פ המבואר לקמן ס"ח.

(72) ואף שע"ד הרגיל משימים כר תחת הראש (וראה תוד"ה כל – תענית ל, ריש ע"ב. ועוד), הרי אין זה מוכרח ע"פ הלכה. ונמצא, שענין השינה ע"פ תורה הוא – בהשוואה בין הראש והרגל.

ניצב עליו וגו', החיבור והאיחוד בין "ארצה" 30
ו"השמימה" על-ידי עצמותו ומהותו, ובדרך ממיא 31
נמצאים שם גם כל המלאכים. 32

ויש לומר, שזהו גם הביאור בפנימיות הענינים, 33
על שכש"ויקץ יעקב משנתו" אזי "ויאמר אכן יש 34
הוי' במקום הזה ואנכי לא ידעתי" 77 – שהגילוי דשם 35
"הוי'" (שם העצם 78) הוא למעלה מבחינת 36
ה"ידיעה" 79, כיון שידיעה הוא גדר של "מעלה" 37
(ידיעה הרי קשורה עם מוחין שבראש, שניכר 38
ומתגלה בשעת עמידה ושיבה), מה-שאינ-כן מצד 39
עצמות ומהות, מעלה ומטה שווים ממש (כנ"ל). 40

ובהמשך לזה – "ויירא ויאמר מה נורא המקום 41
הזה אין זה כי אם בית אלקים" 80, בית ודירה לו ית', 42
והדר בדירה מתגלה שם בכל עצמותו 81. 43

וכל זה הביא אחר-כך [לאחר הקמת המציבה 44
כדלקמן ס"י] את יעקב לנדור את נדרו, עד סיומו 45
– "כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" 82 על-ידי 46
גילוי העצמות, נתגלה ש"כל אשר תתן לי" – 47
גשמיות ורוחניות גם יחד – הרי הם בבחינת "עשר 48
אעשרנו", ספירת הכתר 83, ועוד יותר – "לך" 49
לעצמותו, כיון שכל המציאות של "כל אשר תתן 50
לי" היא רק "לך", גילוי עצמותו ית' 84. 51

ט. על-פי הנ"ל יובן גם הענין של "ויקח 52
מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום 53
ההוא": 54

(77) שם, טז.

(78) כס"מ ה' ע"ז פ"ב ה"ז. פרדס שיי"ט. מו"נ ח"א פס"ח
ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח.

(79) ראה פנים יפות כאן.

(80) פרשתנו שם, יז.

(81) ראה המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ – נסמנו בסה"מ

מלוקט ח"ב ע' רמא הערה 32.

(82) פרשתנו שם, כב.

(83) ראה תו"א פרשתנו כב, ד. ובכ"מ.

(84) עפ"ז י"ל עוד פירוש ב"ויצא יעקב מבאר שבע וילך גו'"
(נוסף לב' האופנים בהפירוש שזה קאי על ירידה מלמעל"ט:
מבינה למלכות, ממלכות לבי"ע) – הליכה ועלי' מלמטה למעלה:
מבחי' המלכות או בחי' הבינה (באר שבע) לבחי' הכתר ועד
לעצומה (שלמעלה מבאר שבע ומחרנה). שמגיעים לזה דוקא
ע"י "וילך חרנה".

ויש לומר שב' פירושים אלו הם בהתאם לב' הענינים
שבפנים: בתחלה העבודה למטה (חרנה) היא בדרך מלמעלה
למטה, גילוי הנשמה בהגוף, שנושה נשמתו עיקר וגופו טפל,
ואח"כ מגלים המעלה דכח העצמות שבהגוף, שע"ז נעשית עלי'
גם בהנשמה, וזהו ע"ד "ויצא גו'" מלמטלמ"ע.

הידוע 73, שהפשיטות של איש פשוט (שאצלו לא 1
מאיר השכל שבראש) קשור עם פשיטות העצמות. 2
ודבר זה נמשך אחר-כך גם כאשר הוא קם 3
ממצב השכיבה, שגם שם, במקום שמורגשים 4
הגדרים והחילוקים שבין מעלה ומטה (שזהו 5
"מעלה" וזהו "מטה") – נמשך ומתגלה עצמותו 6
ית'; ואז מתבטא החילוק שבין מעלה ומטה רק 7
ב"ציוור" שלהם, אבל ב"מהותם" הרי הם ענין אחד 8
ויחיד – גילוי עצמותו ית'. 9

זאת אומרת, שבעבודתו של יהודי, ביציאתו 10
מבאר שבע והליכתו "חרנה", יש שני ענינים: (א) 11
נוסף על ההתגברות של גילוי הרוחניות על העלם 12
הגשמיות, באופן שגשמיות אינה מעלימה, אלא היא 13
"כלי" לרוחניות [נשאו הגשמיות, כפי שהיא בגדרי 14
מציאותה, היא למרות הכל העלם והסתר על 15
רוחניות], נפעלת גם (ב) השתוות והתאחדות בין 16
גשמיות ורוחניות (גם בתוך גדרי מציאותם) על-ידי 17
גילוי העצמות שלמעלה משניהם. 18

ח. על-פי זה תובן הנהגתו של יעקב ב"וישכב 19
במקום ההוא" – שהרי אדרבה: דוקא מצד זה 20
שזהו מקום המקדש, אשר שם (היתה אחר כך) 21
תכלית ושלמות המשכת וגילוי אלקות, עד לגילוי 22
העצמות (בבית המקדש, ובפרט בקודש הקדשים, 23
שבו הי' מונח הארון שמקומו אינו מן המדה 74) – 24
דבר זה הביא ל"וישכב" למעליותא, להתאחדות 25
גמורה של מטה ומעלה 75 על-ידי גילוי העצמות. 26

וזהו מה שהפסוק ממשך תיכף 76 – "ויחלו 27
והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה 28
והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, והנה ה' 29

(73) ראה שיחת י"ב תמוז תש"ז – לקו"ד ח"ג תצא, ב. וראה
גם סה"מ תש"ז ע' 256 ואילך.

(74) יומא כא, א. וש"נ.

(75) שהרי גם אופן שכיבתו של יעקב היתה בהשוואה בין
הראש והרגל, מכיון שלא שם אבן תחת ראשו, כדיוק לשון רש"י
ע"פ, "עשאו כמין מרוב סביב לראשו" * (אף שממשיך "עלי ניוח
צדיק את ראשו כו") – כמבאר במפרשי רש"י (ראה רא"ם (בפי'
הב'), משכיל לדוד, גו"א, דברי מהר"א ועוד, לפרש"י שם. אבל
בתדא"ג מהרש"א חולין צא, ב. בנחלת יעקב, ובבאר בשדה
לפרש"י שם פירשו שיעקב שם אבן גם תחת ראשו. וכ"ה בכ"מ).
(76) פרשתנו כח, יב"ג.

(* ובפרט שמשנה מלשון המדרש (ב"ר שבהערה 50) "נתן תחת ראשו".
— ולהעיר שגם בפרש"י לב"ר שם משמע שהפירוש במדרש הוא סביב
ראשו (אבל ראה חדא"ג שבפנים ההערה). וכן מפורש ב"פ"ת לב"ר
שם.

והיות ש"מקום משכן נפש האלקית הוא במוחין
שבראש, ומשם מתפשטת לכל האיברים" 96 – לכן
עיקר גילוי תוקף הנשמה והרוחניות – "אבנים" –
דוקא ב"מוחין שבראש", "מראשותיו". 31

וזהו שרש"י ממשיך – "התחילו מריבות זו את
זו זאת אומרת עלי יניח צדיק ראשו וזאת אומרת
עלי יניח": 32 33 34

המריבה היתה (כפי שמסבירים המפרשים 97) בין
האבנים שבמרוזב, אשר היו "סביב ראשו", עם
האבנים שבמזחילה, שהיו סביב גופו. ותוכן
המריבה הי' – "עלי יניח צדיק את ראשו כו".
כלומר, שתוקף (ענין האבנים) גילוי הקדושה
בחלק הגוף של יעקב יהי' כמו תוקף (אבנים)
הגילוי בחלק הראש של יעקב, "מקום משכן נפש
האלקית". 35 36 37 38 39 40 41 42

"מיד עשאן הקב"ה אבן אחת" – גילוי תוקף
הקדושה (אבנים) הי' שווה בחלק הראש של יעקב
כמו בחלק הגוף של יעקב, תכלית ושלמות החיבור
וההתאחדות של "מעלה" ו"מטה" בתור "אבן
אחת", על-ידי גילוי העצמות, שאז הי' "וישכב
במקום ההוא", השתוות הראש והרגל. [נפשיטא
שאינן נתינת מקום כלל להזיק החיות, ואדרבא 98]. 43 44 45 46 47 48 49

ומכיון שגילוי העצמות נעשה דוקא על-ידי
(הירידה ל) "מטה" [כיון שגילוי אלקות ב"מעלה"
הרי הוא גם מצד בחינת הגילויים, ודוקא ה"מטה"
– היות שגדרו הוא "העלם" – מעורר המשכת
וגילוי העצמות שאינו מוגדר בגדרים של העלם
(גילוי)], לכן נפעל תוקף הקדושה האמיתי (גילוי
העצמות) על-ידי אבנים, בחינת "דומם". וזה נעשה
אחר כך "מצבה" – "והאבן הזאת אשר שמתי
מצבה יהי' בית אלקים" 82, בית ודירה לו ית'
לעצמות. 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59

יא. על-פי כל הנ"ל מובן הכח המיוחד שהי'
ליעקב בבואו לחרן, שעל-ידו הי' ביכולתו להתגבר 60 61

על "וישם מראשותיו" מפרש רש"י: "עשאן
כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות" 85,
התחילו מריבות זו את זו זאת אומרת עלי יניח
צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן
הקב"ה אבן אחת כו" 86. 1 2 3 4 5

אף-על-פי שלכאורה "מה מועיל המרזב סביב
לראשו הלא יוכלו חיות רעות לשלוט בשאר
גופו" 87 – מסבירים המפרשים 88, שאמנם כוונת
רש"י שיעקב הקיף את כל גופו באבנים, ולכן גם
דייק בלשונו 85 "מרזב", שזהו 89 "שם" 90 צינור קטן
שיצא מן המזחילה. לא שייך מרזב אלא כשיש
שם מזחילה" 91. 6 7 8 9 10 11 12

אבל עדיין צריך להבין: א) לפי הנ"ל, מדוע
מדגיש הפסוק (וכן בפירוש רש"י) "וישם
מראשותיו" 92? ב) בגוף הענין: במה מתבטאת
ההצלה מהחיות על-ידי עשיית מרזב, הרי החיות
הרעות יכולות לקפוץ מעל המרזב 93, כנראה
במוחש? 13 14 15 16 17 18

י. ויש לומר הביאור בזה – על-דרך
החסידות 94: 19 20

פעולתו של יעקב ב"ויקח מאבני המקום וישם
מראשותיו" היתה עבודה רוחנית – הוא המשיך
וגילה במציאותו הגשמית את אור הנשמה בתוקף
גדול, שזהו ענין האבנים (תוקף). וכאשר מתגלית
במציאות הגשמית מציאותה האמיתית (הנשמה),
אזי אין להעלם והסתר של הגשמיות שום תפיסת
מקום, ממילא לא יכולות חיות רעות להזיק ליעקב 95. 21 22 23 24 25 26 27

(85) מב"ר שבהערה 50.

(86) מחולין צא, ב.

(87) ל' הדברי דוד (להט"ז) לפרש"י כאן (הובא באוה"ת
פרשתנו קעג, סע"א. ש"ח כאן). וכן הקשה במשכיל לדוד שם.
יפ"ת לב"ר שבהערה 50. דברי מהרי"א ע"ה שם. וראה גם באר
בשרה לפרש"י כאן.

(88) דברי דוד, משכיל לדוד, ודברי מהרי"א ע"ה שם.

(89) ראה משנה ב"ב נח, ב ובפרש"י.

(90) ל' המשכיל לדוד שם.

(91) ובבאר בשדה שם, ש"גופו אפשר שכסהו במידי אחרינא
.. אבל ראשו הוצרך להניח תוך המרזב כדי שיוכל להנשים".
וביפ"ת שם, ש"לא חשש פן תקרבנה החיות לשאר גופו כי אז
ירגיש בהן ויקום כנגדן כו". ולכאורה דוחק הוא. ואכ"מ.

(92) וראה מ"ש בדברי דוד שם. ואכ"מ.

(93) כמו שהקשה בס' מאור ושמש ע"ה כאן.

(94) ראה גם הביאור באוה"ת שם (אלא שאינו מבאר בפירוש
השייכות לראשו דוקא). וראה (באו"א) לקו"ש ח"א ע' 61 ואילך.

(95) וע"ד משאחז"ל דכשניכר צלם האלקים על האדם אין

החיות יכולות להזיקו (ראה זח"א קצא, א. וראה אוה"ת מטות ע'
א'רסב ואילך. וש"נ).

(96) תניא פ"ט.

(97) משכיל לדוד שם (וראה במפרשי רש"י הנ"ל עוד

ביאורים בזה).

(98) ולהעיר מהיעדר דלע"ל "וגר זאב עם כבש גו' לא ירעו
ולא ישחיתו גו' כי מלאה הארץ דעה את ה' גו'" (ישעי' יא, ו
ואילך).

יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שער 32
שדה אדום, המדברת בעיקר על בירור העולם 33
(עשו) על-ידי יעקב: 34

מבואר בחסידות¹⁰⁶, שיעקב הוא בחינת תיקון 35
ועשו בחינת תהו, ויעקב שלח מלאכים לעשו כיון 36
שחשב שעשו נתברר כבר, וממילא יכול להיות 37
החיבור וההתאחדות של אורות מרובים (וכלים) 38
דתהו (עשו), עם (אורות ו) כלים מרובים דתיקון, 39
שזהו שלימות הבירור של גשמיות העולם, שנעשה 40
"כלי", ויותר מזה – שמתאחד באחדות גמורה עם 41
הרוחניות, על-ידי גילוי העצמות שלמעלה מתהו 42
ותיקון, שכל ענינם הוא גילוי עצמותו ית', שמצד 43
בחינה זו הרי הם דבר אחד ממש. 44

[אלא שבפועל עשו לא הי' מוכן אז; שזהו 45
דוקא בזמן הגאולה האמיתית והשלימה, כמו 46
שכתוב¹⁰⁷: "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" – 47
"ואימתי ילך בימי המשיח שנאמר¹⁰⁸ ועלו 48
מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו"¹⁰⁹ ועלו 49
וכדלקמן סעיף יח]. 50

יג. שתי פרשיות הנ"ל (ויצא, וישלח) בעבודת 51
יעקב אבינו – שהם המקומות הראשונים בתורה 52
בהם נתבאר סדר העבודה למטה – מגלות את תוכן 53
ותכלית כללות העבודה בתורה ומצוות (ובפרט 54
לאחר מתן תורה): כדי לברר ולזכך את גשמיות 55
הגוף והעולם, ולעשותה "כלי" לרוחניות הנשמה, 56
עד שהגשמיות עצמה מגלה את הכח הפועל בנפעל 57
ונעשית דבר אחד והמשך אחד של הרוחניות, ועד 58
– דירה לו יתברך בתחתונים, לו לעצמותו. 59

כפי שיהי' בשלימות הגילוי בגאולה האמיתית 60
והשלימה, "שאו יזדכך גשמיות הגוף והעולם 61
ויוכלו לקבל גילוי אור ה'"⁴⁹, "ונגלה כבוד ה' וראו 62
כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר"¹¹⁰, הבשר עצמו 63
יראה אלקות¹¹¹, מכיון שתהי' שלימות גילוי כח 64
הפועל בנפעל, עד אשר אדרבה – "אבן מקיר תזעק 65

1 על ההעלם של חרן, ועוד יותר – לחבר ולאחד
2 מעלה ומטה, נשמה וגוף, על-ידי גילוי העצמות.
3 והיות שחידוש זה נפעל על-ידי הירידה בחרן,
4 לכן העמיד יעקב את י"ב השבטים דוקא בחרן, ועד
5 לאופן ש"מטתו שלימה".

6 ולהוסיף, שעל-פי הנ"ל מובן דיוק לשון חז"ל⁵¹
7 "מטתו שלימה" (ולא "תולדותיו" וכיוצא בזה) –
8 גם מלשון וענין "מטה" (תחתון), שגם ה"מטה" –
9 (תחתון) בשלימות, ועד יתירה מזה – שגם במצב
10 השכיבה (על המטה), שאז הרי ראשו וגופו ורגלו
11 בהשוואה, הוא מגלה כיצד "מטתו" שלימה –
12 שלימות גילוי העצמות, המשווה קטן וגדול. ודבר
13 זה נפעל דוקא בחרן (מטה)⁹⁹.

14 ו"מעשה אבות סימן לבנים" – ההשתוות בין
15 חלקו העליון עם חלקו התחתון, באופן שגם
16 ה"מטה" הוא – (בלשון הכתוב¹⁰⁰ בנוגע למשה)
17 "מטה האלקים בידו", שעל-ידו הוא פועל את כל
18 האותות ומופתים בארץ מצרים – מלשון מיצר
19 וגבול¹⁰¹, ש"מן המיצר קראתי י"ה"¹⁰², נעשה
20 "ענני במרחב י"ה"¹⁰² – גילוי מרחב העצמי
21 דעצמות ומהות, כיון ששלימות הבירור של המטה
22 נפעלת דוקא על-ידי גילוי העצמות שלמעלה
23 ממעלה ומטה; פשיטות העצמות הקשורה
24 ומאוחדת עם פשיטותו של יהודי, ובלשון הידוע¹⁰³
25 – "ישראל וקוב"ה כולא חד" (כמדובר בארוכה
26 בהתוועדות שלפני זה¹⁰⁴).

27 יב. כיון שניקר עבודת יעקב בחרן המסופרת
28 בפרשת ויצא היתה בנוגע לעצמו – גילוי
29 והתאחדות הנשמה והגוף, "מטתו שלימה" – והרי
30 הפעולה האמורה צריכה להיות בשלימות גם בנוגע
31 לעולם¹⁰⁵ – באים בהמשך לזה לפרשת "וישלח

(99) ויש להמתיק זה – ע"פ משנת' לעיל ס"י שזהו"ע
התאחדות האבנים יחד – כדאיתא במדרש (תנחומא עה"פ) "כיון
שהשכים בבוקר מצא (יעקב) את האבנים כולם אבן אחת, נתבשר
שמטתו שלימה... כשם שהאבנים האלו נעשו כולן אחת כך בניך
כולם צדיקים". וראה גם ב"ר שבהערה 50. פדר"א פל"א (הובא
ברמב"ן פרשתנו כח, יז).

(100) שמות ד, כ.

(101) ראה תו"א וארא נז, ב ואילך. בשלח סד, א-ב. יתרו עא,

ג ואילך. ובכ"מ.

(102) תהלים קיח, ה.

(103) ראה זח"ג עג, א.

(104) שיחת ש"פ תולדות שנה זו.

(105) ראה אוה"ת ר"פ וישלח (רלא, א), שביור לבן (בפ'

ויצא) הוא ק"ג, ובירור עשו (בפ' וישלח) – גקה"ט. וראה סד"ה
וישלח תרס"ו. תרע"ג. ד"ה עם לבן גרתי תשמ"ב.

(106) תו"א ר"פ וישלח. ובארוכה – תו"ח שם. ובכ"מ.

(107) וישלח לג, יד.

(108) עובדי' א, כא.

(109) פרש"י וישלח שם.

(110) ישע"י מ, ה.

(111) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 63. ובכ"מ.

ובמיוחד – על-ידי גילוי תורת חסידות חב"ד¹⁸
 [שהיא מגלה את עצם פנימיות התורה]¹⁹,
 שמביאה אלקות בהתלבשות בהבנה והשגה של
 חכמה, בינה ודעת, באופן של "תפרנסון מיני"¹²⁰,
 שיובן גם בשכל האדם (הנברא הנוצר והנפעל),
 ועד שגם בשכל של נפש הבהמית ("חרנה"), ועד
 שיובן גם בשכל של אומות העולם ("עשו").
 ובלשון הידוע¹²¹ – "יפוצו מעינותיך חוצה",
 שמעינות החסידות (של הבעש"ט) עצמם יתפשטו
 (עד לאופן של "יפוצו") בחוצה¹²², עד לחוצה שאין
 חוצה ממנו, שגם טבע העולם וגם "חוצה" יהיו
 כלי, ועד אשר יתאחדו עם אלקות.

ויש לומר, שלכן עיקר גילוי תורת החסידות
 הוא בחודש כסלו, כידוע¹²³ שכסלו, החודש
 השלישי מחודשי החורף, הוא כנגד וקשור עם
 חודש סיון, החודש השלישי של חודשי הקיץ,
 ששלישי הרי הוא קשור עם מתן-תורה: חודש סיון
 (ירחא תליתאי¹²⁴) הוא הזמן של מתן תורה, גילוי
 תורת הנגלה, וחודש כסלו (השלישי בחורף) הוא
 הזמן של גילוי פנימיות התורה.

בחודש הזה ישנם כמה ימים מיוחדים בדברי
 ימי החסידות: י"ט כסלו, חג הגאולה של אדמו"ר
 הזקן, מייסד תורת חסידות חב"ד (נוסף על זה
 שהוא יום ההילולא של המגיד), הוא "ראש השנה
 לחסידות"¹²⁵, וכידוע¹²⁶ שאז ("לאחרי פטרבורג")
 החל עיקר הענין של "יפוצו מעינותיך חוצה". ט'
 כסלו – יום ההולדת ויום ההילולא של הנשיא
 השני של חב"ד, אדמו"ר האמצעי. יו"ד כסלו –
 חג הגאולה שלו. וגם לחנוכה בסוף חודש כסלו
 יש שייכות מיוחדת עם גילוי פנימיות התורה

גו"ה¹¹², הנפעל הגשמי (דומם (אבן), צומח¹¹³ וחי,
 ועל-אחת כמה-וכמה גוף האדם¹¹⁴), גשמיות עצמה
 (שעלי-ידה מתגלה כח העצמות) תגלה בקול צעקה
 את כח הפועל (הרוחני) ורצון העליון¹¹⁵ בכל
 העולם, על-דרך "נקבה¹¹⁶ תסובב גבר"¹¹⁷, נשמה
 ניוזנית מן הגוף¹¹⁸.

יד. תכלית זו של תורה ומצוות בכלל – לפעול
 החיבור בין רוחניות וגשמיות – התחזקה עוד יותר
 על-ידי גילוי תורת החסידות, שענינה הוא –
 לפעול ולגלות את החיבור והיחוד של אלקות עם
 העולם:

על-ידי גילוי פנימיות התורה – סתים
 דאורייתא¹⁰³ – כפי שנתגלה בתורת החסידות,
 נפעל החיבור של סתים דקוב"ה עם סתים
 דישראל¹⁰³, וזה גם נותן את הכח להפך את המטה
 של גשמיות העולם, שיהי' כלי לגילוי אלקות,
 לגליא דקוב"ה, וגם לסתים דקוב"ה.

(112) חבקוק ב, יא. וראה תענית יא, א. חגיגה טז, א.
 (113) ראה מדרש תהלים עג בסופו. יל"ש ירמ' רמז שטו
 בסופו. – ואף שבמקומות אלו ושבהערה הקודמת התוכן הוא
 בענין בלתי רצוי, הרי מובן במכ"ש וק"ו שמרובה מדה טובה
 (ראה סוטה יא, א. ועוד) – בגילוי כח הפועל בנפעל ורצון ה'
 לטוב.

(114) וראה מדרש תהלים שם שלפני דרשה זו מבאר הענין
 ד"נקבה תסובב גבר".

(115) ועד שמ"אבן" נעשה "בית אלקים" (כנ"ל בפנים),
 ומ"קיר" נעשה קיר דקדושה (ראה ספר הליקוטים דא"ח צ"צ ערך
 קיר, ויש"ג), ע"ד "ויסב חזקי" פניו אל הקיר ויתפלל אל ה"
 (ישעי' לח, ב. ועד"ז במלכים ב, ב), הקשור עם גילוי המשיח
 (ש"ביקש הקב"ה לעשות חזקי" משיח"*) (סנהדרין צד, ב), ותפלת
 חזקי' היתה ג' ימים לפני מפלת סנחריב (רש"י ומצוד"ד מלכים
 וישעי' שם), ו"קיר" הוא בגימטריא ש"י – שע"י קיר הגשמי (יש
 הגשמי שמתאחד עם יש האמיתי) נמשכות כל ההמשכות
 הרוחניים בהש"י עולמות, ש"י" גם מלשון מתנה, היינו
 ההמשכות הכי נעלות שבאים מלמעלה בדרך מתנה.

(116) ירמ' לא, כא.
 (117) ראה תענית וחגיגה שם ש"אבריו של אדם" מעידים על
 האדם. וע"פ המבואר בפנים (ובהערה 113) שלע"ל תגלה גשמיות
 בכלל רצון העליון, יש לתווך זה עם הפירוש ש"אבני ביתו של
 אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו". – ולהעיר, שהובאו שם
 עוד ב' דיעות: "מלאכי השרת המלוין לו לאדם", "נשמתו של
 האדם".

(118) המשך וככה תרל"ז פצ"א"ב. וראה גם ס' השיחות תורת
 שלום ס"ע 127 ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג, ב. ובכ"מ.

(*) ובקשתו ורצונו של הקב"ה (שמחשבתו חשיבא מענשה) בודאי
 מתקיימת בפועל, עי"ז שחזקי' מתחבר ומתאחד עם דוד מלכא
 משיחא (שהוא ה' מזרעו). – ולהעיר ממה שאמר חזקי' "אני ישן על
 מטתי" (איכ"ר פתיחתא ל' שם פ"ד, טו. וראה גם זח"א קצח, ב).

(119) דברי כ"ק אדנ"ע י"ט כסלו עטר"ת. הובא ונת' בד"ה
 פדה בשלום תרפ"ה (ע' עט).

(120) ל' התקו"ז ח"ו בסופו. וראה הקדמת המק"מ לספרו.
 כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

(121) משלי טז, ה. אגה"ק דהבעש"ט – נדפסה בכתר שם
 טוב בתחלתו. ובכ"מ.

(122) ראה לקו"ש ח"ה ע' 432. ח"י ע' 106 ואילך. חט"ו ע'
 283. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1119 ואילך. ועוד.

(123) ראה שיחת י"ט כסלו (ליל ב') תרפ"ט. לקוטי לוי"צ
 אג"ק ע' רה. ע' ריז. ועוד.

(124) שבת פח, א.

(125) מכתב כ"ק אדנ"ע (אגרות קודש שלו ח"א ע' רנט,
 וש"נ. "היום יום" בתחלתו). וראה לקו"ד ח"ד תשנ"ט, ב ואילך.

(126) ס' השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(בחדש כסלו) – ששכל האדם (הנברא) והמציאות³³
 הגשמית של העולם יהיו חדורים באלקות, "מי³⁴
 הדעת הטהור"¹³⁵, "דע את אלקי אביך"¹³⁶, עד³⁵
 לאופן של "כולה משקה"¹³⁷, שכל העולם³⁶
 (גשמיות) כולו יהי חדור וספוג באלקות³⁷
 (רוחניות), "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים³⁸
 מכסים"¹³⁸, כפי שיהי בגלוי בגאולה האמיתית³⁹
 והשלימה (שבאה על-ידי "יפוצו מעינותיך⁴⁰
 חוצה").⁴¹

ויש להוסיף, שדבר זה מרומז גם במלה⁴²
 "כסלו", אותיות "כס לו"¹³⁹ – שהדרגות באלקות⁴³
 שהן בבחינת "כס" (מלשון מכוסה), מכוסות מצד⁴⁴
 עצמן (בהיותן מסתים דקוב"ה), יתגלו למטה⁴⁵
 ב"לו" (בגימטריא "אלה", המורה על שלימות⁴⁶
 הגילוי) – במדות האדם המתחלקות לשש פעמים⁴⁷
 שש, שלימות גילוי המדות בפרטיות (שש פעמים⁴⁸
 שש = לו).⁴⁹

טו. בגילוי תורת החסידות בחודש כסלו עצמו⁵⁰
 – נפעל החיבור של רוחניות וגשמיות באופן⁵¹
 מיוחד על-ידי אופן גילוי החסידות של אדמו"ר⁵²
 האמצעי¹⁴⁰:⁵³

ידוע שגילוי תורת חסידות חב"ד הי' באופן⁵⁴
 מסודר, וכל אחד מרבותינו נשיאינו גילה ופעל עוד⁵⁵
 שלב ודרך בגילוי, בהתאם לסדר ההתגלות של⁵⁶
 שכל חדש [אף-על-פי שמיהו זה ואיזהו להיכנס⁵⁷
 ולחלק בין מאורות החסידות, אבל רבותינו⁵⁸
 נשיאינו עצמם גילו את הדרגות]: אדמו"ר הזקן⁵⁹
 הוא דרגת חכמה של תורת החסידות – הוא גילה⁶⁰
 את ענייני החסידות באופן של נקודה. אחריו⁶¹
 אדמו"ר האמצעי – דרגת הבינה – הביא את הנקודה⁶²
 (נקודת החכמה) בביאור רחב בהבנה והשגה, עד⁶³
 להתפשטות והתרחבות, "רחובות הנהר" של⁶⁴
 בינה¹⁴¹, בדוגמת מי הנהר (בינה) הנמשכים ממעיין⁶⁵

1 חוצה, כיון שעיקר נס חנוכה הוא נס פך השמן,
 2 ושמן שבתורה הוא רזין דרזין דאורייתא¹²⁷, וצריך
 3 להדליקו "על פתח ביתו מבחוץ"¹²⁸, באופן
 4 שהגילוי של הרזין דרזין ב"ביתו", יאיר (דרך פתח
 5 ביתו) גם ב"חוץ".

6 והביאור בזה (השייכות של כסלו עם גילוי
 7 פנימיות התורה):

8 החילוק בין חודש כסלו (השלישי בחודשי
 9 החורף) וחודש סיון (השלישי בחודש הקיץ),
 10 הוא¹²⁹: חודשי החורף הם ימי הגשמים (בהם
 11 אומרים "משיב הרוח ומוריד הגשם"), והרי¹³⁰
 12 גשמים קשורים עם עבודת האדם למטה, וכמו
 13 שכתוב¹³¹ "כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ,
 14 ואדם אין לעבוד את האדמה, ואד יעלה מן הארץ
 15 והשקה את כל פני האדמה", מה-שאיין-כן חודשי
 16 הקיץ (אשר באים לאחר ימי הגשמים), הם קשורים
 17 בעיקר בענין הטל, אשר יורד מלמעלה, טל¹³² לא
 18 מיעצר¹³³.

19 דוקא בענין הגשמים – שבא על-ידי עבודת
 20 המטה, ב(גשמים גם מלשון) גשמיות העולם –
 21 מודגשת שלימות החיבור של מעלה ומטה: "ואד
 22 יעלה מן הארץ" – מן הארץ עולה למעלה "אד"
 23 (יסוד דק), דבר המוכיח שהוא קשור ובערך לגדרי
 24 התחתון, "והשקה את כל פני האדמה", מלמעלה
 25 למטה, הגשמים יורדים מענני שמיא (למעלה), אבל
 26 באופן ש"והשקה את כל פני האדמה", הם משקים
 27 את כל הארץ, את כל הגשמיות (וגם את "פני
 28 האדמה" – את הפנימיות של גשמיות הארץ), וכפי
 29 שטבע המשקה (מים) הוא, שהמציאות אשר הוא
 30 נוגע בה, נעשית ספוגה לגמרי במשקה.

31 ובזה מתבטאת המעלה של (אין מים אלא
 32 תורה¹³⁴ בכלל, ובמיוחד) גילוי תורת החסידות

(127) ראה בארוכה אמרי בינה שער הק"ש פנ"ד ואילך. ועוד.

(128) שבת כא, ב.

(129) ראה סה"מ עזר"ע ע' לח. תרע"ח ס"ע לו ואילך.

(130) ראה גם לקו"ת האזינו עג, א ואילך. ובכ"מ.

(131) בראשית ב, ה' (וראה פרש"י שם).

(132) תענית ג, א.

(133) וזהו בהתאם לזה שחודש סיון הוא חודש השלישי

מניסן, שענינו – עבודה מלמעלה למטה (ע"ד עבודת הצדיקים).

וכסלו הוא חודש השלישי מתשרי, שענינו – עבודה בדרך

מלמטה למעלה (ע"ד עבודת התשובה) – לקוטי לוי"צ שם.

(134) ב"ק יז, א. וש"נ.

(135) רמב"ם סוף הל' מקואות.

(136) דה"א כח, ט. תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנו,

ב).

(137) תורת אדה"ז – המשך וככה תרל"ז פמ"ו.

(138) ישע"י יא, ט. רמב"ם בסיום וחזרתם ספרו.

(139) לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' רה. ע' רכב. וראה שיחות

ליל ה' פ' תולדות וש"פ תולדות שנה זו ס"ג (לעיל ע' 312

ואילך).

(140) בהבא להלן, ראה לקו"ש חכ"ה ע' 349. וש"נ.

(141) ראה זח"ג קמב, א. ועוד.

הראשון לשלישי, והוא מחבר אותם. האדמו"ר²⁹
האמצעי – בהיותו בדרגת הבינה – מחבר את³⁰
הנשיא שלפניו עם הנשיא שלאחריו, אדמו"ר הזקן³¹
(חכמה), ואדמו"ר הצמח-צדק (דעת), באופן שבו³²
נכללים ג' ראשי ואבות החסידות (כנגד חב"ד),³³
כיון שבו מתבטאת כללות הפעולה של גילוי³⁴
חסידות חב"ד, לחבר אלקות עם העולם.³⁵

טז. על-פי הנ"ל מובן מדוע דוקא אצל אדמו"ר³⁶
האמצעי מוצאים את החידוש והשלימות, שימי חייו³⁷
הגשמיים היו "מיום ליום" (שנסתלק ביום שנולד –³⁸
ט' כסלו)¹⁴⁶, כיון שאצלו מודגש החיבור של³⁹
רוחניות וגשמיות (הבא מכח העצמות, מרחב⁴⁰
העצמי), שהשלימות בעבודה הרוחנית מתבטאת⁴¹
ו"משקה" ("והשקה את פני האדמה") גם את ימיו⁴²
ושנותיו הגשמיים, שגם הם תמימים ושלמים⁴³
("ממלא שנותיהם .. מיום ליום").⁴⁴

ועל-פי-זה יש לומר גם הטעם מדוע יום זה (ט'⁴⁵
כסלו) הוא גם ערב והכנה ליו"ד כסלו, חג הגאולה⁴⁶
שלו (שנקבע לחג בשנה הראשונה (תקפ"ח), יום⁴⁷
לאחרי ההסתלקות¹⁴⁷) – כיון ששלימות החיבור⁴⁸
של שלימות עבודת הצדיק ברוחניות עם שלימות⁴⁹
בגשמיות (בימיו ושנותיו) היא הכנה מתאימה⁵⁰
הנותנת מיד את הכח לפעול את ענין "הגאולה"⁵¹
בענין "יפוצו מעינותיך חוצה" (כידוע שגאולתו⁵²
של אדמו"ר האמצעי, על-דרך גאולת אדמו"ר⁵³

1 (חכמה), אלא שבנהר הם מתרחבים ומתפשטים.
2 וכפי שרואים בדרושי החסידות שלו, שעניני
3 החסידות של אדמו"ר הזקן, באים אצלו בגילוי רב,
4 בהתפשטות ובהתרחבות¹⁴².

5 בכדי לפעול בשלימות את יחוד השכל עם
6 המושכל, ובנידון דידן – יחוד שכל האדם עם
7 "דיעה את ה'" על-ידי לימוד תורת החסידות –
8 נדרשת בנוסף להשגה בנקודת החכמה, גם הבנה
9 של בינה, באופן של התרחבות.

10 ועל דרך זה מובן גם בנוגע ליחוד של רוחניות
11 וגשמיות (אלקות והעולם) שנעשה על-ידי חסידות,
12 שהשלימות בזה נפעלת על-ידי-זה שבנוסף לחכמה
13 יש גם בינה [כפי שהדבר מתבטא גם בחייו
14 הברייתיים של אדמו"ר האמצעי – כידוע¹⁴³ דברי
15 הצמח-צדק עליו: "באם היו חותכים לחותני
16 אצבע, לא הי' פורץ דם כי אם חסידות", דהיינו,
17 שחייו הגשמיים – הדם שלו, "הדם הוא הנפש"¹⁴⁴
18 עצמו – הי' חסידות (רוחניות)]¹⁴⁵.

19 ויש לומר, שהטעם לזה הוא משום ש"רחובות
20 הנהר" של בינה (אינם רק התפשטות ולמטה
21 מנקודת החכמה, אלא משום שהם) נמשכים
22 משורש הבינה (שלמעלה מחכמה), במרחב העצמי,
23 לכן יש בכוחם לחבר רוחניות וגשמיות, בהיותם
24 למעלה משניהם. [ואדרבה: הגילוי של המרחב
25 העצמי בא דוקא על-ידי העבודה למטה, "מן
26 המיצר קראתי י"ה ענני במרחב י"ה", כנ"ל].

27 ויש לומר, שזהו גם הרמז בשם התואר שלו –
28 "האדמו"ר האמצעי": אמצעי מציין שהוא בא בין

(146) משא"כ הבעש"ט שנולד בח"י אלול ונסתלק ביום א'
דחגה"ש [ובנוגע להרב המגיד לא ידוע יום הולדתו, ויום
ההילולא שלו הוא ב"ט כסלו], ואדה"ז שנולד בח"י אלול
ונסתלק בכ"ד טבת. וכן ברבותינו נשיאנו ממלאי מקומו של
אדמ"ר צ"ל: אדמו"ר הצ"צ – ערב ר"ה-י"ג ניסן, אדמו"ר מהר"ש
– ב' אייר-י"ג תשרי, אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – כ' חשוון ב'
ניסן, וכ"ק מו"ח אדמו"ר – י"ב תמוז יו"ד שבט.

יש לומר, שכיון שרבותינו נשיאנו הם המשך ושלשלת אחת,
ועד שהם בבחי' "מאור" (שבו לא שייך שלשלת – ראה שיחת
ש"פ ויצא, ט' כסלו תשי"א תו"מ ח"ב ע' 106), היינו שהם
מציאות אחת (ובפרט שכל נשיא נקרא "ממלא מקומו" של הנשיא
שלפניו, היינו שהוא ממלא כל המקום והמעלה שלו, נוסף על
ההוספה משלו מצד "מעלין בקודש", וגם ההוספה של עבודת כל
נשיא המיוחדת לו ולדורו) – הרי השלימות באחד מהנשיאים
נמשכת בכלם, אלא שבגילוי ה"ז בנשיא ההוא וממנו נמשך
לכולם. ע"ד הידוע בנוגע לענין ד"מצוה דהוי זהיר ב' טפ"י",
שמצוה זו היא ה"שער" שע"י עולים שאר המצוות.

(147) אלא שבגלל ההסתלקות לא חגגו הגאולה בשנה
הראשונה ב"רעש", כידוע. אבל בשנים שלאחרי זה, תגינת
הגאולה (ביו"ד כסלו) היא בכל הרעש, ובפרט שהיא באה למחרת
ט' כסלו, יום ההולדת ויום ההילולא שלו.

(142) גם אצל הצמח-צדק מצינו הרחבה גדולה בתורת
החסידות, אבל עיקר חידושו הוא (בספירת הדעת –) החיבור
דנגלה וחסידות, ההשוואה ותיווך של עניני חסידות בדרושי אדה"ז
וכו' עם תורת הנגלה כו', ואילו החידוש של אדמו"ר האמצעי
הוא, התרחבות גדולה וביאור רחב בהנקודות המובאות בדרושי
אדה"ז, כנראה בפועל.

(143) ס' השיחות תש"ד ע' 79. הביאור בזה ע"ד הקבלה –
לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שלט.

(144) פ' ראה יב, כג.

(145) וכן מודגש בפעולתו על החסידים, כידוע פתגמו, כי
רצונו שכאשר שני אברכים נפגשים יחדיו בשוק, ידברו חסידות
(ס' השיחות תש"א ע' 52), בענין אריך ועתיק ("בית רבי" ח"ב
פ"א הערה ה' (השני)). וב' השיחות תש"ג ע' 13: "שאברכים
יבינו בכתר כמו בחמשת האצבעות, יהי לו מכך סיפוק". היינו,
נוסף על זה שילמדו חסידות (בשכל), ידברו בזה גם בשוק, ויבינו
בזה כמו בה' אצבעות הגשמיות שביד – כי בכח הבינה לחבר
בשלימות חסידות (אלקות) ועולם, רוחניות וגשמיות.

23 יח. כל האמור לעיל שייך ונוגע ליהודים בכל
24 הדורות. על-אחת-כמה-וכמה בדורנו זה ובזמננו זה
25 – שעל-פי סימני חז"ל (במסכת סנהדרין,
26 במדרשים ובכ"מ) עומדים כבר על סף הגאולה
27 ממש, וכמדובר כמה פעמים לאחרונה, שלאחר
28 הריבוי המופלג של מעשינו ועבודתינו במשך כל
29 הדורות, ובפרט לאחר עבודתם של רבותינו
30 נשיאנו, החל מאבות החסידות וימי גאולם (בי"ט
31 כסלו ויו"ד כסלו) וימי הולדתם וההילולא שלהם
32 (בט' כסלו, בכ"ד טבת וכו'), ומאז כבר עברו כמה
33 דורות ושנים, עד לעבודתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר
34 נשיא דורנו – כבר סיימו את כל הברורים, כולל
35 גם הברור של "עשו הוא אדום"¹⁵⁷, ומכל-שכן
36 וקל-וחומר, שהרי אפילו בזמן יעקב, סבר יעקב
37 וחשב שעשו נתברר כבר (ומצד דרגתו של יעקב
38 אמנם כך הי'), כנ"ל, על-אחת-כמה-וכמה לאחר
39 ריבוי העבודה מאז, הרי עשו כבר נתברר לגמרי,
40 כפי שרואים זאת גם בהנהגה בזמן הזה (בגלות
41 אדום) של אומות העולם המתייחסים ל"עשו הוא
42 אדום", בדרך מלכות של חסד (והנהגה זו
43 מתפשטת גם בעוד מדינות, כפי שראו ורואים
44 בפרט לאחרונה) – הרי מובן, שעתה נמצאים כבר
45 במצב בו הגוף הגשמי ואפילו גשמיות העולם כבר
46 נתבררו ונודדכו לגמרי, והרי הם "כלי" מוכן לכל
47 האורות והענינים הרוחניים, כולל ובעיקר –
48 אורו¹⁵⁸ של משיח צדקנו, אור הגאולה האמיתית
49 והשלימה, ועד גם לגילוי פשיטות העצמות של
50 עצמות ומהות ית', כפי שזה מתגלה בפשיטות
51 העצמות של משיח צדקנו (שלמעלה מבחינת
52 יחידה ומכל השמות והדרגות והשפעות כו'),
53 ועל-ידי זה – מתגלה הדבר גם בפשיטות של כל
54 יהודי,

55 והדבר היחיד שחסר הוא – שיהודי יפקח את עיניו
56 כדבעי, ויראה איך הכל כבר מוכן לגאולה! יש כבר את
57 ה"שולחן ערוך", יש כבר את הלוייתן ושור-הבר
58 ויין המשומר¹⁵⁹, ויהודים כבר יושבים סביב
59 השולחן – "שולחן אביהם"¹⁶⁰ (מלך מלכי המלכים
60 הקב"ה), יחד עם משיח צדקנו (כפי שכתוב

(157) וישלח לו, א.

(158) זח"ג לד, ב. הובא ונת' בלקוטי לוי"צ לזח"ג ע' ריט ואילך.

(159) ראה ברכות לד, ב. ב"ב עה, א. ויק"ר פיי"ג, ג. ועוד.

(160) ברכות ג, סע"א.

1 הזקן, היא בעיקר גאולה לענין הפצת מעיינות
2 החסידות חוצה, על מה שקודם לכן הי' קטרוג),
3 שאפילו בערך לאופן גילוי החסידות של אדמו"ר
4 האמצעי (באופן של "רחובות הנהר") עד למאסר
5 והגאולה, באה גם בזה גופא "גאולה" – גאולה
6 ופריצת גדר שלמעלה ממדידה והגבלה, המוסיפה
7 כוחות חדשים, עד שלא בערך, לחבר עליון ותחתון
8 (נ"ד החידוש של ביטול הגזירה בין עליונים
9 לתחתונים במתן תורה¹⁴⁸ (של נגלה דתורה
10 בגלוי)).

11 ועד ליתירה מזה – שהגאולה של יו"ד כסלו
12 נעשית ההתחלה וההקדמה לגאולה של י"ט כסלו,
13 "ראש השנה לחסידות"¹⁴⁹.

14 יז. ולהוסיף, שבכל זה ישנה הדגשה יתירה
15 בקביעות שנה זו, כאשר ט' כסלו חל ביום השבת:

16 ביום השבת נמשכת הקדושה הרוחנית של עונג
17 שבת (שלמעלה מעולם) בגשמיותו של יהודי –
18 באכילתו, שתייתו ושינתו, על-ידי המצווה לענוג
19 בעונג אכילה ושתי¹⁵⁰, ושינה בשבת תענוג¹⁵¹. עד
20 אשר הנשמה יתירה שנמשכת בשבת¹⁵² פועלת
21 שינוי גם בטבע הנפש הבהמית¹⁵³, ועד בטבע
22 הגוף¹⁵⁴ הגשמי¹⁵⁵, וגם בגשמיות העולם¹⁵⁶.

(148) תנחומא וראא טו. שמור"ר פיי"ב, ג. ועוד.

(149) כידוע הפתגם, שיו"ד כסלו הוא יום ההולדת של חסיד*, וי"ט כסלו הוא יום הברית (לקו"ד ח"ג תפח, ב. וראה לקו"ש ח"ג ע' 799 ואילך). וראה שיחת יו"ט כסלו תש"ד (ע' 49). שיו"ד כסלו הוא ע"ד יום א' דחג הסוכות וי"ט כסלו הוא ע"ד שמחת תורה.

(150) שו"ע אדה"ז אר"ח ריש הל' שבת.

(151) סידור קול יעקב במקומו. ועוד. וראה לקו"ש חיי"ב ע' 254 הערה 50.

(152) תענית כז, ב. ועוד.

(153) ולכן עס-הארץ אינו משקר בשבת (ירושלמי דמאי רפ"ד. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1038 הערה 24).

(154) וכמחז"ש שאינו דומה אור פניו של אדם בשבת כו' (ב"ר פיי"א, ב. מכילתא יתרו כ, ט. וראה נ"כ שו"ע אה"ע סס"ב ס"ח).

(155) "כמו שהעיד ע"ז אחד מן גדולי חכמי הרופאים, שבלי שבת ויומו יש שינוי גדול בדופק שביד הישראל, מחמת הארת אור העונג העצמי דיחידה כו'" (תורת חיים – לבעל יום ההולדת וההילולא והגאולה – ויקהל תרלב, א).

(156) כמובן מהא ש"סמבטיון יוכיח" (סנהדרין סה, ב. ב"ר

פיי"א, ה), ועוד – ראה קה"י ע' שבת בתחלתו.

(*ולעהיד מהשייכות לט' כסלו (ערב יו"ד כסלו), יום ההולדת של אדמו"ר האמצעי.

ובנות ישראל, ובפרט כשעל-ידי זה אתי מר דא
מלכא משיחא).

ו"תלמוד גדול שמביא לידי מעשה"166 – להביא
זאת למעשה ועבודה בפועל, וללמוד מאדמו"ר
האמצעי, אשר אצלו באה לידי ביטוי שלמות
עבודתו בתורת החסידות בגשמיות הגוף והעולם
(בזמן ומקום), "ממלא שנותיהם מיום ליום" –
שאצל כל אחד תהי' השתדלות מיוחדת לבטא את
הרוחניות וה"חסידישקייט" שלו בגשמיות שלו,
שבעניניו הגשמיים, ובזמן ובמקום הגשמיים שלו,
יורגשו החמימות והחיות הנובעות
מה"אידישקייט" שלו ומה"חסידישקייט" שלו, עד
לאופן שלא יהי' ביניהם כל פירוד כלל, אלא יהיו
דבר אחד ממש.

נוסף לזה – שיראו לארגן בכל מקום ומקום
התוועדויות חסידיות, החל בחג הגאולה של יו"ד
כסלו, ולדבר וללמוד שם בתורתו של בעל
הגאולה, ולקבל החלטות טובות בענינים הנ"ל,
כולל גם – החלטות מתאימות לקבוע התוועדויות
חסידיות, והתוועדויות גדולות, בי"ט כסלו, חג
הגאולה של אדמו"ר הזקן, ולראות לעשותן בכל
מקום ומקום בכל קצווי תבל, עד אפילו בפינה
נידחת – באופן שכל פינה בעולם (גשמיות העולם)
בה מצויים יהודים, תהי' חדורה באור ובחום
החסידים של י"ט כסלו, "ראש השנה לחסידות".

וכן גם להמשיך את ההתוועדויות החסידיות
במשך חודש כסלו, ובפרט בימים המיוחדים
הקשורים עם תורת החסידות ודרכי החסידות, ועד
גם – בסיום חודש כסלו – לערוך התוועדויות
במשך ימי החנוכה, וברוח זו של הארת עצמו
והסביבה בנרות החנוכה "על פתח ביתו מבחוץ",
ובאופן דמוסיף והולך ואור מיום ליום¹²⁸. כולל –
כמנהג רבותינו נשיאינו¹⁶⁷ – לקיים מסיבות לבני
הבית בימי חנוכה, ולחלק "דמי חנוכה" לבני
הבית¹⁶⁸, ובפרט לילדים, לבנים ובנות. כי כאשר
כל אחד מקיים מנהג זה – בפרסום המתאים –
ועוד בהוספה והרחבה על-ידי הוספה בנתינת "דמי
החנוכה" בריבוי (שעל-ידי זה מתוסף בענין

בספרים¹⁶¹ שבכל דור ודור ישנו "א' מזרע יהודה
שהוא ראוי להיות משיח"), ובדורנו נשיא דורנו
כ"ק מו"ח אדמו"ר; ולאחרי ארבעים שנה מאז
הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר יש כבר גם "לב
לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"¹⁶²;

כעת צריך רק להיות, שיפתחו את ה"לב
לדעת", ויפקחו את ה"עינים לראות", ויפתחו את
ה"אזנים לשמוע", ועל-דרך זה, לנצל את כל רמ"ח
האברים ושס"ה הגידים הגשמיים – נוסף על
לימוד התורה וקיום המצוות בכלל (רמ"ח מצוות
עשה כנגד רמ"ח אברים¹⁶³ ושס"ה מצוות לא
תעשה כנגד שס"ה גידים¹⁶⁴) – ללימוד פנימיות
התורה כפי שנתגלתה בתורת החסידות וקיום
הוראות רבותינו נשיאינו, כולל – ללמוד בעניני
הגאולה, באופן שזה יפתח את הלב והעינים
והאזנים – ושיבינו, יראו וירגישו בפשטות ממש
בגשמיות העולם – את הגאולה האמיתית
והשלימה בפועל ממש, וללמוד תורתו של משיח
(פנימיות התורה) באופן של ראי', שכל זה כבר
ישנו מן המוכן, צריך רק לפקוח את העינים ואז
יראו זאת!

יט. ובאותיות פשוטות בנוגע למעשה בפועל:
כיון שחיבור הנשמה וגוף, ורוחניות וגשמיות,
כבר ישנם בשלימות (כנ"ל), והכל כבר מוכן
לגאולה – צריך לעשות דברים שיגלו זאת בפועל
ממש.

ולכל לראש בענין שהזמן גרמא – ביום
ההולדת (כאשר מזלו גובר¹⁶⁵) ויום ההילולא של
אדמו"ר האמצעי, להוסיף בלימוד תורתו, דוקא
באופן של "רחובות הנהר" דבינה (שמחברת
רוחניות וגשמיות כנ"ל בארוכה).

והלימוד בזה שייך לכל יהודי ויהודי, אנשים
ונשים (כמדובר כמה פעמים שלימוד החסידות
והפצת המעיינות חוצה שייכים בפשטות גם לנשי

(161) פי' הברטנורא למגילת רות. וראה גם שו"ת חת"ס חו"מ
(ח"ו) בסופו (סצ"ח). וראה שד"ח פאת השדה מע' האל"ף כלל
ע'. ועוד.

(162) תבוא כט, ג.

(163) מכות כג, סע"ב.

(164) זח"א קע, ב.

(165) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע.

(166) מגילה כו, א.

(167) "היום יום" כח כסלו.

(168) ראה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 163. וש"נ.

16 ("כספם וזהבם אתם" 170), ביחד עם הבתי "מקדש
 מעט" 171, וכן הבתים הפרטיים (במילא ילכו כולם
 ברצונם הטוב...) – אשר נעשו חדורים לגמרי
 באור החסידות וקדושת הנשמה (כנ"ל), "ושכנתי
 בתוכם" 172 – לארצנו הקדושה, לירושלים עיר
 הקודש, להר הקודש, בבית המקדש השלישי [ויש
 לומר שהבתי מקדש מעט והבתים פרטיים שמעין
 מקדש מעט – מתחברים ומתדבקים 173 ל"מקדש
 אדני כוננו ידיך" 174], בקודש הקדשים, ששם
 נמצאת אבן השתי, שממנה הושתת העולם 175,
 ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש.

(170) ישעי' ס, ט.

(171) ראה מגילה כט, א.

(172) תרומה כה, ח.

(173) ראה קונטרס בענין "מקדש מעט זה בית רבינו שבבבל"
 (לקמן ע' 414 ואילך). וש"נ.

(174) בשלח טו, יז.

(175) יומא נד, ב.

1 השמחה אצל הילדים) – מתקשרים עוד יותר
 2 (על-ידי קיום מנהג זה) עם רבותינו נשיאינו, שזה
 3 נותן תוספת כח להחדיר את תורתם, הוראותיהם,
 4 ומנהגיהם אל תוך חיי היום-יום הפרטיים.
 5 כולל ובמיוחד – גם מנהג ישראל אשר הולך
 6 ומתפשט בזמננו זה ללמוד עניני גאולה ועניני
 7 משיח, כדי להתכונן ולהכין אחרים לגילוי של
 8 הגאולה האמיתית והשלימה, כנ"ל.
 9 כ. ויהי רצון, שמהדיבור וקבלת החלטות
 10 טובות עתה בענינים אלו – יביא הדבר תיכף ומיד
 11 בגלוי את הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי
 12 משיח צדקנו, לעיני בשר של כל יהודי ושל כל
 13 ישראל, ותיכף ומיד ממש הולכים כל ישראל –
 14 "ארו עם ענני שמיא" 169 – יחד עם כל מעשינו
 15 ועבודתינו, יחד עם כל הרכושים הגשמיים

(169) דניאל ז, יג. סנהדרין צח, א.

אגרות קודש

ב"ה, ב' כסלו, תשכ"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ז מ"ח, בו שואל אודות קביעות זמן החתונה של בנו... שליט"א,

ואשר בינתיים שחל"ח אם החתן תנצב"ה, ויש קס"ד אולי לדחות מפני זה זמן החתונה.

ובודאי יודע מנהג ישראל אשר תורה הוא שאפשר להקדים זמן חתונה אבל לא לדחותו.

ולכן אין נראה לי קס"ד האמור ויכולים לקבוע זמן החתונה בחדש כסלו, הוא חדש הנסים והגאולה. אבל בכל אופן לא לדחות לאחר הזמן שקבעו בהסכם שני הצדדים.

ויחי רצון שתהי' החתונה בשעה טובה ומוצלחת ולבנין בית בישראל בנין עדי עד.

בכבוד ובברכה לבשו"ט.

לקוטי-שיחות פרשת ויצא כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

זה נעשה באופן של יהדות "לשם שמים"⁷ ו"בכל דרכיך דעהו"⁸.

בכך מובן הקשר שבין "ויעקב הלך לדרכו" לבין חודש תשרי – שמכריזים, כנהוג במספר מקומות, את ההכרזה "ויעקב הלך לדרכו"⁹ – כי כוחו של היהודי לגרום לכך שב"דרכו", בענייני החולין¹⁰, יורגש שזוהי "דרכו" – הדרך המיוחדת של היהודי – נובע מן הקדושה והתורה והמצוות שקולט היהודי במשך חודש תשרי, החודש הכללי.

ב.

דברי רבותינו נשיאינו מדויקים ביותר

דברי רבותינו נשיאינו מדויקים בתכלית הדיוק, ולכן צריך לומר, שהמעבר מחודש תשרי לסדר העבודה של השנה כולה מתואר במילים "ויעקב הלך לדרכו" לא רק מפני שהעבודה רמוזה במילים אלו בלבד, אלא שדרך זו וסדר עבודה זה מתאימים גם לענין שבו מופיעות מילים אלו בתורתנו, "תורת חיים" (מלשון הוראה בחיים), בפרשתנו בקשר ל"ויעקב הלך לדרכו".

וצריך להבין: הפסוק "ויעקב הלך לדרכו" מדבר אודות הליכת יעקב מחוץ לארץ, מ"חרן" – "חרון אף של מקום בעולם"¹¹, אל ארץ ישראל, ארץ הקודש. ויצא, אפוא, שהליכת "יעקב לדרכו"¹² המתוארת בפסוק, הפוכה במשמעותה מההליכה המוזכרת לעיל של היהודי מענייני הקדושה של חודש תשרי לעבודת החולין של השנה כולה¹³?

א.

"ויעקב הלך לדרכו" - מעבר מתשרי לכל השנה

1 ידוע פתגמם של רבותינו נשיאינו¹ – שמיד לאחר שמחת תורה ושבת בראשית² מתחילה עבודה של "ויעקב הלך לדרכו"³ – יהודי הולך לדרך ולסדר העבודה שלו, של כל השנה כולה.

5 וכבר הוסבר מספר פעמים⁴: במשך חודש תשרי עסוקים ישראל בעיקר בענייני קדושה, בחגים ובמצוות שבהם ובהכנות להם. לאחר חודש תשרי מגיעים ימי חול וענייני חול – רוב הימים הם ימי חול שבהם עסוקים רוב ישראל בעסק הפרנסה וכדומה.

10 מעבר זה מחודש תשרי לעבודת השנה כולה נרמז ב"ויעקב הלך לדרכו", כאשר הדגשת המילה "לדרכו" כוללת משמעות של שני קצוות. מצד אחד נרמז בכך שהדרך שבה הולך היהודי במשך השנה כולה, בימי החול שלאחר תשרי, איננה כדרך של חודש תשרי, אלא היא "דרכו" – הדרך של האדם: ברוב זמנו הוא עסוק בפרנסה, אכילה שתיה ושינה⁵ וכדומה – דרך שאין רואים בה קדושה בגלוי. ובכך אין, לכאורה, שום הבדל בין יהודי לבין לא-יהודי.

19 מצד שני, באותה מילה "לדרכו" מודגש שזוהי "דרכו": הדרך שלו – דרך מיוחדת של יעקב אבינו, אשר הוא סלל אותה בשביל כל ישראל. כלומר, גם הדרך היום-יומית של יהודי, כל התנהגותו במעשיו הגשמיים, במאכלו ובמשקו, במשאו ובמתנו וכדומה⁶, שונה מדרכו של לא-יהודי, להבדיל. גם כל

(8) משלי ג, ו. וראה רמב"ם שם ספ"ג. טושו"ע אר"ח סרל"א.

(9) ראה לקו"ש ח"כ שם (ע' 266 ואילך) שהוא הנתינת כח כו' להעבודה.

(10) ובפרט ימי החול דימי החורף, כחצי שנה בלא רגלים (ראה לקו"ת ברכה צח, ב). ואז העבודה קשה יותר מבימות החמה – ראה סה"מ – מלוקט (קה"ת, תשמ"ז) ע' קנו. לקמן ע' 411. וש"נ.

(11) פרש"י ס"פ נח (ובכמה דפוטים ליתא תיבת "בעולם"). וראה זח"א קמו, א.

(12) להעיר מאלשיך וישלח לב, ד.

(13) ע"פ מה שנתבאר בד"ה ויאמר ה' כו' לך-לך תשל"ח ס"ג (נדפס בלקו"ש ח"כ ע' 297. סה"מ – מלוקט (קה"ת, תשמ"ז) ע' רפג), יש בהעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" גם הליכה מלמטה למעלה, אבל הפי' העיקרי ה"ה כנ"ל בפנים הליכה מלמעלה למטה.

(1) ראה שיחות: שמח"ת תרפ"ו. שמח"ת תרצ"ז (אות יג). אחש"פ תרצ"ה (סה"מ תיש"א ע' 240). יום שמח"ת תרצ"ט. ליל א' דחגה"ש תש"ח (סה"מ תש"ט ע' 173).

(2) ראה הלשונות בשיחות הנ"ל. וראה לקו"ש ח"כ ע' 266 ואילך הדרגות והזמנים. ועיקר הענין ד"לדרכו" בענייני הרשות המבואר לקמן הוא במוצאי שבת בראשית. וראה לקו"ש שם ע' 282 הערה *15. וראה לקמן הערה 35.

(3) פרשתנו לב, ב.

(4) ראה שיחת מוצש"ק בראשית תשל"ה (נדפסה בלקו"ש ח"ט בתחלתו). לקו"ש שנשמנו בהערה 2.

(5) בימות החול שאינו דומה להאכו"ש דשו"ט.

(6) להעיר מרמב"ם הל' דעות רפ"ה. לקו"ד ח"ג תכא, א ואילך. תרה, א ואילך.

(7) אבות פ"ב מ"ב.

ג.

רדיפת לבן אחר יעקב - מתן כח ל"בירורים"

1 ההסבר לכך הוא: הפסוק "ויעקב הלך לדרכו" בא
 2 בסיום הסיפור על בריחת יעקב מלבן, על רדיפת לבן
 3 אחר יעקב, ועל הטענות והויכוח שהיו בין יעקב
 4 ללבן¹⁴, עד אשר "וישכם לבן בבוקר וינשק לבניו
 5 ולבנותיו ויברך אתהם, וילך וישב לבן למקומו ויעקב
 6 הלך לדרכו..."¹⁵. כלומר, פסוק זה אינו המשך לעבודת
 7 יעקב בבית לבן, אלא לאחר שהוא כבר הלך מבית לבן
 8 בחזקתו, ולבן רדף אחריו.

9 וזהו הקשר בין "ויעקב הלך לדרכו" שבפרשתנו
 10 לבין ההכרזה בסוף חודש תשרי: המשמעות של רדיפת
 11 לבן אחר יעקב בפנימיותה היא נתינת כח ליעקב
 12 להכניע את עשו, כמסופר בהמשך על תלאות יעקב
 13 בפגישתו עם עשו, שהם "בירור" וזיכוכ עשו. וזאת
 14 בדומה לחודש תשרי הנותן כח לעבודת הבירורים
 15 שבמשך השנה כולה.

ד.

שני סוגי הניצוצות שהיו אצל לבן, ודרכי בירורם

16 כדי להבין זאת יש להקדים את הסברו של המגיד
 17 ממזריטש¹⁶ שהסיבה (בפנימיות הענינים) לרדיפת לבן
 18 אחר יעקב היא, שיעקב אבינו השאיר אחריו אותיות
 19 התורה שעדיין לא הוציא אותן מלבן, ולזאת רדף לבן
 20 אחר יעקב ליתן לו את האותיות שנשארו אצלו,
 21 וניתוספה פרשה אחת בתורה באלו האותיות¹⁷.

22 וצריך להבין¹⁸: "אותיות התורה" שהשאיר יעקב
 23 אצל לבן הן הרי ניצוצות הקדושה שהיו בלבן, והרי
 24 מטרת שהותו של יעקב בבית לבן עשרים שנה היתה
 25 לברר את ניצוצות הקדושה שהיו שם, ומדוע, אפוא,
 26 הוא השאיר ניצוצות אלו ולא ביררם? ומדוע היתה
 27 העלאתם דוקא באמצעות "וירדוף אחריו"?

מזה מובן שבניצוצות הקדושה שהיו ברשות לבן
 28 היו שני סוגים: (א) ניצוצות של יעקב שהיה יכול לברר
 29 באמצעות עבודתו. (ב) ניצוצות שבירורם אינו יכול
 30 להיעשות על-ידי עבודת יעקב בלבד, אלא על-ידי
 31 רדיפת לבן אחר יעקב.

32 וזאת בדומה לשני סוגי מצוות: (א) "סתם כל
 33 המצוות", כגון: סוכה, לולב¹⁹ וכדומה, שקיומן תלוי
 34 בדעתו ורצונו של האדם, המצוה נעשית על-ידי
 35 שהאדם רוצה ומעוניין לקיימה. (ב) מצוות שקיומן אינו
 36 תלוי ברצונו ומחשבתו של האדם, אלא להיפך, הוא
 37 מקיימן דוקא שלא מדעתו, כגון: מצות שכחה וכדומה.
 38 (בדומה למוסבר לגבי "כבוד" ו"גדולה"²⁰).

39 הטעם הפנימי להבדל זה הוא: שרשן של המצוות
 40 התלויות במחשבתו ורצונו של האדם הוא למעלה
 41 בדרגה של כתר, "אריך אנפין", שזהו רצון העליון.
 42 ולכן הן קשורות גם למטה בדעתו ורצונו של המקיים,
 43 ובאמצעות עשייתו הוא "ממשיך" את רצון העליון
 44 למטה. לעומת זאת, שרשן של המצוות שקיומן אינו
 45 תלוי במחשבה, כגון שכחה, הוא בדרגה התחתונה
 46 שבמאציל – הנעלית מרצון – ולכן הן נעלות גם למטה
 47 מדעת ורצון האדם, כמוסבר ב'לקוטי תורה'²¹.

48 כך יובן גם לגבי שני סוגי הניצוצות שהיו אצל
 49 לבן: הניצוצות שבירר יעקב במשך שהותו אצל לבן,
 50 היו מהסוג שצריך ויכול היה יעקב לברר על-ידי
 51 התעסקותו בהם בדעתו וברצונו. אך היו אצל לבן גם
 52 ניצוצות נעלים כל-כך, שיעקב לא יכול היה להעלותם
 53 על-ידי עבודתו ברצון ובדעת, ולכן הם נותרו ברשות
 54 לבן. בירורם הוא על-ידי כח עליון ("אתערותא
 55 דלעילא" [=התעוררות מלמעלה]).

ה.

לבן - מחילת עוונות מלמעלה

56 הדרגה שממנה מגיע הכח העליון בדרך "אתערותא
 57 דלעילא", רמוזה בשם "לבן", כפי שאומרים חז"ל²²

י"ל כי במצות אלו תוכנם וענינם הו"ע הדעת: בסוכה נאמר (אמור כג, מג) "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות" (ולכן הכוונה במצות סוכה היא לא רק כוונת המצוה אלא גם חלק מקיום המצוה כתיקונה* – רק ב"ח אור"ח ר"ס תרכ"ה. שו"ע אדה"ז שם); ו"לולב ומיניו הוא המשכת הדעת כו" (לקו"ת ברכה צו, א. ובכ"מ).

(20) ראה עירובין יג, ב.

(21) ברכה צט, ב ואילך.

(22) ב"ר פרשתנו פ"ע יוד.

(14) פרשתנו לא, יז ואילך.

(15) שם לב, א"ב.

(16) אור המאיר הובא ונתבאר באוה"ת פרשתנו (כרך ה) תתסט, א ואילך.

(17) וראה לקו"ש ח"א [המתורגם] ע' 70 הדמיון (והביאור) להמבואר

באגה"ק סכ"ה.

(18) אוה"ת שם.

(19) הטעם שתפס בלקו"ת (בהערה 21) ב' מצות אלו סוכה ולולב

בכח עבודתו בדרך של אתערותא דלתתא. רק כאשר
לבן ודף אחר יעקב בדרך של אתערותא דלעילא,
באמצעות שרשו – הלובן העליון – כדי למסור את
הניצוצות הנעלים שנשארו ברשותו (האותיות), רק אז
נתגלה אצל יעקב דרגת הלובן העליון שהיתה
מוסתר בלבן הגשמי שלמטה.
בכך מובן המשך הענין "וישכם לבן בבוקר וינשק
לבניו ולבנותיו", כהכנה ל"ויעקב הלך לדרכו": לאחר
הרדיפה של לבן – לובן העליון – נתגלה הלובן
העליון שקיים באופן של "נשיקין ואתדבקות רוחא
ברוחא"²⁹ לגבי כל אחד מבני ישראל – "וינשק לבניו
ולבנותיו", שזוהי תכלית הדביקות באלקות.
וזה הקשר שבין "וישכם... וינשק..." לבין "ויעקב
הלך לדרכו": בדרכו של יעקב לארץ ישראל נתקל
יעקב בעשו ו"התאבק" עם שרו של עשו – עבודת
הבירורים – והכח לזה ניתן לו מ"וישכם לבן בבוקר"
– מהשפעת הלובן העליון.

ז.

המעבר מחודש תשרי לכל השנה - עלידי אתערותא דלעילא

לפי האמור לעיל, מובן הקשר שבין "ויעקב הלך
לדרכו" לבין עבודת כל יהודי במעבר מחודש תשרי
לעבודת כל השנה:
לאחר ימים של התעוררות ושל תשובה אצל כל
יהודי בחודש אלול בימי הסליחות ובמיוחד בעשרת
ימי תשובה, שאז מעוררים ו"ממשיכים" מלמעלה את
השפע שאפשר להוריד באמצעות אתערותא דלתתא
ועבודה עצמית, מתגלית דרגת לובן העליון בדרך של
אתערותא דלעילא – "וישכם לבן בבוקר" – ביום
הכיפורים (ולפיכך³⁰ בגדי הכהן הגדול ביום הכיפורים
היו בגדי לבן³¹ המראים על גילוי אור-איין-סוף ממש),
כמבואר ב"לקוטי תורה"³² על הפסוק "ביום הזה יכפר
עליכם לפני ה'", שמתעורר "פנימיות רצונו יתברך"
הנקרא "כארו בלבנון" מפני שהוא "מלבין עוונותיהם
של ישראל" –

על הפסוק²³ "הידעתם את לבן – הידעתם את מי
שהוא עתיד ללבן עוונותיכם כשלג".
ההסבר לכך, כמבואר ב'תורה אור'²⁴, הוא, שהענין
של לבן דקדושה – דרגה של לובן העליון, "בחינת
אור עצמותו ומהותו של אור-איין-סוף-ברוך-הוא" –
הוא, בדרך משל, כמראה של הגוון הלבן, השונה
משאר הגוונים: הגוונים האחרים נוצרים על-ידי
מציאות של צבע הקובע את הגוון המסויים. ואילו
הגוון הלבן הוא ראיית עצם הדבר ומהותו ללא צבע,
"וכן הוא על-דרך משל אור-איין-סוף-ברוך-הוא בעצמו
ובכבודו דלית ביה בחינת גוונים כלל".
זהו הקשר בין "לבן" לבין מאמר חז"ל שהוא
"עתיד ללבן עוונותיכם כשלג", כי הליבון, מחילת
העוונות, נגרם על-ידי המשכת עצמות אור-איין-סוף-
ברוך-הוא הנעלה מ"סדר ההשתלשלות", וזוהי הדרגה
של לובן העליון²⁵ – המקור והשורש – לאחר ריבוי
ההשתלשלות של ה"לבן" שלמטה.

זהו ההסבר לדברי חז"ל²⁶: תשובה תולה ויום
הכיפורים מכפר, אין די בתשובה כשלעצמה, ודוקא
יום הכיפורים – עיצומו של יום – מכפר, כי האדם
אינו יכול להוריד למטה על-ידי עבודה של אתערותא
דלתתא בלבד את הדרגה של לובן העליון, שממנה
באה מחילת העוונות, כי דרגה זו נעלית מסדר
ההשתלשלות. האדם אינו יכול לעשות זאת אפילו
על-ידי עבודת התשובה, אלא המחילה באה מלמעלה
בדרך של אתערותא דלעילא²⁷ ביום הכיפורים.

ו.

"וישכם לבן" הכנה ל"ויעקב הלך..."

לפי האמור לעיל, שהדרגה של לובן העליון
ש"ירד" ל"לבן גשמי"²⁸, אינה יכולה להימשך ולרדת
לעולם באמצעות עבודת האדם ואתערותא דלתתא,
כי-אם רק על-ידי אתערותא דלעילא, מובן, שבירור
וזיכוך הניצוצות הנמוכים יותר, שזיכוך יעקב בבית לבן
במשך עשרים השנים, לא הביא לידי גילוי דרגת לובן
דקדושה ש"ירד" לתוך הלבן הגשמי, כי הוא עשה זאת

(23) פרשתנו כט, ה.

(24) סוף פרשתנו כד, ב. וראה שם כג, א.

(25) ראה לקו"ת דרושים ליו"כ סח, ד. ד"ה כתפות בעצי העיר

מאדה"ז (ק"ה"ת תשי"ד) פ"ד ואילך.

(26) יומא פו, א. וראה משנה שם פה, ב.

(27) להעיר ממשנ"ת בלק"ש ח"ד [המתורגם] (ע' 130 ואילך)

במחלוקת רבי ורבנן (שבועות יג, א), דגם לרבנן עיצומו של יום מכפר
אלא שס"ל שגילוי הכפרה דעיצומו של יום (שלמעלה מהכפרה שע"י

(31) וי"ל שגם מזה סמך ללבוש בגדים לבנים (וקיטל) ביוהכ"פ.

ולהעיר מאלף למטה למטה אפרים סתר"י סק"ז.

(32) יוה"כ שם.

8 אבל עיקר העבודה של "ויעקב הלך לדרכו"
9 מתחילה לאחר חודש תשרי, לאחר שדרגת לובן
10 העליון מתגלית בחג-הסוכות ובשמיני עצרת ובשמחת
11 תורה, שאז ניתן ליהודי הכח לעבודה של "ויעקב הלך
12 לדרכו" – לעבודה בעניני החול³⁵, לברר את הניצוצות
13 ולהעלותם לקדושה³⁶ באמצעות עבודה של "וכל
14 מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו".
(משיחת ש"פ בראשית תשי"ב)

1 ואז "וינשק לבניו ולבנותיו": דרגה זו משפיעה על
2 כל ה"פרצופים העליונים", עד לכדי הפיכת הרע
3 שבנפש הבהמית הנקראת "בניו ובנותיו", ש"זדונות
4 נהפכים לזכויות ממש"³³.
5 לכן מתחילה מיד לאחר יום-הכיפורים, לאחר
6 ה"המשכה" הנעלית של דרגת לובן העליון, העבודה
7 של "ויעקב הלך לדרכו", כמבואר בדרושי חסידות³⁴.

פרשתנו. משא"כ "לדרכו" שלאחרי שמחת תורה ובמיוחד לאחר שבת
בראשית וחודש תשרי הוא בדברי הרשות ועניני חול, כמשנת בלקו"ש
ח"כ ע' 266 ואילך.

ולהעיר דבסה"מ תש"ט (הנ"ל הערה 1): אין ויעקב הלך לדרכו אין
דער עבודה פון תורה ומצות כו' וראה מה שהובא (סה"מ תיש"א ע' 78)
מכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע מתחיל הסדר דויעקב הלך לדרכו הוא דרך
הוי', דרך התורה והמצוה. וי"ל בזה עדמשת" בלקו"ש ח"ט (ע' IX
הערה 7*). וראה הנסמן בהערה הבאה.

(36) ראה תו"ח סוף פרשתנו. ולהעיר מההגה"ה לפ"ד בד"ה כתפוח
שם.

(33) ד"ה כתפוח שם.

(34) המשך וככה תרל"ז רפצ"ו.

ולהעיר ע"ד כהנ"ל מאגה"ק סימן ד', בפירוש "צדק לפניו יהלך" –
"לפניו הוא מלשון פנימיות ויהלך הוא מלשון הולכה שמוליך את
פנימיות הלב לה' (שהוא למעלה מהדעת באדם, היא בחי' מתנה נתונה
מאת ה' – כמ"ש שם לפני' קו, רע"א) ואחר כך ישום לדך ה' פעמיו
כו' בכל מעשי המצות ות"ת כו".

(35) משא"כ ויעקב הלך לדרכו שלאחרי יוהכ"פ הוא בתורה ומצות
כמפורש בהמשך וככה שם: "פי' שהלך לדרכו בדרך התורה והמצות
להיות בבחי' סו"מ ועש"ט שזהו דרך ה'. כמ"ש מזה בד"ה כתפוח בעצי
היער", וכ"כ שם רפ"ד "והו"ע העסק בתומצ"צ. ועד"ז בתו"א סוף

אגרות קודש

ב"ה, י"ב כסלו, תשכ"ב

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ הרב מאיר ארי' שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מט' כסלו, בו כותב ע"ד מצוה פלונית שפשוט (גם ממכתבו), שיש
בזה מחלוקת אם היא דאורייתא או דרבנן או וכו' - אבל מה שכן פשוט ולכל הדיעות אשר מצות
ואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה.

כן עיקר גדול בתורה, וגם זה ענין כללי ולא מצוה פרטית, שמי שיש בידו למחות ואינו מוחה
כו' (שבת נד, ב). וכיון שידעו חז"ל שאפשר שהיצר יבוא ויבלבל ויפתה שאין תועלת במחאה, כי אפילו
כשימחה לא יקבלו, הודיעונו אשר בענינים כאלו רק לפני רבושי"ע גלוי ולבני"א מי גלוי (שבת נ"ה א') -
שהמדובר שם הוא באלו שר"ל עבדו ע"ז בזמן המקדש ובמשך שנים רבות, ובכ"ז אמרו רז"ל כנ"ל ולא
הסתפקו בהודעה האמורה, והורונו ברורות אשר המחאה הוכח תוכיח, מחויבים בזה (ולכל הדיעות
זהו מדאורייתא) עד הכאה קללה ונזיפה, ובאיזה הכאה מדובר, גם זה מפורש, שזהו הכאה מהסוג,
דויטל שאול את החנית עליו להכותו (עין היטב ערכיך ט"ז ב'). והאומנם יכול לאמר ע"ע בלבב שלם
- שהוא בסוג זה עליו אמרו חז"ל, שלפניו גלוי האם תועיל ההוכחה וכבר הוכיח עד כדי נזיפה וקללה
עכ"פ. [גם זה אין מספיק וצ"ל עד כדי הכאה - כפס"ד בהאמור (להרמב"ם). ועיין אחרונים לשו"ע או"ח
ר"ס תר"ח].

ויהי רצון שמתוך שמחה וטוב לבב, ינצל כל כשרונו ויכולתו שחונן בהם מהשגחה העליונה
במקומו עתה, שיש בה חזקה ופס"ד בשו"ע - עניי עירך קודמין, וגם זה לכל הדיעות מדאורייתא.

לכתבו במכתבו ע"ד לעבור על דברי וכו', הנה מה אני ומי אני לדבר דברים בהאמור, ורק
העתקתי פסקי דינים ברורים בתוה"ק, אשר ניתנה לכאו"א מישראל במעמד הר-סיני ועד היום הזה,
וכידוע הדיוק בעשה"ד אנכי ה' אלקיך לשון יחיד דוקא.

המשך בעמוד הבא

בראשית לז, א - וישב יעקב בארץ מגורי אביו
בארץ כנען

א

מעם דכתוב בתורה, ביעקב הלשון "בארץ כנען" (וכן
באברהם [יהושע כד, ג]), משא"כ ביצחק כתוב "ארץ"
סתם

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען.
ביצחק לא נזכר הלשון בארץ כנען, וכן כתוב ביצחק²
גור בארץ, שכן בארץ, ולא נזכר שישב בארץ כנען.
משא"כ באברהם כתיב⁴ ואולך אותו בכל ארץ כנען,
וכן ביעקב כתיב כנ"ל וישב יעקב כו' בארץ כנען.
שהארץ נמשלה⁵ לנוקבא, וארץ כנען הוא כמו
שפחה כנענית, ועיין במדרש רבה⁶ פרשת בחוקותי
בפסוק וזכרתי כו' והארץ אזכור משל לשפחה המגדלת

(* ראה ביאור סמיכות סוף פ' וישלח עם ריש פ' וישב, בילקוט לוי
יצחק עה"ת חלק ב' סימן קכו.

1) מבאר ומתרץ שאלת המפרשים - האלשיך ועוד (ראה לקמן סימן
ב הערה 1), דכתוב שני פעמים "בארץ" בפסוק, "בארץ מגורי אביו"
מתייחס ליצחק, "בארץ כנען" מתייחס ליעקב, דהי' יכול לומר
"בארץ כנען מגורי אביו", הרי דווקא ביעקב מדייק הכתוב "בארץ
כנען", משא"כ ביצחק "ארץ" סתם?

2) בראשית כו, ג. "גור בארץ הזאת".

3) שם, ב. "שכן בארץ אשר אמר אליך".

4) יהושע כד, ג. "ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך
אותו בכל ארץ כנען".

5) "לנוקבא" פי' לנקבה, דכמו הארץ מקבל הגשם ועי"ז מצמיח, כן
האשה מקבל מהזכר ועי"ז מולידה, וכמארז"ל (תענית ו, ב) מיטרא
בעלה דארעא, וכן (סנהדרין עד, ב) אסתר קרקע עולם היא. וראה
פירוש המשניות להרמב"ם מסכת פאה פרק ח משנה א. לקוטי תורה
פרשת במדבר ה, ב. תורת מנחם - ספר המאמרים ה'תשכ"א עמוד 3.
ומבאר ד"ארץ" סתם הוא משל ל"אשה", ו"ארץ כנען" הוא משל
ל"שפחה כנענית".

6) ויקרא רבה פרשה לו, ה וז"ל: (בחוקותי כו, מב) וזכרתי את יעקב
ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור,
למה הוא מזכיר זכות אבות ומזכיר זכות הארץ עמהם, אמר ר"ל
משל למלך שהי' לו שלשה בנים ושפחה אחת משלו מגדלתו, כל זמן
שהי' המלך שואל שלום בניו הי' אומר שאלו לי בשלום המגדלת,
כן כל זמן שהקב"ה מזכיר אבות ומזכיר הארץ עמהם, הה"ד וזכרתי
את בריתי יעקב וגו' והארץ אזכור. ע"ש, הרי חזינן דהמדרש מדמה
ל"ארץ" בשם "שפחה". ראה ג"כ לקוטי לוי יצחק הערות לזהר
שמות-דברים עמוד שמח.

כו' ע"ש. הרי שהארץ נמשלה לשפחה.
ואברהם נשא שפחה⁷, דהיינו הגר, וכן יעקב נשא⁸
שפחות.

משא"כ יצחק לא נשא שפחה⁹ כלל, שהוא מבחי'
גבורות¹⁰ עליונות דבינה עילאה, מעלת הזהב¹¹ על
הכסף, וכידוע מ"ש¹² על לעתיד לבוא כי¹³ אברהם לא
ידענו וישראל לא יכירנו, כי אתה אבינו שקאי על יצחק.
ולכן ביצחק לא נזכר הלשון ארץ כנען.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד קכו

7) בראשית טז, ג. "ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה...
ותתן אתה לאברם אשה לו לאשה".

8) בראשית ל, ד. שם, פסוק ט.

9) להעיר מהביאור בלקוטי שיחות חלק כה עמוד 123 ואילך, דיצחק
הי' עולה תמימה, וכל ימי חייו הי' בארץ ישראל, משא"כ אברהם
יעקב וד"ל. וראה גם חלק טו עמוד 200 ואילך.

10) ראה תניא פרק ג' וז"ל: והנה כל בחי' ומדרגות אהבה הנ"ל הן
מסטרא דימינא ובחי' כהן איש חסד ונק' כסף הקדשים מלשון נכסוף
נכספתה לבית אביך. אך יש עוד בחי' אהבה העולה על כולנה כמעלת
הזהב על הכסף והיא אהבה כרשפי אש מבחי' גבורות עליונות דבינה
עילאה ע"ש. ראה גם הערה 11. 12.

11) כידוע, אברהם מדת החסד בחי' כסף, מלשון נכסוף נכספתה
(בראשית לא, ל), משא"כ זהב הוא בחי' גבורה (ראה תורה אור כו,
ד. לקוטי תורה פ' בהעלותך לב, ד. לה, ד. אור התורה וישב עמוד
רנג, ב), והוא בחי' יצחק, נמצא דכמו מעלת הזהב על כסף כן יצחק
הוא למעלה מאברהם דיצחק בחי' גבורות עליונות וכו' (ראה הערה
12). ועיין לקוטי שיחות חלק ו' עמוד 159. תורת מנחם התועדויות
ה'תשנ"ב חלק ב' עמוד 82.

12) שבת פט, ב. ראה לקוטי שיחות חלק כה שם עמוד 124.
אור התורה תצוה עמוד א'תריג. וז"ל: אר"ל לא הי' העולם כדאי
להשתמש בזהב ולמה נברא בשביל בית המקדש כו' והיינו כידוע
בענין מעלת הזהב על הכסף שהכסף שרשו מבחי' חסד ע"ש (ראה
בראשית לא, ל) נכסף נכספתה ל' אהבה ואהבה היינו חסד, אבל
הזהב שרשו מהבינה שלמעלה מהמדות ולכן נאמר בתורה (תהלים
יט, יא) הנחמדים מזהב כו', וזהו שלא הי' העולם ראוי לזהב כי עולם
שרשו מו"ק מעלה ומטה וד' רוחות וראשיתם החסד (תהלים פט, ג)
עולם חסד יבנה, ולכן אינו ראוי להשתמש רק בכסף ששרשו מהחסד
ולא הזהב שהוא נעלה מהכסף ושרשו מהבינה והבינה נק' (ישעי'
מ, כו) מי ברא אלה בחי' שאינו מושג כלל ונק' ג"כ עוה"ב, ולא
נברא הזהב אלא בשביל בית המקדש כי בית המקדש שרשו מבחי' ה'
עילאה בינה כו' כמ"ש מזה בלקוטי תורה בד"ה יו"ט של ר"ה שחל
להיות בשבת... והיינו דאמרין במסכת שבת פ"ט דאמר ר' ישראל אל
יצחק כי אברהם בחי' חסד לא ידענו כי אתה אבינו כו'. ע"ש.

13) ישעי' סג, טז.

המשך מהעמוד הקודם

וציינתי ג"כ המקור לעיל. והרי יכול בעצמו לעיין שם ולברר בהאמור.

בברכה לניצול כשרונותיו במקום הטוב לפניו ובאופן הטוב לפניו, וכהוראת ימי חנוכה (דהלכה

כב"ה) מוסיף והולך מוסיף ואור.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויצא

כח, יא – ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתי וישכב במקום ההוא

א. [ג' פעמים מקום כנגד ג' בתי מקדשות: א) שבנה שלמה, ב) שבנו עולי בבל, ג) העתיד ליבנות, ורמזים בזה:] אפשר עוד לומר שכיוון הכתוב הזה לרמוז ולהודיע שיעקב ה' הראשון שהתחיל להגביל בית המקדש וכמ"ש המשורר (תהלים קלב, ב-ג) אשר נשבע ליי"י נדר לאביר יעקב אם אבא באהל בתי וגו' עד אמצא מקום ליי"י וגו'. כי יחסו לגבוה, ליעקב לפי שהוא הגביל המקום ההוא ויחסו לגבוה ועליו נאמר ויפגע במקום ר"ל במקום שהי' עתיד להיות בית עולמים כמ"ש (דברים יב, ה) כי אם אל המקום אשר יבחר ה', ולפי שהיו עתידין להיות ג' בתים באותו מקום, והם הבית אשר בנה שלמה, והבית אשר בנו עולי בבל, והבית העתיד להיות יבנה ויכונן, לכן אמרה התורה כאן שלשה פעמים שם מקום.

כי על הראשון אמר ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש שנרמז בזה שבאותו המקום יבא השמש צר ואור חשך בערפיו בחרבן בית מקדשנו ותפארתנו, וכנגד הבית השני אמר ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו לרמוז שבבית השני לא ימצאו המתנות האלהיות כולם בשלמות כי יהיו שם מאבני המקום ולא כל אבני המקום.

וכנגד הבית השלישי העתיד להיות אמר וישכב במקום ההוא כי בו תהי' המנוחה והנחלה האמתית אשר כינה בשם שכיבה. הנה א"כ זכר כל מה שקרה ליעקב באותה לינה להגיד שהי' סימן מה שקרה לו שם בפועל למה שקרה לזרעו אח"כ בענין מקום בית המקדש כי הי' כמ"ש חז"ל (תנחומא לך לך ט) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים.

אברבנאל

כח, יז – ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים

ב. בפרשת ויצא כמה שאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים, וקשה מה מורה אלו ג' פעמים זה המוזכרים פה. ויתבאר על דרך המדרש אלמד שראה יעקב בית המקדש בנוי וחורבו ובנוי, כשראה

חרוב אמר אין זה ע"ש.

ויתבאר הענין ע"ד מדרש רבה פרשת בשלח על זה אלי ואנוהו, אמר להם הקב"ה לישראל, בעולם הזה אמרתם פעם אחת זה אלי אבל לעתיד לבוא אתם אומרים אותו דבר ב' פעמים שנאמר (ישעי' כה, ט) ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קונו לו ויושיענו זה וגומר.

ובזה יתבאר אלו ג' פעמים זה, בתחלה שראה יעקב בית המקדש בבנינו בעולם הזה אמר פעם אחת זה, ואמר מה נורא המקום הזה, וכשראה החורבן [אמר] אין זה, ר"ל אין זה כלל אפילו פעם אחת, וכשחזר וראה אותו בנוי לעתיד לבוא אמר וזה באות וי"ו, לדרוש זה וזה על ב' פעמים זה. ווי עמודים סוף פרק י"ח

ג. הנה בגלות אליהו בארבע (ברכות ד, ב) אין לו רק ארבע אותיות אבל אות ו' נתן למשכון ליעקב שבה' מקומות נחסר אליהו בו' ונתמלא שם של יעקב בה' מקומות (ברש"י בחוקותי כ"ז מ"ב) זה שאמר ויעקב נסע סכותה בה' כי בה' מקומות איתמר גבי יעקב וי"ו כמ"ש ויבא יעקב שלם עם אות ו' שכן אליהו האות ו' נתן למשכון, ויבן לו בית ר"ל לעתיד לבא שנקרא המקדש על שם יעקב לא כמקדש ראשון שקרא לו אברהם הר, ומקדש שני שקרא יצחק שדה אבל יעקב קרא למקדש שלישי בית, אל בית אלקי יעקב (פסחים פ"ח ב').

זהו שכתוב ויבן לו בית ר"ל על מקדש ראשון אמר יעקב מה נורא המקום הזה בה', ועל מקדש ב' אמר אין זה חסר ה', שנחסרו ה' דברים בתוכה (יומא נג, א), ועל מקדש ג' אמר וזה שער השמים אמר בתוספת ו', וזה לפי שו' דברים שנחסרו בחטא של אדם הראשון יתמלאו כשיבא תולדות פרץ לכן כל תולדות שבמקרא חסירים לבר מן תרין אלה תולדות השמים מלא בו"ו וכן אלה תולדות פרץ (ב"ר פ' י"ב ה'), חשיב שם ו' דברים, זיוו, חייו, קומתו, פרי הארץ, פרי האילן ומאורות) לכן אמר ויעקב נסע סכותה וגו' ויבא יעקב שלם, כשיבן לו בית שהוא מקדש שלעתידי שיקרא בית אז ויבא יעקב שלם בו"ו שיחזרו העטרה ליושנה בסוד בראשית ברא-שית, שהם שש מעלות לכסא (מלכים א, י). מגלה עמוקות פרשת וישלח

המשך ביאור למס' מנחות ליום שלישי עמ' א

12 עמד בו ואף על פי שהמשכן עדיין לא נסע, וקשה, הרי בברייתא
13 לעיל שנינו, שזבים ומצורעים משתלחים ממקום המשכן גם
14 כשהוא מפורק.
15 רב אשי מיישב את הברייתות: **אמר רב אשי, לא קשיא, הא** –
16 הברייתא שסברה שזבים ומצורעים מותרים להכנס למחנה לאחר
17 פירוק המשכן, הינה כדברי **רבי אליעזר**, והא – הברייתא שסברה,
18 שבשעת פירוק המשכן זבים ומצורעים משתלחים, הינה דברי **רבנן**
19 שחלקו על רבי אליעזר.
20 הברייתא שבה נשנית שיטת רבי אליעזר: **דתנא** – ששנינו
21 בברייתא,

1 מהברייתא היה מקום לומר דהני **מילי** – שמה שנאמר במקרא
2 שבני ישראל נסעו בלילה, היינו **היקא דעקור ביממא** – באופן
3 שעקרו והחלו ללכת ביום, אזי המשיכו ללכת גם בלילה, והיינו
4 כסדר המקרא, שעקרו ללכת 'יומם' והמשיכו בלילה, **אבל היקא**
5 **דלא עקור ביממא** – היכן שלא עקרו ביום, היה מקום לומר
6 שבליילא **לא מצו עקור, קא משמע לן** – מוכיח אביי מהברייתא
7 שהיו רשאים אף לעקור ולהתחיל במסע בלילה.
8 ברייתא הסותרת את הברייתא ששנינו: **ורמינהי** – וקשה מברייתא
9 על מה ששנינו בברייתא לעיל, שזבים ומצורעים משתלחים אפילו
10 בעת המסעות, ששנינו, הוגללו **הפרקת ועומדים לצאת למסע**,
11 הדין הוא שהותרו **הזבין ומצורעין** ל**יבנם לשם**, למקום שהמשכן

♦ יום ראשון ג' כסלו ♦

כח (י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה:

יִנְפֹק יַעֲקֹב מִבְּאֵר דְּשֶׁבַע וְאֵל לְחָרָן:

הַזְכִּיר יִצְיָאָתוֹ? אֵלָּא מִגִּיד שֶׁיִּצְיָאָת צָדִיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשֶׂה רָשָׁם. שְׂבֻזְמָן שֶׁהַצָּדִיק בְּעִיר, הוּא הוֹדָה, הוּא זִוְהָ, הוּא הָרָה. יֵצֵא מִשָּׁם, פְּנֵה הוֹדָה, פְּנֵה זִוְהָ, פְּנֵה הָרָה. וְכֵן (ד"ת א) "וַיֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם", הָאָמֹר בְּנִעְמֵי וְרוּת. וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה • יֵצֵא לְלֶכֶת לְחָרָן.

יֵצֵא • וַיֵּצֵא יַעֲקֹב • עַל-יְדֵי שְׂבִשְׁבִּיל שְׂרָעוֹת בְּנוֹת בְּנֵעַן בְּעִינֵי יִצְחָק אָבִיו, הֵלֶךְ עָשׂוּ אֵל יִשְׁמַעֲאֵל, הַפָּסִיק הַעֲנִין בְּפִרְשָׁתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וּכְתִיב: "וַיֵּרָא עָשׂוּ כִּי בָרַךְ וְגו'" וּמִשְׁגֹּמֶר, חֲזַר לַעֲנִין הָרִאשׁוֹן. וַיֵּצֵא • לֹא הָיָה צָרִיף לְכַתֵּב אֵלָּא "וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חֲרָנָה", וְלָמָּה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י, עמ' 88)

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע (כח, י)

— עָשׂוּ. מִשׁוּם כִּף פִּרְתָּנוּ בְּרִית עִם אַבְימֶלֶךְ, כִּי בָּזָה דָּחוּ אֶת הָרַע שֶׁלֹּא יִתְנַגֵּד לָהֶם. לְעוֹמֶתָם, יַעֲקֹב עָסַק בְּזִיכּוֹף הָרַע וּבְהִפְיָכּוֹ לטוֹב, הֵינִי שְׁלִילַת עֲצָם מִצִּיאוֹת הָרַע. לָכֵן הֵיטָה "מִסְתּוֹ שְׁלֵמָה". מִשׁוּם כִּף לֹא פָּרַת יַעֲקֹב בְּרִית עִם אַבְימֶלֶךְ, שֶׁהָרִי מִלְחָמָתוֹ הִיא נִגְדַּת עֲצָם מִצִּיאוֹתוֹ שֶׁל אַבְימֶלֶךְ. זֶהוּ: "וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה" — הוּא הֵלֶךְ לְ"חָרוֹן אָף שֶׁל מָקוֹם", לְבָרְרוֹ וּלְהַפְכּוֹ לטוֹב.

מִבְּאֵרָה שֶׁל שְׂבִיעָה. אָמַר: שֶׁלֹּא יַעֲמִיד עָלַי אַבְימֶלֶךְ וַיֹּאמֶר הַשְׁבָּעָה לִּי כָשֶׁם שֶׁנִּשְׁבַּע לִּי זְקֵנִי... (מדרש רבה) יַעֲקֹב נִמְנָע מִלְכוּת בְּרִית עִם אַבְימֶלֶךְ, וְלֹא כְּאַבְרָהָם וַיִּצְחָק שִׁפְרָתוֹ בְּרִית עִמּוֹ. בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לִזְמֶר: יֵשׁ הַבְּדִל יְסוּדִי בֵּין עֲבוֹדָתָם שֶׁל אַבְרָהָם וַיִּצְחָק לְבִין זֶה שֶׁל יַעֲקֹב. אַבְרָהָם וַיִּצְחָק עָסְקוּ בְּעִיּוֹר בְּדַחֲיִית הָרַע וּבְשִׁלְיָתוֹ, שֶׁהָרַע לֹא יִתְנַגֵּד לְקִדּוּשָׁה, אֲף עֲצָם מִצִּיאוֹת הָרַע נִשְׁאַרָה בְּתַקְפָּה. לָכֵן מֵאַבְרָהָם יָכוֹל הָיָה לְצַאת יִשְׁמַעֲאֵל, וּמִיִּצְחָק

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"פ ויצא, י"ד כסלו ה'תשכ"ו)

ז' דורות", והיני, ששבויעת יצחק עפכה את הפניסה לארץ דור נוסף, ויעקב חשש שאם ישבע, יעכבם עוד דור נוסף. ונמצא, ש"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע", "מִבְּאֵרָה שֶׁל שְׂבִיעָה", הוּא עֲנִין שֶׁל גְּאֻלָּה - כִּי עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע (יֵצֵא מִ"בְּאֵרָה שֶׁל שְׂבִיעָה") הַקִּדְמָה הַגְּאֻלָּה שֶׁבְּכִנְיָסָה לְאַרְצָה ז' דורות, או עַל-כֵּל-פָּנִים דור אֶחָד (לפי ב' הפרושים ה"ל). וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם "וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה" לְמַעֲלִיּוֹתָא - חָרוֹן מִלְשׁוֹן חֲרוּת, שְׂרוּזָם עַל לְמוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁעַל-יְדֵי נַעֲשֶׂה "בֵּן חוּרִין", כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "אֵין לָךְ בֶּן-חוּרִין אֵלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה".

אֵיתָא בְּמִדְרָשׁ: "מִבְּאֵר שֶׁבַע.. מִבְּאֵרָה שֶׁל שְׂבִיעָה, אָמֹר (יעקב) שֶׁלֹּא יַעֲמִיד עָלַי אַבְימֶלֶךְ וַיֹּאמֶר הַשְׁבָּעָה לִּי כָשֶׁם שֶׁנִּשְׁבַּע לִּי זְקֵנִי, נִמְצָאֲתִי מִשְׁהָה בְּשִׁמְחַת בְּנֵי שְׂבִיעָה דורות" (שְׁהָרִי עַל-יְדֵי הַשְׂבִּיעָה שֶׁל אַבְרָהָם לְאַבְימֶלֶךְ נִתְעַכְכָּה כְּנִיסַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָה בְּמִשְׁוֹ שְׂבִיעָה דורות, כְּדֵאִיתָא בְּמִדְרָשׁ "אָמֹר לוֹ הַקִּבְ"ה (לְאַבְרָהָם) אֶתָּה נִתְתָּ שְׂבַע כְּבָשׁוֹת בְּלִי רְצוּנִי, חֲיִיף שְׂאֵנִי מִשְׁהָה בְּשִׁמְחַת בְּנֵי ז' דורות").

וּבְפִירוּשׁ 'מִתְנַת כְּהֵנָה' (פְּרוּשׁ שֶׁהוּבָא בְּדְרוּשֵׁי חֲסִידוֹת) - מִפְּרֵשׁ ב' אֹפְנִים:

(א) "שְׂבִיעָה דורות הֵיוּ מֵאַבְרָהָם עַד יְהוֹשֻׁעַ, שְׂאֵז חֲלָקוֹ עִיקֹר הָאָרֶץ, אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב לֹו קָהָת עֲמָרָם מִשְׁהָה. וְאִם יִשְׁבַּע יַעֲקֹב גַּם הוּא יַעֲכֵבם ז' דורות. וַיִּצְחָק לֹא נִשְׁבַּע מִחֲדָשׁ, רַק אָמֹר לוֹ, הַשְׂבִּיעָה הַקִּדְמוּהָ שֶׁהִיא בִּינוֹתֵינוּ מֵאַבְרָם, תֵּהָא בִּינוֹתֵינוּ, וְאֵל תִּפֹּר אוֹתָהּ".

(ב) וְגַם יֵשׁ לִזְמֶר שֶׁמִּשְׂבִּיעָת אַבְרָהָם עַד כְּבוֹשׁ אֶרֶץ סִיחּוֹן וְעוֹז ז' דורות, וּמִשְׂבִּיעָת יִצְחָק עַד כְּבוֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ גַּם הִמָּה

בעל הטורים

אַרְבַּע. מִבְּאֵר שֶׁבַע וְשִׁי"ן שֶׁל שְׂבַע - עֶשְׂרִי. שִׁי"ד שְׁנַיִם נְטֻמִּין בְּבֵית עֶבֶר. מִבְּאֵר שֶׁבַע רִאשֵׁי תִיבוֹת: שָׁם, שָׁגַם נְטֻמִּין בְּבֵית שָׁם. וַיֵּלֶךְ. בְּגִימָטְרִיא: בּוּ בִּיּוֹם. תּוֹרָה יֹא

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע. בְּגִימָטְרִיא: פְּנֵה זִוְהָ פְּנֵה הָרָה. יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע. סוֹפֵי תִיבוֹת: עֶבֶר. שְׂנֻטְמָן בְּבֵית עֶבֶר. וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע. סוֹפֵי תִיבוֹת:

כח (י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁפִּרְשָׁה זֶה סְתוּמָה, וְהַטַּעַם לְפִי שִׁנְיָא בְּסִתְרָה וּבְרַחַ בְּהִחְבָּא. לְעִיל מִיבִיָּה כְּתִיב "לֹו לֹא שָׁה", וְסִמְיָךְ לִיָּה "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב". שִׁנְיָא לִישָׁא אִשָּׁה.

שפאָשר יהודי קשור עם התורה, הרי הוא "בן חורין", ולא שיר אצלו ענין של גלות ושעבוד.

וכדברי כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר: "רק גופותינו נתנו בגלות ובשעבוד מלקיות, אבל נשמותינו לא נמסרו לגלות ושעבוד מלקיות... כל מה שנוגע לדתנו, לתורת ישראל ומצותיו ומנהגיו, אין מישהו שיכפה עלינו דעתו, ואין שום כח של כפייה רשאי לשעבדנו".

וכאמור לעיל (סעיף ד) שפרוש המדרש ש"ויצא יעקב מבאר שבע גז" קשור עם ענין הגאולה, אינו בסתירה לפרוש הפשוט שזהו ענין של ירידה וגלות, כיון שדוקא שם צריך לפעל ענין הגאולה.

ובעמק יותר: אף שבפשוטות הוא ענין של ירידה, הרי ירידה זו היא צורך עליה, ויתירה מזה: כיון שהפנונה בזה היא בשביל העליה, הרי לאמיתתה של דבר אין זו ירידה, כי-אם עליה. ועל-דרך שמצינו לענין אסור מלאכה בשבת, ש"מלאכת מחשבת אסרה תורה", ולכן אזלינן בתר

המחשבה, וכמו סותר על מנת לבנות, דכיון שהמחשבה והפנונה היא לטובה, אזי גם המעשה בפעל הוא טוב. ועל-דרך-זה בענין "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" - שפיון **שהפנונה** בזה היא בשביל ענין הגאולה (פנ"ל), הרי גם **ענין זה גופא** אינו ענין של גלות, אלא ענין של גאולה. ועל-דרך-זה בנוגע לענין ד"חרנה", שמונה על ענין החרות שנעשה על-ידי למוד התורה (סעיף ג), שאין זה בסתירה להענין ד"חרנה" כפשוטו, ואדרבה, עקר העלוי והשלימות דלמוד התורה הוא בחרן דוקא.

ועל-דרך המבאר בהמשך תרס"ו במשל בן המלך שאביו שולח אותו למקום רחוק - שדוקא בהיותו ברחוק מקום מן המלך מתגלית מעלתו האמתית של בן המלך. והינו, שאף שגם בהיותו בבית המלך יש לו מעלות רבות, שמבין ומשיג בו, ידעו וחסדו וכו', מפל-מקום כדי לגלות מעלות אלו לאמיתתן, לבוין ולעמקן, ועד למעלותיו העצמיות, יש צורך לשלחו למקום רחוק דוקא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק לה, עמוד 119 - מותך 'לקראת שבת')

פעלת הרשם ביציאת צדיק מהעיר

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה:

מגיד ש"יציאת צדיק מן המקום עושה רשם, שבזמן שהצדיק בעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה. יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה. (כח. י. ובפירוש רש"י). בזמן שהצדיק בעיר, הוא זיוה, הוא הדרה. יצא משם, פנה זיוה, פנה הדרה. . . הכא דהוי יצחק ורבקה? . . לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים". (מודרש רבה על הפסוק).

הנה מזה שלא התייחס רש"י לקשית המדרש, אף אפשר לומר ש"פנה זיוה" וכו' כשיצחק ורבקה נשארו בעיר, מובן שבדרך הפשט אין זה קשה. ויש לומר שלרש"י המפרש בדרך הפשט, הודה זיוה והדרה

של העיר, היינו השפעתו ופעלתו של הצדיק על יושבי העיר. ובהיות שיצחק היה סומא וכלוא בביתו, ורבקה הרי "כל כבודו בת מלך פנימה", ובפנט שהיתה צריכה להשאיר לשמש את יצחק דסומא היה, הרי לא השפיעו כל-כך כיעקב על בני העיר לשנות הנהגתם. ואי-אפשר לכנותם בשם הודה זיוה והדרה.

מה-שאין-כן לפי המדרש, "זיו והדר" קאי על זכותו של הצדיק שמגן על העיר, וכמו-כן זה שבזכותו באות כל ההשפעות הטובות והברכות על העיר, ולפי-זה קשה הרי יצחק ורבקה נשארו בעיר וזכותם השפיעה על העיר. וצריך לפרש שאינו דומה זכות צדיק אחד לב' צדיקים.

יא וצרע באתרא ובת תמן ארי על שמשא ונסיב מאבגי אתרא ושוי אסדוהי ושכיב באתרא ההוא:

(יא) ויפגע במקום וילן שם כִּי-בא השמש ויקח מאבגי המקום וישם מראשיתו וישכב במקום ההוא:

(יחמיה ז) "ואל תפגע ביי", ולמדנו שתקן יעקב תפלת ערבית, ושנה הפתוח ולא כתב 'ויתפלל', ללמדך שקפצה לו הארץ, כמו שמפרש בפרק 'גיד הנשה' (חולין צא). **כִּי-בא השמש** - היה לו לכתב 'ויבא השמש וילן שם'. **כִּי-בא השמש**, משמע ששקעה

השמש במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה, שנאמר בו: (לעיל כב) "וירא את-המקום מרחוק". **ויפגע** - כמו (יהושע ט"ז:) "ופגע ביריחו", (שם יט) "ויפגע בדבשת". ורבותינו פרושו (ברכות כז) לשון תפלה, כמו:

בעל הטורים

(יא) ויפגע במקום. שלש פעמים רגלים שיעלו בניו למקום ההוא. שכיב מאור השמש שלא כתיב 'מקום' בפסוק. רמז לשלש **כי בא השמש**. ראשי תיבות: **כבה**. בעונתו. תורה יב

אָבן אחת, וְזֶהוּ שְׁנָאֵמַר: "וַיִּקַּח אֶת הָאָבֶן אֲשֶׁר שָׁם מִרְאֲשֵׁתוֹ". וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא • לְשׁוֹן מַעוֹט, בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שָׁכַב, אָבֶל י"ד שָׁנִים שֶׁשָּׁמַשׁ בְּבֵית עֶבֶר לֹא שָׁכַב בְּלִילָה, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה.

לוֹ הַחֲמָה פֶּתָאֵם שְׁלֹא בַּעֲוֹנָתָהּ, כְּדִי שִׁילִין שָׁם. וַיִּשָּׁם מִרְאֲשֵׁתוֹ • עֲשָׂאָן כְּמִין מְרֻבָּב סָבִיב לְרֹאשׁוֹ, שִׁירָא מִפְּנֵי חֵיוֹת רָעוֹת. הַתְּחִילוּ מְרִיבוֹת זֶה עִם זֶה, זֹאת אוֹמֶרֶת: 'עָלִי יָנִיחַ צְדִיק אֶת רֹאשׁוֹ', וְזֹאת אוֹמֶרֶת: 'עָלִי יָנִיחַ', מִיָּד עֲשָׂאָן הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ הוּא

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי-שיחות חלק א, עמוד 61 - מתוך 'לקראת שבת')

אפן השמירה מחיות רעות

פְּסוּק זֶה מְבָאֵר הָאֵפֶן הַנִּרְצָה בַּהֲתַעֲסָקוֹת בַּפְּרָנְסָה - שְׁצִירֵי לְהִיּוֹת "גִּיעַ כְּפִיד" דִּיןֶקָא, וְלֹא "גִּיעַ רֹאשֶׁךְ". כְּלוֹמַר: הַהֲתַעֲסָקוֹת בַּעֲנִינֵי הַפְּרָנְסָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת רַק בִּידִיו, "כְּפִיד". וְאֵלּוּ הָרֹאשׁ, הֵינֵנו הַכּחוֹת הַנִּעְלָמִים - צְרִיכִים לְהִיּוֹת מְנַחִים בַּתּוֹרָה וּבַעֲבוּדָה. וְכִשְׁעֲבוּדָתוֹ הֵיא בְּאִפְּן כְּזֶה, אֲזִי מְבַטֶּחֶת הַהֲצֻלָּה - "אֲשֶׁרִיךְ וְטוֹב לָךְ". וְלָכֵן, כְּאֲשֶׁר הֵלֵךְ יַעֲקֹב לְחָרֹן עַל-מִנַּת לְהִקָּים בֵּית וּלְהַתְּעַסֵּק בַּעֲנִינֵי פְרָנְסָה וְכו', הִקִּיף אֶת רֹאשׁוֹ - שִׁיְהִיָּה מְנַח רַק בַּתּוֹרָה וּמִצּוֹת, וְלֹא יִהְיֶה טְרוֹד כָּלֵל בַּעֲסָק בַּעֲנִינֵי הָעוֹלָם.

ויקח מאבני המקום וישם מראשתי

עֲשָׂאָן כְּמִין מְרֻבָּב סָבִיב לְרֹאשׁוֹ, שִׁירָא מִפְּנֵי חֵיוֹת רָעוֹת (כח, יא. ובפירוש רש"י)
צִירִיךְ לְהִבִּין: מַדּוּעַ הִקִּיף יַעֲקֹב רַק אֶת רֹאשׁוֹ? וְהִרִי מִמֶּה-נִּפְשָׁךְ: אִם הָיָה לוֹ בְּטָחוֹן בַּהֲקִיבָה שֶׁהַחֵיוֹת לֹא יִזְקְקוּהוּ, מַדּוּעַ הִקִּיף אֶת רֹאשׁוֹ. וְאִם לֹא רָצָה לְהִזְדַּקֵּק לְנִסִּים שֶׁלֹּמַעֲלָה מוֹהֲטָבֵעַ, מַדּוּעַ לֹא הִקִּיף גַּם אֶת שְׁאָר הַגּוּף?
וַיֵּשׁ לְבָאֵר זֶה עַל דֶּרֶךְ הַדְּרוֹשׁ:
דִּהְיָה כְּתִיב "וַיִּגַּע כְּפִיד כִּי תֹאכַל אֲשֶׁרִיךְ וְטוֹב לָךְ", אֲשֶׁר

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבת פרשת וישב ה'תש"א)

שֶׁהָיוּ בְּבֵית לָבֵן, שֶׁבִּשְׁבִּיל זֶה הוֹצֵרֶךְ לְהִיּוֹת עַר בְּמִשְׁוֹף כָּל הַזְּמַן ("לֹא שָׁכַב"), כְּדִי לְהַתְּגַבֵּר עַל לָבֵן שֶׁהִתְנַגֵּד לַפְּעוּלוֹת יַעֲקֹב בַּעֲבוּדַת הַבִּירוּרִים.

וַיִּגַּעְתּוּ שֶׁל יַעֲקֹב עַד כְּדִי מִסִּירַת נֶפֶשׁ שֶׁ"לֹא שָׁכַב", בּוֹדְאִי לֹא הִיָּתָה בְּשִׁבְלֵי הַשְּׁמִירָה עַל צֵאֵן לָבֵן, אֲלֵא בְּשִׁבְלֵי עֲבוּדַת הַבִּירוּרִים, בִּירוּרֵי נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁבַּעֲנִינֵי הָעוֹלָם

יִבְחָלֵם וְהָא סְלָמָא נַעֲיָן בְּאַרְעָא וְרִישָׁהּ מְטִי עַד צִית שְׁמִיָּא וְהָא מְלָאכְיָא דִּינִי סְלָקִין וְנִחְתִּין בֵּהּ:

(יב) וַיִּחְלֹם וַהֲנֶה סֵלֶם מַצֵּב אֲרָצָה וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשְּׁמִימָה וַהֲנֶה מְלָאכֵי אֱלֹהִים עֲלֵימ וַיִּרְדִּים בוֹ:

מִיָּי • עֲלִים וַיִּרְדִּים • עוֹלִים תַּחֲלָה וְאַחֲרֵי-כֵן וַיִּרְדִּים, מְלָאכִים שְׁלוּוָהוּ בְּאַרְצָא אֵין יוֹצֵאִים חוּצָה לְאַרְצָא, וְעָלוּ לְרִקְעָא - וַיִּרְדּוּ מְלָאכֵי חוּצָה לְאַרְצָא לְלוּוֹתוֹ.

בעל הטורים

אותיות "אלו הכהנים", שעולין ויורדין בכבש.
מצב ארצה וראשו מגיע השמימה.
רמז למי שמושלך לארץ לפי שעה - יעלה השמימה.
מלאכי אלהים. ב' דסמיכי. הקא, ואידך: ויפגעו בו מלאכי אלהים" (להלן לב, א). זהו שאמרו במדרש (פראשית רבה סח, יח), מלאכים שלווהו בארץ לא לווהו חוצה לארץ. זהו "מלאכי אלהים עלים", אותם שלווהו בארץ. "ויפגעו בו מלאכי אלהים", היינו מלאכי אלהים שעלו אז פגעו בו עתה ללוותו בארץ.
עלים ויורדים בו. בגימטריא: ככל ומדי וינון ורומי. תורה יג

סולם מצב. בגימטריא: מרובו.
מצב. ג' במסורה. הקא, ואידך: "אלון מצב אשר בשכם" (שופטים ט, ו).
"וצרתי עליך מצב" (ישעיה כט, א). שהראהו ביאת הארץ, היינו "מצב אשר בשכם", שאתו מקום כבשו תחלה; והגלות ממנה, היינו "וצרתי עליך מצב".
סלם. אותיות למם. שרמז לו הגלות. ורמז לו הקרבנות.
והנה סלם מצב. בגימטריא: הכבש. ארצה. רמז למזבח אדמה.
וראשו מגיע השמימה. רמז לריח הקרבנות שעולה לשמים.
דבר אחר: והנה סלם. בגימטריא: וזהו מזבח העולה. "והנה מלאכי"

(יב) חלום. בגימטריא: זהו כנבואה. סלם. בגימטריא: זה כסא הכבוד.
סולם. בגימטריא: קול, שקול תפלת הצדיקים הוא סלם למלאכים לעלות בו. וכן עלה המלאך בלהב הקרבן, והתפלה היא העבודה. לכך כל מי שמתכבד בתפלתו, הסלם שלם בשליבותיו ויכולים לעלות בו.
סולם. בגימטריא: ממון, ובגימטריא: עוני, כי זה ישפיל וזה ירים.
סלם. אותיות סמל. שהראהו הארץ בקו עובדים עבודה ורה.
והנה סלם. בגימטריא: וקץ, שהראהו קצי הגליות.
סלם. בגימטריא סיני, שהראהו מעמד הר סיני.

(יג) וְהָיָה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה שׁוֹכֵן עָלֶיהָ לְךָ אֶתְנַנָּה וְלוֹרְעֶךָ:

יג וְהָיָה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה שׁוֹכֵן עָלֶיהָ לְךָ אֶתְנַנָּה וְלוֹרְעֶךָ:

הוא כמות, ויצור הרע פסק ממנו (תנחומא). **שוכב עליה**.
(חולין שם) קפל הקדוש-ברוך-הוא כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא נוחה ליפכש לבניו (באריב)
אמות, שזה מקומו של אדם).

כ"י- נצב עליו • לשמרו. ואלהי יצחק • אף-על-פי שלא מצינו במקרא שיחד הקדוש-ברוך-הוא שמו על הצדיקים בחייהם לכתב 'אלהי פלוני' משום שנגמר: (אייב טו) "הן בקדושי לא יאמין", כאן יחד שמו על יצחק, לפי שפהו עניו וכלוא בבית וברי

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות חלק ה, עמוד 132 – מותך 'לקראת שבת')

השעם שיחד הקב"ה שמו על יצחק

מזה. אלא הבאור בך הוא, שיצחק לא היה יכול לסבל ראית עשן לעבודה-זרה, כי היה "טהור עינים מראות ברע" ולא היה יכול לסבל ענן של עבודה-זרה, עד כדי כך ש"נתיסם בעיניו".

וכיון שעורונו של יצחק נבע מפני שלא היה יכול לסבל כלל עבודה-זרה, לכן על-ידי-זה שנתיסם בעיניו נטלה ממנו השכיכות לראית רע, ועל-ידי שהיה "גנוז בתוך הבית" נטלה ממנו השכיכות להמצאות במקום רע, ומשום כך יחד הקב"ה את שמו עליו אף בחייו.

כעין זה מספר על הרה"ק רבי נחום מטשורנובל, שפעם הגישו לו בטעות חלב עפוש, והוא לא ראה את החלב! והסביר זאת על פי לשון המשנה: חלב שחלבו עפוש (ולכן) אין ישראל רואהו.

ידיהוון בנין סגיאין כעפרא דארעא ותתקף למערבא ולמדינתא ולצפונא ולדרומא ויתברכו בדילך כל זרעית ארעא ובדיל בנין:

(יד) וְהָיָה זֶרַעַךְ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ יָמָה וּקְדָמָה וּצְפוֹנָה וּנְגֻבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה וּבְזֶרַעַךְ:

כ"י- ופרצת • וזרעת, כמו "וכן יפרץ".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ תורת מנחם חכ"ג עמ' 117 ואילך – מותך 'לקראת שבת')

והיה זרעך כעפר הארץ – ופרצת

עפר הארץ, אותה שעה ופרצת ימה וקדמה. הוי: 'מקימי מעפר דל' (שמות רבה פכ"ה, ח).

על הפסוק "והיה זרעך כעפר הארץ, ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה" (כח, יד) איתא במדרש "כשיגיעו זרעך עד

בעל הטורים

וביצחק שלא אמר "אני ה'", לא אמר 'אלהי אביך'. תורה יד

(יד) ופרצת ימה. בגימטריא: קריעת ים. וזהו 'ינרא ישראל' (שמות יד, לא), ישראל סבא. תורה טו

הכא "והנה סלם מצב ארצה" – במעשה מרובה.

ואלהי יצחק. תימה, למה לא אמר 'יצחק אביך' כמו באברהם. ויש אומרים, לפי שאמר באברהם "אני ה'", אמר "אלהי אברהם אביך",

(יג) וְהָיָה ה' ד' במסורה. "והנה ה' נצב עליו", "והנה אדני נצב על חומת אגן" (עמוד ה, ז), "והנה ה' עשה ארבות בשמים" (מלכים ב' ז, ט), והכא נמי בתיב "וזהו שער השמים". וכן "והנה ה' עבר" (מלכים א' יט, יא) דאירי במרובה, אף

ולפי פשוטו נראה, שלדברי המדרש, הפסוק "והיה זרעך כעפר הארץ", אינו חלק מהברכה, אלא אדרבה, שפאשר יגיעו בני ישראל למצב שפל כזה, אז תחול הברכה של "ופרצת גו".

ויש לבאר על דרך החסידות, ש"והיה זרעך כעפר הארץ" אינו מרמז על ירידה, אלא אדרבה:

דהנה מבואר ב'אור החיים' הקדוש (פרשתנו כח, יד) שכל הפרשה ד'ויצא יעקב מבאר שבע גו"ו מרמזת לירידת הנשמה ממקור חוצבה להתלבש בתוף גוף גשמי וחומרי, שהיא "מאיגרא רמא לביא עמיקתא".

ומבואר בתורת החסידות, שירידה זו היא צורך עליה.

שדוקא על-ידי שהנשמה יורדת להתלבש בגוף ועוסקת עמו לבררו ולזככו, הנה על-ידי-זה עולה הנשמה לדרגות עליונות יותר מקמו קודם ירידתה בגוף.

וזהו תוכן ברכתו של הקב"ה ליעקב, שדוקא "כשיגיעו זרעך לעפר הארץ", שתגד הנשמה ל"עפר הארץ", להעלות גם את הדרגות הכי תחתונות, הרי היא זוכה לברכת "ופרצת ימה וקדמה גו", שתעלה בלי-גבול מעלות. ועד שתזכה ל"עלה הפורץ לפניהם" שאיתא במדרש (אגדת בראשית ספס"א) "אמר הקב"ה . . יצא פרץ ראשון שהמשיח יוצא ממנו . . פרץ זה משיח, שנאמר 'עלה הפורץ לפניהם'".

טו והא מימרי בסעדה ואטרנד בכל אתר די תהד ואתיבנד לארעא הדא ארי לא אשבקנד עד די אעביד ית דמללית לך:

(טו) והנה אנכי עמך ושמרתיו בכל אשר-תלך והשבותיך אל-האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם-עשיתי את אשר-דברתי לך:

'כי יצחק יקרא לך זרע', אלא: 'כי יצחק', ולא כל יצחק, ובן כל 'לי', ו'לך', ו'לו', ו'להם' הסמוכים אצל דבור, משמשים לשון 'על', וזה יוכיח, שהרי עם יעקב לא דבר קדם לכן.

כ"י- אנכי עמך • לפי שהיה נרא מעשו ומלכן. עד אשר אם-עשיתי • אם' משמש בלשון 'כי' (ויט"ז). דברתי לך • לצרפך ועליך, מה שהבטחתי לאברהם על זרעו, לך הבטחתי ולא לעשו, שלא אמרתי לו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"פ ויצא התשמ"ח: התנועותיות תשמ"ח כרך א, עמ' 544-543)

וענין עיקרי בפנוה העליונה, היינו, שהפנוה העליונה (אינה שישאר ב"חרון", חסידשולם, (עם היותו במעמד ומצב ד'מטתו שלימה", עד ש"והפרוץ האיש מאוד מאוד", (אלא) שיחזור למקומו האמיתי, "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך"...

ההנחה מזה בפשטות:

כאשר יוצאים למלא את שליחות הפצת התורה והפצת המענינות חוצה, עד ל"חוצה" שאין חוצה ממנו, "חרון אף של מקום בעולם" – יש לזכור שהכונה אינה שישאר חסידשולם, במקום זה (גם כאשר נמצא במעמד ומצב נעלה כו'), כ-אם לסים את מילוי השליחות, ולשוב אל בית אביו, היינו שבכל פעולה ופעולה חדור הוא ברצון לסים את השליחות ולשוב אל בית אביו – "ושבתי בשלום אל בית אבי" – בגאולה על-ידי משיח צדקנו מהמצב של גלינו מארצנו (בית אבינו).

וענין זה מודגש ביותר בדורנו זה, דור האחרון – מפנין שפבר "כלו כל הקיצין", "דאלאי קיצין" (לא רק "דאלאי גלות"), ובלשון כ"מ מ"ח נשיא דורנו, שלא נותר אלא "לצחצח את הפפתורים", ולאחרי שעברו עוד עשירות שנים של התעסקות בהפצת המענינות חוצה בשליחותו

מיד בהתחלת מילוי השליחות, כשיעקב יוצא מבאר-שבע כדי ללכת לחרן – מבטיח לו הקדוש-ברוך-הוא (לא רק ש"אנכי עמך ושמרתיו גו", אלא גם) "והשיבותיך אל האדמה הזאת", ועל-דרך-זה בתפילתו של יעקב – שמבקש (לא רק ש"יהיה אלוקים עמדי ושמרני גו", אלא גם) "ושבתי בשלום אל בית אבי".

ולכאורה, דרוש ביאור והסבר:

מכיון שתכליתה ומטרתה של שליחות זו, היא לעשות לו יתברך דירה בתחתונים – מהי ההדגשה (וביותר) את ענין "והשיבותיך גו", "ושבתי בשלום גו", ואיזה ערך וחשיבות יש לשיבה מהשליחות לגבי גודל פעולת השליחות, מילוי הרצון והתאנה דהקדוש-ברוך-הוא להיות לו דירה בתחתונים!?

ועיקר השאלה היא בנוגע ליעקב: כאשר מקבל מהקדוש-ברוך-הוא שליחות הכי נעלית, למלא את הרצון והתאנה להיות לו דירה בתחתונים (בחרון) – יתפלל ויבקש ויגארי (ועד ש'יודר נדר') בקשר עם ההשבה משליחות זו, "ושבתי בשלום", וכי יש דבר נעלה יותר מאשר מילוי השליחות בעניין שהוא תאנה ורצון הקדוש-ברוך-הוא!?

ועל-כרחך צריך לומר, שההשבה מהשליחות היא חלק

של נשיא דורנו, סימו כפר גם את "צחצוח הפפתורים" – הרי בודאי ובודאי שלא נותרה אלא הפעולה הכי אחרונה של "עמדו הכן כולכם" לקבלת פני משיח צדקנו, "ושבתי בשלום אל בית אבי". וקהיר:

מובן וגם פשוט שגם ברגעי הגלות האחרונים צריכה להיות עבודת השליחות בהפצת התורה והמענינות חוצה (הציאה ל"חרו") בכל התוקף והשלימות, ובתכלית המסירה ונתינה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 173)

כו', אף-על-פי שידועים שנמצאים ברגעי הגלות האחרונים ממש, ו"מיד הן נגאלין". ואדרבה: לא זו בלבד שהדיעה שנמצאים ברגעי הגלות האחרונים ממש אינה מחלישה חסוֹשִׁלּוֹם, . . אלא להיפך – שפועלת תוספת חיות ומרץ כו' בכל עניני העבודה (כולל – הציפה לגאולה, והתפלה ובקשה ודרישה כו' על הגאולה), בנדעו שפעולה זו מוסיפה סיוע וגמור השליחות, ולא עוד, אלא שיתכן שזוהי הפעולה האחרונה ממש.

יורש את אביו . . דכתיב (דברים ב, ה) כי ירושה לעשו (מאברהם) נתתי את הר שעיר. ויש אומרים שצריכים לומר "ועקדת יצחק לזרעו של יעקב היום תזכר", לאפוקי עשו (שולחן ערוך אדמו"ר הזקן או"ח סתקצ"א).

ולא כל יצחק (רש"י כח, טו) יש לפרש שזוהי **הבטחה** שכן יהיה בפעל (מה שהבטחתי . . לך הבטחתי), לא **תנאי**. שהרי גם על ישמעאל נאמר (וירא כג, יג) כי זרעך הוא, ופשיטא עשו. ויעקב אמר לעשו "טל זה בשביל חלקך במערה" (רש"י ויחי ג, ה). ואמרו רז"ל (קידושין יח, א): עפ"ם

טו ואתער יעקב משנתה ואמר בקושטא (אית) יקרא דני שרי באתרא הדין ואנא לא הוייתי ידע:

(טו) וייקץ יעקב משנתו ויאמר אבן יש יהיה במקום הזה ואנכי לא ידעתי:

כ"י – ואנכי לא ידעתי • שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה.

י ודחיל ואמר מה דחילו אתרא הדין לית דין אתר דדיוט אלהין אתר דרענא בה מן קדם יי ודין תרע קבל שמאי:

(י) ויירא ויאמר מה-נורא המקום הזה אין זה בי אם-בית אלהים וזה שער השמים:

מדוע לא עכבו שם? איהו לא יחייב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעבדוהו? איהו עד חרן אזל, כדאמרין בפרק 'גיד הנשה'. וקרא מוכיח: "וילך חרנה". כי מטא לחרן, אמר: 'אפשר שעברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ולא התפללתי בו? יחב דעתיה למיהדר וחזר עד בית-אל, וקפצה לו הארץ (בית אל, לא זה הוא הסמוך לעי, אלא לירושלים, ועל שם שהיתה עיר האלהים, קראה: "בית אל", והוא הר המורה שהתפלל בו אברהם, והוא השדה שהתפלל בו יצחק, וכן אמרו בסוטה: "לכו ונעלה וגו'". לא באברהם שקראו 'הר', ולא יצחק שקראו 'שדה', אלא יעקב שקראו בית-אל, עד כאן מפרש רש"י מדק). **מה-נורא • תרגום: 'מה דחילו אתרא הדין'.** 'דחילו', שם דבר הוא, כמו סוכלתנו. וכסו למלכש. וזה שער השמים • מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה, ומדרשו: שבית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה.

כ"י – בי אם-בית אלהים • אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא: 'הסלם הזה עומד בבאר שבע ואמצע שפועו מגיע כנגד בית המקדש', שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית-אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף. נמצא, סלם שרגליו בבאר-שבע וראשו בבית-אל, מגיע אמצע שפועו נגד ירושלים, וכלפי שאמרו רבובתינו שאמר הקדוש-ברוך-הוא: 'צדיק זה בא לבית מלוני, ויפטר בלא לינה? ועוד אמרו: יעקב קראו לירושלים בית-אל, וזו לזו היא ולא ירושלים. ומהיכן למדנו לומר כן? אומר אני ששעקר הר המורה ובא לכאן, וזו היא קפיצת הארץ האמורה ב'שחיטת חלין', שבא בית המקדש לקראתו עד בית-אל, וזהו: "ויפגע במקום". ואם תאמר כשעבר יעקב על בית המקדש,

בעל הטורים

(יז) וזה שער השמים. וישבם. לומר שבבילות השחר פותחין שער השמים, והוא זמן טוב לתפלה. תורה יח

משנתו. קרי ביה ממשנתו. מתוך שהיה הוגה בתורה ביום גם בלילה, לא שכב לבו מלהגות בה בחלומו. תורה יז

(טו) וייקץ יעקב משנתו ויאמר. סופי תיבות: **צבור**. לומר שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בצבור.

(יא) וַיֵּשְׁבוּ יַעֲקֹב בְּפֶקֶד וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מֶרְאִשְׁתּוֹ וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצֶק שָׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:

יח וְאֶקְדִּים יַעֲקֹב בְּצִפְרָא וְיָסִיב יֵת אֲבָנָא דִּי שְׂוִי אֶסְדֹּהִי וְשְׂוִי יִתָּה קָמָא וְאָרִיק מִשְׁחָא עַל רִישָׁהּ:

(יב) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוֹלָם לֹו שֵׁם־הָעִיר לְרֹאשָׁנָה:

יט וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא בֵּית אֵל וּבְרַם לֹו שְׁמָא דְקִרְתָּא בְּקִדְמִיתָא:

(כ) וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נָדָר לֵאמֹר אִם־יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמּוֹי וְשָׁמְרֵנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לְלַבֵּשׁ:

כ וְיָנִים יַעֲקֹב קָנִים לְמִימְרָא אִם יֵהָא מִימְרָא דִּי בְּסַעְדִּי וְיִטְרַנְי בְּאַרְחָא דִּדִּין דִּי אָנָּא אֲזַל וְיִתֵּן לִי לַחְמָא (נ"י לֶחֶם) לְמִיכַל וּכְסוּ לְמַלְבָּשׁ:

כז י"א אִם־יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמּוֹדִי. אִם יִשְׁמֹר לִי הַבְּטָחוֹת הַלָּלוּ שֶׁהַבְּטִיחָנִי לְהִיּוֹת עִמּוֹדִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: "וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ". וְשָׁמְרֵנִי. כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: "וְשָׁמְרֵתִיךְ בְּכָל אֲשֶׁר־תֵּלֶךְ". וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל.

כמו שֶׁאָמַר: "כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ", וְהַמְבַקֵּשׁ לֶחֶם, הוּא קְרוֹי נַעֲזֹב, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק נַעֲזֹב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ־לֶחֶם" (תהלים לז).

(כא) וַיִּשְׁבְּתִי בְּשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לְאֱלֹהִים:

כא וְאַתּוּב בְּשָׁלָם לְבֵית אָבָא וְיֵהָא מִימְרָא דִּי לִי לְאֱלָהָא:

כז י"א וַיִּשְׁבְּתִי. כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: "וְהָשִׁיבְתִּיךְ אֶל־הָאֲדָמָה". בְּשָׁלוֹם. שָׁלֵם מִן הַחַטָּא, שְׁלָא אֶלְמַד מִדְּרָכֵי לְבָן. וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹהִים. שְׁיַחֲוֹל שְׁמוֹ עַל־י מַתְחִלָּה וְעַד סוֹף, שְׁלָא יִמְצָא פְסוּל בְּזָרְעִי, כְּמוֹ

שֶׁאָמַר: "אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ", וְהַבְּטָחָה זֹו הַבְּטִיחַ לְאֲבֹרָהּ, שְׁנֵאמַר: "לְהִיּוֹת לָךְ לְאֱלֹהִים וּלְזִרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ" (לעיל יז). (וְזָרְעֶךָ מִתָּחַס שְׁלָא יִמְצָא בּוֹ שׁוֹם פְּסוּל).

~ נקודות משיחות קודש ~ שבת פרשת ויצא, יו"ד כסלו ה'תש"ט

לְאֱלֹקִים, שֶׁהוּא עֲנִין הַגִּילּוֹי דְּשֵׁם הַיְי' כְּנ"ל. אָמְנָם עַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה ד' וַיִּשְׁבְּתִי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי" שֶׁהוּא עֲנִין עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה, נַעֲשֶׂה "בֵּית אֱלֹקִים", שֶׁהוּא עֲנִין הַמְּשַׁכֵּת הַמְּקִיפִים הַחֲדָשִׁים שֶׁלְמַעֲלָה גַם מְסוּבָב הַכִּלְלִי. וְהִינֵנו, שְׂגִילּוֹי שֵׁם הַיְי', עִם הִיּוֹתוֹ לְמַעֲלָה מִהַעֲלָמוֹת, בְּבַחֲנֵינָת סוּבָב, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לוֹ שִׁיכוּת לְעוֹלָמוֹת, שֶׁלֹּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם סוּבָב, וְיֵשׁ בָּזֶה פְּמָה מִדְּרִיגוֹת, מְקִיפִים הַפְּרָטִים עַד הַמְּקִיף הַכִּלְלִי, אֲךָ כָּל זֶה שִׁיף עֲדִין לְעוֹלָמוֹת. אָמְנָם עַל־יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה נַעֲשֶׂה הַמְּשַׁכֵּת הַעֲצָמוֹת.

וְזֶהוּ עֲנִין וַיִּשְׁבְּתִי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, דְּאָבִיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא יִצְחָק, שֶׁנִּקְרָא כֵּן עַל שֵׁם "צָחוּק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים", שֶׁהוּא עֲנִין הַצָּחוּק וְהַתְּעוּגָה דְּלְמַעֲלָה שֶׁנַּעֲשֶׂה מִצַּד בִּירוֹר הַהַעֲלָמוֹת דְּשֵׁם אֱלֹקִים. וּמִסִּיִּים בְּתוֹב, וְהָיָה הַיְי' לִי לְאֱלֹקִים גו' וְהָיָה בֵּית אֱלֹקִים, וְהִינֵנו, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה ד' וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לְלַבֹּשׁ" שֶׁהוּא עֲנִין עֲבוּדַת הַצְדִּיקִים הַהַעֲלָאָה וְהַמְּשַׁכָּה [שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁתּוֹב וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן גו' וַיִּשֶׂם אוֹתָהּ מִצְבֵּה, שֶׁהוּא עֲנִין הַהַעֲלָאָה, וְאַחֲרֵי־כֵן וַיִּצֹק שָׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ, שֶׁהוּא עֲנִין הַמְּשַׁכָּה], אֲזִי נַעֲשֶׂה הַגִּילּוֹי דְּוְהָיָה הַיְי' לִי

בעל הטורים

(כ) וַיֵּדֶר. ג' בְּמִסְוֶרָה. "וַיֵּדֶר יַעֲקֹב", "וַיֵּדֶר יִשְׂרָאֵל" (בְּמִדְרָב כֹּא, ג), "וַיֵּדֶר יִפְתָּח" (שׁוּפְטִים יֹא, ג). לֹוּמֹר שֶׁהַצְדִּיקִים הָיוּ נִדְרִים, וְהִרְאִשׁוּן שֶׁנִּדְרָה הָיָה יַעֲקֹב. וְזֶהוּ "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהּ, נָדָר לְאָבִיר יַעֲקֹב" (תהלים קלב, ג), לְפָמָה אָמַר "אָבִיר יַעֲקֹב", לְפִי שֶׁהוּא פָתַח בְּנִדְרִים תַּחֲלָה. לְלַבֵּשׁ. ב' בְּמִסְוֶרָה. הָכֹא, וְאִידִּף: "לְלַבֵּשׁ אֶת הַבְּגָדִים" (וַיִּקְרָא כֹא, י). מִלְּמוֹד שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה כֵּהֵן גָּדוֹל, כִּדְאִיתָא בְּבִרְאשִׁית רַבָּה: אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִיכָאֵל: אֵתָה עֲשִׂיתָ יַעֲקֹב כֵּהֵן

גָּדוֹל שְׁלִי בַעַל מוֹם, שֶׁהוּא צוֹלַע עַל יָרְכּוֹ, הִיפָּךְ שֶׁאֵתָה צָרִיף לְהִיּוֹת כֵּהֵן גָּדוֹל לְמַעֲלָה בְּמִקוּמוֹ. וְזֶה שֶׁאָמַר "וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לְלַבֵּשׁ", שֶׁתַּתְקִיִּים לִי הַכֹּהֵנָה שְׁקִנִּיתִי מַעֲשׂוֹ שֶׁהָעֲבוּדָה הִיְתָה בְּכִכּוּרוֹת. תוֹרָה כֹּא

(כב) וְהָאֵבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי מִצָּבָה יְהִי בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֹשֶׂר אֲעִשְׂרֶנּוּ לָךְ:

כב ואבןא הָדָא דִּי שְׁמִיתִי קָמָא תְּהִי דִּי אֵהִי פִלַח עֲלֵה מִן קָדָם יְיָ וְכָל דִּי תִתֵּן לִי מִן עֹשֶׂרָא אֶפְרָשְׁנָה קְדָמָךְ:

ז"י • וְהָאֵבֶן הַזֹּאת • כָּךְ מִפְרֵשׁ יו"ו ז' שֶׁל "וְהָאֵבֶן", אִם תַּעֲשֶׂה לִּי אֶת אֵלֶּה וְאֶף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת. וְהָאֵבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצָּבָה וְגו' • כְּתִיבִינָה: 'אֵהִי

פִלַח עֲלֵה קָדָם ה'", וְכֵן עֲשֶׂה בְּשׁוּבוֹ מִפְדֵּן אָרֶם, כְּשֶׁאָמַר לוֹ: "קוֹם עֲלֵה בֵּית־אֵל" (לִקְמֹן לֵה), מִזֶּה נֶאֱמַר שָׁם? "וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מִצָּבָה וְגו'" וַיִּסֶּף עָלֶיהָ נֶסֶף.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ ויצא, יו"ד כסלו התש"ט)

בְּמָקוֹם שֶׁבַעֲלִי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צְדִיקִים גְּמוּרִים יְכוּלִים לַעֲמוּד. וְלֹא־חֲרִי שֶׁמִּבְּאֵר סֹדֶר הָעֲבוּדָה, מִבְּאֵר גַּם פְּרָטִי הַהִמְשָׁכוֹת מִלְּמַעְלָה שֶׁנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה. וְהַסֹּדֶר הוּא, שֶׁתַּחֲלִילָה נֶאֱמַר וְהָיָה הוּי' לִי לֵאלֹקִים, דְּהִנֵּה עֲכָשְׁיוּ הַפְּגוּן דְּשָׁם אֱלֹקִים מַעֲלִים עַל שָׁם הוּי', שֶׁהָרִי אִילּוּ הָיָה שָׁם הוּי' בְּגִלּוּי, אֲזִי הָיְתָה מִתְּבַשְׁלֵת כָּל הַמִּצִּיאוֹת, וְלֹכֵן שָׁם אֱלֹקִים מַעֲלִים עַל שָׁם הוּי', אֲבָל לַעֲתִיד־לָבֹא יְהִי שָׁם הוּי' בְּגִלּוּי, שְׁזָהוּ שֶׁהַקֶּב"ה מוֹצִיא חֲמָה מִנֶּרְתָּקָה, הִינֵנוּ שְׂאִיר שְׁמֵשׁ הוּי' כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ, וְאִינוּ מְכֻסָּה בְּנֶרְתָּק דְּשָׁם אֱלֹקִים. וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ וְהָיָה הוּי' לִי לֵאלֹקִים, שֶׁשָׁם הוּי' יְהִי בְּגִלּוּי. וְאַחֲר־כֵּן מִמִּשְׁפָּה "וְהָאֵבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצָּבָה יְהִי בֵּית אֱלֹקִים" שְׁזָהוּ הַמִּשְׁכָּה הַב'. וְהִינֵנוּ, שֶׁלֹּא־חֲרִי שֶׁכָּבַר נִמְשָׁךְ הַמִּקְוִי (דְּשָׁמֵשׁ הוּי') בְּפִנִּימִיּוֹת, אֲזִי יוֹמְשִׁכּוּ מִקְיָפִים נַעֲלִים יוֹתֵר, שְׁזָהוּ עֲנִין "בֵּית אֱלֹקִים", דְּאֱלֹקִים זֶה הוּא לְמַעְלָה מִהוּי'. וְלַהֲמַשְׁכָּה זֶה מְגִיעִים עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה דְּנֹקָא.

וְאִיתָא בְּזֵהָר, בְּגִין דְּחָמָא (יַעֲקֹב) בְּרוּחָא דְּקוּדְשָׁא דְּחֻקָּא דְּגִלּוּתָא בְּתִרְעָה בְּסוּף יוֹמִיא כו' אָמַר וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי. וְזֶהוּ גַם מִה שֶׁכְּתוּב שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוֹלְמִית שׁוּבִי שׁוּבִי גו' כְּמִחוּלַת הַמַּחֲנִינִים, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן ד' פְּעָמִים שׁוּבִי, וְאָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ ז"ל שֶׁקָּאִי עַל הַשִּׁיבָה מִד' הַגְּלִיּוֹת (וְכַמְבֹּאֵר בְּאֶרְוָה ב' קוֹנְטְרָס דְּרוּשֵׁי חֲתוּנָה), וְעַל זֶה נֶאֱמַר שׁוּבִי הַשּׁוֹלְמִית, הִינֵנוּ, שֶׁהַשִּׁיבָה הִיא בְּשָׁלוֹם, עַל־דֶּרֶךְ מִה שֶׁכְּתוּב וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם. וּבְפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, הִנֵּה בְּפִסּוּק זֶה חֲשִׁיב כְּמִה מְדִרְיָגוֹת, וּבְסֹדֶר דְּמִלְמַטָּה לְמַעְלָה. תַּחֲלִילָה נֶאֱמַר וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לִלְבוֹשׁ, שֶׁהוּא עֲנִין עֲבוּדַת הַצְּדִיקִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁהָרִי לֶחֶם קָאִי עַל הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּכַחֲנִית מְזוּן פְּנִימִי, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מְעִי. וּבְגֵד לִלְבוֹשׁ הוּא עֲנִין הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם לְבוּשִׁים וּמִקְיָפִים. וְאַחֲר־כֵּן נֶאֱמַר וְשַׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, שֶׁהוּא עֲבוּדַת ה' בְּעִלֵּי תְּשׁוּבָה' שֶׁלְּמַעְלָה מִעֲבוּדַת הַצְּדִיקִים, כְּמֶאֱמַר רַבּוּתֵינוּ ז"ל

♦ יום שני ד' כסלו ♦

כט (א) וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה בְּנֵי־קָדָם:

א וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו (נ"י רִיגִלוּהִי) וַיֵּלֶךְ לְאֶרֶץ בְּנֵי מְדִינָהא:

ז"י • וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו • מִשְׁנַתְּבַשְׁר בְּשׁוּרָה טוֹבָה שֶׁהַבְּטַח בְּשִׁמְרָה, נִשָּׂא לְבֹו אֶת רַגְלָיו וְנַעֲשֶׂה קַל לְלַכֵּת, כָּךְ מִפְרֵשׁ ב' בְּרִאשִׁית רַבָּה.

(ב) וַיֵּרָא וְהִנֵּה בָּאָר בְּשׁוּרָה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֹדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבָּאָר הָיָה יִשְׁקוּ הָעֹדְרִים וְהָאֵבֶן גְּדֻלָּה עַל־פִּי הַבָּאָר:

ב וַיֵּרָא וְהִנֵּה בָּאָר בְּשׁוּרָה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֹדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבָּאָר הָיָה יִשְׁקוּ הָעֹדְרִים וְהָאֵבֶן גְּדֻלָּה עַל־פִּי הַבָּאָר:

ז"י • יִשְׁקוּ הָעֹדְרִים • מִשְׁקִים הָרוּעִים אֶת הָעֹדְרִים, וְהַמִּקְרָא דְּכָר בְּלִשׁוֹן קֶצֶרָה.

בעל הטורים

(כב) עֹשֶׂר אֲעִשְׂרֶנּוּ. בְּגִימָטְרִיא: זֶה כָּל הַמִּכְבֹּז אֶל יְכֻבֹּז יוֹתֵר מִחֲמַשׁ. תוֹרָה א

כט (ב) וַיֵּרָא וְהִנֵּה בָּאָר בְּשׁוּרָה. אָמְרָה לוֹ אֲמֹ: כְּמוֹ שֶׁאֲנִכִּי יִפֹּת תֹּאֵר וְנִדְמַנְתִּי עַל הַבָּאָר, כִּן יְהִי לָךְ סִימָן מִבְּנוֹת אָחִי - אִם תִּרְאֶה שֶׁהִיא כְּתִיבִינָה:

הִיא בֵּת מְזֻלָּה. וְהִנֵּה בָּאָר בְּשׁוּרָה. כְּמוֹ לְבָאָר שֶׁהִיא לְיִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר. שְׁלֹשָׁה עֹדְרִי. בְּגִימָטְרִיא: זֶה אֶהְרֹן וּמֹשֶׁה וּמִרְיָם. כִּי מִן הַבָּאָר הָיָה. בְּגִימָטְרִיא: מֹשֶׁה וְהָאֵבֶן. ב' בְּפִרְשָׁה (וְהָאֵבֶן, וְעֵלִי כח, כב) -

עַל שָׁם שְׁנֵי לִחוֹת אֲבָנִים. ז' פְּעָמִים "בָּאָר" בְּפִרְשָׁה - כְּנֶגֶד ז' יְמֵי הַחֹג שֶׁמִּנְסָכִים בָּהֶם מִיָּם, וּכְנֶגֶד ז' שְׁקוּרִין בְּתוֹרָה בְּשַׁבָּת. וְזֶה מִקָּדָם "פִּי הַבָּאָר" - כְּנֶגֶד ה' שְׁקוּרִין בְּיוֹם טוֹב. וְשִׁלַּשׁ מִקָּדָם "מַעַל פִּי הַבָּאָר" - כְּנֶגֶד שְׁלֹשׁ בְּחֻל. תוֹרָה ג

(ג) וַיֹּאסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיְגַלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבַּּאֵר וַהֲשִׁקּוּ אֶת־הָצֵאן וַהֲשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבַּּאֵר לְמַקְמָהּ:

מש"י וַיֹּאסְפוּ • רגילים היו להֶאָסֵף, לפי שְׁהִיְתָה הָאֶבֶן גְּדוּלָּה. וַיְגַלְלוּ • וְתַרְגֵּמוּ וּמַגְדִּירִין, כָּכָר הָיָה וְעֵתִיד כָּל לְשׁוֹן הָיָה מִשְׁתַּנָּה לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן עֵתִיד וּבְלִשׁוֹן עֶבֶר, לְפִי שֶׁכָּל דְּבַר הַהֵנָּה תְּמִיד, כָּכָר הָיָה וְעֵתִיד לְהִיְוֹת. וַהֲשִׁיבוּ • תַּרְגֵּמוּ: וּמִתִּיבִין.

(ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אֲחִי מֵאִין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחָרָן אֲנַחְנוּ:

(ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעָתֶם אֶת־לִבְּךָ בֶּן־נַחֲוֹר וַיֹּאמְרוּ יִדְעֵנוּ:

(ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם וַהֲנֵה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם־הָצֵאן:

מש"י בָּאָה עִם־הָצֵאן • הַטַּעַם בְּאֶלֶף, וְתַרְגֵּמוּ וְאֶתִּיא • וְרָחֵל בָּאָה, הַטַּעַם לְמַעַלָּה, בְּבִי"ת, וְהַשְׁלֹם לְשׁוֹן 'עוֹשָׂה', וְהַשְׁנִי לְשׁוֹן 'עֲשֵׂתָה'.

(ז) וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל לֹא־עֵת הָאֶסְףָּה הַמִּקְנֶה הַשִּׁקּוּ הָצֵאן וּלְכוּ רְעוּ:

מש"י הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל • לְפִי שֶׁרָאָה אוֹתָם רוֹבְצִים, כְּסִבּוֹר שְׂרוּצִים לְאֶסְף־הַמִּקְנֶה הַבִּיָּתָה וְלֹא יָרְעוּ עוֹד. אָמַר לָהֶם: "הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל", כְּלוּמָר אִם שִׁכִּירִי יוֹם אַתֶּם, לֹא שְׁלֵמָתָם פְּעֻלַּת הַיּוֹם, וְאִם הַבְּהֵמוֹת שְׁלֵכֶם, אֶף־עַל־פִּי־כֵן "לֹא־עֵת הָאֶסְף־הַמִּקְנֶה וְגו'" (כ"ה).

(ח) וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר יֹאסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וַיְגַלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבַּּאֵר וַהֲשִׁקּוּ הָצֵאן:

מש"י לֹא נוֹכַל • לְהִשְׁקוֹת, לְפִי שֶׁהָאֶבֶן גְּדוּלָּה. וַיְגַלְלוּ • זֶה מִתַּרְגֵּם 'וּיַגְדִּירוּן', לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֵתִיד.

(ט) עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם־הָצֵאן אֲשֶׁר לֹא־בִיָּה כִּי רָעָה הוּא:

ט עַד דְּהוּא מְמַלֵּל עִמָּהוּן וְרָחֵל אֵת עִם עָנָא דִּי לֹא־בִיָּה אֲרִי רָעִיתָא הִיא:

בעל הטורים

- (ו) וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם. וְלֹא אָמְרוּ "שְׁלוֹם לוֹ", כִּי "אִין שְׁלוֹם אָמַר אֱלֹהֵי לְרִשְׁעִים" (שְׁעָה נה, כא): תורה ז
- (ט) כִּי רָעָה הוּא. ב' בְּמִסְוֶה. הָכָא, וְאִידִךְ: "שֵׁן רָעָה וְרָגַל מוֹעֵדָת" (משלי כה, יט). אוֹתוֹ פֶּסוּק נִדְרָשׁ בְּגִלְיוֹת, אִף "כִּי רָעָה הוּא" נִדְרָשׁ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (ע, ט) בְּגִלְיוֹת. תורה י

יִוְהָה בַּד חָזָא יַעֲקֹב יֵת רַחֵל בַּת לָבָן
אָחוּהָא דְאָמָה וְיֵת עֲנָא דְלָבָן אָחוּהָא
דְאָמָה וְקָרַב יַעֲקֹב וְגִגְדָר יֵת אֲבָנָא מַעַל
פּוּמָא דְבִירָא וְאַשְׁמִי יֵת עֲנָא דְלָבָן אָחוּהָא
דְאָמָה:

(י) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל בַּת־לָבָן אָחִי
אָמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אָחִי אָמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל
אֶת־הָאֵבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשְׁק אֶת־צֹאן לָבָן אָחִי
אָמּוֹ:

כ"י וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל • כָּאֲדָם שְׁמַעְבִּיר אֶת הַפֶּקֶק מֵעַל פִּי צְלוֹחִית, לְהוֹדִיעַךְ שֶׁכָּחוּ גְדוֹל (בראשית רבה) •

יֵא וַיִּשְׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַאֲרָם יֵת קָלָה וּבְקָא:

(יא) וַיִּשְׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קִלּוֹ וַיִּבְרַךְ:

אֵלִיפֹז בֶּן עֶשׂוֹ בְּמִצּוֹת אָבִיו אַחֲרֵי לְהָרְגוֹ, וְהַשִּׁיגוֹ,
וּלְפִי שֶׁגָּדַל אֵלִיפֹז בְּחִיקוֹ שֶׁל יַצְחָק, מִשֵּׁף יְדוֹ. אָמַר
לוֹ: 'מָה אַעֲשֶׂה לְצוּרֵי שֶׁל אָבִיא?' אָמַר לוֹ יַעֲקֹב:
'טַל מִה שֶׁבִּידִי, וְהָעֲנִי חֲשׁוֹב כִּמְתִי'.

כ"י וַיִּבְרַךְ • לְפִי שֶׁצָּפָה בְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁאֵינָה נִכְנָסֶת
עִמּוֹ לְקַבּוּרָהּ. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁבָּא בִּידֵים רִיקְנִיּוֹת.
אָמַר: 'אֲלִיעֶזֶר, עֶבֶד אָבִי אָבִיא, הָיוּ בִּידָיו נְזָמִים
וְצִמִּידִים וּמִגְדָּנוֹת, וְאֲנִי אֵין בִּידִי כְלוּם'. לְפִי שֶׁרָדַף

יב וַיְחַיֵּי יַעֲקֹב לְרַחֵל אֲרִי בֵר אָתָּה דְאָבוּהָ
הוּא וַאֲרִי בֵר רֵבְקָה הוּא וּרְהֻטָּת וְחַיִּיאָת
לְאָבוּהָ:

(יב) וַיִּגְדַּל יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אָחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֵן־רֵבְקָה
הוּא וַתֵּרֶץ וַתִּגְדַּל לְאָבִיהָ:

גַּם אָנִי בֶּן רֵבְקָה, אַחֲוָתוֹ הַכְּשֵׁרָה. וַתִּגְדַּל לְאָבִיהָ •
(ב"ר) לְפִי שֶׁאָמָה מֵתָה, וְלֹא הָיָה לָהּ לְהַגִּיד אֶלָּא לוֹ.

כ"י כִּי אָחִי אָבִיהָ הוּא • קְרוֹב לְאָבִיהָ, כְּמוֹ: (לעיל)
ג' "אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ". וּמִדְרָשׁוֹ: 'אִם לְרִמָּאוֹת
הוּא בָּא, גַּם אָנִי אָחִיו בְּרִמָּאוֹת, וְאִם אָדָם כֶּשֶׁר הוּא,

יג וַיְהִי כַּד שָׁמַע לָבָן יֵת שְׁמַע יַעֲקֹב בֵּר
אָחִתָּה וּרְהֻטָּת לְקַדְמוּתָהּ וְגַפְּףָּ לָהּ וַיִּנְשִׁיק לָהּ
וְאַעֲלָהּ לְבֵיתָהּ וְאַשְׁתָּעִי לְלָבָן יֵת כָּל
פִּתְגָמָא דְאֵלִין:

(יג) וַיְהִי כַּשְׁמַע לָבָן אֶת־שְׁמַע יַעֲקֹב בֵּן־אָחִתּוֹ וַיֵּרֶץ
לְקִרְיָתּוֹ וַיַּחֲבֹק־לוֹ וַיִּנְשֹׁק־לוֹ וַיְבִיאָהּ אֶל־בֵּיתוֹ
וַיִּסְפֹּר לְלָבָן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

הִבִּיא וְהֵנָּם בְּחִיקוֹ' (ב"ר). וַיִּנְשֹׁק לוֹ • אָמַר: 'שְׁמָא
מְרַגְלִיּוֹת הִבִּיא וְהֵם בְּפִיר' (ב"ר). וַיִּסְפֹּר לְלָבָן • שְׁלֹא
בָּא אֶלָּא מִתּוֹךְ אֲנָס אָחִיו וְשֶׁנִּטְלוּ מִמוֹנוֹ מִמָּנוֹ.

כ"י וַיֵּרֶץ לְקִרְיָתּוֹ • (ב"ר) כְּסָבוֹר, מָמוֹן הוּא טַעוֹן,
שֶׁהָרִי עֶבֶד הַבֵּית בָּא לְכָאן בְּעֶשְׂרָה גְּמָלִים טַעוֹנִים.
וַיַּחֲבֹק • כִּשְׁלֹא רָאָה עִמּוֹ כְלוּם, אָמַר: 'שְׁמָא זְהוּבִים

יד וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אֶתְּ עֲצָמֵי וּבִשְׂרֵי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ
וַיִּתֵּיב עִמָּה יָרַח יוֹמִין:

(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אֶתְּ עֲצָמֵי וּבִשְׂרֵי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ
חֹדֶשׁ יָמִים:

אֶטְפֹּל בְּךָ חֹדֶשׁ יָמִים וְכֵן עֲשֶׂה, וְאַף זֶה לֹא לַחֲנָם,
שֶׁהָיָה רוֹעֶה צֹאנוֹ.

כ"י אֶתְּ עֲצָמֵי וּבִשְׂרֵי • מַעֲתָה אֵין לִי לְאַסְפֹּף
הַבִּיתָהּ, הוֹאִיל וְאֵין בִּידֶךָ כְלוּם, אֶלָּא מִפְּנֵי קוֹרְבָּה

בעל הטורים

וַיַּחֲבֹק לוֹ וַיִּנְשֹׁק לוֹ. תַּחֲלָה חֲבָקוֹ
לְרִאוֹת אִם הָיָה חָגוֹר מְעוֹת בְּמִתְנָיו,
וּכְשֶׁלֹּא מִצָּא, נִשְׁקוֹ, לְרִאוֹת אִם יֵשׁ
אָבֶן טוֹבָה בְּפִיו.
וַיַּחֲבֹק לוֹ וַיִּנְשֹׁק לוֹ. בְּגִימָטְרִיא:
חֲבָקוֹהּ לְגוֹזְלוֹ מִדָּה שֶׁעָלָיו. תוֹרָה יד

בְּשִׁיתִיקִים "וַיִּגַּל אֶת הָאֵבֶן", בְּשִׁיטָּר
יִצְרָר הָרַע שְׂדוּמָה לְאָבֶן. תוֹרָה יא
(יג) שְׁמַע. ג' בְּמִסְרָה. "שְׁמַע יַעֲקֹב",
"כַּאֲשֶׁר שְׁמַע לְמִצְרַיִם יִחִילוּ בְּשִׁמְעוֹ
צָר" (שְׁעִיָּה כג, ח). מִתִּי יִהְיֶה זֶה מְקוּיָם,
בְּשִׁתְּצֵא שְׁמוּעַת גְּאוּלַּת יַעֲקֹב.

(י) וַיִּגַּל. ב' בְּמִסְרָה. הָכָא, וְאִידָף:
"וַיִּגַּל כְּבוֹדִי" (תַּהֲלִים טו, ט). שְׁכִינָן שְׂרָאָה
אוֹתָהּ שְׂרָתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְהוּ
"וַיִּגַּל כְּבוֹדִי", בְּדִבְתִּיב (שם נז, ט) "עוֹרָה
כְּבוֹדִי".
דָּבָר אַחֵר: אֵימָתִי "וַיִּגַּל כְּבוֹדִי" –

(טו) וַיֹּאמֶר לָבֵן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אָחִי אֹתָהּ וַעֲבַדְתִּי חָנָם הַגִּידָה לִּי מַה־מְשַׁבְּרֶתְךָ:

טו ואמר לבן ליעקב המדאחי את ותפלחני מגן חוי לי מה אגרך:

כ"י • הֲכִי־אָחִי אֹתָהּ • לְשׁוֹן תְּמָה: יְכִי בְשָׁבִיל שְׂאָחִי אֹתָהּ, תַּעֲבֹדְנִי חָנָם? • וַעֲבַדְתִּנִּי • כְּמוֹ 'וַתַּעֲבֹדְנִי', וְכֵן כָּל תַּכְּהָ שֶׁהִיא לְשׁוֹן עֶבֶר, הוֹסִיף וַיִּי"ו בְּרֹאשָׁהּ, וְהִיא הוֹפְכֶת הַתַּכְּה לְהִכָּא.

(טז) וּלְלָבֵן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדוֹלָה לֵאמֹר וְשֵׁם הַקְּטָנָה רָחֵל:

טז וללבן שתני בנות שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט כרך ב עמ' 681)

שֵׁם הַגְּדוֹלָה לֵאמֹר וְשֵׁם הַקְּטָנָה רָחֵל (כט, טז) מְבֹאָר בְּחִסְדֵּינִי, שֶׁלֹּאֵה הִיא כְּנֶגֶד סְפִירַת הַבִּינָה (ה' גְּדוֹלָה, הָאוֹת ה"א הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל שֵׁם הו"י) וְרָחֵל הִיא כְּנֶגֶד סְפִירַת הַמַּלְכוּת (ה' קְטָנָה, הָאוֹת ה"א הַשְּׁנִיָּה שֶׁל הַשֵּׁם). וְזֶהוּ שְׂאָחִי בְּרוּרָה זֶה - מְכַנֵּי הוּא, מְעַבְדָּהּ שְׂנֵעֶשְׂתָּה בְּבֵיתִי.

(יז) וַעֲיֵנִי לֵאמֹר רַבּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יִפְתָּתָאָר וִיפְתָּ מְרֵאָה:

יז ועיני לאה רבוא ורחל הות שפירא בריוא וינאית בחווא:

כ"י • רַבּוֹת • (כ"ב קכג) שְׁהִיָּתָה סְבוּרָה לַעֲלוֹת בְּגוֹרְלוֹ שֶׁל עֶשׂוֹ - וּבִכְתָּהּ, שְׁהִי חָלַל אוֹמְרִים: 'שְׁנֵי בָנִים לְרַבֶּקָּה וְשְׁתֵּי בָנוֹת לְלָבֵן, הַגְּדוֹלָה לְגְדוֹל וְהַקְּטָנָה לְקָטָן'. תֹּאֲרָה בַּשָּׂרָד, קוֹנֵפֶא"ס בַּלַּע"ז. מְרֵאָה • הוּא לְקָטָן. תֹּאֲרָ • הוּא צוֹרֵת הַפְּרָצוּף, לְשׁוֹן: (יִשְׁעִיָּה מו)

♦ יום שלישי ה' כסלו ♦

(יח) וַיֵּאָהֱב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדָךְ שִׁבְעָ שָׁנִים בְּרָחֵל בְּתָךְ הַקְּטָנָה:

יח ויאהב יעקב את־רחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה:

כ"י • אֶעֱבֹדָךְ שִׁבְעָ שָׁנִים • (כ"ה) הֵם יָמִים אֲחָדִים, שְׂאֵמְרָה לֹא אִמּוֹ: "וַיִּשְׁכַּבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים", וְתִדַּע שֶׁכֵּן הוּא, שֶׁהָרִי כְּתִיב: "וַיְהִי בְּעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים". בְּרָחֵל בְּתָךְ הַקְּטָנָה • כָּל הַסִּימָנִים הֵלְלוּ לָמָּה? לְפִי שֶׁהִיא יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רֵמָאִי, אִמֹר לּוֹ:

"אֶעֱבֹדָךְ בְּרָחֵל", וְשִׁמָּא תֹאמַר: 'רָחֵל אַחֲרַת, מִן הַשּׁוֹק? תִּלְמוּד־לֹמֵר: "בְּתָךְ", וְשִׁמָּא תֹאמַר: 'אֲחֵלִיף לָלֶאֱהָ שָׁמָּה, וְאֶקְרָא שָׁמָּה רָחֵל? תִּלְמוּד־לֹמֵר: "הַקְּטָנָה", וְאֶף־עַל־פִּי כֵּן לֹא הוֹעִיל, שֶׁהָרִי רָמָהוּ.

(יט) וַיֹּאמֶר לָבֵן טוֹב תִּתֵּנִי אֹתָהּ לָךְ מִתְּתִי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׂבָה עִמָּדִי:

יט ואמר לבן טוב תיתי אתה לך מתתי אתה לגבר אחרן תיב עמי:

בעל הטורים

(יז) וַעֲיֵנִי לֵאמֹר רַבּוֹת. שְׁלֹשָׁה רֵאשֵׁי פְסוּקִים. הָכָא, "וַעֲיֵנִי יִשְׂרָאֵל כְּבָדוֹ מִזֶּקֶן" (לַחֲלוֹן מִח, י), "וַעֲיֵנִי רְשָׁעִים תִּכְלִינָה" (אִיִּיב יא, ט). לָמָּה הָיוּ עֲיִנֶיהָ רַבּוֹת, לְפִי שֶׁהִתְהַוָּה יִרְאָה שְׂמָא תִנְשָׂא לְעֶשׂוֹ. וְכֵן "עֲיֵנִי יִשְׂרָאֵל כְּבָדוֹ מִזֶּקֶן", לְפִי שֶׁרָאָה יִרְבָּעָם וְאַחֲאָב יִצְאָו מִמֶּנּוּ. וְזֶה הוּא "וַעֲיֵנִי לֵאמֹר רַבּוֹת", "וַעֲיֵנִי יִשְׂרָאֵל כְּבָדוֹ", בְּשָׁבִיל "וַעֲיֵנִי רְשָׁעִים". רַבּוֹת. ב' בְּמִסּוּרָה. "וַעֲיֵנִי לֵאמֹר רַבּוֹת", "אִם יְדַבֵּר אֵלֶיךָ רַבּוֹת" (אִיִּיב מ, כז). כִּי הִתְהַוָּה מִדְּבָרָת אֵלָיו רַבּוֹת, אֶף עַל פִּי כֵּן לֹא הָיָה אוֹהֶב אוֹתָהּ. תוֹרָה יח

(כ) וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים וַיְהִי בְעֵינָיו בַּיּוֹמִים
אֶחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:

(כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-לֵבָן הֲבֵה אֶת-אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ
יָמִי וְאַבּוֹאָה אֵלֶיָּהּ:

כ"י • מלאו ימי • שאמרה לי אמי, ועוד: "מלאו ימי",
שהרי אני בן פ"ד שנה ואימתי אעמיד י"ב שבטים?

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 111)

לְהוֹלִיד תּוֹלְדוֹת אָמֵר כֵּן (רש"י כט, כא) לְכַאוּרָה, סוּף סוּף
אמירה זו היא הפך הצניעות. ויש לומר, שמפיון שהאבות
היו "קדושים ומבדלים מעניגי עולם הזה". כל ימיהם

(כב) וַיֵּאסֹף לָבָן אֶת-כָּל-אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּהּ:

(כג) וַיְהִי בַּעֲרֹב וַיִּקַּח אֶת-לֵאָה בָתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו
וַיָּבֵא אֵלֶיָּהּ:

(כד) וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת-זֹלְפָה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בָתּוֹ
שִׁפְחָהּ:

(כה) וַיְהִי בִבְקָר וַהֲגַה־הוּא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל-לָבָן
מַה-זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרַחֵל עַבְדָּתִי עִמָּךְ וְלָמָּה
רַמִּיתִנִּי:

כ"י • ויהי בבקר והגה-הוא לֵאָה • אבל בלילה לא
היתה לֵאָה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה

(כו) וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא-יַעֲשֶׂה כֵּן בְּמָקוֹמִנוּ לָתֵת הַצִּעִירָה
לִפְנֵי הַבְּכִירָה:

(כז) מָלֵא שִׁבְעַת זֹאת וַנִּתְּנָה לָךְ גַּם-אֶת-זֹאת בַּעֲבָדָה
אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְעַת-שָׁנִים אַחֲרוֹת:

כ"י • מלא שבע זאת • דבוק הוא, שהרי נקוד בקוד
(פרוש: בשוא), שבו שָׁל זאת, והן שבעת ימי המשתה,
בגמרא ירושלמית ב'מועד קטן'. ואי אפשר לומר
שבו שבע ממש, שאם כן היה צריך לינקד השי"ן בפת"ח
(רד"ה לומר קמץ). ועוד ששבע לשון זכר, בדכתיב: (דברים

ט) "שבעה שבועות תספור", לפיכך אין משמע שבו שבע
אלא שבעה, שטיינ"א בלע"ז. ונתנה לך • לשון
רבים, כמו: "ונשורפה". "נרדה ונבלה". אף זה לשון
ונתן, ונתנה וגו'. גם-את-זאת • מיד לאחר שבעת
ימי המשתה, ותעבד לאחר נשואיה.

כופלה יעקב ברחל שבע שנים והיו
בעיניה יומין ועירין כד רחיים יתה:

כא ואמר יעקב ללבן הב ית אתתי ארי
אשלמית יומי פלחני ואעול לותה:

וזהו שנאמר: "ואבואה אליה", והלא קל שבקלים
אינו אומר כן? אלא להוליד תולדות אמר כך.

(תניא פכ"ג), לא ראה יעקב אבינו ב"ואבואה אליה" שום דבר
אחר מלבד הולדת תולדות. ועל-דרך "ולא יתבששו"
שלפני חטא עץ הדעת (ראה מורה נבוכים ח"ב פ"א).

כב וכנש לבן ית כל אנשי אתרא ועבד
משתיא:

כג ונתה ברמשא ודבר ית לאה ברמה ואעיל
יתה לותה ועל לותה:

כד ויהב לבן לה ית זלפה אמתה ללאה
ברמה לאמהו:

כה והנה בצפרא והא היא לאה ואמר ללבן
מה דא עבדת לי הלא ברחל פלחית עמך
ולמא שחרת בי:

(כח) וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמְלֵא שִׁבְעַת זֵאת וַיִּתֵּן-לוֹ אֶת-רַחֵל בְּתוּ לוֹ לְאִשָּׁה:

כח וַיַּעַבְדַּ יַעֲקֹב כֵּן וַאֲשֵׁלִים שְׁבוּעָתָא דְּרָא
וַיַּהֲב לָהּ יֵת רַחֵל בְּרַתָּהּ לָהּ לְאִנְתּוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בלקוטי שיחות כרך ה, עמוד 141 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

איך נשא יעקב שתי אחיות?

חייבים שקבלו על עצמם בני נח מצד-עצמם, פיון שנתחייבו בהם מדינא, היו חמורים יותר ממצוות התורה שקבלו על עצמם רק כמה יחידים. והנה מצינו שגם לפני מתן-תורה קבלו על עצמם בני נח להזהר שלא לרמות איש את רעהו, וכמו שמצינו שלבן טען ליעקב "ולמה רמיתני" (פרשתנו כט, כח), ונמצא שבאסור רמיה נתחייבו כבר האבות מדינא. ועל-פי-זה יש לומר שמפיון שיעקב הבטיח לרחל שישאנה, ועד שמסר לה הסימנים וכו' (ראה רש"י פרשתנו כט, כח), הנה אם לא היה נושא את רחל לאשה, היה עובר על אסור רמיה שקבלו על עצמם בני נח, ומפיון שלפני מתן-תורה היה אסור זה חמור יותר מאסורי התורה, נדחה הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח" מפני אסור רמיה. (ועין בלקוטי שיחות חלק ה, שיחה א' לפרשת ויגש, עמוד 228 ואילך, ביאור על זה דנשא יעקב את בלהה וזלפה, אף שגם הן היו אחיות).

וַיִּתֵּן-לוֹ אֶת-רַחֵל בְּתוּ לוֹ לְאִשָּׁה: (כט, כח)

ידועה הקשיא, הרי קימו האבות כל התורה כלה עד שלא נתנה (בראשית רבה פרשה צה, ג ועוד), ואם-כן איך היה מותר ליעקב לישא ב' אחיות, דלקאורה עבר בזה על הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח" (אחרי יח, יח). ובספרים תרצו בכמה אופנים. ויש לומר בזה בדרך הפשט, דהנה זה פשוט שלפני מתן-תורה היו האבות צריכים לקיים את שבע המצוות שנתחייבו בהן בני נח, אף אם על-ידי-זה יעברו על אחת ממצוות התורה. דהרי בשבע המצוות היו מחייבים כבר מדינא, ומצוות התורה קבלו על עצמם רק כהדור וחומרא, ומעקר הדין היו פטורים מהן. ויתירה מזה: גם הדינים והסיגים שקבלו על עצמם בני נח מצד-עצמם, היו מחייבים בהם מדינא, וכמו שמצינו שנגענש יעקב על שלא קים מצות כבוד אב ואם, אף שאינה משבע המצוות (ראה רש"י סוף פרשת תולדות. וישב לו, לד). ואם כן גם

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי בלקוטי שיחות כרך ה, עמוד 145 – מתוך 'לקראת שבת')

איך נשא יעקב שתי אחיות (ב)?

קשה, ועד שאין צרך להזכירה. ויש לבאר בזה דהנה בטעם האסור של "ואשה אל אחותה לא תקח" אומר הכתוב "לצור", שעל-ידי-זה הן נעשות שונאות זו לזו. והיות שבגדודי-דין מסרה רחל את הסימנים ללאה, לכן על-פי פשוטו של מקרא לא היה שייך כאן האסור.

וַיִּתֵּן-לוֹ אֶת-רַחֵל בְּתוּ לוֹ לְאִשָּׁה: (כט, כח)

ידועה הקשיא, הרי קימו האבות כל התורה כלה עד שלא נתנה (בראשית רבה פרשה צה, ג ועוד), ואם-כן איך היה מותר ליעקב לישא ב' אחיות, דלקאורה עבר בזה על הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח" (אחרי יח, יח). והנה מזה מזה שרש"י שמפרש "פשוטו של מקרא" לא מביא שאלה זו, מובן שעל-פי פשוטו של מקרא, שאלה זו לא

(כט) וַיִּתֵּן לָבֶן לְרַחֵל בְּתוּ אֶת-בְּלָהָה שְׁפָחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה:

כט וַיַּהֲב לָבֶן לְרַחֵל בְּרַתָּהּ יֵת בְּלָהָה אִמְתָּה
לָהּ לְאִמְהוּ:

(ל) וַיָּבֵא גַם אֶל-רַחֵל וַיַּאֲהֵב גַּם-אֶת-רַחֵל מְלָאָה וַיַּעֲבַד עִמּוֹ עוֹד שְׁבַע-שָׁנִים אַחֲרָיו:

ה"א עוד שבע-שנים אחרות • (כ"ה) אחרות, הקישן לראשונות. מה ראשונות באמונה, אף האחרונות באמונה, ואף-על-פי שברמאות בא עליו.

(לא) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי־שְׁנוּאָה לֹא־הָיְתָה אֶת־רַחֲמָהּ
וְרַחֵל עֲקָרָה:
לא וַיֵּרָא יְהוָה כִּי־שְׁנוּאָה לֹא־הָיְתָה אֶת־רַחֲמָהּ
עַד־יִרְחַל עֲקָרָה:

(לב) וַתַּהַר לֹאֶה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי
אָמַרָה כִּי־רָאִה יְהוָה בְּעֵנָי כִּי עָתָה יִרְחַמְנִי בְעָלִי:
לב וַתַּהַר לֹאֶה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי
רְאוּבֵן אָרִי אֲמַרְתָּ אָרִי גִלִּי קָדָם יְיָ עַל־בִּוְנִי
אָרִי קָדָם יְיָ רַחֲמֵנִי בְעָלִי:

לְעַקְבִּי, וְזֶה לֹא מִכְרָה לְיוֹסֵף וְלֹא עָרְעַר עָלָיו, וְלֹא
עוֹד שֶׁלֹּא עָרְעַר עָלָיו, אֲלֵא שֶׁבִקֵּשׁ לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבּוֹר.
לְעַקְבִּי, וְזֶה לֹא מִכְרָה לְיוֹסֵף וְלֹא עָרְעַר עָלָיו, וְלֹא
עוֹד שֶׁלֹּא עָרְעַר עָלָיו, אֲלֵא שֶׁבִקֵּשׁ לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבּוֹר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות פרשת ויצא)

הַשְּׂבָטִים שְׂאִינָה מוֹכֶרֶת לְהִיּוֹת בְּכָל אֶחָד כִּי־אִם בְּבַחֲנִית
שֶׁבֶט שָׁלוֹ, אֲלֵא הַפְּנוּהַ בְּזֶה הִיא] שְׁהָאֲבוֹת, מִפְּיוֹן שֶׁהֵם
שָׂרֵשׁ וּמִקּוּר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, הִרִי בַּחֲנִינֵת הָאֲבוֹת יִשְׁנָה
בְּכָל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצַּד עֲנִינֵו הַעֲצָמִי לְהִיּוֹתוֹ חֶלֶק
מִפְּלִלוֹת עִם יִשְׂרָאֵל, וְזוֹהִי בַּחֲנִינָה כְּלָלִית שֶׁבָּהּ מִשְׁתַּוִּיִּים כָּל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בַּחֲנִינֵת הַשְּׂבָטִים שְׂבִי־יִשְׂרָאֵל (הֵינֵנו גַּם
בַּחֲנִינֵת הַשְּׂבָט הַפְּרָטִי שָׁלוֹ) הִיא בַּחֲנִינָה הַבָּאָה בְּהִתְחַלְקוֹת
בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיא בַּחֲנִינֵו וְעִבּוּדָתוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל כָּל אֶחָד
וְאֶחָד.

וְעַל־פִּי־זֶה אֶפְשָׁר לְבַאֵר הַהִפְרָשׁ שֶׁבֵּין שְׁמוֹת הָאֲבוֹת
לְשְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים. שְׁמוֹת הָאֲבוֹת - הַמְּשַׁכָּה כְּלָלִית שֶׁבְּכָל
אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּשְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים הֵינֵנו שְׁהַמְשַׁכָּה בָּאָה
בְּבַחֲנִינֵת צִיּוֹר פְּרָטִי בְּהִתְאֵם לְמַהוּתוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל כָּל אֶחָד,
וּמִכְּיוֹן שֶׁשְׁמוֹת אֵלּוּ עֲנִינָם הַתְּחַלְקוֹת הַהִמְשַׁכָּה לְפִי בַּחֲנִינֵו
וְצִיּוֹרִים פְּרָטִיִּים, לָכֵן נֶאֱמַר בְּכָל אֶחָד מֵהֶם טַעַם גִּלּוּי וּפְרָטִי
הַמִּתְאֵם לְדִרְגָּתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ הוּא.

וְזֶהוּ גַם הַטַּעַם שֶׁשְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים נִקְרְאוּ עַל־יְדֵי הָאֲמָהוּת:
דְּיוֹעַ הַהִפְרָשׁ בֵּין אָב לֵאֵם בְּשִׁיכּוֹת לְהוֹלִידַת הֶבֶן - שֶׁעֲצָם
מִצִּיּוֹת הֶבֶן הוּא מְטִיפֶת הָאֵב, וְהַתְּחַלְקוֹת וְהַתְּחַלְקוֹת
בְּצִיּוֹר שֶׁל פְּרָטִי אֲבָרִים בָּאָה עַל־יְדֵי שֶׁהִיְתוֹ תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים
בְּבֶטֶן הָאֵם (וְעַל־דִּרְגָּתָהּ הוּא הַהִפְרָשׁ בֵּינֵיהֶם גַּם לְאַחֵר
שְׁנוֹלָד; הַתְּקַשְׁרוֹתוֹ הַפְּנִימִית שֶׁל הָאֵב לְהֶבֶן הִיא **עֲצָמִית**
יֹתֵר, אוֹלָם **בְּגִלּוּי** מוֹרָגֵשׁ יוֹתֵר הַקִּישׁוֹר וְהַקִּישׁוֹר שֶׁל הָאֵם
לְהֶבֶן). וְלָכֵן נִקְרְאִים חֲכָמָה וּבִינָה: אָב וְאֵם (שֶׁל הַמְּדוּת),
כִּי חֲכָמָה הִיא נִקְוֶה הַשְּׂכָל (בַּחֲנִינֵת הָאֵב' שֶׁל הַמְּדוּת),
וּבִינָה הִיא הַהִשְׁגָּה שֶׁבָּאָה בְּפְרָטִים (הָאֵם' שֶׁל הַמְּדוּת),
וְעַל־דִּרְגָּתָהּ מוֹכֵן גַּם כָּאֵן בְּנוֹגַע לְהַשְׂבָּטִים, שֶׁהַתְּחַלְקוֹת
הַשְּׂבָטִים לְפְרָטִים שׁוֹנִים בְּפִשְׁטוֹת הִתְהַלְּתָה עַל־יְדֵי הָאֲמָהוּת

מִצִּיּוֹ הַפְּרָשׁ בֵּין קְרִיּוֹת שְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים לְקְרִיּוֹת שְׁמוֹת
הָאֲבוֹת, אֲבָרֵהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב: א) הַשְּׁמוֹת שֶׁל הַשְּׂבָטִים
נִתְּנוּ עַל־יְדֵי הָאֲמָהוּת, מַה־שְּׂאִי־כֵן הַשְּׁמוֹת שֶׁל הָאֲבוֹת;
ב) בְּכָל אֶחָד מֵהַשְּׂבָטִים נִתֵּן טַעַם לְשֵׁם שֶׁנִּקְרָא בּוֹ,
מַה־שְּׂאִי־כֵן בְּשְׁמוֹת הָאֲבוֹת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם טַעַם
מִפְּרָשׁ בְּתוֹרָה, עַל כֵּן קָרָא גו'.

וַיּוֹבֵן זֶה בְּהִקְדָּם לְבַאֵר בְּעֵנֵן הַשֵּׁם: דְּיוֹעַ שֶׁהַשֵּׁם אֶשֶׁר
נִקְרָא לּוֹ אֵינוֹ "הַסְּכָמָה בְּעֵלְמָא", אֲלֵא שִׁי"ש שִׁיכּוֹת מְשֻׁשׁ
לְשֵׁם אֵל עֲצָם הַדְּבָר"; אֲלֵא שְׂאִי־ן הַשֵּׁם מִתְּחִלָּה לְהַנְשִׁימָה
כִּשְׁהִיא לְעֲצָמָה, שֶׁהִרִי "הַנְּשִׁמָה עֲצָמָה קוֹדֵם בּוֹאָה בְּגוֹף
אֵינָה נִקְרָאת בְּשֵׁם כְּלָל", כִּי־אִם כִּשְׁבָּאָה לְהַחֲיוֹת אֶת הַגּוֹף
"הַשֵּׁם מְקַשֵּׁר הַנְּשִׁמָה בְּגוֹף, וְהַחֲיוֹת הַנְּמַשְׁכֶּת מִהַנְּשִׁמָה
וּמִחַיָּה אֶת הַגּוֹף הִיא נִשְׂרֶשֶׁת בְּשֵׁם".

אֲמָנָם בְּעֵנֵן הַשֵּׁם גּוֹפָא, שֶׁעַל־יְדֵי הַמְּשַׁכָּת הַחֲיוֹת בְּגוֹף, יֵשׁ
ב' בַּחֲנִינֵו: א) כְּמוֹ שֶׁהוּא פּוֹעֵל כְּלָלוֹת הַהִתְקַשְׁרוֹת שֶׁל
הַנְּשִׁמָה בְּגוֹף (וְעַל־דִּרְגָּה שֵׁם הַמִּין - אָדָם), ב) כְּמוֹ שֶׁהוּא
בָּא בְּגִלּוּי בְּבַחֲנִינֵת צִיּוֹר פְּרָטִי בְּכָל גּוֹף וְגוֹף לְפִי עֶרְכּוֹ
(הַשֵּׁם הַפְּרָטִי שִׁי"ש לְכָל אֶחָד).

וְהִנֵּה מְבֹאֵר בְּתוֹרָה אֹר' דְּבַחֲנִינֵת הָאֲבוֹת' יִשְׁנָה "בְּכָל זְמַן
בְּכָל אָדָם. כִּי הִנֵּה אֵין קוֹרִין אֲבוֹת אֲלֵא לְשִׁלְשָׁה. וְהַעֲנִין
שֶׁבַּחֲנִינֵת הָאֲבוֹת' הִיא יְרוּשָׁה לְבִנְיָהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר
וְדוֹר. . . אֲבָל שְׂאָר בַּחֲנִינֵו וּמַעֲלֹת הַצִּדִּיקִים כְּגוֹן הַשְּׂבָטִים
רְאוּבֵן שְׁמַעוֹן לוי. . . יֵשׁ לָהּ אָדָם שְׂאִי־ן בּוֹ כְּלָל בַּחֲנִינֵו
וּמִדְּרִיגוֹת אֵלּוּ, מַה־שְּׂאִי־כֵן בַּחֲנִינֵת הָאֲבוֹת' צָרִיךְ לְהִיּוֹת
בְּכָל אָדָם שֶׁהֵם שָׂרֵשׁ וּמִקּוּר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל".

וְהַמּוֹבֵן מִזֶּה, דֶּה־הַפְּרָשׁ שֶׁבֵּין בַּחֲנִינֵת הָאֲבוֹת לְבַחֲנִינֵת
הַשְּׂבָטִים הוּא [לֹא רַק בְּזֶה אֶשֶׁר בַּחֲנִינֵת הָאֲבוֹת, שֶׁל כָּל ג' **הָאֲבוֹת**, יִשְׁנָה בְּכָל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מַה־שְּׂאִי־כֵן בַּחֲנִינֵת

בעל הטורים

(לא) וַיֵּרָא ה' כִּי שְׁנוּאָה. סופי תיבות: עֲצָמָה לְאַחֵר, לְכָף הַעֲדִי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
אֲהִיָּה. לְפִי שִׁחְשְׁדָה יַעֲקֹב, כְּמוֹ הוּא שְׁמוֹ עָלֶיהָ. תורה לב
שֶׁהַפְּקִירָה עֲצָמָה לּוֹ, כִּי הַפְּקִירָה (לב) וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן. וְאַחֵר כִּי
כְּתִיב "כִּי אֲמַרְהָ", וּבְאַחֲרֵים אֵינוֹ כֵּן, אֲלֵא תַחֲלָה הוּא מִפְּרָשׁ טַעַם הַשֵּׁם
וְאַחֵר כִּי הַשֵּׁם. תורה לג

ה' **בְּעֵינַי** כִּי עָתָה יֵאָהֲבֵנִי וְגו' "כִּי שָׁמַע ה' כִּי שָׁנְאוֹת אָנֹכִי" וכִּיצָא בְּזֶה?

וְלָכֵן מִפְּרֵשׁ רַש"י בְּשֵׁם הָרָאוּשׁוֹן - רָאוּבֵן (וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד עַל כָּל הַשְּׁבָטִים): "פִּירְשׁוּ רְבֻתֵינוּ - אִמְרָה, רָאוּ מַה בֵּין בְּנֵי לָבֵן חָמִי כו'", הֵינּוּ שֶׁהַשְּׁבָטִים הֵיא (לֹא רַק לְהָאֵם, כִּי־אֵם וּבְעִיקָר) לְהִבָּן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם זֶה מִצַּד בְּחִינָתוֹ וְעִבּוּדוֹ.

רָחַל וְלֵאָה כו' - וְלָכֵן עַל־יָדוֹ הֵיחָה גַם קְרִיאַת הַשְּׁמוֹת שֶׁל הַשְּׁבָטִים, הֵינּוּ הַתְּחַלְקוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבְּחִינּוֹת וּמִדְּרִיגוֹת פְּרָטִיּוֹת. אִמְנָם עֲדִין צָרִיד לְהִבִּין: הֲלֹא טַעְמֵי הַשְּׁמוֹת הַמְּבֹאָרִים בְּפִרְשָׁתֵנוּ, אֵינָם מוֹרִים עַל שִׁיכּוּתָם שֶׁל הַשְּׁמוֹת לְבְּחִינָתָם וְעִבּוּדָתָם שֶׁל הַשְּׁבָטִים עֲצָמָם הַנִּקְרָאִים בְּשְׁמוֹת אֵלֶּה, כִּי־אֵם הַשְּׁבָטִים שֶׁלָּהֶם לְהִאֲמָהוּת שֶׁקְּרָאוּ שֵׁם זֶה: "כִּי רָאָה

לֹג וְעִדְיָאֵת עוֹד וְיִלְדִית בְּרַ וְאִמְרַת אֲרִי שְׁמִיעַ קָדָם יְיָ אֲרִי שְׁנִיאָתָא אָנָּה וְיִהִב לִי אֶף יָת דִּין וְקִרַּת שְׁמָה שְׁמַעוֹן:

(ג) וַתֵּהָרֶה עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שָׁנְאוֹת אָנֹכִי וַיִּתֵּן־לִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שְׁמַעוֹן:

לֹג וְעִדְיָאֵת עוֹד וְיִלְדִית בְּרַ וְאִמְרַת הָדָא זְמָנָא יִתְחַבֵּר לִי בְּעֵלֵי אֲרִי וְיִלְדִית לִּי תִלְתָּא בְּנִין עַל כֵּן קָרָא שְׁמָה לֹוי:

(ד) וַתֵּהָרֶה עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עָתָה הִפַּעַם יְלֹוֹה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֹוי:

כְּתִיב "וַתִּקְרָא", (שְׁהִיא קְרָאָה), וְזֶה כְּתִיב בּוֹ: "קָרָא", וְיֵשׁ מִדְּרַשׁ אֲגָדָה בְּ"אַלֶּה הַדְּבָרִים" רַבָּה, שֶׁשָּׁלַח הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא גְּבִירָאֵל וְהִבִּיאוּ לִפְנֵיו, וְקָרָא לוֹ שֵׁם זֶה וְנָתַן לוֹ כ"ד מִתְּנוֹת כְּהֵנָּה, וְעַל שֵׁם שְׁלֹוֹהוּ בְּמִתְּנוֹת, קָרָא לֹוי.

כִּי־אֵם הִפַּעַם יְלֹוֹה אִישִׁי • (כ"ד) לִפִּי שֶׁהִאֲמָהוּת נְבִיאוֹת הָיוּ, וְיִדְעוֹת שִׁי"ב שְׁבָטִים יוֹצֵאִים מִיַּעֲקֹב וְאַרְבַּע נָשִׁים יִשָּׂא, אִמְרָה: 'מַעֲתָה אֵין לוֹ פִּתְחוֹן פֶּה עָלַי, שֶׁהָרִי נִטְלָתִי כָּל חֲלָקִי בְּבָנִים'. עַל־כֵּן • כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "עַל־כֵּן", מְרַבֵּה בְּאַבְלוּסִין, חוּץ מִלּוֹי שֶׁהָאֲרוֹן הָיָה מְכֻלָּה בָּהֶם. קָרָא שְׁמוֹ לֹוי • בְּכֻלָּם

לֹג וְעִדְיָאֵת עוֹד וְיִלְדִית בְּרַ וְאִמְרַת הָדָא זְמָנָא אֹדָה קָדָם יְיָ עַל כֵּן קִרַּת שְׁמָה יְהוּדָה וְקָמַת מִלְמִילָד:

(ה) וַתֵּהָרֶה עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הִפַּעַם אֹדָה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת:

כִּי־אֵם הִפַּעַם אֹדָה • שְׁנִטְלָתִי יוֹתֵר מִחֲלָקִי, מַעֲתָה יֵשׁ לִי לְהוֹדוֹת.

א וְחֻזַּת רָחַל אֲרִי לֹא יִלְדִית לִיעֲקֹב וְקִנְיָאֵת רָחַל בְּאַחֲתָהּ וְאִמְרַת לִיעֲקֹב הִב לִי בְּנִין וְאֵם לֹא מִיִּתָּא אָנָּה:

ל (א) וַתֵּרָא רָחַל כִּי לֹא יִלְדָּה לִיעֲקֹב וַתִּקְנֶא רָחַל בְּאַחֲתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִּי בָנִים וְאִם־אֵין מִתָּה אָנֹכִי:

עֲלֵיָהּ? ! • מִתָּה אָנֹכִי • מִכָּאֵן לִמִּי שְׂאִין לוֹ בָּנִים שֶׁחָשׁוּב כְּמַת (כ"ד) •

כִּי־אֵם וַתִּקְנֶא רָחַל בְּאַחֲתָהּ • קִנְיָא בְּמַעֲשֵׂיָהּ הַטּוֹבִים. אִמְרָה: 'אֵלּוּלִי שֶׁצָּדָקָה מִמֶּנִּי, לֹא זָכָתָה לְבָנִים' (כ"ד). הִבֵּה־לִּי • וְכִי כֵךְ עָשָׂה אֲבִיד לְאִמָּךְ, וְהֵלֵא הַתְּפִלָּל

ב וַיִּתְקִיף רִיגְזָא דִיעֲקֹב בְּרָחַל וְאִמְרַת הָא מִנִּי אֶת בְּעִיָּא הָלֹא מִן קָדָם יְיָ תִבְעִין דִּי מְנַע מִנִּי וְלֵדָא דְמַעֲיָן:

(ב) וַיִּתְרָאֶף יַעֲקֹב בְּרָחַל וַיֹּאמֶר הִתְחַת אָנֹכִי אֲשֶׁר־מְנַע מִמֶּךָ פְּרִי־בֶטֶן:

לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, אָנִי יֵשׁ לִי בָּנִים, מִמֶּךָ מְנַע וְלֹא מִמֶּנִּי •

כִּי־אֵם הִתְחַת • וְכִי בְּמִקְוֹמוֹ אָנִי? • אֲשֶׁר־מְנַע מִמֶּךָ • אֶת אִמְרַת שֶׁאֲעֲשֶׂה כְּאָבָא, אָנִי אֵינִי כְּאָבָא, אָבָא

(ג) וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בָּא אֵלַיָּה וְתֵלֵד
עַל-בְּרָכִי וְאִבְנָה גַם-אֲנֹכִי מִמֶּנָּה:

כ"י • על-ברכתי • פתרגומי: 'ואנא ארבי'. ואבנה
גם-אנכי • מהו 'גם'? אמרה לו: 'זקנך אברהם היו
לו בנים מהגר, וזגר מתניו כנגד שרה'. אמר לה:

(ד) וַתֵּתֶן-לוֹ אֶת-בִּלְהָה שְׁפָחָתָה לְאִשָּׁה וַיֵּבֵא אֵלַיָּה
יַעֲקֹב:

ד ויהבת לה ית בללה אמתה לאנתו ועל
לונה יעקב:

(ה) וַתֵּהָר בִּלְהָה וְתֵלֵד לַיַּעֲקֹב בֶּן:

ה ויעדיאת בללה וילידת ליעקב בר:

(ו) וַתֹּאמֶר רַחֵל דָּגְנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיֵּתֶן-לִי
בֶּן עַל-כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ דָּן:

ו ואמרת רחל דגני יי ואף קביל צלותי ויהב
לי בר על כן קרת שמה דן:

כ"י • דגני אלהים • דגני וחיבני וזכני (כ"ד) •

(ז) וַתֵּהָר עוֹד וְתֵלֵד בִּלְהָה שְׁפָחַת רַחֵל בֶּן שְׁנֵי
לַיַּעֲקֹב:

ז ויעדיאת עוד וילידת בללה אמתא דרחל
בר חנן ליעקב:

(ח) וַתֹּאמֶר רַחֵל נִפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי עִם-אָחֹתִי
גַם-יִכְבְּלִתִּי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי:

ח ואמרת רחל קביל יי בעותי באתחננתי
בצלותי חמידת דיהי לי ולד פאחתי אף
אתיהיב לי וקרת שמה נפתלי:

כ"י • נפתולי אלהים • מנחם בן סרוק פרשו
במחברת "צמיד פתיל", 'חבורים מאת המקום
נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים'. ואני מפרשו
לשון "עקש ופתלתל", נתעקשתי והפצרתי פצירות
ונפתולים הרבה למקום, להיות שנה לאחותי. גם

יכבלי • הספיק על ידי. ואונקלוס תרגם לשון
תפלה: "נפתולי אלהים נפתלתי", בקשות החביבות
לפניו נתקבלתי ונתעמתתי פאחותי. נפתלתי •
נתקבלה תפילתי, ומדרשי אגדה יש רבים בלשון
נוטריקון.

(ט) וַתֵּרָא לָאָה כִּי עֹמְדָה מֵלֶדֶת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה
שְׁפָחָתָהּ וַתֵּתֶן אֹתָהּ לַיַּעֲקֹב לְאִשָּׁה:

ט ורוא לאה כי קמת מלמילד ודברת ית
זלפה אמתה ויהבת יתה ליעקב לאנתו:

(י) וַתֵּלֵד זִלְפָּה שְׁפָחַת לָאָה לַיַּעֲקֹב בֶּן:

י וילידת זלפה אמתא דלאה ליעקב בר:

כ"י • ותלד זלפה • בכלן נאמר: 'הריון' חוץ מזלפה,
לפי שהיתה בחורה מכלל ותינקת בשנים, ואין הריון
נפר בה, וכדי לרמות ליעקב נתנה לבן ללאה, שלא

יבין שמכניסין לו את לאה, שפך מנהגן ליתן שפחה
הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה.

(יא) וַתֹּאמֶר לָאָה בֹּא גֵד וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גָּד:

יא ואמרת לאה אתא גד וקרת ית שמה גד:

שיעור יומי ליום רביעי ו' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – ל – פרשת ויצא סא

כ"י • בא גֹד • בא מזל טוב, כְּמוֹ : (שבת סז ע"ב) 'גֹד גֹדִי וְסֻנוֹק לֹא'. וְדוֹמָה לוֹ : (ישעיה סה) "הַעֲרִכִים לְגֹד שֶׁלֶחֶן". וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה שֶׁנּוֹלַד מְהוּל, כְּמוֹ : (דניאל ד) "גֹדוּ אֵילָנָא",

(יב) וַתֵּלֶד זֶלְפָּה שְׂפָחַת לֵאלֹהִים בֶּן שְׁנֵי לַעֲקֵב:
יב וַיִּלְדֵת זֶלְפָּה אִמְתָּא דְלֵאָה בֶר תַנִין לַעֲקֵב:

(יג) וַתֹּאמֶר לֵאלֹהִים בְּאִשְׁרֵי כִי אֲשֶׁרוֹנִי בָנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֲשֶׁר:
יג וַתֹּאמֶר לֵאלֹהִים תְּשַׁבַּחְתָּא הוֹת לִי אֲרִי כִבִן יִשְׁבַּחְנִי נְשִׂא וקִרְתָּ יֵת שְׁמָהּ אֲשֶׁר:

♦ יום רביעי ו' כסלו ♦

(יד) וַיֵּלֶד רְאוּבֵן בִּימֵי קִצְי־חֲטִים וַיִּמְצָא דּוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רַחֵל אֶל־לֵאָה תִּנִּינָא לִי מִדּוֹדָי בְּנָד:
יד וַיֵּלֶד רְאוּבֵן בִּימֵי קִצְי־חֲטִים וַיִּמְצָא דּוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רַחֵל אֶל־לֵאָה תִּנִּינָא לִי מִדּוֹדָי בְּנָד:

כ"י • בִּימֵי קִצְי־חֲטִים • לַהֲגִיד שְׁבָחַן שֶׁל שְׁבָטִים, שְׁעַת הַקִּצִּיר הִיָּה, וְלֹא פֶשֶׁט יָדוּ בְּגֻזַל לְהֵבִיא חֲטִים וּשְׁעוּרִים, אֲלֹא דָּבָר הַהֶפְקֵר שֶׁאִין אָדָם מִקְפִּיד בּוֹ.
יד דּוֹדָאִים • (סנהדרין צט) שִׁיגְלִי. עֶשֶׂב הוּא, וּבִלְשׁוֹן יִשְׁמַעֲאֵל יִסְמִי"ן.

(טו) וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעֲטִי קַחְתִּיךָ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוֹדָי בְּנִי וַתֹּאמֶר רַחֵל לָבֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוֹדָי בְּנָד:
טו וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעֲטִי קַחְתִּיךָ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוֹדָי בְּנִי וַתֹּאמֶר רַחֵל לָבֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוֹדָי בְּנָד:

כ"י • וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוֹדָי בְּנִי • בְּתַמִּיּהָ: וְלַעֲשׂוֹת עוֹד זֹאת, לִיקַח גַּם אֶת דּוֹדָי בְּנִי? וַתַּרְגְּמוּ וַתִּסְבְּיִן. לָבֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה • שְׁלִי הִיָּתָה שְׂכִיבַת לַיְלָה

(טז) וַיָּבֵא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרְבַּ וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוֹדָי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הוּא:
טז וַיָּבֵא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרְבַּ וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוֹדָי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הוּא:

כ"י • שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךָ • נִתְּנִי לְרַחֵל שְׂכָרָה. בַּלַּיְלָה הוּא • הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא סִיעוּ שִׁיצָא מִשָּׁם יִשְׁשָׁכָר (כ"ה) •

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתֵּהָר וַתֵּלֶד לַעֲקֵב בֶּן חֲמִישִׁי:
יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתֵּהָר וַתֵּלֶד לַעֲקֵב בֶּן חֲמִישִׁי:

כ"י • וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה • שְׁהִיָּתָה מִתְאַוָּה וּמִחֲזָרָה לְהַרְבּוֹת שְׁבָטִים.

בעל הטורים

(יד) דּוֹדָאִים. בְּגִימַטְרִיא כְּאַדָם. בְּכָל שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים אִין סִמָּךְ אֲלֵא בִּיּוֹסָף, רַמְזוֹ שְׁהוּא שְׁטֵנוֹ שֶׁל עֶשָׂו. וּבְכַלָּם אִין עִי"ן אֲלֵא בְּשִׁמְעוֹן, עַל שֵׁם "וַעֲיִן נֹאֶף שְׁמִרָה נֶשֶׁף" (איוב כד, טו), מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה דְּמִרְי. תוֹרָה טו
(טו) לָבֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה. וְעַל כֵּן לֹא נִקְבְּרָה עִמּוֹ בַּמִּצְרָה. לָבֵן בְּגִימַטְרִיא: מִדָּה בְּמִדָּה. תוֹרָה טו

(יח) וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי
שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשְׁשָׁכָר:

(יט) וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן־שֵׁשִׁי לְיַעֲקֹב:

(כ) וַתֹּאמֶר לֵאָה וּבְדַנִּי אֱלֹהִים אֲתִי זָכָר טוֹב הַפַּעַם
וַיִּבְלְנִי אִישִׁי כִּי־יִלְדַתִּי לוֹ שְׁשֵׁה בָנִים וַתִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלֹן:

כ"י - זָכָר טוֹב • כְּתִירוֹמוֹ • יִזְבְּלָנִי • לְשׁוֹן בֵּית זְבוּל, הוֹרֵב־רִי"א בְּלַע"ז. בֵּית מְדוּר, מַעֲמָה לֹא תִהְיֶה עֵקֶר
דִּיתָהּ אֶלָּא עֲמִי, שֵׁשׁ לִי בָנִים כְּנָגֵד כָּל נָשִׁיו.

(כא) וְאַחֵר יִלְדָּה בֵּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה:

כ"י - דִּינָה • פָּרְשׁוֹ רַבּוּתִינוּ, שְׁדָנָה לֵאָה דִּין בַּעֲצָמָה: 'אִם זֶה זָכָר, לֹא תִהְיֶה רַחֵל אַחֲוָתִי כְּאַחַת הַשְּׁפָחוֹת',
וְהַתְּפַלְלָה עָלָיו וְנִהְפֹךְ לְנִקְבָּה (ברכות ט).

(כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
וַיִּפְתָּח אֶת־רַחֲמָהּ:

כ"י - וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רַחֵל • (כ"ד) זָכָר לָהּ שְׁמִסְרָהּ
סִמְנִיָּה לְאַחֲוָתָהּ וְשִׁהֲיָתָהּ מִצָּרָה שְׁלֵא תַעֲלֶה בְּגוּרָלוֹ
שֶׁל עֲשׂוֹ, שְׁמָא יִגְרָשָׁנָה יַעֲקֹב, לְפִי שְׁאִין לָהּ בָנִים.

(כג) וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסָּף אֱלֹהִים אֶת־
חַרְפָּתִי:

כ"י - אֶסָּף • הַכְּנִיסָה בְּמָקוֹם שְׁלֵא תִרְאָה, וְכֵן: (ישעיה
ד) "אֶסָּף חַרְפְּתָנִי", (שמות ט) "וְלֹא יֵאָסֵף הַבִּיתָה", (יואל
ד) "אֶסְפּוּ נְגִהֵם", (ישעיה ט) "וַיִּרְחֹף לֹא יֵאָסֵף", לֹא
יִשְׁמָן. חַרְפָּתִי • שְׁהִייתִי לְחַרְפָּה שְׁאִנִּי עֲקָרָה, וְהִיו

(כד) וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֶן
אַחֵר:

כ"י - יוֹסֵף ה' לִי בֶן אַחֵר • יוֹדַעַת הִיָּתָה בְּנִבּוּאָה
שְׁאִין יַעֲקֹב עֲתִיד לְהַעֲמִיד אֶלָּא שְׁנַיִם עֲשָׂר שְׁבָטִים.

אִמְרָה: 'הִי רָצוֹן שְׂאוֹתוֹ שֶׁהוּא עֲתִיד לְהַעֲמִיד, יְהֵא
מִמֶּנִּי'. לָכֵן לֹא הִתְפַּלְלָה אֶלָּא עַל בֶּן אַחֵר.

בעל הטורים

(כ) בְּלִי בְּתִיב (כט, לד) "כִּי יִלְדַתִּי לוֹ
שְׁלֹשָׁה בָנִים", וּבִבּוּלוֹן בְּתִיב "כִּי
וּכְשִׁילְדָּה עוֹד שְׁלֹשָׁה אִמְרָה: הָרִי
אִמְרָה: הָרִי יִלְדַתִּי שְׁלֹשָׁה, שֶׁהֵם חֲלָקִי.
יִלְדַתִּי שְׁנֵי חֲלָקִים. תוֹרָה כֹּא

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ ויצא תשכ"ט)

לפרסם שקראה לבנה בשם כזה שמשמעותו שמעתה יהיה לה במי לתלות את סרחונה, ולכן אף הכתוב פסה טעם זה. מובן, אפוא, שאי אפשר לכתב "על כן", לא בטעם הראשון ואף לא בטעם השני (שקרי אין זה הטעם היחיד).

וּתְקַרְא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף (ל, כד) רש"י פרש לעיל שקל מי שנאמר בו "על כן" מרבה באוכלוסין, והנינו יהודה ודן, שהיו יותר מששים אלה. וקשה, הרי בני יוסף היו יותר משבעים אלה. ויש לומר, דהנה שני טעמים לקריאת שם "יוסף". א. **אִסֵּף** אלקים את חרפתי. ב. **יוסף** ה' לי בן אחר. אלא שהטעם הראשון לא נתפרש בכתוב, שכן רחל לא רצתה

כה ויהיה כד ולידת רחל ית יוסף ואמר יעקב ללכו שלחני ואיהך לאתרי ולארעי:

(כה) ויהי כאשר ילדה רחל את-יוסף ויאמר יעקב אל-לכן שלחני ואלכיה אל-מקומי ולארעי:

אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח יעקב בהקדוש ברוך-הוא, ורצה לשוב.

כז"י • כאשר ילדה רחל את-יוסף. משנולד שטנו של עשו, שנאמר: (עובדיה א יח) "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה, ובית עשו לקש", אש בלא להבה

כו הב ית נשי וית בני די פלחית יתך בהן ואזיל ארי את ידעת ית פלחני דפלחתך:

(כו) תנה את-נשי ואת-ילדי אשר עבדתי אתך בהן ואלכיה בי אתה ידעת את-עבדתי אשר עבדתיך:

כז"י • תנה את-נשי וגו'. איני רוצה לצאת פי-אם ברשות.

כו ואמר לה לכן אם פנן אשכחית רחמין קדמך נסיתי וברכני יי בדילך:

(כו) ויאמר אליו לכן אם-נא מצאתי חן בעיניך נחשתי ויברכני יהוה בגלליך:

הצאן". אפשר יש לו בנים, והוא שולח בתו אצל הרועים? ועכשו היו לו בנים, שנאמר: (לקמן לא) "וישמע את דברי בני לבן".

כז"י • נחשתי. מנחש הייתי, נסיתי בנחוש שלי שעל-ידך באה לי ברכה, כשבאת לבאן לא היו לי בנים, שנאמר: (לעיל כט) "והנה רחל בתו באה עם

♦ יום חמישי ז' כסלו ♦

כח ואמר פריש אגרף עלי ואתן:

(כח) ויאמר נקבה שכרך עלי ואתנה:

כז"י • נקבה שכרך. כתרגומו: 'פריש אגרף'.

כט ואמר לה את ידעת ית דפלחתך וית דתרה בעירך עמי:

(כט) ויאמר אליו אתה ידעת את אשר עבדתיך ואת אשר-היה מקנך אתי:

כז"י • ואת אשר-היה מקנך אתי. את חשבון מעוט מקנך שבא לידי מתחלה כמה היו.

ל ארי זעיר די תרה לך קדמי ותקין למסגי ובריה יי תה בדילי וקען אימתי אעביד אף אנא לביתי:

(ל) כִּי מַעֲטֹ אֲשֶׁר-הָיָה לִּי לִפְנֵי ויפרץ לרב ויברך יהוה אתך לרגלי ועתה מתי אעשה גם-אנכי לביתי:

לביתי • לצרך ביתי, עכשו אין עושין לצרכי אלא בני, וצריך (אני) להיות עושה גם אני עמקם לסמכן, וזהו גס'.

כז"י • לרגלי. (כ"ח) עם רגלי, בשביל ביאת רגלי באת אצלך הברכה, כמו: (שמות יא) "העם אשר ברגליך", (שופטים ח) "לעם אשר ברגלי", הבאים עמי. גם-אנכי

(לא) וַיֹּאמֶר מֶה אֶתְּךָ לֵךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי מְאוֹמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעָה צֹאנְךָ אֲשֹׁמֶר:

לא ואמר מה אתן לך ואמר יעקב לא תתן לי מדעם אם תעבד לי פתגמא הדין אתיב ארעי ענך אשר:

(לב) אַעֲבֹד בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הַזֶּה מִשֹּׁם כָּל־שָׂה נָקֹד וּמְלֹא וְכָל־שָׂה־חוֹם בְּכֶשֶׁבִים וּמְלֹא וְנָקֹד בַּעֲזִים וְהָיָה שְׂכָרִי:

לב אעבד בכל צאנך היום הזה ממש כל ששה נקוד ומלא וכל ששה חום בכשבים ומלא ונקוד בעזים והיה שכרי:

כ"י▶ נָקֹד • מְנַמֵּר בַּחֲבִירוֹת דְּקוֹת כְּמוֹ נִקְדוֹת, פּוֹנֵט־ר"א בְּלַע"ז. טְלוֹא • לְשׁוֹן טְלָאִים, חֲבִירוֹת רְחִיבוֹת. חוֹם • שְׁחוּם, דּוּמָה לְאָדָם, רוֹשׁוֹ בְּלַע"ז, לְשׁוֹן מִשְׁנָה שְׁחֻמִּית וְנִמְצָאת לְבָנָה, לְעִנְיַן הַתְּבוּאָה. וְהָיָה שְׂכָרִי • אוֹתָן שְׂוִילָדוֹ מִכָּאן וּלְהֵבֵא

נקדים וטלאים בעזים ושחומים בכשבים יהיו שלי, ואותן שישנן עכשו, הפרש מהם והפקידם ביד בניך, שלא תאמר לי על הנולדים מעתה: 'אלו היו שם מתחלה', ועוד שלא תאמר לי: 'על ידי הנזכרים שהן נקדים וטלאים, תלדנה הנקבות דגמתן מכאן ואילך'.

(לג) וַעֲנֵתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לִפְנֵיךָ כָּל אֲשֶׁר־אֵינְנִי נָקֹד וּמְלֹא בַּעֲזִים וְחוֹם בְּכֶשֶׁבִים גָּנוּב הוּא אֹתִי:

לג ותענתה בי צדקתי ביום מחר כי תבוא עלי שכרי לפניך כל אשר אינני נקוד ומלא בעזים וחום בכשבים גנוב הוא אתי:

כ"י▶ וַעֲנֵתָה־בִּי וְגו' • אִם תַּחֲשַׁדְנִי שְׂאֵנִי נוֹטֵל מִשְׁלַף כְּלוּם, תַּעֲנֶה בִּי צִדְקָתִי, כִּי תָבוֹא צִדְקָתִי וְתַעֲדֵד עַל שְׂכָרִי לִפְנֵיךָ, שְׁלֹא תִמָּצֵא בַּעֲדֵרִי כִּי־אִם נִקְדִּים

וטלאים. וכל שתמצא בהן שאינו נקוד, או טלוא, או חום, בידוע שגנבתיו לך ובגנבה הוא שרוי אצלי.

(לד) וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לֹא יְהִי כְדָבְרְךָ:

לד ואמר לבן לוי יהי כפתגמך:

כ"י▶ הֵן • לְשׁוֹן קִבְלַת דְּבָרִים. לֹא יְהִי כְדָבְרְךָ • הַלּוֹאִי שֶׁתַּחֲפֹץ בְּכֹךָ.

(לה) וַיֵּסֶר בְּיוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁים הָעֶקְרִים וְהַטְּלָאִים וְאֵת כָּל־הָעֲזִים הַנִּקְדוֹת וְהַטְּלָאִת כָּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חוֹם בְּכֶשֶׁבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו:

לה ואסר ביום ההוא את התישים העקרים וקלועים ואת כל עזי נמורתא וקלועתא כל די תור בה וכל דשחום באמריא ויהב ביד בניו:

כ"י▶ וַיֵּסֶר • לָבָן בְּיוֹם הַהוּא וְגו' • הַתִּישִׁים • עֲזִים זָכָרִים. כָּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ • כָּל אֲשֶׁר הִיָּתָה בּוֹ חֲבִירוֹת לְבָנוֹת. וַיִּתֵּן • לָבָן בְּיַד בָּנָיו.

(לו) וַיֵּשֶׁם דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתֵרֶת:

לו וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב ויעקב רעה את צאן לבן הנותרת:

כ"י▶ הַנּוֹתֵרֶת • הַרְעוּעוֹת שֶׁבָּהֶן, הַחֹלּוֹת וְהַעֲקָרוֹת, שְׂאֵינָן אֵלָּא שִׁירִים, אוֹתָן מָסַר לוֹ.

(לו) וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב מִקֵּל לִבְנֵה לָח וְלוֹז וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בֵּהֶן פַּצְלוֹת לִבְנוֹת מַחֲשֵׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל-הַמִּקְלֹת:

כ"י • מקל לבנה • עץ הוא ושמו לבנה, כמה דתימא: (הושע ד) "תחת אלון ולבנה". ואומר אני, הוא שקורין טרימב"ל, שהוא לבן. לח • כשהוא רטב. ולוז • ועוד לקח מקל לוז, עץ שגדלין בו אגוזים דקים, קולדר"י בלע"ז. וערמון • קשטני"ר בלע"ז. פצלות • קלופים קלופים, שהיה עושהו מנמר. מחשף הלבן • גלוי לבן של מקל, כשהיה קולפו היה נראה ונגלה לבן שלו במקום הקלף.

(לח) וַיֵּצֵג אֶת-הַמִּקְלֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֶהֱטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמֵּים אֲשֶׁר תִּבְאֵן הַצֵּאן לִשְׁתוֹת לִנְכַח הַצֵּאן וַיַּחֲמֵנָה בִּבְאֵן לִשְׁתוֹת:

כ"י • ויצג • תרגומו: 'ודעין', לשון תחיבה ונעיצה היא בלשון ארמית, והרבה יש בגמרא: 'דצה ושלפה', 'דץ ביה מיד', דצה כמו דעצה, אלא שמקצר את לשונו. ברהטים • במרוצות המים, בברכות העשויות בארץ להשקות שם הצאן. אשר תבאן וגו' • ברהטים אשר תבאנה הצאן לשתות, שם הציג המקלות לנכח הצאן. ויחמנה וגו' • (כ"י) הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת לאחוריה, והזכר רובצה, ויולדת פיוצא בו. רבי אושעיא אומר: המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות לזכר, וזהו: "ויחמנה וגו'" (רצה לומר, תחבה זו התחברו לשון זכר ונקבה, כמו שכתב הרב אברהם בן עזרא).

(לט) וַיַּחֲמוּ הַצֵּאן אֶל-הַמִּקְלֹת וַתִּלְדֵּן הַצֵּאן עֲקֵדִים נִקְדִּים וּמְלֵאִים:

כ"י • אל המקלות • אל מראות המקלות. עקדים • משנים במקום עקידתן, הם קרסלי ידיהן ורגליהן.

(מ) וַהֲפֹשְׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פָּגִי הַצֵּאן אֶל-עֶקֶד וּכְלֵחוֹם בָּצֵאן לָבָן וַיֵּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבָדוֹ וְלֹא שֵׁתָם עַל-צֵאן לָבָן:

כ"י • והפושבים הפריד יעקב • הנולדים עקדים נקדים, הבדיל והפריד לעצמן ועשה אותן עדר עדר לבדו, והוליק אותו העדר העקיד לפני הצאן, ופגי הצאן ההולכות אחריהם צופות אליהם. וזהו שגאמר: "וייתן פגי הצאן אל-עקד", שהיו פגי הצאן אל העקדים ואל כל חום שמצא בצאן לבן. וישת לו עדרים • כמו שפרשתי.

(מא) וַהֲיָה בְּכָל-יָחַם הַצֵּאן הַמִּקְשָׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת-הַמִּקְלֹת לְעֵינֵי הַצֵּאן בְּרֶהֱטִים לִיַּחֲמָנָה בַּמִּקְלֹת:

כ"י • המקשרות • בתרגומו: 'הבכירות', ואין לו עד במקרא. ומנחם חפרו עם (שמואל ב טו) "אחיתפל בקושרים", "ויהי הקשר אמיץ", אותן המתקשרות יחד למהר עבונן.

(מב) וּבַהֲעֵטִיף הַצֵּאן לֹא יֵשִׁים וַהֲיָה הָעֵטִיפִים לָלָבָן וְהַקְשָׁרִים לְיַעֲקֹב:

מא ויהי בכל יחם הצאן המקשרות ושם יעקב את המקלות לעיני הצאן ברהטים ליחמנה במקלות: (מב) ובהעטיפ הצאן לא ישים והיה העטיפים ללבן והקשרים ליעקב: (מב) מובלעישות ענא לא משוי והו לקישא ללבן ובפירא ליעקב:

כִּי יִבְרָא אֱלֹהִים לְשׁוֹן אַחֵר, כְּתִירוֹמוֹ: 'וּבְלִקְשׁוֹת'.
וּמִנִּחָם חִבְרוּ עִם: (ישעיה ג) "הַמְחַלְצוֹת וְהַמְעַטְפוֹת",
לְשׁוֹן עֲטִיפַת כְּסוּת, כְּלוּמַר מִתְעַשְׂפוֹת בְּעוֹרֵן וְצִמְרֵן,
וְאֵינָן מִתְאַוּת לְהַתְחַם עַל־יְדֵי הַזְכָּרִים.

וּבְפִרְץ הָאִישׁ מֵאֵד מֵאֵד וַיְהִי־לּוֹ צֶאֱן רַבּוֹת
וּשְׁפָחוֹת וְעַבְדִּים וְנַמְלִים וְחִמְרִים:
מִגַּב וַתִּקְרָא גִבְרָא לְחֵדָא לְחֵדָא וַהּוּ לֵה עֵן
סְגִיָאָן וַאֲמַתָּהּ וְעַבְדִּין וְנַמְלִין וְחִמְרִין:

כִּי יִבְרָא צֶאֱן רַבּוֹת • פְּרוֹת וְרַבּוֹת יוֹתֵר מִשְׁאָר צֶאֱן. וּשְׁפָחוֹת וְעַבְדִּים • מְכַר צֶאֱנוּ בְּדָמִים יְקָרִים, וְלֹקַח לּוֹ
כָּל אֶלֶה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ ויצא, יו"ד כסלו, התש"ט)

בהיותו למטה בגוף היה באותו מעמד ומצב כמו למעלה,
שלא גם בחייו נאמר "אלקי יצחק", אף על פי ש"אין
הקב"ה מיוחד שמו על הצדיקים בחייהם".

ולאחרי כן היה י"ד שנה בבית מדרש של שם ועבר, כפי
שדרכו חכמינו ז"ל על הפסוק "וישכב במקום ההוא",
"באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששימש בבית עבר לא
שכב בליילה, שהיה עוסק בתורה", ומוכן גודל מעלת
מדרגתו באותו זמן.

ולמרות זאת - הלך משם "חרנה", אשר נוסף על ב'
הפירושים שבהר, אם קאי על מלכות או על עולמות
בריאה יצירה עשיה (כפי שנוזק בהמאמר). הרי זה קאי גם
על "חרנה" כפשוטו - "חרון אף של מקום (בעולם)", שהוא
המדרגה היותר תחתונה.

ובהיותו בחרן - עסק בבירור החמריות כו', שזהו מה
שכתוב "ויהי לי שור וחמור וגו'", ודוקא על ידי זה נעשה
הענין ד'ויפרוץ האיש מאד מאד", ב' פעמים "מאד".

וענינו בעבודה:

החילוק בין תורה למצות הוא - שהתורה היא ברוחניות,
והמצות הן בגשמיות, כמו יציאת בצמור גשמי וכיוצא בזה.
והרי תכלית התורה היא בשביל המצות, כמאמר רבותינו
ז"ל "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", ולעמידת לבא יהיה
"מעשה גדול" - שהמעלה בזה היא מצד בירור החרון
הגשמי. ויתירה מזו - בבירור דברי הרשות, שזהו ענין
נעלה יותר גם ממעשה המצות.

וזהו גם הוראה אלינו בענין השליחות:

ידוע שרבותינו נשיאנו היו שולחים שלוחים - כפי שהיה
בימי אדמו"ר האמרי, ששלח שלוחים לארץ הקודש,
וכמסופר שבתחילה לא רצו לנסוע, עד שהבטיח לשלוח
להם את מאמרי החסידות, והיה שולח להם המאמרים
בכתב יד קדוש. וזהו הסיבה שבארץ ישראל נמצאו הרבה
ביקלאף מתורתו של אדמו"ר האמרי.

והנה, הסיבה לקר שאל רצו לנסוע היא - בגלל שעל ידי זה

על הפסוק "ויפרוץ האיש מאד מאד" - מבאר אדמו"ר
האמצעי כפל הלשון "מאד מאד":

"מאד" - הוא ענין הרבוי שבא מצד התחלקות הגבורות.
היינו, גבורות עליונות דיצחק, כמו גבורות גשמים, שמצד
הגבורות יורדים הגשמים טיפין טיפין בריבוי, וזהו גם
שבברפת יצחק נאמר "ויתן לך האלקים", בחינת הגבורה,
שבחינה זו היא מקור הברכות לכל ישראל, וגם במתן
תורה נאמר "וידבר אלקים גו'", ובלשון חכמינו ז"ל "מפי
הגבורה שמענו", כיון שהגבורות הם מקור ההשפעה.

אמנם, הענין ד'מאד מאד" ב' פעמים - נעשה על ידי
עבודת הבירורים שהיתה אצל יעקב, בחינת עולם התיקון,
שעל ידי זה מגיעים לדרגה נעלית יותר גם מהגבורות
העליונות דיצחק, גבורות דתהו, ולמעלה גם מבחינת לבן,
לובן העליון, על שם "שמלבין עוונותיהם של ישראל",
כדאיתא במדרש "מאד יותר מאביו (יצחק), מאד יותר
מלבן". והיינו, לפי ששרש התיקון הוא למעלה גם מתהו.
וזהו גם מה שכתוב "טובה הארץ מאד מאד" - שזהו מצד
עבודת הבירורים בארץ שבע עממין לעשות ממנה "ארץ
ישראל".

והענין בזה:

אברהם - ש"כתוב בו ואברהם כבד מאד, פעם אחת" (דלא
כיעקב שכתוב בו ב' פעמים מאד) - לא התעסק בעבודת
הבירורים, לברר את הדברים הגשמיים שבעולם. וגם מה
שמצינו באברהם הענין ד'הנפש אשר עשו בחרן" - הרי
ענין זה היה רק בדרך עראי ולפי שעה, וזהו הטעם שאין
אנו יודעים מה אירע ליוצאי חלציהם של הגרים שנתגורו
על ידי אברהם.

וכמו כן יצחק - שהרי היה "עולה תמימה", ולא יצא
מארץ ישראל (אף שהיתה עדין קודם הבירור).

מה שאין כן יעקב - נאמר בו "ויצא יעקב מבאר שבע וילך
חרנה":

בתחילה היה יעקב בבאר שבע - אצל יצחק, אשר גם

בעל הטורים

(מב) העמפים. ב' במסורה. "העמפים פירוש, שנתן לו הכחושים שמתו בירושלם, אי נמי בשביל שעשה יעקב שנתעספו ברעב. תורה מג
ללבן", "העמפים ברעב" (איה ב. יט).

וקהסיפור אודות החסידים של אדמו"ר האמצעי, שבאחד הלילות כשהיה מזג האוויר טוב ("א גוטע פאגאדע"), חזרו מאמר חסידות בחוץ, ובינתיים התחיל לרדת גשם, וכאשר הבחינו שיצא גוי מבגן אחד, נכנסו ה"חוזרים" לשם להמשיך בחזרת המאמר, ואחר-כך נודע שהיה זה מקום שאסור להכנס אליו, ובפרט לדברי תורה. ונתבבללו החסידים מזה, ונכנסו לאדמו"ר האמצעי, ואדמו"ר האמצעי שחק ("האט זיך אויסגעלאכט") מפל המאורע. וזהו אמיתית הענין ד"ופרצת" – שאפילו הגדרים שיש להם לכאורה אחיזה ב'שולחן ערוך', נפרצים גם הם!

יחסר להם בהענין ד"מאד" פעם אחת. ואף-על-פי-כן שלחו אותם, לא רק לטובת המקום, אלא גם לטובת עצמם, כיון שעל-ידי-זה מגיעים להעלוי ד"מאד מאד" ב' פעמים.

וכן הוא גם בכל הדורות, עד לדור האחרון – שפאשר נוסעים בשליחות כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא הדור, צריך לדעת שאין זה רק לטובת המקום, אלא גם לטובת השלוחים, שעל-ידי-זה נעשה אצלם הענין ד"ויפרוץ האיש מאד מאד", דהיינו פריצת כל הגדרים, שזהו על-ידי הפצת החסידות בשופי.

א וישמע ית פתגמי בני לבן דאמרין נסיב יעקב ית כל די לאבונא ומדי לאבונא קנא ית כל נכסיה הדין:

לא (א) וישמע את-דברי בני-לבן לאמר לקח יעקב את כל-אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל-הפכר הזה:

כס"י • עשה • כנס, כמו: (שמואל א יד) "ויצע חיל, ויך את צמלק".

ב ויחזא יעקב ית סבר אפי לבן והא ליתוהי עמה כמאתמלי ומדקמוהי:

(ב) וירא יעקב את-פני לבן והנה איננו עמו בתמול שלשום:

ג ואמר יי ליעקב תוב לארעא דאבהתך וילידתך ויהי מימרי בסעדה:

(ג) ויאמר יהוה אלי-יעקב שוב אל-ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך:

כס"י • שוב אל-ארץ אבותיך • ושם אהיה עמך, אבל בעודך מחבר לטמא, אי אפשר להשרות שכינתי עליך (ב"ר).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 201)

לשיטתו, שהמניעה להשראת השכינה היתה החבור לטמא, לא שהיותו בחוץ לארץ.

בעודך מחבר לטמא אי אפשר להשרות שכינתי עליך (רש"י לא, ג) לפי שיטת רש"י בפשוטו של מקרא לא היתה לארץ ישראל בזמן האבות קדשה מיוחדת. ואזיל כאן

ד וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה לחקלא לות ענה:

(ד) וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל-צאנו:

שחרי בעז ובית דינו משבט יהודה, אומרים: "כרחל וכלאה אשר פנו שתייהם וגו'", הקדימו רחל ללאה.

כס"י • ויקרא לרחל וללאה • לרחל תחלה, ואחר-כך ללאה, שהיא היתה עקרת הבית, שבשבילה נדדו יעקב עם לבן, ואף בגיה של לאה מודים בדבר,

ה ואמר להן ראה אנכי את-פני אביכן כיי-איננו אלי בתמול שלשם ואלהי אבי היה עמדי:

(ה) ויאמר להן ראה אנכי את-פני אביכן כיי-איננו אלי בתמול שלשם ואלהי אבי היה עמדי:

ו ואיתין ידעתין ארי בכל חילי פלחית ית אביכן:

(ו) ואתנה ידעתן כי בכל-פחי עבדתי את-אביכן:

מלאכתו של הקב"ה

תורה ותפלה, אף כשמתעסקים בעניני עולם הזה, אין זו מלאכתו של הקב"ה.

ועל זה באה ההוראה, שלמדים דיני מלאכת פועל דוקא מעבודת יעקב אצל לבן, שלא היתה באוירה קדושה כבית מדרשו של שם ועבר וכיוצא בזה, אלא בחרו שהיה "חרון אף של מקום", ואפילו מקום כזה העלה יעקב, ועשהו מכון לשבתו יתברך.

וכמו כן בעבודת בני ישראל, שכשמתעסקים בעניני עולם הזה, מקום ש"אין תחתון למטה ממנו" (לשון אדמו"ר הזקן בתניא פרק ל"ו), ומעלים אותו להיות מקום אשר בו יתגלה אור קדשתי יתברך, הנה עבודה כזו נקראת "מלאכתו" של הקב"ה, כי הרי זהו רצונו יתברך שתתגלה שכינתו גם במקום כזה, וכמאמר חכמינו ז"ל (תנחומא נשא טז, ובכמה מקומות. וראה תניא ריש פרק ל"ו) "נתאנה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים".

בי בקל-כלי עבדתי את-אביכן: (לא, ו)

כתב הרמב"ם בסוף הלכות שכירות: "כדרך שמזהר בעל-הבית שלא יגזל שכר עני, ולא יעבדנו, כך העני מזהר שלא יגזל מלאכת בעל-הבית, ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן.. וכן חייב לעבד בכל כחו, שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן...".

נמצא, דזהו ש"חייב לעבד בכל כחו" למדים מעבודת יעקב בבית לבן הארמי בחרו.

ויש לבאר זה בדרך החסידות:

אמרו חכמינו ז"ל (אבות פרק ב משנה טז) "נאמן הוא בעל מלאכתו שישלם לו שכר פעלתו", שבגני ישראל הם ה"פועלים" שחייבים לעשות את "מלאכת בעל-הבית" - הקב"ה.

והנה, אפשר שיעלה על הדעת ש"מלאכת בעל-הבית" בעבודת ה' היא דוקא כשעוסקים בדרךים נעלים, כגון

וַאֲבִיכֶן שָׁמַר בִּי וְאֲשָׁנִי יָת אֲגָרִי עֲשֵׂר זַמְנִין וְלֹא שָׁבָקָה יְיָ לְאִבְאָשָׁא עַמִּי:

(ז) וַאֲבִיכֶן הִתֵּל בִּי וְהִחֲלַף אֶת-מִשְׁפָּרְתִּי עֲשֵׂר־מִנִּים וְלֹא-נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ עַמִּי:

כ"י • עֲשֵׂר־מִנִּים • אין 'מונים' פחות מעשרה. מנים • לשון סכום כלל החשבון, והן עשירות, למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים.

ח אם בדין הנה אמר נמורין יהא אגרה וילידין כל ענא נמורין ואם בדין הנה אמר רגולין יהא אגרה וילידין כל ענא רגולין:

(ח) אִם-כֹּה יֹאמְרוּ נִקְדִּים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדוּ כָּל-הַצֹּאן נִקְדִּים וְאִם-כֹּה יֹאמְרוּ עֲקָדִים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדוּ כָּל-הַצֹּאן עֲקָדִים:

ט ואפרש יי ית גיית דאבוכון ויהב לי:

(ט) וַיֵּצֵל אֱלֹהִים אֶת-מִקְנֶה אַבְיִכֶם וַיִּתֵּן-לִי:

י והנה בעדן דאיתחמא ענא וזקפית עיני וחוזית בחלמא והא תלשיא דסלקין על ענא רגולין נמורין ופציחין:

(י) וַיְהִי בַּעַת יַחַם הַצֹּאן וְאִשָּׁא עֵינִי וָאֵרָא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעֲתִידִים הָעֲלִים עַל-הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים:

ב'לע"ז, חוט של לבן מקיף את גופן סביב וכתרבורות שלו פתוחה ומפלשת מזו אל זו (ספרים אחרים: מן אל זו), ואין לי להביא עד מן המקרא.

כ"י • וְהִנֵּה הָעֲתִידִים • אף-על-פי שהבדלים לבן כלם, שלא יתעברו הצאן דגמתן, היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור בידי בני לבן לעדר שבדי יעקב (כ"ד). וברדנים • תרגומו 'ופציחין', פיישימ"ר

בעל הטורים

ידעתן שהיה גשם שוטף ואבנים יורדים עלי בהיותי בשדה עם הצאן. תורה ו

דלהלן מדבר בישראל, אף צאן האמור כאן דורש במדרש (בראשית רבה עה, יז) על הגלות. "גשם שוטף ואתנה אבני אלגביש" - שאמר להן: אתנה

לא (ו) ואתנה. ג' במסורה. ואתנה ידעתן, "ואתן צאני צאן מרעיתי" (ויקרא לז, לא), "גשם שוטף ואתנה אבני אלגביש" (שם יג, יא). מה "צאן מרעיתי"

(יא) וַיֹּאמֶר אֵלַי מֶלֶאךָ הַאֱלֹהִים בְּחֹלֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר
יִבְרָאֵל לִי מֶלֶאכָא דִּי בְּחֹלְמָא יַעֲקֹב
וַאֲמָרִית הָא אָנָּא:
הַגִּנִּי:

(יב) וַיֹּאמֶר שָׂא-נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל-הָעֵתִידִים הָעֹלָם
עַל-הַצֹּאן עֹקְדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים כִּי רִאִיתִי אֶת
כָּל-אֲשֶׁר לָבֵן עָשָׂה לָךְ:

(יג) אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית-אֵל אֲשֶׁר מִשְׁחַת שָׁם מִצְבֵּה
אֲשֶׁר נִדְרַת לִי שָׁם נָדַר עֲתָה קוֹם צֵא מִן-הָאָרֶץ
הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל-אֶרֶץ מוֹלְדְּתְךָ:

כ"י- הָאֵל בֵּית-אֵל. כְּמוֹ אֵל בֵּית-אֵל, הֵ"א יִתְּרָה
וְדָרָךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר בֶּן, כְּמוֹ: (במדבר לו) "כִּי אַתָּם
בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנָעַן". מִשְׁחַת שָׁם. לְשׁוֹן רַבּוּי
וּגְדֻלָּה, כְּשֶׁנִּמְשַׁח לְמַלְכוּת, כֶּף: "וַיִּצַק שֶׁמֶן עַל
רֹאשׁוֹ", לְהִיּוֹת מְשׁוּחָה לְמַזְבֵּחַ. אֲשֶׁר נִדְרַת לִי.
וְצָרִיךְ אַתָּה לְשַׁלְּמוֹ, שְׂאֻמָּתְךָ: "יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים",
שֶׁתִּקְרִיב שָׁם קָרְבָּנוֹת.

(יד) וַתַּעַן רַחֵל וּלְאָה וַתֹּאמְרֶנָּה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֶלֶק
וְנַחֲלָה בְּבֵית אַבְיָנוּ:

כ"י- הַעוֹד לָנוּ. לָמָּה נֶעֱכַב עַל יָדְךָ מִלְּשׁוֹב, כָּלוּם אָנּוּ מִיַּחְלוֹת לִירֵשׁ מִנְּכָסֵי אַבְיָנוּ כָּלוּם בֵּין הַזְּכָרִים?.

(טו) הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נִחְשְׁבָנוּ לוֹ כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכֵל
גַּם-אֹכֹל אֶת-כִּסְפֵּנוּ:

כ"י- הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נִחְשְׁבָנוּ לוֹ. אֶפְלוּ בִשְׁעָה שֶׁדָּרָךְ
בְּנֵי אָדָם לְתֵת נְדוּנָא לְכַנּוּתֵי בִשְׁעַת נְשׁוּאִין, נִהְגַּ
עִמָּנוּ כְּנִכְרִיּוֹת. כִּי מִכְרָנוּ. לָךְ (שְׁעֵבֶדְתָּ אוֹתוֹ כֶּנֶס י"ד שָׁנָה
וְלֹא נִתְּנָה לָךְ אֵלָּא) בְּשֹׁכֵר הִפְעֵלָה. אֶת-כִּסְפֵּנוּ. שְׁעֵבֶב
דְּמֵי שֹׁכֵר פִּעֲלֹתָהּ.

(טז) כִּי כָל-הָעֵשָׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאַבְיָנוּ לָנוּ
הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעֲתָה כָּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ
עָשָׂה:

כ"י- כִּי כָל-הָעֵשָׂר. 'כִּי' זֶה מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'אֵלָּא',
כְּלוּמַר: 'מִשָּׁל אַבְיָנוּ אֵין לָנוּ כָּלוּם, אֵלָּא מֵה שֶׁהִצִּיל
הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מֵאַבְיָנוּ, שֶׁלָּנוּ הוּא'. הִצִּיל. לְשׁוֹן

♦ יום שישי ח' כסלו ♦

(יז) וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיֵּשָׂא אֶת-בָּנָיו וְאֶת-נָשָׁיו עִל-
הַגְּמִלִים:

כ"י- אֶת-בָּנָיו וְאֶת-נָשָׁיו. הַקֹּדֶם זְכָרִים לְנִקְבוֹת, וְעָשׂוּ הַקֹּדֶם נִקְבוֹת לְזְכָרִים, שְׁנֵאֲמַר: (לקמן לו) "וַיִּקַּח עֵשָׂו
אֶת-נָשָׁיו וְאֶת-בָּנָיו וְגו'".

י וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיֵּטֵל יָת בְּנוֹהֵי וְיָת נְשׁוּהֵי עַל
גְּמִלָּא:

מתי יש להקדים נקבות לזכרים?

והנהגת האדם היא פדבעי. ולכן, יעקב "הקדים זכרים לנקבות", כי הסדר הרצוי הוא תחילה עבודת המוח ועל-ידיה הוא בא לעבודת הלב.

אמנם פאשר ישנם מניעות ועיכובים בעבודת ה' וצריך להתגבר עליהם, אזי לא די בעבודה "מסודרת" ועל-פי טעם ודעת, אלא זקוקים לעבודה נעלית יותר, שלמעלה מהגבלת השכל. ועבודה זו היא על-ידי הלב דוקא (ראה 'המשור' תרס"ו עמ' ס ואילך). ולכן "עשו הקדים נקבות לזכרים", כי אדם שצריך להתגבר על נטיותיו ותאוותיו, בחינת "עשו", אי-אפשר לו להסתפק בעבודה שבמדידה והגבלה על-פי הסדר וטעם ודעת, אלא צריכה להיות עבודה שלמעלה מסדר, ולמעלה ממדידה והגבלה.

על הפסוק "ויקם יעקב וישא את בנו ואת נשיו על הגמלים" (לא, יז) פירש רש"י "הקדים זכרים לנקבות, ועשו הקדים נקבות לזכרים".

יש לבאר שתי הנהגות אלו של יעקב ועשו למעלייתא, ובעבודת האדם לקונו:

הנה, זכר ונקבה - איש ואשה - מורים על עבודת המוח ועבודת הלב. כי עיקר ענין המוחין ולימוד התורה הוא באיש, ויחודה של האשה לגבי האיש הוא בענין הרגש והמדות.

והנה, הסדר הרצוי בכלל הוא ש"הוא ימשל בך" - זכרים קודמים לנקבות. והינינו, שהמוח ישלוט על הלב (תניא פ"ב ובכ"מ), דהמדות צריכות להיות מונהגות על-ידי השכל. כי רק פאשר המדות מונהגות על-ידי השכל, אזי חמדת הלב

יחידבר ית פל גיתוהי וית פל קנגנה דקנא
גיתי קנגנה די קנא כפדן ארם למיתי לות
צחק אבוהי לארעא כנען:

(יח) וינהג את-פל-מקנהו ואת-פל-רכשו אשר רכש
מקנה קנינו אשר רכש בפדן ארם לבוא אלי-צחק
אביו ארצה כנען:

כש"י • מקנה קנינו • מה שקנה מצאנו, עבדים ושפחות וגמלים וחמורים.

יט ולכן אזל למגזי זת ענה וכסיאת רחל זת
צלמניא די לאבוהא:

(יט) ולכן הלך לגזז את-צאנו ותגנב רחל את
התרפים אשר לאביה:

כש"י • לגזז את-צאנו • שנתן ביד בנו דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב. ותגנב רחל את-התרפים • להפריש את אביה מעבודת אלילים נתפנה (כ"ה).

כ וכסי יעקב מן לבא דלכן ארמאה על דלא
חוי לה ארי אזל הוא:

(כ) ויגנב יעקב את-לב לכן הארמי על-פלי הגיד
לו כי ברח הוא:

כא ואזל הוא וכל די לה וקם ועבר זת פרת
ושוי זת אפוהי לטורא דגלעד:

(כא) ויברח הוא וכל-אשר-לו ויקם ויעבר את-הנהר
וישם את-פניו הר הגלעד:

כב ואתחזה ללכן פיומא תליתאה ארי אזל
יעקב:

(כב) ויגד ללכן פיום השלישי כי ברח יעקב:

כש"י • פיום השלישי • שהרי דרך שלשת ימים היה ביניהם.

בעל הטורים

(כב) כי ברח. ב' במסורה. "כי ברח במדרש, שעמלק הגיד ללכן על ישראל. כי ברח. בגימטריא: יעקב", "כי ברח העם" (שמות יד, ח). איתא בריחת יעקב, וגם לפרעה על בריחת עמלק. תורה כג

(כג) וַיִּקַּח אֶת־אָחִיו עִמּוֹ וַיְרִדְהוּ אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שְׁבַעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בַּהֲרַ הַגִּלְעָד:

כג וַיְרִדְבָר ית אחוהי עמה וירדה בחרוהי מהלך שבעת יומין ואדבק יתה בטורא דגלעד:

וּבְשָׁבִיעֵי הַשִּׁיגוֹ לָבָן, לַמִּדְנֹה שָׁפַל מִה שֶׁהָלַךְ יַעֲקֹב בְּשָׁבָעָה יָמִים, הָלַךְ לָבָן בְּיוֹם אֶחָד, (שְׁנָאֵמֶר: "וַיְרִדְהוּ אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שְׁבַעַת יָמִים", וְלֹא נֶאֱמַר: "וַיְרִדְהוּ אַחֲרָיו שְׁבַעַת יָמִים").

ז"י «את־אחיו • קרוביו. דרך שבעת ימים • כל אותן שלשה ימים שהלך המגיד להגיד ללבן, הלך יעקב לדרךכו. נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים,

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' ח"א עמ' 18 - מתוך 'לקראת שבת')

החיצוניות בשביל הפנימיות

כלומר: גם הנכרי בעצמו, מצד שרשו (שרשו של כל דבר הוא בקדושה), הוא מרגיש שצריך להוסיף דבר בקדושה; אלא שלהיותו הצינור הממשיך זאת - זה מתבטא באופן שמבלבלו מתפלות. אמנם בפנימיות - הרי זה רק להוסיף את הפונה.

ומכאן הוראה נפלאה בעבודת האדם לקונו:

גם כשישנם העלמות והסתרים על עבודת ה', הנה האמת היא שדבר זה בפנימיותו הוא טוב, ורק בחיצוניותו הוא נראה כדבר המעלים. וכאשר האדם יודע שבפנימיות דבר זה טוב ובאופן כזה עובד את עבודתו, על־ידי־זה נפעל שגם בגילוי יראה כף.

בספר 'אור המאיר' איתא בשם מורנו המגיד ממועזריטש נ"ע, דמה שרדה לבן אחר יעקב אבינו, הוא מפני שיעקב השאיר אחריו אותיות התורה שעדיין לא ביררם והוציאם מלבן, ולזאת הוצרך לבן לרדוף אחר יעקב - ליתן לו את האותיות שנשארו אצלו. וזאת על־ידי שנוספה פרשה בתורה - סיפור רדיפתו אחרי יעקב.

וחזינו מהא, שיכול להיות ענין שבחיצוניות ובפועל הוא לגמרי היפך הקדושה, אמנם בפנימיות הרי הפונה בזה היא לשם שמים - כדי להוסיף בקדושה.

על־דרך המבואר בספר תניא קדישא, שכאשר יהודי עומד ומתפלל, ועומד לנגדו גוי ומבלבלו - הרי־זה בכדי לעוררו שיוסיף בכונת התפלה.

(כד) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרָמִי בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הֲשֹׁמֵר לָךְ פֶּן־תִּדְבֹּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:

כד ואתא מימר מן קדם יי לות לבן ארמאה בחילמא די ליליא ואמר לה אסתמר לך דיילמא תמליל עם יעקב מטב עד ביש:

ז"י «מטוב עד־רע • כל טובתן של רשעים, רעה היא אצל הצדיקים (יבמות קג)»

(כה) וַיִּשָּׁג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תָקַע אֶת־אָהֳלוֹ בַּהֲרַ וּלְבָן תָקַע אֶת־אָחִיו בַּהֲרַ הַגִּלְעָד:

כה ואדביק לבן ית יעקב ויעקב פרס ית משפנה בטורא ולבן אשרי ית אחוהי בטורא דגלעד:

(כו) וַיֹּאמֶר לָבָן לַיַּעֲקֹב מַה עֲשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת־בְּנֹתֵי פִשְׁבֻּזֹת חָרִב:

כו ואמר לבן ליעקב מה עשית ותגנב את־לבי ודברתא ית בנתי פשביות חרבא:

ז"י «פשביות חרב • כל חיל הבא למלחמה קרוי חרב.

(כז) לָמָּה נַחֲבֵאתָ לְבָרַח וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הַגַּדְתָּ לִּי וְאַשְׁלַחְךָ בְּשִׁמְחָה וּבְשָׂרִים בְּתָךְ וּבְכַנּוּר:

כז למה אטמרף למיזל וכסיתא מני ולא חוייתא לי ושלחתך פון בחדוא ובתושבחה בתופין ובכנורין:

ז"י «ותגנב אתי • גנבת את דעתי»

(כח) וְלֹא נִטְשָׁתָנִי לְנִשְׁק לְבָנִי וְלִבְנֹתַי עִתָּה הַסְּפֹלֶת
כח וְלֹא שְׁבַקְתָּנִי לְנִשְׁקָא לְבָנִי וְלִבְנֹתַי כְּעַן
אֶסְפֹּלֶתָא לְמַעַבְדּ: עֵשׂוּ:

(כט) יִשְׂרָאֵל יָדֵי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם
אָמַשׁ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הַשְׁמַר לְךָ מִדְּבַר עַם יַעֲקֹב
כט אֵיט אֵיט חֵילָא בִידֵי לְמַעַבְד עִמָּכֶם בֵּיש
וְאֱלֹהֵא דְאַבְרָמָא בְּרַמְשָׁא אָמַר לִי לְמִימַר
אֶסְתַּמַּר לְךָ מִלְּמַלְלָא עִם יַעֲקֹב מִטֵּב עַד
בֵּישׁ: מִטּוֹב עַד־רַע:

כס"א יִשְׂרָאֵל יָדֵי. יֵשׁ כַּח וְחֵיל בִּידֵי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע, וְכָל 'אֵל' שֶׁהוּא לְשׁוֹן קִדְשׁ, עַל שֵׁם עֲזוּז וְרַב
אוֹנִים הוּא.

(ל) וְעִתָּה הִלְךְ הִלְכָתָּ כִּי־נִכְסְךָ נִכְסְפָתָה לְבֵית
אֲבִיךָ לָמָּה גִּנְבָתָּ אֶת־אֱלֹהֶיךָ:
ל וִיעֲבֵן מִיזַל אֲזִלְתָּ אַרִי חֲמַדָּא חֲמַדָּא
לְבֵית אַבְרָם לָמָּה נִסְבָּתָא יְת דְּחִלְתִּי:

כס"ב נִכְסְפָתָה. חֲמַדָּתָּ, וְהִרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (תהלים פד) "נִכְסְפָה וְגַם כָּל־תָּה נִפְשִׁי", (איוב יד) "לִמְעַשֶׂה יָדֶיךָ
תִּכְסֶּף".

(לא) וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבֵן כִּי יֵרָאִיתִי כִּי אֲמַרְתִּי
כִּי־תִגְזֹל אֶת־בְּנוֹתַי מֵעַמִּי:
לא וַיַּעֲבֵן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבֵן וַיֹּאמֶר לְלָבֵן אַרִי דְּחִילִית
אַרִי אֲמַרִית דִּילְמָא תְּגִיס יְת בְּנֹתָךְ מִנִּי:

כס"ג כִּי יֵרָאִיתִי וְגו'. הָשִׁיבוּ עַל רֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן, שְׁאֵמַר לוֹ: "וְתִנְחַג אֶת בְּנוֹתַי וְגו'".

(לב) עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נָגֵד
אֲחִינוּ הַכֹּהֵן לְךָ מִה עֲמָדִי וְקַח־לְךָ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב
כִּי רָחֵל גִּנְבָתָם:
לב עִם (נ"י אֲמַר) דִּי תִשְׁפַּח יְת דְּחִלְתָּךְ לֹא
יִתְקַיֵּם קָדָם אֲחִינוּ אֲשֶׁתְּמוֹדַע לָךְ מִה דְּעַמִּי
וְסָב לָךְ וְלֹא יָדַע יַעֲקֹב אַרִי רָחֵל נִסְיִבְתְּהוֹן:

כס"ד לֹא יִחְיֶה. וּמֵאֲמָתָה קָלְלָה מִתָּה רָחֵל בְּדֶרֶךְ (כ"ח). מִה עֲמָדִי. מִשְׁלָךְ.

(לג) וַיָּבֵא לָבֵן בָּאֵהֶל־יַעֲקֹב וּבָאֵהֶל לֵאָה וּבָאֵהֶל
שְׁתֵּי הָאֲמָהוֹת וְלֹא מִצָּא וַיֵּצֵא מֵאֵהֶל לֵאָה וַיָּבֵא
בָּאֵהֶל רָחֵל:
לג וַיַּעַל לָבֵן בְּמִשְׁכְּנָא דִּיעֲקֹב וּבְמִשְׁכְּנָא
דְּלֵאָה וּבְמִשְׁכְּנָא דְּתַרְמִין לְחִינְתָּא וְלֹא
אֲשַׁכּוּ וַיִּפְקֵם מִמִּשְׁכְּנָא דְּלֵאָה וַיַּעַל בְּמִשְׁכְּנָא
דְּרָחֵל:

כס"ה בָּאֵהֶל־יַעֲקֹב. הוּא אֵהֶל רָחֵל, שֶׁהָיָה יַעֲקֹב
תָּדִיר אֲצִלָּה, וְכֵן הוּא אוֹמַר: (לִקְטָן מו) "בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת
יַעֲקֹב", וּבִכְלָן לֹא נֵאֱמַר: "אֵשֶׁת יַעֲקֹב". וַיָּבֵא בָּאֵהֶל
רָחֵל. כֹּהֵל. כְּשִׁיצָא מֵאֵהֶל לֵאָה, חֲזָר לוֹ לֵאֵהֶל רָחֵל קָדָם
שֶׁחֲפֵשׁ בָּאֵהֶל הָאֲמָהוֹת (סְפָרִים אֲמָרִים: הַשְׁפָּחוֹת). וְכָל־כֶּף
לָמָּה? לִפִּי שֶׁהָיָה מִכִּיר בָּהּ שֶׁהָיָה מִשְׁמִשְׁנִית.

בעל הטורים

(כח) עֵשׂוּ. ד' בַּמְסוּרָה. "הַסְּפֹלֶת
עֵשׂוּ", וְאִידָךְ: "לִמְעַן עֲשֶׂה כַּיּוֹם הַזֶּה"
(לִקְטָן ג, ב), "עֲשֶׂה סְטִים שְׁנֵאֲתִי" (תהלים קא,
ג), "עֲשֶׂה צִדְקָה" (משלי כא, ג). הָכָא אִיירִי
בְּרַמְאוֹתוֹ שֶׁל לָבֵן. וְכֵן בִּיּוֹסֵף
שֶׁחֲשָׁדוּהוּ אֲחִיו בְּרַמְאוֹת, כְּדִכְתִּיב
(לִקְטָן ג, ב) "וַיֵּאֱתָם חֲשַׁבְתָּם עָלֵי רַעַה". וְכֵן
"עֲשֶׂה סְטִים שְׁנֵאֲתִי" – אוֹתָן שְׁעוֹשִׁין
רַמְאוֹת, כְּלָבֵן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ. "עֲשֶׂה
צִדְקָה" – זֶה יוֹסֵף שֶׁעֲשָׂה צִדְקָה עִם
אֲחָיו, שֶׁהֵם חֲשָׁבּוּהוּ לְרַעַה וְהוּא
חֲשָׁבָה לְטוֹבָה. תוֹרָה כֵּס
(לג) מֵאֵהֶל. ד' בַּמְסוּרָה. "וַיֵּצֵא מֵאֵהֶל
לֵאָה", "מֵאֵהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר" (ויקרא א, א),
"וַיֵּאֱהֶיָה (מִתְחַלֵּף) מֵאֵהֶל אֶל אֵהֶל" (דברים

(ד) וְרַחֵל לָקְחָהּ אֶת־הַתָּרְפִים וַתִּשְׁמֶם בְּכֹר הַגָּמֶל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמָּשֵׁשׁ לָבֶן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מֵצָא:

לד ורחל נסיבת ית צלמנא ושותנון בעביטא דגמלא ויתבת עליהון ומשיש לבן ית כל משכנא ולא אשכח:

כ"ט • בְּכֹר הַגָּמֶל • לְשׁוֹן פְּרִים וּכְסֻתּוֹת, פְּתִירוֹמוֹ: | וּב' עֲרוּבִין': (דף יו') 'הַקִּיפּוּהָ בַּעֲבִיטִין', וְהֵן עֲבִיטֵי 'בַּעֲבִיטָא דְגָמְלָא', וְהִיא מְרַדַּעַת הָעֲשׂוּיָה כְּמִין כֹּר.

(ה) וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אֲלֵי־חֵל בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִי לֹא אוֹכֵל לָקוֹם מִפְּנֵיךְ כִּי־דָרְדַּךְ נָשִׁים לִי וַיַּחֲפֵשׂ וְלֹא מֵצָא אֶת־הַתָּרְפִים:

לה ותאמר אל אביה אל יחל בעיני אדני כי לוא אוכל לקום מפניך כי דרדך נשים לי ויחפש ולא מצא את התרפים:

(ו) וַיַּחֲר לִיעֲקֹב וַיִּרְב בְּלָבֶן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבֶן מַה־פָּשַׁעִי מַה חָטָאתִי כִי דָלַקְתָּ אַחֲרָי:

לו ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי:

כ"י • דָּלַקְתָּ • רַדַּפְתָּ, כְּמוֹ: (איכה ד) "עַל הַהָרִים דָּלַקוּנוּ", וְכֵמוֹ: (שמואל א יז) "מִדָּלַק אַחֲרֵי פִלִּשְׁתִּים".

(ז) כִּי־מִשְׁשַׁת אֶת־כָּל־כְּלִי מַה־מֵּצְאתָ מִכָּל כְּלִי בֵיתְךָ שֵׁים כֹּה נִגְדַּר אֲחִי וְאַחֶיךָ וַיּוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ: כ"ט • וַיּוֹכִיחוּ • וַיִּכְרְרוּ עִם מִי הִדִּין, אֶפְרוֹבִי"ר בִּלְעָז.

זו אחי משששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך שוי הקא קדם אחי ואחייך ויוכיחו בין שנינו:

(ח) זֶה עֲשִׂוִּים שָׁנָה אֲנֹכִי עֹמֵךְ רַחֲלִיךָ וְעֵינֶיךָ לֹא שָׁפְלוּ וַאֲלִי צֹאנְךָ לֹא אֲכָלְתִּי:

חז זה עשוים שנה אנכי עמך רחליך ועיניך לא שפלו ואלי צאנך לא אכלתי:

כ"י • לֹא שָׁפְלוּ • לֹא הִפִּילוּ עֲבוּרָם, כְּמוֹ: (הושע ט) "רַחֵם מִשְׁכִּיל", (איוב כא) "תִּפְלֹט פָּרְתוֹ וְלֹא תִשָּׁכַל". | וַאֲלִי צֹאנְךָ • (ב"ק סה) מִפָּאן אֲמָרוֹ: אֵיל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי

זח לח דנן עסרין שנין אנא עמך רחליך ועיניך לא אתפילו ודכרי ענך לא אכלתי:

(ט) טִרְפָּה לֹא־הִבֵּאתִי אֵלַיךְ אֲנֹכִי אַחֲצֹנָה מִיָּדִי תִּבְקַשְׁנָה וְגִנְבְּתִי יוֹם וְגִנְבְּתִי לַיְלָה:

טז טרפה לא הבאתי אליך אנכי אחצונה מידי תבקשנה וגנבתי יום וגנבתי לילה:

כ"י • טִרְפָּה • עַל־יְדֵי אָרִי וְזָאֵב. אֲנֹכִי אַחֲצֹנָה • לְשׁוֹן: (שופטים כ) "קָלַע בְּאֶבֶן אֶל־הַשַּׁעֲרָה וְלֹא יִחְטָא", (מלכים א א) "אֲנִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חֲטָאִים", חֲסָרִים. 'אֲנֹכִי אַחֲצֹנָה' אִם חֲסָרָה, חֲסָרָה לִי, שְׁמִידֵי תִּבְקַשְׁנָה.

בעל הטורים

הַיָּמִים א' יז, ח, "וַיִּתְּצֵךְ לְנִצָּח וְגו' וַיִּסְתַּחֲף מֵאֲהֶל" (תהלים נב, ז). פִּירוּשׁ, בְּשַׁעֲרָה שְׁהוּקָם הַמִּשְׁכָּן נִאֲסָרוּ הַבָּמוֹת, וְהֵינּוּ "וַיִּקְרָא אֵלָיו מֵאֲהֶל מוֹעֵד" דִּקְא. לֵאחֹר שְׁעָבְרוּ הַיִּרְדֵּן הוֹתֵרוּ הַבָּמוֹת עַד שֶׁבָּאוּ לְשִׁילָה, וְהֵינּוּ "וַיִּצָּא מֵאֲהֶל לֵאדָה", דְּהֵינּוּ הַמִּשְׁכָּן שֶׁשָּׂאוֹ בְּצֹלָל שֶׁבֶא מִשְׁבֵּט יְהוּדָה שִׁינָא מֵלֵאדָה.

וַיִּבֵּא בֵּאֶהֱל רַחֵל, זֶה שִׁילָה שֶׁבְּחֶלֶק יוֹסֵף. וְאִזּוּ וְאֶהְיָה מִתְּהַלֵּךְ מֵאֲהֶל אֶל אֶהֱל, מִשִּׁילָה לְנוֹב וּמִנוֹב לְגִבְעוֹן וּמִשָּׁם לְבֵית הָעוֹלָמִים, וְאִזּוּ נִאֲסָרוּ הַבָּמוֹת לְעוֹלָם, וְהֵינּוּ "וַיִּתְּצֵךְ לְנִצָּח וְגו' וַיִּסְתַּחֲף מֵאֲהֶל", שְׁלֵא הָיָה שֵׁם הַיִּתֵּר. אֲדוּנִי אֲנִי הָרֵא"ש וְל: תורה לד (לח) לוא. ב' בַּמִּסֻּדָּה מִלֵּאִים. "לֹא יִשָּׂא עֹנּוֹ: תורה לו

אֹכֵל לָקוֹם מִפְּנֵיךְ", "אִם לֹא יִגִּיד וְנִשָּׂא עֹנּוֹ" (ויקרא ד, א). לֹמוֹר, "לֹא אֹכֵל לָקוֹם מִפְּנֵיךְ" מִפְּנֵי הַתָּרְפִים, אֲכָל מִפְּנֵי אַחֵר אֲקוּם. כִּי הִיכִי דִּדְרָשִׁינוּ הֵתָם (שְׁבוּעַת לז, א) "אִם לֹא יִגִּיד" – פִּירוּשׁ: לְדֵינִים – "וְנִשָּׂא עֹנּוֹ". אֲכָל לֵאחֹר אִם לֹא יִגִּיד, בְּשִׁבְלִי זֶה לֹא יִשָּׂא עֹנּוֹ: תורה לו

אֲנֹכִי אֲחַטְטָנָה • תַּרְגוּמוֹ 'דַּהֲוָה שְׁגָא מִמִּנְנָא',
שְׁהִיתָה נִפְקֶדֶת וּמַחְסֶרֶת, כְּמוֹ: (במדבר לא) "וְלֹא נִפְקֶד
מִמֶּנּוּ אִישׁ", תַּרְגוּמוֹ: 'וְלֹא שְׁגָא'. גִּנְבְּתִי יוֹם וּגְנִבְתִּי
לִילָה • גְּנוּבֶת יוֹם אוֹ גְּנוּבֶת לַיְלָה, הַכֹּל שְׁלֵמָתִי.
גִּנְבְּתִי • כְּמוֹ: (איכה א) "רַבֹּתִי בַּגּוֹיִם, שְׁרָתִי בַּמַּדִּינּוֹת",
(ישעיה א) "מִלְאַתִּי מִשְׁפָּט", (הושע י) "אֶהְבֵּתִי לְדוֹשׁ".

(מ) הִיִּיתִי בַּיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וְקָרַח בְּלִילָה וַתִּדָּר
שְׁנָתִי מִעֵינַי:
מִהִיִּיתִי בִּימְמָא אֲכַלְנִי שְׂרָבָא וּגְלִידָא
(הנה) נחית עלי בליליא ונדד שנתי מעיני:

כ"י • אֲכַלְנִי חֶרֶב • לְשׁוֹן "אֵשׁ אוֹכְלָה". וְקָרַח • כְּמוֹ: (תהלים קמז) "מִשְׁלִיךְ קִרְחוֹ", תַּרְגוּמוֹ: 'גְּלִידָא'. שְׁנָתִי •
לְשׁוֹן שָׁנָה.

(מא) זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אֲרִבַּעַ
עֲשָׂרָה שָׁנָה בְּשֵׁתִי בְּנֶתְיֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצִאֲנֶיךָ
וַתַּחֲלֶף אֶת־מִשְׁכְּבִתִּי עֲשֶׂרֶת מָנִים:
מא דנן לי עשרין שנין בביתך פלחתיך ארבע
עשרי שנין בבתין בנתיך ושת שנין בצינך
ואשניתא ית אגרי עשר זמנין:

כ"י • וַתַּחֲלֶף אֶת־מִשְׁכְּבִתִּי • הִיִּית מִשְׁנָה תְּנַאי שְׂבִינִינוּ מִנְקוּד לְטָלוּא, וּמַעֲקָדִים לְכַרְדִּים.

(מב) לוֹלִי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם וּפָחַד יִצְחָק הָיָה
לִי כִי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת־עֲנִי וְאֶת־יָגִיעַ כְּפִי
רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אִמִּישׁ:
מב אילולא פון אלהה דאבא אלהה
דאברהם וידחיל לה יצחק הנה כסעדי ארי
כען ריקן שלחתי ית עמלי וית ליאות ידי
גלי קדם יי ואוכח ברמשא:

כ"י • וּפָחַד יִצְחָק • לֹא רָצָה לוֹמַר: 'אֱלֹהֵי יִצְחָק',
שְׂאִין הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא מִיַּחַד שְׁמוֹ עַל הַצְדִּיקִים
בְּחַיֵּיהֶם, וְאִף־עַל־פִּי שְׁאָמַר לוֹ בְּצִאֲתוֹ מִבְּאֵר שָׁבַע:
"אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם אָבִיד וְאֱלֹהֵי יִצְחָק", בְּשִׁבְלִי

שְׂכַחוּ עֵינָיו וְהָרִי הוּא כְּמַת, יַעֲקֹב נִתְּנָא לוֹמַר
"אֱלֹהֵי", וְאָמַר: "וּפָחַד יִצְחָק". וַיּוֹכַח • לְשׁוֹן תּוֹכְחָה
הוא, ולא לשון הוכחה הוא.

♦ שבת קודש ט' כסלו ♦

(מג) וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבְנוֹת בְּנָתֵי וְהִבְנִים
בְּנֵי וְהִצְאֵן צֹאנִי וְכָל אֲשֶׁר־אֶתָּה רֹאֶה לִי־הוּא
וּלְבָנָתִי מִה־אֵעֱשֶׂה לְאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לְבָנִיהֶן אֲשֶׁר
יִלְדוּ:
מג ואתיב לבן ואמר לייעקב הבנות בנתי והבנים
בני וצאן צאני וכל אשר אתה ראה לי הוא
הוא ולבנתי מה אעשה לאלה היום או לבניהן אשר
ילדו:

כ"י • מִה־אֵעֱשֶׂה לְאֵלֶּה • אִיךָ תַּעֲלֶה עַל לְבִי לְהַרְע לָהֶן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבת פרשת וישב ה'תשי"א)

לָבָן טָעַן לַיַּעֲקֹב אֲבִינוּ (וְכָר טוֹעֲנִים יוֹרְשֵׁי לָבָן שְׂבָכָל דּוֹר
לְנֻכְדִּיו שֶׁל יַעֲקֹב) "הַבְּנוֹת בְּנוֹתֵי וְהַבְּנִים בְּנֵי וְהִצְאֵן צֹאנִי":
בְּשִׁלְמָא אֶתָּה (יעקב) בַּעֲצָמֶיךָ – יְהוּדִי זָקֵן שֶׁשִּׁיף לְדוֹר
הַיָּשָׁן – יָכוֹל לְהַתְנַהֵּג כְּרֻצָּנָה, לְלַמּוֹד תּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה,
אֲבָל מָה רֻצָּנָה מִהִלְדִּים?! הַיְלָדִים הַצְעִירִים שֶׁנִּמְצְאוּ
בְּזִמְנָן מוֹדְרָנִי – טוֹעֵן לָבָן – שִׂיכִים לִי, "הַבְּנוֹת בְּנוֹתֵי
וְהַבְּנִים בְּנֵי", וְלָמָּה הֵנָּה עוֹשָׂה אוֹתָם בְּעַל־יָמוֹם
("קֹאֲלִיקֶסס") שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְהַתְאִים אֶת עַצְמָם לְהַנְהִיגָת

הַעוֹלָם?! רֻצָּנָה לְלַמְּדֵם יְהוּדוּת – מִהִיכִי תַתִּי, אֲבָל עֲלִיךָ
לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּצוּרָה מוֹדְרָנִית, בְּאִמְצָעִים חֲדָשִׁים, וְלֹא
לַעֲשׂוֹתָם "בְּטָלְנִים!"
וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה – מִמְּשִׁיף לְטָעוֹן – "הִצְאֵן צֹאנִי": בְּנוֹעַ
לְתוֹרָה וּתְפִלָּה – אֵינִי מִתְעַרֵּב, אֲבָל עֲנִי מִסְחָר, "הִצְאֵן"
– "צֹאנִי", עֲלִיךָ לְהַתְנַהֵּג בְּדָרְכִים שְׁלִי, דָּרְכִים שֶׁל לָבָן
הָאֲרָמִי, שֶׁלֹּא לְהַתְחַשֵּׁב בְּאִיסוּרֵי שֶׁל רִמָּאוֹת, הַשְׁגָּת גְּבוּל
וְכִיצָא בְּהֶם. שָׁפֹן, בְּהַנְהִיגָה שְׁלֵף לַעֲסוֹק בְּעֵינֵי מִסְחָר

שיעור יומי לשבת קודש ט' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת ויצא עה

בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהָצֵאן צֹאנִי, עַל עֲנָנִים אֶלֶּה מִסֵּר יַעֲקֹב אֶת נַפְשׁוֹ (פָּאָמְרוּ) "עֲבַדְתִּיךָ" אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשֵׁתִי בְּנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ" שִׁיְהִיו עַל־פִּי תוֹרָה, שְׁעַל־דִּי־זֶה יִתְבָּרְרוּ נִיצוּצוֹת הַקְדוּשָׁה שְׁנִמְצָאִים בְּרִשּׁוֹתָיו שֶׁל לָבֵן, וְיוֹמֶשֶׁךָ אֱלֻקוֹת גַּם בְּדַבָּרִים הַגִּשְׁמִיִּים.

עַל־פִּי תוֹרָה, קָשָׁה "לַעֲשׂוֹת חַיִּים" ("מֵאֲכֹן אֶלְעָבֵן").
וְעַל־זֶה מִסֵּר יַעֲקֹב אֶת נַפְשׁוֹ כֹּל כ' שָׁנָה שֶׁהָיָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל לָבֵן – "וַתִּדָּד שָׁנָתִי מֵעֵינַי", וְעַד שֶׁ"לֹא שָׁכַב" – לֹא רָק בְּשִׁבְלֵי עֲנָנִים רוֹחֲנִיִּים, כְּלִימוּד הַתוֹרָה בְּבֵית עֶבֶר, אֶלֶּא גַם עַל עֲנָנִים שְׁאוּדוֹתָם טוֹעֵן לָבֵן שֶׁשִּׁיכִים אֵלָיו, "הַבְּנוֹת

(מד) וְעַתָּה לֵכָה נִכְרַתָּה בְּרִית אֲנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעַד

בֵּינִי וּבֵינֶךָ:

כֹּה"י • וְהָיָה לְעַד • הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא.

(מה) וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימָהּ מִצֵּבָה:

מה וְנָסִיב יַעֲקֹב אֶבְנָא וְזִקְפָּה קָמָא:

מִן וַאֲמַר יַעֲקֹב לְאַחֲוָהִי לְקוּטוֹ אֶבְנִין וְנָסִיבֻ
אֶבְנִין וְעַבְדֻ דְּגוּרָא וְאֶכְלוּ תַמְזֵן עַל דְּגוּרָא:

(מו) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאָחִיו לְקַטְו אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים
וַיַּעֲשׂוּ־גֹל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגֹּל:

כֹּה"י • לְאָחִיו • הֵם בְּנָיו שֶׁהָיוּ לוֹ אַחִים, נְגָשִׁים אֵלָיו לְצָרָה וּלְמַלְחָמָה (כ"ד).

מִן וַקְרָא לָהּ לָבֵן יְגֵר שְׁהִדּוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא
לָהּ גִלְעָד:

(מז) וַיִּקְרָא־לָוּ לָבֵן יְגֵר שְׁהִדּוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לָו גִלְעָד:

כֹּה"י • יְגֵר שְׁהִדּוּתָא • תְּרַגְמוּ שֶׁל גִלְעָד.

מִח וַאֲמַר לָבֵן דְּגוּרָא הֲדִין סְהִיד בֵּינִי וּבֵינֶךָ
יוֹמָא דִּין עַל כֵּן קָרָא שְׁמָה גִלְעָד:

(מח) וַיֹּאמֶר לָבֵן הֲגַל הָיָה עַד בֵּינִי וּבֵינֶךָ הַיּוֹם
עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גִלְעָד:

כֹּה"י • (עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ) גִלְעָד • גַּל עֵד.

מִט וְסִכּוּתָא דִּי אָמַר יִסֹּף מִימְרָא דִּי בֵּינִי
וּבֵינֶךָ אֲרִי נִתְפַּסֵּי גֵבֵר מִחֲבֵרָה:

(מט) וְהִמְצַפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצְחָק יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי
נִסְתֵּר אִישׁ מִרְעֵהוּ:

אֶחָד מֵהֶם לְחִבְרוֹ: "יִצְחָק ה' בֵּינִי וּבֵינֶךָ" אִם תַּעֲבֹר
אֶת הַבְּרִית'. כִּי נִסְתֵּר • וְלֹא נִרְאָה אִישׁ אֶת רַעְהוּ.

כֹּה"י • וְהִמְצַפָּה אֲשֶׁר אָמַר וְגו' • וְהִמְצַפָּה אֲשֶׁר בְּהֹר
הַגִּלְעָד, וְכִמוֹ שֶׁכָּתוּב: (שׁוֹפְטִים יא) "וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפָּה
גִלְעָד". וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָה מִצְפָּה? לִפִּי שְׁאֵמַר כֹּל

נִ אִם תַּעֲנִי יֵת בְּנָתִי וְאִם תִּסָּב נָשִׁין עַל בְּנָתִי
לֵית אֲנִשׁ עֲמָנָא חֲזִי מִימְרָא דִּי סְהִיד בֵּינִי
וּבֵינֶךָ:

(נ) אִם־תַּעֲנֶנָּה אֶת־בְּנָתִי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנָתִי
אִין אִישׁ עֲמָנֹו רֵאָה אֱלֹהִים עַד בֵּינִי וּבֵינֶךָ:

כֹּה"י • בְּנָתִי בְּנָתִי • ב' פְּעָמִים, אִף בְּלָהָה וְזִלְפָּה בְּנוֹתָיו הָיוּ מִפְּלִגְשׁ. אִם־תַּעֲנֶנָּה אֶת־בְּנָתִי • לְמִנְעַ מֵהֶם
עוֹנֶת תִּשְׁמִישׁ (יוֹמָא עז).

נא וַאֲמַר לָבֵן לְעַקֵּב הָא דְּגוּרָא הֲדִין וְהָא
קָמָא דִּי אֶקִּימִית בֵּינִי וּבֵינֶךָ:

(נא) וַיֹּאמֶר לָבֵן לְעַקֵּב הִנֵּה הֲגַל הָיָה וְהִנֵּה הִמְצַבָּה
אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ:

כֹּה"י • יָרִיתִי • כְּמוֹ: "יָרָה בָּיָם", כְּזֶה שֶׁהוּא יוֹרֵה הַחֵץ.

נב סֶהִיד דְּגוּרָא הָדִין וְסִהֲדָא קָמָא אַם אָנָא
לא אַעֲבֵר לְוִתְךָ יְת דְּגוּרָא הָדִין וְאִם אַתְּ לֹא
תַעֲבֵר לְוִתִּי יְת דְּגוּרָא הָדִין וְיֵת קָמָתָא הָדָא
לְבִישׁוֹ:

(נב) עַד הַגֵּל הַזֶּה וְעַד הַמִּצְבָּה אִם־אֲנִי לֹא־אֶעֱבֹר
אֵלַיִךְ אֶת־הַגֵּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי
אֶת־הַגֵּל הַזֶּה וְאֶת־הַמִּצְבָּה הַזֹּאת לָרְעָה:

כ"י • אִם־אֲנִי • הָרִי 'אִם' מְשֻׁמַּשׁ בְּלִשׁוֹן 'אֲשֶׁר', כְּמוֹ: (לעיל כד) "עַד אִם דְּבַרְתִּי דְּבָרִי". לָרְעָה • (כ"ד) לָרְעָה
אִי אַתָּה עוֹבֵר, אָבֵל אַתָּה עוֹבֵר לְפָרְקֻמְטִיא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 129)

רש"י "רַיִן דְּאִוְרִיתָא, חֵלֶק הַנִּסְתֵּר שֶׁבַתְוִרָה? אֵלָּא, הַמִּחְצָה
הַמְבְּדִילָה בֵּין גִּלְיָא דְתוֹרָה לְבֵין פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה אֵינָה
חֻמָּה, אֵלָּא גֵל, שְׂאֵפְשֵׁר לַעֲבֹר אוֹתוֹ לְטוֹבָה. בְּכָךְ מַעֲבִיר
ה'גֵּל' עֲצָמוֹ אֶת הַפִּסְקָא שֶׁמִּתֵּר וְאֵף צָרִיךְ 'לַעֲבֹר אוֹתוֹ',
כְּאֲשֶׁר בְּטוֹל הַמִּחְצָה אֵינוֹ לָרְעָה ח"ו אֵלָּא לְטוֹבָה.

וְאִם אַתָּה לֹא תַעֲבֹר אֵלַי אֶת הַגֵּל הַזֶּה . . לָרְעָה (לא),
(נב)

אָבֵל אַתָּה עוֹבֵר לְפָרְקֻמְטִיא (רש"י)

מְבַאֵר בְּחִסְדוֹת, שֶׁ"גֵּל" רוֹמֵז לְ"ג"ג בְּעִמּוֹר. וְיֵשׁ לְבָאֵר אֶת
הַקִּשּׁוֹר שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. דְּהֵנָּה לְכַאוּרָה קִשְׁיָה, כִּי צִד גֵּלָה

נג אֱלֹהִים דְּאֶבְרָהִם וְאֱלֹהִים דְּנִחֹר וְנִחֹר יְדוֹנִין
בִּינָנָא אֱלֹהִים דְּאֶבְרָהִם וְקִיָּים יַעֲקֹב בְּדִדְחִיל
לֵה אֶבְרָהִי יִצְחָק:

(נג) אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם וְאֱלֹהֵי נִחֹר יִשְׁפֹּטוּ בֵּינוֹנוּ אֱלֹהֵי
אֲבִיהֶם וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בְּפֶתֶח אָבִיו יִצְחָק:

כ"י • אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם • קִדְּשׁ (כ"ד) • וְאֱלֹהֵי נִחֹר • חוּל • אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם • חוּל.

נד וְנִגְסֵי יַעֲקֹב נִקְסְתָּא בְּטוּרָא וְקָרָא לְאַחֵיהּ
לְמִיכָל לְחָמָא וְאַכְלוּ לְחָמָא וְכִיתוּ בְּטוּרָא:

(נד) וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בְּהָר וַיִּקְרָא לְאַחָיו לְאָכֹל־לֶחֶם
וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיִּלְּנוּ בְּהָר:

מאָכֵל קְרוֹי לְחֵם, כְּמוֹ: (דניאל ה) "עֲבַד לְחֵם רַב", (ירמיה
יא) "נִשְׁחִיתָה עֵץ בְּלִחְמוֹ".

כ"י • וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח • שְׁחַט בְּהֵמוֹת לְמִשְׁתָּה •
לְאַחָיו • לְאוֹהֲבָיו שְׁעִם לְבָן • לְאָכֹל־לֶחֶם • כֹּל דְּבַר

א וְאַקְדָּם לְבָן בְּצִפְרָא וְנִשְׁק לְבָנוֹהֵי וְלִבְנֹתָהּ
וּבְרִיף יִתְהֵן וְאֶזֶל וְתֵב לְבָן לְאַתְרָהּ:

לב (א) וַיִּשְׁפֹּם לָבָן בַּפֶּקֶר וַיִּנְשֹׁק לְבָנוֹ וְלִבְנֹתָיו
וַיִּבְרַךְ אֹתָהֶם וַיִּלְדוּ וַיֵּשֶׁב לָבָן לְמִקְמוֹ:

ב וַיַּעֲקֹב אֶזֶל לְאַרְחָה וַעֲרֵעוּ בֵּה מִלֶּאכְיָא
דִּינִי:

(ב) וַיַּעֲקֹב הִלָּךְ לְדֶרֶכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בּוֹ מִלֶּאכִי אֱלֹהִים:

כ"י • וַיִּפְגְּעוּ־בּוֹ מִלֶּאכִי אֱלֹהִים • מִלֶּאכִים שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּאוּ לְקִרְאָתוֹ לְלוֹתוֹ לְאֶרֶץ.

ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כִּד חֲזָנוּן מִשְׁרִיתָא מִן קָדָם
יִי דִין וְקָרָא שְׂמָא דְאַתְרָא הַהוּא מִחְנִים:
פ פ פ

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב בְּאֲשֶׁר רָאִם מִחְנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא
שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מִחְנִים:

כ"י • מִחְנִים • שְׁתֵּי מִחְנוֹת, שֶׁל חוּצָה לְאֶרֶץ שְׂבָאוּ עִמּוֹ עַד כָּאן, וְשֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׂבָאוּ לְקִרְאָתוֹ (כ"ד)

: ותנחומא

פפפ קמ"ח פסוקים. חלק"י, מחנ"ם סימן חסלת פרשת ויצא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסד - רסו

בעל הטורים

לב (ג) מִחְנִים. נוטריקון: מאותן תיילים נטל יַעֲקֹב מִלֶּאכִים.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ג' כסלו מפרק יח עד סוף פרק כב	יום רביעי - ו' כסלו מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שני - ד' כסלו מפרק כג עד סוף פרק כח	יום חמישי - ז' כסלו מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שלישי - ה' כסלו מפרק כט עד סוף פרק לד	יום שישי - ח' כסלו מפרק מד עד סוף פרק מח
שבת קודש - ט' כסלו פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ג' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 310, והנה במ"א כתב... עד עמ' 310, דוקא.

קונטרס אחרון

- 1 וְהֵנָּה, בְּמָקוֹם אַחֵר¹¹ כְּתִיב¹² שְׁרָמָה – 248 מִצְוֹת עָשָׂה הֵן
2 בְּה' חֲסִידִים – שֶׁל דָּא דִּאֲצִילוֹת, שְׁכַל מִצְוֹת עָשָׂה, הִיא הִרִי
3 כְּלִי לַחֲסִיד וְלַהֲמַשְׁכַּת אֱלֻקוֹת, וְשָׁם¹³ – 365 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה
4 בְּה' גְּבוּרֹת וְכוּ', – שֶׁל דָּא דִּאֲצִילוֹת, שְׁגִבּוּרוֹת הֵן הִרִי עֵינֵי
5 שֶׁל צִמְצוֹם וְהִגְבָּלָה –
6 בָּאוֹת מִזֶּהן מִצְוֹת הָלֹא –
7 תַּעֲשֶׂה שֶׁהֵן הִגְבָּלָה 1
8 לַעֲצִירַת הַשְּׁפַעַת הַקְדוּשָׁה 2
9 שֶׁלֹּא תִּגְיעַ לִ"חִיצוֹנִים", 3
10 וּבְמָקוֹם אַחֵר כְּתִיב¹³ 4
11 שֶׁהֵן – תַּרְיָג (613) 5
12 הַמִּצְוֹת, הֵן תַּרְיָג אֲרָחִין 6
13 נִמְשָׁכִין מִחֵד אֲרָחָא כו', 7
14 – 613 דְּרִכִּים (הַמִּשְׁכּוֹת). 8
15 הַנִּמְשָׁכֹת מִ"דֶּרֶךְ" אַחַת 9
16 (מִקּוֹר וְהַמִּשְׁכָּה), שֶׁהוּא 10
17 לִבְנוֹנִית וְכוּ'. – לֹבֵן 11
18 וְחֹסֶד שֶׁל "כְּתֵר עֲלִיּוֹן", 12
19 שֶׁם אֵין גְּבוּרָה כָּלֵל, כִּפִּי 13
20 הַלְשׁוֹן בּוֹדֵהר (שֶׁם): "לִית" 14
21 שְׁמַאלָא בַּהֲאֵי עֲתִיקָא – 15
22 אֵין שְׁמַאל וְגִבּוּרָה 16
23 בִּ"עֲתִיק" (בִּפְנִימִיּוֹת) 17
24 הִ"כְתֵר", כִּי אִם חֲסִידִים
25 בְּלִבְד. הִרִי לִכְאוּרָה יֵשׁ בְּכָךְ מִשּׁוֹם סְתִירָה: כֹּאן הוּא אוֹמֵר
26 שְׁרָמָה הַמִּצְוֹת הֵן בְּכֻלָּם שֶׁל עֶשֶׂר סְפִירוֹת דו"א, וּבּוֹדֵהר
27 אוֹמֵר שְׁרָמָה מִצְוֹת עָשָׂה הֵן בְּה' חֲסִידִים, וְשֶׁס"ה לֹא תַעֲשֶׂה
28 בְּה' גְּבוּרֹת שֶׁל דָּא, וּבְמָקוֹם אַחֵר בּוֹדֵהר הוּא אוֹמֵר,
29 שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן בְּמַדְרִיגָה שְׁהִיא "לִבְנוֹנִית" (הַלֹּבֵן שֶׁל "כְּתֵר
30 עֲלִיּוֹן") שְׁאֵין בָּהּ גְּבוּרֹת כָּלֵל? אֲךָ הָעֵינֵי, שְׁכָל הַמִּצְוֹת
31 לְתַקֵּן רָמָה – 248 אַבְרִי "זְעִיר אֲנִפִּין", עַל־יְדֵי הַמִּשְׁכָּת
32 אוֹר אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּמִחֵין, הַכְּלִילִין בְּה' חֲסִידִים
33 וְה' גְּבוּרֹת, – עַל דֶּרֶךְ־מִשְׁל בְּאִדָם, הַנְּטִיָּה בְּמוֹחַ לַחֲסִיד
34 וּלְגִבּוּרָה; הִרִי, כִּיּוֹן שֶׁעֵינֵי הַמִּצְוֹת הוּא לְתַקֵּן רָמָה הָאֲבָרִים
35 שֶׁל דו"א – לִכֵּן אוֹמְרִים, שֶׁמִּצְוֹת הֵן בְּכֻלָּם שֶׁל הַסְפִּירוֹת
36 דו"א. וְכִיּוֹן שֶׁמִּתְקַנִּים רָמָה הָאֲבָרִים דו"א עַל יְדֵי הַמִּשְׁכָּת
37 "אוֹר אֵין סוֹף" בְּמוֹחֵין, שֶׁהֵם בְּה' חֲסִידִים וְה' גְּבוּרֹת – לִכֵּן
38 הוּא אוֹמֵר לַעֲמִים שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן בְּה' חֲסִידִים וְה' גְּבוּרֹת.
39 וּמִקּוֹר הַמִּחֵין הוּא לִבְנוֹנִית כו', – שֶׁל "כְּתֵר", הוּא הָעֵינֵי
40 וְחִפְּזֵי הָעֲלִיּוֹן לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר לְמַטָּה לְרָמָה אַבְרִין
41 דִּ"זְעִיר אֲנִפִּין", – דו"א לִגְבִי "כְּתֵר" נִקְרָאת "מַטָּה" לִגְבִי
42 "מַעֲלָה", וּמִתְחַלֶּקֶת הַמִּשְׁכָּה לְתַרְיָג – 613 הַמִּשְׁכָּת
43 פְּרִימִיּוֹת, לְפִי בְּחִינַת עֶרֶךְ הַמִּצְוֹת, כְּגוֹן בְּצִדְקָה וְנִמְלִיּוֹת

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ בראשית כרך ג' ע' תעא ובכ"מ". 12. ראה ע"ח שער קיצור אבי"ע פ"ד. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קכט, א". 14. סוטה יד, א.

7 הזה עיקר הביורור הוא על ידי תפלה, אומר רבנו הזקן להלן
8 (קסב, ב) שבדורות הראשונים, שהיו אז "נשמות האלקית
9 גדולי הערך", נעשה הביורור באופן מהיר, בקריאת שמע
10 והברכות שלפני קריאת שמע, ופסוקי דזמרה בקיצור בלבד –
11 אך בזמן הזה, כשאין נשמות גבוהות כאלו, נדרש הביורור על
12 ידי תפלה.

1 המצוות היא הרי בארץ ישראל, לכן רצה כל כך משה רבנו
2 להיכנס לארץ ישראל ולקיים המצוות התלויות בארץ.
3 על-כילפנים, הוסבר כאן, מדוע עיקר הביורור הוא על ידי
4 תפלה, למרות שתורה היא למעלה מתפלה; שכן הביורור של
5 תפלה הוא העלאת ניצוצי התהו לשורשם הגבוה ביותר
6 בתהו, ועל ידי כך – למעלה יותר, עד ב"אין סוף". ומה שבזמן

יום שני ד' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 310, והנה לקיום מצוה... עד עמ' קנו, אחורי כו'.

50 ולמשל אפר הוא הרי המהות והעצם של העץ שנשרף והפך
51 לאפר. העץ היה מורכב מארבעת היסודות אש, רוח, מים, עפר,
52 ועל ידי שריפתו, נתנדפו שלשת היסודות אש, רוח, מים –
53 בעשן, ונשאר יסוד העפר בלבד, שהוא האפר, הרי למרות
54 שהוא אותו מהות ועצם
55 של העץ, אבל אין לאפר
56 שום ערך לגבי העץ שהיה
57 "עץ נחמד למראה וטוב
58 למאכל", וכעת הוא אפר
59 בלבד. כך, למשל, אין
60 שום ערך למדת החסד
61 והאהבה של אברהם
62 אבינו כפי שנשמתו היא
63 בגוף, לגבי מדת וספירת
64 החסד שבספירות
65 העליונות. על כל פנים,
66 הרי שאינו דבק אפילו לא
67 במדות העליונות – כי אם
68 במציאותן בלבד ולא
69 במהותן. וכל-שכן –
70 שאינו דבק באור אין

קונטרס אחרון

והנה לקיום מצוה

שא"א לעשות ע"י אחרים מבטלין ת"ת ואפי' מעשה
מרכבה וכש"כ תפלה שהיא בחי' מוחין ודו"ר שכליים
והטעם כנ"ל. ועוד זאת שבאמת מאד גדלה וגבהה
מעלת המצות מעשיות וכן לימודם על מעלת המוחין
שהן דו"ר שכליים כי הגם דכתיב ולדבקה בו ע"י
מדותיו מ"מ אינו דבק אפי' במדות העליונות אלא
במציאותן ולא במהותן וכמ"ש ואנכי עפר ואפר וכש"כ
באור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא בי' באורו
והתפשטות החיות ממנו ית' כ"א במציאותו שהוא
שמחיה את כולם ולא במהותו אפי' לעליונים כמ"ש
קדוש ק' ק' ה' צבאות כו' לבד עלולים הנאצלים
משיגים כ"א בעילתו כפי הסדר שבע"ה בהתלבשות

13 והנה, לקיום מצוה שא"א אפשר לעשות על-ידי אחרים
14 מבטלין תלמוד תורה¹⁵, ואפלו – הענינים הנעלים ביותר
15 בתורה, מעשה מרכבה, וכל-שכן – שמבטלים תפלה שהיא
16 בחינת מוחין ודחילו ורחימו – יראה ואהבה שכליים, והטעם
17 בנזכר לעיל. – בגלל ענין
18 ביורור הניצוצות הנעשה
19 על ידי מצוות מעשיות,
20 שזה דוקא הוא תכלית
21 ההשתלשלות. ועוד זאת,
22 ששאמת מאד גדלה
23 וגבהה מעלת המצות
24 מעשיות, וכן לימודם, –
25 של ההלכות, על מעלת
26 – וגדלות, המוחין שהן
27 דחילו ורחימו – יראה
28 ואהבה שכליים. –
29 העליונות מתבטאת (נוסף
30 על ביצוע הכוונה
31 העליונה בענין
32 ה"ביורור") גם
33 בהתאחדות הנפש עם

71 סוף ברוך-הוא, דלית מחשבה תפיסא ביה – שאין מחשבה
72 ה"תופסת" בו, באורו והתפשטות החיות ממנו יתברך, – אי
73 אפשר להיות "תפיסא" באור זה, בריאם במציאותו, שהוא –
74 אורו יתברך, שממחה את כלם, ולא במהותו, – במהותו אי
75 אפשר להיות "תפיסא", אפלו – לא ל – נבראים ולמלאכים של
76 העולמות עליונים, כמו שכתוב¹⁸: "קדוש קדוש קדוש ה'
77 צבאות כו'", – ש"ה צבאות קדוש ומובדל מהם, כך אומרים
78 הרי השרפים, שהם מלאכים עליונים של עולם ה"בריאה", והם
79 אומרים זאת על "ה צבאות", שאפילו מהות האור קדוש
80 ומובדל מהם, לכך "עלולים הנאצלים" – המדריות של עולם
81 ה"אצילות" שהן "עלולים" מהמדריות הנעלות יותר הנקראות
82 "עילות" לגבי ה"עלולים", וה"עלול" הרי משיג את ה"עילה"
83 שלו, הם משיגים כל אחד ב"עלתו" – כפי הסדר ש – נמנה
84 ב"עין חיים" – בהתלבשות ה"פרצופים", – כפי שמסביר
85 ב"עין חיים" איך ה"פרצופים" של הספירות העליונות של
86 "אצילות" מתלבשים זה בזה, שהמלוכש הוא "עלול" של

34 אלקות, דבר הנעשה על ידי מצוות מעשיות או על ידי לימוד
35 ההלכות של המצוות המעשיות – גם בכך ישנן עליונות וגדלות
36 לגבי המוחין והאהבה ויראה שכליים, כי הגם דכתיב¹⁶:
37 "ולדבקה בו" – בהקדוש ברוך הוא, וזאת על-ידי מדותיו, –
38 שעל ידי מדת החסד והאהבה של האדם הוא נדבק במדת
39 החסד של הספירות העליונות שהן דבר אחד עם הקדוש ברוך
40 הוא, מפל-מקום אינו דבק אפלו במדות העליונות אלא
41 במציאותן, – ב"מציאות" המדות, ולא במהותן, – הוא נדבק
42 במציאות ובחיצוניות המדות בלבד, אך לא במהות ובפנימיות
43 המדות, וכמו שכתוב¹⁷: "ואנכי עפר ואפר". – שלפי
44 המוסבר ב"אגרת הקדוש" סימן ט"ו בשם המגיד ממזריטש,
45 שזאת אמר אברהם אבינו על הארת נשמתו שהאירה בגופו
46 מהאור של חסד עליון, שמבלי הבט על האהבה הגדולה (שהיא
47 מדת החסד) שהיתה לאברהם אבינו להקדוש-ברוך-הוא, עד
48 שהיה "מרכבה" לו, אמר על מדת החסד שבנשמתו, שהיא "עפר
49 ואפר" בלבד בהשוואה למדת החסד של הספירות העליונות,

12 שאפילו במשה רבנו, מצד הראיה של הנשמה (לא כפי שזה
13 מצד מצוה – כי אם מצד הנשמה) יכול הוא לראות רק את
14 ה"אחוריים" והחיצוניות, שהם המציאות של אלקות, לא
15 המהות. אך, מעשה
16 המצוות – יסביר רבנו
17 הזקן להלן – הוא ענין
18 של מהות אלקות, ובשעה
19 שיהודי אוהו
20 אתרוג בידו יחד עם שאר המינים ומקיים את המצוה – הרי
21 הוא תופס במהות האלקות. וכך הדבר בכל המצוות
22 המעשיות.

1 המתלבש – מבין ומשיג ה"עלול" ב"עילול" ו"פרצוף" שלו
2 המתלבש בו, אבל לא בנבראים אפלו – לא, בנשמות
3 דאצילות, – שלמרות שדן הרי אלקות, בכל זאת, כיוון שדן
4 כבר נפרדו מהכלים של
5 עשר ספירות, כפי שאומר
6 ב"אגרת הקודש" סימן 1 הפרצופים אבל לא בנבראים אפי' בנשמות דאצי'
7 כ"י – הן כבר נקראות 2 כמ"ש במשה רבינו ע"ה וראית את אחורי כו'. של מהות אלקות,
8 "נבראים" ואי אפשר
9 שתהיה להן "תפיסא" והשגה במהות האלקות, כמו שכתוב²⁰
10 במשה רבינו עליו השלום: "וראית את אחרי כו".²¹ –
11 את החיצוניות והמציאות של אלקות ולא את המהות; הרי,

יום שלישי ה' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנו, משא"כ מעשה המצוות... עד עמ' 312, משיג המהות.

23 ובכללות ארבעת העולמות הם כנגד ארבע הבחינות של נפש,
24 רוח, נשמה וחי, שעשיה היא נפש, יצירה – רוח, נשמה –
25 בריאה, ואצילות – חי'. הרי ש"אצילות" היא בחינת חי', שיהיא
26 – חי' היא בחינת מקיף מלמעלה ואינה מתלבשת בכלי
27 (כלל) – כמו למשל באדם
28 בחינת חי' של נשמתו היא
29 ה"מקיף" של נשמתו, שלא
30 כמו בחינת ה"נשמה"
31 שהיא השגה, או "רוח"
32 שהיא מדות וכו' שיש להן
33 הכלי שלהן בגוף, אבל
34 בחינת חי' היא בחינת
35 הנשמה שהיא "מקיף", כך
36 גם בעולמות, בחינת "חי",
37 שהיא "אצילות" – היא
38 בבחינת "מקיף", שאינה
39 מתלבשת כלל בשום כלי,
40 לא יכול הרי האדם
41 להשיג – בהיותו בגוף –
42 את מהות בחינת ומדריגת
43 "אצילות", בריאם מציאותו, – בלבד, של החסדים הפנימיים
44 ד"זעיר אנפין" – הוא יכול "לתפוס" ולהשיג, על-ידי דחילו
45 ורחימו – יראה ואהבה שכליים. ומה שכתוב: "וראית את
46 אחרי", – וראה היא הרי ענין ש"לוקח" מהות, הוא בדרך
47 נבואה דוקא (שהוא – הנבואה התפשטות הנשמות²³, כמו
48 שכתוב ב"רעיא מהימנא" פ"רשת משפטים²⁴). – הרי מה
49 שמשה רבנו ראה בריאה ה"תופסת" את המהות, היה זה אכן
50 בדרך של נבואה. שכיוון שנבואה היא התפשטות הגשמיות –
51 יכול להיות ענין של ראייה גם כשהנשמה נמצאת בגוף, אך אם
52 לא מצד נבואה – אין הנפש יכולה "לתפוס" ולהשיג מהות

23 מה שאין-כן מעשה המצוות – "מעשה אלקים המה" הנה
24 – אין הם מעשים גשמיים שהאלקות נעלמת מהם לגמרי (כפי
25 שהדבר בכל המעשים הגשמיים של עולם הזה), כי אם למרות
26 שמעשה המצוות נעשים בדברים גשמיים – הם הרי בכל זאת
27 מעשים אלקיים. כיצד אכן
28 הדבר? – הרי זה בדרך
29 השתלשלות מכלים
30 דאצילות לבריאה
31 יצירה-עשית, – שהכלים
32 ד"אצילות" הבאים
33 ב"בי"ע" הם האלקות של
34 עולמות ב"ע, ממהותן
35 ועצמותן דחיצוניותן,
36 כמו על-דרך משל
37 אתרוג ומינו – שאר
38 שלשת המינים, שידד עם
39 האתרוג הם מהווים מצות
40 ד' מינים, הלכיש בהן
41 תקדוש-ברוך-הוא
42 ממהותן ועצמותן
43 דחסדים [פנימית] ד"זעיר אנפין", והיינו מבחינת
44 דחיצוניותן, – שמחיצוניות החסדים הפנימיים של "זעיר אנפין"
45 מלובש באתרוג ובמינו, כנודע בכל מצות מעשיות. מה
46 שאין-כן האדם, – שבהבנתו ומדותיו הוא מגיע לאהבה
47 ולריאה שכליים, אפלו – אם, יש לו נשמה דאצילות, מאחר
48 שמתלבשת בגוף – לא יוכל למצא בנפשו²² – ולא יוכל
49 ולהשיג – בשכלו, מהותן ועצמותן של פנימית החסדים
50 ד"זעיר אנפין" דאצילות (כי האצילות היא בחינת תורה
51 בכללות העולמות אצילות-בריאה-יצירה-עשית, –
52 בפרטיות ישנן בכל עולם ארבע מדריגות, נפש, רוח, נשמה, חי',

19. קל, סע"א. 20. תשא לג, כב. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין אגה"ק סי"ט". 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "[בנפשו]
כמו ב"ת דויקח בידו". 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משו"ע אדה"ז חור"ח רסצ"ת. ה"ת פ"ד ס"ס". 24. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה שם קטן, ב ואילך".

הוא: כאמור לעיל, שבדברים גשמיים אחרים, החיות האלקית
שבהם היא באופן של העלם והסתה, ואילו במצוה היא בגלוי
שהיא "מעשה אלקים". מה שאין כן בכוונת מצות
אתרוג, אינו משיג ותופס, — מהות "מלכות דאצילות", שהיא

שורש האתרוג, כפי

שיסביר להלן, אף היודע

הסוד, — אף מי שידע

סוד כוונת האתרוג על פי

קבלה וחסידות — בכל

זאת אין הוא משיג ותופס

על ידי הכוונה אל

מציאותה, ולא מהותה.

— את מציאות "מלכות

דאצילות", שורש האתרוג

— הוא יודע, תופס ומשיג

על ידי הכוונה, אך לא את

המהות של "מלכות

דאצילות", שלא כפי

שהדבר באחיות אתרוג

וקיום המצוה, שהוא אוחז

ותופס מהות האתרוג

ורשרו באלקות, אף

בלימוד הלכות אתרוג —

לא כשהוא מכון הכוונה

הרוחנית של אתרוג,

שעליה דובר לעיל — כי

אם בלימוד הלכות

אתרוג, משיג ותופס האתרוג ממש — שהרי מדובר כאן

אודות האתרוג הגשמי בו מקיימים מצוה — לא אודות ענינו

הרוחני למעלה — ואת האתרוג הגשמי הוא הרי מבין מהותו,

ומצותו כהלכה, כבחינת דבור ומחשבה, — כשהוא מבטא

בדיבור את הדינים וההלכות של אתרוג ומבין במחשבה את

הדינים וההלכות, וכל-שכן תלמוד תפוד, — של מצות אתרוג,

שהוא יודע הענין הפנימי של מצות אתרוג על פי קבלה

וחסידות וכיוון שהוא הרי מבין את מהותו של האתרוג עצמו,

שהרי לא מדובר כאן אודות ענינים רוחניים או אודות מדריגות

שלמעלה מזה — פרצופים של עולם ה"אצילות" — אלא מדובר

אודות אתרוג גשמי, ובוה הוא יודע את הסוד והענין הפנימי.

אבל דוקא סודות המצוה, — לא סודות המדריגות הרוחניות

של סדר ההשתלשלות, כפי שיסביר להלן, כי אם סוד המצוה,

שאת המצוה עצמה, החפץ הגשמי של המצוה, הוא יודע ומבין

את מהותה, ולא גרע מלימוד הלכותיה, — של המצוה,

ואדרבה בו, — הרי זה למעלה מלימוד ההלכה, אף שאינו

משיג המהות. — של הכוונה הרוחנית של סוד המצוה שמדובר

בענינים ופרצופים של "אצילות", אך, כיוון שהמצוה עצמה —

האתרוג — הוא מבין את מהות האתרוג — הרי שבכללות הענין

יש ענין של ידיעה ו"תפיסה" במהות. כל האמור הוא באשר

לכוונת וסוד המצוה,

ומדריגת ה"אצילות", והיינו הפעם, — על כך, לפי שאי-

אפשר לנבא להשיג כלום במהות האלקית, שהוא

הבורא, ובלי השגה — אין זו הלכשה ותפיסה ודבקות

אמתית. — אי אפשר הרי לאדם להיות דבוק באמת אפילו לא

במודותיו של הקדוש-

ברוך הוא שהן מדות

ה"אצילות". על כל פנים,

הרי שאהבה ויראה

שכלים שיהודי מקנה לו

בתפלה, הן "תפיסה"

ודבקות במציאות

האלקות בלבד אך לא

במהות האלקית. מה

שאין בן האתרוג על

הדרך-משל, חיותו

נמשכה ונשתלשלה

ממהות חיצונית דברים

דנוקבא ד"זעיר אפיו"

דאצילות, שהוא בחינת

אלקות, כמו שכתוב

ב"עין-חיים" שכל

הפרות הן באצילות, —

ב"אצילות" ישנו השורש

לכל ה"פירות", כי למד

כלים דאצילות ירדו

לבריאה-יצירה-עשיה —

להיות האלקות של

עולמות ב"ע, (והן יו"ד מאמרות שבהן נברא העולם),

על-ידי התלכשות בנוקבא העשיה, מהות במהות, —

שמהות הכלים של "מלכות דאצילות" מתלכשת במהות

"מלכות דעשיה", ומ"מלכות דעשיה" הרי נבראים כל הנבראים

של עולם ה"עשיה", ביניהם גם הפירות, כמו למשל האתרוג.

אך, בדברים גשמיים אחרים האלקות היא באופן של העלם

והסתה, ואילו במצוה — היא בגלוי, בלי שום העלם והסתה

(כמוסבר בפרק כ"ג בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), כי

הכלים דאצילות נעשו נשמה בעשיה שהיא — בחינת

הנשמה של עולם ה"עשיה" היא בחינת אלקות ממש, לפי

שבאצילות "איהו" — "אור אין סוף", ונרמזה — הכלים

הנקראים "גרמוהי", חד", — הם דבר אחד, המאציל — "אור אין

סוף", והנאצל, — הכלים דאצילות" שנאצלו מ"אור אין סוף"

— הם דבר אחד, ועל-ידי התלכשות מהות הנשמה —

שמהכלים דאצילות, במהות הכלים דנוקבא העשיה —

נתהווה האתרוג. נמצא, כשתופס האתרוג ומנענעו

בהלכות — הרי זה תופס ממש חיותו, המלכש בו מנוקבא

דאצילות, — מ"מלכות דאצילות", המיוחדת — "מלכות

דאצילות", באור אין-סוף תמאציל ברוך-הוא. — שהאציל

"מלכות דאצילות". מתעוררת אבל השאלה: הרי אותו דבר

הוא גם כשאוחזו פרי גשמי אחר שאינו מצוה: התיירץ על כך

יום רביעי ו' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 312, משא"כ בסדר ההשתלשלות... עד עמ' 312, אשר שם.

קונטרס אחרון

משא"כ

בסדר ההשתלשלות אף אם משיג המציאות לא עדיף מצד עצמו כלימוד המצות שמשיג ותופס המהות ומעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש כמ"ש זאת התורה כו' אלא שידעת המציאות מההשתלשלות היא ג"כ מצוה רבה ונשאה ואדרבה עולה על כולנה כמ"ש וידעת היום כו' דע את אלקי אביך כו' ומביאה ללב שלם כו' שהוא העיקר והשגת המציאות הוא להפשיט מגשמיים כו' רק שזו היא מצוה אחת מתרי"ג והאדם צריך לקיים כל תרי"ג לפי שהן השתלשלות

1 מה שאין כן בסדר ההשתלשלות, - בידעת ולימוד סדר
2 ההשתלשלות של העולמות והספירות שלמעלה, אף אם משיג
3 המציאות - של המדריגות הרוחניות של סדר ההשתלשלות,
4 לא עדיף מצד עצמו - מצד הדבר עצמו של ידיעת ולימוד
5 ההשתלשלות, בלימוד
6 המצות - ההלכות של
7 המצוות, שמשגיג ותופס
8 המהות, - מבחינת טעם
9 אחר אפשר שיהיה לו
10 עדיפות ועליונות, כפי
11 שיסביר להלן, שזה מביא
12 ל"לב שלם", ליראה שהיא
13 תכלית כל המצוות, אך
14 מצד עצמו אין זה עדיף
15 מלימוד ההלכות של
16 המצוות שבהן הוא יודע
17 ומשיג את המהות, ומעלה
18 עליו באלו קיום בפועל ממש, - בלמוד ההלכות של המצוה,
19 נחשב לו כאילו קיים את המצוה בפועל ממש, כמו שכתוב:
20 "זאת התורה כו'". - לעולה ולמנחה, אומרת על כך הגמרא,
21 מי שעוסק בתורה הרי הוא כאילו הקריב עולה ומנחה וכו'. הרי,
22 שבלימוד הנגלה של ההלכות המצוות יש בפרט מסויים מעלה
23 מרובה יותר מאשר בלימוד פנימיות התורה, הלימוד של סדר
24 ההשתלשלות, שזה בענין של "מהות", שבלימוד ענינים שהוא
25 יודע את מהותם, כפי שהדבר בהלכות של מצוות הנעשות
26 בענינים גשמיים, ואת הענינים הגשמיים הרי הוא יודע את
27 מהותם, כן חכמתו יתברך שבהלכות, הרי ירדה בענינים
28 גשמיים שאודותם דנים בהלכות - הרי מבין הוא "חכמתו
29 יתברך" בהשגת המהות, ונעשה על ידי כך אופן היחוד העליון
30 ביותר של מקור ומקור, המבואר בפרק ה' ב"תניא", ששכל האדם
31 מתאחד בתכלית עם השכל והחכמה של תורה שהיא חכמתו
32 יתברך, ועל ידי כך נעשה גם היחוד של נפש האדם (שלמעלה
33 משכל) עם "אור-אין-סוף" ברוך-הוא המלוּבש בחכמתו יתברך.
34 כל האמור הוא בשעה שההשגה שהוא מבין בתורה היא השגת
35 המהות, וכאמור לעיל, הרי זה דוקא בלימוד המצוות של תורה
36 שבהן ישנה השגת המהות, ואילו בלימוד וידעת סדר
37 ההשתלשלות, שדנים במדריגות רוחניות, כמו אופנים, חיות
38 ושרפים של עולמות בריאה יצירה-עשיה, או אף למעלה מזה -
39 בפרצופים של עולם ה"אצילות" וכו' - שם אין השגת המהות

אלא ידיעת המציאות בלבד. אף-על-פי-כן - יסביר רבנו הזקן
להלן - ישנה מעלה ועליונות בידעת ולימוד סדר ההשתלשלות,
שלא זו בלבד שאינה נופלת מלימוד המצוות של תורה - אלא
היא אף למעלה מזה. אלא שידעת המציאות
מההשתלשלות, היא גם
בן מצוה רבה ונשאה,
ואדרבה עולה על כולנה,
- על כל שאר המצוות
ולימוד ההלכות התורה,
כמו שכתוב:
היום כו', - כלומר,
שצריכה להיות דעת
והשגה באלקות, וכן
כתוב:
אביך כו', - שגם
משמעותו היא שצריכה
להיות דעת והשגה
באלקות, ומביאה ל"לב שלם" כו', - כפי שמסיים בדברי
הימים: "ועבדו בלב שלם", ש"דע את אלקי אביך" מביא שיהיה
"ועבדו בלב שלם", ובהתאם לפירוש בביאור "ולא תשבית"
ב"לקוטי תורה"³¹, הכוונה היא, שזה מביא ליראה שהיא תכלית
כל המצוות, ככתוב:³² "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה
ליראה את ה' אלקינו" - הרי שתכלית כל המצוות היא להגיע
ל"ליראה את ה' אלקינו". ולימוד פנימיות התורה וידעת סדר
ההשתלשלות, שמקימים בהם מצות "וידעת היום" ו"דע את
אלקי אביך" מביאים ל"לב שלם" של "ליראה את ה' אלקינו".
ובלשון רבנו הזקן: ש"הוא העיקר, - "לב שלם" ויראת ה' הם עיקר
ותכלית כל המצוות, וכאמור לעיל, של"לב שלם" וליראה
מגיעים על ידי ידיעת והשגת סדר ההשתלשלות, למרות שהיא
ידיעת והשגת המציאות בלבד, והשגת המציאות³³ הוא
להפשיט - הענינים של מדריגות סדר ההשתלשלות, מגשמיים
כו'. - כלומר, שיהיה ציור ברוחניות הענינים. בהתאם להערת
הרבי בכמה וכמה מקומות³⁴, לימוד פנימיות התורה באופן של
"יתפרנסון מיני", באופן של "פרנסה" והשגה, הוא דוקא כשזה
בא בביאורים המסבירים הענינים בהסברים של שכל והשגה -
תורת חסידות חב"ד - כדי שתהיה השגה והבנה יסודית בענינים
אלה, רק שזו - מצות "וידעת היום", שתהיה ידיעה והשגה
באלקות, היא מצוה אחת מתרי"ג, - מ-613 המצוות, והאדם
צריך לקיים כל תרי"ג, - המצוות, לפי שהן השתלשלות

26. צו ז, לו. 27. מנחות קי, א. 28. בתניא לפנינו: "מצות רבה ונשאה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "רמה", ככפנים. וכ"ה גם בלקו"ת ויקרא ד"ה ולא תשבית, שמעתיק (ומבאר שם) לשון זה שלפנינו, וכותב "רמה", ככפנים, ולא ככדפוסים שלפנינו. 29. ואתחנן ד, לט. 30. דברי הימים א' כח, ט. 31. שבהערה 28. 32. ואתחנן ו, כד. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בנדוד" - משא"כ בהשגת מציאות האתרוג שהיא הקדמה להשגת מהותה - לא לבד שאינה מביאה להשגה בגשמיים - שהרי המדובר (גם) בעולם העשי' הגשמי - (ובמילא גם במהות), כ"א להיפך ענינה התפשטות הגשמיים והאפשרות להשיג מהות [עפ"י - מובן שייכות "והשגת... כו" כאן]. 34. ראה לקו"ש חט"ו ע' 42 ואילך. ובכ"מ.

- 1 המהות דחיצונית דכלים דאצילות, – כפי שהסביר לעיל
 - 2 המעלה שבוה, לךך –
 - 3 לכן, צריך להרבות
 - 4 בלימוד כל התורה –
 - 5 מצוות, ללמוד ההלכות
 - 6 של כל המצוות, וקיומן
 - 7 בפעל ממש – שהלימוד
 - 8 הרי מביא לידי מעשה,
 - 9 לקיים בפועל כל המצוות,
- 10 – בריאה יצירה עשה, שכן
 11 (מחשבה היא בריאה,
 12 דיבור – יצירה, ומעשה –
 13 עשה), לברר בירורין
 14 אשר שם. – בעולמות
 15 בריאה יצירה עשה, וכפי
 16 שהוסבר לעיל, שבידור
 17 הניצוצות הוא תכלית סדר
 18 ההשתלשלות.

יום חמישי ז' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 312, ועוד זאת שבאמת... עד עמ' קנז, לא יראה.

- 19 ועוד זאת, – נוסף על מה שהוסבר לעיל על המעלה של מצוות
- 20 מעשיות (ושל לימוד ההלכות של המצוות) לגבי האהבה ויראה
- 21 של הנפש (למרות שאהבה ויראה הן ענין רוחני ואילו המצוות
- 22 המעשיות נעשות בדברים גשמיים), מעלה שהיא בגין ענין
- 23 ה"בירורים" הנעשים על-
- 24 ידי מצוות מעשיות, ואשר
- 25 הם תכלית ההשתלשלות;
- 26 הרי זו מעלה מצד הכוונה
- 27 העליונה והתכלית,
- 28 המבוצעת על-ידי מצוות
- 29 מעשיות, אך בעצם אהבה
- 30 ויראה של הנפש הן
- 31 למעלה מהמצוות
- 32 המעשיות. להלן יסביר
- 33 רבנו הזקן, שגם בעצם,

קונטרס אחרון

ועוד זאת שבאמת

- 34 מצד השורש שלהם, הבירורים של המצוות המעשיות הם
 - 35 למעלה מהשורש של הנפש. ובלשון רבנו הזקן: שפאמת
 - 36 הברורין שפאמת יצירה עשה מרפ"ח, – מ' 288 הניצוצות
 - 37 של תהו, בירורים אלה מתבברים על-ידי תורה ומצוות
 - 38 במחשבה דיבור ומעשה, – על-ידי לימוד התורה במחשבה
 - 39 ודיבור ועל-ידי מעשה המצוות, ובירורים אלה גבוהין בשרשן
 - 40 מנפש ודוח נשמה שפאדם, כי – הבירורים הן מ' – שם 'ס"ג'
 - 41 שפאנמות אדם קדמון, ונפש ודוח נשמה שפאדם נתקנו
 - 42 על-ידי – שם 'מ"ה', הוא – השם 'מ"ה' יוצא מן'מצח" –
 - 43 של 'א"ק', ה'ארה בעלמא. – הארה בלבד מבחינת 'א"ק' (אדם
 - 44 קדמון), לא פנימיות 'א"ק', שם 'ס"ג' ושם 'מ"ה' הם שניהם
 - 45 מארבעת השמות היוצאים מארבעת האופנים והגימטריאות
 - 46 של שם הוי': כששם הוי' הוא במילוי ווא"ו וי' הוא בגימטריא
 - 47 'ס"ג', והוא שם 'ס"ג', וכששם הוי' הוא במילוי אל"פין הוא
 - 48 בגימטריא 'מ"ה', והוא שם 'מ"ה'; וכידוע בקבלה, שהשם 'ס"ג'
 - 49 שייך ל"תהו" שלמעלה מ"תיקון", ושם 'מ"ה' – ל"תיקון". וזה
 - 50 מה שרבנו הזקן אומר, שהבירורים של המצוות המעשיות –
 - 51 שרשם בשם 'ס"ג' שבפנימיות 'א"ק' (אדם קדמון), שהיא
- המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר ההשתלשלות, אך הנפש
 או הרוח או הנשמה של האדם, שנשמות ישראל הן הרי
 מ"עולם התיקון", הרי כבר נתקנו על-ידי שם "מ"ה" (ש"מ"ה" –
 מתקן), ושם "מ"ה" הוא הארה בלבד הבאה מה"מצח" של "אדם
 קדמון". וזהו שפאנמות:
 "לפני מלך מלך בו". –
 לבני ישראל" – ש"ואלה
 המלכים אשר מלכו בארץ
 אדום", על פי קבלה,
 הכוונה: ה"מלכים"
 והספירות של "עולם
 התהו", שהם "לפני"
 ולמעלה מ"מלך מלך לבני
 ישראל" המוסב על עולם
 התיקון. שכן, עולם
 התיקון הוא הארה בלבד מ"א"ק", ואילו תהו (שמתהו בא ענין
 הניצוצות והבירורים) הוא ממש "ס"ג" שבפנימיות 'א"ק'. וזהו
 מצא – זה הטעם, שהאדם חי במוזנות דומם צומח חי,
 ומכררן מ"מ"ה' שבו, – כיוון שהנשמה באה מעולם התיקון
 ויש בה שם "מ"ה", ובכוח זה היא מבררת הבירורים של
 הניצוצות שבדומם, צומח וחי, וחי פתחם, – לאחר שהאדם
 מברר הניצוצות שבדומם צומח חי וממשיך עליהם מעליונות
 שרשם שבתהו – הוא "חי" בהם, הם מוסיפים לו תוספת חיות
 ברוחניות, לפי שהם – הבירורים והניצוצות שבדומם צומח חי
 מ"ס"ג". – שהרי באופן כללי לא מובן, מדוע שהאדם, שהוא
 "מדבר" ולמעלה מעלה מ"דומם" ו"צומח" ואפילו מ"חי" –
 יצטרך להזדקק עבור חיותו למוזנות שהוא מקבל מדומם –
 צומח חי? אלא הפירוש הוא: ש"לא על הלהם לבדו חי" האדם
 כי על כל מוצא פי ה' חי" האדם³⁶, שלא מעצמות הלהם
 (שהוא צומח) חי האדם, אלא מצד "מוצא פי הוי" שבלחם. ברם,
 עדיין הדבר טעון הסבר: הרי האדם עצמו יש בו גם כן ה"מוצא
 פי הוי" מה"נעשה אדם"³⁷, מדוע, איפוא, עליו להזדקק ל"מוצא
 פי הוי" שבלחם (ובדומם ובחי)? אלא, ה"מוצא פי הוי" שבלחם

עילאה", וְהַטָּעַם, – טעמו של דבר, מַפְנֵי שְׂכָה – בטיפה, 47
נִמְשָׁךְ מִהוּתָהּ וְעֲצֻמּוֹתָהּ דִּקְדָּקָה עֲלָאָה. – כל האמור הוא 48
בקשר לטיפה הבאה מהכלים של "חכמה", מִה־שְּׁאֵי־בֶן 49
בְּדַבְּרוֹ וּמִחֲשָׁבָה, – שבשכל שהוא מבטא בדיבור או מהררר 50
במחשבה – אין מעצמות 51
ה"חכמה", וְאֶפְלוּ 52
בְּהַשְׁכֵּלֶת הַשְּׂכָל בְּאִיּוֹ 53
חֲכָמָה – למרות שזו 54
השכלה שלא "נשמעות" 55
בה עדיין אותיות, גם לא 56
אותיות המחשבה, שכן 57
היא עדיין למעלה 58
מאותיות, אף־על־פִּי־כן, 59
הֲרֵי חֲכָמָה זֹאת – היא, 60
רק הָאֵרָה מִתְפַּשֶּׁטֶת 61
מִמָּהוּת הַשְּׂכָל שֶׁנִּפְשָׁה 62
וְעֲצֻמּוֹתָהּ, וְהָאֵרָה זֹאת 63
היא רק לְבוּשׁ לְמָהוּתָהּ 64
וְעֲצֻמּוֹתָהּ שֶׁל הַשְּׂכָל, 65
וְהַשְּׂכָל – כשלעצמו, 66
הוא הָאֵרָה וּלְבוּשׁ – 67
בלבד, לְמָהוּת הַנֶּפֶשׁ. – 68
הרי שאין בהשכלת שכל 69
זה ממהות הנפש, שלא 70

כפי שהדבר בטיפה, שלמרות שהיא גשמית, הרי יש בה 71
ממהות ועצמות הנפש, כפי שסיביר להלן: מִה־שְּׁאֵי־בֶן 72
הַטָּפָה, נִמְשָׁךְ בָּהּ גַּם מִמָּהוּת הַנֶּפֶשׁ וְעֲצֻמּוֹתָהּ הַמִּלְפָּשֶׁת 73
בְּמַחְוֶה, וְלִכֵּן מוֹלִידָה בְּדוּמָה לָהּ מִמֶּשׁ. – בדומה לנפש, 74
שכן, יש בטיפה מעצמות הנפש. וְזֶהוּ הַתְּפָרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת 75
הַמִּלְאָכִים הַיּוֹצֵאִין מִ"נְשִׁיקִין" – ש"זיווג נשיקין" הוא זיווג 76
רוחני, ובמילא עבודתם היא עבודה רוחנית, לְהַנְשִׁימוֹת 77
הַיּוֹצֵאִין מִתְּפִלָּה. – שבכלים יש ענין של "עצם", והנשמות 78
הבאות מהם, הן למשל כמו השפעת הטיפה שיש בה השפעה 79
מה"עצם". ברם, בהתאם לכך היה צריך להסתבר, שגם 80
באהבה ויראה של נשמות תהיה המשכה מה"עצם", כיוון 81
שנשמות הרי באות מהכלים שבהם יש ענין של "עצם", ורבנו 82
הזקן הסביר לעיל, שהאהבה ויראה של הנשמות הן כמו 83
השפעת השכל מרב לתלמיד, שהיא השפעה של הארה בלבד 84
ולא של "עצם"? יסביר על כך רבנו הזקן להלן, שכיוון 85
שהכלים ד"אצילות" נעשים נשמה לבריאה־יצירה־עשיה, יש 86
במילא מהנשמה שני סוגי השפעה: השפעה של "הארה" 87
שהיא אהבה ויראה שכליים, והשפעה של "עצם", המתבטאת 88
במצוות מעשיות. אֵךְ הַכָּלִים הַיּוֹצֵאִין נִעְשׂוּ נִשְׁמָה 89
לְבְּרִיאַת־יְצִירַת־עֲשִׂיָּה, – ומהנשמה ישנם שני סוגי השפעה, 90
וְהַלָּכָה – ולכן, דחילו ורחימו – יראה ואהבה שכליים הן 91
בְּמִלְאָכִים דְּ"נְשִׁיקִין" – שהוא ענין רוחני והארה בלבד, 92

1 הוא בשרשו למעלה מה"מוצא פי הוי" שבאדם. שכן, האדם
2 הוא מ"תיקון" ושורש המאכל הוא ב"תהו" שלמעלה מ"תיקון",
3 ובשמות זה שם "ס"ג" שלמעלה משם "מ"ה". וְעוֹד זֹאת, – מצד
4 עוד דבר ישנה עליונות במצוות המעשיות לגבי האהבה
5 והיראה של הנפש, כְּמוֹ
6 שְׂכָתוֹב³⁸: "וּפְנֵי –
7 הפנימיות שלי, לֹא
8 יִרְאוּ"³⁹ – שְׂפָנִימִית
9 הָעֲלִיּוֹן אֵינוֹ יָכוֹל לִירֹד
10 לְמִטָּה, – אי אפשר
11 שתהיה בהתגלות למטה,
12 רק חִיצוֹנִיּוֹתוֹ – של
13 העליון, וּבְחִינַת אַחֲרִימִ, 14
– בלבד, כנאמר לעיל
15 "ופני לא יראו", שְׁהוּא
16 נוֹכְלִית חֲכָמָה עֲלָאָה. –
17 חכמה עליונה. הרי
18 שהאהבה והיראה של
19 הנפש על־ידן האדם דבוק
20 במדות העליונות, שהן
21 הפנימיות והעצמיות של
22 הספירות, אי אפשר
23 שיומשך בנפש מפנימיות
24 ועצמות המדות – כי אם
25 מהחיצוניות בלבד, ואילו מהמצוות המעשיות, הבאות מנצח
26 הוד־יסוד של הספירות, שהן החיצוניות והגילוי של הספירות –
27 יכול להימשך מפנימיותן ועצמיותן במצוות המעשיות. וְעוֹד
28 זֹאת, – קיימת מעלה במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה
29 של הנפש. שכן, האהבה והיראה שהן ענין רוחני, הן למשל כמו
30 דיבור והשפעה של שכל, שהרב משפיע לתלמידו, שנותן לו רק
31 הארה משכלו ולא עצם השכל, ואילו מהשפעת הטיפה, שהיא
32 גשמית – יש ממנה "הולדה" שכל ה"עצם" מתבטא בה, עד שגם
33 יכול להיות "יפה כח הבן מכח האב"⁴⁰, שהענינים שלא היו
34 בגילוי באב, יכולים להיות בגילוי בבן. על דרך זה יסביר רבנו
35 הזקן, הוא ההבדל בין אהבה ויראה רוחניים למצוות מעשיות
36 גשמיות, שהאהבה ויראה הן ענין של "אורות", כמו למשל
37 השפע של אור השכל, ומצוות מעשיות הן ענין של "כלים",
38 ובהארת הכלים מתבטא "עצמיות", כמו למשל בטיפה
39 הגשמית מתבטא ה"עצם". שְׁחֲרֵי הַדְּבָר מוֹדְבֵרֵי חֲכָמָה
40 עֲלָאָה – חכמה עליונה, אֵינוֹ מוֹלִיד, – אינו בורא "ש מאין",
41 כמו למשל מהשפעת השכל והחכמה לא נהיית שום הולדה
42 של מציאות חדשה, וְהַטָּפָה שֶׁנִּמְשָׁכָה מִתְּפִלָּה דִּקְדָּקָה
43 עֲלָאָה – כמו למשל באדם הטיפה שהיא ממוח האב, וְשֶׁ בָּהּ
44 בִּתְּ מוֹלִיד וּמָהוּת יֵשׁ מֵאִין. וְגַם הַמִּשְׁכָּת חֲכָמָה עֲלָאָה
45 – מהאור של "חכמה עילאה", כמו למשל כוח החכמה
46 שבאדם, כְּלוּלָה בָּהּ. – בטיפה הבאה מהכלי של "חכמה

- 1 מהארת חיצונית דחכמה בינה דעת - המאירה בכריאה - אור פנימי - אינו יכול להתגלות אלא עלידי הארת
2 יצירה עשית. - ואין זה
3 "עצם", למרות שזה בא
4 מכלים ד"אצילות",
5 והטעם, - טעמו של דבר
6 הוא, משום דפנימית
7 דחכמה בינה דעת
8 ומהותו ועצמותו של
9 הפנים דוקא, היורדים
10 למטה כמפת האדם
11 ממחין, וכמו שכתוב:
12 "פני - הפנימיות שלי,
13 לא יראו". - ולכן מן
14 ההכרח שתבוא בהעלם,
15 כמו הטיפה למשל.
16

יום שישי ח' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנו, ובר מן כל דין... עד עמ' 314, הלכותיהן.

- 17 להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מצד עצם העבודה, יש יתרון מעלה
18 במצוות מעשיות לגבי אהבה ויראה שכליים; שכן, אהבה ויראה
19 שכליים הן ענין של "העלאה" בלבד, וזה "פועל" כך למעלה ענין
20 של "העלאת האורות", שאין זו תכלית הכוונה, אלא תכלית
21 הכוונה היא ענין של
22 "המשכה", להמשיך
23 אלקות למטה בעולם -
24 דבר הנעשה עלידי
25 מצוות מעשיות. ובלשון
26 רבנו הזקן:
27 ובר מן כל דין, -
- מלבד כל האמור לעיל במעלות שישנן במצוות מעשיות לגבי
אהבה ויראה שכליים, אפילו בנשמה דאצילות, אף שהיא
מכלים דאצילות, וכן בנפש דרוח מכלים דיצירה עשית⁴²
- הנה דחמו (אולי צ"ל: דחילו ורחמו) - אהבה (אולי
צריך לומר יראה ואהבה)
שכליים שלהם - שהן
ענין של "העלאה",
מעוררים גם בן מכלים
דיצירה עשית בחינת
העלאה ממטה למעלה
ב"אתערותא דלתתא",

קונטרס אחרון

ובר מן כל דין אפי' בנשמה דאצי'

אף שהיא מכלים דאצי' וכן בנפש רוח מכלים דאצי'

עשי' הנה רחמו [אולי צ"ל דו"ר] שכליי' שלהם מעוררים

ג"כ בכלים דאצי' עשי' בחי' העלאה ממטה למעלה

41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן - עיין אוה"ת אחרי תקמ"ט ואילך". תמצית הביאור שם ב"אור התורה" פרשה אחרי (עמוד תקמט ואילך) של הרבי ה"צמח צדק": ישנן שלש בחינות, שתי בחינות של העלאה, מלמטה למעלה, ובחינה אחת של המשכה, מלמעלה למטה: ישנה עליה והסתלקות של האורות המסתלקים מהכלים, עליה זו היא ענין של "שממה" לגבי הכלים, כמאמר (תקנ"ז בהקדמה) "וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כולהו שמהן כגופא בלא נשמתא", שבשעה שהאור מסתלק מהכלי, נשאר הכלי כגוף בלא נשמה. ענין שני של העלאה מלמטה למעלה - העליה של הכלים העולים לאורות העליונים, על דרך כפי שהדבר בעליית העולמות בשבת ויום הכפורים, שאז היא עליית העולמות, שכן הכלים אז בעליה אל האורות העליונים. וישנו ענין שלישי - המשכה מלמעלה למטה, להמשיך אורות עליונים למטה בעולם, כפי שהדבר נעשה על ידי מצוות מעשיות דוקא. והוא שואל שם ב"אור התורה": כיוון שעליית האורות היא חסרון, ענין של שממה לגבי הכלים, והרי הוא אומר ב"קונטרס אחרון" שנפש רוח ונשמה של האדם לגבי גופו, הן ענין של אור לגבי כלי, וכן גם אהבה ויראה, הרי שעל ידי אהבה ויראה של האדם שהן העלאת האורות מהכלים הרי זה חסרון, חסיושלום; כיצד יכולים לומר כך - הרי אהבה היא "עמוד" לכל התורה והמצוות? ומסביר שם ב"אור התורה": למרות שבאופן זמני זה חסרון, שכן זו היא העלאה של האורות, אך על ידי העלאה נמשכים אחר כך אורות עליונים יותר. למשל: אדם בשעת שינתו, הרי זה העלאה והסתלקות של המוחין והשכל שלו, אך על ידי זה נעשה שכלו מרוענן ומחודש, שהוא יכול להבין שכל יותר טוב מאשר לפני שינתו. ועל-דרך-זה העלאה שבראש השנה, הענין של "דורמיטא דז"א", ענין של דורמיטא ושינה, שעל ידי זה נמשך - על ידי תקיעת שופר והתפילות - אור עליון. אך זה דוקא על ידי הענין של תקיעת שופר שהיא מצוה מעשית, נמשך על ידה המשכה עליונה וגדולה יותר בגלל ההעלאה שהיתה לפני זה. כך הדבר בענין האהבה, כאשר אחרי האהבה ישנם העבודה וקיום המצוות, נמשך אז, על ידי עליית האורות של האהבה - אור עליון. אך, תכלית הכוונה האמיתית היא ענין של המשכה, להמשיך אלקות למטה, וזאת על ידי מצוות מעשיות. בכך הוא מסביר שם ב"אור התורה" ההבדל בין "כלות הנפש" כפי שהיה בנדר ואביוהו "בקרבתם לפני ה'", שהיתה כלות הנפש, ונחשבה לחטא, מפני שלא זו היתה הכוונה העליונה - ולעומת זה מסירת נפש היא למעלה מתורה ומצוות, כפי שאנו רואים שה"מגיד" אמר ל"בית יוסף" שיזכה לענין של מסירת נפש בפועל, ולאחר מכן אמר לו, שבגלל ענין מסויים לא יזכה לכך. וה"בית יוסף" הרי היה "לא פסיק פומי" מגירסא" (כך הוא הלשון ב"אור התורה" שם), והרבי אמר פעם שזה היה לפני שה"בית יוסף" חיבר את השולחן ערוך וזיכה את כלל ישראל לכל הדורות הבאים - ובכל זאת מסירת נפש היא למעלה מכל זה. הרי ההבדל בין "כלות הנפש" ל"מסירת נפש" הוא, ש"כלות הנפש", כיוון שזאת כלותה של הנשמה, ולאחר מכן אין שום עבודה של קיום התורה ומצוות, "רצוא" בלי "שוב", הרי אין זה לפי הכוונה האמיתית, שכן הרצון העליון הוא הרי המשכה, להמשיך אלקות בעולם. ואילו במסירת נפש שבה ישנה הרי גם מסירת הגוף, שהוא מוסר גופו ונפשו, ומסירת הגוף היא ענין של מעשה הממשיך המשכות למטה - הרי זה לפי הכוונה האמיתית העליונה בזמנים ובענינים שנדרש בהם ענין של מסירת נפש. וכיוון שההעלאה שבכך היא העלאה כללית, שהוא מוסר את כל ישותו להקדוש ברוך הוא - הרי זה למעלה מהמשכה פרטית שישנה בענינים שונים של תורה ומצוות.

42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יש לחפש בכת" דקו"א דלכאורה חסר כאן, וצ"ל: וכן בנפש רוח נשמה וכלים דביי"כ כ"כ בכלים

1 - בהתעוררות מלמטה, שהן עצמן ענין של "העלאה" - והן
2 מעוררות למעלה בכלים ענין של "העלאה". וְהוּא בְּחִינַת
3 הַסִּתְּלוּת לְבַד חֲסִידָיו. - שמשתלק למעלה ענין ופעולה
4 מהכלים, כמו אהבה ויראה עצמן כשהן אינן באות בענין של
5 מצוות - הרי זה ענין של
6 העלאה והסתלקות בלבד.
7 ואילו כשזה בא בענין של
8 מצוות, הרי להיפך - זה
9 מוסיף "ב"המשכה"
10 שמהמצוות. אֲבָל בְּחִינַת
11 הַמְּשָׁכָה מְלֻמָּעָה
12 לְמַטָּה, הוּא עַל־יְדֵי
13 מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דְּקָא,
14 לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ כַּבְלִים,
15 וּבְחִינַת הַכְּלִים
16 דְּקָא, שְׁחִיצוּנִיּוֹת
17 הָעֲלִיּוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה
18 וּפְנִימִיּוֹת הַתַּחְתּוֹן עוֹלָה
19 לְמַעְלָה. - שנמשכת
20 אלקות בעולם הזה פועל
21 תשוקה ועליה בנבראים
22 לאלקות. וְהוּא שְׂכָתוֹב
23 בְּיָדוֹ פֶּרֶשֶׁת פְּקוּדֵי
24 הַנּוֹכַח לְעִילָיו:⁴³ "דְּאִית סְדוּרָא כו'". - שישנו סדר של העלאה
25 וסדר של המשכה, וְשִׁתִּיחָן צִדֵּק גְּבוּהָ, - לעבודת ה', הַעֲלָאָה
26 וְהַמְּשָׁכָה, עַל־יְדֵי הַעֲלָאָה "מִיָּן נִזְכָּרִין" מ - שם 'ס'ג', -
27 הנעשה על־ידי בירורי הניצוצות, בְּבְּחִינַת עוֹבְדָא וּמְלֻלָא. -
28 ע"י מעשים ודיבור, וְהוּא תְּכִלִּית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, - של
29 העולמות, לְהַתְּנָלוֹת אֹרֶךְ עֲלִיּוֹן לְמַטָּה, וְלֹא לְעֲלוֹת הַתַּחְתּוֹן
30 לְמַעְלָה, שֶׁהוּא אֵינוֹ אֵלָּא לְפִי שְׁעָה. - כל עליה היא ענין ומני

קונטרס אחרון

באתערותא דלתתא וזהו בחי' הסתלקות לבד ח"ו. אבל בחי' המשכה מלמעלה למטה הוא ע"י מצות מעשיות דוקא להמשיך אור בכלים ובחינוניות הכלים דוקא שחינוניות העליון יורד למטה ופנימיות התחתון עולה למעלה וז"ש בזהר פ' פקודי הנ"ל דאית סדורא כו' ושתייהן צורך גבוה העלאה והמשכה ע"י העלאת מ"ן מס"ג בבחי' עובדא ומלולא וזהו תכלית ההשתלשלו' להתגלות אור עליון למטה ולא לעלות התחתון למעלה שזה אינו אלא לפי שעה ואף גם זאת דוקא עליות הכלים לאורות עליונים היא מעלת השבת ויוה"כ. אבל לא עליות והסתלקות האורות ח"ו כמ"ש בפע"ח ונר"ן של האדם לגבי גופו בעוה"ז חשיבי כאורות לגבי כלים וכן דו"ר שכליים לגבי מצות מעשיות דוקא ולכן התפלל משרע"ה תפלות כמנין ואתחנן על קיום מצות מעשיות דוקא וה"ה לדבור גשמי של הלכותיהן.

בלבד, שכן לאחר מכן מן ההכרח שתומשך חזרה למטה, וְאֵה
גַם זֹאת, - כשנדרשת עליה, אין זו עליה של האור, שהוא ענין של הסתלקות, אלא דְּקָא עֲלִיּוֹת הַכְּלִים לְאֹדוֹת עֲלִיּוֹנִים
הִיא מַעְלַת הַשֶּׁבֶת יוֹם הַכַּפּוּרִים, - שאז "עליית העולמות",
שהכלים הם בעליה אל
האורות, אֲבָל לֹא עֲלִיּוֹת
וְהַסִּתְּלוּת הָאֹדוֹת
חֲסִידָיו, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב
בְּפֶרֶץ עֵץ חַיִּים⁴⁴, וְנִפְשֵׁי
רוּחֵהֶם שֶׁל הָאָדָם
לְגַבִּי גוֹפֵה פְּעוֹלָם הָיָה
חֲשִׁיבִי - נחשבות,
כְּאֹדוֹת לְגַבִּי כְּלִים, וְכֵן
דְּחִילוֹ וּדְחִימוֹ - יראה
ואהבה, שְׂכָלִיִּים לְגַבִּי
מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דְּקָא. -
הן כאורות לגבי כלים.
וְלִכְּנֵן הַתְּפַלָּל מִשָּׁה רַבְּנֵי
עַל־יְדֵי הַשְּׁלוֹם תְּפִלוֹת
כְּמִנֵּן "וְאַתְחַנֵּן"⁴⁵, -
תקט"ו (515) תפלות,
כמנין "ואתחנן", שיכנס
לארץ ישראל, עַל קִיּוֹם
מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דְּקָא. - כי שלימות קיום המצוות היא בארץ
ישראל, ולכן התפלל תפלות רבות אלו כדי לזכות לקיום מצוות
מעשיות בארץ ישראל, שכן, קיום המצוות המעשיות הוא
תכלית כל ההשתלשלות, כי על ידן ממשיכים אלקות למטה
בעולם, וְהוּא הַדִּין לְדַבּוֹר גִּשְׁמִי שֶׁל הַלְּבוּשִׁיתָן. - שכן גם
על־ידי לימוד ההלכות של המצוות שלומדים בדיבור גשמי
ממשיכים אור למטה.

שבת קודש ט' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 314, אך להבין איך... עד עמ' קנח, וכה"ג.

61 אֵךְ לְהִבִּין, אֵיךְ הָאֶתְרוּג שְׁהוּא מִרְפָּח - 288 הניצוצות,
62 שֶׁלֹא נִבְרְרוּ עֲדוֹן, - שכן, האתרוג כפרי גשמי הרי חיותו
63 מ"נוגה", שבוה יש מרפ"ח
64 הניצוצות של תהו, וזה
65 באופן כמו "קודם"
66 ה"בירור", לפני שנתברר
67 להיות אלקות, וְכֵן קֶלֶף
68 הַתְּפִלָּין, - עליו נכתבות
69 פרשיות התפילין, שהוא
70 קֶלֶף גִּשְׁמִי וְהוּא מִרְפָּח
71 הניצוצות - יִמְשִׁיךְ אֹרֶךְ כַּבְלִים דְּעִיר-אֲנָפִין וְנִקְבָא
72 דְּאֶצִּילוֹת, שְׂכָכֵךְ - הכלים של הספירות, נִבְרְרוּ וְנִתְּקֵנוּ

73 עַל־יְדֵי שֵׁם "מ"ה" לְהִיּוֹת בְּחִינַת אֱלֻקוֹת - ששם "מ"ה"
74 מברר, הִנֵּה הַמְּשָׁל לֹזֶה הִיא - ענין הַדְּרִיעָה וְהַנְּמִיעָה,
75 שֶׁהַדְּרִיעָה - שזורעים או
76 נוטעים, מְעוֹרֵר בָּהּ
77 הַצּוּמָח שְׂבָאֲרֵן, שְׁהוּא
78 דְּבַר ה': "תִּדְשָׂא הָאֲרֵץ
79 כו' - דשא, עֵץ פָּרִי כו'",
80 - שהצמיחה היא הרי לא
81 מהגרעין, כי אם מ"כח
82 הצומח" (כפי שהוסבר
83 ב"אגרת הקודש" סימן כ'), הגרעין משמש כ"העלאת מ"ן"
84 והתעוררות של הפרט המסויים של כוח הצומח שהתבטא

1 באותו גרעין, הרי כוח זה נכלל ב"כח הצומח" הכללי שבארץ
2 (אחרי שהגרעין נרקב ונפסד). שאז זה מעורר ומפעיל את כוח
3 הצומח שבארץ שאכן יצמיח אותו עץ פרי מסוגו של הגרעין
4 שזרע, והכוח הצומח העצמי, עצם כוח הצומח, הוא המאמר
5 "תדשא הארץ דשא" וכו'
6 שהוא מקור כל סוגי
7 הצמיחה. מה שהגרעין
8 מעורר את כוח הצומח
9 שהוא כוח רוחני וכוח
10 אלקי, הרי זה על־ידי
11 העלאת "מין נוקבין"
12 לשרשו, - שהגרעין
13 ששרשו הוא מכוח
14 הצומח, נעשה "העלאת
15 מין", התעוררות מדבר
16 נמוך יותר לענין עליון
17 יותר, התעוררות מהמקבל
18 אל המשפיע. הרי הגם שהגרעין הנזרע אין לו כל ערך לגבי כוח
19 הצומח, בכל זאת הוא מהווה "העלאת מין" לעורר את כוח
20 הצומח, כיוון שהוא השורש שלו. כִּכָּה מְעוֹרְרִים הַקֶּלֶף - של
21 התפילין, וְהָאֲתָרוּג - מד' המינים, עַד רוֹם הַמַּעֲלוֹת, -
22 והמדריגות, שֶׁהוּא שֵׁם "ס"ג" שֶׁלִּפְנֵי - ולמעלה מִהַשְׁבִּירָה,
23 - של שבירת הכלים, שֶׁהוּא - שם "ס"ג" הוא מַהוּת וְעֲצֻמּוֹת
24 אֲוֵרוֹת שֶׁבְּאֲדָם קְרָמוֹן", - שהוא הפרצוף הראשון, המחשבה
25 הקדומה, המחשבה הראשונה, של "אין סוף", הכולל כל סדר
26 ההשתלשלות, ובפרצוף זה ישנן המהות וה'עצמות' של הפרצוף
27 ואין זה הארה בלבד; הרי ששם "ס"ג" הוא ממהות ו'עצמות'
28 האורות של "א"ק", וְלֹא הָאֲרֶה בְּעֲלָמָא כְּמוֹ שֵׁם "מ"ה" שֶׁ -
29 בא מַמְצָחוֹ. - של "א"ק". כל האמור הוא בקיום מצות תפילין
30 או מצות אתרוג, כשמקיימים אותן במעשה, וְכֵן בְּלִמּוּד וְעִיּוֹן
31 הַלְבוּתֵיהֶן - ההלכות של מצות תפילין ושל מצות אתרוג,
32 מְעוֹרֵר בְּחִינַת חֲכָמָה־בִּינָה־דַעַת שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּכָלִּים
33 דְּוָעִיר־אֲנָפִין וְנוֹקְבָא, וְעַד רוֹם הַמַּעֲלוֹת גַּם בֵּין בְּחִינַת
34 חֲכָמָה־בִּינָה־דַעַת שֶׁב־ שם "ס"ג" דְּפִנְיִית "אָדָם קְרָמוֹן",
35 הַיּוֹצֵא דֶרֶךְ הָ"עֵינִים" כו'. - של "א"ק", "עֵינִים" כמו ענין
36 הראיה, הן ענין של פנימיות, שלא כמו המצב שהוא ענין של
37 חיצוניות. על־כִּלְפָּנֵי, הרי שענין מעשה המצוות, מה שהוא
38 עושה מצוה בדבר גשמי, מעורר גבוה מאד בשורש עד בשם

קונטרס אחרון

עַץ פְּרִי כו' ע"י העלאת מין לשרשו ככה מעוררי'
הקלף והאתרוג עד רום המעלות שהוא שם ס"ג
שלפני השבירה שהוא מהות ועצמות אורות שבא"ק
ולא הארה בעלמא כמו שם מ"ה שממצחו וכן בלימוד
ועיון הלכותיהן מעורר בחי' חב"ד שבע"ס דכלים דזו"ן
ועד רום המעלות ג"כ בחי' חב"ד ששם"ג דפנימיות
א"ק היוצא דרך העינים כו' וכל הנ"ל הוא במ"ע
אבל לא בלימוד פרטי הלכות איסורי ל"ת לכאורה
ובפרט בדלא שכיחי כלל כמו פרטי הלכות פיגול

39 "ס"ג" שלמעלה משבירת הכלים, וכן גם בלימוד ההלכות של
40 המצוות מעוררים בפנימיות של המדריגה העליונה מאד, שכן
41 כשלומדים אודות המצוה הרי "מעלה עליו כאילו קיים בפועל
42 ממש"; אך, כיצד הדבר כשלומדים פרטי ההלכות של איסור
43 לא־תעשה, שבכך הרי לא
44 שייך הענין של "כאילו
45 קיים", ובמיוחד בדברים
46 שאינם שכיחים כלל, שבהם לא שייך אפילו
47 הענין כפי שהוא ב"לא
48 תעשה" שיכול להיות
49 שההימנעות ממנה יש בה
50 ענין חיובי - שכן "ישב
51 ולא עבר עבירה" נותנים
52 לו שכר "כאילו עשה
53 מצוה"⁴⁶ - גם ענין חיובי
54 זה לא שייך בדברים אלה
55 שאינם שכיחים כלל, ובכל זאת אנו אומרים, שיש להרבות
56 בלימוד ההלכות יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא
57 לאהבה וליראה? יסביר רבנו הזקן להלן, שיש ענין בלימוד
58 התורה המשתווה גם ב"מצוות עשה" וגם במצוות לא־תעשה,
59 שלימוד הענין בלבד, גם כשאינו יכול להביא לידי מעשה של
60 קיום מצוה־עשה או להישמר מלא־תעשה - ובכל זאת לימוד
61 ההלכה עצמו יש בו המעלה העליונה ביותר, מה שעל־ידי
62 הלימוד נעשה האדם מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה), שכן,
63 כל פרטי ההלכות הם המשכות מ"חכמה עילאה" של המאציל
64 ברוך־הוא. ובלשון רבנו הזקן: וְכָל הַנּוֹכַח לְעֵיל - שמעשה
65 המצוה או לימוד ההלכה של המצוה, מעוררים למעלה מעלה
66 עד בשם "ס"ג" שלפני השבירה, הוּא בְּמַצְוֵת־עֲשֵׂה, אֲבָל לֹא
67 בְּלִמּוּד פְּרָטִי הַלְבוּת אִסּוּרֵי לֹא־תַעֲשֶׂה לְכַאֲוָרָה, וּבִפְרָט
68 בְּדָלָא שְׂכִיחֵי כָּלָל - בפרטי דיני לא־תעשה שאינם
69 שכיחים כלל שיהיו במעשה, הרי במילא גם לא שייך שם
70 הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו
71 עשה מצוה", שההימנעות עצמה יהיה בה ענין חיובי, כְּמוֹ
72 פְּרָטִי הַלְבוּת פְּגוּל וּבְהָאֵי גִּנְאָה. - וכדומה, שאינם
73 שכיחים כלל, מדוע, איפוא, יש להרבות גם בלימוד הלכות
74 אלו יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה
75 ויראה?

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' א

מקשה הגמרא: וְלִהְדָּרָה לְדָפִים קָמָא - שיחזירוהו לדפוס הראשון
שבו ערכו את בצק הלחם, ומדוע לאחר שרדהו מן התנור מניחו
בדפוס שלישי. מתרצת הגמרא: בֵּין דָּאִפִּי לָהּ נִפְחָה - כיון שהלחם
נאפה הוא מתנפח, והדפוס ששימש להכנתו בעודו בצק אינו
מתאים כעת ללחם.
רבי חנינא ורבי יוחנן נחלקו, מהי צורת לחם הדפנים: אִיתָמַר - נאמר
בבית המדרש, לָחֶם הַפִּנִּים בִּיצֵד עוֹשִׂין אוֹתוֹ - כיצד היא צורתו.

1 משמע שיש לתתו בְּתוֹךְ דָּפִים - כמין תבנית שהיה לה את צורת
2 לחם הדפנים.
3 וּשְׁלֹשָׁה דָּפִיסִין הֵם, ששימשו ללחם הדפנים, א. נִתְּנָה לְדָפִים וְעִדּוֹן
4 הֵיא בָצֶק, דהיינו דפוס שבו היה עורך את בצק הלחם. ב. וְכִמְטִין
5 דָּפִים נוסף היה לה שבו הונח הלחם באפייתו פתגור. ג. וְכִשְׁהוּא
6 רוֹדָה את הלחם מן התנור, נִתְּנָה בְּדָפִים, כְּדִי שְׁלֹא תִתְקַלְקַל -
7 שישברו דופנותיה.

יום ראשון

יום שלישי

ג כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: יח"כב.

תניא: והנה לקיום . . . קנו אחורי כו'.

מההפך בין הנהגת הפעל-שם טוב להנהגת המגיד, כי הפעל-שם טוב היה עסוק בנסיעות שונות, והמגיד ישב בביתו. עוד זאת: בימי נשיאות המגיד, כבר היה מפרסם ענין התסידות גם במרחקים, על ידי נסיעות החבריא קדישא, ורבים מבעלי בתים בינונים נתקשרו לתורת התסידות והיו נוסעים למעזריטש.

יום שני

יום רביעי

ד כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: משא"כ . . . 312 הלומד הסוד.

למים אחרונים נוטלים קצה האצבעות, ואחר כך מעבירים אותם, בשהם לחים צדיו, על השפתים.

יום שלישי

יום חמישי

ה כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: כט"לד.

תניא: אבל דוקא . . . 312 שם.

"והנה סלם מצב ארצה" - תפלה היא סלם ההתקשרות של הנשמה באלקות. והגם שהוא "מצב ארצה", התחלת התפלה היא בהודאה לבד, אבל "וראשו מגיע השמימה", בבחינת בטול עצמי. אבל בא לזה על ידי הקדמת ההשגה וההכנה בפסוקי דזמרה, ברכות קריאת שמע וקריאת שמע.

יום רביעי

יום שישי

ו כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, ששי עם פירש"י.

תהלים: לה"לח.

תניא: ועוד זאת . . . קנו לא יראו.

אאמו"ר אמר: קריאת שמע שעל המטה איז, אין זעיר אנפין, ווי דער ווידוי וואס קודם צאת הנפש מהגוף. נאך יעמאלט גייט מען שוין אינגאנצען אוועק פון יריד, און עס ענדיגט זיך שוין דער מסחר פון היום לעשותם, און אין קשעהמ"ט פון יעדער נאכט האלט מען נאך אין מיטן יריד, און מען קען נאך אויפטאן.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אָמר: קריאת שמע שעל המטה היא בזעיר אנפין [=באופן קטן] כהודוי שבטרתם צאת הנפש מהגוף. אלא שאז עוזבים לגמרי את ה'יריד', וכבר מסתים המסחר של "היום לעשותם", ובקריאת שמע שעל המטה של כל לילה, עדין נמצאים בעיצומו של היריד, ואפשר עדין לפעל.

יום
חמישי

שבת

ז כסלו

ה'תש"ד

הפטורה: וְעָמִי – תִּלְמִי שְׂדֵי. וַיִּבְרַח יַעֲקֹב – וּבִאֲשֶׁה שָׁמֹר. וּבִנְבִיא הָעֵלָה – וּבִנְבִיא גְשֶׁמֶר.

שיעורים. חומש: ויצא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: לט-מג.

תניא: ובר מן . . . 314 הלכותיהן.

שֶׁלֹש חֻכְמוֹת הֵן: חֻכְמַת בְּטוֹל הַחֹמֶר, עַל יְדֵי הוֹרָאת שְׁקוּץ וְתַעֲוֹב כָּל עֲנִינִים הַגּוֹפְנִים וְהַחֲמִירִים – חֻכְמַת הַמִּוֶּסֶר.

חֻכְמַת הַפֶּרֶת מַעֲלַת הַצּוּרָה וְהַרוּחָנִי בַּמַּדּוֹת וּבַמְשָׁכְלוֹת וְהוֹרָאת אֶפְנֵי הַקְּרוֹב אֲלֵיהֶם – חֻכְמַת הַתְּקִירָה.

חֻכְמַת הַגְּבֵרַת הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר, הוֹרָאָה בְּמַעֲלַת חֹמֶר מְזַכֵּךְ וּבְמַעֲלַת הַצּוּרָה כְּשֶׁנֶּקְבָּעָה בְּהַחֲמִיר, וְהַתְּכַלּוּתָם יַחַד מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמָּצֵא רֹאשׁ וְסוֹף, לִהְיוֹת כִּי נַעוֹץ תַּחֲלָתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בְּתַחֲלָתָן, אֵל אֶחָד בְּרָאָם, וּלְכוּנָה אַחַת לְגִלּוֹת אֹרֶךְ קִדְשֵׁת חֲבִיּוֹן עֲזוֹ יִתְבַּרֵּךְ נִבְרָאוּ וּשְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד דּוֹקָא מְשֻׁלָּמִים אוֹתָהּ הַשְּׁלֻמוֹת, אֲשֶׁר עָלָה בְּרָצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ – חֻכְמַת תּוֹרַת הַתְּסִידוֹת.

יום
שישי

יום ראשון

ח כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, פ' ראשונה עם פירש"י.

תהלים: מד-מח.

תניא: אך להבין . . . קנח וכה"ג.

א מעֲנֵשׁ זָאֵל זֶיךְ מִתְּבוּנָה זֵיין, ווי גרויס חסדי הבורא ב"ה זיינען, אז אזא קטן שבקטנים ווי דער מענש איז, קען ער מאַכען א נחת רוח גדול צום גדול הגדולים וכמ"ש ולגדולתו אין חקר, דארף דער מענש זיין תמיד באגייסטערט און טאן די עבודה בלב ונפש חפצה.

יִתְבוּנָן הָאָדָם עַד כְּמָה גְּדוּלִים חֲסִדֵי הַבּוֹרָא בְּרוּךְ-הוּא, שְׂפָזָה קִטָּן שְׁבִקְטָנִים כְּפִי שֶׁהוּא הָאָדָם, יָכוֹל לָגֵרֶם נַחַת רוּחַ גְּדוֹל לְגִדּוֹל הַגְּדוּלִים, וּכְמוֹ שְׂפָתוֹב "וּלְגִדּוֹלָתוֹ אֵין חֶקֶר". עַל הָאָדָם לִהְיוֹת תָּמִיד נִלְהֵב וּלְכַצֵּעַ אֶת הָעֲבוּדָה בְּלֵב וְנֶפֶשׁ חִפְצָה.

שבת
קודש

יום שני

ט כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, שני עם פירש"י.

תהלים: מט-נד.

תניא: אך עוד . . . קנח מהנבוא.

יּוֹם הַלֵּדָת אֶת אֲדָמוֹר הָאֲמֻצְעִי – תַּקְלִ"ד – יוֹם הַסְתַּלְקוּתוֹ – תַּקְפ"ח. וּמְנוּחָתוֹ כְּבוֹד בְּנִיעוּשֵׁין.

ט' בְּכֶסֶל תַּקְנִ"ד אָמַר רַבְּנוּ הַזָּקֵן מֵאָמֶר – וְהוּא חֵלֶק פָּרָק נ"ג מִסֵּפֶר שֶׁל בִּינוּנִים (תַּנְיָא) הַמְּדַבֵּר עַל-דַּבָּר בֵּית רֵאשׁוֹן. לְמַחֲרָתוֹ אָמַר חֲסִידוֹת עוֹד הַפַּעַם – סִיּוֹם פָּרָק הַנ"ל עַד גְּמִירָא [סוֹפֵן]. כִּי הַמֵּאֲמָרִים מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה תַּק"ן עַד י כֶּסֶל תַּקְנִ"ד (אֲשֶׁר בָּהֶם נִכְלָלוּ לְקוּטֵי עֲצוֹת מְשֻׁנִּים הַקּוֹדֵמוֹת) מֵהֶם נִסְדְּרוּ נ"ג פָּרָקֵי סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים.

חופת נדה

יום ראשון ג' כסלו ה'תשע"ט

שזימנו לו מערב יום הכפורים.

ומקשה ה'שער המלך' (חופת חננים ס"ד): כיון שעבודת יום הכיפורים כשרה רק בכהן גדול נשוי ("וכפר בעדו ובעד ביתו - ביתו זו אשתו"), צריך לומר שגם מכניסה לחופה בו ביום. ונשאלת השאלה, הרי ביום הכפורים אין זו חופה הראויה לביאה, ואם כן היא עדיין ארוסה ולא נשואה?

אמנם, לפי הדעות (תוספות יומא עז, א ד"ה דתנן, רא"ש שם פ"ח ה"א) שאכילה ושתיה ביום הכפורים אסורים מן התורה אבל שאר העניינים הם מדרבנן, יש לומר שרק חופה שאינה ראויה לביאה מדאורייתא אינה קונה, אבל אם מדרבנן אינה ראויה לביאה (ואיסור ביאה ביום כיפור הוא מדרבנן) הרי זו חופה, אך לשיטת הרמב"ם כל חמשת העניינים ביום כפורים הם מן התורה (ראה במפורשי הרמב"ם הל' שביית עשור פ"א ה"ה).

ומבאר ה'שער המלך': 'חופה שאינה ראויה לביאה' היא רק כאשר האיסור הוא מחמת האשה ואילו ביום הכפורים, ה'יום' הוא גורם האיסור ואינו אלא 'מחוסר זמן', ולכן אין זו 'חופה שאינה ראויה לביאה' (וראה ח' חתם ספר כתובות נו, א).

הלכות אישות פרק י, הלכה ב: אם היתה נדה, אף על פי שנקנסה לחפה ונתנחל עמה - לא נמרו הנשואין, והרי היא בארוסה עדיין.

הגמרא (כתובות נו, א) מסתפקת האם חופת נדה קונה או כיון שאינה ראויה לביאה אינה קונה, ולא נפשט הספק. וכתבו הרא"ש והר"ן (שם) שספק הגמרא האם חופת נדה קונה הוא לענין 'תוספת כתובה' (שהאשה גובה אותה רק אם נתאלמנה או נתגרשה מן הנשואין) שהיא רק לאחר שנכנסה לחופה כי חיבת חופה קונה, ויש להסתפק שמה רק חופה הראויה לביאה קונה, אבל לענין שאר הדברים שבנשואין כמו ירושת הבעל, ההיתר להיטמא לה אם הוא כהן וכד', גם חופת נדה קונה. אבל לדעת הרמב"ם הספק הוא לכל העניינים שבנשואין, וכיון שלא נפשט הספק אין חופת נדה קונה ואין הבעל יורשה ואינו מיטמא לה, כי "אף על פי שנכנסה לחופה... לא גמרו הנשואין והרי היא כארוסה עדיין" (מגיד משנה, כסף משנה). והתוספות (יומא יג, ב ד"ה לחודא) הביאו מירושלמי שכהן גדול שמתה אשתו ביום הכפורים מקדש ביום הכפורים את האשה

נדר מפקיע שעבוד?

יום שני ד' כסלו ה'תשע"ט

בקרנן) הוא כעין הקדש, ויש בו קדושת הגוף ומפקיע את שעבוד המזונות, ולכן גם אם אינו מותר על מעשי ידיה יכול הבעל להדיר את אשתו (והגמרא שביארה שחלות נדר הבעל שהדיר את אשתו היא משום שאמר 'צאי מעשה ידיך במזונותי' היא לפי דעת התנא החולק על ר"י בן גוריון). והרמב"ם פוסק כרבי יוחנן בן גוריון ולכן "מדיר את אשתו מליהנות לו" גם אם אינו אומר לה 'צאי מעשי ידיך במזונותי'.

והקשה ה'לחם משנה':

להלן (פי"ד ה"ה) כתב הרמב"ם, "אם אמר לה [לאשתו] תשמישי אסור עליך... לא נדר כלום... מפני שהוא משועבד לה". ולכאורה, הרי 'קונם' מפקיע מידי שעבוד?

וביאר:

'קונם' מפקיע רק שעבוד ממוני כי הוא ניתן למחילה, שהרי אם התנה הבעל ואמר על מנת שאין לך עלי 'שאר וכסות' התנאי קיים (לעיל ה"ה), אבל אינו יכול לבטל חיוב 'עונה' שלא ניתן למחילה וגם 'קונם' לא יוכל להפקיע שעבוד זה.

הלכות אישות פרק יב, הלכה כג: המדיר את אשתו מליהנות לו... אם... התיר נדרו - הרי מוטב; ואם לאו - יוציא ויתן כתובה.

הבעל שהדיר את אשתו מליהנות מנכסיו פוגע בחיוביו כלפיה, ולכן חייב לגרשה.

ומקשה הר"ן (על הרי"ף):

משמעות הגמרא (כתובות ע, א) היא כי מאחר שהבעל משועבד לזון את אשתו אין הוא יכול להדיר את אשתו ממזונותיה אלא אם אמר לה 'צאי מעשה ידיך במזונותי', היינו שאם הבעל מוותר על מעשי ידי האשה כדי שהיא תתפרנס מהם אין הוא צריך לתת לה מזונות, ואז יכול הנדר לחול ויהיה אסור לה ליהנות ממזונותיו.

ולמה אם כן הרמב"ם סתם את הדברים, ומשמע שגם אם לא וויתר לה על מעשי ידיה וממילא משועבד לזון אותה - יכול הבעל להדיר את אשתו ממזונותיו?

ומתרץ:

לדעת רבי יוחנן בן גוריון (שם נט, ב) 'קונם' (היינו לאסור את הדבר

מצות פריה ורביה ברוחניות

יום שלישי ה' כסלו ה'תשע"ט

שהרי "כל המלמד בן חבריו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" (סנהדרין יט, ב). וכמו בפריה ורביה כפשוטה מצוה "שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח", וכמאמר חז"ל (יבמות סב, ב) "נשא אדם אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו, היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו, שנאמר בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך", כך גם ברוחניות מצוה זו אין

הלכות אישות פרק טו, הלכה טז: אף על פי שקנים אדם מצות פריה ורביה, הרי הוא מצוה מדבריי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח - שקל המוסר נפש אחת בישראל, כאלו בנה עולם.

מצות פריה ורביה ישנה גם ברוחניות, והכוונה ללימוד התורה עם תלמידים וקירוב בני ישראל לתורה ומצוותיה

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צא

בה הבדל בין זמן ה'ילדות' לעת ה'זקנה'.

ומוסיף הרמב"ם בהסבר ההלכה "שכל המוסיף נפש אחת בישראל כאילו בנה עולם", כי גם אם עסק והתייגע בהשפעה על הזולת בשנות הבחרות וגיל העמידה בתכלית השלימות, אין לו להסתפק בכך כי על ידי כל פעולה נוספת, הרי זה "כאילו בנה עולם".

ויש לבאר בפנימיות הענין:

תכלית הבריאה היא כדי לעשות לו יתברך דירה בתחתונים (תנחומא, נשא, טז. תניא פל"ג). וזה תוכנו הפנימי של 'בנין העולם'. העולם מצד עצמו הוא במצב של העלם והסתר

ולא ניכר בו שהתהוותו וקיומו הוא מ'אמיתת המצאו' ("כל הנמצאים מן שמים וארץ... לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו" - לעיל ריש הל' יסודי התורה) וצריך 'לבנותו' ולגלות בו את 'אמיתת המצאו'. וגילוי זה בעולם נעשה על ידי שינוי במצבם של בני ישראל; כי כל זמן שלא ניכר בכל אחד ואחת מישראל שהוא בן אברהם יצחק ויעקב והיא בת שרה רבקה רחל ולא – לא ניכר בעולם מקורו ושוורשו. וכאשר מגלים בכל אחד ואחת מישראל את שייכותו והתקשרותו לקב"ה ולתורתו ולמצוותיו – כל העולם כולו נעשה דירה לו יתברך ו"כאילו בנה עולם".

(לקוטי שיחות כט עמ' 29)

למי שייך העודף?

יום רביעי ו' כסלו ה'תשע"ט

הירושלמי כי יש לחלק בין נשואה לאלמנה: באשת איש העודף חוזר לבעל, ואילו באלמנה הוא נשאר בידיה ואינו חוזר ליורשים.

וטעמו כי אמנם מלכתחילה זכתה האשה בממון שהוקצב למחייתה אך בנשואה הבעל חוזר וזוכה ממנה את מה שנשאר, כדן מציאה שמצאה האשה הניתנת לבעל, אך באלמנה הניזונת מן הירושה אין מציאתה ניתנת ליורשים וגם הנותר מדמי המזונות שלה אינו ניתן ליורשים.

ויתכן, כי גם הרמב"ם סובר שהאשה זוכה מלכתחילה בכל הממון והבעל חוזר וזוכה בו ממנה, אלא שלדעתו העודף אינו נחשב כמו מציאה של האשה אלא כמענשה ידיה, שהרי עשתה מאמץ לחסוך במזונותיה כדי להשיגו. ולכן גם באלמנה הנותר ניתן ליורשים כדן מעשי ידיה שהם של היורשים (אג"מ אבהע"ז א, קו. וראה עוד משפטיק ליעקב ד, ס"א).

הלכות אישות פרק יח, הלכה ד: ומותר מִזְנוֹת הָאֵלְמָנָה וּמִתֵּר הַבְּסוֹת - לְיִזְרְשֵׁן.

לעיל (פ"ב ה"י) נפסק שאשה המקבלת דמי מזונות מבעלה ונשארה בידיה יתרה – היתרה היא של הבעל. וכך נפסק גם כאן, לגבי אלמנה המקבלת את דמי המזונות מהיורשים שאם נשארה יתרה, היא חוזרת לידי היורשים.

ולכאורה, מאחר והאשה זכתה מלכתחילה בכסף הניתן לה עבור המזונות הרי הוא כבר נעשה שלה, ומדוע אם החליטה שלא להשתמש בו לצורך אכילה אלא למטרות אחרות עליה להחזיר אותו?

ומכך נראה כי מלכתחילה אין האשה זוכה בממון כשיעור דמי המזונות אלא יש לה זכות לזון את עצמה בפועל מנכסי הבעל. ולכן כל ממון שלא השתמשה בו לאכילה, הוברר למפרע שלא זכתה בו כלל.

אמנם, הראב"ד חולק על הרמב"ם ומביא מדברי

ארוסה שנמסרה לבעלה - דינה כנשואה?

יום חמישי ז' כסלו ה'תשע"ט

שאסור להתייחד עמה ויחוד של איסור אינו קונה והרי היא כארוסה עדיין ולכן אינו יורשה, אבל כשהאב מסר את בתו לבעל או לשלוחיו, מחל על ירושתה מעכשיו

אך לשיטת התוספות (כתובות מח, ב ד"ה ושמואל), במסירת האב את בתו לבעל או לשלוחיו הרי היא כנשואה לכל דבר (מטמא לה ומיפר נדריה וכו'). ומה שאמרו בגמרא שמסירתה לבעלה מועילה לענין ירושה, הוא כדי לחדש ולומר שנחשבת כאשתו לא רק לענין טמא לה ולהפר נדריה אלא אפילו לענין ירושה שהיא מדרבנן התקנה היתה גם כאשר האב מסרה לבעל.

וכתב ה'שער המלך' (הל' אישות, חופת חתנים ס"ד) שגם הרמב"ם סובר כן (שלא כדברי ה'בית שמואל' הג"ל), שהרי בהלכות נדרים (פ"א הכ"ב) כתב "מסר האב לשלוחי הבעל... אין האב יכול להפר... ולא הבעל יכול להפר, שאין הבעל מפר בקודמין". ומכאן שרק נדרים שנדרה האשה קודם מסירתה לבעל אינו מפר כי 'אין הבעל מפר בקודמין', אבל נדרים שנדרה אחר מסירתה מפר משום שנחשבת כנשואה.

הלכות אישות פרק כב, הלכה ב: הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְאַרְסָה וּמִסְרָהּ אֶתְּהָּ לְבַעְלָהּ אוֹ לְשִׁלּוּחֶיהָ בְּעֵלָהּ... וּמִתָּהּ בְּדֶרֶךְ קָדֶם שֶׁתִּכְנַס לְחֻפָּה... בְּעֵלָהּ יוֹרֶשֶׁת.

לדעת רש"י (כתובות מח, ב ד"ה שמואל) מסירת האב את בתו לבעלה או לשלוחיו מועילה רק לענין ירושה, אבל לדינים אחרים (לזכות במציאתה, להפר נדריה או להיטמא לה) אין מסירת האב מועילה עד שתיכנס לחופה. ומדוע יורש הבעל, הרי הארוס אינו יורש את ארוסתו (שם ג, א)? כי בכך שהאב מסר את בתו שתיכנס לחופה הוא מחל על ירושתה משום קירוב נישואין. וכתב ה'בית שמואל' שכך היא גם משמעות דברי הרמב"ם, שרק לענין ירושה מסירת האב את בתו מחשיבתו לנשואה.

[וכתב ה'חלקת מחוקק' (שם ס"א סק"ב): כשם שחופת נדה אינה קונה והיא עדיין כארוסה שאין הבעל יורשה, כך גם במסירת האב את בתו לשלוחי הבעל כשהיא נדה אין הבעל יורשה. אבל ה'בית שמואל' (שם) סובר שלענין ירושה מסירת האב את בתו עדיפה מחופה, כי חופת נדה אינה קונה כיון

כוחו של דיבור

יום שישי ח' כסלו ה'תשע"ט

ההשלכה המעשית בין שתי הדרכים היא אם אחד מהצדדים חוזר בו מההתחייבות לפני הקידושין. אם הקנין חל על ידי עצם האמירה והקידושין הם רק תנאי, הרי כשהקידושין נעשו והתנאי התקיים, חלה ההתחייבות למפרע משעת האמירה והחזרה שאחריה איננה מועילה. ואילו אם הקנין נוצר על ידי הקידושין, כל עוד לא חלו הקידושין לא חל הקנין והחזרה שבינתיים מועילה.

והנודע ביהודה' (מהדור"ת חור"מ מב) הביא מדברי התוספות (כתובות נג, א) שאפשר לחזור לפני הקידושין והוכיח מכך שהקנין חל על ידי עצם הקידושין והם אינם תנאי בלבד (וראה עור משפט ע' ק"ז ואילך).

ויש מהראשונים שכתבו שהדברים נקנים באמירה רק אם עמדו וקידשו מיד, מתוך התנאים ולא כשהקידושין נעשו לאחר זמן (תוס' קידושין ט, ב). ומבאר זאת ה'צמח צדק' (חור"מ סי' פ): באמת אין בכוחו של דיבור רגיל ליצור קנין, אך כאשר בעקבות הדיבור נעשו הקידושין, הדיבור מקבל בכך תוקף מיוחד ובכוחו גם ליצור קנין, אך אם הקידושין לא נעשו בהמשך לדיבור וכתוצאה ממנו, הרי הוא נותר כדיבור סתמי שאינו יכול לפעול קנין.

הלכות אישות פרק כג, הלכה יג: איש ואשה שִׁהיו בְּיַנְיָהוּ שְׂדוּכִין, וְאָמַר לָהּ: בְּמָה אֶתְּ מְכַנְסֶת לִי, 'בְּךָ וְכָךְ, וְאָמְרָה לוֹ: בְּמָה אֶתָּה נוֹתֵן לִי אוֹ בּוֹתֵב לִי, 'בְּךָ וְכָךְ, וְכֵן הָאֵב שִׁפְסַק עַל יְדֵי כֵּן וְכֵן: בְּמָה אֶתָּה נוֹתֵן לְכַנְסִי, 'בְּךָ וְכָךְ, וְכֵן הָאֵב אֶתָּה נוֹתֵן לְכַתֵּךְ, 'בְּךָ וְכָךְ, וְעָמְדוּ וְקִדְּשׁוּ – קֵנּוּ אוֹתָן הַדְּבָרִים אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּיַנְיָהוּ קֵנֶן. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁנִּקְנְוּ בְּאִמְרָה.

בדרך כלל אין תוקף להתחייבות אלא על ידי מעשה קנין. יוצא מן הכלל הוא הדין המבואר בהלכה זו שכאשר בני זוג (או הוריהם) מסכמים ביניהם על התחייבות כל אחד מהצדדים להוצאות הנישואין, אם 'עמדו וקדשו', ההתחייבות חלה ממילא, ללא מעשה קנין.

ויש לבאר את טעם הדבר בשתי דרכים:
א. כפשטות הלשון 'נקנים באמירה', היינו שהאמירה עצמה יוצרת את הקנין ואף שהקנין חל רק אם 'עמדו וקידשו', הקידושין מהווים רק תנאי שכאשר הוא מתקיים, חל הקנין למפרע על ידי האמירה.
ב. הקנין אינו נעשה על ידי האמירה בלבד, אלא על ידי הקידושין שאחריה.

סימנים מהווים ראייה?

שבת קודש ט' כסלו ה'תשע"ט

הנמצא בידינו, ואולי מדובר בגט אחר. והנה, לגבי החשש הראשון – שמא הוא משקר – אין מועילה מסירת הסימנים, כי יש לחשוש שהגט אמנם אינו שלו אלא שראה את הגט אצל בעליו קודם שנפל ועל פי זה ידע למסור את סימניו, ולכן אין לתת לו את הגט על סמך נתינת הסימנים.

אך כאשר שני עדים טוענים שהגט נפל ממנו, הרי אין לחשוש לשקר שהרי שני עדים מוחזקים כדבורי אמת, אלא שעדיין יש לחשוש שמא אין זה הגט שנפל ולכן מועילה מסירת הסימנים, כי מאחר ואנו מאמינים לעדים שמאדם זה נפל גט עם סימן פלוני, שוב אין מסתבר לומר שקיים גט זהה שאבד אף הוא לבעליו, ומסתבר שגט זה הנמצא בידינו הוא אכן הגט שנפל ממנו, ולכן מחזירים את הגט על פיהם.

הלכות גירושין פרק ג, הלכה יא: הָיָה לְעֵדִים בְּגִט סִימָן מְבַחֵק – בְּגוֹן שְׂאֵמְרוֹ: 'נָקֵב יֵשׁ בּוֹ בְּצֹד אוֹת פְּלוֹנִית'. . . הָרִי וְהַתְּקַדְּשׁוּ וְהַתְּקַדְּשׁוּ.

מדברי הרמב"ם משמע שדווקא כאשר עדים מוסרים סימן הרי הם נאמנים, אך אם אדם יטען שהגט נפל ממנו וימסור סימן אינו נאמן. והראב"ד השיג על כך וכתב כי מאחר והוא מוסר סימן, הרי זו ראייה שהגט נפל ממנו.
ויש להבין דעת הרמב"ם, מדוע אין הסימן מהווה הוכחה שהגט אכן נפל ממנו?

ומבאר ה'קצות החושן' (סי' רט, ס"ב):
כאשר באים להחזיר את הגט לאדם הטוען שנפל מידיו, יש לדרן מצד שני חששות: א) שמא הוא משקר וכלל לא נפל ממנו גט. ב) אף אם נפל ממנו גט – מנין לנו שזהו הגט

המשך ביאור למס' מנחות ליום ראשון עמ' ב

משנה

- 12 המשנה מונה את ההבדלים בין מצות סמיכה למצות תנופה: חוֹמֵר
- 13 בְּסִמְכָהּ מִתְּנוּפָה – יש ומצות סמיכה חמורה ממצות התנופה,
- 14 וּבְתִנּוּפָה מִסְמִיכָה – ויש שמצות תנופה חמורה ממצות סמיכה.
- 15 מבארת המשנה: חומר בסמיכה מבתנופה, שְׂאֵחֵר מִנִּיף לְכָל
- 16 הַחֲבֵרִים – קרבן שהיו בו כמה שותפים, אחד מניף עבור כולם,
- 17 וְאֵילוֹ לִגְבֵי סִמְכָה אֵין אֶחָד סוֹמֵךְ לְכָל הַחֲבֵרִים. חוֹמֵר בְּתִנּוּפָה
- 18 מִבְּסִמְכָה, שֶׁהַתְּנוּפָה נוֹתֶנֶת בְּקִרְבָּנוֹת הַיָּחִיד וּבְקִרְבָּנוֹת הַצֶּבֶר
- 19

- 1 כו (ב) 'וְסִמְכָה אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוָהוּ, והיה לו לכתוב 'ידו' בכתב
- 2 חסר. מתרצת הגמרא: סְמִיכָה דְּבִתְּהָא קְאָמְרִי – הכוונה היתה רק
- 3 על סמיכה בבהמת קרבן ולא בסמיכה על ראש אדם, שלגבי
- 4 סמיכה על קרבן כל מקום שנאמר 'ידו' הכוונה לשתי ידיים.
- 5 שנינו במשנה: וּבְמָקוֹם שְׂסוּמְכִין שׁוֹחֲטִין, וְתִבָּה לְסִמְכָה שְׂחִיטָה –
- 6 ומיד לאחר הסמיכה באה השחיטה. שואלת הגמרא: מָאֵי קְאָמְרִי –
- 7 מה כוונת המשנה, הלא יש כאן כפל לשון, לפי ש'תכף לסמיכה
- 8 שחיטה' משמעותה שיש לשחוט מיד לאחר הסמיכה, אם כן
- 9 ממילא נשמע מכך ש'במקום שסומכין שוחטין'.
- 10 משביה הגמרא: הָכִי קְאָמְרִי זו כוונת המשנה, בְּמָקוֹם שְׂסוּמְכִין
- 11 שׁוֹחֲטִין מִשּׁוּם שֶׁתִּכָּף לְסִמְכָה שְׂחִיטָה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ג'ט' כסלו תשע"ט

יום ראשון ג' כסלו ה'תשע"ט

הלכות אישות

פרק שמיני

(1) כולל המשך תנאים בקידושין ואם נתגלה שלא קוים התנאי.

א. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה של זין, ונמצא של דבש; של דבש, ונמצא של זין; בדינר זה של כסף, ונמצא של זהב; של זהב, ונמצא של כסף; על מנת שאני כהן, ונמצא לוי; לוי, ונמצא כהן; נתיין, ונמצא ממזר; ממזר, ונמצא נתיין; בן עיר, ונמצא בן כרך; בן כרך, ונמצא בן עיר; על מנת שאני עני, ונמצא עשיר; עשיר, ונמצא עני; על מנת שביתי קרוב למרחץ, ונמצא רחוק; רחוק, ונמצא קרוב; על מנת שיש לי שפחה או בת גודלת⁴ או אופה, ואין לו; על מנת שאין לו, ויש לו⁵; על מנת שיש לי אשה ובנים, ואין לו; על מנת שאין לי, ויש לו - בכל אלו וכל הדומה להן⁶ אינה מקדשת. וכן היא שהטעתו.

(2) כגון שהיה מכוסה ולא הכירה עד אחרי הקידושין. (3) כתוב ב"הגהות מיימוניות": אחד קידש בטבעת שהייתה נראית באותה שעה בפני עדי הקידושין שהיא של זהב וגם בעיני הצורך נראתה כן, ואחרי כן קרוב לחצי שנה נמצאת של נחושת - הרי זה דומה להתקדשי לי במנה ונמצא חסר דינר, או נמצא בו דינר נחושת שאינה מקודשת, ואף על פי שהמקדש עצמו לא אמר שהוא של זהב אלא העדים אמרוהו, אלא שלמעשה יש להחמיר לא להתירה בלי גט. ומטעם זה "נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שווה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאינו מקדשה אלא בשווה פרוטה." (4) קולעת שערות. (5) כי לפעמים אם יש לו גודלת זהו חיסרון, כי הגודלת מתוך שהיא מצוייה בבתי שכינותיה תלך לספר עליה דברים שהם נגד רצונה. וכן הדין באופה שמצוייה אצל הרבה אנשים. (6) בין למעלה בין לחיסרון. כי אפילו בשבח אחרים אינה מרוצה, שאומרת: "מנעל הגדול ממידת רגלי איני חפצה בו".

ב. ובכלם, אף-על-פי שאמרה: בלבי היה להתקדש לו אף-על-פי שהטעני ואין הדבר כמו שאמר, וכן אם אמר הוא: בלבי היה לקדשה אף-על-פי שהטענתי - אינה מקדשת, לפי שהדברים שבלב אינם דברים⁷.

(7) כי היה לה לפרש בפה בשעת הקידושין.

ג. הרי את מקדשת לי על מנת שאני כהן, ונמצא כהן; על מנת שאני בן עיר, ונמצא בן עיר וכן

כרך; על מנת ששמי יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמעון - הרי זו מקדשת. אבל אם אמר לה: על מנת שאין שמי אלא יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמעון; שאיני אלא כהן, ונמצא כהן; שאיני אלא בן עיר, ונמצא בן עיר וכן עיר - אינה מקדשת.

(8) מוכר בשמים. (9) מעבד עורות וריחו רע.

ד. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על מנת שאני יודע לקרות, צריך שיקרא התורה ויתרגם אותה תרגום אנקלוס הגר. ואם אמר לה: על מנת שאני קורא, צריך להיות יודע לקרות תורה נביאים וכתובים בדרך דוק יפה. על מנת שאני יודע לשנות, צריך להיות יודע לקרות המשנה. ואם אמר: על מנת שאני תנא, צריך להיות יודע לקרות המשנה וספרא¹⁰ וספרי¹¹ ותוספתא¹² של רבי חזקיה¹³.

(10) תורת כהנים, וחיברו רב. (11) מדרשי הלכה לספרים: במדבר ודברים. (12) תוספת למשנה לבאר עניינה השנויים בלשון קצרה. (13) שהיא מוסמכת ביותר.

ה. על מנת שאני תלמיד - אין אומרים: כפן עזאי וכן זומא, אלא כל ששואלין אותו דבר אחד בתלמודו ואומרו: ואפלו בהלכות הקה, שמלמדין אותו בפרטים מדברים הקלים סמוך לחג, כדי שיהיו כל העם בקיאים בהן. על מנת שאני חכם - אין אומרים: כרבי עקיבא וחבירי, אלא כל ששואלין אותו בכל מקום דבר חכמה¹⁴ ואומר. על מנת שאני גבור - אין אומרים: כפאכנר בן נר¹⁵ וכיזאב¹⁶, אלא כל שחבירי מתיראים ממנו מפני גבורתו. על מנת שאני עשיר - אין אומרים: [כרבי אלעזר בן חרסום¹⁷] וכרבי אלעזר בן עזריה¹⁸, אלא כל שבגוי עירו מכבדין אותו מפני עשרו. על מנת שאני צדיק - אפלו רשע גמור, הרי זו מקדשת מספק, שמא הרהר תשובה בלבו¹⁹. על מנת שאני רשע - אפלו צדיק גמור, הרי זו מקדשת מספק, שמא הרהר בעבודת פוכבים ומזלות בלבו; ששון עבודת פוכבים ומזלות גדול הוא, ומשינהרהר לעבד בלבו נעשה רשע, שנאמר: פן יפתה לבבכם, וכתוב: למען תפש את בית ישראל בלבם.

(14) דבר התלוי בסברא. (15) שר צבא של שאול המלך. (16) בן צרויה, שר צבא של דוד המלך. (17) היה עשיר גדול ואביו הניח לו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים. (18) אף הוא היה עשיר גדול והיה מפריש מעשר מעדרו שנים עשר אלף עגל בכל שנה ושנה. (19) ובכל זאת, המקדש בפסולי עדים [=רשעים] אינה מקודשת ואין

ו. האומר לשלוחו: צא וקדש לי אשה, וימת ⁴³

שְׁלִיחַ. לְפִיכָף אֵין הַבּוֹגֶרֶת מְקַדֶּשֶׁת³³ (וְאַחֲרֵיהָ²⁸
מְקַדֶּשֶׁת).²⁹

(32) בת י"ב שנה עד י"ב וששה חדשים נקראת נערה, ומתחילת יום גמר הששה חדשים ומעלה נקראת בוגרת, כמפורש לעיל פ"ב ה"ב. (33) קידושין נא, ב: "אין אדם עוזב מצוה המוטלת עליו (קידושי בתו הנערה) ועושה מצוה שאינה מוטלת עליו", וראה שם סד, ב וברש"י.

ט. מִי שֵׁשׁ לוֹ שְׁתֵּי בָתִּים³⁴ בָּנוֹת מִשְׁתֵּי נָשִׁים, וְכָלֵן בְּרִשּׁוֹתָיו³⁵, וְקָדַשׁ אַחַת מֵהֶן, וּבִשְׁעַת הַקִּדּוּשִׁין אָמַר לַבַּעַל: קָדַשְׁתִּי לָךְ אֶת בְּתִי הַגְּדוֹלָה, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ לֹמֶר: שְׁמָא גְדוֹלָה שְׁבַגְדוּלוֹת³⁶ קָדַשׁ לוֹ אוֹ גְדוֹלָה שְׁבַקְטָנוֹת³⁷, אוֹ קִטְנָה שְׁבַגְדוּלוֹת שֶׁהִיא גְדוֹלָה מִן הַגְּדוֹלָה שְׁבַקְטָנוֹת³⁸ - הֲרִי כֵּלָן מִתְּרוֹת³⁹ חוּץ מִן הַגְּדוֹלָה שְׁבַגְדוּלוֹת, שֶׁהִיא לְבָדָה מִמְּקַדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם קָדַשׁ בֵּתוֹ הַקִּטְנָה, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ לֹמֶר: שְׁמָא קִטְנָה שְׁבַקְטָנוֹת אוֹ קִטְנָה שְׁבַגְדוּלוֹת, אוֹ גְדוֹלָה שְׁבַקְטָנוֹת שֶׁהִיא קִטְנָה מִן הַקִּטְנָה שְׁבַגְדוּלוֹת - הֲרִי כֵּלָן מִתְּרוֹת חוּץ מִן הַקִּטְנָה שְׁבַקְטָנוֹת, וְהִיא לְבָדָה מִמְּקַדֶּשֶׁת. שְׁמִשְׁמַע בֵּתוֹ הַגְּדוֹלָה - שְׁאִין בְּכַנּוּתִי גְדוֹלָה מִמֶּנָּה, וּמִשְׁמַע בֵּתוֹ הַקִּטְנָה - שְׁאִין בֵּתוֹ קִטְנָה מִמֶּנָּה.⁴⁰

(34) קבוצות. (35) שעדיין לא בגרו ויכול לקדשן שלא מדעתן. (36) מהאשה הראשונה שילדה לו תחילה. (37) מאשתו השניה שילדה לו אח"כ. (38) שהיא נולדה לו טרם שילדה אשתו השניה את בתה הראשונה. (39) להנשא לאחרים. (40) שם. אין אדם עשוי לדבר בלשון המביאה לידי ספק (קידושין סד: כרבי יוסי).

י. נֶאֱמַן הָאֵב לֹמֶר עַל בֵּתוֹ קֶדֶם שֶׁתִּבְגֵּר שֶׁהִיא מְקַדֶּשֶׁת, וְאִסְרָה עַל הַפֶּלֶל.⁴¹

(41) ואע"פ שאינה כל-כך בידו לקדשה, כי שמא לא ימצא אדם שיסכים לקדשה - בכל זאת נאמן מחמת הכתוב (דברים כב, טז): "את בתי נתתי לאיש הזה". באמרו "לאיש" - אסרה לכל העולם, שאין אנו יודעים למי קדשה, ובאמרו "זהה" - התירה לזה (קידושין סד). ובנערה הכתוב מדבר.

יא. הָאֵב שֶׁאָמַר: קָדַשְׁתִּי אֶת בְּתִי וְאִינִי יוֹדֵעַ לְמִי קָדַשְׁתִּיהָ - הֲרִי זֶה אִסְרָה לְעוֹלָם עַל כָּל אָדָם, עַד שִׁיאָמַר הָאֵב: נֹדַע לִי שְׁלַפְלוּנִי קָדַשְׁתִּיהָ, וְתִהְיֶה צְרִיקָה מִמֶּנּוּ גַּם בְּלִבְדָּה.⁴² וְאֶף-עַל-פִּי שְׁנֹדַע לוֹ אַחֵר שְׁבַגְרָה.⁴³

(42) כלומר, רק ממנו תתגרש ואז תהיה מותרת לכל אדם. (43) ואז כבר אינה ברשותו. בכל זאת נאמן משום "שהפה שאסר הוא הפה שהתיר", ונימוק זה מועיל אפילו כשהדיבור השני בא לאחר כדי דיבור של האמירה הראשונה, כיון שהאיסור אינו אלא מפי האב, הוא נאמן להתירה אפילו לאחר מכאן. כי אין הדיבור האחרון סותר

הַשְּׁלִיחַ, וְאִינִי יוֹדֵעַ אִם קָדַשׁ אִם לֹא קָדַשׁ לוֹ אִשָּׁה - הֲרִי זֶה בְּחֻזְקַת שְׁקָדָשׁ, שְׁחֻזְקַת שְׁלִיחַ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוֹתָיו¹⁹. וְהוֹאִיל וְאִין יָדוּעַ אִי זֶה אִשָּׁה קָדַשׁ לוֹ²⁰ - הֲרִי זֶה אִסּוּר בְּכָל אִשָּׁה שֵׁשׁ לָהּ קְרוֹבוֹת שֶׁהֵן עָרוּהָ עִמָּה²¹, כְּגוֹן אִשָּׁה שֵׁשׁ לָהּ בֵּת אוֹ אִם אוֹ אַחֹת וְכִיּוּצָא בֵּתָן; שְׁאִם תֹּאמַר יִשָּׂא זֶה, שְׁמָא אִמָּה קָדַשׁ לוֹ שְׁלֹחֹהּ אוֹ אַחֲרֵיהָ אוֹ בֵּתָהּ. וּמִתָּר בְּאִשָּׁה שְׁאִין לָהּ קְרוֹבוֹת כְּגוֹן אֵלּוּ²². הֵיתָה לָהּ קְרוֹבָה, כְּגוֹן אִם אוֹ אַחֹת וְכִיּוּצָא בֵּתָן, וְהֵיתָה הַקְּרוֹבָה אִשָּׁת אִישׁ בְּשַׁעֲהָ שְׁעִשָּׁה הוּא שְׁלִיחַ, אֶף-עַל-פִּי שְׁנִתְגַּרְשָׁה קֶדֶם שְׁיָמֹות הַשְּׁלִיחַ - הֲרִי זֶה מִתָּר בָּהּ; וְאִין אוֹמְרִים: שְׁמָא קָדַשׁ הַשְּׁלִיחַ אֶת קְרוֹבָתָה אַחֵר שְׁנִתְגַּרְשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵיתָה רְאוּיָה בְּשַׁעֲהָ שְׁעִשָּׁה הַשְּׁלִיחַ, וְאִין אָדָם עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקָדַשׁ לוֹ אֶלָּא אִשָּׁה שְׁיָכּוּל הוּא לְקָדַשָׁה בְּשַׁעֲהָ הַשְּׁלִיחוֹת²³.

(19) ובוודאי קידש (נזיר יב.). (20) שלא פירש לו איזו אשה רוצה לקדש. (21) שהמקדש את האשה, הרי זה אוסר עליו שבע עריות: אמה, אם אמה, ואם אביה, בתה ובת בנה ובת בתה ואחותה בזמן שהיא קיימת (מסכת דרך ארץ, א, א). (22) נזיר, שם. (23) שם. ומכאן יש להוכיח שהשליח יכול לקדש קרובתו למשלחו אע"פ שאינו יכול לקדשה לעצמו, שאם לא כן למה לא אמרו שמותר המשלח בקרובות השליח (מגיד-משנה).

ז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בָּנִים, וְעָשׂוּ כֵּלָן שְׁלִיחַ אֶת אֲבִיהֶם לְקָדַשׁ לָהֶם אִשָּׁה²⁴, וְאָמַר אֲבִי הַבָּנִים לְאִישׁ שֵׁשׁ לוֹ חֲמִשׁ בָּנוֹת: אַחַת מִבְּנוֹתֶיךָ מְקַדֶּשֶׁת לְאַחַד מִבְּנֵי²⁵, וְקָבַל הָאֵב²⁶ הַקִּדּוּשִׁין²⁷ - כָּל אַחַת מֵהֶן צְרִיקָה חֲמִשָּׁה גִטִּין מִכָּל הָאֶחָיו, הוֹאִיל וְכָלֵן²⁸ נִתְּנוּ רִשּׁוֹת לְאֵב לְקָדַשׁ לָהֶן אִשָּׁה²⁹. מִת אַחַד מֵהֶם - כָּל אַחַת מֵהֶן צְרִיקָה אֶרְבָּעָה גִטִּין³⁰, וְחִלְצָה מֵאֶחָד מֵהֶם.³¹

(24) וכגון שהם גדולים הראויים לעשות שליח ולקדש אשה (קידושין נב.). (25) ולא פירש איזה בן, והלה לא פירש איזו בת. (26) אבי הבנות. (27) אפילו לא עשאוהו הבנות שליח, יכול הוא לקבל קידושיהן, הואיל ועדיין לא בגרו ורשותן בידו, כמבואר לעיל פ"ג ה"א. (28) כל הבנים. (29) ואינו ידוע מי הוא המקדש ומי זאת המקודשת. (30) מארבעת האחים הנשואים. (31) שמא ארוסת המת היא וזקוקה ליבום. ואינה יכולה להנשא לאחרים עד שתחלוץ (קידושין נב.) ולהתייבם אינה ראויה כי שמא היא ארוסה לאחר האחים החיים, ונמצא זה נושא אשת אחיו החי.

ח. הָאֵב שֶׁהֵיתָה לוֹ בֵּת קִטְנָה אוֹ נַעֲרָה, שֶׁהִיא בְּרִשּׁוֹתָהּ, וְכֵת בּוֹגֶרֶת³², וְנִתְּנָה לוֹ הַבּוֹגֶרֶת רִשּׁוֹת לְקָדַשָׁהּ, וְקָדַשׁ בֵּתוֹ סֵתָם לְאַחַד - אֵין הַבּוֹגֶרֶת בְּכָלֵל, עַד שִׁיפְרֹשׁ וְיֹאמַר: בְּתִי הַבּוֹגֶרֶת שְׁעִשָּׁת אוֹתִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בין בחיי אשתו בין לאחר מותה, ואלו הן: אמה ואם אמה ואם אביה, ובתה ובת בתה ובת בנה . . . וכן אחות אשתו ערוה עליו עד שתמות אשתו" (הל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ד-ט). (53) שהיא מכחישתו. (54) אביו, אביו, בנו, בנו ובן בנו, אחיו ובן אחיו (יבמות מ:), שעשאתם עליה כחתיכת איסור בהודאתה (כנ"ל הערה נא). (55) האם. (56) ואין האם נאמנת על בתה. (57) קידושין סה, א.

טז. וְכָל אֵלּוּ שְׁטוּעָנִין הַקְדוּשִׁין⁵⁸, בְּשִׁטְעֵן הַטּוּעֵן²⁴ שֶׁהֵיוּ שָׁם קְדוּשִׁין בְּפָנֵי עֲדִים וְהָלְכוּ לַמְדִּינָה אַחֲרֵת²⁵ אוּ מֵתוּ; אֲבָל אִם הוֹדוּ שֶׁהֵיוּ הַקְדוּשִׁין בְּלֹא עֲדִים²⁶ - אֵין פָּאן קְדוּשִׁין, כְּמוֹ שֶׁבֶּאֱרָנוּ⁵⁹. וְכָל מְקוֹם²⁷ שֶׁתֵּאֱמַר אִשָּׁה לְאִישׁ: קְדָשְׁתָּנִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא²⁸ קְדָשְׁתִּיךָ - מְבַקְשִׁים מִמֶּנּוּ שֶׁיִּכְתֹּב לָהּ גִּט לְהַתִּירָה²⁹ לְשֹׂאֵר הָעָם⁶⁰, שֶׁאֵין לוֹ בְּזֶה הַפֶּסֶד⁶¹. וְאִם נָתַן לָהּ³⁰ גִּט מַעֲצָמוֹ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן כְּתֻבָּה⁶².³¹

(58) בין הוא בין היא. (59) לעיל פ"ד, ה"ו. (60) כי אם לא תקבל גט, הרי נאסרה להנשא לכל העולם - ע"פ דבריה. (61) הפסד ממון, כי לא יצטרך לתת לה כתובה, ואע"פ שאם יגרשנה יאסר בקרובותיה - אין בזה הפסד גדול, כי הרבה נשים יוכל לישא חוץ מקרובותיה (מגיד-משנה) אבל לכופו אי אפשר, שיוכל לטעון כי אינו רוצה להאסר בקרובותיה. (62) קידושין סה, א. כי גילה דעתו שקידשה, ואע"פ שריבנו סובר אין לארוסה כתובה אלא-אם-כן כתב לה (ראה לקמן פ"י הי"א) ואם כן היאך יכול לטעון שמעולם לא קידשה - הרי כתובתה בידה! אולם כאן ידובר במקום שכותבים כתובה קודם שמקדשים (ראה לקמן הכ"ט), ואם כן אין כל הוכחה מכתובתה שאולי לא נתקיימו הקידושין אח"כ (מגיד-משנה).

יז. הַעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁה³² לְעַצְמוֹ - הֵרִי זֶה מְקַדְּשֵׁת לְשִׁלְיָהּ⁶³. וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת³³ בָּן⁶⁴. וְכָל הַעוֹשֶׂה דְּבָר זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּשֹׂאֵר דְּבָרֵי³⁴ מִקֵּחַ וּמִמְכָּר - נִקְרָא רָשָׁע⁶⁵.³⁵

(63) ודוקא אם קידשה בכוונה, אבל אם רצה לקדשה למשלחו וטעה ואמר: "הרי את מקודשת לי" אינה צריכה גט מהשליח, כי קידושין בטעות אינם קידושין (הגהות מיימוניות' ושו"ע אהע"ז ס"ו לה, ס"ט). (64) קידושין נח, ב: "מה שעשה עשוי - אלא שנהג בו מנהג רמאות". (65) שם נט, א: "עני המהפך בחררה (עוגה דקה), ובא אחר ונטלה הימנו - נקרא רשע" שיוורד לחיי חבריו. השווה הל' מכירה פ"ז, ה"י.

יח. הַעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁה, הַשְּׁלִיחַ אוֹמֵר: לְעַצְמִי קְדָשְׁתִּי⁶⁶, וְהָאִשָּׁה אוֹמֵרֶת: לְרֹאשׁוֹן שֶׁשְּׁלַחְו נִתְקַדְּשְׁתִּי⁶⁷ - אִם לֹא עָשָׂה הַשְּׁלִיחַ³⁸ בְּעֲדִים⁶⁸ - הֵרִי הַשְּׁלִיחַ אִסּוּר בְּקִרְבּוּתִי⁶⁹, וְהִיא מִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּבִי; וְהָאִשָּׁה אִסּוּרָה בְּקִרְבּוּבִי הַמְשַׁלֵּחַ⁷⁰, וְהַמְשַׁלֵּחַ מִתֵּר בְּקִרְבּוּתִי⁷¹; וְאִם הִחֹזַק הַשְּׁלִיחַ³⁶ בְּעֲדִים⁷² - הֵרִי זֶה מְקַדְּשֵׁת לְרֹאשׁוֹן⁷³.⁴²

כלום את הדיבור הראשון, כי יתכן שמתחילה לא ידע מי קידשה, ועכשיו נודע לו (מגיד-משנה, הל' גירושין פ"ב ה"א) והרי אפילו אדם אחר נאמן להתירה, כמבואר בסמוך - כל-שכן שהאב בעצמו נאמן לכך (מגיד-משנה).

יב. אָמַר הָאָב: אֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי קְדָשְׁתִּיךָ, וְכֹא אֶחָד¹ וְאָמַר: אֲנִי הוּא שֶׁקְדָשְׁתִּיךָ - נֶאֱמָן⁴⁴ אֶף לְכִנְסָה⁴⁵,² וְאֵינוֹ צָרִיךְ קְדוּשִׁין אַחֲרֵים.³

(44) שאינו חצוף לומר לפני האב שקידשה, כי מתיירא הוא שמא יכחישנו האב ויאמר: "לא ממך קבלתי כסף הקידושין". (45) ואין אומרים שמא יצרו תקפו (קידושין ג:).

יג. בָּאוּ שְׁנַיִם, זֶה אוֹמֵר: אֲנִי קְדָשְׁתִּיךָ, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי קְדָשְׁתִּיךָ - שְׁנֵיהֶן נִתְּנִין גִּט⁴⁶. וְאִם רָצוּ, אֶחָד⁴ נִתֵּן גִּט וְאֶחָד כּוֹנֵס⁴⁷. כְּנִסָּה, וְאַחֵר כֶּף בָּא אַחֵר⁵ וְאָמַר: אֲנִי הוּא שֶׁקְדָשְׁתִּיךָ - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וְאֵינוֹ אוֹסְרָה עַל בַּעֲלָהּ⁴⁸.⁶⁷⁸

(46) להתירה להנשא לאחרים. (47) שם. ואפשר שיצטרך לקדשה קידושין אחרים כשיכנסנה, שהרי הראשון טען שהיא מקודשת לו, ושמא באמת לא נתקדשה לשני העומד לכנסה עכשיו (רשב"א). (48) כי מאחר שכנסה בהיתר ובהסכמת החכמים, אין השני הבא יחידי נאמן לאסרה עליו. ולדעת הרשב"א אפילו עדיין לא כנסה, אלא כיון שהתירוה לכונסה - אין השני נאמן להוציאה מהיתרה הראשון, והשווה כתובות כג, א.

יד. הָאִשָּׁה שֶׁאִמְרָה: נִתְקַדְּשְׁתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַת לְמִי⁹ נִתְקַדְּשְׁתִּי, וְכֹא אֶחָד וְאָמַר: אֲנִי הוּא שֶׁקְדָשְׁתִּיךָ -¹⁰ נֶאֱמָן לִתֵּן גִּט, וְתִהְיֶה מִתֵּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מִמֶּנּוּ⁴⁹;¹¹ אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמָן לְכִנְסָה, שֶׁמָּא יִצְרוּ תִּקְפוֹ וְהִיא תִּרְגְּלִיל⁵⁰ לוֹ כְּדִי לְהַתִּירָהּ⁵¹.¹²¹³

(49) אפילו אחר שיגרשנה, כי אם תתירנה לו לאחר הגירושין, יש לחוש לקנוניא והערמה מצד שניהם. (50) תחפה עליו ותשדלנו אחריה. (51) ואינו מתיירא ממנה שתכחישנו, ואפילו אם יבוא עוד אחר לומר אני קדשתיה, היא תכחישנו (קידושין סג: וברש"י).

טו. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: קְדָשְׁתִּיךָ, וְהִיא אוֹמֵרֶת: לֹא קְדָשְׁתָּנִי - הוּא אִסּוּר בְּקִרְבּוּתִי⁵², וְהִיא מִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּבִי⁵³. וְהוּא אוֹמֵר: לֹא קְדָשְׁתִּיךָ - הוּא מִתֵּר בְּקִרְבּוּתִיךָ, וְהִיא אִסּוּרָה בְּקִרְבּוּבִי⁵⁴.¹⁴¹⁵¹⁶¹⁷ קְדָשְׁתִּיךָ, וְהִיא אוֹמֵרֶת: לֹא קְדָשְׁתְּ אֵלָּא בְּתִי - הוּא אִסּוּר בְּקִרְבּוּבוֹת גְּדוּלָּה⁵⁵, וּגְדוּלָּה מִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּבִי; וּמִתֵּר בְּקִרְבּוּבוֹת הַבֵּת, וְהַבֵּת מִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּבִי⁵⁶. קְדָשְׁתִּי אֶת בְּתִי, וְהִיא אוֹמֵרֶת: לֹא קְדָשְׁתְּ אֵלָּא אוֹתִי - הוּא אִסּוּר בְּקִרְבּוּבוֹת הַבֵּת, וְהַבֵּת מִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּבִי; וּמִתֵּר בְּקִרְבּוּבוֹת הָאֵם, וְהָאֵם אִסּוּרָה עַל קִרְבּוּבִי⁵⁷.¹⁸¹⁹²⁰²¹²²²³

(52) שבהודאתו עשה אותן עליו כחתיכת איסור, ש"כיון שקידש אדם אשה, נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים . . .

ליבמות קיח:). (85) על שעבר על דבריהם שלא לקדש בביאה כמבואר לעיל פ"ג הכ"א. (86) יבמות קיח, ב: "רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת". השווה הל' גילה פ"ד, ה"ט. (87) כלומר, דין זה לא יתואר אלא כשכתב לאחת מהן כתובה, כי אם לא כתב כלל, הלכה היא: "אין לארוסה כתובה כלל" כמבואר לקמן פ"י, ה"א. אבל באשה נשואה, אפילו לא כתב לה כתובה אלא נשאה סתם, חייב לתת לה כתובתה מתנאי בית-דין כמפורש לקמן פ"ב, ה"ה.

18 כב. האשה שניצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני
19 - הרי זו בחזקת מקדשת, אף-על-פי שאין שם ראיה
20 ברורה. וכל קול שלא החזק בבית דין, אין חוששין
21 לו.⁸⁸ וכיצד הוא הקול שתחזק זו בו שהיא
22 מקדשת? כגון שבאו שנים והעידו, שראו הנרות
23 דולקות,⁸⁹ ומטות מצעות, וכיון אדם נכנסין ויוצאין,
24 ונשים שמחות לה ואומרות: נתקדשה פלונית היום.
25 שמעו אותן אומרות: פלונית נתקדשה היום - אין
26 חוששין לה, שמא נזדמנו לקדש ולא נתקדשה, עד
27 שישמעו שנתקדשה.⁹⁰ וכן אם באו שנים ואמרו:
28 ראינו כמו שמחת ארוסין, ושמענו קול הברה,⁹¹
29 ושמענו מפלוני ששמע מפלוני שנתקדשה פלונית
30 בפני פלוני ופלוני, והלכו להם העדים למדינה
31 אחרת או מתו - הרי זה קול שמחזיק אותה
32 מקדשת.⁹²

(88) גיטין פט, ב: "שהרבה אומרים: פלוני שמע מפלוני, והם אומרים: שמענו מפלוני ופלוני שהלכו למדינת הים, ואילו יבואו לבית-דין ויחקרו, יאמרו: לא שמענו ולא ראינו" (ר"ן שם). (89) נוהגים היו להדליק נר בשעת שמחה, כמו שמצינו (סנהדרין לב:): "אור הנר ב"ברור-חיל" משתה שם". (90) גיטין פט, א. (91) המולה ושואן. (92) אע"פ שאלו השנים לא שמעו אלא מפי עד אחד - הואיל והקול מוליך וגומר בשנים שהלכו, הרי זה קול (גיטין פט). אבל לפנינו בגמרא: "פלוני מהיכן שמע - מפלוני, ופלוני מפלוני, והלכו להם למדינת הים", היינו שראובן שמע מלוי, ושמעון שמע מיהודה, ולוי ויהודה הלכו להם, ולפנינו באו ראובן ושמעון ואישורו את הקול, יוצא שגם העדים שלפני האחרונים שנים הם, וכל אחד מהם שמע בשם אחד, ולא מפי שנים, וביחד הם מצטרפין לשנים. ורבינו היתה לו גירסא אחרת בגמרא: "פלוני מהיכן שמע? מפלוני ופלוני והלכו להם", ולפי זה מעידים שבאו לפנינו על אחד ששמע מפי אחד ששמע מפי שנים.

33 כג. במה דברים אמורים? ⁹³ שלא היתה שם
34 אמתלא; ⁹⁴ אבל אם היתה שם אמתלא, ושמעו
35 האמתלא פשעו שנתקדשה - לא החזקה
36 מקדשת. כיצד היא האמתלא? פלונית נתקדשה על
37 תנאי,⁹⁵ או קדושי ספק⁹⁶ - לא החזקה, אלא שואלין
38 אותה, וסומכין על דבריה, הואיל ואין שם ראיה
39 ברורה ולא קול חזק.⁹⁷

(66) כגון שאמר לה השליח מתחילה: "פלוני שלחני לקדשך בשבילי", ולאחר שעה קידשה סתם. (67) הוא אומר: לעצמי נתכוונתי. והיא אומרת: למשלח נתכוונתי. (68) רבינו לשיטתו לעיל פ"ג, ה"ט: "האיש שעשה שליח לקדש לו אשה אין צריך לעשותו בעדים, שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמיתת הדבר". (69) כי לדבריו הרי היא מקודשת לו, ועשאו עליו חתיכת איסור בהודאתו, כמבואר לעיל ה"ט. (70) שלדבריה נתקדשה לו. (71) שהרי שלוחו צווח שלא קידשה למשלח. (72) שעשאו המשלח שליח במעמד שני עדים. (73) והוא אסור בקרובותיה ("ירושלמי" קידושין פ"ג, ה"א) ובכל זאת גם השליח אסור בקרובותיה (מגיד-משנה).

1 יט. אמרה: איני יודעת למי נתקדשתי, אם לשולח
2 או לשלוחו: אם לא החזק השליח בעדים - הרי זו
3 מקדשת לשני,⁷⁴ ואם החזק שהוא שלוחו - שניהן
4 נותנין גט;⁷⁵ ואם רצו, אחד נותן גט ואחד פוגס.⁷⁶

(74) הואיל ואין כאן עדות, וגם המשלח אינו כאן בשעת קידושין, אין האשה סומכת כל-כך על שליחות זו, שהי המשלח יכול לכפור בכל, ואין עדים לדבר. (75) כאן סמכה דעתה על שליחותה, שהרי המשלח לא יוכל לכפור במקום עדים אלא מכיון שאומרת "איני יודעת" הרי היא בספק קידושין לשניהם. (76) "ירושלמי" שם. ולדעת הראב"ד אי אפשר לעשות שליח לקדש אשה - בלי עדים, כמפורש לעיל פ"ג, ה"ט. והוא מפרש: הוחזק השליח בעדים - שהיתה השליחות מפורסמת במקום האשה - ולפיכך אף הראשון אסור בקרובותיה, שאין מחאת השליח מועילה לבטל שליחות מפורסמת. לא הוחזק השליח - שלא היתה השליחות מפורסמת - כאן אם השליח מוחה וצווח שלעצמו קידשה מועלת מחאתו והראשון מותר בקרובותיה.

5 כ. האשה שעשתה שליח לקדשה, והלך וקדשה,
6 ובעת הליכתו בטלה השליחות וחזרה בה,⁷⁷ ואין
7 ידוע אם קדם שקבל לה הקדושין חזרה או אחר
8 הקדושין - הרי זו מקדשת מספק.⁷⁸ וכן האיש
9 שעשה שליח וחזר בו.⁷⁹

(77) וחזרתה מועילה, כי בא הדיבור השני ומבטל הדיבור הראשון (קידושין נט:). ואפילו שלא בפני השליח, כמפורש ברש"י שם. (78) וצריכה גט (שם עט.). (79) שם עח, ב.

10 כא. המקדש אחת מחמש נשים ואינו יודע אי זו
11 מהן קדש, וכל אחת ואחת אומרת: אותי קדש -
12 אסור בקרובות פלן,⁸⁰ ונותן גט לכל אחת ואחת,⁸¹
13 ומניח כתובה ⁸² אחת ביניהן ומסתלק.⁸³ ואם קדש
14 בבאייה ⁸⁴ - קנסו אותו חכמים,⁸⁵ שיתן כתובה לכל
15 אחת ואחת.⁸⁶ והדבר ידוע שכתובה שכתב לאחת
16 מהן אבדה, וכל אחת ואחת אומרת: אני היא
17 שקדשתי וכתבת לי כתובה ואבדה כתבתי.⁸⁷

(80) שלכן אסורות עליו מספק. (81) אם אינו רוצה לישא את כולן. (82) סכום כתובה. (83) ואינו חייב לשלם לכל אחת ואחת מספק. (84) עשה בה מעשה וגיינה אותה (רש"י

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 כח. מקום שנהגו¹⁰⁶ לשלח סבלונות¹⁰⁷ לארוסה
23 אחר שתתארס, ובאו עדים שראו סבלונות שהובלו
24 לה - חוששין לה שמא נתקדשה, וצריכה גט
25 מספק, אף-על-פי שרב אנשי העיר אין משלחין
26 סבלונות אלא קדם הארוסין¹⁰⁸. ומקום שנהגו פלן
27 לשלח סבלונות בתחלה ואחר כך מקדשין, וראו
28 סבלונות - אין חוששין לה¹⁰⁹.

(106) מיעוט אנשי העיר. (107) מתנות. וראה למעלה פ"ד
ה"כ. (108) עלינו לחוש למיעוט אנשי העיר המאוסים
ואח"כ מסבילים (קידושין ג: וכגירסת רבינו חננאל והרי"ף
שם), ושם גם זה נהג כמוהם. ומכיון ששלח לה סבלונות
- כבר קידשה מקודם. ואין הולכים בזה אחר הרוב, כי אין
זו רוב קבוע ומחוייב מצד טבע העולם, אלא מצד המנהג,
והמנהג עשוי להשתנות (ר"ן שם, וראה 'תוספות' ר"י הזקן
לקידושין שם). (109) כי בוודאי עדיין לא הוקדשה.

29 כט. החזק שטר כתבתה¹¹⁰: אם דרך מקצת אנשי
30 המקום שמקדשין ואחר כך כותבין - חוששין
31 לה¹¹¹; ואף-על-פי שאין שם סופר, אין אומרים:
32 שמא מפני הסופר שמצא הקדים וכתב¹¹²; ואם דרך
33 כל אנשי המקום שכותבין הכתבה קדם הקדושין -
34 אין חוששין לה¹¹³.

(110) ראו שטר כתובתה אע"פ שלא הגיע לידה.
(111) להצריכה גט אם רוצה להנשא לאחרים. מכיון
שהמיעוט מקדשים ואחר-כך כותבים הכתובה, שם גם זה
נהג כן, וקידשה לפני כתיבת הכתובה. (112) ועדיין לא
קידש. (113) שבוודאי עדיין לא נתקדשה (קידושין נ:).

ל. שנים אומרים: ראוינה שנתקדשה ביום פלוני,
ושנים אומרים: לא ראוינה - אף-על-פי שפלם
שכנים בחצר אחת, הרי זו מקדשת; שאין [טענת]
'לא ראוינה' ראיה, שדרך העם לקדש בצנעה¹¹⁴.

(114) ואפשר שנתקדשה ולא ראו (כתובות כג:).

לא. אמר עד אחד: מקדשת היא זו, והיא אומרת:
לא נתקדשתי - הרי זו מתרת¹¹⁵. אחד אומר:
מקדשת, ואחד אומר: אינה מקדשת - לא תנשא¹¹⁶;
ואם נשאת - לא תצא, שהרי היא אומרת: לא
נתקדשתי. אמרה: מקדשת אני, ולאחר זמן עמדה
וקדשה עצמה: אם נתנה אמתלא¹¹⁷ לדבריה,
ואמרה: מפני כך וכך אמרתי בתחלה שאני
מקדשת, וראינו בדבריה ממש - הרי זו מתרת
לשני¹¹⁸; ואם לא נתנה אמתלא, או שנתנה ואין בהן
ממש - הרי זו אסורה, וקדושי שני קדושי ספק.
לפיכך נותן לה גט, ותהיה אסורה עליו ועל הכל
עד שיבוא ארוסה¹¹⁹. וכן האשה שבאת ואמרה:
אשת איש אני, וחרזה ואמרה: פנויה אני - אם
נתנה אמתלא לדבריה ויש בדבריה ממש, הרי זו
נאמנת¹²⁰.

(93) שהוחזקה מקודשת. (94) משל וטעם השובר את הקול
(רש"י שם פח:) = תירוץ לשם התנצלות. (95) ושם לא
נתקיים התנאי, והרי זה קול ושוברו עמו. (96) שלא ידוע
אם היו בקידושין שוה פרוטה או לא. או שם קטן היה
בעת שקידש. או זרק לה קידושיה ברשות הרבים, ספק
קרובים לו, ספק קרובים לה (לעיל פ"ד, הכ"ב). (97) גיטין
פח, ב.

1 כד. יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני, ולאחר זמן
2 אמרו אמתלא⁹⁸, אם נראין הדברים לבית דין שהוא
3 כן⁹⁹ - סומכין על האמתלא, ולא תחזק מקדשת;
4 ואם לא - הואיל ולא נשמעה האמתלא בעת
5 שנשמעה הקדושין, אין חוששין לאמתלא.

(98) שמתחילה יצא הקול: "פלוני זרק קידושין לפלונית",
ולאחר ימים אמרו: "שהקידושין היו קרובים לו".
(99) שרגלים לדבר שהאמתלא אמת היא, שהרי מתחילה
אמרו שזרק לה הקידושין, ואחר-כך אמרו שנפלו קרובים
לו, והרי כמה פעמים קורה דבר כזה (שם פט: וכדעת רב
וביד).

6 כה. מעשה באחת, שניצא עליה קול שנתקדשה
7 לבנו של פלוני, ולאחר זמן שאלו לאביו ואמר: על
8 תנאי כך נתקדשה לו ולא נתקיים התנאי. ולא סמכו
9 חכמים על דבריו, אלא אמרו: הרי זו ספק מקדשת,
10 ובאלו אין שם אמתלא¹⁰⁰.

(100) כיון שמתחלה יצא הקול בלי אמתלא בצדו, ורק
אחר-כך נשמעה האמתלא (שם פט:). ואין אמתלא זו דומה
לזו שלמעלה בהלכה כד (ראה הערה הקודמת).

11 כו. יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ובא שני
12 וקדשה בפנינו¹⁰¹ - בודקין על קדושי ראשון שהן
13 בקול: אם באו עדים בראיה ברורה שהיא מקדשת
14 לראשון - אין קדושי שני פלוס¹⁰²; ואם לא -
15 מגרש ראשון שקדושו בקול, ונושא השני
16 שקדושו ודאי. ואם גרש השני - לא יכנס הראשון,
17 שמא יאמרו: החזיר גרושתו מן הארוסין¹⁰³ אחר
18 שנתארסה לאחר¹⁰⁴.

(101) קידושי ודאי. (102) ואינה צריכה ממנו גט.
(103) שם פט, ב וכרב הונא. שאנו חששים שיטעו לומר:
"על ידי שגירשה ראשון תחילה, קידשה שני, ועכשיו הוא
מחזירה" (רש"י שם). (104) ואסורה עליו, כמבואר לקמן
הלי גירושין פ"א, ה"ב.

19 כז. יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ויצא קול
20 אחר כמותו שהיא מקדשת לאחר - אחד כותב גט
21 ואחד כונס, בין ראשון בין אחרון¹⁰⁵.

(105) גיטין, שם. כיון שגם קידושי שני אינם ברורים, לא
חששו שם יאמרו: "החזיר גרושתו מן הארוסין" וכו', כי
לא יגיעו לטעות זו אלא אם-כן יאמרו ששני הקולות אמת
הם, וכל-כך לא החמירו ('תוספות' שם צ:).

כלונסות, ומכניסים תחתיה חתן והכלה ברבים . . . ואח"כ מוליכין אותם לביתם ואוכלים ביחד במקום צנוע". ובסוטה מט, ב - אמרו: "מאי חופת חתנים - זהורית המוזהבת", ומפרש רש"י: "טלית צבועה שני, ובה קבועים טסי זהב עד שמעמידים אותה כמין כיפה". (12) נוסף על קידושיה מכבר, יבוא עליה כעת לשם נישואין. (13) "המכניס ראש העטרה בלבד, הוא הנקרא מערה, מלשון את מקורה הערה" (לשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"א, ה"י). (14) אפילו בלא כניסה לחופה. שאם חופה שאינה אלא מפני צורך ביאה - קונה, ביאה עצמה לא כל-שכן (ר"ן לקידושין פ"א). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג, ה"ה): "וכשיגמור ביאתו תהיה מקודשת" - שם מדובר בביאה של קידושין, שלא היו שם קידושין אחרים אלא ביאה, וכאן מדובר בביאה של נישואין שאחר הקידושין. וכך אמרו ביבמות נה, ב: "אשה לבעלה, מניין שנקנית בהערה? אתיא קיחה-קידושין". ופירש ה'אלפסי' שם, שהכוונה לביאה שאחר הקידושין. הואיל ויש לו בה קנין מכבר, ביאה כל שהיא גומרת בה. וראה לעיל פ"ג ה"ה בבאורנו. (15) לירושא (אם מתה), ולהטמא לה אם כהן הוא, וכן להפרת נדרה. שאשתו ארוסה אינו יורשה ואינו מיטמא לה וכו' כמבואר ביבמות כט, ב וקידושין י, א.

(115) להנשא לאחרים (קידושין סה:), כי עד אחד אינו נאמן לומר שנתקדשה, במקום שהאשה מכחישה אותו - חזקה היא בדינו שלא תעזי פניה בפני העד להכחישו (מגיד-משנה). (116) אפילו כשאומרת לא נתקדשתי, שמכיון שיש עד המסייע לדבריה, היא מעיזה לכפור להכחיש את העד, ואין כל ערך להכחשתה. (117) טעם למה אמרה תחילה: "מקודשת אני". (118) כתובות כב, א: "מעשה באשה אחת גדולה שהיתה גדולה בנוי, וקפצו עליה בני אדם לקדשה, ואמרה: מקודשת אני, לימים עמדה וקידשה את עצמה. אמרו לה חכמים: מה ראית לעשות כן? אמרה: בתחילה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים, אמרתי: מקודשת אני, עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים - עמדתי וקידשתי את עצמי". (119) הראשון. וגם לו אינה מותרת עד שיגרשנה השני שקידשה קידושי ספק (מגיד-משנה). (120) להתירה לשני, ואף-על-פי שלא נתקדשה עוד - סומכים עליה להתירה להתקדש לו (כתובות, שם).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) כלל בו רבינו איסור ביאה על ארוסתו, נישואין, ברכת חתנים, כתובה, ימי המשטה ושמחת הנישואין, באיזה יום האשה נשאת ובאיזה ימים אסורה להנשא וקביעת זמן הנישואין.

ב. פִּינָן שְׁנִכְנִסָה הָאֵרוּסָה לְחָפָה - הָרִי זֹו מִתְּתָר 10
לְבֹא עָלֶיהָ בְּכָל עֵת שְׁיִרְצָהּ, וְהָרִי הִיא אִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה 11
לְכָל דְּבָרָה. 16. וּמִשְׁתַּכְנֵס לְחָפָה נִקְרָאת נִשְׁוּאָה, אָף- 12
עַל-פִּי שְׁלֹא נִכְעַלָהּ. 17. וְהוּא, שְׁתִּהִיָה רְאוּיָה 13
לְבַעִילָהּ; אֲבָל אִם הִיתָה נְדָה, אָף-עַל-פִּי שְׁנִכְנִסָה 14
לְחָפָה וְנִתְיַחַד עִמָּה - לֹא גָמְרוּ הַנִּשְׁוּאִין, וְהָרִי הִיא 15
בְּאֵרוּסָה עַדְכִּין. 16

(16) כתובות מח, ב. וכן בקידושין ה, ב. אלא שצריך לכתוב לה כתובה קודם כניסה לחופה, כמבואר בסמוך ה"ז. (17) כתובות נו, א. (18) שם, כדעת הרי"ף המסיים: "הלכך אינה קונה". ויש חולקים על זה. ראה בשו"ע אהע"ז סי' סא ס"א. ובסעיף ב שם, מסיים הרמ"א: "ועכשיו המנהג שלא לדקדק ואין ממתנינים, ומ"מ טוב להודיע לחתן תחילה שהיא נדה".

ג. וְצָרִיף לְכָרֶךְ בְּרֶכֶת חֲתָנִים 19 בְּבֵית הַחֲתָן קֵדָם 17
הַנִּשְׁוּאִין. וְהֵן שֵׁשׁ בְּרִכּוֹת, וְאֵלוֹ הֵן: בְּרוּךְ אַתָּה יי 18
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַפֶּל פָּרָא לְכַבֵּדוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה 19
יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם. בְּרוּךְ אַתָּה יי 20
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יוֹצֵר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, 21
בְּצִלְמֵ דְמוּת תְּבִנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בְּנִין עַדִּי עַד. 22
בְּרוּךְ אַתָּה יי, יוֹצֵר הָאָדָם. שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגִּל עֲקָרָה 23
בְּקִבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׂמֵּחַ 24
צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ. 20. שְׂמַחַת תְּשִׂמַּח רַעִים הָאֲהוּבִים 21, 25
בְּשִׂמְחָתָהּ יִצְרִיף בְּגֵן עֵדֶן מִקֵּדָם. בְּרוּךְ אַתָּה יי, 26
מְשַׂמֵּחַ חֲתָן וְכֻלָּהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ 27
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה, חֲתָן וְכֻלָּהּ, גִּילָה 28
רְנָה דִּיצָה וְחִדּוּהָ, אֲהַבָה אֲחֵהָ שְׁלוֹם וְרַעוּת. מְהֵרָה 29

1 א. הָאֵרוּסָה² אִסוּרָה לְבַעִלָהּ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים³ כָּל זְמַן
2 שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ. וְהָבָא עַל אֵרוּסָתוֹ בְּבֵית חָמִיו -
3 מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת⁴. וְאִפְּלוֹ אִם קָדְשָׁה בְּבִינָה
4 - אִסוּר לוֹ לְבֹא עָלֶיהָ בִּינָה שְׁנִיָה בְּבֵית אָבִיהָ⁶, עַד
5 שְׂיָבִיבָה אוֹתָהּ⁷ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ⁸ וְיִתְיַחַד עִמָּה וְיִפְרִישְׁנָה⁹
6 לוֹ. וְיִחַדּוּ זֶה הוּא הַנִּקְרָא כְּנִיסָה לְחָפָה¹⁰ וְהוּא
7 הַנִּקְרָא נִשְׁוּאִין בְּכָל מְקוֹם¹¹. וְהָבָא עַל אֵרוּסָתוֹ לְשֵׁם
8 נִשְׁוּאִין אַחֵר שֶׁקָדְשָׁהּ¹² - מִשְׁיַעֲרָה בֵּה¹³ קִנְיָה,
9 וְנַעֲשִׂית נִשְׁוּאָה¹⁴, וְהָרִי הִיא אִשְׁתּוֹ לְכָל דְּבָרָה¹⁵.

(2) המקודשת לבעלה באחד משלושה דברים המנויים למעלה (פ"א ה"ב), נקראת מקודשת או מאורסת, כמפורש שם. (3) מדברי חכמים. (4) כתובות ז, ב: "ואסר לנו את הארוסות". ושינוי במסכת כלה בהתחלתה: "כלה בלא ברכה (ברכת חתנים) אסורה לבעלה כנדה". ו"בלא ברכה" פירושו בלי חופה, לפי שהברכות נאמרות בשעת החופה, והברכות אינן מעכבות, ראה להלן הלכה ו. וכבר כתב רבינו בתשובתו (מובאת במוספנו): "וכלה בלא ברכה, אסורה לבעלה מדרבנן, וזה שאמרו "כנדה" לחזק הדבר בלבד". (5) 'ירושלמי' פסחים פ"י, ה"א. (6) אם אין כוונתי לשם נישואין. ועל-ידי ביאה ראשונה אינה אלא מאורסת בלבד, כי ביאה אינה עושה נישואין. וכן דעת אב"י ור"ב בקידושין י, א. (7) מבית אביה. (8) לדור עמו בקביעות. (9) להיות עמו בביתו כל הימים, "אבל הביאה לביתו לפי שעה ובא עליה שלא לשם נישואין ואח"כ שלחה לבית אביה - אין אלו נישואין" (חלקת מחוקק' לאהע"ז סי' נה, ס"א). (10) ראה סוכה כה, ב. (11) ובאהע"ז סי' נה, מביא הרמ"א כמה דעות בענין זה, ומסיים: "והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים יריעה פרוסה על גבי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 חֲתָנִים עַד שְׁתַּטְּהֶרָה³³. וְאִם עָבַר וְנָשָׂא וַיִּבְרַךְ - אֵינוֹ
19 חוֹזֵר וּמִבְרָךְ³⁴.

(30) כתובות ז, ב: "אמר אב"י, וביהודה שנו (שמברכים ברכת חתנים בבית האירוסין) מפני שמתייחד עמה". אבל בלי יחוד, דהיינו חופה, אין לברך ברכת חתנים, הרי שהיחוד עושה הנישואין, ואין הברכות עושות את הנישואין. (31) כי אין הברכה מעכבת את הנישואין. ומה שאמרו (מסכת כלה): "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה" הכוונה בלא חופה, כי עיקר הברכה היא בשעת חופה. (32) כי "כל מצוה שעדיין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייתה" (הל' ברכות פ"א, ה"ה) ועדיין זה נקרא "עובר לעשייתה" כי מצות נישואין היא כל הימים אשר הוא דבוק באשתו (ב"ח לאהע"ז סי' סב). (33) שתטבול במי מקוה, או במעיין או בימים שהם כמעין (הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט) דכיון שאסור לו להתייחד עמה - אין ראוי שתיכנס לחופה, שהיא משום ביאה. (34) אף-על-פי שלא גמרו הנישואין, והרי היא כארוסה עדיין (למעלה ה"ב). ועיין בשו"ע אבן-העזר סי' סא ס"א בהגהה, ובביאורי הגר"א שם סק"ז.

20 ז. וַיִּצְרִיף לִכְתֹּב כְּתֻבָּה³⁵ קִדְּם כְּנִיסָה לְחַפְּהָ³⁶, וְאַחֵר
21 כָּף יְהִי מִתֵּר בְּאִשְׁתּוֹ³⁷. וְהִחֲתֵן נוֹתֵן שֹׁכֵר הַסּוֹפֵר³⁸.
22 וְכִמְהָ הוּא פּוֹתֵב לָהּ? אִם הִיתָה בְּתוּלָה - אֵין פּוֹתֵבִין
23 לָהּ פְּחוֹת מִמָּאֲתִים דִּינָרִים; וְאִם בְּעוּלָה - אֵין
24 פּוֹתֵבִין לָהּ פְּחוֹת מִמָּאָה דִּינָרִים. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא
25 עֶקֶר כְּתֻבָּה. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף לָהּ, אֶפְלּוּ כְּפָר³⁹ זָהָב
26 - מוֹסִיף⁴⁰. וְדִין הַתּוֹסֵפֶת וְדִין הָעֶקֶר אֶחָד הוּא לִרְבִּי
27 הַדְּבָרִים. לְפִיכָף, כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ כְּתֻבָּה סָתֵם,
28 הוּא הָעֶקֶר וְהַתּוֹסֵפֶת בְּאֶחָד⁴¹. וְהַכְּמִים הֵם שְׁתֵּקָנוּ
29 כְּתֻבָּה לְאִשָּׁה, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קִלָּה בְּעֵינָיו
30 לְהוֹצִיאָהּ⁴².

(35) סכום כסף שחייב ליתן לה אם יגרשנה. (36) כדי שתהא חופה הראויה לביאה, כמבואר בסמוך ה"ט"י. (37) כי בלי כתובה, בעילתו זנות. ונוסח טופס הכתובה, הביאו רבינו בהל' יבום וחליצה פ"ד, הל"ג. וראה במוספנו: נוסח הכתובה שבזמננו. (38) בבא-בטרא קסז, ב. שהרי הוא קונה וגם מרויח בקבלת הנדוניא (נמוקי יוסף). (39) משקל עתיק לזהב, מלשון (שמות כה, לט) "ככר זהב טהור יעשה אותה". (40) כתובות נד, ב: ואין אומרים שאינו רשאי, כדי שלא לבייש את מי שאין לו (שם). ובלשון המשנה שם: "אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה - יוסיף". (41) כתובות, שם. לדוגמה: התובעת כתובתה בבית-דין אין לה מזונות (לקמן פ"ח, ה"א). הוא-הדין אם לא תבעה אלא תוספת - אין לה מזונות. (42) (כתובות יא, א. פב, ב. והעיר הרמ"א (אהע"ז סי' סו, ס"ג): "בזמן הזה במדינות אלה שאין מגרשים בעל-כרחו של אשה משום ח'רם רבינו גרשום", היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה. אבל אין המנהג כן". אמנם יש פוסקים כרבן שמעון בן גמליאל שכתובה היא מן התורה, והוא מסתמך על הפסוק (שמות כב, טז): "כסף ישקול כמוהר הבתולות", משמע שהתורה

1 יִי אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם קוֹל
2 שְׁשׁוֹן קוֹל שְׂמִיחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל כְּלָה, קוֹל מִצְהָלוֹת
3 חֲתָנִים מִחֻפְּתָם וְנִעָרִים מִמִּשְׁתָּה מְגִינָתָם. בְּרוּךְ
4 אֲתָה יְיָ, מְשַׁמֵּחַ הַחֲתָן עִם הַכְּלָה²².

(19) נוסף לברכת אירוסין שמברכים קודם הקידושין, כמבואר לעיל פ"ג, הכ"ג-כד. (20) ובכתי"י התימנים, הנוסח: משמח עמו ובונה ירושלים. (21) בנוסח כתי"י התימנים, ובדפוס שונצינו: "ואהובים". (22) ובסוף ברכה חמישית, הוא חותם: "משמח חתן וכלה" לפי שהברכה הקודמת אינה עוסקת בשמחת חתונה אלא תפילה היא שמתפללים ומברכים שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם, לפיכך אין לחתום בה משמח חתן עם הכלה שמשמעה שמחת איש באשה, אלא ברוך ה' משמח את שניהם לעולם בסיפוק מזונות וכל טוב, ואילו בברכה האחרונה הוא משבח את ה' שברא חתונת דיבוק איש באשה ע"י שמחה וחדוה, לפיכך חותם בה: משמח חתן עם הכלה - לשון שמחת איש באשה (כתובות ח. וברש"י שם). וראה בביאורנו בהל' ברכות פ"ב, ה"א.

5 ד. וְאִם יְהִי שֵׁם יֵין - מְבִיא פֹסֶל שֶׁל יֵין, וּמִבְרָךְ
6 עַל הַיֵּין²³ תְּחִלָּה, וּמְסַדֵּר אֶת כָּלָן עַל הַפֹּסֶל, וְנִמְצָא
7 מִבְרָךְ שֶׁבַע בְּרָכוֹת. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת, שֶׁנֶּהְגּוּ לְהִבִּיא
8 הַדָּס²⁴ עִם הַיֵּין, וּמִבְרָךְ עַל הַדָּס אַחֵר הַיֵּין²⁵, וְאַחֵר
9 כָּף מִבְרָךְ הַשֵּׁשׁ²⁶.

(23) "שהיין גורם ברכה לעצמו" (ברכות מב.). פירש רש"י: "בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו, ואע"פ שלא היו צריכים לשתייתו", ואם אין לו יין מברך על השכר כמו שמבואר בתשובת רבינו המובאת במוספנו. והשווה לעיל פ"ג, כד. (24) להריח בו. וכן מצינו (שבת קי.): כשנפטר רב, גזרו שלא להביא הדס לחופה, שימעטו בשמחה כל אותה שנה, הרי שהיו רגילים להביא הדס לחופה. (25) שהיין תדיר יותר, והוא קודם [וכן כתב רבינו למעלה פ"ז מהל' ברכות ה"ד]. (26) אבל אין היין וההדס מעכבים ברכת חתנים, ואפילו אין לו יין והדס מברכים אותה. וראה 'טור' אהע"ז סי' סב.

10 ה. וְאֵין מִבְרָכִין בְּרֶפֶת חֲתָנִים אֶלָּא בַּעֲשֶׂרָה גְדוּלִים²⁷
11 וּבְגֵי חוּרִין²⁸, וְחֲתָן מִן הַמִּנְיָן²⁹.

(27) כתובות ז, ב: שנאמר (רות ד, ב): "ויקח עשרה אנשים מזקני העיר". אנשים ולא קטנים. (28) פרט לעבדים כנענים (כמבואר בברכות מז:). (29) מגילה כג, ב. כתובות ח, ב.

12 ו. הַמֶּאֱרָס אֶת הָאִשָּׁה וַיִּבְרַךְ בְּרֶפֶת חֲתָנִים וְלֹא נִתְיַחַד
13 עִמָּה בְּבִיתוֹ - עֲדִין אֲרוּסָה הִיא; שְׁאֵין בְּרֶפֶת חֲתָנִים
14 עוֹשֶׂה הַנִּשְׁוֹאִין, אֶלָּא כְּנִיסָה לְחַפְּהָ³⁰. אֲרֵס וְכִנָּס
15 לְחַפְּהָ וְלֹא בִרְךָ בְּרֶפֶת חֲתָנִים - הָרִי זֶה נִשְׁוֹאָה
16 גְמוּרָה³¹, וְחוֹזֵר וּמִבְרָךְ אֶפְלּוּ אַחֵר כְּמָה יָמִים³². וְלֹא
17 תִּנְשָׂא נָדָה עַד שְׁתַּטְּהֶרָה, וְאֵין מִבְרָכִין לָהּ בְּרֶפֶת

18 וְאִבְדַּ שְׁטֵר הַפְּתִיחָה⁵², או שְׁמַחְלָה פְּתִיחָה לְבַעֲלָהּ,
19 או שְׁמַכְרָה לֹו פְּתִיחָה - חוֹזֵר וְכוֹתֵב לָהּ עֵקֶר
20 פְּתִיחָה⁵³, אִם רָצָה לְקַיְמָהּ, לְפִי שְׁאֲסוּר לֹו לְאָדָם
21 לְשָׁהוּת עִם אִשְׁתּוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת בְּלֹא פְתִיחָה. אֲכָל
22 הַמוֹכֵרֶת פְּתִיחָה לְאַחֲרִים בְּטוֹבַת הַנָּאִה⁵⁴ - אֵינִי
23 צָרִיף לְכַתֵּב לָהּ פְּתִיחָה אַחֲרֵת; שְׁלֹא תִקְנוּ פְתִיחָה אֶלָּא
24 בְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קָלָה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ, וְאִם הוֹצִיאָהּ
25 זֶה⁵⁵ - מִשְׁלֵם פְּתִיחָה לְלוֹקֵחַ פְּדֻרָּה שְׁהִיָּה מִשְׁלֵם
26 לָהּ אִם לֹא מְכָרָהּ⁵⁶.

(52) כתובות נז, א. (53) ולא התוספת. וזה מוסב על מחלה או מכרה כתובתה. אבל אם אבד שטר הכתובה, צריך לכתוב לה גם התוספת, ככל הכתוב בכתובה הראשונה ('בית שמואל' סי' סו סק"י). (54) אם ימות הוא או יגרשנה, יגבו הם את הכתובה. ואם תמות היא - בעלה יורשה, וכספם אבוד. ולכן אינה יכולה למכור את הכתובה לפי שוויה אלא בפחות מזה, וזוהי "טובת הנאה" שכתב רבינו. (55) את אשתו. (56) בבא-קמא פט, ב.

27 יא. הַמֶּאֱרָס אֶת הָאִשָּׁה, וְכָתֵב לָהּ פְּתִיחָה, וְלֹא נִכְנָסָה
28 לַחֲפָה - עֲדִין אֲרוּסָה הִיא, וְאֵינָה נִשְׁוֵאָה; שְׂאִין
29 הַפְּתִיחָה עוֹשֶׂה נִשְׁוֵאִין⁵⁷. וְאִם מֵת או גֵּרְשָׁה - גּוֹבָה
30 עֵקֶר פְּתִיחָה מִבְּנֵי חוֹרִין⁵⁸, וְאֵינָה גּוֹבָה תּוֹסֶפֶת כָּלֵל,
31 הוֹאִיל וְלֹא כִנְסָהּ⁵⁹. אֲכָל אִם אָרַס אִשָּׁה וְלֹא פָתַח
32 לָהּ פְּתִיחָה, וּמֵת או גֵּרְשָׁה וְהִיא אֲרוּסָה - אֵין לָהּ
33 כָּלוּם, וְאֲפִלּוּ הָעֵקֶר; שְׁלֹא תִקְנוּ לָהּ עֵקֶר פְּתִיחָה עַד
34 שְׁתִּנְשָׂא או עַד שְׁיִכְתֹּב⁶⁰. וְהַמֶּאֱרָס אֶת בִּתּוֹ, וְכָתֵב
35 לָהּ פְּתִיחָה, וּמֵת או גֵּרְשָׁה כְּשֶׁהִיָּתָה נַעֲרָה - פְּתִיחָה
36 לְאִבְיָהּ⁶², כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ [לְמַעַל בְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי]⁶³.

(57) כתובות נד, ב: "שלא כתב לה אלא על-מנת לכנסה". ומפרש רבינו שהכתובה אינה כלום כל זמן שלא כנסה (רא"ש, שם). (58) מנכסים שיש לו תחת ידו, ולא מנכסיו שמכר, ואפילו אחרי שכתב לה אינם משועבדים לה (שם, מג:). "מאימת גובה - אחד זה ואחד זה (בין עיקר בין תוספת) מן הנישואין". כלומר אינה טורפת ממשועבדים כלל. וכן דעת רב שרירא גאון. (59) כדעת רבי אלעזר בן עזריה (כתובות נד:): שלא כתב לה ממונו חנם אלא משום חיבת ביאה (רש"י שם נה:). (60) כתובות פט, ב. בבא-מציעא יז, ב"ח, א. (61) הבעל. (62) כתובות מג, ב. (63) הי"א.

37 יב. וְכֵן תִּקְנוּ חֲקָמִים, שְׁכָל הַנוֹשֵׂא בְּתוּלָה וְהִיָּה
38 שְׁמִיחַ עֲמָה שְׁבַעַת יָמִים⁶⁴. אֵינִי עוֹסֵק בְּמִלְאכָתוֹ,
39 וְלֹא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּשׁוּק, אֶלָּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה וְשִׁמְחָה.
40 בֵּין שְׁהִיָּה בַּחוּר, בֵּין שְׁהִיָּה אֶלְמוֹן. וְאִם הִיָּתָה
41 בְּעוֹלָה⁶⁵ - אֵין פְּחוֹת מִשְׁלָשָׁה יָמִים. שְׁתַּקְנָת חֲקָמִים
42 הִיא לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁהִיָּה שְׁמִיחַ עִם הַבְּעוּלָה
43 שְׁלֹשָׁה יָמִים, בֵּין בַּחוּר בֵּין אֶלְמוֹן⁶⁶.

(64) כתובות ז, ב. וב"ירושלמי" שם, פ"א ה"א): "משה תיקן

קבעה מוהר לבתולה. ובהתאם לזה אנו קוראים בנוסח הכתובה שכותבים לבתולה: "ויהיבנא ליכי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא" (ואתן לך כסף מאתים זוז הראויים לך מן התורה). ראה ב'תוספות' לכתובות י, א. וכדאי להעיר שגם בנוסח הכתובה לרבינו בפ"ד מהל' יבום וחליצה, כתוב: "דחזי ליכי מדאורייתא". אלא שבכמה מקורות חסרה שם המילה "מדאורייתא". ובכת"י אחד כתוב: "מדרבנן". וזהו כשיטתו כאן שכתובה מדרבנן.

ח. דִּינָרִים אֵלֹו לֹא תִקְנוּ אוֹתָם מִן הַכֶּסֶף הַטְּהוֹר,
אֶלָּא מִמְטָבַע שְׁהִיָּה בְּאוֹתָן הַיָּמִים, שְׁהִיָּה שְׁבַעַת
חֲלָקִים נְחֹשֶׁת וְאַחַד כֶּסֶף, עַד שְׁהִיָּה בְּסִלְעִי⁴³ חֲצִי
זוֹ כֶּסֶף⁴⁴. וְנִמְצָא מֵאֲתִים דִּינָרִים שֶׁל בְּתוּלָה -
חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים זוּזִין שֶׁל כֶּסֶף טְהוֹר, וּמֵאָה דִּינָרִים
שֶׁל בְּעוּלָה - שְׁנַיִם עֶשְׂרִי זוּזִים וּמִחֲצָה⁴⁵. וּמִשְׁקָל כָּל
זוֹ - שֵׁשׁ וְתֵשְׁעִים שְׁעוּרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּתַחֲלַת
עֲרֻבִין⁴⁶. וְהַדִּינָר הוּא הַנִּקְרָא זוֹ כָּל מְקוֹם, בֵּין
שְׁהִיָּה מִן הַכֶּסֶף הַטְּהוֹר בֵּין שְׁהִיָּה מִמְטָבַע אוֹתָן
הַיָּמִים.

(43) שהוא ארבעים דינרים. (44) טהור. (45) מקור דברים אלו הוא מה שאמרו (בקידושין יא:): "כל כסף האמור בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כסף מדינה". וכסף מדינה הוא שמינית שבכסף צורי, והרי חיוב כתובה אינו אלא מדבריהם כמו שכתב רבינו למעלה ה"ז. (46) פ"א הי"ב, "מנה האמור בכל מקום - מאה דינר, והדינר שש מעות, והמעצה משקל ט"ז שעורות".

ט. אֵין פּוֹחֲתִין לְבְּתוּלָה מִמֵּאֲתִים וְלְבְּעוּלָה מִמֵּאָה,
וְכָל הַפּוֹחֲת - בְּעֵינָתוֹ בְּעֵילַת זְנוּת⁴⁷. אֶחָד הַכּוֹתֵב
אֶת הַפְּתִיחָה בְּשִׁטְר וְאַחַד שְׁהִעִידוֹ עָלָיו עֲדִים⁴⁸ וְקָנוּ
מִיָּדוֹ⁴⁹ שְׁהוּא חֵיב לָהּ מֵאָה או מֵאֲתִים - הָרִי זֶה
מִתָּר⁵⁰. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ מִטְּלָטְלִין כְּנֶגֶד פְּתִיחָה -
הָרִי זֶה מִתָּר לְבַעַל עַד שְׁהִיָּה לֹו פְּנָאִי לְכַתֵּב⁵¹.

(47) כי כל מה שהיא קלה בעיניו להוציאה, אין דעתה סומכת על קשר נישואיה, וחוששת שמחר יכעס עליה ויוציאה, ומתוך שאין בטחון באישותה - בעילתה כבעילת זנות (כתובות נו:). (48) שהתחייב בפניהם לתת לה כתובה. (49) בקנין חליפין "ועיקר הדרך הזו, שיתן הקונה למקנה כלי כל שהוא, ויאמר לו קנה כלי זה חלף החצר או היין . . . שמכרת לי בכך וכך, כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח אותה הקרקע או אותן המטלטלין אע"פ שעדיין לא משכן ולא נתן הדמים . . . וזהו הנקרא קנין" (מדברי רבינו הל' מכירה פ"ה ה"ה). (50) כתובות נה, א. סתם קנין לכתובה עומד, ועל סמך הקנין יכולים העדים לכתוב כתובה ואינם צריכים להמלך בו שנית. (51) כתובות ז, א. אבל כשיהיה לו פנאי חייב לכתוב, כי חכמים תיקנו שיהא כותב לה: "כל נכסי אחראין לכתובתך" - ולא ייחד לה מטלטלין לכתובתה, כדי שלא יאמר לה (לכשיכעס) טלי כתובתך וצאי (כתובות פב:).

י. הַכּוֹנֵס אֶת הָאִשָּׁה וְלֹא כָתֵב לָהּ פְּתִיחָה, או שְׁכַתֵּב

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבת ימי המשתה". (65) אבל אלמנה מן האירוסין, שאינה בעולה - ישמח עמה שבעה ימים ('בית שמואל' סי' סד סק"ג). (66) כתובות ז, ב: "שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים". ויש אומרים שבבחור שנשא אלמנה כיון שמברכים שבע ברכות כל שבעת ימי המשתה (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) - אינו בדין שיברכו לו ברכות חתנים כל שבעה והוא יעסוק במלאכתו (מגיד-משנה).

1 יג. יש לו⁶⁷ לאדם לשא נשים רבות פאחת ביום
2 אחד, ומכרף ברכת חתנים לכלן פאחת⁶⁸. אבל
3 לשמחה - צריך לשמח עם כל אחת שמחה הראויה
4 לה: עם בתולה - שבעה, עם בעולה - שלשה; ואין
5 מערבין שמחה בשמחה⁶⁹.

17 טו. מקום שאין בתי דינים יושבין בו אלא בשני
18 ובחמישי בלבד⁷⁷, בתולה נשאת ביום רביעי; שאם
19 היתה לו טענת פתולים⁷⁸, ישפיע לבית דין⁷⁹. ומנהג
20 חכמים, שהנושא את הבעולה ישאנה בחמישי, כדי
21 שהיה שמח עמה חמישי וערב שבת ושבת, ויצא
22 למלאכתו יום ראשון⁸⁰.

(67) רשאי. (68) תוספתא ברכות פ"ט: "היו עושים כולם מצוה אחת, אחד מברך לכולם" (הגר"א לאהע"ז סי' סב ס"ק ו). (69) שמחתה של זו בזו (מועד קטן ח:). והטעם יתבאר להלן הי"ד. ובהגהות מיימוניות הורו שלא לברך לשני חתנים כאחד משום עין רעה. וראה שו"ע אהע"ז סי' סב ס"א שאין לעשות שתי חופות כאחת משום איבה, שמא יכבדו אחת יותר מחברתה, ואין נזהרין מזה. ואדרבה יש מכוונים לעשות חופות עניות עם חופות עשירות משום מצוה.

6 יד. מתר לארס בכל יום חול⁷⁰, אפלו בתשעה
7 באב⁷¹, בין ביום בין בלילה. אבל אין נושאין נשים
8 לא בערב שבת ולא באחד בשבת, גזרה שמא יבוא
9 לידי חלול שבת בתקון הסעודה, שהחתן טרוד
10 בסעודה⁷². ואין צריך לומר שאסור לשא אשה
11 בשבת⁷³. ואפלו בחול של מועד אין נושאין נשים,
12 כמו שבארנו⁷⁴, לפי שאין מערבין שמחה בשמחה,
13 שנאמר: מלא שבע זאת ונתנה לך גם את זאת⁷⁵.
14 ושאר הימים מתר לשא אשה בכל יום שירצה.
15 והוא, שיטרח בסעדת נשואין שלשה ימים קדם
16 הנשואין⁷⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, שנאמר מלא שבע זאת".

ואף שאין למדין מקודם מתן תורה, הנה במפרשים נאמרו בזה כמה תירוצים, יש שאמרו שבדבר שיש בו טעם וסברא, למדים גם מקודם מתן תורה, ומה שאין למדים - היינו מצוה בלי טעם וגזירת הכתוב. ויש שכתבו שלימודים שהם בתורת "גילוי מילתא" כן למדים מקודם מתן תורה. (ועיין עוד תירוצים בעניין זה באנציקלופדיה תלמודית ע' אין למדים מקדם מתן תורה).

(עלפי לקוטי שיחות כ"ה עמוד 124)

(70) ואפילו בחול המועד (למעלה פ"ז מהל' יום-טוב ה"ז). אבל בשבתות וימים טובים אסור לקדש, שמא יבוא לכתוב

(77) כתקנת עזרא שיהא בית-דין יושב בכל עיר ועיר בימים אלו שיש בהם קריאת התורה, שאז העם מתכנס מהכפר לעיר לשמוע קריאת התורה (בבא-קמא פב.). (78) שלא מצאה בתולה, כמבואר לקמן פ"א ה"ט. (79) בעוד כעסו עליו, ואם יש שהות בינתיים, יש לחוש שמא יתפייס ותתקור דעתו ויקיימנה ושמא זינתה תחתיו ונאסרה עליו (לשון רש"י לכתובות ב.). ואינה נשאת ביום ראשון, כי "שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא (החתן) טורח בסעודה שלושה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת, וברביעי כונסה" (שם). (80) שם, ה. שמכיון שבאלמן שנשא אלמנה אין מברכים שבע ברכות אלא ביום ראשון (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) חששו שמא יעזבנה ויצא למלאכתו למחר (רש"י שם).

23 טז. המאיר את בתו קטנה, ותבעה הפעל לנשואין
24 - בין היא בין אביה יכולין לעפב שלא תנשא עד
25 שתגדיל⁸¹ ותעשה נערה. ואם רצה לכנסה⁸² -
26 פוגם⁸³. ואין ראוי לעשות כן⁸⁴.

(81) כתובות נו, ב: שאף אביה יכול לעכב בטענה שמא תמרוד בבעלה ותחזור לבית אביה. (82) כלומר אם כנסה, על אף ההתנגדות שלה ושל אביה - הנישואין קיימים (ועי' חלקת מחוקק' סי' נו סק"ו). (83) אפילו בעודה קטנה. (84) מאחר שהם מתנגדים לנישואין. ובקידושין אסור אפילו שניהם רוצים - "עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה" (קידושין מא. ולעיל פ"ג, הי"ט).

27 יז. ארסה⁸⁵ ושהה כמה שנים ותבעה לנשואין והרי
28 היא נערה - נותנין לה שנים עשר חדש מיום
29 התביעה לפרנס את עצמה⁸⁶ ולתקן מה שהיא צריכה
30 לה, ואחר כך תנשא. תבעה אחר שפגרה - נותנין
31 לה שנים עשר חדש מיום הפגרה⁸⁷. וכן אם קדשה

1 ביום הבגר - נותנין לה שנים עשר חדש מיום
2 הקדושין, שהוא יום הבגר. קדשה אחר שבגרה, אם
3 עברו עליה שנים עשר חדש בבגרותה ולאחר כך
4 נתקדשה - אין נותנין לה אלא שלשים יום מיום
5 התביעה. וכן המאירס את הבועלה⁸⁸ - נותנין לה
6 שלשים יום מיום התביעה⁸⁹.

(2) מהבעל השני. (3) אפילו יש עדים שלא נסתרה
(נתייחדה) עם הראשון או שנכנסה לחופה ומת בעלה מייד.
(4) שהייתה שפחה כנענית ושחררה. (5) שאפילו נבעלו,
סופן שיחזרו להיות בתולות כשאר הבתולות.

ב. ומפני מה תקנו חכמים לאלו כתבה מאה
30 ואף-על-פי שהן בתולות? הואיל וחזקת הנשואה
31 שתבעל, וחזקת השפחה והכותית והשבויה
32 שתבעל⁹⁰, תקנו לאלו מאה בין נבעלו בין לא נבעלו,
33 ובהרי הן כבועלות לכל דבר.
34

(6) כיוון שראויות לכיאה בחזקת הפקר הן ונבעלות
בנכריות והשבויה בשבייתה.

ג. מפת עץ - כתבתה מאה. אפלו נשאת על מנת
35 שהיא בתולה שלמה, ונמצאת מפת עץ - כתבתה
36 מאה. קטנה מפת שלש שנים ולמטה שנבעלה,
37 אפלו בא עליה אדם גדול - כתבתה מאתיים; סופה
38 שתחזור בתולה פשאר הבתולות. וכן גדולה שבא
39 עליה קטן מכן תשע שנים ולמטה - כתבתה
40 מאתיים, כאלו לא נבעלה כלל; שביאת בן תשע
41 שנים ויום אחד - ביאתו ביאה, פחות מזה - אין
42 ביאתו ביאה.
43

(7) שנפלה והכה אותה עץ והלכו בתוליה.

ד. בתולה שהיא בוגרת או סומא או אילונית⁸ -
44 כתבתן מאתיים. אבל החרשת והשוטה לא תקנו להן
45 כתבה. השוטה - לא תקנו לה נשואין כלל;
46 והחרשת, אף-על-פי שיש לה נשואין מדבריהם -
47 לא תקנו לה כתבה, כדי שלא ימנעו מלשאת אותה.
48 וכשם שאין לה כתבה, כך אין לה מזונות ולא תנאי
49 מתנאי כתבה⁹. ואם כנס החרשת ונתפקחה¹⁰ - יש
50 לה כתבה¹¹ ותנאי כתבה, וכתבתה מאה.
51

(8) וכגון שידע בה, ומתחילה נשאה לשם איילונית, אבל לא
הכיר בה שהיא איילונית אין לה כתובה. (9) כגון רפואה
או פדינה אם נשכית. (10) שחזרה לשמוע ולדבר.
(11) אם רוצה לקיימה אחר שנתפקחה, שאיך תשב עם בעלה
- והיא בת דעת - בלא כתובה.

ה. נשא חרשת או שוטה וכתב להן מאה מנה -
52 כתבתן קיימת, מפני שרצה להזיק נכסיו¹².
53

(12) אף על פי שלא תקנו לה חכמים כתובה הרי הוא כתב
לה, הואיל ורצה להפסיד ולהיות נזוק מנכסיו - תנאו קיים.

ו. חרש או שוטה שנשאו נשים פקחות, אף-על-פי

(85) כשהיא קטנה. (86) במלבושים ותכשיטים (כתובות
נז:). (87) שמיום שבגרה מתחילה להכין לה תכשיטיה.
(88) אלמנה מן הנישואין (שם, ובירושלמי' כתובות פ"ה,
ה"ג). (89) שאינה צריכה לטרוח הרבה בתכשיטין שכבר
יש בידה (רש"י שם עמ' א).

יח. כשם שנותנין זמן לאשה משתבעה הבעל
8 לפרנס את עצמה ואחר כך תנשא, כך נותנין זמן
9 לאיש לפרנס את עצמו⁹⁰ משתבעה האשה אותו.
10 וכמה נותנין לו? כמו שנותנין לה: אם שנים עשר
11 חדש - שנים עשר חדש, ואם שלשים יום - שלשים
12 יום⁹¹.

(90) בצרכי סעודה וחופה. (91) כתובות נז, א. ואין
משגיחין בו אם הוא בחור או אלמן - אלא בה, אם היא
בתולה נותנין לה י"ב חודש, ואפילו הוא אלמן. ואם היא
בעולה אין לו אלא ל' יום, ואפילו הוא בחור. ובירושלמי'
כתובות פ"ה ה"ג, משמע שנותנים לו זמן לפי מה שהוא:
לבחור - י"ב חודש, לאלמן - ל' יום (מגיד-משנה).

יט. הגיע זמן שנתנו לאיש ולא נשאה - נתחייב
13 במזונותיה, אף-על-פי שלא כנס⁹². ואם הגיע הזמן
14 באחד בשבת או בערב שבת - אינו מעלה לה
15 מזונות באותו היום, מפני שאינו יכול לכנס⁹³. וכן
16 אם חלה הוא או היא או שפרסה נדה כשהגיע הזמן
17 - אינו מעלה לה מזונות; שהרי אינה ראויה להנשא
18 עד שתטהר או עד שתבריא, וכן הוא אינו יכול
19 לשא אשה עד שיבריא⁹⁴.
20

(92) כתובות נז, א. (93) כמבואר לעיל ה"ד. (94) כתובות
ב, א. שכל זמן שעוכב הנישואין הוא מחמת אונס - אינה
אוכלת משלו.

יום שני ד' כסלו ה'תשע"ט

פרק אחד עשר

(1) ביאר בו רבינו כמה היא כתובת בתולה, אלמנה וגרושה,
בעולה, ומוכת עץ, בוגרת, אילונית, סומא חרשת ושוטה,
וחרש שוטה וקטן שנשאו נשים, גר וגוירת, טענת בתולים
או פתח פתוח.

א. הנושא בתולה שנתאלמנה או שנתגרשה או
21 נחלצה. אם מן הארוסין נתאלמנה או נתגרשה או
22 נחלצה - כתבתה² מאתיים, ואם מן הנשואין -
23 כתבתה מאה, שמשנשאת הרי היא כבועלה³. וכן
24

והפני עין או קרקע והלכו בתולי - הרי זו נאמנת, 29
ותחזור כתבתה למנה²⁷. אף-על-פי שהוא טוען 30
ואומר: שמא איש בא עליה ואין לה כלום²⁸ - אין 31
משגיחין בטענתו²⁹. ויש לו להחרים סתם שלא בא 32
עליה איש, שאין הדבר ודאי לו³⁰. 33

(27) קידשה בחזקת בתולה ונמצאת מוכת עין כתובתה מנה.
(28) נמצאת בעולה מקחה טעות. (29) כי טענתה - וודאי,
וטענתו - ספק, וברי ושמא ברי עדיף. (30) כלומר, אינו
יכול להשביעה מספק, אבל יכול להחרים סתם ולומר בחרם
יהיה מי שמוציא ממני ממון שאיני חייב בו.

יא. אמרה היא: אמת אמר, שלא מצאני בתולה, 34
ואיש בא עלי באנס אחר שנתארסתי לו³¹ - הרי זו 35
נאמנת, וכתבתה מאתים כמו שהיתה. ואם טען 36
ואמר: שמא עד שלא ארסתיך נאנסת ומקחי מקח 37
טעות³², או אחר שארסתיך נבעלת ברצונך - הרי זה 38
מחרים סתם על מי שטוען שקר כדי לחיבני ממון 39
שאני חייב בו³³. 40

(31) וכתובתי מאתים שהרי בתולה נתארסתי ומזלך גרם
שנתקלקלתי. (32) ואין לך כלום. (33) אבל להשביעה
אינו יכול כי היא טוענת - וודאי, והוא טוען - שמא, וגם
יש לכל אשה חזקת הגוף המסייעת לה, שהרי בתולה
נולדה ונעמידנה על חזקתה ובתולה נתארסה ואחרי כן
נאנסה.

יב. טען ואמר: לא מצאתיה בתולה, והיא אומרת: 41
לא בא עלי ועדין אני בתולה - בודקין אותה³⁴, או 42
חוזר ובוזעל בפני עדים³⁵. אמרה: בא עלי ובתולה 43
מצאני בכל הבתולות, ושקר הוא טוען - שואלין 44
אותו ואומרים לו: מה היה הדבר עד שאמרתי 45
שאנינה בתולה? אם אמר: מפני שלא מצאתי לה דם 46
- בודקין במשפחתה, שמא אין להם דם כלל, לא 47
דם נדה ולא דם בתולים. אם נמצאו פלג פן - הרי 48
זו בחזקתה; לא נמצאו בנות משפחתה פן - בודקין 49
אותה, שמא חלי גדול יש בה שיבש לחלוותה 50
האיברים, או שהיתה מתענית ברעב. מרטיבין 51
אותה³⁶ ומאכילין אותה ומשקין אותה עד שתבריא, 52
ותבעל שנית, ונראה אם תוציא דם אם לא. ואם 53
אין שם חלי ולא רעב ולא פיוצא בו - הרי זו טענת 54
בתולים. ואף-על-פי שמצא דחק בעת תשמיש - 55
הואיל ולא יצא דם, אין כאן בתולים; שכל בתולה 56
יש לה דם - בין קטנה בין גדולה, בין נערה בין 57
בוגרת - אלא מפני החלי, כמו שבארנו. ואם אמר: 58
מפני שלא מצאתי דחק, אלא פתח פתוח מצאתי - 59
שואלין על שנותיה, שמא בוגרת היא; שרב 60
הבוגרות אין להן דחק שמרגישין בו הרבה, שהרי 61
גדלה ונתרפו איבריה וכלו בתוליה. ואם לא בוגרה 62
עדין - אומרים לו: שמא הטיחה או בעלתה בנחת 63

שנתפקח החרש ונשתפה¹³ השוטה - אין לנשיהם 1
עליהם כלום. רצו לקימן אחר שהבריו - יש להן 2
כתבה, וכתבתן מאה. ואם בית דין הם שהשיאו 3
החרש וכתבו לה כתבתה על נכסיו - נוטלת כל מה 4
שכתבו לה בית דין. אבל השוטה אין בית דין 5
משיאין אותו בכל מקום. ומפני שאין תקנת חכמים 6
עומדת בו, לא תקנו לו נשואין. וכן הקטן לא תקנו 7
לו חכמים נשואין, הואיל וסופו לבוא לידי נשואין 8
גמורין. ומפני מה תקנו נשואין לקטנה ואף-על-פי 9
שהיא פאה לידי נשואין גמורין? כדי שלא ינהגו 10
בה מנהג הפקר¹⁴. ואין משיאין את הקטן¹⁵ עד 11
שבודקין אותו ויודעים שהביא סימניו¹⁶. 12

(13) נצטללה דעתו. (14) אם לא תינשא אין מי שישמרנה
וינהגו בה מנהג הפקר בזנות. (15) שזוהי כביאת זנות.
(16) סימני בגרות המפורשים למעלה.

ז. קטן, אפלו בן תשע שנים ויום אחד¹⁷, שנשא 13
אשה - אין לה כתבה¹⁸. ואם הגדיל וקימה אחר 14
שהגדיל¹⁹ - יש לה עקר כתבה. וכן גר שנתגר הוא 15
ואשתו - כתבתה מנה, שעל מנת בן קימה²⁰. 16

(17) שביאתו ביאה. (18) "שאי קניין קטן כלום עד שיביא
שתי שערות". (19) ובא עליה כשהגדיל. (20) כתובתה
מנה - שהרי עכשיו בעולה היא.

ח. כל בתולה שכתבתה מאתים - יש לה טענת 17
בתולים²¹; וכל שכתבתה מאה²², או שלא תקנו לה 18
חכמים כתבה²³ - אין לה טענת בתולים²⁴. והמתניח 19
עם ארוסתו קדם נשואין - אין לה טענת בתולים²⁵. 20

(21) שאם טען לא מצאתיה בתולה הפסידה כל כתובתה.
(22) כגון אלמנה מן הנישואין שאף על פי שעדיין לא
נתייחדה עם בעלה הראשון - הרי היא כבעולה. (23) כגון
חרשת ושוטה והוא כתב להן כתובה. (24) שאין טענת
בתולים אלא להפסידה ממה שהוא תנאי בית דין (=מאתים
לבתולה) אבל במה שהוא עצמו כתב להן אין לו טענה כלל.
(25) שמא בא עליה ושכח.

ט. ומה היא טענת בתולים? זה שנשא אשה 21
שחזקתה שהיא בתולה, וטוען ואומר: לא מצאתיה 22
בתולה. ושני סימנין הן לכתולה: האחד - דמים 23
ששותתין ממנה בסוף ביאה ראשונה. והשני - 24
הדחק שימצא בה בביאה ראשונה בשעת תשמיש²⁶. 25

(26) וכל הטענה [=היא רק כדי] להפסידה כתובתה. אבל
לבעלה מותרת אם אינה אשת כהן שיש כאן שני ספיקות
שלא נבעלה לפני הקידושין ואפילו אם נבעלה לאחר
הקידושין - שמא באונס.

י. הנושא את הבתולה שכתבתה מאתים, וטען 26
ואמר: לא מצאתיה בתולה - שואלין אותה: אם 27
אמרה: אמת הוא, לא מצאני בתולה, מפני שנפילתי 28

29 ומפסידה; ויש לה להחריס סתם על מי שטען עליה
30 שקר.

(40) שהוא תקנת חכמים והם אמרו שיהיה נאמן.
(41) שאינה מחמת תקנה אלא שנתחייב מרצונו והרי הוא כשאר החייבים שאינם יכולים להפקיע את חיובם בלי ראייה ברורה. (42) וכל שכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה הרי זה מקח טעות. (43) הואיל וכל כוח גבייתה הוא מחמת השטר שכתב לה תוספת זו. (44) באחיות חפץ קדוש.

31 יז. הרי שרצה לקיימה אחר שהפסידה עקר
32 הפתחה⁴⁵ - חוזר וכותב לה מאה, לפי שאסור לאדם
33 לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתבה, כמו
34 שבארנו.

(45) ויש שאסור לו לקיימה אפילו כשירצה כגון אם אשת כהן היא ובעלה טוען שמצאה בעולה נאסרה עליו.

פרק שנים עשר

(1) כלל בו רבינו עשויה דברים שחייב האיש לאשתו ושזכאי בה, מזונותיה ומעשה ידיה, מזונות בניו ובנותיו הקטנים, הלך הבעל למדינת הים, הדיר את אשתו או שנדרה היא.

35 א. פשוטא אדם אשה - בין בתולה בין בעולה,
36 בין גדולה בין קטנה, אחת בת ישראל ואחת הגויה
37 או המשחררת² - יתחייב לה פעשרה דברים, ויזכה
38 בארבעה דברים.

(2) שפחה כנענית שרבה שחררה, ומשהטבילה לשם שחרור הרי היא כישראלית.

39 ב. והעשרה - שלשה מהן מן התורה, ואלו הן:
40 שארה, כסותה, ועונתה. שארה - אלו מזונותיה³.
41 כסותה - כמשמעו. עונתה⁴ - לבוא עליה בדרך כל
42 הארץ⁵. והשבעה מדברי סופרים. וכל תנאי בית דין
43 הם⁶. האחד מהם - עקר כתבה, והשאר - הם
44 הנקראין תנאי כתבה⁸, ואלו הן: לרפאתה אם
45 חלתה⁹, ולפדותה אם נשפית¹⁰, לקברה אם מתה¹¹,
46 ולהיות נזונה מן נכסיו¹² ויושבת בביתו אחר מותו
47 כל זמן אלמנותה¹³, ולהיות בנותיה ממנו נזונות
48 מנכסיו אחרי מותו עד שתתארסנה¹⁴, ולהיות בניה
49 הזכרים ממנו יורשין כתבתה יותר על חלקם בירשה
50 שעם אחיהם¹⁵.

(3) כתובות מז, ב. וכן הוא אומר (מיכה ג, ג): "ואשר אכלו שאר עמי". (4) עונתה - לשון "עת דודים", מלת "עת" בחסרו נו"ן, כלומר שרשה: "ענת" (אבן-עזרא לשמות כא, י). כל אלה מן התורה הם, שנאמר באמה עבריה (שמות כא, י): "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", ולמעלה מזה נאמר (שם, ט): "כמשפט הבנות יעשה לה". ואמרו במכילתא פ' משפטים: "וכי מה למדנו במשפט הבנות, אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד", כלומר, מאמה עבריה

1 ולפיכך לא הרגשת בדיח? אם אמר: לא פי, אלא
2 ודאי פתח פתוח היה - הרי זו טענת בתולים לכל
3 בתולה שלא בגרה, בין קטנה בין נערה, בין בריאה
4 בין חולה; שכל נערה בתולה - פתחה סתום הוא.
5 ואף-על-פי שיצא הדם - הואיל ומצא פתח פתוח,
6 אין כאן בתולים.

(34) "אמר רבן גמליאל בר רבי הביאו לי שתי שפחות אחת בתולה ואחת בעולה, הושיבן על פי חבית של יין, בעולה ריחה נודף (מפיה מריחים ריח יין) בתולה - אין ריחה נודף, אף זו הושיבה ולא היה ריחה נודף, אמר לו: לך זכה במקחך". (35) שרק מתייחד בפני עדים ומכניסם לה מפה לראות טיפי דמים שאחר הביאה. אבל לבעול ממש בפניהם אסור. (36) מכניסים אותה למרחץ.

7 יג. יש גאונים שהורו, שהבוגרת אין לה טענת
8 דמים ויש לה טענת פתח פתוח. ואין דרך הגמרא
9 מראה דבר זה, וטעות היה בנסיחאות שלהם. וכבר
10 בדקתי על ספרים רבים וקדמונים, ומצאתי שהדבר
11 כמו שבארנו, שאין לבוגרת אלא טענת דמים בלבד.

12 יד. חכמים הם שתקנו עקר כתבה לאשה, והם
13 התקינו ואמרו, שכל הטוען טענת בתולים והאשה
14 מכחשת אותו - נאמן³⁷, ועליה להביא ראיה, לא על
15 האיש; שחזקה היא, שאין אדם טורח בסעודה
16 ומפסידה³⁸, והופך שמחתו אכל.

(37) להפסידה כתובתה. (38) "שאם היה שונא אותה מתחילה לא היה טורח בסעודה וכונסה ומפסיד סעודתו חנים אלא היה מגרשה תחילה". משמע מזה אילו לא טרח בסעודה אינו נאמן. ואף על פי שיש לו חזקת ממון (הממון נמצא אצלו), אך חזקת גופה עדיפה, שהרי בתולה נולדה.

17 טו. ועד מתי יש לו לטען טענת בתולים? אם
18 נסתרה - מיד³⁹, ואם לא נסתרה - אפילו לאחר
19 שלשים יום.

(39) אבל אינו יכול לטעון לאחר זמן, כי מכיוון שנתייחד איתה בוודאי בעל אותה ומכיוון ששתק עד עכשיו ודאי מצאה בתולה ולפיכך שתק ורק עכשיו הוא כועס ומעליל עליה.

20 טז. הורו כל הגאונים, שזה שאמרו חכמים שהוא
21 נאמן אם הכחישתו אשתו - להפסידה עקר
22 הכתבה⁴⁰, אבל התוספת - יש לה⁴¹; אלא אם כן
23 נודע בראיה ברורה שהיתה בעולה, או שהודת לו
24 שהיא בעולה קדם שתתארס והטענת⁴². לפיכך⁴³ יש
25 לו להשביעה בנקיטת חפץ⁴⁴, כדין כל הנשבעין
26 ונוטלין, ואחר כך תגבה התוספת. ואין לה
27 להשביעו שלא מצאה בתולה ואחר כך תפסיד עקר
28 כתבה, שחזקה היא שאין אדם טורח בסעודה

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. כל הדברים האלו, אף-על-פי שלא נכתבו בפטר
הכתבה, ואפילו לא כתבו כתבה אלא נשא סתם -
בין שנשא, זכה בארבעה דברים שלו, וזכתה
האשה בעשרה דברים שלה, ואין צריכין לפרש²⁷.

(27) כתובות נא, א. וכל אלו הדברים מפורשים לפרטיהם
בפרקים הבאים, מכאן עד סוף פרק כג.

ו. התנה הפעל שלא יתחייב באחד מן הדברים
שהוא חייב בהן, או שהתנה האשה שלא יזכה הפעל
באחד מן הדברים שהוא זוכה בהם - התנאי קיים²⁸;
חוץ משלשה דברים, שאין התנאי מועיל בהן, וכל
המתנה עליהן - תנאו בטל. ואלו הן: עונתה, ועקר
הכתבה, וירשתה.

(28) אפילו במזונות וכסות שהם מן התורה (קידושין יט:):
"רבי יהודה אומר, בדבר שבממון - תנאו קיים", ממון ניתן
למחילה (רש"י).

ז. פיצד? התנה עם האשה שאין לה עליו עונה -
תנאו בטל, וחייב בעונתה; שהרי התנה על מה
שכתוב בתורה, ואינו תנאי ממון²⁹.

(29) אלא צער הגוף, וצער הגוף אינו ניתן למחילה (רש"י
שם), וראה לעיל פ"ו ה"י.

ח. התנה עמה לפדות מעקר כתבה, או שכתב לה
מאתים או מאה עקר כתבה, וכתבה לו שנתקבלה
מהן כך וכך, והיא לא נתקבלה³⁰ - תנאו בטל; שכל
הפדות לכתולה ממאתים ולאלמנה ממאה - הרי
בעילתו בעילת זנות³¹.

(30) שמחלה לו וכתבה לו שובר על כך. (31) כתובות נד,
ב. כי חכמים תיקנו לה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו
להוציאה, וכל שנפחתה כתובתה הרי קלה בעיניו להוציאה,
וממילא בעילתו היא ביאת זנות, שהרי למחר יכעס עליה
ויוציאה, ואין כאן אישות יציבה. ומתוך שבעילתו היא זנות
- הרי זה הופך לדבר איסור ולא "דבר שבממון" גרידא.
ועל איסור אינו יכול להתנות (לחם-משנה). וכל זה כשרוצה
לקיימה, אבל אם אינו רוצה לקיימה - תנאו קיים, כדין כל
תנאי שבממון, שהרי מצינו בכמה מקומות שהאשה יכולה
למחול כתובתה (ראה כתובות נג. ובבא קמא פט: ולקמן
פ"ז ה"ט) - כשאינו רוצה לקיימה (מגיד-משנה).

ט. התנה עמה אחר שנשא שלא יירשנה - תנאו
בטל³². ואף-על-פי שירשת הפעל מדברי סופרים,
עשו חזוק לדבריהם כשל תורה³³. וכל תנאי
שבירשה בטל ואף-על-פי שהוא ממון, שנאמר בה:
לחקת משפט³⁴. ובשאר הדברים - תנאו קיים. כגון
שהתנה עמה שאין לה שאר וקסות, על מנת שלא
יאכל פרות נכסיה, וכל פיוצא בזה - תנאו קיים³⁵.

(32) אבל קודם שישאנה יכול להתנות כרצונו, שנחלה הבאה
לאדם שלא ממשפחתו מתנה עליה שלא יירשנה קודם

למדנו שמשפט כל בנות ישראל באלה שלשה דברים הוא
כמשפט (ראה 'ספר המצוות' לרבינו, ל"ח רסב).
(6) שתיקנו שכל הנושא אשה סתם, תזכה האשה בכל
הדברים דלהלן, אע"פ שלא כתב לה שום כתובה, כמבואר
בסמך ה"ה. (7) מנה - לבעולה, ומאתים - לכתולה.
(8) חיובים הנכתבים בשטר הכתובה. ומתוך שביט-דין התנה
שאפילו לא נרשמו בשטר הכתובה יהיה תקפם קיים כאילו
נכתבו - נקראים משום כך תנאי כתובה. (9) כתובות נא,
א. (10) שם. (11) שם מו, ב. (12) שם נב, ב. (13) שם.
(14) שם. (15) שם. "כיצד, נשא אשה, כתובתה ונדונייתה
אלף (דינר), וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ נשא אשה אחרת
כתובתה ונדונייתה מאתים וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ
מת הוא והניח אלפיים, בנו מן הראשונה יורש אלף
שבכתובת אמו, ובנו מן השניה יורש מאתים שבכתובת
אמו, והשאר - יורשים אותו בשוה, נמצא ביד בן הראשונה
אלף וארבע מאות, וביד בן השניה שש מאות" (מאתים -
כסף כתובה, וארבע מאות - חלק הירושה) מלשון רבינו
לקמן פ"ט, ה"ב.

ג. והארבעה שזכה בהן - כלם מדברי סופרים,
ואלו הן: להיות מעשה ידיה שלו¹⁶, ולהיות
מציאתה שלו¹⁷, ושיהיה אוכל כל פרות נכסיה
בחייה¹⁸, ואם מתה בחייו - יירשנה¹⁹, והוא קודם
לכל אדם אחר²⁰.

(16) כתובות מז, ב: "ומה היא עושה לו? הכל כמנהג
המדינה. מקום שדרך לארוג - אורגת, לרקום - רוקמת"
וכו' (לקמן פכ"א, ה"א). (17) כתובות סה, ב.
(18) מבואר לקמן פכ"ב ה"ו (כתובות מו:). (19) שם פג,
ב. (20) אפילו לאביה, והשווה הל' נחלות פ"א, ה"ח.

ד. ועוד תקנו חכמים, שיהיו מעשה ידי האשה
כנגד מזונותיה²¹, ופדיונה - כנגד אכילת פרות
נכסיה, וקבורתה - כנגד ירשתו לכתבה. לפיכך²²,
אם אמרה האשה: איני נזנית ואיני עושה - שומעין
לה, ואין פופין אותה²³. אבל אם אמר הפעל: איני
נזן ואיני נוטל כלום ממעשה ידיך - אין שומעין
לו, שמא לא יספקו לה מעשה ידיה במזונותיה²⁴.
ומפני תקנה זו²⁵ יחשבו המזונות מתנאי הכתבה²⁶.

(21) הואיל והוא מעלה לה מזונות, עליה לתת לו מעשה
ידיה שלא תהיה לו עליה איבה (כתובות נח:). (22) הואיל
ועיקר התקנה הוא לטובתה, שהרי בתחילה תיקנו לה
מזונות ואחר-כך נתנו לו מעשה ידיה משום איבה.
(23) שם פג, א: "כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים,
שומעים לו" כלומר: "אני איני צריכה לכך, מעונגת אני ואי
אפשי לעשות מלאכה, אמצא לי מזונות, או יש לי אומנות
יקרה יתר על כדי מזונותי" (רש"י שם). (24) שם ע, ב.
והוא-הדין לענין פדיונה וקבורתה, שאין הבעל יכול
להשתמש מחיובו אפילו הסכים לוותר על פירותיה
וירושתה. (25) של מעשה ידיה כנגד מזונותיה.
(26) אע"פ שעיקרה הוא מדין תורה, כמבואר לעיל ה"ב.

קל-וחומר באשתו" (קידושין כב. 'מאירי'). (47 שם עז, א. ומשמע מדברי רבינו שאין כופים אותו להשתכר כפועל ולזון את אשתו, אלא כופים אותו להוציא. ויש אומרים: ש"חייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקות או לעשות מלאכה אחרת כדי לזון את אשתו" ('תוספות' לכתובות סג. וראה באהע"ז סי' ע ס"ג).

יב. **בַּעַל שְׂרָצָה לֹתֵן לְאִשְׁתּוֹ מְזֻזְנוּתִיהָ הָרְאוּיוֹת לָהּ,**
וְתִהְיֶה אוֹכֵלֶת וְשׁוֹתָה לְעֶצְמָהּ, וְהוּא שׁוֹתָה וְאוֹכֵל
לְעֶצְמוֹ - הָרְשׁוֹת בִּידּוֹ⁴⁸; וּבִלְבָד שְׂיֹאכֵל עִמָּה מִלִּילִי
שַׁבָּת לְלִילִי שַׁבָּת⁴⁹.

(48 כתובות סד, ב. וכדעת רב נחמן (שם סה:). (49 שהוא זמן עונת תלמידי חכמים, כמבואר לקמן פי"ד ה"א. ומחמת עונג שבת מחוייבת בו העונה לכל אדם, כדברי רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ח מ"ו.

יג. **הָאִשָּׁה שֶׁפָּסְקָה לָהּ מְזֻזְנוּת, וְהוֹתִירוּ - הַמּוֹתֵר לְבַעַל⁵⁰.** הִיָּה בַּעֲלָה כֹהֵן - אֵינוֹ נוֹתֵן לָהּ כָּל מְזֻזְנוּתֶיהָ תְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁטָּרַח גְּדוֹל הוּא לְשִׁמְרָן מִדְּבָרִים הַמְּטַמְּאִין⁵¹ וְלֹאכֵל בְּטִהְרָה⁵²; אֲלֹא נוֹתֵן לָהּ מִחֲצָה חֲלִין וּמִחֲצָה תְּרוּמָה⁵³.

(50 כתובות סה, ב. (51 כי תרומה טמאה אסורה באכילה. (52 טהרת הגוף, כי בימי טומאתה אסורה בתרומתה. (53 שם נז, א במשנה. ונח, א בגמרא. והחולין תאכל בימי טומאתה.

יד. **כֶּשֶׁם שֶׁאָדָם חֵיב בְּמְזֻזְנוּת אִשְׁתּוֹ, כֵּן הוּא חֵיב בְּמְזֻזְנוּת בְּנָיו וּבְנוֹתָיו הַקְּטָנִים, עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים⁵⁴; מִפְּאֵן וְאֵילָף - מֵאֲכִילֵן עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ, פְּתֻקָּת חֻכְמִים⁵⁵. וְאִם לֹא רָצָה - גּוֹעֲרִין בּוֹ, וּמְכַלְמִין אוֹתוֹ, וּפּוֹצְרִין⁵⁶ בּוֹ. וְאִם לֹא רָצָה - מְכַרְזִין עָלָיו בַּצִּבּוֹר וְאוֹמְרִים: פְּלוֹנִי אֶכְזְרִי הוּא, וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְזוֹן בְּנָיו, וְהָרִי פָּחוֹת הוּא מְעוֹף טָמֵא שֶׁהוּא זֵן אֶת אֶפְרוֹחָיו⁵⁷. וְאֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ⁵⁸ לְזוֹנֵם אַחֵר שֵׁשׁ.**

(54 שם סה, ב. [ומפשטות הדברים נראה שכשם שחייב מזונות אשתו הוא מן התורה (למעלה הלכה ב), כמו כן החיוב במזונות בניו ובנותיו הקטנים - הוא מן התורה, ובכלל מזונות אשתו הוא "שכיון שהן נגזרים אחריה, אי אפשר לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם" - ר"ן סוף פ"ה]. (55 שם מט, ב. תקנת אושא, כשישבה סנהדרין באושא אחרי שגלתה מלשכת הגזית. (56 מרבים לבקש. (57 אע"פ שהוא אכזרי, שהרי הוא דורס ואוכל. (58 אין בית-דין יורד לנכסיו (שם).

טו. **בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ⁵⁹בְּאִישׁ שֶׁאֵינוֹ אָמוּד⁶⁰, וְאֵין יָדוּעַ אִם רָאוּ לֹתֵן צִדְקָה אוֹ אֵינוֹ רָאוּ; אֲבָל אִם הָיָה אָמוּד⁶¹ שֵׁשׁ לוֹ קָמוֹן הָרְאוּ לֹתֵן מִמֶּנּוּ צִדְקָה הַמְּסַפֶּקֶת לָהֶן - מוֹצִיאֵין מִמֶּנּוּ בַּעַל פְּרָחוֹ מִשּׁוֹם צִדְקָה⁶², וְזִנִּין אוֹתָן עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ⁶³.**

שתהא ראוייה לו (לקמן פכ"ג, ה"ו). (33 כתובות פד, א. (34 "לומר שחוקה זו לא תשתנה ואין התנאי מועיל בה" (לשון רבינו הל' נחלות פ"ו, ה"א) וכן הוא במדרש הגדול כ"י פרשת פינחס: "לחוקת משפט, מכאן אמרו: כל תנאי שבממון - קיים, חוץ מתנאי שביירושה שנאמר לחוקת משפט" (וראה מש"כ הרב י. ל. מיימון בקובץ הרמב"ם עמ' ע). וכן מצאנו בכמה מקומות ש"כל מקום שנאמר בו חוקה, אינו אלא לעכב", ראה מנחות יט, א. קידושין יד, א. ועוד. וכדברי רבינו כאן, כתב גם בתשובותיו (פריימן סי' שיט). וראה גם להלן פכ"ג ה"ו. (35 כתובות נו, ב. פג, א.

1. **בַּמָּה מְזֻזְנוּת פּוֹסְקִין לְאִשָּׁה? ³⁶פּוֹסְקִין לָהּ לָחֵם וְשֵׁתִי סְעֻדוֹת בְּכָל יוֹם. סְעֻדָּה בִּינוּנִית שֶׁל כָּל אָדָם בְּאוֹתָהּ הָעֵיר, כְּאָדָם שֶׁאֵינוֹ לֹא חוֹלָה וְלֹא גִרְגָּרִין³⁷. וּמֵאוֹתוֹ מֵאֲכָל שֶׁל אֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעֵיר: אִם חֲטִים - חֲטִים, וְאִם שְׁעוּרִים - שְׁעוּרִים, וְכֵן אֲרֵז וְדָחַן אוֹ מִשְׁאֵר מִיָּנִין שֶׁנִּהְיָו בָּהֶן. וּפּוֹסְקִין לָהּ פְּרֻפְרָת³⁸ לְאֲכָל בָּהּ אֶת הַפֶּת, כְּגוֹן קִטְנִית אוֹ יִרְקוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן³⁹. וְשִׁמְן לְאֲכִילָה, וְשִׁמְן לְהִדְלָקַת הֶנֶר, וּפְרוֹת, וּמַעַט יֵין לְשִׁתוֹת, אִם הָיָה מִנְהַג הַמָּקוֹם שֶׁיִּשְׁתּוּ הַנָּשִׁים יֵין⁴⁰. וּפּוֹסְקִין לָהּ שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת בְּשַׁבָּת⁴¹, וּבִשְׁרָ⁴² אוֹ דָגִים כְּמִנְהַג הַמָּקוֹם⁴³. וְנוֹתֵן לָהּ בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת מְעָה פֶּסֶף⁴⁴ לְצִרְכֶּיהָ, כְּגוֹן פְּרוּטָה⁴⁵ לְכַבּוֹס אוֹ לְמִרְחָץ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.**

(36 אע"פ שהיא אוכלת עמו יחד, אפשר שהוא כילי (קמץ) ואוכל פת חריבה. או אולי מדובר כאן כשהבעל אינו בביתו ועושה מלאכה במקום אחר, וצריך לפסוק לה מזונות ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' ע, וב'חלקת מחוקק' לשו"ע שם ס"ק ג). (37 רעבתן. (38 מאכל לתיבול הפת. (39 כתובות פד, ב. (40 שם, סה, א. אבל אם אין שם מנהג זה, אין פוסקין לאשה יין, שהיין מרגיל לתאוה, ואמרו שם: "כוס אחד יפה לאשה, שנים ניוול הוא, שלשה תובעת בפה וכו'". (41 שהאשה חייבת בשלוש סעודות בשבת כמו האיש ('שולחן ערוך' אור"ח סי' רצא ס"ו). (42 בכתי' תימן: "בשר". וכן הביא ה'טור' סי' ע בדברי רבינו. והב"ח שם הניח כלפינו. (43 וראה שבת קיח, ב'ק"ט, א. (44 כתובות סד, ב. ושיעור המעה אחד משה בדינר, שהוא שלושים ושתים פרוטה (קידושין יב). (45 [תיבת "פרוטה" אינה מובנת. ובכתי' תימן איננה. וכן הוא ב'מאירי' שם עמוד 275].

14. **יֵא. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲנֵי שֶׁבִּישְׂרָאֵל; אֲבָל אִם הָיָה עָשִׁיר - הִפֵּל לִפִּי עֲשָׂרוֹ. אֲפִלּוּ הָיָה מְמוֹנוֹ רָאוּי לְעֲשׂוֹת לָהּ כַּמָּה תַּבְּשִׁילִי בְּשָׁר בְּכָל יוֹם - כּוֹפִין אוֹתוֹ וּפּוֹסְקִין לָהּ מְזֻזְנוּת כְּפִי מְמוֹנוֹ⁴⁶. וְאִם הָיָה עָנִי בְּיוֹתֵר וְאֵינוֹ יוֹכֵל לֹתֵן לָהּ אֲפִלּוּ לָחֵם שֶׁהִיא צָרִיכָה לוֹ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא, וְתִהְיֶה פְּתֻבָּתָה חוֹב עָלָיו עַד שֶׁתִּמָּצֵא יָדוֹ וְיִתֵּן⁴⁷.**

(46 כתובות סד, ב: "שאם בעבד עברי אמרו (דברים טו, טז) "כי טוב לו עמך" [עמך במאכל, עמך במשתה]

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממדינה זו בדעה צלולה ולא צוה שיפרנסום - אין יורדים לנכסיו שלא בפניו (כתובות מח.). (75) יצא מדעתו. (76) אפילו שאינו אמוד ואינו ידוע לנו אם ראוי ליתן צדקה, שהרי הוא חייב לזונם בעל כרחו שלא בתורת צדקה (שם). ואם הוא אמוד, בית-דין יורד לנכסיו וזן את בניו שהם למעלה משש עד שיגדלו - בתורת צדקה, שכיון שיצא מדעתו, אנו אומדים רצונו כי ודאי מסכים היה לפרנסם, וכן פוסק רבינו (הל' נחלות פי"א, יא) "מי שנשטתה . . . בית-דין פוסקים עליו צדקה אם היה ראוי", ולא יהיו בניו אלה גרועים מאדם אחר (מגיד-משנה). (77) בלבוש ובכסות (כתובות מח.).

(59) שאין כופים אותו. (60) אינו מוחזק לבעל ממון. (61) משוער. (62) שכופים עליה, כלשון רבינו: "מי שאינו רוצה ליתן צדקה . . . בית-דין כופין אותו ומכים אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמרוהו ליתן, ויורדים לנכסיו בפניו" (הל' מתנות עניים פי"ז ה"י). (63) כתובות מט, ב. אבל שלא בפניו אין יורדים לנכסיו, כמבואר בסמוך הי"ז. ורבינו בהל' מתנות עניים פי"ז הט"ז, כותב: "הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד הזכרים תורה ולהנחיק הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות . . . הרי זה בכלל הצדקה, וצדקה גדולה היא שהקורב קודם." ועי' כתובות נ, א.

יח. יש מן הגאונים שהורה, שאין פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדינת הים או שמת בעלה, עד שיהא שטר כתבה יוצא מתחת ידה, ואם לא תוציא שטר כתבה - אין לה מזונות; שמה נטלה כתבתה מבעלה⁷⁸ או מחלה לו כתבתה, שאין לה מזונות, כמו שיתבאר⁷⁹. ויש מי שהורה, שפוסקין לה מזונות בחזקת שלא נטלה ולא מחלה, ואין מצריכין אותה להביא כתבה. ודעתי נוטה לזה במי שהלך בעלה, הואיל ויש לה מזונות מן התורה⁸⁰; אבל אם מת בעלה - אין לה מזונות עד שתביא כתבה, מפני שהיא אוכלת בתקנת חכמים⁸¹. ועוד, שזונות מנכסי יורשים, ולעולם טוענין ליו"ש⁸².

(78) ראה לקמן פי"ח ה"א: "אלמנה ניזונת - עד שתיטול כתובתה". (79) לקמן פי"ז ה"ט: "המוחלת כתובתה לבעלה, איבדה כל תנאי כתובתה ואפילו מזונות אין לה עליה". ואפילו בשבועה אינה נאמנת ('קרבן נתנאל' לרא"ש פי"ג דכתובות סו אות קטן כ). (80) כמבואר לעיל ה"ב, ולפיכך חמור שעבודה, וניזונת בחזקת שלא נטלה. (81) שתיקנו לה בתנאי כתובה, כמפורש לעיל ה"ב. (82) בית-דין פותח פה וטענה לטובת היורש (כבא-בתרא כג). אף כאן אנו שוקדים על תקנת היורשים שמה מחלה כתובתה לאביהם והם אינם יודעים.

יט. הלך בעלה, ולוהה ואכלה - פשיבוא חיב לשלם⁸³. עמד אחד מדעת עצמו וזנה משל⁸⁴ - אם יבוא הפעל, אינו חיב לשלם לו; והרי זה אבד את מעותיו, מפני שלא צוהו לזונה והיא לא לוהה⁸⁵.

(83) כתובות קז, ב. ואפילו כאן אין הבעל מחשב עמה על מעשה ידיה (ראה למעלה הט"ז) אלא פורע הקפותיה (מגיד-משנה). (84) לא בתורת הלואה. (85) כי אילו לוותה ממנו כסף למזונותיה על-מנת שתשלם לו, יכול הוא לתובעה, והיא תובעת הבעל וישלם. אבל עכשיו שפירנסה שלא לשם הלואה - הניח מעותיו על קרן הצבי (שם ברש"י). והרי זה כפורע חובו של חבירו שלא מדעתו, שאינו חוזר ונפרע ממנו כלום (מגיד-משנה). ולדעת הרשב"א לא הפסיד אלא כשאמר מפורש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא מפרנסה, במקום בעלה, ולפיכך יכול

טז. מי שהלך למדינה אחרת, ובאה אשתו לבית דין לתבע מזונות: שלשה חדשים הראשונים מיום הליכתו - אין פוסקין לה בהן מזונות, שחזקה⁶⁴ שאין אדם מניח ביתו ריקן; מפאן ואילך - פוסקין לה מזונות⁶⁵. ואם היו לו נכסים - בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין למזונותיה. ואין מחשבין עמה על מעשה ידיה⁶⁶, עד שיבוא בעלה; אם מצאה שעשתה - הרי אלו שלו. וכן אם לא עמדה בדין, אלא מכרה לעצמה⁶⁷ למזונות - מכרה קים. ואינה צריכה הכרזה⁶⁸ ולא שבועה⁶⁹, עד שיבוא בעלה ויטעון⁷⁰, או עד שתבוא לגבות כתבתה אחר מותו⁷¹ - מגלגלין עליה⁷² שלא מכרה אלא למזונות שהיא צריכה לה⁷³.

(64) ניתן לשער. (65) כתובות קז, א. (66) ולדעת הרא"ש (שם): אין פוסקין לה מזונות עד שידקדקו אם לא יספיקו לה מעשי-ידיה, שכשנפרעים מנכסיו של אדם שלא בפניו - ראוי הוא להפך בזכותו ('הגהות מיימוניות'). (67) שלא בהוראת בית-דין. (68) הוא שמכרזים כמה ימים על מכירה פומבית כפי מה שיראה הבית-דין עד שיפסקו המוספים. ראה בפכ"ב מהל' מלוה ולוה ה"ו ובמגיד-משנה שם. (69) שאין בידה משל בעלה כלום. (70) הנחתה לה כסף למזונות. (71) ואז היא נשבעת שלא הניח לה בעלה כלום, כמבואר לקמן פט"ז ה"ד. (72) מוסיפה בשבועתה גם מענין המזונות (שם, קה. קז). (73) שלא ביזובה במכירה. דעת רבינו שדין מזונות אשה שהלך בעלה, שוה לדין מזונות האלמנה, כמבואר בכתובות קז, א לדעת רב, ובמזונות האלמנה אין צורך בהכרזה, כמבואר שם צח, א.

יז. וכשם שבית דין מוכרין למזון האשה שהלך בעלה, כך מוכרין למזון בְּנוֹ וּבְנוֹתֶיהָ פְּשֵׁהָ בְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים או פחות; אבל יתר על שש - אינן זנין אותן מנכסיו שלא בפניו, אף-על-פי שהוא אמוד⁷⁴. וכן מי שנשטתה⁷⁵ - בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין, וזנין אשתו ובנותיו שהן בְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים או פחות⁷⁶, ומפרנסין⁷⁷ אותן.

(74) שהרי אין כופים אותו אלא משום צדקה, ומכיון שהלך

מבועת המשנה, שהרי היא "כופרת בכל" - אף כשטוענת מכרתים למזונות - אינה נשבעת בנקיטת חפץ אלא 'שבועת היסט' בעלמא. (96) מזונות עלייך בית-דין. (97) כדברי הברייתא ע"פ גירסת רבינו: "מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, ואמר הוציאו לה מעשה ידיה במזונותיה - רשאי". וסובר רבינו: אחר חזרתו - אשתו תובעת מזונות - שכבר אכלה על ידי מעשה ידיה שדחקה עצמה. רשאי הבעל לומר יצאו מעשי ידיה במזונותיה ואין לה כלום עליו. ומובן שאם עשתה והותירה - הכל שלה, הואיל ולא העלה לה מזונותיה, זכתה במעשי ידיה (רמב"ן).

18 כג. המדיר את אשתו מלהנות⁹⁸ לו - בין שפרש
19 עד זמן פלוני, בין שלא פרש אלא סתם -
20 ממתינין לו שלשים יום: אם תמו ימי נדרו⁹⁹
21 או שלא תמו¹⁰⁰ והתיר נדרו - הרי זה מוטב,
22 ואם לאו - יוציא ויתן כתובה¹⁰¹. וכתובת
23 השלשים יום תהיה היא עושה ואוכלת, ויהיה
24 אחד מחבריו מפרנס אותה¹⁰² דברים שהיא
25 צריכה להן יתר על מעשה ידיה, אם אין מעשה
26 ידיה מספיקין לכל.

(98) מממונו ומנכסיו. (99) שלא הדירה יותר משלושים יום. (100) שהדירה יותר משלושים יום. (101) כתובות ע, ב. עד שלשים יום לא שמעו אנשים על כך, ואין זה בזיון בשבילה. יותר משלושים, כבר נודע הדבר ברבים והיא מתבזה מזה שבעלה הדיר אותה מנכסיו. ואע"פ שהוא משועבד לתת לה מזונותיה - יכול הוא להדירה מנכסיו, כי הלכה היא (כתובות נט): "קונמות מפקיעים מידי שעבוד" קונמות - זהו נדר שאדם אסר על עצמו איזה דבר כ'הקדש'. "קונם" כינוי לקרבן הוא בלשון עלגים, וכל הקדש שאינו לכל אלא על אדם אחד, נקרא "קונם". ומתוך שנדר זה אינו ניתן לפדיון כשאר קדושת דמים, אלא אסור הוא על האדם המורד בקדושת מזבח שהיא קדושת הגוף שאין לה פדיון, הוא חמור ביותר שמפקיע מידי שעבוד, ולפיכך חל הנדר לאסור את אשתו מלהנות מממונו (ר"ן לכתובות פ"ז). (102) ואין הוא נקרא שלוחו של הבעל המדיר, כיון שהבעל לא אמר לו לפרנסה, אלא הודיע ברבים: "כל הזן אינו מפסיד" (כתובות ע': והל' נדרים פ"ז, הי"ב).

27 כד. המדיר את אשתו שלא תטעם אחד מפל
28 הפירות¹⁰³ - ממתינין לו עד שלשים יום; יתר על כן
29 - יוציא ויתן כתובה¹⁰⁴. אפלו הדיירה שלא תאכל
30 מאכל רע, אפלו הדיירה ממין שלא אכלה אותו
31 מיתמיה - יוציא אחר שלשים יום ויתן כתובה¹⁰⁵.
32 נדרה היא שלא תאכל אחד מפל הפירות, וקיים לה
33 הוא את נדרה¹⁰⁶, או נדרה בנזיר¹⁰⁷ ולא הפיר לה:
34 אם רצה¹⁰⁸ שתשב תחתיו ולא תאכל פירות או תהיה
35 נזירה - תשב, ואם אמר: איני רוצה באשה נזרנית
36 - יוציא ויתן כתובה; שהרי היה בידו להפיר, והוא
37 קיים לה בנצונה¹⁰⁹.

(103) שאסר הנאת ממנו עליה אם תטעם מין פירות פלוני,

הבעל לטעון ולומר לו: "לא אמרתי לך לפרוע בשבילי". אבל כשפרנסה סתם - חוזר וגובה, כי כל המפרנס סתם - אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלואה.

1 כ. הבעל שאמר⁸⁶ לאשתו בשעה שהלך: טלי
2 מעשה ידיך במזונותיך⁸⁷ - אין לה מזונות; שאילו
3 לא רצתה בדבר זה ולא סמכה דעתה - היה לה
4 לתבעו⁸⁸, או לומר לו: אין מעשה ידי מספיקין לי.

(86) כתובות קז, א. (87) והיא שתקה ולא הגיבה בשעת מעשה. (88) אפילו כשמעשי ידיה מספיקים לה, יכולה להתנגד לו ('בית שמואל' לאהע"ז סי' סט ס"ק ד), וזהו פירוש "לתבעו" להתנגד אפילו כשמעשיה מספיקים לה. שהרי עיקר התקנה לטובתה שיהיו לה מזונותיה, ושוב תיקנו מעשי ידיה תחת מזונותיה, ולפיכך אינו יכול לומר לה, בעל כרחך, איני זנך ואיני נוטל כלום ממעשה ידיך, כמפורש למעלה בה"ד.

5 כא. הרי שעמדה בדין ופסקו לה מזונות, ומכרו
6 בית דין⁸⁹ ונתנו לה, או שמכרה היא לעצמה, ובא
7 הבעל ואמר: הנחתי לה מזונות - הרי זו נשבעת
8 בנקיטת חפץ⁹⁰ שלא הניח לה⁹¹. לא תבעה ולא
9 מכרה, אלא שהתה עד שבא, הוא אומר: הנחתי,
10 והיא אומרת: לא הנחתי, אלא לויתי מזה
11 ונתפרנסתי⁹² - נשבע שבועת הסת⁹³ שהניח לה
12 ונפטר, וישאר החוב עליה⁹⁴.

(89) מנכסי בעלה. (90) מבואר למעלה פ"א ה"ט. (91) משנה, כתובות קה, א: "חנן אומר תשבע בסוף". ומפרש רבינו: בסוף - כשיבוא הבעל לטעון כנגדה: "הנחתי לך מזונות". ודין שבועת המשנה בנקיטת חפץ (מגיד-משנה). (92) כאן היא תובעת שישלם חובה והוא כופר בכל. (93) כדין כופר בכל שפטור משבועה מן התורה, אלא שחכמי הגמרא תיקנו שישבע, ואינה בנקיטת חפץ כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א ה"ג. ובהל' שבועות פ"א ה"ג. היסט - לשון שימה ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל-א' כו, יט): "אם ה' הסיטך ב"י" (רש"י לשבועות מ:); וראה ברש"י לאלפסי ב"מ פ"א: "שהשיאו חכמים לכך להסיתו להודות". וגאון פירש היסט בטי"ת, לשון כבדות שהכבירו עליו להשבע ('הערוך' ערך הסת). (94) וכשתשיג ידה תשלם למלוה. והמקור לדברי רבינו, הברייתא בכתובות קז, א: "ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות - נאמן" ומפרש רבינו נאמן בשבועת היסט, במקרה שלותה ורוצה להפקיע ממנו (מגיד-משנה).

13 כב. מכרה מטלטלין ואמרה: למזונות מכרתי,
14 והוא טוען ואומר: מזונותיך הנחתי - נשבעת
15 שבועת הסת שלא הניח⁹⁵. הרי שלא תבעה⁹⁶ ולא
16 לויתה ולא מכרה, אלא דחקה עצמה ביום ובלילה
17 ונעשתה ואכלה - אין לה כלום⁹⁷.

(95) הואיל והיתה יכולה להבריח את המטלטלין ולומר אין לך בידי כלום, שנאבדו וכיוצא בזה, ואז היתה פטורה

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 הגשמים ובימות החמה, בפחות⁸ שלובשת כל אשה
15 בעלת בית שבאותה המדינה.

(8) רבינו מדבר בעניי שבישראל, ואילו בעשירי הכל לפי עשרו כמבואר בסמוך ה"ה.

16 ג. ובכלל הפסות - שהיא חייב לתן לה כלי בית,
17 ומדורי⁹ שיושבת בו. ומה הן כלי בית? מטה
18 מצעת¹⁰, ומפץ¹¹ או מחצלת לישב עליה, וכלי
19 אכילה ושתיה, כגון קדרה וקערה וכוס¹² ובקבוק
20 וכיוצא בהן. והמדור? ששוכר לה בית של ארבע
21 אמות על ארבע אמות¹³, ותהיה רחבה¹⁴ חוצה לה
22 כדי להשתמש בה, ויהיה לו בית הפסא חוץ ממנו.

(9) בית דירה (כתובות קג.). (10) משנה, כתובות סד, ב.
וה'מאירי' שם (עמ' 274) הביא בשם רבינו: "מטה מוצעת
לשכב [עליה]". וראה בפרק ל' מהל' שבת ה"ה, ובבבא
מציעא קיג: [11] מצע גם כעין מחצלת של קנים.
(12) 'ירושלמי' שם. (13) כי אין בית פחות מארבע אמות
(סוכה ג:). (14) "רחבה" היא חצר שמאחורי הבית.

23 ד. וכן מחיבין אותו לתן לה תכשיטים, כגון בגדי
24 צבעונין להקיף על ראשה ופדחתה¹⁵, ופוף¹⁶
25 ושרק¹⁷ וכיוצא בה, כדי שלא תתגנה עליו.

(15) מצחה. (16) צבע כחול שהנשים צובעות בו את עפעפי עיניהם. ככתוב (מלכים ב ט, ל): "ואיזבל שמעה ותשם בפוך עיניה". (17) צבע אדום ללחייה (רש"י לכתובות יז.). וחייב תכשיטין מקורו שם מח, א: "מי שנשתטה בית-דין נותנים . . . תכשיטין לאשתו".

26 ה. במה דברים אמורים? בעניי שבישראל; אבל
27 בעשירי - הכל לפי עשורו¹⁸. ואפלו היה ראוי לקנות
28 לה כלי משי ורקמה וכלי זהב - כופין אותו ונותן.
29 וכן המדור - לפי עשורו, והתכשיט וכלי הבית -
30 הכל לפי עשורו. ואם קצרה ידו לתן לה אפלו בעניי
31 שבישראל - כופין אותו להוציא¹⁹, ותהיה הכתפה
32 עליו חוב עד שיעשיר.

(18) שם סד, ב. (19) שם עז, א. וכמבואר לעיל פ"ב הי"א. והרמ"ך תמה על זה, למה נכפנו להוציא, ובשאר חובות אין כופין ללוה אם אין לו לפרוע, וטוב שתתגלגל האשה עמו עד שירחמו עליהם מן השמים ('מעשה רוקח').

33 ו. ולא האשה בלבד, אלא בניו ובנותיו הקטנים,
34 בני שש או פחות - חייב לתן להם פסות המספיקת
35 להם²⁰, וכלי תשמיש, ומדור לשפן בו. ואינו נותן
36 להם לפי עשורו, אלא כפי צרכן בלבד. זה הכלל:
37 כל מי שיש לו עליו מזונות בין בחייו בין אחר
38 מותו²¹ - יש לו פסות²² וכלי בית ומדור; וכל שפית
39 דין מוכרין למזונותיו²³, כך מוכרין לקסותו וכלי
40 ביתו ומדורו.

(20) כי כלל הוא: פרנסה (הלבשה) הרי היא כמזונות

אבל אם אמר לה הריני אוסר עליך מין פלוני לא אמר כלום, כי אין אדם יכול לאסור על חבירו אכילת פירות שאינם שלו (מגיד-משנה). (104) אם לא התיר נדרו. (105) כתובות עא, א. לדעת שמואל. (106) שהחריש ביום שמעו הנדר, ולא הפרו, וממילא הנדר קיים, מלשון הכתוב (במדבר ל, ח): "ושמע אשה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה". (107) שאמרה הריני נזירה. (108) הבעל. (109) לפיכך עליו לתת כתובתה, בלשון הגמרא (כתובות עא): "הוא נתן אצבע בין שיניה" להנשך, ועל כרחו ישלם לה כתובתה. בדין זה לא הזכיר רבינו על המתנת שלושים יום, הואיל וקיים לה ברצונו אין לצפות שיפר נדרו, כי אינו רשאי ואינו זכאי לכך, ולפיכך ביום השני לשימעת נדרה, יוציא אם אינו רוצה באשה נדרנית (שם). אלא שהר"ן העיר כי לפי סוגיית הגמרא (שם): עליו להוציא אפילו אם ירצה לקיימה, שהיא אומרת: "הואיל ולא הפר את נדרי, ודאי שונא אותי ואינו יכולה עוד לדור עמו, שהרי לא נדר בשעת כעסו, אלא החריש לי מתוך ישוב הדעת, ודאי שנאה כבושה לו בלבו עלי, ומה יש לי עוד להמתין".

פרק שלשה עשר

(1) יבאר בו הכסות, הדירה וכלי הבית שחייב לאשתו ולבניו ולבנותיו הקטנים, ואם הדיר אותה מלהתקטט. הרחיקו זה את זה מקרוביהם, בעל שהתנגד לדירה מפני הפרוצים, שלש ארצות לענין נשואין, ואם כופין אותה לצאת עם בעלה למקום שירצה.

1 א. במה הפסות שהיא חייב לתן לה? בגדים של
2 חמשים זוז משנה לשנה, ממטבע אותן הימים,
3 שנומצאו החמשים - ששה דינרין ורביע דינר פסוף.
4 נותנין לה חדשים בימות הגשמים, ולובשת
5 בלאותיה³ בימות החמה⁴. והשחקים, והם מותר
6 הפסות⁵ - הרי הן שלה, כדי שתתפסה בהם בימי
7 נדחתה⁶. ונותנין לה תגורה למתניה וכה לראשה
8 ומנעל ממנעד למועד.

(2) טהור, כי מטבע של ימיהם היה שבעה חלקים נחושת ואחד כסף, נמצא שדינר אותם הימים הוא אחד משמונה דינר הכסף, וחמשים דינרים פשוטים אינם אלא ששה דינרי כסף ורבע. ראה לעיל פ"י ה"ח. (3) הבגדים שנתישנו. (4) כי בגדים חדשים מחממים יותר, ויפים לה בימות הגשמים וקשים לה בימות החמה. (5) שבלתה ונשתחקה. (6) שלא תתגנה על בעלה כשתלבש בימי טהרתה בגדים שלבשה בימי נדחתה (כתובות סד: סה: וברש"י). (7) שם, במשנה. ואותו תנא ישב במקום הרים שהנעליים בלות בהם מהר, והיא צריכה שלשה זוגות נעלים לשנה, ומכוין ליתן לה מרגל לרגל כדי לשמחה ברגל (שם סה:).

9 ב. במה דברים אמורים? באותן הימים ובארץ
10 ישראל; אבל בשאר זמנים ושאר המקומות - אין
11 הדמים עקר. יש מקומות שיהיו שם הבגדים ביקר
12 הרבה או בזול הרבה. אלא העקר שסומכין עליו,
13 שמחייבין אותו לתן לה בגדים הראויים בימות

- 27 יא. מקום שדרפן שלא תצא אשה לשוק בפספס.
28 שעל ראשה בלבד, עד שיהיה עליה רדיד³⁸ החופה
29 את כל גופה כמו טלית - נותן לה בכלל הפסות
30 רדיד³⁹ הפחות מכל הרדידן. ואם היה עשיר - נותן
31 לה לפי עשירו. כדי שתצא בו לבית אביה או לבית
32 האב או לבית המשתה⁴⁰. לפי שכל אשה יש לה
33 לצאת ולילף לבית אביה לבקרו, ולבית האב ולבית
34 המשתה לגמל חסד לרעותיה או לקרובותיה, כדי
35 שיבואו הם לה⁴¹, שאינה בבית הסהר עד שלא תצא
36 ולא תבוא. אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה
37 תמיד, פעם בחוץ פעם ברחובות. ויש לפעל למנע
38 אשתו מזה, ולא יניחנה לצאת אלא כמו פעם אחת
39 בחדש או כמו פעמים בחדש, לפי הצורך⁴². שאין
40 יפי לאשה אלא לישיב בזוית ביתה⁴³, שפך כתוב:
41 כל כבודך בת מלך פנימה⁴⁴.
- 38 צעיה, כלשון הכתוב (ישעיה ג, כג): "והצניפות
והרדידים". וראה להלן פכ"ד הי"ב, ובהל' סוטה פ"ג ה"ה.
39 אע"פ שבבית אינה לובשת רדיד, הואיל והיא יוצאת בו
לשוק כמנהג המקום, חייב ליתנו לה. (40 כתובות עא, ב.
41 שם עב, א: "למחר היא מתה ואין כל בריה סופדה".
היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" - דברים של
מיתה, אם ספד - יספדוהו. אם ליוה - ילווהו וכו' (שם).
42 ובמדרש רבה (בראשית פרשה ח) אמרו: "וכבשוה" -
וכבשה כתוב. האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק, שכל
אשה שיוצאה לשוק סופה להכשל, מדינה שנאמר בה:
"ותצא דינה" ולבסוף נכשלה. ובספרי פרשת כי-תצא אות
רמב, דרשו על הפסוק: "ומצאה איש בעיר" - "אילו לא
יצאת בעיר, לא היה מסתקף לה. מגיד שפירצה קוראת
לגנב". (43 ובילקוט שמעוני (תהלים קכח, ד) דרשו על
הפסוק: אשתך כגפן פוריה. אימתי אשתך כגפן פוריה -
כשהיא צנועה בירכתי ביתך". (44 יבמות עז, א.
- 42 יב. המדיר את אשתו שלא תלף לבית אביה - בזמן
43 שהיא⁴⁵ עמה בעיר, חדש אחד - ממתינין⁴⁶ לו,
44 שנים⁴⁷ - יוציא ויתן כתובה⁴⁸; ובזמן שהוא בעיר
45 אחרת: רגל אחד - ממתינין⁴⁹ לו, שנים - יוציא
46 ויתן כתובה⁵⁰.
- 45 אביה. (46 אולי יתיר את נדרו. (47 יום אחד
בחוור השני נחשב כשני חדשים. (48 יותר מחודש אינה
יכולה להעמיד עצמה שלא ללכת לבית אביה (כתובות
עא, ב:). (49 דרך הבת ללכת לבית אביה ברגלים.
50 שם.
- 47 יג. המדיר את אשתו שלא תלף לבית האב או
48 לבית המשתה - או יתיר את נדרו⁵² או יוציא⁵³ ויתן
49 כתובה; שזה כמי שאסרה בבית הסהר ונעל בפניה⁵⁴.
50 ואם היה טוען מפני בני אדם פרוצים⁵⁵ שיש באותו
51 בית האב או בבית המשתה, והחזקו שם פרוצים
52 - שומעין לו⁵⁶.
- (כתובות סח.). (21 כגון אשתו ובנותיו עד שתתארסנה.
(22 "ירושלמי" כתובות פ"ב ה"א: "ומתכסיין בכסותי".
והשווה לקמן פ"ט, הי"א. (23 למעלה פ"ב ה"טז.
- 1 ז. האשה שהלך בעלה, ופסקו לה בית דין מזונות
2 ופסות וכלי בית ושכר מדור - אין פוסקין לה
3 תכשיט, שהרי אין לה בעל שתתקשט לו²⁴; אבל מי
4 שגשתה בעלה או שנתקדש - פוסקין לה
5 תכשיט²⁵. ודין הבעל עם אשתו בטענת הפסות
6 והפלים ושכר המדור - פדינם בטענת המזונות. אם
7 אמר הוא: נתתי, והיא אומרת: לא נתת - דין אחד
8 לכל²⁶.
- (24 כתובות מח, א. (25 שם, כי אומדים דעתו אילו היה
בריא לא היה רוצה שתתנוול אשתו. אבל בהלך, הואיל
ויצא לדעת היה לו לצוות, ומתוך שלא ציוה - גילה שאין
רצונו בכך (רש"י שם). (26 כמבואר לעיל פ"ב, הכ"א-
כב.
- 9 ח. המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל
10 המינין²⁷ - בעניות²⁸: שנה אחת - ימים, יתר על כן
11 - או יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה²⁹;
12 ובעשירות: שלשים יום - ימים³⁰, יתר על כן - יתיר
13 את נדרו או יוציא ויתן כתובה.
- 27 שאמר לה: אם תתקשטי, תהא הנאת ממוני אסורה
עליך. כי אחרת - אין הוא יכול לאסרה להתקשט, כמבואר
למעלה בפ"ב הכ"ד. (28 שאינן מרבות להתקשט.
29 כתובות עא, ב. (30 שם: "שכן אשה חשובה נהנית
מריח קישוטיה שלושים יום".
- 14 ט. הדירה שלא תלף למרחץ: בכרפים³¹ - שבת
15 אחת, בכפרים שתי שבתות³². שלא תנעל מנעל:
16 בכפרים - שלשה ימים, ובכרפים - מעת לעת³³. יתר
17 על זה - יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה.
- 31 בערים גדולות שמנהגן להתרחץ תכופות.
32 "ירושלמי" כתובות פ"ז, ה"ד. (33 שם.
- 18 י. הדירה שלא תשאל ולא תשאל מכלי הבית
19 שדרך כל השכנות לשאל אותן ולהשאלן, כגון
20 נפה וכברה³⁴, רחים ותנור וכיוצא בהם - יתיר את
21 נדרו או יוציא ויתן כתובה, מפני שמשיאה³⁵ שם רע
22 בשכנותיה³⁶. וכן היא שנודרה שלא תשאל ולא
23 תשאל נפה וכברה ורחים ותנור וכיוצא בהם,
24 ושלא תארג בגדים נאים לפנים, במקום שדרפן
25 לארג אותם לפנים - תצא בלא כתובה, מפני
26 שמשיאתו שם רע בשכנותו שהוא כילי³⁷.
- 34 נפה לקמח, וכברה - לנקות התבואה (רבינו בפירושו
למשנה שביעית פ"ה, מ"ט). (35 כלומר, מביא עליה.
36 שהיא קמצנית (כתובות עב). (37 שם. כילי - קמצן.
מלשון הכתוב (ישעיה לב, ה) "ולכילי לא יאמר שוע".

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(51) שאמר לה: אם תלכי לבית האבל, תיאסר הגנת ממוני עליך. (52) בתוך שלושים יום, כדין המדיר את אשתו מליהנות לו שממתינים לו שלושים יום, כמבואר לעיל פ"ב הכ"ג. (53) לאחר שלושים יום, כדברי רבינו למעלה פ"ב שם (מגיד-משנה). (54) כתובות ע"א, ב. (55) שאינם מרחיקים את עצמם מעריות. (56) שם ע"ב, א.

יז. איש שהיה מאריך מן הארצות, ונשא אשה בארץ אחרת - כופין אותה ויוצאה עמו לארצו, או תצא בלא כתובה; שעל מנת כן נשאה, אף-על-פי שלא פירשה⁶⁷. אבל הנושא אשה באחת מן הארצות, והיא⁶⁸ מאנשי אותה הארץ - אינו יכול להוציאה לארץ אחרת; אבל מוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ. ואינו יכול להוציאה ממדינה לכפר, ולא מכפר למדינה; שיש דברים ששייכות המדינה טובה להם, ויש דברים ששייכות הכפרים טובה להם⁶⁹.

(67) תוספתא כתובות פ"ב, יא. (68) בכת"י תימן: "והוא". וכן הוא בשולחן ערוך אה"ע סי' ע"א. (69) כתובות קי, ב.

יח. וכשמוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ - אינו יכול להוציאה מנה היפה לנה הרע, ולא מרע ליפה⁷⁰; מפני שהיא צריכה להטפל⁷¹ ולבדק עצמה בנה היפה, כדי שלא תהיה בו קלה⁷² וכעורה. וכן לא יוציאה ממקום שרבו ישראל למקום שרבו עכו"ם⁷³. ובכל מקום⁷⁴ מוציאין ממקום שרבו עכו"ם למקום שרבו ישראל.

(70) נוף יפה ומקום נאה, ולא נתכוין רבינו לדירה יפה, שאם כן היה לו לומר אפילו באותה עיר לא יוציאה, מבית רע לבית יפה (מעשה רוקח). (71) להשתדל ולטפל בעצמה. (72) נקלה ובלתי חשובה, ובכתובות קי, שנינו: "שהנה היפה בודק". ומפרש רש"י: בודק את הגוף למי שבא מנה רע, ומתוך כך חללים באים עליו. וכן אמר שמואל (שם): "שנינו וסת (אפילו לטובה) - תחילת חולי מעיים". (73) אפילו מכפר לכפר (תוספתא שם). (74) אפילו מנה היפה לנה הרע.

יט. במה דברים אמורים? מחוצה לארץ לחוצה לארץ, או מארץ ישראל לארץ ישראל; אבל מחוצה לארץ לארץ ישראל - כופין אותה לעלות. אפילו מנה היפה לנה הרע, ואפילו ממקום שרבו ישראל למקום שרבו עכו"ם - מעלין⁷⁵. ואין מוציאין מארץ ישראל לחוצה לארץ, ואפילו מנה הרע לנה היפה, [ואפילו ממקום] שרבו עכו"ם למקום שרבו ישראל.

(75) שיש לחלק בין מדינה לעיר, ובין נה יפה לרע, או בין רוב ישראל לרוב גויים. (76) כתובות קי, ב. ובתוספתא שם. ובהל' מלכים פ"ה ה"ב, כתב רבינו: "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גויים, ואל ידור בחוץ לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוץ לארץ כאילו עובר עבודה-זרה" (ומקורו מדברי הגמרא בכתובות שם).

יד. האומר לאשתו: אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך, אחיך ואחיותיך - שומעין לו. ותהיה היא הולכת להם פשיא⁷⁶ להם דבר, ותלך לבית אביה פעם בחדש ובכל רגל ורגל; ולא יפנסו הם לה אלא אם ארע לה דבר, כגון חלי או לדה. שאין כופין את האדם שיפנסו אחרים ברשותו⁷⁷. וכן היא שאמרה: אין רצוני שיפנסו אצלי אמך ואחיותיך, ואני שוכנת עמם בחצר אחת, מפני שמרעין לי ומצרין לי - שומעין לה; שאין כופין את האדם שישבו⁷⁸ אחרים עמו ברשותו⁷⁹.

(57) כן כתבו הגאונים (מגיד-משנה). ומקורו במשנה (כתובות ע"א): "ואם היה טוען משום דבר אחר - רשאי" (הגר"א באבן-העזר סי' עד ס"ק ג). (58) פתח ב"כניסה" - שיכנסו אצלי, וסיים ב"ישיבה", כי כך דרכן של נשים הנכנסות לזמן מה ומתעכבות שעות מרובות (מעשה רוקח). (59) תשובת הרי"ף סימן טו. והראב"ד טוען: אימתי בזמן שהן באות בגבולה, אבל אם היא באה לגבולן אין מוציאין אותן בשבילה, אע"פ שהמדור שלו הוא, הואיל ובעלה רוצה בישיבתן, אבל מבקשים מהן שלא יצערו אותה בישיבתן. וכנגד זה סובר ה'מגיד משנה': אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, ואם נראה לבית-דין שהן גורמות לה קטטה עם בעלה - הדין עמה, ובאה"ע סי' עד סעיף י, מסכם הרמ"א: ונהגים להושיב עמהם איש או אשה נאמנים לדור עמהם עד שיתברר עלידי מי נתגלגל הריב והקטטה.

טו. האיש שאמר: אני דר במדור זה, מפני שבני אדם רעים או פרוצים או עפויים בשכונתי ואני מתירא מהם - שומעין לו, ואף-על-פי שלא החזיקו בפריצות, שכן צווי חכמים⁸⁰: הרחק משכן רע. ואפילו היה המדור שלה - מוציאין אותה ממנו, ושוכן בין בני אדם פשרים⁸¹. וכן היא שאמרה כן, אף-על-פי שהוא אומר: אני איני מקפיד עליהם - שומעין לה, מפני שהיא אומרת: אין רצוני שיצא עלי שם רע בשכנות אלו.

(60) אבות פ"א, מ"ז. (61) השווה דברי רבינו הל' דעות פ"ו, ה"א.

טז. כל הישוב ארצות ארצות הוא⁸², כגון ארץ כנען וארץ מצרים וארץ תימן וארץ כוש וארץ שניעיר⁸³ וכיוצא בהן. וכל ארץ וארץ - ממדינות⁸⁴ וכפרים. וערי ישראל⁸⁵ לענין נשואין שלש ארצות היו⁸⁶: יהודה, ועבר הירדן, והגליל.

חמורים מכפרים לשוק שבעיר. (5) מביאים סחורות על הגמלים ממקום רחוק. (6) פורשים לים הגדול ולקצווי ארץ.
 ב. יש⁷ לאשה לעכב על פעלה שלא יצא לסחורה²⁰ אלא למקום קרוב, שלא ימנע מעונתה ולא יצא²¹ אלא ברשותה. וכן יש לה למנוע לציאת ממלאכה²² שעונתה קרובה למלאכה שעונתה רחוקה, כגון חמר שבקש להעשות גמל, או גמל להעשות מלח²³.
 ותלמידי חכמים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות²⁴ נשותיהן שנים ושלוש שנים. וכן רף וענג שנועשה²⁵ תלמיד חכם - אין אשתו יכולה לעכב.²⁶
 27

(7) יכולה. (8) ואף על פי שהמלאכה השנייה מפרנסת יותר, כי "רוצה אשה בקב ותיפלות (להיות בעלה עימה) מעשרה קבים ופרישות".

ג. נושא אדם פמה נשים, אפלו מאה, בין בבית אחת²⁸ בין בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעכב²⁹. והוא, שיהיה יכול לתן שאר כסות ועונה קראוי לכל אחת³⁰ ואחת. ואינו יכול לכף אותן לשפן בחצר אחת, אלא³¹ כל אחת ואחת לעצמה³².

(9) "ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו" ואחרי תקנת "חרם דרבינו גרשום" אסור לישא אשה שנייה אפילו אם הראשונה מסכימה. (10) כדי שלא יתקנאו זו בזו.

ד. וכמה היא עונתן? לפי מנין³³. כיצד? פועל³⁴ שהיו לו שתי נשים - יש לזו עונה אחת בשבת, ויש לזו עונה אחת בשבת³⁵. היו לו ארבע נשים - נמצא עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שבתות³⁶. וכן אם היה מלח ויש לו ארבע נשים - תהיה עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שנים. לפיכך³⁷ צווי חכמים, שלא ישא אדם³⁸ יותר על ארבע נשים, אף-על-פי שיש לו ממון הרבה, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחודש³⁹.
 41

(11) לפי מספר הנשים. (12) שמלאכתו בעיר ועונתו פעמים בשבוע. (13) ואף על פי שעונתה מתמעטת, הואיל והמנהג במקום לישא עוד נשים הרי זה כאילו התנה עימה ליקח עוד נשים. (14) כי העונה שקבעו חכמים אינה לאשה אחת אלא שהאיש לא יימנע מלפרות ולרבות פחות מהזמן שקבעו לו. (15) הואיל ועונתן לפי מנין. (16) המתנהג כתלמיד חכם שעונתו פעם בשבוע. (17) אבל הענוגים הבטלים ממלאכתם שעונתם בכל לילה יכולים לישא יותר מארבע נשים.

ה. המדיר את אשתו שתאמר לאחרים מה שאמר⁴² לה או מה שאמרה לו מדברי שחוק וקלות ראש⁴³ שמדבר אדם עם אשתו על עסקי תשמיש - הרי זה יוציא ויתן כתובה; שאין זו יכולה להעז פניה ולומר לאחרים דברי קלון. וכן אם הדירה שתהיה פועלת⁴⁴

כ. אמר האיש לעלות לארץ ישראל, והיא אינה¹ רוצה - תצא בלא כתובה². אמרה היא לעלות, והוא אינו רוצה - יוציא ויתן כתובה. והוא הדין לכל מקום מארץ ישראל עם ירושלים. שהכל³ מעלין לארץ ישראל⁴, ואין הכל מוציאין משם; הכל מעלין לירושלים⁵, ואין הכל מוציאין משם.⁶

(77) כתובות, שם. ומה שכתבו ב'תוספות' שם בשם רבינו חיים: "שעכשיו אין מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצוות התלויות בארץ, וכמה עונשים שאין אנו יכולים ליוזר מהם ולעמוד עליהם" כבר העיר רבי יוסף טראני (מהרי"ט) בתשובותיו סימן כח, שאיזה תלמיד טועה כתב הדברים על שם ה'תוספות', ואין לסמוך עליהן, וראה ב'פתחי תשובה' לאהע"ז סי' עה ס"ק ז', ובשו"ע שם סעיף ה'. (78) אחד האנשים ואחד הנשים (כתובות, שם). (79) "מחרימים בשם על כל מי שעושה זה בדרך עלילה על אשתו שלא לעשותו וזולתי ללכת להתברך בארץ ישראל לא זולת זה ויענה הבעל אמן, ואז יכריחו האשה ללכת עמו". מדברי תשובת רבינו, וראה בתשובת רבינו בסוף הספר. (80) ב'מרדכי' סוף מסכת כתובות, הביא דעת רבינו מאיר: שרק בזמן שבית המקדש היה קיים - יש מצוה לדור בירושלים יותר מבשאר הארץ, אבל בזמן הזה אין חילוק בין ירושלים לשאר א"י. וכנהגת מהר"ם מטיקטין שם: "שבעונותינו אין שם היום מעלות לקדושה, ואין הוא יכול לדחותה מקדושה לקדושה. . . והרי עתה כולן שווין למצוה, ירושלים ושאר א"י."

יום שלישי ה' כסלו ה'תשע"ט

פרק ארבעה עשר

(1) כלולים בו דיני עונה, ואם יכולה לעכבו שלא יעזוב ביתו, דין תלמידים היוצאים ללמוד, אם יכולה האשה לעכב שלא ישא בעלה אשה אחרת, שלא ישא אדם יותר מארבע נשים, המדיר אשתו מחיי משפחה, דיני מורדת או מורד, פדיונה וקבורתה.

א. עונה האמורה בתורה² - לכל איש ואיש כפי פחו ויכפי מלאכתו. כיצד? בני אדם הבריאים³ והרפים והענגים⁴, שאין להם מלאכה שמכשלת פחו, אלא אוכלין ושותין ויושבים בבתיהן - עונתן בכל לילה. הפועלין, כגון החיטין והאורגין והבונים וכיוצא בהן, אם היתה מלאכתן בעיר - עונתן פעמים בשבת, ואם היתה מלאכתן בעיר אחרת - עונתן פעם אחת בשבת. החמרים⁵ - פעם אחת בשבת. והגמלים⁶ - אחת לשלשים יום. והמלחין⁷ - אחת לששה חדשים. תלמידי חכמים - עונתן פעם אחת בשבת, מפני שתלמוד תורה מתיש פחו. ודרך תלמידי חכמים לשמש משתן מלילי שבת לילי שבת.⁸

(2) חיי אישות. (3) מפורקים. (4) מוליכים תבואה על

או מפני שקללני, או מפני שעשה עמי מריבה, 33
וכיוצא בדברים אלו - שולחים לה מבית דין 34
ואומרים לה: הוי יודעת, שאם את עומדת במרדך 35
- אפלו כתבתך מאה מנה, הפסדת אותה. ואחר כך 36
מכריזין עליה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בכל 37
יום, ארבע שבתות זו אחר זו, ואומרים: פלונית 38
מרדה על בעלה. 39

י. ואחר ההכרזה שולחין לה בית דין פעם שניה 40
ואומרים לה: אם את עומדת במרדך, הפסדת 41
כתבתך. אם עמדה במרדה ולא חזרה - נמלכין בה, 42
ותאבד כתבתה, ולא יהיה לה כתבה כלל. ואין 43
נותנין לה גט עד שנים עשר חדש, ואין לה מזונות 44
כל שנים עשר חדש. ואם מתה קדם הגט - בעלה 45
יורשה. 46

יא. פסדר הזה עושין לה אם מרדה כדי לצערו. 47
ואפלו היתה נדה או חולה, שאינה ראויה לתשמיש. 48
ואפלו היה בעלה מלח, שעונתו לששה חדשים. 49
ואפלו יש לו אשה אחרת. 50

יב. וכן ארוסה שהגיע זמנה להנשא, ומרדה כדי 51
לצערו ולא נשאת - הרי זו מורדת מתשמיש. וכן 52
יבמה שלא רצתה להתניבם כדי לצערו, פסדר הזה 53
עושין לה. 54

יג. המורדת הזאת, כשהיא יוצאת אחר שנים עשר 55
חדש בלא כתבה, תחזיר כל דבר שהוא של בעל. 56
אבל נכסים שהכניסה לו ובלאותיהן קימים, אם 57
תפסה - אין מוציאם מידה, ואם תפסן הבעל - אין 58
מוציאין מידו. וכן כל מה שאבד מנכסיה שקבל 59
הבעל אחריהן עליו, אינו משלם לה כלום. זה הוא 60
דין הגמרא במורדת. 61

יד. ואמרו הגאונים, שיש להם בבבל מנהגות 62
אחרות במורדת. ולא פשטו אותן המנהגות ברב 63
ישראל, ורבים וגדולים חולקין עליהם ברב 64
המקומות. וכדין הגמרא ראוי לתפס ולדון. 65

טו. המורד על אשתו ואמר: הריני זן ומפרנס 66
אותה, אבל איני בא עליה מפני ששנאתיה - 67
מוסיפין לה על כתבתה משקל שש ושלושים 68
שעורות של כסף בכל שבת ושבת. וישב ולא ישמש 69
כל זמן שתראה היא לישב. ואף-על-פי שכתבתה 70
הולכת ונוספת, הרי הוא עובר בלא תעשה, 71
שנאמר: לא יגרע. שאם שנאה - ישלחה, אבל 72
לענות - אסור. ולמה לא ילקה על לאו זה? מפני 73
שאין בו מעשה. 74

1 בעת תשמיש שלא תתעבר, או שהדירה שתעשה
2 מעשה שוטים ודברים שאין בהן ממש אלא כשטות
3 - הרי זה יוציא ויתן כתבה.

4 ו. המדיר את אשתו מתשמיש המטה: שבת אחת¹⁸
5 - ממתינין לו¹⁹, יתר על כן - יוציא ויתן כתבה או
6 יפר נדרו. אפלו היה מלח, שעונתו לששה חדשים;
7 שפינין שנדר - הרי צערה ונתיאשה. וכיצד מדידה?
8 אם אמר לה: תשמישי אסור עליך, או שנשבע שלא
9 ישמש מטתי - לא נדר כלום, ואם נשבע - נשבע
10 לשוא, מפני שהוא משעבד לה²⁰. אמר לה: הנאת
11 תשמישך אסורה עלי²¹ - הרי זה נדר, ואסור
12 לשמש; שאין מאכילין לאדם דבר האסור²².

(18) שבוע אחד. (19) שמה יתיר את נדרו. (20) מן התורה.
והנדר והשבועה אינם יכולים להפקיע שעבוד זה. (21) כאן
לא אסר הנאת תשמישו עליה אלא להיפך: הנאת תשמישה
עליו. (22) ושעבודו בטל מאליו כיוון שאסור הוא.

13 ז. אסור לאדם למנע אשתו מעונתה. ואם עבר ומנע
14 כדי לצערה - עבר בלא תעשה שבתורה, שנאמר:
15 שארה פסותה ועונתה לא יגרע. ואם חלה או תשש
16 פחו ואינו יכול לבעל - ימתינן ששה חדשים שמה
17 יבריא, שאין לך עונה גדולה מזו²³, ואחר כך או
18 יטל ממנה רשות או יוציא ויתן כתבה.

(23) זוהי העונה הרחוקה ביותר הנהגת במלח.

19 ח. האשה שמנעה בעלה מתשמיש המטה, היא
20 הנקראת מורדת. ושולחין אותה מפני מה מרדה.
21 אם אמרה: מאסתיהו ואיני יכולה להפעל לו
22 מדעתי²⁴ - כופין אותו לשעתו²⁵ לגרשה, לפי שאינה
23 כשבויה שתבעל לשנוא לה. ותצא בלא כתבה
24 כלל²⁶. ותטל בלאותיה²⁷ הקימין - בין מנכסים
25 שהכניסה לבעלה ונתחייב באחריותו²⁸, בין מנכסי
26 מלוג שלא נתחייב באחריותו²⁹. ואינה נוטלת בשל
27 בעל כלום. ואפלו מנעל שברגליה ומטפחת
28 שבראשה שלקחן לה, פושטת ונותנת לו. וכל מה
29 שנתן לה מתנה מחזרת אותו, שלא נתן לה על מנת
30 שתטל ותצא.

(24) מרצוני. (25) מיד, ללא כל שהיות ודחיות. (26) כי
במרדה זה ביטלה תנאי האישות שקבעו לה חכמים.
(27) בגדים שבלו או נשחקו מרוב שימוש. והוא הדין לשאר
נכסים שנפחתו מרוב שימוש. (28) ונקראים: "נכסי צאן
ברזל". (29) אלא הרי הם ברשות האשה אם פחתו - פחתו
לה, אם הותירו - הותירו לה. מלוג - על שם שהבעל אוכל
פירות אותם נכסים ומולג אותם כמליגת התרנגולים.

31 ט. ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו, ואמרה:
32 הריני מצערת אותו בכך מפני שעשה לי כך וכך,

על דמיה, אלא כמה שהיא שנה⁴¹ כשאר
השבועות⁴². היו דמיה יותר על כדי כתבתה, ואמר:
הריני מגרשה, וזו כתבתה, ותלך ותפדה את עצמה
- אין שומעין לו, אלא כופין אותו ופודה אותה.
אפלו היו דמיה עד עשרה בכתבתה, ואפלו אין לו
אלא כדי פדיונה. כמה דברים אמורים? בפעם
ראשונה; אבל אם פדאה ונשפית פעם שניה, ורצה
לגרשה - הרי זה מגרשה ונותן כתבה, והיא תפדה
את עצמה⁴³.

(41) כשפחה העומדת להימכר בשוק. (42) שאין פודים
אותן יותר מכדי שוויין מפני תקון העולם שלא יהיו
האויבים ורופים אחריהן לשבותן. (43) פדיון אחד תקנו
לה חכמים ולא שניים.

כ. מי שנשפית אשתו והוא במדינת הים - בית דין
יורדין לנכסיו⁴⁴ ומוכרין בהכרזה⁴⁵, ופודין אותה
בדרך שהבצל פודה.

(44) על כל תנאי בית דין שבכתובתה מוכרין.
(45) שמכריזים על מכירה פומבית עד שיפסקו המוסיפים.

כא. המדיר את אשתו נדר שהיא חייב בגללו
לגרשה ולתן כתבה, ונשפית אחר שהדינה - אינו
חייב לפדותה; שמשעה שהדינה נתחייב לגרשה
ולתן לה כתבה.

כב. האשה שהיתה אסורה על בעלה מאסורי
לאוין⁴⁶, ונשפית - אינו חייב לפדותה, אלא נותן לה
כתבתה והיא תפדה את עצמה. והלא השבועה
אסורה לכהן והרי הוא פודה אותה? מפני שלא
היתה אסורה מקדם, ואסור השבועה הוא שגרם
לה⁴⁷.

(46) כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה לכהן הדיוט, או ממזרת
לישראל וכן גרושתו אחר שנשאת לאחר. (47) "כל
שאיסור שבייה גורם לה חייב לפדותה, איסור דבר אחר
(כגון אלו שמנינו בהערה הקודמת) גורם לה אינו חייב
לפדותה".

כג. מתה אשתו - חייב בקבורתה, ולעשות לה מספד
וקנינים⁴⁸ בדרך כל המדינה. ואפלו עני שבשאר
לא יפחתו לו משני חילוקין⁴⁹ ומקוננות⁵⁰. אם היה
עשיר - הכל לפי כבודו. ואם היה פבודה יותר
מפבודו - קוברין אותה לפי פבודה; שהאשה עולה
עם בעלה, ואינה יורדת אפלו לאחר מיתה.

(48) שירי אבל ויגון על ידי מקוננת. (49) כלי ניגון חלולים
שקולם מעורר בכי. (50) אשה מקוננת בקול דברי הספר.

כד. לא רצה לקבר את אשתו, ועמד אחד מדעת
עצמו וקברה - מוציאין מבעלה על פרחו ונותנין
לזה, כדי שלא תהיה זו משלכת לכלבים. הנה

טז. איש ואשתו שפאו לבית דין, הוא אומר: זו
מורדת מתשמיש, והיא אומרת: לא פי, אלא בדרך
כל הארץ אני עמו; וכן אם טענה היא ואמרה
שהוא מורד מתשמיש, והוא אומר: לא פי, אלא
בדרך כל הארץ אני עמה - מחרימין בתחלה על מי
שהוא מורד ולא יודה בבית דין, ואחר כך, אם לא
הודו, אומרים להם: התיחדו³⁰ בפני עדים. נתיחדו,
ועדין הם טוענין³¹ - מבקשין מן הנטען ועושין
פשרה פני פת הדין³². אבל לבעל בפני בני אדם אי
אפשר, לפי שאסור לבעל בפני כל ברה.

(30) לשם ביאה. (31) שאחד מורד על השני מתשמיש.
(32) "השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה" ופירשו
בירושלמי: שהאשה טוענת "כשם שהשמים רחוקים מעל
הארץ כן אשה זו הורחקה מבעלה". יעשו דרך בקשה -
"יעשו סעודה והם מתרגלים לבוא דרך סעודה". וסובר
רבינו "דרך בקשה" - הכוונה לפשרה, ועשיית סעודה היא
אחת מדרכי הפשרה. ורבינו בפירוש המשנה אומר: דרך
בקשה - שתתפייס, אין כופין על הגירושין וגם אין מכריחין
שתישאר עימו ואין דנים אותה דין מורדת על בעלה אלא
מאריכים העניין וממצעים ביניהם על דרך השלום, ואין
פוסקים ביניהם דין עד שיתרצו שניהם על מה שיתרצו.

יז. האשה שחלתה - חייב לרפאת אותה עד
שתבריא. ראה שהחלי ארף ויפסיד ממון הרבה
לרפואה, ואמר לה: הרי כתבתיה³³ מנחת, או רפאי
עצמך מכתבתיה או הריני מגרשך ונותן כתבה
והולך - שומעין לו³⁴. ואין ראוי לעשות כן, מפני
דרך ארץ³⁵.

(33) כסף כתובתך. (34) ובזמן הזה שאין מגרשים בעל
כורחה, משום חרם דרבינו גרשום, וודאי שמחייב
לרפאותה ואינו מועיל מה שנותן לה גיטה וכתובתה.
(35) שנינו: "ושלחתה לנפשה" - שאם הייתה (אשת יפת
תואר) חולה ימתין לה עד שתבריא, קל וחומר לבנות
ישראל שהן קדושות וטהורות".

יח. נשפית³⁶ - חייב לפדותה. ואם היה פהן, שפבר
נאסרה עליו³⁷ - פודה אותה³⁸ ומחזירה לבית אביה.
אפלו היה בעיר אחרת - מטפל לה עד שמחזירה
למדינתה. ומגרשה ונותן לה כל כתבתה. היה בעלה
ישראל, שהשבועה מתרת לו³⁹, מחזירה לו לאשה
כמו שהיתה. ואם רצה אחר כך, מגרשה⁴⁰ ונותן לה
כתבתה.

(36) בין הגויים. (37) כי אשת כהן אפילו נאנסה אסורה
לבעלה. (38) שלא תיטמע בין הגויים. (39) כי אפילו
נבעלה בשבי, אשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה.
(40) שרוצה להחמיר על עצמו אולי נבעלה ברצון, או שהיא
מאוסה עליו אפילו כשנאנסה. וכיום שאין מגרשים בעל
כורחה, אינו יכול לגרשה.

יט. אין מחייבין את הבעל לפדות את אשתו יותר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 בְּמִדְיָנָה אַחֲרֵת כְּשִׁמְתָּהּ אֶשְׁתּוּ - בֵּית דִּין יוֹרְדִין
2 לְנִכְסֵיוֹ וּמוֹכְרִין בְּלֹא הִכְרָזָה⁵¹, וְקוֹבְרִין אוֹתָהּ לְפִי
3 מָמוֹן הַבָּעַל וּלְפִי כְבוֹדוֹ אוֹ לְפִי כְבוֹדָהּ⁵².

6 יבמות, שם: שנאמר (בראשית א, כח): "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" - "איש דרכו לכבוש [את הארץ], ואין אשה דרכה לכבוש [את הארץ]". (7) משמלאו לו י"ז שנה ונכנס לשנתו ה"ח. וכמו ששינוי (אבות פ"ה מכ"א): "בן שמונה-עשרה לחופה". ולדעת ה'מגיד משנה' הנוסחה האמיתית היא הכתובה בקצת ספרים "מבן שמונה-עשרה". (8) קידושין כט, ב: "עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע עשרים ולא נשא, אומר: תיפח עצמותיו". (9) שם. (10) ברכות יא, א. (11) השקולה כנגד כל המצוות. וראה ה'ל' תלמוד תורה פ"ג ה"ג. [ואף-על-פי שלא פטרו את העוסק בתלמוד תורה ממצוה שאי-אפשר לעשותה על-ידי אחרים (מועד קטן ט).] ולא אמרו בזה: "עוסק במצוה פטור מ המצוה". משום שכל עיקר תלמוד תורה הוא "לשמור ולעשות" (וראה 'מאירי' שם עמוד מז) - מצות פריה ורביה אף-על-פי שאי-אפשר לעשותה על ידי אחרים, אינה בכלל זה, שהרי אינה מצוה עוברת ואפשר לקיימה אחר כך. וראה בשיטת רבינו ידידה, למועד קטן שם עמ' סח].

- 18 ג. מִי שֶׁחֲשָׁקָה נִפְשׁוֹ בַּתּוֹרָה תָּמִיד וְשׁוֹגֵה¹² בָּהּ כִּכֶּן
19 עֲזָא¹³, וְדָבַק בָּהּ כָּל יָמָיו וְלֹא נִשָּׂא אִשָּׁה - אֵין בִּידּוֹ
20 עוֹן. וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה יִצְרוֹ מִתְּגַבֵּר עָלָיו; אֲבָל אִם
21 יִהְיֶה יִצְרוֹ מִתְּגַבֵּר עָלָיו - חֵיב לֵשֵׂא אִשָּׁה, וְאִפְלוּ הָיוּ
22 לוֹ בָּנִים, שְׁמָא יָבֹא לִידֵי הִרְהוּר¹⁴.

12) עוסק בה תמיד, מלשון הכתוב (משלי ה, יט): "באהבתה תשגה תמיד". ורבי משה הדרשן (הובא ברש"י שם) אומר: שבערבית, שגיייה - פירושה עסק. ורבותינו פירשו, לשון משנה כמשמעו, בעבור אהבת התורה הוא שוגג בשאר עסקיו ומסיח דעתו מהם, כמו שאמרו (עירובין נד:) על רבי אלעזר בן פדת שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו מוטל בשוק העליון. פעם בא אדם ליטלו ומצא נחש כרוך עליו (רש"י שם). וגם הראב"ד בה'ל' תשובה פ"י ה"ו פירש כן. (13) שנשא אשה ופירש ממנה (סוטה ד: ויבמות סג:) ואמר לחבריו: "כל שאינו עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך דמים וממעט הדמות. . . ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה? אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים". (14) והרהורי עבירה קשים מעבירה עצמה. (יומא כט.).

- 23 ד. בְּמָה בָּנִים יִהְיוּ לְאִישׁ וְתִתְקַנֵּם מִצְוָה זוּ בִּידּוֹ?
24 זָכָר וְנִקְבָּה¹⁵. שְׁנָאֵמָר: זָכָר וְנִקְבָּה בְּרָאִם. הִיָּה הֵבֶן
25 סָרִיס, אוֹ שֶׁהֵיחָה הַבֵּת אִילּוּנִית - לֹא קִיָּם מִצְוָה
26 ¹⁶.

15) יבמות סא, ב. (16) יבמות סב, ב. ו'ירושלמי' שם פ"ו ה"ו, שהרי אלו אינם ראויים להוליד, והכתוב אומר (ישעיה מה, יח): "לא תוהו בראה לשבת יצרה", ליישב העולם. סריס ואילונית - מפורשים לעיל פ"ב ה"ז, והלכות יב-ג.

- 27 ה. נוֹלְדוּ לוֹ נְתָנוּ וְהִנִּחוּ בָּנִים - הֲרִי זֶה קִיָּם מִצְוָה

51) כי אין פנאי להמתין להכרזה. ואפילו אם מישוהו הלווה לצורך קבורה, הרי כשבא בית דין לפרעו מוכרים בלא הכרזה כדי שלא תנעל דלת בפני גומלי חסדים. (52) אם הוא יותר מכבודו.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

1) נתבארו בו דין מחלה על עונתה, מצות פריה ורביה, עמד עם אשתו עשר שנים ולא ילדה, הטוענת על בעלה שאינו יכול להוליד, שלא ישב בלא אשה ולא היא בלא איש, שחייב לקנא לאשתו, שלא יבעול אלא מדעתה, שתהא האשה צנועה בביתה ותשמע לבעלה, שיכבדו זה את זה.

- 4 א. הָאִשָּׁה שֶׁהִרְשֵׁת אֶת בַּעְלָהּ אַחֵר הַנְּשׂוּאִין שִׁימַנְע
5 עֲוֹנָתָה - הֲרִי זֶה מִתָּר². בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
6 בְּשִׁהְיוֹ לוֹ בָּנִים, שֶׁכָּבֵר קִיָּם מִצְוַת פְּרִיָּה וְרִבְיָה; אֲבָל
7 לֹא קִיָּם - חֵיב לְבַעַל בְּכָל עֲוֹנָה³ עַד שִׁיִּהְיוּ לוֹ בָּנִים⁴,
8 מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שְׁנָאֵמָר: פָּרוּ
9 וּרְבוּ⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

..שנאמר פרו ורבו..

הפסוק "פרו ורבו" מופיע גם בפרשת בראשית כציווי לאדם הראשון, וגם בפרשת נח כציווי לנח. ויש לומר שהרמב"ם כאן מתכוון ל"פרו ורבו" שבפרשת בראשית, כי כאן מדבר על החיוב במי שאין לו עדיין בנים, לכן הביא הפסוק המדבר באדם וחוה כשעדיין לא היו להם בנים, אבל הציווי לנח היה כשיצא מהתיבה וכבר היו לו שלושה בנים, ויש לומר ששם הציווי הוא על ההוספה בבנים.

(על"פ 'ספר השיחות' תנש"א חלק א' עמוד 75)

- 2) כתובות סא, ב. ואינו עובר על הכתוב: "שארה. . . ועונתה לא יגרע", אלא-אם-כן מנע עונתה שלא ברשותה, כמבואר לעיל פ"ד ה"ז. (3) הראויה לו כפי כוחו ומלאכתו, כמבואר לעיל פ"ד ה"א. (4) יבמות סא, ב. כי מצות עונה היא התחייבות של הבעל לאשתו, ואת זה היא יכולה למחול לו. אבל מצות פריה ורביה - אינו יכול לבטל. (5) פסוק זה הובא במשנה (יבמות סה:), וכן ב'ספר המצוות' מהדורת הליר, 'עשה' ר"ב. אבל בסנהדרין נט: הובא הפסוק (בראשית ט, ז) "ואתם פרו ורבו". וכן הוא בשאלות סי' ה וקסה.

- 10 ב. הָאִישׁ מִצְוָה עַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה.
11 וְאִימָתִי הָאִישׁ נִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה זוּ? מִפֶּן שְׁבַע עֲשָׂרָה⁷.
12 וְכִיוֹן שֶׁעֲבָרוּ עֲשָׂרִים שָׁנָה וְלֹא נִשָּׂא אִשָּׁה - הֲרִי זֶה
13 עוֹבֵר וּמִבְטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה⁸. וְאִם הִיָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה
14 וְטָרוּד בָּהּ, וְהִיָּה מִתְּרַא מְלֵשָׁא אִשָּׁה, פָּדִי שְׁלֹא
15 יִטְרַח בְּמִזְנוּנוֹת בְּעִבּוּר אֶשְׁתּוֹ וּבִטְלָל מִן הַתּוֹרָה - הֲרִי

להתגרש, שהרי בפירוש אמרה משנתנו (יבמות סד.) "ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה" (ר"ן שם בשם הרשב"א). (25) כתובות עז, א. כדי שיקיים מצות פריה ורביה. (26) ובכת"י התימנים: "אין שומעין להן". (27) כתובות, שם. כי על עוד שלא יגרשה, אולי לא תרצה אשה שניה להנשא לו, אבל אם נשא שניה אינו חייב להוציא את הראשונה.

ח. שֶהָתָה עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה, וְהָרִי הוּא יוֹרָה פְּחִיץ²⁸ שִׁכְבָּת זֶרַע²⁹ - חֲזָקָת הַחֲלִי מִמֶּנָּה³⁰, וְתֹצֵא שְׂלֹא בִּכְתָבָהּ. יוֹשֵׁ לָהּ תוֹסֶפֶת. לֹא תִהְיֶה זֹו פְּחוּתָהּ מְאִילֻנִית שְׂלֹא הִפִּיר בָּהּ³¹, שְׂשֵׁ לָהּ תוֹסֶפֶת, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר³². וְאִם אֵינִי יוֹרָה פְּחִיץ³³ - חֲזָקָת הַחֲלִי מִמֶּנָּה בְּלִבְדָּ³⁴, וְיוֹצִיא וְיִתֵּן הַכְּתָבָה בְּלֵה, עֶקֶר וְתוֹסֶפֶת³⁵.

(28) ובכת"י התימנים: "שכבת זרע כחץ". (29) וראוי להוליד. (30) הואיל ואינה מכחישתו. (31) כשנשאה. (32) לקמן פכ"ד ה"ב-ג. "ולמה אין להם עיקר (כתובה) ויש להם תוספת? העיקר, שהוא תקנת חכמים. . . הואיל ולא הכיר בה אין לה. אבל תוספות שהוא חייב עצמו בה, כל זמן שתרצה ותעמוד לפניו (לשמשו) הרי עמדה בתנאי שלה, והרי הקנית לו הנאתה. . . אבל התורה אסרה עליו, ומה היא יכולה לעשות?". ורש"י בכתובות קא, א אומר: "תוספת - מתנה היא שנתן לה בחיבת ביאה". (33) "כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ - אינו מזרעת" (חגיגה טו.). (34) הואיל ומודה או שותק לטענת האשה. (35) יבמות סה, א.

ט. הוּא אוֹמֵר: מִמֶּנָּה נִמְנַע הוֹלְדָה³⁶, וְהִיא אוֹמֶרֶת: מִמֶּנּוּ נִמְנַע, מִפְּנֵי שְׂאִינִי יוֹרָה פְּחִיץ - נֶאֱמַנְתָּ³⁷, יוֹשֵׁ לוֹ לְהַחֲרִים סֵתָם³⁸ עַל מִי שִׁטְוֶנֶת דָּבָר שְׂאִינָהּ יוֹדֵעַת בּוֹ בְּיָדָי, וְאַחֵר כֶּף יִתֵּן פְּתָבָהּ. וְאִם אֶמְרָה: אֵינִי יוֹדֵעַת אִם מִמֶּנִּי אִם מִמֶּנּוּ - אֵין לָהּ עֶקֶר כְּתָבָהּ, כְּמוֹ שְׂאִמְרָנוּ³⁹. הַעֲמֵד מִמּוֹן בְּחֻזְקָת בְּעָלֶי, עַד שֶׁתִּטְעֵן בְּיָדָי שְׂאִינִי יוֹרָה פְּחִיץ. וְלִמָּה נֶאֱמַנְתָּ הִיא בְּטַעֲנָה זֹו? מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְרַגֶּשֶׁת אִם יוֹרָה פְּחִיץ אִם לֹא יוֹרָה פְּחִיץ, וְהוּא אֵינִי מְרַגֶּשֶׁשׁ⁴⁰.

(36) דין זה עוסק ג"כ בשהתה עשר שנים ולא ילדה, והוא טוען שממנה נמנע הולדה כדי להפסידה כתובתה. (37) כמבואר בסמוך. (38) מפורש לעיל פ"י, ה"י. (39) לעיל ה"ח. ותוספת יש לה, כמבואר שם. (40) יבמות סה, א.

י. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה לְתַבֵּעַ מִבְּעָלָהּ לְגִרְשָׁה אַחֵר עֶשְׂרֵי שָׁנִים מִפְּנֵי שְׂלֹא יָלְדָה⁴¹, וְהִיא אוֹמֶרֶת שְׂאִינִי יוֹרָה פְּחִיץ⁴² - שׁוֹמְעִין לָהּ. אַף-עַל-פִּי שְׂאִינָה מַצָּה עַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה, צְרִיכָה הִיא לְכָנִים לְזִקְנוּתָהּ⁴³. וְכוֹפִין אוֹתָהּ לְהוֹצִיאָהּ⁴⁴, וְיִתֵּן עֶקֶר כְּתָבָהּ בְּלִבְדָּ; שְׂלֹא כְּתָב לָהּ הַתוֹסֶפֶת עַל מְנָת שֶׁתִּצָּא לְרִצּוֹנָה וְתִטַּל.

(41) והוא כבר קיים מצות פריה ורביה מאשה אחרת, שאם לא כן - מה לנו ולטענתה, הרי כופין אותו להוציא וליתן

1 פְּרִיָּה וְרִבְיָה. בְּנֵי בָנִים הָרִי הֵם כְּבָנִים¹⁷. בְּמָה דְּבָרִים
2 אֲמֹרִים? בְּשֶׁהָיוּ בְּנֵי הַבָּנִים זָכָר וְנִקְבָּה, וְהָיוּ בָּאִים
3 מִזָּכָר וְנִקְבָּה. אַף-עַל-פִּי שֶׁהִזְכָּר בֵּן בְּתוֹ וְהִנֵּקְבָה בְּת
4 בְּנוֹ - הוֹאִיל וְהֵם מְשַׁנִּי בְּנֵי הֵן בָּאִים, הָרִי קִיָּם
5 מִצֻּת פְּרִיָּה וְרִבְיָה. אֲבָל אִם הָיוּ לוֹ בֵּן וּבִת וּמֵתוּ,
6 וְהָנִיחַ אַחָד מֵהֵן זָכָר וְנִקְבָּה - עֲדִין לֹא קִיָּם
7 הַמַּצָּה¹⁸.

(17) יבמות, שם. וגם הכתוב אומר (דברים ז, ג-ד): "בתך לא תתן לבנו. . . כי יסיר את בנך מאחרי", הרי שכן בתו קרוי בנו. (18) יבמות, שם. אלה השנים שמבנו, אינם נחשבים אלא כאחד, ובמקום בתו שמתה - לא נשאר כלום.

8 ו. הָיוּ לוֹ בָנִים בְּגִיּוּתוֹ, וְנִתְגַּיֵּר הוּא וְהֵם - הָרִי זֶה
9 קִיָּם מַצָּה זֹו¹⁹. הָיוּ לוֹ בָנִים וְהוּא עֶבֶד²⁰, וְנִשְׁתַּחֲרַר
10 הוּא וְהֵם - לֹא קִיָּם מִצֻּת פְּרִיָּה וְרִבְיָה עַד שִׁיּוּלִיד
11 אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַר; שֶׁהָעֶבֶד אֵין לוֹ יְחוּס²¹.

(19) יבמות סב, ב ובכורות מז, א לדעת רבי יוחנן. אבל אם לא נתגייירו בניו עמו, עדיין לא קיים המצוה, שהכתוב אומר "לשבת יצרה" וישיבת גויים אינה ישוב. (20) כנעני. (21) שאין בניו הנולדים לו בעבודתו מתייחסים אחריו, שנאמר (בראשית כב, ה): "שבו לכם פה עם החמור", ודרשו חכמים (יבמות סב.) "עם החמור" (עם בעי"ן פתוחה) - עם הדומה לחמור, ואליעזר עבד אברהם היה. ולא כן הגוי שבניו מתייחסין אחריו בגיטו, שנאמר (מלכים-ב כ, יב): "בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל", הרי שהזכיר שמו ושם אביו. ולמעלה מזה מצאנו (מלכים-א טו, יח): "וישלח המלך אסא אל בן הדר בן טבריון בן חזיון מלך ארם", הרי שאפילו שם אביו אביו הוזכר בייחוסן (שם).

12 ז. לֹא יִשָּׂא אָדָם עֶקֶרָה וְזִקְנָה וְאִילֻנִית²² וְקִטְנָה²³
13 שְׂאִינָה רְאוּיָה לִילֵד, אֲלֵא אִם בֵּן קִיָּם מִצֻּת פְּרִיָּה
14 וְרִבְיָה, אוֹ שֶׁהִיתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת
15 מִמֶּנָּה. נִשָּׂא אִשָּׁה וְשֶׁהָתָה עִמּוֹ עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה
16 - הָרִי זֶה יוֹצִיא²⁴ וְיִתֵּן כְּתָבָהּ, אוֹ יִשָּׂא אִשָּׁה הָרְאוּיָה
17 לִילֵד. וְאִם לֹא רָצָה לְהוֹצִיא - כּוֹפִין אוֹתָהּ וּמְכִין
18 אוֹתָהּ בְּשׁוּט עַד שִׁיּוּצִיא²⁵. וְאִם אֶמְרָ: אֵינִי בּוֹעֵלָה,
19 וְהָרִינִי שׁוֹכֵן עִמָּה בְּפָנֶי עֲדִים כְּדִי שְׂלֹא אֶתִּיחַד עִמָּה
20 - בֵּין שְׂאִמְרָה הִיא, בֵּין שְׂאִמְרָה הוּא - אֵין שׁוֹמְעִין²⁶,
21 אֲלֵא יוֹצִיא אוֹ יִשָּׂא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לִילֵד²⁷.

(22) שם, סא, א: "כהן הדיוט לא ישא איילונית אלא-אם-כן יש לו אשה ובנים", והוא-הדין לישאל, כפירוש הגמרא שם, אלא משמיענו בכהן משום פלוגתא דרבי יהודה שם. (23) כל אלו מפורשים בתוספתא שם פ"ח. (24) שמא לא זכה להבנות ממנה. זכר לדבר, ש"מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען" (בראשית טז, ג) לקח את הגר להבנות ממנה (ולא לקחה קודם לכן - כי אין ישיבת חוץ-לארץ עולה מן המניין. יבמות סד.) וכל שילדה לו בן אחד אע"פ שעדיין לא קיים בזה מצות פריה ורביה, אין כופין אותם

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 יד. נשאת לראשון ושהתה עמו עשר שנים ולא
16 ילדה והוציאה - מתרת להנשא לשני⁵⁹. שהתה עם
17 השני עשר שנים ולא ילדה - לא תנשא לשלישי⁶⁰.
18 ואם נשאת לשלישי - תצא⁶¹ שלא בכתבה⁶², אלא
19 אם בן יש לו אשה אחרת או שקיים מצות פריה
20 ורבקה⁶³.

59) שעדיין לא הוחזקה זו עקרה, כי שמא הראשון לא זכה להבנות ממנה (יבמות סד). (60) שכבר הוחזקה עקרה. (61) לאלתר. (62) ודוקא שלא הכיר בה כשנשאה, אבל אם הכיר בה כשנשאה - לא תהא זו פחותה מאילונית שהכיר בה שיש לה כתובה מפני שרצה ליזוק בנכסיו, כמבואר לקמן פכ"ד ה"א ('מגיד משנה'). (63) יבמות סה, א.

21 טו. האשה שבאה לבית דין ואמרה: בעלי אינו
22 יכול לשמש בדרך כל הארץ⁶⁴ שמוש שמווליד, או⁶⁵
23 שאינו יורה כחץ - יעשו הדין פשרה⁶⁶. ואומרים
24 לה: ראוי לך שתנהגי עם בעליך עד שתשהי עשר
25 שנים ולא תולדי, ואחר כך תתבעי⁶⁷. ומגלגלין⁶⁸
26 עמה בדרך זה. ואין כופין אותה לישב, ולא דנין
27 אותה בדין המורדת⁶⁹, אלא מאריכין בדרך זה עד
28 שיעשו פשרה⁷⁰.

64) שאין לו גבורת אנשים, והיא רוצה להתגרש מיד.
65) בנוסח כת"י קדום שהובא ב'כנסת הגדולה' וב'מעשה רוקח' חסירה תיבת "או", ולפי"ז אין כאן אלא טענה אחת. (66) פיצוי על-ידי ויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פושרים, לא חס ולא קר (רבינו בפירושו למשנה, כתובות פ"י מ"ו). (67) גט. (68) מטפלים ומתעסקים. (69) השנוי לעיל פי"ד, ה"ח. (70) נדרים ז, ב במשנה: "השמים בניי לבינך (שאינו יורה כחץ - גמרא שם) יעשו דרך בקשה". וכל זה כשהוא מכחיש, אבל אם הבעל מודה שאין לו גבורת אנשים - יתן גט וכתובה מיד ('תוספות' יבמות סה: דיבור-המתחיל: "כי הא").

29 טז. אף-על-פי שקיים אדם מצות פריה ורבקה, הרי
30 הוא מצוה מדבריו סופרים שלא יבטל מלפירות
31 ולרבות כל זמן שיש בו פח⁷¹; שכל המוסיף נפש
32 אחת בישראל - כאלו בנה עולם⁷². וכן מצות
33 חקמים היא, שלא ישב אדם בלא אשה⁷³, שלא
34 יבוא לידי הרהור⁷⁴; ולא תשב אשה בלא איש, שלא
35 תחשד⁷⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

אע"פ שקיים אדם מצות פריה ורביה, הרי הוא מצוה מדברי סופרים שלא יבטל מפריה ורביה, שכל המוסיף נפש אחת מישראל כאילו בנה עולם מלא.

וצריך להבין, הרי המקור לדין זה הוא בגמרא יבמות, שם למד רבי יהושע דין זה מהפסוק "בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך", ומדוע כתב הרמב"ם טעם חדש. ועוד צריך להבין, הרי הלשון בגמרא סנהדרין הוא "כל המקיים נפש

כתובה, כמבואר לעיל ה"ז. או אפילו גם הוא לא קיים המצוה, אלא שהוא טוען: אשא אשה אחרת עליה, ואינו רוצה לגרשה. והיא תובעת גירושין ('מעשה רוקח'). (42) ולפיכך לא ילדה ממנו. ואף-על-פי שפעם הוליד בנים מאשה אחרת (כנ"ל בהערה הקודמת) - שוב נתקלקל ואינו מוליד. (43) שיחזיקו בה לעת זקנתה, וביום מותה יטפלו בקבורתה. (44) שם סה, ב וב'אלפסי' (שם). וכתב הר"ן שם, אם ילדה בן אחד ואפילו בת אחת, אינה יכולה לטעון עוד: רוצה אני בכך או בכך ובת, ואין כופין אותו להוציא.

1 יא. הלך בסחורה⁴⁵ בתוך עשר שנים, או שהיה
2 הפעל חולה, או שהיתה היא חולה⁴⁶, או שהיו
3 חבושין בבית האסורין⁴⁷ - אין עולה להן אותו זמן
4 מן המניין⁴⁸.

45) 'ירושלמי' יבמות פ"ו, ה"ו. (46) ואפילו לא מנעם החולי מחיי אישות. (47) ואפילו שימשו מיטותיהם בבית האסורים. (48) של עשר שנים (יבמות סד). ופירש הרא"ש שם: שאנו תולים כי העוון שגרם להם לחלות או להחבש בבית האסורים, מנעם גם-כן מלהוליד, כמו שמצאנו באברהם אבינו שבעוון שיצא מארץ ישראל לחוצה-לארץ, נענש ולא הוליד, ולא מנו לו את ישיבתו בחוץ-לארץ.

5 יב. הפילה - מונה⁴⁹ מיום שהפילה⁵⁰. אם הפילה
6 וחזרה והפילה שלש פעמים - החזקה לנפלים,
7 ושמא לא זכה להבנות ממנה, ויוציא ויתן כתבה⁵¹.
(49) עשר שנים. (50) יבמות, שם. (51) אפילו בתוך עשר שנים (יבמות סה:).

8 יג. הוא אומר: הפילה בתוך עשר, כדי שיששה
9 עמה⁵², והיא אומרת: לא הפלתי⁵³ - נאמנת, שאינה
10 מחזקת עצמה בעקריות⁵⁴. הוא אומר: הפילה
11 שנים⁵⁵, והיא אומרת: הפלתי שלשה⁵⁶ - נאמנת,
12 שאינה מחזקת עצמה במפלת, ויוציא ויתן כתבה.
13 ובכל זה משביעה שבועת הסת⁵⁷ שלא הפילה או
14 שהפילה שלשה, שבטענה זו יתחייב לתן כתבה⁵⁸.

52) כשאנו באים לכופו להוציא - הוא טוען שעדיין לא הגיע הזמן, הואיל ומונים לה מיום שהפילה. (53) ואין כאן חשש שמא נתנה עיניה באחר, שהרי היא לא תבעה להתגרש, ורק כשכפו אותו לגרשה וטען שהפילה, אמרה היא שלא הפילה. (54) שם, סה, ב. ויוציא ויתן כתובה. (55) ולא אוציא. (56) והיא לא תבעה להתגרש כדלעיל (ר"ן שם). (57) מפורש לעיל פ"ב הכ"א. (58) והרי הוא מכחישה וטוען נגדה טענת ודאי שאינו חייב להוציאה, וממילא אינו חייב ליתן כתובתה, והרי זה דומה למוציא שטר חוב על חברו, וטוען הלוה: "קבעת לי זמן", שנשבע המלוה שבועת היסט ונוטל, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ז ('כסף משנה'). ולעיל ה"ט כתב רבינו: "ויש לו להחרים סתם", ולא כתב "להשביע" - כי שם אינו טוען טענת ודאי, שהרי אינו מרגיש ואין נשבעין שבועת היסט על טענת ספק ('מגיד משנה').

וכשמגיע הערב רוצה לנוח מעבודתו, אזי אומרים לו "ולערב אל תנח ירך".

(על-פי "זיין מלכות" ספר נשים סימן י)

71) ביבמות סב, ב למדו כן ממה שנאמר (קהלת יא, ו): "בבוקר זרע את זרעך, ולערב אל תנח ירך". 72) כעין זה בסנהדרין לז, א: "כל המקיים נפש אחת מישראל - כאילו קיים עולם מלא". וביבמות סג, ב: "כל שאינו עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך דמים וממעט הדמות". 73) שם, סא, ב. משום שנאמר (בראשית ב, יח): "לא טוב היות האדם לבדו". 74) יבמות סג, א: "דיינו שמגדלות את בנינו, ומצילות אותנו מן החטא". 75) ראה בבא-מציעא עא, א. אבל מצד הדין מותר לה לשבת בלא איש (הל' איסורי ביאה פכ"א, הכ"ו).

- 1 יז. וְחֻבָּה עַל כָּל אִישׁ לְקִנְיָתָהּ⁷⁶ לְאִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ
- 2 חֲכָמִים: אֵין אָדָם מְקַנָּא לְאִשְׁתּוֹ אֲלֵא אִם פֶּן נִכְנָסָה
- 3 בּוֹ רוּחַ טְהוֹרָה⁷⁷. וְלֹא יִקְנָא לָהּ בֵּיתָהּ מִדְּאִי⁷⁸. וְלֹא
- 4 יֵאָנֵס אוֹתָהּ וְיַבְעֵל בְּעַל פְּרֻחָהּ⁷⁹, אֲלֵא בְדַעְתָּהּ וּמִתּוֹךְ
- 5 שְׂיֻחָהּ⁸⁰ וְשִׁמְחָהּ⁸¹.

76) להתרות בה שלא להתנהג בפריצות. והכתוב אומר (במדבר ה, יד): "וקנא את אשתו", ואמרו חכמינו (סוטה ג). "אין קינוי אלא לשון התראה". ורבינו בפירוש המשנה, סוטה פ"א מ"א, אומר: הקינוי - היא המניעה מהדברים הדומים להביא החשד. וב'תוספות יו"ט' שם, מפרש: קינוי - לשון כעס שמכעיסה ומקניטה, כמו: (דברים לב, כא): "הם קנאוני בלא אל", וכן (משלי ו, לד): "כי קנאה חמת-גבר". 77) סוטה ג, א. ששונא את הפרוצות (רש"י שם). 78) ראה דברים נכוחים בזה הל' סוטה פ"ד, הי"ח. ושם הלכה יט, כותב רבינו: "אין ראוי לקפוץ ולקנאות בפני עדים תחילה, אלא בינו לבינה בנחת ובדרך טהרה ואזהרה כדי להדריכה בדרך ישרה ולהסיר המכשול". 79) עירובין ק, ב: "כל הכופה אשתו לדבר מצוה, יהיו לו בנים שאינם מהוגנים, שנאמר (משלי יט, ב): וגם בלא דעת נפש לא טוב". - "לא טובים הבנים הנעשים בלא דעת האשה, שהיה בעלה אץ ברגלים" (רש"י שם). 80) חגיגה ה, ב. 81) פסחים עב, ב: "חייב אדם לשמח את אשתו בדבר מצוה". והשווה הל' דעות פ"ה ה"ד, והל' איסורי ביאה פכ"א הי"ב, וראה נדרים כ: "אלו בני תשע מדות . . . בני מריבה", שמשמש במריבה (רש"י). והר"ן שם מפרש: אע"פ שאינו שונאה אלא שהיתה מריבה ביניהם לפי שעה.

- 6 יח. וְכֵן צִוּוּ חֲכָמִים עַל הָאִשָּׁה, שֶׁתְּהִיָּה צְנוּעָה בְּתוֹךְ
- 7 בֵּיתָהּ⁸², וְלֹא תִרְבֶּה שְׂחוּק וְקִלּוֹת רֹאשׁ בְּפָנֶיהָ בְּעִלְיָהּ⁸³.
- 8 וְלֹא תִתְּבַע תְּשֻׁמִּישׁ הַמָּטָה בְּפִיָּהּ⁸⁴, וְלֹא תִהְיֶה
- 9 מְדַבֶּרֶת⁸⁵ בְּעֶסֶק זֶה. וְלֹא תִמְנַע מִבְּעִלָּה כְּדִי לְצַעֲרוֹ⁸⁶
- 10 עַד שְׂיוּסִיף בְּאַהֲבָתָהּ, אֲלֵא נִשְׁמַעַת לּוֹ בְּכָל עַת
- 11 שְׂרִיצָה. וְתִזְהַר מִקְרוּבֶיהָ וּבְנִי בֵיתוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יַעֲבֹר
- 12 עָלֶיהָ רוּחַ קִנְיָה. וְתִתְּרַחֵק מִן הַכַּעֲזוֹר⁸⁷ וּמִן הַדּוּקָה
- 13 לְכַעֲזוֹר⁸⁸.

אחת מישראל", ואמנם כאן מדובר על הולדה ואין מתאים הלשון "מקיים נפש", מכל-מקום היה לו לכתוב לכאורה כל המוליד, כיון שמדובר על הולדה חדשה.

והביאור בזה: בהמשך הפסוק "בבוקר זרע את זרעך כו'" מובאים שני פרטים. א: "כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה". ב: "ואם שניהם כאחד טובים".

וסבר הרמב"ם שהטעם הראשון אינו להלכה, כי כל ישראל בחזקת כשרות, ובוודאי יהיו שניהם טובים. ולאידך אם יש מקום לחשש "אי זה יכשר הזה או זה" הרי אין לדבר סוף, ויהיה עליו לשאת כמה נשים כדי שילד כמה בנים, שאולי יהיה האחד מהם כשר, ובפרט שעניין זה נוגע גם לאשה שאם אינה צדקנית יגרום הדבר לחסרון גם אצל הבן.

לכן סובר הרמב"ם שהטעם הנוגע להלכה הוא "שניהם כאחד טובים", ומכיון שאין זה מצד החשש אי זה יכשר אלא רק להוסיף בטוב, אין זה סיבה מספקת לישא אישה על אשתו שאז נעשית כל אחת צרה לחברתה.

לכן גם לא הביא הרמב"ם את הפסוק שבגמרא "בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך, כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה, ואם שניהם כאחד טובים" כיון שסובר שהחלק הראשון שבפסוק - "אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה" - אינו להלכה.

לכן גם כתב הלשון "כל המוסיף" ולא כל המוליד וכד', כי כיון ש"שניהם כאחד טובים" הרי בזה עניין של הוספה על הטוב.

ומכאן נבוא להבין גם מדוע הביא הרמב"ם טעם חדש "שכל המוסיף נפש מישראל כאילו בנה עולם", כי הטעם לציווי ההוספה הוא כאמור "ואם שניהם טובים", ועתה מפרש ומסביר את גודל העילוי של הוספת נפש בישראל, שעניינו "בנה עולם", היינו לא רק הוספה סתם אלא בנין חדש של עולם מלא.

ועדיין צריך להבין, אם לא מדובר על הוספה גרידא כִּי-אם על עולם חדש, מדוע נקט הלשון "בנה עולם" ולא "ברא" או "יצר עולם".

והביאור: הגם שהוספת נפש אחת היא יצירת עולם חדש, מכל-מקום בנוגע לאדם כי עיקר מציאות הגוף באה מהקב"ה, ובוודאי הנשמה שנותן בו הקב"ה, ואעפ"כ מתאים הלשון "בנה עולם" שהרי סוף-סוף נעשה הדבר על-ידי פעולתו, ועל-דרך שמצינו בנוגע לבנין בית כפשוטו שהמציב את דלתות הבית לאחר ששנבנה נקרא כל הבנין על שמו.

ובפנימיות העניינים, ישנו גם "פרו ורבו" ברוחניות, ו"כל המלמד בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" וגם כאשר יהודי עוסק כל היום כולו בהשפעה על הזולת,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בתולה נשאת והיורשים אומרים בעולה, אם נאמן הקטן להעיד בגדולו, כתובה בלי גט או איפכא, שני גיטין ושתי כתובות.

- א. הנכסים שִׁמְכַנְסַת הָאִשָּׁה לְבַעְלָהּ - בֵּין קֶרְקַע, 12
- בֵּין מְטָלְטְלִין², בֵּין עֲבָדִים - אֶף-עַל-פִּי שְׁהוּ נִכְתָּבִין 13
- בְּשֹׁטֵר הַכְּתָבָה, אֵין נִקְרָאִין כְּתָבָה, אֲלָא נְדוּנָא³ 14
- שָׁמָּה. וְאִם קָבַל הַבַּעַל אַחֲרֵי הַנְּדוּנָא עָלָיו 15
- וְנִעֲשִׂית בְּרִשּׁוֹתָו - אִם פְּתָחָהּ⁴ פְּתָחָהּ לָהּ, וְאִם 16
- הוֹתִירָהּ⁶ הוֹתִירָהּ לָהּ - הָרִי זֶה נִקְרָאת נְכָסֵי צֶאֱן 17
- בְּרָזָל⁸. וְאִם לֹא קָבַל אַחֲרֵי הַנְּדוּנָא עָלָיו, אֲלָא 18
- הָרִי הִיא בְּרִשּׁוֹת הָאִשָּׁה - אִם פְּתָחָהּ⁹ פְּתָחָהּ לָהּ, 19
- וְאִם הוֹתִירָהּ הוֹתִירָהּ לָהּ - הָרִי זֶה נִקְרָאת נְכָסֵי 20
- מְלוּג¹⁰. 21

(2) חפצים שאפשר לטלטלם ולהעבירם ממקום למקום, נכסי דנייד, בניגוד לקרקעות שהם: נכסי דלא נייד. (3) מלשון הפסוק (יחזקאל טז, לג): "ואת נתת את נדניך". (4) תפסד או תזול. (5) לחובתו, והוא אחראי לשלם לה כשיגרשנה את כל התמורה כפי שהוערכה בשטר הכתובה. (6) השביחה, הוקרה. (7) לזכותו, ואינו מחזיר לה את השבח. (8) יבמות פ"ז, מ"א. שהקדן קיימת כבדול, שאפילו כלתה או נגנבה כולה - חייב לשלם, ולפי שהיו רגילים לשום הצאן בשומת כך וכך, והיה הרועה חייב באחריותו כפי השומא אפילו אם מתו כל הצאן, לכך נקראו הנכסים שהבעל מקבל עליו אחריותם: "נכסי צאן ברזל" (ברטנורה שם). (9) או נגנבה. (10) אמרו ב'בראשית רבה' פמ"ה (וכן ב'ירושלמי' יבמות פ"ז, ה"א): "מהו עבדי מלוג? כמו שאתה אומר: מלוג מלוג". כענין מליגת (מריטת) הראש, שתולשים השיער ועוזבים הראש, כך הבעל אוכל הפירות ומניח הקדן ואין לו רשות בה ('הערוך' ערך מלוג).

- ב. וְכֵן כָּל נְכָסִים שֵׁנִשׁ לָאִשָּׁה, שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה אוֹתָן 22
- לְבַעְלָהּ וְלֹא כָּתְבוּ אוֹתָן כְּתָבָהּ¹¹, אֲלָא נִשְׁאָרוּ 23
- לְעַצְמָהּ, או נִפְלוּ לָהּ בִּירִשָּׁה אַחֵר שֶׁנִּתְאַרְסָה, או 24
- נִתְּנוּ לָהּ בְּמִתְנָה - הִפֵּל נִקְרָאִין נְכָסֵי מְלוּג, שֶׁפָּלָן 25
- בְּרִשּׁוֹתָהּ¹² הֵן. וְאֵין נִקְרָאִין כְּתָבָה אֲלָא עֶקֶר כְּתָבָה, 26
- שֶׁהוּא מְאָה¹³ או מְאִתִּים¹⁴, עִם הַתּוֹסֶפֶת¹⁵ בְּלִבָּד. 27

(11) בשעת האירוסין לא רשמו אותן בשטר הכתובה. (12) ואין לבעל רשות לכלותם או למכרם כִּי-אם לאכול פירותיהם בלבד, כפי שיתבאר לקמן פכ"ב ה"ז. (13) זוז - לאלמנה. (14) זוז - לכתולה. (15) שהוא מוסיף לה משלו (למעלה פ"ה ה"ז), וראה להלן הערה טז. וסובר רבינו שאין לנדוניא דין כתובה, כדין כל חוב שבין מלוה ולוה. כי מה שתיקנו חכמים לתת לאשה כסף שלא הכניסה לבעלה, זהו ראוי להקרא כתובה. אבל מה שהאשה הכניסה משלה, זה עדיף מ'כתובה' ודינו כשאר חוב בעולם. והמקור לדעת רבינו הוא מהמשנה (כתובות פ'): "מתה, מה יעשו בכתובתה ובנכסים הנכנסים והיוצאים עמה?" (הם נכסי מלוג - רש"י שם). וכן (שם ק'): "אין להם כתובה. . . ולא

(82) יומא מז, א: "מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי". וב'ירושלמי' מגילה פ"א ה"י, אמרו (תהלים מה, יד): "כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב". (83) "תחילת קלות ראש בנשים - פתח לניאוף" (דרך ארץ זוטא פ"ג). (84) נדרים כ, ב: "בני חצופה". (85) עירובין ק, ב: "והוא ימשול בך" - מלמד שהאשה תובעת בלב. . . זוהי מידה טובה בנשים. (86) המונעת כדי לצערו נקראת מורדת. (87) דברים המראים שיש שם עבירה, אלא שאין שם עדות ברורה על זנותה, ראה לקמן פכ"ד, הט"ו. (88) חולין מד, ב. 'ראבות דרבי נתן' פ"ב).

- יט. וְכֵן צִוּוּ חֲכָמִים⁸⁹, שֶׁיֵּהָא אָדָם מִכְּבֹד אֶת אִשְׁתּוֹ⁹⁰ 1
- יֹתֵר מִגּוּפּוֹ, וְאוֹהֲבָה כְּגּוּפּוֹ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מְמוֹן, 2
- מִרְבָּה בְּטוֹבָתָה כְּפִי מְמוֹנוֹ. וְלֹא יִטִּיל עָלֶיהָ אִימָה 3
- יִתְרָה⁹¹. וְיִהְיֶה דְבוּרוֹ עִמָּה בְּנִחָה. וְלֹא יִהְיֶה עֶצֶב 4
- וְלֹא רִגְזוֹן⁹². 5

(89) יבמות סב, ב. (90) במלבושים ובתכשיטים, כי ולזול האשה קשה יותר מזלזול האיש (רש"י שם). (91) גיטין ו, ב: "שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה תירה, והפילה כמה רכבות מישראל". (92) בבא-מציעא נט, א: "לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו (אונאת דברים לצערה, רש"י) שמתוך שדמענה מצויה, אונאתה קרובה" - פורענות אונאתה ממהרת לבוא (רש"י).

- כ. וְכֵן צִוּוּ עַל הָאִשָּׁה, שֶׁתִּהְיֶה מִכְּבֹדַת אֶת בַּעְלָהּ 6
- בְּיֹתֵר מִדָּאִי, וְיִהְיֶה עָלֶיהָ מוֹרָא מְמוֹנוֹ⁹³, וְתַעֲשֶׂה כָּל 7
- מַעֲשִׂיהָ עַל פִּי⁹⁴. וְיִהְיֶה בְּעֵינֶיהָ כְּמוֹ שֶׁר אוֹ מִלֶּךָ⁹⁵, 8
- מִהִלְכֶת בְּתָאוֹת לְבוֹ וּמִרְחֻקָת כָּל מָה שִׁישְׁנָא⁹⁶. וְזֶה 9
- דֶּרֶךְ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַקְּדוּשִׁים וְהַטְּהוֹרִים 10
- בְּזוּיָגָן. וּבְדוּרָכִים אֵלּוּ יִהְיֶה יִשׁוּבָן נָאָה וּמִשְׁפָּח. 11

(93) [ב'קידושין' לא, א אמרו: "אתה ואמך חייבים בכבוד אביך" - הרי השוו האם לבן. ואם כן, כשם שהבן חייב בכבוד אביו ובמוראו, כן גם האם (=האשה) חייבת בשניהם]. (94) "וכי מה טיבה של יעל שבאת תשועה גדולה על ידה? אמרו, אשה כשרה היתה ועושה רצון בעלה - מכאן אמרו: אין לך אשה כשרה בנשים אלא אשה שהיא רוצה רצון בעלה" ('תנא דבי אליהו' סוף פרק יא, וביתר דיוק ב'ילקוט שמעוני' שופטים ד, סוף אות מב). (95) מגילה יב, ב: "אפילו קרח בביתו, פקיד ונגיד הוא". מקביל שם לפסוק (אסתר א, כב): "להיות כל איש שורר בביתו". (96) וחילופיהן באשה רעה. ראה יבמות סג, א שאשתו של רב מצערתי; כשאמר לה עשי לי תבשיל עדשים - עשתה לו קטנית, קטנית - עשתה לו עדשים.

פֶּרֶק שְׁעָה עֶשְׂרִי

(1) ביאר בו רבינו מה הם כתובה, נדוניא, נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג, פרעון כתובתה והשבועה. מזון הבנות, תקנת הגאונים שתגבה כתובה ממטלטלין, קודם שתשבוע וכיצד משביעין אותה, ייחד לה קרקע בכתובתה, הפוגמת כתובתה, הנפרעת שלא בפניו או הפוחתת כתובתה, מקום שאין כותבין כתובה, עד מתי גובה כתובתה, היא אומרת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ה' כסלו - ספר נשים - הלכות אישות קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולעיל פט"ו, ה"ז) - שמין כל מה שעליה, הואיל ואינו מגרשה לרצונו (מגיד-משנה).

בלאות". וכן בסוגיא דמורדת (כתובות סג:) חילקו בין כתובה לנכסי נדוניתה (מגיד-משנה). וראה במוספנו 'תשובת רבינו'.

ה. וכן התקינו, שלא תגבה האלמנה כתבתה אלא מן הקרקע²⁷. ואינה גובה משבב ששכחו נכסים לאחר מיתת הפעל²⁸. ואין הפנות נזונות לאחר מיתת אביהן משבב ששכחו נכסים לאחר מיתתו. ואינה טורפת²⁹ בכתבתה בשבב שהשביח הלוקח³⁰, אף על-פי שפעל חוב גובה את השבב. ודברים אלו מקלי כתבה הם³¹.

(27 כתובות נא, א. ודף פא, ב. כרבנן דרבי מאיר. ולפי נוסח זה: "שלא תגבה האלמנה", רק אלמנה אינה גובה מפני שמטלטלין של היתומים אינם משועבדים לה, כשם שאינה משועבדים לבעל-חוב אחר (פ"ח מהל' נזקי ממון הי"א). אבל גרושה שגובה כתובתה מהבעל עצמו, גובה היא אפילו מן המטלטלין, כמו בעל-חוב אחר (שם הי"י). וכן נראה מלשון רבינו להלן ה"ז בתקנת הגאונים שתיקנו שתגבה "אחרי מות בעלה" - הרי שבחיייו אין צורך לתקנה, וכמו כן בה"ח: "ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין" (מ'עשה רוקח). אבל הרשב"א בתשובה הביא בדברי רבינו: "התקינו שלא תגבה האשה כתובתה אלא מן הקרקע" - "האשה" משמע בין אלמנה ובין גרושה. וכתב הר"ן (נדריס סה:) שכתובה גרושה בזה מבעל-חוב אחר מפני שאין זמן פרעונה ידוע, ויתכן גם שלא תגבה אותה לעולם (כשתמות לפני בעלה) ולפיכך אינה סומכת אלא על הקרקע. וראה גם להלן הערה כט. (28 בכורות נב, א. אם הנכסים לא היו שוים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובתה, ואח"כ השביחו - אינה גובה אלא כמה שהיו שוים בשעת מיתת הבעל (רש"י שם). (29 חוטפת, תופסת. (30 שלקח קרקעות מבעלה בחייו שהם משועבדים לכתובתה, כמבואר בסמוך הי"י. (31 בכורות, שם. קל הוא שהקילו חכמים בגביית כתובתה, הואיל ויותר משאיש רוצה לישא - אשה רוצה להנשא, ולא עשתה עמו טובה כ"כ, אבל בעל-חוב עשה טובה ללוה - אין לו לאבד זכויותיו מן השבב ולא מקילים בו (רשב"ם לבבא-בתרא קלב:). [ומסתמת לשון רבינו: "ודברים אלו מקולי כתובה", נראה שזה מוסב גם על הדין הראשון, שאינה גובה כתובתה אלא מן הקרקע - הרי שדין כתובה גרוע מדין בעל-חוב אחר, וכדעת הרשב"א למעלה הערה כה].

ו. וכן מקלי כתבה, שתטל האשה בכתבתה מן הפחות³² שפמטבעות. פיצד? נשא אשה במקום אחד, וגרשה במקום אחר: אם היו מעות מקום הנשואין טובים ממעות מקום הגרושין - נוהן לה ממעות מקום הגרושין; ואם היו מעות מקום הגרושין טובים ממעות מקום הנשואין - נוהן לה ממעות מקום הנשואין³³. במה דברים אמורים? בשעה בכתבתה מעות סתם; אבל אם פרש בה מטבע ידוע, בין בעקר בין בתוספת³⁴ - הרי היא

ג. כבר הודענו¹⁶, שחכמים תקנו כתבה לאשה, ודין התוספת כדין העקר¹⁷. ולא תקנו לגבותה כל זמן שתראה, אלא הרי היא כחוב שיש¹⁸ לו זמן, ואין הכתבה נגבית אלא לאחר מיתת הפעל או אם גרשה¹⁹. וכן התקינו, שאם היו לפעל שדות טובות ורעות ובינוניות, ובאה האשה לגבות כתבתה ממנו, שלא תגבה אלא מן הרעה שבנכסיו²⁰, והיא הנקראת זבורית²¹.

(16 לעיל פ"י ה"ז. (17 לרוב הדברים (פרט למקומות שנאמר בהם מפורש שיש חילוק בין עיקר לתוספת. ראה לעיל פט"ו ה"ח, ולקמן פכ"ד ה"ב וה"ה). וכן מפורש בכתובות נד, ב ש"תנאי כתובה (=היינו התוספת) ככתובה". (18 ובכת"י היתומים: "שקבוע". (19 כתובות פא, א: "לא ניתנה כתובה לגבות מחיים". (20 גיטין מח, ב. ואין לחוש שתימנע משום כך להנשא, כי "יותר ממה שאיש רוצה לישא - האשה רוצה להנשא" (שם נ). וב'תוספות יו"ט' שם מפרש: כי חשו חכמים שמא תקניטנו כדי שיגרשנה ותגבה כתובתה, לפיכך דינה בזיבורית. (21 מילה ערבית, ופירושה: שדה מלאה אבנים ('ערוך השלם'). והרמ"א בהגהותיו לשו"ע חו"מ ס"י קא ס"ה, אומר "זיבורית - החלק הגרוע שבקרקע, מלשון זבורא (דבורה) שהוא מין מבעלי-חיים העוקצים". אבל הנדוניא הרי היא ככל חוב, ונגבית מן הבינוניות.

ד. וכן התקינו, ששכתובא לגבות כתבתה אחר מותו - לא תגבה עד שתשבע בנקיטת חפץ²² שלא הניח אצלה כלום, ולא מכרה לו כתבתה, ולא מחלה אותה. ושמין לה כל מה שעליה²³, ופוחתין אותו מכתבתה²⁴. אבל אם גרשה לרצונו - גובה בלא שבועה²⁵, ואין שמין פסות שעליה; שהרי לקחן לה וזכתה בהן, והוא רוצה להוציאה, לא היא²⁶.

(22 "הנשבע אוהז ספר-תורה בזרעו, והוא עומד ונשבע בשם או בכינוי" (לשון רבינו הל' שבועות פ"א ה"ח). כי כלל הוא: "הבא להפרע מנכסי יתומים, לא יפרע אלא בשבועה" (כתובות פז). והוא הדין לנדוניא שאינה נגבית מן היתומים אלא בשבועה, כדין כל חוב, וכמבואר בהל' מלוה ולוה פ"ד ה"א. וכתב רבנו יצחק אלפסי בהלכותיו לכתובות שם, ששבועה זו היא בנקיטת חפץ. (23 בהגדים שעל גופה שקנה לה בחייו. (24 כתובות נד, א. כי לא הקנה לה דברים אלו על דעת שתקחם ותלך ממנו. (25 שהרי ידוע הוא אם מכרה או מחלה לו כתובתה. ואם הוא אינו טוען כלום, מי יטען לו? אולם, אם טען: "תשבע לי על טענת" - דינו מפורש לקמן הי"ט. (26 ולפיכך אין שמין כסות שעל גופה (ר"ף בהלכותיו סוף פ"ד דכתובות). אולם, כל אלה שכופים אותם להוציא (ראה כתובות עז.

(מאירי) לכתובות נ: עמ' 186, ורא"ש כתובות פ"ד, סי' (כד).

ח. כָּבֵד נִהְיָ בְּכָל הַמְקוֹמוֹת שֶׁיִּדְעֵנוּ וְשֶׁשִּׁמְעֵנוּ
שְׁמֵנוּ, שֶׁיִּכְתְּבוּ בְּכִתְבָּהּ: בֵּין מִמְקַרְקָעֵי בֵּין
מִמְטַלְטְלֵי⁴⁵. וְדָבָר זֶה תִּקּוֹן גְּדוֹל הוּא, וְאַנְשִׁים
גְּדוֹלִים וְנִבְּוִנִים הַנִּהְיָגוּ דָּבָר זֶה; שֶׁהָרִי זֶה תִּנְאִי
שֶׁבְּמִמּוֹן⁴⁶, וְנִמְצָא הָאֵלֶּמְנָה גּוֹבָה מִן הַמְטַלְטְלִין
בְּתִנְאִי זֶה, לֹא בְּתִקְנַת אַחֲרוֹנִים⁴⁷.

(45) שכותב: "אחריות כתובה זו... קיבלתי עלי ועל יורשי
אחרי... ועל מה שעתיד אני לקנות מקרקעות
וממטלטלין". ראה נוסח הכתובה לרבינו פ"ד מהל' יבום
הל"ג. וכן הוא באוצר הגאונים' שם. (46) שאפשר
להתנותו אפילו על מה שכתוב בתורה, ראה לעיל פ"ו, ה"ט.
(47) וההבדל בין זה לזה, מתבאר בסמוך ה"ט.

ט. הָרִי שֶׁלֹּא קִתְּבָהּ⁴⁸ כָּף בְּשֹׁטֵר הַכִּתְבָּה, אֵלֶּא נִשְׂא
סֶתֶם: אִם הָיָה יוֹדֵעַ בְּתִקְנָהּ זֶה שֶׁל גְּאוֹנִים - גּוֹבָה⁴⁹,
וְאִם לֹא, אוֹ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָנוּ הַדָּבָר - מִתְּשַׁבֵּין בְּדָבָר
הַרְבֵּה; שְׂאִין כַּח בְּתִקְנַת הַגְּאוֹנִים לְדוֹן בָּהּ אֶף-עַל-
פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשָׁה, בְּדִין תִּנְאִי כִּתְבָּה שֶׁהֵם תִּקְנַת
הַסְּנֵה־רִיזִין⁵⁰ הַגְּדוֹלָה, עַד שֶׁנּוֹצִיא בָּהּ⁵¹ מִמּוֹן מִן
הַיּוֹרְשִׁים⁵².

(48) "בין ממקרקעי בין ממטלטלי". (49) שכיון שידע
בתקנה זו - שעבד לה כל נכסיו, אפילו המטלטלין שישארו
לאחר מותו. (50) ובהם אנו אומרים: אע"פ שלא נכתב
בשטר הכתובה - כאילו נכתב, שזהו תנאי בית-דין
(כתובות נא, ולעיל פ"ב, ה"ה). (51) בכח תקנת הגאונים.
(52) כשלא ידע בתקנה זו, וגם לא כתב כן בשטר הכתובה.
וזהו ה"תיקון הגדול" שהזכיר רבינו בהלכה ח', שתגבה
מכח ה'תנאי' לא מכח 'תקנת האחרונים'. והשווה דברי
רבינו הל' מלוה ולוה פ"א, ה"א: "אבל במערב היו
כותבים בשטרי חובות שיש לגבות מן הקרקע ומן
המטלטלין, בין בחייו בין אחר מותו, ונמצא גובה על תנאי
זה יותר מן התקנה... שמה לא ידע הלוה בתקנה זו,
ונמצא ממון יתומים יוצא שלא כדין, שאין כח בתקנת
האחרונים לחייב בה יתומים".

י. וְעוֹד תִּקְנוּ חֲכָמִים, שֶׁיְהִיּוּ כָּל נִכְסֵי הַבֶּעַל אַחֲרָיִן
וְעִרְבָאִין⁵³ לְכִתְבָּהּ. אֶפְלוּ בְּכִתְבָּהּ מִנָּה⁵⁴, וְיֵשׁ לוֹ
קֶרֶקֶע בְּאֵלָפִים זְהוּבִים - הַכֹּל תַּחַת שְׁעֵבֹד⁵⁵
הַכִּתְבָּה. וְכָל שִׁימְכָר אַחֵר הַנִּשְׁוֹאִין מִנְכָּסִיו, אֶף-עַל-
פִּי שֶׁמִּמְכָּרוּ קִיָּם וְיֵשׁ לוֹ⁵⁶ לְמִכָּר כָּל נִכְסָיו אִם יִרְצֶה
- יֵשׁ לָהּ לְטָרְף⁵⁷ אוֹתָן בְּכִתְבָּתָהּ שֶׁיִּגְרָשָׁה אוֹ
כְּשִׁימוֹת, אִם לֹא תִמְצָא נִכְסִים בְּגִי חוּרִין⁵⁸.
וּכְשֶׁתִּטְרֹף - לֹא תִטְרֹף אֵלֶּא בְּשִׁבוּעָה⁵⁹ בְּנִקִּיטָה
חֲפִיץ⁶⁰, בְּדִין כָּל בְּעַלֵּי חוֹבוֹת⁶¹. וְתִקְנָה זֹאת, בְּדִי שֶׁלֹּא
תִהְיֶה כִּתְבָּה קְלָה בְּעִיּוֹנִים⁶².

(53) ערבים. (54) מאה זוז. (55) משכון. (56) ויכול.

1 בְּדִין הַמְלוּהָ אֶת חֲבֵרוֹ מְטַבֵּעַ יָדוֹעַ, שְׁנוֹתָן לוֹ בְּמָה
2 שֶׁהִלְוָהוּ, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכּוֹת הַלְוָאָה³⁵.

(32) בגדלן ובמשקלן. (33) כתובות קי, ב: "מפני
שהכתובה היא מדרבנן, הקילו בה שיפרע פעם לפי מקום
הנישואין ופעם לפי מקום הגירושין, וכוונתנו בכל זה להקל
עליו הפרעון" (פירוש המשנה לרבינו, שם). וכל זה כשיש
בשווי המטבע כדי מאתיים ומנה שתיקנו לה חכמים, שהם
חמשה ועשרים דינר של כסף טהור, כמבואר לעיל פ"י,
ה"ח. אבל פחות מזה אין הוא יכול לפרוע, שהרי אין
פוחתין לבתולה ממאתיים... וכל הפוחת - בעילתו בעילת
זנות (שם, ה"ט). (34) ובלבד שלא יהיה בו פחות משיעור
החכמים, מאתיים ומנה כדלעיל. (35) פ"ד, ה"א. ודין
הנדוניא כדן החוב, שהולכים בו אחרי מקום כתיבת השטר,
וכמבואר בהל' מלוה ולוה פ"ז, ה"ט.

3 ז. תִּקְנוּ הַגְּאוֹנִים בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת³⁶, שֶׁתִּהְיֶה הָאִשָּׁה
4 גּוֹבָה כִּתְבָּתָהּ אַחֲרֵי מוֹת בְּעָלָהּ אֶף מִן הַמְטַלְטְלִין³⁷,
5 בְּדִרְךָ שֶׁהִתְקִינוּ³⁸ לְבַעַל חוֹב לְגִבּוֹת מִן הַמְטַלְטְלִין³⁹.
6 וּפְשָׁטָה תִּקְנָה זֹאת בְּרַב יִשְׂרָאֵל⁴⁰. וְכֵן שְׂאֵר תִּנְאִי
7 כִּתְבָּתָהּ⁴¹ - כָּלָן בְּכִתְבָּה הֵן, וְיִשְׁנֹן בְּמִטְלְטְלִין
8 בְּכִקְרָקֶע. חוּץ מִכִּתְבָּתָּהּ בְּגִין דְּכָרִין⁴², שֶׁלֹּא מִצְאֵנוּ
9 מִנָּה גַּיְשָׁתָן פְּשׁוּט⁴³ בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת⁴⁴. לְפִיכָף אֲנִי
10 אוֹמֵר: מִעֲמִידִין אוֹתָהּ עַל דִּין הַגְּמָרָא, שְׂאִין יוֹרְשִׁין
11 כִּתְבַּת אִמָּן אֵלֶּא מִן הַקֶּרֶקֶע.

(36) ראה באוצר הגאונים' לכתובות, חלק התשובות עמ'
210 ואילך, ברי"ף לכתובות פ"ו, בתוספות' כתובות נא, א.
ורף סז, א. ורא"ש פ"ג דקידושין סי' יד. (37) מפני שהרבה
אנשים עוסקים בעיקר במסחר מטלטלין בלבד, ואשה
סומכת דעתה עליהם. וגם משום שבזמנם כבר היו אנשים
שאינן להם קרקעות כלל (מגיד-משנה, ורש"י לכתובות סז).
וראה בפירוש המשניות לרבינו (בכורות פ"ח מ"ט) שכתב
שבכלל תקנה זו שגובה אף מן השבח. ועי' בית שמואל'
סי' ק סק"ב. (38) הגאונים. (39) של היתומים. שמדין
תורה אין הם משועבדים לבעל-חוב (ראה פסחים לא).
וכביאור רש"י (ב"מ סז): "בעוד הלוה קיים, אפילו
מגלימה שעל כתפו גובה בעל-חוב, שהרי לו הלוה מעותיו
ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח בית-דין ויכנס לביתו
ויטול משכונו, שנאמר (דברים כד, יא): "והאיש אשר אתה
נושה בו, יוציא אליך את העבט החצוה". אבל כשמת
הלוה, מה לו וליתומים? הרי לא לו ממנו, ואילו ירשו
קרקעות, משועבדים הנכסים מחיים, כדן ערב, כי נכסיו של
אדם הם ערבי, וכשהלוה לו - עליהם סמך, אבל מטלטלים
אין להם דין ערב, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל
וביד הלוה להצניעם ולאבדם". ותקנת הגאונים בבעל-חוב,
כתבה בפ"ח מהל' נזקי ממון ה"ב. (40) כן כתב רבינו גם
בהל' נזקי ממון, שם. וכן הוא בתשובות הגאונים' (אוצר
הגאונים שם, עמ' 211). (41) מזונות הבנות, רפואתה ועוד
(לעיל פ"ב, ה"ב). ראה ברי"ף וב'תוספות' שם.
(42) מפורשת לקמן פ"ט, ה"א-ב. בנין דכרין - בנין
הזכרים. (43) נפוץ ומקובל. (44) וקצת גאונים ביטלוה

אֲחֵרִים, וְנוֹדַע שְׂאֵלוֹ הַשְּׁנָיִים מִדְּמֵי הַמִּטְלָטְלִין 18
הָרָאשׁוֹנִים - נוֹטְלָתָן⁷³ בְּלֹא שְׂבוּעָה⁷⁴. 19

69) שכתב לה: "שדה פלונית תהא לכתובתך".
70) הגבולים. 71) ואין אומרים: מתוך שלא סימן את כל מצריה, אין זו מיוחדת כל צרכה, ואינה סומכת דעתה עליה. 72) כתובות נה, א. כי כל עיקר השבועה הוא מחשש שמא התפיסה צרור כסף לכתובתה, אבל זו שייחד לה שדה - היא היא הצרור שהתפיסה (רש"י שם). 73) ובכת"י התימנים: נוטלת. 74) שם. וכדעת הרי"ף, שהראשונים לא נאבדו אלא נמכרו. והוא הדין בנכסי נדונייתה כל זמן שהם קיימים, נוטלתם בלא שבועה שהם מיוחדים ועומדים לרשותה. שהרי יכולה לומר: "כלי אני נוטלת" ואין הבעל יכול לסלקה בדמיהם - משום שבח בית אביה. ראה יבמות סו, ב (כסף-משנה בשם הריב"ש).

יד. הפוגמת כתבתה - לא תפרע אלא בשבועה. 20
פיצד? הוציאה שטר כתבה שיש בו אֶלֶף זוז, הפעל 21
אומר: נתקבלת הכל, והיא אומרת: לא נתקבלתי 22
אֶלָּא כֶּךָ וְכֶךָ⁷⁵. וְאֶפְלוּ יֵשׁ עָלֶיהָ עֲדִים בְּמִקְצָת⁷⁶ 23
שְׁנֻטְלָה, וְאֶפְלוּ דִקְדָּקָה עֲצָמָה בְּחֻשְׁבוֹן מֶה שְׁנֻטְלָה 24
בְּחֻצֵי פְרוּטָה⁷⁷ - לא תטל השָׂאָר אֶלָּא בְּשֻׁבוּעָה⁷⁸. 25

75) כתובות פז, ב. הנפרע מחבירו אינו מדקדק לשום לב לכל מה שקיבל מחבירו (והפורע מדייק). וזו הואיל ונפרעה במקצת, אפשר שנפרעה הכל - הטילו עליה שבועה כדי שתדייק. 76) אין אנו אומרים: אילו היה פורע לה יותר, היה מזמין עדים כדרך שעשה בפרעון הראשון. 77) אין זה מוכיח שהיא דייקנית ותיטול משום כך שלא בשבועה. ובכת"י התימנים הנוסח: בחצי חצי פרוטה, מקביל ללשון התלמוד שם: "פחות פחות משה פרוטה", ומפרש רש"י: במנה שקיבלה עושה עמו חשבון, כך נתת לי ביום פלוני, וכך ביום פלוני, ומצרפת בחשבון אפילו פחות משה פרוטה. 78) וכן הדין בנדונייתה, שגם בשאר חוב הדין כך, כמבואר בהל' מלוה ולוה פ"ד, ה"א.

טו. אָמַר הַבֶּעַל: נִתְקַבְּלָת הַכֹּל, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא 26
נִתְקַבְּלָתִי כָּלֹם, וְעַד אֶחָד מְעִיד עָלֶיהָ שְׁנֻטְלָה 27
הַכֹּל אוֹ מִקְצָת - לֹא תִפְרַע כָּל הַכֶּתֶבָה אֶלָּא 28
בְּשֻׁבוּעָה⁷⁹. 29

79) כתובות, שם. ותקנת חכמים היא כדי להפסיק דעתו של בעל. ואין זו שבועת התורה ש"עד אחד מחייב את המכחיש - שבועה", שהרי כל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמין, וזו נשבעת ונוטלת, אלא תקנת חכמים היא כנ"ל.

טז. הַנִּפְרַעֲתָ שְׂלֹא בְּפָנָיו - לֹא תִפְרַע אֶלָּא בְּשֻׁבוּעָה. 30
פיצד? הרי שגַּרְשָׁתָ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִלָּךְ לוֹ - בֵּית דִּין 31
יִרְדִּין לִנְכָסֶי אַחֵר שֶׁתִּשָּׁבַע וּמִגִּבִּין אוֹתָהּ כֶּתֶבָהּ⁸⁰. 32
וְהוּא, שִׁיחֶיהָ בְּמָקוֹם רְחוֹק, שִׁישׁ לָהּ טֶרַח 33
לְהוֹדִיעוֹ; אֲבָל אִם הִיא בְּמָקוֹם קָרוֹב לְהוֹדִיעוֹ - 34
שׁוֹלְחִין לוֹ וּמוֹדִיעִין⁸¹ אוֹתוֹ, וְאִם לֹא יָבוֹא - תִּשָּׁבַע 35
וְתִטַּל⁸². 36

57) לקחת בחזקה. 58) שלא נמכרו למישהו, בניגוד לנכסים שנמכרו ללקוח, הנקראים: "נכסים משועבדים". וכן מצינו במשנה (גיטין פ"ה, מ"ב): "אין נפרעים מנכסים משועבדים מקום שיש נכסים בני חורין", שהרי הלוך אומר למלוה: "הנחתי לך מקום לגבות הימנו". 59) כתובות פז, א. 60) רי"ף לכתובות מ"ט. וראה למעלה ה"ד. 61) שבועות מה, א. ובהל' מלוה ולוה פ"ד, ה"א. 62) כתובות פב, ב: בראשונה היו כותבים לבתולה מאתיים (ולא היו משעבדים נכסיהם לאחריות הכתובה). . . ועדיין כשהיה כועס עליה, אומר לה טלי כתובתך וצאי (לפי שהיתה מיוחדת לכך), עד שבא שמעון בן שטח ותיקן שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתה (ולא ייחד לה כתובתה במטלטלין, וסומכת על כל נכסיו, שעתה יהיה קשה עליו להוציא מעות וליתן לה - 'תוספות' שם).

יא. כְּשֶׁמִּשְׁבִּיעִין בֵּית דִּין אוֹ הַיּוֹרְשִׁין אֶת הָאֱלֻמָּה 1
כְּשֶׁתִּבְּאוּ לִגְבוֹת כֶּתֶבָהּ - אֵין מִשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ אֶלָּא 2
חוּץ לְבֵית דִּין; מִפְּנֵי שְׂבָתִי דִּינִין הֵיוּ מִנְּעִין 3
מִלְּהִשְׁבִּיעָה, שְׁחוּשְׁשִׁין לָהּ שְׂמָא לֹא תִדְקֶדֶק עַל 4
עֲצָמָה בְּשֻׁבוּעָה⁶³. וְאִם רָצוּ הִיתוּמִים לְהִדְיָרָה - 5
נִוְדַרְתָּ לָהּ כָּל מֶה שִׁירָצוּ⁶⁴, וּמִדִּירִין אוֹתָהּ בְּבֵית 6
דִּין, וְאַחֵר כֶּךָ נוֹטְלָת כֶּתֶבָהּ. 7

63) מפני שהיא טורחת לפני היתומים, תורה היתה לעצמה לישבע שלא לקחה כלום, בעוד שלקחה דבר מועט, וסוברת שזה בשכר טרחתה (גיטין לה.), והשבועה כשהיא חוץ לבית-דין היא קלה שאינה בשם או בכינוי אלא בקללת ארור, ואין עונשה חמור כל כך (ראה רש"י 'תוספות' שם). ושמה שלשה הדיוטות השביעה חוץ לבית-דין ('מעשה רוקח). 64) שתאמר לפני בית-דין: "יאסרו עלי מיני מוונות אלו, אם קיבלתי כלום מכתובתי", ואפילו תעבור על נדרה אין ענשה חמור כל כך כעונש שבועת שקר ('תוספות' שם).

יב. מֶתָה הָאֱלֻמָּה קִדָּם שֶׁתִּשָּׁבַע - אֵין יוֹרְשֶׁיהָ⁶⁵ 8
יִירָשִׁין מִכֶּתֶבָהּ כָּלֹם; שְׂאִין לָהּ כֶּתֶבָהּ עַד 9
שֶׁתִּשָּׁבַע⁶⁶. וְאִם נִשְׁאֵת⁶⁷ קִדָּם שֶׁתִּשָּׁבַע - הָרִי זוֹ 10
נִשְׁבַּעַת אַחֵר הַנִּשְׁוֹאִין, וְנוֹטְלָת כָּל זְמַן שֶׁתִּרָּצָה; 11
אֲבָל אֵינָה נִוְדַרְתָּ וְנוֹטְלָת, שְׂמָא יָפַר לָהּ הַבֶּעַל⁶⁸. 12

65) בניה מבעל אחר. 66) "ואין אדם מוריש שבועה לבניו" (שבועות מח.). לפי שאין הבנים יכולים להשבע שבועה זו שנתחייב אביהם (רש"י שם). השווה הל' מלוה ולוה פ"ז, ה"ג. 67) לבעל שני. 68) והיא סומכת על זה ונודרת וגובה על שקר (גיטין לה: וברש"י). אבל כשנדרה לפני נישואיה - אין בעלה השני יכול להפר ש"אין הבעל מיפר בקודמין" (שם).

יג. יָחַד לָהּ קִרְקַע⁶⁹ כֶּתֶבָהּ - בֵּין שִׁיחֵד לָהּ 13
בְּאַרְבַּעַת הַמְּצָרִים⁷⁰, בֵּין בְּמִצָּר אֶחָד⁷¹ - גֹּבֶהָ אֶת 14
כֶּתֶבָהּ מִמָּנָה בְּלֹא שְׂבוּעָה⁷². וְכֵן אִם כֶּתֶב לָהּ 15
מִטְלָטְלִין, וְהֵן עֲצָמָן קִמְמִין - נוֹטְלָת אוֹתָן בְּלֹא 16
שְׂבוּעָה. וְכֵן אִם נִמְכְּרוּ וְנִלְקַח בֵּהֶן מִטְלָטְלִין 17

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

93) שנמכרו ללקוחות בחיי הבעל אחרי נישואיה, והרי הם משועבדים ואחראים לפרעון כתובתה, אם אין שם נכסים בני חורין, כדלעיל ה"י. (94) ללקוחות, שלא נתקבלה כתובתה עדיין, כדלעיל ה"ד. (95) כן כתב רבינו בפ"ט מהל' מלוה ולוה ה"ז. וכן דעת הר"ף בכתובות פ"ט. והראב"ד סובר שכל שקדמה נאמנות הבעל למקח הלוקח, היא גובה שלא בשבועה, שהלוקח לא היה לו לקנות נכסים אלה. ואיהו אפסיד אנפשיה (והוא הפסיד לעצמו).

28 - כא. אֶלְמָנָה שֶׁהִיא שֹׁטֵר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָה -
29 נִשְׁבַּעַת וְגוֹבֶה כְּתֻבָּתָה לְעוֹלָם, אֶפְלוּ אַחֵר מֵאָה
30 שָׁנָה⁹⁶. בֵּין שְׁהִיתָה בְּבֵית פְּעֻלָּה, בֵּין שְׁהִיתָה בְּבֵית
31 אֲבִיהָ⁹⁷. וְאִם אֵין שֹׁטֵר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָה - אֵין
32 לָהּ כָּלוּם, וְאֶפְלוּ עֵקֶר כְּתֻבָּה⁹⁸, וְאֶפְלוּ תִבְעָה בְּיוֹם
33 מִיתָתָהּ בְּעֻלָּה⁹⁹. וְכֵן הַגְּרוּשָׁה, אֶפְלוּ עֵקֶר כְּתֻבָּה אֵין
34 לָהּ¹⁰⁰ עַד שֶׁתּוֹצִיא שֹׁטֵר כְּתֻבָּה¹⁰¹.

96) כתובות קד, א. כי אילו מחלה הכתובה ליורשים, היתה מוסרת להם שטר הכתובה. (97) ראה בסמוך הכ"ג. (98) מאתיים זוז לבתולה, ומאה זוז לאלמנה. (99) שמא נתקבלה כתובתה או מחלתה, והחזירה לו שטרה. (100) כשטוען הבעל פרעתי או מחלה לי, אבל אם הוא מודה - חייב לפורעה. (101) שם פט, א. וכן ברי"ף שם.

35 כב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּמָקוֹם שֶׁדִּרְכָן לְכַתֵּב
36 כְּתֻבָּה; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין דִּרְכָן לְכַתֵּב כְּתֻבָּה, אֲלֵא
37 סוֹמְכִין עַל תְּנַאי בֵּית דִּין - הֲרִי זֶה גּוֹבֶה עֵקֶר כְּתֻבָּה
38 אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין בִּידָה שֹׁטֵר כְּתֻבָּה - בֵּין נִתְּגַרְשָׁה
39 בֵּין נִתְּאֲלָמְנָה, בֵּין שְׁהִיתָה בְּבֵית פְּעֻלָּה בֵּין שְׁהִיתָה
40 בְּבֵית אֲבִיהָ¹⁰², אֲבָל תּוֹסֶפֶת אֵין לָהּ בְּכָל מָקוֹם אֲלֵא
41 בְּרָאִיהָ בְּרוּרָה¹⁰³.

102) שם. (103) שאינה מתנאי בית דין שנאמר בה אע"פ שלא נכתבה הרי היא נכתבה. אלא מרצונו הטוב הוא מתחייב, והואיל ואין כתובתה בידה - אינה נאמנת.

42 כג. וְעַד בְּמָה תִּגָּבֶה הָאֲלָמָנָה הָעֵקֶר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין
43 פּוֹתֵבִין כְּתֻבָּה? אִם הִיתָה בְּבֵית פְּעֻלָּה - גּוֹבֶה
44 לְעוֹלָם¹⁰⁴, וְאִם הִיתָה בְּבֵית אֲבִיהָ - עַד עֶשְׂרִים
45 וְחֲמִשׁ שָׁנָה. וְאִם בָּאָה לְתַבַּע אַחֵר עֶשְׂרִים וְחֲמִשׁ
46 שָׁנָה - אֵין לָהּ כָּלוּם; שְׁאֵלוּ לֹא מִחֻלָּה - לֹא שֶׁתִּקָּה
47 כָּל זְמַן זֶה¹⁰⁵, וְהִיא אֵינָה עִם הַיּוֹרְשִׁים כְּדִי שֶׁתֹּאמַר:
48 נִכְלַמְתִּי מִלְּתַבַּעַן וְהֵן עָמִי בְּבֵית.

104) כי אין שתיקתה ראייה שמחלה להם כתובתה, אלא מפני שמכבדים אותה ונותנים לה פרנסתה, בושה היא לתבוע כתובתה. (105) אע"פ שהיא ניזונית משלהם, הואיל ואינם מטפלים בה ביחוד, אינה בושה מלתבוע כתובתה (כתובות קד. וראה ב'תוספות יו"ט' למשנה שם).

49 כד. לְפִיכָךְ¹⁰⁶, אִם הִיא הַיּוֹרֶשׁ עֲצָמוֹ מוֹלִיךְ
50 מְזוֹנוֹתֶיהָ לְבֵית אֲבִיהָ וּמִטְפֵּל בָּהּ - יֵשׁ לָהּ לְתַבַּע
51 כְּתֻבָּתָה וְאֶפְלוּ אַחֵר עֶשְׂרִים וְחֲמִשׁ שָׁנָה; מִפְּנֵי שֶׁזֶה

(80) שם פח, א. (81) הרי"ף שם. ומקורו בבבא-בבא קעד, א שנכסיו של אדם הם ערבי, והמלוה את חבירו לא יתבע את הערב תחילה. (82) ואפילו בבעל-חוב הדין כן, "שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו והולך ויושב במדינת הים, ואתה נועל דלת בפני לוויין" (שם פח).

1 יז. הַפּוֹחֶתֶת כְּתֻבָּתָהּ - נִפְרַעַת שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה. בִּיצֵד?
2 הוֹצִיאָה שֹׁטֵר כְּתֻבָּה בְּאֶלֶף זוּז, הוּא אֹמֵר: נִתְקַבְּלָתָּ
3 הַכֵּל, וְהִיא אֹמֶרֶת: לֹא נִתְקַבְּלָתִי כָלוּם, וְאֵין לִי
4 אֲלֵא חֲמֵשׁ מֵאוֹת זוּז; וְזֶה שֶׁכָּתַב לִי אֶלֶף, אֲמָנָה⁸³
5 הִיתָה בִּינִי לְבִינוּ - הֲרִי זֶה נִפְרַעַת שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה⁸⁴.
6 אֲבָל אִם אֲמָרָה: אֵין בְּשֹׁטֵר כְּתֻבָּתִי אֲלֵא חֲמֵשׁ מֵאוֹת
7 - אֵינָה נִפְרַעַת בְּשֹׁטֵר זֶה שֵׁשׁ בּוֹ אֶלֶף זוּז כָלוּם,
8 שְׁהִירִי בְטֻלָּה אוֹתוֹ וְכֹאֲלוֹ הוֹדַת שְׁהוּא שֶׁקֶר. לְפִיכָךְ
9 נִשְׁבַּע שְׁבֻעַת הַסֵּת וְנִפְטָר⁸⁵.

(83) הוא האמין בי שלא אתבענו אלא חמש מאות זוז. (84) כתובות פז, ב. (85) כדין הטוען את חבירו מאה זוז - והלה כופר בכל, שנשבע שבועת היסת מדרבנן (ראה שבועות מ: והל' טוען ונטען פ"א ה"ג).

10 יח. כָּל מָקוֹם שֶׁאֲמָרְנוּ: לֹא תִפְרַע אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה -
11 אֹמְרִים לָהּ בֵּית דִּין: הַשְּׁבָעִי וּטְלִי; וּמָקוֹם
12 שֶׁאֲמָרְנוּ: תִּפְרַע שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה - אֹמְרִים לַפֹּעַל:
13 עֲמֵד וְתֵן לָהּ⁸⁶, וְאֵין אֶתָּה נֹאֲמָן בְּטַעֲנָה זֶה עַד
14 שֶׁתִּבְאִי רָאִיהָ לְדַבְּרֶיהָ.

(86) ואין אנו משיבעים אותה כדי להפסיד דעת בעלה.

15 יט. אָמַר הַפֹּעַל מַעֲצָמוֹ: תִּשְׁבַּע לִי עַל טַעֲנָתִי -
16 אֹמְרִין לָהּ: הַשְּׁבָעִי וּטְלִי⁸⁷, וְתִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַת חֶפְצִין.
17 הַתְּנִית עִמּוֹ שֶׁתִּגָּבֶה כְּתֻבָּתָהּ שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה⁸⁸, או
18 שֶׁתִּהְיֶה נֹאֲמָנָה כָּכָל מָה שֶׁתִּשְׁטַעַן⁸⁹ - גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא
19 שְׁבֻעָה כָּלָל. אֲבָל אִם בָּאָה לְגַבּוֹת מִיּוֹרְשֵׁיו -
20 תִּשְׁבַּע⁹⁰ וְאַחֵר כֶּף תִּטֹּל.

(87) שבועות מא, א. וברי"ף שם, וכן הוא בדברי רבינו בפ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב בענין שטר חוב, ומשם למד רבינו לענין כתובת אשה. (88) אף-על-פי שיאמר לה: "השבועי וטלי". (89) כגון פוגמת (דלעיל ה"ד) שאינה נפרעת אלא בשבועה. (90) שלא פטרה אלא ממנו, אם תגבה כתובתה בחייו (כתובות פז:).

21 כ. הַתְּנִית עִמּוֹ שֶׁתִּגָּבֶה כְּתֻבָּתָהּ מִיּוֹרְשֵׁיו בְּלֹא
22 שְׁבֻעָה⁹¹, או שֶׁתִּהְיֶה נֹאֲמָנָה כָּכָל מָה שֶׁתִּשְׁטַעַן עַל
23 יוֹרְשֵׁיו - הֲרִי זֶה נוֹטֵלֶת מִהֵן בְּלֹא שְׁבֻעָה⁹². אֲבָל אִם
24 בָּאָה לְטָרֵף מִנְּכָסִים מִשְׁעֲבָדִים⁹³ - לֹא תִטֹּרֵף אֲלֵא
25 בְּשִׁבּוּעָה⁹⁴, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֶאֱמִינָה הַפֹּעַל; שֶׁאֵין
26 תְּנַאי הַפֹּעַל מוֹעִיל אֲלֵא עָלָיו וְעַל יוֹרְשֵׁיו, אֲבָל
27 לְהַפְסִיד מִמּוֹן אַחֲרִים אֵינוֹ מוֹעִיל⁹⁵.

(91) אף-על-פי שמן הדין עליה להשבע, שאין נפרעים מנכסי יתומים אלא בשבועה (כתובות פז:). (92) שם.

לא שנאבדה הכתובה, והבעל או היורשים מודים שלא נפרעה, אלא שטוענים: "בעולה נשאת" (מגיד-משנה).

16 כו. האשה שאמרה לבעלה: גרשתי - נאמנת, 17 שאינה מעזה פניה בפני בעלה¹¹⁶. לפיכך, האשה 18 שהוציאה שטר כתבה ואין עמה גט, ואמרה 19 לבעלה: גרשתי ואבד גטי, תן לי כתבתי, והוא 20 אומר: לא גרשתי - חייב לתן לה עקר כתבה; אבל 21 אינו נותן לה התוספת, עד שתביא ראיה שגרשה, 22 או שיצא גט עם הכתבה מתחת ידה¹¹⁷.

116) יבמות קטז, א. (117) הראב"ד משיג על רבינו, ואומר: דברים אלו במות טלויות הם (מלשון הכתוב יחזקאל טז, טז) שאם אינה מעיזה פניה, וכאילו גט יוצא מתחת ידה, למה לא תהיה נאמנת גם על התוספת. ועוד הוא חולק על דברי רבינו וסובר, שאין היא נאמנת לגבות כתובתה, וגם אינה נאמנת להנשא לאחר לכתחילה אלא שאם נשאת לא תצא. שאם תאמר תינשא לכתחילה "לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה". והמגיד משנה מצדיק את רבינו, ומשיב על דברי הראב"ד במליצה: "במות אלו, כבר הקריבו עליהן קרבן הרבה מפרשים" הסוברים ג"כ שנאמנת להנשא לכתחילה, ומביאים ראיות לכך מכמה סוגיות בש"ס, ומכיון שמותרת להנשא לכתחילה, ממילא מקבלת כתובתה, שכן כתב לה בשטר כתובתה: "אם תנשאי לאחר, תטלי מה שכתוב לך" (יבמות קיז). ובמה שהקשה הראב"ד: "א"כ תקבל גם תוספת כתובתה?" - יפה השיב המגיד ע"ד: "לא מצינו מתגרשת בעל כרחו ולרצונה שתגבה תוספת, שלא כתב לה על-מנת שתצא ממנו ותלך ותאכל עם אחר" (השווה לעיל פט"ו ה"). ובמה שהשיג הראב"ד: אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה? תמה המגיד ע"ד, ואמר: "בת אברהם אבינו איך תעז פניה, והלא סימן לזרע אברהם אבינו ביישנים?" (כמבואר ביבמות עט). וכדעת רבינו, קיבלו גם רבותינו בעלי התוספות והרשב"א ז"ל. אלא שב'תוספות' ליבמות קטז, א העירו שאינה נאמנת אלא כשאינה תובעת כתובתה, אבל אם תבעה כתובתה - אינה נאמנת, וכמבואר בסמוך הלכה לא. ואילו לדעת רבינו, נאמנת אפילו כשתובעת כתובתה, כמבואר לפנינו. וראה שו"ע אהע"ז סי' יז ס"ב.

23 כז. אומר לה הפעל: כף היה, גרשתי ונתתי לה פל 24 הכתבה, עקר ותוספת, וכתבה לי שובר¹¹⁸, ואבד 25 שוברי - מתוך שכול לומר 'לא גרשתי' ולא יתחייב 26 בתוספת¹¹⁹, נאמן. ומשפיעה בנקיטת חפץ¹²⁰, ונותן 27 לה את העקר, ונשבע הוא שבועת הסת¹²¹ על 28 התוספת.

118) שטר קבלה. (119) כמבואר למעלה הלכה כו. (120) על עיקר כתובתה. (121) שהרי היא תובעתו טענת ודאי והוא כופר, עליו להשבע שבועת היסט ויפטור.

29 כח. הוציאה גט ואין פידה שטר כתבה, אם דרך 30 אותו מקום שלא יכתבו כתבה - גובה עקר כתבתה

1 ששתיקה ולא תבעה, מפני שהיא בוששה 2 ה'ה'רש¹⁰⁷.

106) הואיל ובשעה שהיא בוששה, אין שתיקה ראייה על מחילתה. (107) מחמת הכבוד הגדול שנהג בה (שם קד:). בטרחה בעצמו להוליך מזונותיה לביתה, ודין התוספת כדין הכתובה, שאפילו היתומים מודים בסכום התוספת, אלא שטוענים שמחלה להם, כל שעברו עליה כ"ה שנה והיא בבית אביה, הפסידה גם התוספת. ודין נדונייתה כדין חוב שלעולם לא דנים בו דין מחילה, כמבואר בגמרא (שם קד:). וכן הגרושה גובה כתובתה לעולם, שדינה כדין בעל-חוב (שם).

3 כה. היא אומרת: בתולה נשאתי ועקר כתבתי 4 מאתים, והפעל או יורשיו¹⁰⁸ אומרים: בעולה נשאת 5 ואין לה אלא מאה - אם יש עדים שראו שעשו לה 6 המנהגות שנהגו אנשי אותה העיר לעשותן 7 לכתולה, כגון מיני שמחה¹⁰⁹ או כתרים או 8 מלבוש¹¹⁰ ידוע, או שאר דברים שאין עושין כף 9 אלא לכתולה¹¹¹ - הרי זו נוטלת מאתים; ואם אין 10 לה עדים בזה - הרי זו נוטלת מנה¹¹². ואם היה 11 הפעל קים - יש לה להשביעו שבועת התורה, שהרי 12 הודה במקצת השענה¹¹³. ונאמן הקטן להעיד בגדלו 13 ולומר: זכור אני פשהיתי קטן שנעשה לפלוגית 14 מנהג התולדות¹¹⁴. וכל הדברים האלו - במקום 15 שאין כותבין כתבה¹¹⁵, כמו שאמרנו.

108) אם נתאלמנה. (109) כתובות טז, ב: "רקדו לפני, העבירו לפני כוס של בשורה", כוס של יין תרומה, כלומר זו ראשית כתרומת ראשית. (110) "הינומא" צעיף על ראשה משורבב על עיניה, ומתוך שאין עיניה מגולות, מנמנת לפעמים בתוכו, הינומא - על שם תנומה (שם יז: וברש"י). (111) כגון חילוק קליות לתינוקות (שם טו: במשנה). (112) שם טז, א: "רוב נשים - בתולות נישאות. וכל הנישאת בתולה יש לה קול (יודעים שיצאת בהינומא), וזו הואיל ואין לה קול - נתערער רובה". (113) במנה, ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה (שבועות לח: ומב:). ואף-על-פי שאין נשבעים על כפירת שעבוד קרקעות? - הואיל ותקנת הגאונים היא לגבות מן המטלטלים, חייב הוא שבועה (ה'מאירי' לכתובות טז. עמ' 72, בראב"ד ובלחם-משנה). וההבדלים בין שבועת התורה לשבועת החכמים, מנויים בשבועות מא, א. ואחד מהם: בשבועות התורה יורדים לנכסי הנתבע (אם אמר איני נשבע ואיני משלם) ונותנים לתובע. ובשבועה דרבנן - אין יורדים לנכסיו אלא מנדים אותו שלשים יום, ואם לא בא ולא תבע נידויו, מלקים אותו מכת מרדות (מלשון רבינו הל' טוען ונטען פ"א ה"ד-ה). (114) הואיל ורוב נשים - בתולות נישאות, אין אנו צריכים לעדות גמורה (כתובות כח:). ומכיון שכתב למעלה "אם יש עדים" נראה שצריך שנים, אלא שאפילו שניהם קטנים נאמנים ('מאירי' שם עמ' 132, ועי' כסף-משנה). (115) כתובות טז, ב. כי במקום שכותבים הרי אפשר לראות בכתובה אם נשאת בכתולה או כאלמנה, אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לה עם נישואיו השניים. (138) שכשנשאה שנית, לא כתב לה כתובה. (139) שם צ, א.

לא. האשה נאמנת לומר 'מת בעלי' כדי שתנשא, 20
כמו שיתבאר בהלכות גרושין¹⁴⁰. ומתנאי הכתבה - 21
שם תנשא לאחר אחר מותו, תטל כל מה שכתב 22
לה בכתבתה¹⁴¹. לפיכך, אם באה לבית דין ואמרה: 23
מת בעלי, התירוני להנשא, ולא הזכירה שם כתבה 24
בעולם - מתירין אותה להנשא, ומשביעין אותה¹⁴². 25
ונותנין לה כתבתה. באה ואמרה: מת בעלי, תנו 26
לי את כתבתי - אף להנשא אין מתירין אותה; 27
שעל עסקי הכתבה באה, והרי זה בחזקת שלא מת, 28
ואין דעתה להנשא, אלא לטל כתבה מחיים 29
בלבד¹⁴³. באה ואמרה: מת בעלי, התירוני להנשא 30
ותנו לי את כתבתי - מתירין אותה להנשא ונותנין 31
לה כתבתה, מפני שעקר דבריה על עסקי הנשואין 32
באה; אבל אם באה ואמרה: תנו לי את כתבתי 33
והתירוני להנשא - מתירין אותה, ואין נותנין לה 34
כתבה. ואם תפשה - אין מוציאין מידה¹⁴⁴. 35

(140) פ"ב הט"ו. (141) אע"פ שאין ממון נגבה אלא בעדות שנים, וכאן אין שום עדות בלעדה, בכל זאת תיטול כתובתה, שכן כתב לה בשטר הכתובה: "אם תנשאי לאחר, תטלי מה שכתוב לך" והרי הותרה להנשא (יבמות ק"ז). (142) שבועת האלמנה, שלא הניח אצלה כלום ולא מחלה לו כתובתה, כמבואר לעיל ה"ד. (143) שם. (144) מסופקים אנו, אם על עסקי הכתובה באה, ולפיכך הקדימה לומר: "תנו כתובתי", או על עסקי נישואין באה אלא שאינה יודעת לנסח דבריה כראוי, וכל ספק שבממון - אם תפס אין מוציאין מידו, כי שם זכה בממונו ואין לך רשות להוציאו מידו. ואע"פ שאין נותנים לה כתובתה, מתירים אותה להנשא הואיל ומצד הדין אשה נאמנת לומר מת בעלי, מחמת "חזקה שאינה מקלקלת עצמה ותאסור עצמה על בעלה הראשון ועל השני... שאם הוא חי, סופו לבוא או יודע שהוא חי" (לשון רבינו לקמן הל' גירושין פ"ב הט"ז), וכל הספק שנתעורר בדבריה אינו אלא ספק דרבנן - ולהקל (כסף משנה). ובשו"ע (אהע"ז סי' יז, סמ"ד): "יש אומרים, בין בזו ובין בזו, אין מתירים אותה כיון שהזכירה כתובה".

יום רביעי ו' כסלו ה'תשע"ט

פרק שבעה עשר

(1) ביאר בו רבינו שהקדמת לנישואין קודמת לגבות כתובתה, טענות בנכסי צאן ברזל, הניח נשים רבות ואין לו כדי כל הכתובות, ערב כתובת אשה, מכר בעלה בהסכמתה, מכירת קרקעות לצורך הכתובה, מוכרת או מוחלת כתובתה.

א. מי שהיה נשוי נשים רבות ומת - כל שנשאת 36
בתחלה² קודמת לטל כתבתה. ואין אחת מהן נוטלת 37
אלא בשבועה³. ואין לאחרונה אלא מה ששיירה 38

1 בגט שפידה¹²²; ואם דרפן לכתב כתבה - אפלו עקר
2 אין לה עד שתוציא שטר כתבה¹²³, כמו שבארנו¹²⁴.
3 ונשבע הפעל שבועת הסת על טענתה, ונפטר.

(122) ואינו נאמן לומר שיניתי מנהג בני עירי וכתבתי לה (כתובות פט.). (123) שיכול לומר: אם אשלם לה עכשיו, שמא אחרי מותי תוציא כתובתה ותגבה בתורת אלמנה, לומר לא נתגרשתי ולא נפרעתי (רש"י שם). ואם יש עדים שאבדה הכתובה או נשרפה - הרי זה כמקום שאין כותבים כתובה, וגובה בגט שבידה (רמ"א אהע"ז סי' ק ס"ו). (124) לעיל הכ"א.

4 כט. הוציאה שתי גטין ושתי כתבות¹²⁵ - גובה שתי
5 כתבות¹²⁶. הוציאה שתי כתבות וגט אחד¹²⁷ - אינה
6 גובה אלא כתבה אחת. ואי זו מהן גובה? אם
7 שתייהן שוות¹²⁸ - בטלה האחרונה את הראשונה,
8 ואינה טורפת¹²⁹ אלא מזמן האחרונה¹³⁰; ואם היה
9 באחת משתייהן תוספת על חברתה¹³¹ - גובה באיזה
10 מהן שתירצה¹³², ותבטל השניה.

(125) שגירשה פעמיים. וזמן כתובה ראשונה קודם לזמן גט ראשון, וזמן כתובה שניה קודם לגט שני. (126) משני נישואיה (כתובות פט.). (127) וזמן שתיהן קודם לגט, הרי שלא נתגרשה אלא פעם אחת. (128) סכום שתיהן. (129) מהלקוחות שקנו נכסים מבעלה המגרש. (130) שלפיכך כתב לה כתובה שניה שתמחול לו על שעבודה של כתובה ראשונה, וכל מה שקנו הלקוחות בין זמן הכתובה הראשונה לכתובת השניה - אינו משועבד לכתובתה. (131) שבשניה כתב לה סכום יותר גדול מסכום הראשונה. (132) אם רוצה בכתובה המרובה אינה טורפת אלא מזמן האחרונה, ואם רוצה לטרוף מזמן שבראשונה, אין לה זכות לגבות את הסכום שבשניה. והרי כאילו אמר לה מתחילה: "אם תתיר לי למחול שעבוד על ראשונה - גבי כתובה שניה שהיא מרובה. ואם לא - גבי הראשונה המועטת" (שם וברש"י). אבל כשסכום שתיהן שווה, בהכרח בטלה שניה את הראשונה, שאם לא כן למה כתבה.

11 ל. הוציאה שתי גטין וכתבה אחת¹³³ - אין לה אלא
12 כתבה אחת; שהמגרש את אשתו והחזירה סתם¹³⁴
13 - על כתבתה הראשונה החזירה¹³⁵. הוציאה גט
14 וכתבה אחר מיתת הפעל¹³⁶: אם גט קודם לכתבה¹³⁷
15 - גובה בגט זה עקר כתבה, אם אין דרפן לכתב
16 כתבה, וגובה כל מה שיש בכתבתה זו, שהרי זכתה
17 בה במיתתו; ואם כתבה קדמה את הגט¹³⁸ - אין לה
18 אלא כתבה אחת, שעל כתבתה הראשונה
19 החזירה¹³⁹.

(133) אחרי שגירשה, נשאה שנית ולא כתב לה כתובה, והיא לא גבתה משום מה כתובתה הראשונה, ואח"כ גירשה שנית, הרי בידה שני גטין וכתובה אחת. (134) ולא כתב לה כתובה חדשה, והיא לא גבתה את כתובתה הראשונה. (135) שם. (136) שגירשה וחזר ונשאה ומת. (137) שכתב

בשעה פלונית. (11) שאין המטלטלין משועבדים לבעל חוב. כי אילו נשתעבדו, אין לך אדם שיקנה מטלטלים מחבירו שמא יטרפו ממנו בעלי חוב של המוכר, שהרי אין להם קול, שידעו הלקוחות להזהר בקנייתם.

ד. מי שגרש את אשתו ועליו שטר חוב, ובא בעל חוב והאשה לגבות, והיו לו מעות וקרקע כדי החוב והקפתה - בעל חוב נוטל מעות¹², והאשה נוטלת כתפתה מן הקרקע¹³. ואם אין לו אלא קרקע שאין בה כדי לגבות שניהם, ולא היה בה דין קדימה¹⁴ - נותנין אותו לבעל חוב. ואם נשאר לאשה פלוס - תטל, ואם לאו - תדחה מפני בעל חוב. שהרי בעל חוב הפסיד והוציא מעותיו, והאשה לא חסרה דבר; שיותר משהאיש רוצה לשא, אשה רוצה להנשא.

(12) שהרי הלווה לו מעות. (13) שהרי לא נתנה לו כלום, וסמכה רק על שיעבוד הקרקע. (14) כגון שהיה זמן הכתובה והשטר חוב מיום אחד. או שנשא ולווה ואחרי כן קנה קרקע.

ה. וכן מי שמת¹⁵ והניח אשה ובעל חוב וקרקע שאין בה דין קדימה - האשה נדחית מפני בעל חוב, והוא גובה חובו תחלה.

(15) אף על פי שבמקרה זה לא היינו צריכים לייפות את כוחו של בעל חוב, כי אין לחוש לנעילת דלת בפני לוויין, הואיל ומיתה אינה שכיחה, ולא יעלה המלווה על דעתו שמא ימות הלווה ואשתו תחלוק עימו בנכסים - משמיענו רבינו שגם בזה נדחית האלמנה, הואיל והפסיד כנ"ל.

ו. וכיון שתקנו הגאונים, שתגבה האשה ובעל חוב מן המטלטלין¹⁶, והדבר ידוע שאין דין קדימה במטלטלין, אם לא הניח מטלטלין כדי לתן לשניהם - נותנין לבעל חוב כל חובו תחלה¹⁷; ואם נשאר לאשה מה שתטל בכתבתה - תטל, ואם לאו - תדחה¹⁸.

(16) של היתומים. (17) כי הוא הפסיד והוציא מעותיו. (18) וכתב הטור: אם כתב לה בעלה בכתובתה "אחריות כתובה זו . . . ממקרקעי ואגבן ממטלטלין" שהקנה לה מטלטלין אגב קרקע - כשם שהשעבוד חל על הקרקע כך חל הוא על המטלטלין, אזי יהיה גם במטלטלין דין קדימה. ואם הכתובה קודמת לחוב תגבה הכתובה והחוב יידחה.

ז. היו כתובין בכתבתה נכסי צאן ברזל, וטענה שאבדו או שלקחם הבעל¹⁹ - הרי היא בנכסי צאן ברזל שלה כשאר בעלי חובות, ונשבעת שלא לקחה אותן ולא נתנה ולא מחלה, וחולקת עם בעלי חובות²⁰.

(19) לעצמו. (20) שנכסי צאן ברזל אינם ככתובה, אלא כחוב אחר, שהרי הפסידה מעותיה.

שְׁלֹפְנִיָּה, וְגַם הִיא נִשְׁפָּעֶת וְנוֹטֶלֶת הַשָּׂאָר. וְכֵן אִם הָיָה עָלֶיהָ שֵׁטֶר חוֹב: אִם הָיָה הַחוֹב קוֹדֵם - גּוֹבֶה בְּעַל חוֹב תַּחֲלָה; וְאִם הַכְּתָבָה קִדְמָה⁶ - גּוֹבֶה הָאִשָּׁה בַּתַּחֲלָה, וְהַנֶּשֶׂאָר לְבַעַל חוֹב.

(2) שזמן כתובתה קודם לזמן כתובת השנייה. (3) אף באופן שאין יתומים שישביעון, בכל זאת נשבעת הראשונה לשנייה, כי השנייה טוענת: "השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום כי אולי לא יישאר לי ממה לגבות כתובתי", וכן השנייה לשלישית והשלישית לרביעית מאותו הטעם, שמא לא יישאר למאחרת ממה לגבות כתובתה. (4) האחרונה. (5) כי שמא תימצא שדה אחת מאלו השדות, שגבו שלוש הנשים הראשונות - שאינה שלו (של הבעל) כי גזלה, וסוף שיבואו הבעלים ויטלוה ממנה, ואף על פי שתחזור ותוציא מידי האחרונה את השדה שגבתה, שהרי בעל חוב מאוחר שקדם מוציאים מידי - יכולה היא לטעון כי זאת האחרונה כבר קבלה כתובתה ויודעת היא כי סוף סוף יטלו ממנה שדה זו ולא תשים עין על השדה לעובדה ולשמרה כראוי ותפסד, ולכן תשבע שלא קבלה עוד את כתובתה. (6) שנשא אשה וכתב לה כתובה ואחרי כן לווה. (7) כי שעבודה על הקרקע קדם לשעבוד בעל חוב.

ב. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כִּשְׁהִיתָה הַקֶּרֶקֶע שְׂבָאוֹ לְגִבּוֹת מִמֶּנָּה קְנוּיָה לֹא בִשְׁעַת נִשְׂוֹאִים וּבִשְׁעַת שְׁלֹחַ הָיָה; שֶׁהָיָה נֹתֵן, שְׁפָל הַקּוֹדֵם בְּשֵׁטֶר תַּחֲלָה זָכָה תַּחֲלָה. אֲבָל אִם נִשָּׂא נָשִׁים זֹו אַחֵר זֹו וְלָזָה, בֵּין קֵדָם נִשְׂוֹאִין בֵּין אַחֵר נִשְׂוֹאִין, וְאַחֵר שֶׁנִּשָּׂא וְלָזָה קָנָה קֶרֶקֶע - בָּלָן חוֹלְקִין בָּאָחֵד; שֶׁשְּׂעֻבָּד בָּלָן בָּאָחֵד בָּא, שֶׁבִשְׁעַת שֶׁקָּנָה הָיָה מְשַׁעֲבֵד לְכָל⁸, וְאִין בָּאֵן דִּין קִדְמָה⁹.

(8) בשעה שקנה הקרקע כבר היה חייב לשניהם, ונשתעבדה לשניהם כאחד. (9) כל זה כשהנכסים מספיקים לכולם, אבל אם אינם מספיקים - המלווה קודם לאשה, והיא נדחית לגמרי.

ג. וְכֵן אִם הָיָה זְמַן הַכְּתָבוֹת וְהַשְּׁטָרוֹת בָּלָן יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁעָה אֶחָת, בְּמָקוֹם שְׂכּוֹתֵבִין שְׁעוֹת¹⁰ - חוֹלְקִין בָּאָחֵד, שְׂאִין שֵׁם קוֹדֵם. וְלַעוֹלָם, כָּל שֶׁקֵּדָם וְזָכָה בְּמִטְלָטְלִין כְּדִי חוֹבּוֹ אוֹ כְּדִי כְּתָבָה - אִין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שְׂאִין דִּין קִדְמָה בְּמִטְלָטְלִין¹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאיין דין קדימה במטלטלין".

יש לבאר דין זה על-פי פנימיות העניינים, שכאשר אדם מחשיב ועושה את עצמו ואת ענייניו החומריים "מטלטלין", הרי ש"אין דין קדימה במטלטלין" וממילא מתבטלת טענת היצה"ר שהוא "אקדמי" טענתי" כי אין קדימה במטלטלין.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ב עמוד 214)

(10) כגון ירושלים, שהיו כותבים בשטרותיהם ביום פלוני

הנאה³³ ואחר כך תפרע כתבתה מן הקבלן או
מאביו, אם היה ערב; שמה יחזירנה, ונמצאו עושין
קנוניא³⁴ על נכסיו של זה.

(27) שאמר לאשה: "הנשאי לפלוני ואני ערב בעד תשלומי כתובתך אם בעלך לא ישלם לך". (28) קבלו קניין על התחייבותו. (29) אין דעתו לפרוע ערבותו אבל מתכוון לזווגן שעל ידי ערבותו מתרצין. (30) שלא הוציאה משלה. ואמנם, אם ערב לנדוניה שהכניסה לבעלה, הרי הוא חייב כשאר ערב. (31) לחיבת חיתוני בנו גמר בליבו ומקנה עצמו לעמוד בהתחייבותו. (32) לא "ואני ערב" אלא "ואני נותן" ועדיף קבלן מערב, כי בקבלן - מאיזה שירצה יפרע תחילה, ואילו ב"ערב" לא יתבע את הערב תחילה, אלא כשתבע את הלווה ולא נפרע חוזר אצל הערב ונפרע ממנו. שקבלנות, משמעותה שהמלווה עשה שליחותו של הקבלן ולפיכך יכול הוא לתבעו תחילה. (33) על דעת רבים, שאין הפרה מועילה לנדר כזה. (34) הערמה, שלא התכוונה להתגרש אלא להוציא את הכתובה מידי הקבלן. אבל כשנדר הבעל הנאה מאשתו לא יחזירנה עולמית.

י. וכן המקדיש נכסיו³⁵ וגרש את אשתו - ידירנה הנאה ואחר כך תפרע מן הפודה מיד ההקדש³⁶; שמה יעשו קנוניא על ההקדש. אבל המקדש את אשתו ובאה לטרף מן הלקוחות - אין מחייבין אותו להדירה, אלא נשבעת וטורפת. ואם רצתה, תחזור לבעלה. שפכר ידעו הלקוחות שיש עליו כתבת אשה, והם הפסידו על עצמם שלקחו נכסים שתחת שעבודה.

(35) לחיקון בדק הבית. (36) אין היא גובה מההקדש עצמו שהלכה היא "הקדש מפקיע השעבוד שקדם, אלא כאשר ימכור גובר ההקדש קרקע זו ותצא לחולין יש לאשה לגבות מן הפודה שהרי שעבודה עומד על קרקע זו.

יא. הבעל שפכר נכסיו³⁷, ואחר כך כתבה אשתו ללוקח: דין ודברים אין לי עמך, והספימה למעשיו³⁸ - אף-על-פי שקנו ממנה³⁹, הרי זו טורפת⁴⁰; שלא כתבה לו אלא שלא תהיה בינה לבין בעלה קטטה, ויש לה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי⁴¹. אבל אם קנו מיד האשה תחלה שאין לה שעבוד על מקום זה, ואחר כך מכר אותו הבעל - אינה טורפת אותו⁴². וכן אם מכר הבעל, ואמר לאשתו לכתב ללוקח: דין ודברים אין לי עמך, ולא כתבה ולא הספימה למעשיו, ונפסד המכר⁴³, וחזר הבעל ומכר לאיש אחר, בין אותה שדה בין שדה אחרת, ואחר שפכר הבעל הספימה למעשיו, וקנו מידה שאין לה שעבוד על שדה זו - אינה יכולה לטרף; שאינה יכולה לומר 'נחת רוח עשיתי לבעלי', שהרי בראשונה, בפשלא רצתה, לא הלכה ברצון בעלה⁴⁴.

ח. מי שמת או גרש, ויש לו נשים רבות, ואין שם דין קדימה²¹, ואין לו כדי כל הכתבות - כיצד הן חולקות? רואים: אם פשחלק הממון על מנן הנשים, יגיע לפחותה שבה²² כדי כתבתה או פחות - חולקות בשוה²³; ואם היה הממון יותר על זה - חולקים ממנו כדי שגיע לפחותה שבהן כשעור כתבתה, וחוזרות וחולקות את המותר בין הנותרות על דרך הראשון. כיצד? מי שהיה נשוי ארבע נשים, כתבתה של ראשונה ארבע מאות, ושל שניה שלש מאות, ושל שלישית מאתים, ושל רביעית מאה, נמצא הכל אלה, וגרש כלן או מת: אם הניח ארבע מאות או פחות - חולקות בשוה, וכל אחת נוטלת מאה או פחות²⁴. הניח שמונה מאות - אם תחלק בין כלן בשוה, נמצאת הרביעית נוטלת מאתים, והרי אין בכתבתה אלא מאה. אלא כיצד עושין? לוקחין ארבע מאות זו וחולקין אותן ביניהן בשוה מאה מאה²⁵, נמצאת הרביעית נוטלת כדי כתבתה והלכה לה. נשאר פאן ארבע מאות זו ושלש נשים, שביד כל אחת משלשתן מאה זו. אם תחלק הארבע מאות בין שלשתן בשוה, נמצא השלישית נוטלת מאתים ושלשים ושלש ושלש, והרי אין בכתבתה אלא מאתים. לפיכך לוקחין מארבע המאות שלש מאות, וחולקין בין שלשתן בשוה, שנמצאת השלישית שנטלה מאתים שלה²⁶ והלכה לה. נשאר פאן מאה ושתי נשים. חולקין את המאה בשוה בין ראשונה ושניה. נמצא ביד הראשונה מאתים וחמשים, וכן ביד השניה, ונמצא ביד השלישית מאתים, וביד הרביעית מאה. ועל דרך זו חולקות לעולם, אפלו הן מאה.

(21) כי נישאו כולן ביום אחד וזמן כתובתיהן שווה. או שלא נשאו אלא מטלטלין שאין בהם דין קדימה. (22) בעלת הכתובה הפחותה. (23) שכל הכסף משועבד לבעלת המאה כדרך שמשועבד לשאר חברותיה. (24) אם הניח פחות מארבע מאות זו. (25) שלזכות כל אחת משלושתן מגיע סכום של לא פחות ממאה זו. (26) יחד עם המאה שלקחה בחלוקה הראשונה.

ט. הערב לאשה בכתבתה²⁷ - אף-על-פי שקנו מידו²⁸, אינו חייב לשלם; שמצוה עשה²⁹, והרי לא חסרה כלום³⁰. ואם ערב של כתבת בנו הוא, וקנו מידו - חייב לשלם; שהאב בגלל בנו משעבד עצמו וגומר ומקנה³¹. וקבלן של כתבה - חייב לשלם, אף-על-פי שלא קנו מידו. ואי זה הוא קבלן? זה שאמר לאשה: הנשאי לזה, ואני נותן³² כתבה זו. אבל אם אמר לה: הריני ערב כתבה זו, אני פורע כתבה זו, אני חייב בה, וכיוצא בזה - פטור, אלא אם כן היה אביו. המקדש את אשתו - ידירנה

52) שמכריזים על שדה זו העומדת למכירה, בכמה היא שומה, ומפני מה רוצים למכרה. (53) פרק יב, הלכה ח'. ושם הלכה י' מבוואר: "בית דין שמכר שלא בהכרזה נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ומוכר בהכרזה". (54) כי אם טעה בית דין בפחות משישית המקח - המקח קיים לפיכך צריך הכרזה לדקדק בשומה ובמכירה, אבל כאשר אלמנה מוכרת שלא בבית דין אפילו מכרה שווה מנה ודינר, במנה - מכרה בטל, ואין היתומים מפסידים על ידה.

23 יד. אֲלֶמְנָה שֶׁמָכְרָה קֶרְקַע בְּתַבְתָּהּ⁵⁵ בִּינָה לְבִין
24 עֲצָמָה⁵⁶, אִם מָכְרָה שָׁוָה בְּשָׁוָה⁵⁷ - מָכְרָה קָיָם,
25 וְנִשְׁבַּעַת שְׁבוּעַת אֲלֶמְנָה אַחֵר שֶׁמָכְרָה. וְהוּא,
26 שֶׁמָכְרָה לְאַחֵר; אֲבָל אִם שָׁמָּה לְעֲצָמָה⁵⁸ - לֹא
27 עֲשָׂתָה כָּלום, וְאִפְלוּ הַכְרִיזָהּ⁵⁹.

(55) לצורך גביית כתובתה. (56) שלא נכחו אפילו שלושה הדייטות האמורים בהלכה הקודמת. (57) שלא טענה במכירה. (58) לקחת שדה היתומים לעצמה בשומת כתובתה. (59) על מכירה פומבית ולא טענה בשומתה, בכל זאת אם רצו היתומים להגבותה מעות לאחר זמן חוזרים ונוטלים השדה ממנה. והטעם, מפרש הרשב"א, כי לא נעשתה אלא שליח למכור לאחרים, וכל שליח שנתמנה למכור לאחרים אינו יכול לזכות ולקנות באותו מכר, שאין המכר אלא הוצאת דבר מרשות זו לרשות אחרת, ולגבי השליח אין כאן הוצאה מרשות, כי הוא עומד במקום הבעלים, ו"אין אדם מקנה לעצמו".

28 טו. הֵיטָה כְּתַבְתָּהּ מֵאֲתִים, וּמָכְרָה שָׁוָה מֵאָה
29 בְּמֵאֲתִים, או שָׁוָה מֵאֲתִים בְּמֵאָה - נִתְקַבְּלָה כְּתַבְתָּהּ
30 וְאִין לָהּ כָּלום⁶⁰, וּבִלְבָד שֶׁתִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת אֲלֶמְנָה.
31 הֵיטָה כְּתַבְתָּהּ מֵאָה, וּמָכְרָה שָׁוָה מֵאָה וְדִינָר בְּמֵאָה
32 - מָכְרָה כָּטֹל⁶¹, וְאִפְלוּ אֶמְרָה: אֲנִי אֲחִזֵּיר אֶת הַדִּינָר
33 לַיִרְשִׁים.

(60) כי היתומים אומרים לה: "את הפסדת לעצמך", ואין אומרים ייבטל המכר, כי אין דין אונאה לקרקעות. וכשמכרה שווה מאה במאתים, אינה יכולה לומר אני הרווחתי והריווח שלי, כי הלכה היא: השולח שליח לשוק לסחורה ולקח בזול, הכול לבעל המעות - בדבר שאין לו קצבה, כמו קרקע הנמכרת באומד, זה בפחות וזה ביוקר. (61) שאותו דינר אין לה רשות למכור, נמצא שכל המכר טעות, שהרי בבת אחת היה.

34 טז. הֵיטָה כְּתַבְתָּהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זָוֹ, וּמָכְרָה לָזָה
35 בְּמֵנָה וְלָזָה בְּמֵנָה שָׁוָה בְּשָׁוָה, וְלֹאֲחֵרוֹן שָׁוָה מֵאָה
36 וְדִינָר בְּמֵאָה - שֶׁל אַחֲרוֹן כָּטֹל, וְשֶׁל כָּלם קָיָם⁶².

(62) ואם מכרה לראשון שווה מאה ודינר במאה אין המכר בטל, אלא ההפסד על חשבונה.

37 יז. יֵשׁ לָאִשָּׁה לְמָכֹר כְּתַבְתָּהּ⁶⁴ או לְתַנָּה בְּמֵתָנָה.
38 אִם מֵת הַבֶּעַל או גֵּרָשָׁה - יָבֹוא הָלָה וְיִטַּל⁶⁵; וְאִם
39 מֵתָה הִיא פְּחִי בְּעֵלָהּ⁶⁶ או קָדָם שֶׁנִּשְׁבַּעָה⁶⁷ - אִין
40 לֹא כָּלום⁶⁸.

(37) המשועבדים לכתובתה "שאפילו כתובתה מנה ויש לו קרקע באלפים זהובים הכול תחת שעבוד הכתובה". (38) למעשה המכירה. (39) קבלו קניין ממנה על כתיבתה זו. (40) לכשתתגרש או תתאלמן ולא יהיו לבעלה נכסים בני חורין הרי זו גובה כתובתה מהנכסים המכורים. (41) אבל עד בוא שעת גביית המכירה קיימת. ויש נכסים שמכירתם בטלה לאלתר והם: "קרקע שהכניסה לו אשתו בכתובתה, קרקע שהכניס לה (בכתובה) שום משלו, קרקע שייחד לה (לגבות) בכתובתה, אף על פי שקנו מיד האשה אחר שקיימה מעשיו, כל מה שעשה בטל מפני שהיא אומרת: נחת רוח עשיתי לבעלי". (42) שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שהרי קנו מידה קודם שבעלה מכר. (43) נתבטל המכר בגלל סירובה לכתוב. (44) ואין אומרים הואיל ונפסד המכר בראשונה, ודאי התקוטט עמה בעלה על כך והוכרח להודות לו במכירתו השנייה, והרי זו אנוסה, אלא מתוך שהסכימה בשנייה, המכירה קיימת.

1 יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים⁴⁵, וּמָכֹר אֶת שְׂדֵהוּ, וְקָנוּ
2 מִיד הָרֵאשׁוֹנָה שְׁאִין לָהּ שְׁעָבוֹד עַל שְׂדָה זוּ וְאִינָה
3 טוֹרְפֹת אוֹתוֹ מִן הַלּוֹקָח, וְהָיָה הַקָּנָן הַמּוֹעִיל⁴⁶
4 שְׁאִינָה יְכוּלָה לְטַעַן בּוֹ 'נִחַת רוּחַ עֲשִׂיתִי לְבַעְלִי',
5 וְאַחֵר כֶּף מֵת הַבֶּעַל אוֹ גֵּרָשׁ שֶׁתִּהְיֶה - הַשְּׁנִיָּה
6 מוֹצִיאָה מִיד הַלּוֹקָח, שֶׁהָיָה לֹא קָנוּ מִידָה לַלּוֹקָח,
7 וְהָרֵאשׁוֹנָה מוֹצִיאָה מִיד הַשְּׁנִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָדְמָה,
8 וְלֹא הִסְתִּירָה שְׁעָבוֹדָה אֲלָא מַעַל הַלּוֹקָח. וּכְשֶׁתַּחֲזֹר
9 הַשְּׂדָה לְרֵאשׁוֹנָה, חוֹזֵר הַלּוֹקָח וּמוֹצִיאָה מִידָה,
10 שֶׁהָיָה קָנוּ לוֹ. וְחוֹזְרוֹת חֲלִילָהּ⁴⁷, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה פְּשָׁרָה
11 בִּינָיָהּ.

(45) וקדמו נישואי הראשונה לשנייה. (46) כגון שקנו ממנה תחילה ואחרי כן מכר הבעל כמבואר לעיל. (47) סביב, שוב ושוב, באותו אופן. חלילה - מגזרת חול (משורש זה "מחול") ועניינו היקף וסיבוב.

12 יג. אֲלֶמְנָה, בִּין מִן הַנְּשׂוּאִין בִּין מִן הָאֲרוּסִין,
13 נִשְׁבַּעַת⁴⁸ וּמוֹכֶרֶת מִקֶּרְקַע. בְּעֵלָה וּנְפִרְעַת כְּתַבְתָּהּ בִּין
14 בְּבֵית דִּין מִמְּחִין בִּין בְּבֵית דִּין שְׁאִינָה מִמְּחִין⁴⁹.
15 וְהוּא, שֶׁהָיוּ הַשְּׁלֹשָׁה הָאֲנָשִׁים נֶאֱמָנִין וְיִוָּדְעִין
16 בְּשׂוּמַת הַקֶּרְקַע. וְאַחֲרֵיכֵן הַמָּכֹר עַל נִכְסֵי יְתוּמִים⁵⁰.
17 אֲבָל הַגְּרוּשָׁה לֹא תִמְכֹּר אֲלָא בְּבֵית דִּין מִמְּחִין⁵¹.
18 וְכָל הַמּוֹכֶרֶת בְּבֵית דִּין - לֹא תִמְכֹּר אֲלָא בְּהַכְרָזָה⁵².
19 וּבְהִלְכּוֹת הַלּוֹאָה⁵³ יִתְבָּאֵר מִשְׁפָּט מְכִירַת בֵּית דִּין
20 הַיָּאֵף הִיא. אֲבָל הַמּוֹכֶרֶת שְׁלֹא בְּבֵית דִּין - אִינָה
21 צְרִיקָה הַכְרִיזָהּ⁵⁴. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן צְרִיךְ שְׁלֹשָׁה שֶׁהֵם
22 נֶאֱמָנִים וְיִוָּדְעִים בְּשׂוּמָא.

(48) שלא הניח לה בעלה כלום לכתובתה. (49) שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין ואם בכתובה אמרו כן קל וחומר בנכסי צאן ברזל שהביאה מבית אביה. (50) אם נמצאת השדה גזולה וטרפה הנגזל מהלווקח, חוזר הלווקח על היתומים יורשי בעלה שהאלמנה הייתה שליח היתומים. (51) כי לא אכפת לו לאדם אם תתבזה גרושתו בבית דין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

(1) ביאר בו רבינו זכויות האלמנה כלפי היורשים וזכויותיהם אצלה, מתה ולא נשבעה, דיני תפיסה, אלמנה שנפלה לפני היבם ממי ניוזנת, ייחד קרקע במזונותיה, אלמנה שבאה לבית דין לתבוע מזונות, מעשה ידיה, עניה או עשירה ששהו זמן ולא תבעו מזונות, אלמנה שתבעה מזונות מהיורשים.

- 18 א. אֶלְמָנָה נְזוּנָה מִנְכָּסֵי יוֹרְשֵׁינָה² כָּל זְמַן אֶלְמָנָתָהּ³
- 19 עַד שֶׁתִּטַּל כְּתָבָהּ⁴. וּמִשְׁתַּתְּפֶּה כְּתָבָהּ בְּבֵית דִּין,⁵
- 20 אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת⁶. וְכֵן אִם מְכָרָה כְּתָבָהּ⁷ פְּלָה, או
- 21 מִשְׁפָּנָה כְּתָבָהּ, או עֲשָׂתָה כְּתָבָהּ⁸ אֶפְתִּיקִי⁹
- 22 לְאַחֵר, וְהוּא שְׁתֵּאמַר לוֹ: פֹּה תִגְבֶּה חֹבְךָ⁹ - בֵּין
- 23 שְׁעֲשָׂתָה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּבֵית דִּין מִמַּחֲיוֹן בֵּין שְׁלָא בְּבֵית
- 24 דִּין, בֵּין שְׁעֲשָׂתָה בְּחַיִּי בַּעֲלָהּ בֵּין שְׁעֲשָׂתָה לְאַחֵר
- 25 מִיתַת בַּעֲלָהּ - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת מִן הַיּוֹרְשִׁים¹⁰. אֲבָל
- 26 אִם מְכָרָה מְקַצָּתָה - יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת¹¹. וּמִשְׁתַּתְּאָרֵס
- 27 הָאֶלְמָנָה אֶבְדָּה מְזוֹנוֹתֶיהָ¹².

(2) שירשו מבעלה. (3) שכן התחייב לה בכתובתה, כמבואר לעיל פ"ב ה"ב. ותנאי בית-דין הוא שאע"פ שלא נכתב בכתובה, הרי זה כאילו נכתב (כתובות נב:). (4) אבל אין היורשים יכולים לפרוע לה כתובתה ולסלקה מן המזונות (שם נד:). (5) שגילתה דעתה שרוצה להנישא, והוא לא כתב לה אלא: "את תהי יושבת בביתי ותתוני מנכסי כל ימי משך אלמנותיך" שהיא אלמנה בשביל כבודו (רש"י גיטין לה:). (6) העיקר והתוספת, ראה לקמן הכ"ח. (7) קרקע המיוחדת לכתובתה (רש"י כתובות נד:). (8) מילה יוונית: היפותיקון, משכנתא, שעבוד קרקע או בנין - שאמרה לבעל-חובה: "לא יהא לך פרעון אלא מזה". ובפירוש רש"י (בבא-קמא יא:): "אפותיקי - אפה תהא קאי". (9) כתובות נד, א. שבכל אלה הרי היא כאילו גבתה כתובתה, וכל שגבתה הסתלקה מבית בעלה ואין לה מזונות (ר"ן כתובות פ"א). (10) אבל בחיי בעלה יש לה מזונות, שהרי חיוב מזונות הוא מן התורה (למעלה פ"ב ה"ב). ומוחלת שולזלה בכתובתה - אין לה מזונות אף בחיי בעלה (למעלה פ"ז ה"ט והערה פג). וראה 'בית שמואל' סי' צג סק"ח. (11) כתובות צז, ב: "ואם רצו היורשים, פורעים לה מותר בכתובתה ומסלקים אותה. . . שאם לא כן כל אשה תמכור בכתובתה עד תשלום דינר ותתפרנס כל ימיה בחסכון הדינר" (הרא"ש שם, וכן באהע"ז סי' צג ס"א). (12) כיון שנתארסה, "אשת איש" היא, ופסקה מלהיות אלמנה, והוא לא כתב לה אלא: "כל ימי משך אלמנותיך" (מגיד-משנה). וכתב 'בית יוסף' אהע"ז סי' צג, שהוא-הדין אם רק נשתדכה, "אבל ששידכה עצמה לאחר, הפקיעה מעליה כבוד בעלה הראשון, ואיך יתכן שתהא ניוזנית מנכסיו, ד"מי אלמנותיך" משמע כל זמן ששם בעלה הראשון נקרא עליה, שאומרים "זו אלמנתו של פלוני", ומשנשתדכה נקראת "משודכת של פלוני". וכיוצא בזה אמרו (כתובות נד:). תבעה להנשא ולא נתפייסה יש לה מזונות, כיצד? אמרה: "מחמת פלוני בעלי (מתעכבת מלהנשא) - יש לה מזונות. מחמת בני אדם שאינם מהוגנים לי - אין לה

(63) יכולה, רשאית. (64) העיקר והתוספת. (65) הלוקח יטול את הראוי להינתן לאשה בתור אלמנה או גרושה. (66) לא באה לידי גוביינא שהרי לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. (67) שאין לה כלום עד שתישבע, ואין אדם מוריש שבועה ליורשיו. (68) והפסיד מעותיו. ולפיכך נותן הלוקח בעד מכר זה דבר מועט.

1 יח. הרי שִׁמְכָרָה מְקַצָּת כְּתָבָהּ, או מִשְׁפָּנָה מְקַצָּת
2 כְּתָבָהּ, או נְתָנָה לְאַחֵר מְקַצָּת כְּתָבָהּ - מוֹכֶרֶת
3 מְקַרְקֶע בַּעֲלָהּ⁶⁹ וְתִגְבֶּה הַשָּׂר בֵּין בְּבֵית דִּין מִמַּחֲיוֹן
4 בֵּין בַּשְּׁלֹשָׁה נְאֻמִּים. וּמוֹכֶרֶת לְכְתָבָהּ אֶפְלוּ פְּעָמִים
5 רַבּוֹת בֵּין בְּבֵית דִּין בֵּין בַּשְּׁלֹשָׁה נְאֻמִּים וְיוֹדְעִים
6 שׁוֹמֵת הַקְּרָקֶע.

(69) מוכרת קרקע לגבוי כתובתה.

7 יט. הַמוֹכֶרֶת כְּתָבָהּ⁷⁰, בֵּין לְאַחֵרִים בֵּין לְבַעֲלָהּ⁷¹,
8 לֹא אֶבְדָּה שָׂר תִּנְאִי כְּתָבָהּ⁷². וְאִם הָיָה לָהּ בֵּן זָכָר
9 - יוֹרֵשׁ כִּנְגֵד הַכְּתָבָה הַזֹּאת שְׁנִמְכָּרָה מִנְכָּסֵי אֲבִיו⁷³
10 יוֹתֵר עַל חֲלָקוֹ, בְּדִין תִּנְאִי זֶה⁷⁴. אֲבָל הַמוֹחֶלֶת
11 כְּתָבָהּ לְבַעֲלָהּ - אֶבְדָּה כָּל תִּנְאִי כְּתָבָהּ, וְאֶפְלוּ
12 מְזוֹנוֹת אֵין לָהּ עָלֶיהָ⁷⁵. וּמוֹחֶלֶת כְּתָבָהּ אֵינָה צְרִיכָה
13 קִנְיָן⁷⁶ וְלֹא עֲדִים⁷⁷; כִּשְׂאָר כָּל הַמוֹחֲלִים, שְׂאִינָן
14 צְרִיכִין לֹא עֲדִים וְלֹא קִנְיָן, אֲלָא בְּדָבָרִים בְּלִבְדָּה⁷⁸.
15 וְהוּא, שִׁיְהִיו דְּבָרִים שֶׁהִדְעַת סוּמְכָת עָלֶיהָ⁷⁹, וְלֹא
16 יִהְיוּ דְּבָרֵי שְׁחוֹק וְהִתּוּל אוֹ דְּבָרֵי תִמְהָה⁸⁰, אֲלָא בְּדַעַת
17 נְכוּנָה.

(70) כלומר כל כתובתה. (71) שאם ימות או יגרשנה לא תגבה כתובתה. (72) כגון רפואתה ופדיונה ושאר התנאים המנויים לעיל. וכשתתאלמן אבדה מזונותיה כיוון שמכרה כל כתובתה. (73) כשימות. (74) "שיהיו הבנים הזכרים יורשים כתובת אמם ונדונייתה שהכניסה בתורת נכסי צאן ברזל, ואחרי כן חולקים שאר הירושה עם אחיהם (בני נשים אחרות) בשווה". (75) ונראה מדברי רבינו שאפילו בחייו אינה ניוזנת ממנו. (76) קבלת קניין הדרושה במכירה או במתנה. (77) אלא אם היא מודה - מחילתה מחילה, "כי לא הצריכה התורה עדים בדיני ממונות אלא לכופר". (78) "יש דברים הרבה שאינם צריכים קניין ואין לקניין טעם בהם, כגון המשחרר את עבדו והמגרש את אשתו. . . או המוחל לחברו חוב או פיקדון שש לו בידו. . . נהגו רוב המקומות להקנות למקצת אלו הדברים. . . קניין זה אינו מועיל כלום אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל, אלא שגמר בליבו ואחרי כן אמר, לפיכך אם אמר בלב שלם אני אמרתי וגמרתי לעשות דבר זה אינו צריך דבר אחר כלל". (79) ואין המוחלת יכולה לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי שמחלתי לו כתובתי", שהרי כל הנשים יש להן כתובה ואין כאן איבה אם לא תמחול לו, ואדרבה היא יכולה לומר לו: "ענינך נתת בגירושין שאתה מבקש ממני שאמחול לך כתובתי". (80) ש"יש הן שהוא כלאו ויש לאו שהוא כהן", שאם אמר "הן" בלשון תמיהה, הרי זה לאו.

24) מדת היבש, והוא ששית הסאה, ונוכר במלכים-ו, כה.
25) צעירה. ושמא יצא עליה שם רע, אם תדור עמהם.
26) כתובות קג, א. (27) שם סה, ב. והראב"ד חולק.

מזונות", כי אין זה מחמת כבוד בעלה אלא שלא היה תובעה הגון לה. ואין אני קורא בה "משך אלמנותיך" (רש"י שם).

ה. אֶלְמָנָה שְׁחֻלָּה: אִם צְרִיכָה לְרִפּוּאָה שָׁאִין לָהּ קֶצֶבָה²⁸ - הָרִי זֶה בְּמִזְוֹנוֹת²⁹ וְיִירָשִׁין חֲבִיבִין בָּהּ; וְאִם הִיא צְרִיכָה רִפּוּאָה שִׁישׁ לָהּ קֶצֶבָה - הָרִי זֶה מִתְרַפָּאָה מִכְּתֻבָּתָהּ³⁰. נְשֻׁבִית - אִין הִיִּירָשִׁין חֲבִיבִין לְפִדּוּתָהּ³¹. אֶפְלוּ הִיתָה יָכֻמָּה³², וְאֶפְלוּ נְשֻׁבִית בְּחִי לְפִדּוּתָהּ וּמָתָה וְהִיא בְּשֻׁבִיָּה - אִין חֲבִיבִין לְפִדּוּתָהּ מִנְּכִסֶּי³³; אֶלָּא נְפִדִית מִשָּׁל עֲצָמָה, אוֹ תַטֵּל כְּתֻבָּתָהּ וְתַפְּדָה עֲצָמָה.

ב. כֶּשֶׁם שְׁנִזְוֹנָת אַחֵר מוֹתוֹ מִנְּכִסִּיו, כֶּן נִתְּנִין לָהּ כְּסוּת וְכָלִי תְּשֻׁמִּישׁ, וּמִדּוֹר (אוֹ יוֹשֶׁבֶת בְּמִדּוֹר¹³) שְׁהִיתָה בּוֹ בְּחִי בַעֲלָהּ, וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת בְּפָרִים וּבְעֶבְדִים וּבְשִׁפְחוֹת שֶׁנִּשְׁתַּמֶּשֶׁת בָּהֶן בְּחִי בַעֲלָהּ¹⁴. נָפַל הַמִּדּוֹר - אִין הִיִּירָשִׁין חֲבִיבִין לְבָנוֹת¹⁵. וְאִם אֲמָרָה: הִנִּיחוּ לִי וְאֲנִי אֲבָנֶנּוּ מִשָּׁלִי - אִין שׁוֹמְעִין לָהּ¹⁶. וְכֵן לֹא תִחַזַּק בְּדֻקָּה¹⁷ וְלֹא תִטָּח אוֹתוֹ¹⁸, אֶלָּא תֵּשֶׁב בּוֹ כְּמָה שֶׁהוּא אוֹ תֵּצֵא. וְיִירָשִׁין שְׁמִכְרוּ מִדּוֹר אֶלְמָנָה - לֹא עָשׂוּ וְלֹא פָלוּס¹⁹.

13) בדפוסים קדומים, אין תיבות אלו מוקפות. ובכתי" התימנים הנוסח: "ומדור, יושבת במדור וכו'".
14) כתובות קג, א. ושם הוסיפו: בכלי כסף וכלי זהב כדרך שמשתמשת בחיי בעלה. 15) אלא שוכרים לה מדור לפי כבודה, כדלהלן הלכה ג. 16) שמכין שנפל, נסתלקה זכותה ממנו (כתובות, שם). 17) תתקן סדקו ובקיעו. מלשון הכתוב (מלכים ב יב, ו): "והם יחזקו את בדק הבית". 18) תטוחנו בטיח של טיט וסיד וכדומה. 19) שהמדור משועבד לאלמנה עוד מחיי בעלה (כתובות, שם) שהרי יושבה בו לפני מותו.

ג. נָפַל הַבֵּית אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לְבַעֲלָהּ בֵּית אֶלָּא בְּשִׁכְרָה²⁰ - נִתְּנִין לָהּ²¹ מִדּוֹר לְפִי כְּבוֹדָהּ. וְכֵן מִזְוֹנוּתָהּ וּכְסוּתָהּ - לְפִי כְּבוֹדָהּ²². וְאִם הָיָה כְּבוֹד הַבַּעַל גָּדוֹל מִכְּבוֹדָהּ - נִתְּנִין לָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ; מִפְּנֵי שְׁעוֹלָה עָמּוּ, וְאִינָה יוֹרֶדֶת אֶפְלוּ לְאַחֵר מִיתָהּ²³.

20) שגר בדירה שכורה. 21) שוכרים לה (ירושלמי כתובות פ"ד, ה"ג). והטעם שאין מתקנים לה המדור שנפל, וגם מעכבים עליה מלבנותו, כי אם תדור בבית הראשון, לעולם לא תצא ממנו. אבל כששוכרים לה בית אפילו לפי כבודה, שמא לא יהיה נוח לה ותצא לבית אביה (רש"ל, הובא בט"ז אהע"ז סי' צד). 22) כשם שהיתה גרה וניזונית ובעלה במדינת הים (ירושלמי כתובות פ"ב, ה"ג). 23) כתובות מח, א.

ד. בְּרַפְת הַבֵּית מִרְבָּה. פִּיצֵד? חֲמִשָּׁה שְׁהִיָּה מִזְוֹנָת כָּל אֶחָד מֵהֶן קִבְּיָה²⁴ שְׁשִׁיאֵכֶל לְבָדוּ, אִם הִיוּ חֲמִשָּׁתָן בְּבֵית אֶחָד וְאוֹכְלִין בְּעָרֹב - מִסְפִּיק לָהֶן אֲרֻבַּע קָבִין. וְהוּא הִדִּין לְשֹׁאֵר צְרִיכֵי הַבֵּית. לְפִיכָּךְ, אֶלְמָנָה שְׁאֲמָרָה: אִינִי זֹהָ מְבִית אָבִי, פֶּסְקוּ לִי מִזְוֹנוֹת וְתָנוּ לִי שָׁם - יוֹכְלִין הִיִּירָשִׁין לֹמֶר לָהּ: אִם אַתְּ אֶצְלָנוּ - יֵשׁ לָךְ מִזְוֹנוֹת, וְאִם לֹא - אִין אָנוּ נִתְּנִים לָךְ אֶלָּא כְּפִי בְרַפְת הַבֵּית. וְאִם הִיתָה טוֹעֲנָת: מִפְּנֵי שֶׁהִיא יִלְדָּה²⁵ וְהֵם יִלְדִים - נִתְּנִין לָהּ מִזְוֹנוֹת הַמִּסְפִּיקִין לָהּ לְבָדָה וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ²⁶. וּמוֹתָר מִזְוֹנוֹת הָאֶלְמָנָה וּמוֹתָר הַכְּסוּת - לִיִּירָשִׁין²⁷.

28) שהיא חולה תדיר, וזקוקה תמיד לטיפול רפואי.
29) שגם להן אין קצבה. 30) כתובות נב, ב. וכתב הרא"ש (שם): רפואה שיש לה קצבה דומה לפדיונה הבא בבת אחת, וכשם שהיורשים פטורים מלפדותה, כך הם פטורים מרפואתה. וראה לעיל פ"ד, ה"ז. 31) כתובות נב, א: "שאין אני קורא בה ואחזיק לי לאשה". 32) הזקוקה לאחד מן האחים שייבמו אותה לאשה - בכל זאת אינם חייבים לפדותה כל זמן שלא ייבמו אותה. וזהו לפי נוסחאות מדוייקות בגמרא כתובות שם (הרמב"ן בספר ה'מלחמות' יבמות פ"ד, ד"ה ועוד מתניתין), וכן הוא בר"ף שם. 33) כתובות, שם. ולפי שאין חייבים לפדותה, אינם אוכלים פירות נכסיה. שלא תיקנו "פירותיה אלא משום פדיונה". ראה לעיל פ"ב, ה"ד. ובסמוך ה"ח.

ו. מָתָה הָאֶלְמָנָה³⁴ - יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חֲבִיבִין בְּקִבּוּרָתָהּ³⁵. וְאִם נִשְׁבְּעָה שְׁבוּעַת אֶלְמָנָה וְאַחֵר כֶּן מָתָה - יוֹרְשֵׁיהָ יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ³⁶ וְהֵן חֲבִיבִין בְּקִבּוּרָתָהּ, אֶבֶל לֹא יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל. מַעֲשֶׂה יְדֵי הָאֶלְמָנָה - לִיִּירָשִׁין³⁷. וְיִירָשׁ שְׁאֲמָר לְאֶלְמָנָה: טָלִי מַעֲשֶׂה יְדֵיךְ בְּמִזְוֹנוֹתֶיךָ - אִין שׁוֹמְעִין לָהּ³⁸; אֶבֶל הִיא שְׂרָצָתָה בָּזָה - שׁוֹמְעִין לָהּ³⁹.

34) ולא גבתה כתובה מהיורשים, וגם לא הספיקה להשבע שבועת אלמנה. 35) כתובות צה, ב. וכן שנינו לעיל (יב, ד) "וקבורתה תחת ירושתו לכתובתה". 36) כמבואר לעיל (פט"ז, ה"ב. ובשבועות מח.). וגובים אותה מיורשי הבעל. והראב"ד חולק, ולדעתו אפילו כשלא נשבעה האלמנה - אין יורשי בעלה חייבים בקבורתה, כי שבועתה היא שלא נפרעה מבעלה ולא התפיסה צרור כסף בחייו, וכל עוד שלא נשבעה אומרים יורשי הבעל שמא כבר נפרעה והורישו הכסף ליורשיה - ועליהם לקבורה, ומה גם שהם נוטלים נדונייתה בלא שבועה, כמבואר בסמוך ה"ט. 37) כתובות, שם. 38) במשנה, שם: "אלמנה ניזונת מנכסי יתומים" - וזהו ענין ניזונת שהיא ניזונת מהם על-כ"פנים, מבלי שיוכלו להפטר ('מאירי' שם) כשם שהבעל אינו יכול לומר כן לאשתו, שמא לא יספיקו מעשי ידיה למזונותיה, כמבואר למעלה פ"ב ה"ד. 39) כי המזונות לטובתה תוקנו כנגד מעשי ידיה, ואם היא מוותרת על תקנת חכמים שומעים לה ('ירושלמי כתובות פ"א, ה"א).

כתובתה או אם תתארס, כמבואר לעיל ה"א. (52) וכן אמרו ב"ירושלמי" (כתובות פ"א, ה"א): שעליה להראות ליתומים מה תפסה, כדי שנדע לחשב עמה כנ"ל.

יא. וכן אם תפסה מטלטלין בכתבתה בתי בעלה⁵³, וימת - גובה מהן; אבל אם תפסה אחר מותו לכתבתה - אינה גובה מהן⁵⁴, אף-על-גב⁵⁵ שתקנו הגאונים⁵⁶ שתגבה הכתבה ויתנאי הכתבה מן המטלטלין. לפיכך⁵⁷ תזון האלמנה מן המטלטלין אף-על-פי שלא תפסה.

(53) שעדיין לא זכו בהם יורשים. (54) שכבר זכו בהם יורשים, ואין תפיסתה מועילה כלפי היורשים, שכבר אמרנו אין מטלטלין של יתומים משועבדים לבעל-חוב, כמבואר בפסחים לא, א. והטעם שלמזונות מועילה תפיסתה, משום שהמזונות אינם נגבים מנכסים משועבדים (נכסים שנמכרו) כמבואר להלן ה"ג, לפיכך תיקנו לה תפיסה, אבל כתובה נגבית מנכסים משועבדים, כמבואר לעיל פט"ז ה"ד, ויכולה לטרוף מן הלוקחות, ולפיכך תפיסתה מהיתומים לא מועילה לה ('תוספות' כתובות צו. ד"ה: אלמנה שתפסה). ורבינו נמשך כאן אחרי דעת הרי"ף בכתובות פ"א בהבנת סוגיית הש"ס בכתובות שם, ויש שיטות אחרות בדינים אלו, ראה ברי"ף וב'תוספות' שם צו. (55) בכת"י התימנים, כאן התחלת הלכה. ובדפוסים שלפנינו, משפט זה מחובר עם ההלכה הקודמת, ואין לו כל מובן. וב'כנסת הגדולה' סי' צג אות ט, שיער מדרשו שזהו משפט חדש, וכיוון לכת"י התימנים. (56) לעיל פט"ז, ה"ז. (57) בכת"י התימנים: "ולפיכך", וזה מחובר למה שלמעלה.

יב. ואם⁵⁸ הניח בעלה מטלטלין ולא תפסה אותן - הירשין נטילין אותן⁵⁹ והן מעלין לה מזונות, ואינה יכולה לעקב עליהן ולומר: יהיו המטלטלין מנחין בבית דין עד שאזון מהן, שפא יאבדו ולא יהיו לי מזונות⁶⁰. ואפלו התנתה עליו בפרוש⁶¹ שתזון מן המטלטלין - אינה מעצבת. וכזה דנין תמיד בכל בתי דינין.

(58) בכת"י התימנים: "אם" וכן בדפוס רומי. ואין כאן התחלת הלכה, והכל מחובר למה שלמעלה: "אע"ג שתיקנו כו' ולפיכך תזון כו' אם הניח כו'. (59) לעצמם. (60) שאם בקרקע שניזונת ממנה מדין התלמוד - אם מכרה היתומים אינה טורפת (ראה להלן ה"ג) - במטלטלין שאינה אלא תקנת הגאונים - ודאי אינה יכולה לעקב מכירתם (מגיד-משנה). (61) בשעת כתיבת כתובתה.

יג. אבל אם הניח קרקע - יכולה היא לעקב עליהן שלא ימכרו⁶². ואם מכרו - אינה מוציאה מיד הלוקחות; שאין האשה והבנות נזונות אלא מנכסים בני חרין⁶³.

(62) תשובת הגאונים (הובאה בספר 'העיתור'). (63) כתובות סט, א. וכתב הרשב"א: אם קנו מידו באופן מיוחד על מזונות האשה לאחר מותו, היא טורפת מיד

ז. וכל מלאכות שהאשה עושה לבעלה⁴⁰, אלמנה עושה ליתומים, חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו וידיו ורגליו⁴¹.

(40) המנויות לקמן פכ"א, ה"ז. (41) כתובות צו, א. שהן מלאכות המקרבות חיבה והרגל דבר (רש"י) וראה לקמן פכ"א, ה"ח.

ח. מציאת האלמנה ופירות נכסים שהכניסה לבעל - לעצמה, ואין ליורש בהם⁴² כלום.

(42) שהרי כל הטעם שתיקנו מציאת אשה לבעלה הוא כדי שלא תהא איבה בינה לבין בעלה, וזה לא שייך בנוגע ליורשים, שעל כרחם הם נותנים לה מזונותיה (כתובות צו). ואשר לפירות נכסיה, הואיל ואינם חייבים בפדינה אין להם פירות, שהרי "תיקנו פירותיה כנגד פדינה" (רי"ף כתובות פ"ד), וראה למעלה הערה לב.

ט. והנכסים עצמם שהם נדונייתה⁴³ - נוטלת אותן בלא שבועה, ואין ליורשים בהם דין לעולם⁴⁴, אלא אם כן הותירו⁴⁵ בתי הפעל והיו נכסי צאן ברזל שהמותר לבעל⁴⁶. ואם מתה האלמנה בלא שבועה - יורשיה יורשים נדונייתה, אף-על-פי שהוא נכסי צאן ברזל⁴⁷. ואם היה בהן מותר - המותר ליורשי הפעל.

(43) ועדיין קיימים. (44) שהרי שלה הם. (45) נתיקרו או נשתבחו. (46) כמבואר לעיל פט"ז, ה"א. וממילא יש ליורשים דין בו. ומובן שאם אבדה הנדוניה או פחתה ובאה לגבות מן היורשין מה שפחתה צריכה להשבע, שאינה עדיפה משאר בעל-חוב הבא להפרע מנכסי יתומים, שדינו להשבע (מגיד-משנה). (47) ושמו אותם בסכום כסף, וקיבל עליו אחריות על אותו סכום - בכל זאת אינם חשובים כנכסיו, שיצטרכו להשבע ליתומים - אלא בחזקת האלמנה הם, וממילא היא מורשתם ליורשיה. ואם ייחד לה בעלה קרקע לכתובתה או מטלטלין ועדיין הם קיימים - נוטלתם בלא שבועה, וממילא מורשתם לבניה, כמבואר לעיל פט"ז, ה"ג.

י. אלמנה שתפסה מטלטלין כדי שתזון מהן⁴⁸ - בין שתפסה מחיים בין שתפסה אחר מותו⁴⁹, אפלו תפסה בפרוש⁵⁰ זהב - אין מוציאין מידה; אלא פותבין עליה בית דין מה שתפסה, ופוסקין לה מזונות, וימחשבין עמה, והיא נזונת ממה שבגדה עד שתמות או עד שלא יהיו לה מזונות⁵¹, ויקחו היורשין את השאר⁵².

(48) אע"פ שמצד הדין אין המזונות נגבים מן המטלטלין (כתובות סט): תפיסתה מועילה לה (שם צו). (49) שכבר זכו בהם היתומים, ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לשום חוב. (50) מפורש לעיל פ"י, ה"ז. ואע"פ שהוא יתר מכדי כתובתה או מכדי מזונותיה הראויים להנחת לה בכל שלשים יום, כמבואר להלן הכ"א. (51) כגון אם תגבה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ו' כסלו – ספר נשים – הלכות אישות קלג

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

את בית־המקדש מחדש, שזהו חיוב בכל יום ויום לבנות את בית־המקדש מחדש, ויתירה מזו – באופן נצחי.

(על־פי יין מלכות' ספר נשים סימן יב)

64) ואין אומרים: הקודמת בזמן קודמת במזונות ('ירושלמי' פ"ה, ה"א). 65) לפי שהלווה יכול למכור ולהפקיעם מידי שעבוד המלוה, כך אין דין קדימה במזונות, שהרי הוא יכול למכור נכסיו ולהפקיעה משעבוד מזונותיה (מגיד־משנה), ובדפוס רומי, הנוסח: "שאין דין קדימה במזונות", ותיבת "כמו" חסרה שם. וכן הביא ה'בית יוסף' אבן־העזר סי' צג מספרי הרמב"ם שהיו בידו.

טו. אֶלְמָנָה שֶׁנִּפְלָה לִפְנֵי יָבֵם, בְּשִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים
הֶרָאוּשׁוֹנִים⁶⁶ - נְזוּנָה מְשֻׁלָּה פֶּעַל⁶⁷. וְאִם הָכַר הָעֶבֶר⁶⁸,
וְכֵן אִם הִנִּיחָה מְעַפְּרָת⁶⁹ - נְזוּנָה וְהוֹלֶכֶת עַד
שֶׁתֵּלֵךְ⁷⁰. יִלְדָּה בֶּן שָׁל קָמָא⁷¹ - נְזוּנָה וְהוֹלֶכֶת כָּל
יָמֶיהָ אֶלְמָנוּתָהּ, כְּשֶׁאָר כָּל הַנָּשִׁים⁷². לֹא נִמְצְאוּ
מְעַפְּרָת אַחֵר שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים, או שֶׁהִפִּילָה⁷³ - אֵינָה
נְזוּנָה לֹא מְשֻׁלָּה פֶּעַל⁷⁴ וְלֹא מְשֻׁלָּה יָבֵם⁷⁵, אֲלָא תוֹכַעַת
יָבָמָה לְכַנֵּס אוֹ לְחַלֵּץ.

66) שאינה ראויה או ליבום ולא לחליצה, כמבואר בהל' יבום וחליצה פ"א ה"ט, וממילא שאינה יכולה להנשא לאחרים. 67) יבמות מא, ב. שהרי מעוכבת היא להנשא בגללו. 68) אחרי שלושת החדשים הראשונים (יבמות לו.). 69) שבמותו כבר ידעו שהיא מעוכרת. ובכת"י אברבנאל, הנוסח: "משל בעל, אם לא הוכר העובר, ואם הניחה". 70) שעד אז אינה ראויה לא ליבום ולא לחליצה (כמבואר שם לו.). וקל־וחומר שאינה יכולה להנשא לאחר, והואיל ומעוכבת היא מבעלה - נזונת ממנו. 71) ראוי לחיות, שאינו נפל. 72) שאין זו זקוקה ליבום, והרי היא כאלמנה אחרת. 73) ומעתה ודאי שהיא זקוקה ליבם, שהרי נתברר שבעלה המת לא הניח אחריו בן. 74) שכבר אינה מעוכבת להנשא ממנו, אלא מחמת שאגודה היא ביבם ואין לה על נכסי בעלה כלום, ואינה דומה לשאר אלמנה שכל זמן שלא נשאת לאחר ואומרת: "מחמת פלוני בעלי שכבודו גדול עלי" - נזונת מנכסיו, וכאן כל העיכוב הוא רק מצד היבם (יבמות מא: וברש"י). 75) שעדיין לא נתייבמה לו.

טז. תִּבְעָה יָבָמָה לְכַנֵּס אוֹ לְחַלֵּץ, וְעַמֵּד בְּבֵית דִּין,
וּבְרֵחַ⁷⁶ אוֹ שֶׁחָלָה, אוֹ שֶׁהָיָה הַיָּבֵם בְּמִדְּנֵת הַיָּם⁷⁷ -
הָרִי זוֹ נְזוּנָה מְשֻׁלָּה יָבֵם בְּלֹא שְׁבוּעָה פֶּלֶל⁷⁸.

76) אחר שעמד בבית־דין ('ירושלמי' כתובות פ"ה, ה"ד). 77) ושם תבעתו לדין מעצמה או ע"י שליחה, מיד חייב במזונותיה ואפילו לא ברת, והואיל והוא במדינה אחרת (כסף־משנה). 78) כי אין לחוש שהניח לה צרור כסף, שעדיין אין היא מקורבת לו, וגם מעשי ידיה אינם משועבדים לו (כתובות קז:).

יז. נִפְלָה לִפְנֵי יָבֵם קָטָן⁷⁹ - אֵין לָהּ מְזוּנוֹת עַד
שֶׁיִּגְדֵּל וְהָיָה כְּשֶׁאָר הַיָּבָמִין⁸⁰.

הלקוחות. וקבלת קנין הנזכרת בשטר כתובה שלנו אינה מועילה לכך, כי היא מכוונת למזונותיה בחיי הבעל (מגיד־משנה).

1 יד. הִנִּיחַ נָשִׁים רַבּוֹת, אֶף־עַל־פִּי שֶׁנִּשְׁאָן זֶה אַחֵר זֶה
2 - נְזוּנוֹת בְּשָׁרָה⁶⁴, שְׁאִין דִּין קְדִימָה בְּמִטְלָטְלִין⁶⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הניח נשים רבות, אע"פ שנשאן זה אחר זה, נזונות בשווה שאין דין קדימה במטלטלין".

ומשמע שאם נזונות מקרקע, יש דין קדימה. והסברא היא ששעבוד מזונות אינו חל על מטלטלין היכולים להגנב אלא על הקרקע, ולכן בקרקעות נזונות לפי קדימת השיעבוד.

והראב"ד השיג על כך וכתב שאפילו נזונות מן הקרקע נזונות כולן בשווה, כי חיוב המזונות נוצר לאחר מותו, וממילא הגיע לכולן באותו הזמן.

וכתב הרב המגיד, שגם הרמב"ם סבר כהראב"ד שניזונות גם מהקרקע בשווה, וגורס ברמב"ם שהלשון הוא "כמו שאין דין קדימה במטלטלין".

ובביאור הדברים, כתב הרוגוצ'בי שהרמב"ם והראב"ד חולקים האם כל יום הוא שעבוד חדש או שנשתעבד מחיי הבעל, כי בנישואין יש את שני האופנים, האחד שהחיוב חל בזמן הנישואין, וכל משך הזמן שאח"כ הוא המשך לחיוב הראשון, והשני שכל יום ויום ישנו חיוב חדש, ובזה נחלקו הרמב"ם והראב"ד, שלדעת הרמב"ם הוא חיוב נמשך מיום הנישואין, ולכן יש דין קדימה. אבל הראב"ד סובר שכל יום הוא חיוב חדש, ולכן נזונות בשווה גם בקרקע.

ועפ"ז מבאר הרוגוצ'בי עניין נוסף בהל' גירושין, ששם כתב הרמב"ם ש"אם נשתטית.. אינו חייב לרפאותה", וגם שם השיג עליו הראב"ד "למה לא יהיה חייב לרפאותה", ומבאר הרוגוצ'בי שהרמב"ם סובר שלרפאותה הוא מהדברים שמחמת הנישואין שבכל יום ויום הוא חיוב חדש, והרי בשוטה אין אדם דר עם נחש בכפיפה, לכן פקע החיוב.

אמנם, החיוב של דירה לא פקע, כי בזה אי אפשר לומר שהוא חיוב בכל יום מחדש, שהרי הגדר של דירה שהיא דבר של קבע.

ויש לקשר זה עם דברי הרוגוצ'בי בנוגע לחורבן, שזהו דבר נמשך. וכתב שזה מפורש בירושלמי "כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו הוא החרבו", ועפ"ז מובן עד כמה צריכה להיות גדולה הצעקה "עד מתי", אחרי שאתמול צעקו ועדיין לא נבנה. ממש כמו יהודי העומד ליד בית־המקדש בשעת חורבנו, שבוודאי היה מרעיש עולמות. כמו"כ מובן בנוגע לחיוב שהתחייב הקב"ה לבנות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

79) ואינו ראוי לייבם או לחלוץ עד שיהיה בן שלש-עשרה ויביא שתי שערות. (80) יבמות שם, א. וגם מבעלה אין לה, "כי משמים קנסוה" (שם). ואם הכניסה נדוניה משלה, והיא ביד שלישי, או שהיא אומרת יתנו הנכסים לירי, ואני אקיים הקרן עד שיגדל הנער ואזון מן הריוח, נותנים הכסף לידה (אהע"ז סי' קס, ס"ג בשם הרי"ף).

1 יח. מי שייחד קרקע לאשתו במזונותיה בשעת
2 מיתה⁸¹, ואמר: יהיה מקום פלוני למזונות - הרי
3 רבה לה מזונות. ואם היה שוכרו⁸² פחות ממזונות
4 הראויות לה - נוטלת השאר משאר נכסים; ואם
5 היה שוכרו יותר מן הראוי לה - נוטלת הפלי⁸³. אבל
6 אם אמר לה: יהיה במקום⁸⁴ פלוני במזונותיה⁸⁵,
7 ושתקה⁸⁶ - אין לה אלא פרות אותו מקום בלבד,
8 שהרי קצץ⁸⁷ לה מזונות.

(81) ובעדים, כדין מתנת שכיב-מרע (חולה סמוך למיתתו) שאינה צריכה קבלת קנין ולא תעודה בכתב, שדבריו ככתובים וכמסורים הם, מתקנת חכמים כדי שלא תטרף דעתו עליו כשידע שאין דבריו קיימים (מלשון רבינו הל' זכיה פ"ח, ה"ב). (82) ריוח המקום. (83) לא נתכוין זה אלא ליתן לה מזונות בריוח מהמקום ההוא. (84) ובכתי" התמימים: "מקום". וכן בדפוס רומי. (85) משמעה: בחוב מזונות שיש לך עלי, תהא זו פרעון לך. (86) ולא מיחתה, כי אילו לא עמדה שם, או נכחה ומיחתה - אינו יכול לגרוע ממזונותיה שלא בהסכמתה. (87) קצב (כתובות נד:).

9 יט. אלמנה שפאה לבית דין לתבוע מזונות - יש מי
10 שהורה, שפוסקין לה מזונות ואין משביעים
11 אותה⁸⁸. ואין ראוי לסמך על הוראה זו, מפני
12 שנתחלה לו הדבר באשה שהלה בעלה למדינת
13 הים⁸⁹. ורבותי הורו, שאין לה מזונות מבית דין עד
14 שתשבוע; שהרי זו פאה להפרע מנכסי יתומים, וכל
15 הנפרע מנכסי יתומים - לא תפרע אלא בשבועה⁹⁰.
16 ולזה דעתי נוטה, וכן ראוי לדון⁹¹.

(88) שלא עיכבה משל בעלה כלום. (89) שאמרו (כתובות קה:): "תשבוע בסוף (בשעת גביית כתובתה או כשיבוא בעלה) ולא תשבוע בתחילה". ואין מכאן ראיה לאלמנה, כי יש לחוש שהניח לה צרור לאחר מותו כדי שלא תתבזה אצל היתומים, וגם מזונות אשה בחיי בעלה הם מן התורה, ומזונות אלמנה אינם אלא תקנת חכמים (ראה לעיל פ"ב, הי"ח). (90) כתובות פז, א. (91) וכן אמרו (שם צח:): "והלכתא, צריכא שבועה". וכל הסוגיא עוסקת שם במזונות (הגר"א אהע"ז סי' צג ס"ק לא).

17 כ. אלמנה שפאה לבית דין לתבוע מזונות -
18 משביעים אותה בתחילה⁹², ומוכרין בלא הכרזה⁹³,
19 ונותנין לה מזונות. וכן יש לה למכור למזונות שלא
20 בבית דין ממחיצה⁹⁴, אלא בשלשה אנשים נאמנים,
21 בלא הכרזה. וכן אם מכרה למזונות בינה לבין
22 עצמה שוה בשוה⁹⁵ - מכרה קיים. וכשיבואו
23 הירשין להשביע אותה - נשבעת⁹⁶.

24 כא. וכמה מוכרין למזונות? פדי לזון מהם ששה
25 חדשים, לא יותר על זה⁹⁷. ומוכרין על מנת שיהיה
26 הלוקח נותן לה מזון שלשים יום⁹⁸. והזרת ומוכרת
27 פעם שניה לששה חדשים. וכן מוכרת והולכת
28 לעולם, עד שישאר מן הנכסים פדי כתבתה, גובה
29 כתבתה⁹⁹ מן השאר והולכת לה.

(97) כתובות צז, א. שם תתארס או תתבע כתובתה ותפסיד מזונותיה. (98) שאם תינשא לאחר, יחזיר מה שבידו ליורשים (רש"י שם). (99) ואפילו כתובתה עולה יותר ממזון כדי ששה חדשים - מוכרת השאר ביחד (שם).

30 כב. אלמנה שפסקו לה בית דין מזונות - אין
31 מחשבינן עמה¹⁰⁰ על מעשה ידיה, עד שיבואו
32 היורשים ויתבעוה. אם מצאו לה מעשה ידיה -
33 נוטלין אותה¹⁰¹, ואם לאו - הולכין לדרבם¹⁰². ואני
34 אומר, שאם היו היורשים קטנים - בית דין מחשבינן
35 עמה¹⁰³, ופוסקין מעשה ידיה¹⁰⁴, כדרך שפוסקין לה
36 מזונות.

(100) לבדוק אם מעשי ידיה מספיקים למזונותיה. (101) שהוא שלהם תחת מזונותיה, כמבואר לעיל ה"ו. (102) כדרך ששנינו באשה שהלך בעלה למדינת הים, לעיל פ"ב ה"ז. וכן נראה (כתובות קז:). שבאלמנה הכל מודים שפוסקים לה מזונותיה מבלי לדקדק על מעשה ידיה. (103) בודקים אחריה אם היא עושה המוטל עליה לעשות, ואם היא נותנת אותו ליורשים. (104) כלל הוא: "בית-דין אביהם של יתומים הוא" (גיטין לז). וצריך לשקוד על טובתם. וביחוד כשהם קטנים ואינם יודעים לטעון. וראיה לדברי רבינו מסוגיית התלמוד (ערכין כב:): שאמרו שם: אין נזקקים לנכסי יתומים (קטנים) למכרם אלא . . . לכתובת אשה, משום מזונות שאם לא תגבה כתובתה היא תפסידם באכילת מזונותיה מממונם. ושאלו שם, הלא מעשי ידיה שלהם ואינה מפסידתם, ותיצו: לפעמים אין מעשי ידיה מספיקים, ויש הפסד במזונותיה. ואם נאמר שאין מחשבינן על מעשי ידיה ואין ליתומים עליה כלום, אם-כן תמיד יש להם הפסד. מכאן, שבית-דין מחשב על מעשה ידיה כשפוסק לה מזונות ('אבני מילואים' סי' ע ס"ק ג).

37 כג. אלמנה שאין שטר כתבה יוצא מתחת ידה -
38 אין לה מזונות; שמה מחלה כתבתה, או מכרה או
39 משכנה אותה¹⁰⁵. אף-על-פי שלא טען יורש -
40 טוענין אנו לו ואומרים לה: הביאי כתבתך
41 והשבעי¹⁰⁶ וטלי מזונותיך. אלא אם אין דרבם לכתב
42 כתבה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ו' כסלו - ספר נשים - הלכות אישות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חבירו: "מנה לי בידך", והלה כופר בכל, נשבע הנתבע שבועת היסט ונפטר (הל' טוען ונטען פ"א, ה"ג) אף כאן היא נשבעת שלא נטלה והנכסים נשארים בחזקתה. שבועת היסט - מפורשת לעיל פט"ו ה"ג. (114) משנישאת עברו הנכסים לרשות היתומים והיא באה להוציא מידם, ישבעו שבועת היסט ויפטר (כתובות צו: ובמגיד-משנה).

25 כח. דין תוספת כתבה פדין העקר¹¹⁵. לפיכך,
26 אלמנה שתבעה¹¹⁶ או מכרה או מחלה או משכנה
27 תוספת כתבה¹¹⁷ עם העקר - אין לה מזונות¹¹⁸.
28 ואם תבעה מקצת והניחה מקצת¹¹⁹ - הרי זו כמי
29 שתבעה מקצת העקר והניחה מקצתו. וכל המוכרת
30 או המוחלת סתם - מכרה ומחלה התוספת עם
31 העקר¹²⁰; ששניהם כתבה שמים בכל מקום.

(115) מנה לאלמנה, ומאיתים לבתולה (כתובות נד:).
(116) בבית-דין כמבואר לעיל ה"א. (117) בין בחיי בעלה
בין לאחר מותו, כמבואר שם. (118) באלמנותה, ואם
מחלה - אפילו בחייו אין לה מזונות, כמבואר לעיל פ"ז
ה"ט. (119) תבעה העיקר והניחה התוספת ('לחם משנה'),
וכן פירשו ה'תוספות' (כתובות נד: ד"ה 'ולתובעת').
(120) שם נד, ב. השווה לעיל פט"ז ה"ב: "ואין נקראים
כתובה אלא עיקר כתובה שהוא מאה או מאיתים עם
התוספת בלבד".

פרק תשעה עשר

(1) ביאר בו רבינו דין "כתובת בנין דכרין", זכויות הבנות מנכסי אביהן, שאין לעקור תנאי הכתובה, בת הממאנת. בת היבמה, בת הארוסה, ובת השנייה לענין מזונות, הבנים והבנות לענין מזונות.

32 א. מתנאי הכתבה, שיהיו בנים הזכרים יורשים
33 כתבת אמן² ונדונייתה שהכניסה בתורת נכסי צאן
34 ברזל³, ואחר כך חולקין שאר הירשה⁴ עם אחיהם⁵
35 בשוה⁶.

(2) העיקר והתוספת שכתב לה אביהם. (3) מפורש לעיל פט"ז ה"א, והיא מתה בחיי אביהם וירש אותה אביהם כדין בעל היורש את אשתו, ואח"כ מת גם האב. (4) שנשארה מעזבון האב. (5) שנולדו לאביהם מנשים אחרות. (6) כתובות נב, ב. ראה לעיל פ"ב ה"ב, וזוהי הנקראת: "כתובת בנין דכרין" (הבנים הזכרים) לעיל פט"ז, ה"ז.

36 ב. כיצד נשא אשה, כתבה⁷ ונדונייתה⁸ אלף, וילדה
37 בן ומתה בחייה⁹. ואחר כך נשא אשה אחרת¹⁰
38 כתבה ונדונייתה מאתים, וילדה בן, ומתה בחייו.
39 ואחר כך מת הוא, והניח אלפים. בנו מן הראשונה
40 יורש אלף שכתבת אמו¹¹, ובנו מן השנייה יורש
41 מאתים שכתבת אמו, והשאיר¹² יורשים אותו
42 בשוה¹³. נמצא כי בן הראשונה אלף וארבע
43 מאות¹⁴, וכי בן השנייה שש מאות¹⁵.

(7) שכתב לה משלו. (8) שהכניסה לו משלה. (9) הרי ירש

(105) ובכל אלה אין לה מזונות, כמבואר להלן הכ"ח.
(106) שלא עיכבת משל בעלן כלום, כדין הבא להפרע מנכסי יתומים, כמבואר לעיל ה"ט. וראה למעלה פ"ב, ה"ח: "ולעולם טוענים ליורש".

1 כד. האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה
2 ואמרה: מת בעלי - רצתה - נזונת פדין כל
3 האלמנות, רצתה - נוטלת כתבה¹⁰⁷. אמרה: גרשני
4 בעלי - אינה נאמנת¹⁰⁸, ונזונת מנכסיו עד פדי
5 כתבתה מכל פנים: שאם עדין היא אשתו - יש לה
6 מזונות, ואם גרשה כמו שאמרה - יש לה כתבה,
7 שהרי כתבתה בידיה. לפיכך נוטלת מזונות עד פדי
8 כתבתה והולכת לה¹⁰⁹.

(107) כתובות קז, ב. שהאשה נאמנת לומר מת בעלי להנשא, שאם הוא חי עשוי הדבר להגלות (להלן פ"ב מהל' גירושין ט"ו), ומכיון שנאמנת להנשא - נאמנת גם ליטול כתובתה (למעלה פט"ז הל"א). (108) שבזה היא יכולה לשקר, שאין הדבר עשוי להגלות כמו ב"מת בעלי" שלמעלה. (109) כתובות, שם.

9 כה. האשה שהיה לה ספק גירושין¹¹⁰ ומת בעלה -
10 אינה נזונת מנכסיו, שאין מוציאין מיד היורש
11 מספק. אבל בחיי בעלה - יש לה מזונות¹¹¹ עד
12 שתתגרש גירושין גמורין.

(110) כגון זרק לה גיטה ספק קרוב לו (ואינה מגורשת) ספק קרוב לה (ומגורשת). (111) שעדיין אסורה להנשא לאחרים - שמא אינה מגורשת, וכל שמעוכבת להנשא מחמתו - יש לה מזונות (כתובות צז: וברש"י, וכן ברשב"ם לב"ב מז:).

13 כו. אלמנה עניה ששהתה שתי שנים ולא תבעה
14 מזונות, או עשירה ששהתה שלש שנים ולא תבעה
15 - ותרה¹¹², ואין לה מזונות בשנים שעברו, אלא
16 משעה שתבעה. ואם שהתה פחות מזה אפילו ביום
17 אחד - לא ותרה, אלא תובעת ונוטלת מזון השנים
18 שעברו.

(112) מחלה (כתובות צו. וברש"י) ובידורשמי' (שם פ"א, ה"ב) אמרו: במה דברים אמורים כשלא לוותה, אבל לוותה גובה, וכן אם יש בידה משכון (שתפסתו בתוך שלש שנים) גובה למפרע. אבל אם תפסה לאחר שלש שנים אין תפיסת משכונה כלום, כי כבר מחלה (מגיד-משנה בשם הרשב"א).

19 כז. אלמנה שתבעה מזונות מן היורשים, הם
20 אומרים: נתנו, והיא אומרת: לא נוטלתי - כל זמן
21 שלא נשאת - על היתומים להביא ראיה, או תשבע
22 שבועת הסת¹¹³ ותטל; משנשאת - עליה להביא
23 ראיה, או ישבעו היורשים שבועת הסת שנתנו
24 לה¹¹⁴.

(113) אם לא הביאו ראיה שכבר נטלה, שהרי היא מוחזקת בנכסים והם באים להוציא ממנה, והרי זה כטוען את

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) בני הכתובה הגדולה. (22) מעלים דמיהם לקבלם עלינו ביוקר, שישאר דינר לחלוק בשוה. (23) שהוקרו או שהוולו. (24) כתובות צא, א.

ו. הִיָּה שָׁם יוֹתֵר עַל כְּדֵי כָּל הַכְּתוּבֹת דִּינָר אוּ יוֹתֵר, 19
אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ עָלְיוֹ²⁵ שָׁטֵר חוֹב כְּנֶגֶד הַיּוֹתֵר - אֵינוֹ 20
מִמַּעֲט²⁶, אֲלֵא כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אָמוֹ. 21

25) על אביהם, שחייב דינר או יותר למלוה. (26) אין לך ירושה גדולה מזו, שכשמת נפלו נכסים לפני יורשים וכשיצא שטר חוב על אביהם, אלו ואלו עושים מצוה לפרוע חוב אביהם, והיא היא ירושתם (שם צ: וברש"י).

ז. מִי שֶׁהָיָה נָשׁוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמִתָּה אַחַת מֵהֶן בְּחֵיוָהּ 22
וְאַחַת אַחֵר מוֹתוֹ²⁷, וְלוֹ בָּנִים מִשְׁתֵּיהֶן, אֶף-עַל-פִּי 23
שֶׁלֹּא הָיִיתָ יוֹתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתוּבֹת: אִם נִשְׁבְּעָה הַשְּׁנִיָּה 24
שְׁבוּעַת אֶלְמָנָה²⁸ קֹדֶם שְׁתֵּמּוֹת - בָּנֶיהָ קוֹדְמִים 25
לִירֵשֶׁת²⁹ כְּתֻבָּתָהּ³⁰, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן יוֹרְשִׁין כְּתֻבַּת אָמֶן 26
בְּתַנָּאֵי זֶה³¹, אֲלֵא יִרְשָׁה שֶׁל תּוֹרָה, וְאַחֵר כֶּף יוֹרְשִׁין 27
בְּנֵי הָרֵאשׁוֹנָה כְּתֻבַּת אָמֶן בְּתַנָּאֵי זֶה³². וְאִם נִשְׁאָר שָׁם 28
כָּלוּם - חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׂוָה. וְאִם מִתָּה קֹדֶם שֶׁתִּשְׁבַּע³³ 29
- בְּנֵי הָרֵאשׁוֹנָה יוֹרְשִׁים כְּתֻבַּת אָמֶן בְּכָבֵד³⁴, וְהִשְׁאָר 30
חוֹלְקִין בְּשָׂוָה. 31

27) ולא הספיקה לגבות כתובתה עד שמתה. (28) שלא הניח אצלה כלום, ולא מכרה לו כתובתה, כמבואר לעיל פט"ז ה"ד. (29) ובכת"י התימנים: "לירש". (30) המגיעה לאמם מנכסי אביהם. (31) של 'בנין דכרין' הזקוק ל'מותר דינר' (שם צא.). (32) ואע"פ שאין כאן 'מותר דינר' על שתי הכתובות - הכתובה הנפרעת לבני השניה היא עצמה נעשית 'מותר לחברתה', הואיל ונגבית כחוב - אין לך ירושה גדולה מזו, שהרי על כל הבנים לפרוע הכתובה שהיא חובת אביהם והיא היא ירושתם. כמבואר לעיל בענין שטר חוב (שם צ:). (33) שאין לבני השניה כתובת אמם, כי אין אדם מוריש ממון שחייב עליו שבועה - לבניו, כמבואר לעיל פט"ז ה"ב. (34) ויש כאן 'מותר הרבה' - סכום הכתובה של האשה השניה שלא נשבעה עליה.

ח. הִיָּה נָשׁוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וְהָיָה לוֹ בָּנִים מֵהֶן, וּמִתָּה³⁵, 32
וְאַחֵר כֶּף מֵתוֹ הַנָּשִׁים: אִם נִשְׁבְּעוּ וְאַחֵר כֶּף מֵתוֹ - 33
כָּל אֶחָד וְאַחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אָמוֹ בִּירְשָׁה שֶׁל תּוֹרָה³⁶, 34
וְלֹא בְּתַנָּאֵי זֶה. לְפִיכֵךְ אֵין מִשְׁגִּיחִין אִם יֵשׁ שָׁם 35
מוֹתֵר אוּ אֵין שָׁם. וַיּוֹרְשִׁי הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדְמִין לַיּוֹרְשֵׁי 36
הַשְּׁנִיָּה³⁷. וְאִם לֹא נִשְׁבְּעוּ - חוֹלְקִין הַבָּנִים הַכָּל 37
בְּשָׂוָה; וְאֵין שָׁם יִרְשֶׁת כְּתֻבָּה, לְפִי שֶׁאֵין לְאֶלְמָנָה 38
כְּתֻבָּה עַד שֶׁתִּשְׁבַּע³⁸. 39

35) ועל שתייהן לגבות כתובתן מיורשי הבעל שלהן. (36) העוברת ישר מהאם לבנים. (37) שהרי חובה קדם בזמן לחוב השניה, וכמבואר לעיל פי"ז, ה"א. (38) וגם כתובת 'בנין דכרין' אין כאן, כי לא מתו הנשים בחיי הבעל ולא ירש מהן כלום. וממילא לא הוריש לבניו כלום.

ט. אַחַת נִשְׁבְּעָה וְאַחַת לֹא נִשְׁבְּעָה - זֶה שֶׁנִּשְׁבְּעָה 40

בעלה את נדונייתה, וכתובתה לא באה לידי גבייה. (10) לאו דוקא אחרי מות הראשונה, אלא אפילו נשא שתייהן כאחת - הדין כן, כמבואר בסמוך ה"ד. (11) בתורת 'בנין דכרין'. (12) שמונה מאות וזו. (13) כדין בנים היורשים את אביהם. (14) אלף מכתובת האם, וארבע מאות מירושת האב. (15) מאתיים מכתובת האם, וארבע מאות בירושה מהאב (כתובות צא), וטעם תקנת 'כתובת בנין דכרין' "כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו" (שם נב:); שאם ידע האב שבני בתו יירשו את מתנת נדונייתו, הוא ירבה לתת נדוניא לבתו לקראת נישואיה. וממילא תיקנו שגם כתובת הבעל - עיקר ותוספת - יירשוה בניה, כדי שלא יאמר האב אם זה מקפיד על שלו, מלהוריש לבני בתו, אף אני אמשוך ידי מלהרבות לו נדוניא (רש"י שם).

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיִיתָ יוֹתֵר עַל כְּדֵי שְׁתֵּי 1
כְּתוּבֹת דִּינָר אֶחָד אוּ יוֹתֵר כְּדֵי שֶׁיִּחְלְקוּ הַשְּׁאָר¹⁶ 2
בְּשָׂוָה¹⁷; אֲבָל אִם לֹא הָיִיתָ יוֹתֵר דִּינָר - חוֹלְקִים 3
הַכָּל בְּשָׂוָה. שֶׁאִם יִירְשׁוּ אֵלּוּ כְּתֻבַּת אָמֶן וְאֵלּוּ כְּתֻבַּת 4
אָמֶן, וְלֹא יִשְׁאָר דִּינָר אֶחָד לְחַלֵּק אוֹתוֹ בֵּין 5
הַיּוֹרְשִׁים, נִמְצָא תַּנָּאֵי זֶה מִכְּשֵׁל חִלּוּק יִרְשָׁה בֵּין 6
הַבָּנִים בְּשָׂוָה שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה¹⁸. 7

16) את הדינר הנשאר. (17) לפי הגולגולת, ובו מקיימים דין ירושה האמורה בתורה (במדבר כז, ח"א). (18) ולא תיקנו חכמים כתובת 'בנין דכרין' במקום שנעקרת נחלה שבתורה על-ידם (כתובות נב:).

ד. וְהוּא הִדִּין לָמִי שֶׁנִּשְׁאָר נָשִׁים רַבּוֹת, בֵּין בְּזוֹ אַחֵר 8
זוֹ בֵּין בְּכַת אַחַת, וּמֵתוֹ כָּלָן בְּחֵיוָהּ, וְלוֹ מֵהֶן בָּנִים 9
זָכָרִים, אִם הָיָה שָׁם יוֹתֵר עַל כְּדֵי כָּל הַכְּתוּבֹת דִּינָר 10
- כָּל אֶחָד וְאַחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אָמוֹ¹⁹, וְהִשְׁאָר חוֹלְקִין 11
בְּשָׂוָה²⁰. 12

19) ואפילו סכום הכתובות שוה זה כזה, רוצים הבנים ליטול כתובת אמם ולא לחלוק בשוה, כגון שבני אשה אחת מועטים, והשניה בניה מרובים, וטוב למועטים ליטול לעצמם כתובת אמם ולא לחלוק עם אחיהם בשוה לפי הגולגולת (רש"י שם). (20) כדין ירושה של תורה. והעיד רבינו לעיל פט"ז ה"ז "שלא מצאנו מנהג ירושתן (של 'בנין דכרין') פשוט בכל הישיבות". והרא"ש לכתובות פ"ד סימן כד, כתב בשם הגאונים: "שאינן דנין כתובת בנין דכרין בזמן הזה, כיון שאין הטעם אלא שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, ועכשיו נהגו ליתן יותר ויותר. . . הלוואי שיתן אדם לבנו כבתו, וכמה הוצרך הדבר לנדות כל מי שירבה במתנת בתו". וגם הרמ"א באהע"ז סי' קיא, סט"ז כתב: שאין כתובת 'בנין דכרין' נוהגת במדינות אלו.

ה. אָמְרוּ הִיתּוּמִים²¹: הֲרֵי אָנוּ מַעֲלִין עַל נִכְסֵי אֲבִינוֹ 13
יוֹתֵר דִּינָר²², כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלְּחוּ כְּתֻבַּת אָמֶן - אֵין שׁוּמְעִין 14
לָהֶם, אֲלֵא שְׁמִין אֶת הַנִּכְסִים בְּבֵית דִּין בְּמָה שֶׁהָיָה 15
שׁוֹיִן בְּשַׁעַת מִיתָת אֲבִיהֶן. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁנִּתְרַבּוּ אוּ 16
נִתְמַעֲטוּ²³ אַחֲרֵי מִיתָת אֲבִיהֶן קֹדֶם שֶׁיָּבֹאוּ לְחַלֵּק - 17
אֵין שְׁמִין אוֹתָן אֲלֵא בְּשַׁעַת מִיתָת אֲבִיהֶן²⁴. 18

רבינו נראה שגם נערה אינה צריכה להשבע. ולדעת ה'מגיד משנה' מקור דברי רבינו בכתובות סט, א. שאמרו: שיש לבת, דין בעלת חוב של האחים, ואינה נשבעת להם כדרך שאין בעל-חוב נשבע ללווה. ולא אמרו: "הבא להפרע מנכסי יתומים, לא יפרע אלא בשבועה" - אלא בבא להפרע חוב אביהם. אולם זה נאמר שם, לענין פרנסת הבת (נדרוניתה) ולא לענין מזונותיה (וראה ב'תוספות' גיטין נא, א. דיבור-המתחיל: אימור צרי אתפסה).

יב. אין הבנים יורשין כתבת אמן ולא הבנות נזונות בתנאים אלו, עד שיהיה שטר כתבה יוצא מתחת ידם. אבל אם אין שם שטר כתבה - אין להן כלום, שמה מחלה אמן כתבתה⁵¹. ואם אין דרכם לכתב כתבה - יש להן כפי התנאים.

(51) ו"המוחלת כתובתה, איבדה כל תנאי כתובתה" (לעיל יז, יט). והראב"ד מתפלא: וכי מזון הבנות תלוי בפרעון כתובתה, והלא המחילה אינה אלא כפרעון, ואם פרע הבעל כתובת אשתו (כשגירשה) לא יטלו בנותיו מזונותיה? אולם רבינו סובר שיש לחוש שמא מחלה כתובתה, ואמרה בפירוש שמוחלת על מזון הבנות אבל בפירעון לא מחלה כלום (לחם-משנה). וה'מגיד' עוז' מגין על רבינו, הואיל ואמרו (כתובות נג): מוחלת כתובתה אין לה מזונות, והלא ידוע שאלמנתו עדיפה לו מבתו, שכן אמרו (שם מג): הניח אלמנה ובת (ונכסים מועטים) האלמנה ניזונת והבת תשאל על הפתחים, שזולל אלמנתו קשה לו ביותר, מעתה במוחלת - שאיבדה מזונותיה, כל-שכן שאין הבנות ניזונות.

יג. מי שצוה בשעת מיתתו לעקר אחד מתנאי כתבה, כגון שאמר אל יזונו בנותיו מנכסיו, או אל תזון אלמנתו מנכסיו, או אל יירשו בנים כתבת אמן⁵² - אין שומעין לו⁵³. נתן כל נכסיו במתנה לאחרים⁵⁴ - הואיל ומתנת שכיב מרע⁵⁵ אינה קונה אלא לאחר מיתתו⁵⁶, כמו שיתבאר⁵⁷, הרי המתנה⁵⁸ וחיוב הנכסים בתנאין אלו באין כאחד, ולפיכך אלמנתו ובנותיו ניזונות מנכסיו, ובנים יורשים כתבת אמן שמתה בחי בעלה⁵⁹.

(52) שמתה בחייו, והיא כתובת בנין דכרין' (למעלה ה"א). (53) כתובות סח, ב. שהרי משועבד הוא בתנאי בית-דין משעה שנשאה. (54) בשעת מיתתו אמר ליתן נכסיו לאחרים, ולא קנו מידו, ואין לה תוקף כמתנת בריא שהיא בקנין. (55) שכוב חולה, "חולה שתשש כח כל הגוף, וכשל כוחו מחמת החולי עד שאינו יכול להלך על רגליו בשוק, והרי הוא נופל על המיטה הוא הנקרא שכיב מרע" (לשון רבינו הל' זכיה פ"ח, א). (56) כי לא נתכוין זה ליתן אלא לאחר מותו. (57) הל' זכיה פ"ח, ה"ח. (58) לאחרים. (59) מתנת שכיב מרע אינה אלא מדברי חכמים, כדי שלא תטרף דעתו עליו (בבא-בבא קמז): - כי מדין תורה אין למתנה תוקף אם לא קנו מיד הנותן או שיכתוב שטר מתנה וימסור למקבל - ואינה קונה אלא לאחר מיתה, ותנאי כתובה ג"כ תקנת חכמים היא והואיל וחלים בבת אחת לאחר מיתה אין האחת דוחה את חברתה

בניה יורשין כתבתה תחלה³⁹, והשאר חולקין אותו בשוה. וכל היורש כתבת אמו שמתה בחי אביו - אינו טורף מנכסים משועבדים⁴⁰, אלא מבני חורין, ככל היורשין⁴¹.

(39) כדין בעל חוב, שהוא קודם לירושת הבנים. (40) שנמכרו לאחר בחי האב. (41) כשם שאין היורש זוכה במה שמכר אביו, כך כתובת 'בנין דכרין' אינה אלא מבני חורין. כתובה זו, אין לה דין 'חוב' הטורף ממשועבדים אלא היא כירושה, שכן כתב לה: "בנים זכרים שיולדו לך ממני, הם יירשו כסף כתובתך, יותר על חלקם בירושה עם שאר אחיהם" (כתובות נב:).

י. ומתנאי כתבה, שתהינה הבנות נזונות מנכסי אביהן אחר מותו⁴² עד שתתארסו⁴³ או עד שיתבגרו. בגירה הבת אף-על-פי שלא נתארסה, או נתארסה אף-על-פי שלא בגרה - אין לה מזונות. ובת הנזונה מנכסי אביה לאחר מותו - מעשה ידיה ומציאתה לעצמה, לא לאחים⁴⁴.

(42) אע"פ שבחיי האב אין הוא חייב לזונן אלא עד שיהיו בנות שש שנים (למעלה פ"ב ה"ד), משמת - ניזונות מנכסיו מכח בית-דין אף על פי שלא כתב לה (למעלה פ"ב ה"ה). (43) כתובות נג, ב. ומשנתארסה - אפילו עודה קטנה, אינה ניזונת מנכסי אביה, כמבואר להלן ה"טו. (44) שם, מג, א. נוח לו לאב שתרויח מעשה ידיה לעצמה. וכן דרשו שם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם" - אותם (עבדים כנענים) לבניכם ולא בנותיכם לבניכם, מגיד שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו. וכן מציאתה לעצמה, שאפילו בחי אביה לא זכה בה אלא משום 'איבה', שאם לא תתן לו מציאתה ימנע מלזונה, שהרי אינו חייב לזון אותה, אבל האחים זנים אותה בעל כרחם מנכסי אביהם המשועבדים למזונותיה ואין לחוש לאיבה (שם וברש"י).

יא. פוסקין לפת מזונות ונסות⁴⁵ ומדור מנכסי אביה, בדרך שפוסקין לאלמנה⁴⁶. ומוכרין למזון הבנות ונסותן בלא הכרזה⁴⁷, בדרך שמוכרין למזון האלמנה ונסותה. אלא שהאשה פוסקין לה לפי כבודה וכבוד הפעל⁴⁸, ולבנות פוסקין להן דבר המספיק להן בלבד⁴⁹. ואין הבנות נשבעות⁵⁰.

(45) 'ירושלמי' כתובות פ"ב ה"א, שהכל בכלל מזונות. (46) למעלה פ"ח ה"ב. (47) כתובות פז, א. שאי-אפשר לעכב מזונותיהן עד תום ימי ההכרזה. הכרזה - מכירה פומבית, ומבוארת למעלה בהרבה מקומות, ראה לעיל פ"ב ה"ז. (48) שאם בעלה עשיר היא עולה עמו וניזונת לפי כבודו, כמבואר למעלה פ"ח ה"ג. (49) 'ירושלמי' כתובות פ"ב, ה"א: "הבת לא עולה ולא יורדת". (50) אף-על-פי שאלמנה נשבעת על מזונותיה (למעלה פ"ח ה"ט) - בבנות אין לחוש שאביהן התפיס להן צרור כסף, שאין מתפיסין כסף לקטנה (כתובות קז: - 'בית שמואל' סי' קיב ס"ק טו), אבל לפי זה נערה צריכה להשבע, ומדברי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(68) נמצא שהוא גרם לה להפסיד מזונותיה באירוסיו (ר"ן כתובות פ"ד). (69) כתובות נג, ב. ובוודאי על דעת כן אירסה מתחילה.

טז. נשאת הבת ומאנה⁷⁰ או נתגדשה או נתאלמנה⁷¹,
אפלו היא שומרת⁷² יבם - הואיל וחזרה לבית אביה
ועדין לא בגרה, הרי זו נזונה מנכסי אביה עד
שתבגר או עד שתתארס⁷³.

(70) שעקרה קידושיה למפרע. (71) לדעת ה'מאירי' (כתובות שם, עמ' 201) גם בנתגרשה או נתאלמנה, המדובר בקידושי קטנה שאינם אלא מדרבנן, ולפיכך היא ניוזנת מנכסי אביה, אבל נערה שנתקדשה ושוב נתגרשה או נתאלמנה - אינה ניוזנת מנכסי אביה (ועי' כסף-משנה). (72) מצפה וממתנת ליבם שייבמה. (73) שנית (כתובות נג:).

יז. מי שמת והניח בנים ובנות - יירשו הבנים כל
הנכסים⁷⁴, והם זנין את אחיותיהם⁷⁵ עד שיבגרו או
עוד שיתארסו. במה דברים אמורים? בשהניח נכסים
שאפשר שיזונו מהם הבנים והבנות כאחת עד
שיבגרו הבנות. ואילו הן הנקראין נכסים מרבין.
אבל אם אין בנכסים שהניח אלא פחות מזה -
מוציאין מהם מזונות לבנות עד שיבגרו⁷⁶, ונותנין
השאר לבנים. ואם אין שם אלא כדי מזון הבנות
בלבד - הבנות נזונות מהן עד שיבגרו או עד
שיתארסו, והבנים ישאלו על הפתחים⁷⁷.

(74) ונושאים ונותנים בהם כרצונם. (75) מזונות יום ביומו, ואינם חייבים להקציב בבת אחת עבור כל מזונותיהן מעתה עד שיבגרו. (76) מפרישים בבת אחת כל הסכום הדרוש למזונותיהן עד שיבגרו, ומניחים אותו ביד בית-דין או ביד אפוטרופוס. (77) בבא-בטרא קלט, ב. וכן אמרו בכתובות סז, א שיתום ויתומה שבאו להתפרנס (מזונות של צדקה) מפרנסים את היתומה ואח"כ מפרנסים את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין האשה דרכה לחזור על הפתחים.

יח. במה דברים אמורים? בשהניח קרקע; אבל אם
לא הניח אלא מטלטלין - הואיל ונתקנת הגאונים
הוא שיזונו הבנות מן המטלטלין⁷⁸, הרי הבנים
והבנות נזונות כאחד מן הנכסים האלו המועטין,
שלא תקנו להם במטלטלין אלא שיהיו כבנים. וכנה
הזרו הגאונים⁷⁹.

(78) ראה לעיל פט"ז, ה"ו. (79) הובאה דעתם ברי"ף לבבא-בטרא תחילת פרק ט'.

יט. הניח קרקע, והיו הנכסים מרבין⁸⁰, ונתמצטו
אחר פין⁸¹ - כבר זכו בהן יורשים⁸². היו מועטין
בשעת מיתה, ונתברכו אחר כך - הבנים יורשין
אותן⁸³. ואפלו לא נתברכו, אם קדמו הבנים ומכרו
נכסים מועטין - מכרין קנים⁸⁴.

(רי"ף לב"ב פ"ח). וכן אמרו (ב"ב קלג): אם בירושה של תורה אלמנה ניוזנת. ורבינו בהל' נחלות פ"ח ה"ט, מסכם: "לפיכך מוציאים לכתובת האשה... ומזון הבנות מיד אלו שצוה לתת להם, שהרי במיתתו נתייבבו הנכסים בכתובה ומזונות, ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה", כוונתו שהתחייבות הבעל לכתובה ומזונות קדמה למתנת שכיב מרע, אבל חלות החיוב באה כאחד, כמו שכתב כאן (לחם-משנה שם).

יד. בת המאנה⁶⁰ - הרי היא פשאר הבנות ויש לה
מזונות⁶¹. אבל בת היבמה⁶² ובת השנייה⁶³ ובת
הארוסה⁶⁴ ובת האנוסה⁶⁵ - אין להן מזונות אחר
מיתת אביהן בתנאי זה⁶⁶. אבל בחיי אביהן - הוא
חייב במזונותן, כדין שאר הבנים והבנות בחיי
אביהן⁶⁷.

(60) הנושא קטנה יתומה ונתעברה (ראה בהערה הבאה) ומיאנה בבעל ואחר-כך ילדה בת. (61) לאחר מות האב. ואע"פ שהממאנת אין לה כתובה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"ה, ואם כן אין לה גם תנאי כתובה המחייבים מזונות הבת? (כמבואר בכתובות נד. לענין שניה שאין לה כתובה, ולפיכך אין לבתה מזונות) אפשר לדון, שממאנת זו קיבלה כתובה בעת קידושיה עם כל תנאי כתובה, אלא שאח"כ גרמה לעצמה הפסד ע"י מיאונה ואבדה כתובתה, אולם בתה לא הפסידה זכותה, כי אם אשה שזנתה והפסידה כתובתה (לקמן פכ"ד ה"ו), האם תפסיד בתה את זכות מזונותיה? (בית שמואל, אה"ע"ו סי' קיב ס"ק יא). ולדעת הראב"ד כל הלכה זו אינה מציאותית, שהרי קטנה הממאנת אינה יכולה עדיין ללדת ובת מנין לה? (ראה יבמות יב:). אולם רבינו סובר שאפשר לה להתעבר בקטנותה ולמאן, ואח"כ תלד ולד של קיימא (מגיד-משנה). וראה לעיל פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם. ועדיין לא נמצא מקור נאמן לדין זה. (62) שכנס יבמתו וילדה לו בת, ומת. (63) שניה לעריות, ואסורה להנשא לו מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. (64) בא על ארוסתו, וילדה לו בת - ומת. (65) אנס את הנערה ונשאה אח"כ, וילדה לו בת - ומת. (66) כל אלה הן בעיות שלא נפשטו בתלמוד (כתובות נג: נד.) ומספק אין להוציא ממון מנכסי אחי הבת. וטעם הספק, ביבמה - הואיל וכתובתה על נכסי בעלה הראשון, אם כן גם תנאי כתובתה אינם על נכסי היבם. בשניה - כיון שאין לה כתובה (ראה לקמן פכ"ד, ה"ב) ממילא אין לה תנאי כתובה. בארוסה - כיון שלא תיקנו לה חכמים כתובה עד שעת נישואין, ממילא אין לה תנאי כתובה. באנוסה - הואיל ואין לה כתובה - כי יצא כסף קנסה בכתובתה - (ראה לקמן ה"ו נערה פ"א, ה"ד) ממילא נפקעו ממנה דיני תנאי כתובה, ואפילו אם ילדה לו (האנוסה) בת באישות, שנשאה אח"כ - הדין כן. (67) עד גיל שש, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ד.

טו. המאנס בת הנזונה מן האחין - חייב במזונותיה
משעת הארוסין; שהרי אין לה מזונות מאחיה
(אלא עד שתתארס או עד שתבגר, וזו) אינה בוגרת
כדי שתזון עצמה, אלא קטנה או נערה⁶⁸, ואין אדם
רוצה שתתבזה ארוסתו ותלך ותשאל על הפתחים⁶⁹.

יום חמישי ז' כסלו ה'תשע"ט

פרק עשרים

(1) נתבאר בו שחייב האב לתת מעות לבתו להנשא, מת האב והניח בת, ואם צוה בשעת מיתה שלא יתפרנסו בנותיו מנכסיו, אלמנה ובת אי זו קודמת למזונות, יתומה קטנה שהשיאה אחיה ואמה לענין מזונות.

א. צוה חקמים, שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו כדי שתנשא בו. וזה הוא הנקרא פרנסה. המשיא את בתו סתם - לא יפחת לה מנכסות שפוסקין לאשת עני שבישראל, כמו שבארנו. במה דברים אמורים? בשהיה האב עני; אבל אם היה עשיר - הרי זה ראויה לתן לה כפי עשירו.

(2) והיא נדוניה. (3) "לא יפחות לה מחמשים זוז". (4) אבל אין כופים אותו. ולכן דקדק רבנו וכתב "הרי זה ראוי ליתן".

ב. פירש על הפעל שאין לה כלום ושיכניסנה ערמה - אין לה כלום. ולא יאמר הפעל: כשתבוא לביתי אכנסנה, אלא מכנסנה והיא בבית אביה.

ג. האב שמת והניח בת - אומדין דעתו במה היה בלבו לתן לה לפרנסה ונותנין לה. ומניין יודעין אומדין דעתו? מרעיו ומידעיו ומשאו ומתנו וכבודו. וכן אם השיא בת בחייו - אומדין בה. ואם לא ידעו לו בית דין אומדין דעת - נותנין לה מנכסיו עשור⁸ לפרנסתה.

(5) אפילו אם היה יותר מעישור נכסיו. (6) יינתן לשנייה כדרך שנתן לראשונה בחייו. (7) שלא גר בינינו ולא עמדנו על סוף דעתו אם וותרן או קמצן היה. (8) חלק עשירי.

ד. הניח בנות רבות - כל שתבוא להנשא, נותנין לה עשור הנכסים. ושלאתריה - עשור מה ששיירה ראשונה. ושל אתריה - עשור מה ששיירה שניה. ואם באו כלן להנשא כאחת - ראשונה נוטלת עשור, והשניה - עשור מה ששיירה ראשונה, והשלישית - עשור מה ששיירה שניה, וכן אפלו הן עשור, וחוזרות וחולקות כל העשורים בשוה¹⁰, ושאר הנכסים לאחים.

(9) כי אין הבת נוטלת לפרנסתה אלא לזמן נישואיה. (10) וכל זה כדי לברר חלק הבנים ולהניח להם ירושה כדין תורה, כי אילו היו הבנות נוטלות כל אחת עישור נכסים ממש לא היה נשאר לבנים כלום ונמצאת ירושה של תורה נדחית מפני פרנסת הבנות שאינה אלא תקנת חכמים.

ה. עשור זה שהוא לפרנסה אינו מתנאי כתבה. לפיכך, אפלו לפי תקנת חכמים (הראשונים) ואחרונים, אינה נוטלת אלא מן הקרקע¹¹. ויש לה¹²

(80) בשעת מיתה. (81) אפילו קודם שבאו לבית-דין. (82) והם זנים את אחיותיהם עד שיכלו הנכסים לשניהם יחד. (83) כי יש לבנים חלק ותפיסת-יד בנכסים, וזכותם בהם לעולם עומדת. (84) בבא-בתרא קמ, א. כי אין מוציאים למזון הבנות מנכסים משועבדים, ולדעת רש"י (כתובות קג. וסוטה כא:): הכוונה שקדמו ומכרו קודם שיבואו לבית-דין, אבל לאחר שבאו וזיכה בית-דין את הבנות - אין לאחר מעשה בית-דין כלום, ולדעת ה'תוספות' (יבמות סז:): אפילו כשכבר באו לפני בית-דין, אם מכרו קודם שיאכלו הבנות - מכרם קיים.

כ. היו הנכסים מרבין ויש עליהם⁸⁵ חוב, או שהתנה עם אשתו⁸⁶ שיתן את בתה⁸⁷ - אין החוב ולא מזונות בת אשתו ממצטין בנכסים⁸⁸; אלא יירשו הבנים הכל, ויתנו לבעל חוב חובו, וזיונו בת אשת אביהן עד זמן שפסק, וזיונו אחיותיהן עד שיבגרו או עד שיתאסרו⁸⁹ ויצאו מתחת ידיהם.

(85) על האב שמת. (86) בשעת נישואיה. (87) מאיש אחר, ראה לקמן פ"ג, יז. (88) להוציא מהם מזונות הבנות עד שיבגרו, והבנים ישאלו על הפתחים. (89) וגם הבנים יזונו עד שיכלו הנכסים לשניהם כאחד. כל זה בבא-בתרא קמ, א בעיות שלא נפשטו ונשאר בתיקו, ודינן: חומרא לתובע וקולא לנתבע, והבנים הם הנתבעים כי הנכסים בחזקתם עומדים מדין ירושה (ר"ף שם).

כא. הניח אלמנה ובת, ממנה או מאשה אחרת, ואין בנכסים כדי שיתנו שתייהן - האלמנה נזונה, והבת תשאל על הפתחים⁹⁰. וכן אני אומר, שמזונות הבת קודמין לירשת הבן את כתבת אמו⁹¹ שמתה בחייו אביו, ואף-על-פי ששניהם מתנאי הכתבה. וקל וחמר הדברים: אם נדחת ירשה של תורה⁹² מפני מזונות הבת⁹³, לא תדחה ירשת הכתבה, שהיא תנאי בית דין, מפני מזונות הבת?

(90) כבוד אלמנתו עדיף לו מכבוד בנותיו (ב"ב שם, ובכתובות מג.) ומוציאים לאלמנה מזונות עד זמן שראויה לחיות, הכל לפי שנותיה וכפי אומדן בית-דין, ומעמידים את הנכסים ביד שלישי, והוא מפרנסה אחד לשלושים יום, כמבואר לעיל פ"ח, הכ"א. ולפי זה, כל אלמנה ממעטת בנכסים מאחר שמוציאים לה מזונותיה בתחילה (מגיד-משנה). (91) היא כתובת 'בנין דכרין' הנזכרת לעיל ה"א-ב. (92) הראויה לבנים הזכרים. (93) שהיא נזונה, והבנים ישאלו על הפתחים, כדלעיל ה"ז.

כב. מי שמת והניח בנות גדולות וקטנות, ולא הניח בן - אין אומרים: יזונו הקטנות עד שיבגרו ויחלקו שאר הנכסים בשוה, אלא כלן חולקות בשוה⁹⁴.

(94) כי במקום שכל הבנות יורשות כל הנכסים כאחד, לא תיקן להן בית-דין תנאי מיוחד למזונות, שאינו אלא בזמן שיש בנים, הם היורשים, והבנות נזונות (בבא-בתרא קלט.).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22) אלא חוב על היתומים, ולפיכך אם ציווה האב שלא לפרנסן אין עליהם חוב כלל.

יא. מי שמת והניח אֶלְמָנָה וּבֵת - כָּבֵד בְּאֲרָנוֹ 23
שְׁמוֹנוֹת הָאֶלְמָנָה קוֹדְמִין לְמִזְנוֹת הַבֵּת. וְכֵן אִם 24
נִשְׁאָת הַבֵּת - אֵינָה נוֹטֶלֶת עִשּׂוֹר נְכָסִים מִפְּנֵי מִזְנוֹת 25
הָאֶלְמָנָה. 23. וְאֶפְלוּ מִתָּה הַבֵּת אַחֵר שְׁנִשְׁאָת - אֵין 26
הַבַּעַל יוֹרֵשׁ פְּרִנְסָה הָרְאוּיָה לְהַנָּתֵן לָהּ; 24. שְׁהָרִי 27
הַנְּכָסִים כֻּלָּן בְּחֻזְקַת הָאֶלְמָנָה שֶׁתָּהָא נִזְוָת מִיָּה. 28

23) נלמד מדין מזונות הנ"ל, שאם במזונותיה שהן מתנאי כתובה אמרו כן, קל וחומר לעישור נכסים שאינו אלא תקנת חכמים. וטעם הדבר: מפני שהאלמנה היא בעלת חוב של האב ואילו הבת היא בעלת חוב של האחים. (24) ואין אומרים איש נכרי הוא זה, ואינו יורש של אב אלא של אשתו, ויש לו דין לוקח, ואין מוציאים למזון האלמנה מנכסים משועבדים, אלא לטובת האשה, עשאוהו כיוורש. ומיורש מוציאים למזון האלמנה.

יב. קִטְנָה יְתוּמָה שֶׁהִשְׁאִיטָהּ אִמָּה אוֹ אֲחִיהָ 29
לְדַעְתָּהּ, 25. וְנָתַנוּ לָהּ מָאָה אוֹ חֲמִשִּׁים זָזוּ - יִכּוֹלָה 30
הִיא מִשְׁתַּדְּלִל לְהוֹצִיא מִיָּדָם פְּרִנְסָה הָרְאוּיָה לָהּ, 31
אוֹ בְּאֶמְדֵּן דַּעַת 26. הָאָב אוֹ בַּעֲשׂוֹר הַקֶּרְקָעוֹת. 27. 32
וְאֶפְלוּ לֹא הָיוּ הָאֲחִין זִנְיִן אוֹתָהּ, 28. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא 33
מִחֲתָהּ 29. בְּשַׁעַת נִשְׁוֹאִין, מִפְּנֵי שֶׁהִקְטִנָּה אֵינָה בַּת 34
מִחֲתָהּ. 30.

25) בהסכמתה. (26) כמה היה בדעתו ליתן לה לפרנסה. (27) אם לא ידע לו בית דין אומדן דעת. (28) ולא היה לה להתבייש ולמחות. (29) התנגדה, מלשון הכתוב (דניאל ד, לב): "וְלֹא אֵימִי דִּי יִמְחָא בִּידָה". (30) אינה יודעת למחות ואין מחילתה מחילה ואפילו גדלה משנשאת ולא תבעה תיכף, לא אבדה פרנסתה כשתמחה, שכל שלא אבדה בשעת נשואיה שוב אינה צריכה למחות.

יג. נִשְׁאָת הַבֵּת אַחֵר שֶׁגָּדְלָה, בֵּין נַעֲרָה בֵּין בּוֹגֶרֶת, 36
וְלֹא תִבְעָה פְּרִנְסָתָה - אֲבָדָה פְּרִנְסָתָהּ. 31. וְאִם מִחֲתָהּ 37
בַּעַת נִשְׁוֹאִיהָ 32 - הָרִי זֹו מוֹצִיאָה אֶת הָרְאוּיָה לָהּ כֹּל 38
זָמֵן שֶׁתִּרְצֶה. בְּגֵרָה וְעוֹדָה בְּבֵית אֲבִיהָ, בֵּין שְׁבִגְרָה 39
אַחֵר מוֹתוֹ בֵּין שֶׁהִנִּיחָהּ בּוֹגֶרֶת, אִם פָּסְקוּ הָאֲחִין 40
מִלְּתֵת מִזְנוֹתֶיהָ, שְׁהָרִי אֵין לָהּ מִזְנוֹת כְּמוֹ 41
שְׁבִגְרָנוּ, וְשִׁתְקָה וְלֹא תִבְעָה פְּרִנְסָתָהּ אֲבָדָה 42
פְּרִנְסָתָהּ; לֹא פָּסְקוּ הָאֲחִים מִזְנוֹתֶיהָ וְזָנוּ אוֹתָהּ 43
בְּבִגְרָה, 33. אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא מִחֲתָה, לֹא אֲבָדָה פְּרִנְסָתָהּ 44
כֹּל זָמֵן שֶׁהָיוּ זִנְיִן אוֹתָהּ; שֵׁשׁ לָהּ לְטַעַן: מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ 45
זִנְיִן אוֹתָהּ אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָן חֲבִיבִין, וְהִיא עֲדִין לֹא 46
נִשְׁאָתָה 34, מִפְּנֵי זֶה לֹא תִבְעָה פְּרִנְסָתָהּ. 35.

31) שתיקתה זוהי מחילתה. (32) בנערותה. (33) מרצונם הטוב, ולא מחמת חיוב. (34) אבל אם בגרה ונשאה צריכה למחות אף על פי שהם זנים אותה. (35) מפני הבושה.

יד. מי שצוה לתת לבתו כֶּף וְכָף מַעוֹת לְפְרִנְסָתָהּ 48

1 לְגִבּוֹת עִשּׂוֹר זֶה מְשִׁכִּירוֹת הַקֶּרְקָע. 13. וְאִם רָצוּ 2
הָאֲחִין לְתֵן לָהּ מַעוֹת כְּנֶגֶד עִשּׂוֹר הַקֶּרְקָע - נוֹתְנִין. 14.

11) אף על פי שהחכמים האחרונים (הגאונים) תקנו להגבות הכתובה ושאר תנאיה גם מן המטלטלין, - עישור זה, שאינו מ"תנאי כתובה", אינו אלא מן הקרקע. וכל זה אינו אלא ב"עישור נכסים", אבל כשאומדין דעת האב - גובה היא אפילו מן המטלטלין. (12) יכולה. (13) העומדת להגבות (שזה שכבר נגבה הוא מטלטלין). ואף על פי שכבר עברה חצי שנה מיום שהשכיר האב - כיון שעדיין לא נגבה השכר, הרי זה כקרקע, כי אין שכירות משתלמת אלא בסוף השנה. (14) כדין כל בעל חוב הגובה את חובו מהלווה בחייו. ואילו הייתה בעלת חוב של אביהם, הייתה נוטלת רק מהזיבורית ובשבועה כדין האב להיפרע מנכסי יתומים.

ו. הַבֵּת בַּעֲשׂוֹר זֶה כְּבַעַל חוֹב שֶׁל אֲחִין הִיא, לְפִיכָף 3
נוֹטֶלֶת אוֹתוֹ מִן הַבִּינְיוֹנִית בְּלֹא שְׁבִיעָה. וְאִם מָתוּ 4
הָאֲחִין - נוֹטֶלֶת אוֹתוֹ מִן בְּנֵיהֶם מִזְבוּרִית 5
וּבְשִׁבְעָה 15; שְׁהָרִי הִיא נִפְרַעַת מִנְכָּסֵי יְתוּמִים, 6
וְהָבָא לְפָרַע מִנְכָּסֵי יְתוּמִים - לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִזְבוּרִית 7
וּבְשִׁבְעָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת הַלּוּאָה. 8

15) שלא נטלה מן הנכסים כלום.

ז. וְהָאֲחִים שֶׁמְכָרוּ אוֹ מִשְׁכָּנוּ קֶרְקָע אֲבִיהֶם - הַבֵּת 9
טוֹרְפָת מִן הַלְקוּחוֹת פְּרִנְסָתָהּ, 16. כְּדֶרֶךְ שְׁטוּרְפִים כֹּל 10
בַּעֲלֵי חוֹבוֹת מִן הַלְקוּחוֹת, 17. כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת 11
הַלּוּאָה. 12

16) ובשבועה. (17) הואיל ופרנסה דבר קצוב הוא, היה להם להיזהר שלא לקנות קרקעות שהם כסכום פרנסתה (אבל מזונות האשה והבנות הואיל ואין להם קצבה אין מוציאים להם מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם).

ח. מִי שֶׁהִשְׁאִיט בְּנוֹת גְּדוּלוֹת וְנִשְׁאָרוּ קִטְנוֹת וּמָת 13
בְּלֹא בֶן - אֵין נוֹטֶלִין פְּרִנְסָה לְקִטְנוֹת וְאַחֵר כֶּף 14
חוֹלְקוֹת הַנְּכָסִים, אֶלָּא חוֹלְקוֹת כֻּלָּן בְּשִׁוָּה. 18.

18) כי לא תוקנה פרנסה לבנות אלא כשיש שם בנים, שהבנות אינן יורשות כלום. אבל בשעה שיורשות - כולן שוות.

ט. מִי שֶׁמָּת וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי בְּנוֹת וּבֶן, וְקִדְּמָה רִאשׁוֹנָה 16
וְנוֹטֶלָה עִשּׂוֹר נְכָסִים, 19, וְלֹא הִסְפִּיקָה הַשְּׁנִיָּה לְגִבּוֹת 17
עַד שֶׁמָּת הַבֶּן וְנִפְלּוּ כֹל הַנְּכָסִים לְשִׁתְיָהּ 20. אֵין 18
הַשְּׁנִיָּה נוֹטֶלֶת עִשּׂוֹר, אֶלָּא חוֹלְקוֹת בְּשִׁוָּה, 21. וְזִכְתָּהּ 19
הָרִאשׁוֹנָה בַּעֲשׂוֹר שְׁלֵה. 20

19) כדינה, שהרי הבן יורש הכול. (20) ושתייהן יורשות בשווה. (21) ואין אומרים תיטול השנייה עישור נכסים תחילה כמו שנטלה ראשונה ואחרי כן יחלוקו אלא ראשונה זכתה, ובת על הבת אין לה עישור נכסים שהרי שתייהן שוות בירושה.

י. מִי שֶׁצִּוָּה בְּשַׁעַת מִיתָה: אֶל תְּפָרְסוּ בְּנוֹתֵי מִנְכָּסֵי 21
- שוֹמְעִים לוֹ, שְׂאִין זֶה מִתְנָאִי כְּתִבָּה. 22.

סלעים בגליל. או משקל עשרה סלעים ערב ביהודה, שהן עשרים סלעים בגליל" - הרי שכל המדובר בטוויית החוטים]. ורבינו השמיט שיעורים אלו, מפני שסובר שאין קצבה זו בכל המקומות אלא הכל כמנהג המדינה (מגיד-משנה).

- ב. דְּחָקָה⁹ עֲצָמָה וְעִשְׂתָּה יוֹתֵר מִן הָרְאוּי לָהּ - 16
הַמוֹתֵר לְבַעֲלָהּ¹⁰. הִיָּה לִּי¹¹ מִמּוֹן הָרִבָּה, אֲפִלּוּ הִיָּה 17
לָהּ¹² כְּמִה שֶׁפָּחוּת - אֵינָה יוֹשֶׁבֶת לְבִטְלָה בְּלֹא 18
מְלָאכָה, שֶׁהַבְטָלָה מְבִיאָה לִידֵי זְמָה¹³. אֲבָל אֵין 19
כּוֹפִין אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה כָּל הַיּוֹם כָּלוּ, אֲלֹא לְפִי 20
רֵב הַמָּמוֹן מִמַּעֲטָת בְּמִלָּאכָה¹⁴. 21

(9) התאמצה. (10) כתובות סו, א. (11) ובכתי" התימנים: "היו להם". (12) ובכתי" התימנים: "היו להם". (13) משנה בכתובות נט, ב. כרבי אליעזר, והלכה כמותו (שם סא:). (14) זמה - פריצות, זנות. (15) שם, וכמבואר בסמוך ה"ו.

- ג. הַמְדִיר¹⁵ אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה כָּלֵל¹⁶ - 22
יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, שֶׁהַבְטָלָה מְבִיאָה לִידֵי זְמָה¹⁷. וְכֵן 23
כָּל אִשָּׁה רוֹחֶצֶת לְבַעֲלָהּ פָּנֵיו יָדָיו וְרִגְלָיו, וּמוֹזְגָת 24
לוֹ אֶת הַכּוֹס¹⁸, וּמִצְעָת לוֹ אֶת הַמִּטָּה¹⁹, וְעוֹמֶדֶת 25
וּמְשַׁמֶּשֶׁת בְּפָנָיו בַּעֲלָהּ, כְּגוֹן שֶׁתֵּתֵן לוֹ מִיָּם אוֹ כֶּלִי 26
אוֹ תִטֵּל מִלְּפָנָיו וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלֶּי. אֲבָל אֵינָה 27
עוֹמֶדֶת וּמְשַׁמֶּשֶׁת בְּפָנָיו אֲבִיו אוֹ בְּפָנָיו בְּנוֹ²⁰. 28

(15) בכתי" התימנים: "והמדיר", והוא מקורו לסוף ה"ב. והלכה הבאה, מתחילה: וכן כל אשה וכו'. (16) שאסר הנאתו עליה אם תעשה מלאכה, אבל אם אמר: הריני אוסר עליך לעשות מלאכה, אין בדבריו כלום, וכמבואר בביאורו לעיל פ"ב הכ"ד. ואפילו לא אסר עליה לשחק בכלבים, שאין חשש שתבוא לידי שעמום - יש חשש שתבוא לידי זימה. (17) משנה בכתובות נט, ב. וכרבי אליעזר (שם, סא:). ראה למעלה הערה יב. (18) שם סא, א. מוזגת - יוצקת. (19) פורסת סדין ולבדין, דבר שאינו טורח כדי שתתחבב עליו (רש"י שם). ורבינו בפירוש המשנה (כתובות פ"ה מ"ו) אומר: "שאלו הענינים אינו מותר לו לאדם שישתמש לו אלא מאשתו, לפי... שאין משתמשים באשה ואין הפרש בין שפחה או זולתה, בין גדולה בין קטנה". ושני הטעמים מובאים ב"ירושלמי" שם. (20) כתובות סא, ב.

- ד. וּמְלָאכּוֹת אֵלֶּי עוֹשֶׂה אוֹתָן הִיא בְּעִצְמָהּ. וְאֲפִלּוּ 29
הִי לָהּ כְּמִה שֶׁפָּחוּת - אֵין עוֹשִׂין מְלָאכּוֹת אֵלֶּי 30
לְבַעֲלָהּ אֲלֹא אִשְׁתָּהּ²¹. 31

(21) כבר ביאר רבינו בפירושו למשנה הנ"ל, שאין משתמשים באשה אלא באשתו. ורש"י בכתובות סא, א מפרש: "חכמים השיאוה עצה טובה להנהיג זאת בישראל" כדי שתתחבב עליו.

- ה. יֵשׁ מְלָאכּוֹת אַחֲרוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשֶׂה לְבַעֲלָהּ בְּזִמְן 32
שֶׁחַן עֲנִיִּים, וְאֵלֶּי הֵן: אוֹפָה הַפֶּת בַּתְּנוּרָה²². וְעוֹרָא 33
תֵּקֵן, שֶׁתְּהִיָּה אִשָּׁה מְשַׁכְּמָת וְאוֹפָה, כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה 34

- 1 לְקַח בֶּהֱן קֶרְקַע, בֵּין שֶׁהִיָּה שָׂכִיב מֵרַע בֵּין שֶׁהִיָּה 2
בְּרִיא, וְמָת, וְהָרִי הַמַּעוֹת בִּיד הַשְּׁלִישִׁי³⁶, וְאִמְרָה 3
הַפֶּת: תִּנּוּ אוֹתָם לְבַעֲלִי, כָּל מִה שֶׁיִּרְצָה יַעֲשֶׂה בֶּהֱן 4
- אִם הִיָּתָה גְדוֹלָה וְנִשְׁאָת - הָרְשׁוּת בִּידָהּ³⁷, וְאִם 5
עַדִּין מְאֻרְסָת הִיא - יַעֲשֶׂה שְׁלִישׁ מִה שֶׁהַשְּׁלֵשׁ 6
בִּידָהּ³⁸, וְאִם עַדִּין קֶטַנָּה הִיא - אֲפִלּוּ נִשְׁאָת, אֵין 7
שׁוֹמְעִין לָהּ³⁹, אֲלֹא יַעֲשֶׂה שְׁלִישׁ כְּמוֹ שֶׁצָּוָה הָאֵב⁴⁰.

(36) אדם שלישי הנאמן על שני הצדדים. (37) "שאף האב לא עלה בדעתו למסרן ביד שלישי אלא עד שתינשא שמשנשאת הבעל זכאי לאכול פירות". (38) יקנה השדה, ואין שומעים לה, שמצוה לקיים דברי המת בין אם המצוה שכיב מרע ובין אם הוא בריא. (39) "אין מעשה קטנה כלום". (40) ליקח בהן קרקע. כי לטובתה נתכוון שלא יוציא בעלה המעות ויפסיד. ואפילו אומרת: נאמן בעלי עלי שלא יעכבן לעצמו, תנו אותן לו, והוא יקנה לי שדה כאשר ארצה, - אין שומעין לה.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים

(1) כולל דיני מציאת האשה ומעשה ידיה, מלאכות שעושה לבעלה, המדיר אשתו שלא תעשה מלאכה, השימוש שהאשה עושה בעצמה לבעלה, מלאכות שהנדה עושה לבעלה, האשה ששברה כלים בשעת מלאכתה, אשה שמנעה עצמה מכל המלאכות, דיני מינקה וחיובי הנקה, התובעת בנה או בתה עמה אחרי שגמלתו.

- א. מְצִיאָת הָאִשָּׁה וּמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְבַעֲלָהּ². וְמִה הִיא 8
עוֹשֶׂה לוֹ? הַפֶּל כְּמִנְהַג הַמְדִירָה³. מְקוֹם שֶׁדִּרְפָּן 9
לְאֹרֶג - אוֹרֶגֶת, לְרֶקֶם⁴ - רוֹקֶמֶת, לְטוֹוֹת צֶמֶר אוֹ 10
פִּשְׁתִּים - טוֹוֶה. וְאִם לֹא הִיָּה דִרְפָּן נָשִׁי הָעִיר לַעֲשׂוֹת 11
כָּל הַמְלָאכּוֹת הָאֵלֶּי - אֵינּוּ כּוֹפִה אֲלֹא לְטוֹוֹת⁵ הַצֶּמֶר 12
בְּלִבְדִּי⁶, שֶׁהַפִּשְׁתָּן מְזִיק אֶת הַפֶּה וְאֶת הַשְּׁפָתִים⁷. 13
וְהַטּוֹוֶה הִיא הַמְלָאכָה הַמִּיחֶדֶת לְנָשִׁים⁸, שֶׁנֶּאֱמַר: 14
וְכָל אִשָּׁה חֲכָמָה לֵב בִּידֶיהָ טוֹוֹ. 15

(2) משנה, כתובות סה, ב. מציאה - משום איבה, שהרי בעלה נותן לה מזונות, ואם תעכב מציאתה לעצמה יבואו לידי קטטה (כתובות צו. ובבא-מציעא יב:). וב"ירושלמי" (כתובות פ"ו ה"א) אמרו: "שלא תהא מברחת משל בעלה, ואומרת מציאה מצאתי". מעשה ידיה - תחת מזונותיה (כתובות נח:), וכמבואר לעיל פ"ב ה"ד. (3) תוספתא (כתובות פ"ה ה"ג. (4) תפירת צורות שונות על האריג בחוטים צבעוניים לשם נוי וקישוט. (5) ראה להלן הערה ז. (6) תוספתא, שם. (7) כתובות סא, ב: "מסריח את הפה ומשרבט את השפתיים", משרבט - פושטן כמין שרביט עד שנעשות גדולות ע"י שצריכה לשרות החוט תמיד ברוק (רש"י שם). (8) ולפיכך אינו כופה אלא על הטויה, אבל לא על האריגה והרקמה, אע"פ שהן מלאכות חשובות וקלות (מעשה רוקח). [וכן אמרו ביומא סו, ב: "אין חכמה לאשה אלא בפלך, וכן הוא אומר וכל אשה חכמת לב בידיה טו".] וכן נראה במשנה (כתובות סד:): שאמרו: "ומה היא עושה לו, משקל חמשה סלעים שתי ביהודה, שהם עשרה

1 הפת מצויה לעניים²³. ומבשלת את התבשילין.
2 ומכבסת את הבגדים. ומניקה את בנה²⁴. ונותנת תבן
3 לפני בהמתו, אבל לא לפני בקרו²⁵. ומטחנת. פיצד
4 מטחנת? יושבת ברחים²⁶ ומשמרת²⁷ הקמח, ואינה
5 טוחנת²⁸. או מחמרת אחר הבהמה²⁹, כדי שלא
6 יבטלו הרחים. ואם היה דרכן לטחן ברחים של יד
7 - טוחנת³⁰.

37 כתובות סא, א. כי אלו הם דברים של קירוב וחיבה.
הרחצת פניו - אפילו הוא רוחץ והיא יוצקת המים שאינה
נוגעת בגופו, כי נגיעת גופו אפילו בלא רחיצת פניו אסורה,
כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"א ה"ח (והשווה שם ה"ט).
ודברים אלו אסורים אפילו בעת ספירת שבעה ימים נקיים,
כמבואר שם (מגיד-משנה). 38 כתובות, שם.

39 ט. האשה ששברה פלים בעת שעשתה מלאכותיה
בתוך ביתה - פטורה. ואין זה מן הדין, אלא תקנה.
שאם אין אתה אומר כן - אין שלום בתוך הבית
לעולם, אלא נמצאת נזהרת ונמנעת מרב המלאכות,
ונמצאת קטטה ביניהם⁴⁰.

39 [ב'ירושלמי' (כתובות פ"ט ה"ד) לא מפורש ששברה
בעת מלאכה (חלקת מחוקק' סי' פ ס"ק כט). ונראה שכוונת
רבינו היא שהשבירה היתה בלי כוונה, ועי' משנה-למלך].

40 'ירושלמי' כתובות, שם.

37 י. כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה מן המלאכות
שהיא חייבת לעשותן - כופין אותה⁴¹ ועושה, אפילו
בשוט⁴². טען הוא שאינה עושה, והיא אומרת
שאינה נמנעת מלעשות - מושיבין אשה ביניהן⁴³
או שכינים. ודבר זה כפי מה שיראה הדין שאפשר
בדבר.

41 ואפילו אומרת: "איני ניזונת ואיני עושה" שאין כופים
אותה לעשות, כמבואר לעיל פ"ב ה"ד, אינה פטורה אלא
מטוויית הצמר, אבל שאר מלאכות שאשה עושה לבעלה
לצרכי הבית חייבת בהן, כמו שכתב 'מגיד משנה' לעיל שם
(כסף-משנה כאן). ואין דנים אותה כמורדת (למעלה פ"ד
ה"ח) שאינה נקראת מורדת אלא אם מרדה מתשמיש
(כתובות סג:). 42 ראה למעלה פט"ו ה"ז. וכן כתב הר"ן
בר"ף (כתובות סג:) בשם גאון. והראב"ד כתב: "מעולם
לא שמעתי ייסור שוטים לנשים". 43 ואף-על-פי שאשה
פסולה לעדות - האמינו כאן לאשה משום שלום בית,
ומטעם זה לא חייבוה להשבע ('חלקת מחוקק' סי' פ ס"ק
כח).

43 יא. האשה כל זמן שהיא מניקה את בנה - פוחתין
לה ממצעה ידיה, ומוסיפין לה על מזונותיה יין
ודברים שפין לחלב⁴⁴. פסקו לה מזונות הראויות
לה⁴⁵, והרי היא מתאנה לאכל יותר או לאכל
מאכלות אחרות מפני חלי התאנה שיש לה בבטנה
- הרי זו אוכלת משלה⁴⁶ כל מה שתדע. ואין
הבעל יכול לעכב ולומר, שאם תאכל יותר מדאי או
תאכל מאכלים רעים - ימות הולד⁴⁷, מפני שצער
גופה קודם⁴⁸.

22 אבל לא באלפס או על גבי גחלים, שאין זה מנהג
העולם ('מעשה רוקח'). 23 בבאקמא פב, א.
24 כתובות נט, ב. 25 שם, סא, ב. וכגירסת ספרי ספרד,
וכן הוא בר"ף שם. והטעם בזה הוא: לפי שבהמה מיוחדת
לו לרכיבה, ולכן נותנת היא תבן לפניה, שזהו לצורך גופו
של הבעל, אבל לפני בקרו העומד לחרוש שאינו לצורך
גופו של הבעל - אינה נותנת תבן ('שיטה מקובצת' שם).
26 בבית הטחנה. 27 מנפה. ולדעת ה'טור' (אהע"ז סי'
ס) הכוונה לשמירה ממש. 28 אין היא בעצמה טוחנת
ברחיים גדולים במקום בהמה - שזה טורח גדול, אלא
"מטחנת" מכינה צרכי טחינה. ובכת"י התימנים, הנוסח:
"ואצה בטוחנת". 29 מנהיגה את הבהמה המסובבת את
הרחיים. 30 כתובות נט, ב.

8 ו. במה דברים אמורים? בעניים; אבל אם הכניסה
9 לו שפחה אחת או נכסים שראוי לקנות מהן שפחה
10 אחת, או שהיתה לו שפחה אחת או שהיה לו קמח
11 כדי לקנות ממנו שפחה אחת³¹ - אינה מטחנת, ולא
12 אופה, ולא מכבסת³², ולא נותנת תבן לפני
13 בהמתו³³. הכניסה לו שתי שפחות או נכסים
14 הראויין לקנות מהן שתי שפחות, או שהיו לו שתי
15 שפחות או שהיה ראוי לקנות שתי שפחות - אינה
16 מבשלת, ואינה מניקה את בנה³⁴, אלא נותנת אותו
17 לשפחה להניק.

31 שם, סא, א: "אחד שהכניסה לו משלה, ואחד שמצאה
לו משלו" - לפי גירסת הרי"ף, וגרסתנו: "ואחד שצמצמה
לו משלה", וראה ב'תוספות' שם. 32 שם נט, ב.
33 ובר"ן לנדרים פא, ב מבואר שאינה פטורה מנתינת תבן
עד שיהיו לה ארבע שפחות, וכן ברא"ש שם.
34 כתובות, שם.

18 ז. נמצאו כל המלאכות שכל אשה³⁵ עושה אותן
19 לבעלה - חמש מלאכות: טווה, ורוחצת פניו ידיו
20 ורגליו, ומוזגת את הפוס, ומצעת את המטה,
21 ועומדת ומשמשת בפניו. והמלאכות שמקצת
22 הנשים עושות אותן ומקצתן אינן עושות³⁶ - שש
23 מלאכות: מטחנת, ומבשלת, ואופה, ומכבסת,
24 ומניקה, ונותנת תבן לפני בהמתו.

35 בין עניה בין עשירה. 36 כשיש להן שפחה.

25 ח. כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה - נדה עושה
26 לבעלה. חוץ ממזיגת הפוס, והצעת המטה, והרחצת

טז. האשה שנתגרשה - אין כופין אותה להניק⁵⁷.
 אלא: אם רצתה - נותן לה שכרה ומניקתו, ואם לא
 רצתה - נותנת לו את בנו והוא מטפל בו. במה
 דברים אמורים? שלא הניקה אותו עד שהפירה;
 אבל אם הפירה, ואפלו הוא סומא - אין מפרישין
 אותו מאמו, מפני סכנת הולד⁵⁸, אלא כופין אותה
 ומניקה אותו בשכר עד ארבעה ועשרים חדש⁵⁹.

(57) שאינה משועבדת לו יותר (כתובות נט:). (58) אע"פ
 שאינו מכירה בראיה, מכירה בטעם ובריח (שם ס.), ואינו
 רוצה לינוק מאשה אחרת. ולא נתן רבינו שיעור לזמן
 ההכרה, שאין כל התינוקות שוים בזה, אלא כל אחד לפי
 חריפותו, וכמו שאמרו ב"ירושלמי" (שם): שמואל אמר
 מכיר אני את מילדתי, שהבחנתי בה בצאתי מרחם אמי,
 ומאז אני מכירה. (59) "ואם אין לו, כופים אותה ומניקתו"
 (אהע"ז ס"ה פב ס"ה). והטעם, שהרי גם אשה חייבת במצות
 צדקה, וכשם שעשירה חייבת לזון את בנה מחמת צדקה,
 וכופין על הצדקה, כך זו שהיא עשירה בחלב שבדדיה,
 כופים אותה להניק את בנה משום צדקה (בני אהובה).

יז. הגרושה אין לה מזונות⁶⁰ אף-על-פי שהיא
 מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר על שכרה דברים
 שהקטן צריך להן מנסות ומאכל ומשקה וסיכה
 וכיוצא בזה⁶¹. אבל המעפרת - אין לה כלום⁶².
 שלמו חדשיו⁶³ וגמלתו, אם רצתה המגרשת שהיה
 בנה אצלה - אין מפרישין אותו ממנה עד שהיה
 בן שש שנים גמורות⁶⁴, אלא כופין את אביו ונותן
 לו מזונות והוא אצל אמו. ואחר שש שנים, יש
 לאב לומר: אם הוא אצלי - אתן לו מזונות, ואם
 הוא אצל אמו - לא אתן לו מזונות⁶⁵. והבת אצל
 אמה לעולם⁶⁶, ואפלו לאחר שש.

(60) כתובות טו, ב. (61) שחייב הוא במזונות בניו עד
 שיהיו בני שש, כמבואר למעלה יב, יד. (62) ולכשתלד,
 יתן לה בעלה שכר הנקה. ואם רצתה, נותנת לו בנו והולכת
 לה. (63) כ"ד חדשי ההנקה. (64) כתובות סה, ב. שעד
 גיל זה הוא כרוך אחרי אמו וצריך לה, וכן אמרו (עירובין
 פב:): "בן שש בצוות אמו נוח לו". והראב"ד חולק: "אין
 הדעת סובלת שנכוף את האב להפריש בנו ממנו עד שיהא
 בן שש, והלא הוא חייב לחנכו בתורה בן ארבע ובן חמש,
 ואיך יחנכו והוא גדל בין הנשים". אולם רבינו בהלכות
 תלמוד תורה (ב, ב) כותב: "מכניסים את התינוקות להתלמד
 כבן שש... ופחות מבן שש אין מכניסים אותו". ואם כוונת
 הראב"ד למה שאמרו (סוכה מב): "קטן היודע לדבר, אביו
 מלמדו תורה וקריאת שמע", ומבואר ג"כ בהל' תלמוד תורה
 (א, ו) שמלמדו פסוקים בודדים, דבר זה יכול הוא לחנכו
 אצל אמו כשיבוא אצלו לפעמים (מגיד-משנה).
 (65) שמאז והלאה, עליו לחנכו וללמדו תורה. (66) כתובות
 קב, ב. שהיא צריכה לאמה לטפל בה בגידוליה ובתמרוקי
 הבנות, שאין האב מצוי בהם, וגם פטורה מתלמוד תורה,
 כמבואר בהל' תלמוד תורה (א, ג), ולפיכך טובת הבת

(44) כתובות סד, ב. ודף סה, ב. (45) נראה למעלה פי"ב
 ה"י שפוסקים לאשה מזונות כלאדם בינוני, ולא כלחולה
 וגורגן]. (46) כן מפרש רבינו מה שאמרו בבביתא
 (כתובות ס:): "פסקה קמעא אוכלת הרבה - משלה", ועיי"ש
 ברש"י ולהלן בדברי רבינו בהלכה יב. (47) בבביתא שם,
 מפורש להיפך: "לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב". ואולי
 היתה לרבינו נוסחא אחרת שם. (48) כן אמר רבי יוסי
 בנדרים פ, ב - במעין של בני העיר שאינו מספיק לכביסת
 בני העיר וגם לשתייה לבני עיר אחרת, שכביסתם של בני
 העיר קודמת לשתייתם של בני העיר האחרת, שצער גופם
 קודם לחיי אחרים ('בית שמואל' ס' פ ס"ק טו).

יב. ילדה תאומים - אין כופין אותה להניק שניהם,
 אלא מניקה אחד ושוכר הבעל מניקה לשני⁴⁹. הרי
 שרצתה האשה להניק בן חברתה עם בנה - הבעל
 מעכב, ואינו מניחה אלא להניק בנו בלבד⁵⁰.

(49) 'ירושלמי' כתובות פ"ה ה"ו. (50) שם, מדקדוק לשון
 המשנה "ומניקה את בנה", בנה - ולא שנים, בנה - ולא בן
 חברתה.

יג. נדחה שלא להניק את בנה - כופה אותה⁵¹
 ומניקתו עד שהיה בן ארבעה ועשרים חדש⁵², אחד
 הזכר ואחד הנקבה. היא אומרת: אני אניק את בני,
 והוא אינו רוצה שתניק אשתו כדי שלא תתנול -
 אף-על-פי שיש לה במה שפחות, שומעין לה;
 שצער הוא לה לפרש מבנה⁵³.

(51) שהיא משועבדת להניק, ואין הנדר חל כלל (כתובות
 נט:). (52) שהוא סוף זמן ההנקה (שם ס.). (53) שם סא,
 א. ולפי זה, אפילו אם בעלה יתן לה תינוק אחר להניק
 (שאין לה צער חלב) ג"כ שומעים לה משום צער פרישותה
 מבנה ('בית שמואל' אהע"ז ס' פב, ס"ב). ורש"י פירש:
 החלב רב בדדיה ומצער.

יד. היתה עניה שהיא חובת להניק את בנה, והרי
 הוא עשיר שראוי לו שלא תניק אשתו⁵⁴, אף-על-פי
 שאין לו שפחות, אם לא רצתה להניק - שוכר
 מניקה או קונה שפחה; מפני שהאשה עולה עם
 בעלה, ואינה יורדת⁵⁵.

(54) כגון שיש לו נכסים הראויים לקנות מהם שתי שפחות,
 כמבואר לעיל ה"ו. (55) כתובות סא, א. שנאמר (בראשית
 ג, כ): "כי היא היתה אם כל חי - לחיים ניתנה ולא לצער
 ניתנה".

טו. היא אומרת: ראוי הוא לשכר או לקנות שפחה,
 והוא אומר אינו ראוי - עליה להביא ראיה, ואין
 כאן מקום לשבועה⁵⁶.

(56) לומר לו השבע שבועת היסט ותפטר, שהוא אינו חייב
 לה כלום, אלא היא משועבדת להניק את בנה, וכל שהיא
 רוצה להפקיע עצמה משעבוד - עליה להביא ראיה
 (מגיד-משנה).

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או שְׁהִלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאֵב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל או עִם
הַבַּעַל, אֶפְלוּ נִכְנַס הַבַּעַל עִמָּה לְחַצְרָה לְלוֹן בְּדֶרֶךְ
שְׁלִינִי עוֹבְרִי דְרָכִים בְּפִנְקָד אֶחָד - הוֹאִיל וְהָאֵב או
שְׁלוּחֵי עִמָּה, וְעָדִין לֹא נִתְיַחַד עִמָּה לְשֵׁם נִשְׁוֹאִין,
אִם מִתָּה - יִירָשְׁנָה אֲבִיהָ,⁸ אֶף-עַל-פִּי שְׁפִתְפִּתָּה
בְּבֵית בַּעְלָהּ.

(4) שהיה האב משלחה לו ע"י שלוחיו, ופגעו בשלוחי הבעל
ומסרוה להם. (5) מטלטלין שייחד אביה לנדונייתה.
(6) כתובות מח, ב. (7) שמשנתייחדה עמו לשם נישואין,
הרי היא ברשות בעלה. (8) שם. ובתלמוד שם הגדירו, כל
שהחצר היא שלו, סתם כניסתו עמה היא לשם נישואין, וכל
שהחצר היא שלה, סתם כניסתם היא ללון, אם לא שפירשו
שהיא לשם נישואין. ורבינו השמיט כל זה מפני שנמשך
אחרי הרייף, שלא ירד לחלק בזה. ובוודאי כל שנכנסה
לחצר שלו ונתייחדה עמו אפילו בסתם הרי היא כנשואה,
וזה נכלל במה שכתב למעלה (ה"א): "הואיל ונעשית
ברשות בעלה יירשנה", וכאן עוסק רבינו בסתם חצר שאינה
שלה ולא שלו. ולפיכך סתמה - ללון, עד שיתייחד עמה
לשם נישואין.

ג. וכן אם הִיְתָה בּוֹגֶרֶת⁹ או יְתוּמָה או אֶלְמָנָה¹⁰,
וְהִלְכָה היא בַּעְצָמָה מִבֵּית אֲבִיהָ לְבֵית בַּעְלָהּ, וְאֵין
עִמָּה לֹא בַּעְלָהּ וְלֹא שְׁלוּחֵי, וּמִתָּה בְּדֶרֶךְ - אֵין
הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ.¹¹

(9) שאין לאביה רשות בה. (10) אע"פ שהיא קטנה, כל
שנאלמנה משנשאת אין לאביה רשות בה, כמבואר למעלה
(פ"ג, ה"ב). (11) אע"פ שנתארסה אין בעלה יורשה,
כמבואר בכתובות נג, א. ואם בעלה או שלוחיו עמה בדרך
לבית בעלה, נעשית ברשותו לענין ירושה אע"פ שעדיין לא
נכנסה לחופה. והשווה הל' גדרים (פ"א, הכ"ב).

ד. הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁהִיא אֶסּוּרָה לֹא¹² - הוֹאִיל וַיֵּשׁ לוֹ
כָּה קְדוּשִׁין¹³, אִם מִתָּה תַּחְתּוֹ - יִירָשְׁנָה¹⁴. וְכֵן
הַנּוֹשֵׂא אֶת הַקְּטָנָה¹⁵, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין קְדוּשִׁיהָ
קְדוּשִׁין גְּמוּרִים¹⁶, אִם מִתָּה תַּחְתּוֹ - יִירָשְׁנָה¹⁷. אֲבָל
הַפֶּקֶח שֶׁנִּשָּׂא חֲרָשָׁת, אִם מִתָּה - לֹא יִירָשְׁנָה.
וְהַחֲרָשׁ שֶׁנִּשָּׂא פֶקֶחָת וּמִתָּה - יִירָשְׁנָה¹⁸; שֶׁהָרִי הִיא
בֵּת דַּעַת, וְלִדְעָתָה נִשְׂאָת, וְזִכְתָּה לוֹ מִמוֹנָה¹⁹.

(12) איסור לאו או איסור עשה, וכן ה'שניות' המנויות
למעלה (פ"א, ה"ו). (13) בכל אלה קידושין תופסין,
כמבואר למעלה (פ"ד ה"ד), פרט לעריות שחייב על ביאתן
עונש כרת שאין קידושין תופסין בהן, כמבואר שם ה"ב.
(14) תוספתא יבמות פ"ב. (15) יתומה או שיצאת מרשות
אביה, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ז). (16) מן התורה, אלא
מדברי סופרים, ויכולה למאן ויוצאה בלא גט, כמבואר שם
ה"ח. (17) יבמות קח, א. אבל "הנושא את הקטנה שאינה
צריכה מיאון (כגון שהיא פחותה מבת שש, ראה למעלה
פ"ד, ה"ז) אינו יורשה, שהרי אין כאן שום אישות" (לשון
רבינו בהל' נחלות פ"א ה"ו). (18) כשם שאין לה כתובה
(למעלה פ"א ה"ד), כך אינו יורשה. והיא אינה בת דעת

להתגדל אצל אמה ('פרישה', אהע"ז סי' פב ס"ח). והשווה
פירוש המשנה (כתובות פ"ב מ"א): "לה הבחירה בבת -
ולאב הבחירה בכך".

יח. בַּיֵּצֵד? הִנֵּה הָאֵב רָאוּי לַצְדָקָה - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ
הָרָאוּי לוֹ בַּעַל כְּרֹחוֹ⁶⁷ וְזִנִּין אוֹתָהּ⁶⁸ וְהִיא אֶצֶל
אִמָּה⁶⁹. וְאֶפְלוּ נִשְׂאָת הָאֵם לְאַחֵר - בִּתְּהָ אֶצֶלָהּ,
וְאֲבִיהָ זֵן אוֹתָהּ מִשּׁוּם צְדָקָה עַד שְׁמֹת הָאֵב. וְתוֹזֵן
מִנְקָסֵיו אַחֵר מוֹתוֹ בְּתַנְאֵי קְתָבָה וְהִיא אֶצֶל אִמָּה.
וְאִם לֹא רָצְתָה הָאֵם שְׂיִהִי בְּנִיהָ אֶצֶלָהּ אַחֵר
שְׁגֻמָּלָתָה, אֶחָד זָכָרִים וְאֶחָד נָקִיבוֹת - הָרָשׁוֹת בְּיָדָהּ.
וְנוֹתְנָת אוֹתָן לְאֲבִיהֶן⁷⁰, או מִשְׁלָכָת אוֹתָן לְקָהֶל -
אִם אֵין לָהֶן אָב - וְהֵן מִטְּפִלִין⁷¹ בָּהֶן.

(67) בתורת צדקה. כמבואר לעיל (פ"ב, ה"ט). (68) עד
שתבגר, כמבואר למעלה פ"ב ה"ט. (69) כתובות קב, ב.
"ואם נראה לבית-דין שטוב לה יותר לישב עם בית אביה,
אין האם יכולה לכופף שתשב עמה" (שו"ע אהע"ז סי' פב
ס"ז). (70) או ליורשי האב, כמבואר ביבמות מב, ב.
(71) שאין חיוב לאשה לגדל בניה (מגיד-משנה). ולדעת בעל
'מעשה רוקח' מחוייבת היא לפרנס בניה משום צדקה, כי
גם האשה חייבת בצדקה (ראה קידושין ח:), אלא הואיל
ורוצה להנשא, והדבר ידוע שאנשים ימנעו מלישאנה מכח
משא הבן, ואפילו היא עשירה אין אדם נוטה לגדל בנים
אחרים, לפיכך היא רוצה למסור לאביו או להשליכו לקהל,
אבל זה ודאי שהיא חייבת בהחזקתו, כפי עשרה וממונה.

פֶּרֶק שְׁנִיִּים וְעִשְׂרִים

(1) ביאר בו רבינו דין ירושת הבעל בנכסי אשתו ואשה
האסורה לו, וקטנה וחרשת לענין זה, דיני נכסי מלוג ונכסי
צאן ברזל לענין מכירת האיש, ומכירת האשה ושומרת-יבם,
כתובת יבמה, מתנה לאשה על מנת שלא יאכל הבעל פירות,
מוכרת כתובתה בטובת הנאה, כפל שמשלם הגנב עבור ולד
בהמת מלוג. החובל באשתו, נזק וצער ובושת למי. פקדונות
מנשים, עבדים, קטנים.

א. הַבַּעַל קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירֵשֶׁת אִשְׁתּוֹ². וּמֵאִמָּתִי
יִזְכָּה בִּירֵשֶׁתָּה? מִשְׁתַּצָּא מִרְשׁוֹת הָאֵב, וְאֶף-עַל-פִּי
שְׁעָדִין לֹא נִכְנַסָּה לְחִפָּה³. הוֹאִיל וְנִעֲשִׂית בִּרְשׁוֹת
בַּעְלָהּ - יִירָשְׁנָה.

(2) כן כתב רבינו למעלה פ"ב ה"ג, ובפ"א מהל' נחלות
ה"ח. וראה יבמות פט, ב. ובבא-בבא קנח, א. (3) היא
ההבאה לביתו והייחוד עמה (למעלה פ"ב ה"א).

ב. בַּיֵּצֵד? הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְאַרְסָה, וּמִסְרָה אֲבִיהָ לְבַעְלָהּ
או לְשְׁלוּחֵי בַּעְלָהּ, או מִסְרָה שְׁלוּחֵי הָאֵב לְבַעְלָהּ
או לְשְׁלוּחֵיהֶּי⁴, וּמִתָּה בְּדֶרֶךְ קָדָם שְׁתַּכַּנֵּס לְחִפָּה -
אֶף-עַל-פִּי שְׁפִתְפִּתָּה⁵ עָדִין בְּבֵית אֲבִיהָ, בַּעְלָהּ
יִירָשָׁה⁶. וְכֵן אִם הִלֵּךְ הָאֵב או שְׁלוּחֵי הָאֵב עִם
הַבַּעַל, וְנִכְנַס עִמָּה בַּעְלָהּ בְּדֶרֶךְ לְחַצְרָה וְנִתְיַחַד עִמָּה
לְשֵׁם נִשְׁוֹאִין, וּמִתָּה - הָרִי זֶה יִירָשְׁנָה בַּעְלָהּ⁷.
אֲבָל אִם עָדִין הָאֵב עִם הַבַּעַל לְהוֹלִיכָה לְבֵית בַּעְלָהּ,

23 אָבֵל אִם נָפְלוּ לָהּ נִכְסִים בְּמִדְיָה אַחֶרֶת, וְלֹא יָדַע
24 בְּהֵן הַבְּעֵל, וּמִכֶּרֶה אוֹתָן - מִכֶּרֶה קִנְיָן³⁶. וְכֵן אֲרוּסָה
25 שֶׁמִּכֶּרֶה קִדְּם הַנְּשׂוּאִין - מִכֶּרֶה קִנְיָן³⁷; שְׂאִין לַבְּעֵל
26 בְּנִכְסֵי אֲרוּסָתוֹ כָּלוּם עַד שְׂיִכְנָס.

(35) שעל מנת כן נשאה, שהיה מצפה שיפלו לה לירושה.
(36) כתובות עח, ב. (37) שם.

27 ט. האשה שכתבה כל נכסיה לאחר, בין קרוב³⁸ בין
28 רחוק, קדם שתנשא³⁹ - אף-על-פי שאם נתגרשה
29 או נתאלמנה תבטל המתנה, כמו שיתבאר בהלכות
30 מתנה⁴⁰, אין הבעל אוכל פרותיהן, ואם מתה בחייו
31 - אינו יורשן; שהרי נתנה אותן קדם שתנשא⁴¹.
32 ובשתמות בחיי בעלה, יקנה מקבל המתנה מתנתו
33 קנן גמור⁴². ולא עוד, אלא אפילו נתנה מקצת
34 נכסיה או כלם קדם נשואיה, וכתבה למקבל: קנה
35 מהיום ולכשארצה⁴³, שהרי לא קנה קנן גמור עד
36 שתרצה - אין הבעל אוכל פרות אותה המתנה, ואם
37 מתה - אינו יורשה⁴⁴.

(38) קרבת משפחה. (39) נתכונה להבריה נכסיה מבעלה,
שלא יזכה בהם ובפירותיהם. (40) פ"ו הי"ב, "שזו מברחת
היא, ולא כתבה כל נכסיה אלא להבריה מבעלה שלא
יירשנה, וכשתהיה צריכה להם יחזרו לה". וכביאור התלמוד
(כתובות עט.) אין אדם עוזב את עצמו ונותן ממונו לאחרים.
(41) והרי הם כנכסים שאינם ידועים לבעל, שהרי סבור היה
שהמתנה גמורה, ועל-מנת שאין לה נכסים נשאה (שם)
וברש"י. (42) הואיל ויש לו שטר מתנה, הוא קודם לכל.
ואם היתה כותבת לו רק מקצת נכסיה, היה המקבל זוכה
בהם מיד, ואפילו נתגרשה או נתאלמנה - אין המתנה
חוזרת. כי הואיל ושיירה לעצמה מקצת נכסים, גמורה
להקנות נכסיה בלב שלם (שם). (43) אם ארצה, ואומר
אח"כ: הן. ויש כאן הברחה מבעלה, שאם יבוא לזכות,
תאמר אני רוצה במתנה ונמצאת קיימת למפרע, ואם המקבל
יבוא להחזיק, תאמר אני רוצה (שם, וברש"י). (44) שם:
"עשאו כנכסים שאינם ידועים לבעל", שלא סמכה דעתו
עליהם.

י. שומרת יבם⁴⁵ יש לה⁴⁶ למפר ולתן במתנה נכסים
שנפלו לה כשהיא שומרת יבם⁴⁷. ואין ליבם פרות,
אפילו בנכסי צאן ברזל⁴⁸ שהקניסה לאחריו, עד
שיתכנס. מתה כשהיא שומרת יבם⁴⁹ - יורשיה מאביה
יורשין בנכסי מלוג שלה⁵⁰ וחצי נכסי צאן ברזל⁵¹,
ויורשי הבעל יורשים כתבתה⁵² וחצי נכסי צאן
ברזל⁵³. ויורשי הבעל חזבין בקבורתה⁵⁴.

(45) שבעלה מת בלא בנים, והיא ממתנת ליבם שייבמה, או
שיחלוץ לה. (46) יכולה. (47) אע"פ שארוסה שנפלו לה
נכסים אינה מוכרתם לכתחילה, מפני שסתם ארוסה
לנישואין עומדת, אבל שומרת יבם, עומדת לחליצה כמו
לייבום, ולפיכך עצמאית היא בנכסיה (תוספות' כתובות
עח.). (48) ואין צורך לומר שאין לו כלום בפירות נכסי

שתוכל לזכותו בנכסיה. חרש וחרשת - מפורשים למעלה
(פ"ב הכ"ו). (19) ולפעמים יש לה כתובה ממנו, כגון
שהשיאה בית-דין, כמבואר למעלה (פ"א ה"ו). ומקור
הדברים ב'ירושלמי' כתובות (פ"א ה"ב).

ה. קטנה שנתקדשה לדעת אביה²⁰, ונשאת שלא
לדעת אביה, בין בפניו²¹ בין שלא בפניו²² - יכול
האב למחות, כמו שבארנו²³. ואפילו שתק האב, אם
מתה - אין הבעל יורשה²⁴, אלא אם כן רצה האב
בנשואיה²⁵.

(20) שלא הודיעתו. (21) שהוא כאן. (22) שהלך לעיר
רחוקה. (23) לעיל פ"ג, הי"ג. (24) שאין שתיקתו
מוכיחה כלום, כי כועס הוא עליה ושותק (קידושין מה:).
(25) בחייה, שהסכים להם בפירוש. והשווה הל' תרומות
(פ"ח, ה"ט).

ו. הורו הגאונים, שהאשה שחלתה ובקשה מבעלה
שיגרשה ותצא בלא כתבה, כדי שלא יירשנה - אין
שומעין לה. ואפילו אמרה: אני שונאה אותו ואיני
רוצה לעמד עמו - אין שומעין לה. ואין דנין אותה
בדין מורדת²⁶. ודין יפה הוא זה²⁷.

(26) המבואר למעלה פ"ד ה"ח, שכופין אותה לגרשה מיד.
(27) שלא נכתוונה זו אלא להבריה נכסיה מבעלה (רי"ף
כתובות פ"ה). וכן אם נתן עיניו לגרשה, ועדיין לא גירשה
- יורשה (אהע"ז סי' צ ס"ה).

ז. כל נכסים שיש לאשה, בין נכסי צאן ברזל²⁸ בין
נכסי מלוג²⁹ - הבעל אוכל כל פירותיהן בחייה. ואם
מתה בחיי בעלה - יורש בעלה הכל. לפיכך, אם
מכרה האשה נכסי מלוג אחר שנשאת, אף-על-פי
שאותן הנכסים נפלו לה קדם שתתארס³⁰ - הבעל
מוציא הפרות מיד הלקוחות³¹ כל ימי חייה, אכל
לא גוף הקרקע; שאין לו כלום בגוף נכסי מלוג עד
שתמות³². מתה בחייו - מוציא הגוף מיד הלקוחות
בלא דמים³³. ואם הדמים שלקחה מיד הלקוחות
קנימין בעצמן - מחזירין ללקוחות, ואינו יכול לומר:
שמה מציאה הן³⁴.

(28) שקיבל הבעל אחריות הנכסים עליו. (29) שלא קיבל
עליו אחריותם, ואם פחתו פחתו לה, כמבואר למעלה (פט"ז
ה"א). (30) ובזכותה נפלו, שעדיין לא זכה בה.
(31) כתובות עח, ב. שהפירות משועבדים לו ואינה זכאית
למכרם. (32) ואם ימות הבעל בחייה, זכו הלקוחות בכל.
(33) שעשאוהו חכמים כלוקח, והרי הוא לוקח ראשון (שם
נ. וברש"י). ולענין מכירתה בנכסי צאן ברזל, ראה לקמן
הלכה טו. (34) רי"ף כתובות פ"ד. וכתב רבינו אפרים,
שאם מכרה ברשות בעלה מכירתה קיימת, ואם הלוקח רוצה
יכול הוא להחרים את הבעל אם לא הערים במכירה זו,
ושמא הכל היה לדעתו ולהנאתו, להפסיד את הלוקח
(מגיד-משנה).

ח. במה דברים אמורים? בנכסים הידועין לבעל³⁵;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

59) כחכמים במשנה שם, וגם אם תפסה לאחר מות בעלה הראשון - אין התפיסה מועילה (למעלה פ"ח הי"א).
60) כמבואר למעלה (פט"ז ה"ז). ואם היה כתוב בכתובתה: "בין מקרקעות בין ממטלטלין", שאז גובה מהמטלטלין מצד הדין (כמבואר למעלה שם ה"ח) אף הם משועבדים לכתובתה ומוכרים אותם ולוקחים בדמיהם קרקע (מגיד-משנה).

16 יד. יבמה שלא היתה לה כתובה⁶¹, או שמחלה
17 כתובתה - זכה בנכסי אחיו, ומוכר ונותן כפצו.
18 וכשיכנס את יבמתו, יכתב לה כתובה מאה, ויהיו כל
19 נכסיו אחראין לכתובתה, כשאר כל הנשים שיש להן
20 כתובה⁶².

61) כגון שהיתה ארוסה ולא כתב לה בעלה כתובה, שאינה גובה כלום (למעלה פ"ה הי"א). 62) כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (כתובות פב:).

21 טו. האשה שמכרה או שנתנה אחר שנשאת בנכסי
22 צאן ברזל, בין לבעלה בין לאחרים - לא עשתה
23 פלוס⁶³. וכן פעל שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין
24 נכסי צאן ברזל בין נכסי מלוג - לא עשה פלוס⁶⁴.

63) כשנתנה לבעלה, יכול לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי, ולא בלב שלם (בבא-בבא נ. וכפירוש הר"ף שם).
וכשנתנה או מכרה לאחרים, ודאי שאין מעשיה כלום בלי רשות הבעל, שהרי הם שלו ובאחריותו (גיטין נה:). וראה בפ"ל מהל' מכירה ה"ג, שאם קיים הבעל מכירתה או מתנתה - הכל קיים. 64) ובטלה מכירתו לאלתר, אף-על-פי שעדיין לא הגיעה לידי גביית כתובתה מנכסי צאן ברזל (ועי' ראב"ד) - לפי שאין דרכה של אשה לחזר אחר בתי דינים, לאחר מותו או בשעת גירושין כשתבוא לגבות כתובתה מידי הלקוחות (ירושלמי' יבמות פ"ז ה"א, ומגיד-משנה פ"ל מהל' מכירה ה"ג). ונכסי מלוג שלה הם ואינו יכול למכרם (בבא-בבא נ. וראה בכתובות פ. בענין "בעל שמכר קרקע לפירות").

25 טז. מכר מטלטלין של נכסי צאן ברזל, אף-על-פי
26 שאינו רשאי⁶⁵, אם מכר - ממכרו ממכר⁶⁶. מכרו
27 שניהם בנכסי מלוג - בין שלקח מן האיש תחלה
28 וחזר ולקח מן האשה, בין שלקח מן האשה וחזר
29 ולקח מן האיש - מכרן קיים⁶⁷.

65) שהרי אם יגרשנה תטלם לעצמה. 66) שאינם דומים לקרקע שאינה כלה ונפסדת ודעתה סומכת עליה, ולפיכך מקחו בטל, אבל מטלטלין שיכול לכלותם ולהפסידם לגמרי, אין דעתה סומכת עליהם כל כך, וזהו שאמרו ב'ירושלמי' (כתובות פ"ו ה"ג), שאין אדם רשאי למכור כלי אשתו, ולא אמרו: לא עשה כלום (מגיד-משנה פ"ל מהל' מכירה ה"ה). 67) בבא-בבא נ, א. ואין היא יכולה לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי, כמבואר בסמוך.

30 יז. וכן האשה שמכרה או נתנה נכסי מלוג לבעלה
31 - ממכרה ומתנתה קיימין; ואינה יכולה לומר בנכסי

מלוג שהכניסה לאחיו, שהם עומדים לרשותה לגמרי שאם מתה, יורשי אביה יורשים אותם, כמבואר לפנינו. 49) והיבם רוצה ליורשה, מכיון שהיתה זקוקה לו, הרי היא כנשואתו. וגם יורשי אביה באים בטענה, הואיל וזיקה זו, אינה אלא כספק נשואה (שהרי אפשר שהיתה חולצת) ושמא אינה נשואה, הרי הם יורשיה החוקיים (יבמות לח:). 50) שהם ברשותה המוחלטת, שאם פחתו - פחתו לה, ואם הוסיפו - הוסיפו לה, ויוצאים עמה כשהיא יוצאת מבעלה, כמבואר לעיל (פט"ז ה"א). 51) מספק, שמא אינה כנשואה. 52) עיקר ותוספת, שהם בחזקת הבעל, ועלינו להעמיד ממון בחזקתו. 53) מספק, שמא היא כנשואה, הרי הם בחזקת הבעל שאם פחתו - פחתו לו, והוא אחראי להם, ושמא אינה כנשואה, הרי הם בחזקת יורשי האשה שהביאה נכסים אלו מבית אביה, והואיל והללו באים לירש והללו באים לירש - יחלוקו" (כתובות פ: ובבא-בבא קנח:). והשווה הל' נחלות (פ"ג, ה"ט. ופ"ה ה"ו). 54) שהרי תיקנו קבורתה תחת כתובתה (כתובות מז:), והואיל ויורשי הבעל יורשים כתובתה - העיקר והתוספת - עליהם לקברה (שם פא:).

1 יא. שומרת יבם - כתובתה על כל נכסי בעלה⁵⁵.
2 לפיכך אין היבם יכול למכר בנכסי אחיו, בין קדם
3 יבום בין אחר יבום. ואם מכר או נתן מתנה או חלק
4 עם אחיו בנכסי המת, בין קדם יבום בין אחר יבום
5 - לא עשה פלוס; שפכר נתחייבו נכסים אלו
6 לאלמנה לגבות מהן כתובתה⁵⁶.

55) הראשון, שכל נכסיו אחראים לכתובה, והיבם אינו כותב לה כתובה. 56) כתובות פא, ב. ואפילו כתובתה מנה, והניח נכסים במאה מנה - אינו יכול למכור (שם), כדי שלא תצטרך לחזור ולטרוח ולטרוף מן הלוקחות, ואפילו ישאיר לה כנגד כתובה, חוששים אנו שמא יאבדו או ישתדפו השדות שישאיר (תוספות' שם עמוד א, ד"ה הרוצה). אבל כל בעל אחר הכותב כתובה לאשתו ומתחייב לפרוע לה מהנכסים שקנה ושעתיד לקנות, אין אשתו מעכבתו מלמכור נכסיו, שהרי שעבודה עליו ועל כל נכסיו (רש"י שם). וראה ב'תוספות' יבמות לט, א.

7 יב. פנס את יבמתו והניח אחיו פרות מחברין
8 לקרקע⁵⁷ - ימכרו, וילקח בהן קרקע, והיבם אוכל
9 פרותיהן⁵⁸.

57) דינים קרקע, ואף הם משועבדים לכתובתה (משנה, שם פ: וכריש לקיש שם פב:). 58) שאפילו הקרקע שלה ממש, הרי בעלה זוכה בפירות.

10 יג. הניח פרות תלושין מן הקרקע, וכן אם הניח
11 מעות ומטלטלין - הכל של יבם, ומשתמש בהן כמו
12 שירצה, ואינה יכולה לעכב. שהמטלטלין אין
13 הכתובה נגבית מהן⁵⁹ אלא בתקנת הגאונים⁶⁰, ואין
14 פח בתקנה זו למנוע מנכסי אחיו ולאסרן עליו
15 באחריות זו שלא ישא ויתן בהם.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 (80) מכר נכסי מלוג שיאכל הלוקח פירותיהם, וגוף הקרקע ישאר לאשה. (81) שיהא מזון הבית מצוי ויטיב לה (כתובות פ: וברש"י). (82) לישא וליתן בהן, והריות יהיה להוצאת הבית. (83) שם.

25 **כא.** הוּי לְאִשָּׁה כְּסָפִים: אִם נָכְסִי צֵאן בְּרִזָּל הָיָה - 84
26 הָרִי זֶה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֵּהֶן⁸⁵; וְאִם נָכְסִי מְלֹג הָיָה - 86
27 בֵּין שֶׁהַנְּסִיָּה אוֹתָן אוֹתָן לֹא, בֵּין שֶׁנִּפְלָו לָהּ בִּירֶשָׁה אוֹ
28 נָתְנוּ לָהּ בְּמִתְנָה, אוֹ נָפְלוּ לָהּ מִטְּלָטְלִין אוֹ נָתְנוּ לָהּ
29 - הָרִי אֵלּוּ יִמְכְּרוּ, וְיִלְקַח בֵּהֶן קֶרֶקֶע, וְהוּא אוֹכֵל
30 פְּרוֹתֶיהֶן⁸⁸.

(84) שקיבל בעלה אחריותם עליו. (85) כדי להרויח ('ירושלמי' כתובות פ"ו ה"ג). (86) שלא קיבל הבעל אחריותם עליו, והם ברשות האשה אם פחתו, פחתו לה וכו' (כמבואר למעלה פט"ז ה"א). (87) בעת הנישואין. (88) כי אם יוציא הכספים או המטלטלין, הרי הוא מכלה את הקרן ולא ישאר לה כלום, לפיכך יקח בהם קרקע שתשאר קרן קיימת לרשות האשה (כתובות עט.).

31 **כב.** וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁחָבְלוּ⁸⁹ בָּהּ אַחֲרִים - כָּל הַמַּעֲוֹת
32 הָרְאוּיוֹת לָתֵת לָהּ⁹⁰ וְלִקַּח בֵּהֶן קֶרֶקֶע, וְהַפֶּעַל אוֹכֵל
33 פְּרוֹתֶיהֶן כְּמֹי שִׁיתְבָּאָר בְּהִלְכוֹת חוֹבְלִים⁹¹.

(89) שהיכו אותה והזיקוה. (90) כתשלומי נזקה, כגון: צער, בורש ופגם (כמבואר בכתובות סה:). (91) פ"ד ה"ט. וראה להלן הלכה כח.

34 **כג.** נָפְלוּ לָהּ עֲבָדִים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם זִקְנִים⁹², לֹא
35 יִמְכְּרוּ מִפְּנֵי שֶׁבַח בֵּית אֲבִיהֶן⁹³. נָפְלוּ לָהּ זֵיתִים
36 וְגִפְנִים וְלֹא הָיָה בָּגוּף הַקֶּרֶקֶע שֶׁהָאֵילָנוֹת בָּהֶם כָּלוּם⁹⁴
37 - אִם עוֹשִׂין בְּדֵי טְפוּלָם⁹⁵ - לֹא יִמְכְּרוּ, מִפְּנֵי שֶׁבַח
38 בֵּית אֲבִיהֶן⁹⁶; וְאִם לֹא - הָרִי אֵלּוּ יִמְכְּרוּ לְעֻצִּים,
39 וְיִלְקַח בֵּהֶן קֶרֶקֶע, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹתֶיהֶן⁹⁷.

(92) ונמצא שהקרן כלה מהר. (93) כי כל זמן שהם קיימים אצלה - הרי הם לשם ולתפארת לה ולבית אביה, ולפיכך היא יכולה לעכב (כתובות עט:). (94) שאביה קנה זיתים בלא קרקע על-מנת שיהיו בקרקע המוכר, והוא יאכל פירות עד שייבשו (שם וברש"י). (95) שמכניסים דמי הוצאתם. (96) שכל עוד שלא יבשו, הרי הם לה לשבח ('ירושלמי' כתובות פ"ח ה"ו, וכן ברי"ף). (97) הואיל ואינם עושים כדי טיפולם, אין להתחשב עם 'שבח בית אביה', ומוטב לקנות בהם קרקע, שהקרן תשאר לרשות האשה. ואם האילנות היו בקרקע שלה והם זקנים - לא ימכרו, משום שבח בית אביה, שהרי הקרקע אינה כלה והיא תשמש לה קרן (כתובות עט:).

40 **כד.** נָפְלוּ לָהּ פְּרוֹת מִחֲבָרִין לְקֶרֶקֶע - הָרִי אֵלּוּ שֶׁל
41 בַּעֲלָהּ⁹⁸; תְּלוּשִׁין מִן הַקֶּרֶקֶע - שֶׁלָּהּ, וְיִמְכְּרוּ, וְיִלְקַח
42 בֵּהֶן קֶרֶקֶע⁹⁹, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת. אֲבָל הַמַּגְרֵשׁ אֵת
43 אֲשֶׁתּוֹ וְהָיָה לָהּ פְּרוֹת מִחֲבָרִין לְקֶרֶקֶע בְּשֻׁעַת גְּרוּשִׁין
44 - הָרִי אֵלּוּ שֶׁלָּהּ¹⁰⁰; וְאִם הָיָה תְּלוּשִׁין - הָרִי אֵלּוּ
45 שֶׁלָּהּ¹⁰¹.

1 **מְלֹג:** נִחַת רוּחַ עֲשִׂיתִי לְבַעֲלִי⁶⁸. אֲבָל בְּשָׂאָר נָכְסִים
2 - יֵשׁ לָהּ לֹמֶר.

(68) כיון שהם שלה ממש, לא תהיה לו איבה אם לא תמכרם לו או לאחרים, ואינה יריאה מבעלה למחות בו, ואם בכל זאת מכרה לו או לאחרים ממכרה קיים (בבא-בבא שם).

3 **יח.** בִּיצֵד? הָאִשָּׁה שֶׁמְכָרָה אוֹ נִתְּנָה לְבַעֲלָהּ מִנְּכָסִי
4 צֵאן בְּרִזָּל, בֵּין קֶרֶקֶע בֵּין מִטְּלָטְלִין, אוֹ שָׂדֶה שֶׁיִּיחַד
5 לָהּ בְּכִתְבָתָּהּ⁶⁹, אוֹ שָׂדֶה שֶׁכָּתַב לָהּ בְּכִתְבָתָּהּ⁷⁰, אוֹ
6 שָׂדֶה שֶׁהַכְּנִיס לָהּ שׁוּם מַשְׁלוּ⁷¹ - לֹא קָנָה בַּעֲלָהּ.
7 וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁקָּנוּ מִיד הָאִשָּׁה בְּרִצּוֹנָה - חֲזֹרֶת כָּל
8 עֵת שֶׁתִּרְצֶה⁷². שֶׁלֹּא נִתְּנָה וְלֹא מְכָרָה אֵלָּא מִפְּנֵי
9 שְׁלוֹם בֵּיתָהּ. לְפִיכָּךְ אֵין לְבַעֲלָהּ רְאִיָּה⁷³ בְּנָכְסֵי אִשְׁתּוֹ
10 כָּלֵל חוּץ מִנְּכָסֵי מְלֹג, כְּמֹי שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷⁴.

(69) לאחר נישואין ייחד לה שדה שתשמש אפותיקי ופרעון לגביית כתובתה. (70) שהכניסה לו שדה נדוניא, ושמוה ורשמוה בכתובתה. (71) כנגד נדונייתה הכניס לה שדה משלו ורשמה בכתובתה, כמבואר לקמן פ"ג ה"א. והשווה פ"ל מהל' מכירה ה"ג. (72) כי ודאי לא גמרה בלבה להקנות לו שדות המשוועבדות לכתובתה, ומה שחתמה לו - מפני שיראה ממנו, שמה יטעון: ענין נתת במיתה או בגירושין, לפיכך את מסרבת לחתום (בבא-בבא מט: נ.). (73) בעדים או בשטר, ואפילו מחלה לו אותם נכסים אין מחילתה מועילה לו, כי אין מחילתה מועילה אלא לעיקר כתובה ותוספת (כמבואר למעלה פ"ח ה"ח), שבאלה לא תהיה לו איבה אם לא תמחלם לו, שהיא יכולה לומר לו: ענין נתת בגירושין, ולפיכך אתה מבקש למחול לך - ואם בכל זאת מחלה, מחילתה מחילה (מגיד-משנה). (74) למעלה ה"ז.

11 **יט.** נָכְסִי צֵאן בְּרִזָּל שֶׁאֲבָדוּ אוֹ שֶׁנִּגְנְבוּ, וּמִחֲלָה
12 הָאִשָּׁה אוֹתָם לְבַעֲלָהּ, וְקָנוּ מִמֶּנָּה⁷⁵ בְּעֵדִים - יִרְאָה
13 לִי, שְׂאִינָה יְכוּלָה לֹמֶר: נִחַת רוּחַ עֲשִׂיתִי לְבַעֲלִי.
14 הֵא לָמָּה זֶה דוֹמָה? לְמִי שֶׁקָּנוּ מִיָּדָה שְׂאִין לָהּ
15 אַחֲרִיּוֹת, שֶׁהִחֲזִירָהּ⁷⁶ נָכְסִים אֵלּוּ נָכְסֵי מְלֹג⁷⁷. שֶׁהָרִי
16 אֵין הַפֶּעַל מְבִיא רְאִיָּה לְטַל כָּלוּם וְלֹא לְהַחֲזִיק
17 בְּנָכְסִים, אֵלָּא לְהַפְטֹר מִתְּבִיעָתָהּ מִלְּשָׁלֵם⁷⁸. אֲבָל אִם
18 נִתְּנָה לוֹ מִתְּנָה מִטְּלָטְלִי צֵאן בְּרִזָּל הַקְּיָמִין - לֹא
19 קָנָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ לֹמֶר: נִחַת רוּחַ עֲשִׂיתִי
20 לְבַעֲלִי⁷⁹.

(75) בקנין סודר (כמבואר למעלה פ"י ה"ט). (76) שהפכה. (77) שאין אחריותם עליו (כמבואר למעלה פט"ז ה"א). (78) אין כאן מתנה אלא מחילת שעבוד. (79) מבואר בהלכה הקודמת.

21 **כ.** בַּעַל שֶׁמְכָר קֶרֶקֶע לְפְרוֹת⁸⁰ - לֹא עֲשֵׂה כָלוּם;
22 מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִתְקַיְּנוּ פְּרוֹת לְאִישׁ אֵלָּא בְּדֵי לְהַרְוִיחַ
23 בְּהוֹצָאת הַפִּתִּי⁸¹. לְפִיכָּךְ, אִם מְכָר לְפְרוֹת וְלִקַּח
24 אוֹתָן הַמַּעֲוֹת לְסַחֲרָהּ⁸² - שׁוּמְעִין לָהּ⁸³.

(111) כתובות עט, ב. שגם כפל הוא פירי פירות שבאים ממקום אחר (ראה הלכה הקודמת). (112) הפחת שנפחתה משוויה בגלל חבלת גופה (ראה פ"א מהל' חובל, ה"ב). (113) פ"ד הט"ז, ע"פ הוראת הגאונים. והטעם, כי מצד הדין היה ראוי שבזושה ופגמה יהיו שלה, אפילו כשאחר חבל בה, אלא מתוך שגם הוא מתבייש בבזושה ומצטער בפגמה, לפיכך פירות מעותיה שלו. אבל זה שחבל באשתו, ציער את עצמו ובייש את עצמו ולמה יטול פירותיה (הרשב"א, הובא במגיד-משנה שם). ולדעת הראב"ד (שם) אין הוא אוכל פירות ממה שראוי ליתן לה, משום קנס, הוא עשה שלא כהוגן - דין הוא שלא יהא חוטא נשכר.

כט. המוכר קרקע לאשה: אם היו המעות שלקחה בהן את הקרקע מפעלה גלוין וידועין לפעל - קנתה, והפעל אוכל פרות אותה הקרקע¹¹⁴; ואם היו מעות טמונין - לא קנתה, שהפעל אומר: לא מכרתי אלא כדי להראות המעות שטמנה. ואותן המעות שגנאו - ילקח בהן קרקע, והפעל אוכל פרות¹¹⁵.

(114) בבא-בבא נא, ב. כיון שנקנתה ממעות שלה שהן נכסי מלוג. (115) שם. ונאמנת היא לומר שהמעות שלה, כמבואר בסמוך. ולפיכך יקחו בהן קרקע בשבילה.

ל. הרי שנמצאו מעות או מטלטלין ביד האשה, היא אומרת: במתנה נתנו לי, והוא אומר: מפעשה ידך הם שהם שלי¹¹⁶ - הרי זו נאמנת¹¹⁷. ויש לו להחרים¹¹⁸ על מי שטוענת דבר שאינו כן. וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. ואם אמרה: על מנת כן נתנו לי, על מנת שלא יהיה לבעלי רשות בהן, אלא אעשה בהן כל מה שארצה - עליה להביא ראיה¹¹⁹; שכל מומן שנמצא ביד האשה - בחזקת הפעל הוא שיאכל פרותיו¹²⁰, עד שתביא ראיה.

(116) כמבואר למעלה פכ"א ה"א. (117) "ירושלמי" כתובות פ"ו ה"א: "קול יוצא למתנה", כלומר יראה לשקר, לפי שיש לעמוד על השקר ע"י חקירה, ולפיכך נאמנת. וכן אמרו (בבא-בבא נב:): "האשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו שטרות יוצאים על שמה ואמרה שלי הם, ... עליה להביא ראיה". משמע מזה שאילו לא היתה נושאת ונותנת בתוך הבית - נאמנת לומר במתנה נתנו לי (כסף-משנה). (118) מבואר לעיל פ"א ה"י. אבל אינו יכול להשביעה שבועת היסת, הואיל ואינו טוען טענת ברי (ודאי), ואין נשבעים שבועת היסת על תביעת ספק, וכמבואר לעיל פט"ו ה"ג. (119) כי אע"פ שקול יוצא למתנה, אין קול יוצא שזו מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בה, ולפיכך יכולה היא להעזי ולשקר ואינה נאמנת (מעשה רוקח). (120) ואין צורך לומר שבעלה יורשה, וכמבואר בסמוך בהל"ב (כסף-משנה בשם בעל ה'תרומות').

לא. אמרה לו: אתה נתת לי במתנה - נשבעת שבועת הסת שנתן לה הפעל¹²¹, ואינו אוכל פרותיה¹²².

(98) אע"פ שלא גדלו ברשותו, תורת 'פירות' להם ויאכלם, הואיל והקרקע קיימת לה. (99) שאם יאכלם, הרי הקרן כלה, ומה ישאר לאשה? (כתובות עט.). (100) הואיל ולא תשלם בעודה תחתיו, לא זכה בהם. (101) שם, שמשלשם זכה בהם מדין פירות נכסי מלוג.

1 כה. עבדי נכסי מלוג ובהמת נכסי מלוג - הפעל
2 חיב במזונות שלהן ובכל צרכיהם¹⁰², והן עושין לו,
3 והוא אוכל פרותיהם. לפיכך: ולד שפחת מלוג -
4 לפעל¹⁰³, ולד בהמת מלוג - לפעל. ואם גרשה,
5 ורצתה האשה לתן דמים ולטל ולד השפחה מפני
6 שפח בית אביה - שומעין לה¹⁰⁴.

(102) יבמות סו, א: "שעל מנת כן הכניס אותם, שאם לא יזון אותם, ימותו ויברחו - והרי אינו חייב באחריותם" (לשון רבינו, פ"ט מהל' עבדים ה"ז). (103) מדין פירות. (104) כתובות עט, ב.

7 כו. הכניסה לו שני בלים או שתי שפחות בתורת
8 נכסי צאן ברזל, ושמו אותן עליו באף זיו,
9 והוקרו¹⁰⁵ ועמדו באלפים, וגרשה - נוטלת אחד
10 באף שלה. והשני, אם רצתה שתתן דמיו ותטל
11 משום שפח בית אביה - שומעין לה¹⁰⁶.

(105) ונת"קרו. (106) יבמות סז, א.

12 כז. הנותן מתנה לאשה, בין שנתן לה קרקע בין
13 שנתן לה מעות, ולקחה בהן קרקע - אין לפעל
14 פרות במתנה זו¹⁰⁷. וכן הנותן מתנה לאשה על מנת
15 שלא יהיה הפעל אוכל פרותיה, אלא יהיו פרותיה
16 לאשה למה שתארה - אין הפעל אוכל פרות מתנה
17 זו¹⁰⁸. וכן המוכרת כתבתה בטובת הנאה¹⁰⁹ - אותן
18 הדמים לאשה, ואין הפעל אוכל פרותיה¹¹⁰.

(107) בבא-בבא נא, ב: "נותן, בעין יפה נותן" (רשב"ם שם). אולם אם מתה, הבעל יורשה, שהרי זה דומה לאב שנתן לבנו מתנה שאין לאב בה אכילת פירות, ואם מת הבן - האב יורשו (רשב"א, הובא במגיד-משנה). (108) נדרים פה, א. ונזיר כד, ב. והשווה פ"ג מהל' זכיה ה"ג. (109) שאם ימות בעלה בחייה, יהיה כסף כתובתה ללוקח, ואם היא תמות בחי בעלה - אין ללוקח כלום, שהרי לא באה לידי גבייה ובעלה יורשה (כמבואר למעלה פ"ז ה"ד). (110) בבא-קמא פט, א: "פירות תקנו לו חכמים, פירי פירות לא תקנו לו", שלא תקנו לו חכמים אלא פירי-פירות היוצאים מגופם, אבל הבאים ממקום אחר - לא תקנו חכמים (תוספות' שם ד"ה פירא). והוא הטעם למה שכתב להלן הלכה כח.

19 כח. ולד בהמת מלוג שגנבה, ונמצא הגנב ושלם
20 שנים - הפפל לאשה; שאין זה פרי שתקנו לו
21 חכמים¹¹¹. החובל באשתו - כל הנזק¹¹² והצער
22 והפשת שלה, ואין הפעל אוכל פרות, כמו שיתבאר
23 בהלכות חובל¹¹³.

- 121) שהרי בעלה טוען טענת ודאי שלא נתן לה מעות אלו. שבועת היסט - מפורשת לעיל בבאורנו פט"ז הי"ז.
- 122) הואיל ואין אשה מעיזה פניה בפני בעלה בכל דבר שהוא יודע האמת כמוה, נאמנת היא לומר מתנה הן, ואין לו פירות, כמבואר למעלה הכ"ז. וגדולה מזו מצינו, שהאשה נאמנת לומר לבעלה בפניו, גרשתני, חזקה אינה מעיזה פניה בפני בעלה (למעלה פ"ד הי"ג).
- 1 לב. אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן הקטנים¹²³. ואם עבר וקבל מן האשה - יחזיר לאשה¹²⁴. מתה - יחזיר לבעלה¹²⁵.
- 2 קבל מן העבד - יחזיר לעבד. ואם מת - יחזיר לרבו¹²⁶.
- 3 קבל מן הקטן - יקנה לו בו ספר תורה¹²⁷ או דבר שאוכל פרותיהם. וכלם שאמרו בשעת מיתתן: פקדון זה של פלוני הוא - אם היו פחזקת נאמנין אצל זה שהפקדון אצלו - יעשה כמו שצונו, ואם לאו - יתן ליורשיהם¹²⁸.
- 123) שיש לחוש שמא גנבום מבעליהם או מאדוניהם, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה. וכשלא יקבלו מהם יחזירו למקום שגנבו שם (בבא-בתרא נא:). 124) שאין להחזיקה כגנבה. 125) שאפילו הכסף שלה, בעלה יורשה. 126) שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (שם). 127) לא יחזיר לקטן שאינו יודע לשמור, והרי זה כמשליך לאיבוד, אלא יקנה לו ספר-תורה ללמוד בו - הרי פירות, והקן קיימת (שם נב.). 128) שם. מכאן ראינו למה שכתב רבינו למעלה בהלכה ל, שאין האשה נאמנת לומר ניתן לי במתנה על מנת שלא יהיה לבעל רשות בו, כי אם בחייה היתה נאמנת להפקיע ממנה מבעלה שלא יאכל פירותיו, אף לאחר מיתה תהא נאמנת להפקיעו מירושתה, שהרי היה בידה להפקיעו בחייה (מגיד-משנה). והשווה פ"ז מהל' שאלה ופקדון ה"י.
- 10 לג. האשה שהיו לה כספים הראויות¹²⁹ לבעל
- 11 לאכל פרותיהם, הוא אומר: כך וכך ילקח בהם,
- 12 והיא אומרת: איני לוקחת בהן אלא כך וכך -
- 13 לוקחים דבר שפרותיו מרבים ויציאתו מעוטה¹³⁰,
- 14 בין שהיה הדבר פרצונו או שהיה פרצונה. ואין
- 15 לוקחין אלא דבר שגזעו מחליף¹³¹, שמה יאכל הפל
- 16 ונמצא הקרן אבד.
- 129) כצ"ל. ובדפוסים "הראויות". 130) כגון שהוא רוצה לקנות קרקע לזריעה והיא רוצה לקנות בתים, קונים קרקע ששכרה מרובה והיא מתקיימת (כתובות עט. וברש"י). 131) שפירותיו נאכלים, והגזע אינו כלה אלא מתחלף ובה לשנה הבאה, כגון יער וכדומה (שם).
- 17 לד. האשה שהכניסה לבעלה עז לחלבה¹³² ורחל
- 18 לגזתה ודקל לפרותיו, אף-על-פי שאין לה אלא
- 19 פירות אלו בלבד. הרי זה אוכל והולך עד שתכלה
- 20 הקרן. וכן אם הכניסה לו פלי תשמיש¹³³ בתורת
- 21 נכסי מלוג, הרי זה משתמש בהן ולובש ומציע
- ומכסה עד שיכלה הקרן. וכשיגרוש - אינו חייב לשלם הפלאות¹³⁴ של נכסי מלוג.
- 132) שלא העז היתה שלה אלא החלב היה שלה, וכן כולם. 133) כגון בגד ללבוש. 134) השחקים, אע"פ שהקרן כלה, כיון שאין בילוי ניכר כל שעה, אין חוששים לו (כתובות עט: ע"פ רבינו אלפס ור"ן שם).
- 24 לה. הורו הגאונים¹³⁵, ששנכסי צאן פרזל, אף-על-פי שפחיתתן על הבעל¹³⁶, אם היו הפלאות קיימין והיו עושין מעין מלאכתן¹³⁷ - נוטלת פליה פמה שהן¹³⁸; ואם לא היו עושין מעין מלאכתן - הרי הן כמו שנגנבו או אבדו, שהוא חייב לשלם בדיניהם ששמו אותן עליו בשעת נשואין. ומנהג¹³⁹ פשוט הוא זה, וכל הנשוא - על מנהג זה קבל עליו אחריות הנדונא. וכשם שאינו משלם הפחת, כך אינו נוטל את השבח, אם הותירו דמיהן, לפי מנהג זה. יש לפעל לכך מקצת עבדי אשתו ואמהותיה שהיו משמשין אותו בבית אשה אחרת¹⁴⁰ ששוא, בין שהיו עבדי מלוג בין שהיו עבדי צאן פרזל. אכל אינו יכול להוליכן לעיר אחרת שלא מדעת אשתו¹⁴¹.
- 135) הובאה דעתם ברי"ף יבמות ריש פ"ז. 136) כגון שמתו, או פחתו באופן שאין עושים מלאכתם. 137) דומה למלאכתם. 138) ואינו משלם את ההפרש. 139) נפרץ ומקובל. שאע"פ שמצד דין התלמוד, היה ראוי לשלם הפחת, כמו שכתב רבינו למעלה פט"ז ה"א - נהגו העולם כשיטת הגאונים הנ"ל. וכתב המגיד משנה ש"אין מנהג ארצותינו כן (כמנהגו של הרמב"ם) אלא כדין הגמרא, ונכסי צאן ברזל הרי הם כחוב גמור על הבעל". 140) כי בשעה שמשמשים אותו בבית אחר יש לה ריוח בבית, כי אינה צריכה לשמשו אז, ומה לה אם ימשוהו בביתה או בבית אחר, ואמנם אם אינם משמשים אותו, אלא את אשתו השניה בלבד, ודאי יכולה בעלת העבדים לעכב (כתובות פ:). 141) כי אם הוא בעיר אחרת, אין כאן שום "ריוח בית" שאין שימוש מוטל עליה (כסף-משנה).
- יום שישי ח' כסלו ה'תשע"ט
- פרק שלשה ועשרים
- 1) נכתב בו דיני תנאי להפקעת זכויות האיש באשתו, זכויות הבעל בנכסי מלוג שלה, מנהגי הנדוניא, פיסוק המעות בשידוכין, מזון בת אשתו.
- א. האשה שהתנית על בעלה לבטל זכות מדברים שזוכה בהן הבעל: אם כתב לה³ ועודה ארוסה קדם הנשואין - אינו צריך לקנות מידו⁴, אלא כל מה שכתב לה קיים⁵; ואם כתב לה אחר הנשואין - צריך לקנות מידו⁶.
- 2) כגון אכילת פירות נכסיה או ירושתה שהוא זוכה בהן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹⁵? שֶׁהִתְנָה עִמָּה קֹדֶם
שֶׁתִּנָּשֵׂא, שֶׁהִנְחִלָה הַבָּאָה לוֹ לְאָדָם שְׂלֵא
מִמֶּשֶׁפַּחְתָּו¹⁶ מִתְּנָה עָלֶיהָ שְׂלֵא יִירָשְׁנָה קֹדֶם שֶׁתִּהְיֶה
רְאוּיָה לּוֹ¹⁷; אָבֵל אִם הִתְנָה עִמָּה אַחֵר שְׁנֹשְׂאָת -
תִּנָּא בְּטֵל¹⁸ וִיִּירָשְׁנָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹⁹.

15) שאינו יורשה. (16) מירושת אבותיו, אלא על ידי מעשיו, כגון נחלת אשתו הבאה לו על ידי נישואיו. (17) לפני הנישואין, כי עד הנישואין אפילו אם מתה אינו ראוי ליורשה. ולפיכך יכול הוא לומר לה: לא יהיה לי חלק באותו ממון העתיד לבוא לו. שאין מזכים לאדם בעל כורחו. (18) כיוון שהירושה ראוייה לו אילו מתה עכשיו, אינו יכול לוותר עליה. (19) "כל תנאי שבירושה בטל אף על פי שהוא ממון, שנאמר בה: "לחוקת משפט".

ז. הִתְנָה עִמָּה אַחֵר נִשְׂוֹאִין²⁰ שְׂלֵא יִהְיוּ לוֹ דִּין וְדָבָרִים בְּנִכְסֶיהָ, וְלֹא בְּפִרְיָ פְרוּתֶיהָ עַד עוֹלָם, בְּחִיָּה וּבְמוֹתָהּ - הֲרִי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל פְּרוֹת כָּל; אָבֵל אִם מֵתָה - יִירָשְׁנָה²¹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

20) וגם קנו מידו. (21) וכן אם מכרה או נתנה, מכרה ומתנתה קיימים.

ח. הַבֵּעַל שֶׁהוּצִיא הוּצְאוֹת עַל נִכְסֵי מְלוּג - בֵּין שֶׁהוּצִיא מֵעַט וְאָכַל פְּרוֹת הֶרְבָּה, בֵּין שֶׁהוּצִיא הֶרְבָּה וְאָכַל פְּרוֹת מְעַט, וְאָפְלוּ אָבֵל גְּרוּגְרֶת²² אַחַת דֶּרֶךְ כְּבוֹד²³, אוֹ שֶׁאָבֵל דִּינָר אַחַד²⁴ אָפְלוּ שְׂלֵא דֶּרֶךְ כְּבוֹד, וְאָפְלוּ לֹא לָקַח בְּפִרוֹת מִמָּה שֶׁהוּצִיא אֵלָּא חֲבִילָה אַחַת שֶׁל זְמוּרוֹת²⁵ - מָה שֶׁהוּצִיא הוּצִיא, וּמָה שֶׁאָבֵל אָכַל²⁶.

22) תאנה יבשה. (23) בביתו על שולחנו, ולא בשוק או בשדה דרך עראי. (24) שווה דינר. (25) ענפי הגפן, שהם מאכל לפילים, והאכיל מהם את בהמתו. ומכל מקום צריך שתהא החבילה שווה דינר, כי אכילת בהמה אינה אכילת כבוד. (26) וכשהוא מגרשה אינו יכול לתבוע את הוצאותיו.

ט. וְכֵן אִם נָפְלוּ לָהּ כִּסְפִים בְּמָקוֹם רְחוֹק, וְהוּצִיא עָלֶיהָ הוּצְאוֹת עַד שֶׁהִבִּיאָן אוֹ עַד שֶׁהוּצִיאָן מִיָּד מִי שֶׁהָיוּ אֲצֵלוֹ, וְלָקַח בָּהֶן קֶרֶקַע וְאָבֵל פְּרוּתֶיהָ כְּשֶׁעוֹר - מָה שֶׁהוּצִיא הוּצִיא, וּמָה שֶׁאָבֵל אָכַל. הוּצִיא וְלֹא אָכַל, אוֹ שֶׁאָבֵל פָּחוֹת מִכְּשֶׁעוֹר - שְׁמִין בָּמָה שֶׁהִשְׁבִּחוּ, וְשׂוֹאֲלִין אוֹתוֹ בָּמָה הוּצִיא. אִם הִשְׁבִּיחַ יָתֵר עַל הַהוּצָאָה - יִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ²⁷ בָּמָה הוּצִיא, וְנוֹטֵל הַהוּצָאָה; וְאִם הַהוּצָאָה יָתֵרָה עַל הִשְׁבִּיחַ - אֵין לוֹ מִן הַהוּצָאָה אֵלָּא כְּשֶׁעוֹר הִשְׁבִּיחַ, וּבִשְׁבוּעָה.

(27) "הנשבע אוחד ספר תורה בזרועו ועומד ונשבע".

י. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁸? בְּמִגְרָשׁ; אָבֵל הָאִשָּׁה שֶׁמִּרְדָּה עַל בַּעְלָהּ²⁹ - אָפְלוּ אָבֵל הֶרְבָּה, שְׁמִין לוֹ בָּמָה אָבֵל, וּפְחוֹת אוֹתוֹ מִמָּה שֶׁרְאוּי לָתֵן לוֹ מִן

(3) כתב ויתור על זכויותיו. (4) להקנות לו סודר, ועם קבלת הסודר הוא מקנה לאשתו את זכותו, (5) הואיל ואז עדיין לא זכה בנכסים יכול הוא להתנות שלא יזכה בהם לכשישאנה. (6) כי אז כבר זכה בנכסים והרי הוא כשותף עמה, ואינו יכול להסתלק מהם בלי קניין, כדין כל שותף המסתלק משותפותו שאין סילוקו מועיל אלא כאשר יקנו מידו.

ב. הִתְנָה עִמָּה⁷ שְׂלֵא יִהְיוּ לוֹ דִּין וְדָבָרִים בְּנִכְסֶיהָ⁸, אִם מְכָרָה וְנָתְנָה - מְכָרָה וּמִתְּנָתָה קָנָם, אָבֵל אוֹכֵל פְּרוּתֶיהָ כָּל זְמַן שֶׁחַן בְּרִשְׁוֹתָהּ⁹. וְאִם קָנָה מִיָּדוּ כְּשֶׁהִיא אַרוּסָה שְׂאִין לוֹ דִּין וְדָבָרִים בְּנִכְסֶיהָ - הֲרִי סֵלֶק עֲצָמוּ מִגּוּף הַקֶּרֶקַע, וְאֵין לוֹ בְּנִכְסֶיהָ פְּרוֹת לְעוֹלָם. וְאָפְלוּ עֲרַעֵר עַל קִנְיָנוּ וְאָמַר: לֹא עָלָה בְּדַעְתִּי שְׂאִין לִי פְּרוֹת מִפְּנֵי קִנְיָן זֶה, אֵלָּא שְׂאִין מְכָרָה - מְכָרָה קָנָם, שְׂאִין אָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה בְּלֹא נִכְסִים - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֵלָּא כְּכֹר סֵלֶק עֲצָמוּ מִגּוּף הַקֶּרֶקַע.

(7) עם הארוסה בלא קניין, או אחרי הנישואין וקנו מידו. (8) ולא פירש ממה הסתלק, שהרי בשלושה דברים זוכה הבעל בנכסי אשתו, אכילת הפירות, ושאם תמכור מכרה בטל, ואם תמות יירשנה. (9) שלא ויתר אלא על הפחות שבזכויותיו, והיא: תוקף מכירתה, כי חשב שמא לא תמכור כלל כי אין זה מצוי שתמכור נכסיה. וכלל הוא: "יד בעל השטר על התחתונה" - כל המוציא שטר על המוחזק בדבר אם השטר סתום מורידים אותו לפחות שבמשמעות השטר. וכן אם מתה - יורשה.

ג. הִתְנָה עִמָּה¹⁰ שְׂלֵא יֹאכַל פְּרוֹת נִכְסֶיהָ - הֲרִי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל פְּרוּתֶיהָ, אָבֵל מוֹכְרִין אֶת הַפְּרוּת¹¹, וְלוֹקְחִין¹² בָּהֶן קֶרֶקַע, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוּתֶיהָ; שְׂלֵא סֵלֶק עֲצָמוּ אֵלָּא מִפְּרוֹת נִכְסִים אֵלּוּ בְּלִבְד¹³.

(10) עם הארוסה ואפילו בלא קניין. (11) בעל כורחה. (12) וקונים. (13) ולא מפירי פירותיהם.

ד. הִתְנָה עִמָּה שְׂלֵא יֹאכַל פְּרוֹת נִכְסֶיהָ וְלֹא פְּרִי פְּרוּתֶיהָ - לוֹקְחִין הַפְּרוֹת וְקוֹנִין בָּהֶם קֶרֶקַע, וְלוֹקְחִין פְּרוֹת קֶרֶקַע זוֹ וְקוֹנִין בָּהֶם קֶרֶקַע שְׁנֵי, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת אֵלּוּ שֶׁחַן פְּרִי פְּרוּת¹⁴. וְכֵן הַדְּבָר תָּמִיד, עַד שֶׁיִּתְּנָה עִמָּה שְׂלֵא יִהְיוּ לוֹ לֹא פְּרוֹת וְלֹא פְּרִי פְּרוּתֶיהָ עַד לְעוֹלָם. וְאַחֵר כֶּף לֹא יִהְיוּ לוֹ פְּרוֹת בְּחִיָּה, אָבֵל אִם מֵתָה - יִירָשׁ הַכֹּל.

(14) כי לא הזכיר בויתורו אלא סילוקו מפירי פירות בלבד, ועל מה שלא הזכיר - זכותו קיימת.

ה. הִתְנָה עִמָּה שְׂלֵא יִירָשְׁנָה - הֲרִי זֶה לֹא יִירָשְׁנָה, אָבֵל אוֹכֵל פְּרוֹת בְּחִיָּה. וְכֵן אִם הִתְנָה עִמָּה שְׂיִירָשׁ מִקְצַת נִכְסִים, וְכֵן אִם הִתְנָה עִמָּה שְׂאִין מֵתָה בְּלֹא בָּנִים יִחְזְרוּ נִכְסֵין לְבֵית אֲבִיהָ - הַכֹּל קָנָם.

עד שייכנס. שכל הפוסק אינו פוסק אלא על מנת
לכנס. לפיכך, הפוסק מעות לחתנו, ומת קדם
שיכנס, ונפלה לפני אחיו ליבום - יכול האב לומר
ליבם: לאחיה הייתי רוצה לתן, ולך איני רוצה לתן.
ואפלו היה הראשון עם הארץ והשני חכם, ואף-
על-פי שהבת רוצה בו.

טז. הפוסק מעות לחתנו, והלך האב למדינה
אחרת³⁰ - יכולה היא לומר בפעל: אני לא פסקתי
על עצמי, מה אני יכולה לעשות? או פנס בלא
נדוניא או פטרני בגט. אבל אם פסקה היא על
עצמה ולא הגיעה ידה - הרי זו יושבת עד שתמצא
מה שפסקה או עד שתמות³¹. ולמה לא תפטור
עצמה במרדות³²? שהמודת והיא ארוסה - הפעל
רוצה לכנסה והיא אינה רוצה; אבל זו - אין הפעל
רוצה בה עד שתתן הנדוניא שפסקה, והיא רוצה
בו, שהרי אומרת לו: או פנס או פטר³³. במה דברים
אמורים? בגדולה; אבל בקטנה שפסקה על עצמה
- פופין אותו לתן גט, או יכנס בלא נדוניא³⁴.

(30) ולא הניח כאן נכסים, אבל אם יש לו כאן נכסים, בית
דין יורד לנכסיו ונותן לו. (31) "תשב עד שילבין ראשה".
(32) שכל אשה המורדת בבעלה ואומרת מאסתיהו . . .
כופים אותו לגרשה מיד. (33) ודעת הרי"ף שם שרינה
כמורדת. (34) שאין תנאה כלום.

יז. הנושא אשה ופסקה עמו שיהיה זן את בתה³⁵
כך וכן שנים - חייב לזון אותם שנים שקבל על
עצמו. והוא, שיתנו על דבר זה בשעת הקדושין³⁶;
אבל שלא בשעת הקדושין³⁷ - עד שיקנו מיד או
עד שיקתב בשטר וכיוצא בו, כמו שיתבאר בהלכות
מקח וממכר. נתגרשה בתוך השנים שקבל על עצמו
לזון את בתה, ונשאת לאחר ופסקה גם עמו שיהיה
זן אותה הבת כך וכן שנים - לא יאמר ראשון: אם
תבוא לביתי אדונה³⁸, אלא מוליך מזונותיה למקום
שהיא שם אמה³⁹. וכן לא יאמרו שניהם: הרי אנו
זנין אותה פאחת, אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי
מזונות.

(35) מאיש אחר. (36) שמתוך שמחת חתונתם גמר ומקנה.
(37) ולפני הנישואין ואז מועיל הקניין. (38) כלומר, אם
הייתי מקיים את אמה הייתי זן אותה. (39) כלומר, במקום
ששם האמא שלה.

יח. נשאת הבת בתוך זמן זה - הפעל חייב
במזונותיה, ובפועל אמה שניהם כל אחד ואחד נותן
לה דמי מזונות. מתו אלו שפסקו לזון אותה: אם
קנו מיד או שחייב עצמו בשטר - הרי זו פבועל חוב
בשטר, וטורפת מזונותיה מנכסיהן המשפדים⁴⁰ עד
סוף הזמן שפסקו; ואם פסקו בשעת הקדושין ולא

1 ההוצאה אחר שישבע ונוטלו; שלא הקנה לה כדי
2 שתטל ותצא מעצמה. וכן המוציא הוצאות על נכסי
3 אשתו קטנה, ומאנה בו - רואין במה אבל וכמה
4 הוציא וכמה השפית, ושמין לו כפאריס; שהרי
5 ברשות ירד.

(28) שאנו אומרים: מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל.
(29) והיא דורשת גט.

6 יא. מנהגות רבות יש בנדוניא. יש מקומות שנהגו,
7 שיקתבו בכתבות הנדוניא יתר על דמיה בשליש או
8 בחמש או במחצה, כגון שתהיה הנדוניא מאה
9 וכותבים שהכניסה מאה וחמשים, כדי להרבות
10 בפני העם. וכתבוא לגבות - לא תגבה אלא
11 המאה. ויש מקומות שנהגו לכתב פחות, ואם פסקה
12 להביא לו במאה כלים - נותנת שנה מאה ועשרים
13 או מאה וחמשים, וכותבין שהכניסה לו מאה. ויש
14 מקומות שנהגו לכתב שנה מנה במנה. ויש מקומות
15 שנהגו, שיתן האיש מעות לפי הנדוניא דבר קצוב,
16 שתתקשט בו הפלה ותקנה בו בשמים וכיוצא בהן.
17 ויש מקומות שייכנס האיש שום משלו לאשה
18 ויצטרף לנדונייתה להתנאות בו.

19 יב. הנושא סתם - פותב ונותן כמנהג המדינה. וכן
20 היא שפסקה להכניס - נותנת כמנהג המדינה.
21 וכשתבוא לגבות כתבתה - מגבין לה מה שבכתבתה
22 כמנהג המדינה. ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן,
23 מנהג המדינה עקר גדול הוא ועל פיו דנין. והוא,
24 שיהיה אותו מנהג פשוט בכל המדינה.

25 יג. איש ואשה שהיו ביניהם שדוכין, ואמר לה:
26 במה את מכנסת לי? כך וכן! ואמרה לו: וכמה
27 אתה נותן לי או כותב לי? כך וכן! וכן האב שפסק
28 על ידי בנו ובתו: במה אתה נותן לבנך? כך וכן!
29 וכמה אתה נותן לבתך? כך וכן! עמדי וקדשי -
30 קנו אותן הדברים, ואף-על-פי שלא היה ביניהן
31 קנין. ואלו הן הדברים הנקנים באמירה.

32 יד. במה דברים אמורים? בשפסק האב לבתו, בין
33 קטנה ובין גדולה, ופסק האב לבנו, ובנשואין
34 ראשונים; שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, ומרב
35 שמחתו בנשואין הראשונים גמר ומקנה לו
36 באמירה. אבל אח שפסק לאחותו או אשה שפסקה
37 לבתה וכן שאר קרובים, וכן האב שפסק לבנו או
38 לבתו בנשואין שניים - לא קנו אותן הדברים עד
39 שיקנו מיד הפוסק שיתן כך וכן.

40 טו. האב שפסק על יד בתו - לא קנתה הבת אותה
41 המתנה עד שייכנס אותה בפלה. וכן הבן לא קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 לְהוֹצִיאָהָ¹⁴ - הוֹאִיל וְלֹא הִפִּיר בָּהּ, אֵין לָהּ עֲקָרָה¹⁵; 18 אֲבָל תּוֹסֶפֶת, שֶׁהוּא חַיִּב עֲצֻמוֹ בָּהּ כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה 19 וְתַעֲמֹד לִפְנֵיהָ¹⁶ - הָרִי עֲמָדָה בְּתַנְאֵי שְׁלֵה, וְהָרִי 20 הַקְּנִית לוֹ הַנֶּאֱתָה, וְהָרִי הִיא עוֹמֶדֶת [לִפְנֵיהָ], אֲבָל 21 הַתּוֹרָה אֶסְרָה אוֹתָהּ¹⁷ עָלֶיהָ, וְיָמָה הִיא יְכוּלָה 22 לַעֲשׂוֹת? לְפִיכָךְ יֵשׁ לָהּ תּוֹסֶפֶת¹⁸, שְׂאִין מַעֲשֵׂיהָ הֵן 23 הַגּוֹרֵמִין לָהּ¹⁹ לְהֶאֱסֹר אַחֵר הַנִּשְׁוֹאִין, אֲלֹא אֶסְרָה 24 הַיְתָהּ מִקֶּדֶם.

(13) מנה לאלמנה, ומאתיים לבתולה. (14) כמבואר לעיל פ"י ה"ו. (15) ואין כאן תקנת חכמים, שגם הם רוצים שתצא מהר. (16) כי אילו היא רוצה לצאת, ודאי שאין לה תוספת, כי לא הקנה לה על דעת שתצא לרצונה ותיטול את שלו. (17) ובשניה, החכמים אסרוה עליו. (18) ואפילו איילנית שלא הכיר בה יש לה תוספת, כיון שהוסיף לה מדעתו ולא חשש שמא תמצא איילנית רצה לזווק בנכסיו (ר"ן כתובות, פרק יא). (19) = שלא מעשיה הביאה לידי כך.

ד. וְלָמָּה לֹא חִלְקוּ בִּשְׁנֵיהָ בֵּין שֶׁהִפִּיר בָּהּ בֵּין שְׁלֹא הִפִּיר בָּהּ, אֲלֹא אָמְרוּ: אֵין לָהּ עֲקָרָה כְּתֻבָּה בְּכָל מְקוֹם²⁰? מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְדַבְּרִי סוֹפְרִים, עָשׂוּ בָּהּ חֲזוּק²¹. אֲבָל אִם נִשָּׂא אֶחָת מִחֵיבֵי לְאוּיָן וְהִפִּיר בָּהּ, אוֹ אֶחָת מִחֵיבֵי עֲשָׂה, בֵּין הִפִּיר בָּהּ בֵּין שְׁלֹא הִפִּיר בָּהּ - יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה; שְׁחֵיבֵי לְאוּיָן שֶׁהִפִּיר בָּהּ - רִצָּה לְזוּיָן²² בְּנִכְסָיו, וְחֵיבֵי עֲשָׂה²³ - אֶסְרוֹן קָל. וְיֵשׁ לְשִׁתְּיָהּ מְזוֹנוֹת לְאַחֵר מוֹתוֹ²⁴. וְכֵן אִם לְוִתָּהּ וְאֶכְלָהּ²⁵ - חַיִּב לְשֹׁלֵם. וְכִשְׁכּוֹפִין אוֹתָן לְהוֹצִיא - מוֹצִיאִין מִן הַבַּעַל כָּל פְּרוֹת שֶׁאֲכָל מִכָּל נִכְסֶיהָ²⁶.

(20) ואפילו הכיר בה. (21) יבמות פה, ב. אבל דברי תורה אינם צריכים חיזוק. (22) לזון אותה מנכסיו, ובכתי" התימנים: ליזוק. וכן בדפוס שונצינו. (23) כגון בעולה לכהן גדול (ראה לעיל פ"א ה"ח), לפיכך יש להן כתובה אפילו לא הכיר בהן, ואינן צריכות חיזוק שהרי מן התורה הן. ולפי זה, חלוצה לכהן הדיוט אין לה כתובה, שהרי איסורה מדברי סופרים (הל' איסורי ביאה פ"ז, ה"ז) ועשו בה חיזוק (כסף-משנה). (24) יבמות פה, א. אבל בחייו אין להן מזונות כי עליהן לצאת מבעליהן, משום עבירה. (25) שהלך בעלה למדינת הים ולא הניח לה מזונות. (26) יבמות פה, א. שהרי לא כדין אכלם, שאין לו בהן נישואין, וכן ראוי לקנסם - כשהכירו בהן - שהם הרגילו ושידלו את הנשים לנישואי עבירה.

ה. הַמִּמָּאֲנָת²⁷ - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה²⁸, אֲבָל תּוֹסֶפֶת יֵשׁ לָהּ²⁹. וְאֵין מוֹצִיאִין מִן הַבַּעַל פְּרוֹת שֶׁאֲכָל. וְאִם לְוִתָּהּ כְּשֶׁהִיָּתָה תַּחְתֵּיהָ וְאֶכְלָהּ, וְאַחֵר כֶּף מֶאֱנָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִזְּנוֹת מִן הַבַּעַל³⁰.

(27) קטנה יתומה שהשיאה אמה או אחיה, ויכולה למאן ולצאת בלא גט, כמבואר לעיל פ"ד ה"ח. (28) שמעצמה יוצאת נגד רצונו. (29) כתובות קא, א. מתנה הוא שנתן לה

1 הָיָה שֵׁם קֶנֶן - הָרִי הֵם דְּבָרִים שְׁלֹא נִתְּנוּ לְכֻתָּב, 2 וְאִינָה טוֹרֶפֶת מְזוֹנוֹתֶיהָ⁴¹.

(40) שנמכרו ללקוחות על ידי בעלי אמה. (41) מנכסים משועבדים, אבל גובה היא מן היורשים כדין מלווה בעל פה.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים

(1) כולל בו דין איילנית, ממאנת, ונשים האסורות עליו - לענין כתובה. היוצאת משום שם רע, העוברת על דת אם כופין בעלה להוציאה, האשה שאמרה לבעלה שזנתה תחתיו ברצון, אשת ישראל שזנתה תחת בעלה בשגגה או באונס, אשת כהן שנבעלה בשוגג או באונס, ואשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי.

3 א. הַנּוֹשֵׂא אֶת הָאֵילוֹנִית², וְלֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים וְלֹא 4 אִשָּׁה אַחֶרֶת לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת מִמֶּנָּה - אֶף-עַל-פִּי 5 שְׁכּוֹפִין אוֹתוֹ וּמוֹצִיא³, הָרִי הִיא כָּכָל הַנָּשִׁים, וְיֵשׁ 6 לָהּ כְּתֻבָּה⁴ וְשָׂאָר תַּנְאֵי כְּתֻבָּה⁵. וְכֵן זוֹכָה הַבַּעַל בָּמָה 7 שְׁזָכָה בְּשָׂאָר הַנָּשִׁים⁶.

(2) אשה עקרה שאינה מסוגלת ללדת, וסימניה מפורשים לעיל פ"ב, ה"ו. (3) כדי שישא אשה הראויה לילד, כמבואר לעיל פט"ו ה"ד. (4) הואיל והכיר בה מתחילה, ואין כאן מקח טעות (כתובות ק: במשנה). (5) כגון מזונותיה, רפואתה ופדיונה, המגויים לעיל פ"ב ה"ב. (6) מעשה ידיה וירושתה וכו' לעיל פ"ב ה"ג.

8 ב. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה וְלֹא הִפִּיר בָּהּ, וְנִמְצְאָת 9 אֵילוֹנִית אוֹ מִחֵיבֵי לְאוּיָן⁷, וְכֵן הַנּוֹשֵׂא שְׁנִיָּה⁸, בֵּין 10 הִפִּיר בָּהּ בֵּין לֹא הִפִּיר בָּהּ - אֵין לָהּ עֲקָרָה כְּתֻבָּה⁹ 11 וְלֹא תַנְאֵי מִתַּנְאֵי כְּתֻבָּה, אֲבָל תּוֹסֶפֶת יֵשׁ לָהּ¹⁰. וְאֵין 12 לָהּ מְזוֹנוֹת, וְאֶפְלוּ לְאַחֵר מוֹתוֹ¹¹. וְכִשְׁכּוֹפִין אוֹתוֹ 13 וּמִפְּרִישֵׁין בִּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין מִן הַבַּעַל פְּרוֹת 14 שֶׁאֲכָל¹².

(7) כגון גרושה לכהן, ולא הכיר בה כשנשאה. (8) שניה לעריות, האסורה מדברי סופרים. ועשרים נשים הן, כמבואר לעיל פ"א ה"ו. (9) כתובות ק, ב. קנסו אותה חכמים, מפני שהיא מרגילה ומשדלת את האיש לישאנה, שאינה מפסדת כלום בנישואיה, שאינה נפסלת וגם ולדה ממנו כשר, ולפיכך אפילו הכיר בה הפסידה הכל, אבל אלמנה וחייבי לאוין שהן נפסלות, וולדן פסול ואינן מרגילות אותו, אלא הוא מרגיל אותה - לא הפסידו כתובתן אלא כשלא הכיר בהן מתחילה, משום מקח טעות. (10) שם קא, א. שמתנה היא שנתן לה בחיבת ביאה (רש"י שם). (11) ואין צורך לומר בחיי בעליהן אין להן מזונות, שהרי יושבות בעבירה וחייבות לצאת, ואם יקבלו מזונות יתעכבו בבית בעליהן (יבמות פה.). (12) ואע"פ שאינו חייב לפדותה - ולא תקנו פירות לבעל אלא משום פדיונה - בכל זאת אינו משלם פירות שאכל - משום קנס.

15 ג. וְלָמָּה אֵין לָהֶם עֲקָרָה¹³ וְיֵשׁ לָהֶן תּוֹסֶפֶת? הַעֲקָרָה, 16 שֶׁהִיא תִּקְנַת חֲכָמִים כִּדִּי שְׁלֹא תִהְיֶה קָלָה בְּעֵינֵינוּ

מִן הַבֶּעַל דָּבָר מִמָּה שְׁאֵבֵד אוֹ נִגְנֵב מִנְכָּסֶיהָ, בֵּין
מִנְכָּסֶיהָ מְלֹג בֵּין מִנְכָּסֶיהָ צֶאֱן בְּרִזָּל⁴¹, אֲלֵא נֹטְלָת
הַנִּמְצָא לָהּ וְיוֹצֵאָה.

נכסיה שבלו ואפסו לגמרי. (41) כתובות, שם. שהרי
ברשות בית-דין נשאה, וכשהוציא את נכסיה יכול הוא
לומר: כשאגרשנה מדעתי אחזיר לה מה שקיבלתי עלי
באחריות. ונכסי מלוג אע"פ שלא ברשות הוציאם, יכול הוא
לומר: אין עלי להחזירם עד שאגרשנה, שמא תמות בחיי
ואירשנה (רש"י שם).

י. מי שזנתה תחת בעלה - אין לה כתבה, לא עקר
ולא תוספת⁴². ואין מוציאין מהבעל דבר ממה
שעבד או נגנב מנכסי צאן ברזל שלה, ואין צריך
לומר נכסי מלוג⁴³. ולא המזנה בלבד, אלא אף
העוברת על דת משה⁴⁴ או על דת יהודית⁴⁵, או
היוצאת משום שם רע⁴⁶ - אין לה כתבה, לא עקר
ולא תוספת ולא תנאי מתנאי כתבה⁴⁷. וכל אחת מהן
נוטלת הנמצא לה במזוניותה ויוצאה, ואין הבעל
חייב לשלם כלום, לא מה שפחת ולא מה שעבד.

(42) כבר ביאר רבינו כל זה למעלה בה"ו, ולא כתבו כאן
אלא לסמוך אליו ענין עוברת על דת וחברותיה.
(43) כתובות קא, א. (44) הכתובה בתורת משה [וראה
מש"כ להלן בהערה סד]. (45) מנהג הצניעות שנהגו בנות
ישראל, ראה להלן ה"ב. (46) שעשתה דברים מכוערים
ביותר, אלא שאין עדות ברורה בזנות. כמבואר בסמוך
הט"ו. (47) כתובות שם, ובירושלמי כתובות פ"ז ה"ו.

יא. ואלו הן הדברים שאם עשתה אחת מהן עברה
על דת משה: יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי⁴⁸, או
שנודרת או ששפעת ואינה מקימת⁴⁹, או ששמששה
משתה והיא נדה⁵⁰, או שאינה קוצה⁵¹ לה חלה⁵².
או שהאקילה את בעלה דברים אסורים. אין צריך
לומר שקצים ורמשים ונבלות⁵³, אלא דברים שאינן
מעשרין⁵⁴. והיאך יודע דבר זה? כגון שאמרה לו:
פרות אלו פלוני כהן⁵⁵ תקנם לי, ועסה זו פלונית
הפרישה לי חלתה, ופלוני החכם טהר לי את
הפתם⁵⁶; ואחר שאכל או בא עליה שאל אותו
פלוני, ואמר: לא היו דברים מעולם. וכן אם
החזקה נדה בשכנותיה⁵⁷ ואמרה לבעלה: טהורה
אני, ובא עליה.

(48) והכתוב אומר (במדבר ה, יח): "ופרע את ראש האשה",
מכלל שבאותה שעה לא עמדה פרועה - מכאן אתה למד
שאסור לבנות ישראל לצאת פרועות ראש (כתובות עב.
וברש"י). (49) והתורה אמרה (במדבר ל, ג): "לא יחל
דברו", ולא עוד אלא שבעוון נדרים - בניס מתים (כתובות,
שם). (50) ואמרה לבעלה: טהורה אני. (51) חותכת
ומפרשת, מלשון המשנה (חלה ב, ג). (52) מעיסתה.
(53) שאיסורם מן התורה. (54) שאין איסורו בזמן הזה אלא
מדרבנן (פ"א מהל' תרומות הכ"ו) - "מגיד משנה".

בחיבת ביאה (רש"י שם) והרי ידע מראש שהיא קטנה
ויכולה למאן. (30) שם קז, ב. כשם שאין לה כתובה, כך
אין לה מזונות שהם תנאי כתובה.

ו. מי שזנתה תחת בעלה - אין לה כתבה³¹, לא עקר
ולא תוספת³² ולא אחד מתנאי כתבה; שהרי מעשיה
גרמו לה להאסר על בעלה.

(31) כתובות קא, א. ויבמות פז, ב. (32) שהרי לא עמדה
בתנאי שלה שתהיה נאמנת לו, כמבואר לעיל ה"ג.

ז. והיאך דין נשים אלו³³ בנדוניא שלהם? כל
אשה שנדונייתה קימת - אפלו זנתה, נוטלת שלה
והולכת³⁵. ואם היתה שניה או אחד מחיבי עשה,
בין הכיר בה בין שלא הכיר בה, או שהיתה אילנית
או מחיבי לאוין והכיר בה - הרי היא בנדונייתה ככל
הנשים.

(33) הנידונות בפרק זה כל אחת לעצמה. (34) שהכניסו
לבעליהן. (35) כתובות קא, א.

ח. נכסי צאן ברזל, חייב באחריותן³⁶; ונכסי מלוג,
מה שנגנב או שעבד - אבד לה, ואינו חייב לשלם³⁷.
היתה אילנית או מחיבי לאוין ולא הכיר בה: כל
מה שעבד או נגנב או פלה או שששחק מנכסי צאן
ברזל - אין הבעל חייב לשלם, שהרי היא נתנה לו
רשות להיותן אצלו³⁸; וכל מה שעבד או נגנב
מנכסי מלוג - חייב לשלם. הפך מכל הנשים. מפני
שאין שם אישות גמורה, לא זכה בנכסי מלוג³⁹.

(36) שאם נגנבו או אבדו, חייב לשלם. (37) כאן הוא סוף
ההלכה, לפי כת"י התימנים ודפוסים קדומים. ובדפוסים
המאוחרים, מתחלת הלכה ח' במילים: "נכסי צאן ברזל
חייב באחריותם", וזהו סדר משובש. והטעם בכל אלה,
הואיל ויש להן כתובה כשאר הנשים, כמבואר לעיל ה"ד,
ממילא גם דין נדונייתן כשאר הנשים. והשניה - אע"פ
שאין לה כתובה (ראה לעיל ה"ב) - קנסוהו חכמים לשלם
לה מה שנגנב מנכסי צאן ברזל, כדי לעקור מהם תורת
נישואין, אף-על-פי שמצד הדין ברשותו הם עומדים, ומותר
לו להוציאם, ועל מנת כן קבלם, שלא יפרע אלא אם
יגרשנה מדעתו (ר"ן כתובות, שם). ונכסי מלוג שמצד הדין
הם שלה וברשותה הם, קנסוהו חכמים שלא תטול בהם
כלום אם נאבדו, ועשאוהו כשאר נשים, שאם אבדו - אבדו
לה. נמצא קנסו אותו בשלו, ואותה בשלה (כתובות קא.
והשווה פירוש המשנה לרבינו, יבמות פ"ט מ"ג).
(38) וידעה שאסורה לו, אם כן מחלתם לו מתחילה. ואע"פ
שקיבל אחריותם, עם ביטול הקידושין שהיו בטעות - בטלה
ממילא אחריותו. (39) והרי זה כאילו קיבלם אחר להנאתו
שחייב באחריותם (כתובות קא.). והשוו דין אלמנה לכהן
גדול - שהיא מחיבי לאוין - לדין איילנית שלא הכיר בה
(שם קא,); וכן מבואר ברי"ף שם, וראה ט"ז לאהע"ז סי'
קטז ס"ה.

ט. והממאנת - אין לה פליות⁴⁰ כלל. שאין מוציאין

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 ואחר כך תפסיד כתבתה⁶⁹. עברה בינו לבניה⁷⁰, וידע
21 שהיא עוברת על דת, והתרה בה בלא עדים, וחזרה
22 ועברה, הוא טוען ואומר: אחר התראה עברה, והיא
23 אומרת: לא עברתי כלל, או: לא התרה בי, אם רצה
24 להוציא - הרי זה נותן כתבה אחר שתשבוע שלא
25 עברה⁷¹; שאם תודה שעברה אחר התראה זו - אין
26 לה כלום.

(67) שמא תחזור בה. ואם תחזור לא תפסיד כתובתה.
(68) על ההתראה ועל העבירה. (69) סוטה כה, א. ותוספתא
כתובות פ"ז. הוצאת צוקמ. עמ' 12, 269). (70) שלא היו
עדים בדבר. (71) אחר ההתראה (מגיד-משנה). והרי זה
דומה למוציא שטר חוב על חבירו, והלה טוען פרוע הוא,
שבעל השטר צריך שבועה (בית יוסף) אהע"ז סי' קטו).
[רוצה לומר, שמה שכתב רבינו "נותן כתובה אחר שתשבוע"
היינו שהבעל תובע ממנה שתשבוע כמפורש בפ"ד מהל'
מלוה ולוה ה"ב, שאז צריכה להשבע, וראה להלן הערה
[פא].

27 טו. כיצד היא יוצאה משום שם רע? כגון שהיו
28 שם עדים שעשתה דבר מלצר ביותר, שהדברים
29 מראין שהיתה שם עברה, אף-על-פי שאין שם
30 עדות ברורה בזנות. כיצד? כגון שהיתה בחצר
31 לבדה, וראו רובל יוצא⁷², ונכנסו מיד בשעת
32 יציאתו, ומצאו אותה עומדת מעל המטה והיא
33 לובשת המכנסים או חגורת אזור, או שמצאו רק
34 לח למעלה מן הפילה⁷³. או שהיו יוצאים ממקום
35 אפל, או מעלין זה את זה מן הבור וכיוצא בו. או
36 שראוהו מנשק על פי חלוקה, או שראו אותן
37 מנשקין זה את זה או מגפפין⁷⁴ זה את זה. או
38 שנכנסו זה אחר זה והגיפו⁷⁵ דלתות. וכיוצא
39 בדברים אלו. אם רצה הבעל להוציאה - תצא בלא
40 כתבה. ואין זו צריכה התראה⁷⁶.

(72) ב'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו, הגירסא: רוכל יוצא מתוך
ביתה. רוכל - מוכר בשמים לנשים להתקטש בהם.
(73) רשת, שפורשים על המיטה להגן על הישן בה מיתושים
וזבובים. מי זרק הרוק למעלה? כי אם השוכב ופניו למעלה,
הלכך זינתה זו ורקקה בשעת תשמיש (יבמות כד: וברש"י).
(74) מחבקים. סגרו. וכל זה מוזכר ביבמות כד, ב.
וב'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו. (76) כיון שעברה, כבר
נאסרה על בעלה, ואין עוד צורך בהתראה (כסף-משנה).

41 טז. עוברת על דת משה או על דת יהודית, וכן זאת
42 שעשתה דבר מלצר - אין כופין את הבעל להוציא,
43 אלא אם רצה - לא יוציא⁷⁷. ואף-על-פי שלא הוציא
44 - אין להן כתבה⁷⁸. שהכתבה תקנת חכמים היא כדי
45 שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ולא הקפידו אלא
46 על בנות ישראל הצנועות; אבל אלו הפרוצות אין
47 להן תקנה [זו], אלא תהא קלה בעיניו להוציאה⁷⁹.

(55) כהן לאו דוקא, אלא שדרך הכהן לתקן את הפירות
וליטול את הראוי לו ('מאירי' ורש"י במהדורה קמא הוצ'
ר"נ אפשטיין, עמ' 45). (56) שנמצא על בשרה או על
בגדה, וטיהרו החכם אחרי שקבע שזה מדם מכה שנתגעלה
והוציאה דם וכיוצא בזה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ט
הכ"ב. ובגמרא לפנינו הנוסחא: "טיהר לי את הדם".
וכנוסחת רבינו, כ"ה גם ברי"ף. וראה בפ"ט מהל' איסורי
ביאה ה"ב, שכתמים מדרבנן כיון שהם בלי הרגשה, ועי'
להלן הערה סד. (57) שראוה לובשת בגדי נידות, ולבעלה
אמרה טהורה אני (כתובות שם, וברש"י).

1 יב. ואי זו היא דת יהודית? הוא מנהג הצניעות
2 שנהגו בנות ישראל. ואלו הן הדברים שאם עשתה
3 אחת מהן עברה על דת יהודית: יוצאה לשוק או
4 למבוי⁵⁸ מפלש⁵⁹ וראשה פרוע ואין עליה רדיד⁶⁰
5 ככל הנשים, אף-על-פי ששערה מכסה במטפחת.
6 או שהיתה טוה בשוק וורד וכיוצא בו כנגד פניה,
7 על פדחתה⁶¹ או על לחייה, כדרך שעושות העכו"ם
8 הפרוצות⁶². או שטוה בשוק ומראת זרועותיה לבני
9 אדם. או שהיתה משחקת עם הבחורים. או שהיתה
10 תובעת התשמיש בקול רם מבעלה, עד ששכנותיה
11 שומעות אותה מדברת על עסקי תשמיש. או
12 שהיתה מקללת אבי בעלה בפני בעלה.

(58) רחוב צר. (59) פתוח לרשות הרבים. (60) צעיף,
מלשון הכתוב (ישעיה ג, כג): "והצניפות והרדידים".
(61) מצחה. (62) כתובות עב, ב. וב'תוספות' שם הביאו
בשם רבינו חננאל: "טוה ורד, צמר אדום היא טוה שיפול
על פניה מזהרורית, וזוהי עזות מצח ופריצות".

13 יג. עזרה תקן שתהיה אשה חוגרת בסינר⁶³ תמיד
14 בתוך ביתה, משום צניעות⁶⁴. ואם לא חגרה - אינה
15 עוברת על דת משה⁶⁵, ולא הפסידה כתבתה. וכן אם
16 יצתה בראשה פרוע מחצר לחצר בתוך המבוי -
17 הואיל ושערה מכסה במטפחת, אינה עוברת על
18 דת⁶⁶.

(63) מכנסים (רש"י). או חגורה (פירוש המשנה לרבינו, שבת
פ"י מ"ד). (64) בבא-קמא פב, א. וב'ירושלמי' פ"ד
דמגילה ה"א: "מפני מעשה שאירע שבעלה קוף מכדרכה
ושלא כדרכה". ומטעם זה צריכה לחגור סינר אפילו בביתה
(הגהות הגרצ"ה חיות בב"ק שם). (65) בכת"י התימנים,
תיבה זו אינה. וכן הוא בכסף משנה. וב'מגיד משנה'
הביא: "דת יהודית", וכן הגיה ב'מעשה רוקח' ו'ולפי
נוסחתנו נראה שתקנות חכמים הן "דת משה" שהרי נצטינו
בתורה לשמור ולעשות ככל תקנותיהם (ספר המצוות שורש
א', ומ"ע קעד) ושלפיכך נכללו חלה ומעשרות שהם בזמן
הזה מדרבנן (ראה במגיד-משנה) וכתם שאף הוא מדרבנן -
בכלל דת משה (למעלה ה"א). ודת יהודית היא מנהג
שנהגו בנות ישראל ולא תקנוהו חכמים]. (66) כתובות עב,
ב.

19 יד. העוברת על דת - צריכה התראה⁶⁷ ועדים⁶⁸,

22 שְׁאֵנְסָה יִשְׂרָאֵל. וְכָל שְׁתַּחֲלֵת בִּיאָתָהּ בְּאֵנֶס, אֶף-עַל-
23 פִּי שְׁסוּפָה בְּרִצּוֹן, וְאָפְלוּ אֶמְרָהּ: הִנִּיחוּ לוֹ,
24 שְׁאֵלְמִלִּי לֹא אֵנֶס אוֹתִי הִיִּיתִי שׁוֹכְרָתוֹ - הֲרִי זֶה
25 מִתְּרַת; שְׁהִיִּצֵר לְבָשָׁה, וּמִתַּחֲלָה [הִיָּתָה] בְּאֵנֶס⁹³.

91) כגון אשתו ואשת איש עמו בבית, ונתכוון לאשתו ונודמנה לו זה, ואף היא שגגה כסבורה שהוא בעלה (סוטה כח, וברש"י). וכן מצינו: "שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתם לחופה החליפו (הוחלפו) את של זה לזה, ואת של זה לזה" (יבמות לג:), אבל האומרת זניתי מפני שסברתי מותר לזנות, הרי זו כמזירה ואסורה לבעלה ישראל (שו"ע אהע"ז סי' קעח, ס"ג). (92 כתובות ג, ב. 93 כתובות נא, ב.

26 כ. נָשִׁים שֶׁגָּבּוּ אוֹתָן לְסֻטִּים⁹⁴ - הֲרִי הֵן בְּשִׁבוּיוֹת⁹⁵,
27 שֶׁחַן אֲנוּסוֹת, וּמִתְּרוֹת לְבַעְלֵיהֶן. וְאִם הִנִּיחוּם⁹⁶,
28 וְהָלְכוּ לְלִסְטִים מַעֲצָמִן - הֲרִי אֵלוּ בְּרִצּוֹן, וְאֲסוּרוֹת
29 לְבַעְלֵיהֶן⁹⁷. וְדִין הַשּׁוֹגְגִת וְדִין הַנֶּאֱנֶסֶת אַחֵד הוּא,
30 שֶׁהִשְׁגָּה צַד אֵנֶס יֵשׁ בָּהּ.

94) שודדים, מתחת בעליהן. (95) שנשבו במלחמה ע"י חיל האויב. (96) ללכת לבעליהן. (97) כתובות, שם.

31 כא. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהִיָּה בַּעֲלָהּ יִשְׂרָאֵל;
32 אֲבָל אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁשִּׁגְגָה אוֹ שֶׁנֶּאֱנָסָה - אֲסוּרָה
33 לְבַעֲלָהּ, שֶׁהִרְי נַעֲשֶׂת זֻנָּה⁹⁸ מִכָּל מָקוֹם, וְהוּא אֲסוּר
34 בְּזֻנָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת אֲסוּרֵי בִּיאָה⁹⁹.

98) יבמות נו, ב. 99) פי"ז ה"א, ופי"ח ה"א. ושם בה"ז כותב רבינו: אשת כהן שנאנסה, בעלה לוקה עליה משום טומאה, שנאמר (דברים כד, ד): "לא יוכל בעלה הראשון. . . לשוב לקחתה. . . אחרי אשר הוטמאה", הכל בכלל, שאם נבעלו אסורות על בעליהן, פירט לך הכתוב באשת ישראל שנאנסה שהיא מותרת לבעלה, שנאמר: "והיא לא נתפשה", אבל אשת כהן באיסורה עומדת, שהרי היא זונה".

35 כב. אַחֵד אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל אוֹ אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנָסָה -
36 כְּתֻבָּתָהּ קִיָּמָה, הַעֲקָר וְהַתּוֹסֶפֶת, וְלֹא הַפְסִידָהּ
37 מִכְּתֻבָּתָהּ כָּלוּם¹⁰⁰. וְכּוֹפִין אֶת הַכֹּהֵן¹⁰¹ לָתֵן לָהּ
38 כְּתֻבָּתָהּ וּלְגִרְשָׁהּ.

100) נדרים צא, א. 101) שהרי אסור בזונה, והתורה אמרה (ויקרא כא, ח): "וקדשתו. . . קדוש יהיה לך", וקדשתו - בעל כרחו, שאם לא רצה דפנו (הכהו) - יבמות פה, ב.

39 כג. אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁאֲמָרָה לְבַעֲלָהּ: נֶאֱנָסְתִּי, אוֹ שֶׁגָּגַתִּי
40 וְנִכְעַלְתִּי לְאַחֵר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְדִבְרֶיהָ, שְׁמָא עֵינֶיהָ
41 נִתְּנָה בְּאַחֵר¹⁰². וְאִם הִיָּתָה נֶאֱמָנָה לוֹ, אוֹ שֶׁאֲמַר לוֹ
42 אֲדָם שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל דְּבָרָיו - יוֹצִיא¹⁰³ וְיִתֵּן כְּתֻבָּהּ.

102) נדרים צ, ב. צא, א. 103) אונס ביחס לכהן, כרצון ביחס לאשת ישראל, ובאשת ישראל - יוציא, כמבואר לעיל הי"ד"ח.

77) עוברת על דת - דינה מבואר בסוטה כה, א. ויוצאה משום שם רע, אע"פ שאמר רבי (יבמות כד:): הואיל ומכוער הדבר, תצא - אין הכוונה אלא מן הבעל הנטען, אבל מבעלה אין מוציאים אותה אלא בעדי טומאה ממש, וכמו שאמרו (מכות ז:): "במנאפים - משיראו כמנאפים" (רי"ף פ"ב דיבמות). 78) לכשיוציאון אחר-כך. 79) ואם חזרה ממעשיה הראשונים ומתנהגת מכאן ואילך בדרכי צניעות, צריך לכתוב לה כתובה אחרת, שהכתובה הראשונה בטלה, כשעברה על התראתו (חלקת מחוקק' אהע"ז סי' קטו, סי"ח).

1 יז. מִי שֶׁרָאָה אִשְׁתּוֹ שֶׁזָּנְתָה, אוֹ שֶׁאֲמָרָה לוֹ אַחַת
2 מִקְרֹבוֹתֶיהָ אוֹ מִקְרֹבוֹתֶיהָ, שֶׁהוּא מֵאֲמִינָם וְסוֹמֵךְ
3 דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם, שֶׁזָּנְתָה אִשְׁתּוֹ, בֵּין שֶׁהִיָּה הָאוֹמֵר אִישׁ
4 בֵּין שֶׁהִיָּתָה אִשָּׁה - הוּאִיל וְסֻמְכָה דַּעְתּוֹ לְדַבֵּר זֶה
5 שֶׁהוּא אֶמֶת, הֲרִי זֶה חֵיב לְהוֹצִיא, וְאֲסוּר לוֹ לְבֹא
6 עֲלֶיהָ⁸⁰, וְיִתֵּן כְּתֻבָּתָהּ⁸¹. וְאִם הוֹדֵת לוֹ שֶׁזָּנְתָה - תֵּצֵא
7 בְּלֹא כְּתֻבָּה. לְפִיכָךְ מְשַׁבְּעָה⁸² בְּנִקְיֻט חֲפִץ⁸³ שְׁלֹא
8 זֻנְתָה תַּחְתּוֹ, אִם רָאָה אוֹתָהּ בַּעֲצָמוֹ, וְאַחֵר כֹּךְ תִּגְבַּה
9 כְּתֻבָּתָהּ. אֲבָל בְּדִבְרֵי⁸⁴ אַחֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ⁸⁵
10 אֶלָּא עַל יְדֵי גִלְגּוּל⁸⁶.

80) קידושין סו, א. 81) אע"פ שהוא מאמין לדברי העד, אין הוא יכול להפסידה ממון בפחות משני עדים. 82) תובע ממנה שתשבע שאז חייבת להשבע, כמפורש בפ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב (כסף-משנה, ועי' לעיל הערה ע). 83) מפורש למעלה פכ"ג ה"ט. 84) בכתי" התמינים: "בדברי אחר", והכוונה אם הוא בעצמו לא ראה, אלא הוא סומך על דברי עד אחר. 85) שהרי אינו טוען טענת ודאי, ואין נשבעים על טענת ספק. 86) אם נתחייבה לו שבועה ממקום אחר, הוא מגלגל ומוסיף עליה גם שבועה זו שלא זנתה תחתיו.

11 יח. אֲמָרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁזָּנְתָה תַּחְתּוֹ בְּרִצּוֹנָה - אֵין
12 מְשַׁגִּיחִין לְדִבְרֶיהָ, שְׁמָא עֵינֶיהָ נִתְּנָה בְּאַחֵר⁸⁷. אֲבָל
13 אִבְדָה כְּתֻבָּתָהּ, עֲקָר וְתוֹסֶפֶת, וְאִבְדָה הַבְּלֹאָת⁸⁸;
14 שֶׁהִרְי הוֹדֵת בְּזִנּוּת⁸⁹. וְאִם הִיָּה מֵאֲמִינָה וְסוֹמֵךְ דַּעְתּוֹ
15 עַל דִּבְרֶיהָ - הֲרִי זֶה חֵיב לְהוֹצִיאָהּ. וְאֵין בֵּית דִּין
16 כּוֹפִין אֶת הָאִישׁ לְגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּדִבְרֵי מְדַבְּרִים
17 אֵלוֹ, עַד שֶׁיִּבְאוּ שְׁנֵי עֲדִים⁹⁰ וְיַעֲדוּ שֶׁזָּנְתָה אִשְׁתּוֹ
18 זֹאת בְּפִגְיָהּ בְּרִצּוֹנָה, וְאַחֵר כֹּךְ כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא.

87) נדרים צ, ב. ואחרי תקנת רבינו גרשום, שאינו יכול לגרש אשתו בעל כרחו, גם הבעל אינו נאמן לומר שאשתו זנתה - שמא עיניו נתן באחרת (הגהות מיימוניות). 88) מה שאבד או נגנב מנכסי גדוניתה, כמבואר לעיל הלכה י. 89) והודאתה דומה כמאה עדים (נדרים צא). 90) ביבמות כד, ב: "בית דין - בעדים הוא מוציא".

19 יט. הָאִשָּׁה שֶׁזָּנְתָה תַּחַת בַּעֲלָהּ בְּשִׁגְגָה⁹¹ אוֹ בְּאֵנֶס -
20 הֲרִי זֶה מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא לֹא נִתְּפָשָׁה;
21 הָא נִתְּפָשָׁה - מִתְּרַת. בֵּין שֶׁאֲנָסָה עִכּוּם⁹² בֵּין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מנה-מאתים", כי היה לה לגלות לבעלה על נדרה. (4) שם עב, ב. שיש בהן עינוי נפש ומתנגה עליו (רש"י). (5) וכמו שאמרו ב"ירושלמי" כתובות פ"ה, ה"ז: "כלי פשתן דקים הבאים מבית שאן, ככלי צבעונים הם". (6) כל שאין בו עינוי נפש אינו מקפיד, והשווה לעיל פ"ז ה"ו.

ב. וכן הכונס אשה סתם, ונמצא בה מום ממומי הנשים שפבר בארנום⁷, ולא ידע הפעל במום זה ולא שמע בו ורצה⁸ - הרי זו תצא בלא כתובה, לא עקר ולא תוספת⁹. כיצד? היה מרחץ בעיר והיו לו קרובים - אינו יכול לומר: לא ידעתי מומין אלו, ואפלו מומין שפסתר; מפני שהוא בודק בקרובותיו, וחקקה ששמע ורצה¹⁰. ואם אין שם מרחץ או שלא היו לו קרובים - טוען במומין שפסתר. ונקבה¹¹ בעתים ידועים¹² - הרי הוא ממומי¹³ סתר. אבל במומין שפגלוי - אינו יכול לטעון; שהרי הפל רואין אותן ואומרים לו, וחקקתו ששמע ונתפס¹⁴. דבר ידוע הוא, שאין דין זה אלא באותן המקומות שהיה מנהג הנשים שם להלך בשוק ופניהן גלויות, והפל יודעין אותן ואומרים: זו היא בתו של פלוני, וזו היא אחותו של פלוני, כמו ערי אדום בזמן הזה. אבל מקומות שאין דרך הנאות שם לצאת לשוק כלל, ואם תצא הבת למרחץ - בנשף תצא, מתנברה¹⁵, ולא יראה אותה אדם חוץ מקרובותיה - הרי זה טוען אף במומין שפגלוי. והוא, שלא היה שם מרחץ ושלא היה לו קרובה לבדק בה; אבל היה שם מרחץ בעיר זו שאין דרך הנשים לצאת בה ופניהם מגלות, אם יש לו קרובה - אינו יכול לטעון, שהרי הפל רואין אותה ערמה במרחץ. ואם דרך להתנבר ויהתחבא אף במרחץ, ושתהיה הבת רוחצת בלילה¹⁶ או בבית קטן במרחץ לבדה, עד שלא תראה ולא תנדע - הרי זה טוען אף במומין שפגלוי. והדברים אלו דברים של טעם הם, ואינם גזירת הכתוב¹⁷.

(7) למעלה פ"ז ה"ז. (8) והסכים (כלומר, שלא שמע עליו, ולא הסכים). (9) כתובות עב, ב. וכנ"ל הערה א'. (10) שם עה, ב. (11) חולי שממנו נופלת לארץ (אפילפסיה). (12) שהמחלה תוקפתה בזמנים קבועים, ונזהרת אז מלצאת בין הבריות (רש"י כתובות עז). (13) ובנוסח כת"י: "כמומי". (14) כתובות עה, ב. (15) מעלימה את זהותה, מלשון הכתוב (מלכים"א יד, ה): "והיא מתנכרה". (16) ואין שם אור. ומקור דברים אלו בדברי הגאונים שהובאו ברא"ש כתובות פ"ז סי' טו. (17) אילו היו גזירת הכתוב, לא היינו מחלקים בין מקום למקום, כיון שכך גזרה תורה (כסף-משנה).

ג. הורו מקצת הגאונים¹⁸, שזה שאמר חקמים 'מפני שהוא בודק בקרובותיו', אינו¹⁹ קרובותיו בלבד, אלא אפלו מידעיו. ואפלו היה גר בעיר

כד. האומר לאשתו בפני שנים: אל תסתרי עם איש פלוני, ונקנסה עמו לסתר בפני שני עדים, ושהתה כדי טמאה¹⁰⁴ - הרי זו אסורה על בעלה עד שישקנה מי המרים, כמו שיתבאר בהלכות סוטה¹⁰⁵. ואם מת קדם שישקנה - אין לה כתובה¹⁰⁶. ואף-על-פי שלא מצאו דבר מכער, שאין לה דבר יותר מכער מזה¹⁰⁷. והיום שאין שם¹⁰⁸ מי סוטה¹⁰⁹ - נאסרה עליו אסור עולם¹¹⁰. ותצא בלא כתובה, לא עקר ולא תוספת, שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר.

(104) כדי צליית ביצה וגמיעתה (הל' סוטה פ"א ה"ב). (105) שם. (106) שמא נטמאה ונאסרה עליו, ולהשקותה אי-אפשר, שהכתוב אומר (במדבר ה, טו): "והביא איש את אשתו". והרי הוא מת (סוטה כה. וכן פסק רבינו בפ"ב מהל' סוטה ה"ז). (107) שנסתרה עם החשוד אחרי שבעלה התרה בה. (108) ראה בביאור מילה זו בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, וע' עוד בפ"ד מהל' אישות ה"ז, הערה מג. (109) לבדקה אם טהורה היא. (110) סוטה ב, ב.

כה. אמר לה בינו לבניה: אל תסתרי עם איש פלוני, וראה אותה שנסתרה עמו ושהתה כדי טמאה - הרי זו אסורה עליו¹¹¹ בזמן הזה שאין שם מי סוטה. וחיוב להוציא, ויתן כתובה¹¹². ואם הודית שנסתרה אחר שהתרה בה - תצא בלא כתובה¹¹³. ולפיכך משביעה¹¹⁴ על זה, ואחר כך יתן כתובה.

(111) כי יש לחוש לדעת רבי יוסי ברבי יהודה הסובר שאפילו קנא לה בעלה בינו לבניה, הרי זה קינוי והתראה (סוטה ב:). (112) כי אינו נאמן להפסידה כתובתה על פי עצמו. (113) הודאת בעל דין כמאה עדים. (114) ראה למעלה הלכה יז, והערה פא.

פרק חמשה ועשרים

(1) ביאר בו רבינו דין הנושא אשה סתם ונמצאו עליה נדרים, או מומים. הוראה דם בשעת תשיש, או שנולדו בה מומים אחרים, האיש שנולדו בו מומין אחרי הנישואין, היבם שנמצא בו אותו המום שהיה לבעלה.

א. הנושא אשה סתם, ונמצאו עליה נדרים - תצא בלא כתובה², לא עקר ולא תוספת³. באלו נדרים אמרו? שלא תאכל בשר, או שלא תשתה יין, או שלא תתקשט במיני צבעונין⁴, והוא הדין לשאר המינים שדרך כל נשי המקום להתקשט בהן⁵; אבל נמצא עליה נדר אחר חוץ מאלו - לא הפסידה כלום⁶.

(2) כתובות עב, ב במשנה, וכפירוש שמואל שם בגמרא עג, ב שאפילו בקידשה סתם (שלא התנה עמה על-מנת שאין עליך נדרים) תצא בלא כתובה, אבל גט צריכה, הואיל וקידשה סתם. (3) שם קא, א: "נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה. . . אין להן תוספות, וכל-שכן

לעיל פ"א, הט"ו. והוא מהש"ס יבמות קיא, ב. אף כאן כל ששה ולא טען, חזקה ידע ונתרצה, ועכשיו כועס עליה בגלל דבר אחר ומבקש לו תואנה (ראה רש"י יבמות שם).
 ז. הנושא אשה ונמצא שאין לה וסת קבוע²⁹
 לנדתה, אלא לא תרגיש בעצמה עד שתדר דם נדה²⁹
 - הרי זו לא תשמש אלא בשני עדים³⁰, שבודקת
 בהן עצמה: אחד לפני תשמיש³¹, ואחד לאחר
 תשמיש³². חוץ מן העד של איש, שמקנה בו
 עצמו³³, כמו שיתבאר בהלכות אסורי ביאה³⁴.

29 אורח נשים, הפרשה עונתית של דם נדה, ובדפוסים קדומים: "וסת קבועה". (30 מטליות שהאשה מקנחת עצמה בהן, כמבואר בהל' אסורי ביאה פ"ד הי"ד, מלשון הכתוב (ישעיה סד, ה) "וכבד עדים כל צדקותינו", ומפרש רש"י שם: "כבד מאוס". (31 לבדוק בו אם ראתה דם נדה ותפרוש מבעלה. (32 שמא ראתה דם בשעת תשמיש (נדה יב:). (33 אחר תשמיש. (34 פ"ד הט"ז: "אבל אחר תשמיש, הכל צריכים שני עדים, אחד לו ואחד לה".

ח. ואף-על-פי שמום גדול הוא זה³⁵ - לא הפסידה כלום³⁶, שהרי בודקת עצמה תחלה ומשמשת. הרי שבודקה עצמה ונבעלה, ובעת שקנחה עצמה היא והוא נמצא דם על עד שלה או על עד שלו, אם ארע זה פעם אחר פעם שלש פעמים סמוכות זו לזו - הרי זו אסורה לישוב עם בעלה³⁷. ותצא בלא כתבה, לא עקר ולא תוספת³⁸, ואין לה תנאי מתנאי כתבה; שהרי אינה ראויה לתשמיש. ויוציא ולא יחזיר לעולם³⁹; שמא תתרפא, ונמצא שלא גמר לגרשה⁴⁰ בשעת גרושין. ומתרת להנשא לאחר⁴¹, כמו שיתבאר בענין הנדה⁴².

35 שאסורה לשמש עד שתבדוק בעד. (36 מכתובתה ומשאר זכויותיה. (37 שהרי החזקה לראות דם בשעת תשמיש, ומשמשות נדה. (38 שאין לך מום גדול מזה. (39 נדה יב, ב. (40 ובינתיים תנשא לאחר, ויבוא לערער ולומר: "אילו הייתי יודע שכך היה . . . לא הייתי מגרשה, ונמצא גט בטל ובניה (מבעלה השני) ממזרים", לפיכך אומרים לו: גמור בלבך לגרשה שאין זו חוזרת לך לעולם (נדה שם, והשווה הל' גירושין פ"י, הי"ב-ג). (41 שאין כל האצבעות שוות, ושמה לא תראה אצל בעלה השני (נדה פו:). (42 הל' אסורי ביאה פ"ד, הכ"א.

ט. במה דברים אמורים? בשיתיה פך מתחלת נשואיה, ומבעילה ראשונה ראתה דם; אבל אם ארע לה חלי זה אחר שנשאת - נסתחפה שדהו⁴³. לפיכך, אם בעל פעם אחת ולא נמצא דם, ואחר כך חזרה להיות רואה דם בכל עת תשמיש - יוציא⁴⁴ ויתן כתבה בלה⁴⁵. ולא יחזיר עולמית, כמו שבארנו⁴⁶.

(43 מזלו הרע גרם לו, וראה למעלה הערה כב. (44 שהרי

1 שאין לו קרוב כלל, אם יש שם מרחץ - אינו יכול לטען; שאי אפשר שלא יהיו לו רעים, ואומר לאחד מרעיו שתבדק לו אשתו או אחותו על פלגנית, ולפיכך חזקתו ששמע ונתפס. ולא יראה לי דין זה. שאין כל אדם מוציא כל מה שיש בלבו מדברים אלו לכל, אלא לקרוביו. ועוד, שאין דעתו סומכת אלא לדברי קרוביו ביותר.

18 הובאו דבריהם ברא"ש, כתובות שם. (19 ובכת"י התימנים: אינן.

ד. כיצד היא טענת המומין? אם היו המומין שנמצאו בה מומין שודאי היו בה קדם שתתארס, כגון אצבע יתרה וכיוצא בו²⁰ - על האב להביא ראיה שידע בהן הבעל ורצה, או שחזקתו שידע²¹; ואם לא הביא ראיה - תצא בלא כתבה כלל. היו מומים שאפשר שנוולדו בה אחר הארוסין: אם נמצאו בה אחר שנקנסה לבית הבעל - על הבעל להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה, והיה מקחו מקח טעות; ואם נמצאו בה והיא בבית אביה - על האב להביא ראיה שאחר הארוסין נולדו²², ונסתחפה שדהו²³.

20 שנוולדו עמה. ובכת"י התימנים: וכיוצא בה. (21 כגון שהיה המום בפניה, חזקה היא שידע בו הבעל ונתרצה, ואינו נאמן לומר שעצם עיניו או השפילן ולא הכיר באותו מום עד עתה (בית יוסף' לאהע"ז סי' לט). (22 כי עלינו לומר: "כאן נמצאנו וכאן היו" - כאן היו קודם הארוסין, ולפיכך עליו להביא ראיה (כתובות עה:). (23 מזלו של בעל גרם שתומם. נסתחפה - לשון מטר סוחף (משלי כח, ג), נשטפה שדהו (רש"י לכתובות ב.).

ה. הביא הבעל ראיה שעד שלא תתארס היו בה, או שהודה לו בכה, והביא האב ראיה שראה ושתק ונתפס²⁴, או שחזקתו שידע בהן ונתפס²⁵ - הרי זה חייב בכתבה²⁶.

24 ונתרצה. (25 כגון שהיה המום בפניה, חזקה שידע בו, או שיש שם מרחץ, וכמבואר לעיל ה"ב. (26 כתובות עו, א.

ו. בא על אשתו, ושהה²⁷ במה ימים, וטען שמום זה לא נראה לי עד עתה - אפלו היה בתוך הקמטים או בכף הרגל, אין שומעין לו. חזקה שאין אדם שותה בכוס אלא אם פן בודקו יפה, וחזקתו שידע ורצה²⁸.

27 לדעת ה'מגיד משנה' הכוונה שבעל וגם שהה, ורק אז אין שומעים לו, ולדעת ה'פרישה' בשו"ע אהע"ז סי' לט סכ"ח, באחד משניהם מספיק, כי אם שהה אפילו אם לא יודעים שבעל - אין שומעים לו. (28 דבר זה למד רבינו מדין טענת בתולים, שאינו יכול לטעון לאחר זמן, כמבואר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שהיה בעלה בעל ריח הפה ... וכיוצא בהן (מומין שבופין אותו להוציא) ומת ונפלה לפני אחיו, ויש בו אותו המום שהיה בבעלה, יכולה לומר לאחיה הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל, ויחלוץ ויתן כתובה". ומסיים "וראה בנים לבניך שלום על ישראל".

יש מפרשים שאת הסיום כתב כדי לסיים בדבר טוב, אבל לכאורה קשה שהרי סיום צריך להיות בהמשך לעניין הקודם, אבל כאן הוא בסתירה גמורה לו כי "וראה בנים כו" יכול להיות רק על-ידי יבום. ויתירה מזו, הרי על הפסוק וראה בנים לבניך, אומרת הגמרא "כיון שבנים לבניך - שלום על ישראל, דלא אתי לידי חליצה ויבום". ששולל אפילו עניין של יבום, ואין מביא פסוק זה כהמשך לדין "יחלוץ ויתן כתובה". והביאור הוא שבפסוק זה מרמז הרמב"ם חידוש דין בהלכה.

בפרקים שלפנ"ז (פט"ו הט"ו) כתב: "האשה שבאה לבית דין ואמרה בעלי אינו יכול לשמש כדרך כל הארץ כו' יעשו הדיינים פשרה", ואומרים לה שתשאר עמו עוד עשר שנים, ואם לא תלד תתבע שנית. "ומגלגלין עמה זה... עד שיעשו פשרה".

ועפ"ז נשאלת השאלה, מדוע בדיון שלנו שטוענת שאינה יכולה לקבל, אומרים "יחלוץ ויתן כתובה" ולא עושים פשרה, ובפרט שמאחיו יכולה לקבל, ולמה שלא יגלגלו עמה ואולי תוכל לקבל גם מאחיו בינתיים.

ויש לומר, שזוהי כוונת הרמב"ם בפסוק שהביא "וראה בנים לבניך שלום על ישראל" לחדש שגם כאן יש להשתדל לשכנעה לקבל ממנו על-ידי שמסבירים לה שעל-ידי זה יהיה "וראה בנים לבניך", ובמילא - "שלום על ישראל".

(על"פ יין מלכות' ספר נשים סימן יד.)

(57) ואינו יכול לכופה להתייבם או להפסיד כתובתה (שם). (58) בכת"י התימנים, ובדפוסים קדומים, כל הפסקה הזו אינה. וכנראה שזוהי תוספת מאוחרת בכדי לסיים ההלכה בדבר טוב, לרמז למה שאמרו (כתובות נ.): "כיון שבנים לבניך - שלום על ישראל, שלא יבוא לידי חליצה ויבום". כי אם הניח בנך בן, אין האלמנה זקוקה ליבום וחליצה, ושלום על ישראל.

סלקו הלכות אישות.

יום ש"ק ט' כסלו ה'תשע"ט

הלכות גירושין

יש בכללן שתי מצות. אחת - מצות עשה. והיא: שיגרש המגרש בספר. ואחת - מצות לא תעשה. והיא: שלא יחזיר גרושתו משנשאת. ובאור שתי מצות אלו בפסקים אלו:

אינה ראויה לעמוד תחתיו מחמת איסור נדה. (45) כמבואר בסמוך הלכה י. (46) בהלכה הקודמת.

1. וכן אשה שנולדו בה מומין אחר שנשאת, אפלו נעשית מפת שחין⁴⁷: אם רצה לקיים - קיים, ואם רצה להוציא - יתן כתובה⁴⁸.

(47) מצורעת. (48) שנסתחפה שדהו (כתובות עה.). וכן שנינו (שם נא.): "לקתה חייב לרפאותה. אמר הרי גיטה וכתובתה, תרפא את עצמה - רשאי", והשווה לעיל פי"ד הי"ז.

יא. האיש שנולדו בו מומין אחר שנשא, אפלו נקטעה ידו או רגלו או נסמית⁴⁹ עינו, ולא רצתה אשתו לישוב עמו - אין כופין אותו להוציא ולתן כתובה. אלא: אם רצתה - תשב, ואם לא רצתה - תצא בלא כתובה, כדין כל מורדת⁵⁰. אבל אם נולד לו ריח הפה או ריח החטם, או שחין⁵¹ ללקט צואת כלבים⁵² או לחצב נחשת מעקרו⁵³ או לעבד עורות - כופין אותו להוציא ולתן כתובה⁵⁴. ואם רצתה - תשב עם בעלה.

(49) נתעוורה. "איש עור" (ויקרא כא, יח) מתרגם ה'ירושלמי': גבר סמי. (50) המבואר לעיל פי"ד ה"ח (כתובות עז.). (51) הפך. (52) ששורים בה הבגדים לפני כיבוסם יום או יומיים (רש"י שם). ובברכות כה, א - פירש"י: "שדרכן לתת בעיבוד עורות". (53) ממקום מוצאו. (54) כל אלה - מלאכות מאוסות ומסריחות, ויכולה לומר איני יכולה לקבל ריח רע (שם). ומשמע מדברי רבינו, שאם ידעה בכל אלה לפני הנישואין ונישאה לו - אינה יכולה לטעון, שהרי סברה וקיבלה. ואפילו אמרה: כסבורה הייתי שאני יכולה לקבל, ועכשיו איני יכולה לקבל - אין שומעים לה (מגיד-משנה).

יב. נעשה האיש מבה שחין - כופין אותו להוציא ולתן כתובה. ואף-על-פי שהיא רוצה לישוב - אין שומעין לה, אלא שמפרישין אותן בעל פרחן, מפני שהיא מוקנתו⁵⁵. ואם אמרה: אשב עמו בעדים כדי שלא יבוא עליה⁵⁶ - שומעין לה.

(55) ממסמסתו, בשרו נופל חתיכות חתיכות אם תשמש עמו. "ממיקתו" - מלשון הכתוב (זכריה יד, יב): "המק בשרו" (כתובות עז. במשנה). (56) כמו שאמרו חכמים (כתובות עז.): "עשרים וארבעה מוכי שחין הם, וכולם - אמרו חכמים - תשמיש קשה להם".

יג. מי שהיה בעלה בעל ריח הפה או ריח החטם או מלקט צואת כלבים וכיוצא בהן, ומת, ונפלה לפני אחיו, ויש בו אותו מום שהיה בבעלה - יכולה היא לומר: לא אחיה הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל. ויחלוץ ויתן כתובה⁵⁷. וראה⁵⁸ בנים לבניך, שלום על ישראל.

פרק ראשון

הגט בידה או ביד שלוחה, שהוא בידה, או לחצרה, 25
שהכל בידה כמו שיתבאר. ושלחה - שיהיה ענין 26
הגט שהוא המשלח אותה, לא שישלח עצמו 27
ממנה. 28

(20) ולא בכסף. (21) לשם האשה המתגרשת. (22) כגון
שאמר לה: "הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין לעולם -
אין זו כריתות", שכל ימיה היא קשורה אליו לקיים תנאי
זה מחמתו.

ד. פיצד? כתב לה: הרי את משלחת, הרי את 29
מגרשת, הרי את לעצמך, הרי את מתרת לכל אדם, 30
וכיוצא בזה הענין - הרי זו מגרשת. וגופו²³ של גט: 31
הרי את מתרת לכל אדם. אבל אם כתב לה: איני 32
בעלך, איני ארוסך, איני אישך - אין זה גט. 33
שנאמר: ושלחה - ולא שישלח את עצמו²⁴. וכן 34
הכותב לאשתו: הרי את בת חורין - אינו גט²⁵. 35

(23) עיקר כתב הגט כך יכתבו בו. (24) ממנה. (25) שאין
זו לשון גירושין, אלא לשון שחרור מעבדות.

ה. זה שנאמר בתורה ושלחה מביתו - אין ענינו 36
שלא יגמרו גרושיה עד שתצא מביתו; אלא 37
כשמגיע גט לידה גמרו גרושיה²⁶ ואף על פי שעדין 38
היא בביתו, כמו שיתבאר. שלא נאמר ושלחה, 39
אלא שאם גרש ולא הוציאה מביתו²⁷ - הרי זה כמי 40
שגרש והחזיר גרושתו²⁸; לפיכך צריכה ממנו גט²⁹, 41
כמו שיתבאר³⁰. 42

(26) והרי היא פנויה וחלים בה קידושי אדם אחר. 26
(27) ונתייחד עמה. (28) בקידושי ביאה, ואף על פי שלא 27
ראוה שנבעלה, עדי היחוד הם-הם עדי ביאה. (29) ובכתב- 28
יד התימנים: גט שני. (30) ושיעור דברי רבינו כך הם: 29
עצם הגירושין נגמרו עם הגעת הגט לידה, אלא אם שהתה 30
בביתו כדי יחוד, יש לחוש שקידשה שנית בביאה, ועדי 31
היחוד הם עדי קידושה, וממילא צריכה גט שני לקידושה 32
השניים. 33

ו. ומנין שלא יהיה מחסר מעשה אחר כתיבתו? 43
שנאמר: וכתב ונתן - מי שאינו מחסר אלא כתיבה 44
ונתנה הוא הגט הפשוט. יצא דבר שמחסר קציצה 45
אחר הכתיבה. לפיכך, אם כתב גט על קרן הפרה - 46
נותן לה הפרה³¹. ואם חתך הקרן אחר שכתבו, 47
ונתנו לה - אינו גט. וכן אם כתב במחבר³², אף על 48
פי שחתמו בו העדים אחר שתלשו, ונתנו לה - אינו 49
גט³³. 50

(31) יחד עם קרנה כשהיא מחוברת. (32) לקרקע, כגון על
עלה כאשר הוא מחובר לעץ. (33) הואיל ותורף הגט נכתב
במחבר. וכתוב ב"הגהות מיימוניות" בשם הגאונים, צריך
שיחתוך הקלף כשיעור הגט מן היריעה ואחרי כן יכתוב
עליו נוסח הגט, שאם כתבו תחילה על היריעה ואחרי כן
חתך ממנה כשיעור הגט פסול, מטעם "מחוסר קציצה". וכן

(1) נתבארו בו עיקרי הגירושין שמן התורה ושמדברי
סופרים, רצון, כתיבה לשמה, גופו של גט, כתיבה במחבר,
עדים, קריאת הגט, זמן הגט.

א. אין האשה מתגרשת אלא בכתב² שגיע לה. 2
וכתב זה הוא הנקרא גט³. ועשרה דברים הן עקר 3
הגירושין מן התורה, ואלו הן: (א) שלא יגרש האיש 4
אלא ברצונו⁴. (ב) ושיגרש בכתב ולא בדבר אחר⁵. 5
(ג) ושיהיה ענין הכתב שגרשה והסירה מקנינו⁶. (ד) 6
ושיהיה ענינו דבר הכורת בינו לביתה⁷. (ה) ושיהיה 7
נכתב לשמה⁸. (ו) ושלא יהיה מחסר מעשה אחר 8
כתיבתו⁹ אלא נתינתו לה [בלבד]. (ז) ושיתנהו לה¹⁰. 9
(ח) ושיתנהו לה בפני עדים. (ט) ושיתנהו לה בתורת 10
גרושין¹¹. (י) ושיהיה הבעל או שלוחו הוא שנותנו 11
לה¹². וישאר הדברים שפגט, כגון הזמן¹³ וכתומת 12
העדים¹⁴ וכיוצא בהן - הכל מדברי סופרים¹⁵. 13

(2) "שאלו היו הגירושין בדיבור בלבד, הייתה האשה
אומרת כשיזנה עמה איש - כי הייתה גרושה מקודם, ועל
כן נצטוונו שלא ישלמו גירושין אלא בכתב מעיד לה כמו
שנאמר וכתב לה ספר כריתות". (3) שם גט נופל על כל
שטר ותעודה שהיא (וכן כתב בערוך ערך גט), ותרגום "ספר
כריתות" "גט פטורין" ורגילים לקרוא לגט אשה "גט" סתם.
(4) שאין האשה יכולה לכוף את בעלה לגרשה. (5) כגון
כסף וכדומה, בניגוד לקידושין שהאשה מתקדשת בכסף
ובשטר. (6) ולא ישלח את עצמו ממנה. (7) שלא תהא
קשורה ותלוייה בו לאחר הגירושין. (8) לשם אשה זו
המתגרשת. (9) פרט לדבר שמחוסר קציצה אחר הכתיבה.
(10) או ליד שלוחה או לתוך רשותה. (11) ולא בתורת שטר
חוב או מזווה. (12) ולא שתיקח היא מעצמה.
(13) תאריך כתיבת הגט. (14) על הגט. (15) תקנת חכמים.

ב. ומנין שעשרה דברים אלו מן התורה? שנאמר: 14
והיה אם לא תמצא חן בעיניו, וכתב לה ספר כריתת 15
ונתן בידה ושלחה מביתו. 'אם לא תמצא חן 16
בעיניו' - מלמד, שאינו מגרש אלא ברצונו¹⁶. ואם 17
נתגרשה שלא ברצונו¹⁷ - אינה מגרשת¹⁸. אבל 18
האשה מתגרשת ברצונה ושלא ברצונה¹⁹. 19

(16) 'ונתן' - מדעתו משמע. (17) על כורחו. (18) ומי
שהדין נותן שכופים אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש,
בית דין מכח אותו עד שיאמר רוצה אני והגט כשר, והטעם
שכפיה זו נקראת "מרצונו" - כי זהו רצונו האמיתי.
(19) על כורחה. אולם "רבינו גרשום מאור הגולה החרים
שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה על דת".

ג. 'וכתב' - מלמד, שאינה מתגרשת אלא בכתב²⁰. 20
'לה' - לשמה²¹. 'ספר כריתות' - דבר הכורת בינו 21
לביתה, שלא ישאר לו עליה רשות. ואם עדין לא 22
נכתב בינו לביתה²² - אינה מגרשת, כמו שיתבאר. 23
'ונתן בידה' - מלמד, שאינה מתגרשת עד שיתן 24

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 בַּיָּדָה וְלֹא אָמַר פְּלוֹם - הָרִי זֶה גִּט פְּסוּל⁴⁷. בַּמָּה
22 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֵׁלֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמָּה עַל עֶסְקִי
23 גָּטָה; אָבֵל אִם הָיָה מְדַבֵּר עַל עֶסְקִי גָטָה, וְנִטְלָה הַגִּט
24 וְנָתַן בַּיָּדָה וְלֹא אָמַר פְּלוֹם - הָרִי זֶה גִּט כְּשֶׁר⁴⁸.

46 גם אם אמר לה אחר הנתינה - הרי זה גט אלא שלכתחילה טוב יותר שיאמר לה בשעת נתינה. (47) ולעיל בהלכה ט' כתב רבינו: "אינו גט" כי שם נתנו לה בתורת שטר חוב, אבל כאן נתן הגט בסתם ושחק, ולפיכך הריהו "גט פסול". והבדל יש בין גט פסול, לבין גט בטל או "אינו גט", שבראשון אינו אלא פסול מדברי חכמים, ולא תינשא בו לכתחילה ואם נשאת לא תצא מבעלה השני, ואילו ב"גט בטל" או "אינו גט" הרי זה גט בטל מן התורה, ועדיין היא אשת איש ואף על פי שבקידושין אם לא דיבר עמה על עסקי קידושין ונתן לה כסף ולא אמר לה "הרי את מקודשת לי" - אין חוששין כלל לקידושי - כאן, שכתובים ענייני הגירושין בגט והכול תלוי בבעל אין זה אלא גט פסול. (48) וגם לכתחילה יכול לעשות כן.

25 יב. גִּט שֶׁהָיָה מִנֵּחַ עַל הָאֶרֶץ, וְאָמַר לָהּ: טְלִי גִטָּךְ
26 מֵעַל גִּבִּי קֶרְקַע, וְנִטְלָתוּ; או שֶׁהָיָה קָשׁוּר עַל יָדוֹ
27 או עַל יָרֵכוֹ, וְשִׁלְפָתוֹ מִמֶּנּוּ; אָף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהּ
28 אַחֵר שֶׁבֶא לִידָה: הָרִי זֶה גִּטָּךְ - אֵינוֹ גִּט; שֶׁנֶּאֱמַר:
29 וְנָתַן בַּיָּדָה - לֹא שֶׁתִּשָּׁחַק הִיא מֵעֲצָמָהּ, וְהָרִי לֹא נָתַן
30 לָהּ לֹא הוּא וְלֹא שְׁלוּחוֹ. אָבֵל אִם הִרְפִּין⁴⁹ לָהּ בְּגִיפוֹ
31 או הִטָּה יָדוֹ עַד שֶׁשִּׁלְפָהּ הַגִּט מֵעֲלִיו, וְאָמַר לָהּ:
32 הָרִי זֶה גִּטָּךְ - הָרִי זֶה גִּט.

(49) היטה.

33 יג. וּמִנֵּיין שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לָהּ בִּפְנֵי עֲדִים? הָרִי הוּא אוֹמֵר:
34 עַל פִּי שְׁנַיִם עֲדִים או שְׁלֹשָׁה עֲדִים יָקוּם דְּבַר, וְאִי
35 אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה זֶה הַיּוֹם עֲרוּהָ וְהִבָּא עָלֶיהָ בְּמִיתָה
36 בֵּית דִּין וּלְמַחֲרָ⁵⁰ תִּהְיֶה מִתֵּרֶת בְּלֹא עֲדִים⁵¹. לְפִיכָּה,
37 אִם נָתַן לָהּ גִּט בֵּינוּ לְבֵינָהּ, וְאֶפְלוּ בְּעַד אֶחָד - אֵינוֹ
38 גִּט בָּלָל.

(50) אחרי מסירת הגט. (51) וכן אמרו: "הכא (=כאן, בגט) דאיתחזק איסורא דאשת איש הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משניים".

39 יד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהָיָה הַגִּט בְּכֶתֶב יָד
40 סוֹפֵר⁵²; אָבֵל אִם כָּתֵב הַבַּעַל הַגִּט בְּכֶתֶב יָדוֹ⁵³, וְחָתָם
41 עָלָיו עַד אֶחָד, וְנָתַנוּ לָהּ - הָרִי זֶה גִּט פְּסוּל⁵⁴.
42 [וּפּוֹסֵל לְכַהֲנָה⁵⁵].

(52) ולא חתם הסופר עליו. (53) וכתב ידו דומה כמאה עדים. (54) מדבריהם, ואם נישאת לא תצא והוולד מהבעל השני כשר, והוא הדין אפילו אין עליו עדים כלל גם כן אינו פסול אלא מדבריהם, אלא שרבינו משמיע חידוש, שאפילו חתום עליו עד אחד אינו כשר להינשא בו לכתחילה. (55) בכתב יד התימנים תיבות אלו אינן, וכן בספר כתיבת יד שהיה בידי בעל הכסף-משנה. וכן נכון, שהרי אם אתה

אם לאחר שנכתב מקצתו אירעה טעות בכתיבה ורוצה לחזור ולהתחיל גט אחר באותו קלף יחתוך תחילה את הראשון המוטעה.

1 ז. אֵין כּוֹתְבִין בְּמַחְבֵּר³⁴ אֶפְלוּ טַפְס הַגִּט³⁵. כְּתֵב
2 הַטַּפְס בְּמַחְבֵּר, וְתִלְשׁוּ, וְאַחֵר כֶּף כְּתֵב שֵׁם הָאִישׁ
3 וְשֵׁם הָאִשָּׁה וְהַזְמַן וְהָרִי אֶת מִתֵּרֶת לְכָל אָדָם³⁶,
4 וְחַתְמוּ, וְנָתַנוּ לָהּ - כְּשֶׁר³⁷.

(34) לקרקע, משום שמחוסר קציצה. ואפילו רצה לתת לה אותו המחובר אינו גט, משום שנאמר "ונתן בידה" דבר הניתן מיד ליד ומחובר אינו ניתן מיד ליד. (35) טופס הגט הוא הנוסח הכללי האחד לכל הגיטין ובו מקומות פנויים למילוי פרטים שהם עיקר הגט, כגון שם האיש והאשה, זמן הכתיבה וכו'. (36) שכל אלה הם עיקר הגט ונקראים "תורף הגט". (37) כלומר, לכתחילה אסור לכתוב במחובר אפילו את טופס הגט, גזירה שמא יכתוב את התורף במחובר ואז הוא בטל לגמרי, אבל אם כבר כתב הטופס במחובר ותלשו, ואחרי כן כתב עליו התורף הרי זה גט כשר.

5 ח. כְּתֵב כָּל הַגִּט עַל הָעֵלָה הַזֵּרוּעַ בְּעֲצִין נָקוֹב³⁸,
6 אָף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לָהּ הָעֲצִין כָּלוּ - הַגִּט פְּסוּל, גְּזֵרָה
7 שְׁמָא יִקְטַם³⁹. אָבֵל כּוֹתֵב הוּא עַל חֶרְסוֹ שֶׁל עֲצִין
8 וְנֹתֵן לָהּ⁴⁰.

(38) בתחתיתו, והריהו יונק מן הקרקע ודינו כמחובר. (39) יתלוש העלה מהעצין ויתן לה והרי זו קציצה מהמחובר. (40) את העצין כמו שהוא, ואין לחוש שמא ישבור העצין ויתן לה תחית חרס, שבוודאי לא יפסיד את העצין.

9 ט. וּמִנֵּיין שֶׁאֵינוֹ נֹתֵנוּ לָהּ אֶלָּא בְּתוֹרַת גְּרוּשִׁין?
10 שֶׁנֶּאֱמַר: סֹפֵר כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בַּיָּדָה - שִׁיתֵּן אוֹתָהּ בְּתוֹרַת
11 סֹפֵר כְּרִיתוֹת. אָבֵל אִם נָתַנוּ לָהּ בְּתוֹרַת שֶׁהוּא שֹׁטֵר
12 חוֹב⁴¹ או מְזוּזָה; או שֶׁנָּתַנוּ בַּיָּדָה וְהִיא יִשְׁנֶה⁴²,
13 וְנִעְוָרָה וְהָרִי הוּא בַּיָּדָה - אֵינוֹ גִּט. וְאִם אָמַר לָהּ
14 אַחֵר כֶּף: הָרִי הוּא גִטָּךְ - הָרִי זֶה גִּט⁴³.

(41) שאמר לה: כנסי שטר חוב זה. (42) ואין הגט משתמר בידה. (43) הרי זו כנתינה חדשה הואיל והגט בידה בשעת אמירתו.

15 י. אָמַר לְעֲדִים: רְאוּ גִט שֶׁאֲנִי נֹתֵן לָהּ, וְחִזֵּר וְאָמַר
16 לָהּ: כְּנִסִּי שֹׁטֵר חוֹב זֶה - הָרִי זֶה כְּשֶׁר; שֶׁהָרִי הוֹדִיעַ
17 אֶת הָעֲדִים שֶׁנָּתַנוּ בְּתוֹרַת גְּרוּשִׁין⁴⁴. וְזֶה שֶׁאָמַר לָהּ
18 'שֹׁטֵר חוֹב', מִפְּנֵי שֶׁנִּכְלָם מִמֶּנָּה⁴⁵.

(44) ובידיעתה אין צורך, שהרי גם חרשת שהשיאה אביה, שקידושה קידושין גמורים, מתגרשת, אף על פי שאין בה דעת. (45) אבל לא התכוון לבטל את הגט.

19 יא. הַמְּגֵרֶשׁ צָרִיךְ שִׁיאֲמַר לָהּ כְּשִׁיתֵּן לָהּ הַגִּט⁴⁶:
20 הָרִי זֶה גִטָּךְ, או: הוּא גִטָּךְ, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם נָתַן

לוי, וְהָיָה הָיָה וְהָיָה לְתוֹךְ יָדוֹ, וְנָתַנוּ לָהּ - חוֹזְרִין
וְקוֹרְאִין אוֹתָהּ.⁷²

(71) לראות מה כתוב בו אם גט כשר הוא או שטר אחר הוא, שכיוון "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" צריכים הם לקרותו.
(72) שמא החליפו בשטר אחר.

כ. לא קראוהו, אלא גט לתו וזרקתו לים או לאש -
הרי זו מגרשת. הואיל וקראוהו בתחלה, אין
חוששים לו שהחליפו. ולא עוד, אלא אפלו אמר
הבעל: שטר אחר היה ולא היה הגט שקראתם -
אינו נאמן והרי היא מגרשת.

כא. הרי שלא קראו הגט בתחלה, ונתן לה הגט
בפניהם, זרקתו לאור או לים - אף על פי שהבעל
אומר: גט פשר היה, הרי זו ספק מגרשת.⁷³

(73) כשם שאינו נאמן לאוסרה, כך אינו נאמן להתירה, והרי
זו לא תינשא, ואם נישאת תצא, כדין כל ספק מגורשת.

כב. זרק לה הגט לחצצה לבין החביות בפני
עדים,⁷⁴ ובקשו ומצאו מזוזה או שטר אחר - אין
חוששים לה;⁷⁵ שזה שנמצא הוא שזרק.⁷⁶ נמצאו
שם שתיים שלש מזוזות או שטרות⁷⁷ - חוששים
שמצא גט שזרק גרוהו עכברים והרי זו ספק
מגרשת.

(74) ולא קראוהו תחילה. (75) שתהיה ספק מגורשת.
(76) מזוזה בין חביות אינה מצויה, וכמו כן שטרות אחרים
אינם מצויים שם ובוודאי הוא זרקה כעת. (77) והרי הוא
לא זרק אלא שטר אחד, ועל כורחך היו שם מזוזות ושטרות
מקודם.

כג. העדים שחזתמין על הגט צריכים להיותם
יודעים לקרות ולחתום. ואם אינם יודעים לקרות
קוראים בפניהם וחזתמים. והוא שיעירו לשון
הגט.⁷⁸ ואם אינם יודעים לחתום - רושמים להם הנזיר
ברק וכיוצא בו מדבר שאין רשומו מתקיים,⁷⁹ והן
פותחין על הרשם. ואין עושין כך בשאר שטרות.
קל הוא שהקלו בגטי נשים, כדי שלא יהיו בנות
ישראל עגונות;⁸⁰ הואיל וחתימת העדים פגט
מדבריהם, כמו שבארנו.

(78) אבל אם אינם מכירים לשון הגט אינו מועיל שיתרגמו
אותו ללשונם, שהרי זה כעד מפי עד. (79) כי אם רישומו
מתקיים אסור להם לחתום, שאין כתב על גבי כתב.
(80) הקלו שלא יצטרכו לחזר אחרי עדים הבקאים לחתום,
שמא בתוך כך יפליג בעלה לים או ימות ותיזקק ליתם.

כד. אף על פי שחתימת העדים פגט מדבריהם,⁸¹
התקינו שיהיו העדים מפרשין שמוחיתן פגט.⁸² וכן
התקינו בעדי הגט שאין חזתמין אלא זה בפני זה.⁸³
ואם חתמו זה שלא בפני זה - הרי זה גט פסול.

אומר פסול מדבריהם, ואם נישאת לא תצא, וודאי שהוא
גט לפוסלה להינשא לכהן, שאפילו ריח הגט פוסל לכהונה.

טו. תקנת חכמים היא שיהיו העדים חזתמין על
הגט.⁸⁴ שצא יתן לה גט בפני שנים וימותרו,⁸⁵ ונמצא
הגט שפידה פחדס מחרסי אדמה, שהרי אין בו
עדים, לפיכך תקנו שיעידו מתוכו.⁸⁶ ואף על פי
שהעדים בתוכו, נותנו לה בפני שנים, בין בפני
אותן העדים החזתמין עליו בין בפני שנים אחרים,
שעקר הגרושין בעדי מסירה.⁸⁷

(56) אף על פי שמדין תורה עדי מסירת הגט מידי הבעל
לאשה הם עיקר עדי הגירושין ואין צורך כלל בחתימות
העדים. (57) או ילכו למדינת הים [=לחור"ל], והבעל
יערער ויאמר לא גרשתיה. (58) ואפילו ימותרו עדי
החתימה אפשר להכיר ולזהות חתימת ידם. (59) הוראים
את מסירת הגט ונתינתו מידי הבעל לידי האשה.

טז. חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבניה,⁸⁸
או שנמצאו עדי מסירה פסולין⁸⁹ - הרי זה פשר;
הואיל ועדים שבו⁹⁰ פשרין, והרי הגט יוצא מתחת
ידיה.⁹¹ ויש שהורה מן הגאונים שהוא פסול.⁹²

(60) ללא כל עדי מסירה. (61) קרובים קרבת משפחה זה
לזה או שעברו עבירה מדברי תורה. (62) החתומים בתוכו.
(63) ואפשר לזהות חתימת יד העדים ואין הבעל יכול לערער
לומר לא גרשתיה, שאינו נאמן להכחיש חתימת העדים.
(64) מדבריהם.

יז. היו עדי מתוכו⁹³ פסולין, אפלו אחד פסול
ואחד פשר, ונתנו לה בפני שני עדים פשרין - הרי
זה פסול, שנמצא במזיף⁹⁴ מתוכו.

(65) החתומים בו. (66) "כמזויף, לא מזויף וודאי, והואיל
ונמסר בעדי מסירה כשרים הרי זה פסול מדבריהם".

יח. הרחיק את העדים מן הכתב⁹⁵ מלא שני שיטין⁹⁶
- פסול. וכמה ירחיק את העדים מן הכתב⁹⁷? פחות
מדי שני שיטין, כדי שיהיו נקראין עמו.⁹⁸ במה
דברים אמורים? פשהיה הגט יוצא מתחת ידיה ולא
היו שם עדי מסירה; אבל אם מסרו לה בעדים, אף
על פי שהן מרחקין הרבה ואין נקראין עמו ואף על
פי שאין חתום עליו עד כלל - הרי זה פשר, שעקר
הגרושין בעדי מסירה.

(67) הרחיק את חתימת העדים מהשורה האחרונה של נוסח
הגט. (68) מלוא שתי שורות. (69) ויהא הגט כשר
לכתחילה. (70) שלא יהא הפסק בין העדים לשטר כדי
שיהא ניכר לכל שהם חתומים על השטר.

יט. העדים, שנותן את הגט בפניהם, צריכין
לקרותו⁹⁹ ואחר כך יתנו לה. ואם נתנו לה בפניהם
תחלה - חוזרין וקוראין אותו אחר שנתנו לה.
קראוהו והוא ביד הבעל או ביד שלוחו, והחזירוהו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּלוּנִי, או: בְּחֹדֶשׁ פְּלוּנִי, או: בְּשָׁנָה פְּלוּנִית, וְלֹא
הַזְכִּיר הַחֹדֶשׁ, אֶפְלוּ כָּתָב: בְּשִׁבְעָה⁹⁷ פְּלוּנִי - כְּשֶׁר⁹⁸.
וְכֵן אִם כָּתָב בּוֹ: הַיּוֹם גְּרָשְׁתִּיהָ - כְּשֶׁר; שְׁמִשְׁמָעוֹ:
הַיּוֹם הַזֶּה שְׁיָצָא בּוֹ הַגֵּט.

(95) לאחר שכתב הזמן בגט וחתמו בו עדים. (96) שבוע.
(97) שמיטה פלונית של יובל. (98) להינשא בו לכתחילה.
כי חתיכת זמן מהגט היא מעשה רמאות, וכולם ידעו
שחתכו כדי לחפות על קרובתו או כדי למכור פירות אשתו
אחרי הגט להפסידה ויבואו לבדוק אחריו בראיות ברורות.

כֵּן. וְכֵן תִּקְנֶה שְׂיָהוּ מוֹנִין בְּגִטִּין לְמַלְכוּת אוֹתוֹ
הַזְמִין⁹⁹, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת¹⁰⁰. כָּתָב לְשֵׁם מַלְכוּת
שְׂאִינָה מַלְכוּת אוֹתָהּ הַמְדִינָה, או לְבָנִין הַפִּית¹⁰¹, או
לְחֻרְבֵּן הַפִּית: אִם דֶּרֶךְ אֲנָשִׁי אוֹתוֹ מְקוֹם לְמָנוּת בּוֹ
- הָרִי זֶה כְּשֶׁר¹⁰²; וְאִם אֵין דֶּרֶךְ לְמָנוּת בּוֹ - הָרִי
זֶה פְסוּל¹⁰³. וְכִבֵּר נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְמָנוּת בְּגִטִּין אוֹ
לִיצִירָה¹⁰⁴ או לְמַלְכוּת אֶלְפִּסְנָדְרוּס מְקֻדָּן שְׂהוּא
מִנֵּן שְׁטָרוֹת. וְאִם כָּתָב לְשֵׁם מַלְכוּת אוֹתוֹ זְמַן
בְּמִדְיָנָה שְׂיֵשׁ בָּהּ רִשּׁוֹת אוֹתָהּ מַלְכוּת - הָרִי זֶה
כְּשֶׁר¹⁰⁵.

(99) המלכות [=המלך] השולט בזמן סידור הגט.
(100) "שיהא לנו שלום עמהם, שיאמרו חשובים אנו
בעיניהם שכותבים שטרותיהם בשמנו". (101) כך וכך
לבניין בית המקדש. (102) שהרי אין המלכות מקפידה על
כך. (103) כי המלכות מקפידה על כך, וחושדת שמרדו בה
ומחשיבים מלכות אחרת יותר ממנה. (104) לבריאת
העולם. (105) כלומר, אחרי שנהגו לכתוב ליצירה, אם
כתב היום לשם מלכות אותה מדינה הרי זה כשר.

כֹּחַ. הָאוֹמֵר לְשָׁנִים: כָּתָבוּ וְחֹתְמוּ וְהָנוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי,
וְנִתְאַחַר הַדָּבָר יָמִים אוֹ שָׁנִים; או שְׁנַמְצָא הַגֵּט בְּטֹל
וְהַצְרֵכּוּ לְכָתֵב לָהּ גֵּט אַחֵר כְּשֶׁר אַחֵר כְּמָה שָׁנִים,
כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר - הָרִי אֵלּוּ כּוֹתְבִין זְמַן הַכְּתִיבָהּ וּמְקוֹם
הַכְּתִיבָהּ, לֹא הַזְמַן שְׂאָמַר לָהֶן הַפֶּעַל בּוֹ 'כָּתְבוּ' וְלֹא
אוֹתוֹ הַמְקוֹם. בִּיצֵד? הִיוּ בִירוּשָׁלַיִם כְּשֶׁאָמַר לָהֶן
וְהִיוּ עוֹמְדִין בְּתַשְׂרִי, וְנִתְאַחַרוּ עַד נִסָּן וְהָרִי הֵן
כָּלוּד - כּוֹתְבִין זְמַן הַגֵּט מִנִּסָּן וּכְלוּד שְׁשָׁם נִכְתָּב
הַגֵּט, כְּשֶׁאָר שְׁטָרוֹת¹⁰⁶.

(106) וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "כל שכן העדים - יש
לכתוב מקום שעומדים שם בשעת כתיבת הגט וחתימתו אף
על פי שאינו עיקר דירתם, כי אם לא יהיו שם עדים, יבואו
לומר: אחרים חתמו כשם ומזויף, שהרי לא היו שם".

פֶּרֶק שִׁנִּי

(1) ביאר בו דין שליחות בגט, שכר הסופר, מה בין גט פסול
לגט בטל, אמירת "תנו" של הבעל, שיכור או מי שבעתו
רוח רעה או נשתתק לענין כתיבת הגט, פקח שנשא ונתחרש
או שנשא כשהיה חרש, דיני כפייה בגט.

א. זֶה שְׁנַמְצָא בְּתוֹרָה: וְכָתָב לָהּ סֵפֶר פְּרִיִּת וְנָתַן

וְכֵן הִתְקִינוּ חֻמְּמִים שְׂיִכְתָּב זְמַן בְּגֵט וּמְקוֹם כְּתִיבָתוֹ,
כְּשֶׁאָר הַשְׁטָרוֹת. שְׂמָא תִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ קְרוֹבָתוֹ, וְתִזְנֶה
כְּשֶׁהִיא תַּחְתִּי⁸⁴, וְיִכְתָּב לָהּ גֵּט אַחֵר הַזְנוּת וְיָתַן
לָהּ⁸⁵; וְאִם לֹא יִהְיֶה בּוֹ זְמַן, יִכְלֶה לֹאמֹר: קִדְּם
הַזְנוּת נִתְגַּרְשְׁתִּי⁸⁶, וְלִפְיָכָּה תִּקְנֶה זְמַן בְּגִטִּין.

(81) והלכה היא אין גוזרין גזירה לגזירה - בכל זאת חיזקו
כאן תקנה זו בכמה דברים כדלהלן. (82) ראובן או
שמעון, שמתחילה היה כותב: אני פלוני חתמתי עד, ולא
היה נוקב שמו, ולא היו יודעים לבקש עדים המכירים אותו
להעיד על חתימתו, והיו צריכים לחזור אחר שטרות אחרים
שחתימתם דומה לזו בכדי לקיים חתימתם, עמדו והתקינו
שיפרשו את שמותיהם ובוזה יהיה אפשר לחזור אחרי
מכיריהם שיעידו על כתב ידם. (83) גזירה משום "כולכם",
שמא יאמר לעשרה: כתבו כולכם גט לאשתי, ודינו שאחד
יכתוב וכולם יחתמוהו, ואם אחד מהם יחסר הרי זה פסול,
ואם יחתמוהו זה שלא בפני זה שמא יחתמו רק שניים
ותיטול הגט ותחשוב שהיא מגורשת, ועדיין לא נתקיים
תנאו, לפיכך התקינו שיהיו כל העדים נוכחים בשעת
החתימה אפילו כאשר לא התנה "כולכם". (84) כלומר:
בעודה אשתו. (85) לחפות עליה שלא תיענש עונש מוות.
(86) ופנוייה הייתי.

כֹּחַ. גֵּט שְׂיֵשׁ עָלָיו עֲדִים וְאֵין בּוֹ זְמַן, או שְׂיָהוּ
מְקֻדָּם⁸⁷ או מְאַחֵר⁸⁸, או שְׁנַכְתָּב בְּיוֹם וְנִתְבָּא בְּלִילָה
שְׂלֵאֲחֵרִיו⁸⁹, אִף עַל פִּי שְׁעִסוּקִין בְּאוֹתוֹ הָעֵנֶן⁹⁰, או
כָּתָב אֶת הַגֵּט בִּירוּשָׁלַיִם וְטָעָה⁹¹ וְכָתָב 'כָּלוּד' - כָּל
אֵלּוּ פְסוּלִין⁹², עַד שְׂיִתְבָּמוּ בּוֹ בְּזְמַן כְּתִיבָתוֹ⁹³
וּבְמְקוֹם כְּתִיבָתוֹ⁹⁴.

(87) שנכתב ונחתם במרחשון וכתבו בו זמן של תשרי
שלפניו, והרי יש לחוש שהקדימוהו לחפות על זנותה.
(88) שנכתב ונחתם בתשרי וכתבו בו זמן של מרחשון
שלאחריו, וגם זה פסול, כי אם נתיר שטר מאוחר יבואו
להתיר גם המוקדם, וגם אפשר שאחרוהו כדי להפסיד את
האשה פירות נכסיה שמכרם הבעל משעת נתינת הגט עד
הזמן הכתוב בו, שלמעשה הם שלה ולפי זמן הגט הם של
הבעל. (89) הרי זה גט מוקדם, שכתוב בו זמן היום
שלפניו. (90) מהכתיבה ועד שעת החתימה, שבשאר שטרי
חוב הרי זה כשר. (91) הסופר. (92) מדבריהם, ולא
תינשא בו לכתחילה, אבל אינו "בטל". (93) דקדק לכתבו
"בזמן כתיבתו", כלומר בזמן הכתוב בגט, ולא - "ביום
כתיבתו", כלומר ביום שנכתב הגט, ולפי זה אם כתבוהו
בתשרי ואחרו את זמנו למרחשון ונתעכבה חתימת העדים
עד למרחשון כזמן הכתוב בגט - הריהו כשר שהרי חתמו
בזמן הכתוב בו, אף על פי שלא נחתם ביום הכתיבה.
(94) עיקר ההקפדה הוא על חתימת העדים שתהיה במקום
המסומן בגט, אבל אם כתבו הסופר בירושלים וכתב בו
שנכתב בלוד והעבירו ללוד ושם חתמו עליו העדים הרי זה
כשר, הואיל וחתמו העדים באותו מקום המוזכר בגט.

כֹּחַ. חֶתֶךְ מִמֶּנּוּ הַזְמִין⁹⁵ וְנָתַנוּ לָהּ; או שְׂלֵא כָּתָב שֵׁם
הַיּוֹם, אֶלֹא: בְּשִׁבְתָּה⁹⁶ רְאִישׁוֹנָה או שְׂנִיָּה מַחֲדָשׁ

גט זה לאשת אחר, ותינשא בו שלא כדין. ולדעת ה'כסף משנה' אין צורך שיכיר הסופר את האיש והאשה, אלא כשהוא אחד העדים החתומים על הגט, אבל כשאנו חותמים, אין הסופר חייב להכיר אותם. וכן נראה מדברי רבינו הל' מלוה ולוה פכ"ד ה"ג, שלא הזכיר שם אלא העדים בלבד. שתינשא בו לאחר שלא כדין, וממילא תיאסר על בעלה הראשון (ב"ב שם עמוד ב'). "וכל שהחזק שמו בעיר שלשים יום, אין חוששים לו שמה יש לו שם אחר, והוא שינהו כדי לרמות ולעשות קנוניא, שאם כן אין לדבר סוף" (מלשון רבינו הל' מלוה ולוה פכ"ד, ה"ד).

ד. ובשעת הספקנה¹³ פותבין ונותנין אף על פי שאין מפירים¹⁴. והאשה נותנת שטר הסופר¹⁵ בכל מקום.¹⁷

(13) כגון שהבעל מסוכן למות, ואם לא יכתובוהו עכשיו, אימתי? (14) גיטין סו, א. (15) אע"פ שמדין תורה, על הבעל לתת שטר הסופר, שהרי כתוב: "וכתב . . . ונתן בידה", נמצא שעליו לתת שטר הכתיבה - תקנו חכמים שהיא נתן השטר כדי שלא להשהות את גיטה בגלל השטר שלא ירצה לתת, ותתענג (בבא-בבא קסח. וברשב"ם שם). והקנו לו חכמים את הזוהר שהאשה משלמת, כאילו הוא נתן לסופר משלו, ע"פ הכלל: הפקר בית-דין הפקר (גיטין כ. וברש"י שם).

ה. וצריך שיאמר הבעל עצמו לסופר: כתב, ולעדים: חתמו¹⁶. הרי שאמר לו בית דין¹⁷ או שנים: נכתב גט לאשתך, ואמר להם: כתבו¹⁸, וכתבו הן עצמן¹⁹ וחתמו בו - הרי זה פשוט²⁰. אבל אם אמרו הם לסופר וכתב ולעדים וחתמו, אף על פי שחזרו ונתנוהו לבעל וחדר ונתן גט זה לאשתו בפני עדים - הרי זה גט בטל; שהרי כתבו מי שלא אמר לו הבעל לכתבו²¹.

(16) גיטין עב, א. והטעם יתבאר בסמוך. (17) של שלשה חכמים. (18) וגם אמר להם שיחתמו. (19) אחד מהם. (20) גיטין סו, ב. (21) שם עא, ב. שאין הם יכולים לעשות את הסופר והעדים שלוחים במקומם, כי לא מסר להם אלא דברים, ו"דברים אינם נמסרים לשליח" כי אין בדברים כוח להיות חוזרים ונמסרים לאחר (בניגוד לגט שנשלח ע"י שליח, שיכול השליח למסור לידי שליח שני), וזהו שהדגיש רבינו: "הרי שאמרו לו בית-דין", אע"פ שבית-דין הם, לא התכוין ליפות כוחם שימנו שלוחים במקומם אלא הם בעצמם יכתבוהו. שהרי בפירוש אמר להם: "כתבו", ולא אמר להם: תנו. ולפיכך הגט בטל (גיטין סו:). ואם בפירוש יאמר להם שיהיו שלוחים במקומו לומר לאחרים לכתוב ולחתום, יתבאר בסמוך בהלכה הבאה.

ו. אמר לשנים או לשלשה: אמרו לסופר וכתב גט לאשתי ואמרו לעדים וחתמו, ואמרו לסופר וכתב ולעדים וחתמו; או שאמר לשנים: אמרו לסופר וכתב גט לאשתי ואתם חתמו - הרי זה גט פסול²². ומתן שבין²³ בדבר זה הרבה, מפני שהוא קרוב להיות גט בטל²⁴.

1 בידה - אחד הפותב בידו או שאמר לאחר לכתב לו, 2 ואחד הנותן בידו או שאמר לאחר לתן לה². לא 3 נאמר 'וכתב' אלא להודיע שאין מתגרשת אלא 4 בכתב³, ו'נתן' - שלא תקח מעצמה⁴.

(2) כי הלכה היא: "שלוחו של אדם כמותו" (ברכות פ"ה מ"ה, וקידושין מא, ב). (3) ולא בכסף כמו בקידושין, וכמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (4) כמבואר לעיל פ"א, ה"ב.

5 ב. אמר לשנים: כתבו גט וחתמו ונתנו לאשתי - הרי 6 אלו פותבין⁵ וחותמין⁶ ונותנין לה, והן הן שלוחיו 7 והן הן עדי. וכן אם אמר לסופר: כתב לי גט 8 לאשתי, ואמר לעדים לחתום⁸ - פותבים וחותמים 9 ונותנים לו, והוא מגרש בו בכל עת שירצה⁹.

(5) כלומר, אחד מהם כותבו. (6) גיטין סה, א. ואע"פ שלכתחילה אסור לסופר לחתום על הגט, כמבואר לקמן פ"ט הכ"ז, ובביאורנו שם, בכל זאת התיר כאן רבינו לסופר לחתום בו לכתחילה, מפני שהוא והעד השני נותנים את הגט לאשה, הרי יש כאן עדי מסירה, וכל שישנם עדי מסירה, כשר הגט לכתחילה אפילו אם הסופר חתמו (לחם-משנה). ולדעת המעשה רוקח' גם כאן לא נתכוין רבינו להכשיר זה לכתחילה אלא בשעת הדחק, כגון שהלך הבעל למדינת הים או אירע איזה עיכוב אחר, ובכדי שלא תשאר האשה עגונה יכולים העדים לכתבו ולחתמו, וכן כתבו ה'תוספות' בגיטין סו, ב בדבור-המתחיל מתניתין מני, בתירוצם הרביעי. והשווה דברי 'בית יוסף' לאהע"ז סי' קל, שגם הוא מפרש דברי רבינו כאן שלא הכשיר אלא בדיעבד. (7) כי שליח כשר להיות עד, כמבואר בקידושין מג, א. והשווה לעיל הל' אישות פ"ג, ה"ז. (8) ולא אמר להם ליתנו לה. (9) והוא שלא יתייחד עמה אחרי כתיבת הגט, שאם נתייחד עמה - הרי זה גט פסול, "שלא יאמרו גיטה קודם לבנה", כמבואר לקמן פ"ג ה"ה. ואין להקשות, איך כשר גט כזה, והרי הוא 'מוקדם', ומבואר לעיל פ"א הכ"ה, שגט מוקדם פסול, - כי כל שנכתב ונחתם באותו היום אין זה מוקדם אע"פ שאיחרו נתינתו, ולא הקפיד רבינו אלא שלא הקדים כתיבתו לפני חתימתו, כמבואר לעיל בביאורנו שם, כי יש לחוש שמה כבר זינתה והוא מתכוין לחפות עליה, ולפיכך הוא מקדים תאריך כתיבתו לפני זנותה, אבל כאן כשכתבו וחתמו בזמנו, אין לומר שלפיכך הקדימו לנתינה, שמה תזנה ויחפה עליה, כי מנין ידע שתזנה בעתיד ('מעשה רוקח').

10 ג. וכותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו¹⁰. 11 והוא, שיהיו העדים והסופר שכתבו וחתמו בו 12 מבידין ויודעים שזה הוא פלוני ואשתו היא 13 פלונית¹¹. ואם היו באותו מקום שנים ששמותיהם 14 שונים ושמות נשותיהם שונים - אין מגרש אחד מהם 15 אלא במעמד חברו; שמא יכתב גט ויוליכו לאשת 16 חברו ויאסרה עליו¹².

(10) שאין אנו צריכים לדעתה והסכמתה (בבא-בבא קסז. וברשב"ם שם). (11) שם. כי יש לחוש שמה ימציא האיש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 לְפִיכָּךְ לֹא יִכְתְּבוּ אַחֵר. וְאִם כָּתְבוּ גֵט אַחֵר כְּשֶׁר, וְנִתְּנוּהוּ לְשָׁלִיחַ (וְנִתְּנוּ לָהּ) - הָרִי זֶה סֶפֶק מִגְרָשֶׁת.³³

31 אלא למסרו לשליח והוא יגרשנה. (32) וכבר עשו כל שליחותם. (33) שם. כי שמא עשאו שלוחים עד שיגיע גט לידה ותתגרש, אלא שלא רצה להטריחם הרבה. ובעיא היא בגמרא גיטין שם, ונשאה ב"תיקין". ולפיכך היא ספק מגורשת, ו"לא תנשא, ואם נשאת תצא והולד ספק ממזר מפני שהיא ספק ערוה", כלשון רבינו לקמן פ"ה ה"ג. ויש אומרים שלא הסתפקו בגמרא אלא אם אבד הגט מיד השליח, אבל אם נמצא בטל או פסול, חוזרים וכותבים גט אחר שוודאי לא קיימו שליחותם (מאירי).

17 י. הָאוֹמֵר לְשָׁנִים אוֹ לִיתֵּר מִשָּׁנִים: כָּתְבוּ גֵט וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי, גֵּרְשׁוּהָ, שְׁלַחוּהָ³⁴, שְׁבִקוּהָ³⁵, תְּרַכּוּהָ³⁶, כָּתְבוּ אֲגֶרֶת³⁷ וְתָנוּ לָהּ - הָרִי אֵלָיו יִכְתְּבוּ גֵט כְּשֶׁר וְיִתְּנוּ לָהּ³⁸. אָמַר לָהֶם: פִּטְרוּהָ, פְּרִנְסוּהָ, עֲשׂוּ לָהּ כְּדֵת, עֲשׂוּ לָהּ כְּנִימוֹס, עֲשׂוּ לָהּ כְּרֹאזִי - לֹא אָמַר כָּלִים³⁹. וְאִם כָּתְבוּ גֵט וְנִתְּנוּ לָהּ - הָרִי זֶה גֵט בָּטֵל.

34 כלשון הכתוב (דברים כד, א): "ושלחה מביתו". 35 לשון "אגרת שבוקין", הכתוב בנוסח הגט לקמן פ"ד ה"ב. (36) כלומר: גרשוה, "ויגרש את האדם" (בראשית ג, כד) מתרגם אונקלוס: ותרך ית אדם. (37) לשון "אגרת שבוקין" המוזכרת לקמן בנוסח הגט. (38) גיטין סה, ב. 39 שם. שכל אלה, אין במשמען לשון גירושין. "פטרונה" - לשון פטור וחובה, להקל מעליה חובות שחייבת. "פרנסוה" - לשון עשיית צרכיה, ואין ידוע אם צרכי גט, שלא תהא זקוקה ליבם או צרכי מלבוש. "כנימוס" - כחוק. ואין ידוע אם חוק-גט או חוק מזון וכסות, וכן "כראוי" (רש"י שם) וכן "כדת".

23 יא. אָמַר לָהֶם: הוֹצִיאוּהָ, עֲזְבוּהָ, הִתִּירוּהָ, הִנִּיחוּהָ, הוֹעִילוּהָ - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם מִשְׁמַע מְלוֹת אֵלָיו גִּירוּשִׁין אוֹ עֲנִין אַחֵר⁴⁰. לְפִיכָּךְ אֵין כּוֹתְבִין לָהּ. וְאִם כָּתְבוּ גֵט וְנִתְּנוּ לָהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק מִגְרָשֶׁת⁴¹.

40 כי "הוציאה" אפשר לפרש "גרשוה", כלשון הכתוב (דברים כד, ב): "ויצאה מביתו", או אולי אין זה לשון הכתוב שלא כתוב בו "והוציאה" אלא "ויצאה" - היא מעצמה. וכן "עזובה" לשון "אגרת שבוקין", או שמא אין זו לשון גירושין, שהרי אינה נזכרת בנוסח הגט. וכן "התירוה", לשון: "מותרת לכל אדם" היא, או אולי לשון התרת נדרים, או התרת חגורה (גיטין סה: וברש"י). וכן הניחוה - אפשר לפרש: הניחו לה לנפשה, שתהיה מגורשת ממני, או הניחו לה ואל תכבידו עליה. וכן "הועילוה" - עשו לה תועלת, ואין ידוע אם תועלת גירושין או תועלת אחרת. (41) גיטין שם, בעיא שלא נפשטה, ונשאה בספק.

27 יב. הָאוֹמֵר: כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי - הָרִי אֵלָיו כּוֹתְבִין וְחוֹתְמִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל בִּידוֹ, וְאֵין נוֹתְנִין לְאִשְׁתּוֹ עַד שְׂיֵאמַר לָהֶם לָתֵן לָהּ. וְאִם נִתְּנוּ לָהּ - אֵינוּ גֵט⁴². בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּכִרְיָא; אֲבָל בְּמִסְכָּן, וְהוּא

22) מן התורה גט כשר הוא, שהרי בפירוש עשאו שלוחים לכך, אלא שהחכמים פסלוהו, משום חשש שמא תשכור עדים שיאמרו בשם בעלה לסופר לכתוב ולעדים לחתום, והם יסברו שהבעל ציוה. ואפילו בדין השני, שהם בעצמם החותמים, והם שמעו מפי הבעל, גזרו חכמים לפסול בגלל הדין הראשון (שם סז.). (23) מעיינים בדבר עד שתתישב הדעת (שם סג: ברש"י). (24) מן התורה, שהרי בסוגיא אחרת (שם עב.) אמרו: "הרי הגט בטל עד שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתמו", ומסופק רבינו אם בטל מן התורה, או אולי אינו אלא 'פסול מדבריהם' כיון שאין פסולו אלא משום 'גזירה' שמא יבואו לעשות שלוחים במקום שלא נתמנו לכך. ולפיכך אם נשאת בגט זה, אין בית-דין יכול להוציאה מבעלה השני בעל כרחו, אלא מודיעים לבעל שהגט קרוב להיות בטל, והוא יגרש מעצמו. והבנים שנולדו להם עד כה, אינם כשרים לגמרי, וגם אין להם דין של ספק ממזר (כסף-משנה). וראה למעלה בביאורנו להלכה ה.

1 ז. ומה בין פסול לבטל? שָׁפֵל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּחִבּוּר 2 זֶה בְּגֵט שֶׁהוּא בָּטֵל, הוּא בָּטֵל מִן הַתּוֹרָה²⁵; וּבָבֶל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר פְּסוּל, הוּא פְּסוּל מִדְּבַר סוֹפְרִים²⁶.

25 "ועדיין היא אשת איש, ואם נשאת תצא והולד ממזר" (לקמן פ"ה ה"א, עיי"ש). (26) "ולא תנשא לכתחילה, ואם נשאת לא תצא והולד כשר, וכותבים לה גט אחר כשר ונותנים לה והיא תחת בעלה" (שם ה"ב, עיי"ש).

4 ח. הַבֶּעַל שֶׁהֵבִיא גֵט בִּידוֹ חֲתוּם, וְאָמַר: תָּנוּ גֵט זֶה לְאִשְׁתִּי - הָרִי אֵלָיו וְתָנוּ לָהּ²⁷. אָמַר לְאַחֵרִים לְכַתֵּב גֵּט וְלַחֲתוּם בּוֹ וְלָתְנוּ לְאִשְׁתּוֹ, וְכָתְבוּ וְחִתְּמוּ וְנִתְּנוּ לָהּ, וְנִמְצָא הָגֵט בָּטֵל²⁸ אוֹ פְּסוּל - הָרִי אֵלָיו כּוֹתְבִין גֵּט אַחֵר, אֲפִלּוּ מֵאִה²⁹, עַד שְׂיֵגִיעַ לְיָדָהּ גֵּט כְּשֶׁר³⁰.

27 ואין חוששים שמא כתבו בפסול כדי לקלקלה, שתינשא לאחר ותצטרך לצאת ממנו, אחרי שידוע פסולו, כי אינו חשוד על כך [וראה בגיטין ה, א שאם הבעל עצמו הביא גיטו, אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם (עי' להלן פ"ז ה"ה). ואין חשש שמא יבוא ויערער (עיי"ש ה"ח) שכיין שהוא עצמו הביאו, בוודאי לא יערער עליו]. (28) שנכתב בטעות, כגון שטעו בשמות האיש והאשה וכדומה. (29) ואין אומרים כבר עשו עדים שליחותם ואינם מורשים עוד לכתוב גט שני, כי לא נתכין זה לכתוב וליתן לה חרס סתם אלא גט כשר. (30) גיטין סג, ב. וכל-שכן אם נאבד הגט קודם שנתנוהו לה, שיכולים לכתוב גט אחר, שהרי אמר להם לתת לאשתו, ואם כן לא עשו שליחותם (כסף-משנה).

9 ט. אָמַר לָהֶם הַבֶּעַל: כָּתְבוּ וְחִתְּמוּ וְתָנוּ לְשָׁלִיחַ לְהוֹלִיךָ לָהּ, וְכָתְבוּ וְחִתְּמוּ וְנִתְּנוּ לְשָׁלִיחַ, וְנִמְצָא הָגֵט בָּטֵל אוֹ פְּסוּל - אֵין כּוֹתְבִים אַחֵר עַד שְׂיֵמְלֻכּוּ בְּבַעַל; שֶׁהִרִי לֹא עָשָׂה אוֹתָן שְׁלֻחִים לְגִירוּשִׁין³¹, וְשִׁמָּא לֹא רָצָה אֵלָא שְׂיִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ לְשָׁלִיחַ בְּלִבָּד, וְלֹא יִשְׁאָר לָהֶם בּוֹ מַעֲשֶׂה אַחֵר, וְהִרִי כָתְבוּ וְנִתְּנוּ³²,

לכתוב הגט, ויש פנים לכאן ופנים לכאן, כלומר יש סברא שהפיל עצמו, ויש סברא שדחתה הרוח ('ירושלמי' גיטין פ"ו ה"ו, וכפירוש הכסף-משנה. ועי' לחם-משנה). ויש מביאים בדברי רבינו "הרי זה ספק גט" (כסף-משנה בשם הרא"ש וה"טור). ולפי זה, מדובר כשנפל לאחר זמן (ועי' לחם-משנה). (53) ופירש שמו ושם אשתו. (54) שפלוני זה הוא בעל לאשתו פלונית. (55) פניו, כמבואר לעיל ה"ד (גיטין טו.). והשווה לקמן פ"ג, הכ"ג. (56) שהיה מחותך חתכים הרבה בגופו ע"י חרב וכדומה. (57) הקנה והוושט שבצואר. ומה שכתב רבינו "רוב" הוא לאו דוקא, אלא הוא-הדין לנשחטו עד גמירא (לחם-משנה). (58) אין זה כגט לאחר מיתה (גיטין ע:). וכל-שכן גוסס, שדעתו מיושבת עליו שיכול לגרש, ועדיף מנשחטו בו רוב סימנים שמוכרח למות, ואילו גוססים רובם למיתה ומיעוטם לחיים ('הגהות מיימוניות', וראה שו"ע אהע"ז סי' קכא, ס"ז).

יד. מי שהיתה רוח רעה מבעתת אותו, ואמר כשהתחיל בו החלי: כתבו גט לאשתי - לא אמר כלום; מפני שאין דעתו נכונה ומישבת⁵⁹. וכן שפור שהגיע לשכרותו של לוט⁶⁰. ואם לא הגיע - הרי זה ספק⁶¹.

(59) והריהו באותה שעה כשוטה (גיטין טז:). (60) שאינו יודע מה עושה, כלוט שנאמר בו (בראשית יט, לג): "ולא ידע בשכבה ובקומה", וכלשון רבינו בהל' מכירה פכ"ט הי"ח: "והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה". ומקור דברי רבינו שאין מעשה שיכור כלום, בעירובין סה, א. (61) משמע אפילו ברור לנו שעדיין לא הגיע לשכרותו של לוט, הרי זה ספק. וזה תמוה, שהלא אמרו בעירובין שם שהוא כפיקח לכל דבר. אולם ה"טור' בסי' קכא, מביא בשם רבינו: "היה הדבר ספק אם הגיע לשכרותו של לוט - הרי זה ספק". משמע דוקא כשנשחכר הרבה ואנו מסופקים בו אם הגיע לשכרותו של לוט, הרי זה ספק. והשווה דברי רבינו לעיל הל' אישות פ"ד, הי"ח: "ומתיישבים בדבר זה".

טו. אמר כשהוא פריא: כתבו ותנו גט לאשתי, ואחר כך נבעת - ממתינין עד שיבירא וכותבין ונותנין לה⁶². ואין צריך לחזר ולהמליך בו אחר שהבירא. ואם כתבו ונתנו קדם שיבירא - הרי זה פסול⁶³.

(62) גיטין ע, ב. ולפני שיבירא אי אפשר לכתבו שאז הרי הוא כשוטה, הואיל ואין דעתו מיושבת. ומכאן יש ללמוד, שהכותב גט של 'שיכב מרע' צריך לדקדק בו שיהא שפוי בדעתו בשעת כתיבתו ונתינתו, שאם תטרף דעתו - הריהו כשוטה ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע אהע"ז סי' קכא, ס"ד). (63) מדבריהם, אבל מן התורה כשר הוא, הואיל ובשעת אמירתו היה בריא ושפוי בדעתו (הגר"א לאהע"ז סי' קכא, ס"ק ד, וכן ב'מעשה ורקח').

טז. מי שנששתק⁶⁴ והרי דעתו נכונה⁶⁵, ואמר לו: נכתב גט לאשתי, והרפין⁶⁶ פראשו - בודקין אותו שלש פעמים בסריגין⁶⁷; אם אמר להם על לאו לאו

אדם שקפץ עליו החלי במהרה והכפיד עליו חליו מיד⁴³, והוצא בקולר⁴⁴ אפלו על עסקי ממו⁴⁵, והמפרש בים⁴⁶, והוצא בשירא⁴⁷, ואמר: כתבו גט לאשתי - הרי אלו יכתבו ויחתמו ויתנו לה; שהדבר ידוע שלא נתפון זה אלא לכתב ולתן לה⁴⁸.

(42) שם סו, א במשנה. שכיון שלא אמר: "תנו לה" - רצה לשחק בה". (43) שם סה, ב. ובי'ירושלמי' גיטין פ"ו ה"ה, אמרו: "מה בין מסוכן מה בין חולה? חולה - כדרך כל הארץ, ומסוכן - כל שקפץ עליו החולי, דרך הארץ - קרובים נכנסים אצלו מיד, והרחוקים לאחר שלושה ימים (שלא להטיל עליו שם חולה). ואם קפץ עליו החולי - אלו ואלו נכנסים אצלו מיד". ולפי"ז מה שכתב "במה דברים אמורים בבירא" - בירא לאו דוקא, והוא-הדין חולה שאינו מסוכן (עי' לחם-משנה). (44) "שיוצא מבית הסוהר לידון מאת המלך" (לשון רבינו בפירושו למשנה גיטין פ"ו, מ"ה). קולר - שלשלת ברזל בצואר אסיר. (45) על עבירה שאין בה עונש מות אלא עונש ממון, "שכל קולר בחזקת סכנה" ('ירושלמי' שם). (46) מפליג מן היבשה לים. (47) יוצא למדבריות עם חבורה. (48) ומתוך טרדתו ובהלתו, לא הספיק לומר: "תנו לה" (גיטין, שם). וראה בהל' זכיה ומתנה פ"ח הכ"ד.

יג. פריא שאמר: כתבו גט לאשתי, וכתבו וחתמו ונתנו לה, והרג עצמו מיד⁴⁹, כגון שהשליך עצמו מן הגג או הפיל עצמו לים - הרי זה גט פשוט⁵⁰. עלה לגג ודחתה הרוח ונפל ומת - אינו גט⁵¹. ספק הפיל עצמו ספק דחתה הרוח - הרי זה גט⁵², עד שיודע לה בודאי שהרוח דחתה. וכן מי שהיה משלך בבור, ואמר: כל השומע קולי יכתב גט לאשתי⁵³ - הרי אלו יכתבו ויתנו לה. והוא, שיעדו אותו⁵⁴. ואף על פי שהעלוהו ולא הפירוהו - הרי זה פשוט; שהיה כשעת הסכנה הוא, שכותבים ונותנין אף על פי שאין מפירין⁵⁵. וכן מי שנפל בו מכות רעות⁵⁶ שאי אפשר שיהיה מהן, אפלו נשחטו בו רב סימנין⁵⁷, ורמז ואמר: כתבו גט לאשתי - הרי אלו יכתבו ויתנו; שהרי עתה חי הוא, אף על פי שסופו למות⁵⁸.

(49) [בתוספתא גיטין פ"ד (לפי נוסחת הרשב"א שם סה): נראה, שמה שצריך "מיד", זהו ב"ספק מעצמו נפל, ספק הרוח דחתה", אבל ב'ירושלמי' גיטין פ"ו ה"ו משמע שלעולם צריכים "מיד", שכן אמרו שם: "רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם על אתר נפל, הרי זה גט". ונראה שטעם הדבר: שאין לומר הוכיח סופו על תחילתו, שכשם שעכשיו הוא מבוהל, כן היה גם בתחילה, אלא מיד ולא לאחר זמן]. (50) אף-על-פי שלא אמר להם "תנו". מפני שהוכיח סופו על תחילתו שנתכוין ליתנו לה, והיה בהול מחמת החלטתו להתאבד, ולכן נשמטה ממנו המילה "ותנו" (גיטין טו. במשנה). (51) שאין כאן הוכחה שרצה להתאבד, והריהו כשאר בריא (שם). (52) כגון שנפל מיד אחרי שצוה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 בדבר מן הדברים . . . ובכלל שוטים יחשב . . . וכן
2 המבוהלים והנחפזים בדעתם והמשתגעים ביותר הרי הם
3 בכלל השוטים". (76) לעיל הל' אישות פ"ד, ה"ט.
4 (77) יבמות, שם.
5 יח. המקדש קטנה⁷⁸ על ידי אביה⁷⁹, וגרשה פשהיא
6 קטנה - אביה מקבל גטה⁸⁰, ומשיגה גט ליד האב
7 נתגרשה⁸¹. גרשה פשהיא נערה⁸², אם הגיע הגט
8 לידה או ליד אביה - נתגרשה⁸³. ואין עושה נערה
9 המארסה שליח לקבל גטה מיד בעלה פחיי אביה⁸⁴;
10 אבל האב עושה שליח לקבל הגט לבתו המארסה
11 בין קטנה בין נערה⁸⁵.

12 (78) פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד. (79) שקיבל אביה
13 קידושה. (80) כשם שהוא זכאי לקבל קידושה, שנאמר
14 (דברים כב, טז): "את בתי נתתי לאיש הזה", כך הוא מקבל
15 את גיטה, שנאמר (שם כד, ב): "ויצאה . . . והיתה", השה
16 יציאה (גירושין) להויה (קידושין), כמבואר בכתובות מז, א.
17 (81) שדוקא "נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה"
18 (גיטין סד: במשנה) ולא קטנה (רש"י שם, וכן דעת רב האי
19 גאון (ב'מלחמות' שם), והרי"ף שם (ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה
20 נערה). (82) כשהגיעה לי"ב שנה והביאה שתי שערות,
21 כמבואר לעיל הל' אישות פ"ב, ה"ב. (83) גיטין שם,
22 במשנה, כדעת תנא קמא. (84) קידושין מד, ב כי לא
23 חיזקה התורה את ידה לעשות שליח במקום אביה, וכשמת
24 אביה הרי היא עצמאית, ויכולה לעשות שליח כאחת
25 הגדולות. ודין שליח קבלה מבואר לקמן פ"ו, ה"א.
26 (85) גיטין סה, א. ומשקיבל השליח את גיטה הרי היא
27 מגורשת אע"פ שלא הגיע הגט ליד האב, ואין הבעל יכול
28 לחזור בו. ודוקא בתו המאורסה, אבל משנשאת אין לאביה
29 רשות בה ואפילו כשהיא עדיין קטנה, כמבואר לעיל הל'
30 אישות פ"ג, ה"ב.

31 יט. קדשה אביה פשהיא קטנה⁸⁶, ומת: אם מבחנת
32 בין גטה לדבר אחר⁸⁷ - הרי זו מתגרשת משיגה גט
33 לידה; ואם לאו - אינה מתגרשת עד שתבחין. ואם
34 גרשה - אינה מגרשת⁸⁸.

35 (86) והרי היא מקודשת קידושי תורה. (87) שנותנים לה
36 צרור וזורקתו, אגוז ונוטלתו, וממילא יודעת גם לשמור את
37 גיטה (גיטין סה. וכגירסת הרי"ף שם, וראה 'בית יוסף'
38 לאהע"ז סי' קמא). (88) אבל כשאביה חי, מקבל את גיטה
39 אפילו כשאביה מבחנת, שהרי הוא שומר את גיטה במקומה
40 ('תוספות' גיטין סד: ע"פ ה'ירושלמי', וכן בשו"ע אהע"ז
41 סי' קמא, ס"ו).

42 כ. מי שהדין נותן שפופין אותו לגרש את אשתו⁸⁹
43 ולא רצה לגרש - בית דין של ישראל בכל מקום⁹⁰
44 ובכל זמן⁹¹ מבין אותו עד שיאמר: רוצה אני, וכתב
45 הגט. והוא גט פשוט⁹². וכן אם הכוהו עפ"ם ואמר
46 לו: עשה מה שישראל אומרין לך, ולחצו אותו
47 ישראל⁹³ ביד העפ"ם עד שיגרש - הרי זה פשוט.
48

1 ועל הן הן⁶⁸ - הרי אלו יכתבו ויתנו. וצריכין לבדקו
2 יפה יפה⁶⁹, שמא נטרפה דעתו. וכן אם כתב בידו:
3 כתבו ותנו גט לאשתי - הרי אלו פותחין ונותנין
4 לה⁷⁰, אם היתה דעתו מישבת עליו⁷¹; שאין דין מי
5 שנשתתק פדין החרש⁷².

6 (64) כתוצאה מאיזו מחלה, ניטל ממנו כח הדיבור (משנה
7 בגיטין יז:). (65) [כלומר, כיון שאינו אלא אלם, שהוא
8 חרש השומע ואינו מדבר, אפשר שתהא דעתו נכונה, בניגוד
9 לחרש שאינו שומע ואינו מדבר, שהוא כשוטה ואין דעתו
10 נכונה, כמו שכתב רבינו בפ"ט מהל' עדות ה"א].
11 (66) הטה. וראה למעלה פ"א הערה ו. (67) בהפסקות.
12 ממתנים בין הרכנה לשאילה שעה מסוימת, וחוזרים
13 ושואלים אותו. וראה בפ"ב מהל' קריאת שמע ה"ב.
14 (68) על דבר שראוי לענות עליו לאו - לאו, ועל דבר שראוי
15 לענות הן - הן. ונראה מדברי רבינו שאין צריך לענות אלא
16 שלש שאלות בלבד: הן אחד ושני לאוין, או לאו אחד ושתי
17 פעמים הן (כסף-משנה). וראה בהערה הבאה בלשון
18 ה'ירושלמי'. (69) שואלים אותו בימות החמה על פירות
19 המצויים בימות הגשמים, וכן שואלים אותו בימות הגשמים
20 על פירות ימות החמה (שם). וב'ירושלמי' גיטין פ"ז ה"א,
21 אמרו: נכתוב גט לאשתך והוא אומר הן, לאמך והוא אומר
22 לאו, לאשתך - הן, לאחותך - לאו, לאשתך - הן, לבתך -
23 לאו. ורבינו בפירושו למשנה (גיטין, שם) אומר: "ויפליג
24 בה בכל צדדי הנסיון בכל מה שאפשר" (וראה למעלה
25 הערה סו). (70) גיטין עא, א. (71) כלומר, שאין דעתו
26 מטורפת עליו. אבל אינו צריך בדיקה שלש פעמים כמו
27 בהרכנת ראש. וכן כתב רבינו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ג: "מי
28 שנשתתק מקחו מקח וכו' והוא שיבדק כדרך שבודקים
29 לגיטין, או יכתוב בכתב ידו" (כסף-משנה), אבל בפ"ד מהל'
30 נחלות ה"א, כתב רבינו: "אפילו נשתתק וכתב בכתב ידו
31 שזה יורשו, בודקים אותו כדרך שבודקים לגיטין", הרי
32 שאפילו אם כתב בכתב ידו - בודקים אותו, וצ"ע.
33 (72) שאינו שומע ואינו מדבר, שאין סומכים על רמיוותיו
34 ולא על כתבו (גיטין שם), כמבואר בהלכה הבאה.

35 יז. מי שנשא פשהיא פקח ונתחרש⁷³, ואין צריך
36 לומר נשתתה - אינו מוציא לעולם עד שיבכיא⁷⁴.
37 ואין סומכין על רמיות החרש ולא על כתבו, אף
38 על פי שדעתו נכונה ומישבת עליו⁷⁵. אבל אם נשא
39 אשה פשהיא חרש - מגרש ברמיוה; שאין קדושו
40 קדושין מן התורה, כמו שבארנו⁷⁶, וכשם שפונס
41 ברמיוה כף מוציא ברמיוה⁷⁷.

42 (73) חרשות גמורה, כנ"ל בהערה הקודמת. (74) גיטין,
43 שם: "שאין כח בגירוש חרשות להפקיע קידושי חכמה"
44 (לשון רש"י שם). (75) שם. ושוטה אינו יכול לגרש מפני
45 שאינו בן דעת, וכן שנינו (יבמות קיב:): "נשתתה אינו
46 מוציא עולמית". ובהל' עדות פ"ט ה"ט, אומר רבינו: "ולא
47 שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים וזורק אבנים בלבד,
48 אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד

זה שאנו יודעים "שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות" אינו מספיק, וצריך שיאמר בפיו "רוצה אני", כי דווקא בכך מגלה את רצונו הפנימי, והוא על-דרך שמצינו ב'לקוטי תורה' בענין המילה, שמכיון שהאור הנמשך על-ידי המילה נעלה כל-כך שאין לו קשר עם עבודת הנברא ואינו יכול להמשיכו בעבודתו, כל שיכול לעשות הוא הפעולה של הסרת הערלה שהיא המונעת התגלות האור, אבל פעולת ההסרה חייבת להיות, כך בעניינינו חייב אדם לומר בפיו "רוצה אני" כי ללא אמירה זו לא מתגלה רצונו האמיתי.

(על"פ "לקוטי" ד'ק"ש חלק ג עמוד 981 הערה 13)

(89) כגון נשא אשה ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה, כמבואר לעיל ה' אישות פט"ו ה"ז, וכן כל אלה שנמנו שם פכ"ה הי"א, או גרושה לכהן, כמבואר בה' איסורי ביאה פ"ז ה"ז. (90) בין בארץ בין בחוץ לארץ. (91) אפילו בזמן הזה, שאין לנו דינים מומחים וסמוכים. (92) גיטין פח, ב. כי אנחנו עושים זה בשליחות רבותינו המומחים בדורות שלפנינו, וכביאור ה'תוספות' שם. (93) בית-דין של ישראל. והגויים אינם אלא כמקל של בית-דין וכרצועה שלהם (ר"ן שם). (94) שלא ע"פ הוראת בית-דין של ישראל. (95) שם. לא תנשא בו, ואם נשאת לא תצא. כי מן התורה, גט כפוי כדן ע"י גויים כשר הוא, אלא גזרו חכמים "שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בנכרי (שוכרת גוי אנס לכופ את בעלה לגרשה ובאה עליו בעקיפין) ומפקעת עצמה מידי בעלה" (בבא-בתרא מח. כרב משרשיא, דסבר כרב הונא דתליוהו וזבין זביניה זבינא, והלכתא כוותיה). (96) שניתן על-ידי כפיה. והכוונה לכל שלשת האופנים שכתב למעלה: ביד ישראל שהוא גט כשר. ביד גויים ע"י ב"ד ישראל שאף הוא גט ביד גויים שהגט פסול. ועל זה הוא שואל, למה אין הגט הזה (בכל שלשת האופנים הנ"ל) - בטל?! וכן נראה ממה שכתב "שהרי הוא אנוס, בין ביד גויים בין ביד ישראל". (97) שעל עצם המכירה הוא אנוס, אלא שאעפ"כ גמר ומקנה, שרוצה הכסף (פ"י מהל' מכירה ה"א). (98) בבא-בתרא מח, א: "מצוה לשמוע דברי חכמים", הואיל וחכמים חייבוהו להוציא. וכן אמרו שם בנודר להביא קרבן ואינו רוצה לקיים נדרו: "יקריב אותו - מלמד שכופים אותו, יכול בעל כרחו? תלמוד לומר: לרצונו, הא כיצד? כופים אותו עד שיאמר רוצה אני" וכהסבר הגמרא שם, שנזכר לו שמהלך לו כפרה [ואף-על-פי ששם אמרו כן למי שחולק על רב הונא שאמר "תליוהו וזבין זביניה זבינא" (הכריחוהו למכור - מכירתו מכירה)], אבל לרב הונא שהלכה כמותו אין צריך לזה, זהו רק לפי מה שעלה על דעתו של המקשן, שמה שאמר רב הונא "תליוהו וזבין" לאו דוקא "זבין" אלא אפילו "יהיב" (=נתן מתנה), גם כן אמרו אגב אינסו גמר ומקנה, אבל למסקנת הגמרא שם שהמדובר רק במכירה,

1 ואם העפום מעצמן⁹⁴ אנסוהו עד שפכת - הואיל
2 והדין נותן שיכתב, הרי זה גט פסול⁹⁵. ולמה לא
3 בטל גט זה? שהרי הוא אנוס בין ביד עפום בין
4 ביד ישראל? שאין אומרים אנוס אלא למי שגולחין
5 ונדהק לעשות דבר שאינו מחייב בו מן התורה, כגון
6 מי שהכה עד שמכר⁹⁷ או עד שנחן; אבל מי שתקפו
7 יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עברה, והכה עד
8 שעשה דבר שחייב לעשות או עד שנתרחק מדבר
9 האסור לעשות - אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס
10 עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש,
11 מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא
12 לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא
13 שתקפו, וכיון שהכה עד שתשש יצרו, ואמר: רוצה
14 אני - כבר גרש לרצונו⁹⁸. לא היה הדין נותן שכופין
15 אותו לגרש, וטענו בית דין של ישראל או שהרי
16 הדיטות ואנסוהו עד שגרש - הרי זה גט פסול⁹⁹.
17 הואיל וישראל אנסוהו, יגמר ויגרש¹⁰⁰. ואם
18 העפום אנסוהו לגרש שלא בדין - אינו גט. אף על
19 פי שאמר בעפום: רוצה אני, ואמר לישראל: כתבו
20 וחתמו - הואיל ואין הדין מחייבו להוציא והעפום
21 אנסוהו, אינו גט¹⁰¹.

"כופין אותו... עד שיאמר רוצה אני... מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו".

בהלכה זו רואים עד היכן מגיע גודל דיוקו של הרמב"ם בלשונו שכתב "יצרו הוא שתקפו" ולא ש"שאנסו", כי אילו כתב כך היתה מתעוררת השאלה הרי כל הסיבה לעבור עבירה היא מפני ש"יצרו אנסו", וא"כ לא יתכן בכלל עונש על מי שעבר על אף אחת ממצוות התורה. במענה לזה מבהיר הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ה ה"א - ד) בענין ידיעה ובחירה "רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה... ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה, אין מי שיעכב בידו...אלא הוא מעצמו ומדעתו". כלומר אין מקום להקשות שלכאורה אין לענשו שהרי אנוס הוא מצד יצרו הרע, כי "אין לו מי שיכפהו ולא גזר עליו ולא מי שמשכהו לאחד משני הדרכים אלא הוא מעצמו ומדעתו, וממילא אין כאן עניין של אונס וכו'. ולכן מדגיש כאן הרמב"ם "יצרו הוא שתקפו" ואין כאן כל עניין של אונס אלא "הוא אנס עצמו בדעתו הרעה", ולכן אפשר להיפרע מן הרשע. מכאן למדנו עד כמה יש לדייק בלשונו של הרמב"ם, ששינוי של מילה אחת בלבד (תקפו או אנסו) יכול להיות נוגע בעניין הכי יסודי בתורה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. יתר על כן: אמר לסופר: כתב ואי זו שארצה⁸
אגרש בו, וכתב הסופר על דעת זו, וגרש בו אחת
מהן - הרי זו ספק גרושין⁹. וכל גט שכתבו שלא
לשמה, אף על פי שהעביר עליו קולמוס¹⁰ לשמה
- אינו גט¹¹.

(8) מאלה ששמותיהן שוים. (9) ספק הוא, אם אין ברירה (=אין אומרים הובר הדבר למפרע) שבשעת כתיבה היתה דעתו לזו ונכתב לשמה (שם כה). או, שיש ברירה (=הובר למפרע שלזו נכתב), ולפיכך הרי זה ספק גירושין, ואם בא אחר וקידשה חוששים לקידושי, שמא יש ברירה, ועלינו להחמיר מספק, וזהו שכתב רבינו: "הרי זו ספק גירושין" (ר"ן, שם) וראה לקמן פ"י ה"ג בד"ן ספק גירושין. (10) = קנה כתיבה. שחזר וכתב כל אות ואות. (11) גיטין כ, א. שכתב על גבי כתב - אינו כתב. וכן אמרו שם (יט). "המעביר דיו על גבי דיו בשבת - פטור" (משום כותב) שאין כתב עליון כתב, והשווה הל' שבת פ"א, ה"ט.

ה. מי שכתב [גט] לגרש את אשתו, ונמלך ולא גרשה, ונתחנך עמה אחר שכתבו - לא יגרשה באותו הגט פעם אחרת כשירצה לגרשה. ואם גרשה באותו הגט הישן - הרי זו מגרשת, ותנשא בו לכתחלה; שהרי נכתב לשמה, והרי נתן לה עתה בעדים להלכתו. ולמה לא יגרשה בו לכתחלה? גזירה שמא יאמרו: גטה קודם לבנה¹².

(12) משנה, גיטין עט, ב וכדעת בית הלל. והטעם: "שמא ישהה את הגט שנתיים ושלש בין כתיבה לנתינה, ויהיו לה בנים ממנו בתוך הזמן ואחר-כך יגרשנה בו, ולימים כשישתכח הדבר יראו זמן הגט קודם ללידת הבן ויהיו סבורים שניתן לה משעת כתיבה, ויאמרו מן הפנויה נולד משגרשה והוי פגם" - רש"י שם (וראה דברי רבינו לקמן פ"ט הכ"ה). וכבר ביארנו לעיל פ"ב ה"ב, שאין זה דומה ליגט מוקדם שהוא פסול.

ו. אמר לסופר: כתב גט לפלונית ויהיה עמי, לכשאשאנה אגרשנה בו, ונכתב ונשא וגרשה בו - אינו גט; מפני שלא היתה פת גרושין ממנו כשנכתב גט זה, ונמצא שנכתב שלא לשם גרושין¹³. אבל אמר לו: כתב אותו לארוסתי, לכשאשאנה אגרשנה, וכןסה וגרשה בו - כשר¹⁴. כתבו ליבמות¹⁵, ואחר שכתבה גרשה בו - הרי זו ספק גרושין, הואיל ואינה אשתו גמורה כשכתבו¹⁶.

(13) יבמות נב, ב. (14) להנשא בו לכתחילה, הואיל ובידו לגרשה כשהיא ארוסה, נמצא שגט זה נכתב לשם גירושין (שם), אבל לכתחילה ודאי לא יגרשנה בו, כמבואר בהלכה הקודמת. וכן פירש רש"י (שם נב). ועי' ראב"ד ו'תוספות' שם ד"ה לכשאנסנה. (15) אשת אחיו שנפלה לפניו ליבום, ועדיין לא כנסה. (16) ספק הוא אם יבמתו הזקוקה לו יש לה דין ארוסה, או שמא כל עוד לא קידשה במאמר ("מדברי סופרים שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש

אבל במתנה לא גמר ומקנה, כיון שאינו מקבל כספים עבור זה, כיון שבגט אין הבעל מקבל כספים (ועי' רשב"ם ו'תוספות' שם) - צריכים אנו לסברא זו ש"מצוה לשמוע דברי חכמים" גם לדעת רב הונא]. (99) מדרבנן. ומן התורה כשר הוא, הואיל ובית-דין מצוה עליו, מצוה לשמוע דבריו, ואפילו שלשה הדיוטות דין בית-דין להם, אבל אם יאנסו אחד מישראל אין זה בית-דין, ואין כאן שום מצוה והגט בטל (לחם-משנה). (100) "לא שנכפוהו (=שנכריחוהו) בכך, אלא שיתנו עצה בכך" (מאירי). וכיום כשיש צורך להכריח את הבעל לגרש כדין, כופים אותו ליתן מזונות או גט (דרך ברירה), ואין זו כפיה על גט אלא לקיים מצות: שארה ועונתה ('פתי תשובה' אהע"ז סי' קנר, ס"ח) וכפי הגדרת הגר"א שם, ס"ז: "כל שאין עושים מעשה בגופו, לא נקרא גט מעושה" (כפוי), וגדולה מזו כתב ה'בית יוסף' (אהע"ז סי' קלד) בשם הרשב"ץ, שאע"פ שהוא אונסו בגופו, אם אינו אונסו לגרש שלא לעשות דבר אחר (כגון לפרוע כתובתה) וכדי להנצל מאותו אונס הוא מגרש מעצמו - אין זה גט כפוי, ובלבד שיכפוהו כדין. (101) שאין כאן מצוה לא מצד עצם הדין, ולא מחמת "מצוה לשמוע דברי חכמים", שהרי גויים הם, ולפיכך הגט בטל אפילו מן התורה, ואינו פוסלה לכהונה שאין כאן אפילו ריח הגט, וכמבואר לקמן פ"י ה"א (גיטין פח: וכהסבר ה'לחם משנה' ר'מעשה רוקח').

פרק שלישי

(1) כלל בו רבינו דין כתיבה שלא לשמה, גט ישן, כתיבת טופסי גיטין, כתיבה לשמה, הכשרים לכתוב הגט, גט שנכתב בשבת ויו"ט.

א. כל גט שלא נכתב לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת - אינו גט. כיצד? סופר שכתב גט ללמד² או להתלמד, ובא הבעל ומצא שם שנכתב בגט זה פשמו, ושם האשה פשם אשתו, ושם העיר פשם עירו, ונטלו וגרש בו - אינו גט³.

(2) לתלמידיו, נוסח כתיבת הגט. (3) כיון שלא נכתב לשם גירושין (גיטין כד:).

ב. יתר על זה: כתב לגרש את אשתו ונמלך, ומצא בן עירו ואמר לו: שמי פשמד ושם אשתי פשם אשתך, ונטלו ממנו וגרש בו - אף על פי שנכתב לשם גרושין, אינו גט⁴.

(4) חזר בו מלגרש. (5) בכת"י התימנים ובדפוס רומי ודפוס שונצינו: "ומצאו". (6) הואיל ולא נכתב לשם גירושין זוג זה (שם).

ג. יתר על זה: מי שיש לו שתי נשים ששמותיהן שוות, וכתב לגרש את הגדולה, ונמלך וגרש בו את הקטנה - אינו גט⁷. אף על פי שנכתב לשם האיש המגרש, לא נכתב לשם זו שנתגרשה בו.

(7) שם, ובכל שלש הלכות אלו שכתב רבנו ש"אינו גט" - אינו פוסלה לכהונה, ואם היה בעלה כהן - לא נאסרה עליו משום גרושה, וכמבואר לקמן פ"י ה"א.

החתימה, שהרי פסולם ניכר לעין (כסף-משנה, והשווה לעיל פ"א, הי"ז).

אותה בפני שני עדים בפרוטה, וזהו הנקרא מאמר. הל' יבום פ"ב, ה"א) אינה כארוסתו (יבמות, שם).

ט. המביא³¹ גט ואבד ממנו ומצאו³²: אם אבד ממנו¹⁷ במקום שאין השירות³³ מצויות, אפילו מצאו לאחר זמן מרבה - הרי זה בחזקת שהגט שאבד ממנו הוא הגט שנמצא ותתגרש בו³⁴; אבד במקום שהשירות מצויות³⁵, אם מצאו מיד ועדיין לא שהה אדם³⁶ שם מן העוברים, או שנמצאו בכלי שהניחו בו ויש לו טביעות עין³⁷ בארצו ורחבו של גט שהיה פרוץ³⁸ - הרי הוא בחזקתו³⁹ ותתגרש בו.

31) שליח הבעל. 32) אותו השליח. 33) חבורת אנשים הולכי רגל או ברכב, "והנה אורחת ישמעאלים" (בראשית לז, כה) מתרגם אונקלוס: והא שירות ערבאי. 34) גיטין כז, א. 35) ויש לחוש שמא מעוברים ושבים אחרים נפל, ונכתב לאיש ואשה אחרים ששם כשם אלה. 36) אע"פ שראינו אנשים עוברים שם (שם כז:). 37) הכרת הדבר ע"י הסתכלות העין בלבד ללא נתינת סימנים. 38) קשור, או מקופל בכלי. 39) שזהו הגט שאבד ממנו.

י. החזק פאותו המקום⁴⁰ איש אחד⁴¹ ששמו פשמו⁴² שבגט⁴³ - חוששים שמא גט זה הנמצא של אותו האיש האחר הוא, הואיל ועבר אדם שם ואף על פי שלא שהה⁴³. ואם נתגרשה בו - הרי זו ספק מגרשת. אבל אם לא עבר אדם שם - הרי זה בחזקתו, אף על פי שהחזקו שם שנים ששמותיהן שוין⁴⁴.

40) הכתוב בגט, פלוני בן פלוני שממקום פלוני. 41) ובדפוס שונצינו ווניציאה: איש אחר. 42) וגם שיירות מצויות במקום שאבד. 43) כאן הואיל ולפנינו שני ליקויים, שיירות מצויות, והחזק שם אחר כשם שבגט, החמיר רבינו שאפילו לא שהה אדם אלא רק עבר בלבד, יש לחוש שמא נפל הגט מאיש אחר. ומדברי רבינו נראה, שאם אבד במקום שאין שיירות מצויות, אפילו החזק באותו מקום איש ששמו כשמו, אפילו מצאו לאחר זמן מרובה הרי זו בחזקתו, כי כל שאין שם מעבר של אנשי שיירות, אין לחוש לנפילת הגט מאדם שני, וכן היא דעת הרי"ף בגיטין פ"ג, ובבבא-מציעא פ"א (מגיד-משנה). 44) גיטין כז, ב. וכן ברי"ף שם.

יא. היו לעדים בגט סימן מבהק⁴⁵, כגון שאמרו: נקב יש בו בצד אות פלוני, או שאמרו: מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד שיש בו שמות קשמות אלו⁴⁶ - הרי זה בחזקתו ותתגרש בו, ואף על פי שנמצאו אחר זמן מרבה ובמקום שהשירות מצויות והחזקו שם שנים ששמותיהן שוין⁴⁷.

45) טוב ומצוין ביותר, בניגוד לסימן רגיל. 46) ולא הוחזקו באותו מקום עדים אחרים ששם כשם. או שהם מכירים חתימותיהם (שו"ע אהע"ז סי' קלב ס"ד). 47) שם. והוא-הדין אם השליח עצמו יש לו סימן מובהק בגט, שהוא נאמן (מגיד-משנה, ועי' ראב"ד). והשווה דברי

ז. מפני תקנת סופר¹⁷ התירו חכמים לסופר שכתב טפסי¹⁸ גטין, ויניח¹⁹ מקום האיש²⁰ ומקום האשה ומקום הזמן ומקום הרי את מתרת לכל אדם²¹ כדי שיתכתב לשם האיש המגרש²² ולשם האשה המתגרשת, ואחר כך יחתמו העדים לשמו ולשמה²³.

17) שיהיו מזומנים אצלו שטרי גיטין כשיבוא אליו אדם לשכרו (גיטין כו. וברש"י). 18) נוסח אחיד כללי, ובו מקומות פנויים למילוי פרטים ידועים. ומן הדין היה לכתוב גם את הטופס לשמה, גזירה שמא יכתוב גם את התורף (= שם האיש ושם האשה וכו') שלא לשמה, ולפי שאין זה אלא מדרבנן, הקילו משום תקנת הסופר (גיטין שם, וכת"ק ולא כרבי אליעזר, הגזור טופס אטו תורף). ובקצת ספרי רבינו כתוב: "סופר שכתב טופסי גיטין, והניח מקום האיש והאשה וכו' הרי זה פסול" (מאירי). וכן נראה שהיה לפני בעל המגיד משנה, ועי' 'כסף משנה' ולפי"ז פסק ההלכה כרבי אליעזר שגזר טופס אטו תורף (וכן כתב בפירוש המשנה שם). אבל להלן הי"ח נראה כנוסחתנו (כסף-משנה). 19) וישאיר חלק. 20) שם האיש. 21) כי כל אלה הם עיקר הגט ותורפו, ואם לא נכתבו לשם - הגט בטל. 22) כשיצטרך אליו. 23) וראה לקמן הלכות ידית.

ח. סופר שכתב הגט לשמו ולשמה כהלכתו, וחתמו העדים שלא לשמה - הואיל ומסרו לה בעדים, הרי זה גט. (אלא שהוא פסול²⁴. ולמה אינו בטל?²⁵) לפי שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקנת העולם²⁶. ויש מי שאומר²⁷, שאם חתמו העדים שלא לשמה - הואיל והוא כמזיף מתוכו, הרי זה גט בטל. וכן אם היה אחד מעדיו פסול²⁸, או שהיה בו עד אחד בלבד פשר, אף על פי שנמסר בעדים - הרי זה גט בטל²⁹. ולא יראה לי דבר זה. אלא כמזיף, לא מזיף ודאי. והואיל ונמסר בעדי מסירה פשרין, הרי זה פסול מדבריהם³⁰.

24) מדברי סופרים. ובכת"י התימנים, הנוסח: "הרי זה פסול, שאין העדים חותמים" וכו'. 25) מן התורה, ראה לעיל פ"ב, ה"ז. 26) תקנת האשה, שמא יתן לה בפני שני עדים וימותו, ונמצא הגט שבידה כחוס, שהרי אין בו עדים (לעיל פ"א, ה"ט), והואיל וכל חתימת העדים בגט אינה אלא מדבריהם, אפילו כשחתמו בו שלא לשמה אינה בטל. 27) דעת גאון, הובאת ברי"ף גיטין פ"ט. 28) לעדות, משום עבירה או שהיה קרוב לבעל או לאשה. 29) ואם נשאת, תצא והולד ממזר. 30) שמא יבוא לסמוך על עדי חתימה בלבד, שהרי לא ניכר פסולם בתוך הגט. אבל כשפסולם ניכר, כגון כשהרחיק חתימת העדים מן הכתב (לעיל פ"א, הי"ח) אם מסרו בפני עדים, הרי זה כשר "שעיקר הגירושין בעדי מסירה", ולא יבוא לסמוך על עדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- רבינו בהל' גזילה ואבידה פי"ג, ה"ה: "הסימנים המובהקים סומכים עליהם ודנים על פיהם בכל מקום דין תורה".
- יב. שְׁנִינָהּ לִזְוֹ וּשְׁנִינָהּ לִזְוֹ בְּעֵדֵי מַסִּירָה⁴⁹. לְפִיכָּהּ, אִם אָבֵד אֶחָד מֵהֶן - הָרִי הַשְּׁנִי בָטָל⁵⁰.
- 48 (48) שהם שוים בשמותיהם. (49) השליחים נותנים שני הגיטין זו ולזו, וממילא כל אחת קיבלה את גיטה שנכתב לשמה, ואין צורך שתהיה מסירה מבוררת לשמה (גיטין פז:). (50) שאינו ידוע של מי הוא. ומובן מאליו, שאם עבר השליח ונתנו לאחת מהן, ודאי שהיא ספק מגורשת ואם נתנו השליח לשתייהן, הרי שתיהן ספק מגורשות (מגיד-משנה). ואע"פ שכתב רבינו: "השני בטל", אינו בטל ממש מן התורה, אלא כוונתו, שאין בו ממש, הואיל ולכתחילה אין לגרש בו כלל. ורבינו נמשך בזה אחר לשון המשנה (שם) האומרת: "הרי השני בטל".
- יג. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי שְׁמוֹת, וְכֵן אִשָּׁה שִׁישׁ לָהּ שְׁנֵי שְׁמוֹת - כְּשֶׁמִּגְרַשׁ פּוֹתֵב שְׁמוֹ וּשְׁמָהּ שֶׁהָיוּ רִגְלִין בּוֹ יוֹדְעִין⁵¹ בּוֹ בְּיוֹתֵר, וְאוֹמְרִים⁵²: אִישׁ פְּלוֹנִי וְכָל שֵׁם שִׁישׁ לוֹ גֵּרַשׁ אִשָּׁה פְּלוֹנִית וְכָל שֵׁם שִׁישׁ לָהּ⁵³. וְאִם פְּתַב חֲנִיכְתּוֹ וְחֲנִיכְתָּהּ⁵⁴ - כְּשֶׁרִשָּׁה⁵⁵.
- 51 בדפוס ויניציאה, וכן בכת"י התימנים: וידועים. 52 רצונו לומר: וכותב. כמפורש לקמן פ"ד הי"ב, בנוסח הגט לרבינו. 53 גיטין לד, ב. שאם לא כן, אתה מוציא לעז על בניה מן השני, שיאמרו לו גירשה בעלה. שאין זה שמו (רש"י שם). וראה בביאורנו לקמן פ"ד, הי"ב. 54 שם לוי של משפחה כולה (רש"י גיטין פז:). "כגון שהוא ממשפחת רוטן ברג והיא ממשפחת ווייל. ולא הזכיר בגט רק שם ראש משפחתו ממשפחה שכתב: מגזע רוטן ברג מגרש אשתו ממשפחת ווייל" ('קרבן נתנאל' פ"ט דגיטין סי' ט אות ז). וכשנתן הגט בעדי מסירה, שאם לא כן מה אנו יודעים איזה מן המשפחה מגרש ('קרבן נתנאל' שם). ויש מפרשים חניכה - שם לוי של האיש עצמו, או של האשה (רבינו חננאל ורבינו'תם ב'תוספות' שם פח.). ובדברי רבינו יש מקום לשני הפירושים ('בית יוסף' אהע"ז סי' קכט). והמדובר כאן כשהחניכה מפורסמת (עי' ראב"ד). שאם לא כן - הגט פסול, כמו שכתב להלן בסמוך שאם כתב שם שאינו ידוע ביותר, וכתב כל שם שיש לו - הרי זה פסול. ועל-אחת-כמה-וכמה, שאם כתב חניכה שאינה ידועה ביותר, שוודאי הגט פסול (ט"ז אהע"ז סי' קכט סק"ב, וראה בביאורי הגר"א שם ס"ק ז). 55 אף-על-פי שלא כתב: "וכל שם שיש", וכל-שכן שאם כתב שם שהוא רגיל וידוע בו, ולא כתב "וכל שם שיש" שוודאי כשר (מגיד-משנה). והנה מקור דין זה הוא במשנה (גיטין פז:): "כתב חניכתו וחניכתה - כשר", ומשמע שדווקא בדיעבד כשר. אבל יש אומרים שכשר אפילו לכתחילה, והם גורסים במשנה אחר-כך "וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין" ('תוספות' גיטין פח. ד"ה וכן, ועוד).
- יד. פְּתַב הַשֵּׁם שֶׁאֵינָם יְדוּעִים בּוֹ בְּיוֹתֵר, וְכָתַב: כָּל שֵׁם שִׁישׁ לוֹ⁵⁶ - הָרִי זֶה פְּסוּל⁵⁷. שֶׁנָּה שְׁמוֹ אוֹ שְׁמָהּ
- 11 וְשֵׁם עִירוֹ אוֹ שֵׁם עִירָהּ, אָף עַל פִּי שֶׁפְּתַב: כָּל שֵׁם שִׁישׁ לוֹ וְכָל שֵׁם שִׁישׁ לָהּ - אֵינוֹ גָּט⁵⁸.
- 56 (56) שהזכיר הטפל. ואת השם העיקר קָלָל ולא פירשו. אבל אם הזכירו בפירוש אלא שהקדים הטפל לעיקר - כשר (ריב"ש סי' מג, ע"פ גיטין לד:). 57 (57) גיטין, שם. ובכת"י התימנים, הנוסח: הרי זה ספק גירושין. 58 (58) שם פ, א במשנה. ולקמן פ"ד הי"ב יבואר אם צריך להזכיר שם עיר מגורי הבעל, או עיר של מקום כתיבת הגט וחתימתו.
- טו. הִפֵּל פֶּשֶׁרִין לְכָתַב אֶת הַגֵּט, חוּץ מִחֲמֻשָּׁה: עֶבֶד וְעֶבֶד וְחֵרֶשׁ וְשׁוֹטֵה וְקֶטָן. אֶפְלוּ אִשָּׁה עֶצְמָה פּוֹתֵבֶת אֶת גִּטָּהּ⁵⁹. יִשְׁרָאֵל שֶׁהֵמִיר לְעַפְּסוֹ⁶⁰ אוֹ שֶׁהָיָה מְחַלֵּל שְׁפָחוֹת⁶¹ בְּפִרְהָסָא - הָרִי הוּא כְּעַפְּסוֹ⁶². לְכָל דְּבָרֵינוּ.
- 59 (59) ומקנתו לבעל, וחזרו ומסרו לה לגירושין (גיטין כב: וברש"י). 60 (60) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י התימנים: "ישראל שנשמתד לעבודה-זרה". ובדפוסים שלנו, שונה ע"פ הצנזורה. 61 (61) בכת"י התימנים: מחלל שבת. [ראה בפירוש המשניות לחולין יד. שנראה משם שאפילו בחילול אחד הוא מומר, ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה השוחט]. 62 (62) חולין ה, א: "שהעובד ע"ז כופר בהקב"ה, והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית" (לשון רש"י שם). והשווה דברי רבינו הל' שבת פ"ל, ה"ט: "השבת ועבודה-זרה, כל אחת משתייהן שקולות כנגדן שאר כל מצוות התורה. . . אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כגוי", וראה הוריות ח, א. ו'ספרי' פרשת שלח אות קיא: "מגיד הכתוב, שכל המודה בעבודה-זרה כופר בעשרת הדברות, ובמה שנצטווה משה ובמה שנצטוו האבות". ובכל זאת אם קידש אשה אפילו טרם שנשמתד, מגרש הוא לאחר שהמיר, כשם שקידושי מומר תופסים, כמבואר לעיל (הל' אישות פ"ד, ה"ט) אף גיטו גט גמור (מגיד-משנה).
- טז. וְלָמָּה אֵין פּוֹתֵבִין אֵלּוּ הַחֲמֻשָּׁה? מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיף הַפּוֹתֵב לְכָתַב לְשֵׁם הָאִישׁ הַמִּגְרֵשׁ וּלְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּתְגַּרֶּשֶׁת, וְהַעֲפּוֹם עַל דַּעַת עֶצְמוֹ הוּא פּוֹתֵב⁶³, וְחֵרֶשׁ שׁוֹטֵה וְקֶטָן אֵינָן בְּגִי דַּעַה⁶⁴, וְהַעֲבֵד אֵינוֹ בְּתוֹרַת גִּטִּין וְקִדּוּשִׁין⁶⁵, לְפִיכָּהּ הוּא פְּסוּל כְּעַפְּסוֹ⁶⁶ לְכָל דְּבָרֵינוּ. וְאִם פְּתַב הַגֵּט אֶחָד מִחֲמֻשָּׁה אֵלּוּ - אֵינוֹ גָּט, אָף עַל פִּי שֶׁחֲתָמוּ בּוֹ עֲדִים פְּשָׁרִים וְנִמְסָר לָהּ בְּכָשָׁרִים.
- 63 (63) ואינו כותב לשמה ('תוספות' גיטין כג. ד"ה עובד כוכבים), ואפילו ישראל עומד על גביו, ומצווהו לכתוב לשם גירושי הזוג, אינו כותב על דעת ישראל אלא על דעת עצמו (גיטין שם) והשווה הל' תפלין פ"א, הי"א. וראה להלן הערה סג. 64 (64) שם. ולא ידעו לכתוב לשמה. 65 (65) שאין קידושיו תופסים, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ד ה"ט, והתורה אמרה: "וכתב - ונתן" מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה (לשון רש"י גיטין י: אליבא דרבי מאיר, דאמר ד"וכתב" היינו חתימת העדים, והוא-הדין לדידן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ג' כסלו – ספר זרעים – הלכות מעשר שני קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(75) [שלא בפני עדים. וראה למעלה בפ"א הט"ז שאם חתמו בו עדים ועבר ונתנו לה שלא בפני עדי מסירה - הגט כשר לדעת רבינו]. (76) [הואיל ושגגו גם הכותב וגם העדים אינם פסולים. ובכל זאת אינה מגורשת אלא בדיעבד, שלכתחילה צריך לתת לה בפני עדי מסירה (למעלה פ"א הט"ו) ואפילו בפני עדי מסירה אסור לגרשה, שאין מגרשים בשבת ויום טוב, כמו שכתב המגיד משנה בפכ"ג מהל' שבת הי"ד בשם התוספתא בפ"ד דיו"ט. וראה בט"ז אהע"ז סי' קכג סק"ז]. (77) בשוגג, כמו ברישא, שאילו כתב בזדון - הגט בטל אפילו אם העדים כשרים, שהרי הוא מומר לחלל שבתות (ראה למעלה הט"ו). וראה להלן בנוסחת ה'טורי'. (78) [ה'טורי' (סי' קכג) הביא בדברי רבינו: "כתבו וחתמו בזדון ביו"ט". וכ"ה בכת"י תימן (וראה להלן הערה פב). ולפי זה, יש לפרש שגם הכתיבה היתה בזדון, ואף-על-פי-כן אין הכתיבה פסולה, שהמחלל יום-טוב אין דינו כגוי]. (79) [שלא בפני עדים. ואם מסרו לה בפני עדים כשרים (בשבת, אם כתבו בשוגג, וביום-טוב אפילו אם כתבו במזיד) - הרי זה גט פסול מדרבנן, כדלהלן הערה ג]. (80) שהמחלל יום-טוב פסול לעדות מן התורה (פ"י מהל' עדות ה"ג). (81) [כלומר, גמרו. ובכלל זה גם חתימת העדים (כנ"ל הערה עא). וה'טורי' (שם) הביא: "כתבו וחתמו"]. (82) [כלומר, גם הכתיבה וגם החתימה היו בזדון]. (83) שאילו נתנוהו שלא בפני עדים - אינה מגורשת, שהרי העדים פסולים לעדות מן התורה. (84) ה'טורי' (שם) לא הביא תיבת "ביו"ט". [ויתכן כי איזה מגיה הוסיף זאת למעלה בגליון לתקן "ביו"ט" במקום "בו ביום" (ראה הערה עו) ונכנסה לכאן בטעות המעתיק]. (85) מדרבנן. שהוא כמוזיף מתוכו על-ידי חתימת עדים פסולים (ראה הערה עח), וכמו שכתב רבינו למעלה פ"א הי"ז. ואם עשו כן בשבת או ביום הכיפורים הגט בטל, מפני שכתבו מומר לחלל שבתות (למעלה הט"ו) ולחלל יום הכיפורים שדינו לענין זה כשבת, שהרי שבת ויום הכיפורים הם קדושה אחת, כמו שכתב רבינו בפ"ח מהל' עירובין ה"י]. אבל המחלל יום-טוב אינו כמומר לחלל שבתות, ולפיכך אם לא חתמו בו העדים ונתנו לה בפני עדי מסירה - הרי זה גט כשר ('חלקת מחוקק' ו'בית שמואל' סי' קכג ס"ה).

דפסקינן כרבי אלעזר, ד"וכתב" היינו כתיבת הגט). ובגוי לא הטעים רבינו "שאינו בתורת גיטין וקידושין" מפני ש"גוי" כולל גם ישראל שהמיר (כנ"ל הט"ו), שהוא בתורת גיטין וקידושין כנ"ל הערה ס ('בית שמואל' סי' קכג סק"ה).

1 יז. כתב אחד מחמשה אלו טפס⁶⁶ הגט והניח מקום התרף⁶⁷, שהוא מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן ומקום הרי את מתרת לכל אדם, וכתבן הפקח הגדול הישראלי לשמו - הרי זה גט כשר⁶⁸.

(66) מבואר לעיל ה"ז. (67) עיקר השטח ותמציתו. (68) גיטין כג, א. הואיל ועיקר הגט, שעליו הקפידה תורה: "וכתב לה", שיהא לשמה - נכתב בכשרות.

5 יח. מתר להניח חרש שוטה וקטן לכתב טפס הגט לכתחילה. והוא, שיהיה גדול הפקח עומד על גבן⁶⁹. אבל העכו"ם והעבד אין פותבין הטפס לכתחילה ואפילו ישראל עומד על גבן⁷⁰; שלא התירו לכתב טפסי גיטין שלא לשמה לכתחילה אלא מפני תקנת סופרי⁷¹, כמו שפארנו⁷².

(69) ואומר לו כתוב לשם פלוני ופלונית (גיטין כג. וברש"י). אבל כשאין גדול עומד על גבם, אין להניחם לכתוב טפס הגט, גזירה משום 'תורף' שלא יבוא לכתוב גם התורף, שאז הוא גט בטל מן התורה. (70) שהם עושים על דעת עצמם, נמצא שהטופס נכתב שלא לשמה, והרי הם כחרש ושוטה, שאין גדול עומד על גבם, שאין כותבים הטופס לכתחילה. (71) הטרוד בכתיבתו, ורוצה שיהיו לו טפסים מזומנים לעת הצורך. (72) לעיל ה"ז.

11 יט. הפותב⁷³ גט בשבת או ביום הכיפורים בשגגה⁷⁴ ונתנו לה⁷⁵ - הרי זו מגרשת⁷⁶. כתב⁷⁷ וחתמו בו ביום⁷⁸ בזדון ונתנו לה⁷⁹ - אינה מגרשת, שהרי העדים פסולין מן התורה⁸⁰. כתב⁸¹ ביום טוב בזדון⁸² ונמסר לה בפני עדים כשרים⁸³ ביום טוב⁸⁴ - הרי זה גט פסול⁸⁵.

(73) [היינו גמר כתיבת הגט, ובכלל זה גם חתימת העדים, וראה להלן הערה עט]. (74) ששכחו ששבת היום או יום כיפור היום, או שלא ידעו שכתבה אסורה בימים אלו.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ג'ט' כסלו תשע"ט

לוקחים בכסף מעשר אלא מאכל אדם. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר וכיוצא בזה. הלוקח פירות או בהמה חוץ לירושלים בכסף מעשר. ואם לקח בהמה לשלמים ונפל בה מום. האוכל מעשר שני בתורת חולין.

- א. פרות² הנלקחות³ בכסף מעשר שני - אינן נפדין⁴ ברחוק מקום, אלא אם כן⁵ נטמאו באב הטמא⁶; אלא יעלו⁷ הן עצמן ויאכלו בירושלים⁸.

יום ראשון ג' כסלו ה'תשע"ט

הלכות מעשר שני

ונטע רבעי

פרק שביעי

(1) יבאר חומר הלוקח מכסף מעשר מפירות עצמם, ושאינ

"פירות הנלקחות בכסף מעשר שני, אינן נפדין בריחוק מקום... אלא יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

ויש לבאר ההוראה בעבודת האדם לקונו, העולה מהלכה זו: במעשר שני, רואים חיבור שני קצוות, שמצד אחד ניתן לאכילת הבעלים, ומצד השני יש לאוכלו בירושלים עיר הקודש - "המקום אשר יבחר ה'". היינו, אכילת בעלים שהיא אכילת מצוה בתכלית הרוחניות. ובה גופא ישנה התחשבות בדרכי הטבע "כי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו גו" אז "ונתתה בכסף כו", כלומר שהתורה מתחשבת בלבושי הטבע והגבלותיו. אעפ"כ ישנה הגבלה אחת: שאם נלקחו כבר פירות בכסף מעשר שני אין לפדותם שוב אלא "יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

ונקודת הביאור בזה היא, שאף שהדבר נעשה כבר בדרך הטבע, אסור להוסיף ולהורידו עמוק יותר בלבושי הטבע. כך גם עבודת האדם צריכה להיות מלובשת בדרכי הטבע "היות הגוף בריא כו", שהרי "אי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה כו", ולכן נותן ה' את כל הברכות בכל המצטרך בבני חיי ומזוני רויח, וכאן באה ההוראה שלא להוריד עוד את ענייניו לעומק יותר בדרכי הטבע אלא להישאר עם כל הברכות מאתו ית', בתכלית השלימות והקדושה.

(על"פ יצן מלכות ספר זרעים סימן כ"א)

(2) מעשר שני פ"ג מ"י, ופ"א מ"ה. (3) חוץ לירושלים, ואסור לעשות כן, ראה למעלה פ"ד ה"ו, ולהלן ה"טו. (4) מדרבנן, כדלהלן. (5) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. (6) במשנה שם: "הלוקח בכסף מעשר שנטמא, ייפדה". ופירש אותה רבינו באב הטומאה, ראה בסוף ההלכה הסמוכה. (7) אם לא נטמא. (8) במשנה שם: אמר להם (רבי יהודה לחכמים): לא, אם אמרתם במעשר שני שהוא נפדה בטהור (כשהוא טהור) בריחוק מקום, תאמרו בלוקח בכסף מעשר שאינו נפדה בטהור בריחוק מקום. ופירש רבינו שם: "וזה לדברי הכל", וראה בפסחים לח, א - ב'תוספות' סוף ד"ה רבי יהודה, ובגליון הש"ס שם. וראה עוד למעלה פ"ד ה"ח. וטעמו של דבר: כיון שפדה פירות המעשר על כסף, היה לו להעלות הכסף לירושלים, וכיון שלא עשה כן אלא לקח בכסף פירות, עשאו חכמים כאילו קנאו בירושלים (וראה בהלכה הסמוכה), ולא התירו לו לפדותם שוב. וראה ברדב"ז, וב'חזון איש' פ"ד ה"ד, ד"ה ובלקוח.

- 1 ב. ז'ה⁹ חמ"ר¹⁰ פְּלִקוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר¹¹ מִפְּרִי מַעֲשֵׂר
- 2 עֲצָמָן¹². וְאִם¹³ נְטָמָא¹⁴ בְּלֹד הַטְּמָא מְדַבְּרִיהֶם¹⁵ -
- 3 יִפְדוּ וַיֹּאכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם¹⁶.

(9) כלומר, בדין הנזכר למעלה. שאין פירות הנלקחים בכסף מעשר נפדין בריחוק מקום, וכן בדין הנזכר להלן. (10) בלשון זה, כיוון רבינו למה שאמרו בזבחים מח, ב: "אמר רבינא, הא קשיא ליה לרב אדא בר אבהו, כלום

מצינו טפל חמור מן העיקר, אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא, והרי מעשר דהוא נפדה (בריחוק מקום כנ"ל בפ"ד), ואילו לקוח בכסף מעשר אינו נפדה וכו' ("אור שמח"). (11) שהוא טפל. (12) שהם כעיקר לו. (13) "ירושלמי" שם סוף ה"ה: "רבי יונה בעי, אף ללוקח כן (כלומר, האם בלוקח פירות בכסף מעשר, שאינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, חילוק בין אם נטמאו באב הטומאה, שנפדים ונאכלים בכל מקום, לבין אם נטמאו בוולד הטומאה, שאז יפדו ויאכלו בירושלים, כמו שחילקו בפירות מעשר עצמן, כנ"ל בפ"ב הי"ב, או לא). אמר רבי מנא, מחיצה תופסת (מדבריהם, כנ"ל שם ה"ט) והלוקח תופס (מדבריהם, שעשאוהו כאילו לקח הפירות בירושלים, ראה למעלה), כשם שנאמר במחיצה (שאינה תופסת, אלא-אם-כן נטמאו פירות המעשר באב הטומאה), כך נאמר בלוקח". וראה ב'אור שמח' וברידב"ז. (14) הפירות שלקח בכסף מעשר. (15) בדפוס רומי, ליתא מילה זו. ולגירסא שלפנינו הכוונה, שאין ולד הטומאה (כלומר: ראשון לטומאה), עושה שני לטומאה אלא מדרבנן, וראה בפ"ב הי"ב-ג, ובעערות. (16) שכיון שמן התורה הפירות טהורים, ופירות טהורים אינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, החמירו חכמים אף בטומאה שלהם, שיפדם ויאכלם בקירוב מקום.

- 4 ג. אֵין¹⁷ נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר אֶלָּא מֵאֵכֶל אֲדָם¹⁸
- 5 שְׁגִדוּלִי מִן הָאֶרֶץ¹⁹, או גִּדּוּלִי גִדּוּלִי²⁰ מִן הָאֶרֶץ,
- 6 כְּגוֹן הַפֶּרֶט²¹ הַמִּפְרָשׁ בַּתּוֹרָה: בְּבֶקֶר וּבְצֹאן וּבְיֵין
- 7 וּבְשֶׁכֶר.

(17) ברייתא בעירובין כז, ב: "ונתתה הכסף בכל אשר תאור נפשך, כלל. בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט. ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל. כלל ופרט כלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש, פרי מפרי (כלומר, גידולי גידולין) וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע". (18) שהרי הפרט המפורש בתורה (= בקר וצאן יין ושכר) הם מאכל אדם. וראה למעלה פ"ג הי"א, שמעשר שני שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו, ואם כן קל-וחומר הוא שאין ליקח אותו בכסף מעשר שני ולקדשו בקדושתו, ועי' בפירוש המשנה (שביעית פ"א מ"ה). וכן הוא ב'ספרי זוטא' (הובא ב'ילקוט שמעוני' פ' שלח, רמז תשמח) "ראשית עריסותיכם כו" של חיה אינה חייבת וכו' עיסת הכלבים שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה וכו' ונקחית בכסף מעשר ומטמא טומאת אוכלין, ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינה חייבת בחלה וכו'". [וכן אמרו בנדה נא, ב - שלקחה במעות מעשר תלויה בדין טומאת אוכלין, שהמיטמא בטומאת אוכלין, נלקח בכסף מעשר, ושאינו מיטמא בטומאת אוכלין, אינו נלקח בכסף מעשר (וראה ב'תוספות' שם ד"ה אם). והרי אינו מיטמא בטומאת אוכלין אלא מאכל אדם, ולא מאכל בהמה, ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א, ובפ"ב הי"ד]. (19) שניזונים מן הקרקע, כמו בהמות, שאוכלות מן המחובר. (20) הוא "פרי מפרי", הנזכר בברייתא הנ"ל. (21) הרי שרבינו פסק כהברייתא הנ"ל, שדרשו "כלל ופרט וכלל", ולא "ריבוי ומיעוט וריבוי" (כברייתא קודמת בגמרא שם. וראה להלן ה"ח).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ג' כסלו - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קעג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ד. לְפִיכָּה אֵין לִוְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר מִיָּם וּמַלְחָה²²,
- 2 כְּמַהֲיִן וּפְטָרִיּוֹת²³, לְפִי שְׁאִין גְּדוּלָּיהֶם מִן הָאָרֶץ²⁴.
- 3 וְלֹא²⁵ פְּרוֹת מְחַבְרִין לְקָרְקַע, וְלֹא פְּרוֹת שְׁאִינָן
- 4 יְכוּלִים לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַם²⁶, לְפִי שְׁאִינָן יוֹמִין לְבָקֶר
- 5 וְצֹאן²⁷.
- 22 משנה, עירובין כו, ב. וכן במס' מעשר שני פ"א מ"ה. והכוונה אף כשהמים והמלח מעורבין (רדב"ז), ראה להלן בסוף ה"י ובהערות. (23) אף שהם מאכל, שהרי מברכים עליהם (ברכות מ:). (24) 'ספרא' תחילת פרשת ויקרא (הלכה ז) 'כלל ופרט וכלל וכו', אין לי אלא כל דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגידולי קרקע, יצאו כמהין ופטריות". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני פ"א ה"ג לדעת רבי ישמעאל. ולדעת הגר"א מפורש כן גם בעירובין כז, א. עיי"ש בהגהות מהר"ב ורנשבורג. אבל צ"ע שהרי ב'ירושלמי' שם מפורש שדגים דינם כמהין ופטריות, וכן הוא במסקנת הגמרא בבבלי שם כח, א - שאין מערבים בהם, ורבינו השמיט זאת ('משנה ראשונה' ר'אור שמח'). [ומה שכתב להלן ה"ח שמעורבין במוריס, שהוא ציר שמעורבים בו קרבי דגים, היינו כשמעורב בו גם יין, ראה בחולין ו, א. ועבודה זרה כט, ב]. (25) מס' מעשר שני, שם. (26) אלא ירקבו בדרך. (27) שגדלים מן הארץ, והם תלושים ובני קיימא. ואף שלא נזכר בשום מקום שזה טעם משנתנו (ראה ב'תוספות אנשי שם'), למד זאת רבינו, ממה שנשמך במשנה זו גם הדין של "הלוקח מים ומלח", ובעירובין שם למדו זאת מכלל ופרט וכלל, אם כן, זהו גם טעם ליתר המנויים במשנה. ועיי"ש בפירוש המשנה.
- 6 ה. הַדְּבָשׁ²⁸ וְהַפִּיצִים וְהַחֵלֶב - הָרִי הֵן כְּבָקֶר וְצֹאן;
- 7 שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאִינָן גְּדוּלֵי קָרְקַע, הָרִי הֵן גְּדוּלֵי
- 8 גְּדוּלָּיָהּ.
- 28) כן מפורש בתוספתא מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב ה"ח. וכתב הרדב"ז שהטעם הוא לפי שהדבורים כונסין את הדבש מן העשבים בתוך פיהן ומקיאין אותו בכוורת, ואינו מתמצית גופן, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' מאכלות אסורות ה"ג. וחז"ל מזה, הרי גם הדבורים אוכלים מן המחומר לקרקע, והרי הם כבקר וצאן, וכן נראה מדברי רבינו.
- 9 ו. הַתְּמָד²⁹, עַד שְׁלֹא הִחְמִיץ - אֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף
- 10 מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּמִיָּם³⁰; וּמִשֶּׁהִחְמִיץ - נִלְקָח
- 11 פִּינִין וּכְשִׁכְרִי³¹. לְקָחוּ³² עַד שְׁלֹא הִחְמִיץ וְהִחְמִיץ -
- 12 קָנָה מַעֲשֵׂר.
- 29) מס' מעשר שני שם, מ"ג. "התמד, היא פסולת הענבים שנותנין עליהם מים, ומניחים אותם זמן ידוע ונעשה חומץ" (פירוש המשנה). (30) שם. (31) בעירובין כז, ב - למדו זאת מיתור המילה "ובשכר". (32) חולין שם: "אמר רבה בר אבוה, תמד שלקחו בכסף מעשר ולבסוף החמץ - קנה מעשר, מאי טעמא: איגלאי מילתא למפרע דפירא הוא (שנכנס במים כח החרצנים, אלא שעדיין לא נגמר, וחילול

טוב הוא, שאם לא היה יין בחרצנים לא היה מחמץ לעולם - רש"י".

ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים³³? בְּנִתָן³⁴ שְׁלֹשָׁה מִיָּם³⁵ וּמִצָּא פְּחוֹת מֵאַרְבָּעָה³⁶; אֲבָל אִם נָתַן שְׁלֹשָׁה וְהוֹצִיא אֶרְבָּעָה - הָרִי זֶה פִּינִין מְזוּג וְנִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר³⁷.

33) שתמד עד שלא החמץ, אינו נלקח בכסף מעשר. 34) בבא-בבטרא צו, ב. ודף צז, א. 35) שלש מדות מסוימות של מים. 36) ואף-על-פי שמצא יותר ממה שנתן, ויש בו טעם יין, אין זה אלא "קיוהא", ולא יין. 37) אף שלא החמץ. וראה בפ"ב מהל' מעשר ה"ז.

ח. לִוְלָבִי³⁸ וְרִדִּין³⁹ וְהַחֲרוּבִין⁴⁰, עַד שְׁלֹא יִמְתִּיקוּ⁴¹ - אֵין נִלְקָחִין⁴²; אַחֵר שְׁיִמְתִּיקוּ⁴³ - נִלְקָחִין⁴⁴. אֲבָל⁴⁵ הַלּוּף⁴⁶ וְהַחֲרָדֶל וְהַתְּרַמּוּסִין⁴⁷ וְשֶׁאֵר כָּל הַנֶּכְבָּשִׁים, בֵּין מְשִׁימְתִּיקוּ בֵּין עַד שְׁלֹא יִמְתִּיקוּ - נִלְקָחִין⁴⁸. וְהַקּוּרִי⁴⁹ - נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר⁵⁰.

38) תוספתא מעשר שני פ"א ה"ג. 39) קצוות הענפים הרכים של הזרדים, והם מין קנה. והיו אוכלים אותם ע"י כבישה בחומץ או במי מלח. וראה בפירוש המשנה לעוקצין פ"ג מ"ד. 40) כלומר, הלולבים של החרובים. 41) "טעמם (של הלולבים) בכבישה (כלומר, בידי אדם. אבל מעצמם אינם מתמתקים), ותסור עפציותן" (פירוש המשנה, שם). וראה להלן. 42) שמחת מרירותם אינם ראויים לאכילה, וכל זה דוקא בלולבים של החרובים. אבל החרובים עצמם, מאכל אדם הם, ונלקחים בכסף מעשר. וראה למעלה פ"א ה"ג. 43) בידי אדם, כנ"ל. 44) לא כתב רבינו כאן "לקחם עד שלא המתיקו והמתיקו, קנה מעשר", כמו שכתב למעלה סוף ה"ו לענין תמד, שלא אמרו כן אלא בתמד, שנתברר הדבר למפרע שעמד להחמץ, אלא שעדיין לא נגמר הדבר, אבל כאן שאינם מתמתקים אלא בידי אדם, לא שייך לומר "איגלאי מילתא למפרע". ובפ"ח מהל' שבת ה"ו, כתב רבינו לפי התוספתא במס' שבת פ"ט (לפי ד' צוקרמנדל פ"ח עמ' 120) "לולבי זרדין והחרובין עד שלא ימתיקו - כגרוגרת, ומשימתיקו כמלא פי גדי". הרי כתב להיפך ממה שכתב כאן: עד שלא ימתיקו הם אוכל אדם ששיעורו כגרוגרת (שם ה"א) ומשימתיקו הרי הם כאוכל בהמה ששיעורו כמלא פי גדי (שם ה"ג). [וראה בהקדמת ספר 'מעשה רוקח' שהביא מפירוש אנונימי (ברמב"ם הוצאת 'פרדס ישראל' קבעו שזהו מהר"י בי רב) שעל דברי רבינו שם (הובא קצת בהערה עה שם), וזה לשונו שם: "החרובין בתחילתם אינן מתוקים, ואינן ראויין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, ואפשר שהם ראויים לרפואה, לפיכך שיעורם כגרוגרת. ואחר שימתיקו, אף-על-פי שהם ראויין למאכל אדם, הואיל ואין אוכל אותם ברוב אלא הבהמות, לפיכך שיעורן כמלא פי גדי". ולפי זה אין כל סתירה בדברי רבינו, ומה שכתב כאן שמשימתיקו נלקחין בכסף מעשר, היינו משום שהם ראויים גם למאכל אדם. ובספר הרמב"ם כת"י ששון, כתוב שם: "עד שלא ימתקו כגרוגרת, ומי שלא ימתקו כמלא פי גדי", כלומר "עד

ממנו עוגות ומשתמשים בו בטעמים" (פירוש המשנה, עוקצין שם). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. ורבינו פסק כרבי יוחנן בן נורי בעוקצין שם מ"ה, ולא כרבי עקיבא, וכמו שנמנו וגמרו בנדה נא, ב. וראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"ו.

- י. השבת⁵⁹, אם לתן טעם בקדירה - אינה נלקחת
בכסף מעשר⁶⁰; ואם⁶¹ לכמך⁶² וכיוצא בו, שהוא
אוכל גופה - נלקחת בכסף מעשר. ערב⁶³ מים
ומלח, אם נתן לתוכו שמן - הרי הן כמוריס⁶⁴,
ולוקח מהן בכסף מעשר⁶⁵. ומבליע דמי המים
המלח בדמי השמן⁶⁶.

(59) הוא "אניס", ראה בפט"ו מהל' תרומות ה"ב.
(60) נדה, שם. ככל אלו הנזכרים בהלכה הקודמת.
(61) נדה, שם. (62) הוא מאכל הנעשה מתערובת לחם ומי חלב, ונקרא גם "כותח". ראה ב'ערוך' ערך כמך.
(63) עירובין כז, ב. מימרא של רב יוסף. (64) הנזכר בתוספתא (מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב ה"ח), שלוקחין אותו בכסף מעשר (וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם). [וראה למעלה בהערה כג שכתבנו, שאין הדברים אמורים אלא אם עירב בו יין]. (65) אבל בלי שמן אינו לוקח מהם, אף כשהם מעורבים, וראה למעלה ה"ד, ובהערות שם.
(66) "פירוש, ששה השמן לבדו חצי איסר, ואומר לו, הריני קונה מאצלך השמן לבדו באיסר, והמים והמלח בחינם" (ר"ח עירובין, שם).

- יא. אין⁶⁷ לוקחין⁶⁸ תרומות בכסף מעשר, מפני
שהוא ממעט אכילתו⁶⁹ ואכילתה⁷⁰. שאין⁷¹ אוכלין
אותה אלא כהנים מערבי שמן⁷², ומתרת לאונן⁷³,
ונאכלת בכל מקום; והמעשר מתר לזרים ולטבול
יום⁷⁴, ואסור לאונן⁷⁵, ואינו נאכל אלא בירושלים⁷⁶;
נמצא ממעט אכילת מעשר ואכילת התרומה⁷⁷.

(67) מעשר שני פ"ג מ"ב, כת"ק ולא כרבי שמעון.
(68) אפילו כהנים (רש"י זכחים עו. ד"ה אין, וה'משנה ראשונה' כתב כן מדעתו). וראה להלן. (69) של המעשר.
(70) של התרומה. והנה במשנה שם לא אמרו אלא: "מפני שהוא ממעט אכילתו", אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "וכשם שהוא ממעט באכילתו, כך הוא ממעט באכילתה וכו'".
אשכח תני, מפני שהוא ממעט מאכילתו ומאכילתה". וראה ב'מלאכת שלמה' במשנה שם. (71) "ירושלמי' שם.
(72) אחר טבילתם. ראה למעלה פ"ז מהל' תרומות ה"ב.
(73) פ"ב מהל' אבות הטומאות הט"ו. (74) שטבל ולא העריב שמשו, ראה למעלה פ"ג סוף ה"ד. (75) שם ה"ה.
(76) למעלה פ"ב ה"א. (77) וכשם שאין מביאין קדשים לבית הפסול, כן אין ממעטין באכילתן. וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין סוף ה"ב.

- יב. לוקחין⁷⁸ בהמה לזבחי השלמים מכסף
המעשר⁷⁹, שהשלמים נאכלים לזרים⁸⁰. בראשונה⁸¹
היו לוקחין בהמות לאכלן חלין מכסף מעשר שני,
כדי להבריחם מעל המזבח⁸²; גזרו בית דין, שאין

שלא ימתקו", אבל ראויים להמתקה, הרי הם כאוכל אדם, וחייבים עליהם בכגורגרת, "ומי שלא ימתקו", כלומר, אלה שאינם ראויים להמתקה - "כמלא פי גדי". ואם כן, סוף הדברים אינם סותרים לדברי רבינו כאן, אבל תחילת הדברים קשה ליישב, שאין לומר שלענין קנייה בכסף מעשר צריך שבשעת קנייה יהא אוכל, ולא שיהיה ראוי לאחר המתקה, שהרי זה נסתר ממה שכתבנו להלן בסוף הלכה זו בענין "קור". וראה ב'תוספתא כפשוטה' מס' מעשר שני, שם]. (45) תוספתא, שם. (46) "מין בצל" (פירוש המשנה, שביעית פ"ז מ"א, ועוקצין שם). (47) "מין קטנית עגול כמין עדשה ורחב כמעט קטנה, והוא מר מאד עד ששולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק וטוב עד שיאכל למטעמים בקינוח סעודה" (רש"י ביצה כה: ד"ה תורמוס). (48) כן הוא לענין שבת (הל' שבת, שם), ולענין טומאת אוכלין (הל' טומאת אוכלין שם הט"ו). (49) משנה, עוקצין פ"ג מ"ז: "הקור הרי הוא כעץ לכל דבר, אלא שהוא נלקח בכסף מעשר". וכן הוא בתוספתא מס' מעשר שני שם ה"יד. והקור "הוא ראש דקל, והוא עץ לבן רך, כורתין אותו מעלי הדקל בדמות גבינה יבשה ואוכלין אותו בני אדם" (פירוש המשנה, שם). (50) ואף-על-פי שאינו מקבל טומאה, ש"הרי הוא כעץ לכל דבר" (ראה למעלה) - כיון שעל-ידי שליקה וטיגון הוא ראוי לאכילה (ראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"י), אינו גרוע מבקר וצאן, שאף הם אינם ראויים לאכילה אלא על-ידי שחיטה ובישול, ונלקחים בכסף מעשר (פירוש הרא"ש, שם). וראה למעלה בהלכה זו לענין לולבי זרדין וחורובין.

- ט. הפרסום⁵¹ - אינו נלקח⁵², שאינו אלא למראה⁵³.
וכן כל פיוצא בו מנותני ריח ומראה וטעם, הואיל⁵⁴
ואינו לאכילת גופן, אלא לטעם שנותנין - אינן
נלקחין בכסף מעשר. לפיכך, ראשי בשמים⁵⁵
והפלפלין והקשט⁵⁶ והחלתית⁵⁷ וחלות חריע⁵⁸ וכל
פיוצא באלו - אינן נלקחין בכסף מעשר.

(51) תוספתא שם. והוא מה שנאמר בשיר השירים (ד, יד) "נרד וכרכום". וקוראים לו זאפראן. (52) בכסף מעשר.
(53) משתמשים בו כדי לתת צבע לאוכלין (תוספתא כפשוטה'), או שנותנים אותו באגרלט לנוי. ובתוספתא: "לפי שאין בו טעם, אלא למראה". והשמיט רבינו את הרישא, כיון שלדעתו, אפילו דבר שהוא לטעם ולא לאכילה, אינו נלקח בכסף מעשר, כמו שכתב להלן.
(54) מדרש תנאים לפרשת ראה (סוף עמוד 78): "יכול שאני מרבה הקושט וכו' וחלות חריע והפלפלין, תלמוד-לומר: בבקר ובצאן וכו', מה אלו לאכילת גופן, [אף כל לאכילת גופן]. יצאו אלו שאינן לאכילת גופן, אלא לטעם או ריח שבהן". וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (55) "צמחי הבושם נקראים ראשי בשמים. רצונו לומר, קצות הבושם, וזה כגון הקנה והקנמון ואגוז הבושם ונרד וכו' וכיוצא באלו הצמחים" (פירוש המשנה, שם). (56) מין בושם, והוא נזכר בברייתא בכריתות ו, א. (57) מין פרי חריף. וראה בעבודה זרה פ"ב מ"ו, ובפירוש המשנה שם. (58) "זה שמוציאין לבו (= תוכו) ושוחקין אותו ועושין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ג' כסלו - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחולין, מלשון המשנה, שם: "לא קנה מעשר", ולא אמרו: "יחזרו דמים למקומם", כמו בבא השניה שם, משמע שאין הדמים חוזרים, ואף-על-פי-כן לא קנה המעשר, והמעות חולין. והסוגיא ב"ירושלמי" (שם תחילת ה"ג) שנראה ממנה שהדמים חוזרים למקומם, אינה סובבת על "הלוקח מים ומלח וכו'", אלא על הסיפא "לוקח פירות וכו'" (רדב"ז).

- 8 טו. הלוקח⁹² פירות חוץ לירושלים בכסף מעשר: 8
- 9 בשוגג⁹³ - פופין את המוכר להחזיר הדמים
- 10 לבבליים⁹⁴, והן⁹⁵ מעשר פמות שהיו⁹⁶; פמזיד⁹⁷ -
- 11 יעלו הפירות ויאכלו בירושלים⁹⁸. ואם אין מקדש⁹⁹
- 12 - יניחם עד שיקרב¹⁰⁰.

(92) משנה, שם: "הלוקח פירות שוגג, יחזרו דמים למקומם". ומפרש אותה רבינו בלוקח חוץ לירושלים, שהרי בירושלים זהו עיקר המצוה, לקנות פירות (רדב"ז). וכתב רבינו "הלוקח" לשון דיעבד, מפני שלכתחילה אסור לעשות כן, כמו שכתב למעלה פ"ד ה"ו. (93) "שלא ידע שהן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). (94) "ויקח [המוכר] פירותיו שמכר" (שם). (95) המעות. (96) שהוא כמקח טעות, שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר, לא היה לוקח בהם הפירות הללו (רע"ב שם). (97) "שהוא יודע שאלו המעות הן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). (98) שלא הפקיעו חכמים המקח, אבל אסור לפדותם (למעלה ה"א), אלא יעלו ויאכלו בירושלים. (99) כלומר, מזבח ('מעשה רוקח'). וראה למעלה פ"ב ה"א. (100) משנה, שם. וראה למעלה שם ה"ד.

- 13 טז. וכן אין¹⁰¹ לוקחין בהמה¹⁰² בכסף מעשר חוץ
- 14 לירושלים¹⁰³. ואם¹⁰⁴ לקח: בשוגג¹⁰⁵ - יחזרו
- 15 הדמים למקומן¹⁰⁶; פמזיד תעלה ותאכל בירושלים.
- 16 ואם אין מקדש - תקבר היא ועורה¹⁰⁷.

(101) לשון הברייתא בקידושין נח, ב. (102) בהמה תמימה לזבחי שלמים (ראה למעלה ה"ב). וזוהו אין חשש שמא יגדל עדדים עדרים (ראה למעלה פ"ד ה"ו), ולפיכך אם עשה כן במזיד - תעלה ותאכל בירושלים. (103) כשם שאסור לקנות פירות חוץ לירושלים (בהלכה הקודמת). (104) שם, מ"ו. (105) ברוב הדפוסים הישנים וכתב-היד, הגירסא כאן "במזיד", ולהלן "בשוגג", וכן היתה הגירסא לפני 'המאירי' (קידושין עמ' 270), וטעות סופר היא, וצריך להיות כמו שהוא לפנינו בדפוס (כסף-משנה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 727 הערה 73). (106) שהמקח היה בטעות, כנ"ל. (107) במשנה: "ואם אין מקדש, תקבר על ידי עורה". ופירש שם רבינו: "ענינה, שתקבר בעורה אם מתה, כדי שלא יהנה אדם בעורה".

- 17 יז. לקח¹⁰⁸ עבדים¹⁰⁹ וקרקעות ובהמה טמאה¹¹⁰, בין
- 18 פמזיד בין בשוגג¹¹¹, אם¹¹² ברח המוכר - הרי זה
- 19 יאכל¹¹³ פנגד אותן המעות¹¹⁴ בירושלים בתורת
- 20 מעשר¹¹⁵. זה הפלל¹¹⁶: כל שהוציא חוץ לאכילה
- 21 ושתיה וסיכה¹¹⁷ מדמי מעשר¹¹⁸, וברח המוכר או
- 22 מת¹¹⁹ - יאכל פנגדו¹²⁰; ואם היה המוכר קים¹²¹ -

- 1 לוקחין בהמה ממעות מעשר אלא לשלמים. אבל
- 2 חיה ועוף - לוקחין⁸³, שאינן ראויין לשלמים⁸⁴.

(78) שהרי אמרה תורה (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאווה נפשך וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך ושמת אתה וביתך", ואמרו על זה ב'ספרי' שם (לפי 'ילקוט שמעוני' שם רמז תתצז): "נאמר כאן שמחה, ונאמר להלן (שם כו, ז) שמחה (= 'וזבחת שלמים ואכלת שם ושמת לפני ה' אלקיך'). מה שמחה האמורה להלן - שלמים, אף שמחה האמורה כאן - שלמים", וכן הוא במעשר שני שם. ובפ"ב מ"ד, שנינו שאין לוקחין בהמה לבשר תאווה אלא לזבחי שלמים, כדלהלן בדברי רבינו. ומדובר בלוקח בירושלים, אבל מחוצה לה אין קונים בהמה וחיה, מטעם אחר, ראה למעלה פ"ד ה"ו ולהלן ה"ט. (79) וחלו על הבהמה שתי הקדושות: קדושת השלמים וקדושת המעשר. וראה להלן ה"ט. (80) ונמצא שאינו ממעט אוכלי המעשר. ומה שהאימורים נקטרים על גבי המזבח, אין זה מייעוט, אלא מבליע הוא דמי האימורים בבשר, כעירב מים ומלח ושמן (למעלה ה"ו), וכקונה בקר על גב עורו (להלן פ"ח ה"א - 'תפארת ישראל' פ"ג שם). אבל צ"ע, הרי השלמים אינם נאכלים אלא לשני ימים ולילה אחד, ואם כן הרי הוא ממעט זמן אכילת המעשר, ככפירות שביעית דלהלן. וראה ב'מלאכת שלמה' שם. (81) 'ירושלמי' שם פ"א סוף ה"ב: "בראשונה היו אומרים לוקחין בהמה לבשר תאווה, והיו מבריחין אותה מעל גבי המזבח. חזרו לומר לא יקחו אפילו חיה אפילו עופות וכו', רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק גזרו אותן (חיה ועופות) שלא ירעו אותן עדדים עדרים (מחוץ לירושלים, כנ"ל פ"ד ה"ו, אבל בירושלים קונים חיה ועוף כדלהלן)". וראה ב'כסף משנה' וב'מראה הפנים' שם. (82) שלא יפסידו מתנות כהונה שצריכין ליתן כשמוקריבים על המזבח. (83) לאכלן חולין. וכדעת ברייתא אחת בעירובין כח, א - שלוקחים עופות בכסף מעשר שני. (84) ואינם בכלל הגזירה, הנ"ל.

- 3 יג. אין⁸⁵ לוקחין פירות שביעית בכסף מעשר, לפי
- 4 שהוא חייב לבער⁸⁶, כמו שתיבאר⁸⁷.

(85) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ב. (86) את פירות השביעית בשנה שלאחר שנת השמיטה. ואילו כסף מעשר שני אינו מתבער אלא בשנה הרביעית (להלן פ"א ה"ג). (87) בפ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"א. ונמצא ממעט אכילת המעשר.

- 5 יד. הלוקח⁸⁸ מים ומלח, או פירות מחברין, או פירות
- 6 שאינן יכולין להגיע לירושלים⁸⁹ - לא קנה
- 7 המעשר⁹⁰, אף על פי שיעצאו המעות לחלין⁹¹.

(88) מס' מעשר שני פ"א מ"ה. (89) שכל אלה אינם נלקחים בכסף מעשר, כנ"ל ה"ד. ואף-על-פי שגם כמהין ופטירות דינם ככל אלה (שם) - כתב רבינו כלשון המשנה והשמיטם. (90) כלומר, לא חלה עליהם קדושת המעשר. (91) כלומר, שנתחללו המעות על המים והמלח, אלא שפקעה הקדושה מהם, כיון שאינם כפרט המפורש בתורה, כנ"ל שם ('חזון איש'). ולמד רבינו כן, שהמעות יצאו

המוכר או מת, אבל אם הוא קיים, יחזרו הדמים למקומם, כנ"ל.

יח. לקח¹²⁶ חיה לזבחי שלמים¹²⁷, ובהמה¹²⁸ לבשר³ תאווה¹²⁹ - הרי זה¹³⁰ פמי שקנה שור לחרישה¹³¹, ולא קנה¹³² שלמים¹³³. לקח¹³⁴ בהמה לשלמים¹³⁵ ונפל פה מום - פקעה ממנה קדשת מעשר¹³⁶, ופודה אותה¹³⁷ ואין¹³⁸ הדמים מעשר. ואף על פי⁷ כן¹³⁹, אם פדאה לעצמו¹⁴⁰ - מוסיף חמשה.

(126) שם, מ"ד. (127) וזה אסור, כי הקרבן אינו בא מן החיה, למאמר השם יתברך (ויקרא א, ב) מן הבקר ומן הצאן (פירוש המשנה). (128) תמימה הראויה לשלמים. (129) שאסור לעשות כן (למעלה הי"ב). (130) מנחות פב, א - בשם רבה. (131) בכסף מעשר שני, שכיון שאין לעשות כן, לא אמרו בו "יצא העור לחולין" (וקדוש בקדושת מעשר שני), שלא אמרו "יצא העור לחולין", אלא בלוקח בהמה לזבחי שלמים או חיה לבשר תאווה (שם מ"ג), שבשני אלה עשה כדון וכתורה, אבל בלוקח שלא כדון, כלוקח שור לחרישה, או חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאווה, קנסוהו חכמים שלא "יצא העור לחולין", וראה רדב"ז ר' משנה ראשונה שם. (132) אולי צ"ל "ולא קנו". (133) מנחות, שם. וזה מוסב על "חיה לזבחי שלמים". (134) "ירושלמי" שם פ"ג סוף ה"ב: "שלמים שלקחן בכסף מעשר, פקע מהן קדושת מעשר", ומפרש אותה רבינו כשקנה בהמת חולין מכסף מעשר לעשותה שלמים, ראה להלן. ומדובר כשהוממה, כדלהלן. (135) כלומר, לקח בהמת חולין מכסף מעשר, וחלו עליה שתי קדושות: קדושת מעשר וקדושת שלמים. (136) [שלא קנה אותה אלא על דעת להקריבה שלמים, אבל לא על דעת לפדותה ולאכלה חולין, ולכן פקעה קדושת המעשר ממנה]. (137) מקדושת שלמים, כדון שלמים שהוממו. (138) שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שלמים שלקחן בכסף מעשר שני הוממו ופדאן, עוד אין חוזרין (= המעות) לכמות שהיו להיעשות שני", שקדושת המעשר פוקעת לאחר שנפל בה מום, אף קודם פדיה, כנ"ל. (139) כלומר, אף על-פי שאין מוסיפין חומש אלא בהקדש ראשון ולא בהקדש שני (פ"ז מהל' ערכין ה"ד, כרבי יהושע בן לוי ב"ירושלמי" שם), והיה מקום לומר שקדושת השלמים שחלה ביחד עם קדושת המעשר, הרי היא כהקדש שני, קא-משמע-לן שכיון שקדושת המעשר פקעה, נמצאת קדושת השלמים כהקדש ראשון (ראה ב'מראה הפנים' שם ד"ה שלמים). (140) אבל אם פודה לאחר, אינו מוסיף חומש, ראה בהל' ערכין שם.

יט. המתפסים¹⁴¹ מעות מעשר לשלמים¹⁴² - לא קנו שלמים¹⁴³; שקדשת שלמים אינה חלה על קדשת מעשר, שהמעשר קמוץ בזה¹⁴⁴. ואין צריך¹¹ לומר, אם התפסים המעשר עצמן¹⁴⁵ לשלמים - שלא קנו שלמים¹⁴⁶.

(141) מנחות פב, א. כרבי אלעזר ורבי אמי ולא כרבי יוחנן. וראה ב'כסף משנה'. (142) כלומר, הקדישן לשם שלמים.

1 יחזרו הדמים למקומן¹²². וכן¹²³ אם הביא עולות¹²⁴ וחסטאות ואשמות מדמי מעשר - יאכל כנגדן¹²⁵.

(108) שם, מ"ז. (109) במשנה שלפנינו שם, גם: "ושפחות". אבל בכמה נוסחאות איננה, וראה בחילופי גרסאות שם וב'מלאכת שלמה'. (110) שאין ליקח אותם בכסף מעשר, לפי שאינם ניתנים למאכל, ראה למעלה פ"ג ה"י. (111) שהרי לא חילקו כאן בין שוגג ומוזיד, כמו במשניות הקודמות. וראה להלן. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, וראה ב'תוספות חרשים'. (112) קידושין נו, ב: "אמר מר (במשנתנו), אם לקח יאכל כנגדן. ואמאי, יחזרו דמיו למקומם, כי התם (כלומר, כמו שאמרו בתוספתא שם פ"א סוף הט"ו: "אם היתה בהמה בעלת מום, בין בשוגג בין במוזיד יחזרו דמים למקומם. אם היו פירות טמאין, בין בשוגג בין במוזיד יחזרו דמים למקומם", ועיי"ש בהגהות הגר"א) אמר שמואל כשברח". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני שם ה"ג. (113) הלוקח. (114) של המעשר, שביד המוכר. (115) ואף שלא נתחללו המעות על העבדים, אפילו אם היה המקח במוזיד, ש"הרי בהמה טמאה ועבדים וקרקעות דאדם יודע שאין מעות מעשר שני מתחללין עליהן", ואין הוא יכול לחלל המעות שביד המוכר על מעות שבידו כיון שאינן ברשותו (למעלה פ"ד הי"א), מכל-מקום אוכל כנגדן, שקנסו אותו חכמים, כדי שלא יבוא להקל בכך. וראה בפ"ג ה"ח-ט, מה שהעירונו בשם ה'חזון איש'. (116) משנה, שם. (117) כגון עבדים וכיוצא בהם. (118) בין בשוגג בין במוזיד, כנ"ל. (119) אין זה בגמרא שם, והוסיפו רבינו מדעתו. ומדובר כשאין המעות בידם, שאם הן בידם - כופים אותם להחזיר, ועי' 'משנה ראשונה' שם. (120) כנ"ל. (121) לפנינו ולא ברחו. (122) בין בשוגג ובין במוזיד. בשוגג, משום שהוא מקח טעות, כנ"ל. ובמוזיד, אמרו בקידושין נו, ב: "וטעמא דברח (שאוכל הלוקח כנגד המעות). הא לא ברח, קנסינן למוכר. ונקנסיה ללוקח (שיאכל כנגדן בירושלים) וכו', מסתברא כל היכא דאיכא איסורא (מעות המעשר) התם, קנסינן". וכל זה כשהוציא חוץ לאכילה ושתייה וסיכה, אבל אם לקח פירות ובהמה בכסף מעשר חוץ לירושלים, כנ"ל בהלכות הקודמות, שהם ראויים לאכילה, אלא שאסור לקחת אותם מסיבה אחרת, כנ"ל, לא החמירו לחייב את הלוקח לאכול כנגד המעות, כשברח המוכר והמקח היה בשוגג, וכן אם המוכר לפנינו, לא קנסו אותו להחזיר הדמים למקומם, כשהמקח היה במוזיד. (123) משנה, שם. (124) שם: "אין מביאין קיני זבים וקיני זבות (כשנטהרו), וקיני יולדות, חטאות ואשמות מדמי מעשר שני, ואם הביא יאכל כנגדם". ופירש רבינו שם: "הם (הקינים) שתי תורים או שני בני יונה, שאלו (הזבים והיולדות) הם חייבים בהם, והם אחד לחטאת ואחד לעולה. וכל אלו אין אוכלים אותם בעליהם, אבל העולה נשרפות, והכהנים אוכלין החטאת, וכמו כן האשם אוכלין אותו הכהנים, וכבר ביארנו, שאין קונים במעות מעשר שני אלא דבר הראוי לאכילה ולשתייה וכו'". וכיון שאחד התורים הוא חטאת, הרי הוא בכלל חטאות, והשני עולה הוא, ולכן כתב כאן "עולות". (125) כשברח

ולא נתן הסלע עד שהוקרו. מי שהיו לו פירות חולין בירושלים ומעות מעשר חוץ ממנה. אם מותר לחלל מעשר שני על פירות ע"ה או על מעותיו. טמאים וטהורים שהיו אוכלים או שותים כאחד בירושלים.

- א. הלוקח בהמה לזבחי שלמים וניה לבשר תאונה² ממי שאינו תגר ואינו מדקדק⁴ - יצא העור לחלין⁵, אפלו היו דמי העור מרבין על דמי הבשר⁶. אבל הלוקח מן התגר - לא יצא העור לחלין⁷.

(2) וכדין וכתורה עשה. (3) ירושלמי שם הלכה א: "אמר רבי זעירא, הדא דתימא (שיצאו העור והקנקן לחולין) כשהיה המוכר הדיוט (שאינו יודע בסחורה, כי אינו חושב שמכר, אלא הבשר והיין בלבד, ואינו מקפיד על העור והקנקן. ולפיכך יצאו לחולין, לפי שלא קנאם במעות מעשר שני). אבל אם היה המוכר אומן (סוחר, שיודע דמי הבשר והעור), נעשה כמוכר זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (ולא יצאו לחולין)". (4) כלומר, אינו מקפיד על העור. (5) כלומר, אין צריך לאכול דמיו בקדושה, בירושלים, לפי שלא נתקדש כלל בקדושת מעשר שני, שהרי הוא כמתנה בידי הלוקח, שאין המוכר מקפיד על כך, ודין העור המחובר לגוף הבהמה, כדין חביות סתומות. (6) שנבלעים דמי העור בדמי הבשר. (7) ודינו כלוקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה.

- ב. וכן הלוקח פדי יין סתומות⁸ במקום שדרבן להמכר סתומות⁹ ממי שאינו תגר - יצא הקנקן לחלין¹⁰. לפיכך¹¹ צריך¹² המוכר לפתח ראשי הפדים¹³, פדי שלא יצא הקנקן לחלין¹⁴. ואם רצה¹⁵ להמכיר על עצמו ולמכר במדה¹⁶ - יצא הקנקן לחלין¹⁷.

(8) אבל פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. (9) אבל הלוקח במקום שדרכם להמכר פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. (10) שאז אינו מקפיד עליו, ונותנו בחינם אגב היין שבתוכו. (11) כלומר, לפי שאמרנו שאם המוכר אינו תגר, ומכר סתומות ובמקום שדרכם להמכר סתומות, יצאו הקנקנים לחולין. (12) שם פרק ג משנה יג. כבית הלל שאמרו: "מפתח (=פותח), ואינו צריך לערות", ולא כבית שמאי שהצריכו גם לערות את היין. (13) ומדובר במקום שדרכה להמכר סתומות כנ"ל, ובוה שהוא מוכרם פתוחות, הוא מגלה דעתו שהוא מקפיד עליהם, והלוקח משלם בכסף המעשר גם עבור הכדים. (14) וכל זה כדי שיתרבה המעשר, שהרי יאכל בקדושה כנגד הקנקן, ונראה שהוא הדין במוכר בהמה, שיאמר בפירוש שהוא מוכר העור בפני עצמו, כדי שלא יצא לחולין. (15) המוכר שאינו תגר. (16) כלומר, למדוד את היין בדיוק, כדי שלא יבוא להונות את חבריו (כשהוא מוכר לו בבת אחת), ולמכור לו פחות יין ממה שהוא משלם עבורו. (17) אף על פי שהוא פותח את ראשי הכדים כדי למדוד את היין, שבנידון זה אין פתיחת ראשי הכדים הוכחה לכך שהוא מקפיד על הקנקנים.

- ג. לקחן פתוחות¹⁸ או סתומות¹⁹ במקום שדרבן להמכר פתוחות²⁰, או שלקח מן התגר שמוקדקדק

(143) ויכול לקנות בהן כל מה שירצה. (144) מנחות, שם. וראה בפ"ג הי"ז. [ומכאן שאף מעות מעשר שני הן ממון גבוה, והצל"ח בפסחים ז, א - לא הביא דברי רבינו אלה]. (145) כלומר, הפירות שעדיין לא פדום. ומכאן נראה, שהפדיה גורעת ומקלישה את קדושת המעשר. וכן כתב ה'חזון איש' פ"ד ה"ב, סוף ד"ה ולקוח. (146) ודוקא כשהתפס מעות המעשר לשלמים, שאז אינו רוצה שקדושת המעשר תפקע, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה בכסף מעשר, לשלמים, כיון שפוקעת קדושת המעשר, שוב יכולה קדושת השלמים לחול. ועוד, שכשהוא מתפס, אזי שתי הקדושות צריכות לחול זו אחר זו, וזה לא ייתכן, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה לשלמים, ששתי הקדושות חלות בבת אחת, קנו השלמים. וראה ברדב"ז.

- כ. האוכל¹⁴⁷ מעשר שני בתורת חלין¹⁴⁸, אפלו במזיד¹⁴⁹: אם פרות המעשר עצמן אבל - יצא ידו שמים¹⁵⁰; ואם כסף מעשר אבל¹⁵¹ - יחזרו דמים למקומם ויעלו ויאכלו בירושלים¹⁵², או יאכל פגגדן בירושלים, אם אין יכול¹⁵³ להחזיר את הדמים.

(147) תוספתא מעשר שני פ"ג ה"ט, הובאה ב'ירושלמי' שם פ"א ה"א. (148) כלומר, חוץ לירושלים. (149) 'ירושלמי' שם: "רבי זריקא בשם חזקיה, הלכה כרבי במעות (שהאוכל מעות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יחזרו דמים למקומן), וכרבן שמעון בן גמליאל בפירות (שהאוכל פירות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יצעק לשמים). (150) ב'ירושלמי' ותוספתא שם: "יצעק לשמים", וכן הנוסחא בספרים מדויקים בדברי רבינו (מהר"י קורקוס) ובכמה כתבי-יד ('תוספתא כפשוטה'). וכך היא הגירסה הנכונה (כסף-משנה), וכן הגיה הראב"ד. (וראה בדפוס רומי). ורוצה לומר: יבקש מהש"ת שימחול לו, אבל תקנה אחרת אין לו, שהרי הפירות כבר אינם בעולם, ואם כסף מעשר אכל, שהמעות עדיין בעין, קנסוהו, כדלהלן. (151) שקנה בכסף פירות ואכלם בתורת חולין, או ששילם בכסף חוב ולא יצאו המעות לחולין (ספר הניר על ה'ירושלמי' שם). ובשני האופנים הנ"ל ישנן המעות בעולם, אלא שבאופן הראשון - נתחללו, ובאופן השני - לא נתחללו, ולפיכך קנסוהו חכמים. ראה להלן. ומדובר בין בשוגג בין במזיד, ראה למעלה. (152) באופן שקנה פירות בכסף המעשר, שנתחללו המעות, יש כאן קנס כפול: א) שיחזרו לקדושת מעשר שני; ב) שיעלו ויאכלו בירושלים כמעשר שני. ואם שילמם בחוב, שלא נתחללו (ראה למעלה), שדין הוא שהם קודם, אין כאן אלא קנס אחד: שיעלם לירושלים. (153) בדפוס רומי, בטעות: "אם יכול".

יום שני ד' כסלו ה'תשע"ט

פרק שמיני

(1) יבאר הלוקח בהמה לשלמים ממי שאינו תגר. והלוקח כדי יין סתומות במקום שדרכן להמכר כך. מי שהיה לו יין של מעשר שני והשאל קנקניו לאותו מעשר. צבי שלקחו בכסף מעשר ומת. והמניח דינר מעשר להיות אוכל כנגדו עד שיצא לחולין. הלוקח פירות של מעשר ומשך הפירות

שנקלפו מן הפירות. (41) כלומר, טבל (שלכסוף יפריש עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר), ועל רביעית זו הוסיף יין, ואפילו קרא שם ועשאו מעשר לאחר שסתם פי הקנקן, לא קנה המעשר את הקנקן, שכיוון שיש לו רביעית יין טבל חוץ מן המעשר, לא בטל הקנקן לגבי המעשר. (42) בתוספתא שם: "במי דברים אמורים (שקנה המעשר את הקנקן), בשל יין (שהיין צריך לקנקן, כנ"ל) אבל של ציר, של חומץ, של מורים, של שמן, של דבש, בין גפם בין שלא גפם קנה מעשר". (43) בכתובות קח: אמרו: "רימון בלי קליפתו לא מינטר (אינו נשמר), שמן מינטר בלא קנקנים". (44) הוא שמן דגים. ואינו חייב כלל במעשר, ולא נזכר בתוספתא שם אלא באשגרה מפרק א שם (תוספתא כפשוטה). או שעירבו בו שמן זית. (45) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים ולא קרא שם עדיין. (46) שקרא שם. (47) את פי הקנקנים. (48) שכל אלו אינם כיין הצריך לקנקן, אלא נשמרים בלעדו, ואינם כמפריש פרי בקליפתו.

- 17 ו. צבי שֶׁלְקָחוּ⁴⁹ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר וְמַת - יִקְבֵּר
- 18 בְּעוֹר⁵⁰. לְקָחוּ חֵי וּשְׁחָטוּ⁵¹ וְנִטְמָא - הָרִי זֶה
- 19 יִפְדֶּה פֶּשֶׁאֵר פְּרוֹת שְׁנִטְמָאוּ⁵². הַמְנִיחַ דִּינָר מַעֲשֵׂר
- 20 שְׁנֵי לַהֲיוֹת אוֹכַל כְּגֵדוֹ⁵³ עַד שְׁיֵצֵא לְחִלְיָן⁵⁴,
- 21 וְהִנֵּה הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשְׂרִים מְעָה⁵⁵, אֲכַל עָלָיו
- 22 בְּעֶשֶׂר מְעָה⁵⁶ וְהוֹזְלוּ⁵⁷ הַמְעוֹת לְאַחַר זְמַן וַהֲרִי
- 23 הַדִּינָר יוֹצֵא בְּאַרְבָּעִים מְעָה⁵⁸ - צָרִיף לְאַכְל⁵⁹
- 24 עָלָיו בְּעֶשְׂרִים מְעָה וְאַחַר כֵּף יֵצֵא לְחִלְיָן⁶⁰.
- 25 הוֹקֵרוּ הַמְעוֹת וַהֲרִי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשֶׂר מְעִין -
- 26 אוֹכַל עָלָיו בְּחֻמֶּשׁ מְעִין⁶¹ וְאַחַר כֵּף יֵצֵא לְחִלְיָן.

(49) לבשר תאוה. (50) "שאיין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ומעשר שני קרוי "קדש". ואף על פי שכתב רבינו בהלכה א, שהלוקח חיה לבשר תאוה שמי שאינו תגר, יצא העור לחולין, זה אינו אלא כשהיא כשרה לאכילה, שאז אינו נותן דעתו אלא לבשר, אבל כשמת, שאינו ראוי לאכילה, הרי זה כאילו נתן עיניו בעור, ולכן החמירו לקברו עם עורו. (51) שראוי לאכילה, ואינו פודה להאכיל לכלבים. וקל וחומר כשלקחו שחוט. (52) שהם נפדים. (53) כלומר, שכשקונה פירות בירושלים מחלל מעות המעשר שבדינר על הפירות. (54) כלומר, כשיאכל פירות בשוויו של כל הדינר. (55) כלומר, היו עשרים מעות בדינר. (56) ונמצא חצי הדינר מעשר וחציו חולין. ודווקא כשלא אכל אלא כנגד חציו של הדינר, אבל אם אכל כנגד כולו, הרי נתחלל, ושוב אינו יכול לאכול כנגדו. (57) במשנה שם: "והלך למקום אחר וכו'". ולפי ששם מדובר באיסור של חולין וחוף לירושלים, ואילו דברי רבינו בדינר של מעשר שני בירושלים, ולפיכך השמיט בבא זו שהרי אסור להוציא חוץ לחומת ירושלים. (58) והשאלה היא אם יאכל רק כנגד עשר מעות שנותנו בדינר, וכפי שהיה שווה לפני שחלל עליו את פירות המעשר, או שיאכל כנגד כ' מעות, וכפי שהוא שווה עתה, ונמצא המעשר נפסד. (59) שאם לא כן יהא מוציא מעשר בתורת חולין. (60) שכשם שהולכין אחר מקום הפדייה, כן הולכין אחר זמן הפדייה. (61) ולא יותר, וכאן לא כתב רבינו "צריך",

- 1 בְּמִכִּירְתּוֹ - לֹא יֵצֵא הַקֶּנֶקֶן לְחִלְיָן²¹. לְקַח סְלִי תֹאנִים
- 2 וְעֹנִבִים עִם הַכֶּלִי²² - לֹא יֵצֵאוּ דְּמֵי הַכֶּלִי לְחִלְיָן²³.

(18) שאז נמכר הקנקן לחור. (19) והמוכר אינו תגר. (20) שמכירתו פתוחות, היא הוכחה שמוכרין כל אחד בפני עצמו. (21) ונמצא ששילם הלוקח בכסף המעשר גם עבור הקנקן, וצריך לאכול כנגדו בירושלים. (22) שמניחים הסלים בתוכו. (23) שוודאי מוכר הוא הכלי בפני עצמו אף אם אינו תגר, והרי הוא כמוכר חביות פתוחות. אבל הסלים יצאו לחולין, שאינו מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר.

- 3 ד. לְקַח אֲגוּזִים וּשְׁקָדִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - יֵצֵאוּ קְלִפְתָּן
- 4 לְחִלְיָן²⁴. לְקַח חוֹתֶל²⁵ שֶׁל תְּמָרִים - יֵצֵא הַחוֹתֶל
- 5 לְחִלְיָן²⁶. קֶפֶה שֶׁל תְּמָרִים, אִם דְּרוֹסוֹת²⁷ - יֵצֵאוּ
- 6 הַקֶּפֶת²⁸ לְחִלְיָן²⁹, וְאִם לֹא - לֹא יֵצֵאוּ לְחִלְיָן³⁰.

(24) שוודאי אין המוכר מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר. (25) סל. (26) שאין המוכר מקפיד עליו, והרי הוא כסלי תאנים וענבים. (27) שאז הן מחוברות לקופה מחמת דריכתן, וצריכות לו. (28) פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים. (29) שטפלות הקופות לתמרים, ואין המוכר מקפיד עליהן. (30) ודינן כדן הכלי של סלי התאנים הנזכר בסוף ההלכה הקודמת.

- 7 ה. מִי שֶׁהִיָּה לוֹ יֵינ³¹ שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי³², וְהִשְׁאִיל
- 8 קֶנֶקֶנּוֹ לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂר³³, אִף עַל פִּי שְׁסֹתֶם אֶת פִּיהֶם³⁴
- 9 - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקֶּנֶקֶנִּים³⁵. פֶּנֶס הֵינִי³⁶ לְתוֹכָן
- 10 סֹתֶם³⁷, אִם קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר³⁸ עַד שֶׁלֹּא סֹתֶם
- 11 אֶת פִּיהֶם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקֶּנֶקֶנִּים³⁹; וְאִם
- 12 מִשְׁסֹתֶם פִּיהֶן קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר - קָנָה מַעֲשֵׂר
- 13 אֶת הַקֶּנֶקֶן⁴⁰. הַפִּקִּיד לְתוֹף הַקֶּנֶקֶן רְבִיעִית חִלְיָן⁴¹, או
- 14 שְׁפִנֶּס⁴² לְתוֹכָן שְׁמֶן⁴³ או חֶמֶץ או צִיר⁴⁴ או דְּבֶשׁ שֶׁל
- 15 מַעֲשֵׂר שְׁנֵי סֹתֶם⁴⁵, בֵּינָן⁴⁶ מִשְׁסֹתֶם⁴⁷ בֵּין עַד שֶׁלֹּא
- 16 סֹתֶם - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקֶּנֶקֶנִּים⁴⁸.

(31) דווקא יין. (32) שעשאו מעשר שני על יין אחר. (33) אמר במפורש שהם מושאלים לחולין בהם מעשר שני. (34) של הקנקנים, ונמצא שהם בטלים ליין שיתקלקל אם ייפתחו הקנקנים. (35) כיוון שפירש שהוא רק משאילם, ועוד שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך הכניסם לקליפתם, שבוודאי אינו פודה אלא כנגד הפרי גרידא והרי כאן תרתי לגריעתא. (36) שהוא עתה יין מעשר שני. (37) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים, ולא קרא לו שם עדיין, אלא כנסו כשהוא טבול למעשר שני. (38) על יין אחר. (39) אף שלאחר הסתימה צריך היין לקנקן, ואף שלא פירש שאינו אלא משאיל הקנקנים, בכל זאת לא קנה מעשר את הקנקן שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך מכניסם לקליפתם. (40) שכיוון שצריך היין לקנקן, הרי הוא כמפריש רמון בקליפתו, שפודה את כל הפרי עם הקליפה. אבל פשוט הוא שאין הקנקן נתפס בקדושת מעשר ואין אומרים שלאחר שתיית היין יישאר בקדושתו, שלא עדיף הוא מקליפות

(78) כלומר, לענין קניין הפירות, הרי ההלכה היא כמו בקניין שאר מטלטלין שאינם נקנים אלא במשיכה, ואם המוכר רוצה לקבל "מי שפרע", מחזיר לו ללוקח את הסלע שנתחלל, ונשארים בידו פירות מעשר בשווי של שני סלעים, שאין פדיון המעשר קשור בקנייני הממון הרגילים.

ט. נתן לו סלעים שתיים של מעשר, ולא הספיק למשך הפירות עד שחזרו להיות בסלע - מה שפדה פדה⁷⁹, ומדת הדין ביניהם. שהמעשר שני - פדיתו⁸⁰ היא משקתו⁸¹.

(79) כלומר, הסלעים יצאו לחולין, והפירות שעתה שווים סלע אחד, הם פירות מעשר, והפסיד המעשר. (80) כלומר: נתנת הכסף במעשר שני קונה, כמו המשיכה בחולין.

י. מי שהיה לו פירות חלין בירושלים, והיה לו מעות מעשר שני חוץ לירושלים⁸² - אומר: הרי המעות הןם מחללין על הפירות האלו; ויאכלם שם⁸³ בטהרה, ויצאו אותן המעות לחלין במקומן⁸⁴.

(81) במשנה: "פירות בירושלים ומעות במדינה". ופירש רבינו שם: "מדינה נקראת, כל מדינה ומדינה ממדינת ארץ ישראל לבד מירושלים". (82) בירושלים. (83) שאין אנו צריכים שהמעות והפירות יהיו במקום אחד בשעת החילול.

יא. היה לו מעות מעשר שני בירושלים, ויש לו פירות⁸⁵ חוץ לירושלים - אומר: הרי המעות האלו מחללין על פירות הןם; ויצאו המעות לחלין, ויעלו הפירות ויאכלו בירושלים⁸⁶. שאינו צריך להיות המעות והפירות במקום אחד בשעת החילול.

(84) חולין. (85) ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ד הלכה ו, שאין מחללין מעות מעשר שני על פירות של חולין חוץ לירושלים, אין זה אלא באופן שגם המעות של מעשר שני וגם הפירות של חולין מחוץ לירושלים, ולמדו כן בירושלמי ממה שנאמר "והלכת אל המקום וגו'" ונתת את הכסף וגו' בבקר ובצאן", שאינו אלא בקירוב מקום (=בירושלים) ולא בריחוק מקום. אבל אם מעות מעשר שני בירושלים, אף על פי שפירות חולין מחוצה לה - מחללים, כשם שמחללים אם המעות מעשר שני מחוץ לירושלים ופירות חולין בירושלים. (86) ודווקא כשפירות חולין או מעות מעשר שני בירושלים, אבל אם פירות מעשר שני בירושלים, אין מחללים אותם לא על מעות חולין שבירושלים ולא שמחוצה לה.

יב. מי שהיה לו מעות מעשר בירושלים וצריך להם⁸⁷, ויש לחברו פירות חלין⁸⁸ שרוצה לאכלן⁸⁹ - אומר לחברו: הרי המעות האלו מחללין על פרותיך. ונמצאו אותם הפירות לקוחות בכסף מעשר, ויאכל אותם חברו בטהרה⁹⁰ ולא הפסיד כלום⁹¹, ויצאו המעות לחלין.

כיוון שאין בכך כלום אם יאכל עליו ביותר מחמש מעות, שאז ימצא שאכל חולין בתורת מעשר.

ז. הלוקח⁶² פרות⁶³ בסלע של כסף מעשר, ומשך הפירות⁶⁴ ולא הספיק לתן הסלע⁶⁵ עד שהוקרו הפירות ועמדו בשתיים - הרי זה מפרש עליהן סלע בלבד⁶⁶; שנאמר: ונתן את הכסף וקם לו - בנתינת הכסף קונה⁶⁷, והשכר למעשר⁶⁸.

(62) והמדובר בלוקח בירושלים. (63) של חולין על דעת לחלל עליהם סלע של מעשר שני שבידו. (64) ואילו לא משך על דעת לחלל, היה קונה אותם במשיכה כדין מטלטלין הנקנים במשיכה, אבל כיוון שמשך על דעת לפדות, אין הקניין נגמר לגבי החילול, אלא בנתינת הכסף. (65) ואילו נתן הסלע מייד, ונתפסו אז הפירות בקדושת המעשר, אין כל ספק שאם נתייקרו, נתייקרו למעשר שני. (66) כלומר, נותן למוכר סלע בלבד, לפי שגבי דין מקח וממכר, קנה הפירות במשיכה כדין כל המטלטלין, ובה נתפסה קדושת הסלע על כל הפירות, אף על פי שהם שווים עתה שני סלעים, לפי שלגבי קדושת המעשר אין המקח (שהוא המחלל) נגמר, אלא בכסף. (67) קידושין נד: לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, והלכה כמותו. (68) כלומר, כל הפירות, ששווים עתה שני סלעים, נתפסים בקדושת המעשר.

ח. משך פרות בשתי סלעים, ולא הספיק לתן המעות עד שהוזלו הפירות ועמדו בסלע - אינו מפרש עליהן⁶⁹ מעות מעשר שני אלא סלע אחת⁷⁰, ומוסיף עליה סלע שניה מן החלין⁷¹ ונותן למוכר⁷². ואם היה המוכר עם הארץ⁷³ - הרי זה מתר לתן סלע שניה ממעות מעשר שני של⁷⁴ דמאי⁷⁵. נתן לו⁷⁶ סלע של מעשר, ולא הספיק למשך הפירות עד שעמדו בשתיים - מה שפדה פדה⁷⁷, והדין ביניהן⁷⁸.

(69) כלומר, אינו מחלל עליהם. (70) שהרי עתה, בשעת החילול אין הפירות שווים אלא סלע אחד. (71) אבל לא מן המעשר, שהרי אינו מתחלל על הפירות אלא סלע אחד בלבד, והרי המוכר צריך לקבל חולין ולא מעשר ששווי פחות משוויו של חולין. (72) שהרי לענין מקח וממכר קנה במשיכה, ואז היו שווים שני סלעים. (73) אבל לחבר הנזהר בקדושת מעשר שני של דמאי, אינו יכול לפטור עצמו בדמאי אלא בחולין, כפי שנתחייב. (74) "לפי שעם הארץ נופל ברוב בזה המכשול, וחזקתו שהוא משמש בדמאי, ואינו מוציא ממנו מעשר [כלומר, אינו מחלל מעות מעשר של דמאי מספק, וכיוון שהוא בין כה וכה מזלזל בדמאי, אין בכך כלום אם נמצא לו מעות דמאי]". ולא אסרו למכור דמאי לעם הארץ, אלא בפירות עצמן, אבל לא במעות. (75) אבל של ודאי לא, לפי שאין מוסרין מעות מעשר שני של ודאי לעם הארץ. (76) הלוקח למוכר. (77) כלומר, השכר למעשר, כי הפירות שהיו שווים אז סלע, ועכשיו שנים - נעשו מעשר. שפדית מעשר היא משיכתו, אף שיכול המוכר לחזור בו.

הכלי שלו. וצריך לומר שאינם מסובים על שולחן אחד, או אינם מכירים זה את זה, שאם לא כן אסורים לאכול ביחד זה מעשר שני טהור, וזה חולין (טמאים). [105] מכאן שאם חילל מצות של מעשר שני על פירות טמאים, שאם יתפשו בקדושת מעשר יהיו אסורים באכילה, כדין מעשר שני טמא - הרי זה כקונה עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאם המוכר כאן יחזור הדמים למקומן].

יום שלישי ה' כסלו ה'תשע"ט

פרק תשיעי

(1) יבאר שנטע רבעי הוא קודש, והיכן דינו להאכל, ואם פודים אותו במחומר. אם משנים אותו מבריתו ואם מפרישין ממנו תרומה ומעשרות. שמהלך יום מעלים כרם רבעי לירושלים. וכיצד פודין אותו. מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה או בשני הערלה. אימתי הוא ר"ה לערלה ולרבעי, ומאימתי מונין להם. העלין והלולבין והגפנים אם מותרין בערלה וברבעי.

א. נטע רבעי - הרי הוא קדש; שצאמר: ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קדש הלולים ליי. ודינו להאכל בירושלים³ לבעלי⁴, כמעשר שני⁵. וכשם שאין מעשר שני בסוריא⁶, כך אין נטע רבעי בסוריא⁷. ובנטע רבעי הוא אומר: ואיש את קדשו לו יהי; שאין לך קדש שלא נתפרש דינו בתורה למי שהוא⁸ חוץ מנטע רבעי⁹.

(2) נטעה בת ארבע שנים (פרה פ"א משנה א). ובברכות לה. אמרו: "רבי חייא ורבי שמעון ברבי: חד תני כרם רבעי, וחד תני נטע רבעי (כל פירות האילן בתורת רבעי - רש"י) ופסק רבינו כמאן דאמר "נטע רבעי". וראה במראה הפנים לברכות, ראש פ"ד ד"ה רבי חייא. (3) כן הוא בספרי פרשת נשא (לבמדבר ה, י), וראה במעשר שני פ"ה משנה ב. (4) כן הוא בספרי שם, ובספרא פרשת קדושים פרשה ג הלכה ט. וראה בספר המצוות, עשה קיט. (5) למעלה פ"ב הלכה א. כן הוא בספרי שם. (6) ראה למעלה פ"א הלכה יד. (7) שהרי הוקש למעשר שני (ירושלמי פאה פ"ז הלכה ה, ומעשר שני פ"ה הלכה ב). (8) כלומר, למי שהוא צריך להנתי. (9) בספר המצוות שם, כתב רבינו: "ולשון ספרי, ואיש את קדשו לו יהי, משך הכתוב כל הקדשים ונתנם לכהן, ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי, שיהיו לבעלים".

ב. הוצאה לפדות נטע רבעי - פודהו, כמעשר שני¹⁰. ואם פדהו לעצמו - מוסיף חמש¹¹. ואין פודין אותו עד שיעצ לעונת המעשר; שצאמר: להוסיף לכם תבואתו - עד שיעצ תבואה. ואין פודין אותו במחבר¹³, כמעשר שני¹⁴. והרי הוא ממון גבוה¹⁵, כמעשר¹⁶. לפיכך¹⁷ אינו נקנה במתנה¹⁸, אלא אם נתנו בסור¹⁹. ודינו בשאר הדברים - לענן אכילה ושתייה ופדיה - כמעשר²⁰.

(10) ספרי שם. (11) מעשר שני פ"ה משנה ג, כבית-הלל

(87) לדברים שאינם בכלל אכילה, שתייה וסיכה, שאסור להוציא עבורם מצות מעשר שני. (88) בין בירושלים ובין מחוצה לה. (89) ולא למכרם ולקנות בהם דברים אחרים, ואם כן לא איכפת לו להתפיסם בקדושת מעשר שני שאינו עומד אלא לאכילה. (90) כדין פירות שנקנו בכסף מעשר שני. (91) בעל הפירות, אלא טבילה לשם מעשר שני, שאף על פי שטבל לחולין, אינו אוכל במעשר שני, אלא אם טבל לשם מעשר שני.

1 יג. במה דברים אמורים?⁹² בשהיה חברו בעל הפירות חבר⁹³; שאין מוסרין פירות של מעשר שני של ודאי אלא לחבר⁹⁴. לפיכך⁹⁵, אם היו המצוות של דמאי - אומר כן אף לעם הארץ⁹⁶. ומתיר לחלל מעשר שני⁹⁷ על פירות⁹⁸ עם הארץ⁹⁶. ועל מצותיו⁹⁹, ואין חוששין להם שצאמר של מעשר שני הם¹⁰⁰.

(92) שהתירו לחלל מצות מעשר שני, על פירות חולין של חברו. (93) אבל לעם הארץ אסור ליתן במעשר שני של ודאי. (94) אבל לא לעם הארץ, שהוא בחזקת טומאה. (95) לפי שלא אסור לומר לחבירו, אלא כשהמצות של מעשר ודאי. (96) כלומר, מחלל על פירותיו. (97) פירות ומצות מעשר שני של דמאי. (98) ראה למעלה פרק ד הלכה ב שלדעת רבינו מחללים פירות על פירות. (99) במשנה שם: "בראשונה היו אומרים, מחללין (מצות של מעשר דמאי) על פירות עם הארץ. חזרו לומר, אף על מצותיו". (100) "ואין קודש פודה קודש".

7 יד. המניח דינו של מעשר להיות אוכל כנגדו¹⁰¹ והולך - כיון שאכל עליו עד שלא נשאר ממנו אלא פחות מפרוטה יצא לחלין. במה דברים אמורים? בשל דמאי¹⁰²; אבל בשל ודאי - לא יצא לחלין עד שישאר ממנו פחות משה פרטה אחר שמוסיפין את החמש, כגון שנשאר ממנו פחות מארבעה חמשי שנה פרוטה¹⁰³.

(101) כלומר, מחללו על הפירות בירושלים, ואוכלם שם. (102) שאינו מוסיף עליו חומש. (103) אבל אם יש בו ארבעה חומשי שווה פרוטה, יכול לאכול כנגדו עוד פירות בשווי פרוטה, שהרי הוא מוסיף עליו חומש מלבר, שהוא רובע מלגיו, והרי הכל ביחד, פרוטה שלמה.

14 טו. טמאין וטהורין שהיו אוכלין או שותין¹⁰⁴ באחד בירושלים, ורצו הטהורין להיות אוכלין מעשר שני שלהם - מניחין סלע של מעשר שני ואומרים: כל שהטהורים אוכלים ושותין - סלע זו מחלל עליו. ונתצא הסלע לחלין, שהרי אכלו ושתו בשויה בטהרה¹⁰⁵. ובלבד שלא יגעו הטמאים במאכל, שלא יטמאוהו.

(104) המדובר כשהמעשר בכד חרס, שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, והטמאים לא היו זבים שמטמאים גם כלי חרס בהיסט אלא טמאי מת. וכל אחד מהם מערה מהכד אל הכלי שלו, והחילול תופש כשמערה מן הכד אל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ה' כסלו – ספר זרעים – הלכות מעשר שני קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

26) מעשר שני שם, ופאה פ"ז משנה ו, כבית-הלל ולא כבית-שמאי. (27) ראה בפ"ה מהלכות מתנות עניים. (28) ראה שם פ"א. (29) שם פ"ד הלכה טו. (30) שם הלכה יז. ונקט רבינו "כרם רבעי", מפני שבכרם ישנן ארבע מתנות אלו לעניים, ראה שם פ"א הלכה ז. (31) "לפי שהוא ממון גבוה" (פירוש המשנה). וראה בירושלמי שם סוף הלכה ב, ובמשנה: "בית-שמאי אומרים יש לו (לכרם רבעי) פרט ויש לו עוללות, והעניים פודין לעצמן. ובית הלל אומרים, כולו לגת". ואף-על-פי שלא נזכר במשנה אלא שכרם רבעי פטור מפרט ועוללות, כיון שאמרו בית-הלל: "כולו לגת", משמע שפטור מכל המתנות כמעשר שני (תוספות אנשי שם, לפאה שם). (32) שהקדימו בשבילים שפטור מן התרומות ומן המעשרות, ראה בר"ש לתרומות פ"א משנה ה.

ולא כבית-שמאי. וראה למעלה בפ"ה הלכה א. (12) ספרא שם הלכה י: "תבואתו, מלמד שאין נפדין אלא תבואה. מכאן אמרו אין פודין את הרבעי עד שיבוא לעונת המעשרות". וראה למעלה פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג-ה. ובירושלמי עולה סוף פרק א: "תני, פרי אתה פודה, ואין אתה פודה לא בוסר ולא פגים". ובוסר הם ענבים שאין החרצן שלהם נראה מבחוץ (למעלה שם - תוספות יום-טוב' מעשר שני שם, משנה ה בסוף דבריו). או כל זמן שלא הגיעו לכפול הלבן (שם בתחילת דבריו, וראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד). (13) תוספתא מעשר שני פ"ה סוף הלכה יט: "הכל מודים (בית-שמאי ובית-הלל), שאין פודין (נטע רבעי) במחובר לקרקע". וכן משמע בירושלמי שם הלכה ב. (14) שאינו במחובר, כמפורש בתרומות פ"א משנה ה, ובביכורים פ"ב משנה ד. ואם כן, אפילו בדיעבד אינו פדוי, ולא כדעת הר"ש במעשר שני שם משנה ה. (15) מע"ש שם, כבית-הלל. (16) ראה למעלה פ"ג הלכה יז. (17) כלומר, לפי שהוא ממון גבוה. (18) ראה למעלה שם. (19) בקידושין נד: "תא שמע, הפודה נטע רבעי שלו מוסיף עליו חמישית, בין משלו בין שניתן לו במתנה. מני, אילימא רבי מאיר (הסובר, מעשר שני ממון גבוה הוא), מי מצי יהיה ליה (במתנה), והא גמרי קודש קודש ממעשר, וכו'. לעולם רבי מאיר, והכא במאי עסקינן, כגון דיהיב כשהוא סמדר (כשהענבים ניכרים, לאחר שנפל הפרח - רש"י). הרי שרק סמדר אינו פרי, אבל בוסר שהוא גדול מסמדר הרי הוא פרי. ורבינו סמך על הירושלמי והספרא שהובאו למעלה. וראה להלן הלכה יג וצ"ע. ועיין מאירי לקידושין שם (עמ' 862) ובכסף-משנה וחזון-איש. (20) שהרי הוקשו זה לזה, כנ"ל.

ה. ענבים³³ של כרם רבעי³⁴ - התקינו בית דין³⁵, שיהיו עולין³⁶ לירושלים מהלך יום לכל צד, כדי לעטר³⁷ שוקי ירושלים בפרות³⁸. ומשחרב בית המקדש³⁹ - נפדה אפלו סמוך לחומה. ושאר כל הפרות⁴⁰ - אפלו בזמן בית המקדש נפדין סמוך לחומה.

(33) שם משנה ב, ותוספתא שם הלכה יד, והדגיש רבינו "ענבים", מפני שביתר הפירות לא תקנו, ראה להלן בסוף ההלכה. (34) לא התקינו אלא ברבעי ולא במעשר שני, ראה להלן בסוף ההלכה. (35) בביצה ה: "והא כרם רבעי דרבנן (זה שהוצרך להעלות הפירות עצמן - רש"י)". (36) הפירות עצמם, ולא יפדם במעות. (37) שם. ותוספתא מעשר שני שם. (38) כלומר, ימכרו אותם לבעלי החנויות והם ימכרו אותם בשוק. ואף-על-פי שמעשר שני אסור במכירה (למעלה פ"ג הלכה יז) והוא-הדין לרבעי (וכן מפורש בקידושין נד: שאפילו במתנה אסור, וראה במשנה ראשונה שם) - כל זה אינו אלא למכרם בקדושתם, אבל לפדותם ולעשותם חולין אינו אלא איסור מדרבנן. ראה בבבא מציעא נג: ש"מחיצה לקלוט - דרבנן". ומשום עיטור שוקי ירושלים בפירות, התיירו חכמים (תוספתא כפשוטה). ועיין רע"ב שם. (39) והעיר ניתנה ביד האויבים - לא חששו לעטרה בפירות (פירוש המשנה). והנה במשנה: "ומשרבו הפירות (בירושלים) התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה (כלומר, החזירו את הדין לקדמותו, שאין צורך להעלות הפירות עצמם לירושלים) וכו'. רבי יוסי אומר, משחרב בית המקדש היה התנאי הזה וכו'". והביא רבינו כרבי יוסי והשמיט דברי תנא-קמא, ועיין תוספות יום-טוב שם, ומראה הפנים לירושלמי שם הלכה ב ד"ה כרם. (40) בתוספתא (שם פ"ה הלכות יד-טו): "ושאר כל האילן, הרי זה נפדה סמוך לחומה - ושאר כל האילן נטע רבעי כמעשר שני". וטעם החילוק בין שאר הפירות לענבים, מצאנו בירושלמי שם: "אמר רב הילא, בראשונה היו עושין יין בטהרה לנסכים, ולא היו ענבים מצויות, התקינו שיהו עולין (הענבים) לירושלים מהלך יום לכל צד וכו'". הרי שמיעוט הפירות בירושלים, היה מחמת הנסכים. ואם כן, אין זה אלא בענבים ולא בשאר הפירות. ומה שלא התקינו

1 ג. והפודה²¹ כרם רבעי - רצה פודהו ענבים²², רצה
2 פודהו יין. וכן הזיתים²³. אבל²⁴ שאר הפרות - אין
3 משנין אותן מפריתן²⁵.

(21) תוספתא מעשר שני שם. (22) כבית-הלל, ולא כבית-שמאי, שאין פודים אותו ענבים אלא יין, שגם שומת הענבים ידועה, ולא יבוא לזלזל בשומא שלהם. וראה בתוספתא כפשוטה. (23) שהרי מותר לעשות מזיתים, שמן, כמפורש בתרומות פ"א משנה ג. (24) תרומות שם. (25) "שאסור לו להחזיר האוכל משקה, כשהאוכל אוכל של תרומה (פ"א מהלכות תרומות הלכה ב) או של מעשר שני, אלא הזיתים והענבים בלבד, למאמר השם יתברך, כל חלב דגן תירוש ויצהר. ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית, כמו שקרא הביכורים ראשית וחייב אותה בתרומה, ולפיכך מותר להוציא מהם משקה בין שיהיו תרומה או מעשר שני" (פירוש המשנה שם). ולמדו נטע רבעי ממעשר שני בגזירה-שוה, כנ"ל.

4 ד. כרם רבעי²⁶ - אין לו לא שכחה²⁷ ולא פאה²⁸
5 ולא פרט²⁹ ולא עוללות³⁰. ואין מפרישין ממנו
6 תרומה ומעשרות³¹, כשם שאין מפרישין ממעשר
7 שני³²; אלא פלו עולה לירושלים, או נפדה ויצלו
8 הדמים ויאכלו בירושלים, כמעשר.

רבעי הוא ממון גבוה (למעלה הלכה ב) וכן הוא בתוספתא פאה פ"ג, ובירושלמי שם פ"ז הלכה ז שהנוטע להקדש חייב בשביעית. וראה בתוספות מנחות פד. ד"ה שומרין. (55 שם. 56) כלומר: פירות רבעי שבשאר השנים (לא בשנת השמיטה) שהיו הפקר.

- 10 ז. מי שהיה לו⁵⁷ נטע רבעי⁵⁸ בשנת השמיטה⁵⁹, שני
- 11 הפל שורה⁶⁰ - צריך לצינו⁶¹ בקוזות אדמה⁶², כדי
- 12 שיפירו בו ולא יאכלו ממנו עד שיפדו⁶³. ואם היה⁶⁴
- 13 בתוך שני ערלה⁶⁵ - מצינין אותו בחרסים⁶⁶, כדי
- 14 שיפירו ממנו⁶⁷. שאם צינו בקוזות אדמה, שמה
- 15 יתפירו⁶⁸; שאסור ערלה חמור הוא, שהיא⁶⁹ אסורה
- 16 בהנה⁷⁰. והצנועין⁷¹ היו מניחין את המעות⁷² בשנת
- 17 שמיטה⁷³ ואומרים: כל הנלקט⁷⁴ מפרות רבעי אלו
- 18 מחלל⁷⁵ על המעות האלו; שהרי אי אפשר לפדותו
- 19 במחפר, כמו שבארנו⁷⁶.

(57 שם, משנה א. 58) במשנה: "כרם רבעי", ורבינו פסק (למעלה הלכה א) כמאן דאמר "נטע רבעי". (59 שם, כרבן שמעון בן גמליאל. 60) שכל הפירות הפקר. אבל בשאר השנים, שהנוטל מן הפירות הוא גזול, אין צורך לציין, אלא "הלעיטוהו לרשע וימות" (בבא קמא סט.), כלומר: "אין לנו לעשות תקנה לגזול שלא יבוא לידי מכשול, לפי שעון הגזולות יותר גדול" (פירוש המשנה). (61 לסמנו. 62) "תלותיות [גושים של עפר] מן האדמה" (פירוש המשנה). (63) שעד אז אסור הוא באכילה, אף על-פי שעוד לא נכנס לירושלים, ראה למעלה פ"ב הלכה ו, שלוקה על זה מכת מרדות, ושיש אומרים שעבר גם בעשה. (64 שם. 65) בשלש השנים הראשונות לנטיעות. (66) "הוא הטיט השרוף" (פירוש המשנה). (67) כלומר, מן נטע הערלה. (68) [מקורו בירושלמי (מעשר שני פ"ה הלכה א) "כרם רבע מצינינים אותו בקוזות אדמה שהוא לשעה (ומפרש רבינו שהציון אינו אלא לשעה, שהוא עשוי להתפרר), ושל ערלה בחרסית בחיורא שהוא יותר מיכן" (כלומר, הציון הזה מחזיק יותר), וראה במפרשים]. ובבבלי בבא קמא סט. אמרו בזה: "כרם רבעי היו מצינין אותו בקוזות אדמה. סימנא כי אדמה, מה אדמה איכא הנאה מינה, אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתנהוי מינה". אבל יש אומרים כי אין זה מגוף הגמרא, אלא הוספה היא מבעל הלכות גדולות (העמק שאלה לשאלות פרשת קדושים שאלתא ק אות טז). (69) כלומר, הערלה. (70) למעלה פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה י, ולהלן פ"ה הלכה כ. ורוצה למעט איסור נטע רבעי שהוא קל ממנו, שאינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה (כמפורש בפירוש המשנה לערלה פ"א משנה ח - שער המלך להלכות מאכלות אסורות שם הלכה טז). [ומה שכתבו התוספות (קידושין לח. ד"ה והוא-הדין) שרבעי אסור בהנאה - אינו אלא ביחס לאיסור חדש, שאינו אסור אלא באכילה אבל מותר הוא בכל ההנאות שבעולם. ואילו רבעי, שדינו כמעשר שני (למעלה הלכה א), אסור להוציא בשאר צרכיו, כגון ליקח בו כלים ובגדים ועבדים, כשם שאסור במעשר שני (למעלה פ"ג הלכה י), ואין הבדל בזה בין אם נמצא

כן גם במעשר שני, הוא, מפני שענבים שסתמם עומדים ליין, אין מפרשים מהם תרומות ומעשרות, לכתחילה, אלא לאחר שיעשו יין ותיגמר מלאכתם (ראה למעלה פ"ה מהלכות תרומות, הלכות ד, ו, יח). ואין עיטור שוקי ירושלים אלא בפירות, ולא ביין, ראה צל"ח לביצה שם.

- 1 ו. פיצד⁴¹ פודין נטע רבעי? מניח את הסל⁴² על פי
- 2 שלשה⁴³, ואומדין⁴⁴ כמה⁴⁵ אדם רוצה לפדות לו
- 3 בסלע⁴⁶ על מנת שיוציא יציאות השומרים
- 4 והחמרים והפועלים מביתו. ואחר שקוצבין את
- 5 השער⁴⁷, מניח את המעות ואומר: כל הנלקט
- 6 מזה⁴⁸ מחלל על המעות אלו⁴⁹ משער כך וכך סלים
- 7 בסלע⁵⁰. ובשביעית⁵¹ פודה⁵² בשוין⁵³, שאין שם
- 8 לא שומרים ולא פועלים⁵⁴. ואם⁵⁵ היה הפקר⁵⁶ -
- 9 אין לו אלא שכר לקיטה בלבד.

(41 שם משנה ד. 42) עם פירות רבעי, לשער בו, כדלהלן. ויש מפרשים סל ריק, ומשערים על פי כמה הוא שוה, אם הוא מלא (תפארת ישראל). (43) אנשים, הבקאים בשומא. ויש אומרים שבענין זה אין סומכים על שלשה תגרים ואחד גוי וכו', כמו שאמרו במעשר שני, ראה למעלה פ"ד הלכה כ (ר"י קורקוס). ולא חלק רבינו בין אם דמי הפירות ידועים או אינם ידועים, כמו שחילק למעלה שם לענין מעשר שני. וטעם הדבר הוא, שמעשר שני כיון שאין מפרשין אותו במחבר, ואף בתלוש אין חיובו חל אלא-אם-כן ראה פני הבית, ולכן כל ההוצאות על השומרים, החמרים והפועלים, אינם על חשבון המעשר, שם הלכה כב, אבל פירות נטע רבעי, שקדושים בעודם מחוברים באילן אין ההוצאות על חשבון המלקט, אלא על חשבון הפירות, כדלהלן (ראה בר"י קורקוס, תוספות יום-טוב ומשנה ראשונה). ומה שאמרו במשנה (סנהדרין ב.): "נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועים" - אין התנאי הזה (= "אין דמיו ידועים") אלא במעשר שני, ולא בנטע רבעי (ועיין תוספות שם יד: ד"ה נטע). וכן מוכיח לשון המשנה שאמרו: "שאין דמיו" (בלשון יחיד), ולא: "שאין דמיהם". ורש"י שם ב. גרס "שאין דמיהן". (44) בדפוס רומי: "ואומרים", ובמשנה שם "ואומר". ראה ב"משנה ראשונה" שם. (45) כלומר, כמה סלים עם פירות. (46) כלומר, אלו היה אדם פודה את הפירות כשהם מחוברים, לפני שהוציאו עליהם את ההוצאות דלהלן, כמה פירות היה פודה, בהתחשב עם ההוצאות שעליו להוציא (שם). (47) כלומר, כמות הפירות עבור סלע אחד. (48) משדה זו. (49) במשנה שם: "האלו". (50) כפי שאמדו מתחילה לסלע אחד, כן לכל סלע וסלע, כמספר הסלים שישנם. (51) שם משנה ה, שהארץ אינה נעבדת ואינה נשמרת (פירוש המשנה שם). (52) את נטע הרבעי, אם חלה השנה הרביעית של הפירות, בשביעית. (53) כלומר, בלי ניכוי ההוצאות הנ"ל. (54) שהרי אין קוצרין בשביעית כדרך שקוצרין כל השנים, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל (פ"ד מהלכות שמיטה הלכה א). וגם שכר לקיטה אין כאן, לפי שכל אחד מלקט לעצמו (פירוש המשנה שם). וראה במשנה ראשונה שם. [ומכאן ששביעית נוהגת בפירות של הקדש, שהרי נטע

ראש השנה לאילנות" (למעלה פ"א הלכה ב) - אין זה אלא באילנות, ואלו אינן אלא נטיעות (רש"י שם י.).
 (78) לשלש שנות הערלה, שמונים אותן מראש השנה במקרים מסוימים, כדלהלן בהלכות י"א. (79) לשנה רביעית הבאה לאחריהן. (80) לשנות הערלה, כשנוהגים שלש שנים שלמות, כדלהלן בהלכה יב. (81) תוספתא בתחילת מסכת ערלה (לפי כ"י ווין, ראה בתוספתא כפשוטה) וספרא פ' קדושים פרשה ג הלכה ג. ובא ללמד שמונין משעת נטיעה ולא משעה שמוציא פירות (רבינו בתשובה, הוצאת פריימן סימן קלז, וכן כתב רב נתן אב הישיבה בשביעית עמ' כב). (82) כלומר, אין אומרים שהנוטע מאמצע השנה, ימנה שלש שנים שלמות מראש השנה הבא. (83) ראש השנה ט: "תנו רבנן, אחד הנוטע וכו' שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (למנין שני ערלה - רש"י). (84) "וימי הקליטה אין עולין לה, דכמאן דמנח בבייתא דמיא (כאילו מונחת הנטיעה בבית), כל זמן שלא קלטה" (רש"י שם י: ד"ה שלשים). (85) בכ"י: "זמן" (מעשה רוקח). (86) כלומר, שני שבועות = ארבעה עשר יום. שם י: "ר"י אומר, כל הרכבה שאינה קולטת בג' ימים, שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, שתי שבתות. ואמר רב נחמן בר אבוה וכו', לדברי האומר שתי שבתות, צריך (כדי שתעלה לנטיעה שנה, כנ"ל), שתי שבתות (לקליטה) ושלשים יום". וביבמות פג. "אמרי בי רב משמיה דרב, הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס (פ"ב מהלכות אישות הלכה כד) ובהרכבה". ובהרכבה היינו לענין הרכבה שלפנינו (תוספות שם ד"ה לדברי, ובראש השנה שם ד"ה שלשים). ואף-על-פי שלכאורה דברי ר' יוסי, כדברי ר' יהודה שם, בהרכבה - סובר רבינו, שאין לחלק בין הרכבה לנטיעה, וראה בספר "זמנים" להגרמ"ל זק"ש מע' קט ואילך.

בירושלים ובין אם הוא חוצה לה. וראה בשער המלך שם, ובהעמק שאלה שם. (71) משנה שם. והם "בני אדם שהם מדרקקים על עצמם בדת" (פירוש המשנה). (72) כלומר, מעות חולין. ולא היו מסתפקין בקווצות אדמה - שמה יתפררו. (73) שיד הכל שוה, אבל בשאר שני שבוע - "הלעיטוהו לרשע וימות", כנ"ל, וראה בבבא קמא שם בתוס' ד"ה והצנועין. (74) בינוני נפעל, שהוא מתפרש גם הווה גם עתיד וגם עבר. וכאן הפירוש, עתיד. כלומר, כל מה שיילקט. וראה במבוא לנוסח המשנה להר"נ אפשטיין עמוד 145. (75) כשיתלקט. ולפיכך אין לזה שום ענין לדין "ברירה", שאינו אלא לברר הדבר למפרע (רדב"ז). (76) בהלכה ב. ובבבא קמא שם אמרו: "אמר רבי יוחנן, גזל ולא נתייאו הבעלים, שניהם אינם יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. ומי אמר רבי יוחנן הכי, והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן, כרם רבעי וכו' (כלומר, משנתנו. והרי הצנועין מחללים את הפירות לכשילקטו, אז אינם ברשותם), ורבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח וכו' (וסמך עליה, נגד משנתנו). ונראה שסמך רבינו על מה שאמרו שם: "אמר רבא, אי לאו דאמר רבי יוחנן וכו' הוא אמינא, מאן תנא צנועין רבי מאיר היא, לאו אמר רבי מאיר מעשר ממון גבוה הוא, ואפילו הכי לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה (שיכול אדם לפדות מעשר שני שלו) וכו', כרם רבעי נמי גמר קדש קדש ממעשר וכו', אע"ג דלאו ממון ידיה הוא לענין אחולי (לחלל דבר שאינו ברשותו, כמו בצנועין הנ"ל) אוקמיה רחמנא ברשותיה, דהא כי איתיה ברשותיה, נמי הא לאו ידיה הוא (שהרי ממון גבוה הוא, כמעשר) והא מצי אחיל, משום הכי מצי אחיל (אף כשאינו ברשותו)". ואף שלא אמר כן רבא אלא אלמלא דברי רבי יוחנן, יתכן כי לא אמר כן אלא לכבודו של ר' יוחנן, אבל לאמיתו של דבר חולק הוא על ר' יוחנן. וראה לכך מירושלמי מעשר שני שם, שגם שם אמרו כסברא של רבא, שיש לחלק בין גזל שלא נתייאו הבעלים, לחילול כרם רבעי. וזה לשון הירושלמי שם סוף הלכה א: "אמר רבי ירמיה, עד דאת מקשי לי, למאן דאמר בשחרית (כלומר, שחילולם של הצנועין חל מיד בשחרית, אף שהפירות מחוברים) קשייתה למאן דאמר לעיתותי ערב (לכשילקטו, הרי אין הפירות ברשותם). אמר ליה, מאן דאית ליה לעיתותי ערב, לית ליה לאילין קשייתא" שהרי אין הפירות מחוברים, ויש לחלק בין חילול לגזל, כנ"ל. אבל להאומר, שהחילול חל מיד בשחרית, יש להקשות הרי אין פודין במחבור - פני משה). וראה בכסף-משנה, ובחזון-איש.

- ט. נמצאת למד⁸⁷, שהנוטע ארבעה וארבעים יום⁸⁸
 קדם ראש השנה - עלתה לו שנה. ואף על פי כן,
 אין⁸⁹ פירות הנטיעה הזאת⁹⁰ מתרות בערלה⁹¹ אלא
 ברביעית⁹² עד חמשה עשר בשבט⁹³, שהוא ראש
 השנה לאילנות⁹⁴.

(87) מההלכה הנ"ל, ששלשים יום בשנה חשובים כשנה. (88) מעת לעת. היינו: שתי שבתות של קליטה ושלשים של שנה ראשונה. והוא-הדין כשנוטע מטו בשבט עד מד יום קודם ראש השנה. וראה בשו"ע יו"ד סימן רצד, בביאור הגר"א אות יג. (89) ראש השנה שם. "ופירות נטיעה זו אסורין עד טו בשבט, אם לערלה (בתוך שני ערלה) ערלה, אם לרבעי - רבעי. מנא הני מילי, אמר ר' חייא בא אבא אמר ר' יוחנן, וכו', אמר קרא, ובשנה הרביעית (ו"ו מוסיף על ענין ראשון, יהיה לכם ערלים, אף בתוך שנה רביעית - רש"י) ובשנה החמישית (אף כאן ו"ו מוסיף על ענין ראשון, ראה שם), פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה, ופעמים בחמישית ועדיין אסורה משום רבעי". (90) דווקא זאת, לפי שישנה נטיעה אחרת המותרת מיד, בראש השנה, כדלהלן הלכה יא. (91) מאיסור ערלה. (92) בשנה ברביעית. ובדפוס רומי: "אלא ברבעי". וטעות

- 1 ח. פאחד⁷⁷ בתשרי ראש השנה לערלה⁷⁸ ולרבעי⁷⁹.
 2 ומאימתי מונין להם⁸⁰? משעת נטיעה⁸¹. ואינו מונה
 3 מראש השנה לראש השנה⁸², אלא⁸³ שלשים יום
 4 בשנה חשוכין שנה. והוא שתקלט הנטיעה קדם⁸⁴
 5 שלשים יום. וכמה הוא סתם⁸⁵ הקליטה לכל
 6 האילנות? שתי שבתות⁸⁶.

(77) משנה בראש השנה ב. "באחד בתשרי ראש השנה וכו' לנטיעה" - "למנין שני ערלה" (רש"י). והוא-הדין לרבעי, שבא מיד לאחר שנות הערלה. ומה שאמרו: "טו בשבט הוא

יום לפני ראש השנה, יהא אסור עד שלשים יום לפני ראש השנה (כלומר, לאחר שלש שנים שלמות, והרי אין שלש שנים שאין שנה מעוברת ביניהן).¹⁰⁹ ובירושלמי ביכורים פ"ב ה"ד: "רבי יוחנן שאל לרבי יונתן, כסדרן של שנים (כפי שאנו מונים) או כסדרן של תקופות. אמר ליה כסדרן של שנים, ואפילו שנה מעוברת". וראה בפני-משה. (107) כלומר, אין נגרע משלש שנים שלמות, כולל חדש העיבור.

- יא. נְטַע¹⁰⁸ בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מִשְׁנַת עָשָׂר¹⁰⁹ - לֹא
עָלְתָה לוֹ שְׁנַת עָשָׂר¹¹⁰, אֲלֹא הָרִי הוּא עֶרְלָה שְׁנַת
אַחַת עָשָׂרָה וּשְׁתַּיִם עָשָׂרָה וּשְׁלֹשׁ עָשָׂרָה כְּלָה¹¹¹; וְהָרִי
הוּא נָטַע רִבְעִי מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שָׁל שְׁנַת אָרְבַּע
עָשָׂרָה עַד סוּפָה.

(108) את אילן המאכל. (109) ביובל, כנ"ל. (110) שהרי לאחר יד יום של קליטה, לא ישארו שלשים יום של גידול בשנה זו. (111) למד זאת רבינו מירושלמי ראש השנה שם: "אמר רבי בא בר ממל קומי (= לפני) רבי זעירא, נראים דברים (שהפירות אסורים עד טו בשבט), בשנטע שלשים יום לפני ראש השנה, אבל אם נטע פחות משלשים יום לפני ראש השנה, שנה שלימה מונין לו" (כגירסת הראב"ד. ונמצא לפי זה, שכשמונה שלש שנים שלמות, אין מוסיפין לו יותר - שם. וראה בבאור הגר"א ביו"ד סימן רצד אות יג). וראה בראב"ד ראיות נוספות לדברי רבינו.

- יב. נָטַע הַנְּטִיעָה מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ תְּשָׁרִי עַד חֶמְשָׁה
עָשָׂר בְּשֶׁבֶט - מוֹנֶה לָּהּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם¹¹²
לְעֶרְלָה, וּמִיּוֹם לְיוֹם לְרִבְעִי. וְרִאֲיָתִי לְגִאֲוָנִים¹¹³
דְּבָרִים בְּחֻשְׁבוֹן עֶרְלָה וּרְבִיעִי, אֵין רִאֲוִי לְהֶאָרִיף
וְלְהִשָּׁב כְּעִלְיָהֶן, וּבְדֹאֵי טַעוֹת סוֹפְרִים הֵם, וְהֶאָמַת
כְּבָר בְּאֶרְנֵי דְרָבָה.

(112) משעת הנטיעה ממש, אף קודם הקליטה. וראה למעלה בהלכה ח ובהערות. וכן הוא בתורת כהנים: "מאימתי הוא מונה לו, משעת נטיעתו", וכן הוא בירושלמי ערלה פ"א (ביאור הגר"א שם אות א, יג). ואין מחסרין ימי קליטה אלא כשחושבין ל יום לשנה, כנ"ל בהלכה י. וצ"ע, שבהלכה הקודמת, כשאין חושבין יום לשנה, אבל מונים ג' שנים שלמות, מדוע אין מונים מיום ליום. וראה בחזון-איש. (113) ראה בתוס' ראש השנה י. ד"ה ופירות, בשם בה"ג (כסף-משנה). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכות טו, יח.

- יג. הָעֵלִין¹¹⁴ וְהִלּוּלְבֵין¹¹⁵ וּמִי גִפְנִים¹¹⁶ וְהַסְמְדִיר¹¹⁷ -
מִתְרִין בְּעֶרְלָה וּבְרִבְעִי¹¹⁸. וְהָעֵנְבִים¹¹⁹ שֶׁשָּׂרְפָם
הַקָּדִים¹²⁰ וְהַפְסִידִין¹²¹, וְהַחֲרָצִים¹²² וְהַזִּגְיִין¹²³ וְהַתְּמָד
שֶׁלָּהֶן¹²⁴, וְקִלְפֵי רִמּוֹן¹²⁵ וְהַגָּזִים¹²⁶ שֶׁלּוֹ, וְקִלְפֵי
אֲגֻזִּים¹²⁷ וְהַגִּרְעִינִים¹²⁸ - אֲסוּרִין בְּעֶרְלָה¹²⁹, וּמִתְרִין
בְּרִבְעִי¹³⁰. וְהַנּוֹבְלוֹת¹³¹ - כֵּלָן אֲסוּרוֹת¹³².

(114) ערלה פ"א משנה ז. (115) "הם הענפים הרכים

היא, וצ"ל: "או (תיבה זו נשתבשה לאלא) ברבעי" (ראה בגליון הרמב"ם בשם ספרים אחרים). ובכתב-יד: "וברבעי" (מעשה רוקח). וכן הוא בבביתא שם, וכן נראה מדברי רבינו להלן. (93) כלומר, אם נחנטו (ראה בהלכה הסמוכה) מטו בשבט (וטו בשבט בכלל) ואילך. (94) למעלה פ"א הלכה ב. ואף-על-פי שבתחילת נטיעתו הלכו בו אחר אחד בתשרי, כיון שגדל הרי הוא כאילן (רש"י בראש השנה שם). ובירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ב "מאי כדון (כלומר, למה אסרו עד טו בשבט). אמר רב מנא, מכיון שהוא עומד בתוך שנתו של אילן (שהיא מטו בשבט לטו בשבט), משלים שנתו".

- י. פִּיעִד⁹⁵? הַנוֹטֵעַ אֵילָן מֵאֲכָל⁹⁶ בְּחֶמְשָׁה עָשָׂר
בְּאָב⁹⁷ מִשְׁנָה עֲשִׂירִית בְּיוֹבֵל - הָרִי הוּא⁹⁸ בְּתוֹךְ שְׁנֵי
עֶרְלָה עַד חֶמְשָׁה עָשָׂר בְּשֶׁבֶט מִשְׁנַת שְׁלֹשׁ עָשָׂרָה,
וְכָל מָה שִׁיוֹצִיא⁹⁹ הָאֵילָן בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הָרִי הוּא
עֶרְלָה¹⁰⁰, אִף עַל פִּי שִׁנְגַּמְרִין¹⁰¹ לְאַחַר כְּמָה יָמִים¹⁰².
וּמִחֶמְשָׁה עָשָׂר בְּשֶׁבֶט¹⁰³ מִשְׁנַת שְׁלֹשׁ עָשָׂרָה בְּיוֹבֵל
עַד חֶמְשָׁה עָשָׂר בְּשֶׁבֶט מִשְׁנַת אָרְבַּע עָשָׂרָה - הוּא
נָטַע רִבְעִי¹⁰⁴, וְכָל מָה שִׁיוֹצִיא¹⁰⁵ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הָרִי
הוּא רִבְעִי וְצָרִיף פְּדִיּוֹן. וְאִם¹⁰⁶ נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה -
נִתְעַבְּרָה לְעֶרְלָה¹⁰⁷ אוֹ לְרִבְעִי.

(95) כלומר, באיזה אופן אסורות הן עד טו בשבט, כנ"ל. (96) כמו שנאמר (ויקרא יט, כג): "ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו, שלש שנים וגו' ובשנה הרביעית וגו' קודש". וצריך גם שייטע למאכל (להלן פ"י הלכה ב). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט. (97) כלומר, אפילו בסוף היום, שישנם ארבעים וארבעה ימים מעת לעת (= ארבעה עשר יום לקליטה, ושלשים יום שיחשבו שנה, כנ"ל) לפני האחד בתשרי, היינו מסוף טו באב עד סוף טז בו, יום אחד, עד סוף יז - שני ימים, וכן הלאה: יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט, הרי ארבעה עשר לקליטה. עד סוף ל באב (שחודש אב לעולם מלא = שלשים יום) הרי אחד, א באב, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט (שהרי חודש אלול לעולם חסר, ואין בו אלא עשרים ותשעה ימים), הרי שלושים יום לפני ראש השנה (ועיין ש"ך ליוה"דעה סימן רצד, סעיף קטן ח). (98) האילן. (99) שהגיעו הפירות לעונת המעשרות. וכן למעלה בפ"א הלכה ב (לענין מעשר שני), ולהלן בפ"ד בהלכות שמיטה הלכה ט (לענין שביעית), פירש רבינו שחנטה היא, כשהגיעו הפירות לעונת המעשרות, וראה להלן. ודברי החזון-איש כאן צ"ע. (100) ואסור בהנאה לעולם (הלכות מאכלות אסורות שם). (101) שהגיעו לעונת המעשרות. (102) כלומר, לאחר טו בשבט. (103) כלומר, מה שיוציא האילן מטו בשבט. (104) ראה למעלה הערה צא. (105) כלומר, שיגיעו לעונת המעשרות, שהרי נטע רבעי הוקש למעשר שני, ובמעשר שני, חנטה פירושה, עונת המעשרות כנ"ל. (106) ירושלמי ראש השנה שם: "אמר ליה ואין כיני, ואפילו נטעו שלשים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ו' כסלו – ספר זרעים – הלכות מעשר שני קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יום רביעי ו' כסלו ה'תשע"ט

פרק עשירי

1 יבאר שכל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי. הנוטע אילן
מאכל לסייג או נטעו לסייג וחשב עליו למאכל. הנוטע
לרבים בתוך שדה, והנוטע ברה"ה. ונכרי או גולן שנטעו.
הנוטע למצוה, או הקדישו ואח"כ נטעו, או איפכא. גוי
שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק. הנוטע גרעניה או
ייחור מן האילן ממקומו לעניין ערלה. ילדה פחותה מטפח.
ודין נוטעין ייחור של ערלה ולא אגוז ערלה. ודין עבר ונטע
אגוז של ערלה.

- א. פל' שהוא חייב בערלה - יש לו רבעי, וכל
שפטור מן הערלה - אינו חייב ברבעי; שפאמר:
שלוש שנים יהיה להם ערלים וגומר, ובשנה
הרביעית.

2 "ירושלמי" ערלה פ"א ה"א: "אמר רבי יוחנן, דברי רבי
ישמעאל, כל שאין לו ערלה אין לו רבעי." (3) כלומר, כל
אילן שחייב בערלה, יש לו רבעי. אבל אין כוונת רבינו
לומר, שכל מקום שחייב בערלה חייב ברבעי, שהרי ערלה
נוהגת אף בחוץ לארץ עלפי הלכה למשה מסיני, ורבעי
אינו נוהג שם כלל (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י וט"ו).
וכן אין כוונתו לומר, שכל האסור בערלה, אסור ברבעי,
שהרי למעלה בפ"ט ה"ג, נזכרו דברים שאסורים בערלה
ומותרים ברבעי. (4) כלומר, ממילא יש לו רבעי, שרבעי
אינו אלא המשך לשלש שנות הערלה, אלא שדיניהם
שונים: ערלה אסורה בהנאה, ורבעי נפדה או נאכל
בירושלים. (5) לא כתב רבינו "פטור מרבעי", וכן למעלה:
"חייב ברבעי", כיון שאין רבעי דין נפרד מערלה, אלא
המשך לו כנ"ל, ולכן אם חייב בערלה ממילא יש כאן דין
רבעי, וכן אם פטור מערלה לא שייך חיוב רבעי כלל.
6 ב"ירושלמי" שם לא למדו זאת מן הפסוק.

- ב. הנוטע אילן מאכל ודעתו עליו שיהיה סג
לגינה, או שנטעו לקורות לא לפרות - הרי זה
פטור מן הערלה. נטעו לסג וחרזר¹² וחשב עליו
למאכל, או שנטעו למאכל וחרזר וחשב עליו לסג
- פטור¹³ שערב בו¹⁴ מחשבת חיוב חייב¹⁵. נטעו¹⁶
שלוש שנים לסג, ומפאן ואילף למאכל¹⁷ - אין לו
רבעי¹⁸; שפל שאין לו ערלה¹⁹ - אין לו רבעי²⁰.

7 ערלה פ"א מ"א. ופירש רבינו שם: "אמר השם יתברך,
ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו. ולפיכך, כשנתכוון
בנטיעתו לאכילה, אז יתחייב בערלה, אבל אם נתכוון בשעת
נטיעת האילן שיהיה סייג (גדר לגינה), או ליקח ממנו קורות
(לבנין) או עצים (להסקה – תוספות יום טוב), אינו חייב
בערלה". וכל זה ב"ירושלמי" שם. (8) שאין ערלה נוהגת
אלא באילנות מאכל, שנאמר (ויקרא יט, כג) "וכי תבוא אל
הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו את פריי".
וראה בהל' מאכלות אסורות שם ה"ט. (9) בשעת נטיעה,
כנ"ל. (10) כלומר, לא היתה עיקר נטיעתו בשביל אכילת

היוצאים בראשי הברדים הקשים, והם רכים מאד" (פירוש
המשנה שם). (116) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעין
וחותכין הגפן או הזמורות בימי ניסן" (שם). (117) "הוא
הפרח שממנו יהיה הפרי (ופסק רבינו כתנא-קמא ולא כרבי
יוסי), אבל בבוסר אין חולק שהוא אסור, והשם יתברך אמר
(ויקרא יט, כג) וערלתם ערלתו את פרי, ואמר בספרא:
פרי, פרט לעלים ולולבים ומי גפנים וסמדר" (שאינם פרי"
פירוש המשנה שם). ונראה שחזר בו רבינו מפירושו
למשנה, ודעתו שאף בוסר אינו פרי (כנ"ל בהלכה ב), וכתב
כאן: "סמדר", ולא "בוסר", משום שנקט לשון המשנה.
ובמשנה רצו לחדש שלרבי יוסי אף סמדר קרוי פרי, אבל
אין הכי נמי שלתנא-קמא, אף בוסר אינו פרי, כנ"ל.
(118) "שמותו לאכול כל אלו הדברים מנטע רבעי בלא
פדיון, לפי שהשם אמר בו (שם): יהיה כל פרי קודש
הולולים לה, ואלו אינם פרי" (שם). (119) שם משנה א:
"ענקוקלות". ובירושלמי: "רבי זעירא וכו' בשם רב, ענבים
שלוק, עד שלא הביאו שליש (וכן פירש רבינו שם) אמר
רבי יוסי בי רבי בון, אפילו לקו משהביאו שליש".
(120) רוח מזרחית המפסדת את האילנות. (121) בין קודם
שהביאו שליש ובין לאחר מכן, כרבי יוסי בירושלמי
(רדב"ז). (122) "הם הגרעינים" (של הענבים, וראה להלן
פירוש המשנה). (123) "הקליפות שהם על גרגירי
הענבים" (שם). ופסק כרבי יוסי בנוזר פ"ו משנה א. וראה
בפ"ה מהלכות נזירות הלכה ב, ובהערות שם.
(124) "השריית החרצנים והזגים במים" (שם).
(125) כלומר, אפילו "קליפתו החיצונה" (שם).
(126) "הפרח" (שם). (127) ולא כתב: "והנץ שלהם", לפי
שאין להם פרח. וראה בשו"ע יו"ד שם סעיף א, ובביאור
הגר"א אות ד, וש"ך אות ג. (128) "שבתוך הפרי, מכל
דבר שיש לו גרעינים, כגון התמרים והזיתים והאפרסקים
ודומיהן" (פירוש המשנה שם). ולמעלה הזכיר רבינו את
גרעיני הענבים בפני עצמם. ולא כללם בכלל כל הגרעינים,
כיון שבענבים אף הזגים והתמד בכלל. (129) "וטעם
איסור כל אלו הדברים וכו', בערלה וכו', לא מפני שהם
פרי, אלא לפי שהם ראויים לצבוע (ואלו שאינם ראויים
לצביעה, ראויים להנאה אחרת), ואסור לצבוע בערלה, ואמר
בספרי: "לא יאכל, אין לי אלא שלא יאכל, מנין שלא יצבע
ולא יהנה, תלמוד לומר, וערלתם ערלתו ערלים, לרבות את
כולם" (שם). וטעם איסורם של כל הקליפות הנ"ל, שנאמר:
"וערלתם ערלתו את פרי", ודרשו: "את, לרבות הטפל
לפרי", כלומר, הקליפות. (130) "לפי שנטע רבעי אינו
אסור בהנאה, אבל הוא כמעשר שני ונאכל לבעליו, וכו',
ולא יתקדש בו אלא פרי הראוי לאכילה" (שם).
(131) כלומר, הנופלות מן האילנות מן הפרי, קודם שיגמר
בישולו" (שם). וראה שם סוף משנה ז, בביאור המלה
"פגין", ובפ"ח מהלכות ברכות הלכה ח. (132) "אסורות
בכל, רצונו לומר, בערלה וברבעי וכו'" (פירוש המשנה
שם). וטעם הדבר, לפי שהם נקראים פרי, אף שעדיין לא
נגמר בישולם. וראה בביאור הגר"א שם אות ט, ובש"ך אות
ה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ממנו פרי מבושל כל צרכו וכו' והוא הנקרא אבינות" (פירוש המשנה, מעשרות פ"ד מ"ו). (27) עליו, כנ"ל. וראה בפ"ח ה"ג. (28) מעשרות שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. ואף שבברכות לו, א - פסק רב כרבי עקיבא רק בחוץ-לארץ, שהמיקל בארץ הלכה כמותו בחוץ-לארץ, אבל בארץ אף הקפריסין אסורות - רבינו פסק כמו בר רב אשי שם, שנראה כסובר כרבי עקיבא אף בארץ. וראה בשו"ע שם ס"ג ובביאור הגר"א אות יא.

- ד. הנוטע²⁹ לרבים³⁰ בתוך שדהו³¹ - חיב בערלה; ⁸
שנאמר: ונטעתם - אפלו לרבים³². במה דברים ⁹
אמורים?³³ בארץ ישראל; אבל בחוצה לארץ - ¹⁰
פטור.³⁴ ¹¹

(29) ערלה פ"א מ"ב, כחכמים ולא כרבי יהודה. (30) "ענינו שיהא אדם נוטע אילנות בתוך שלו ולא לעצמו, אלא כוונתו שיאכלוהו בני אדם כולם, וכאילו הפקיר אותו הפרי הצומח באותו אילן שנטע" (פירוש המשנה, שם). (31) "ירושלמי" שם: "הנוטע לרבים חייב, בנוטע בתוך שלו". אבל בנוטע לרבים ברשות הרבים, אף לחכמים פטור מערלה, כדלהלן. (32) בפסחים כב, ב ודף כג, א - למדו כן מהמילה "לכם" (יהיה לכם ערלים), שכן אמרו שם: "ונטעתם, ליחיד משמע (שאינן דרך רבים לנטוע - רש"י), לרבים לא משמע. כתב רחמנא "לכם", לרבות את הנוטע לרבים". וכן הוא בספרא פ' קדושים (פ"ג ה"ד). וראה בפירוש המשנה. (33) שחייב בערלה. (34) שהרי רבי יהודה פטר גם בארץ ישראל (משנה שם), "וכל המיקל בארץ, הלכה כמותו בחוץ-לארץ" (ברכות לו). וראה בחזון איש' וב'אור שמח' ה' שכנים פ"ד, וכן הוא ב'מאירי' לפסחים שם. וראה בסוף ההלכה הקודמת.

- ה. הנוטע³⁵ ברשות הרבים³⁶ או בספינה³⁷, והעולה ¹²
מאליו³⁸ ברשות היחיד³⁹, ועובד פוכבים שנטע, בין ¹³
לישראל בין לעצמו⁴⁰, והגזלן שנטע⁴¹ - חיבין ¹⁴
בערלה וברכעי. ¹⁵

(35) משנה, שם. (36) לצורך עצמו. אבל לצורך הרבים פטור מערלה, שאין דרך לנטוע כן. וראה בהלכה הקודמת. (37) אף שאינה גוששת בקרקע, שלענין זרעים דינה כדין עציץ שאינו נקוב (ראה בפ"א מהל' תרומות הכ"ג) - לענין אילן, הרי היא כעציץ נקוב, כדלהלן ה"ח. (38) "הצומח מאליו, שלא נטעו שום אדם" (פירוש המשנה). (39) שאז האילן של בעל השדה, אבל העולה מאליו ברשות הרבים, פטור מערלה, שהפקר אינו חייב בערלה. וזוהי כוונת ה'ספרא' שם (ה"ב): "ונטעתם, פרט לעולה מאליו", היינו ברשות הרבים, כנ"ל (כסף-משנה). וראה בתוספתא שם, וב'תוספתא כפשוטה'. (40) שהרי בערלה שם, לא פטור אלא אילנות שניטעו על ידי גויים לפני שנכנסו ישראל לארץ, משמע שמה שנטעו הגויים משבאו לארץ, חייב בערלה. וראה להלן ה"ט, וכן מפורש ב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"ו): "רבי יונה בעי קומי רבי יוסי, ולמה לא תנינן אף החלה עמהן (כלומר, עם ערלה וכלאים שנוהגים בחוץ לארץ), אמר ליה לא אתינן מתניתא אלא דבר שהוא נוהג

הפירות, שבאופן כזה אף אם חישב גם לעצים - חייב (בית יוסף' ל'טור' יורה-דעה ס' רצד, ד"ה הנוטע עץ מאכל). וראה להלן ה"ז בדברי ה'ירושלמי'. (11) "ירושלמי" שם. (12) לאחר זמן, תוך שלש שנים לנטיעתו. (13) שם. (14) באילן. (15) בערלה. ומונה לו משעת נטיעתו ('ספרא' פ' קדושים פ"ג ה"ג), שכיון שחשב למאכל תוך שלש השנים הראשונות, חל חיוב הערלה למפרע בשעת נטיעה (ועי' בלשון המחבר בשו"ע י"ד שם סעיף כג. וראה ב'חזון איש'). (16) "ירושלמי" שם. (17) כלומר, ולאחר שלש שנים חזר וחישב עליו למאכל, כנ"ל ('חזון איש'). (18) בשנה הרביעית. אבל אם חשב עליו למאכל בתוך שלש שנים, יש לו רבעי, שהרי אנו אומרים אז שמתחייב למפרע משעת נטיעה, כנ"ל, וראה שם. (19) שהרי מחשבת החיוב באה לאחר שלש שנים ראשונות, ואין לחיוב ערלה על מה לחול. ועי' בלשון המחבר שם. (20) כנ"ל, בראש ההלכה הקודמת.

- ג. נטע²¹ אילן וחשב שיהיה הצד הפנימי שלו ¹
למאכל²² והחיצון לסוג, או שיהיה²³ הצד התחתון ²
למאכל²⁴ והעליון לסוג - זה שחשב עליו למאכל ³
חיב בערלה, וזה שחשב עליו לסוג או לעצים ⁴
פטור; שהדבר תלוי בדתו של נוטע. והצלף²⁵ - ⁵
חיב בערלה האבינות²⁶ בלבד, אבל הקפריסין²⁷ - ⁶
מפירות²⁸. ⁷

(21) משנה שם, כרבי יוסי. ואף שנראה מלשון המשנה, שבא לחלוק על חכמים, פסק רבינו כמותו, כיון ששקלו-וטרו בדבריו ב'ירושלמי' שם. וראה ב'כסף משנה' וברדב"ז, ובביאור הגר"א ליו"ד שם אות נט, וב'תוספות' יום טוב' שם. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, שכתב שם: "ואין הלכה כרבי יוסי". (22) והוא-הדין להיפך, שהחיצוני לסייג והפנימי למאכל, אלא שאין דרך לעשות כן. וראה בשו"ע שם. (23) "ירושלמי" שם: "ר"ש בן יקים, בעא קומי רבי יוחנן, נטעו צד תחתון לסייג והעליון למאכל, צד התחתון למאכל והעליון לסייג. אמר ליה, היא הדא היא הדא (כלומר, דין זה כדין הנוטע וחשב צד הפנימי למאכל והחיצוני לסייג, הנ"ל וכו'). ואף ששם הקשה ר' זעירא: "צד תחתון למאכל והעליון לסייג, גדל מתוך איסור, ואת אמרת הכין וכו'", פסק רבינו כרבי יוחנן, כיון שלא עלו דבריו בתיובתא. וראה ברשב"ם בבא-בתרא נב, ב - ד"ה ופסק, ובביאור הגר"א שם אות ס. ואף שבפ"ה מהל' כלאים ה"ד, ולהלן ה"ט", כתב רבינו שהיתר הגדל מאיסור, הרי הוא איסור - זה אינו אלא במקום שמה שגדל והולך שייך בו האיסור, אבל כאן שמה שגדל עשוי לסייג ואינו אילן מאכל, לא שייך בו איסור ערלה. וראה לדבר, שרבי יוחנן שהוא בעל המימרא של הלכה זו, הוא בעל המימרא שכתב רבינו להלן בהט"ז ('חזון איש'). (24) כלומר, אפילו באופן שכזה שיש מקום לאסור, כיון שההיתר גדל מן האסור, ראה למעלה וב'ירושלמי' שם: "כיצד הוא יודע (היכן מסתיים התחתון), אמר רבי יונה, מביא זמורה ומסיים, עד כאן לסייג, מכאן ואילך למאכל". (25) מין עץ. (26) "הצלף וכו' יש ממנו עליו והוא הנקרא קפריסין, ויש

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ו' כסלו - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בירושלם ובגויים וכו'". הרי שעזרה נהגת גם בשל גויים. וכן הוא בתוספתא (תרומות פ"ב ה"ג). וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם, ובשור"ע שם ס"ח, ובביאור הגר"א שם אות לא, וב'חזון איש'. וחזר בו רבינו ממה שכתב בפירוש המשנה, שגוי שנטע לעצמו פטור. (41) בין אם נתיאשו הבעלים מן השתיל שגול, שהוא שלו, ובין אם לא נתיאשו, שהוא של הבעלים.

- 1 ו. הַעוֹלָה⁴² מֵאֵלּוּ בְּמָקוֹם טְרָשִׁים⁴³ - פֶּטוּר⁴⁴. אֶפְלוּ
- 2 הַנוֹטֵעַ⁴⁵ בְּמָקוֹם שְׁאִינוּ יָשׁוּב⁴⁶ - פֶּטוּר. וְהוּא שְׁלֹא
- 3 יִהְיֶה⁴⁷ עוֹשֶׂה⁴⁸ כְּדִי טְפוּלָה⁴⁹ שְׁמִטָּפֵל בְּפִרְתָּיו עַד
- 4 שְׁמִיבָאָן לְיָשׁוּב⁵⁰; אֲבָל אִם הִיא עוֹשֶׂה כְּדִי טְפוּלָה
- 5 - חֵיב בְּעֶרְלָה.

(42) 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"א: "רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יצחק, גפן שעלתה במקום חורשין (ויתכן כי רבינו גרס שם "טרשין" - ר"י קורקוס), פטורה מן הערלה. אמר רבי יוסי, אפילו נטעה. והתנינן, העולה מאליו חייב בערלה, תמן בשנטעה במקום יישוב, ברם הכא שנטעה במקום חורשין. אמר רבי ליעזר, הדא דתימר, כשאינה עושה כדי טפילתה, אבל אם היתה עושה כפי טפילתה, חייבת". וראה להלן. (43) כלומר, במקום שאין בו ישוב, אף שהמקום שלו. שאילו ברשות הרבים - פטור העולה מאליו, אפילו אם הוא מקום ישוב, כנ"ל (רדב"ז). וה'כסף משנה' הביא בלשון רבינו "חורשין", היינו יערות. וכן הגיה רדב"ז. וראה למעלה בלשון ה'ירושלמי'. (44) שכיון שאין הקרקע טובה, אין האילנות מגדלים אלא פירות מועטים שאין כדאי להתעסק בהם, והרי הוא כנוטע אילן שאינו למאכל ('חזון איש'). (45) 'ירושלמי' שם. (46) כלומר, במקום טרשים, או חורשין, כנ"ל. (47) האילן. (48) פירות. (49) כלומר, שיהא כדאי לטפל בו. (50) ואף שהנוטע מתעסק גם בפירות המועטים שגדלו, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין אילן זה קרוי אילן מאכל.

- 6 ז. הַנוֹטֵעַ⁵¹ לְמַצוּה, כְּגוֹן שְׁנֵטֶע אֶתְרוּג⁵² לְלוּלָב⁵³ או
- 7 זֵית⁵⁴ לְמִנְחָה⁵⁵ - חֵיב בְּעֶרְלָה⁵⁶. הַקְדִּישׁ⁵⁷ וְאַחַר כֵּךְ
- 8 נָטַע - פֶּטוּר מִן הָעֶרְלָה⁵⁸; נָטַע וְאַחַר כֵּךְ הַקְדִּישׁ -
- 9 חֵיב בְּעֶרְלָה⁵⁹.

(51) 'ירושלמי' שם: "חזר רב הונא ואמר, אתרוג שנטעו למצוותו חייב בערלה וכו', מה בינו למשמר פירותיו לעצים (שאינו חייב בערלה), כשם שהוא רוצה בפרי, כך הוא רוצה (בעצמו) [בעצן] (כלומר: אין עיקר נטיעתו בשביל הפירות, ראה למעלה ה"ב), ברם הכא רוצה הוא בפרי (האתרוג), ואינו רוצה (בעצמו) [בעצן]" (כלומר, עיקר נטיעתו בשביל הפירות). (52) כלומר, עץ אתרוג. (53) כלומר, לאגודה של ארבעת המינים, שהלולב העיקר שבהם וכולם נקראים על שמו, שכן מברכים עליהם "על נטילת לולב" (סוכה לו:). [והרא"ש (הלכות ערלה פ"א) כתב: "נטעו למצוה ללולב ולאתרוג, חייב ויתכן כי כן גרס בדברי רבינו: "הנוטע למצוה, כגון שנטע [ל]אתרוג [ל]לולב". ואף-על-פי שהלולב אינו אלא כעץ (ראה סוכה מ.), אינו כנוטע לעצים, שהרי אין אדם יוצא ידי חובתו

- 10 ח. הַנוֹטֵעַ⁶⁰ בְּעֵצִין שְׁאִינוּ נָקוּב - חֵיב בְּעֶרְלָה. אִף
- 11 עַל פִּי שְׁאִינוּ כְּאֶרֶץ לְזָרְעִים⁶¹, הֲרִי הוּא כְּאֶרֶץ
- 12 לְאִילָנוֹת⁶².

(60) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב. (61) שאין בכוחם לינוק מהארץ אלא בעצין נקוב. (62) שם: "רבי יוסי אמר, מפני שהשרשין מפעפעין אותו". והכוונה, שהאילנות יונקים מן הארץ. וכן למעלה בה"ה, לענין ספינה.

- 13 ט. אֵילָן⁶³ שְׁנֵטֵעוּ בְּתוֹךְ הַבֵּית - חֵיב בְּעֶרְלָה. זֶה⁶⁴
- 14 שְׁנֵטֵעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַד שְׁלֹא בָּאוּ אֲבוֹתֵינוּ לְאֶרֶץ
- 15 - פֶּטוּר⁶⁵; אֲבָל מִשְׁבָּאוֹ לְאֶרֶץ⁶⁶, אִף מִה שְׁנֵטֵעוּ
- 16 עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - חֵיב⁶⁷; וְשִׁנְאָמֵר: כִּי תִבְאוּ אֶל הָאֶרֶץ
- 17 וְנִטְעַתֶּם - מְשַׁעֵת בִּיאָה⁶⁸.

(63) 'ירושלמי' שם: "רבי יוחנן בשם רבי ינאי, אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה, ופטור מן המעשרות. דכתיב, עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה [אבל בערלה לא נזכר "שדה" כלל, ולכן אף הנוטע בבית חייב]". וראה בפ"א מהל' מעשר ה"י. (64) שם פ"א מ"ב. (65) [ונפקא מינה גם בדורנו, שכשיתקבצו כל גליות ישראל ויבואו לארץ ישראל וימצאו נטוע מקודם, לפני ביאת כולם, אינו חייב בערלה מן התורה, כי כן דעת רבינו (בפ"א מהל' תרומות הכ"ו), שבמקום שנאמר "כי תבואו", הכוונה ל"ביאת כולם". ויתכן כי גם מהלכה למשה מסיני חייב, אף-על-פי שחוצה לארץ חייב בערלה מהלכה למשה מסיני (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י), שיתכן כי חוצה לארץ אינה חייבת מצד ההלכה, אלא כשארץ ישראל חייבת מן התורה, ואם כן לפני ביאת כולם שארץ ישראל אינה חייבת מן התורה, וחוצה לארץ אינה חייבת מההלכה, גם ארץ ישראל אינה חייבת אלא מדרבנן. וראה 'מנחת חינוך' מצוה רמו אות ח, וב'תפארת ישראל' כאן]. (66) אפילו קודם שכבשו וחילקו. (67) ראה למעלה בה"ה. (68) ועל כרחנו שהפסוק מדבר גם על גויים שנטעו לאחר שבאו ישראל לארץ, שאם לא בא לחייב אלא ישראל שנטע, למה הוצרך לכתוב "כי תבואו", וכי איך יטעו קודם שיבואו?

(85 שם, מ"ד. 86) במשנה, שם: "כמחט של מיתון".
ופירש רבינו שם: "אצל האורגים קנה או עץ, בשתי קצותיו שני ברזלים ארוכים, ויש לכל אחד מהם כמו שניים דקים כמחט, ומותחין בו רוחב הבגד כשאורגין אותו וכו'".
(87) אף אם לא היה נוטעו. (88 שם, מ"ג. 89) "העפר המתעבה על עיקר האילן, קורין אותו סלע, והם קראו זה השם, לפי שהעפר הקשה היוצא אחר שמעמיק אדם לחפור, נקרא סלע אצלם, וממנהג האילנות שיימשכו שרשיהם בארץ הרבה, ויתעבה עליהם העפר, עד שיהיה סביב האילן כמו האבן, אפילו אחר עקירתו" (פירוש המשנה, שם).
(90) כלומר, בלא למלא סביבותיו בעפר. (91) כלומר, לא חזר ונטע. (92) ופטור.

19 יג. אילן⁹³ שֶׁקָצְצוּ מֵעַם הָאָרֶץ וְהַחֲלִיף⁹⁴ - חֵיב
20 בְּעֶרְלָה⁹⁵. וּמוֹנִין לוֹ מִשְׁעַת קְצִיצָה⁹⁶.

(93) "ירושלמי" שביעית סוף פ"א: "דאמר רבי שמואל בר נחמן וכו' בשם רבי אליעזר בן יעקב, הגומם (הקוצץ) את כרמו, פחות מטפח (אם נשתיר כך), חייב בערלה, מפני מראית העין. דברי חכמים (כלומר, וחכמים אומרים) עד שיגום מעם הארץ (כלומר, עד פני הקרקע, אין חוששין למראית העין ופטור מערלה)". ופסק רבינו כחכמים.
(94) שחזר האילן וגדל. (95) שהרי הוא כנטוע מחדש. ומדובר ביוצא האילן החדש מן השרשים, כדלהלן בה"ט.
(96) שהיא כנטיעתו. ואף-על-פי שבפ"ג מהל' שמיטה ה"ח, פסק רבינו כרבי שמעון בשביעית שם, שאף אם נשתיר פחות מטפח הרי הוא כנטיעה - שם לענין שביעית, כיון שהוא נמוך מאד לאחר קציצה ונקרא נטיעה, דינו כנטיעה לגבי חרישה בשביעית, ואין עליו שם אילן. אבל לענין ערלה אין לחייב אלא-אם-כן היא נטיעה חדשה, ונטיעה חדשה - אינה. וראה בגליון הש"ס על ה'ירושלמי' שם, וב'חזון איש' להל' שמיטה שם.

21 יד. אֶחָד⁹⁷ הַנוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמְּבֹרֵךְ וְאֶחָד הַמְּרִיב -
22 חֵיב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁחְתָּהּ בִּד⁹⁸ אֶחָד מִן
23 הָאֵילָן וְהַכְּרִיכוֹ בְּאָרֶץ אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאֵילָן אַחֵר; אֲבָל
24 אִם מִתַּחַם⁹⁹ בִּד אֶחָד מִן הָאֵילָן הִזְקָן וְהַכְּרִיב בְּאָרֶץ
25 אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאֵילָן אַחֵר, וְעָקַר הַבִּד מֵעֶרְהָ בְּאֵילָן
26 הִזְקָן - הֲרִי זֶה פְּטוּר¹⁰⁰.

(97) כן הוא בראש השנה ט, ב: "תנו רבנן, אחד הנוטע ואחד המבריק (כופף את הזמורות בארץ ומכסהו בעפר והוא משריש בארץ) ואחר המרכיב (אילן בחבירו), שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (כלומר שנת ערלה)".
(98) ענף. (99) ערלה פ"א מ"ה: "סיפוק הגפנים, וסיפוק על גבי סיפוק, אף-על-פי שהבריק בארץ, מותר (כלומר, פטור מערלה)". ופירש רבינו שם: "הוא, שיקח אדם ענף מזו הגפן, וימתח אותו עד שייגיע בגפן אחרת, וירכיב קצתו בה. אפילו הטמינו בארץ, רצונו לומר, אפילו לקח הענף וטמנו בארץ. וסיפוק על גבי סיפוק הוא שירכיב קצת ענף זה האילן בזה האילן האחר, וקצץ ענף זה האילן בזה האילן, וכל זה הענין פטור מן הערלה. ואמר ב'ספרא': ונטעתם, פרט למבריק ולמרכיב וכו', מכאן אמרו, סיפוק הגפנים וכו',

(שנות אליהו' שם). וב'ספרא' (פ' קדושים פ"ג ה"ב) דרשו: "ונטעתם, פרט לנטוען גויים עד שלא באו לארץ. או יכול שאני מוציא את שנטעו גויים משבאו לארץ. תלמוד לומר, כל עץ, מכאן אמרו: (עד) [עת] שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע - פטור, נטעו אף-על-פי שלא כיבשו - חייב".

1 י. עוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁶⁹ שֶׁהִרְכִּיב אֵילָן מֵאֶכָל עַל גְּבִי אֵילָן
2 סֶרֶק⁷⁰ - חֵיב בְּעֶרְלָה⁷¹. וַיִּשְׁ72 לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים נָטַע⁷³
3 רְבָעִי. שָׁאֵם פֶּאֶ לְנֶהֱגָ74 בְּמַצּוֹה זֹ - הֲרִי הוּא קֹדֶשׁ
4 פְּנִטֵעַ רְבָעִי⁷⁵ שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(69) 'ירושלמי' שם. (70) אבל בסרק על מאכל, לא שייך ערלה, שהרי סרק אין לו פירות. (71) כמבואר להלן הי"ה, שהרכבה היא כנטיעה חדשה. והנה ב'ירושלמי' שם אמרו: "גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק, אף-על-פי שאין ישראל ראוי לעשות כן - חייב בערלה", ורבינו השמיט בהל' כלאים (פ"א ה"ה) ולא כתב איסור הרכבת אילן מאכל באילן סרק, בישראל, הנאמר ב'ירושלמי' שם, אלא הרכבת אילן סרק באילן מאכל, הנאמר ב'ירושלמי' כלאים (פ"א ה"ז), ואם דעתו להיתר בשני אלה, הרי שמה שכתב כאן "גוי" הוא לא דוקא, ולשון ה'ירושלמי' נקט. (72) תרומות פ"ג מ"ט, כחכמים ולא כרבי יהודה. (73) שם: "כרם רבעי". ושינה רבינו מלשון המשנה, כיון שפסק (למעלה פ"ט ה"א) "נטע רבעי". (74) ראה בפ"י מהל' מלכים ה"י. (75) שכל שהוא חייב בערלה, יש לו רבעי (למעלה ה"א).

5 יא. אֶחָד הַנוֹטֵעַ גִּרְעִינָה⁷⁶ אוֹ יַחְזוֹר⁷⁷ מִן הָאֵילָן, או
6 שֶׁעָקַר אֶת פֶּל הָאֵילָן מִמְּקוֹמוֹ⁷⁸ וְנָטְעוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר⁷⁹
7 - הֲרִי זֶה חֵיב בְּעֶרְלָה⁸⁰. וּמוֹנֶה מִשְׁעַת נְטִיעָתוֹ.
8 וְזַעֲזַע⁸¹ וְלֹא עָקַר⁸² וְאֶחָד בֶּן מֵלָא סְבִיבּוֹתָיו עֶפְר⁸³:
9 אִם יָכוֹל לַחֲיוֹת אֵלוֹ לֹא מֵלָא סְבִיבּוֹתָיו - הֲרִי זֶה
10 פְּטוּר⁸⁴; וְאִם לֹא - הֲרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָקַר וְנָטַע, וְחֵיב.

(76) גרעין. ומדובר בארצות החמות, שעושה פרי בתוך שלש שנים (רדב"ז). (77) ענף. וב'ספרא' שם: "אין לי אלא שנטע אגוז ושקד, נטע ייחור מנין, תלמוד לומר: כל עץ".
(78) ולא נשאר ממנו אפילו שורש אחד מחובר לקרקע, כבהלכה הסמוכה, וכשלא נשאר אתו הסלע, כדלהלן שם.
(79) צ"ע, הרי אף אם נטעו במקומו, חייב, כדלהלן. וראה ב'משנה ראשונה' ערלה פ"א מ"ג. (80) שהיא כנטיעה חדשה. (81) שם בסוף המשנה. (82) שאם עקרו, פשוט הוא שחייב בערלה, אם חזר ונטעו, כנ"ל. (83) כדי לכסות הבקעים שנוצרו מן הזעזוע. (84) שהרי הוא כאילו לא זעזעו כלל, אלא נטוע כשהיה.

11 יב. וְכַן⁸⁵ אֵילָן שֶׁנֶּעְקַר וְנִשְׁאָר מִמֶּנּוּ שָׂרֵשׁ אֶחָד,
12 אֲפִלּוּ בְּמַחֲט⁸⁶ שֶׁמִּלְפָּנָיו עָלָיו הָרוֹקְמִין אֶת הַשָּׁנִי,
13 וְהַחֲזִירוֹ לְמָקוֹמוֹ וְנָטְעוֹ - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל
14 לַחֲיוֹת⁸⁷. וְעָקַר⁸⁸ כֹּל וְנֶעְקַרְהָ הִסְלַע⁸⁹ שֶׁשָּׂרְשָׁיו בָּה
15 עֲמוֹ, וְחָזַר וְנָטְעוֹ בְּמָה שֶׁהוּא⁹⁰ בְּכָל הָאֲדָמָה
16 שֶׁסְּבִיבוֹת שָׂרְשָׁיו: אִם הָיָה יָכוֹל לַחֲיוֹת מֵאוֹתָהּ
17 אֲדָמָה אֵלוֹ לֹא נָטַע⁹¹ - הֲרִי הוּא כְּמוֹ שֶׁלֹּא נֶעְקַר⁹²;
18 וְאִם לֹא - חֵיב.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ו' כסלו - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהט"ו, שאף שגם לפני שנעקר היה האילן, אילן בפני עצמו, כיון שעתה הוא חי מן הבר, הרי הוא טפל לו, והבר הרי הוא כנטוע מחדש, כנ"ל שם. (118) שלש שנות ערלה.

15 יח. הרי"ף¹¹⁹ שְהִבְרִיךְ בַּד בְּאַרְצָא וְצִמָּח, וְהִבְרִיךְ בַּד
16 אֶחָד מִמָּה שֶׁצִּמָּח בְּאַרְצָא וְצִמָּח, וְחִזַּר וְהִבְרִיךְ מִן
17 הַשְּׁלִישִׁי, אֶפְלוּ הֵן [מֵאָה] מְעֵרִין זֶה בְּזֶה, הוֹאִיל
18 וְלֹא נִפְסְקוּ מִן הָעֵקֶר הָרִאשׁוֹן - הַכֹּל מֵתָר¹²⁰. וְאִם¹²¹
19 נִפְסְקָה עֵקֶר הָרִאשׁוֹן - מוֹנֶה לְכָל מַשְׁעָה שֶׁנִּפְסְקָה.

(119) שם. (120) ואין אומרים: כיון שרבים הם הברדים שהבריכו זה אחר זה, שוב לא יהיו טפלים לאילן, וימנה שנות ערלה אף קודם שנפסקו ממנו, אלא הכל מותר. (121) שם.

20 יט. אֵילָן¹²² הַיּוֹצֵא מִן הַגִּזְעַת¹²³ - פֶּטוּר מִן
21 הָעֶרְלָה¹²⁴; מִן הַשְּׁרָשִׁים - חֵיב¹²⁵. יִלְדָּה¹²⁶ פְּחוּתָהּ
22 מִטֶּפֶח¹²⁷ - חֵיבָתָהּ בְּעֶרְלָה כָּל שְׁנוֹתֶיהָ¹²⁸, מִפְּנֵי
23 שְׁנֵרְאִיתָ בְּנִטְיָעָה בַּת שְׁנֵתָהּ¹²⁹. בְּמָה דְּבָרִים
24 אֲמֹרִים¹³⁰? בְּנִטְיָעָה אַחַת¹³¹, או שְׁתֵּים כְּנָגֵד שְׁתֵּים
25 וְאַחַת יוֹצֵאָה זָנָב¹³²; אֲבָל אִם הָיָה הַכֶּרֶם כָּלוּ פְּחוּת
26 מִטֶּפֶח - הָרִי זֶה יֵשׁ לוֹ קוֹל¹³³, וּמוֹנִין פְּדִירָה שְׁמוֹנִין
27 לְשָׁאֵר הָאֵילָנוֹת.

(122) תוספתא ערלה (הובאה בבבא-מציעא קיט.), כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. (123) בבבא-בבא פב, א: "היכי דמי מן הגזע, והיכי דמי מן השרשין. אמר רבי יוחנן, כל שרואה פני חמה (היינו, כל האילן חוץ מן הקרקע - רשב"ם), זהו מן הגזע. ושאינו רואה פני חמה (היינו, מתחת לקרקע - שם) זהו מן השרשין", ומדובר באילן שכבר עברו עליו שנות ערלה, ונקצץ עד לקרקע. כנ"ל בהי"ג. (124) שכיון שהוא יוצא מן הגזע, הרי הוא כהמשך מן האילן הקודם, שכבר עברו עליו שנות ערלה, כנ"ל. (125) שהרי הוא כנטיעה חדשה, כנ"ל. (126) סוטה שם, בשם רבי אליעזר בן יעקב. (127) "שהיא שפלת" קומה, ולא תגבה לעולם עד טפח" (רש"י שם). (128) מדרבנן. אף שעברו עליה שנות הערלה (שם). (129) "והרואה שאוכלין פירותיה, אומר שפירות ערלה מותרין" (שם). (130) סוטה, שם. (131) בפני עצמה, או בתוך כרם. (132) שם: "והני מילי, שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב (שהוא כרם קטן - פ"ז מהל' כלאים ה"ז), אבל כולו כרם קלא אית ליה". ולפי פשוט דברי הגמרא הוכרח רש"י לפרש, שלמאן-דאמר כרם רבעי ולא נטע רבעי (ברכות לה). אין ערלה נוהגת אלא בכרם ולא בנטיעה אחת, אבל רבינו הוסיף וכתב: "במה דברים אמורים, בנטיעה אחת או שתים כנגד שתים וכו'", ולפי"ז מה שאמרו "שתים כנגד שתים", להשמיענו חידוש, שגם בכרם קטן יש איסור משום מראית העין, וכל-שכן בנטיעה אחת. (133) "הכל אומרים, כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקניה" (רש"י שם).

28 כ. נוֹטְעִין¹³⁴ יַחֲזִיר¹³⁵ שֶׁל עֶרְלָה¹³⁶, וְאֵין נוֹטְעִין
29 אֲגוּזִין¹³⁷ שֶׁל עֶרְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּרִי, וּפְרוֹת עֶרְלָה

מותר. וזו ההברכה וההרכבה שזכר ב'ספרא', שאין חייבין בערלה וכו'. אבל אם פסק ענף והרכיבו באילן או הטמינו בארץ, הרי זה חייב בערלה". וראה בר"ן לראש השנה שם, ובביאור הגר"א ליו"ד סי' רצד אות מת. (100) שכיון שהוא מחובר לאילן הזקן, אין זו נטיעה חדשה.

1 טו. גְּדִל¹⁰¹ זֶה הַיֵּלֶד¹⁰² שְהִבְרִיךְ וְעָשָׂה פְּרוֹת, וְאַחֵר
2 בֶּן פֶּסֶק עֵקֶרוֹ שֶׁהוּא מְעַרָה בְּאֵילָן הַזֶּקֶן - מוֹנֶה
3 מַשְׁעָה שֶׁנִּפְסְקָה¹⁰³. וְאוֹתָן הַפְּרוֹת - מְתָרִין, מִפְּנֵי
4 שֶׁגְּדִלָּהּ בְּהִתָּר¹⁰⁴. וְאִם¹⁰⁵ הִנִּיחַן אַחֵר שֶׁנִּפְסְקָה הָעֵקֶר
5 עַד שֶׁהוֹסִיפוּ בְּמֵאֲתָיִם¹⁰⁶ - הָרִי אֵלָיו אֲסוּרִין¹⁰⁷.

(101) ערלה שם: "וכן בריכה (ענף שהברין בקרקע) שנפסקה (מן האילן הזקן), והיא מלאה פירות". "וזהו חוזר על מאמרם בתחילת ההלכה מונה משעה שנפסקה" (פירוש המשנה, שם). (102) הבר שמתח מן האילן הזה, שכתבו רבינו בסוף ההלכה הקודמת. [וכן הוא נקרא בתורה (בראשית מט, כב) "בן פורת יוסף" - "ענף פורה וגו'", ראה ב'תורה שלמה' שם סי' רצב]. (103) אף-על-פי שלא נטעו עכשיו, כיון שעשאו על ידי פסיקה זו לאילן בפני עצמו, הרי הוא כנטיעה חדשה, וראה להלן בהי"ז. (104) בהיותם מחוברים לאילן הזקן. (105) שם. (106) כלומר, חלק אחד ממאתיים ממה שהיו הפירות בשעת פסיקת העיקר, וראה בפ"ה מהל' כלאים הכ"ב, כיצד משערין שיעור זה. (107) ואין אומרים: קמא קמא (ראשון, ראשון) בטיל. אבל בפחות ממאתיים לא נאסר, ראה בפט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ד, שזהו שיעור האוסר בערלה.

6 טז. יִלְדָּה¹⁰⁸ שֶׁסִּבְכָּה¹⁰⁹ בְּזִקְנָהּ¹¹⁰, וְהָיָה פְּרוֹת¹¹¹
7 בְּיִלְדָּה, אֶפְלוּ הוֹסִיפוּ¹¹² מֵאֲתָיִם¹¹³ - הָרִי אֵלָיו הַפְּרוֹת
8 שֶׁל יִלְדָּה אֲסוּרִין¹¹⁴, שְׁאֵין גְּדוּלֵי הָתֵר מַעְלִין אֶת
9 הָעֵקֶר הָאֲסוּרִי¹¹⁵.

(108) מימרא של רבי אבהו בשם רבי יוחנן בנדרים נו, ב. והכוונה שעדיין לא מלאו לה שלש שנים. (109) שהרכיבה. (110) שמלאו לה שלש שנים. (111) של ערלה. אבל אם לא היו בה פירות, בטילה היא לגבי הזקנה, ראה להלן. (112) הפירות שבילדה, לאחר שסיבכה. (113) כלומר, שעתה יש מאתיים כנגד מה שהיו הפירות בשעה שסיבכו את הילדה. (114) ואין הערלה מתבטלת במאתיים, כמו תמיד. ומה שאמר רבי אבהו בסוטה מג, ב: "ילדה שסיבכה בזקניה, בטלה ילדה בזקניה, ואין בה דין ערלה", המדובר שאין בילדה פירות כלל (ר"ן שם). (115) כיון שהוא עיקר. אבל בכל תערובת שאין עיקר וטפל שייך בה, מתבטלת הערלה באחד ממאתיים. וראה בפ"י מהל' מעשר הי"ז, ובפ"א מהל' תרומות הכ"א ובהערות.

10 יז. אֵילָן¹¹⁶ שְהִבְרִיךְ מִמְּנוּ בַּד בְּאַרְצָא, וְאַחֵר בֶּן עֵקֶר
11 הָאֵילָן כָּלוּ וְהָרִי הוּא חֵי מִן הַבַּד שְהִבְרִיךְ בְּאַרְצָא -
12 נִעְשָׂה אוֹתוֹ אֵילָן בְּאֵלֵי עֵמָה נָטַע, וְחֵיב בְּעֶרְלָה¹¹⁷.
13 וּמוֹנֶה¹¹⁸ לְאֵילָן וְלָמָּה שֶׁצִּמָּח מִן הַהִבְרָכָה מַשְׁעָה
14 שֶׁנִּעְקָר.

(116) ערלה פ"א מ"ה. (117) והחידוש כאן לגבי מה שכתב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

העבודה מהבכורות אשר להם היו ראויות תרומות ומעשרות כאמרו "ואטמא אותם במתנותם, בהעביר כל פטר רחם" וזהו וידוי מעשר שהזכירו רבותינו ז"ל. והוידוי הוא: לקרוא את פסוקי התורה בדברים: "בערתי הקודש מן הבית וגו' כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש". ואינו אומר הדרשות שבמעשר שני. (3) כלומר, מוציאים מרשותו: תרומות ומעשרות, ולקט שכחה ופאה - לכהנים, ללוויים, ולעניים, ומעשר שני ונטע רבעי הוא מבער על ידי זריקה לים או שריפה באש. (4) היינו מתנות כהונה ולווייה ועניים. ואף מעשר שני בכלל זה, שהוא מתנה לה' שנאמר "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קודש לה'", והוא ממון גבוה. (5) היינו תרומות ומעשרות ומתנות עניים, לאפוקי מתנות אחרות שבבמהה ושבאדם, שאין להן כל קשר עם הוידוי. (6) בלשון חכמים. (7) אף על פי שהוידוי הוא על ביעור כל המתנות שבזרע הארץ, קראוהו "וידוי מעשר", מפני שעיקר הוידוי הוא במעשר שני.

- ב. ואין מתוודין ודוי זה אלא אחר השנה שפירשין
בה מעשר עני; שְנָאֵמַר: פִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר וְאַמְרַתְּ¹³
לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּעֲרִיתִי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת.¹⁴
¹⁵

(8) כלומר, ברביעית ובשביעית שהן לאחר השנה השלישית והשישית, שהן שנות מעשר עני. (9) וגומר: "את כל מעשר תבואתך" וכו', היינו אף מעשר עני. (10) וזו היא מצוות וידוי מעשר.

- ג. אִמְתִּי מִתּוֹדִין? בְּמִנְחָה¹¹ בְּיוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל
פֶּסַח¹² שֶׁל רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית. שְנָאֵמַר: פִּי תִכְלֶה
לַעֲשֹׂר - בְּרִגְלִי שֶׁפֶל הַמַּעֲשָׂרוֹת פָּלִים בּוֹ¹³; וְאֵין
הַפֶּסַח¹⁴ מַגִּיעַ מִשְׁנֵה רְבִיעִית אֶלָּא כָּל¹⁵ פְּרוֹת
שְׁלִישִׁית נִתְעַשְּׂרוּ, בֵּין פְּרוֹת הָאֵילָן¹⁶ בֵּין פְּרוֹת
הָאֶרֶץ.¹⁷

(11) ואף על פי ש"כל היום כשר לוידוי" - איחרוהו לוידוי כל עוד שיכולים לאחרו. ואין לך זמן מאוחר ביום טוב אלא מנחה. (12) "ויתוודה ביום טוב ראשון של פסח - כדי שיהיה לו מה לוכל (=לאכול) ברגל (כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם נאכלים לבעלים, שאף על פי שכבר ביער מערב יום טוב, מותר להשאיר לעצמו לצורך סעודת יום טוב, ואינו יכול לומר "ביערתי הקודש מן הבית") ויתוודה בשחרית - עד כאן מצוה לאכול (כלומר, סעודת שחרית של יום טוב שהיא מצוה. אבל סעודה שלישית אינה ביום טוב, ולכן מתוודה במנחה)". (13) כלומר, כשהרגל בא כבר הספיק לעשר את כל הפירות של השנה הקודמת. (14) ירושלמי שם הלכה ג: "אימתי הוא מכלה לעשר את כל הפירות, בפסח של רביעית", והוא הדין של שישית בשביעית. (15) כלומר, כשכל. (16) לדעת רבינו גם פירות האילן מתעשרים מן התורה.

- ד. אֵין מִתּוֹדִין אֶלָּא בְּיוֹם¹⁷, וְכָל הַיּוֹם¹⁸ פֶּשֶׁר לְוִדּוֹי
הַמַּעֲשֹׂר. וּבֵין פִּגְמֵי הַבַּיִת וּבֵין שְׁלֹא פִּגְמֵי הַבַּיִת -
חֵיב לְבַעֵר וּלְהַתְּנוּתָם.¹⁹

- אֲסוּרִין בְּהִנָּא¹³⁸, כְּמוֹ שֶׁפִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אֲסוּרֵי
מֵאֲכָלוֹת¹³⁹. וְאִם עֶבֶר וְנִטְע¹⁴⁰ אֲגֹז שֶׁל עֶרְלָה - הֲרִי
הַצּוּמָח מִתְּרִי¹⁴¹ פֶּשֶׁאֲר הָאֵילָנוֹת¹⁴².

(134) ערלה פ"א מ"ט, ותוספתא שם. (135) ענף. (136) של אילן שעדיין לא מלאו לו שלש שנים. והטעם: "לפי שאינו אסור בהנאה אלא הפרי, לא העץ" (פירוש המשנה, שם). (137) פרי האגוז. (138) ואם יטע האגוז ויצמיח פירות, נמצא נהנה מן האגוז. וראה בעבודה זרה מט, א - תוספות ד"ה שאם נטע ב, ורש"י שם מה: ד"ה שאם נטע. (139) בפ"י ה"ט. (140) בעבודה זרה שם הסיקו, שאף לרבי יוסי, בדיעבד מותר, וראה ב'תוספות' שם ד"ה ואין, וב'תוספתא כפשוטה'. (141) אף באכילה. (142) וטעמו של דבר, כיון שזה וזה גורם מותר, כבסוף ההלכה הסמוכה.

- כא. וְכֵן¹⁴³ אֵין מְרַכִּיבִין פְּנִיּוֹת¹⁴⁴ שֶׁל עֶרְלָה
בְּדִקְלוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּפָרִי¹⁴⁵. עֶבֶר וְהַרְכִּיב - מִתְּרִי.
שֶׁפֶל דְּבָר¹⁴⁶ שֵׁשׁ לוֹ שְׁנֵי גוּרְמִין, אֶחָד אֲסוּר וְאֶחָד
מִתְּרִי - הֲרִי זֶה הַגֶּרֶם מִשְׁנֵיהֶם מִתְּרִי. לְפִיכָךְ, הַצּוּמָח
מִפְּרוֹת עֶרְלָה¹⁴⁷ - מִתְּרִי, שֶׁהֲרִי גֶרֶם לַצּוּמָח הַפְּרִי
הָאֲסוּר וְהָאֶרֶץ הַמִּתְּרִת.¹⁴⁸

(143) משנה ותוספתא שם. (144) "לולבי תמרים" (פירוש המשנה). (145) וב'ירושלמי' שם: "רבי יצחק שאל, מאן תנא אין מרכיבין כפניות של ערלה [ומתירן], רבי יוסי [הסובר בפ"א מ"ז, שסמדר אסור משום פרי]. ואף שרבינו פוסק שלא כרבי יוסי, אלא סמדר מותר, כנ"ל בפ"ט הי"ג, נראה שאין רבינו סובר כרבי יצחק שמשנתנו כרבי יוסי, אלא ככולי עלמא (ויש ב'ירושלמי' שם הסוברים כך). ואף שסמדר מותר בערלה, בהרכבה החמירו לכתחילה, שכוין שהדבר ניכר מאד, הרי הוא כנוטע ערלה ('מראה הפנים' שם). (146) עבודה זרה, שם. (147) כלומר, מאגוז שעבר ונטע, כסוף ההלכה הקודמת.

יום חמישי ז' כסלו ה'תשע"ט

פרק אחד עשרי

(1) יבאר מהו וידוי מעשר, ובאיזו שנה הוא הוידוי. ואם מתודה ביום או בלילה. ודין שאינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מהמתנות. וכיצד הוא עושה אם נשאר. שצריך להפריש כל המתנות על הסדר, ואח"כ תודה. נשרף טבלו או אם נתן מעשר ראשון לכהן אם מתודה. מי שאין לו אלא ביכורים או שאין לו אלא תרומה, אם הוא מתודה. פסוקי הוידוי.

- א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְהַתְּנוּתָם² לִפְנֵי יְיָ אַחֵר שְׁמוֹצִיאֵין³
כָּל הַמִּתְּנוֹת⁴ שֶׁבְּזֶרַע הָאֶרֶץ⁵. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא⁶ וְדוֹי
מַעֲשֹׂר⁷.

(2) כל הוידויים הם על החטא כמו "והתוודה אשר חטא עליה", "והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל", ואף כאן הוא מתוודה על כי בחטאינו ובעוונות אבותינו הוסרה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ז' כסלו - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קצא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנותנו לכהן - גם בשעת הביעור נותנו לכהן, ומעשר ראשון ומעשר עני של דמאי, שאף בתחילה אינו נותנם לכהן, גם בשעת הביעור אינו נותנם. (33) כלומר, אף שמצוות עשה להביא ביכורים למקדש, יכול לבערם בכל מקום כשמגיע זמן הביעור.

ט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁשׁוּרָף וּמִבְעָר³⁴? בְּשִׁנְשָׁאָרוֹ¹⁸
אֶצְלוֹ פְּרוֹת³⁵ שְׁאִינוֹ יָכוֹל לֵאכֹל כִּלְיָן קֶדֶם שְׁיַכְנֶס יוֹם¹⁹
טוֹב; אֲבָל אִם נִשְׂאָר תִּבְשִׁיל שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנִטַּע²⁰
רִבְעִי - אִינוֹ צָרִיךְ לִבְעֹר, שֶׁהַתִּבְשִׁיל כְּמִבְעָר³⁶. וְכֵן³⁷
יֵין וְתַבְלִין - הֲרִי הֵן כְּמִבְעָרִין³⁸.

(34) כלומר, שחייב לבער. (35) כשהם חיים ולא מבושלים.
(36) "לפי שאם יישאר ויששה (את התבשיל), יפסיד".
(37) ירושלמי שם: "הכל מודים בפת ושמן שהוא צריך לבער לצריך לומר, שפת שהתקשתה אפשר לרככה במים ולא נפסדה] בין ותבלין שהוא כמבוער. מה פליגין [=במה נחלקין בתבשיל". (38) שהיין אם יששה יחמיץ והתבלין, יפוג טעמו.

י. פְּרוֹת שֶׁלֹא הִגִּיעוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשֹׂרוֹת בְּשַׁעַת הַבְּעוּר³⁹ - אֵין מַעֲכִבִין אוֹתוֹ לְהַתְּנוּת, וְאִינוֹ חֵזֵב לִבְעֹרָן.

(39) כלומר, בערב יום טוב אחרון של פסח.

יא. מִי שֶׁהָיוּ פְּרוֹתָיו⁴⁰ רְחוּקִין מִמָּנוּ וְהִגִּיעַ יוֹם הַבְּעוּר - הֲרִי זֶה קוֹרָא שֵׁם⁴¹ לְמַתְנוֹת, וּמִזְכֶּה לָהֶן לִבְעֻלָּיהֶן עַל גַּב קֶרְקַע⁴² אוֹ לְמִי שְׂזוּכָה לָהֶן⁴³ לִבְעֻלָּיהֶן, וּמַתְנוֹה לְמַחֵר. שְׁנֵתִינָה הַמַּטְלָטְלִין עַל גַּבֵּי קֶרְקַע אֵינָה אֵלָא מַתְנָה שֵׁשִׁי בֶּה חִזּוּק⁴⁴. אֲבָל אִינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹת לָהֶם הַמַּעֲשֵׂר בְּחִלְפִין, מִפְּנֵי שֶׁנֶּרְאָה כְּמִכִּירָה, וְהַמַּעֲשֹׂרוֹת⁴⁵ וְהַתְּרוּמוֹת וְהַמַּתְנוֹת⁴⁶ - נֶאֱמָר בָּהֶן נִתְּנָה⁴⁷, לֹא מִכִּירָה.

(40) שהם טבל. (41) וצריך לציין מקום המתנות בכרי: "בצפנו או בדרומו". אבל בלי ציון מקום לא אמר כלום.
(42) בבבא מציעא יא: "אמר ליה ההוא מדרבנן, רבן גמליאל, מטלטלי אגב קרקע הקנה להם". (43) כמו שזיכה רבן גמליאל לעניים, ביד עקיבא בן יוסף. (44) כלומר, אף שהקרקע עצמה נקנית בכסף, והרי זה כמכר המתנות, אינן אלא מתנה אגב הקרקע, ולא נקנו יחד עם הקרקע תמורת הכסף. (45) מעשר ראשון, תרומה גדולה ותרומת מעשר. (46) מתנות עניים. (47) במעשרות: "נתתיו ללוי" "זה מעשר לוי". ובתרומות: "וגם נתתיו" "זו תרומה ותרומת מעשר". ובמתנות עניים: "ולגר ליתום ולא למנה" "זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה".

יב. וּמִנֵּיין שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְהַתְּנוּת עַד שְׁיֻצֵּיא כֹּל הַמַּתְנוֹת? שְׁנֶאֱמָר: בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַפִּית. הַקֹּדֶשׁ - זֶה מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנִטַּע רִבְעִי, הַקְּרִי קֹדֶשׁ. מִן הַפִּית - זו חֲלָה, שֶׁהִיא הַמַּתְנָה שֶׁל כֹּהֲנִים בְּפִית. נִתְּתִיו לְלֹאֵי - זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. וְגַם נִתְּתִיו - מִכְּלָל

(17) ולא בלילה. (18) משנה שם: "זה הכלל, דבר שמצוותו ביום, כשר כל היום". (19) אלא שבפני הבית מצוה להתוודות במקדש, שנאמר: לפני ה', וכיוון שאף בפני הבית, אם התוודה בכל מקום יצא, בדיעבד, לכן מתוודה אף שלא בפני הבית, שכיוון שאין לנו מקדש, הרי זה כדיעבד. ובירושלמי תענית פרק א הלכה ד: "חד בר נש הווה מפיק מעשרותיו כתיקנן (=שהוציא מעשרותיו כתיקנן), אמר ליה רבי מנא, קום אמור: ביערתי הקודש מן הבית". הרי שמתוודין אף שלא בפני הבית. והראב"ד חולק וסובר שאין וידוי מעשר אלא במקדש.

ה. וְדוּי זֶה²⁰ נֶאֱמָר בְּכָל לְשׁוֹן²¹; שְׁנֶאֱמָר: וְאִמְרַתְּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ - בְּכָל לְשׁוֹן שְׁאֵתָה אוֹמֵר. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמְרוֹ בְּפִנֵּי עַצְמוֹ²², וְאִם רָצוּ רַבִּים לְהַתְּנוּת בְּאֶחָד²³ - מִתְּוֹדִין.

(20) אבל וידוי בכורים אינו אלא בלשון הקודש.
(21) במשנה סוטה לב. "אלו נאמרין בכל לשון וכו', וידוי מעשר". ובגמרא שם: "מגלן, דכתיב, 'ואמרת לפני ד' אלוקיך ביערתי הקודש מן הבית', ויליף (=לומד) אמירה מסוטה, בכל לשון שהוא אומר". (22) ולא שיתוודו שניים בבת אחת, ולמד כן ממה שנאמרה כל הפרשה בלשון יחיד, ואולי מצא כן רבינו בדברי חכמינו ז"ל. (23) כלומר, אחד אומר וכולם שומעים.

ו. וּמִצְוַת²⁴ בְּמַקְדֶּשׁ, שְׁנֶאֱמָר: לִפְנֵי יְיָ; וְאִם הַתְּנוּה בְּכָל מְקוֹם²⁵ - יֻצֵּא²⁶.

(24) של הוידוי, לכתחילה. (25) אפילו בזמן הבית.
(26) למד כן רבינו, ממה שאמרו בירושלמי, שוידוי מעשר נוהג אף שלא בפני הבית, משמע שאף בזמן הבית יצא בדיעבד אם התוודה חוץ למקדש.

ז. אִינוֹ מִתְּנוּה עַד שֶׁלֹא יִשְׂאָר אֶצְלוֹ אַחַת מִן הַמַּתְנוֹת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר בְּדוּדֵי: בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַפִּית²⁷. וְעֵרֵב יוֹם טוֹב הָאֶחָד²⁸ הִיָּה הַבְּעוּר²⁹, וּלְמַחֵר מִתְּוֹדִין.

(27) ואם נשתיירו בידו מתנות, הרי הוא משקר. (28) של פסח. (29) ואינו מבער ביום טוב עצמו, שאם עדיין לא הפריש אסור להפריש בחג.

ח. הַיֵּצֵד הוּא עוֹשֶׂה? אִם נִשְׂאָר אֶצְלוֹ תְּרוּמָה וְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר - נִתְּנָה לִכְהֵן; מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - נִתְּנוֹ לְלֹאֵי³⁰; מַעֲשֵׂר עֲנִי - נִתְּנוֹ לְעֲנִיִּים. נִשְׂאָרוֹ אֶצְלוֹ פְּרוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁל וְדָאִי אוֹ נִטַּע רִבְעִי אוֹ מַעֲוֹת פְּדִיתָן³¹ - הֲרִי זֶה מִבְּעֹרֵן וּמִשְׁלִיךְ לַיִם אוֹ שׁוֹרֵף. נִשְׂאָר אֶצְלוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁל דְּמָאִי - אִינוֹ חֵזֵב לִבְעֹר³². נִשְׂאָר אֶצְלוֹ בְּכוֹרִים - הֲרִי הֵן מִתְּבַעְרִין בְּכָל מְקוֹם³³.

(30) שלא קנס עזרא, שלא יתנו ללויים מעשר ראשון, אלא בזמנו. (31) כלומר, מעת שחילל עליהן מעשר שני או נטע רבעי. (32) דמאי פרק א משנה ב: "הדמאי וכו' ואין לו ביעור. והמדובר שם במעשר שני, ותרומת מעשר של דמאי

מִלְכָּרְכֹו⁶² וּמִלְהֲזָפִיר שְׁמוֹ⁶³ עָלָיו⁶⁴. לֹא אֶכְלֹתִי בְּאֵנִי
מִמֶּנּוּ. הָא אִם אֶכְלוּ בְּאֵנִינָה - אֵינוּ מִתּוֹדָה⁶⁵. וְלֹא
בְּעֲרֵתִי מִמֶּנּוּ בְּטָמָא. הָא אִם הִפְרִישׁוּ בְּטָמָא⁶⁶ -
אֵינוּ מִתּוֹדָה. וְלֹא נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לָמֶת - שְׁלֹא לָקַח
מִמֶּנּוּ אֲרוֹן וְתַכְרִיכִין, וְלֹא נִתְּנוּ לְאוֹנְגִים אֲחֵרִים⁶⁷.
שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵי - שְׁהִיבֵאוּ לְבֵית הַבְּחִירָה⁶⁸.
עֲשִׂיתִי כִכָּל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי - שְׁשִׁמַּח⁶⁹ וְשִׁמַּח בּוֹ⁷⁰;
שְׁנַאֲמַר: וְשִׁמַּחְתָּ כִכָּל הַטּוֹב.

(61) ולא היה לו לשכות, ולפיכך קרוב הוא להיות פושע.
(62) יש אומרים כי הכוונה לברכת המזון שלאחר המזון,
שהיא מן התורה. (63) וכן מלכותו של הקב"ה, שכל ברכה
שאינן בה הזכרת השם ומלכותו, אינה ברכה. (64) על
הפירות שאכל, כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם לבעלים.
ומכיוון שלא נאמר כאן שאם עבר עליהם אינו מתוודה,
נראה שאינם מעכבים את הוידוי, לפי שבכל אלה אין
תרומתו תרומה ואין מעשרותיו מעשר, ואם כן לא קלקל
במתנות עצמם כלום. (65) כיוון שקלקל במתנה עצמה,
שאיננה שלא כדין. (66) [בתוספתא שם, הלכה כד: "דבר
אחר [ביערי הקודש מן הבית], כיוון שהפרשתו מן הבית
אין אתה זקוק לו", וכוונת התוספתא, שהפרשתו מן הבית
זו ביעורו. וזו כוונת המשנה כאן, שכיוון שהפרישן מן הבית
ונתן המתנות למי שחייב לתיתן, או שנתן מעשר שני
לחבירו קודם זמן הביעור, והמתנות היו טמאות, או שהיו
טהורות וימצאם הטמא, ונמצא שיאכלו המתנות בטומאה
והמפרישן מן הבית הוא שגרם לזה]. (67) שאם נתן להם,
הרי הכשילם באכילה באיננות. ולא נאמר כאן אם עבר מה
דינו: אם מתוודה או לא. (68) כלומר, הביכורים. אבל
מעשר שני, דיו אם הביאו לפניו מן החומה. (69) בין
במעשר שני שנאמר בו "ושמחת אתה וביתך" ובין
בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב".
(70) בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב וגו' אתה
והלוי והגר אשר בקרבך".

טז. הַשְּׂקִיפָה מִמַּעַן קִדְשָׁךְ מִן הַשָּׁמַיִם, עַד פְּאֶשֶׁר
נִשְׁפָּעֶת לְאַבְתִּינוּ אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ - זֹו בְּקִשָּׁה
שִׁיתָן⁷¹ טַעַם בְּפִרוֹת⁷².

(71) הקב"ה. (72) "עניינו, שיהיו שמנות וטובות הטעם.
וזה הדרש שהוא דורש בכאן [במשנה] זו הפרשה מלה
במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת הוידוי, אבל יודיענו
בכאן על דרך הפירוש ענייני זאת הפרשה, אבל בשעת
הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שניתנה על
ידי הנביא [משה רבינו]". וצריך עיון למה השמיט רבינו
יתר הבקשות שנזכרו במשנה שם "וברך את עמך ישראל
בבנים ובבנות וכו' בטל ומטר ובולדות בהמה" (רדב"י).

יז. יִשְׁאָרָל וּמִמְזֵרִים⁷³ - מִתּוֹדִים, אֶבֶל לֹא גֵרִים
וְעֲבָדִים מְשֻׁחָרִים; מִפְּנֵי שְׁאִין לָהֶם חֶלֶק בְּאֶרֶץ,
וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּ לָנוּ. כִּהְיִים
וְלוֹוִיִּים - מִתּוֹדִים; שְׁאֵף עַל פִּי שְׁלֹו נָטְלוּ חֶלֶק
בְּאֶרֶץ, יֵשׁ לָהֶם עָרֵי מִגְרָשׁ.

שְׁקִדְמָתוֹ מִתְּנָה אַחֲרָת⁴⁸, וְהִיא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה
וְתְרוּמַת מַעֲשֶׁר⁴⁹. לָגֵר לֵיתוֹם וְלֶאֱלֻמָּנָה - זֶה מַעֲשֶׁר
עֲנִי⁵⁰ וְלָקֹט שְׁכָחָה וּפְאָה⁵¹. אָף עַל פִּי שְׁאִין לָקֹט
שְׁכָחָה וּפְאָה מִעֲכָבִין אֶת הַיְדוּדִי⁵².

(48) "ואמרו: וגם נתתיו ללוי, יורה על מעלה שניה קדמה
לו [למעשר ראשון], לפי שמלת "וגם" אצלם, תוספת, כמו
הנוסף עליו". (49) אין הכוונה לומר ש"וגם נתתיו" מדבר
על תרומת מעשר, שהרי אף על פי שבדיעבד חלה הפרשת
תרומת מעשר לפני הפרשת מעשר ראשון, אבל הרי
לכתחילה אין לעשות כן, אלא הכוונה שלמדים תרומת
מעשר מתרומה גדולה. (50) [המתחלק בתוך הבית.
אבל מעשר עני המתחלק בגורן אינו בכלל פסוק זה.
(51) [אף על פי שאין בהם מצוות נתינה, שהרי "עזיבה"
נאמר בהם - נראה שחכמים תקנו כן למצוה לכתחילה, שלא
יתוודה עד שיקיים גם מצוות אלו. ואם כן גם מעשר עני
המתחלק בגורן, שגם בו לא נאמרה נתינה אלא עזיבה אף
הוא בכלל זה, מדרבנן]. (52) כיוון שלא נאמרה "נתינה",
אלא "עזיבה" ולכן אינם בכלל "וגם נתתיו", האמור בפרשת
הוידוי.

יג. וְצִרִיף לְהַפְרִישׁ הַמִּתְּנוֹת עַל הַסֵּדֶר וְאַחֲרֵי כֵן
יְתוֹדָה. שְׁנַאֲמַר: כִכָּל מַעֲוֹתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי; הָא אִם
הִקְדִּים מַעֲשֶׁר שְׁנִי לְרֵאשׁוֹן⁵³ - אֵינוּ יָכוֹל
לְהִתְּנוּדוֹת⁵⁴. נִשְׁרָף טָבֵלוֹ - אֵינוּ יָכוֹל לְהִתְּנוּדוֹת,
שֶׁהָרִי לֹא הִפְרִישׁ מִתְּנוֹת וְלֹא נִתְּנָן לְבַעֲלֵיהֶן. וּבִזְמַן
שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין מַעֲשֶׁר רֵאשׁוֹן לְכֹהֲנִים⁵⁵ - לֹא הָיוּ
מִתּוֹדִין; שְׁנַאֲמַר: וְגַם נִתְּתִיו לְלוֹי⁵⁶.

(53) שעבר על לא תעשה. (54) שאינו יכול לומר: "עשיתי
ככל אשר צויתני". (55) היינו בזמנו של עזרא.
(56) שהרי הוא נותנו לכהן.

יד. מִי שְׁאִין לוֹ אֶלָּא מַעֲשֶׁר שְׁנִי בְּלֶבֶד - מִתּוֹדָה;
שְׁעָקָר הַיְדוּדִי בְּמַעֲשֶׁר הוּא⁵⁷. וְכֵן אִם לֹא הָיָה לוֹ
אֶלָּא בִּפְּנוּרִים בְּלֶבֶד - מִתּוֹדָה⁵⁸; שְׁנַאֲמַר: בְּעֲרֵתִי
הַקֹּדֶשׁ - הַקֹּדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן⁵⁹, שֶׁהוּא הַבִּפְּנוּרִים. אֶבֶל מִי
שְׁאִין לוֹ אֶלָּא תְּרוּמָה בְּפָנֵי עַצְמָה - אֵינוּ מִתּוֹדָה;
שְׁאִין הַתְּרוּמָה טְעוּנָה וְדוּי אֶלָּא בְּכָלֵל שְׁאָר
הַמִּתְּנוֹת⁶⁰.

(57) ששורפין אותו, ולשון "ביערת", שייך בו יותר מכולן.
(58) שאף ביכורים מתבערים. (59) שהביכורים מפרישים
אותם תחילה לכל. (60) ונראה שאף אם היה לו מעשר
ראשון לבד אינו מתוודה. וטעם הדבר, שכל המתנות נותנן
לבעליהם ואינו מבערם, ואינו יכול לומר עליהן "ביערת
הקודש מן הבית".

טו. לֹא עֲבָרְתִי מִמַּעֲוֹתֶיךָ - שְׁלֹא הִפְרִישׁ מִמֶּיִן עַל
שְׁאִינוֹ מִיֵּנוּ, וְלֹא מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמִּחְבֵּר, וְלֹא מִן
הַמִּחְבֵּר עַל הַתְּלוּשׁ, וְלֹא מִן הַחֲדָשׁ עַל הַיֶּשֶׁן, וְלֹא
מִן הַיֶּשֶׁן עַל הַחֲדָשׁ. וְלֹא שְׁכָחְתִּי - שְׁלֹא שְׁכַחְתִּי⁶¹

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי ח' כסלו - ספר זרעים - הלכות ביכורים קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו לעבוד עבודה. ומקור הדבר, מהברייתא הנ"ל, שהקשו ממנה על רב חסדא. (7) כרב חסדא הנ"ל.

ב. וְכָל הָאוֹכֵל מִתְּנֵה שְׂשִׁישׁ בֶּה קִדְּשָׁה⁸ - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר⁵ קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשָׁתוֹ שֶׁל אֱהֲרֹן וְצִנְנוּ לְאֹכֵל כֶּךָ וְכָךְ.⁶

(8) כמו תרומה וחלה שהן קודש (פ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ולהלן הלכה ו). אבל לא ראשית הגז וכיוצא בה, שאינם קרויים קודש (להלן הלכות ו"ז), שאכילתן מצוה, ראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכה כב, ובפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א ואילך.

ג. שְׂמֹנֶה⁹ מִתְּנוֹת מֵהֶם¹⁰ - אֵין אוֹכְלִים אוֹתָן⁷ הַפְּהִיגִים אֲלָא בְּמִקְדָּשׁ¹¹ לְפָנִים מִחוּמַת הָעֶזְרָה¹². וְחֻמֶּשׁ¹³ מִתְּנוֹת - אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן אֲלָא בִּירוּשָׁלַם⁹ לְפָנִים מִחוּמַת הָעִיר¹⁴. וְחֻמֶּשׁ¹⁵ מִתְּנוֹת - אֵין זֹכִין בָּהֶן¹⁶ מִן הַתּוֹרָה¹⁷ אֲלָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד. וְחֻמֶּשׁ¹⁸ מִתְּנוֹת - זֹכִין בָּהֶן בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בַּחוּצָה לְאֶרֶץ. וּמִתְּנָה אַחַת¹⁹ - זֹכִין בֶּה מִן הַמִּקְדָּשׁ.¹³

(9) בתוספתא שם, חלקן את המתנות באופן אחר, וכתבו רבינו להלן בהלכה יב. (10) מכ"ד המתנות הנ"ל. (11) ולא בכל העיר. (12) עזרת ישראל ולא עזרת נשים. וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, שלכתחילה אין לאכול בהיכל. (13) ראה להלן בהלכה ה. (14) והחלונות ועובי החומה - כלפנים (הלכות מעשה הקרבנות שם סוף הלכה ה). (15) ראה להלן הלכה ו. (16) הכהנים. (17) דקדק לכתוב "מן התורה", משום תרומה ותרומת מעשר וחלה, שהן מחמש המתנות הנ"ל (להלן שם), ונוהגות מדרבנן אף בחוצה לארץ, ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכות ד"ו. (18) ראה להלן הלכה ז. (19) ראה להלן הלכה ח.

ד. מֵה הֵן הַשְּׂמֹנֶה שְׂאִין נֹאכְלִין אֲלָא בְּמִקְדָּשׁ? בְּשֵׁר הַחֲטָא, אֶחָד חֲטָא הָעוֹף וְאֶחָד חֲטָא הַבְּהֵמָה²⁰; וּבְשֵׁר הָאָשָׁם, בֵּין תְּלוּי בֵּין וְדֹאִי²¹; וּבְחֵי שְׁלָמִי צִבּוּר²²; וּמוֹתֵר הָעֶמּוּר²³; וְשִׁירֵי מִנְחֹת²⁴ יִשְׂרָאֵל²⁵; וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם²⁶; וְלֶחֶם הַפָּנִים²⁷; וְלֵג שְׂמֹן²⁸ שֶׁל מִצְרֵעַ. אֵלוֹ אֵינָן נֹאכְלִין אֲלָא בְּמִקְדָּשׁ.²⁰

(20) כן הוא בתוספתא שם, ובספרי לפרשת קרח (לבמדבר יח, כ). אבל להלן בהלכה יג מנאן בשתיים. (21) כנ"ל. (22) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, ובפ"י שם סוף הלכה ג. (23) כלומר, הנשאר לאחר הקמיצה וההקטרה, וראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה יב. (24) הנשאר אחר הקמיצה וההקטרה, כנ"ל. (25) אבל מנחת כהנים אינה נקמצת, אלא נשרפת כולה (פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט). (26) ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה ט. (27) שם פ"ד הלכה ט. (28) ראה בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג.

ה. וּמֵה הֵן הַחֻמֶּשׁ שְׂאִין נֹאכְלִין אֲלָא בִּירוּשָׁלַם? חֲזָה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים²⁹; וְהַמוֹרֶם מִן הַתּוֹרָה; וְהַמִּזְבֵּחַ

(73) נראה שהחידוש כאן, שלא נאמר כיוון שאין הוא זרע כשר, אין הוא בכלל הכתוב: "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריוך", שדרשו בו: "זרע המיוחס אחריו", אלא הרי הוא כבנו לכל דבר.

סֵלְקוּ לָהּ הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנִטְע רִבְעִי

יום שישי ח' כסלו ה'תשע"ט

הַלְכוֹת בְּפוּרִים עִם שְׂאֵר מִתְּנוֹת כֶּהֱנָה שְׂבִיבּוּלִין

יֵשׁ בְּכָלֶלן תִּשְׁעַ מִצְוֹת. שְׂמֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פָּרְטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בְּפוּרִים וּלְהַעֲלוֹתָן בְּמִקְדָּשׁ. (ב) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַכֹּהֵן בְּפוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַם. (ג) לְקֹרֹת עֲלֵיהֶן. (ד) לְהַפְרִישׁ חֲלָה לַכֹּהֵן. (ה) לָתֵת לַכֹּהֵן זֶרֶע וּלְחִיטִים וְקֶבֶה. (ו) לָתֵן לוֹ רֹאשִׁית הַגִּז. (ז) לְפָדוֹת בְּכוֹר הַבֶּן וְלָתֵן פְּדִיוֹנוֹ לַכֹּהֵן. (ח) לְפָדוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלָתֵן פְּדִיוֹנוֹ לַכֹּהֵן. (ט) לְעֹרֵף פֶּטֶר חֲמוֹר אִם לֹא רָצָה לְפָדוֹתוֹ.

וּבְאִוָּר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרֵק רִאשׁוֹן

(1) יבאר שכ"ד מתנות ניתנו לכהנים. והכהן שאינו מודה בהן. והאוכל מהן מאי מברך.

א. עֲשִׂירִים¹ וָאַרְבַּע מִתְּנוֹת נִתְּנוּ לַכֹּהֲנִים, וְכָלֶן מִפְּרִשִׁין בַּתּוֹרָה², וְעַל פֶּלֶן נִכְרְתָה בְּרִית לְאַהֲרֹן⁴. וְכָל כֹּהֵן⁵ שְׂאִינוֹ מוֹדָה בָּהֶן - אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכֹּהֲנִים⁶, וְאֵין נֹתְנִין לוֹ מִתְּנָה מֵהֶן⁷.

(2) תוספתא חלה פ"ב הלכה ח, הובאה בחולין קלג: ובבבא קמא קי: והקדים רבינו פרק זה, כדי ליתן טעם מדוע כתב הלכות ביכורים וחלה ומתנות וראשית הגז ופדיון הבן ופטר חמור, כאחד (רדב"ז). (3) בתוספתא שם: "עשרים וארבע מתנות כהונה לאהרן ובניו בכלל ובפרט ובבבא מלח". "בכלל" היינו שנתפרשו בתורה בכללן, שנאמר (במדבר יח, ח) "לכל קדשי בני ישראל, לך נתתים". "ובפרט", היינו שכל מתנה ומתנה נתפרשה בתורה (תוספתא כפשוטה שם, בשם רב חנינאי גאון). (4) כמו שנאמר (שם, יט) "כל תרומות הקדשים וגו' ברית מלח עולם היא". (5) בחולין קלב: "ואמר רב חסדא, כ"ד מתנות כהונה, כל כהן שאינו בקי בהן, אין נותנין לו מתנה. ולא מילתא היא. דתניא, וכו' וכל כהן שאינו מודה בה (בעבודה), אין לו חלק בכהונה. טעמא, דאינו מודה בה, הא מודה בה אף-על-גב דאינו בקי בהן (וקשה לרב חסדא שתלה הדבר בבקיות במתנות)". ומדברי הגמרא נראה, שלא היה קשה לרב חסדא אלא משום שתלה הדבר בבקיות, כנ"ל, אבל אם היה רב חסדא אומר, כ"ד מתנות כל שאינו מודה בהן אין נותנין לו מתנה, לא היה קשה כלום. הרי שלא רק מי שאינו מודה בעבודה, אין לו חלק בכהונה, אלא אף מי שאינו מודה במתנות. וראה בכסף-משנה ובמעשה-דוקת. (6) כלומר, אין נותנים

ובהלכות גזילה שם ראש הלכה ח, ובהלכות ערכין שם הלכה ה.

ח. והמתנה שזוכין בה מן המקדש⁴⁷ הוא עורות העולות⁴⁸. והוא הדין לשאר עורות קדשי הקדשים - פלן לפניהם⁴⁹.

(47) כלומר, שאין הישראל נותן לכהן, אלא נוטלין חלקם מן המקדש. (48) שהן קדשי קדשים. (49) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יט.

ט. השמנה מתנות⁵⁰ שאינן נאכלין אלא במקדש - פלן קדשי קדשים הן, ואינן נאכלים אלא לזכרי כהנה, כמו שיתבאר במקומו⁵¹. ובהן נאמר: כל זכר בפניהם יאכל אתה⁵² וגומר.

(50) הנ"ל בהלכה ד. (51) ראה הלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ג. פ"ט ה"א, פ"י ה"ג, ופ"ב ה"ג. (52) צ"ל: אותה.

י. החמש שפירושלים⁵³ - הן קדשים קלים, ונאכלין לזכרים ולנקבות⁵⁴. ובהן נאמר: לך נתתם ולבניך ולבנותיך אתה לחק עולם⁵⁵. ואף על פי כן, אין נתנין אלא לזכרי כהנה, שהרי לאנשי משמר הן⁵⁶. והבכור⁵⁷ - מקריבין חלבו ודמו, ואין מקריבו אלא איש⁵⁸. וכן עורות קדשי הקדשים⁵⁹, ושדה אחזה⁶⁰, והתרומים⁶¹, וגזל הגר⁶² - אין זוכין בהן אלא אנשי משמר, כמו שיתבאר⁶³. וכן פדיון הבהן - לזכרי כהנה; שפן נאמר בו: ונתת הפסך לאהרן ולבניו⁶⁴. ופטר חמור - לזכרי כהנה; שדין הבכורות פלן שנה⁶⁵: לזכרים ולא לנקבות.

(53) הנ"ל בהלכה ה. (54) ראה בפ"י שם הלכות ד"ה. (55) פסוק זה נאמר בחזה ושוק של שלמים (שם הלכה ד). ובמזבח מתודה ואיל נזיר נאמר (במדבר יח, יט) "כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך" (שם הלכה ד). ובבכור נאמר (שם, יז"ח) "אך בכור שור וגו' ובשרם יהיה לך, כחזה התנופה וכשוק הימין" (שם הלכה ה). ובביכורים נאמר (שם, יג) "ביכורי כל אשר בארצם וגו' כל טהור בביתך יאכלנו" ו"כל טהור" לרבות אשתו, ראה מנחות פד: (56) כמפורש להלן פ"ג הלכה א, וכן הוא במשנה סוף ביכורים: "נותנין אותם לאנשי משמר, והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש", והם נותנים אותם גם לנשים. וראה בחזון איש. (57) שאינו ניתן לאנשי משמר (פ"א מהלכות בכורות הלכה טו). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד משנה ט. (58) ולכן נותנים את הבכור לזכרי כהונה בלבד, והללו אם ירצו יתנוהו לכהנות לאכלו (רדב"ז). (59) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יט"כ. (60) ירושלמי חלה פ"ד הלכה ד. וראה בפ"ד מהלכות ערכין הלכה כד. (61) ירושלמי שם, והלכות ערכין שם. (62) ראה בפ"ב מהלכות גזילה הלכה ה. (63) במקומות הנ"ל. (64) ובחולין קלב. "אמר ליה רבי: מטונך, אהרן ובניו כתובין בפרשה (ולכן רק מנחת כהן קרבה כולה, אבל מנחת כהנת נאכלת)". וכדעת רבינו כן

1 והמזרם מאיל נזיר³⁰; ובכור בהמה טהורה³¹;
2 והבכורים³². אלו אינן נאכלין אלא פירושלים.

(29) ראה בפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ד"ה. (30) הלכות מעשה הקרבנות שם. (31) ראה בפ"א מהלכות בכורות הלכה ב. (32) להלן פ"ג הלכה ג.

3 ו. ומה הן החמש שבארץ ישראל? התרומה, ותרומת מעשר, והחלה³³. ושלישתן קדש³⁴.
4 וראשית הגז³⁵, ושדה אחזה³⁶. ושניהן חלין³⁷.
5 אלו אינן זוכין בהן מן התורה אלא בארץ ישראל³⁸. ואין אוכלין תרומות וחלות של ארץ ישראל אלא בארץ ישראל³⁹.

(33) שנקראת תרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. (34) ראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ופ"טו שם הלכה כ. (35) להלן פ"י הלכה א. (36) ראה בפ"ד מהלכות ערכין, הלכות א"ב, יט. (37) שדה אחזה חולין הוא, שהרי הכהנים פודין אותו (שם הלכה יט). ולענין ראשית הגז, ראה להלן פ"י הלכה יז. (38) ראה למעלה בהלכה ג. (39) ולא בחוצה לארץ, שכשיצאו לשם - נטמאו מיד (פ"ב מהלכות תרומות הלכה יז).

9 ז. ומה הן החמש שזוכין בהן הפניהם בכל מקום⁴⁰? המתנות⁴¹, ופדיון הבהן⁴², ופטר חמור⁴³, וגזל הגר⁴⁴, והתרומים⁴⁵. וחמשותף חלין לכל דבר⁴⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

על פי פשט משמע, שגדר פדיון פטר חמור הוא שפודין את החמור מן הכהן, היינו שפטר חמור שייך לכהן מיד כשנולד, כדמוכח מפשטות הכתובים בפרשת קורח "כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך..". אלא שאח"כ ממעט הכתוב פטר אדם ופטר בהמה שהם עצמם אינם ניתנים לכהן אלא רק פדיונם. ונמצא שגדר פטר חמור הוא פדיית החמור מיד הכהן ששייך לו מיד כשנולד, וכ"כ במהרי"ט אלגאזי. אבל בצפע"נ הל' כלאיים (יט, ד) כתב: "דמצות מתנות כהונה לא חל רק לאחר פדיון".

ואולי זהו דיוק לשון הרמב"ם כאן "החמש שזוכין בהן הכהנים בכל מקום כו" ופדיון הבהן ופטר חמור" ולא נקט "פדיון פטר חמור", כי גדר מתנות כהונה הוא שחל על פטר חמור עצמו (אלא שחייבים לפדות אותו מיד הכהן).

(על"פ לקו"ש חלק ל"ז עמוד 63 והערה 39 ושו"ג)

(40) בין בארץ בין בחוץ-לארץ. (41) זרוע לחיים וקיבה שנותן כל זוכה בהמה טהורה. והן הנקראות בכל מקום מתנות (להלן פ"ט הלכה א). (42) להלן פ"א. ומצות פדיון הבהן נוגעת אף בחוץ-לארץ (להלן פ"ב הלכה א). (43) להלן שם. (44) ראה בפ"ח מהלכות גזילה, מההלכה ה ואילך. (45) כלומר, חרמי כהנים. וראה בפ"ו מהלכות ערכין, מהלכה ד ואילך. (46) ראה להלן פ"ט הלכה כ,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ט' כסלו - ספר זרעים - הלכות ביכורים קצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 המורמת מאיל נזיר עם הלחם המורם עמה⁸¹ עם
24 חזה ושוק⁸². הואיל⁸³ ושלשתן⁸⁴ שלמים הן, חשוב
25 המורם מהם⁸⁵ מתנה אחת.

(79 כלומר, עם החזה והשוק. (80 זבח השלמים. ופיסקא
זו איננה בדפוס רומי, אבל ישנה בדפוסים ראשונים.
(81 עם הזרוע. (82 המורמים עם הזרוע, מאיל הנזיר.
(83 כן הוא בחולין שם: "כיון דמיינן להדרי, חשיב להו
כחדא". (84 שלמים, תודה ואיל נזיר. (85 משלמים,
ותודה, ואיל נזיר.

26 טז. כל המתנות שהן תלויות בקרבנות - תבאר כל
27 אחת ואחת במקומה בהלכות קרבנות⁸⁶. וכן גזל
28 הגר יתבאר בהלכות גזלה⁸⁷. וכבר בארנו דין שדה
29 אחזה ודין החרמים בהלכות ערכין, ודין תרומה
30 ותרומת מעשר - בהלכות תרומות. ובהלכות אלו
31 אבאר משפטי המתנות שאין תלוין בקרבנות, והן:
32 הבכורים, והחלה⁸⁸, והמתנות⁸⁹, וראשית הגז⁹⁰,
33 ופדיון הבן⁹¹, ופטר חמור⁹².

(86 פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות גה. (87 פרק ח
הלכה ה ואילך. (88 להלן פרק ה ואילך. (89 להלן פרק
ט. (90 להלן פרק י. (91 להלן פרק יא. (92 להלן פרק
יב.

יום ש"ק ט' כסלו ה'תשע"ט

פרק שיני

(1 יבאר שמצות עשה להביא ביכורים למקדש, והיכן
נוהגין. אין מביאין ביכורים אלא משבעת המינין. ואם
מביאין אותה משקין. אימתי מביאין הביכורים. ואם מביאין
מן הישן על החדש או להיפך. הגדל בעצין נקוב והנוטע
אילן לתוך שדהו והבריכו לתוך שדה חבירו. האריסין ובעלי
זרוע שאונסין ולוקחין הארצות בפחות. הקונה אילן בתוך
שדה חבירו או הלוקח פירות תלושין ולקח הקרקע. המוכר
שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו. ואשרה שביטלה. הביכורים
אם יש להן שיעור מן התורה. הפריש ביכוריו והוסיף
עליהן. וכיצד מפרישין הביכורים אם נטמאו הפירות כולם.
ואם הפריש ביכוריו ונמוחו או נבוזו. המפריש ביכוריו
להעלותן בידו לירושלים.

34 א. מצות עשה להביא בכורים למקדש, ואינם
35 נוהגין אלא בפני הבית² ובארץ ישראל בלבד³;
36 שנאמר: ראשית בכורי אדמתך⁴ תביא בית יי
37 אלהיך⁵. ומביאין⁶ בכורים של דבריהם⁷ מערי סחון
38 ועזה⁸ ומסוריא⁹; שהקונה¹⁰ בסוריא - קונה
39 בירושלים¹¹. [אבל¹² עמון ומואב¹³ וקבל¹⁴, אף על
40 פי שהן חביבין בתרומה ובמעשרות מדבריהם¹⁵ - אין
41 מביאין¹⁶ מהן בכורים¹⁷. ואם הביא בכורים מחוץ
42 לארץ - אינן בכורים¹⁸.

(2 שקלים פ"ח מ"ח, ותוספתא שם פ"ג, וספרי פרשת

דעת הרא"ש והרשב"א (משנה-למלך), אבל התוספות
בפסחים מט: ד"ה אמר ובעוד מקומות, חולקים וסוברים
שפדיון הבן ניתן אף לכהנות. (65) כן הוא בבכורות ד.
שבכור בהמה טמאה הוקשה לבכור אדם.

1 יא. הנה למדת, שהמתנות שנתנין לנקבות כזכרים
2 - חמש מתנות: תרומה, ותרומת מעשר⁶⁶, וחלה⁶⁷,
3 ומתנות בהמה⁶⁸, וראשית הגז⁶⁹. ומניין אתה אומר
4 שראשית הגז נתנת לכהנות? שנאמר: ראשית דגנך
5 תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו; מה
6 ראשית דגן נתנת לנקבות כזכרים⁷⁰, אף ראשית
7 הגז⁷¹.

(66 ראה בפ"ו מהלכות תרומות הלכה א. (67 היא
כתרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. (68 להלן פ"ט הלכה
כ. (69 להלן פ"י הלכה יז. (70 כנ"ל בהלכות תרומות
שם. (71 ראה להלן פ"י שם, שראשית הגז שהיא כחולין,
ניתנת לכהנת אף-על-פי שהיא נשואה לישראל, ואילו
תרומה שיש בה קדושה, אסורה לכהנת הנשואה לישראל
באכילה (הלכות תרומות שם הלכה ז). וראה משנה-למלך.

8 יב. מנו חכמים⁷² מתנות אלו על דרך אחרת ואמרו:
9 עשרים וארבע מתנות בהנה נתנו לאהרן, ואלו הן:
10 עשר במקדש⁷³, ארבע בירושלים, ועשר בגבולין⁷⁴.

(72 בתוספתא חלה פ"ב הלכה ז. (73 כלומר, שאין
נאכלים אלא במקדש, כנ"ל בהלכה ד. (74 מחוץ
לירושלים. מהן בתוך ארץ ישראל, ומהן אף מחוצה לה.

11 יג. עשר במקדש: חטאת בהמה, וחטאת העוף⁷⁵,
12 אשם, ואשם תלוין⁷⁶, זבחי שלמי צבור, ולג שמן
13 של מצרע, שתי הלחם, ולחם הפנים, שירי מנחות,
14 ומותר העמר.

(75 כן הוא בתוספתא. ולמעלה שם, מנה רבינו שתי
החטאות כאחת. (76 כן הוא בתוספתא, ולמעלה שם מנאן
רבינו כאחת.

15 יד. ארבע בירושלים: הבכור, והבכורים, ומורם⁷⁷
16 מתודה ואיל נזיר, ועורות קדשים⁷⁸.

(77 ראה להלן הלכה טו. (78 אף שכהנים זוכין בעורות
מן המקדש (כנ"ל בהלכה ח), ואוכלים את דמיהן בכל מקום
שירצו, מנאן רבינו בין המתנות שבירושלים, כיון שדרך
הכהנים היתה למכור העורות ולאכול דמיהם בירושלים
(רדב"ז למעלה בהלכה ג). וראה בתוספות חולין קלג: ד"ה
ועורות, וברש"י לבבא קמא קי:

17 טו. עשר בגבולין: תרומה, ותרומת מעשר, וחלה,
18 וראשית הגז, והמתנות, ופדיון הבן, ופדיון פטר
19 חמור, שדה חרמים, ושדה אחזה, וגזל הגר. ולפי
20 חשבון זה, חשב כל המורם מקדשים קלים מתנה
21 אחת. והן: חזה ושוק המורם מכל זבח שלמים, עם
22 הלחם המורם עמהם⁷⁹ [אם היה⁸⁰ תודה, עם הזרוע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהַיְתִיתִּים, וְהַתְּמָרִים²². וְאִם הִבִּיא²³ חוץ מִשְׁבַּעַת⁴
הַמִּינִין - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ.⁵

(19) ביכורים פ"א מ"ג ומ"י. (20) בדברים ח, ח. וטעמו של דבר, אמרו ב'ירושלמי' (שם ה"ג), "מראשית כל פרי האדמה, מראשית, ולא כל ראשית וכו', אף "ארץ", שנאמר כאן, בשבעת המינים הכתוב מדבר". (21) וכוסמין אף-על-פי שהן מין חטים, אינן בכלל שבעת המינים ('פני יהושע' בפסחים לו, ב - הגרע"א בשמן). [וכן הוא בתוספתא ברכות פ"ד: "וכוסמין אינן ממין שבעה"]. (22) בפסוק שם נאמר: "ודבש". ובי'ירושלמי' שם: "ודבש, אלו התמרים. יכול דבש ממש וכו', אלא אלו התמרים". וראה להלן ה"ד, ובפירוש המשנה שם למשנה ג, וצ"ע. (23) 'ירושלמי' שם: "פשיטא הדא מילתא (= פשוט הוא דבר זה), הפריש ביכורים חוץ משבעת המינים, לא קדשו".

ג. אֵין מְבִיאִין²⁴ לֹא מִתְּמָרִים שְׁבַעֲהִים²⁵, וְלֹא מִפְּרוֹת שְׁבַעֲמָקִים, וְלֹא מִזִּיתִי שְׁמֵן שְׁאִיִּן מִן הַמִּבְחָר²⁶; אֶלֶּא²⁷ מִתְּמָרִים שְׁבַעֲמָקִים וּמִפְּרוֹת שְׁבַעֲהִים, לְפִי שֶׁהֵן מִן הַמִּבְחָר. [וְאִם הִבִּיא²⁸ שְׁלֹא מִן הַמִּבְחָר], כְּגוֹן תְּמָרִים שְׁבַעֲהִים, וְתֵאנִים סוּרוֹת וּמִרְקָבוֹת²⁹, וְעֵנָבִים מְאֻבָּקוֹת וּמַעֲשָׂנוֹת³⁰ - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ³¹.

(24) שם, מ"ג. (25) שגדלים בהרים. (26) ב'ירושלמי' שם: זית שמן (הנוכר בכתוב), זה אגורי וכו'. ולמה נקרא שמו אגורי, שהוא אוגר שמנו לתוכו, וכל הזיתים מאבדין שמן. וכל אלו פטורין מביכורים. וראה במשנה-למלך. (27) שם, מ"י. (28) המוקף אינו בדפוס רומי, ונוסף בדפוסים אחרים, וכן צריך להיות (משנה-למלך). וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר. ובי'ירושלמי' שם: "בתמרים שבהרים ובפירות שבעמקים וכו', רבי יוחנן אמר לא קדשו, ורבי שמעון בן לקיש אמר קדשו". והלכה כרבי יוחנן, ולמד כן (מנחות פד:): "ממה שנאמר "מארצך" - ולא כל ארצך". וכן אמר עולא שם. (29) [בי'ירושלמי' שם: "תאנים סוכות מנוקבות", וזה מתפרש על פי המשנה בשביעית (פ"ב מ"ה), והובאה להלן פ"א מהל' שמיטה ה"ה) "סכין את הפגין ומנקבים אותם". ופירש רבינו שם: "סכין, מושחין בשמן למהר בישולן. ומנקבין, עושין בתאנים נקבים, וכן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד שימשחו בשמן עץ דק ונוקבין בו מקצת כל תאנה מהם". ובדפוס רומי "ותאנים סוכות ומנוקבות", וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר, וצ"ל כבי'ירושלמי' הנ"ל. (30) 'ירושלמי' שם. ואף זה מתפרש על-פי המשנה (שם, מ"ב) "מאבקין, מעשנין" (והובא להלן שם). ו"מאבקין" היינו שמפזרים עליהם האבק, ו"מעשנין" היינו שעושים תחתיהם עשן להרוג התולעים (פירוש המשנה, שם). (31) בי'ירושלמי' ובבבלי מס' מנחות שם אמרו כן בתמרים שבהרים, ומזה למד רבינו לתאנים סורות (כסף-משנה).

ד. אֵין³² מְבִיאִין בְּפוּרִים מְשָׁקִין³³, חוץ מִזִּיתִים וְעֵנָבִים בְּלִבֵּד; שְׁנֵאֵמָר: פְּרִי³⁴ הָאֲדָמָה - [וְלֹא מְשָׁקִה]³⁵. וְאִם הִבִּיא³⁶ מְשָׁקִין - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ.

כִּי־תבוא (דברים כו, ד). (3) כלים פ"א מ"ו, וחולין קלו, א. (4) משמע, המיוחדת לך ולא לגוי. יצאה חוצה-לארץ שהיא גם לגוי (ראה ברש"י חולין שם, ד"ה ארצך). ושם למדו כן ממה שנאמר (שם, ב) "אשר תביא מארצך". וכן הביא רבינו בפירוש המשנה לכלים שם. (5) כן הוא בתוספתא שם. אבל ב'ספרי' שם למדו כן ממה שנאמר (שם): "והניחו לפני מזבח ה' אלקיך" - "כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים, וכל זמן שאין לך מזבח אין לך ביכורים". וראה למעלה פ"ב מהל' מעשר שני ה"א. (6) לכתחילה בתורת חובה. (7) דברי סופרים. (8) שלא היו של עמון ומואב, וכבשון גם עולי מצרים וגם עולי בבל ('תוספות' יבמות טז. ד"ה עמון). ומה שאמרו בביכורים פ"א מ"י: "מביאין וקורין וכו' מעבר הירדן, רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין ביכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש" - סובר רבינו שלא חייבו חכמים אלא מדרבנן. וכן נראה ב'ספרי' (כסף-משנה ו'מלאכת שלמה' בשם מהרי"ק, וראה בספר "זמנים" עמוד נב). אבל מפירוש המשנה שם, נראה שחייבים מן התורה. וב'ספר המצוות' (עשה קכה) וכן ב'חינוך' (מצוה צא), נראה מפורש שערי סיחון ועוג וסוריא חייבין מן התורה, וראה בהערות ל'ספר המצוות' שם (הוצאת מוסד הרב קוק), ובהערות משנה-למלך על ה'חינוך' שם. (9) חלה פ"ד סוף מ"א, וראה בפירוש המשנה שם, וב'חזון איש'. (10) שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"ד וט"ו. (11) וכל זה מדבריהם, כנ"ל. (12) המלים המוקפות אינן בדפוס רומי. (13) שטירו בסיוחן (ראה בפירוש המשנה לידים פ"ד מ"ג) ולא כבשוה עולי בבל, ראה ב'תוספות' יבמות שם. ובנוסחא אחרת נוסף: "ומצרים" ('מעשה רוקח'). (14) בתוספתא לא נזכרה "בבל", וכתבה רבנו מדעתו, שלעולם דינה שוה לדין עמון ומואב. (15) הל' תרומות שם ה"א. ושנער שכתב רבינו שם, היא בבל. (16) תוספתא ביכורים פ"א ה"ז. (17) [שהרי גם ביכורים טהורים אינם נאכלים אלא בירושלים, אחרי ההנחה בעזרה (להלן פ"ג ה"ג-ד), וביכורים אלה טמאים מחמת ארץ העמים, ואסורים באכילה גם בירושלים, ולפיכך לא חייבו חכמים להפריש ביכורים בחוצה לארץ, ורק תרומה וחלה שאין צורך להביאן לירושלים והן נאכלות במקומן - חייבו חכמים להפריש, שהרי בחוצה-לארץ הן נאכלות, אף-על-פי שהן טמאות בטומאת ארץ העמים, ראה פ"ז מהל' תרומות ה"ח, ולהלן פ"ה ה"י. וסוריא שלא גזרו טומאה אלא על גושה ולא על אוירה (גיטין ח:), יתכן שהביכורים שבה אינם טמאים, ולפיכך מביאים ממנה ביכורים, כנ"ל. ואף-על-פי שתורומה אין מביאים אפילו מסוריא (פ"ב מהל' תרומות ה"ז), אין זה אלא משום גזירה, שמא ירדפו הכהנים אחריה וייצאו לחוצה לארץ. אבל ביכורים, שהחיוב על הבעלים להביא, אין חשש זה, ראה בי'ירושלמי' סוף פ"ו דשביעית]. (18) [כמבואר למעלה, שלא תיקנו חכמים ביכורים לשריפה].

ב. אֵין¹⁹ מְבִיאִין בְּפוּרִים אֶלֶּא מִשְׁבַּעַת הַמִּינִין הָאֲמֻרִים²⁰ בְּשִׁבְחָה הָאֶרֶץ, וְהֵם: הַחֲטִיִּם²¹, וְהַשְּׁעוּרִים, וְהָעֵנָבִים, וְהַתְּאֵנִים, וְהָרְמוֹנִים,

קדשו". וטעמו של דבר, שקבעו חכמים את הזמן שבין חג השבועות לחנוכה להבאה, לפי שהזמן הזה הוא בכלל: "וחג הקציר", כיון שעדיין פירות מצויין בשדה, אבל לאחר חנוכה, ששוב אין הפירות מצויין בשדה, אין מביאין כלל. וראה ברע"ב שם. (51) לענין זה שאין להביאם עתה למקדש, והרי הם כפירות השנה שהקדימו לצמות. אבל פשוט הוא שאין מביאין אותם כביכורים על פירות שחנטו לאחר טו בשבט, שזה הוא מן הישן על החדש, ראה להלן. (52) כנ"ל. והוא ב'ירושלמי' שם, וראה ב'מראה הפנים'. והראב"ד חולק וסובר שהפירות שביכורו לאחר חנוכה לא נתקדשו כלל, כיון שהם פסולת בלבד, ודינם כדין תאנים סורות הנ"ל בה"ג. (53) בדפוס רומי, תיבה זו ליתא.

(32) תרומות פ"א מ"ג. וכדעת הבבלי חולין ככ, ב. ולא כדעת ה'ירושלמי' (תרומות שם ה"ג). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד מ"א. (33) כלומר, מפרש פירות ביכורים וסוחטם, ומביא המשקה. (34) בחולין שם: "דתני רבי יוסף פרי", פרי אתה מביא, ואי אתה מביא משקה. הביא ענבים ודרכן, מנין (כלומר, מנין שמשקין היוצאים מזיתים וענבים מביאים אותם ביכורים), תלמוד לומר: תביא (=) אשר תביא מארצך. והיה לו לכתוב: אשר מארצך - רש"י". (35) בדפוס רומי, ליתא תיבות אלו. (36) בחלה שם: "יוסף הכהן הביא ביכורי יין ושמן ולא קיבלו ממנו". ואף שרבינו פסק כמשנת תרומות הנ"ל, שמביאין יין ושמן - למד רבינו מכאן ששאר משקין אין מקבלין אותם (כסף-משנה).

ז. אִין⁵⁴ מְבִיאִין בְּכֹרִים לֹא מִן הַחֹדֶשׁ עַל הַיֶּשֶׁן וְלֹא מִן הַיֶּשֶׁן עַל הַחֹדֶשׁ⁵⁵. פִּיזָד? לֹא יָבִיא מִפְּרוֹת שְׁחָנְטוּ קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשָׁבָט עַל פְּרוֹת שְׁחָנְטוּ אַחֲרֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ⁵⁶. אֶחָד הִנְטוּעַ⁵⁷ וְאַחֲד הַעוֹלָה מֵאֱלִי; שְׁנָאֲמַר: בְּכֹרִי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם.

ה. הַקְּרוֹבִים³⁷ לִירוּשָׁלַם מְבִיאִין תָּאֲנִים וְעֹנָבִים לְחִים³⁸, וְהִרְחֹקִין מְבִיאִין אוֹתָן³⁹ גְּרוּגָרוֹת⁴⁰ וְצִמּוּקִין⁴¹.

(37) ביכורים פ"ג מ"ג. (38) שהם יפים מן הגרגורות והצימוקים. (39) את התאנים והענבים. (40) תאנים יבשות. (41) ענבים מיובשים שהם מתקיימים יותר בדרך הרחוקה. ונראה מדברי רבינו שאם הביאו הקרובים גרגורות וצימוקים, שמקבלים מהם - שהרי הרחוקים מביאים אותם לכתחילה.

ו. אִין⁴² מְבִיאִין בְּכֹרִים קֹדֶם לַעֲצֶרֶת; שְׁנָאֲמַר: וְחַג הַקְּצִיר⁴³ בְּכֹרִי מַעֲשִׂיךָ⁴⁴. וְאִם הִבִּיא⁴⁵ - אִין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, אֱלֹא⁴⁶ יִנְיָחֵם שָׁם⁴⁷ עַד שֶׁתְּבוֹא עֲצֶרֶת וְיִקְרָא עֲלֵיהֶן⁴⁸. וְכֵן⁴⁹ אִין מְבִיאִין בְּכֹרִים אַחֲרֵי חֲנֻכָּה⁵⁰, שֶׁהַבְּכֹרִים שֶׁבְּכֹרִי אַחֲרֵי חֲנֻכָּה הֵן חֲשׂוּבִין מִשְׁנָה הַבָּהָה⁵¹, וְיִנְיָחֵם⁵² עַד⁵³ אַחֲרֵי עֲצֶרֶת.

(42) ביכורים פ"א מ"ג, וחלה פ"ד מ"י. (43) הוא חג השבועות, שנאמר (שמות לז, כב) "וחג שבועות תעשה לך ביכורי קציר חטים". (44) הן שתי הלחם הקרבים בו ביום (ויקרא כג, יז) וגו': "אשר תזרע בשדה". כלומר, שתי הלחם הם ביכורי מעשיך, והם קודמין לביכורים אשר תזרע בשדה, וראה להלן. (45) ביכורים וחלה שם: "אנשי הר צבועים הביאו ביכוריהם קודם לעצרת, ולא קיבלו מהם". (46) תוספתא ביכורים פ"א ה"א (כסף-משנה). (47) כלומר, בעזרה, שכיון שכבר הביאם - יצא ידי חובתו (מנחות סח:). ופ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ז. (48) וקודם לכן אינו קורא עליהן, אף-על-פי שביעבר יצא (ראה למעלה) - חששו שמא יקבעו הדבר לחובה להביא ביכורים קודם לעצרת ('ירושלמי' סוף חלה). (49) בביכורים שם מ"י: "מעצרת ועד החג (= חג הסוכות), מביא וקורא. מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא". משמע שמחנוכה ואילך - אינו מביא (כסף-משנה). (50) ואילו אלו שביכורו לפני חנוכה, והיו ראויים להבא, נדחו לגמרי, ולא יביאם כלל, וכן אמרו ב'ירושלמי' שם: "הפרישן קודם לחנוכה, ועבר עליהן חנוכה, ירקבו (כן היא הגירסא המדוייקת. והכוונה, שנתקדשו כיון שהפרישם קודם חנוכה בזמן שהיו ראויים להבאה, אלא שאסרו להביאם). לאחר חנוכה (כלומר הפרישם אחר החנוכה, אף-על-פי שביכורו קודם חנוכה) לא

(54) 'ירושלמי' שם. (55) שנאמר במעשר (דברים יד, כב) "עשר תעשר וגו', היוצא השדה שנה שנה", שאין מעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש (תרומות פ"א מ"ה), וביכורים הוקשו למעשר (יבמות עג:). (56) שזה הוא ישן על החדש, וכן להיפך ('ירושלמי' שם). וכל זה בפירות האילן שראש השנה שלהם בטו בשבט (פ"ה מהל' תרומות הי"א, ופ"א מהל' מעשר שני ה"ב), אבל תבואות וכיוצא בהן - ראש השנה שלהן באחד בתשרי (שם ושם). ועי' רדב"ז. (57) במנחות פד: "ואין לי אלא שתזרע, עלו מאליהן מנין, תלמוד לומר (שמות כג, טז) "בשדה" (כלומר, הצומח בשדה מאליו). ואין לי אלא בשדה, מנין לרבות שבג ושבחרובה וכו' תלמוד לומר (במדבר יח, יג) בכורי כל אשר בארצם". ורבינו הביא הפסוק "אשר בארצם" גם לגבי עולה מאליו, שהוא כולל הכל (רדב"ז).

ח. וּפְרוֹת⁵⁸ שֶׁל שְׁתֵּיפִין⁵⁹ - חֲזִקִין בְּכֹרִים; שְׁנָאֲמַר: בְּכֹרִי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם [אֲשֶׁר יָבִיא].

(58) בחולין קלו, א: "ביכורים, אף-על-גב דכתיב (דברים כו, ב) [מ]ארצך (בלשון יחיד) דידך אין, דשותפות לא, כתב רחמנא: בכורי כל אשר בארצם (לשון רבים, לרבות שותפים)". (59) אפילו שותפות ישראל וגוי, לפי שאין קנין לגוי בארץ ישראל, להפקיעה מקדושתה (למעלה פ"א מהל' תרומות ה"י, ולהלן ה"טו). ולכן לא מעטו בחולין שם, שותפות עם גוי, כדרך שמעטו שם לענין בכור ועוד דברים ('אור שמח', וכן כתב 'מעשה רוקח').

ט. הַגְּדֹל⁶⁰ בְּעֶצֶץ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוּב⁶¹, וְהַגְּדֹל בְּסִפִּינָה⁶² - אִינוּ מְבִיא מִמֶּנּוּ כָּל עֵקֶר; שְׁנָאֲמַר: בְּאַרְצָם⁶³. אֲבָל מְבִיא⁶⁴ מִן הַגְּדֹל בְּגַג אוֹ בְּחִרְבָּה⁶⁵.

(60) ברייתא מנחות פה, א. (61) אף-על-פי שלדעת ריש לקיש, חילקו (שם פד:): בין נקוב לאינו נקוב, על פי סתירה שבין שתי ברייתות, שהאחת אומרת שבעצץ "מביא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהרי אין עושין חלל תחת רשות הרבים (ירושלמי ה"א, וכן פסק רבינו בפי"ג מהל' נזקי ממון הכ"ג) ולא כרבי יהודה (במשנה שם) שאמר "כזה מביא", לפי שהוא סבר עושין חלל תחת רשות הרבים (ירושלמי שם). (71) שם. (72) כלומר, מן הפירות שיצאו מן העיקר. (73) כלומר, מן המוברך. (74) שם, מ"ב.

יא. נתן⁷⁵ לו חבירו⁷⁶ רשות להכריז⁷⁷ בתוך שלו⁷⁸, אפילו לשעה⁷⁹ - הרי זה מביא בפירות⁸⁰. ואם⁸¹ היה האילן סמוך למצר חבירו⁸² או נוטה לשדה חבירו⁸³, אף על פי שחבירו להכריז⁸⁴ - הרי זה מביא ממנו וקורא; שעל מנת פן⁸⁵ הנחיל יהושע את הארץ⁸⁶.

(75) 'ירושלמי' שם. (76) אבל ברשות הרבים לא מועילה רשות, שלא אמרו (מגילה כו). ששבעת טובי העיר (= נבחרי העיר) במעמד אנשי העיר יש להם רשות למכור בית הכנסת של רבים (שם) - אלא בכפרים, אבל בכרכים שאינו של הכפר אלא לכל ישראל - אין רשות לבני הכרך למכור בית הכנסת (שם). וכדעת רבינו חננאל (הובא ברשב"א בבא-בתרא ס). שבני רשות הרבים אינם רשאים למחול. ומה שאמרו (בבא-בתרא כג). "אחולי אחיל בני רשות הרבים גביה", זה אינו לא ברי"ף ולא ברא"ש, וכן אינו בשני כתבי-יד שם (דק"ס שם). ולפי נוסחתנו יש לומר שמדובר בכפר ולא בכרך, כנ"ל. ועי' ב'תוספות' שם ד"ה אחולי. (77) כן הוא ב'ירושלמי' שם. [ונראה שנטילת רשות אינה מועילה אלא להכריזה, אבל לא לנטיעה בתוך של חבירו. וכן דעת הראב"ד להלן בהי"ג]. (78) כלומר, לתקופה מסוימת. וכדעת רבי יונה שם. (79) אפילו מן הפירות שגדלו ברשות חבירו. שכיון שנתן לו רשות, הרי זה בכלל: "ביכורי אדמתך". ופשוט שהוא מביא וגם קורא, וכן מפורש ב'ירושלמי' שם (ועי' ברי" קורקוס בשם השגת הראב"ד כ"י). ורבינו סמך על מה שכתב להלן בפ"ד הי"ג: "ושאר המביאין חוץ מאלו - מביאין וקורין". וראה עוד להלן הי"ג (רי" קורקוס). (80) בבא-בתרא כז, ב - בשם רבי יוחנן. (81) כלומר, בתוך ד' אמות. (82) כמפורש בפ"י מהל' שכנים ה"ח. וכסתם משנה שם כו, א. (וראה ב'תוספות' שם ב. ד"ה אומר, ושם כו: ד"ה גולן) ושם כז, ב. (83) שיוכל להביא ביכורים ולקרוא עליהם, ולא יחשב כגולן. (84) בפ"ה מהל' נזקי ממון ה"ג, מנה רבינו עשרה תנאים שהתנה יהושע בשעה שחלק את הארץ, ולא מנה שם תקנה זו. ובבא-קמא פב, א - הקשו מדוע לא נמנה תנאי זה בכלל התנאים, ותירצו שמחלוקת היא בדבר. ואם כן, דברי רבינו צריכים-עיון (משנה-למלך). וב'אור שמח' (בבא-קמא שם) יישב על נכון: הרי עשרה תנאים אלו נוהגים גם בחוצה-לארץ (שם ה"ה), ואילו תקנה זו אינה אלא משום מצות ביכורים, ואינה אלא בארץ ישראל.

יב. האריסין והחכירין⁸⁵, ובעלי זרוע⁸⁶ שאונסין את הבעלים ולוקחין מהן ארצותם בפחות⁸⁷, והגזלנין⁸⁸ - אינן מביאין בפירות, ואפילו⁸⁹ נתאשו הבעלים⁹⁰; שגאמר: בכורי אדמתך⁹¹.

(85) ביכורים פ"ב מ"ב (ודלא כרבי יהודה, שם מ"א).

וקורא, והאחת אומרת "מביא ואינו קורא" - לפי הברייטא האחרונה (שם פה.), שעליה סמך רבי יוחנן, האומרת שבעצין "אינו מביא כל עיקר", ובגג ובחורבה "מביא וקורא", ואינה מחלקת בעצין גופו בין אינו נקוב, "שאינו מביא כל עיקר" לבין נקוב ש"מביא וקורא" - נראה מפורש, שאף בעצין נקוב אינו מביא כל עיקר (רי" קורקוס). וראה ב'קריט ספר' וב'מעשה רוקח'. (62) כל סוגי הספינה למיניה: של חרס ושל עץ, גוששת בארץ. ואף זה נלמד מהברייטא הנ"ל, שסתמה וכתבה "ושבספינה אינו מביא כל עיקר" ולא כסוגיית הגמרא (למעלה שם פד: לדעת ריש לקיש ע"פ הסתירה שבין שתי ברייתות) המחלקת בין ספינה של חרס, שמביא וקורא, לבין ספינה של עץ שמביא ואינו קורא. (63) בדפוס רומי: בארצכ' (= בארצכם), וראה ב'מעשה רוקח'. ונראה שצ"ל "מארצך", כמו שהוא במנחות שם לדעת רבי יוחנן: "מארצך, ולא כל ארצך", למעט שלא מן המובחר (ראה למעלה ה"ג), ואף הגדל בעצין ובספינה אינו מן המובחר, ראה במנחות שם. (64) וקורא. כמפורש בברייטא שם. וראה להלן סוף הי"ג, ובפ"ד הי"ג. (65) אף כאן אין חילוק בין גג של מערה לגג של בית, ובין חורבה עבודה לחורבה שאינה עבודה, ולא כמו שחילקו שם בגמרא, שהרי הברייטא הנ"ל אינה מחלקת ביניהם (רי" קורקוס).

י. הנוטע⁶⁶ אילן בתוך שדהו והכריכו⁶⁷ לתוך שדה חבירו⁶⁸ או לרשות הרבים⁶⁹, או שהיה נוטע בשדה חבירו או ברשות הרבים והכריכו בתוך שדהו, או שהיה עקרו בתוך שדהו והכריכו קצתו בתוך שדהו ודרף הרבים או דרף היחיד מפסקת⁷⁰ באמצע בין העקר והצד המכרך - אינו מביא בפירות לא ממה⁷¹ שהוציא ברשות זו⁷² ולא מן הצד שהוציא שברשות האחרת⁷³; שגאמר: בכורי אדמתך - עד שיהיו כל הגדולין מאדמתך⁷⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...שנאמר ביכורי אדמתך, עד שיהיו כל הגידולין מאדמתך". ברוב המצוות התלויות בארץ, חלות החיוב תלוי בכיבוש הארץ ובחלוקתה, שהם הגורמים את חיוב המצוה. משא"כ לגבי ביכורים חלות החיוב תלוי בביאה לארץ בלבד, והתנאי "וירשתה וישבת בה" אינו גורם חלות החיוב אלא שהוא רק כהסרת "ארי דרביע עליה", כי קיום המצוה אפשרי רק כשיש לאדם שדה, כמו שאומר "הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'", היינו לאחר ירושה ושיבה שלו כשיש לו חלק מבורר בארץ, אבל חלות החיוב הוא מיד בביאה לארץ ואינו תלוי בירושה ושיבה.

(על"פ לקו"ש חלק ל"ד עמוד 149)

(66) ביכורים פ"א מ"א. (67) כלומר, הטמין יחור של אילן בתוך שדהו והוציא ברשות הרבים. (68) שלא ברשות. וראה בהלכה הסמוכה. (69) שאינו רשאי לעשות כן. (70) שכשם שאינו רשאי לעשות כן באופן שדרך היחיד באמצע, כן אסור לעשות כן באופן שדרך הרבים מפסקת,

ביכורים (ר"י קורקוס ורדב"ז). (102) כלומר, אפילו תלושין. (103) אפילו אחר שלקח הפירות, ראה למעלה. (104) וקורא. ראה למעלה הערה עח. (105) בשעת הבאת הביכורים. (106) "ירושלמי" שם: "מכר לו פירות ושייר לו קרקע, המוכר אינו יכול להביא שאין לו פירות וכו' הדא אמרה, חזר ולקחן ממנו, מביא". (107) כי דין הוא שהקונה פירות, לא קנה קרקע. קל"חומר מקונה אילן שלא קנה קרקע (למעלה ה"ג). (108) החידוש בזה הוא לגבי הלוקח, שאף-על-פי שהפירות מחוברים, אינו מביא. (109) בבא זו של לוקח, אינה ב"ירושלמי" שם, ומקורה בבבלי בבא-בבא פא, א - שאמרו שם שהלוקח פירות מן השוק, אינו מביא ביכורים. (110) ולא כתב כאן אם חזר הלוקח ולקח הקרקע מה דינו, שכבר כתב כן למעלה בתחילת ההלכה.

טו. המוכר¹¹¹ שדהו לעובד פוכבים וחזר ולקחה¹³ ממנו¹¹² - הרי זה מביא ממנה בפירות מן התורה¹¹³; שאינה נפקעת מן המצוה בקנין העובד פוכבים¹¹⁴, כמו שפארנו¹¹⁵.

(111) משנה, גיטין מז, א. וגרס שם: "המוכר שדהו לגוי, וחזר ולקחה ממנו ישראל, הלוקח מביא ממנו ביכורים". וכן הוא במשניות שם. (112) כלומר, חזר וקנה ממנו את השדה, וכן כתב בפ"א מהל' תרומות ה"י. [שם לא קנה השדה - אינו מביא, שהרי אין לו קרקע. ראה בהלכה הקודמת]. (113) במשנה שם: "מפני תיקון העולם". אבל בגמרא (שם:) ביארו, שבאמת הוא חייב מן התורה, אלא ששתי תקנות היו: מתחילה תיקנו שלא יביא בכורים (אף-על-פי שמן התורה חייב הוא, לפי שאין קנין לגוי), ואחר-כך חזרו ותיקנו שיביא. (114) שאם יש לו קנין בארץ ישראל - אף-על-פי שחזר וקנה ממנו, הרי זה ככיבוש יחיד (הל' תרומות שם). (115) שם. וכתב ר"י קורקוס שאפשר שכשם שבתרומות ומעשרות, אם נתמרח ביד גוי, פטור מתרומות ומעשרות (שם ה"א), כמו כן לענין ביכורים, אם ביכרו ביד גוי - פטורים מביכורים. והראב"ד כתב: "אע"פ שביכרו ברשות גוי". [וכונתו לחייב מדרבנן. והוא הולך לשיטתו, שגם במעשרות חייב מדרבנן, אם מרחו הגוי, ראה פ"א מהל' מעשר הט"ו בהשגת הראב"ד].

טז. אשרה¹¹⁶ שפטלה¹¹⁷ - אין מביאין ממנה בפירות¹¹⁸; שהפכורים פקדשי מקדש הן¹¹⁹.

(116) "ירושלמי" ביכורים פ"א ה"ב. (117) מדובר באשירה של גוי שביטלה (ראה פ"ח מהל' עבודה זרה ה"ח, י"א) וחזר ישראל ולקחה ממנו (ראה בהלכה הקודמת), אבל אשירה של ישראל אינה בטילה עולמית (הלכות עבודה זרה, שם ה"ט). (118) אף-על-פי שחנטו הפירות אחר שנתבטלה, אין מביאין ממנה ביכורים, כשם שבנעבד אסור גם העובר (פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"ב-ג). אולם, חפירות של השנה הבאה דומים לנתעברה אחר שנעבדה, שכשר הוולד לקרבן (שם ה"ג). ועי' רדב"ז. (119) ראה להלן פ"ג ה"א.

יז. הפכורים¹²⁰ אין להם שעור מן התורה, אבל¹⁹

האריסים הם העובדים בשדה אחרים תמורת מחצה או שליש או רביע מן התבואה. והחכרין הם החוכרים השדה תמורת סכום קצוב של תבואה. וראה בפ"ו מהל' מעשר ה"ג. ובפירוש המשנה שם פירש להיפך, וצ"ע. (86) במשנה: והסיקיקין. (87) ולא אמרו שמי שאנסוהו עד שמכר שדהו, ממכרו ממכר, אלא כשלקח דמי המקח, ולא פחות. וראה בפ"י מהל' מכירה ה"א. (88) שגוזלים ואינם נותנים כסף כלל. (89) "ירושלמי" שם. (90) ש"הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן, אלא ברשות בעליה עומדת, ואפילו וכו' ונתייאשו הבעלים" (פ"ח מהל' גזילה ה"ד). (91) וכל אלו, אין הקרקע שלהם (משנה, שם).

יג. הקונה⁹² אילן בתוך שדה חברו - אינו מביא, לפי שאין לו קרקע⁹³. שלשה⁹⁴ - יש לו קרקע⁹⁵. ואף על פי שאין לו אלא אילנות בלבד⁹⁶, הרי הוא כמי שקנה קרקע⁹⁷. קנה⁹⁸ אילן אחד וקרקעו⁹⁹ - הרי זה מביא¹⁰⁰.

(92) תוספתא ביכורים פ"א ה"ב (כדעת חכמים ולא כרבי מאיר), ו"ירושלמי" שם ה"ו. (93) כלומר, ברור הדבר שאין לו קרקע (וראה להלן פ"ד ה"ד, שבקונה שני אילנות - הדבר בספק), ורוצה לומר שאין לו שום זכות שימוש בקרקע חוץ מעצם יניקת האילן בקרקע חברו, ולכן אין זה בכלל "אדמתך". (94) כלומר, קנה שלשה אילנות בתוך שדה חברו. (95) שם פ"א מ"א. כלומר, קרקע הראוי להם (פכ"ד מהל' מכירה ה"א-ב). והיא זכות השימוש בקרקע שבסביבות האילנות, לשטוח פירות וכיוצא בזה (שם, הערה כג), שכיון שמכר לו שלשה אילנות, מן הסתם מכר גם את זכות השימוש בשטח שבסביב האילנות. (96) כלומר, שאין לו קנין בעלות בגוף הקרקע, אלא זכות שימוש בלבד (רדב"ז. ועי' ראב"ד). (97) והרי זה בכלל "אדמתך", ומביא וקורא. (98) משנה, שם. (99) כלומר, התנה כן בשעת הקנייה. (100) וגם קורא, שהרי יש לו קרקע (ר"י קורקוס וכסף-משנה). ורבינו סמך על מה שכתב להלן פ"ד ה"ג, וראה למעלה הערה עח.

יד. הלוקח¹⁰¹ פירות תלושין¹⁰² ולקח הקרקע¹⁰³ - הרי זה מביא בפירות¹⁰⁴, שהרי יש לו קרקע¹⁰⁵ ופרותיה. מכר לו¹⁰⁶ פירות חוץ מן הקרקע¹⁰⁷, אפילו מחפצים¹⁰⁸ - מוכר אינו מביא, שהרי אין לו פירות; ולוקח אינו מביא¹⁰⁹, שהרי אין לו קרקע. חזר המוכר ולקח הפירות מן הלוקח - הרי זה מביא, שהרי יש לו קרקע ופרותיה¹¹⁰.

(101) "ירושלמי" שם פ"א ה"ח: "רבי בון בר כהנא, בעי קומי רבי אילא, מכר לו שדה בקמתה (המחוברת לקרקע) מהו שיביא ממנה ביכורים, אמר ליה למה לאו. עד כדון לחה, אפילו יבישה (בתמיה), אמר ליה, אפילו יבישה, אפילו קצורה (כלומר, שתבואתה תלושה), מעתה אפילו חטים, כך אנו אומרים הלוקח מן השוק מביא ביכורים". כלומר: קנה פירות מן השוק, ושוב קנה גם הקרקע - הרי זה מביא

14 לְהֵן שֶׁשׁ¹³⁹, וְאֵף עַל פִּי¹⁴⁰ שְׁעִדִּין לֹא בְּשָׁלוֹ כָּל
15 צֶרֶפֶן. וּמִשְׁנֵמְרוֹ וַיִּתְּלֶשֶׁם מִן הַקֶּרֶק - אֵינוֹ צֶרֶף¹⁴¹
16 לְחֹזֵר וְלִקְרוֹת לָהֶם שֵׁם. לֹא הִפְרִישׁ בְּמַחְבֵּר¹⁴² וְלֹא
17 קָרָא לָהֶם שֵׁם¹⁴³ וַתְּלֶשֶׁם - הָרִי זֶה מִפְּרִישׁ אַחֵר
18 שֶׁנִּתְּלָשׁוּ¹⁴⁴. וְאֵם נִטְמָאוּ הַפְּרוֹת כֻּלָּן - אֵינוֹ
19 מִפְּרִישׁ¹⁴⁵ בְּכּוּרִים בְּטִמְאָה, אֲלֵא מִפְּרִישׁ¹⁴⁶ מִן
20 הַטְּהוֹר¹⁴⁷ עַל הַטְּמֵא לְבִתְחֻלָּה. וְאֵם אֵין לוֹ פְּרוֹת
21 אַחֲרוֹת¹⁴⁸ לְהַפְרִישׁ מֵהֶן - יִרְאֶה לִי, שְׂאִינוֹ מִפְּרִישׁ
22 בְּטִמְאָה; שְׂאִין מִפְּרִישִׁין לְאַבּוֹד¹⁴⁹. וְכֵן יִרְאֶה לִי¹⁵⁰,
23 שֶׁהַבְּכּוּרִים שֶׁנִּטְמָאוּ - אֵינוֹ מְסִיק בֵּהֶן הַתְּנוּרָה¹⁵¹
24 פְּתוּרָה טִמְאָה¹⁵², מִפְּנֵי שֶׁהֵן קִקְדָּשִׁי מִקְדָּשׁ¹⁵³.

(133) שם פ"ג מ"א. (134) כלומר, חייב להקדים ולקרוא לפירות שם, בעודם באילן. וראה ב'תוספות' בבבא-בטרא פא, א. וב'תוספות' אנשי שם' למשנה שם. (135) כלומר, כשהקרקע והפירות שלו (ראה למעלה הי"ד). (136) שבשלה, ואף אם לא בשלה כל צרכה, כדלהלן. (137) הוא גומא (מין עשב) שבשמות ב, ג (פירוש המשנה לשבת פ"ח מ"ב). וזוהי הפרשת הביכורים במחובר, ראה להלן. (138) שם, פ"ב מ"ד. ופ"ג שם, כדעת חכמים ולא כרבי שמעון. (139) אבל בלי קריאת שם, אין הפירות נעשים ביכורים. (140) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"א: "מה טעמא דרבנין, ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה, בשעת הבאה, פרי (כלומר, צריך שיהא פרי מבושל כל צרכו). הא בשעת הפרשה, אפילו בוסר, אפילו פגין". (141) משנה פ"ג שם, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון. (142) שלא קשרן בגמי, כנ"ל. (143) שלא אמר: הרי אלו ביכורים, כנ"ל. (144) ב'ירושלמי' פאה פ"א ה"ה: "הפריש ביכורים מכרי ממורח וכו'" (ומרוח הוא בתלוש. 'קריית מלך'). וכן נראה ממה שכתב רבינו להלן: "נטמאו הפירות כולן, אינו מפריש ביכורים בטומאה", וטומאה אינה אלא בתלוש ולא במחובר (פ"ב מהל' טומאת אוכלין ה"א). וראה בפירוש המשנה ביכורים פ"ב מ"ה. ואין אנו אומרים, שלדעת חכמים החיוב להפריש הוא דוקא במחובר ולא בתלוש, ולדעת רבי שמעון החיוב הוא דוקא בתלוש - אלא שלתנא-קמא החידוש הוא, שאפילו במחובר יכול להפריש, אבל מודים הם שאפשר להפריש גם בתלוש. (145) דבר זה נלמד ממה שאמרו במשנה שם: "תרומת מעשר שוה לביכורים בשתי דרכים וכו' ניטלת מן הטהור על הטמא". משמע שמן הטמא עצמו אינו מפריש (כסף-משנה). וטעמו של דבר, ראה להלן. (146) כן הוא במשנה הנ"ל. (147) מפירות טהורים. (148) טהורים. (149) מעילה י, א. ומנחות עד, א. אבל תרומה ומעשר שני מפרישים מן הטמא על הטמא (פ"ב מהל' תרומות הי"ד-טו, ופ"ג מהל' מעשר שני ה"ג), לפי שאין הפרשתם לאיבוד, שהרי תרומה טמאה ניתנת לכהן ליהנות בה בשעת שריפתה (הל' תרומות, שם), ומעשר שני ניתן לפדיון (הל' מעשר שני, שם), ואילו ביכורים אינם ניתנים להנות, כדלהלן, ואינם נפדים. וראה להלן. (150) ראה להלן. (151) יבמות עג, א. ו'ירושלמי' ביכורים פ"ב ה"א. (152) ראה בהל' תרומות שם, ופ"א שם ה"א. ורוצה לומר: אע"פ שהביכורים כתרומה (שם

1 מַדְבְּרִיהֶם¹²¹ צֶרֶף לְהַפְרִישׁ אַחֵד מִשְׁשֵׁים. וְהוֹרָצָה¹²²
2 לַעֲשׂוֹת כָּל שְׂדֵהוּ בְּכּוּרִים - עוֹשֶׂהוּ¹²³.

(120) פאה פ"א מ"א. (121) אף-על-פי שבמשנה (שם פ"ב מ"ג) אמרו: "שהתרומה והמעשר וכו' ויש להם שיעור וכו' מה שאין בביכורים", והרי השיעור שבתרומה גדולה אינו אלא מדרבנן (פ"ג מהל' תרומות ה"א-ב), ואם כן, ביכורים אין להם שיעור אפילו מדרבנן (וראה בפירוש המשניות וברע"ב שם) - פסק רבינו כברייתא ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג ה"א ('מלאכת שלמה' בפ"ב מ"ג). ועי' 'מאירי' חגיגה, הוצאת "מוריה" עמוד יא, ובהערת הרב ניסן זק"ש שם עמוד סא. (122) ביכורים פ"א מ"ד. (123) ב'ירושלמי' שם ה"ג: "דכתיב, וראשית כל בכורי כל" (אף אם הכל ביכורים).

3 יח. הַפְּרִישׁ¹²⁴ בְּכּוּרִיו וְחִזּוֹר¹²⁵ וְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן או
4 עֲטָרָן¹²⁶ - הָרִי הַתּוֹסֶפֶת בְּכּוּרִים¹²⁷. בְּמָה דְּכָרִים
5 אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֵבִיא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹²⁸; אֲכָל אִם הֵבִיא
6 מִעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אוֹ מִסּוּרֵי¹²⁹ - אֵינָה בְּכּוּרִים. וְאֵף
7 עַל פִּי שְׂאִינָה בְּכּוּרִים, אֵינָה נֹאכֶלֶת אֲלֵא
8 בְּטִהְרָה¹³⁰. וְאֵין¹³¹ מְעַטְרִין אֶת הַבְּכּוּרִים בְּכָל
9 מְקוֹם¹³² אֲלֵא מְשַׁבְּעַת הַמִּינִים.

(124) שם פ"ג מ"א. (125) כלומר, שנמלך להוסיף או לעטר. ופשוט הוא שאינו חייב לא להוסיף על הביכורים ולא לעטרם, ואין זה אלא הידור מצוה, וראה ב'תוספות' אנשי שם' מ"י שם. (126) שם, מ"י: "תוספת הביכורים, מין במינו (שמוסיף מאותן פירות שמביא ביכורים). ועיטור הביכורים, מין בשאינו מינו (= משבעת המינים כדלהלן)". (127) במשנה, שם: "תוספת הביכורים מין במינו - נאכלת בטהרה - ופטורה מן הדמאי", אבל עיטור ביכורים: מין בשאינו מינו וחייב בדמאי, עיי"ש. וראה להלן בדין עיטור ביכורים לענין אכילה בטהרה. (128) משנה, שם. (129) שאין מביאים ביכורים מהם אלא מדבריהם (למעלה ה"א). (130) [שהרי לא מיעטו במשנה את ההבאה מחוצה-לארץ אלא מדין התוספת, ולא מדין העיטור (וראה להלן), ובמשנה שם נראה שהעיטור נאכל בטהרה כמו התוספת, שהרי לא מיעטוהו שם אלא מפטור דמאי (וראה ב'תוספות' יום טוב' שם), ואם העיטור שבחוצה-לארץ לא נתמעט מאכילה בטהרה, קל-וחומר לתוספת שבחור"ל שלא נתמעטה. ומה שכתב הרדב"ז שלדעת רבינו מה שאמרו (מ"י) "תוספת הביכורים נאכלת בטהרה", היינו בחוצה-לארץ - תמוה שהרי בסיפא אמרו "פטורה מן הדמאי", ואילו בחוצה-לארץ לא גזרו כלל על הדמאי, כמפורש בפ"ג מהל' מעשר ה"ג. ועי' בר"י קורקוס]. (131) שם מ"ט, כרבי עקיבא. (132) כלומר, אפילו אם הביאם מסוריא. [שאין חילוק בין ארץ ישראל לבין סוריא אלא לענין התוספת, ולא לענין העיטור, ראה למעלה].

10 יט. יַעֲצֹד¹³³ מִפְּרִישִׁין הַבְּכּוּרִים? יוֹרֵד¹³⁴ אֲדָם לְתוֹךְ
11 שְׂדֵהוּ¹³⁵ וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבְּפִרְהָ¹³⁶, אֲשֶׁכּוֹל עֲנָבִים
12 שֶׁבְּפִרְהָ, רִמּוֹן שֶׁבְּפִרְהָ - קוֹשֶׁרֶן בְּגָמִי¹³⁷ וְאוֹמֵר: הָרִי
13 אֵלוֹ בְּכּוּרִים. וְהֵם נַעֲשִׂים בְּכּוּרִים בְּמַחְבֵּר¹³⁸ מִשְׁקָרָא

פט"ו ה"כ, ולהלן פ"ג ה"א-ה) - לענין זה אינם כתומה, כדלהלן. (153) ביבמות שם, לא נתבאר הטעם למה אסור לבער ביכורים בטומאה, אם מפני שהוקשו למעשר שני, ואם כן אין זה אלא לדעת חכמים, ולא כרבי שמעון החולק על היקש זה (שם): או מפני שהם כקדשי המקדש (ביכורים פ"ג מ"ב, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה), וקודש אסור לבער בו בטומאה (עי' ביבמות שם), ולפי זה יתכן כי גם לרבי שמעון שאינו מקיש ביכורים למעשר שני (שם), אסור להבעיר ביכורים בטומאה. אבל ב'ירושלמי' שם מפורש: "אמר רבי יהודה, אוף (= אף) בביכורים שנטמאו, דברי הכל (= אסור לבער)", היינו בין לחכמים המקשים ביכורים למעשר שני, ובין לרבי שמעון שאינו מקיש, אסור לבער בהם בטומאה, מפני שהם כקדשי המקדש. ומה שכתב רבינו "יראה לי" אינו על גוף ההלכה אלא על טעמה: "מפני שהן כקדשי מקדש" (כסף-משנה). ו'אור שמח' כתב שיש למחוק המילים "וכן יראה לי".

- כא. המפריש¹⁶² בפניו להעלותו בידו לירושלים -
לא ישלחם ביד שליח¹⁶³. ואם לקטן מתחלה על
מנת לשלחם ביד שליח - הרי זה מתר לשלחם¹⁶⁴.

(162) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ה, בשם רבי יוחנן. (163) שם: "שכל הביכורים שנראו ליתור (= להתיר אותם באכילה) בקרייה, אינם ניתנים אלא בקרייה", שהרי שלח מביא ואינו קורא (להלן שם סוף ה"ד), וכיון שהפירות הופרשו על דעת להעלותם הוא בעצמו - שוב לא יהיו מותרים באכילה, אלא משיקרא עליהם פרשת ביכורים. (164) שבשעת הפרשתם לא נתחייבו בקריאה.

- כ. המפריש¹⁵⁴ בפניו ונמקו¹⁵⁵ או נכזו¹⁵⁶ או אכדו
או שנגנבו או שנטמאו¹⁵⁷ - חיב להפריש אחרים
תחתיהם¹⁵⁸; שנאמר¹⁵⁹: תביא בית יי אלהיך -
מלמד, שהוא חיב באחריות¹⁶⁰ עד שיביאם להר
הבית¹⁶¹.

(154) ביכורים פ"א מ"ח. (155) "כמו נמסו. המק בשור (זכריה יד, יב), אתם ימקו (ויקרא כו, לט), ואחרים רבים" (פירוש המשנה). ואינו מביא פירות וקובים, למעלה ה"ג.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ג'ט' כסלו תשע"ט

המפתח) שהם לאבי הנצח; או שימסרנה לו על מנת שיתן לו כך וכך דינרים. לפיכך הותר על זה ונאמר לו: "אל-תחלל את-בתך להננותה" (ויקרא שם), לפי שזה שדנתי בו בתשלומי קמון בלבד אינו אלא אם קרה שפתה או אנס; אבל ששעשה הדבר ברצון שניהם ובהתר — אין דרך לכך. וגלה את-השעם לקד ואמר: "ולא-תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה" (שם). לפי שהאונס והפתוי קורה מעט, ואם יהיה הדבר ברצון ובהתר — תרבה ויתפשט בארץ. וזה טעם יפה ונאה לפסוק זה, והוא מתאים לכל-מה שהזכירו חכמים ולמה שייחביו משפטי התורה. ולא זה, כלומר: לאו דפנויה — לוקין עליו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכתבות וקדושים.

יום שני ד' כסלו ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שנה.

המצוה השנ"ה נדפס לעיל ביום הקודם

יום שלישי ה' כסלו ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רסב.

המצוה ה'רס"ב — האזהרה שהזהיר קונה אמה

יום ראשון ג' כסלו ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שנה.

המצוה השנ"ה — האזהרה שהזהירו מלבעול בלא כתובה וקדושים, והוא אמרו יתעלה: "לא-תהיה קדשה מבנות ישראל" (דברים כג, יח), וכבר פל האזהרה בענין זה בלשון אחר והוא אמרו יתעלה: "אל-תחלל את-בתך להננותה" (ויקרא יט, כט). ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אל-תחלל את-בתך" — זה המוסר בתו פנויה שלא לשם אישות, וכן המוסרת עצמה שלא לשם אישות. ושמע ממני למה פל לאו זה בלשון זה ואיזה ענין נוסף יש בו, והוא: שכתב קדם במשפטי יתעלה, שהבועל בתולה בין שהיה מפתה או אונס — אינו חיב שום ענין מן-הענינים אלא תשלום קמון בלבד ושישא אותה אשה שפגע, כמו שנתבאר בכתוב. והיה עולה בדעתנו, בין שאין בדרך זה אלא קנס קמון הרי הוא נוהג בכל-דבר שבקמון, וכשם שרשאי אדם למסור לחברו מקמונו כל-מה שירצה או למחול לו במה-שהוא חייב לו, כך גם יהיה ראוי לקחת בתו הנצרה ולמסרה לאיזה אדם לבוא עליה וימחול לו בכך בין שזה זכות מזכיותו, כלומר: החמשים כסף (שנקנס האונס או

בתולה, ונתנו טעם לך, מפני שהוא עוסק במצוה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו וחיוביה בפרק ו' מיבמות (סא): ואין הנשים חייבות במצוה זו; ובפרוש אפרו שם (סה): "האיש מצוה על פריה ורביה, אבל לא האשה".

יום שישי ח' כסלו ה'תשע"ט מצות עשה ריב.

המצוה הרי"ב — הצווי שנוצטוינו לפרות ולרבות ולהתפנן לקיום המין, וזוהי מצות פריה ורביה, והוא אפרו יתעלה: "[ואתם] פרו ורבו" (בראשית ט, ז). וכבר באר (ברכות טז) שהתנן פטור מקריאת שמע אם נשא בתולה, ונתנו טעם לך, מפני שהוא עוסק במצוה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו וחיוביה בפרק ו' מיבמות (סא): ואין הנשים חייבות במצוה זו; ובפרוש אפרו שם (סה): "האיש מצוה על פריה ורביה, אבל לא האשה".

יום ש"ק ט' כסלו ה'תשע"ט מצות עשה רכב.

המצוה הרכ"ב — הצווי שנוצטוינו לגרש בספר (בשטר) דוקא אם נרצה לגרש, והוא אפרו יתעלה: "וכתב לה ספר פריית ונתן בידה" (דברים כד, א). וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר דין גרושין, בשלמות במסכתא המיוחדת לך, כלומר מסכת גטין.

עברה מלהציק לה אם נשאה. פנתי באמרי להציק לה. שלא יצמצם לה מזונותיה או כסותה או ימנע ממנה עונתה בכדי להציק לה ולצער, והוא אפרו יתעלה: "שארה כסותה וענתה לא יגרע" (שמות כא, י). ולאו זה בעצמו, כולל כל-הנושא בת ישראל שלא יציק לה באחד משלשת הדברים האלה כדי לצער ולענותה, והוא אפרו יתעלה באמה עברה שהזהיר מלמנוע ממנה שארה כסותה וענתה, כמשפט הבנות יעשה-לה (שם, ט), מכאן למדנו שמשפט הבנות הוא: שלא ימנע שאר כסות ועונה, והוא אפרו במכלתא (פרשת משפטים): "וכי מה-למדנו למשפט הבנות מעתה? הרי זה בא ללמד ונמצא למד. ושם אפרו: "שארה — אלו מזונותיה; כסותה — כמשמעו; עונתה — זו דרך ארץ" (אישות).

יום רביעי ו' כסלו ה'תשע"ט מצות לא תעשה רסב. המצוה הרס"ב נדפס לעיל ביום הקודם

יום חמישי ז' כסלו ה'תשע"ט מצות עשה ריב.

המצוה הרי"ב — הצווי שנוצטוינו לפרות ולרבות ולהתפנן לקיום המין, וזוהי מצות פריה ורביה, והוא אפרו יתעלה: "[ואתם] פרו ורבו" (בראשית ט, ז). וכבר באר (ברכות טז) שהתנן פטור מקריאת שמע אם נשא

המשך ביאור למס' מנחות ליום שלישי עמ' ב

16 הלחם.
17 שואלת הגמרא: אלא אם אכן דוד לא היה בשעת האפייה, מאי
18 דרך חול דקא אמר להו — מה כוונתו בדבריו 'הוא דרך חול'.
19 משיבה הגמרא: הכי קא אמר ליה — כך ענו הכהנים לדוד על
20 בקשתו שיתנו לו חמשה לחמים, ליכא — אין עמנו לחם חולין, כי
21 אם לחם הפנים המוקרים (שהוסר מהשולחן בשבת) מלפני ה',
22 ולחמים אלו אסורים באכילה לזרים, ואין ניתן לך לאכול מהם.
23 ועל כך אמר להו דוד, לא מיבעיא — אין צריך לומר, שהותר לי
24 לאכול מהם — לחם זה שכבר הוסר מהשולחן, דהרי בין דנפק ליה
25 — שיצא מדין מעילה בהסרתו מהשולחן, שהרי הותר לכהנים, דרך
26 חול הוא ואין באכילתו מעילה, ואף שאסור הוא לזרים בודאי
27 במצבי מותר לי לאכול, אלא מפילי האיך נמי — אותו הלחם החדש
28 דהיום יקדש בכלי — שסודר ונתקדש היום על גבי השולחן, ויש בו
29 מעילה, הבו ליה דליכול — הביאו לי שאוכל,

1 אפודו מערב שבת כדי שלא יפסל בלינה, ועל זה אמר להו, האם
2 לא דרך חול בעיתו למיעבדיה — האם לא ביום חול ודהיינו בערב
3 שבת) היה עליכם לאפותו ומדוע אפיתם בשבת, מדי (ו-האם)
4 התגור מקדש את הלחם בשעת אפייתו, וכדי שלא יפסל בלינה
5 אפיתם בשבת, הרי השלחן הוא דמקדש את הלחם, ועליכם
6 לאפותו בערב שבת, ומכאן הוכיח רבי שמעון שהתנור אינו מקדש
7 את הלחם ואפייתו אינה דוחה את השבת.
8 הגמרא דוחה את דברי רבי אבהו, ואומרת שלא יתכן שבמקרא
9 זה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון, מקשה הגמרא: ומי קצית אמרת
10 — האם אתה יכול לומר דבשעת האפייה של לחם הפנים אשכחינהו
11 — מצאם דוד לכהנים, ועל כך נאמרו דבריו, והקבתי — הרי
12 בהמשך המקראות שם נאמר (שמואל א' כ, ז) 'ויתן לו [לדוד] הכהן
13 קודש ודהיינו לחם הפנים, כי לא היה שם לחם כי אם לחם הפנים
14 המוקרים מלפני ה', וממקרא זה משמע שדוד לא מצאם לכהנים
15 אלא בשבת לאחר סילוק לחם הפנים, דהיינו הרבה לאחר אפיית

ירמיה פרק ה א-ח

א שוֹמְטֵי בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַם וְרֹא-וֹנָא וְדָעוּ וּבִקְשׁוּ בְּרַחוּבוֹתֶיהָ אִם-תִּמְצְאוּ אִישׁ אִישׁ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט מִבִּקֵּשׁ אֱמוּנָה וְאֶסְלַח לָהּ: ב וְאִם חִי-יִהְיֶה יֹאמְרוּ לִכֵּן לִשְׁקֹר יִשְׁבְּעוּ: ג יְהוֹה עֵינֶיךָ הֲלוֹא לְאֱמוּנָה הִכִּיתָה אֹתָם וְלֹא-חָלוּ כְלִיתָם מֵאֲנִי קַחַת מוֹסֵר חֲזָקוֹ פְּנִיָהּ מִפֶּלַע מֵאֲנִי לְשׁוֹב: ד וְאֲנִי אֲמַרְתִּי אֲדֹדִלִים הֵם נוֹאֲלֹו כִּי לֹא יָדְעוּ דֶּרֶךְ יְהוֹה מִשְׁפָּט אֱלֹהֵיהֶם: ה אֲלֹכָה-לִי אֶל-הַגְּדֹלִים וְאֶדְבַּרְהָ אֹתָם כִּי הִמָּה יָדְעוּ דֶּרֶךְ יְהוֹה מִשְׁפָּט אֱלֹהֵיהֶם אֵךְ הִמָּה יַחְדּוֹ שִׁבְרוּ עַל נִתְקוּ מוֹסְרוֹת: ו עַל-כֵּן הִפָּם אֲרִיָּה מֵיָעַר זָאֵב עֲרֻבוֹת יִשְׁדָּדִים נִמְרֵ שְׂקָל עַל-עֲרִיָּהֶם כִּלְיָהֵם מִהֵנָּה יִפְרָף כִּי רַבּוּ פִשְׁעֵיהֶם עֲצָמוֹ (מִשְׁבוֹתֵיהֶם) מִשְׁבוֹתֵיהֶם: ז אִי לֹאֹת (אֶסְלַח) אֶסְלַח-לָךְ בְּנִיךְ עֲזֹבוֹנִי וְיִשְׁבְּעוּ בְּלֹא אֱלֹהִים וְאִשְׁבַּע אֹתָם וַיִּנָּאֲפוּ וּבֵית זֹנָה יִתְגַּדְּדוּ: ח סוֹסִים מִיּוֹנִים מִשְׁפָּים הָיוּ אִישׁ אֶל-אִשְׁתּוֹ רָעוּהוּ יִצְהָלוּ:

רש"י

ושוחה זאב המדבר: שוקד, ממחר ומנחם חברו עם לי שמירה כמו לשקד על דלתותי (משלי ח) י"ת לשון אריבה: (ז) אי לזאת, אסלח לך. בתמיה שמא לזאת אסלח לך ומנחם פירש אי כמו אין אשר בניך עזבוני ואשביע אותם כל טוב: יתגודדו, יתקבצו גדודים: (ח) סוסים מיוונים משכים היו, בכל בקר היו משכים לאור בקר בהשכמה: יצהלו, לי זה נופל על הסוסים מקול מצהלות אביריו (לקמן ח) לשון צהלה אנוויישימיני"ט בלעז:

מצודת ציון

(א) שוטטו. ענין ההליכה אנה וכן משוט בארץ (איוב א): בחוצות. בשוקים וכן וחוצות תשים לך בדמשק (מלכים א ב): ברחובותיה. מלשון רחוב: איש. ר"ל גדול ובעל מעשים טובים וכן הלא איש אתה (ש"א כו): (ג) עיניך. ר"ל השגחתך: לאמונה. ענין דבר המתקיים וכן יתר במקום נאמן (ישעיה כב): חלו. מלשון חולי: כליתם. מלשון כליין: מאנו. מלשון מיאון: (ד) נואלו. ענין סכלות וטפשות כמו נואלו שרי צוען (שם יח): (ה) אותם. עמהם: עול. הוא ההושם על צואר בהמה החורשת: נתקו. ענין העתק והסרה: מוסרות. קשורי רצועות העול: (ו) ערבות. ענינו כמו מדבר וכן במדבר בערבה (דברים א): ישרדם. ענין עושק הגוף: נמר. שם חיה מה: שוקד. ענין מהירות כמו כי שוקד אני (לעיל א): עצמו. ענין חוזק: משובותיהם. ענין מרד וסרוב: (ז) אי. ענינו כמו אנה וכן אי הבל אחיך (בראשית ד): ובית. כמו ולבית: יתגודדו. מלשון גדוד ומחנה: (ח) סוסים. כסוסים: מיוונים. מלשון מזון: משכים. מלשון השכמה: יצהלו. ענין הרמת קול גדול וכן צהלו מים (ישעיה כד):

מצודת דוד

(א) שוטטו. לכו בחוצות ירושלים אנה ואנה וראו עתה בהם ותנו לב לדעת מעשה האנשים ובקשו ברחובותיה אם תמצאו שם איש ישר אם יש מי עושה משפט ומבקש אמונה: ואסלח לה. אם תמצאו אף איש יחיד כזה אז אסלח לכל העיר: (ב) ואם חי ה'. ואם יאמרו בשבועתם חי ה' לא הוא בעבור שהם מאמינים בו אבל באמת כשרוצים להשבע בשקר נשבעין בה: (ג) עיניך הלא לאמונה. הוא מאמר הנביא אל מול ה' לומר הנה השגחתך בהם הלא היא על דבר המתקיים ולא על דבר בטל שאין בו תועלת: הכיתה אותם. בהשגחתך הכית אותם למען יווסרו לטוב להם: ולא חלו. לא נעשו חולים מן ההכאה ר"ל לא הרגישו שבא עליהם לעורר לבם לתשובה: כליתם. הבאתם קרוב אל הכליון ועכ"ז ממאנים לקחת מוסר: חזקו פניהם מסלע. הקשו פניהם יותר מן הסלע ר"ל לא נכנעו אבל העיזו פניהם וממאנים לשוב: (ד) ואני אמרתי. כשהוכחתים ולא קבלו מוסר אמרתי בתחילה אין תבונה בהם ואך דלים המה מחכמה: נואלו. נשתטו בדעתם כי לא ידעו דרך ה' וכו' שמביא פורענות לגלות אוון למוסר: (ה) אל הגדולים. בדבר החכמה: ואדברה אותם. אדבר עמהם דברי תוכחת: כי המה ידעו וכו'. שהפורעניות בא לגלות אוון למוסר: המה יחדיו. הדלים עם הגדולים: שברו עול. ר"ל אינם רוצים להיות נכנעים למקום: נתקו. העתיקו מעליהם מוסרי העול והוא כפל ענין במ"ש: (ו) על כן. בעבור שאינם רוצים להיות נכנעים למקום לכן מסרם ביד האומות: הכם אריה מיער. זה משל על האומות: זאב ערבות. זאב היושב במדבר יעשוק נפשותם: שוקד. ימחר לבוא על עריהם להשחיתם: כל היוצא מהנה. מן העיירות ההנה: יטרוף. ע"י אחד מהחיות ההם: עצמו. חזקו דבר המרה: (ז) אי לזאת אנה הזכות: אשר לזאת אסלח לך הלא בניך עזבוני: בלא אלהים. העכו"ם שאין בו ממש בו האמינו ונשבעו בו: ואשביע. אני השבעתי אותם בכל טוב ומרוב טובה ותאות הלב פנו אל הזנות: ובית זונה. לבית זונה הלכו גרודים יחד ולא יתבוששו אלה מאלה: (ח) סוסים מיוונים. הם היו כמו הסוסים שנתנו להם מזון הרבה כלילה והמה שבעים לתאותם שכאשר ישיכמו בבוקר יצאו ויצהלו וכן המה ימלאו תאותם וינאפו עם אשת ריעיהם כל הלילה וכאשר ישיכמו בבקר יצהלו איש אל אשת רעהו מרוב שמחה והשגת תאות הלב:

שיר השירים פרק ז יג-יד

יג נִשְׁכִּימָהּ לְכַרְמִים נִרְאָה אִם פָּרְחָה הִגְפֵּן פָּתַח הַסְמֹדֵר הִנְצוּ הָרְמוּנִים שֵׁם אֶתֶן אֶת־דִּדִּי לָךְ:
יד הָדוּדָאִים נָתְנוּ־רִיחַ וְעַל־פִּתְחֵינוּ פָּל־מְגִדִּים חֲדָשִׁים גַּם־יִשְׁנִים דֹּדִי צָפְנָתִי לָךְ:

שיר השירים פרק א-ג

א מִי יִתְנֶה פָּאֵחַ לִי יוֹנֵק שְׂדֵי אִמִּי אֲמַצְאֶךָ בְּחוּץ אֲשַׁקֶּךָ גַּם לֹא־יָבוֹז לִי: ב אֲנֶהְגֶּךָ אֲבִיאֶךָ אֶל־בֵּית
אִמִּי תִלְמְדֵנִי אֲשַׁקֶּךָ מִיַּן הָרֶקֶחַ מַעֲסִים רַמְנִי: ג שְׁמַאלוֹ תַּחַת רֹאשִׁי וַיְמִינוּ תַּחְבְּקֵנִי:

רש"י

פתחינו כל מגדים. יש בידינו שכר מצות הרבה: חדשים גם ישנים. שחדשו סופרים עם הישנים שכתבת עלי: צפנתי לך. לשמך ולעבודתך צפנתים בלבי, ד"א צפנתי להראות לך שקיימתם:

(א) מי יתןך כאח לי. שתבוא לנחמני כדרך שעשה יוסף לאחיו שגמלוהו רעה ונאמר בו (בראשית נ') וינחם אותם: אמצאך בחוץ אשקך. אמצא נביאך מדברים בשמך ואחבקם ואנשקם גם ידעתי כי לא יבוזו לי כי כדאי היא אהבתך שתהא אהובתך סובבת לחזר אחריה: (ב) אל בית אמי. בית המקדש: תלמדני. כאשר הורגלת לעשות באוהל מועד: אשקך מיין הרקח. נסכים: עסים. יין מתוק: (ג) שמאלו תחת ראשי:

מצודת ציון

(יג) נשכימה. מלשון השכמה: הסמדר. הם הענבים הדקים הניכרים אחר שנפלה הפרח וזהו פתח הסמדר: הנצו. הוא חנטת הפרי: דודי. ענין אהבה וחבה: (יד) הדודאים. שם עשב כדמות אדם זכר ונקבה. וכן וימצא דודאים בשדה (בראשית ל יד): מגדים. כן יקראו פירות משובחים. וכן פרי מגדים (לעיל ד יג): ישנים. ענין זקנה: צפנתי. ענין הטמנה והסתרה. כמו יצפנו דעת (משלי י יד):

(א) שדי אמי. דדי אמי: בחוץ. בשוק: אשקך. מלשון נשיקה: יבוז. מלשון בזיון: (ב) אנהגך. מלשון הנהגה והליכה: אשקך. ענין שתייה: הרקח. ענין תערוכות בשמים. כמו רוקח מרקחת (שמות ל כה): מעסים. ענין סחיטה ורוצה לומר המיץ היוצא על ידי סחיטה. וכן וכעסים דמם ישכרון (ישעיה מט כו): (ג) תחבקני. ענין סבוב הזרוע בגוף: תעירו. תעוררו. מלשון התעוררות, וכפל המלה לחזוק הענין:

הלא אף עמי הארצות שבהם שהמה רק בצורת אדם כדמות עשבי הדודאים, עם כל זה גם הם נתנו ריח בעסק המצות, ויש אם כן בהם הרבה זכיות ממה שעשו מחדש ומה שעשו מזמן רב, וכולם עשויים המה בעבור כבוד שמך לא להתייחר, ואם כה עשו עמי הארצות, מה הם עוד הזכיות אשר תמצא בין החכמים והתלמידים:

(א) מי יתןך כאח לי. גם זה מדברי החשוקה, תשלח אמריה לומר אל החשוק הן אתאוה לנשק אותך בשוק בפומבי, אבל בוש אני פן אהיה לבוז. ומי יתן אותך שתהיה למולי כאח קטן שעדיין יונק שדי אמי, שאין בושה אחותו לנשקו בשוקים, כי אם כן היית למולי הייתי מנשק אותך כאשר מצאתיך בשוק, והייתי אם כן ממלא תאותי, וגם לא היה מי מבזה אותי. והנמשל הוא לומר מי יתן ויסורו הסבות המונעות אותי מעבודה אותי מימה, כי אם כן היה הייתי אז עוסקת בתורה ובמצות בכל מקומות מהלכתי: (ב) אנהגך. הייתי מוליךך להביאך אל בית אמי, למען תלמד אותי שמה במה אתרצה לך להפקת רצונך. ושם הייתי משקה אותך מיין המעורב בבשמים, ומהמיץ הנסחט מן רמוני. והנמשל הוא לומר עוד הייתי חוקר לדעת מצפוני המצות ועומק מסתריה, והייתי עושה אותם בתכלית מן השלימות ועוצם הדקדוק למען יערב לך: (ג) שמאלו. כאומרת הן ידעתי כי בזה ידבק בי דרך אהבה, וישים שמאלו תחת ראשי ותחבקני ימינו. והנמשל הוא לומר בזה היית משרה שכנתך בי דרך אהבה וחיבה יתירה:

מצודת דוד

(יג) נשכימה לכרמים. בהיות שהכרמים סמוכים לה נבוא בהשכמה אל הכרמים עד שלא תזרח השמש בתוקף החום: נראה. שם נתענג לראות אם כבר פרחת הגפן אם פתח וכו': שם. בכרמים אראה לך אהבתי אליך, אחר שיהיה לנו הרחבת הלב מתענוג ראיית פרחי הגפן וכו'. והנמשל הוא כאילו כנסת ישראל אומרת לך שם לבתי כנסיות ומדרשות וראה אם התלמידים והחכמים הפריחו חכמת התורה ומעשים טובים, ושם תראה גודל שבחי ואהבתי לך: (יד) הדודאים. הביא ראה שקרוב הדבר שפרחת הגפן וכו', כי הנה עשבי הדודאים כבר הפריחו ומעלים ריח טוב, ועל פתחינו כבר יש כל מיני מגדים מן החדש ומן הישן של אשתקד אשר קניתיים וצפנתיים לתת לך. וכאילו אומרת והנה ראיתם אלו מול אלו וראיתי בהם מגדים מן החדש, ואם כן קרוב הדבר שפרחת הגפן וכו', וכשנלך שמה נמצא קורת רוח והרחבת הלב, ואראה לך שם תוקף אהבתי אליך. והנמשל הוא כאילו תאמר כנסת ישראל

הלא אף עמי הארצות שבהם שהמה רק בצורת אדם כדמות עשבי הדודאים, עם כל זה גם הם נתנו ריח בעסק המצות, ויש אם כן בהם הרבה זכיות ממה שעשו מחדש ומה שעשו מזמן רב, וכולם עשויים המה בעבור כבוד שמך לא להתייחר, ואם כה עשו עמי הארצות, מה הם עוד הזכיות אשר תמצא בין החכמים והתלמידים:

(א) מי יתןך כאח לי. גם זה מדברי החשוקה, תשלח אמריה לומר אל החשוק הן אתאוה לנשק אותך בשוק בפומבי, אבל בוש אני פן אהיה לבוז. ומי יתן אותך שתהיה למולי כאח קטן שעדיין יונק שדי אמי, שאין בושה אחותו לנשקו בשוקים, כי אם כן היית למולי הייתי מנשק אותך כאשר מצאתיך בשוק, והייתי אם כן ממלא תאותי, וגם לא היה מי מבזה אותי. והנמשל הוא לומר מי יתן ויסורו הסבות המונעות אותי מעבודה אותי מימה, כי אם כן היה הייתי אז עוסקת בתורה ובמצות בכל מקומות מהלכתי: (ב) אנהגך. הייתי מוליךך להביאך אל בית אמי, למען תלמד אותי שמה במה אתרצה לך להפקת רצונך. ושם הייתי משקה אותך מיין המעורב בבשמים, ומהמיץ הנסחט מן רמוני. והנמשל הוא לומר עוד הייתי חוקר לדעת מצפוני המצות ועומק מסתריה, והייתי עושה אותם בתכלית מן השלימות ועוצם הדקדוק למען יערב לך: (ג) שמאלו. כאומרת הן ידעתי כי בזה ידבק בי דרך אהבה, וישים שמאלו תחת ראשי ותחבקני ימינו. והנמשל הוא לומר בזה היית משרה שכנתך בי דרך אהבה וחיבה יתירה:

יג לא ילמד אדם רוק סופרים, ולא תלמד אשה סופרים. רבי אליעזר אומר: אף מי שאין לו אשה – לא ילמד סופרים.

יד רבי יהודה אומר: לא ירעה רוק בהמה, ולא יישנו שני רוקים בטלית אחת; וחכמים מתירין. כל שעסקו עם הנשים – לא יתוחד עם הנשים. ולא ילמד אדם את בנו אמונות בין הנשים. רבי מאיר אומר: לעולם ילמד אדם את בנו אמונות נקיה וקלה, ויתפלל למי שהעשר והנכסים שלו; שאין אמונות שאין בה עניות ועשירות, שלא עניות מן האמונות, ולא עשירות מן האמונות, אלא הכל לפי זכותו. רבי שמעון בן אליעזר אומר: ראית ממיד חיה ועוף שיש להם אמונות? והן מתפרנסין שלא בצער; והלא, לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני – אינו דין שאתפרנס שלא בצער? אלא שהרעותי מעשי וקפחתי את פרנסתי. אבא גרין איש צידן אומר משום אבא גרין: לא ילמד אדם את בנו חמר, גמל, ספר, ספן, רועה וחנוני; שאמונות אמונות לסטים. רבי יהודה אומר משמו: החמרין רבן רשעים, והגמלין רבן פשרים, הספנין רבן חסידים; טוב שפרופאים לגיהנם,

פירוש ברטנורא

את בניהן אל בית הספר: אף מי שאין לו אשה. אע"פ שאינו פנוי אלא יש לו אשה ואינה שרויה עמו לא ילמד סופרים. ואין הלכה כרבי אליעזר: **יד** וחכמים מתירין. והלכה כחכמים. שלא נחשדו ישראל על הזכור: כל שאמונתו בין הנשים. שמלאכת אומנותו נעשית לנשים, והנשים צריכות לו: לא יתוחד עם הנשים. ואפילו עם הרבה נשים. לפי שלבן גם בו ומחפות עליו. ואילו אינש אחרינא עם שתי נשים תנן דלא, שלש וד' שפיר דמי. ורמב"ם פירש דלא שרינן אפילו משום כדי חייו להתוחדר עם הנשים הואיל ופרנסתו מהן: חמר גמל וספן. כל אלו אומנות לסמות, כשלנן בדרכים נכנסים ולוקמים עצים ופירות מן הכרמים. ועוד שנשכרים לבנו אדם ומעבידן על תנאם: רועה. [בהמות שלו] שמעביר בהמות לרעות בשדה אחרים: חנוני. מלומד באונאה,

משניות מבוארות – קהתי

מתעסקים באותה אומנות, ויש שמצליחים בה ויש שאינם רואים בה הצלחה, שלא עניות מן האמונות, ולא עשירות מן האמונות – שאין העניות באה מחמת האומנות ולא העשירות באה ממנה, שהרי בכל אומנות יש עניים ויש עשירים, אלא הכל לפי זכותו – של האדם (ענין 'תוספות יום טוב'; 'תפארת ישראל'). **רבי שמעון בן אליעזר אומר:** ראית ממיד חיה ועוף שיש להם אמונות? והן מתפרנסין שלא בצער – אף על פי שאין להם אומנות, מכל מקום מתפרנסים הם שלא בצער. בגמרא מובאת ברייתא: מימי לא ראיתי צבי קייץ (מייבש קציעות בשדה) וארי סבל ושוועל חנוני, והם מתפרנסים שלא בצער; והלא, לא נבראו אלא לשמשני – כלומר שלא נבראו חיות ועופות אלא לשמש את האדם, ואני נבראתי לשמש את קוני – לעבוד את בוראי, אינו דין שאתפרנס שלא בצער – כלום אינו קל וחומר? אלא שהרעותי מעשי – עשיתי מעשים רעים, וקפחתי את פרנסתי – וגרמתי בזה לעצמי שאפסיד את פרנסתי, כלומר חטאו של אדם גורם שהוא מתפרנס בצער. אבא גרין איש צידן אומר משום אבא גרין: לא ילמד אדם את בנו חמר – אומנות של נוהג חמורים, גמל – נוהג גמלים, ספר – בנוסח המשנה שבגמרא אין גורסים 'ספר' אלא 'קדר', היינו עושה קדירות ומוליכין ממקום למקום למכירה, או 'קדר' – נוהג בקרון (עגלון). ספן – נוהג ספינות, רועה וחנוני; שאמונותן – של כל אלו, אמונות לסטים – שכן חמר וגמל וכל אלו שנמצאים בדרכים, דרכם ליטול עצים ופירות משרדות ומגנים של אחרים, ורועה מוליך פעמים את צאנו לרעות בשדות אחרים, וחנוני רגיל באונאה, כגון להטיל מים ביין וצוררות בחיטין, וכיוצא בזה, וכן חשוד הוא על המשקולות. **רבי יהודה אומר משמו:** של אבא גוריא: התמרין – נוהג חמורים, רבן רשעים – מפני שנותלים בדרכם משל אחרים, כמו שבארנו לעיל, ומאחר שאינם הולכים בדרכים וחוקות, אינם חרדים לנפשם ואינם מתעוררים לתקן מעשיהם, והגמלין – נוהג גמלים, רבן פשרים – מפני שפורשים למדברות, למקום גדודי חיות וליסטים, ויראים הם לנפשם, ומשכרים לבם למקום (רש"י). הספנין – נוהג ספינות, רבן חסידים – שם מליגים הם בים, שהוא מקום סכנות ומרובות, ותמיד הם ברעדה יותר מן הגמלים, מתוך כך לבם נכנע לשמים. טוב שפרופאים לגיהנם – שאינו משתדל כראוי במלאכת רפואתו, או שאינו יודע לפעמים סיבת החולי ודרך רפואתו, ועושה עצמו בקי וגורם מיתה לחולה (המאירי). והפשר שבפסחים

יום ראשון

באור משנה יג

משנה זו והמשנה הבאה ממשיכות באיסור ייחוד עם נשים, ומוסיפות הן ללמדנו, שלא יתעסק אדם באומנות המביאה לידי ייחוד. ואגב ענין זה מוסיפה המשנה הבאה, המסיימת את מסכתנו, להביא דברי אגדה בענין אומניות. **לא ילמד אדם רוק סופרים** – אדם כשהוא רווק, היינו בחור פנוי שלא היתה לו אשה מעולם, לא ילמד להיות מן הסופרים, היינו ממלמדי מקרא לילדים קטנים, כלומר שלא יהא רווק מלמד לילדים קטנים, הטעם מבואר בגמרא: מפני אמותיהם של הילדים המביאות את ידיהן לבית הספר, וחוששים שמא יתגבר יצריו עליו. **ולא תלמד אשה סופרים** – וכן לא תלמד אשה להיות מן הסופרים, היינו ללמד לילדים קטנים, מפני אבותיהם ואחיהם של הילדים הבאים אצלם, ונמצאים מתייחדים עמה. **רבי אליעזר אומר:** אף מי שאין לו אשה, לא ילמד סופרים – רבי אליעזר בא להוסיף על דברי תנא קמא, שלא רק רווק לא ילמד להיות מן הסופרים אלא כל מי שאין לו עכשיו אשה, אף על פי שהיתה לו אשה ומתה או גירשה, או אפילו יש לו אשה, אלא שאינה דרה עמו, לא ילמד להיות מן הסופרים, מהטעם המבואר לעיל.

באור משנה יד

רבי יהודה אומר: לא ירעה רוק בהמה – שמא יבוא לרבעה. **ולא יישנו שני רוקים בטלית אחת** – עטופים בבגד אחד, שמא יבוא לידי משכב זכור; ונחכמים מתירין – שלא נחשדו ישראל לא על משכב בהמה ולא על משכב זכור. והלכה כחכמים. **כל שעסקו עם הנשים** – שעוסק במלאכה לצורך נשים, כגון תופר בגדי נשים או צורך בתכשיטי נשים, לא יתוחד עם הנשים – אפילו לצורך פרנסתו, ואפילו עם הרבה נשים, לפי שלבו גס בהן, וכולן מחפות עליו. **ולא ילמד אדם את בנו אמונות בין הנשים** – אומנות, שיצטרך להימצא בין הנשים ולעסוק עמהן. **רבי מאיר אומר:** לעולם ילמד אדם את בנו אמונות נקיה וקלה – כגון מעשה מחט או מעשה רוקם וכיוצא בו (המאירי); ויש מפרשים: נקיה – מגול, וקלה – שאין בה חסרון כיס (תעודו), ואל יאמר, שאותה אומנות אינה מעשירה את בעליה אלא יבקש רחמים, ויתפלל למי שהעשר והנכסים שלו – יתפלל לרבונו של עולם, שישלח לו ברכה והצלחה במעשה ידיו; שאין אמונות שאין בה עניות ועשירות – רבים

והפֿשר שְׁבִמְבָּחִים שְׁתַּפּוּ שֶׁל עֵמֶלְק. רַבִּי נְהוֹרָאִי אוֹמֵר: מִנִּית אֲנִי כָּל אֲמִנִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם וְאִנִּי מְלַמֵּד אֶת בְּנֵי אֱלָא תוֹרָה, שְׂאֵדָם אוֹכֵל מִשְׁכָּרָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהִקְרָן קִימָת לְעוֹלָם הַבָּא. וְשֹׁאֵר כָּל אֲמִנִיּוֹת אֵינָן בֶּן; כְּשֹׂאֲדָם בָּא לְיָדִי חָלִי, אוֹ לְיָדִי זָקְנָה, אוֹ לְיָדִי יִסּוּרִין, וְאִינוּ יוֹכֵל לְעִסּוֹק בְּמִלְאכְתּוֹ, הֲרִי הוּא מֵת בְּרַעֲב. אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָה בֶּן; אֱלָא מִשְׁמֶרְתּוֹ מִכָּל רַע בְּנִיעֲרוּתוֹ, וְנוֹתַנָּת לֹא אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּזִקְנוּתוֹ. בְּנִיעֲרוּתוֹ מָה הוּא אוֹמֵר? "וְקוֹי ה' יַחְלִיפוּ כֹחַ" (ישעיה מ, לא); בְּזִקְנוּתוֹ מָה הוּא אוֹמֵר? "עוֹד יִגְבוֹן בְּשִׁיבָה" (תהלים צב, טו); וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּאַבְרָהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם: "וְאַבְרָהָם וְקָן... וְה' בְּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בְּכָל" (בראשית כד, א); מִצִּינוּ שְׁעֵשָׂה אַבְרָהָם אֲבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה בְּלָה עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה, שְׂנֵאֲמַר (שם כו, ה): "עָקֵב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלִּי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֶרְתִּי מִצֻּרֵי חֻקוֹתַי וְתוֹרָתַי".

ס ל י ק מסכת קידושין

הדרן עלך סדר נשים

מסכת בבא קמא

פרק ראשון

א אַרְבַּעָה אָבוֹת נִזְיָקִים: הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַמִּבְעָה וְהַחֲבֵעַר. לֹא הֲרִי הַשּׁוֹר כְּהֲרִי הַמִּבְעָה וְלֹא הֲרִי הַמִּבְעָה כְּהֲרִי

פירוש ברטנורא

להטיל מים ביין, וצורות בחטין, שחייב אדם ללמד את בנו אומנות נקיה:

מסכת בבא קמא

א אַרְבַּעָה אָבוֹת נִזְיָקִין. מִשּׁוּם דְּאִיכָא לְכָל חַד מִיְנֵיהוּ תוֹלְדוֹת, קָרִי לְהוּ אָבוֹת: הַשּׁוֹר. הוּא הֶרְגֵּל, דְּהֵינּוּ מָה שֶׁהִבְחֵמָה מוֹקֵת בְּרַגְלִים דְּרַךְ הַלּוֹכָה כְּדִכְתִּיב (שמות כב) וְשִׁלַּח אֶת בַּעֲיִירָה. וְתַנִּיא וְשִׁלַּח זֶה הֶרְגֵּל וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה לב) מִשְׁלַח רֵגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמֹר. וְתוֹלְדָה דְּרַגֵּל הוּא כְּשֶׁהוֹיָקָה בְּנוֹפֶה דְּרַךְ הַלּוֹכָה, אוֹ כְּשֶׁעָרָה דְּרַךְ הַלּוֹכָה שְׁנִדְּבָקוּ כָּלִים כְּשֶׁעָרָה וְגִרְתָּן וְשִׁבְרָתָן, אוֹ כְּשֶׁלִּיף שְׁעָלֶיהָ, וְהוּא מִשְׁאֵי שְׂבָאִמְתַּחַת וּבְמִרְצוּפִין שְׁעָלֶיהָ. אוֹ כּוּנָה שְׂבָעוֹרָה: וְהַבּוֹר. הַפּוֹתַח בּוֹר בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְנִפְל שְׂמָה שׁוֹר אוֹ חֲמֹר וְמֵת אִם חֲבוֹר עֲמוּק עֲשֶׂרָה מַפְחִים, אוֹ הוֹק אִם הוּא פָּחוֹת מִ' מַפְחִים. דְּכִתִּיב (שמות כא) כִּי יִתֵּחַ אִישׁ בּוֹר גּוֹי. וְתוֹלְדָה דְּבוֹר, כְּגוֹן כִּיחַ וְעֵינוּ לֹאֲחֵר שְׁנָחוּ בְּרַח"ד וְהוֹיָקוּ: וְהַמִּבְעָה. זֶה הַשֵּׁן, שֶׁאֲכָלָה בְּחֵמָתוֹ כִּשְׂדֵה חֲבִירוֹ כְּדִכְתִּיב (שם כב) וְכִיעֵר כִּשְׂדֵה אַחֵר. וְנִקְרָא הַשֵּׁן מִבְּעָה מִפְּנֵי שְׁהוּא פְּעִמִּים מְכּוּסָה פְּעִמִּים מְגוּלָה, מִלְּשׁוֹן נִבְעוּ מִצְּפוֹנֵיו (עובדיה א) דְּמִתְרַגְּמִין אֲגַלִּין מִמְּמֹרֵהוּ. וְתוֹלְדָה דִּשֵּׁן הוּא,

משניות מבוארות – קהתי

הם ברורים, ואין עליהם כל מחלוקת: א. הבור; ב. ההבער, היינו האש. אבל שאר השניים – השור והמבעה – אינם ברורים. מכאן נחלקו רב ושמואל בגמרא בפירוש משנתנו. לדעת רב, מונה המשנה את כל סוגי הנזיקים המפורשים בתורה, כמו שהבאנו בפתיחה למסכתנו, שכן "שור" האמור במשנתנו, כולל כל נזקי השור, היינו קרן, שן ורגל, ו"מבעה" פירושו: אדם המזיק בגופו ממון חברו. אבל שמואל סובר שאין המשנה מונה אלא ארבעה סוגי נזקי ממון, שהם מועדים מתחילתם, ו"שור" פירושו רגל בלבד, ו"מבעה" זה "שן", מלשון "נבעו מצפוני" (עובדיה א, 1), כי השן פעמים מגולה ופעמים מכוסה. נמצא לדעת שמואל, שאמנם אין המשנה מונה אלא ארבעה אבות נזיקין: רגל, שן, בור ואש. בירושלמי מפרשים ש"שור" פירושו קרן, ו"מבעה" כולל שן ורגל, ונמצא לפי הירושלמי שמשנתנו כוללת כל נזקי ממון. ברם, אנחנו נבאר את המשנה כדעת שמואל בגמרא, כמו שפירושה הרמב"ם והברטנורא ומפרשים אחרים.

אַרְבַּעָה אָבוֹת נִזְיָקִים – סוגי הנזיקים (היינו הנזיקים או הנזקים) העיקריים של נזקי ממון המפורשים בתורה ארבעה הם: הַשּׁוֹר – שהזיק בגליו דרך הילוכו, כמו שנאמר (שמות כב, ז): "ושלח את בעירה", ודרשו בברייתא בגמרא: "ושלח" זה הרגל, היינו שהזיקה בהבמה בשדה חברו על ידי דריסת הרגל, כמו שכתוב (ישעיה לב, כ): "משלחי רגל השור והחמור"; וְהַבּוֹר – שפתח אדם ברישות הרבים, ונפל שמה שור או חמור, כמפורש בתורה (שמות כא, לג), ופרטי דיניו מבוארים להלן (ה, ה); וְהַמִּבְעָה – זה השן, שאכלה בהמתו בשדה אחר, כמו שנאמר (שמות כב, ז): "ובער בשדה אחר"; וְהַחֲבֵעַר – שהבעיר אש ברישותו ויצאה והזיקה, כמו שנאמר (שמות כב, ח): "כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש" וכו'. לֹא הֲרִי הַשּׁוֹר כְּהֲרִי הַמִּבְעָה – משנתנו באה ללמד, שהתורה היתה צריכה לכתוב את כל סוגי הנזיקים הללו, לפי ששונים הם זה מזה באפיים ובתכונתם, ואי אפשר ללמוד נזק אחד מן חברו; שכן לא הרי השור נחרי המבעה – כלומר אין החיוב בנזקי הרגל יכול ללמד על חיוב בנזקי השן, לפי שיש תכונה ברגל שאינה בשן, שהרגל הזיקה מצוי; ואילו השן אין הזיקה מצוי, וְלֹא הֲרִי הַמִּבְעָה כְּהֲרִי הַשּׁוֹר – ואין השן יכולה ללמד על הרגל, לפי שיש תכונה בשן שאינה ברגל, שבנזקי

שְׁתַּפּוּ שֶׁל עֵמֶלְק – הכשר שבשוחטי בהמות מזגו רע, ואכזרי הוא כעמלק (עיי' "תוספות יום טוב"). רַבִּי נְהוֹרָאִי אוֹמֵר: מִנִּית אֲנִי כָּל אֲמִנִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם וְאִנִּי מְלַמֵּד אֶת בְּנֵי אֱלָא תוֹרָה, שְׂאֵדָם אוֹכֵל מִשְׁכָּרָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהִקְרָן קִימָת לְעוֹלָם הַבָּא. וְשֹׁאֵר כָּל אֲמִנִיּוֹת אֵינָן בֶּן; כְּשֹׂאֲדָם בָּא לְיָדִי חָלִי, אוֹ לְיָדִי זָקְנָה, אוֹ לְיָדִי יִסּוּרִין – היינו יסורי הנפש, כגון דאגה וכעס, וְאִינוּ יוֹכֵל לְעִסּוֹק בְּמִלְאכְתּוֹ – מחמת חוליו, זקנתו או יסוריו, הֲרִי הוּא מֵת בְּרַעֲב – שאין לו ממה להתקיים. אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָה בֶּן; אֱלָא מִשְׁמֶרְתּוֹ מִכָּל רַע בְּנִיעֲרוּתוֹ, וְנוֹתַנָּת לֹא אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּזִקְנוּתוֹ – שאף כשהוא בא לידי זקנה או יסורים ואינו יכול לעסוק בה, הרי הוא אוכל משכר יגיעתו בה בנערותו. בְּנִיעֲרוּתוֹ מָה הוּא אוֹמֵר – מה הכתוב אומר? "וְקוֹי ה' יַחְלִיפוּ כֹחַ"; בְּזִקְנוּתוֹ מָה הוּא אוֹמֵר? "עוֹד יִגְבוֹן בְּשִׁיבָה" דשנים ורעננים יהיו, ומפרש רש"י: יצמחו צמח ויתייחד שכון לעת שיבתן דשנים ורעננים יהיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּאַבְרָהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם: "וְאַבְרָהָם וְקָן... וְה' בְּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בְּכָל" – שאף בזקנותו ברכו ה' בזכות תורתו, שכן מִצִּינוּ שְׁעֵשָׂה (שקיים) אַבְרָהָם אֲבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה בְּלָה עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה – קודם שניתנה לישראל, שְׂנֵאֲמַר: "עָקֵב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלִּי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֶרְתִּי מִצֻּרֵי חֻקוֹתַי וְתוֹרָתַי" – ולפיכך ברכו ה' בזקנותו.

י ו ש נ י

מסכת בבא קמא

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, שסוגי הנזק העיקריים המפורשים בתורה – קרן, שן, רגל, בור, אש, ואדם המזיק בגופו – נקראים "אבות נזיקין". אבל משנתנו מונה "ארבעה אבות נזיקין": השור והבור והמבעה והחבֵּעַר. מתוך ארבעה אלה שניים

השור; ולא זה וזה, שיש בהן רוח חיים, בהרי האש שאין בה רוח חיים; ולא זה וזה, שדרבן לילך ולהזיק, בהרי הבור שאין דרבן לילך ולהזיק. הצד השוה שבהן: שדרבן להזיק ושמירתן עליה, ויבשהזיק – חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ.

ב כל שחבתי בשמירתו, הכשרתי את נזקו. הכשרתי במקצת נזקו, חבתי בתשלומין בהכשר כל נזקו. נכסים

פירוש ברטנורא

כשתחככה בכותל להנאתה בדרך הבהמות שמתחככות ושבחה את הכותל, או סנפה פירות כשתחככה בהן להנאתה; והחבירה. זו הדליקה שיצאה והזיקה כדכתיב (שמות כב) כי תצא אש וגו' ונאכל גדיש או הקמה או השדה. ותולדה ראש, אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו, דומיא ראש שהרוח מוליכה. והא דלא חשיב תנא דידן קרן בכלל אבות נזיקין, משום דלא מיירי אלא בנזיקין שהם מועדים מתחלתן כלומר שמשלמין נזק שלם מתחלתן, אבל בתמין ואחר כך מועדים לא קא מיירי: לא הרי חשור בהרי המבעה. כלומר, אי כתב רחמנא שור לא נפיק מבעה מיניה. דהוה אמינא רגל להזיקה מצוי חייבה רחמנא, שן דאין הויה מצוי לא חייבה רחמנא. ואי כתב רחמנא שן, הוה אמינא שן דיש הנאה להזיקה חייב, רגל דאין הנאה להזיקה אינו חייב. ואי כתב רחמנא שן ורגל ולא כתב אש, הוה אמינא שן ורגל שיש בהן רוח חיים כלומר, שכאם מכח בעלי חיים, חייב, אבל אש שאין בה רוח חיים לא לחייב. ואם נכתבו שלשתן ולא כתב רחמנא בור, הוה אמינא הני לחייבי שדרבן לילך ולהזיק, אבל בור שאין דרכו לילך ולהזיק לא לחייב עליה. משום הכי איצטריכו כוליה. ובגמרא מסיק, דאי כתב בור וחד מהנך אתו כוליה שאר, לכד מקרן, בהצד השוה שבהן שדרבן להזיק. ולא הוצרכו כולן אלא מפני שהן חלוקים בהלכותיהן, שיש בזה מה שאין בזה. שן ורגל פטורים ברשות הרבים, מה שאין כן בבור ואש. בור פטר ביה קרא אדם וכלים דכתיב (שמות כא) ונפל שמה שור או חמור, ודרשנין שור ולא אדם, חמור ולא כלים, מה שאין כן בשאר אבות נזיקים. אש פטר בו את המזמן, שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבעיר, דכתיב (שם כב) או הקמה מה קמה בגלוי אף כל בגלוי. ובשאר אבות נזיקים לא פטר את המזמן: הצד השוה שבהן וכו'. אף אני אביא כל שדרבן להזיק ושמירתו עלך, שאם הזיק נתחייב המזיק תשלומי נזק שהזיק: במיטב הארץ. מעידית שבנכסיו, מן המשובח שבהם, אם בא ליתן לו קרקע בתשלומי נזקו. דכתיב (שם) מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם. אבל אם בא ליתן לו מטלטלין קייל כל מילי מיטב הוא, דאי לא מודבן הכא מודבן במתא אחרית, ויהיב ליה כל מאי דבעי ואפילו סובין. והני מילי לנזקין. אבל לבעל חוב אי את ליה זוזי מחייבין ליה למיתן זוזי, ואי לית ליה זוזי יהיב ליה מטלטלי מאי דבעי, ואי מגבי ליה ארעא יהיב ליה בבינונית. ושכיר, אפילו לית ליה זוזי למשכיר לא מצי יהיב ליה באגריה אלא זוזי, ומחייבין ליה לזבני נכסיה עד דמשכח זוזי ויהיב ליה:

ב כל שחבתי בשמירתו וכו'. כל דבר שנתחייבתי לשמרו: הכשרתי את נזקו. אם לא שמרתיו כראוי והזיק, אני הוא שהכשרתי וזמנתי אותו הזיק, ואני חייב עליו. כגון המוסר שורו לחרש שומה וקמן חייב, שעליו היה מוטל שמירת שורו והרי לא שמרו כראוי לו: הכשרתי במקצת נזקו וכו'. ואם תקנתי וזמנתי מקצת הנזק אף על פי שלא זמנתי ותקנתי את כולו, נתחייבתי עליו כאילו זמנתי כולו. כגון החופר בור תשעה ברה"ו ובא אחר והשלמו לעשרה, ונפל שמה שור או חמור ומת, האחרון חייב. אע"פ שלא תקן אלא מקצת הנזק, כאילו עשה כל הנזק, כיון דבתשעה ליכא מיתת: נכסים שאין בהם מעילה. ועל איזה נכסים אני חייב לשלם אם הזקתי, על נכסים שאין בהם מעילה. כגון נכסים שאין הקדש. שאם הזקתי נכסים של הקדש אני חייב לשלם, דכתיב

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

לאחר שנימנו במשנה הקודמת אבות הנזיקים, באה משנתנו ללמד כללי הנזיקים: מתי חייב אדם על נזקי ממנו, על אילו נכסים שהזיק הוא חייב ועל אלו פטור, ובאיזה מקום שהזיק הוא חייב.

כל שחבתי בשמירתו – כל דבר שנתחייבתי לשמרו שלא יזיק, הכשרתי את נזקו – אם לא שמרתיו כראוי והזיק, אני הוא שהכשרתי והכנתי את הנזק, ואני חייב עליו. בברייתא בגמרא מבואר, כגון המוסר שור או בור לחרש שוטה וקטן והזיקו, שחייב בעל השור והבור לשלם; ומפרשים בגמרא (לדעת ריש לקיש בשם חזקיה). שמדובר בברייתא בשור שהיה קשור כראוי ובבור שהיה מכוסה כראוי, ואף על פי כן הבעלים חייבים, לפי שחרש שוטה וקטן עלולים לקלקל את השמירה ולהתיר את השור מן הקשר או להוריד את הכיסוי מן הבור (תוספות, ועיי' רש"י סמפרש בדרך אחרות). ויש דעה אחרת בגמרא (דעת רבי יוחנן) שאמנם חרש שוטה וקטן אינם מקלקלים את השמירה, ולהיפך מועילים הם קצת בשמירתם, אלא שמדובר בברייתא בשור שלא היה קשור ובבור שלא היה מכוסה, וכיון שסמך על שמירתם של חרש שוטה וקטן, הריהו חייב, לפי שאינה שמירה מספקת. הכשרתי במקצת נזקו – אם לא הכנתי אלא מקצת הנזק, כגון שהיה בור פתוח ברשות הרבים, שלא היה עמוק אלא תשעה טפחים, שאין בו כדי להמית את הנזק הנופל לתוכו, ואני השלמתי את עומקו לעשרה טפחים, כמידת העומק שיש בו כדי להמית, ונפל שמה שור או חמור ומת, אף על פי שלא הכנתי בו אלא טפח אחד, חבתי בתשלומין – נתחייבתי בתשלומי הנזק, בהכשר כל נזקו – כאילו הכשרתי והכנתי את כל הנזק, היינו כאילו כריית את הבור כולו. מכאן ואילך באה המשנה ללמד, על אלו נכסים שהזיק המזיק חייב ובאיזה מקום: נכסים שאין בהם מעילה – אין המזיק חייב בתשלומים אלא כשהזיק נכסים שאין בהם מעילה, היינו נכסי הדיוט, אבל אם הזיק נכסי הקדש, שהנהנה מהם חייב קרבן מעילה, הריהו פטור מלשלם, שנאמר בקרן (שמות כא, לח): "וכי יגוף שור איש את שור רעהו",

השן יש הנאה להזיקה, ואילו ברגל אין הנאה להזיקה; ולא זה וזה – רגל ושו, שיש בהן רוח חיים – שנוזקה באים מכוח בעלי חיים, ואפשר לומר שמשום תכונתם זו התורה מחייבת את בעליהם בתשלומי הנזק, בהרי האש שאין בה רוח חיים – ואילו זה היתה כתובה בתורה, לא היינו למדים אותה משן ורגל; ולא זה וזה – ולא הרי הרגל והשן והאש, שדרבן לילך ולהזיק – שהם מוזיקים המהלכים, ולכן צריך לשמדם יפה, וכשלא שמדם, והזיקו, הריהו חייב לשלם נזקיהם, בהרי הבור שאין דרבן לילך ולהזיק – שהבור קבוע במקומו, ואילו לא היתה התורה כותבת בור, לא היינו למדים נזקי בור משאר הנזיקים; והואיל ותכונותיהם שונות, לפיכך נכתבו בתורה כל ארבעת אבות הנזיקים, ללמד שבכולם בעליהם חייבים על נזקיהם, ומהם למדים על שאר הנזקים בדרך הצד השווה, שכן הצד השוה שבהן – הדבר שבו ארבעת אבות הנזיקים שווים זה לזה, שדרבן להזיק ושמירתן עליה – שרגילים להזיק, וחובה על הבעלים לשמדם שלא יזיקו, ויבשהזיק – אחד מן הדברים שדרכם להזיק, חב, המזיק – בעל הדבר שהזיק, לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ – אם בא לשלם קרקע לניזק, הריהו נתן לו מן העידית שבקרקעותיו, שנאמר בנזקי שן ורגל: "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", ומהם למדים גם על שאר הנזקים. ברם, אם משלם לו במטלטלים, הריהו נתן לו מה שרוצה, שכל דבר המטלטל מיטב הוא, שאם אין קופצים עליו במקום זה מוליכו למקום אחר.

בגמרא מסיקים, שהתורה לא היתה צריכה לכתוב אלא בור ואחד משאר אבות הנזיקים, ומהם אפשר היה ללמוד יתר אבות הנזיקים מחוץ לקרן. ולא נכתבו כולם אלא מפני שהם חלוקים בהלכותיהם: שן ורגל פטורים ברשות הרבים, מה שאין כן בבור ואש; בבור נאמר: "ונפל שמה שור או חמור", ודרשו: שור ולא אדם, חמור ולא כלים, מה שאין כן בשאר אבות נזיקים; באש פטור על המזמן, שאם היו בגדים טמונים בגדיש, פטור המבעיר, שנאמר באש (כב, ה): "ונאכל גדיש או הקמה". ודרשו: מה קמה בגלוי אף כל בגלוי, ואילו בשאר אבות הנזיקים אין פטורים על המזמן.

שֶׁאֵין בָּהֶם מַעֲלָה, נִכְסִים שֶׁל בְּנֵי בְרִית, נִכְסִים הַמְּיֻחָדִים; וּבְכָל מְקוֹם, חוּץ מִרְשׁוֹת הַמִּיֻּחָדָת לְמוֹזֵיק, וּרְשׁוֹת הַנֶּזֶק וְהַמּוֹזֵיק. וּבְשִׁהֲיוֹק – חֵב הַמּוֹזֵיק לְשֵׁלֶם תְּשֻׁלָּמִי נֶזֶק בְּמִיטֵב הָאֶרֶץ.
ג שׁוּם כֶּסֶף, וְשׁוֹה בֵּית דִּין, וְעַל פִּי עֲדִים בְּנֵי חָרִין, בְּנֵי בְרִית, וְהַנָּשִׁים בְּכָלל הַנֶּזֶק, וְהַנֶּזֶק וְהַמּוֹזֵיק בְּתִשְׁלֹמִין.

פירוש ברטנורא

שור רעהו ולא שור של הקדש. והוא הדין לכל שאר נזקים: **נכסים שהם של בני ברית**. שאם הוזה נכסים של נכרי, פטור: **נכסים המיוחדים**. שיש להם בעלים מיוחדים, שאם הוזה נכסים של הפקר, פטור: **חוץ מרשות המיוחדת למוזיק**. בכל מקום שהוזה נכסיו את נכסו חבירו חייב המוזיק, חוץ מרשות המיוחדת למוזיק. שאם נכנס שור נזק ברשות המוזיק והוזה שור המוזיק, פטור, דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי. ודוקא כשהוזה נכסיו, אבל המוזיק עצמו שחבל בחבירו, אף על פי שהוא עומד ברשותו, חייב, דאמר ליה הנחבל נהי דאית לך רשותא לאפקוק, לאווקי לית לך רשותא: **ורשות הניזק והמוזיק**. ורשות המיוחדת לניזק ולמוזיק, כגון חצר של שניהם, והוזה שורו של אחד מהם באותה חצר בשן ורגל, פטור. והוא שתהיה אותה חצר מיוחדת לשוורים גם כן. אבל אם היתה מיוחדת לפירות ולא לשוורים, והוזה בשן ורגל, חייב. ואם הוזה בקרן, בכל ענין חייב:

ג שום כסף. שום זה של נזקים לא יאה אלא בכסף. שיהו בית דין שמין כמה שוה הנזק וכך ישלם לו. ואם הוזה פרתו של ראובן טליתו של שמעון שדרסה עליו ברשות הניזק ושברתו, ואח"כ אירע שנשברה רגלה של פרה זו של ראובן בטליתו של שמעון ברה"ר דהוי נמי בור ברה"ר, אין אומרים הואיל זה הוזה וזה הוזה יצא הוזהק של זה בהוזהק של זה, אלא שמין שני הנזקים בדמים, ומי שהוזהק לחבירו יותר, ישלם: **שום כסף**. וכשנבאים לשלם ההוזהק מנכסי היתומים, לא יפרעו אלא מן הקרקעות שהם שוה כסף, ולא ממטלטלין שהם עצמם כסף. דכל מידי דמיטלטל חשוב כאילו הוא כסף, דאי לא מוזכר הכא מוזכר במתא אחריתי: **בפני ב"ד**. והשווא והתשלומין של נזקים לא יהיו אלא בפני ב"ד מומחין, ולא בפני ב"ד של הדיוטות: **ועל פי עדים בני חורין ובני ברית**. לאפקוק עבדים ונכרים שאינם כשרים לעדות של נזקים: **והנשים בכלל הנזק**. בין שהוזהק היא את אחרים, בין שאחרים הוזהקו, דין האיש ודין האשה שוין בנזקין: **הניזק והמוזיק בתשלומין**. פעמים שהניזק שייך עם המוזיק בתשלומין של נזק. כגון אם פחתה הנבלה משעת מיתה עד שעת העמדה

משניות מבוארות – קהתי

יש גורסים: "כשהוזה" (בלי וא"ו), ולפי זה מתפרשת משנתנו כפשוטה, שפיסקה זו מסיימת את כל האמור לעיל, כלומר נכסים שאין בהם מעילה ושל בני ברית וכו', כשהוזהק חייב המוזיק לשלם במיטב הארץ. ויש מפרשים בגמרא שהפיסקה "ורשות הניזק והמוזיק" נמשכת לפיסקה שלאחריה, כלומר שלאחר ששינו לעיל "חוץ מרשות המיוחדת למוזיק", שפטור בה, באה המשנה להשמינו: אבל ברשות משותפת לניזק ולמוזיק, כשהוזהק חייב המוזיק לשלם וכו'.

י ו ם ש ל ו י

באור משנה ג

משנה זו מוסיפה ללמד כללים בדני הנזקים, כיצד נקבעים תשלומי הנזק ועל סמך איזו עדות מחייבים את המוזיק לשלם.

שום כסף – בגמרא מבואר: שום הנזקים לא יאה אלא בכסף, כלומר שביט דין שמים את ערכו של הנזק בכסף וכך משלם המוזיק, כמו ששנו בברייתא: "פרה שהוזהק טלית וטלית שהוזהק פרה, אין אומרים: תצא פרה בטלית וטלית בפרה, אלא שמין אותם בדמים", ופירוש הדברים: אם הפרה של ראובן הוזהק טלית של שמעון, כגון שנכנסה הפרה לחצרו של שמעון וקרעה שם את טליתו על ידי דריסת רגלה, ואחר כך אירע שטליתו של שמעון הוזהק את הפרה של ראובן, כגון שהניח שמעון את טליתו ברשות הרבים ונתקלה בה הפרה ושברה רגלה, אין אומרים: הואיל והוזהק זה את זה יצא נזק בנזק, אלא שמים שני הנזקים בכסף, ומי שהוזהק את חברו יותר, ישלם את ההפרש **(וש"י; ברטנורא)**; ויש מפרשים את הברייתא: פרה שהוזהק טלית או טלית שהוזהק פרה, אין אומרים תצא פרה בטלית – כלומר שאם פרה הוזהק טלית יטול הניזק את הפרה בעד נזק טליתו, מבלי שומת הנזק, וטלית בפרה – או מי שניזוקה פרתו בטלית של חברו, שיטול את הטלית ללא שומה, אלא שמין אותם בדמים – בית דין שמים כל נזק בדמים, וכפי ערך הנזק על המוזיק לשלם **(ענין תוספות; "חזון יחזקאל")**, **ושנה כסף** – בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאם מת המוזיק, ובא הניזק לגבות תשלומי נזקו מנכסי היתומים, אין היתומים חייבים לשלם לו אלא מן הקרקעות של הירושה, שהן "שוה כסף", אבל לא ממטלטלים, שהם נחשבים ככסף, הואיל ואפשר בנקל למכרם; והטעם הוא, שמיטלטלים של יתומים אינם משועבדים לא לבעל חוב ולא לניזק: **בפני בית דין** – שום הנזקים וחוב תשלומיהם אינו נעשה אלא בפני בית דין של מומחין, ולא בפני בית דין של הדיוטות, **ועל פי עדים** – המעידים על הנזק בפני בית הדין, פרט למודה בקנס שהוא פטור, ואפילו באו עדים אחר כך **(גמרא)** ואין העדים כשרים אלא אם כן הם **בני חרין בני ברית** – ולא עבדים

ודרשו: שור רעהו – ולא שור של הקדש; והוא הדין לשאר הנזקים. יש מדייקים (בגמרא) ממשנתנו, שאם הוזהק קדשים קלים, הואיל ואין בהם מעילה מחיים, הריהו חייב, ומשנתנו כרבי יוסי הגלילי הסובר, שקדשים קלים ממון בעלים הם, **נכסים של בני ברית** – היינו של ישראל, ולא של גויים, שאם הוזהק נכסים של גוי פטור מלשלם **(כמבואר להלן ד, ג)**; **נכסים המיוחדים** – לבעלים, פרט לנכסי הפקר **(תוספותא)**. בגמרא מבואר שאין זה מסתבר לפרש, שאם הוזהק נכסים של הפקר פטור, שהרי קשה: למה צריכה המשנה להשמינו דין זה, כלום יש כאן תובע? אלא כוונת המשנה היא, שהנכסים שהוזהק היו נכסים המיוחדים לבעלים, אבל אם היו של הפקר ולאחר שהוזהק קדם וזכה בהם אחר, הרי זה פטור מלשלם, כגון שור של הפקר שנגח שורו של ראובן וקודם שתפס ראובן את השור שהוזהק בא שמעון וזכה בו, פטור שמעון מלשלם; וכן שור המיוחד לבעלים שהוזהק ואחר כך הפקדיוהו הבעלים, הריהם פטורים, שצריך שיהיו לו בעלים בשעת הוזהק ובשעת העמדה בדין; **ובכל מקום** – שהוזהק נכסיו את נכסו חבירו, חייב המוזיק לשלם, **חוץ מרשות המיוחדת למוזיק** – כגון אם נכנס השור של שמעון לרשותו של ראובן והוזהק שם על ידי שורו של ראובן, פטור ראובן מלשלם, שיכול ראובן לומר לשמעון: מה לשורך ברשותי? ברם, אם הוזהק ראובן בעצמו, הריהו חייב, לפי שיש לו אמנם רשות להוציאו מרשותו, אבל להוזהק אין לו רשות **(דמ"ט)**; **ורשות הניזק והמוזיק** – כלומר: וחוץ מרשות המשותפת לניזק ולמוזיק, כגון חצר המשותפת לראובן ולשמעון, והוזהק שורו של אחד מהם באותה חצר בשן או ברגל, בעל השור פטור מלשלם, שנאמר בשן ורגל **(שמות כב, ד)**: "ושלח את בעירה ובער בשדה אחר". והצר זו, הואיל והיא משותפת לשניהם, אינה נקראת "שדה אחר". ודוקא אם היתה החצר מיעדת אף לשוורים, אבל אם היתה מיוחדת לפירות בלבד ולא לשוורים, ונכנס שורו של אחד מהם והוזהק בשן או ברגל, הריהו חייב. ואם הוזהק השור בקרן, אפילו בחצר משותפת המיוחדת לשוורים, חייב המוזיק לשלם; **ובששהוזהק, חב המוזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ** – בגמרא מבואר, שפיסקה זו, שנישנתה כבר במשנה הקודמת. חזרת כאן לרבות "קרן", שלא נמנתה במשנה הקודמת עם אבות הנזקים **(לדעת שמואל, ש"שור"** הנוכר במשנה א הוא "רגל", ולא נפרטו במשנה אלא אבות נזקים שהם מועדים מתחילתם. כמו שבארנו שם), ובאה המשנה להשמינו, שאף "קרן" בכלל אבות הנזקים, ואם השור מועד, חייב המוזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ.

ד חֲמִשָּׁה תַּמִּין וְחֲמִשָּׁה מוֹעֲדִין: הִבְהֶמָה אֵינָה מוֹעֲדַת לֹא לָגַח וְלֹא לְגוֹף וְלֹא לְשׁוֹף וְלֹא לְרִבּוּץ וְלֹא לְבָעוּט. הֵשֵׁן מוֹעֲדַת לֶאֱכֹל אֶת הָרֹאיוֹ לָהּ; הֶרְגֵּל מוֹעֲדַת לְשִׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הַלּוּכָה; וְשׁוֹר הַמוּעֵד; וְשׁוֹר הַמּוֹזֵק בְּרִשּׁוֹת הַנּוֹק; וְהָאֵדָם. הַזֶּאֱבָב וְהָאֵרִי וְהַדָּב וְהַנֶּמֶר וְהַבְּרָדִלִם וְהַנֶּחֱשׁ – הָרִי אֵלּוּ מוֹעֲדֵין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: בְּזֶמֶן שֶׁהֵן

פירוש ברטנורא

בדין, שפחת נבלה דניק הוא, בין בתם בין במועד, ונמצא שאין המזיק משלם לו אפילו אותו חצי נוק שזכתה לו תורה אם הוא תם. או נוק שלם אם הוא מועד, הרי שהניק הוא מפסיד ושייך בתשלומין הללו עם המזיק:

ד חמשה תמין, שאינם רגילים להזיק, ואם הזיקו משלמין חצי נוק; ו**חמשה מועדין**, שהם רגילין להזיק, ומשלמין נוק שלם: לא ליגה, בקרן; ולא ליגוף, רחיצת כל הגוף. וכולו הוה תולדה דקרן ומשלמין חצי נוק. הרי חמשה תמין: ושור המועד. שלש פעמים ליגה או ליגוף או לרביץ או לבעוט או לישוך. הרי הן חמשה מועדים לשלם נוק שלם. ולגבי מועד חשיב להו חד: ושור המזיק ברשות הניק, אפילו קרן תמה. הוה מועד לשלם נוק שלם. ומתניתין אתא כמאן דאמר משונה קרן בחצר הניק שמשלמין נוק שלם ואפילו היא תמה. ואין כן הלכה: והאדם. הוה מועד מתחלתו נמי, ומשלם נוק שלם אם הזיק: **הזאב והארי וכו'**. מועדים מתחלתן. והא דלא חשיב להו בכלל חמשה מועדים דלעיל ולהו אחד עשר מועדים, משום דהני לא שכחו בישוב: **ברדלס**. היה שקורין לה בערבי אלצב"ע: **רבי אליעזר אומר וכו'**, ואין הלכה כר' אליעזר. מן העלית. מעידית שבנכסיו. ואפילו אין הגנה שוה שיעור

משניות מבוארות – קהתי

מכאן (מה שהזכרנו בסוף המשנה הקודמת), שאם השור שנגח הוא שור תם (היינו שאינו ידוע כשור הרגיל לנגוח), בעליו אינם משלמים אלא חצי נוק (כמבואר בסוף משנתנו). אבל אם השור שנגח היה שור מועד ("שור נגח הוא מתמול שלשום, והוועד בבעליו" – היינו שכבר נגח שלוש פעמים: והתרו כל פעם בבעליו שישמורוהו), חייבים בעליו לשלם נוק שלם. בהגדרת תם ומועד כותב הרמב"ם (בפירוש למשנתנו): "תם נקרא הדבר המזיק בלא הרגל, ואין דרכו שיבוא ממנו אותו ההזיק, אלא שיאירע בדרך המקרה, ומועד נקרא הדבר אשר הרגל שיהיה ממנו אותו המעשה תמיד או על הרוב". ואמנם יש נזיקים שהם מועדים מתחילתם, היינו שנמשך הנזק שלהם הם דברים שרגילים הם על פי טבעם לעשותם תמיד, כגון נזק שן ורגל, שכל בהמה דרכה להזיק על ידי אכילה לשם הנאתה, או על ידי דריסה אגב הליוכה. וכך כותב הרמב"ם (הל' נזקי ממון א. ד): "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד כמנהג ברייתו הוא הנקרא מועד: והמשנה רעשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשות כן תמיד, כגון שור שנגח או נשך הוא הנקרא תם. וזה המשנה, אם הרגיל בשינוי פעמים רבות נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו, שנאמר: "או נודע כי שור נגח הוא" – משנתנו באה ללמד כלל בענין התמים והמועדים.

חֲמִשָּׁה תַּמִּין – שאינם רגילים להזיק, ואם הזיקו אין בעליהם משלמים אלא חצי נוק, ו**חֲמִשָּׁה מוֹעֲדִין** – שרגילים להזיק, וכשהזיקו, בעליהם משלמים נוק שלם: **הִבְהֶמָה אֵינָה מוֹעֲדַת** – מתחילתה, **לֹא לָגַח** – בקרינה, **וְלֹא לְגוֹף** – לדחוף בגופה, **וְלֹא לְשׁוֹף** – לנשוך, **וְלֹא לְרִבּוּץ** – על גבי דבר ולהזיקו, **וְלֹא לְבָעוּט** – ברגלה; וכבר בארנו (בפתיחה למסכתנו), שנגיפה ונשיכה וכו' הן תולדות של קרן, שבכולן כמו בנגיחה כוונת הבהמה להזיק. והרי אלו – נגיחה, נגיפה, נשיכה, רביצה ובעיטה – חמישה תמים. ואילו הם חמישה מועדים: א. **הֵשֵׁן מוֹעֲדַת** – מתחילתה, **לֶאֱכֹל אֶת הָרֹאיוֹ** לָהּ – כגון פירות וירקות (כמבואר להלן ב, ב); ב. **הֶרְגֵּל מוֹעֲדַת** – מתחילתה, **לְשִׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הַלּוּכָה** – לשבר כלים אגב הליוכה, מבלי שתתכוון לכך; ג. **וְשׁוֹר הַמוּעֵד** – לאחר שכבר נגח או נגף או נשך או רביץ או בעט שלוש פעמים והתרו בבעליו לשמרו (כמבואר להלן ב, ד); ואף על פי שיש כאן חמישה סוגי נזיקים, כמו שנימנו ברישא בענין תמים, מכל מקום לגבי מועד מונה אותם המשנה כסוג אחד, והואיל וצד שווה בהם, שכולם אינם נעשים מועדים אלא לאחר שהוועד בבעליהם, היינו שהותרו על ידי עדים לשמור את בהמתם שהורגלה להזיק באחת מהדרכים האלו (רש"י): ד. **וְשׁוֹר הַמּוֹזֵק בְּרִשּׁוֹת הַנּוֹק** – שנכנס השור לרשות הניק, והזיק שם בנגיחה או בנגיפה, וכדומה, אפילו הוא שור תם, דינו כמועד, שבעליו משלמים נוק שלם; ודעת רבי טרפון היא, הסובר (להלן ב, ה), שקרן ברשות הניק משלמת נוק שלם, ואפילו היא תמה. ברם, אין הלכה כרבי טרפון אלא כחכמים (שם), שתם אינו משלם אלא חצי נוק אפילו כשהזיק ברשות הניק; ו. **וְהָאֵדָם** – שהוא מועד לעולם. הרי חמישה מועדין: **הַזֶּאֱבָב וְהָאֵרִי וְהַדָּב וְהַנֶּמֶר וְהַבְּרָדִלִם וְהַנֶּחֱשׁ, הָרִי אֵלּוּ מוֹעֲדֵין** – מתחילתם, ואפילו נזיק בנשיכה או ברביצה וכיוצא בזה, בעליהם משלמים אף בפעם הראשונה נוק שלם (רש"י, רמב"ם); וזה שלא כלל התנא את אלו עם חמשת המועדים הקודמים, מבואר הטעם במפרשים, משום שהללו אינם מצויים בישוב (ברטנורא; המאירי). **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**

כנענים או גויים, שאלו פסולים לעדות. הרמב"ם כותב: "אין הנזקים משתלמים... אלא בראיה ברורה ובעדים הכשרים להעיד, שלא תאמר: הואיל ואין מצויין באורוות הסוסים וברפת הבקר ובגדרות צאן אלא העבדים והרועים וכיוצא בהן, אם העידו שבהמה זו הזיקה את זו שומעין להם..." (היינו שנגל בעדות הנזקים לרוב מאורעיהם ולמיעוט מה שיזדמנו עליהם נעדים כשרים – **פירוש המשנה להרמב"ם**), אין הדבר כן, אלא אין מחייבים לעולם ממונ על פי עדים עד שיהיו עדים הכשרים להעיד שאר עדויות ויעידו, ויחייבו בית דין את המזיק לשלם" (הרי **נזקי ממון ה, ג**). **וְהַנֶּשִׁים בְּכָלֵל הַנּוֹק** – שדין האשה כדין האיש לענין נזיקים, בין שהזיקה אחרים ובין שאחרים הזיקה, שנאמר (**שמות כא, א**): "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" – לפני כל העומדים על יד הר סיני, ואף הנשים בכלל, מכאן שהשווה הכתוב אשה לאיש לכל דינים שבתורה, **וְהַנּוֹק וְהַמּוֹזֵק בְּתִשְׁלוּמֵין** – פעמים ששניהם משתתפים בתשלומי הנזק, כגון בשור תם שנגח, שאין המזיק משלם אלא חצי נוק (כמבואר במשנה הבאה), ונמצא שאף הניק מפסיד חצי נוק. כך מתפרשת פסקה זו בגמרא לדעת האומר, שחצי הנזק של תם הוא ממונ; שכן נחלקו בזה רב פפא ורב הונא בנו של רב יהושע: רב פפא אמר: חצי הנזק של שור תם אינו קנס אלא ממונ, שהמזיק משלם אותו מן הדין, ושעמו של רב פפא, לפי שלדעתו סתם שוורים רגילים בנגיחה וצריכים הם שמירה, ולפי הדין צריך היה המזיק לשלם נוק שלם, אלא שהתורה חסה עליו, והואיל ועדיין שורו לא הועד. רב הונא אמר: חצי הנזק של שור תם קנס הוא, שלדעת רב הונא סתם שוורים אינם צריכים שמירה, ולפי הדין אין המזיק חייב לשלם כלל, אלא שהתורה קנסה אותו שישלם חצי נוק, כדי שהוא ישמור את שורו. ואמנם לדעת רב פפא מתפרשת משנתנו כפשוטה. שאף הניק משתתף בתשלומיו על ידי שהוא מפסיד בשור תם חצי נזק, כמו שבארנו לעיל. אבל לדעת רב הונא, הרי לא שייך לומר ככגון זה שהניק משתתף בתשלומי הנזק, שהרי לדעתו חצי הנזק אינו אלא קנס, ונמצא שמלכתחילה לא מגיע לו כלום. מכאן מבארים בגמרא, שאף לדעת רב הונא יש והניק מפסיד על ידי פחת נבילה, שכן הנבילה שייכת לניק, ואם פחתה הנבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, הרי זה הפסדו של הניק, כלומר שאין המזיק משלם לו אלא לפי ערך הנזק בשעת מיתה השור, היינו ההפרש שבין שווי של השור החי ובין שווייה של הנבילה, בין בשור תם, בין בשור מועד. וזהו ששנינו, שאף בחצי הנזק שהתורה זיכתה לניק בשור תם הרי הוא משתתף על ידי הפסדו בפחת נבילה. והוא הדין בנזק שלם של שור מועד.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

כתוב בתורה (שמות כא, לה-לו): "וכי יגוף שור איש את שור רעהו ומת, ומכור את השור החי וחצו את כספו וגם את המת יחצו". או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשום ולא ישמרנו בעליו, שלם שור תחת השור והמת יהיה לו".

בני תרבות – אינן מועדין; והנחש מועד לעולם. מה בין תם למועד? אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו, והמועד משלם נזק שלם מן העליה.

פרק שני

א כיצד הרגל מועדת לשבר בדרך הלוחה? הבהמה מועדת להלך בדרךה ולשבר; היתה מבועטת, או שהיו צרוות מנתיו מתחת רגליה ושברה את הפלים – משלם חצי נזק. דרסה על הפלי ושברתו, ונפל על פלי אחר ושברו – על הראשון משלם נזק שלם, ועל האחרון משלם חצי נזק. התרנגולים מועדין להלך בדרך ולשבר; היה דליל קשור ברגלי, או שהיה מהדס ומשבר את הפלים – משלם חצי נזק.

פירוש ברטנורא

הנוק, בדמועד כתיב (שמות כ"א) ישלם שור תחת השור, ולא כתיב ביה דמגופ הנוק ופרע: **ב א כיצד הרגל מועדת.** כלומר, באיזה דבר הרגל מועדת. ומשני, לשבר בדרך הלוחה. בכך היא מועדת שמשברת כלים דרך הלוחה: הבהמה מועדת. רישא תנא אבות, רגל ממש, שדרסה ברגליה. וסיפא תנא תולדות, שבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר בגופה ובשערה ובשליף שעליה דרך הלוחה: היתה מבועטת. שינוי הוא זה, ותולדה דקין, הלכך חצי נזק ותו לא: או שהיו צרוות מנתיו. אע"פ דלאו שינוי הוא אלא אורחיה הוא, אע"פ כן חצי נזק ותו לא, דהלכתא גמירא לה. וברשות הניזק קאמר, דברה"ר פטור, דצרוות תולדה דרגל נינהו לפטורם ברה"ר: ונפל על פלי אחר. ראשון נזקי רגל הן ומשלמת נזק שלם. והאחרון על ידי צרוות נשבר, הלכך חצי נזק: דליל קשור ברגלו. כל דבר הנקשר ברגל התרנגולת קרוי דליל. ואית דגרסי דלי: מהדס. מרקד. ואית דמפרשי, חופר ברגליו בארץ, כדרך התרנגולים: משלם חצי נזק. דליל היינו צרוות, דבאותו דליל אדיינהו לצרוות על הכלים. והידום נמי כגון שהתיו ואותן צרוות שברו הכלים:

משניות מבוארות – קהתי

הילוכה, ברגלה או בגופה וכדומה (תוספות; "מלאכת שלמה" בשם ה"ר יוסף). ברם, רוב המפרשים מבארים: כיצד הרגל מועדת – כלומר במה הרגל מועדת? לשבר בדרך הלוחה – שמשברת כלים אגב הליכה (רש"י; ברטנורא); ולא רק הרגל עצמה אלא אף תולדות הרגל מועדות בכך, שכן הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר – בגופה או בשערה או במשא שעליה (גמרא); לפיכך חייבים הבעלים לשלם נזק שלם. במה דברים אמורים? כששברה ברשות הניזק, אבל אם שברה ברשות הרבים, הבעלים פטורים, שכל אדם צריך לשמור שם על כליו. היתה מבועטת – ברגלה והזיקה, או שהיו צרוות – קסמים ואבנים קטנות, מנתיו מתחת רגליה – בדרך הלוחה, ושברה את הפלים – כלומר שהצרוות שניתנו נפלו על כלים ושיברום, משלם – בעל הבהמה, חצי נזק – שכן המבועטת אינה מהלכת כדרכה, וכיון ששינתה מתוך כוונה להזיק, אין זו תולדה של רגל אלא תולדה של קרן, הלכך אין הבעלים חייבים אלא חצי נזק; ובצרוות שהיו מנתיו מתחת רגליה, אף על פי שהן תולדה של רגל, שהרי מהלכת היא כדרכה, מכל מקום, הואיל ולא הזיקה ברגליה או בגופה אלא מכוחה, אין בעל הבהמה משלם אלא חצי נזק; דין זה הלכה מפי הקבלה היא (גמרא); ודווקא כשהזיקה ברשות הניזק כדין נזקי הרגל. ברם, במבועטת, אפילו ברשות הרבים חייב, שהרי זו תולדה של קרן (ואם בעטה והתירו צרוות דרך ביעוטה – בעייה היא בגמרא, תוך דיון בפירוש משנתנו, אם משלם חצי נזק או רבע נזק; עיין בבא קמא יט, א; ועיין רמב"ם הל' נזקי ממון ב, ה-ו). דרסה על הפלי – דרך הלוחה, ברשות הניזק, ושברתו – ושברה את הכלי, ונפל – הכלי השבור, על פלי אחר ושברו – ונמצא שהכלי הראשון נשבר בדרסת רגלה, והשני מכוח רגלה, על ידי צרוות הראשון; הלכך על הראשון משלם נזק שלם – כדין נזקי רגל, ועל האחרון משלם חצי נזק – כדין צרוות. משנתנו באה להשמיע, שאף על פי שדרסה בחוזק כל כך שניתנו השבר על כלי אחר ושברו, אין אנו אומרים ששינתה מדרכה ומן הסתם להזיק נתכוונה, אלא אין זה שינוי, ונזקי רגל הם (תוספות), ויש מפרשים, שהמשנה באה להשמיענו, שיש לפעמים חיוב של נזק וחצי נזק על מעשה אחד (ינימיו יוסף). התרנגולים מועדין להלך בדרך ולשבר – כלומר אף התרנגולים, וכן כל העופות, מועדים הם מתחלת לנזקי רגל, והוא הדין לנזקי שן (ינימיו יוסף). הנה דליל – היינו חבל או חוט, קשור ברגליו – של התרנגול (כך דבר הנקשר ברגל התרנגול נקרא "דליל" – רש"י), או שהיה מהדס – מקפץ; ויש מפרשים: חופר

– ויש גורסים רבי אלעזר (עיין תוספות, בבא קמא טז, ב) – אומר: בזמן שהן בני תרבות – שגידולם בני אדם והרגילום שלא להזיק, אינן מועדין – מתחילתם; והנחש מועד לעולם – אפילו כשהוא בן תרבות. ואין הלכה כרבי אלעזר. מה בין תם למועד? אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו – של השור המזיק, שמוכרים את השור המזיק, ואם יש בדמיו כדי חצי הנוק, משלם, ואם לאו אין בעליו מוסיפים מנכסיהם, שנאמר בשור תם (שמות כא, לה): "ומכרו את השור החי וחצו את כספו". ומכאן שאין התם משלם אלא מגופו, כגון שור שווה עשרים זוז שנגח שור שווה מאתיים, והנבילה שווה מאה זוז, ונמצא חצי הנוק חמישים זוז, אין הניזק מקבל חמישים זוז, שכן בעל השור שהזיק יכול לומר לו: הרי שורי שהזיק לפניך, קחה ולך! וכן אם מת השור שהזיק או אבד, אין הבעלים משלמים כלום. והמועד משלם נזק שלם מן העליה – מן המעולה שבנכסיו (גמרא); היינו מן העידית שבקרקעות, ואפילו אין השור שהזיק שווה כשיעור הנוק, שכן במועד נאמר (שמות כא, לו): "שלם ישלם שור תחת השור", ולא כתוב בו שגופו הנוקח יפרע (רש"י). ויש עוד דברים בין תם למועד, אלא שהתנא לא התכוון לפרט את כולם ("תנא ושייר" – עיין גמרא בבא קמא טז, א).

בארנו את הרישא של משנתנו כדעת שמואל (בגמרא), וכן מפרש הרב מברטנורא ואחרים. אבל בגמרא מקשים על פירוש זה, שכן המשנה כולה היא כדעת חכמים, ואילו הפיסקה "ישר המזיק ברשות הניזק" אינה אלא כדעת רבי טרפון. וכן מקשים על מה ששינוי: "וחמישה מועדים, והלא המשנה מונה עוד מועדים והם: הזאב והארי וכו'. מכאן מפרש רבינא (וכן מובא בבביתא בגמרא), שמשנתנו חסרה היא, וכך היא שנויה: חמישה תמין הן, ואם תועדו, חמשתן מועדים (כלומר שמה ששינוי חמישה מועדין הכוונה לתמים שהועדו), וכן רגל מועדין מתחילתן. וזה שור המועד – כלומר מה ששינוי לעיל: "ואם תועדו חמשתן מועדים" זהו שור המועד האמור בפרשת נזקי קרן, ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת רבי טרפון וחכמים (להלן ב, ה). ויש מועדים אחרים כיצא באלה הזאב והארי והדוב והנמר וכו'.

יוסרביע

באור משנה א

פרק זה בא ללמד פרטי הלכות בענין המועדים, ששינוי במשנה הקודמת (א, ד). וכשם שהפרק הקודם מתחיל ברגל, כמו שבארנו שם: "השור" היינו רגל, אף פרקנו פותח ברגל (המאיר).

כיצד הרגל מועדת לשבר בדרך הלוחה – כמו ששינוי במשנה הקודמת? הבהמה מועדת להלך בדרךה ולשבר – כלים, אגב

ב כיצד השן מועדת לאכול את הראוי לה? הבהמה מועדת לאכול פרות וירקות; אכלה פסות, או פלים – משלם חצי נזק. במה דברים אמורים? פרשות הרבים – פטור; ואם נהנית – משלם מה שנהנית; כיצד משלם מה שנהנית? אכלה מתוך הרחבה – משלם מה שנהנית; מצדי הרחבה – משלם מה שהזיקה. מפתח החנות – משלם מה שנהנית; מתוך החנות – משלם מה שהזיקה. הפלג שנטל חררה והלך לגדיש, אכל את החררה והדליק את הגדיש – על החררה משלם נזק שלם, ועל הגדיש משלם חצי נזק.

פירוש ברטנורא

ב כיצד השן מועדת. באיזה דבר היא מועדת. ומשני, לאכול את הראוי לה: משלם חצי נזק. דמשנה הוא: בד"א וכו'. אאכלה פירות או ירקות קאי, דברה"ר פטור דבעינן ובעינן בשדה אחר. אבל אכלה כסות וכלים אפילו ברה"ר חייב חצי נזק, דעבדי אנשי דמנחי כסות וכלים ברה"ר לפי שעה, והוי קרן ברה"ר וחייב: משלם מה שנהנית. לאו תשלומין מעלייתא, אלא אם אכלה דבר שדמיו יקרים רואים אותו כאילו הן שעורים, ואינו משלם אלא דמי שעורים בול, שהוא שליש פחות ממה שהם נמכרים בשוק, ואם אכלה דבר שדמיו פחותים מן השעורים, משלם דמי אותו דבר שאכלה בול. ואם אכלה דבר שהזיק לה, כגון שאכלה חטים, הואיל ולא נהנית פטור: מצדי הרחבה משלם מה שהזיקה. אם הלכה ועמדה בצדי הרחבה במקום שאין דרך שוורים ללכת שם, לאו ברה"ר דמי, ומשלמת מה שהזיקה:

ג מפני שהן מועדין. לקפוץ. וברשות הניזק קאמר, דתולדה דרגל היא: חררה. עונה שנאפית על גבי נחלים: על החררה משלם נזק שלם. דהוי שן ברשות הניזק; ועל הגדיש משלם חצי נזק. דהוי כמו צדורות, דהלכתא גמורי לה שמשלם חצי נזק:

משניות מבוארות – קהתי

נהנתה הבהמה מהפירות והירקות שאכלה ברשות הרבים, שאין בעליה צריכים להאכילה עוד, משלם מה שנהנית – ולא מה שהזיקה, שאם אכלה פירות שדמיהם יקרים, רואים אותם כאילו הם שעורים, כגון אם אכלה עשיר ליטראות תמרים, ישלם בעל הבהמה דמי עשר ליטראות שעורים (רמב"ם); ואינו משלם אלא דמי שעורים בול, היינו פחות שליש ממה שהם נמכרים בשוק. ואם אכלה דבר שדמיו פחותים מן השעורים, משלם דמי אותו הדבר שאכלה בול. ברם, אם אכלה דבר שהזיק לה, הואיל ולא נהנתה, פטור (רמב"ם; ברטנורא). ויש מפרשים: משלם מה שנהנית – כפי שהיה צריך ליקח שעורים למאכלה (רש"י), כגון אם הוא רגיל להאכילה קב שעורים בכל לילה, ואכלה סאה שעורים של חברו, משלם מכל מקום דמי קב שעורים (המאירי). ויש סוברים (בגמרא) שאין אומדים בשעורים אלא כעמיר, היינו בתבן ובקש (רש"י), כלומר שאפילו אכלה שעורים אינו משלם אלא דמי עמיר. כיצד משלם מה שנהנית – כלומר אימתי אינו משלם ברשות הרבים אלא מה שנהנית? אכלה מתוך הרחבה – מן הפירות שהיו מונחים בתוך הרחבה, והוא מקום שדרכן של בהמות ללכת שם, משלם מה שנהנית – כמו שבארנו לעיל; מצדי הרחבה – אבל אם אכלה מן הפירות שהיו מונחים בצדי הרחבה, היינו במקום שאין דרך בהמות לילך שם, ואין דינו כרשות הרבים, משלם מה שהזיקה – נזק שלם, כמו ברשות הניזק, ודווקא כשעמדה בצדי הרחבה, אבל אם עמדה ברחבה והחזירה ראשה ואכלה מצדי הרחבה, משלם מה שנהנית (דעת שמואל בגמרא; רמב"ם; הל' נזקי ממון ג, ט). מפתח החנות – אם אכלה הבהמה מן הפירות שהיו מונחים בפתח החנות, משלם מה שנהנית – שמקום זה דינו כרשות הרבים; מתוך החנות – אבל אם אכלה מהפירות שהיו מונחים בתוך החנות, שהיא רשות הניזק, משלם מה שהזיקה – דמי כל הנזק.

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ג

הפלג והגדי שנקצו מראש הגג – שהניחם בעליהם בראש הגג הסמוך לחצרו של שכנם, וקפצו לתוך החצר, ושברו את הפלים – שם, בקפיצתם עליהם, משלם נזק שלם – כדן נזקי רגל, מפני שהן מועדין – לקפוץ, שדרכם בכך, והוי זה תולדה של רגל. הפלג שנטל חררה – עונה הנאפית על גבי גחלים, והוי זה גחלת דבוקה בה, והלך – עם החררה, לגדיש – של בעל החררה, אכל את החררה והדליק את הגדיש – על ידי הגחלת, על החררה משלם – בעל הכלב, נזק שלם – כדן נזקי שן ברשות הניזק, שכן דרכו של

ברגליו בארץ (רמב"ם), ומשבר את הפלים – בזריקת הדליל עליהם, או בצדירות שניתנו על ידי ההידוס, משלם – בעל התרנגול, חצי נזק – כדן צדירות. ברם, אם הזיק התרנגול בדליל דרך הילוכו, הריהו משלם נזק שלם, שדבר המחובר לגופו כגופו הוא (דוהא"ט; "נימוקי יוסף").

במפרשים מבואר (על פי הגמרא), שמדובר במשנתנו בדליל של הפקר שנקשר ממאלי ברגל התרנגול, או בדליל של בעל התרנגול, שהצניעו בביתו, ומצאו התרנגול ונסתכן בו, והרי בעל התרנגול אנוס הוא, שבכגון זה אם התרנגול שכר כלים בזריקת הדליל, אינו חייב אלא חצי נזק כדן צדירות. אבל אם נקשר התרנגול בדליל של בעליו שלא הצניעו כראוי, אף על פי ששבר את הכלים על ידי זריקת הדליל, חייב לשלם נזק שלם, כדן אבנו וסכינו ומשאו שהניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו (תוספות; הרא"ש; "ים של שלמה").

באור משנה ב

פיצד השן מועדת לאכול את הראוי לה – כמו ששינו לעיל (א, ד); הבהמה מועדת לאכול פרות וירקות – והוא הדין לחיה ולעופות ("מלאכת שלמה"). ברם, רוב המפרשים מבארים: כיצד השן מועדת – כלומר במה השן מועדת? לאכול את הראוי לה: כגון הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות – ולפיכך חייבים בעליה לשלם נזק שלם; ונקטה המשנה בתחילה: "לאכול את הראוי לה" לרבות חיה (רש"י; ברטנורא; "תוספות יום טוב"). בגמרא מובאת ברייתא, שאפילו אוכלים שהבהמה אוכלת על ידי הדחק הם בכלל "אוכל הראוי לה", וחייב עליהם נזק שלם. כן מובא בגמרא, שאם הבהמה שכרה את הסל שהפירות בתוכו כדי לאכול את הפירות, בעליה משלמים נזק שלם לא רק על הפירות אלא אף על הסל, לפי שזו היא דרכה (נבא קמא יט, ב; וטין רמב"ם הל' נזקי ממון ג, ו). אכלה פסות, או פלים – היינו דברים שאין דרכה לאכלם, משלם חצי נזק – שהואיל ושינתה מדרכה, לפיכך דינה כקרן. במה דברים אמורים – שאם אכלה פירות וירקות משלם נזק שלם? פרשות הנזק – שאכלתם ברשות הניזק, שנאמר בנזקי שן (שמות כב, ד); "ובער בשדה אחר"; והוא הדין לנזקי רגל, שאין חייבים עליהם אלא ברשות הניזק, כמו שבארנו במשנה הקודמת. אכל פרשות הרבים – אם אכלתם ברשות הרבים, פטור – מלשלם. ברם, אם אכלה כסות וכלים אפילו ברשות הרבים חייב לשלם חצי נזק. ואף על פי שיש לומר: הואיל והניזק עשה שינוי, שהניח כסותו וכליו ברשות הרבים, הרי ההלכה היא, שכל המשנה ובא אחר ושינה (היינו שהזיקו בשינוי) פטור, מכל מקום אין אומרים כן, לפי שדרך בני אדם להניח כסותם וכליהם ברשות הרבים עד שינוחו מעט, הלכך דינו כקרן. ואם נהנית – אם

ד איזה הוא תם, ואיזה הוא מועד? מועד – כל שהעידו בו שלשה ימים; ותם – משיחור בו שלשה ימים; דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: מועד – שהעידו בו שלשה פעמים; ותם – כל שיהיו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח.

ה שור המזיק הנזק, פיצד? נגח, נגף, נשך, רבץ, פצע; ברשות הרבים – משלם חצי נזק; ברשות הנזק – רבי טרפון אומר: נזק שלם, וחכמים אומרים: חצי נזק. אומר להם רבי טרפון: ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים, שהוא פטור, החמיר עליהם ברשות הנזק לשלם נזק שלם – מקום שהחמיר על הקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק, אינו דין שנחמיר עליה ברשות הנזק לשלם נזק שלם? אמרו לו: דיו לבא מן הדין להיות כנדון, מה ברשות הרבים חצי נזק, אף ברשות הנזק חצי נזק. אומר להם: אני לא אדון קרן מקרן; אני אדון קרן מרגל; ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים, החמיר בקרן – מקום פירוש ברטנורא

ד משיחור בו שלשה ימים. שרואה שוורים ואינו נוגח, חוזר לתמותו: שלשה פעמים. ואפילו ביום אחד. ואין הלכה כרבי [מאיר]. דלא הוי מועד עד שיעידו בו שלשה ימים: ממשמשין אותו ומשחקים בו ואינו נוגח. וברא הלכה [כר"מ] שאין שור מועד חוזר לתמותו עד שיהיו תינוקות משחקים בו:

ה נגח נגף וכו'. כולן תולדות קרן הן: דיו לבא מן הדין להיות כנדון. קרן ברשות הנזק שאתה מביא מדין קרן ברה"ר. דקאמרת קרן שהחמיר עליה ברה"ר אינו דין שנחמיר עליה ברשות הנזק. דיו להיות כנדון, כקרן ברה"ר, ולא יהיה חייב ברשות הנזק אלא חצי נזק כמו שהוא חייב ברה"ר: אני לא אדון קרן מקרן. דאמרת לעיל, אלא קרן מרגל. מקום שהחמיר עליו בשן ורגל אינו דין שנחמיר בקרן: דיו לבא מן הדין. דסוף סוף אי לא קרן ברשות

משניות מבוארות – קהתי

שור המזיק ברשות הנזק – ששנינו לעיל (א, ד), שהוא מועד מתחילתו, **פיצד** – כלומר באיזה נזק מדובר ולדעת מי הוא מועד? **נגח** – השור בקרניו, **נגף** – בגופו, **נשך** – נעץ שיניו בבהמה בכונה להזיקה, **רבץ** – על כלים בכונה לשכרם, **פצע** – ברגליו, בכונה להזיק; כל שהזיק באחד מהאופנים הללו, שהם קרן ותולדותיה, **ברשות הרבים** – והשור הוא תם, **משלם** – בעל השור, **חצי נזק** – מגופו, כמו ששנינו בסוף פרק א; **ברשות הנזק** – ואם הזיק באחד האופנים האמורים, ברשות הנזק, **רבי טרפון אומר: נזק שלם** – אף על פי שהשור הוא תם, מכל מקום הואיל והזיק ברשות הנזק, חייב בעל השור לשלם נזק שלם. וזהו ששנינו לעיל (א, ד), ששור המזיק ברשות הנזק הוא מועד מתחילתו (לדעת רבי טרפון), כמו שבארנו שם. **וחכמים אומרים: חצי נזק** – שאין הבל בנזקי קרן בין רשות הרבים לרשות הנזק, ואפילו הזיק ברשות הנזק, אם שור תם הוא, אין בעליו משלמים אלא חצי נזק בלבד. **אמר להם רבי טרפון** – לחכמים: והרי "קל וחומר" הוא שקרן ברשות הנזק משלמת נזק שלם; ומה במקום שהקל – הכתוב – על השן ועל הרגל, היינו ברשות הרבים, שהוא פטור – כלומר: ומה שן ורגל, שברשות הרבים הקל הכתוב עליהן להיות פטור, החמיר עליהם – הכתוב – ברשות הנזק לשלם נזק שלם – כמו שלמדנו לעיל (משניות א-ב בפרקנו), מקום שהחמיר על הקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק – קרן שברשות הרבים החמיר הכתוב עליה לשלם חצי נזק, אינו דין שנחמיר עליה ברשות הנזק לשלם נזק שלם – כלום אינו קל וחומר? אמרו לו – חכמים לרבי טרפון – דיו לבא מן הדין להיות כנדון – דבר הנלמד ב"קל וחומר" דיו שיהא דינו כדבר המלמד עליו, כלומר הואיל ואתה דן קרן ברשות הנזק מקרן ברשות הרבים, שהרי אמרת: "קרן שהחמיר עליה ברשות הרבים אינו דין שנחמיר עליה ברשות הנזק", לפיכך דיה לקרן ברשות הנזק שיהא דינה כקרן ברשות הרבים: מה ברשות הרבים חצי נזק, אף ברשות הנזק חצי נזק – כשם שאם נגח או נגף שור תם ברשות הרבים, אינו משלם אלא חצי נזק, כך גם אם נגח או נגף ברשות הנזק, אינו חייב לשלם אלא חצי נזק. אמר להם – רבי טרפון לחכמים: אני לא אדון קרן מקרן – קרן ברשות הנזק מקרן ברשות הרבים, כמו שדנתי לעיל, אני אדון קרן מרגל – קרן ברשות הנזק משן ורגל ברשות הנזק: ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל, היינו ברשות הרבים, החמיר בקרן – כלומר ומה רשות הרבים, שהקל בה

כלב לאכול חררה, אף על פי שגחלים עליה, ועל הגדיש משלם חצי נזק – משום שדומה ל"צורות". ויש מפרשים הטעם, לפי שהנזק משונה, שאין דרכו של כלב להדליק אש (הרמב"ם בפירושו למשנתנו).

בגמרא נחלקו אמוראים במהות חיובו של אדם על נזקי אש: לדעת רבי יוחנן "אשור משום חיציו". כלומר שאדם חייב על האש משום שהיא באה מכוחו, כאילו בידי הזיק, ודומה לזורק חץ ומזיק את חברו. ולדעת ריש לקיש "אשור משום מוטנו". כלומר שהתורה חייבה את האדם על נזקי האש משום שהאש נעשה כממנו, כשם שהוא חייב על נזקי שורו ובורו. והלכה כרבי יוחנן שאשור משום חיציו. ברם, בענין הגדיש שבמשנתנו האש באה על ידי הכלב, היינו שחיצו הכלב הם, והרי זה דומה ל"צורות", הלכך חייב על הגדיש חצי נזק. כן מבואר בגמרא, שלדעת ר' יוחנן מדובר כאן כשהניח הכלב את הגחלת על הגדיש כדרכו, שבכגון זה חייב בעל הכלב על מקום הגחלת נזק שלם, ורק על שאר הגדיש חייב חצי נזק כדין צורות (עי' "תוספות יום טוב").

באור משנה ד

משנתנו באה לפרש מה ששנינו לעיל בפרק א משנה ד: "שור המועד. איזה הוא תם, ואיזה הוא מועד" – כלומר איזה שור נקרא "מועד" לנזקי קרן, ואימתי הוא חוזר להיות תם לאחר שנעשה מועד? מועד – שור מועד הוא: כל שהעידו בו שלשה ימים – שנגח שלוש פעמים בשלושה ימים ולאחר כל נגיחה התרו בבעליו בפני בית דין שישמרנו, הרי זה נעשה מועד מכאן ואילך לחייב את בעליו נזק שלם. אבל אם נגח שלוש פעמים ביום אחד, אף על פי שהתרו בבעליו לאחר כל נגיחה, אינו מועד; ותם – וחוזר השור להיות תם, לאחר שנעשה מועד, משיחור בו שלשה ימים – משראה שוורים שלוש ימים ולא נגחם; דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: מועד – הוא השור, שהעידו בו שלשה פעמים – שנגח שלוש פעמים אפילו ביום אחד והתרו בבעליו לאחר כל נגיחה שישמרנו, ותם – וחוזר הוא להיות תם, כל שהיה התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח – שמושכים אותו ומשחקים בו ואינו נוגח. והלכה כרבי יהודה ב"מועד" וכרבי מאיר ב"תם".

לפי הרמב"ם ההלכה היא כרבי מאיר, שאין שור מועד חוזר לתמותו עד שיהיו התינוקות משחקים בו, ואפילו חזר בו שלוש ימים, אבל יש סוברים, שאפילו כשהתינוקות משחקים בו הוא חוזר לתמותו, ומכל שכן כשחזר בו שלוש ימים (הרא"ש: "ים של שלמה").

שֶׁהַחֲמִיר עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק, אֵינוֹ דִּין שֶׁנֶּחֱמָר בְּקָרְנוֹ? אָמְרוּ לוֹ: דִּיוֹ לָבֹא מִן הַדִּין לְהוֹיֹת בְּנִדּוֹן, מִה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים חָצִי נֶזֶק, אֶף בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק חָצִי נֶזֶק.
וְאִדָּם מוֹעֵד לְעוֹלָם, בֵּין שׁוֹגֵג, בֵּין מְזִיד, בֵּין עֵר, בֵּין יָשָׁן. סִמָּא אֶת עֵין חֲבֵרוֹ וְשִׁפְרָא אֶת הַפְּלִים – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם.

פ ר ק ש ל י ש י

א הַמְנִיחַ אֶת הַכֹּהֵן בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְכֹא אַחֵר וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁפְרָה – פְּטוּר. וְאִם הִזָּק בָּהּ – פְּעַל הַחֲבִית חֵיב

פירוש ברטנורא

הרבים לא משכחת צד קל וחומר. ורבי טרפון אע"פ דבעלמא אית ליה דיו, דמדאורייתא הוא, דכתוב (במדבר יב) הלא תכלם שבעת ימים, קל וחומר לשכינה י"ד יום, אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, הלכך תסגר שבעת ימים ותו לא. מ"מ הכא לית ליה דיו, דסבירא ליה לר' טרפון דכי אמרינן דיו היכא דלא מפריך קל וחומר, כגון התם דשבעת ימים דשכינה לא כתיב, אתא קל וחומר אייתי ארביסר, אתא דיו אפיק שבעת, ואוקי שבעת, אשתכח דאהני קל וחומר להני שבעה דאוקימנא ולא אפריך לגמרי. אבל הכא חצי נזק כתוב בין ברה"ר בין בחצר הניזק, ואתא קל וחומר ואייתי חצי נזק אחרינא ונעשה נזק שלם, אי דרשת דיו ותוקמיה אחצי נזק כדמעיקרא, אפריך ליה קל וחומר ולא אהני ולא מידי. ורבנן סברי דאפילו היכא דמפריך קל וחומר אמרינן דיו. והלכה כחכמים:

בין ער בין ישן. אם היה ישן ובא אחר וישן בצדו, והזיק שני לראשון, חייב. ואם הזיק ראשון לשני, פטור. ואם שכבו יחד, כל אחד מהם שהזיק את חברו חייב. לפי ששניהם מועדים זה לזה: **סימא את עין חברו.** אפילו בשוגג חייב בנזק. אבל לא בארבעה דברים, דלא מחייב בארבעה דברים אלא מזיד, או קרוב למזיד:

א המניח את הכד וכו' ושברה פטור. לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים: **ואם הזיק בה בעל החבית חייב.** ואפילו הפקירה, שכל המפקיד

משניות מבוארות – קהתי

הפסוקים – "תסגר שבעת ימים", "ותסגר שבעת ימים" – אינם באים אלא ללמד דין דיו: האחד באותו קל וחומר המפורש במרים; והשני, שבכל קל וחומר אומרים "דיו" שכן אפשר היה לומר: דווקא משום כבודו של משה נאמר שם "תסגר שבעת ימים", אבל בקל וחומר אחר אין אומרים "דיו", הלכך בא הכתוב השני להשיענו שדין "דיו" נוהג בכל מקום.

ב א ו ר מ ש נ ה ו

אָדָם – ששנינו לעיל (א, ד) שהוא מועד מתחילתו, **מוֹעֵד לְעוֹלָם** – שהוא משלם נזק שלם בכל נזיק, **בֵּין שׁוֹגֵג** – כשהזיק בשוגג, **בֵּין מְזִיד, בֵּין עֵר, בֵּין יָשָׁן** – שאפילו הזיק כשהוא ישן, חייב. בירושלמי מבואר, כגון מי שהיה ישן ובא חברו לישון בצידו והזיק, הרי הוא חייב. אבל אם הזיק הראשון לשני, הריהו פטור. ואם שכבו שניהם כאחד, כל המזיק את חברו חייב, לפי ששניהם מועדים זה לזה (רמב"ם). וכן מי ששכב לישון במקום שהיו מונחים כלים ושיכרם תוך השינה, הרי הוא חייב. אבל אם הניחו שם כלים לאחר שכבר ישן ושברם, הריהו פטור. **סִמָּא אֶת עֵין חֲבֵרוֹ וְשִׁפְרָא אֶת הַפְּלִים** – או שיבר כלים של חברו, **מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם** – בגמרא מבואר, שמשנתנו באה ללמד, שאם אדם סימא את עין חברו בשוגג דינו כמי ששיבר את כלי חברו, שאינו משלם אלא נזק בלבד; אבל שאר התשלומים של החובל בחברו, שהם צער ריפוי שבת ובושת (כמבואר להלן פרק ח), אינו חייב אלא אם כן היה מזיד או קרוב למזיד (רש"י; ברסנורא; "נימוקי יוסף").

ש ו ת ק ו ד ו

ב א ו ר מ ש נ ה א

פרק זה מוסיף ללמד באדם המזיק, ששנינו עליו במשנה הקודמת, שמועד הוא לעולם. משנתנו דנה במי שהניח או עשה תקלה ברשות הרבים, אלא שהיא תקלה שדרך בני אדם לעשותה.

הַמְנִיחַ אֶת הַכֹּהֵן בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים – כגון שהיה עיף והניח את כדו שם כדי להינפש (תמארי), **וְכֹא אַחֵר וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁפְרָה** – ועבר אדם ונכשל בכד ושבר אותה, **פְּטוּר** – הנתקל מלשלם, לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים כשהם מלכדים, מרוב מחשבותיהם וטרדות ענייניהם (גמרא; "נימוקי יוסף"; תמארי), והיה לו לבעל הכד לשמור כדו שלא ייכשל בה אדם. **וְאִם הִזָּק בָּהּ** – הנתקל, כגון שעל ידי שנכשל בכד נפל ונפצע, או שהזיק על ידי

הכתוב על שן ורגל להיות פטור, החמיר בה הכתוב בקרן לשלם חצי נזק, **מִקּוֹם שֶׁהַחֲמִיר עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק** – כלומר רשות הניזק שהחמיר בה הכתוב על השן ועל הרגל לשלם נזק שלם, **אֵינוֹ דִּין שֶׁנֶּחֱמָר בְּקָרְנוֹ** – לשלם נזק שלם? **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי טרפון: **דִּיוֹ לָבֹא מִן הַדִּין לְהוֹיֹת בְּנִדּוֹן** – אף "קל וחומר" זה אינך דן אלא על יסוד קרן ברשות הרבים, שאילולא החומרה שהחמירה התורה בקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק, לא היית יכול לדון את הקל וחומר, ונמצא שעיקר הנידון הוא קרן ברשות הרבים, הלכך דיו לבא מן הדין להיות כנדון: **מִה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים חָצִי נֶזֶק, אֶף בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק חָצִי נֶזֶק** – בגמרא מבואר שאף רבי טרפון סובר "דיו לבא מן הדין להיות כנדון", שכן כלל זה נלמד מן התורה, שנאמר בפרשת מרים (במדבר יב, יז): "ואביה ירוק ירק בפניה, הלא תכלם שבעת ימים, תסגר שבעת ימים", ופירוש הדברים: אילו היה אביה כועס עליה וירוק בפניה לשם נזיפה בה, הלא היתה בושה ונכלמת שבעה ימים, קל וחומר כשהקדוש ברוך הוא כעס עליה וגזף בה, שתהא בנויפתה ארבעה עשר יום, אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ולכן "תסגר שבעת ימים" מכל מקום בענייננו אין רבי טרפון סובר "דיו", שלדעת רבי טרפון אין אומרים "דיו" אלא במקום שאין הקל וחומר מופרך על ידי "דיו", כגון במרים, שעצם ההסגר אינו כתוב במפורש אלא נלמד בקל וחומר, וכיון שאפשר היה לדון מקל וחומר, שתיסגר ארבעה עשר יום, בא הכתוב ללמד: דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ולא תיסגר אלא שבעה ימים; אבל כאן על חצי נזק אין צורך בקל וחומר, שהרי מפורש הוא בתורה, אלא באים אנו לדון בקל וחומר שיהא נזק שלם ברשות הניזק, ואם אומרים "דיו", היינו שאינו חייב אלא חצי נזק, נמצא הקל וחומר מופרך לגמרי. הלכך בכגון זה אין אומרים "דיו", ומה שהשיב רבי טרפון לחכמים, שלא ידון קרן מקרן אלא קרן מרגל, לא השיב אלא לדבריהם של חכמים, שסוברים כאן "דיו", אבל לדעתו אפשר גם לדון קרן מקרן, כמו שדן בתחילה. וחכמים סוברים, שאומרים "דיו" אפילו במקום שזה מפריך את הקל וחומר, שכן לדעתם אף בפרשת מרים מופרך הקל וחומר על ידי "דיו", שהרי כתוב שם פעמיים על ההסגר של שבעת ימים: א. "תסגר שבעת ימים" (במדבר יב, יז); ב. "ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים" (שם שם, טז); וסוברים חכמים, שבפסוק ראשון מפורש ענין ההסגר לשבעת ימים, ולא בא הקל וחומר אלא ללמד על ארבעה עשר יום, ולפיכך בא הפסוק השני ללמד דין "דיו". ומכאן שאומרים "דיו" אפילו כשמופרך הקל וחומר. ברם, רבי טרפון סובר ששני

בְּנוֹקוֹ. וְשִׁבְרָה בְּדוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְהַחֲלָק אַחֵד בְּמִים, אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחֲרָסִיהָ – חֵיב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמַתְכֵּן – חֵיב; בְּאֵינוֹ מַתְכֵּן – פָּטוּר.

בַּהֲשׁוֹפֵךְ מִים בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְהוֹק בָּהֶן אַחֵר – חֵיב בְּנוֹקוֹ. הַמְצִינֵעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית, וְהַגּוֹדֵר אֶת גְּדָרָו בְּקוֹצִים, וְגֵדֵר שֶׁנֶּפֶל לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְהִזְקוּ בָּהֶן אַחֲרֵים – חֵיב בְּנוֹקוֹ.

פירוש ברטנורא

נזקיו שלא היה לו רשות מתחלה לעשותו, כאילו לא הפקידו: או שלקה בחרסיה חייב. דסבר נתקל פושע הוא ולא אונס הוא, ולכן חייב: במתכוין חייב. אם נתכוין לזכות בחרסיה ובמים אחר שנשברה כדו, חייב בהזיקו, דהוי ליה בורו שהזיק. ואם לא נתכוין לזכות בהן, הואיל ועיקרו אונס הוא, דסבר נתקל לאו פושע הוא, הרי החרסים והמים הפקד לאחר שנאנס, ולפיכך פטור. והלכה כר' יהודה דנתקל לאו פושע הוא. ומאחר דאנוס הוא ולא נתכוין לזכות בחרסיה ובמים, הוי כאילו לא היו מעולם שלו ופטור על נזקיהם:

בַּהֲשׁוֹפֵךְ מִים בַּחֲרָסִי. אע"ג דברשות קעבד, כגון בימות הגשמים שמותר לשפך מים ברה"ר אפילו הכי אם הוזק בהן אחר, חייב בנזקו: המצניע את הקוץ וכו'. וכגון שהצניע ברה"ר. וכן הגדר גדרו בקוצים והפריחן לרה"ר. אבל המצמצם בתוך שלו והוזק בהן אחר, פטור. שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים:

משניות מבוארות – קהתי

יהודה נתקל אף בכגון שהזקק אדם בשעת נפילת הכד, שעדיין לא היתה שהות לבעל הכד לסלק את התקלה, שלדעת תנא קמא חייב, הואיל ונתקל פושע הוא, ולדעת רבי יהודה במתכוון חייב – כלומר אם בעל הכד שבר את כדו בכוונה, כגון שהפילה כדי שלא יינזק בה ("נימוקי יוסף"). אף על פי שנתקל מכל מקום חייב. אבל באינו מתכוון פטור – כלומר אם לא נתכוון לשבור את הכד אלא להורידה מכתפו, ונתקל ונשברה, הואיל ובעל הכד אנוס הוא, שהרי לדעת רבי יהודה נתקל לאו פושע הוא, לפיכך הוא פטור. מכל מקום לדעת ר' יוחנן עוסקת משנתנו בעיקרה בלאחר נפילה, והיא באה להשמיענו, שלדעת רבי יהודה דווקא בכגון שהפקיד נזקיו לאחר נפילת אונס הריהו פטור, אבל המפקיד נזקיו סתם הריהו חייב. ויש דעה אחרת בגמרא, והיא דעת אביי, שמשנתנו עוסקת בשני המקרים: בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה, שכן מדייק הוא ממה שנקטה המשנה שתי דוגמות של נזקים: "והוחלוק אחד במים או שלקה בחרסיה". שכוונת המשנה בדוגמה הראשונה להיזק שבשעת נפילה, ובדוגמה השנייה – להיזק שלאחר נפילה; אלא שנחלקו המפרשים בדעתו של אביי, אם בהזקק לאחר נפילה מפרש הוא מכל מקום את מחלוקת התנאים כר' יוחנן, או שמפרש בדרך אחרת, וחולק על ר' יוחנן אף לגופה של ההלכה לדעת רבי יהודה (עיי' תוספות: ה"ר"ף; הרא"ש; ועיי' תוספות רבי עקיבא איגר).

באור משנה ב

הַשׁוֹפֵךְ מִים בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים – אפילו בזמן שרשאי לעשות כן, כגון בימות הגשמים, שמותר לשפוך מים ברשות הרבים, וְהִזְק בָּהֶן אַחֵר – כגון שהוחלק במים ונפל, חֵיב בְּנוֹקוֹ – מדין נזקי בור. הַמְצִינֵעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית – ברשות הרבים, ולא הצניעם כראוי שלא יזיקו, וְהַגּוֹדֵר אֶת גְּדָרָו בְּקוֹצִים – ובלטו לצד רשות הרבים, וְגֵדֵר שֶׁנֶּפֶל לְרִשּׁוֹת הָרָבִים – ולא הפקידו, וכגון שהיה לו פנאי לפנותו ולא פינהו ("נימוקי יוסף"). וְהִזְקוּ בָּהֶן אַחֲרֵים – בקוץ או בזכוּכִית או בקוצים או במפולת הגדר, חֵיב בְּנוֹקוֹ – ברם הגודר את גדרו בקוצים ומצמצם אותם בתוך שלו, אם הוזק בהם אחר, פטור, שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים.

שברי הכד, בַּעַל הַחֲבִית – כלומר בעל הכד, שכן בלשון המשנה "היינו כד היינו חבית" (גמרא). חֵיב בְּנוֹקוֹ – ואפילו הפקיד את הכד, שהמפקיד נזקיו במקום שאין לו רשות לעשותם מתחילה, חייב, כאילו לא הפקיד; ואף על פי שהחייב הוא מדין "בור", והרי בנזקי בור נאמר (שמות כא, לג): "ונפל שמה שור", ודרשו: "שור" ולא אדם, לא נאמר כן אלא לענין מיתתו, שאם נפל לתוכו אדם ומת, בעל הבור פטור מכופר, אבל אם הוזק בו אדם, הריהו חייב (גמרא כח, ב). וְשִׁבְרָה בְּדוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים – כגון שנתקל בעל הכד, ונפלה ממנו כדו שהיתה מלאה מים, ונשברה, וְהַחֲלָק אַחֵד בְּמִים – במי הכד שנשפכו, ונפל והזק, או שֶׁלָּקָה בַּחֲרָסִיהָ – שנפצע בחרסי הכד שנשברה, חֵיב – בעל הכד בנזקו. ואף על פי שבעל הכד נתקל, סובר התנא שנתקל פושע הוא, כלומר הואיל ונתקל בעל הכד מחוסר זהירות (ולא מחמת תקלה), הרי זו פשיעה ולא אונס, הלכך חייב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמַתְכֵּן – אם נתכוון בעל הכד לזכות בחרסים ובמים לאחר שנשברה כדו, חֵיב – בנזקיהם, כדין בורו ברשות הרבים; בְּאֵינוֹ מַתְכֵּן – ואם לא נתכוון לזכות בהם, הואיל ואנוס הוא, שכן לדעת רבי יהודה נתקל לאו פושע הוא, הרי החרסים והמים הפקד שלאחר נפילת אונס, וכאילו לא היו מעולם שלו, הלכך פטור – על נזקיהם (ברטנורא). ברם, לדעת תנא קמא הסובר שנתקל פושע הוא, אף על פי שהפקיד את החרסים והמים, מכל מקום חייב, שהמפקיד נזקיו לאחר נפילת פשיעה חייב.

בארנו (כפי הרב מברטנורא ו"תוספות יום טוב") בכגון שהזקק אדם במים או בחרסים לאחר נפילת הכד, היינו שהיתה לבעל הכד שהות לסלק את השברים או לייבש את המים, וסובר רבי יהודה, שאם הפקיד בעל הכד את החרסים והמים, הריהו פטור, לפי שנתקל אנוס הוא, והמפקיד נזקיו לאחר נפילת אונס פטור. ואילו תנא קמא סובר שהוא חייב, לפי שלדעתו נתקל פושע הוא, והמפקיד נזקיו לאחר נפילת פשיעה חייב. ובגמרא מבואר, שתנא קמא ורבי

אגרות קודש

[י"ב כסלו, תשכ"ב]

במענה למכתבו מיום 12/10,

לפלא שחסר בו העיקר, כוונתי מתאים להוראת חז"ל בתכלית בריאת האדם, שהוא לשמש את קונו (מסכת קדושין בסופה) ע"י לימוד התורה וקיום מצותיו, בחיי היום יומים. ואף שמתחיל במכתבו שמציג את עצמו, אינו כותב כלום מקביעות עתים שלו בתורתנו תורת חיים ובהנוגע לקיום מצותי עליהן נאמר וחי בהם, ובטח ימלא בהזדמנות הבאה.

ותקותי שלמותר לחוסיף, אשר אחת המצוות היא ואהבת לרעך כמוך, ז. א. להשפיע גם על חברי ש"י וסביבתו שגם הם יתנהגו באופן האמור, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

אמוץ ואמציה — אמוץ אביו של ישעיה, ואמציה מלך יהודה. **מלמד שכיסתה פניה בבית חמיה** — לפיכך לא הכירה עכשיו, שאף בביתו לא ראה פניה שיהא מכירה. **אינו מן המדה** — אינו אוחו למעט מדת קרקע לכל צדדיו כלום, כדקתני: יש לו עשר אמות לכל רוח. באמצע בית קודש הקדשים היה יושב, ויש ריוח בינו לבין הכתלים עשר אמות לכל צד. וכל הבית אינו אלא עשרים על עשרים, נמצא שאינו ממעט כלום. **לפני הדביר** — חלל בית קודש הקדשים שהוא לפניו מן הדביר, היא המחיצה המבדלת בין הקודש ובין קודש הקדשים. **פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא** — כשהיה רוצה לדרוש בענין איגרת פורים היה מתחיל לדרוש מקרא זה. **וקמתי עליהם** — בפורענות בבל כתיב. **זה הכתב** — אין להן כתב, אלא מאומה אחרת. **נין** — לשון ממשלה, וכן "ניון שמו" (תהלים עב) — ימשול ויגדל.

דף ח ע"ב: מסורת נוספת שקיבל רבי לוי: [ו] **אמר רבי לוי, דבר זה מסורת הוא בידינו מאבותינו, אמוץ אביו של ישעיה הנביא, ואמציה מלך יהודה, אחים היו.** מבארת הגמרא: **מאי קא משמע לן** רבי לוי במסורת זו, ללמד כי **הא דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל בלה שהיא צנועה בבית חמיה, זוכה בזכות זה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים.**

מבארת הגמרא: **מנלן** דבר זה. **מתמר** כלתו של יהודה. **דבתיב** (בראשית לח טו) **ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה**, ותמוה, וכי **משום ד'כסתה פניה ויחשבה לזונה**, הרי דרך הצנועות לכסות פניהן. **אלא** יש לפרש, שאכן כשישבה בדרך לא כיסתה פניה, אלא **שמשום דכסתה פניה** כשהיתה דרה **בבית יהודה חמיה ולא הוה ידע לה** - לא הכירה מעולם, לכן כשראה אותה בדרך לא הכירה, וזכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים.

ומדברי רבי לוי נלמד שזכתה למלכים ונביאים: **מלכים, מדור** שהיה מצאצאי פרץ בנה, ו**נביאים**, דהרי אמציה מלך יהודה היה מזרע דוד, **ואמר רבי לוי מסורת בידינו מאבותינו שאמוץ אבי ישעיהו ואמציה אחים היו**, ואם כן ישעיהו גם היה מזרע דוד, ו**בתיב 'חזון' [נבואת] ישעיהו בן אמוץ**, הרי שישעיהו שיצא מתמר היה נביא.

מסורת נוספת שקיבל רבי לוי: **ואמר רבי לוי, דבר זה מסורת הוא בידינו מאבותינו, מקום ארון העדות אינו מן המדה** - לא תפס מקום בקודש הקדשים, וכשמדדו מצידי הארון לכותלי קודש הקדשים, היה שוה למידת קודש הקדשים בלא הארון. **תניא נמי הכי** כדברי רבי לוי, **ארון שעשה משה והעמידוהו באמצע קודש הקדשים של בית המקדש, יש לו ריוח עשר אמות בינו לכותלי הבית לכל רוח** [-צד]. **ובתיב (מלכים א' ו כ) 'ולפני הדביר' [מידת קודש הקדשים שהיה לפניו מן המחיצה המבדלת בינו ובין ההיכל] עשרים אמה ארך ועשרים אמה רחב, ובתיב 'פנה הרוב האחד עשר אמות וכנה הרוב האחד עשר אמות'**, הרי שהאורך והרוחב של קודש הקדשים היה עשרים אמה. ומאחר ושנינו בברייתא שהיה עשר אמות

בין הארון ולכתלים לכל צד, אם כן יש לתמוה, **ארון גופיה היכא הנה קאי** - היכן הוא עמד, הרי כל קודש הקדשים היה עשרים על עשרים אמה, וכן החלל שמהארון ולכתלים גם הוא עשרים אמה. **אלא לאו שמע מינה** כרבי לוי, שמקום ארון אינו מן המידה ו**בגם הנה עומד**.

הגמרא מביאה פתיחת הדרשות של אמוראים שדרשו בענין המגילה: **רבי יונתן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא** — כשדרש מענין המגילה התחיל לדרוש מפסוק זה (ישעיה יד כב), שנאמר לגבי הפורענות שיביא ה' על בבל, **'וקמתי עליהם וגו' והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד נאם ה'**, ודרש, **'שם' זה הכתב** - שיבטל כתבם וישתמשו בשל אומה אחרת. **'שאר' זה לשון** - שתבטל שפתם. **'נין' זה מלכות** - שתיבטל מלכותם. **'ונכד' זו ושת** נכדת נבוכדנצר מלך בבל שנענשה במיתה.

רבי שמואל בר נחמני כשדרש מענין פורים, הוה **פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא** (שם נה יג), **'תחת הנעצוץ יעלה ברזש ותחת הסרפד יעלה חרם והיה לה' לשם לאות עולם לא יכרת'**, ודרש, **'תחת הנעצוץ'** היינו **תחת תמן הרשע שעשה עצמו עבודה זרה שנקראת נעצוץ, כדבתיב (שם ז ט) 'ובכל הנעצוצים וכל הנחללים'**, שפירושו עבודה זרה. **'יעלה ברזש' זה מרדכי, שנקרא ראש לכל הבשמים, שנאמר (שמות ל כג) 'ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור, ומתרגמין 'מרי דבי', שמרמז למרדכי שהוא ראש לבשמים. והיינו שהמן ירד מגדולתו, ותחתיו יעלה מרדכי. 'תחת הסרפד'** היינו **תחת ושת** הרשע שהיא **בת בנו של נבוכדנצר הרשע** שנקרא 'סרפד' על שם **ששרף רפידת בית ה'**, ששם הוא מקום השכינה, על שם הכפורת שהיתה משכב ומשכן לשכינה, **דבתיב על הכפורת (שה"ש ג י) 'רפידתו זהב'**. **'יעלה חרם' זו אסתר הצדקת שנקראת חרפה, שנאמר (אסתר ב ז) 'ויהי אמן את החרפה היא אסתר'**. והיינו שושת תרד מגדולתה, ותחתיה תעלה אסתר. **'והיה לה' לשם' זו מקרא מגילת, שעל ידי קריאת המגילה מתגדל שמו. 'לאות עולם לא יכרת' אלו ימי פורים** שנאמר בהם (שם ט כח) **'וזכרם לא יסוף מזרעם'**.

קָרָא – פסוקים אלו, שנאמר בהם 'קרבנו', לָמָּה לִי – לשם מה נאמר.
מתרצת הגמרא: פסוקים אלו באו לדרשות אחרות, וכך יש לדרוש מהם, 'קָרָבְנוּ', וְלֹא קָרָבְנוּ חֲבִירוֹ – אין אדם סומך על קרבנו של חבירו. 'קָרָבְנוּ', וְלֹא קָרָבְנוּ עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים – אין ישראל סומך על קרבן של גוי. 'קָרָבְנוּ', לְרִבּוֹת כָּל פְּעָלֵי קָרָבְנוּ לְסִמְכָה – שאם יש כמה שותפים בקרבן אחד, כל אחד מהם צריך לסמוך עליו, ואין די שאחד יסמוך עבור כולם.
שנינו במשנה: הַיּוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ וּמֵבִיא נִסְכִּים וּמְמִיר.
הֵנִי – שנה רב תננה קמיה ו-לפני דרבא ברייתא שבה נאמר, יורש אינו סומך על קרבן אביו, יורש אינו מְמִיר את קרבן אביו, ואם המיר אותו בבהמה אחרת אין התמורה חלה.
הקשה רבא על ברייתא זו: וְהָאֵלְמָן הֵנִי – והרי אנחנו שנינו במשנה, הַיּוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ, וּמֵבִיא אֶת נִסְכָּיו – הנסכים על קרבן אביו, ומְמִיר.
אָמַר לִיה רב חנניה לרבא בשאלה, אִיפְסָא – האם אהפוך את הגירסא בברייתא שבידי, ואגרסו בה 'יורש סומך יורש ממיר', כדי שלא יקשה עליה מהמשנה.
אָמַר לִיה רבא לרב חנניה, לֹא – אל תהפוך את הגירסא, מִתְּנִיתָא מֵנִי – ברייתא זו ששנית, בשיטת מי היא, בשיטת רבי יהודה היא.
תְּנִיתָא בברייתא אחרת, יורש סומך, יורש מְמִיר. רבי יהודה אָמַר, יורש אינו סומך, יורש אינו מְמִיר.
הגמרא דנה בשורש המחלוקת שבברייתא זו. שואלת הגמרא: מֵאִי מַעֲמָא דְרַבִּי יְהוּדָה שִׁיּוּרֵשׁ אִינוּ סוֹמֵךְ וְאִינוּ מְמִיר.
משיבה הגמרא: רבי יהודה דורש מ'קרבנו' האמור לגבי סמיכה, שעל קרבנו אדם סומך, וְלֹא על קרבנו אֲבִיו. וְיָלִיף – ולומד רבי יהודה תמורה, שהיא תְּחִילַת הַקֶּדֶשׁ, שהרי כשממיר הוא מתחיל את הקדושה על הבהמה שאותה עושה תמורה, מסמיכה שהיא סוף הַקֶּדֶשׁ, שמיד אחריה שוחטים את הקרבן, שתיכף לסמיכה שוחט, מה בסמיכה שהיא סוף הַקֶּדֶשׁ יורש אינו סומך, אף בתמורה שהיא תְּחִילַת הַקֶּדֶשׁ, יורש אינו מְמִיר.
שואלת הגמרא: וְדַבְּרֵנָּה – חכמים הסוברים שישור סומך וממיר, מנין הם לומדים זאת.
משיבה הגמרא: שנאמר (ויקרא כו י) 'וְאִם הָמָר יָמִיר בְּהֵמָה בְּבִהְמָה וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ', ויכול היה הכתוב לומר 'וְאִם יָמִיר', ומהכפילות של הלשון 'הָמָר יָמִיר' נלמד לרבות אֶת הַיּוֹרֵשׁ, שגם הוא יכול להמיר. וְיָלִיף – ולומדים חכמים סמיכה שהיא סוף הַקֶּדֶשׁ, מתמורה שהיא תְּחִילַת הַקֶּדֶשׁ, מה תמורה שהיא תְּחִילַת הַקֶּדֶשׁ יורש מְמִיר, אף בסמיכה שהיא סוף הַקֶּדֶשׁ, יורש סומך.
חזרת הגמרא ושואלת: וְדַבְּרֵנָּה, הֵא – פסוק זה של 'קָרָבְנוּ' שממנו למד רבי יהודה שישור אינו סומך, מֵאִי עֹבְדֵי לִיה – מה הם עושים בו, ולשם מה נכתב.
משיבה הגמרא: חכמים דורשים מכאן אחת משלשת הדרשות שנלמדו לעיל מהמילה 'קרבנו', דהיינו קָרָבְנוּ וְלֹא קָרָבְנוּ עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, או קָרָבְנוּ וְלֹא קָרָבְנוּ חֲבִירוֹ, או קָרָבְנוּ לְרִבּוֹת כָּל פְּעָלֵי קָרָבְנוּ לְסִמְכָה.
שואלת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה, מנין הוא ילמד את שלשת הדינים הללו, הרי 'קרבנו' אחד נצרך כדי ללמד שישור אינו סומך.
משיבה הגמרא: רבי יהודה לרבות כָּל פְּעָלֵי קָרָבְנוּ לְסִמְכָה לית ליה – אינו סובר דין זה שכל בעלי הקרבן צריכים לסמוך, אלא אחד סומך עבור כולם, ולכן נשאר לו 'קרבנו' אחד מיותר, ללמוד ממנו שישור אינו סומך.
תירוצו נוסף: וְאִי נִמְי אִית לִיה – גם אם רבי יהודה סובר שכל בעלי הקרבן צריכים לסמוך, יש לתרץ שעוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים וְחֲבִירוֹ – הדין שאין ישראל סומך על קרבן של גוי והדין שאין אדם סומך על קרבן של חבירו, שניהם מִתֵּד קָרָא נִפְסָא – נלמדים מפסוק אחד,

וממילא אִיתֵירוּ לִיה רַבִּי קָרָא – נשארו שני 'קרבנו' מיותרים, הֵד – מאחד נלמד 'קָרָבְנוּ וְלֹא קָרָבְנוּ אֲבִיו', וְאִידֵךְ – ומהאחר נלמד 'לרבות כָּל פְּעָלֵי קָרָבְנוּ לְסִמְכָה'.
חזרת הגמרא ושואלת: וְרַבִּי יְהוּדָה, הֵא – יתור זה של 'הָמָר יָמִיר', שממנו למדו חכמים שישור ממיר וסומך, מֵאִי עֹבְדֵי לִיה.
משיבה הגמרא: מִיַּעֲנֵי לִיה – רבי יהודה צריך פסוק זה כדי לרבות אֶת הָאִשָּׁה – ללמד שאשה שהפרישה קרבן והמירה אותה בבהמה אחרת, התמורה חלה, ולוקה על כך משום הלאו של 'לא ימיר'.
תְּנִיתָא בברייתא, לְפִי שָׁכַל הַעֲנֵן של תמורה כולו, אִינוּ מְדַבֵּר אֱלֹא בְּלִשׁוֹן זָכָר, שהרי נאמר (ויקרא כו י) 'לֹא יִחַלְפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ' וכיצא בזה, ולא נאמר 'לא תחליפנו', מֵה פּוֹפִינוּ – מנין שסופינו לרבות גם אֶת הָאִשָּׁה, שאף בה נוהג דין תמורה, תְּלִמְדוּ לִזְכָּר – מלמדת התורה 'הָמָר יָמִיר', לרבות את האשה.
שואלת הגמרא: וְדַבְּרֵנָּה, מנין הם מרבים את האשה.
משיבה הגמרא: דְּרַבִּי מְאִי – דורשים מהאות וא"ו המיותרת שבמילה 'וְאִם', שיכול היה הכתוב לומר 'אם המיר ימיר בהמה בבהמה' בלי וא"ו. וְרַבִּי יְהוּדָה, 'וְאִם' לֹא דְרִישׁ – אינו דורש מהאות וא"ו במילה 'וְאִם', משום שלדעתו אין זה מיותר.

משנה

משנתנו מבארת מה הם המחזיקים בסמיכה על קרבנם, ושאר דיני סמיכה: חָבַל – כל המביאים קרבן וטעון סמיכה סוֹמְכִין את ידיהם על הקרבן, חוץ מַחֲרֵשׁ שׁוֹמֵךְ וְקָטָן וְסוֹמֵךְ וְעוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים וְהַעֲבָד וְהַשְּׁלִיחַ וְהָאִשָּׁה, והטעם יתבאר בגמרא.
וְסִמְכָה שְׁנֵי מִצּוֹת – הסמיכה על הקרבן אינה מעיקר מצות ההקדשה אלא כמו שיריים של המצוה ואינה מעכבת את הכפרה.
הסמיכה נעשית עַל הָרֹאשׁ של הקרבן, ונעשית בְּשֵׁמֵי יָדִים.
וְכַמּוֹקֵם שְׁפּוֹמְכִין על הקרבן שם שוֹמְכִין אותו, אך אם סמך מחוץ לעזרה צריך לחזור ולסמוך בעזרה שהוא מקום השחיטה. וְתַכָּף לְסִמְכָה שְׁחִיטָה – יש לשחוט את הקרבן מיד לאחר הסמיכה.

גמרא

במשנה נמנו אלה שאינם סומכים ידיהם על הקרבן, הגמרא מבארת את הטעם: שואלת הגמרא, בְּשָׁלֵמָה – מובן הדין במשנה שַׁחֲרֵשׁ שׁוֹמֵךְ וְקָטָן אינם סומכים, משום דְּלֹא בְנֵי דְעָה נִינְהוּ – שאין להם דעת ואינם בני מצוה. עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים נָמִי – גם הדין שגוי אינו סומך מובן, משום שנאמר בפסוק העוסק במצות הסמיכה (ויקרא א ב-ד) 'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֶלֶף, ודרשו חכמים 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין וְאִין עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים סוֹמְכִין', אֱלֹא דִין סוֹמֵךְ אִינוּ מוֹבֵן, מֵאִי מַעֲמָא לֹא – מדוע אינו סומך.
משיבה הגמרא: שני אמוראים רב הִסְדָּא וְרַב יֶצְחָק בְּרַ אֲבָדִימִי אמרו טעמים שונים לדין שסומא אינו סומך, הֵד אָמַר, אֲתֵיָא – למדים גזירה שוה 'סְמִיכָה' 'סְמִיכָה' מִזְכֵּנִי עֲדָה, כלומר, נאמרה 'סמיכה' בשאר קרבנות, ונאמרה 'סמיכה' בפר העלם דבר של צבור (ויקרא ד טו) 'וְסָמַכְתָּ וְקָנִי הָעֲדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר', כשם שזקני העדה (והסנהדרין) הסומכים על הקרבן אינם סומים, כך גם כל סומך על קרבן צריך שלא יהיה סומא.
וְהֵד אָמַר, אֲתֵיָא – למדים גזירה שוה 'סְמִיכָה' 'סְמִיכָה' מִעוֹלָת רִאִיָּה, כשם שסומא אינו סומך על עולת ראייה לפי שהוא פטור מלהביא קרבן זה, כך בשאר קרבנות סומא אינו סומך.
שואלת הגמרא: וְלִמָּן דְּאָמַר שהלימוד הוא מְעוֹלָת רִאִיָּה, מֵאִי מַעֲמָא לֹא יָלִיף – מדוע לא למד זאת מן זְקֵנֵי עֲדָה כדברי האמורא השני.

מנחות. פרק עשירי – שתי מידות דף צג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" ר"ן תוספות

קרבנו – דתלת "קרבנו" כתיבי בענינא דשלמים (ויקרא ג), שלשה מיניהו דריש להו
התם לדרשא אחרינא, ושלשה דריש הכא. ולא הכבזר – טעון סמיכה. מעשר – שמקדש
לפניו ולאחריו, כדאמר (בבברות סא), קרא לתשיעי עשירי וכו'. איכא למיפדך – דלא הוו
צריכי קראי, דאפילו לא מיעט רחמנא מ"קרבנו" – לא נמצית ילפת משלמים. מה לשלמים
– בדין הוא דטעונים סמיכה, שכן טעונן תנופת
חוה ושוק, תאמר באלו – דאין טעונן תנופה,
ולמה לי קראי ודאי לא צריכי קראי – אלא
אסמכתא בעלמא, אלא עיקר קראי למא לי,
הואיל ואסמכתא ניהו? ולא קרבן חבירו –
שאין אדם סומך על קרבן חבירו. ולא על קרבן
גוי – דסמיכה בבעלים בעינן. כל בעלי קרבן
– מי שיש לו חלק בקרבן – סומך עליו. ורבי
הנחיה אמר ליה איפכא – כלומר, דאתני "יורש
סומך יורש מימר", כי היכי דלא תקשה ליה
מתניתין. אמר ליה לא צריכת – דמתניתא
דתני "אינו סומך ואינו מימר" – רבי יהודה
היא. ויליף תחלת הקדש – דהיינו תמורה
שמוקדשה תחילה, "מסוף הקדש" – מסמיכה,
שהוא סומך בשעת שחיטה, דתכף לסמיכה
שחיטה. יורש אינו סומך – כדאמר: "קרבנו"
– ולא קרבן אביו. גוי וחבירו מחד קרא נפקא
– דזה וזה איננו שלך, ותרייהו מהאי טעמא
הוא, דסמיכה בבעלים בעינן. אינו מוכר אלא
בלשון זכר – "לא יחליפנו ולא מימר" – בלשון
זכר הוא. מה סופינו – כלומר, היאך נרבה את
האשה? תלמוד לומר הרי ימיר – לרבות את
האשה. ורבנן – נפקא לאשה מיזאם. גמרא
אתיא סמיכה – לכל קרבן, מסמיכה דוקני
עדה, דפר העלם דבר של צבור, דמה להלן
– סומא לא, דאמרין (סנהדרין זא), "אתך" –
בדומין לך. מעולת ראיה – דהתם כתיב "יראה"
"יראה", ואמרין (תגיגה דב), פרט לסומא.
דינן

קראי למה ליה? – "קרבנו" – ולא קרבן חבירו,
"קרבנו" – ולא קרבן גוי, "קרבנו" – לרבות כל
בעלי קרבן לסמיכה. "היורש סומך". תני רב חנניה
קמיה דרבא: יורש אינו סומך, יורש אינו מימר.
והא אנו תנו: היורש סומך, ומכאן את נסכין,
ומימר! – אמר ליה: איפכא? – אמר ליה: לא,
מתניתין מיני? רבי יהודה היא, דתניא: יורש סומך,
יורש מימר. רבי יהודה אומר: יורש אינו סומך,
יורש אינו מימר. מאי טעמא דרבי יהודה? "קרבנו"
– ולא קרבן אביו, ויליף תחלת הקדש מסוף
הקדש, מה סוף הקדש יורש אינו סומך, אף
תחילת הקדש יורש אינו מימר. ורבנן? "המר
ימיר" – לרבות את היורש, ויליף סוף הקדש
מתחילת הקדש, מה תחלת הקדש יורש מימר,
אף סוף הקדש יורש סומך. ורבנן האי "קרבנו"
מאי עבדי ליה? "קרבנו" – ולא קרבן גוי, "קרבנו"
– ולא קרבן חבירו, "קרבנו" – לרבות כל בעלי
קרבן לסמיכה. ורבי יהודה? לרבות כל בעלי קרבן
לסמיכה לית ליה, ואי נמי אית ליה, גוי וחבירו
מחד קרא נפקא, איתירו ליה תרי קראי, חד,
"קרבנו" – ולא קרבן אביו, ואידך, לרבות כל בעלי
קרבן לסמיכה. ורבי יהודה האי "המר ימיר" מאי
עבדי ליה? מיבעי ליה לרבות את האשה, דתניא:
לפי שכל הענין פולא אינו מדבר אלא בלשון זכר, מה סופינו לרבות את האשה?
תלמוד לומר: "המר ימיר". – ורבנן? – דרש' מ'ואם". – ורבי יהודה? – "ואם" לא
דרש'. משננה הפל סומכין, חוץ מחרש שוטה וקטן וסומא, וגוי, והעבד, והשליח,
והאשה. וסמיכה שויה מצוה. על הראש בשתי ידיו. ובמקום שפומכין שוחטין, וכתף
לסמיכה שחיתוה. גמרא בשלמא חרש שוטה וקטן – דלאו בני דעה נינהו, גוי נמי
– בני ישראל סומכין ואין גוים סומכין, אלא סומא מאי טעמא לא? רב חסדא ורב
יצחק בר אבדימי, חד אמר: אתיא סמיכה סמיכה מוקני עדה, וחד אמר: אתיא סמיכה
סמיכה מעולת ראיה. ולמאן דאמר מעולת ראיה, מאי טעמא לא יליף מן יקני עדה?
דינן

קראי למה לי – פירש בקונטרס: דתלת "קרבנו" כתיבי בשלמים, ב"ויקרא": "ואם מן
הצאן קרבנו", "אם כבש הוא מקריב קרבנו", "וסמך ידו על ראש קרבנו". ובתורת
כהנים משמע: דא"קרבנו" דעו קא, והתם לא כתיבי אלא תרי – "ואם עז קרבנו",
ו"הקריב ממנו קרבנו". ושמא, "וסמך ידו על ראשו" חשיב כמו "קרבנו". תחלת הקדש
מסוף הקדש – תמורה מסמיכה. ובגויר בפרק
"בית שמאי (לא,א) חשיב לתמורה "סוף הקדש",
אבל הכא לגבי סמיכה, חשיב "תחלת הקדש".
ואית ספרים דגרסי הכא איפכא, ובפרק "זוהב"
(בבא מציעא נה,א) נמי קרי תמורה "סוף הקדש",
לגבי חולול.
קרבנו ולא קרבן גוי – הא דדרשינן בפרק
"כל המנחות באות מצדה" (מנחות סא,ב) בני
ישראל סומכין, ואין הגויים סומכין. פירשתי שם.
לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה לית ליה –
פירש בקונטרס: אחד סומך על ידי כולן, ובריש
תמורה (בא,א) פירש בקונטרס: דלא סמכי כלל.
יש ספרים שכתבו שם: "מאי טעמא? דלא מייחד
קרבן דידהו" – משמע בפירושו. אבל קשה:
דלקמן אמרין: "קרבנו" – לרבות כל בעלי
סמיכה, שיכול, ומה תנופה שנתרבה בשוחטין
– מתמעטה במחבורין. סמיכה שלא נתרבה
בשוחטין – אין דין שתתמעט במחבורין? משמע:
דאי לאו קרא, הוה אמינא דהוי כתנופה, דאחד
מניף על ידי כולן, ובאן נמי אחד סומך על ידי
כולן. מיבעי ליה לרבות את האשה – תימה:
דבפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה כז,א) שמעינן
ליה לרבי יהודה גבי "המול ימול" – דבריה תורה
כלשון בני אדם? ושמא במקום שהפסוק מוכיח,
לא אמרין, שכל הענין כולו אינו מדבר
אלא בלשון זכר – בכמה מקומות בעי קרא למעט
אשה, כגון: "בני ישראל סומכין, ואין בנות ישראל
סומכות". וכן (סוטה כג,ב) "בגביתו" – ולא
בגביתוה, אף על פי שכל הענין אינו מדבר כולו
אלא בלשון זכר, משום דהשווה הכתוב אשה
לאיש לכל עונשים שבתורה (קדושין לה,א). אלא
הכא היינו טעמא, דכמפרש בריש תמורה (ב,ב):
מהו דתימא, דני מלי – עונש דשוה בין ביחוד בין
בציבור. אבל הכא, כיון דעונש שאינו שוה בכל
הוא, דתנן: איך הציבור והשוחטין עושין תמורה
– אשה נמי, כי עברה, לא תילקי. קא משמע לך.
ואם תאמר: ולמה ליה למימר "שכל הענין כולו",
הוה ליה למימר: לפי שיש לנו ללמוד תחלת
הקדש מסוף הקדש, דכי היכי דאינה סומכת
– אינה ממירה ועוד קשה: דגילף סוף הקדש
כגון שחיטה, מתחילת הקדש כגון סמיכה, ונבעי
קשה: הא דתנן בריש תמורה (ו,ו) דאין כהנים ממירין בכבוד, משום דכתיב "הוא ותמורתו יהיה קדש" – היכן קדושה חלה? בבית בעלים, בבית בעלים. תיפוך ליה,
דילפינן תחילת הקדש מסוף הקדש מסמיכה דבעלים! ועוד קשה: דבעי התם בתמורה (ב,ב) גוי מהו שימיר? נילף מסמיכה דאין גוי סומך! ויש לומר: דרוקא גבי יורש גמיר מהודי,
דאי חשיב "קרבנו לגבי האני, חשיב נמי לגבי האני. אבל בעלמא, לא ילפי מהודי כלל. ורבי יהודה ואם לא דרש – הא דבעלמא דריש רבי יהודה ויו, פירשתי בסוף "התבלת"
(מנחות נא,ב) דיבור המתחיל (ויו). הכל סומכין – בריש ערכין (בא) אמרין: "הכל" – לאיתוי יורש. ותימה: הא תנא ליה ירשאו! וכמו כן קשה: מה"כל ממירין דאמרין התם בריש
תמורה (ב,א) "לאיתוי יורש, ודלא כרבי יהודה, ומתניתין דלעיל שמעינן לה דאוקמנא דלא כרבי יהודה! ויש לומר: דאורחיה דתנא הכי, כיון דלא מיתיר ליה בבא בכך,
רגיל לשנות חיבה אחת אנב אורחיה, אף על גב דתני לה בהדיא בשאר דוכתי. כדאשכחן בכתובות בפרק "נערה" (מחב,ב) דתנן: לעולם היא ברשות האב כו'. מפרש בגמרא: מאי
"לעולם"? לאפוקי משננה ראשונה. אף על גב דמשננה ראשונה ואחרונה תנן בפרק "אף על פי" (שם נא,א). וכן בריש יבמות (א,א) תנן "פוטרות", משום דאי תנא "אוסרת" – הוה אמינא:
אוסרת לייבם, אבל מיהלץ חליצה. אף על גב דהא מילתא שמעינן מכמה מתניתין, דאפילו חליצה לא בעי, בדקתני (שם ב,א): כל היבולה למאן, ולא מיאנה – צרתה חולצת ולא
מתיבמת. אלמא דאין, אפילו חליצה לא בעי. עוד תנן (שם ג,ב): חלצו – בית הלל מכשירין. ואי בעיא חליצה, אפילו מדרבנן היו פוסלין, כדאשכחן בריש "החולץ" (שם לו,ב) גבי
"מת בתוך שלשים", ועמדה ותקדשה, דאם אשת כהן אינה חולצת – שלא תיפסל לו. ובריש ברכות (א,א) נמי אמרין: מילתא אנב אורחיה קא משמע לך, העריב שמשו אוכל בתרומה,
אף על פי שהיא משנה במסכת נגעים (פרק ד משנה ג). רב חסדא ורבי יצחק בר אבדימי – כאן ולקמן בפרק "שתי הלחם" (צח,א) משמע שהיה חברו של רב חסדא, והוא היה
רב

רבו של רבא, דאמר רבא בריש יבמות (ג.א.) ובפרק "הנשרפך" (סנהדרין עה.ב) אמר ליה רב יצחק בר אבדומי: אתאי "הנה" אתאי "זמנה" ונעד אחר היה בימי רבי, כדאשכחן בפרק "כירה" (שבת מ.ב) דאמר רב יצחק בר אבדומי: פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ כו'. והוא היה רבו של רב, דאמר בפרק "הספינה" (בבא בתרא פו.א): איכא

תנא דאתניה לרב מדות. אחייה לרב יצחק בר אבדומי. ורבינו שמואל גריס "דאתניה רב", בלא למיד, כלומר, ששנה לו רב במדות. ורבינו תם מיייתי ראיא מפרק "כל הבשר" (חולין ק"א.) דרבו של רב היה, דאמר: איכא תנא דאתניה לרב כחל. אחייה לרב יצחק בר אבדומי. ואי אפשר לגרס שם "דאתניה רב", דהוא דקמיהדר ליה. אני כחל מניקה שנית לו. ויש מפרשים: ד"ל" כמו ממנו, כדאשכחן במועד קטן (כ.א.א.) ואם היו רבים צריכין לו.

אתאי סמיכה סמיכה מוקנה — תימה: אם כן, ניבעי מנוקים מכל מום; ולמאן דילין מעולת ראייה — נמנע סומא באחד מעיניו, דפטר ליה מראייה, ושאר כל הנהו דפטורים התם: ועוד: למא לי "בני ישראל" למעוטי נשים; תיפוק לי מהא:

ילין מעולת ראייה — אף על גב דעולת ראייה גופה מעולת נדרה גמרה, כדבסמוך. וקימאן לן (ובוחם מ.ב.) דדבר הלמד בהיקש — אין חזר ומלמד בגורה שוה. הני מילי — היכא דילין הדיא מילתא גופה, אבל הכא ליפין עולת חובה דשענה סמיכה מעולת נדרה, וחדר גמרינן סומא דלא. **ידו** ולא די אשתו — מהא דכתיב: "בני ישראל" למעוטי נשים מסמיכה, לא נפקא אשתו. דהוא אמנא: תסמוך בקרבן בעלה, כדיכ בעלה דמיא. ואם תאמר: ולמה לי קרא למעוטי נשים מסמיכה? תיפוק לי דמעות עשה שדומן גרמא, אם תתק למסיכה שחיטה דאורייתא. כדאמר בפרק "כל הפסולין" (ובוחם ג.א.) דאפילו סמך בסוף הלילה תתק לעמוד השחר — צריך לשחוט עדיין את התמיד תחילה, שלא יזא דבר קודם לתמיד. ער תנן בפרק שני דמגילה (כ.ב.) כל היום כשר למסיכה ולשחיטה, דריש בגמרא: דכתיב "ביום ובחכם", ואיתקש סמיכה לשחיטה, דכתיב "ושחט... וסמך".

באילו לא כיפר וכיפר — בפרק קמא דבוחם (ו.א.) בעי למידק מהבא דלא מכפר אעשה דלאחר הפרשה, דקאמר: מאי לאו, כיפר — עשה וקודם הפרשה, לא כיפר — סמיכה, דהוא ליה עשה דלאחר הפרשה. ואמר רבא: עשה דסמיכה קאמרת: שאני הכא, כיון דכל כמה דלא שחט — עשה "עמוד וסמוך" קאי. אימת קא הוי עשה לאחר שחיטה חשיב כעשה דלאחר שחיטה. אמר ליה רב הונא בר (רבי) יהודה לרבא: ואימא כיפר — גברא, לא כיפר — קמי שמאי, כדתניא: "והותר בשמן אשר על כף הכהן" כו' ותימה: דלא מיייתי מברייא דתנופה דהכא, דעל כרחין לא כיפר קמי שמאי קאמר, דלא שייך למימר וי' כיפר — עשה דתנופה היא לאחר וזיקה? ואם לומר: דהך ברייתא מיתניא גבי אשם מצורע בתורת כהנים, שטעון תנופה חי, ושייך לפרש לא כיפר — עשה דתנופה מחיים.

דנין יחיד מיוחד ואין דנין יחיד מציבור. - וּלְמַאן דִּילִין מוֹקְנֵי עֲדָה, מֵאֵי מַעְמָא לֹא יִלִּין מַעוֹלֹת רֵאִיָּה? - דְּנִין מִיָּד דְּכִתוּב בִּיה סְמִיכָה בְּגוֹפִיה מְמוּדִי דְּכִתוּב בִּיה סְמִיכָה בְּגוֹפִיה, לְאַפְקֵי עוֹלֹת רֵאִיָּה, דְּהֵיא גּוֹפָה מַעוֹלֹת נִדְבָה וְנִמְרָה. דְּתַנִּי תַנָּא קַמִּיה דְּרַב יִצְחָק בְּר אָבָא: "וְיִקְרֹב אֶת הָעֵלָה וְיַעֲשֶׂה כְּמִשְׁפָּט" - כְּמִשְׁפָּט עוֹלֹת נִדְבָה, לְיַמֵּר עַל עוֹלֹת חוֹבָה שְׁטַעוֹנָה סְמִיכָה. "וְהַעֲבֹר וְהִשְׁלִיחַ וְהָאֵשָׁה". תַנּוּ רַבִּנּוּ: "דְּדו" - וְלֹא יָד עֲבָדוּ, "דְּדו" - וְלֹא יָד שְׁלוּחוֹ, "דְּדו" - וְלֹא יָד אֲשֵׁתוֹ. כָּל הֵנִי לְמָה לִי? - צָרִיכָא, אִי כְתִיב רַחֲמֵנָא חַד, הֵנִי אֲמִינָא: לְמַעוֹטֵי עֶבֶד דְּלָאוּ פֶר מִצּוֹת, אֲבָל שְׁלִיחַ דְּבֶר מִצּוֹה הוּא וְשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, אִימָא לְסַמּוֹךְ. וְאִי אֲשַׁמְעִינָּה הֵנִי תַרְתִּי, דְּלָאוּ בְּגוֹפִיה דְּמִיָּא, אֲבָל אֲשֵׁתוֹ דְּכַנּוּפִיה דְּמִיָּא אִימָא תִּסְמַךְ, צָרִיכָא. "סְמִיכָה שְׁרִי מִצּוֹה". תַנּוּ רַבִּנּוּ: "וְסַמּוֹךְ... וְנִרְצָה" - וְכִי סְמִיכָה מְכַפֶּרְתָּ? וְהֵלֵא אֵין כְּפָרָה אֱלָא בְּדָם, שְׁנֵאמַר: "כִּי הָדָם הוּא בְּנַפְשׁ יִכְפֹּר"! אֱלָא לֹאמֵר לָךְ, שְׁאֵם עֲשָׂאָה לְסַמּוֹכָה שְׁרִי מִצּוֹה, מַעֲלָה עֲלֵיו הַכְּתוּב כֹּאִילוֹ לֹא כִיפֹר, וְכִיפֹר. וְתַנִּיא גַבִּי תַנּוּפָה כִּי הֵיא גּוֹנָא: "לְתַנּוּפָה לְכַפֵּר" - וְכִי תַנּוּפָה מְכַפֶּרְתָּ?

דנין קרבן יחיד מיוחד - מעולת ראייה, דהוי גמי קרבן יחיד. דנין - סמיכה בקרבן יחיד, דכתיב ביה סמיכה בגופיה, דכתיב "וסמך" מפר העלם דבר של ציבור, דכתיב ביה סמיכה בגופיה "וסמכו וקני העדה" (ויקרא ד.) לימר על עולת חובה - כגון האי דמילואים, ועולת ראייה כמו עולת חובה היא. כל הני למה לי - הנהך כולו מחד "ידד" ממעט? ושלוחו של אדם כמותו - דגמרינן (קדושין מ.א.) מפסח, דכתיב "ושחטו אותו כל קהל" וגו'. (סמיכה שרי מצוה - שאם לא עשאה - לא מעכב, כאילו לא כיפר - כאילו לא עשה מצוה מן המובחר, כדכתיב (ויקרא א) "וסמך... ונרצה", ואפילו הכי - כיפר, דכפרה ברם הוא. ולא על הצואר - היינו הגרזן, בית השחיטה, הנביים - היינו גב. דקאי להדי רישיה - בשוה הראש אימא לא נמנע. על הצדין - של ראש על הלחיים. מהו שתחזין - בן ידו לבין הראש? כתיב ידו - חסר. אקפר - על שלא אמרה משמו, ואקשי ליה: אי סלקא דעתך וכו' למה לי דכתב רחמנא בשום מקום בתורה "ידיו" מלא? לכתוב "ידד", ומשמע גמי תרי. ידו דסמיכה קאמרי - דמשמע תרי, והא לא אשכחן "ידיו" מלא דסמיכה. סמיכה דבהמה קאמרי - דכל מקום שנאמר "ידד" משמע תרי. (מאי) קאמר - "במקום שסומכין שוחטין", כלומר, דלאחר שסומכין - לאלתר שוחטין, שתתק למסיכה שחיטה. דהכי מסתבר שפיר. (ענין אחר): "מאי קאמר" - דמשמע ליה דבאותו מקום בבהמה שסומכין, שם שוחטין, והלא אין סמיכה בצואר. נראה לי. במקום שסומכין - בעורה, במקום הטבעות, דבשעת סמיכה הוי ישראל רשאין ליכנס שם. מושנה

והלא אין כפרה אלא בדם, שנאמר: "כי הדם הוא בנפש יכפר"! אלא לומר לך, שאם עשאה לתנופה שרי מצוה, מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר, וכיפר. "על הראש". תנו רבנן: "דו על הראש" - ולא ידו על הצואר, "דו על הראש" - ולא ידו על הגביים, "דו על הראש" - ולא ידו על החזה. כל הני למה לי? צריכי, דאי כתב רחמנא חד, למעוטי צואר דלא קאי בהדי ראשו, אכל גבו דקאי להדי ראשו אימא לא, צריכא. ואי אשמעינן הני תרי, מושום דלא איתרבי לתנופה, אכל חזה דאיתרבי לתנופה אימא לא, צריכא. איבעיא להו: ידו על הצדין, מהו? תא שמע: דתניא, אבא ביראח ברבי אליעזר בן יעקב אמר: ידו על ראשו - ולא ידו על הצדין. בעי רבי ירמיה: מטלית מהו שתחזין? תא שמע: ובלבד שלא תהא דבר חוצץ בינו לבין הבה. "ובשתי ידים". מנא הני מילי? אמר ריש לקיש, דאמר קרא: "וסמך אהרן את שתי ידיו", כתיב "ידו" וכתוב "שתי", זה בנה אב, כל מקום שנאמר "ידו" הרי כאן שתיים, עד שיפטר לך הכתוב אחת. אול רבי אליעזר אמרה להא שמעתא בבי מדרשא, ולא אמרה מושמיה דריש לקיש. שמע ריש לקיש ואיקפר, אמר ליה: אי סלקא דעתך כל היכא דכתיב "דו" תרתי נינהו, למה לי למכתב "ידיו" "ידיו"? אקשי ליה עשרים וארבע ידיו, "ידיו תביאנה", "ידיו רב לו", "שפל את ידיו", אישתיק. לכתר דנח דעתיה, אמר ליה: מאי מעמא לא תימא לי: "ידיו" דסמיכה קאמרי. - בסמיכה גמי כתיב: "וסמך את ידיו עליו ויצוהו!" - סמיכה דבהמה קאמרי. "ובמקום שסומכין שוחטין, תתק למסיכה שחיטה". מאי קאמר? הכי קאמר: במקום שסומכין שוחטין, שתתק למסיכה שחיטה. **מושנה** חומר בסמיכה מתנופה, ובתנופה מכסמיכה; שאחד מנין לכל החברים, ואין אחד סומך לכל החברים. חומר בתנופה, שהתנופה נזהרת בקרבנות היחיד ובקרבנות הצבור, בחיים

ולא ידו על הצואר - לצד הגרזן, מקום הסימון, ששם קרי "צואר", כדתנן בפרק קמא דחולין (ט.ב.).

סמיכה

משיבה הגמרא: הוא סובר שדנין - למדים דיני קרבן יחיד מקרבן
 יחיד אחר כמו עולת ראיה, ואין למדים דיני קרבן יחיד
 מקרבן ציבור כמו פר העלם דבר של ציבור.
 שואלת הגמרא: ולמאן דילין - האמורא שלמד את דינו של
 הסומא מוקני העדה, מאי טעמא לא ילין - מדוע לא למד זאת
 מעולת ראיה.
 משיבה הגמרא: הוא סובר שדנין מידי דכתיב ביה סמיכה בגופיה
 סמידי דכתיב ביה סמיכה בגופיה - יש ללמוד דיני קרבן שנאמרה
 בו בפירוש מצות סמיכה, מקרבן אחר שנאמרה בו בפירוש מצות
 סמיכה, לאפוקי - להוציא קרבן עולת ראיה שלא נאמר בה
 בפירוש מצות סמיכה, והיא נוספה מעולת נדבה נמרה - שהרי היא
 עצמה דין סמיכה שבה נלמד מעולת נדבה הסעונה סמיכה. דתני
 תנא קמיה דרב יצחק בר אבא - שכן שנו ברייתא לפני רב יצחק
 בר אבא, נאמר בעולת חובה של אהרן ביום השמיני המילואים
 (ויקרא ט טו) ויזכר את העולה ונעשה כמשפט, כלומר שהוא נהג
 בעולת חובה זו כמשפט - כדין עולת נדבה, ובא הפסוק הזה ולימד
 על עולת חובה כגון זו של המילואים, ששעונה סמיכה, וכך נלמד
 גם לעולת ראיה שהיא חובה שטעונה סמיכה.
 שנינו במשנה: והעבד והשליח והאשה אינם סומכים על קרבנם.
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת מנין למדים זאת: תנו רבנן
 בברייתא, שלש פעמים נאמר בתורה 'ידו' בענין מצות סמיכה
 בקרבן שלמים. ודרשו חכמים שתיבות אלו באים למעט, 'ידו' ולא
 יד עבד, והיינו שעבד אינו סומך עבור קרבן של אדונו, 'ידו' ולא
 יד שלוחו, והיינו שאין אדם נעשה שליח לחבירו לסמוך על קרבנו.
 'ידו' ולא יד אשתו, דהיינו שאין האשה סומכת אפילו עבור בעלה.
 מקשה הגמרא: כל הני למה לי - מדוע יש צורך במיעוט מיוחד
 לכל אחד מאלה, הלא די במיעוט אחד לכולם, שכיון ששמענו
 שהתורה הקפידה על סמיכה בידי המקריב עצמו, ממילא נשמע
 שאין אחר סומך עבורו, בין אשתו בין חבירו ובין עבדו.
 מתרצת הגמרא: צריכא - יש צורך בשלשה מיעוטים, אי קתב
 רחמנא חד - אם היתה התורה כותבת רק מיעוט אחד של 'ידו',
 הוה אמינא - הייתי אומר שהפסוק בא רק למעוטי עבד שאינו
 סומך, משום דלאו בר מצות, אבל שליח דבר מצוה הוא, ושלוחו
 של אדם כמותו, אימא - שמא תאמר שהשליח רשאי לסמוך עבור
 המקריב, לכך הוצרכו להוסיף ולמעט אף שליח מסמיכה. ואי
 אשמעין הני תרתי - ואם היה משמיענו ששני אלו נעבדו ושלוחו
 של המקריב אינם סומכים עבורו, הייתי אומר שהם אינם סומכים,
 משום דלאו בגופיה דמא - כיון שהם נחשבים כגופו, אבל אשתו
 דבגופיה דמא - שהיא נחשבת כגופו של בעלה המקריב אימא -
 שמא תאמר שתיסמך עבורו, צריכא - לכן צריך מיעוט שלישי
 שגם אשתו של אדם אינה סומכת עבורו.
 שנינו במשנה: סמיכה אינה אלא שריי מצוה ואינה מעכבת את
 הכפרה. הגמרא מביאה ברייתא המבארת דין זה: תנו רבנן, נאמר
 בפסוק (ויקרא א ד) וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו,
 ויש לשאול וכי סמיכה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם הנזרק
 על המזבח, שנאמר (ויקרא יא א) כי הדם הוא בגופו יכפר, אלא
 הפסוק בא לומר לה, שאם המקריב עשהא לסמיכה כשרי מצוה,
 כלומר החשיב אותה כמצוה שאינה מעכבת ולא סמך, מעלה עליו
 הקטוב כאילו לא כיפר וכיפר, כלומר כאילו לא עשה מצוה מן
 המובחר ואף על פי כן עלתה לו כפרה.
 מוסיפה הגמרא: ותניא גבי תנופה כי האי גוונא - וכן שנינו ברייתא
 הדורשת דרשה כעין זו לענין תנופה, נאמר בפסוק בענין קרבן
 המצורע (ויקרא יד כא) ולקח בשר אחד אשם לתנופה לכפר עליו,
 ויש לשאול, וכי תנופה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם, שנאמר
 כי הדם הוא בגופו יכפר, אלא הפסוק בא לומר לה, שאם עשהא
 לתנופה שריי מצוה, כלומר שלא קיים מצות תנופה, מעלה עליו
 הקטוב כאילו לא כיפר וכיפר, כלומר לא קיים מצוה מן המובחר
 ואף על פי כן עלתה לו כפרה.
 שנינו במשנה שיש לסמוך על הראש של הבהמה. הגמרא מביאה

ברייתא הלומדת זאת מפסוק: תנו רבנן, נאמר בפסוק (ויקרא א ד)
 וסמך ידו על ראש העולה, ודרשו חכמים, ידו של הסומך תהא על
 הראש של הקרבן, ולא ידו על הצואר, כלומר על הגרון במקום בית
 השחיטה. ידו על הראש ולא ידו על הצוואר - גב הבהמה. ידו על
 הראש ולא ידו על הצוואר של הבהמה.
 שואלת הגמרא: כל הני למה לי - מדוע יש צורך בשלשה
 מיעוטים. משיבה הגמרא: צריכי - יש צורך בשלשתם. דאי קתב
 רחמנא רק חד, הייתי אומר שהפסוק בא למעוטי רק את הצואר
 ולא קאי בהדי ראשו - שמקום השחיטה אינו נמצא בגובה הראש
 אלא נמוך ממנו, אבל גבו שנינו נמוך
 מהראש ונמצא באותו גובה, אימא לא - הייתי טועה לומר שאין
 חסרון בסמיכה על הגב, ולכן צריכא - צריך פסוק למעט את גבו.
 ואי אשמעין הני תרי - ואם היה הפסוק משמיע שאין לסמוך על
 הצואר ועל הגב, הייתי אומר שדווקא שם אין לסמוך משום דלא
 איתרבי לתנופה - שאין מקיימים מצות תנופה לא בצואר ולא בגב,
 אבל הוה איתרבי לתנופה - שהתורה רבתה בו מצוה נוספת
 כתנופה, אימא לא - הייתי טועה לומר שלא נתמעטה סמיכה שם,
 לכן צריכא - צריך מיעוט מיוחד לחוזה.
 הגמרא מסתפקת בדין סמיכה על הראש: איבעיא להו - הסתפקו
 בני הישיבה, סמך את ידו על הצוואר - צידי הראש כגון על
 הלחיים, מהו - האם קיים מצות סמיכה.
 הגמרא פושטת את הספק מברייתא מפורשת: תא שמע, דתניא
 אבא ביראה רבי - תלמידו של רבי אלעזר בן יעקב אומר, הסומך
 יניח ידו על ראשו של הקרבן ולא ידו על הצוואר - על צידי הראש.
 עוד מסתפקת הגמרא: פני רבי דמי, כרך על ידו מלית וסמך
 על הקרבן, מהו שיתחין - האם חציצה פוסלת את הסמיכה.
 הגמרא פושטת את הספק מברייתא מפורשת: תא שמע רביה
 מבריתא, שעוסקת בסמיכת אהרן על הפר שלו ביום הכיפורים,
 וכלבד שלא תהא דבר חוצץ בינו לבין הבהמה, הרי מפורש שחציצה
 פוסלת את הסמיכה.
 שנינו במשנה: ובשתי ידים יש לסמוך על הקרבן. שואלת הגמרא:
 מנא הני מילי - מנין למדים דין זה. משיבה הגמרא: אמר ריש לקיש,
 דאמר קרא - נאמר בפסוק בענין סמיכה על ראש השעיר החי ביום
 הכיפורים (ויקרא טו כא) וסמך את ידיו על ראש השעיר החי ביום
 הכיפורים, וניתן לקרא זאת גם 'ידו' בלשון יחיד,
 וכתוב 'שתי' - וקודם לכן נכתב 'שתי' בלשון רבים, ולכאורה
 יכלה התורה לכתוב 'ידיו' ולא יתא צורך בתיבת 'שתי', אלא זה
 כנה אב - מכאן יש ללמוד בבנין אב לכל מקום בתורה שנאמר 'ידו'
 אף שזה לשון יחיד, הרי כאן שתי - כוונת התורה לשתי ידיים,
 עד שפירש לה הכתוב - עד שהכתוב יאמר בפירוש 'ידו אחת'.
 הגמרא מביאה משא ומתן בין האמוראים בענין דרשה זו: אמר
 הלך רבי אלעזר אמרה להא שמעמא בבי מדרשא - ואמר שמועה
 זו בבית המדרש ולא אמרה משמיה דריש לקיש. שמע ריש לקיש
 ואיפחד על כך שלא אמר רבי אלעזר דבר זה בשמו. אמר רביה ריש
 לקיש לרבי אלעזר אי סלקא דעתך - אם אמנם עולה בדעתך שכל
 חיבא דכתיב ידו תרתי נינהו - הכוונה לשתי ידים, למה לי למכתב
 - מדוע הוצרכה תורה לכתוב 'ידיו' 'ידיו' בלשון רבים כמה וכמה
 פעמים. אקשי ליה - הקשה לו ריש לקיש מעשרים וארבע פעמים
 שנכתב בתורה 'ידיו', וביניהם פסוק העוסק בתנופה בשלמים (ויקרא
 ז א) וידיו תביאנה את אש הי וגו' להקניף אתו תנופה, ובברכת משה
 ליהודה (דברים לו א) וידיו רב לו, וכן בברכת יעקב למנשה ואפרים
 (בראשית מה ד) ושבס את ידיו, ובכל המקומות הללו, היה לו לכתוב
 'ידו' בתיבת חסר ונודע שהכוונה לרבים. אישתיק - שתק רבי
 אלעזר ולא ענה לשאלת ריש לקיש. לכתב דתני דעתיה - לאחר
 שנחה דעתו של ריש לקיש, אמר ליה לרבי אלעזר, מאי טעמא לא
 תיקא לי - מדוע לא ענית לי שאין הכוונה לכל מקום בתורה
 שכתוב ידו, אלא לידיו דסמיכה קאמרי - הכוונה היתה לתיבת
 'ידו' שנכתבה בענין סמיכה. מקשה הגמרא: הלא בסמיכה נמי
 כתיב - בענין סמיכה גם מצינו שכתוב בענין משה ויהושע (במדבר

במשנה שיש חובת סמיכה גם בשחוטים. מתרצת הגמרא: **אמר**
אביי, אין ראייה מהמשנה בתמיד שיש חובת סמיכה מהתורה גם
 בשחוטים שכן **התם** – שם תיקנו לנהוג כך **משום** **כבוד דבכהן גדול**
 שיהיה נראה כאילו הוא הקריב את כולם.

הדרן עלך שתי מדות

פרק אחד עשר – שתי הלחם

משנה

משנתינו עוסקת בדיני לישת ואפיית שתי הלחם, ולחם הפנים: **שתי**
הלחם שהוקרבו בחג השבועות, הן **נילות** **אחת** **אחת**, דהיינו
 שתחילה לש עשרון סולת עבור לחם אחד, ואחריו לש עשרון
 נוסף עבור הלחם השני, ולא ילוש שני עשרונים יחד ואחר כך
 יחלקם. וכן הן **נאפות** **אחת** **אחת**.
 אולם **לחם הפנים** – שנים עשר הלחמים שהונחו משבת לשבת על
 השולחן שבזיכרון, היו **נילות** **אחת** **אחת**, ו**נאפות** **שתיים** **שתיים**,
 כלומר, הוכנסו לתנור שתיים שתיים, ואינם כשתי הלחם שאף נאפו
 אחת אחת, ולהלן בגמרא יבואר.
 משנתינו מבארת כיצד נעשתה ונשמרה צורתו של לחם הפנים:
ובדפים – תבנית שצורתה כצורת לחם הפנים, **היה עושה אותן**, את
 הלחמים, כדי שהלחם יקבל את צורתו, ו**בשהוא רודן מן התנור**,
נותן לדפים, כדי שלא יתפלקלו, שמתוך שהלחם דק אם לא יתנו
 בדרוס לאחר אפייתו, הוא עלול להישבר.

גמרא

הגמרא מבררת את מקור דברי המשנה, בלישת ואפיית שתי
 הלחם ולחם הפנים: **מאן הני מילי** ששתי הלחם נילות ונאפות
 אחת אחת, ולחם הפנים נילות אחת אחת, ונאפות שתיים שתיים.
 מפרשת הגמרא: **דתנו רבנן**, נאמר במקרא (ויקרא כד ה) בענין לחם
 הפנים 'ואפית אותה שתי עשרה חלות שני עשרונים והיה החלה
 האחת, ומכך שפורט כמות הסולת לחלה האחת, זה **מלמד**
שנילות אחת אחת.
 מבררת הברייתא: **מאן שאף שתי הלחם כף** – שנילושים אחד אחד
 כלחם הפנים. מפרשת הברייתא: **תלמוד לומר 'היה'**, כלומר
 שהייתה זו שנילושים אחת אחת תהא גם בלחם אחר, דהיינו בשתי
 הלחם.
 מבררת הברייתא: **ומאן שאפיתן של לחם הפנים בשתיים שתיים**,
 ולא אחת אחת כלישתם. מפרשת הברייתא: **תלמוד לומר 'ושמת**
אותם' (שם פסוק ו), לומר שהשימה הראשונה שהכין שם את
 החלות, שהיא שימתם בתנור, תהיה 'אותם' דהיינו שתיים יחד.
 הברייתא ממשיכה ומבררת: **יכול** –[שמא] **אף אפייתם של שתי**
הלחם בן הוא, דהיינו שיאפו שתיים יחד. מפרשת הברייתא: **תלמוד**
לומר 'אותם' שדווקא 'אותם' דהיינו את לחם הפנים, אופים שתיים,
 אבל שתי הלחם אינם נאפים שתיים.
 הגמרא מקשה כיצד ניתן ללמוד מהמקרא 'אותם' שני לימודים:
הא 'אותם', הא אפיקתיה – הרי כבר למדנו ממנו שלחם הפנים
 נאפה שתיים, ואינו פנוי ללמד דבר נוסף. מתרצת הגמרא: **אם בן**
 שהכתוב מלמדנו רק שלחם הפנים נאפה שתיים, **ליא קרא** – היה
 על המקרא לקצר ולומר **ושמתם**, שגם מלשון זה משמע שיאפו
 שתיים יחד, ואם בן **מאי** – מדיד האריך המקרא לומר **ושמתם**
אותם, אלא **שמת מניה תרתי** – תלמד ממקרא זה שני דברים,
 א. שלחם הפנים נאפה שתיים, ב. שרק לחם הפנים נאפה שתיים,
 ולא שתי הלחם.
 הגמרא מביאה ברייתא, המלמדת את מהלך אפיית לחם הפנים
 על ידי הדפוסים: **תנו רבנן** בברייתא, כתוב במקרא **ושמת אותם**,
 והרי היה יכול לומר ונתת אותם, ומוזה שנוקק ללשון שימה,

גמרא

שנינו במשנה שקרבן שיש בו כמה שותפים אחד מניף עבור כולם,
 ואין אחד סומך עבור כולם. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את
 מקור דין זה: **תנו רבנן** בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא ג ב) 'וסמך ידו'
 על ראש קרבנו' ומתיבת 'קרבנו' למדים לרבות **כל בעלי הקרבן**
 השותפים בו **לסמיכה**, כלומר שכולם צריכים לסמוך ואין אחד
 סומך לכולם. **שכולל** היית לומר שאחד סומך לכל החברים, והלא
 דין וקל וחומר! הוא, ומה מצות תנופה החמורה בכך **שנתרבה**
בשחוטין – שיש לקיימה אף בשחוטים במבואר במשנה, אף על פי
 כן **נתמסרה בחוקרין** – בחברים, שאחד מהם מניף עבור כולם,
 מצוות סמיכה הקלה **שלא נתרבה בשחוטין** – שאין לקיימה
 בשחוטים אלא רק בבעלי חיים, **אינו דין שתתמעט בחוקרין** –
 בחברים, ויהיה אחד מהם סומך עבור כולם. **תלמוד לומר** –
 מלמדנו הכתוב 'קרבנו' לרבות את **כל בעלי הקרבן** השותפים בו
 ל**סמיכה**, דהיינו שכולם צריכים לסמוך.
 שואלת הגמרא: ו**נתרבה תנופה בחוקרין** **מקל וחומר** – נלמד
 מקל וחומר לחייב בתנופה את כל בעלי הקרבן השותפים ולא
 יהיה די באחד מהם שמניף. ומה מצוות סמיכה הקלה **שלא**
נתרבה שאין לקיימה **בשחוטין** אלא רק בחיים, אף על פי כן
 החמורה היא בכך **שנתרבה בחוקרין**, שיש חיוב על כל החברים
 השותפים לסמוך וכמבואר בברייתא לעיל, מצות **תנופה**
 החמורה **שנתרבה** שיש לקיימה גם **בשחוטין** ולא רק בחיים,
אינו דין – וכי אין זה קל וחומר שיש להחמיר בה ולומר
שנתרבה בחוקרין, וכל אחד מהחברים השותפים צריך להניף.
 מיישבת הגמרא: **משום** **דלא אפשר** – אמנם היה מקום לחייב
 כל אחד להניף, אולם אי אפשר לעשות כן, שהרי **חייב לעידי**
 – כיצד יעשו זאת, **לינפו פולחו ביהידי הדין** – שיניפו כולם בבת
 אחת, והינו שאחד יניח ידו תחת הקרבן והשני יניח ידו תחת
 ידי הראשון, **קא הויא תציצה** – הלא ידי הראשון חוצצת בין
 הקרבן לשני, ואין זה נחשב שהשני מניף. **ליניף וליתידר ולניף**
 – שיניף האחד אחרי השני, גם זה אי אפשר לפי **שתנפפה** אחת
אמר רחמנא – אמרה תורה ולא כמה **תנפפות**, אבל בסמיכה
 לא נאמר סמיכה אחת, אלא 'וסמך', והיינו שיסמוך האחד
 ואחר כך יסמוך חבריו וכן הלאה.
 שנינו בהמשך המשנה סמיכה אינה נוהגת בשחוטין. מקשה
 הגמרא: ו**סמיכה בשחוטין ליתא** – וכי לא מצינו סמיכה בקרבנות
 שחוטים, ו**התנן** – והרי שנינו במשנה (תמיד ג א), **בזמן שבהן גדול**
רוצה להקטיר, היה עולה כבבש והפני מינו. הניע למחצית הכבש,
אחוז סנן מיניו של הכהן הגדול והעלהו – ומסייעו לעלות. והישיש
 לו הכהן הראשון מתוך אחד עשר כהנים העוסקים בקרבן התמיד
 את **הראש והתל של הקרבן**. סומך הכהן הגדול ידי **עליהם וזרקן**
 על המערכה. הישיש הכהן **השני** **לכזה הראשון את שתי הידים**,
 והוא **נותנו לכהן גדול**, לפי שזוהו כבודו של כהן גדול שכהן אחד
 מקבל מכולם ונותנו לו. ושוב **סומך הכהן הגדול עליהם** – על
 הידים **וזרקן** על המערכה. **נשמש השני והלך לו**, וכה שאר הכהנים
 כל אחד לפי תורו היו **מושיטין** לו לכהן הראשון את **שאר כל**
האברים, והוא נותנו לכהן הגדול, **שסומך עליהם וזרקן** על
 המערכה. **ובזמן שהוא** – הכהן הגדול **רוצה**, הוא **סומך** על
 האברים **ואחרים וזרקן** אותם על המערכה, ואם כן מפורש

מנחות. פרק עשירי – שתי מידות דף צד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכא רש"י תוספות

משנה בחין ובשחוטין – בכבשי עצרת. ובבר שאין בו רוח חיים – לחם ומנחות. מה שאין כן בסמיכה – דאין נוגהין בשחוטין, ואין נוגה אלא בדבר שיש בו רוח חיים. **גמרא** שיכול – שיהא אחד סומך לכל החבירים, והלא דין הוא וכו'. בחוברין = בחבירין. נתמעטה בחוברין – שאין כולם צריכין לחנין, אלא אחד מנין על יד כולם.

סמיכה שלא נתרבתה בשחוטין – תימה: ותרבתה בשחוטין מקל וחומר מתנופה, שנתמעטה בחוברין, ונתרבתה בשחוטין? **קא** היא חציצה – הוא דכח מניח יד תחת יד הבעלים ומנין – פירשתי לעיל בפרק "כל המנחות באות מצה" (סאב). **בזמן** שבהן גדול רוצה להקטיר – משנה היא במסכת תמיד (לאב).

הדרך על שתי מדות

שתי הלחם – במשנה ובמקרא קרי לשון זכר ולשון נקבה. דהבא תנן "שתי הלחם", ובשמואל (א, י) כתיב גבי שאול "ונתנו לך שתי לחם ולקחת מידם". ולעיל פרק "ואלו מנחות" (עגב). קרי ליה לשון זכר, דקאמר "בבא מלחם גדול", ובתיב (שעיה נא) "ולא יחסר לחמו". **ובדפוס** היה עושה אותן – אית דגרסי "טפוס", והכל אחד. כמו גיטין (כזא). "טופס גיטין", פורמ"א בלעז. ואי אפשר לברר אם היה מתקן הלחם מתוך דפוס, שהיה הדפוס בתוך הלחם, או הלחם בפנים. ומתוך הסברא נראה שהלחם בתוך הדפוס. אבל מדקאמר בגמרא: וליהדרה בדפוס קמאי ומשני: כיון דאפי לה – נפחה, משמע שהלחם חוץ לדפוס. דאי בתוך הדפוס – כיון דכמין דפוס היה לה בתנור, היכי מינפחה? הא אין הדפוס מניח! ועוד: דבכל דוכתא משמע שהיו מדייקין את הפת בתנור, ואם בתוך הדפוס נתונה – אי אפשר להדיקה! ומהא דקתני "זכשדוא רודן, נתנן בדפוס" – אין לדקדק, דשייך רדיה מפני הדפוס, ולא מפני שהודקה בתנור. **ובשהוא** רודן נתנן בדפוס – הן הקערות של שולחן, כדאמר (מנחות זא, א). "קערותי" – אלו דפוסין. וכן פירש רש"י בפירושו חומש: שהיה נתונה בקערות. לאחר אפייה. ותימה: הא דפליגי לקמן (צגב). באפיתן, אי דחיא שבת. דלמאן דאמר: תנור מקדש – דחיא שבת, משום דאי אפי לה מאתמול – איפסלא בלינה. ולמאן דאמר: אין תנור מקדש – לא דחיא. הא בין למר ובין למר – קערות נתקדשו, בדכתיב בפרשת "נשא": "ומשחת בו את אהל מועד ואת ארון העדות את השולחן ואת כל כליו", ושמוא, אף על גב דכתיב גבי שלחן "ועשית קערותיו", מכל מקום "כלי השולחן" מיהא לא מיקרי. אי נמי: מאן דמפרש "קערותי" – אלו הדפוסים, קסבר: תנור מקדש. אבל מאן דאמר: אין תנור מקדש – היה מפרש ד"קערותי" היינו קערות שהיו נתונים בהם את הלחם על שתי שולחנות שבאולם, אחד מכסף ואחד מזהב. על של כסף – נתונים לחם הפנים בכניסתן, ועל של זהב – ביציאתן, אבל אין לפרש דעל שולחן של משה שבחיכל היו סודרין בתוך הקערות – דאם כן, שולחן היה מקדש יותר מחמשה עשר טפחים. **ושמת** אותם בדפוס – ואם תאמר: והא אפייתיה לומר שאפיתן שתיים שתיים? ויש לומר: דאם כן, לכתוב "ונתת אותם", אבל "ושמת" משמע שימה בדפוס.

כמין

בחיים ובשחוטין, ויבדל שיש בו רוח חיים ויבדל שאין בו רוח חיים, מה שאין כן בסמיכה. **גמרא** תנו רבנן: "קרפנו" – לרבות כל פעלי קרפן לסמיכה, שיכול והלא דין הוא: ומה תנופה שנתרבתה בשחוטין נתמעטה בחוברין, סמיכה שלא נתרבתה בשחוטין אינו דין שתתמעט בחוברין! תלמוד לומר: "קרפנו" – לרבות כל פעלי קרפן לסמיכה. ונתרבתה תנופה בחוברין מקל וחומר: ומה סמיכה שלא נתרבתה בשחוטין נתרבתה בחוברין, תנופה שנתרבתה בשחוטין אינו דין שנתרבתה בחוברין! משום דלא אפשר, היכי לעביד? לינפו פוליה פהרי הדי – קא הויא חציצה. לניף וליהדר ולניף – תנופה אמר רחמנא ולא תנופות. וסמיכה בשחוטין ליתא? והתנן: בזמן שבהן גדול רוצה להקטיר, היה עולה בפךש והפגן בימינו. הניע למחצית הפךש, אהז סגן בימינו והעלהו. והוישט לו הראשון הראש והתל, סומך עליהם וזרקן. הוישט השני הראשון שתי ידים, נתנו לכהן גדול, סומך עליהם וזרקן. נשמת השני והלך לו, וכך היו מושיטין לו שאר כל האכרים, סומך עליהם וזרקן. ובזמן שהוא רוצה – הוא סומך, ואחרים וזרקן! – אמר אביו: התם משום פבורו דכהן גדול.

הדרך על שתי מדות

שתי הלחם נילושות אחת אחת, ונאפות אחת אחת. לחם הפנים נילושות אחת אחת, ונאפות שתיים שתיים. ובדפוס היה עושה אותן. כשהוא רודן נתנן לדפוס, כדי שלא יתקלקלו. **גמרא** מנא הני מילי? דתנו רבנן: "שני עשרנים יהיה החלה האחת" – מלמד שנילושות אחת אחת. מנן שאף שתי הלחם כך? תלמוד לומר "יהיה". ומנן שאפיתן שתיים שתיים? תלמוד לומר "ושמת אותם". יכול אף שתי הלחם כן? תלמוד לומר "אחתם". – האי "אחתם" הא אפיקתיה! – אם כן, לימא קרא "ושמתם", מאי "ושמת אותם"? שמתת מנייה תרתי. תנו רבנן: "ושמת אותם" – בדפוסים. שלשה דפוסין הם: נותנה לדפוס, ועדיין היא בצק; וכמין דפוס היה לה בתנור; וכשהוא רודה, נותנה בדפוס, כדי שלא תתקלקל. – ולהירהר לדפוס קמאי! – כיון דאפי לה נפחה. איתמר: לחם הפנים, כיצד עושין אותו? רבי

ותרבתה תנופה בחוברין – שיהא כולם צריכין לחנין. תנופה שנתרבתה בשחוטין – בין בשלמי צבור בין בשלמי יחיד. קא הוי חציצה – דכי מנין זה יד על ידי חבירו – היא ידו חוצצת בין יד חבירו לזבח. לניף – חר, והדר לניף חבירה. תנופה – אחת כתיב, אבל בסמיכה – לא כתיב סמיכה בהדיא, אלא "וסמן" סתם, ויכול לסמוך והדר לסמוך. והעלהו – לכהן גדול. הוישט הראשון – מאותן שנים עשר שעסקים בתמיד, וסומך עליהם כיון גדול, וזרקן על האששים, ונשמת השני והלך לו, ובא חבירו שלשיש ומושיט לראשון, והראשון – לכהן גדול. משום יקרא דכהן גדול – שיהא נראה כמו שהקריב הוא את כולו, היה סומך עליהן, ולא שתהא סמיכתם נודתה בשחוטין מן התורה.

הדרך על שתי מדות

משנה שתי הלחם, דפוס – פורמ"א בלעז, ובגמרא מפרש היאך עשו. ובשהוא רודה – מן התנור. נתנן בדפוס – כדי שלא יתקלקלו, וישברו. **גמרא** החלה האחת – בלחם הפנים כתיב. ושמת אותם – שימה ראשונה שאתה עושה מהם, דהיינו בתנור – תהא בלשון "אותם", דמשמע: שהיה נתון שתיים בשני דפוסין יחד בתנור. ועדיין היא בצק – נתונה בדפוס. שהדפוס עשוי כמין תיבה פרוצה, ולמר – כמין ספינה רוקדת, כדפליגי לקמן. ומתקן הבצק בתוך הדפוס, שיהא עשוי כעין הדפוס, שהלחם היה לו דפנות ותוך. וכמין דפוס היה לה בתנור – והיו מסיקין אותו עם התנור, ואופה את הלחם. וליהירה – לאור שרדה לדפוס קמא שתקנה בר. נפחה – וצריכה דפוס גדול מן הראשון.

כמין
כשהוא רודן נתנן לדפוס, כדי שלא יתקלקלו. **גמרא** מנא הני מילי? דתנו רבנן: "שני עשרנים יהיה החלה האחת" – מלמד שנילושות אחת אחת. מנן שאף שתי הלחם כך? תלמוד לומר "יהיה". ומנן שאפיתן שתיים שתיים? תלמוד לומר "ושמת אותם". יכול אף שתי הלחם כן? תלמוד לומר "אחתם". – האי "אחתם" הא אפיקתיה! – אם כן, לימא קרא "ושמתם", מאי "ושמת אותם"? שמתת מנייה תרתי. תנו רבנן: "ושמת אותם" – בדפוסים. שלשה דפוסין הם: נותנה לדפוס, ועדיין היא בצק; וכמין דפוס היה לה בתנור; וכשהוא רודה, נותנה בדפוס, כדי שלא תתקלקל. – ולהירהר לדפוס קמאי! – כיון דאפי לה נפחה. איתמר: לחם הפנים, כיצד עושין אותו?

בעניין גמילות חסדים נעשה איחוד בין המשפיע להמקבל, הגומל חסד ומקבל החסד, באופן ששניהם הם גם משפיעים וגם מקבלים, שזוהי התאחדות גמורה.

ממאמר י"ט כסלו, ה'תשכ"ח

במין תיבה פרוצה – דשולחן רחבו חמשה לרבי יהודה (מנחות צא, א). וששה – לרבי מאיר. ולחם ארכו עשרה, ורחבו חמשה. ונותנין ארכו כנגד רחבו של שולחן. וקופל, לרבי יהודה – טפחים ומחצה מכאן וטפחים ומחצה מכאן, ולרבי מאיר – טפחים מכאן וטפחים מכאן. נמצא שהיה במין תיבה פרוצה, שתי דפנות זו כנגד זו, ושוליים רחבין ופרוצה מלמעלה, במין ספינה רוקדת. ואין לה שוליים,

אלא מלמעלה רחבה ומלמטה כלה והולכת עד כאצבע. ושני ראשיה חדין, והולכין וגבהין מלמעלה, ואין נוגעין במים. כך פירש בקונטרס. ומתוך פירושו נראה דפתחו הלחם מלמטה, ושני ראשין חדין. כספינה החדה בראשה ובסופה כדי לרוץ מחרה, כך הלחם חד בראשו ובסופו (של חד) צד אורך השולחן. ולחבי פריך: למאן דאמר במין ספינה רוקדת, היכי יתבי קנים? הלא ראשן חדין ואין יכול לישב שם אלא קנה אחד באמצעיתו ואף על פי שדיו שם ארבעה סניפין של זזה מפרצלין בראשיהן כדי לקבל ראשי קנים, מכל מקום בעינן שיהא לחם משאן חזק באמצעין, שלא יתקפלו מכובד הלחם. ומה שצריך בקונטרס צורתו כזה: ושכסופו של אורך השולחן ולצד רוחבו, שהיו דופני הלחם מאריכין ומרחיבין בעיני זה שכסופין לצד ראשו. ולכך מפרש לקמן דסניפין עגיל להו מיעגל. אבל גובה הלחם מאמצעיתו, לא היה הולך וגובה בשיפוע מכאן ומכאן, עד שהיה הולך ומרחיב עד חמשה טפחים, ודום השוליים הממלאים רחבו של שולחן. ואחר כופל מכאן ומכאן, כמו דופן זקוק. לרבי – טפחים ומחצה, מאיר טפחים. כזה: שפירש בקונטרס: ושני ראשיה חדין והולכין וגבהין למעלה, ואין נוגעין במים. אם רוצה לומר כעין ספינת שלנו, שראשו וסופו משופע והולך ואינו נוגע במים – נמצא דכי מסדר ליה ללחם על השולחן, לא יתיב לחם אקנים המונחים בראש

הלחם שתחתיו ובסופו, דלא יתיב אלא אקנה אמצעי בלחודיה! ויש מפרשים: דהיינו הא דפריך "אלא למאן דאמר במין ספינה רוקדת קנים, היכי הווי יתבי?" כלומר, היאך היה יושב הלחם על הקנים? – פירושו: היכי הווי יתבי קנים כמשפטו, שישב הלחם עליהם. ומשני: "מורשא עבדי להו" – שהיה מדריק צדק בשולי הלחם מתחתיו בחדו שלמטה, כדי שישע על הקנים. וכן הלשון משמע כן כלל. לפיכך נראה שהלחם בראשו ובסופו שכסלי אורך השולחן אין הולך ומשפע כלל, אלא זקוף. ואם תאמר: למאן דאמר במין ספינה רוקדת, היכי מיפרשא מתניתין דלחם הפנים ארכו עשרה ורחבו חמשה, וקופל לרבי יהודה – טפחים ומחצה מכאן וטפחים ומחצה מכאן, ולרבי מאיר – טפחים. דכיון דלמטה כלה והולך עד כאצבע, היכי תנן "נמצא ארכו ממלא רחבו של שולחן?" הא חסר ליה מה ששוליו הולכין וגבהין באמצעיתו מכאן ומכאן. דכי פשטת ליה – קממלא ליה ותו לא. וכי משפעת ליה חסר ליה פורתא! ושמה יהוה פורתא לא חשיב. ועוד קשה: הא דאמר רבי יוחנן (מנחות צא, א): לדברי האומר טפחים ומחצה קופל – נמצא שולחן מקדש חמשה עשר טפחים למעלה. הא גובה טפי לרבי יוחנן גופיה, כיון דאמר במין ספינה רוקדת! וצריך לומר: דלא הוי טפה ואמרינן לקמן: כיון דלא הוי טפה – לא קחשיב. ודוחק הוא. שהיה ששה לחמים היו זה על גב זה, ואי לכל חד חד לא סליק שנות טפה. מאי קא פריך למאן דאמר במין ספינה רוקדת היכי יתבי בויכין – הא אין משפיעין השוליים אפילו שנות טפה? ויש לומר: דאפילו הכי משמע ליה דלא יתבי בויכין שפיר, דבעינן שלא היו נוגעין כל עיקר. ואם תאמר:

אבתי הרי לחם הפנים עובי טפה, כדאמרין בפסחים בפרק "כל שעה" (לז, א). נמצא שולחן מקדש טובא! ויש לומר: דאדעתא דהוה עובי טפה היה בתוך הקיפול, שהקיפול טפחים ומחצה לרבי יהודה או טפחים לרבי מאיר. **דסמכי** ליה סניפין ללחם – נראה דסניפין רחבין חמשה, כרחבו של לחם. רמפרצלין בראשיהן דאמר – פירש בקונטרס: שראשי הקנים של כל לחם ולחם מונחין באותן פיצולין. ולפירושו זה היו הפיצולין זה למעלה מזה, לרבי יהודה – טפחים ומחצה, ולרבי מאיר – טפחים, במדת גובהו של לחם. ואפשר דאותן פיצולין היו בעין פגומות לראשי הסניפין, כבוד עובי הקנה. ותימה: דבמתניתין תנן (מנחות צא, א): ארבעה סניפין של זהב היו שם, מפרצלין בראשיהן, כדי שיהו סומכין בזה את הלחם. וכן קנתי לקמן בברייתא: שבהם סומכין את הלחם. ואין מחזיר בשום מקום כלל תנינת ראשי הקנים – משמע דלא בעי העמדה, אלא ללחם התחתון המונח על סתרו של שולחן. ובתוספתא (פרק יא) נמי תניא: ארבעה סניפין היו שם, שבהן סומכין את הלחם – משמע, חלה התחתונה דווקא. ולא אפשר להיות כלל, למאן דאמר במין ספינה רוקדת **תלח** – כמו "נפל תילח" תילח" דפריך "אלו טרופות" (חולין גגב, במין

במין תיבה פרוצה – שניטל כסירה, ושתי דופנותיה זו כנגד זו. כך הלחם היו לו שתי דפנות, ושוליים רחבים. כזה: במין ספינה רוקדת – קור"ש. ואין לה שוליים, אלא מלמעלה רחבה, ומלמטה כלה והולכת עד כאצבע. כזה: ושני ראשיה חדין והולכין וגבהין למעלה, ואין נוגעין במים.

ולחבי קרי לה "רוקדת" – שמרקדת והולכת מזה. היינו יתבי בויכין – של לבונה בתוך לחם העלין, כדכתיב (ויקרא כד) "על המערכת לבונה זכה". והואיל והשוליים רחבים, היו יושבים הבויכין עליהם יפה. אלא למאן דאמר במין ספינה רוקדת היכי יתבי בויכין – הא אין לו שוליים? מקום הזה עבדי להו – בעובי אחד הדפנות היה מתקן לחן בית מושב. בשלמא למאן דאמר במין תיבה פרוצה – הווי הדפנות. היינו יתבי קנים – דקתני מתניתין: עשרים ושמונה קנים היו שם, שהיה נתון שלשה קנים של זהב על הלחם הראשון והאחר, ראשו של קנה על דופן זה, וראשו (של) אחר על דופן זה. ועל הקנים היה מושב לחם אחד, עד שהם שש חלות זו על זו. והמבדילין הקנים בין חלה לחביתה, כדי שלא יתעפשו. אלא למאן דאמר כספינה רוקדת היכי יתבי קנים – והלא ראשן חדין, ואין יכול לישב שם אלא קנה אחד באמצעיתו? מורשא עבדי להו – אצל הראש, מכאן ומכאן, ומדריק מעט צדק לקבל את הקנים. בשלמא למאן דאמר במין תיבה פרוצה – שהיו הדפנות זקופות בשוה – היינו דסמיכי סניפין ללחם, דקתניא מתניתא: ארבעה סניפין היו שם, מפרצלין בראשיהן, שנים לסדר זה ושנים לסדר זה. שהלחם מונח ארכו לרוחבו של שולחן, וקופל למעלה מיכן ומיכן מה שאורך הלחם יתר על רוחבו השולחן, וזה דופני הלחם. ולמאן דאמר במין תיבה פרוצה, כפול, שהדפנות זקופות בשוה. היינו דסמיכי שני סניפין – שקורין פירק"ש, והעמודים בקרקע ארובות וגבהות עד לחם העלין סומכין הלחם, שלא ישרו דופנותיו. ולחבי מפרצלין בראשיהם פיצולין חרבה כזה: שראשי הקנים שעל כל לחם ולחם מונחין על אותם פיצולין. אלא למאן דאמר במין ספינה רוקדת – עשוין הדפנות בשיפוע, היכי סמיכי סניפין ללחם? והלא אין הסניפין נוגעין אלא מעט בראשו של לחם ואין יכול לסמוך שאין דופנותיו שלא ישר. דעגיל להו מיעגל – אין הסניפין עומדין זקופין, אלא עשויים כחצי מעגל שקורין צירקל"א כזה: ואותו עיגול תחת שיפועו של לחם, וסומך את כל הלחם. וראש הסניף סומך לראש הלחם. מיעגל – צירקל"א, כדקרינן "חוני המעגל" על שם עוגה (תענית יט, א).

היינו דבעינן סניפין – שאין שולי הלחם רחבים, ואינו יושב. אגב ויקרא דלחם – שזה מונח על זה מכבדיו. תלח – נשבר, כמו "תילח תילח" (חולין גגב). סניפין על גבי שלחן מונחים – ודעגיל להו, כדאמרין, אלא למאן דאמר במין תיבה פרוצה – והווי הדפנות שוות וזקופות, וזו לא מצו סניפין למיתב על השלחן. הלחם מעמיד את הסניפין – ששיפועו של לחם מונח על קיפולו של סניף, כדאמר "דעגיל מיעגל", והסניף מעמיד הלחם שלא יפול.

במין

היה לחם הפנים עובי טפה, כדאמרין בפסחים בפרק "כל שעה" (לז, א). נמצא שולחן מקדש טובא! ויש לומר: דאדעתא דהוה עובי טפה היה בתוך הקיפול, שהקיפול טפחים ומחצה לרבי יהודה או טפחים לרבי מאיר. **דסמכי** ליה סניפין ללחם – נראה דסניפין רחבין חמשה, כרחבו של לחם. רמפרצלין בראשיהן דאמר – פירש בקונטרס: שראשי הקנים של כל לחם ולחם מונחין באותן פיצולין. ולפירושו זה היו הפיצולין זה למעלה מזה, לרבי יהודה – טפחים ומחצה, ולרבי מאיר – טפחים, במדת גובהו של לחם. ואפשר דאותן פיצולין היו בעין פגומות לראשי הסניפין, כבוד עובי הקנה. ותימה: דבמתניתין תנן (מנחות צא, א): ארבעה סניפין של זהב היו שם, מפרצלין בראשיהן, כדי שיהו סומכין בזה את הלחם. וכן קנתי לקמן בברייתא: שבהם סומכין את הלחם. ואין מחזיר בשום מקום כלל תנינת ראשי הקנים – משמע דלא בעי העמדה, אלא ללחם התחתון המונח על סתרו של שולחן. ובתוספתא (פרק יא) נמי תניא: ארבעה סניפין היו שם, שבהן סומכין את הלחם – משמע, חלה התחתונה דווקא. ולא אפשר להיות כלל, למאן דאמר במין ספינה רוקדת **תלח** – כמו "נפל תילח" תילח" דפריך "אלו טרופות" (חולין גגב, במין

36 כְּמִכִּי לִיה סְנִיפִין לְלָחֶם – כיצד סמכו הסניפים את הלחם שלא
 37 ישבר, הרי הסניפים הזקופים שלצידי הלחם נוגעים בלחם רק
 38 בקצותיו למעלה, דהיינו בסוף שיפועו, ולא סומכים את שאר
 39 שיפוע הדופן שעדיין יכול להישבר.
 40 מיישבת הגמרא: דְּעָנִיל לָהּ מִיַּעַגֵּל – בעשיית הסניפים, עיגלו אותם
 41 בתחתיתם כמין חצי עיגול, ועיגול זה עמד תחת כל דופן הלחם
 42 וסמכו שלא ישבר, וראש הלחם נסמך על זקיפתו של הסניף.
 43 הגמרא מקשה לסובר כתיבה פרוצה, מדוע הוצרכו לסניפין
 44 להעמדת הלחם: בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר ורבי יוחנן כְּמִין סְפִינָה
 45 רוקְתָּה, הֵינּוּ דְּבָעִינָן סְנִיפִין – מובן למה שמשו הסניפין, שהיות
 46 שהלחם היה חד למטה היו זקוקים לסניפין שיסמכו אותו, אֵלָּא
 47 לְמָאן דְּאָמַר ורבי חנינא, שצורת לחם הפנים היתה כְּמִין תִּיבָה
 48 פְּרוּצָה, קשה סְנִיפִין לָמָּה לִי – מדוע הווקו כלל לסניפין, הרי היה
 49 ללחם שוליים רחבות דיים כדי שהלחם יעמוד. מיישבת הגמרא:
 50 אֲנֵי יוֹקְרָא דְּלָחֶם תֵּלַח – מחמת כובד הלחמים העליונים הלחמים
 51 התחתונים עלולים להישבר, והסניפין סמכו שלא ישברו.
 52 הגמרא מקשה לסובר כתיבה פרוצה, היכן היה מקום בשולחן
 53 להנחת הסניפין, מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר ורבי יוחנן
 54 כְּמִין סְפִינָה רוקְתָּה מובן שהסניפין על גְּבִי שִׁלְחָן מוֹנְחִין, שהיות
 55 ששולי הלחם היו חדים וכעובי אצבע בלבד עמד על גבי השולחן,
 56 אזי נותר מקום תחת שיפוע הלחם להעמדת הסניפין, אֵלָּא לְמָאן
 57 דְּאָמַר ורבי חנינא כְּמִין תִּיבָה פְּרוּצָה, סְנִיפִין הֵיכָא מָנַח לָהּ – היכן
 58 נותר מקום להנחת הסניפין, הרי שולי הלחם היו ארוכים כרוחב
 59 כל השולחן עד לצדדיו, האם אֲמָרְעָא מָנַח לָהּ – על הקרקע הונחו
 60 הסניפין. מיישבת הגמרא: אֵין – אכן לרבי חנינא שסובר כתיבה
 61 פרוצה, הסניפין עמדו על הקרקע, וכפי דְּאָמַר רְבִי אֲבָא בְּרַם מָל,
 62 שְׁלֵדְבְּרִי הָאֹמֵר כְּמִין סְפִינָה רוקְתָּה, הֵסְנִיפִין עַל גְּבִי הַשִּׁלְחָן מוֹנְחִין,
 63 וְלִדְבְּרִי הָאֹמֵר כְּמִין תִּיבָה פְּרוּצָה, הֵסְנִיפִין עַל גְּבִי הַקֶּרֶקֶע מוֹנְחִין.
 64 הגמרא מבררת, כמי אמר רבי יהודה שהלחם והסניפין העמידו זה
 65 לזה: כְּמָאן אֵלָּא הָא דְּאָמַר – כאיזו שיטה [תיבה פרוצה או ספינה
 66 רוקדת] הולכים דברי רב יהודה שאמר, הֵלָּחֶם מְעִמִּיד אֶת הֵסְנִיפִין,
 67 וְהֵסְנִיפִין מְעִמִּידִין אֶת הֵלָּחֶם, מפרשת הגמרא: כְּמָאן דְּאָמַר ורבי
 68 יוחנן כְּמִין סְפִינָה רוקְתָּה, ולשיטתו הסניפין עמדו על השולחן
 69 ונתמכו על ידי הלחם שעמד עליהם והחזיקם, והסניפין עצמם
 70 סמכו את הלחם, שיעמוד על אף ששוליו חדים.

1 רְבִי חֲנִינָא אָמַר, כְּמִין תִּיבָה פְּרוּצָה, דהיינו כמין תיבה [ארגז] שיש
 2 לה קרקעית וארבע דפנות, ונפרץ כיסויה וכן נפרצו דופנותיה של
 3 מזרח ומערב, ונותרו רק דופנותיה של צפון ודרום.

4 רְבִי יוֹחָנָן אָמַר, כְּמִין סְפִינָה רוקְתָּה – כצורת ספינה קלה
 5 שבאמצעיתה היא רחבה, ומצירה והולכת לצד ראש וסוף ארכה,
 6 עד שבאש וסוף ארכה נעשית חדה, וכן בגובהה, היא מצירה
 7 ויורדת בארכה וברחבה, עד שבתחתיתה היא חדה, כדי אצבע על
 8 אצבע בלבד, ומפני צורתה זו אין ראשיה נוגעים במים כלל, ושטה
 9 מזה, כך ממש נראה הלחם.

10 הגמרא מקשה לסובר כספינה רוקדת היכן הונחו הבזיכין: בְּשִׁלְמָא
 11 לְמָאן דְּאָמַר ורבי חנינא כְּמִין תִּיבָה פְּרוּצָה, הֵינּוּ דְּהָווּ יְתֵבִי כְּזִיכִין
 12 – מובן כיצד ישבו בזיכי הלבונה על הלחם, שהרי תחתית הלחם
 13 היתה ישרה ועליה הניחו את הבזיכים, אֵלָּא לְמָאן דְּאָמַר ורבי
 14 יוחנן, כְּמִין סְפִינָה רוקְתָּה, קשה, הֵיכָּה הָווּ יְתֵבִי כְּזִיכִין – כיצד ישבו
 15 הבזיכים על הלחם, הרי תחתית הלחם אינה ישרה, ולא ניתן
 16 להניח עליה את הבזיכים. מיישבת הגמרא: מְקוֹם עָבִיד לָהּ – לפני
 17 אפייתו של הלחם, היו עושים בדופנותיו המשופעות, מקום ישר
 18 להעמדת הבזיכים.

19 הגמרא מקשה לסובר כספינה רוקדת, כיצד ישבו הקנים על
 20 הלחם: בְּשִׁלְמָא, לְמָאן דְּאָמַר ורבי חנינא כְּמִין תִּיבָה פְּרוּצָה, הֵינּוּ
 21 דְּהָווּ יְתֵבִי קָנִים – מובן כיצד ישבו הקנים על הלחם, שכן לכל
 22 רוחבו של הלחם ובסמוך לאורך השולחן, דופנותיו היו רחוקות
 23 האחד מן השני, ועליהם עמדו הקנים, מדופן זו לדופן זו, אֵלָּא לְמָאן
 24 דְּאָמַר ורבי יוחנן כְּמִין סְפִינָה רוקְתָּה, קשה, קָנִים הֵיכָּה הָווּ יְתֵבִי –
 25 היכן ישבו הקנים, הרי אין אפשרות להניח קנים בשני צידי הלחם,
 26 מאחר שדופני הלחם קרבו האחד לשני, ובקצותיהם [של צד אורך
 27 השולחן] נעשו חדים, והקנה אינו יכול לעמוד על חודם.

28 מיישבת הגמרא: מוֹרְשָׁא עָבִיד לָהּ – הרביקו לחם באצבע מעט
 29 בצק בחודו, והרחיבו את חודו שיהא רחב כדי להחזיק את הקנה.
 30 הגמרא מקשה לסובר כמין ספינה רוקדת, כיצד סמכו הסניפין את
 31 הלחם: בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר ורבי חנינא כְּמִין תִּיבָה פְּרוּצָה, הֵינּוּ
 32 דְּסִמְכִי לִיה סְנִיפִין לְלָחֶם – מובן כיצד סמכו הסניפים את הלחם,
 33 שכן דפנות הלחם היו ישרות וזקופות, והסניפים שעמדו וזקופים
 34 לצד השולחן, נגעו בכל דופן הלחם, והחזיקו את הלחמים שלא
 35 ישברו, אֵלָּא לְמָאן דְּאָמַר ורבי יוחנן כְּמִין סְפִינָה רוקְתָּה, קשה, הֵיכָּה

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז כסלו, תשכ"ב

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מ"יג כסלו, בו כותבת אודות הצעת נכבדות עם האברך הנעלה...

ונפגשו ודברו ביניהם גם בנוגע להשקפת עולמם, ומסיימת אשר מצפה המדובר להשתתפות
 מצדה בתכנית החיים והעבודה שלו וכי' ורואה בה יותר מאשר היא יודעת מה שיש בה.

נכונה ההצעה, ובפרט ששיתוף רצון יהי' בענייניהם לייסד ביתם על יסודי התורה והמצוה, כפי
 שהם מוארים בתורת החסידות.

ולסיום מכתבה - ידועה בתורת הנפש אשר הרצון שולט על כל כחות האדם, ובפרט כשהרצון
 מאוחד עם רגש של תענוג ולא רק החלטה לבד... אלא שהחלטה זו מיוסדת הנה על תענוג אמיתי, והרי
 דוקא תענוג זה הוא של פנימיות הנפש של בן ובת ישראל.

לפלא שאינה כותבת ע"ד פעולות בענייני בנות חב"ד, ובטח תמלא בהזדמנות הבאה.

ברכה לבשו"ט.

מיתבי – הקשו בני הישיבה על רבי יוחנן שסבר כספינה רוקדת,
ששנינו בברייתא, דפוס כמין בנות – מנוקב כבורות, היה לה
לחלת לחם הפנים בתנור, והדפוס דומה כמין מכלא – דף עין
מיועצת, ומשמע שהדפוס היה מרובע כתיבה פרוצה, וקשה לרבי
יוחנן. מיישבת הגמרא: אימא ופיה דומה כמין מכלא מרובעת,
כלומר, רק פי הדפוס היה מרובע, כדי שהלחם יכנס לדפוס ברווח,
אבל תחתית הדפוס אכן היתה כספינה רוקדת, וכרבי יוחנן.
תניא כמאן דאמר כמין ספינה רוקדת, דתניא, ארבעה כניפין של
זהב היו שם בשולחן, ומפוצלין מראשיהן כלומר, בליטות היו
יוצאות מהסניף בצידו הסמוך ללחם וכמין דקנין היו נראים
פיצולים אלו, כלומר, פיצול הסניף דמה לפיצולם של קנים
דוקרנים שהם קנים שיוצאים מהם הרבה ענפים, ועל בליטות
הונחו הקנים. שפומכין כהן (בסניפים) את הלחם, שהוא הלחם
דומה כמין ספינה רוקדת.
האם פירוק הקלעים בשעת המסעות פוסל את לחם הפנים:
איבעיא להו לבני הישיבה, האם לחם הפנים נפסל במסעות –
כשנסעו ישראל במדבר ממקום למקום, פורקו המשכן והקלעים,
ונשאו הלוויים את השולחן עם הלחם, האם הלחם נפסל בפסול
יוצא, משום שפירוק הקלעים נחשב כאילו יצא הלחם מן הקלעים
של חצר אהל מועד, או שאינו נפסל במסעות, משום שהוא על גבי
השולחן.
אמרת הגמרא: רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי נחלקו בענין זה, חד
אמר שהלחם נפסל במסעות, וחד אמר, אינו נפסל.
מקור הדין לסובר לחם הפנים נפסל במסעות: מאן דאמר נפסל
במסעות, לומד זאת מדכתיב (במדב ב יז) 'באשר יתנו בן יסעו',
וכתוב זה מקיש ומשווה את שעת המסע לשעת ההגירה, מה
בתנייתו, אם הלחם יצא מחוץ לקלעים הוא נפסל ביוצא, אף
בנסיעתו שאין הלחם בתוך הקלעים שהרי הם פורקו, הוא נפסל
ביוצא.
מקור הדין לסובר לחם הפנים אינו נפסל במסעות: ומאן דאמר אינו
נפסל במסעות, לומד זאת מדכתיב (שם ד) בענין השולחן במסעות,
'ולחם התמיד עליו יהיה', דהיינו שאף במסעות שהקלעים הוסרו
הלחם קרוי לחם התמיד, ללמד שקדושתו עליו.
איך יבאר הסובר שאין נפסל הלחם במסעות, את הכתוב 'באשר
יתנו בן יסעו', מקשה הגמרא: ואידך נמי – אף לסובר לחם הפנים
אינו נפסל במסעות, הא כתיב 'באשר יתנו בן יסעו', שמשמע
שהלחם נפסל ביוצא בנסיעתו בבחייתו. מיישבת הגמרא: אם
כוונת הכתוב בהשוואתם לפסול את שיצא חוץ לקלעים בנסיעתו
כיצא בחייתו, אלא ללמד לאידך גיסא – לצד השני, שמה בתנייתו
כי לא יצא הלחם ממקומו שעל גבי השולחן, לא מיפסיל, אף
בנסיעתו כי לא יצא ממקומו שלא הוסר מהשולחן, לא מיפסיל.
מה ילמד הסובר נפסל מולחם התמיד עליו יהיה, מקשה הגמרא:
ואידך נמי – אף לסובר לחם הפנים נפסל במסעות, קשה, הא כתיב
'ולחם התמיד עליו יהיה' שמשמעו לומדים שקדושת לחם
התמיד נמצאת עליו גם בשעת המסעות.
מחמת קושיא זו מבארת הגמרא שבמסדר כולם מודים שהלחם
אינו נפסל, ונחלקו רק במסולק: אלא, כי אתא רב דימי מארץ
ישראל לבבל, אמר, אכן במסודר הלחם על השולחן בשעת המסע
דכילי עלמא לא פליגי שהלחם אינו נפסל ביוצא, ולמדים זאת
מכתוב (שם) 'ולחם התמיד עליו יהיה', אלא כי פליגי, במסולק
הלחם מהשולחן, דהיינו שהורד מהשולחן ככל שבת ואחר כך
נסעו, וסברת מחלוקתם כך היא, דמאן דאמר שהלחם המסולק
נפסל במסעות, לומד זאת מדכתיב (שם ד יז) 'באשר יתנו בן יסעו',
מה בתנייתו נפסל ביוצא, ביציאתו חוץ לקלעים, אף בנסיעתו
שהקלעים פורקו, מיפסל ביוצא שהרי כעת הוא אינו בתוך
הקלעים. ולמאן דאמר אינו נפסל, לומד הוא זאת מדכתיב (שם)
בענין מסע המשכן, 'ונסע אהל מועד', שמשמעו שאף על פי
שנסע, אהל מועד הוא, דהיינו שאף בנסיעתו יש עליו את שם
וקדושת אהל מועד, ולכך הלחם נחשב כנמצא בחצר אהל מועד.

מה לומד הסובר לחם המסולק אינו נפסל מ'באשר יתנו בן יסעו',
מקשה הגמרא: ואידך נמי – אף הסובר שלחם הפנים אינו נפסל
במסעות הכתיב 'באשר יתנו בן יסעו' שמשמע שהלחם המסולק
נפסל בנסיעתו, כשם שהוא נפסל בחייתו. מיישבת הגמרא: אין
כוונת הכתוב בהשוואתם לפסול את שיצא מחוץ לקלעים
בנסיעתו כיצא בחייתו, אלא לאידך גיסא, מה בתנייתו – כשם
שבחייתו כי לא מפיק ליה ללחם המסולק אל מחוץ לקלעים לא
מיפסיל, אף בנסיעתו, כי לא מפיק ליה ללחם חוץ למחנה לויה, לא
מיפסיל.
מה לומד הסובר נפסל מ'ונסע אהל מועד', מקשה הגמרא: ואידך
נמי – אף לסובר לחם הפנים נפסל במסעות, הא כתיב 'ונסע אהל
מועד' שמשמע שאף במסעות הוא קרוי אהל מועד, ומדוע אמר
שהלחם נפסל. מיישבת הגמרא: והוא ללחם הוא דאמא, דהיינו
להורות את סדר מסע אהל מועד בתוך הדגלים במסעות.
מנין ילמד הסובר לחם אינו נפסל את סדר הדגלים, מקשה הגמרא:
ואידך הסובר לחם הפנים אינו נפסל במסעות, ולמד זאת מהכתוב
'ונסע אהל מועד', מהיכן הוא יודע את סדר מסע הדגלים. מיישבת
הגמרא: מ'פחתה הלויים בתוך המנחות' נפקא.
קושיא מבריתא. לשיטת אינו נפסל: מיתבי – הקשו בני הישיבה
על הסובר שלחם המסולק אינו נפסל במסעות, שנינו בברייתא,
בשעת סילוק מסעות – כשעומדים לצאת למסע, והפרוכות
נגלות, קדשיים נפסלין לאכילה ביוצא, מאחר שכעת הם
מחוץ לקלעים. מהשיבה בברייתא ומבארת, שעל אף שאין
אוכלים קדשים כשהמשכן מפורק, מכל מקום קדושת המנחות
(מחנה לויה ומחנה ישראל) לא הוסרה לגמרי, ועל כן עדיין זבין
ומצורעין מושללחין חוץ למחיצתן, דהיינו זבים אל מחוץ למחנה
לויה, ומצורעים אל מחוץ למחנה ישראל. מקשה הגמרא: מאי
לא, אפילו לחם הפנים נפסל בשעת סילוק מסעות, עם שאר
קדשים הנאכלים תוך הקלעים. מיישבת הגמרא: לא, כל הקדשים
נפסלים לפר – חוץ לחם הפנים.
מבררת הגמרא: מה נפשך, אי אהל מועד 'ונסע אהל מועד',
דוקא הוא, כלומר, שכוונת התורה לומר שאף כשפורק במסעות
יחא לו דין אהל מועד, אם כן אפילו קדשים נמי לא יפסלו, שהרי
בביבול אהל מועד והקלעים קיימים, ומדוע בברייתא פסלה את
הקדשים ביוצא, ואי אהל מועד לא דוקא הוא, אלא ללמדנו את
סדר נסיעת הדגלים, אם כן אפילו לחם הפנים המסולק נמי יפסל
במסעות.
רבין במבאר שאף במסולק הכל מודים שנפסל: אלא כי אתא רבין
אמר, אכן רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי שניהם מודים שאהל
מועד לא דווקא הוא, ופר שאמר שהלחם אינו נפסל במסעות,
אמר את דבריו במסודר הלחם על השולחן, והכל מודים לו. ופר
שאמר שהלחם נפסל במסעות, אמר את דבריו במסולק הלחם
מהשולחן, והכל מודים לו, ולא פליגי רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי.
אביי לומד מהברייתא שישראל יצאו למסעות אף בלילה: אמר
אביי, ששם מונה מהברייתא ששנינו שהקדשים שבוערה נפסלים
ביוצא בסילוק המסעות, שיש סילוק מסעות בלילה, כלומר,
כששעלה עמוד הענן מעל אהל מועד וסימן שצריכים לצאת
למסע בלילה, יצאו מיד, ולא המתינו שיאיר היום, דאי סלקא
דעתך אין סילוק מסעות בלילה, אלא המתינו שיאיר היום, אימת
מילה – אימתי תפרש הברייתא שהוסרו הקלעים, שבהסרתם
יפסלו הקדשים, אם לצפא – שתיכף בבוקר הוסרו, קודם
שהקריבו קרבנות היום, מאי אריא – מדוע אתה עוסק לפוסלם
משום יוצא, תיפוק לי – תלמד לפוסלם משום דאיפסיל ליה בלילה,
שהרי עבר לילה על אברי הקרבן, אלא מוכרח שהברייתא נשנתה
כשהתחילו ליסוע מבעוד לילה והקדשים נפסלים משום יוצא,
ומוכח שאף בלילה יצאו למסעות.
מקשה הגמרא: פשיטא שיצאו למסעות אף בלילה, הרי ללכת
יומים וללכת בלילה (שמות יג כא), ומדוע הוזק אביי ללמוד זאת
מברייתא. מתרצת הגמרא: מהו דתימא – לולא ההוכחה

מנחות. פרק אחד עשר – שתי הלחם דף צה עמוד א – מתוך מדהורות "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י

1 כִּמְיוֹן בְּזוֹת הָיָה לֵחַ בְּתוֹר – זֶה הַדְּפוּס שְׁהוּא נֶאֱמָר בּו – מְרֻבָּע, וְהֵינּוּ "כִּמְיוֹן תִּיבָה"
2 פְּרוּצָה" – שִׁישׁ לֵחַ שׁוֹלִיִּים רַחְבִּים וּמְרֻבָּעִים. **אִמָּא וְזִיָּה דְרַבָּה ב'ו'** – הַשּׁוֹלִיִּים עֲשׂוּיִן
3 כִּסְפִּינָה. **בְּמִין דּוֹקְרִינִין** – בְּמִין קְנִים הַדּוֹקְרִינִין, קְנִים שִׁישׁ בֶּזֶק עֲנָפִים הֶרְבָּה, דְּהוּוּ מִפְּרָצִילִין.
4 **נִפְסַל בְּמַסְקוֹת** – כִּשְׁנוֹסֵעִין יִשְׂרָאֵל בְּמוֹדֵר וּמִפְרִקֵּים הַמִּשְׁכָּן, וְנוֹשְׂאִים הַשְּׁלָחַן עִם הַלֶּחֶם,

מִיִּתְיָבִי: כִּמּוֹן פְּוֹרֶת הָיָה לָהּ בַּתְּנוּרָה, וְדוֹמָה כִּמּוֹן
מִכְּבֹּל מְרֻבֶּעֶת! - אֵימָא: וְפִיָּה דְּוִמָּה כִּמּוֹן מִכְּבֹּל
מְרֻבֶּעֶת. תְּנִינָא כִּמּוֹן דְּאִמְר כִּמּוֹן סְפִינָה רוֹקְדָתָה,
דְּתִנִּינָא: אֲרִבְעָה סְנִיפִין שֶׁל זָהָב הָיוּ שָׁם, מְפִינְזִילִין
מֵרָאשֵׁיהֶן, כִּמּוֹן דְּקֶרְנִין הָיוּ, שְׁפוּמְכִין בְּהֵן אֶת הַלָּחֶם,
שְׁהוּא דְּוִמָּה כִּמּוֹן סְפִינָה רוֹקְדָתָה. אִיבְעִינָא לְהוּ: לָחֶם
הַפְּנִים נִפְסָל בְּמִסְעוֹת, אוּ אִינוּ נִפְסָל בְּמִסְעוֹת? רַבִּי
יִוחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי. חַד אָמַר: נִפְסָל, וְחַד אָמַר:
אִינוּ נִפְסָל. מָאן דְּאָמַר נִפְסָל - דְּכִתְיִב "כֹּאשֶׁר יִחְנוּ
בֶּן יִסְעוּ", מַה בְּחִנְיָתוֹ נִפְסָל בִּיּוֹצֵא, אָף בְּנִסְיָעוֹ
נִפְסָל בִּיּוֹצֵא. מָאן דְּאָמַר אִינוּ נִפְסָל - דְּכִתְיִב "וְלָחֶם
הַתְּמִיד עָלָיו יִהְיֶה" - וְאִידֵךְ נִמִּי, הָא כְּתִיב "כֹּאשֶׁר
יִחְנוּ בֶּן יִסְעוּ"! - לְאִידֵךְ גִּיסָא, מַה בְּחִנְיָתוֹ כִּי לֹא
יִצָּא מִמְּקוֹמוֹ לֹא מִיפְסִיל, אָף בְּנִסְיָעוֹ כִּי לֹא יִצָּא
מִמְּקוֹמוֹ לֹא מִיפְסִיל. - וְאִידֵךְ נִמִּי, הָא כְּתִיב "וְלָחֶם
הַתְּמִיד עָלָיו יִהְיֶה"! אֵלֶּא כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר:
בְּמִסְוֹדֵר - דִּכְבֹּל עֲלֵמָא לֹא פְּלִיג, אֵלֶּא כִּי פְּלִיג
- בְּמִסְוֹלֵק. מָאן דְּאָמַר נִפְסָל - דְּכִתְיִב "כֹּאשֶׁר יִחְנוּ
בֶּן יִסְעוּ", מַה בְּחִנְיָתוֹ נִפְסָל בִּיּוֹצֵא, אָף בְּנִסְיָעוֹ
מִיפְסָל בִּיּוֹצֵא. לְמָאן דְּאָמַר אִינוּ נִפְסָל - דְּכִתְיִב
"וְנִסַּע אֹהֶל מוֹעֵד", אָף עַל פִּי שְׁנַסַּע - אֹהֶל מוֹעֵד
הוּא. - וְאִידֵךְ נִמִּי, הַכְּתִיב "כֹּאשֶׁר יִחְנוּ בֶּן יִסְעוּ"! -
לְאִידֵךְ גִּיסָא, מַה בְּחִנְיָתוֹ כִּי לֹא מִפִּיק לִיָּה - לֹא
מִיפְסִיל, אָף בְּנִסְיָעוֹ כִּי לֹא מִפִּיק לִיָּה - לֹא מִיפְסִיל.
- וְאִידֵךְ נִמִּי, הָא כְּתִיב "וְנִסַּע אֹהֶל מוֹעֵד"! - הַהוּא
לְהַנְלִים הוּא דְּאֲתָא. - וְאִידֵךְ? - מִ"מַּחֲנֵה הַלִּוִּים
בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת" נִפְקָא. מִיִּתְיָבִי: בִּשְׁעַת סִילּוּק מִסְעוֹת
קִדְשִׁים נִפְסְלִין בִּיּוֹצֵא, וְחִבִּין וּמַצֻּרְעִין מִשְׁתַּלְחִין חוּץ
לְמַחֲוִצְתָּן. מָאן לָאוּ אִפִּילוּ לָחֶם הַפְּנִים! - לֹא, בְּרַ
וְרַבִּי

31 הוא - אִפְּלוּ קִדְשִׁים נָמְיוֹ! אִי אֶחָל מוֹעֵד לֹא דוֹקָא הוּא - אִפְּלוּ לָחֵם הַפָּנִים נָמְיוֹ!
32 אֵלָּא כִּי אֲתָא רַבִּין אֲמַר: מָר אֲמַר בְּמִסְדֵּר, וְיֹמֵר אֲמַר בְּמִסְחָק, וְלֹא פְּלִיגִי. אָמַר אַבְיִי,
33 שְׂמַע מִיָּנָה: יֵשׁ סִילּוּק מִפְּסָעוֹת בְּלִילָה. דְּאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ אִין סִילּוּק מִפְּסָעוֹת בְּלִילָה, אִימַת
34 מְדִלִּי? לְצַפְרָא, מָאי אִירְיָא מִשּׁוּם יוֹצֵא? תִּיפּוּק לִי דְאִיפְסִיל לִיה בְּלִינָה - פְּשִׁימָא, "לִלְכֶת
35 וְיָמָם וְלִילָה" כְּתִיב! - מַהוּ דְתִימָא: הֵנִי מִלִּי הִיכָא דַּעְקוֹר בִּימָמָא, אֲבָל הִיכָא דְלָא עָקוֹר
36 בִּימָמָא - בְּלִילָיָא לֹא מְצִי עָקְרִי, קָא מִשְׁמַע לֵן. וְרַמְיָנִיהּ: הוֹגְלָלוּ הַפְּרוּכָת, הוֹתֵרוּ הַזְּבִין
37 וּמְצוֹרְעִין לִפְנֵים לָשֵׁם! אֲמַר רַב אֲשִׁי, לֹא קִשְׂיָא: הָא רַבִּי אֵלִיעֶזֶר, הָא רַבְנָן. דְתִנְיָא,

כִּמְיוֹן כְּחוֹרֵת הָיְתָה לָהּ בְּחִנּוֹר — כְּחוֹרֵת עֲגוּלָה הָיָה, כְּדֹמוּכָה בְּפֶרֶק קִמּוֹא דְשִׁבְתָּ (ח.א). וְהָכָא קִתְּנָה "כִּמְיוֹן" טַבְלָא מְרֻבּוּבָה! אֲלֵא מְנוּקָב כְּחוֹרֵת שֶׁל קִנְיָם, שִׁישְׁלוֹת הָאֵדוּר בְּכֻלּוֹ. מִדְּ אֲמַר בְּמִסְתוֹד וְגַר אֲמַר בְּמִסְתָּל וְלֹא פְלִיגִי — מִסְקָא דְשִׁמְעֵתָא. דְּלֹא אֲמַרְיִנִי "אָף עַל פִּי שְׁנַסַּע — אֹהֶל מוֹעֵד הוּא". וְהָא דְמִסִּיק לִיה בְּפֶרֶק בְּתָרָא דְּחֻבְשִׁים (קטזב). — הִיִּינוּ לְעִנְיִן קִדְשִׁים קָלִים, דְּנֹאכְלִין בְּכָל מוֹתָהּ שִׁישְׁלָא וְלֹא בְּעוֹ אֹהֶל מוֹעֵד. וְמִיָּדוּ עֲשֵׂה: דְּבִפְרָק "קִדְשִׁים" (שם סאב). מִסִּיק לִיה גְּבִי קִדְשִׁי קִדְשִׁים. דְּמִפְרֹשׁ: בְּשֵׁנִי מִקְמוֹת קִדְשִׁים נֹאכְלִים, קֹדֶם שִׁיעֲמִידוֹ הִלּוּם אֶת הַמִּשְׁכָּן וְלֵאחֶר שִׁפְרִקוּ הִלּוּם הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא מִיפְסִיל בִּירְצָא — מִשּׁוּם דִּיאָף עַל פִּי שְׁנַסַּע, אֹהֶל מוֹעֵד הוּא! וְיֵשׁ לִמּוֹ: דְּהָתָּה מִיָּדִי (קִדְשִׁים) שְׁנַפְרֹס אֲדֵל מוֹעֵד, וְהַמְּנוּכָה קֹלְעִי חֲצֵצַר עוֹמְדִים בְּמִקְמוֹן. וְאִם תֹּאמְרוּ: וְכִין שְׁנִתְלַק הַמְּנוּכָה, הִיכִי מִתְאַבְּלָךְ? הָאֲמַר רַבִּי אֲלֵעֻזֵּר הָחֵם: מִזְבֵּחַ שְׁנַפְרֹס — אִין אֹבְכִיל בְּגִינוּ שִׁירֵי מִנְחָה. וְרַבִּי יִשְׁמַעְלָא בְּרַבִּי יוֹסִי נִמְי קֶאֱמַר: כָּל הַקִּדְשִׁים שְׁנַשְׁטוּ שֶׁם — פְּסוּלִין, וְאִפְּלוּ קִדְשִׁים קָלִים, וְהָתָּה מְדַמִּי סִילּוֹק מִסְתָּל אֲפֻגֵם מִזְבֵּחֵהּ וְיֵשׁ לִמּוֹ: דְּתֵיבָה, דְּתֵיבָה דְּפִלְגִי אֲפֻגֵם יִשְׁמַעְלָא בְּרַבִּי יוֹסִי. דְּקִבּוּנֹתָא פִּירֵשׁ הָתָּה: דִּ"שֵׁנִי מִקְמוֹת" — לֹא אֲחֵר שְׁנַסַּע וְנִתְלַק הַמְּנוּכָה קֶאֱמַר, אֲלֵא חֵד מִיָּנִידוֹ כְּדֹאִיתָא בְּעַד שְׁהַמְשִׁכֵּן נְטוּ כְּמִשְׁטָה, וְחֵד — לֵאחֶר שְׁפִרְקוֹהוּ קִרְשֵׁי וְרִיעֵיתוֹ, וְעִידִין הַמְּנוּכָה בְּמִקְמוֹן. וְרֹקֵם שִׁיעֲמִידוֹ לִים הַמִּשְׁכָּן — דְּגַס — אִם דּוּקָא קֵטַף חֵד, אֲלֵא מִשְׁבַּחַת לֹה שִׁיחָא הַמְּנוּכָה מוֹנֵחַ קֹדֶם דְּהִתְלַק הַמִּשְׁכָּן. שְׁהִיר קֹדֶם שִׁיחֵנוּ בְּנֵי קֹהֵת נוֹשְׂאֵי הַמְּנוּכָה, הִיוּ חוֹנִין בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מֵרִירִי נוֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן, וּמִקְמִיָּן אֲתוּת. אֲבָל בְּנִיעֵתָן, שְׁהִיוּ מוֹרִידִין הַמִּשְׁכָּן תַּחְלָה, וְנוֹשְׂאִין בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מֵרִירִי אַחֵר דְּגַל רֹאשׁוֹן, וּבְנֵי קֹהֵת אַחֵר דְּגַל שֵׁנִי, כִּדִּי שְׁהִיוּ קֹרְמִין בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּחִיבִין, וְנִתְלַק הַמִּשְׁכָּן לִפְנֵי בָא בְּנֵי קֹהֵת. דְּכִתְבִּין אֲדֵר מִסַּע בְּנֵי יְהוּדָה (בְּמִדְבָּר י') "וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן", וְאַחֵר שְׁנֵי דְּגָלִים כְּתִיב (שם) "וְנִסְעוּ הַקְּהֹתִים נוֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ" — דְּהִיָּינוּ אֲרוֹן וּמִבּוֹחַת וְכָלִי שֶׁרָתָה. וְחִקְיָנוּ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן הַמִּשְׁכָּן, עַד בּוֹאֵם שֶׁל בְּנֵי קֹהֵת. וְעוֹד: אִי בִּשְׁשִׁינָא אֵת חֲסוֹד מוֹקֶמֶת לֹה, אֲדֵר שְׁחָטוּ קֹרְבָנֵם קֹדֶם שִׁיעֲמִידוֹ הַמִּשְׁכָּן? וְהָא אֲמַרן בִּ"אִידוֹ מוֹקְמִין (וְחִבִּים נהב). שְׁלָמִים שִׁשְׁחֹטן קֹדֶם שִׁיעֲמִידוֹ הִלּוּם אֶת הַמִּשְׁכָּן — פְּסוּלִין. וְאִי גִרְסִין לֹה, מִיתוֹקְמָא בִּשְׁשִׁינָא אֶת הַחֲסוֹד, וְהוּאִיתָא דִּ"אִידוֹ מוֹקְמִין" — שְׁלָמִים דּוּקָא קֶאֱמַר, וּמִשּׁוּם דְּכִתְבִּין בְּהוּ "וַשְׁחָטוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד", וְלֹא יִלְיָף שֶׁאֵר קִדְשִׁים מִיָּנִידוֹ. עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ, וְגַבִּי דְּרַתְנִי גִבִּי תַמִּיד (ל.ב). לֹא הִיא הַשְׁחָטָה שְׁחָטָה עַד שִׁישְׁמַע קוֹל שֶׁרֶד גְּדוֹל שְׁנַפְתָּח — לְמַצּוֹה בְּעִלְמָא. וְאִם תֹּאמְרוּ: וְלַעֲלִי אֲמַאי אִיעֲטֵרִין לְשׁוֹנֵי "הוּאִל דְּלִגְלִים הוּא דִּתָּא", לִימָא "לְקִדְשִׁים קָלִים הוּא דִּתָּא" —

לומר: דאס בן לא הוה ליה למתליה באהל מועד. ואם תאמר: ולוקמה בקדשי קדשים, וכגון שהמזבח והקלעים במקומן ויש לומר: ודשמע ליה 'ונסע אהל מועד' — שנשתלק הכל, אפילו המזבח. **שמוע** מינה יש סילוק מסעות בלילה — פירש בקונטרס: מדרקני קדשים נפסלין. דאי אין סילוק מסעות בלילה, אימת מידלו קלעים: בצפרא — מאי איריא משום יוצא, תיפוק לי דאיפסיל ליה בלינה תינה: דלמא נפקא מינה היכא דנסעו באמצע היום — דקדשים שנשחטו היום נפסלין משום יוצא, ולא משום לינה: ונראה לפרש: דקאי אפלוגא דרבי יוחנן ורבי יודיש בן לוי, דאירי בלחם הפנים, ומסקינן דמסולק נפסל במסעות. ועל כרחיך בשבת לא היו נוסעין, דאפילו לא היו תוחמין מדאורייתא — לא היו יכולין ליסע, משום איסור הוצאה ואיסור תחמר. להכי דייק: דאי אין סילוק מסעות בלילה — תיפסול הלחם בלינה. ואי הוה אמרינן דבשום פעם לא היו נוסעין, אלא או בתחלת היום או בתחלת הלילה — הוה מצינו למימר דריק מבריתא שפיר.

אין

אין טמאי מתים משתלחם – כגון עכשיו, שהולגלו הפרוכת, דאין מחיצה לטמאי מתים להשתלח, דטמא מת מותר ליכנס למחנה ליה, כדאמרין בסוטה פרק "היה נוטל" (כ,ב), ובפסחים בריש "אלו דברים" (ס,א): לא טמא מת בלבד אמרו, אלא אפילו מת עצמו, שנאמר "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" – עמו במחיצתו. ואם תאמר: והיכי יליפין טמא

מת ממת? שאני מת דאין לו טהרה במקוה, כדאייתא בסוף עירובין (קד,ב), המכניס שרץ למקדש – פטור. ואף על פי שהיו נושאין ארנון של יוסף עמו במחיצתו. ומכל מקום קשה: הא קא חשיב ברוחא, אפילו מת עצמו ויש לומר: דסבר כמאן דאמר חייב. אי נמי: חשיב במינו טהרה במקוה, דיש לארם חי טהרה. **לישתו** ועריכתו בחוץ – אלמא מדת יבש לא נתקדשה. דאי נתקדשה – מיניגא מילתא אי אפיק להו אבראי, ולא כפירוש הקונטרס דמפרש מטעם פסול יוצא, דמשום קידוש כלי – לא מיפסיל ביוצא, כדפרישית בפרק קמא (ט,ט), והאי ד"כל המנחות נילשות בפושרין, אפילו מנחת מאפה" פירשתי בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נה,א). **שהוא** קשה כברור – שבת הוא לתלמיד חכם, כדאמר בפרק קמא דתענית (א,ו): כל תלמיד חכם שאינו קשה כברור – אינו תלמיד חכם.

ומאי קשיא דילמא עשרון לא מקדש תנור מקדש – תימה: אבתי קשיא סיפא, דקתני: חביתי כהן גדול – לישתו ועריכתו בפנים. אלמא, מדת יבש נתקדשה ויש לומר: דאף על גב דעשרון לא מנשת, חצי עשרון – נמשח, משום דאמרין בפרק קמא (מנחות ח,א), חביתי כהן גדול, רבי יוחנן אמר: אינה קדושה לחצאין. ובהאי שמעתא אמר רבי חנינא: אין מנחה קדושה בלא שמן. ואם כן, צריך להניח בביתא או בכלי שרת אחד עשרון שלם של חביתין, ושלשת לוגין שמן, כדי לקדש בכלי שרת. ובתנן הביסא עצמה היה נתון הסולת לצד אחד, והשמן לצד אחד – לפי שצריך אחד כך לחלק הסולת בפני עצמו בחצי עשרון, והשמן בפני עצמו לוג ומחצה שחרית ולוג ומחצה בין הערבים. וכיון דאתקדש בכלי שרת – גנאי הוא להשימן אחר כך בכלי חול. ולא מסתבר למימר שיוכל לחלק הסולת והשמן קודם שיתקדש בביתא, ויניח בתוך הביסא עצמה של שחרית לצד אחד, ושל בין הערבים לצד אחר. דהא דריש בפרק קמא (שם): אמר קרא "מנחה מחציתתה" – הבא מנחה, ואחר כך חצותה. ומידו למאן דאמר בפרק קמא (שם): קדושה לחצאין, ומחצה משלם דמביא, לא נצרכא אלא להביאה שלם מביתו, קשה: מאי שנא חצי עשרון דנמשח, ומאי שנא עשרון דלא נמשח? ויש

פירושים מרש"י שכתבו בהן בסוף "התכלת" (מנחות ג,ב): לפי שהיו צריכין לעשרון למדוד בו שאר מנחות, כל יחיד המתנדב מנחה, ופעמים מוציא לחוץ, אבל חצי עשרון היה מיוחד לכהן גדול, ולא היה צריך למנחת נדבה של יחיד. ולא יתכן טעם זה כלל, דהא בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות ג,ב) דרשין מקרא, דמנחת יבש לא נתקדשה, מרביית "חמץ תאפינה ביכורים לה", אמיתו הם "לח" – לארור אפיה, ואף על גב דהוא קרא, גבי עשרון כתב – לא שנא. ונראה לפרש: ולשה ועריכה דלחם הפנים ושתי הלחם – מדת יבש הוא, דאין בהן שמן, ולישתו ועריכתו לא היתה בכלי חול, אבל לשה ועריכה דחביתין היה בכלי חול, דיש בהן שמן שנמדד בלוג. ומדת הלח נמשחה לכולי עלמא, ובין למאן דאמר בפרק "ואלו מנחות" (מנחות ע"ה,א): בולל סולת, בין למאן דאמר בולל חלות – מכל מקום בכלי שוהיה לש עורר, היה בולל. לפיכך צריך בכלי שרת, והא דנקט במתניתין "חביתי כהן גדול" – לאו דקא, דהוא הדין שאר מנחות וטענות שמן, כדאייתא בתוספתא דקתני: מנחה, יש בה מעשה כלים בפנים טחינתו ודוקדוקו בחוץ, ולישתו ועריכתו בפנים, כל מעשיו בפנים. ובזו כשורות עד שיבואו לבית הקמיצה. והא דלא תני במתניתין אלא חביתין – יש לומר: משום דחביתין חלוקין משתי הלחם ולחם הפנים בשני דברים: דאלו – לישתו ועריכתו בחוץ, ואינו דוחות את השבת. ואלו – לישתו ועריכתו בפנים ודוחות את השבת. ועוד נראה: דמתניתין נמי קתני שאר מנחות, דקתני: כפיסא: כל המנחות יש בהן מעשה כלי בפנים, ופירש בקונטרס: לשה ועריכה – הכל בכלי שרת בפנים ולא בחוץ, ואף על גב דמשמע פירוש הקונטרס, שזו היא נמי פירוש של "ואין בהן מעשה כלי בחוץ", והכל דהא מילתא הוא, נראה לפרש: ד"אין בהן מעשה כלי בחוץ" – אטוחנה ודוקדקה קאי, דלא עזו כלי שרת, כל הידיא דתוספתא. **אלא** דרב אשי ברוחא היא – ותבאר, מי ששנה זו – לא שנה זו. **דרך** חולין אפיתו להו אף כי היום יקדש בכלי איפסיל ליה בלינה – ואף על גב דאין כלי שרת מקדשין אלא בזמן, וזה אין זמנו בערב שבת – לדבריהם קאמר להו, כדפרישית בסוף "התכלת" (מנחות נ"א), ודיבור המתחיל "אפי לה",

ורבי אליעזר דמיקל התם, מיקל הכא. דהשתא נמי אין טמאי מתים משתלחם חוץ למחנה שלהם. דטמא מת אינו אסור אלא בעזרה בלבד, ועכשיו כשהולגלו פרוכת – אין מחיצה לטמאי מתים להשתלח. דטמא מת מותר ליכנס במחנה ליה, דכתיב "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" – במחיצתו. וכדאמר בפסחים (ס,א): ובלבד שלא יכנס למחנה שכינה, דהיינו עזרה. והא רבנן דאמרו: אף על פי שטמאי מתים אין משתלחין, וזבין ומצורעין – משתלחין. **משנה** לישתו ועריכתו בחוץ – ואפיתו בפנים – מפרש בגמרא. ואינו דוחות את השבת – אפיתו, וכשרות בבית פאני – ככל ירושלמי, דקא סבר: אפיתו נמי בחוץ. **גמרא** אלמא מדת יבש – כגון עשרון שנמדדו בו, נתקדשו – ואי נפק – מיפסילא ביוצא. הקשה – בתירוקה זו. **אדם** קשה – חכם ומתוודד לחוץ, הלכה כברור. **איפסלו בלינה** – דכל המנחות, משנתקדשו בכלי – נפסלים, והאי, כיון דאיכדיש מאתמול בתנור – איפסיל בלינה קודם שישדרו על השולחן, כפקום וריווי – ולא בעזרה ממש, אלא בחוץ יאפתו כהנים וריווי של אי חמץ. ושניהם – רבי יהודה ורבי שמעון, בחול – בערב שבת אשכחנינו דוד לכהנים דקאפו ליה, דרך חול קא אפיתו – כלומר, בחול קאפיתו ליה: בתמיה. אף כי היום יקדש בכלי – התנור ואיפסיל ליה למדור בלינה, אלמא תנור מקדש ודוחה שבת. מירי תנור מקדש – דיראים אתם שלא יפסל בלינה, ואף כי היום יקדש בכלי בתמיה קאמר להו: וכי היום יקדש בתנור? **דנפקא ליה** מפעילה – דכיון שסילק (בו), מותר לכהנים, וכל שיש לו שעת היתר לכהנים – אין בו מעילה, ולא מיבעיא דך שכבר נסתלק אפילו זה אם היום יקדש בכלי שסידרתם על השלחן, הבו ליה.

רבי אליעזר אומר: יכול דחקו זבין ומצורעין ונכנסו לעזרה בפסח הבא פטומא, יכול יהו חייבין? תלמוד לומר "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש", בשעה שטמאי מתים משתלחין – זבין ומצורעין משתלחין, אין טמאי מתים משתלחין – אין זבין ומצורעין משתלחין. **משנה** אחת שתי הלחם ואחת לחם הפנים – לישתו ועריכתו בחוץ, ואפיתו בפנים, ואינו דוחות את השבת. **רבי יהודה אומר:** כל מעשיהם בפנים. **רבי שמעון אומר:** לעולם היו רגיל לומר: שתי הלחם ולחם הפנים פשרות בעזרה ופשרות בבית פאני. **גמרא** הא גופא קשיא, אמרת "לישתו ועריכתו בחוץ" – אלמא מדת יבש לא נתקדשה, "ואפיתו בפנים" – אלמא מדת יבש נתקדשה! אמר רבה: הקשה אדם קשה, שהוא קשה כברור, ומנו? – רב ששת. – מאי קשיא? דלמא עשרון – לא מקדש, תנור – מקדש! אלא אי קשיא הא קשיא: "ואפיתו בפנים" – אלמא תנור מקדש, "ואין דוחות את השבת" – איפסלו בלינה! אלא אמר רבא: הקשה אדם קשה, שהוא קשה כברור, ומנו? – רב ששת. אמר רב אשי: מאי קשיא? דלמא מאי "מבפנים" – במקום וריווי. והא דרב אשי ברוחא היא, מה נפשך? אי אפיתו בעין וריווי – לשה ועריכה

נמי [בעין] וריווי? ואי לשה [ועריכה] לא בעין וריווי – אפיה נמי לא בעין וריווי! אלא דרב אשי ברוחא היא. "רבי יהודה אומר כל מעשיהם בפנים" [וכו.]. אמר רבי אבהו בר כהנא: ושניהן מקרא אחד דרשו "והוא דרך חול אף כי היום יקדש בכלי", רבי יהודה סבר: בחול אשכחנינו דקא אפו ליה, אמר להו: דרך חול קא אפיתו ליה? "אף כי היום יקדש בכלי", איפסיל ליה בלינה. רבי שמעון סבר: בשבת אשכחנינו דקא אפו ליה, אמר להו: לא דרך חול בעיתו למיעבדיה? מירי תנור מקדש? שלתו הוא דמקדש. וכו' מצית אמרת דבשעת אפיה אשכחנינו? והכתיב "ויתן לו הפה קדש כי לא היה שם לחם כי אם לחם הפנים המוסרים מלפני ה'!" אלא מאי "דרך חול" דקא אמר להו? – הכי קא אמרו ליה: ליבא לחם כי אם "לחם הפנים המוסרים מלפני ה'". אמר להו: לא מיבעיא הא, דכיון דנפק ליה ממעילה – דרך חול הוא, אלא אפילו האיד נמי ד"היום יקדש בכלי" הבו ליה דליכול, מסוכן

מסוכן – דהשתא נמי אין טמאי מתים משתלחם חוץ למחנה שלהם. דטמא מת אינו אסור אלא בעזרה בלבד, ועכשיו כשהולגלו פרוכת – אין מחיצה לטמאי מתים להשתלח. דטמא מת מותר ליכנס במחנה ליה, דכתיב "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" – במחיצתו. וכדאמר בפסחים (ס,א): ובלבד שלא יכנס למחנה שכינה, דהיינו עזרה. והא רבנן דאמרו: אף על פי שטמאי מתים אין משתלחין, וזבין ומצורעין – משתלחין. **משנה** לישתו ועריכתו בחוץ – ואפיתו בפנים – מפרש בגמרא. ואינו דוחות את השבת – אפיתו, וכשרות בבית פאני – ככל ירושלמי, דקא סבר: אפיתו נמי בחוץ. **גמרא** אלמא מדת יבש – כגון עשרון שנמדדו בו, נתקדשו – ואי נפק – מיפסילא ביוצא. הקשה – בתירוקה זו. **אדם** קשה – חכם ומתוודד לחוץ, הלכה כברור. **איפסלו בלינה** – דכל המנחות, משנתקדשו בכלי – נפסלים, והאי, כיון דאיכדיש מאתמול בתנור – איפסיל בלינה קודם שישדרו על השולחן, כפקום וריווי – ולא בעזרה ממש, אלא בחוץ יאפתו כהנים וריווי של אי חמץ. ושניהם – רבי יהודה ורבי שמעון, בחול – בערב שבת אשכחנינו דוד לכהנים דקאפו ליה, דרך חול קא אפיתו – כלומר, בחול קאפיתו ליה: בתמיה. אף כי היום יקדש בכלי – התנור ואיפסיל ליה למדור בלינה, אלמא תנור מקדש ודוחה שבת. מירי תנור מקדש – דיראים אתם שלא יפסל בלינה, ואף כי היום יקדש בכלי בתמיה קאמר להו: וכי היום יקדש בתנור? **דנפקא ליה** מפעילה – דכיון שסילק (בו), מותר לכהנים, וכל שיש לו שעת היתר לכהנים – אין בו מעילה, ולא מיבעיא דך שכבר נסתלק אפילו זה אם היום יקדש בכלי שסידרתם על השלחן, הבו ליה.

מסוכן

הגמרא אומרת שאפשר לתרץ את הקושיא בפשטות, ועל כן לא
 יתכן שבזאת נתקשה רב ששת, מקשה הגמרא: **מאי קשיא, דלמא**
 – שמא העשירין וכלי שמדדו בו מדת עשרון לא מקדש, ועל כן
 לשים ועורכים אף בחוץ, אבל התנור מקדש, כלומר צריך
 שיתקדשו בתנור, ועל כן אפיתן בפנים. ולא יתכן לומר שזו היא
 הקושיא שהוקשתה לרב ששת, שהרי בחידודו בודאי היה מתרצה
 כך.
 הגמרא מבארת במה אכן נתקשה רב ששת: **אלא אי קשיא, הא**
קשיא – מה שקשה כאן, הוא זה, ששנינו במשנה, **ואפיתן של שתי**
הלחם ולחם הפנים בפנים, אלמא – מוכח, שהתנור מקדש את
 הלחם באפיתו וולכן הלחם נאפה בפנים כדי שיתקדש בתנור,
 ובהמשך המשנה שנינו, **ואין אפיתן של לחם הפנים דוחות את**
השבת, דהיינו שהלחם נאפה בערב שבת, ואם כן שהמשנה סוברת
 שהתנור מקדש, קשה, הרי **איפסלה בלינה** – הלחם שנתקדש
 באפיתו מערב שבת נפסל בלינה שלן בליל שבת. **(אלא) אמר**
רבא, קושיא זו הקשה אדם קשה, שהוא קשה כפך, ומנו רב ששת,
 ואם כן קשה לתרץ קושיא זו.
 רב אשי מתרץ את קושיית רב ששת: **אמר רב אשי, מאי קושיא הרי**
 ניתן לתרצה באופן זה, שדלמא **מאי בפנים** – שמא מה ששנינו
 במשנה שלחם הפנים נאפה בפנים, אין הכוונה שיאפוהו בעזרה
 וכדי שיתקדש בתנור, אלא שיאפוהו במקום זריזין וכהנים, כלומר
 הכהנים שהם זדירים יאפו את הלחם, כדי לשמרו מחימוץ,
 ובאמת הוא נאפה אפילו בחוץ, שאין התנור מקדש, ולפיכך אפילו
 שנאפה בערב שבת אינו נפסל בלינה.
 הגמרא מבארת שתירוצו של רב אשי אינו נכון, ואם כן קשה
 קושיית רב ששת: והא – תירץ זה דרב אשי, בריהא היא – אינו
 נכון, משום שמה נפסד – מה שתאמר קשה הוא, דאי באפיה של
 לחם הפנים חוששים לחימוץ, ועל כן בעינן – צריכים זריזין
 וכהנים, אם כן בלישה נעריכה נמי זריזין, כדי שלא יחמיצו,
 ומדוע המשנה לא מצריכה לעשותן בזריזין, ואי בלישה נמי אין
 לא בעינן זריזין, ומשום שאין חוששים לחימוץ, באפיה נמי אין
 לחשוש לחימוץ ולא בעינן זריזין, ומדוע המשנה מצריכה לאפות
 בזריזין. **אלא** מטעם קושיא זו שהוקשתה, תירוצו דרב אשי, בריהא
 היא.
 שנינו במשנה: רבי יהודה אומר, כל מעשיהן של לחם הפנים ושתי
 הלחם ולישתן עריכתן ואפיתן, נעשים בפנים (וכו') משום שסבר
 שהתנור מקדש, וממילא לא היה ניתן לאפות את הלחם אלא
 בשבת, שהרי אם יאפוהו מערב שבת יקדשו התנור באפיתו ויפסל
 בלינה.
 ורבי שמעון אומר, שאפית הלחם כשרה אף בחוץ, משום שסובר
 שהתנור אינו מקדש, ולשיטתו אפית הלחם אינה דוחה את
 השבת, שכיון שאין התנור מקדש, גם כשיאפה בערב שבת הוא
 לא יפסל בלינה.
 הגמרא מבארת במה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון במשנתנו:
אמר רבי אבהו בר בנהא, ושנייה – רבי יהודה ורבי שמעון, מקרא
אחד דרשו – למדו את דינם מאותו המקרא, שכשברך דוד משאול
 לנוב עיר הכהנים, אמר לכהנים בענין לחם הפנים (שמואל א' כ)
והוא דרך חול אף כי היום יקדש ככלי, וכל אחד מהתנאים מבאר
כסברתו, מה היתה כוונת דוד בדבריו.
 דברי דוד לכהנים לרבי יהודה: רבי יהודה קבר, בחול אשכחיהו
 דקא אפו ליה – ביום חול וערב שבת מצאם דוד לכהנים באפיתם
 את לחם הפנים, ועל כך אמר להו לכהנים, האם דרך חול קא
 אפיתו ליה – ביום חול אתם אופים את הלחם, על אף כי באפיתו
 בתנור של קודש כבר היום (בערב שבת) הוא יקדש ככלי, דהיינו
 שאפיתו עתה תקדשו כבר היום, ואפסיל ליה בלינה, אלא עליכם
 לאפותו בשבת עצמה, וממקרא זה הוכיח רבי יהודה שהתנור
 מקדש ללחם ואפיתו דוחה את השבת.
 דברי דוד לכהנים לרבי שמעון: רבי שמעון קבר, בשבת אשכחיהו
 דקא אפו ליה משום שסברו שצריך שהתנור יקדש את הלחם, ולא

רבי אליעזר אומר, יכול היית לומר, שאם דחקו זבין ומצורעין
 האסורים להיכנס לבית המקדש, ונכנסו לעזרה בפסח הקא
 במומא, דהיינו באופן שרוב ישראל טמאי מתים שמקריבים
 בטומאה, יכול יהו תיבין ברת כטמא הנכנס לעזרה, שהרי אף עתה
 הזבים ומצורעים לא הותרו להקריב בטומאה, תלמוד לומר (במדבר
 ה) וישלחו מן המחנה כל צרע וכל זב וכל טמא לנפש, כלומר
 הכתוב מקיש ומשוה את הזבים ומצורעים לטמאי המתים,
 שבשעה שטמאי מתים משתלחין, אף זבין ומצורעין משתלחין,
 ובשעה שאין טמאי מתים משתלחין, אין זבין ומצורעין משתלחין,
 ובפסח הבא בטומאה שטמאי מתים אינם משתלחים, אף זבים
 ומצורעים שדחקו ונכנסו לא יתחייבו ברת.
 ורבי אליעזר שסובר שזב ומצורע שנכנסו לעזרה בפסח הקרב
 בטומאה אינם מתחייבים (ומשום שבפסח הקרב בטומאה אין דין
 שלוח לטמאי מתים, והוקשו זבים ומצורעים לטמאי מתים), יסבור
 שאף בשעת גלילת הפרוכות שאין טמאי מתים משתלחים לפי
 שאין מחנה שכינה קיים, נלמד מהדיקש שהותרו זבים ומצורעים
 להיכנס לשם. ולפיכך הברייתא שלומדת שלאחר גלילת הפרוכות
 הותרו זבים ומצורעים להיכנס למקום המשכן היא כרבי אליעזר,
 והברייתא שלומדת שאף בשעת המסעות אין זב ומצורע רשאים
 להיכנס, סוברת כחכמים שנחלקו על רבי אליעזר, וסוברים שזב
 ומצורע שנכנסו בפסח הבא בטומאה חייבים ברת.

משנה

משנתנו ממשיכה בדיני שתי הלחם ולחם הפנים, ומבררת היכן
 מקום לישתם עריכתם ואפיתם: אחת שתי הלחם, ואחת לחם
 הפנים, לישתן ועריכתן נעשים אפילו בחוץ וחוצר לעזרה, ואין צריך
 לעשותם במקום קדוש. ואפיתן נעשית רק בפנים (במקום קדוש),
 ואין לאפותם בחוץ. וכן אפיתן של לחם הפנים ושתי הלחם אין
 דוחות את השבת.
 שיטת רבי יהודה בדין מקום לישתם עריכתם ואפיתם: רבי יהודה
 אומר, כל מעשיהם של לחם הפנים ושתי הלחם דהיינו, אף לישתן
 ועריכתן, נעשים בפנים העזרה, ובזה חולק רבי יהודה על תנא
 קמא שאומר שלישתן ועריכתן נעשים בחוץ.
 שיטת רבי שמעון בדין מקום לישתם עריכתם ואפיתם: רבי שמעון
 חולק ואומר, לעולם הוי (ו-תהא) רגיל לומר, מעשה לישתן,
 עריכתן, ואפיתן של שתי הלחם ולחם הפנים, בשרות בעזרה,
 ובשרות אף בבית פאני, דהיינו בכל ירושלים.

גמרא

הגמרא מקשה, שמתחילת המשנה משמע שהמדה שמדדו בה
 במקדש דברים יבשים (שאינם לחים) לא נתקדשה, וממהמשך
 המשנה משמע שנתקדשה: הא גופא קשיא – משנה זו מצד עצמה
 קשה היא, שהרי אמרת בתחילת המשנה, לישתן ועריכתן של לחם
 הפנים ושתי הלחם בחוץ, אלמא – מדין זה מוכח שמדת יבש וכלי
 שמדדו בו במקדש דברים שאינם לחים כגון סולת] שבה נמדדה
 הסולת לא נתקדשה, כלומר לא נמשחה בשמן המשחה, שאם
 המדה היתה קדושה הסולת היתה מתקדשת בה, ואם ילשוה אותה
 בחוץ היא תיפסל ביוצא. ובסוף המשנה שנינו, ואפיתן בפנים,
 אלמא – מזה שהמשנה הקפידה שאפיתם תהא בפנים, מוכח,
 שמדת יבש נתיקדשה, ולפיכך המדה מקדשת את הסולת, ויש
 לאפותה בפנים כדי שלא תיפסל ביוצא, שאם מדת היבש לא
 נתקדשה, מדוע עליו לאפות דווקא בפנים בתנור קודש.
 רבה אומר, שקושיא זו הוקשתה לרב ששת שהיה חריף, ואם כן
 תירוצה אינו פשוט: אמר רבא, קושיא זו הקשה אדם קשה – חכם
 ומחודד, שהוא קשה (חד) כפך, לחתוך הלכה, ומנו ו-ומי הוא
 רב ששת, כלומר, על אף שהוא אדם גדול הוקשתה לו קושיא זו,
 ואם כן קשה לתרצה.

ומשום ששוכן הוא, כלומר מסוכן אני. שאחוז לדוד בולמוס, ומשום פיקוח נפש הותר להאכילו אפילו קדשים שיש בהם מעילה. ואכן דברי דוד לא נאמרו כלל לגבי אופן אפיית הלחם, ולא ניתן לפרש שרבי יהודה ורבי שמעון נחלקו בביאור מקראות אלו.

הגמרא מבארת במה אכן נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון: ורבי יהודה ורבי שמעון שנחלקו האם הלחם מתקדש בתנור או רק על השולחן, כנגמרא פליגי – בקבלה מרביתיהם הם נחלקו, שרבי יהודה קיבל מרביתו שהתנור מקדש, ורבי שמעון קיבל שהתנור אינו מקדש.

הגמרא מוכיחה את דבריה מדברי המשנה: דיקא נמי – דבר זה ושרבי יהודה ורבי שמעון נחלקו בקבלה מרביתיהם גם מדויק מדברי המשנה, דקתני – ששינונו, רבי שמעון אומר, לעולם היו יגילו לומר, שתי הלחם ולחם הפנים כשרות בעזרה, וכשרות אפית פאני שמע מינה, כלומר, מכך שמצינו שהקפיד רבי שמעון לזכרו, משמע שקיבלו מרביתו ולא ממקראות, ועל כן חשש שישתכח והרגילים לאומרו.

משנה

משנתנו ממשיכה לבאר היכן נילוושו ונאפו המנחות: חביתין בהן גדול – מנחה שהוכנה גדול הקריב פעמיים בכל יום, לישתן ועירבתן ואפייתן נעשים בפנים העזרה. משום שסולת החביתין נתקדשה במדידתה בכלי שרת, ואם ילוש בחוץ תיפסל ביוצא, וכן מלאכות אלו דוחות את השבת, כלומר החביתין שהוקרבו בשבת נעשו בשבת, ומשום שאם ילוש אותם מערב שבת הם יפסלו בלינה, שהרי הם הוקדשו בכלי שרת.

אבל חביתין ותרקבתן (גפיו) של סולת החביתין אינו דוחה את השבת, משום שהטחינה וההרקדה נעשים אף בכלי חול ויכול לעשותם מערב שבת.

האם הכנת החביתין דוחה שבת: כלל זה אומר רבי עקיבא, כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת, אינה דוחה את השבת. ואשר אפשר לה לעשותה מערב שבת וכגון שאם יעשה בערב שבת תיפסל בלינה, דוחה את השבת.

כל המנחות יש בהן מעשה כלי – יש ללוש ולערוך דווקא בכלי שרת, אם עושים בפנים העזרה. ואין בהן מעשה כלי – ואין צריך ללוש ולערוך בכלי, אם עושים בחוץ.

המשנה מלמדת את מדות שתי הלחם ולחם הפנים: שתי הלחם שהוקרבו בחג השבועות, ארצן שבעה טפחים, ותרקתן ארבעה טפחים, ואורך קרנותיהם – הבצק שהיה מדביק בכל פינה של הלחם שנראה כמין קרנים, הוא ארבע אצבעות.

לחם הפנים, ארצן עשרה טפחים, ותרקתן חמשה טפחים, ואורך קרנותיו שבע אצבעות, רבי יהודה אומר סימן שלא תמעה ותערב בין המדות של שתי הלחם ולחם הפנים, למדתן של שתי אצבעות הסימן הוא וד' – טפחים אורכם, ד' טפחים רחבם, ד' אצבעות קרנותיהם, ולמדתינו של לחם הפנים הסימן הוא, יה"ו – אורכו, ד' רחבו, ד' קרנותיו.

כן זומא מביא מקור לכך שללחם הפנים היו קרנות: כן זומא אומר, שענין זה שללחם הפנים היו קרנות כפי ששינונו, ושהיו לו דפנות, כפי שהמשנה שונה בהמשך, נלמד ממקרא, שנאמר במקרא (שמות כה ו') ונתתה על השלחן לחם פנים לפני תמיד, ודורשים לחם פנים, שהיו לו פנים, דהיינו שהיו לו חן פנים, שהם הדפנות והמשנה ממשיכה ומבארת, והן פנים, שהם בליטות הקרנות.

רבי יהודה ורבי מאיר נחלקו במדות השולחן, וכתוצאה מכך נחלקו אף בצורת לחם הפנים: השולחן, ארצו עשרה טפחים, ורחבו חמשה טפחים. ולחם הפנים, ארצו עשרה טפחים, ורחבו חמשה טפחים. נותן ארצו של הלחם (ועשרה טפחים) כנגד רחבו של השולחן וחמשה טפחים, נמצא הלחם יוצא מן השולחן מכל צד שנים וחצי טפחים. ובגמרא (מקפלו חווקה הקיפול כדפון) את הלחם בעודו בצק

טפחים (שני טפחים) ומחצה מלא ומפחיים ומחצה מלא (ובשני צידי רוחב השולחן). נמצא ארצו של תחתית הלחם, מלא את רחבו של השולחן, ורחבו של הלחם, ממלא חצי אורך השולחן, הרי ששתי המערכות יחד תופסות את כל שטח השולחן, דבר רבי יהודה.

רבי מאיר חולק על רבי יהודה ואומר, השלחן ארצו שנים עשר טפחים, ורחבו ששה טפחים. לחם הפנים, ארצו עשרה טפחים, ורחבו חמשה טפחים. נותן ארצו של הלחם כנגד רחבו של השולחן, ובגמרא מלא מלא, ומפחיים מלא, נמצא אורך תחתית הלחם תופס את כל רוחב השולחן שהיה ששה טפחים. ומפחיים ריוח נותרו באמצע אורך השולחן, בין המערכות, כדי שתהא הרוח מנשבת בהם – בלחמים, שלא יתעפשו.

אבא שאול וחכמים נחלקו היכן הונחו הבויכים: אבא שאול אומר, שם – בחלל של שני טפחים שנותר בין המערכות, היו נותנים את שני בויכי לבונה של לחם הפנים. אמרו לו חכמים לאבא שאול, ותרין כפר נאמר (ויקרא כד ו') ונתת על המערכת לבנה וזה שמשמע שהלבונה תינתן על ראש המערכת, ולא על השולחן בין המערכות. אמר להם אבא שאול לחכמים, הרי כפר נאמר (במדבר ב טו-) דגל מחנה אפרים וגו' ועליו מטה מנשה' ולא יתכן לפרש 'ועליו' ממש, אלא שמטה מנשה שכן בסמיכות למטה אפרים, וכן נפרש את מה שנאמר בלבונה 'על המערכת' שתינתן בסמיכות לה, דהיינו בין המערכות.

מעשה הסופים והקנים: וארבעה סניפין (עמודים רחבים כרוחב הלחם וגבוהים כגובה המערכת) של זהב היו שם, מופצלין מראשיהן – מנוקבים בצידי הפנים בכמין גומות רבות, עובי הגומה כעובי קנה, שהיו סובבין בהם – בסניפים, את הלחמים שבמערכת שלא ישברו מחמת כובד העליונים, שנים מהסניפים שמשו לסדר (מערכת) זה משני צדדיו (מצד רוחב השולחן), ושנים לסדר זה.

ועשרים ושמונה קנים היו נותנים בין הלחמים כדי שלא יתעפשו, וצורחם כחצי קנה חלול, וחלקום ארבעה עשר לסדר זה וארבעה עשר לסדר זה, ואת ראשיהם של הקנים היו נותנים בגומות שבסניפים לחזק את המערכת.

סדר סידור וסילוק הקנים: לא סידור הקנים בין לחמי המערכת החדשה, ולא נטילתם מן המסולקת, דוחה את השבת, שהרי ניתן לעשותם מערב שבת, אלא נכנס להיכל מערב שבת, ושומטו לכל קנה, ונותנו על רצפת ההיכל, אורכו של הקנה לצד ארצו של השולחן, דהיינו ממזרח למערב, ובשבת סידרו את המערכת ללא קנים, ובמוצאי שבת נתנו את הקנים בין הלחמים.

כל הכלים הנתונים על הארץ שהיו במקדש, היו נתונים ארצן לארצו של בית, דהיינו בין מזרח למערב.

גמרא

שינו במשנה: כל המנחות יש בהן מעשה כלי שרת, אם הם נעשים בפנים.

הגמרא מבארת מהיכן למדים שכל המנחות נעשות בכלי: שאלו את רבי, הלכה זו, שהמנחות טעונות כלי, מנן היא נלמדת. אומר להם, הרי הוא אומר (יחזקאל מו ב') ויאמר אלי והמלאך, זה המקום אשר יבשלו שם הכהנים (את החממת ואת האשם) [את האשם ואת החממת] אשר יאפו את המנחה לבלתי הוציא אל החצר החיצונה. כשהמלאך שהראה ליחזקאל את מראה הבית, הראה לו מקום מיוחד בקודש המיועד עבור בישול בשר האשם והחטאת ואפית המנחות, כדי שלא יוציאום מן העזרה ויפסלו ביוצא, ובכתוב זה הוקשה מנחה לאשם וחטאת, ללמד דמנחה דומיא – צריכה להיות דומה לאשם וחטאת, מה אשם וחטאת טעונים כלי לבישולם, שכן נאמר בפסוק הנזכר 'אשר יבשלו', ואין בישול ללא כלי, אף מנחה נמי טעונה כלי לאפיתיה, והוא הדין ללישתה ועריכתה.

1 **מסובין** הוא - שאחוז בולמוס, ותנן: מי שאחוז בולמוס - מאבילין אותו עד שיארוז
2 עיניו, אפילו ביום הכפורים, ביזמא בפרק בתרא (פ.א). **בנטימא פליגי** - מר גמיר ליה
3 מרביה דתנור מקדש, ומר גמיר דלא מקדש. **דיקא נמי** - בדגמורא פליגי, ולא בקרא,
4 מדקטק האי לישנא "לעולם הוה רגיל לומר" כו'. **משנה** בתבתי כהן גדול לישתן
5 ועריכתו **בנינים** - ולדברי הכל אומר חצי

מְסוּכִין הוּא. וְרַבִּי יְהוּדָה	עֶשְׂרִין שְׂדֵה חֹלֶק בּו עֶשְׂרוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל -	6
וְיֻקָּא נִמְי, דְּקָתְנִי, רַבִּי	נִמְשָׁה. וְהָיָה דְלֹא מִנְשׁוֹ עֶשְׂרוֹן שֶׁלם - מִפְּנֵי	7
רַגִּיל לֵאמֹר: שְׁתֵּי הַלֶּחֶם	שֶׁכֶּל אִדָּם מוֹדֵד בּו מִנְחָתוֹ, דְּפַעֲמִים שְׁמִיצָאוּ	8
וּבְשָׂרוֹת אֲבִית פְּאִנֵּי. שְׂמִי	לְחֹרֶץ. אֲבָל זֶה אֵינוֹ מִסּוֹר אֵלֹא לִכְתוּבִים לַחֲצוֹת	9
גָּדוֹל - לִישְׁתֵּן וְעִירְכֶתָּן	בּו עֶשְׂרוֹנִים. וְשָׂאִי אִפְשָׁר - אֲפִייתָן אֵלֹא אִפְשָׁר	10
הַשֶּׁבֶת, מִחוּיָתָן וְהִקְדַּרְתָּתָּן	לַעֲשׂוֹת מֵאֲמָתוֹל, אֲבָל לִישָׁה וְעִירְכָתָּהּ, בְּדוּקָן	11
כָּלֵל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כִּי	קִדְשָׁהּ כִּבְלִי - מִיפְסֵל בְּלִיגָה. מַעֲשֶׂה כָּלִי	12
מִעֵרֵב שֶׁבֶת - אֵינָה דְחִוָּתָהּ	לִישָׁה וְעִירְכָה - הֵכֵל כִּבְלִי שֶׁרֶת בְּפָנִים,	13
לֵה לַעֲשׂוֹתָהּ מִעֵרֵב שֶׁבֶת	וְלֹא בְחוּץ. וְקִרְנוּתֶיהָ - שְׂדֵהָ מִדְּבִיק בֶּצֶק	14
הַמִּנְחָתוֹ יֵשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה	לְכָל זֵוִית, עֵזֶן קִרְנִים. וְאוֹרֶךְ הָקָדָן - אֲרָבַע	15
כָּלִי בְחוּץ. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם	אֲצַבְעוֹת. שְׁלֹא תַמְעָה - בֵּין שְׁתֵּי הַלֶּחֶם לְלֶחֶם	16
וְרַחֲבָן אֲרָבָעָה מַפְחִים,	בְּפָנִים, בֵּין בִּישְׁעוֹר רֹחֶב בֵּין בִּישְׁעוֹר אוֹרֶךְ	17
לֶחֶם הַפָּנִים - אֲרִכָּן עֶשְׂרִי	וְקִרְנוֹתֵי "יח"ו" - ז' ד"ד - שְׁתֵּי הַלֶּחֶם:	18
מַפְחִים, וְקִרְנוֹתָיו שֶׁבַע	אוֹרֵכָה - ז"ד, וְרֹחְבָהּ - ז"ד, וְקִרְנוּתֶיהָ - ד',	19
שְׁלֹא תַמְעָה, וּז"ד יח"ו	יח"ו - לֶחֶם הַפָּנִים: אֲרָכּוּ - י', וְרֹחְבוֹ - ה',	20
עַל הַשְּׁלֹחַן לֶחֶם פָּנִים	וְקִרְנוֹתָיו - ז', שִׂידָא לֹא פָנִים - דְּפִתּוֹת.	21
שִׂידָא לֹא פָנִים. הַשְּׁלֹחַן	וְלִשְׁנֵא אֲחִירָנָא: שִׂידָא לֹא פָנִים - וְזֵוִית,	22
לֶחֶם הַפָּנִים אֲרָכּוּ עֶשְׂרִי חֲמִשָּׁה	וְזֶה הָן הַקִּרְנוֹת. אֲרָכּוּ עֶשְׂרִי וְרֹחְבוֹ חֲמִשָּׁה	23
כְּנֻכְתִּים "אֲמָתִים אֲרָכּוּ וְאֻמָּה רַחֲבִים", וְרַבִּי	כְּנֻכְתִּים - "אֲמָתִים אֲרָכּוּ וְאֻמָּה רַחֲבִים", וְרַבִּי	24
יְהוּדָה לְטַעֲמִיהָ, דָּאִמַר: אֲמַת כָּלִי - בִּאֲמַת	יְהוּדָה לְטַעֲמִיהָ, דָּאִמַר: אֲמַת כָּלִי - בִּאֲמַת	25
בֵּת חֲמִשָּׁה, וְזוֹתָן אֲוֹרֵכּוּ שֶׁל לֶחֶם כְּנֻגַּד רֹחְבוֹ	בֵּת חֲמִשָּׁה, וְזוֹתָן אֲוֹרֵכּוּ שֶׁל לֶחֶם כְּנֻגַּד רֹחְבוֹ	26
שֶׁל שְׁלֹחַן. וְכּוּפָל - הַלֶּחֶם. מַפְחִיִּים וּמַחֲצָה -	שֶׁל שְׁלֹחַן. וְכּוּפָל - הַלֶּחֶם. מַפְחִיִּים וּמַחֲצָה -	27
זֶמְעֵלָה מִיֵּין מִיֵּין, וְבוֹהֵן זֶה הָן הַקִּרְנוֹת, וְנִמְצָאוּ	זֶמְעֵלָה מִיֵּין מִיֵּין, וְבוֹהֵן זֶה הָן הַקִּרְנוֹת, וְנִמְצָאוּ	28
לְקוֹפֶת בְּשׁוּדֵה לִשְׁפֶת הַשְּׁלֹחַן. וְלִמָּאֵן דָּאִמַר:	לְקוֹפֶת בְּשׁוּדֵה לִשְׁפֶת הַשְּׁלֹחַן. וְלִמָּאֵן דָּאִמַר:	29
מִזֵּין סִפְתֵּיהָ וְרֹקֶדֶת - זֶה הָן דְּקָדַר דְּפִתּוֹת הַלֶּחֶם	מִזֵּין סִפְתֵּיהָ וְרֹקֶדֶת - זֶה הָן דְּקָדַר דְּפִתּוֹת הַלֶּחֶם	30
וְחֻקְפֹּת שְׂפִירָתוֹ. וְנִמְצָא אֲרָכּוּ מֵאֲמָתוֹל רַחֲבִי	וְחֻקְפֹּת שְׂפִירָתוֹ. וְנִמְצָא אֲרָכּוּ מֵאֲמָתוֹל רַחֲבִי	31

22 של שלחן - ורחבו מחזיק חצי אורך השלחן.
 23 ובשהיה סדר האורח אצלו, נמצא שלחן כולו
 24 מלא. ואירבו שנים עשר - רבי אביר לעצמיה,
 25 דאמר: כל האמות היו בבינתיה, והלחם עשרה,
 26 דבחה לא פליג. ומפחיים ריוח באמצע - בין
 27 שתי הסדרים. ורחוב הלחם אינו אלא חמשה,
 28 ורחוב האורח ארבעה. ורחוב האורח ארבעה
 29 ורחוב האורח ארבעה. ורחוב האורח ארבעה
 30 ורחוב האורח ארבעה. ורחוב האורח ארבעה
 31 ורחוב האורח ארבעה. ורחוב האורח ארבעה
 32 ורחוב האורח ארבעה. ורחוב האורח ארבעה
 33 ורחוב האורח ארבעה. ורחוב האורח ארבעה
 34 ורחוב האורח ארבעה. ורחוב האורח ארבעה
 35 ורחוב האורח ארבעה. ורחוב האורח ארבעה
 36 ורחוב האורח ארבעה. ורחוב האורח ארבעה
 37 ורחוב האורח ארבעה. ורחוב האורח ארבעה
 38 ורחוב האורח ארבעה. ורחוב האורח ארבעה

37 וְשֵׁנִי הַסֹּדְרִים מִחוּדָקִים עֲשֵׂהָ טַפְחִים כְּאֹרֶךְ
 38 לְסֹדֶר - פֶּשֶׁט רוּחַ טַפְחִים, וְהֵם רִיחַ בֵּין
 39 שְׂדֵה הַלְשָׁן - שְׂתֹדָה לָהּ מִנִּשְׁבֵּה בָהֶם, שְׂאֵל
 40 יִתְעַשֶּׂה. אָבָּא שְׂאֵל אוֹמֵר שֶׁ - בְּאוֹתוֹ,
 41 רִיחַ שְׂבִין סֹדֶר לְסֹדֶר, בּו נִתְּנִין בּוֹזִיכִים. עַל
 42 הַמַּעֲרֵכָה - "עַל" מִמֶּשׁ. וְעֵלְיוּ מִטָּה - הָיָה
 43 אוֹתוֹ "עַל" בְּסִמּוּן. הַמַּפְזִיצִילִים - לְתֵת רֹאשִׁי
 44 הַקְּנִים בְּאוֹתוֹן פִּיצוּלִין, וְהִרְבֵּה פִּיצוּלִין יֵשׁ בָּהֶן
 45 לְמַעַן הַקְּנִים. עֲשִׂירִים וּשְׁמוֹנֶה קְנִים - בְּגִמְרָא
 46 מִפְּרֶשׁ כְּמוֹה קְנִים לְלֶחֶם. לֹא סִדּוּר הַקְּנִים -
 47 בְּמַעֲרֵכַת הַחֲדָשָׁה, וְלֹא נִטְּלָתָן מֵעַל הַיִּשְׁנָה
 48 דּוּחָה שְׂבֵת. שׁוּמָנִין - מִבֵּין כָּל לֶחֶם וְלֶחֶם,
 49 מִנְּחִין לְאֹרֶכּוֹ שֶׁל שֵׁלֶחַן. וְלִמְדָר מִסֹּדֶר הַלֶּחֶם,
 50 וְלִמְרָאֵי שְׂבֵת נִתּוֹן הַקְּנִים בֵּין כָּל לֶחֶם וְלֶחֶם,
 51 כְּמִשְׁפָּט. כָּל הַכְּלִים - כְּגוֹן שׁוֹלְחָנוֹת, אוֹרֵכִין
 52 לְאֹרֶכּוֹ שֶׁל בֵּית, מִמּוֹדוֹ לְמַעֲרֵב. גִּמְרָא זֹ
 53 מֵנִין - שֶׁהַמִּנְחוֹת טַעֲמוֹת כְּלִי מֵה חֲמַטָּה
 54 וְאֵשׁ מַעֲנִין כְּלִי - דְּבָתִּיב "אֲשֶׁר יִשְׁלַח", וְאֵין
 55 בִּישׁוּל בְּלֹא כְּלִי. וּבִפְנֵים מִשְׁתַּעֵי קִרְא. דְּבָתִּיב
 56 (יְחִזְקֵאל מו') "לִבְלֹתִי הֲרֹצֵא אֶל הַחַיִּצְנוֹת"
 57

החשבון קצר פשוט – שני ספרים מתחזקו לכל
 59 לוח, והם שני חלות זה על גב זה – נמצא שלחן מקדש בר, ובפאק מינה, דאי יחיד
 60 קנים – שבין כל לוח ולוח, ואיבא טפזי משקע לאו – פגימות עושה בלחם, בעת
 61 – כלומר, מכדי קנים מאי טעמא היו בין כל לחם? משום **עֵינְיוּשִׁי** – שיהא אורר
 62 **פורח**, – שלא יהא משוקע כל כך, ו**הוא יבא** בויבין – קשיא לז: אמאי פריך חבי,

מנחות. פרק אחד עשר – שתי הלחם דף צו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)"
תוספות

לא היה שם סניפין — תימנה: לרבי יוסי, מה מן "קשותיו" דקרא? דלמן (צ.א.) אמרין:
"קשותיו" — אלו הסניפין, "ומנקיותיו" — אלו הקנים. ורש"י פירש בפירוש חומש:
שחלקו בן חכמי ישראל, ואית דאמרי איפכא. ואונקלוס שתרנם "ומנקיותיו" — מבילתיה,
כמאן דאמר: מנקיות אלו סניפין. ולא מצינו מחלוקת זה בתלמוד שלנו. ומבילתיה
נמי יש ליישב אקנים נמי, שגם הם היו סניפין
אל הלחם. ועוד: דאי אסניפין, הא כתיב (שמות
כה) "ומנקיותיו אשר יוסף בהן" — שמשכבין בהן
את הלחם שעל הלחם, מסכבין הקנים בין לחם
לחבתה. והא דכתיב (במדבר ד) "את קשות
הנסף" — הכי קאמר: סניפין של קנים המסכבין
את הלחם, וכדפרשית לעיל שהסניפין מעמידין
את הקנים. **מסגרתו** [ושל שלחן] מעמדת את
הלחם — משמע שאין צריכה המעדה אלא
חלה התחתונה. ולעיל פירשנו (צ.ב.) **לדברי**
האומר מסגרתו למטה היתה — ברגלים, אבל
הדף העליון חלק היה משני צדדין, ואין לו
בית קיבול. טבלא המתהפכת שיכולין להשתמש
בצד זה כמו בצד זה, שחלקה היא משני
צדדין — טמאה כשולחן של מקדש, שזיה
מקבל טומאה, כדמפרש לקמן. ואין טבלא זו
כשאר פשוטי כלי עץ, משום דרחבה היא
בית קיבולה. ולדברי האומר: למעלה היתה,
האי דמקבל טומאה — משום דאית לה בית
קיבול, ואינה מתהפכת, וטבלא המתהפכת היעבי
לך. כן פירש בקונטרס. והאי דלא משבח
בפרק "אלו מומין" (לחא) טומאה
מדאורייתא ואין לו תוך בכלי שטף אלא בהך
דחזו למדרסות, דלא איתקש לשק — היינו
כמאן דאמר: מסגרתו למעלה היתה, דטבלא
המתהפכת יעבי לך. אי נמי: טבלא המתהפכת
— ביש לה תוך חשיבא, מחמת שהיא רחבה,
ולא מקריא אין לו תוך. כן פירש בקונטרס.
והא דאמר בפרק "המורב את הבית" (בבא
בבא טו.א) גבי של נחתומין, דפשוטי כלי עץ
מדרבנן — היינו כמאן דאמר: מסגרתו למעלה
היתה, מדרבנן טמאה ומדאורייתא יעבי.
ולכל הפחות אפילו תמצו לומר דמדאורייתא
טהרה, מדרבנן מיהא טמאה, ומיקל שם רבי
אליעזר, משום דשמן מדאורייתא טהור. אי

והאיפא מסגרתו! — **כמאן דאמר מסגרתו למטה**
היתה. ולמאן דאמר מסגרתו למעלה היתה — **פרקדני**
היה מפרקדא, ולחם בגויה דשלחן הוה יתיב. בדתניא,
רבי יוסי אומר: לא היה שם סניפין, אלא מסגרתו של
שלחן מעמדת את הלחם. אומר לו: מסגרתו למטה
היתה. אומר רבי יוחנן: לדברי האומר מסגרתו למטה
היתה, טבלא המתהפכת — טמאה. לדברי האומר
מסגרתו למעלה היתה, טבלא המתהפכת — תייעבי
לך. — **מפלל דשלחן, בר קבול טומאה הוא? כלי**
עץ העשוי לנחת הוא, וכל כלי עץ העשוי לנחת
אין מקבל טומאה, מאי טעמא? דומיא דשק בעינן,
מה שק מוטלטל מלא וריקן, אף כל מוטלטל מלא
וריקן! — שלחן נמי מוטלטל מלא וריקן. בדריש לקיש,
דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב "על השלחן הטהור"
"טהור" — מפלל דאיפא טמא. אלא, מלמד שמוגביהן
אותו לעולי גלים ומראין בו לחם, ואמרים להם:
ראו חיבתכם לפני המקום. בדרבי רבי יהושע בן
לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: גם גדול נעשה בלחם
הפנים, סילוקו כסידורו, שנאמר "לשום לחם חם
ביום הללחו". — ותיפוק לי משום ציפוי מן לא
תנן: השלחן והדולבקי שנפחתו או שחיפן בשיש,
ושיר בהן מקום הנחת פוסות — מלאין. רבי יהודה
אומר: מקום הנחת התיבות. שיר — אין, לא שיר —
לא! וכי תימא: כאן — בציפוי עומד, כאן — בציפוי
שאינו עומד, והא בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן:
בציפוי עומד או בציפוי שאינו עומד? בשיחיה את
לבובין

והאיכא מסגרתו — דגובה טפה, דכי מסדר לחם עלה, הוי ששה עשר טפחים. לפמה
היתה — ארבעה דפין רחבין טפח קבועים על צידיהן ולא על רחבן, כגובה ארבעת
רגליו של שלחן, לארבע רוחות. והיה השלחן העליון מונח על אותו דפין ענין כסוי,
כשרוצה — נטולו משם, שלא היה קבוע עליהם. **פרקדני פפרקדא** — כעין פרקדן,
שלא היתה זקופה בשוה, אלא משופעת ונטוה
כלפי חוץ, ואין הלחם סדור עליה. **בדתניא**
דאיכא למאן דאמר דמסגרתו למטה היתה,
קבוע ברגלים. אבל העליון היה חלוק משני
צידי, ואין לו בית קיבול. **טבלא המתהפכת** —
שיכולים להשתמש בצד זה כמו בצד זה, שחלקה
היא משני צדדיה. **טמאה** — כשלחן של מקדש
שזיה מקבל טומאה, כדמפרש לקמן. ואין טבלא
[ו]ו כשאר פשוטי [וכלו] עץ, דרחבה היא בית
קיבולה. כל פשוטי כלי עץ רחאין למדרס
מקבלין טומאה, כדמפרש בהדיא בבבורות בפרק
"על אלו מומין" (לחא). דפרכין התם: וכלי
שטף, דלית ליה תוך מדאורייתא מי הוי בר
קבולי טומאה? והא דומיא דשק בעינן? ומשנינן:
בהך דחזו למדרסות. **לדברי האומר** הפעלה
היתה — האי דמקבל טומאה — משום דאית לה
בית קיבול ואינה מתהפכת, טבלא המתהפכת
תיעבי לך. **טהור טבלא שהוא טמא** — והא עשוי
לנחת, שאין מוגביהן אותו, ואינו דומיא דשק.
ביום הללחו — הוי חם. ותיפוק לי — דאפילו
אין מוגביהן אותו מקבל טומאה. **משום ציפוי**
— דהוי מחבת, ולא איתקש לשק, אפילו עשוי
לנחת מקבל טומאה. **מי לא תנן** — דאוליין בחר
ציפוי. **הדולבקי** — פלדשטריי של עור, ואוכלין
עליה. **בשיש** — דהוה ליה ציפוי של אבנים,
וכלי אבנים לא מקבלין טומאה. **שיר אין** —
דכין דאשיתיר ביה כולי האי, דחזו למלאכתן
ראשונה — מקבל טומאה. **לא שיר לא** — אלמא
אוליין בחר ציפוי. **וכי תימא** — הא דאוליין
בחר ציפוי — בציפוי עומד, קבוע במסמרות,
ושלחן של קדש — לאו עומד הוא. **והא בעא**
מיניה ב' — הא דשלחן והדולבקי דאוליין בחר
ציפוי: בציפוי עומד, או אפילו שאינו עומד?

לבובין

נמי: הדאי שנייא — דלא כרבי יוחנן, ובנסקא לא קאי. אי נמי: הא דמביעי לן הכא בטבלא המתהפכת — היינו משום דטבלא משמשת את האדם ומשמשת משמשי
אדם, כדתניא בתורת כהנים בפרשה "ויחי ביום השמיני: וכלי עץ" — יכול אף הסולם והקולב והאנחות והמנורה? תלמוד לומר "מכל כלי עץ". יכול שאני מוציא את
השולחן ואת הטבלא והדולבקי? תלמוד לומר "כל כלי" — ריבה. ומה ראת לרבות אלו ולהוציא את אלו, אחר שריבה הכתוב ומיעט? תלמוד לומר "שק" — מה שק מיוחד,
שמשמש אדם ומשמשת תשמישי אדם, אף אני ארבה את השולחן ואת הטבלא והדולבקי — שמשמש אדם ואת משמשי אדם, ומוציא אני את הסולם — שמשמש אדם
ואינו משמש את משמשי אדם. הקולב והאנחות והמנורה — שמשמש את משמשי אדם ואינו משמש אדם. ועל כרחך, בשאין ראויין למדרס מיירי — מרלא נקט מטה כסא
ופסל, הוה ליה לרבינוהו נמי ממשכב. ובשאין להם בית קיבול — מרלא קאמר "מה שק מיטלטל מלא וריקן". ומביעני לן הכא אי דרשא גמורה היא לו, או אסמכתא
בעלמא. דעל כרחין אפילו למאן דאמר מסגרתו למטה, אף על פי שכל הדרשות צריכות להיות דתורת כהנים לרובי משמשי אדם ומשמשת משמשי אדם, ויהושלחן
הטהור איצטרך למד שמגביהן אותו לעולי גלים — מכל מקום לענין טבלא, לאו דרשא גמורה היא. דטבלא המתהפכת נפקא לן מ"שולחן הטהור". והשתא, של נחתומין,
דפשיטא לן דהויא דרבנן — אינה משמשת אדם ומשמשת אדם. והא דמשמע בכל דוכתא דפשוטי כלי עץ אפילו טומאה דרבנן אין בהן, כדמשמע בריש חולין (ג.א). דקאמר:
טמא במוקדשין שברק קרומית של קנה וחסות בה. ועל כרחך, בשעשאה כלי, ועדלה טענה כלי. ובפרק "בכל מעריבין" (עירובין לא.א), דקאמר: דשקיל לה בפשוטי כלי עץ.
ובפרק "כל הכלים (שבת קנ"ג). גבי קנה של זיתים, דפרך בגמרא: פשוטי כלי עץ הוא ובפרק קמא דשבת (טו.א): כלי עץ, כלי זכוכית — פשוטין טהורין אפילו מדרבנן,
דומיא דכלי זכוכית וסיכה בחיצין זכרים — כשרה, בפרק קמא דסוכה (יב.ב). ואי מקבלי טומאה אפילו מדרבנן — הווי פסילי לסיכור, דאמר מר: אפילו מטלניות שאין
בהן שלש ואינני פשתן — פסולי, אף על גב דלא הווי מקבלי טומאה. כל הני לא דמו לשל נחתומין, דחשיב רחבה בבית קיבול. בדפריש בקונטרס הכא, דמחא טעמא
טמאה בטבלא המתהפכת מדאורייתא למאן דאמר: מסגרתו למטה. ואי הוה מצי למימר דשל נחתומין הוי כטבלא דמשמשת אדם ומשמשת אדם, כל שכן דנחתא טפי, דלא
דמי לכל הני דטהורין אפילו מדרבנן. ורבינו שמואל פירש שם: דהויא מסקא לא קיימא. ורבינו תם פירש: דהיינו טעמא דטבלא המתהפכת — לפי שיש לה בית קיבול
למטה כמו שולחן, למאן דאמר מסגרתו למטה, ועדיף טפי משאר פשוטי כלי עץ שאין להם בית קיבול כלל. ואי אפשר להיות כן. דלפירושו, למאן דאמר מסגרתו למטה
היתה — המסגרת קבועה בשולחן, ובפרק קמא דסוכה (ה.א) מוכח דברגלים היתה המסגרת. ולא בשולחן. דפרך: ונילף מר, דאמר מר: זו כל שהוא? ומשני: דנין כלי מבלי,
ואין דנין כלי מהכשר כלי. ופרך: מסגרת נמי הכשר כלי הוא ומשני: מסגרתו למטה היתה. **כלי** עץ העשוי לנחת הוא — דמה מוטלטל אותו בסילוק מסעות — אין זה
שלטול, כיון דמוקמו ברי. **סילוקו** כסידורו — היינו למאן דאמר: אפיתו דוחה שבת, דתנור מקדש. דלמאן דאמר: אין אפיתו דחיה שבת — לא היה חם בשעת סידור.
כאן בציפוי שאינו עומד — היה מצי לאקשוי משלחן דמשה, דציפוי דעמוד הוא. אי נמי: (לא היה) מחובר בעץ אלא כעין מעשה אורן, דאמר בפרק חרבי דברכות (נו):
שלש ארונות עשה בצלאל, אחד של עץ ושנים של זהב. ועוד יש לפרש: ד"עמוד" קרי — כשהציפוי עב חזק, וראוי להשתמש עליו בפני עצמו, אפילו כי שקלת ליה לעץ.
כלי

מנחות דף צו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רלא

טומאה, ואימתי בדריש לקיש, דאמר ריש לקיש, מאי דתיב ויקרא
כר ה' על השלחן הזה, הרי מתוך שנאמר שהשולחן ידא מהור,
מכלל דאיכא טמא – משמע שיש מציאות שהשולחן ידא טמא,
ומדוע, הרי הוא כלי עץ העשוי לנחה, אלף מקרא זה מלמד שאכן
השולחן מיטלטל, בשפנתיהו אותו ברגל לעולי רגלים, ומכאן בו
לחם ואומרים להם, ראו חיבתכם לפני המקום, ומה היא החיבה
שראו בלחם הפנים, בדברי רבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן
לוי גם גרול נעשה בלחם הפנים, שחומו של הלחם בשעת סילוקו
לאחר שעמד על השולחן שבו שם, היה מחומו בשעת סידורו
– שסידורו חם מהתנור, שנאמר (שמואל א' כ"ו) 'לשום לחם חם
ביום הלוקח' ודרשו את המקרא 'חם ביום הלוקח' שביום הלוקח
(ו-סילוקו) היה עדיין חם.
מדוע השולחן לא קיבל טומאה מחמת ציפוי. מקשה הגמרא:
כיצד לומר ריש לקיש מהנאמר 'השלחן הזה' שברגלים הגביהו
את השולחן ולפיכך הוא מקבל טומאה, ותיפוק לי' – הלא אף אם
השולחן לא הוגבה ברגלים הוא מקבל טומאה משום ציפוי של
זהב שצופה בו, שמשום שכולו היה מצופה במתכת בטל העץ
למתכת ונחשב כמי שעשוי כולו ממתכת, וכלי מתכות מקבלים
טומאה אפילו עשויים לנחת.
הגמרא מביאה משנה ששנינו שהולכים אחרי הציפוי: מי לא תנן
– האם לא שנינו שהציפוי מבטל את המצופה, ששנינו במשנה
(כלים פ"ב מ"א), השלחן והדולבקי [כעין שולחן העשוי מעור]
הטמאים, שנפחתו – שנוקב הדף שלהם, דדיינו מקום הנחת
האוכלים, או שחיפן [ציפון] בשיש שאינו מקבל טומאה, ושייר
בין מקום שלא ניקב או מקום מגולה כדי מקום הנחת כוסות,
טמאין, ולא עלו מטומאתן בפחיתיה זו וביציפיה זה, משום שמקום
קטן זה שעדיין ראוי לתשמיש נחשב כעיקר השולחן. רבי יהודה
חולק ואומר, שהשולחן אינו נטהר על ידי הציפוי רק בשייר לבד
ממקום הנחת כוסות גם מקום הנחת תיבות בשר ודגים, אבל
בשייר מקום הנחת כוסות לבד השולחן נטהר.
מדייקת הגמרא: אם הוא שייר כדי שיעור לא מצופה ולתנא קמא
שיעור הנחת כוסות, לרבי יהודה שיעור הנחת כוסות וחתיכות
אין – השולחן נותר בטומאתו, אולם אם ציפיה ולא שייר כדי
שיעור, השולחן לא נותר בטומאתו, אלא נחשב כמי שכולו עשוי
מיש ואינו מקבל טומאה. הרי שהולכים אחר הציפוי.
הגמרא מבארת מדוע לא ניתן לתרץ שהשולחן לא בטל לציפוי
משום שציפוי אינו עומד: וכי תימא – ואם תרצה לתרץ, כאן
ששנינו שהולכים אחר הציפוי לטהר כלי טמא, זה דווקא בציפוי
עומד – מחובר לשולחן במסמרות, שקביעות הציפוי מבטלו לעץ.
אבל כאן – השולחן שבמקדש, היה מצופה בציפוי שאינו עומד,
ואכן לולא שהוגבה ברגלים לא היה מקבל טומאה מחמת ציפוי.
והא כעא מיניה [והרי שאל] ריש לקיש מרבי יוחנן, האם המשנה
בכלים [ושולחן ודולבקי בטלים לציפויים] נשנתה רק בציפוי
עומד, או אפילו בציפוי שאינו עומד, ועוד שאלו, האם העץ בטל
לציפוי רק בשחיפה [ציפה] אף את

כיצד המסגרת לא הגביהה למערכה. מקשה הגמרא: והאיכא
מסגרתו, כלומר, הרי מסגרת השולחן הגבוהה טפח שחבורה אל
דף השולחן מלמעלה, הגביהה את המערכת שישבה על גביה
לששה עשר טפחים ושהרי לא נותר ללחם די מקום על דף
השולחן, וישב על גב המסגרת, ומדוע אמר רבי יוחנן שהשולחן
קידש רק עד חמשה עשר טפחים.
מתרצת הגמרא: רבי יוחנן סבר כמאן דאמר מסגרתו למטה היתה,
דהיינו שהיתה המסגרת מחוברת לשולחן תחת הדף וברגליו של
השולחן, והלחם ישב על דף השולחן ממש.
ואף למאן דאמר מסגרתו למעלה היתה, אין קשה ושהמסגרת
הגביהה את המערכת מחמשה עשר טפחים, משום שהמסגרת
פריקדי הוה מפריקא – מוטה היתה כלפי חוץ ולא היתה זקופה,
ולפיכך הלחם פגיה דשלחן תהו ותיב – על דף השולחן עצמו היה
נתון וולא על המסגרת.
הגמרא מביאה ברייתא שמצינו בה דעה הסוברת שמסגרתו
למטה היתה: ברייתא בברייתא שיש דעה הסוברת שמסגרתו
למטה היתה, רבי יוסי אומר, לא היה שם [בשולחן] פניפין כדי
לסמוך את דפני הלחם התחתון שלא ישברו מכובד הלחמים
העליונים, אלף מסגרתו של שלחן הגבוהה טפח בצידי השולחן
היא מעמדת את הלחם. אמרו לו לרבי יוסי מסגרתו למטה היתה,
ולא סמכה את הלחם, והוזקקו לסניפין.
רבי יוחנן תולה את דין קבלת טומאה של טבלא המתהפכת,
במחלוקת הדין היתה המסגרת: אמר רבי יוחנן, לדברי האומר
מסגרתו של שולחן למטה היתה, ודף השולחן היה חלק משני
צדדיו, ולא חובר לרגלי השולחן אלא הונח עליהם, אם כן טבלא
המתהפכת – טבלת עץ החלקה משני צדדיה וראויה לשימוש בשני
צדיה בשוה, על אף שאין לה בית קיבול היא טמאה – נחשבת כלי
ומקבלת טומאה, משום שלמדים מדף השולחן שאף הוא נראה
כטבלא המתהפכת ומקבל טומאה. ולדברי האומר מסגרתו למעלה
על דף השולחן היתה, ולפיכך לדף השולחן היה כמין בית קיבול
בתוך המסגרת, אם כן טבלא המתהפכת תיבקי לה – תסתפק, האם
רוחבה נחשב לה כבית קיבול ומקבלת טומאה, או שנחשבת
כפשוטי כלי עץ [כלי עץ שאין להם בית קיבול] שאינם מקבלים
טומאה. ולא ניתן ללמוד מהשולחן, שהרי היה לו בית קיבול.
מפני מה השולחן שבמקדש מקבל טומאה. מקשה הגמרא: מכלל
– מתוך דברי רבי יוחנן שאמר שאם טבלא מתהפכת דומה
לשולחן היא נטמאת כמותו, משמע דשלחן פרי קבולי טומאה –
מקבל טומאה הוא, ויש להקשות, מדוע נטמא, הרי השולחן כלי
עץ העשוי לנחת הוא – לנוח במקומו ולא להיטלטל, וכל כלי עץ
העשוי לנחת אין מקבל טומאה, מאי טעמא, כלומר מהדין למדים
שכלי עץ שאינו עשוי לנחת לא נטמא. מבארת הגמרא: דומיא
דשק בעינן – דומים לשק צריכים להיות הנטמאים ושהקשו
במקרא (ויקרא י"א לב) 'מכל כלי עץ או נגד או עור או שק', מה שק
מטלטל כשהוא מלא וכשהוא ריקן, אף כל כלי עץ שמטלטל מלא
וריקן מקבל טומאה, וכלי עץ העשוי לנחת אינו מיטלטל בשק.
מתרצת הגמרא: שלחן נמי מטלטל מלא וריקן, ועל כן הוא מקבל

אגרות קודש

בי"ה, ט"ז כסלו, תשכ"ב

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה למכתב מיי"א כסלו.

נעם לי לראות בו הטבת מצב רוחה ותוספת בטחונו בהשי"ת המשגיח על כל אחד ואחת
בהשגחה פרטית ויהי רצון שיהי בזה באופן דמוסיף והולך, שהרי זהו מתפקידו של האדם ללכת מחיל

המשך בעמוד הבא

הקנים שִׁמְשִׁקְבִין בָּהֶן אֶת הַלֶּחֶם מַעֲלִיו, לַחֲפִיד בֵּין הַחֲלוֹת.
הַגְמָרָא מִקְשָׁה שִׁמְשִׁמְשִׁנֵּנוּ מִשְׁמַע שֶׁאֵין מִקּוֹר בְּתוֹרָה לְנִתְיָנָה
הַקְנִים: מוֹחִיב [–מִקְשָׁה] רָבָא, שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנֵתֵינוּ [לַעֲלֹא צו], לֹא יִסְדֹּר
הַקְנִים בֵּין הַחֲלוֹת בְּשַׁעַת נִתְיָנָה עַל הַשּׁוֹלְחָן וְלֹא נִמְלָתָהּ בַּעַת
הַסֵּרֶת הַחֲלוֹת דְּחוֹת אֶת הַשֶּׁבֶת, וּלְפִיכָךְ מִסִּירִים אֶת הַקְנִים קֹדָם
שֶׁבֶת וְחוֹרוֹרִים וְנֹתְנִים אוֹתָם בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת, וְאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ – וְאִם
תַּעֲלֶה בְּדַתְךָ שְׁחוּבָה נִתְיָנָה הַקְנִים בֵּין לַחֵם לְלֶחֶם מִדְּאוּרֵייתָא,
אֲמַאי [–מִדְּרֹעַ] אֵין סִדּוּר וְנִסְתִּילָהּ דְּחוֹת אֶת הַשֶּׁבֶת, וְהִלָּא נִצְטוּנֵינוּ
עַל סִדּוּר לַחֵם הַפְּנִים בְּשֶׁבֶת, וְאִף הִנַּחַת הַקְנִים בְּכָלֵל.
רַבָּא חֹזֵר וְדוֹחָה אֶת קוּשִׁיתָא: הֲדָר אֲמַר רָבָא – חֹזֵר רַבָּא וְאָמַר,
לֹא מִיִּלְתָּא הוּא דְּאֲמַרִּי – לֹא נִכְוֹנִים הַדְּבָרִים שֶׁאִמְרַתִּי, שְׁלַעוֹלָם
סִדּוּר הַקְנִים מִדְּאוּרֵייתָא וְאִף עַל פִּי כֵּן אֵינֶם דּוֹחִים שֶׁבֶת, דְּהִנֵּן
[לַעֲלֹא צו] בָּלָל אֲמַר רַבִּי עֲקִיבָא כָּל מִלְּאכָה שֶׁאֲפָשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹתָהּ
מִעֲרֵב שֶׁבֶת אֵינוּ דוֹחָה אֶת הַשֶּׁבֶת, וְלִכֵּן הֵנִי נָמִי – גַּם סִדּוּר הַקְנִים
וְנִסְתִּילָתָם אֲפָשָׁר דְּלֹא דָחִי שֶׁבֶת עֲלֵיהֶּן – שְׂמָא אֵין הַשֶּׁבֶת נִדְחָת
מִחֲמַתָּה אִף שֶׁדִּין סִדּוּרֵם מִדְּאוּרֵייתָא, שֶׁכֵּן מִצְוָה מֵאִי – מִזֶּה טַעַם
צִוְּתָהּ הַתּוֹרָה לַתֵּת קְנִים, עַל מִנֵּת דְּלֹא לַעֲפֹשׁ לָחֶם – שֶׁלֹּא יִתְעַפֵּשׂ
הַלֶּחֶם בַּעֲמִדוֹ בְּצִפּוֹתָא, כְּגַי הָאִי שִׁיעוּרָא לֹא מִעֲפֹשׁ – בְּשִׁיעוּר
הַזֶּמֶן הַקָּצֵר שִׁמַּעַת נִסְתִּיל הַקְנִים בַּעֲרֵב שֶׁבֶת עַד סִילּוֹק הַלֶּחֶם
בְּשֶׁבֶת וּמַעַת סִדּוּר הַלֶּחֶם בְּשֶׁבֶת עַד מוֹצָאֵי שֶׁבֶת, לֹא יִתְעַפֵּשׂ.
הַגְמָרָא מְבִיאָה רֵאשִׁיָּה מִדְּאוּרֵייתָא שֶׁרָק בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת סִדּוּרוֹ הַקְנִים
תַּחַת הַלֶּחֶם הַחֲדָשׁ: בְּרִיתָא, כִּיצַד הִיא מַעֲשֶׂה נִסְתִּיל הַקְנִים
וְסִדּוּרָם, הִכְהֵן הִיא נִכְנָם מִעֲרֵב שֶׁבֶת וְשִׁמְשִׁן לְקִנֵּים מִבֵּין הַחֲלוֹת
וּמִיָּתֵן עַל הַרְצָפָה לְכִיוֹן אֲרָבֹא שֶׁל שׁוֹלְחָן, וּבְמוֹצָאֵי שֶׁבֶת חֹזֵר
וְנִכְנָם לְסִדְרָם בֵּין חֲלוֹת הַלֶּחֶם הַחֲדָשׁ, וְכֵן הִיא עוֹשֶׂה, מְנַבִּית אֶת
רֵאשִׁיָּה שֶׁל הַחֲלָה שֶׁעַל גְּבִי הַתַּחְתּוֹנָה וּמִכְנִים קִנָּה תַּחְתִּיהָ – וּמִכְנִים
שְׁלֹשָׁה קִנִּים בֵּינָה לְבֵין הַחֲלָה הַתַּחְתּוֹנָה, וְחוֹזֵר וּמְנַבִּית אֶת רֵאשִׁיָּה
שֶׁל הַחֲלָה הַשְּׁלִישִׁית וּמִכְנִים קִנָּה [–שְׁלֹשָׁה קִנִּים] תַּחְתִּיהָ, וְכֵן
בְּשֶׁאֵר הַחֲלוֹת, הַבְּרִייתָא כּוֹתֶבֶת כְּמָה קִנִּים נִתְּנוּ תַּחַת הַחֲלוֹת,
וְתַחַת אֵיזֶה חֲלוֹת, אֲרָבָעָה הַחֲלוֹת הָאֲמֻצְעִיִּים שֶׁבֵּין שֶׁשֶׁת חֲלוֹת
הַמַּעֲרֵכָה צְרִיכּוֹת כָּל אַחַת שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה קִנִּים תַּחְתֶּיהָ, אֲבָל
הַעֲלִינָה אֵינָה צְרִיכָה אֲלֵא שְׁנֵים לְפִי שְׁאֵין עֲלֶיהָ מִשְׁאֵי שִׁיכִידִנָּה
עַל הַקְנִים, וְהַתַּחְתּוֹנָה אֵינָה צְרִיכָה קִנִּים תַּחְתֶּיהָ כָּל עֵינָךְ, לְפִי
שְׁמוֹנֶת עַל מִהְרֹו שֶׁל שׁוֹלְחָן שֶׁקִּירֵר הוּא וְאֵין חֲשֵׁשׁ שֶׁתַּתְּעַפֵּשׂ,
וּלְפִיכָךְ אֵינָה טַעוֹנָה קִנִּים.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מִשְׁנָה בַּעֲנִין גּוֹדֵל הָאֲמוּת שֶׁהִיוּ בְּמִקְדָּשׁ: תֵּנִן הָתָם
– שְׁנֵינוּ שֶׁם בְּמִשְׁנָה [כָּלִים פִּי"ו מ"ה] עַל מִדַּת הָאֲמָה שֶׁבְּמִקְדָּשׁ, רַבִּי
מֵאִיר אֲמַר, כָּל הָאֲמוּת שֶׁהִיוּ בְּמִקְדָּשׁ הִיוּ בִּינֻזִּיִּיִּת – שֶׁל שֶׁשֶׁ
טַפְחִים, חוּץ מִן הָאֲמוּת הָאֲמוּרוֹת בְּמוֹצָא הַהֶבֶל וְכֵן הִתְקַן וְהִסּוּבָב
וְהִסּוּדֵם שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, שֶׁהֵן שֶׁל חֲמִשָּׁה, רַבִּי יְהוֹדָה אֲמַר, כָּל
אֲמוּת בִּנְיָן שֶׁבְּמִקְדָּשׁ הִיתָה שֶׁל שֶׁשֶׁה טַפְחִים, וְיִשְׁלַל כָּל הַכְּלִים שֶׁל
חֲמִשָּׁה, וְלֹא רַק שֶׁל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב. רַבִּי יוֹחָנָן מִפְּרָשׁ אֶת מִקּוֹר
דְּבִרְיָהֶם: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְשִׁנְיָהֶם – רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה מִקְרָא
אֲחָד דִּרְשׁוּ בְּשֵׁנֵי אֲוִפִּים, וּמִמֵּנוּ לְמַדּוּ זֹאת, כְּתוּב בַּפְּסוּק עַל צוֹרֵת
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי [יְחֻזְקָל מִג' א',] 'וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֲמוּת אֲמָה
אֲמָה וְטַפָּחָה – לְכַשְׁתְּמִדּוֹד אֶת הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן בְּאֲמָה בִּינֻזִּיִּיִּת,
וְתוֹשׁוּב וְתַמְדְּדֵהוּ בְּאֲמוּת שִׁמְדָּדוֹ אוֹתוֹ בְּפוּעֵל, תִּמְצָא שֶׁאֲמָה
בִּינֻזִּיִּיִּת מִחוּזְקָה אֲמָה וְטַפָּחָה שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁאֲמָתוֹ בַּת חֲמִשָּׁה טַפְחִים,

הַלְכָּבוֹזִין – מִסְגֶּרֶת הַשּׁוֹלְחָן, שֶׁבְּכָךְ הֵעֵץ מִצּוּפָה לְגַמְרִי, אוֹ אֲפִילוּ
בְּשֶׁלֹּא חִיפָה אֶת הַלְכָּבוֹזִין, וְאֲמַר לִי רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ, לֹא שָׁנָא
– אֵין זֶה מִשְׁנָה אִם צִפּוּהוּ בְּצִפּוֹי עוֹמֵד, וְלֹא שָׁנָא אִם צִפּוּהוּ בְּצִפּוֹי
שְׁאֵינוֹ עוֹמֵד, לֹא שָׁנָא אִם חִיפָה אֶת הַלְכָּבוֹזִין, וְלֹא שָׁנָא לֹא חִיפָה
אֶת הַלְכָּבוֹזִין, בְּכָל הָאֲוִפִּים הֵעֵץ בָּטֵל לְצִפּוֹי, וְאִם כֵּן לֹא נִיתָן
לְהַעֲמִיד אֶת הַמִּשְׁנָה בְּכָלִים רַק בְּצִפּוֹי עוֹמֵד.
מִדְּרֹעַ לֹא נִיתָן לְפָרֵשׁ שֶׁהַשּׁוֹלְחָן לֹא בָטֵל לְצִפּוֹי מִשּׁוּם שֶׁעָצוּ
חֲשׁוֹב: וְכִי יִתְקַא שֶׁהָעֵץ שִׁפְיָם שִׁמָּה עָשׂוּ אֶת הַשּׁוֹלְחָן חֲשִׁיבִי –
הֵינֶם מִין עֵץ חֲשׁוֹב וּלְפִיכָךְ לֹא כְּמָלִי לְצִפּוֹי, וְהַמִּשְׁנָה בְּכָלִים
נִשְׁתָּה בְּשֶׁאֵר מִינֵי עֵצִים שִׁמָּשׁוּם שֶׁאֵינֶם חֲשׁוּבִים צִפּוֹיִים מִבְּטָלָם,
הִנֵּחָה – תִּירוֹן זֶה יִהְיֶה מוֹבֵן לְשִׁטַּת רִישׁ לְקִישׁ, דְּאֲמַר לֹא שָׁנָא
בְּמִשְׁנָה בְּכָלִים שֶׁהֵעֵץ בָּטֵל לְצִפּוֹי אֲלֵא בְּכָלִי אֲכִסְלָנוֹס [–מִין עֵץ]
הַפָּאִים מִמְּדִינַת הַיָּם, שֶׁעִיצָם אֵינוֹ יָקָר וּלְפִיכָךְ הוּא בָטֵל לְצִפּוֹי,
אֲבָל כָּלִי מִסְּמָם – כָּלִים הַעֲשׂוּיִים מִעֵץ מִסְּמָם, שֶׁדְּמִיו יָקָרִים, חֲשִׁיבִי
– חֲשׁוּבִים הֵם וּלְפִיכָךְ לֹא כְּמָלִי, שְׁפִיר – מוֹבֵן הֵיטֵב תִּירוֹן זֶה, שֶׁאִף
עֵצִי שִׁטִּים יָקָרִים הֵם וּלְפִיכָךְ אֵינֶם בָּטֵלִים לְצִפּוֹי זֶהָ, אֲלֵא לְרַבִּי
יוֹחָנָן דְּאֲמַר שְׁכָלִי מִסְּמָם נָמִי כְּמָלִי, מֵאִי אִיבָא לְמִימָר – כִּיצַד יִבָּאֵר
אֶת הַגְמָרָא שֶׁאִמְרָה שֶׁהַשּׁוֹלְחָן אֵינוֹ מִקְבֵּל טוֹמָאָה רַק מִשּׁוּם
שִׁמּוּגָה בְּרַגְלִים, הִלָּא כְּפִי שֶׁעַץ מִסְּמָם בָּטֵל לְצִפּוֹי אִף עֵצִי
שִׁטִּים יִתְבָּטְלוּ לְצִפּוֹי זֶהָ, וְהַשּׁוֹלְחָן יִקְבֵּל טוֹמָאָה מִחֲמַת צִפּוֹי.
מִתַּרְצַת הַגְמָרָא: שְׁאֵנִי – שׁוֹנָה הַשּׁוֹלְחָן מִשְׁאֵר כָּלִי עֵץ שֶׁבָטֵלִים
לְצִפּוֹיִים, מִשּׁוּם דְּרַחֲמֵנָא קְרִיָּה – הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קְרָא בְּמִקְרָא
עֵץ, שְׁנֵאֲמַר [יְחֻזְקָל מִג' א',] 'וְהַמִּזְבֵּחַ [וְהַדְּבָרִים הַשּׁוֹלְחָן] עֵץ, שְׁלֹשׁ אֲמוּת
נִבְנוּ, אֲרָבֹא שְׁתֵּים אֲמוּת, וּמִקְצֻעוֹת לוֹ' [–שְׁהִידָה רַבּוּעַ], וְאֲרָבֹא [–גִּגִּן]
וְקִירוֹתָיו [–מִסְגֶּרֶתוֹ] עֵץ, וְדָבָר אֲלֵי [וְהַמְלָאךְ] זֶה הַשּׁוֹלְחָן אֲשֶׁר לְפָנָי
הוּא, וְאִם כֵּן מִצִּינוּ בְּכָתוּב שֶׁעִיָּקֵר מַעֲשָׂהוּ שֶׁל שׁוֹלְחָן זֶה הֵעֵץ, עַל
אִף שְׁהִידָה מִצּוּפָה.
הַגְמָרָא מְבִרֶרֶת מִדְּרֹעַ הַכְּתוּב שִׁינָה בְּלִשׁוֹנוֹ מִתַּחֲלִילָתוֹ לְסוּפּוֹ.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מִדְּרֹעַ פֶּתַח הַכְּתוּב בְּמוֹצָא הַמִּזְבֵּחַ עֵץ, וְיִסִּים
בְּשׁוֹלְחָן זֶה הַשּׁוֹלְחָן אֲשֶׁר לְפָנָי הוּא, הִלָּא הִיא לֹו לְמוֹר אוֹתוֹ לִשְׁוֹן
בְּתַחֲלִילָה וּבִסּוּף. מִיִּשְׁבֶּת הַגְמָרָא: רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאֲמַרִּי
תִּירוּיָהוּ – דִּרְשׁוּ שִׁנְיָהֶם אֶת הַמִּקְרָא, בְּזִמְן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ כְּנִים מִזְבֵּחַ
מִכְּפָר עַל אֲדָם עַל יְדֵי הַקִּרְבָּנוֹת, וְעַכְשָׁיו שְׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּנִים
שׁוֹלְחָנוֹ שֶׁל אֲדָם מִכְּפָר עָלָיו עַל יְדֵי שְׁנוֹתָן פְּרוּסָה לְאוֹרְחִים, וּמִשּׁוּם
כֵּן קְרָא הַכְּתוּב לְשׁוֹלְחָן מִזְבֵּחַ, לְמוֹר שֶׁכַּשְׁאֵין הַבֵּית קִיִּים הוּא
מִכְּפָר כְּמוֹזָבָה.
שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: 'אֲרָבָע בִּנְיָנִין שֶׁל זֶהָ הָיוּ שָׁם [וְכו'] וְעֹשִׂים וְשׁוֹמְנֵה
קִנִּים. הַגְמָרָא מְבִרֶרֶת אֶת הַמִּקְרָא לַעֲשִׂיית סִנְיָין וְקִנִּים. מְבִרֶרֶת
הַגְמָרָא: מִנָּא הֵנִי מִיָּלִי – מֵהִיכֵן לְמַדְנוּ שִׁישׁ לַעֲשׂוֹת לְשׁוֹלְחָן סִנְיָין
וְקִנִּים. מִשִּׁבְיָה הַגְמָרָא: אֲמַר רַבִּי קַטְיָנָא, אֲמַר קְרָא – נֹאמַר בַּפְּסוּק
בְּצִוּוֹי עֲשִׂית הַשּׁוֹלְחָן [שְׁמוֹת כ"ה ב',] 'וְעֲשִׂית קַעֲרוֹתָיו וְכַפּוֹתָיו
וְקַשְׁוֹתָיו וּמִנְקִיּוֹתָיו אֲשֶׁר יִסֵּף בָּהֶן' וְגו'. וּפִירוּשׁ הַפְּרָטִים שֶׁבַּפְּסוּק,
'קַעֲרוֹתָיו' אֵלּוּ דְּפוֹסִין – תְּבִנּוֹת שְׁלֹשִׁים וְאוֹפִים בָּהֶן אֶת לַחֵם
הַפְּנִים, 'כַּפּוֹתָיו' אֵלּוּ בְּוִיכִין – כָּלִי שֶׁרֶת שִׁשְׁמָם 'בְּוִיכִים' וְבֵהֶם
נֹתְנִים אֶת הַלְּבֹנָה, כְּתוּב בַּפְּסוּק [וְקָרָא כ"ו ז',] 'וְנִתְּתָה עַל הַמַּעֲרֶכֶת
לְבָנָה זָכָה', 'קַשְׁוֹתָיו' אֵלּוּ סְנִיפִין הַסּוֹמְכִים אֶת הַלֶּחֶם מִשְׁנֵי צִדָּיו
שֶׁלֹּא יִשְׁבְּרוּ דּוֹפְנוֹתָיו, וְקִצּוֹת הַקְנִים עוֹמְדִים עַל פִּיצוּלֵיהֶם,
'וּמִנְקִיּוֹתָיו' אֵלּוּ קִנִּים שֶׁעֲלֵיהֶם עוֹמֵד הַלֶּחֶם, וּמִפְרִידוֹת בֵּין לַחֵם
לְלֶחֶם שִׁכְנָס שֶׁם אוֹרִי, וְאִף הַמְלִים 'אֲשֶׁר יִסֵּף בָּהֶן' חֲזוֹרוֹת עַל

המשך מעמוד הקודם

אל חיל בכל ענינים של טוב ובפרט שהטוב של בן ובת ישראל הוא גם ענין של קדושה וכמבואר בתורת החסידות בארוכה.

לכתבה אודות הרגש לבה בקשר עם ההצעה, מהנכון שתדבר בזה עם החבירות וידידות שלה, אלו שהתחתנו לאחרונה, שלפעמים קרובות רגש כזה רגיל הוא ויסודו, האחריות הקשורה בצעד כזה, כוונתי לחיי נשואין בכלל ולא היחס לאיש מסוים, ולפעמים מבררים שאכן כן הוא, עיי' הדבור עם מי

המשך בעמוד הבא

מנחות. פרק אחד עשר – שתי הלחם דף צו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלג רש"י תוספות

לְבוּזִין – שפה סביב לשולחן, והיא מסגרת. וְכִי תִּפְאֵר – עצי שיטין דשולחן חשיבו, ולא בטלי ולא מקבלי טומאה אנב ציפוי לאו דמגביהין אותן. לא שנו – דגבי חיפן בשייש דאולנין בחר ציפוי, אלא בכלי עץ אבסלגוס דלא חשיב במסמס. מקצעותיו לו – שהיה מרובע. שולחנו של אדם מכפר עליו – דנותן פרוסה לאורודים. מנא הני מילי – דעבדינן סניפין? דפושין – שנערך ונילוש וגאפה בהן, כדאמר בריש פירקין. קשותיו אלו סניפין – מרבייאי דקרא. לישנא אחרניא: שמקשה הלחם ומחזקו שלא יסבר. ולא מפי השמועה. מנקיות אלו הקנים – שמנקין הלחם מעיפוש. שפסכבין בהן את הלחם – שעל הלחם מסכבין הקנים בין חלה לחבירתה. לא סידור הקנים בו? – ואי סלקא דעתך: סידור קנים דאורייתא, כדמפקת לעיל. אמאי לא רחי שבת – דאף על גב דאין שבות במקדש, האי טלטול לאו משום שבות הוא, אלא דמייחזי כבונה וסותר. אפשר – דלא רחי עלייהו שבת. דפעמא מאי – משוי להו לקנין? משום עיפוש. כבי האי שיעורא – ששומטין מערב שבת ערביה, ולמחר בחצי היום מוסקין ומסדר אחרים בלא קנים, ולמוצאי שבת מסדר הקנים – כבי האי שיעורא דדחי חצי יום לזו חצי יום לזו, לא מיעפשה. כרתניא – דלמוצאי שבת מסדר קנים, ומגביה ראשה של חלה השניה, ונותן שלשה קנים על התחתונה אחת מכאן ואחת מכאן באמצע, וכן על השנית בין לחם ללחם. ארבעה חלות – אמצעותיו, לכל סדר צריכות שלשה קנים תחת כל אחת ואחת – דרי שנים עשר קנים. והעלוינה אין צריך אלא שני קנים – לפי שאין משוי עליה שיכבידה על שלמטה הימנה. על מהרו של שלחן – ולא מיעפשה. בבנינויות – של ששה טפחים. ולקמן מפרש לה אמאי קרי לה "בינונית": משום דאיכא דביצרא ואיכא דטפאי. חוץ ממוכת הוהב – שהיה אמה על אמה, וחקרין של מוזה העולה, שהיו לו לארבע פינותיו ארבע אבנים של אמה גובה ואמה על אמה עובי, ואותה אמה היתה באמה בת חמש טפחים. ולקמן מפרש: אי דגובה אי דאורך ורוחב. היסוד והסוכב – של מוזה העולה, וכולהו מפרש לקמן. אמת בנין – כגון חומת הדיבית ומוזה העולה. אמת כלים – ארץ ושולחן ומוזה הוהב. (אמה ומופה – על אותה אמה תהא צריך להוסיף טפה, דהוה בת חמש שחטירה טפה מאמה בינונית). מרות המוזה – מוזה העולה. באמות אמה אמה וטופח – באמות בינוניות יתא אמה אמה וטפח דאמותיו, וכן בשל חמש דהייא של ששה אמה וטפח באלו.

בְּלִי אבסלגוס – שם מקום. דברק "דם חטאת" (ובחים צא, ד) מייית לה גבי עורות. שאני שולחן דרחמנא קרייה עץ – תימה: דבסוף "חומר בקדש" (חגיגה כ"ב) תנן: כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה, חוץ ממוזה הוהב והמוזה הנחושה, מפני שהן כקרקע, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: מפני שהן מצופין. ומפרש בגמרא: וחכמים מטמאין, מפני שהן מצופין. והשאת מה בכך? הא רחמנא קרייה נמי למוזה "עץ", דכתיב "והמוזה עץ שלש אמות!" ועוד קשה: דהכא משמע דציפוי לא בטל גבי שולחן ודולבין דהכא דלא שייך כלום, ולא ידך לישנא קאמר ההם דחכמים לדברי רבי אליעזר קאמרי ליה: מאי דעתך? דמסורת להו מטעם קרקע ולא מטעם עץ משום דמצופין מבטל בטלי ציפויין גביהו, ויש לך לטהר מטעם עץ? ויש לומר: דהא דכתיב "והמוזה עץ" – לאו אמוזח קאי, אלא כדמותרגם יונתן: "ותורא דלקבל מדבכא", ואידך לישנא סבר: דאפילו לא קאי אשולחן, מכל מקום מדאפקיה לשולחן בלשון "מוזה", שמע מינה דמוזה נמי בטל ציפויו כציפוי השולחן, אי נמי: היינו טעמא דבטל ציפוי גביהו, כדמפרש ההם טעמא דמתניתין, דלא בעי טבילה מוזה הנחשת – דכתיב "מוזה אדמה", מוזה הוהב – דכתיב "המנורה והמוזבות", מדאיתקש מוזהות זו לזו.

המוזה עץ שלש אמות – אין שיעור זה לא למוזה ולא לשולחן, ושמא זה היה גובהו של סניפין. **שולחנו** מכפר עליו – דגדולת לגימא (סנהדרין כ"ג).

לאורכו של שולחן – על הרצפה דלא מניח, לאורך השולחן, דעל השולחן לא היה מקום פני למרוד הקנים לאורכן.

קשותיו אלו סניפין – לרבי יוסי קשה מה ידרשו, כדפרישית לעיל (צ"ב, ושם דבור התחלת "לא").

לא סידור הקנים בו – ואף על גב דאין שבות במקדש, האי טלטול לאו משום שבות הוא, אלא משום דמייחזי כבונה וסותר. כך פירש בקונטרס. ולא משמע בן בריש "כל הכלים" (שבת כ"ב), דאמר: קנים קודם תהרת כלים נשנו. משמע דליכא אלא איסור בעלמא, ואשכחן נמי שבות דאסור במקדש, כגון ציר העליון שמא יתקע נגד המנוח, בפרק בתרא דעירובין (ק"א).

תנן ההם רבי מאיר אומר בו – משנה היא במסכת כלים פרק "כל וכליו בעלי בתים". **באמות** אמה אמה וטופח – פירוש: מדת המוזה הייתה באותן אמות, שאמה בינונית תחוקין מזה אמה וטפח וגבולה

קנים, העליונה אינה צריכה אלא שנים, לפי שאין עליה משאוי. התחתונה אינה צריכה כל עיקר, לפי שמונחת על מהרו של שולחן. תנן התם, רבי מאיר אומר: כל אמות שהיו במקדש – בינוניות, חוץ ממוזה הוהב וחקרין והסוכב והיסוד. רבי יהודה אומר: אמת בנין – ששה טפחים, ושל כלים – חמשה. אומר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו: "ואלה מדות המוזה באמות אמה וטפח וחזק

המשך מעמוד הקודם

שכבר עבר דרך שלב זה, ובענינה מיוסד עוד יותר לומר שזהו היסוד להרגשה, כיון שכותבת שיש לה הערצה ורוצה לראותו וכו' וכו'. בכל זה - יש לברר כאמור.

בברכה לבשו"ט בזה וכן בעבודתה בקדש חינוך על טהרת הקדש.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מוזכר

וגבולה

אל שפתה סביב ורת האחד - זרת חצי האמה, וכשתמודד מאמצע הקרן ורת סביב עד השפה - אישתבח דהוי אמה.

ותנן חוט של סיקרא כו' - משנה היא במסכת מדות (פרק ג משנה א). אל חיק האמה בגובהה - ממאן יש לקיים גירסת הספרים בובחים פרק "קדשי קדשים" (ט.א.ג.) ושם

דיבור המתחיל "חזי". דאמרין התם: כל בכשים

שדיו במקדש - שלש אמות לאמה, חוץ ממכשיו

של מזבח שדיה שלש ומחצה וחצי טפח ואצבע

ושלש אצבע בזכרותא. ומחך שם בקונטרס "חצי

טפח", דאז החשבון מכון לתשע אמות של מזבח,

ולדברי רבותי שגרסין "חצי טפח" פירש

בקונטרס שם: דלאותו חשבון לא היה ראש הכבש

שזה לראש המזבח, אלא נמוך ממנו רביע אמה.

ולא דק בקונטרס. דאינו נמוך אלא חומש אמה

חסר משוה. ורקשה בקונטרס: שהרי אמרה תורה

"לא תעלה במעלות על מזבחה" ויתרין רבי נתן

ומדורא: דאמה של יסוד, באמה בת חמש,

כדאסיקנא הכא. ולפירוש הקונטרס קשה: דנמצא

ראש הכבש גבוה מראשו של מזבח! ומיהו אין

לחוש בזה, אי נמי: לגירסת הקונטרס אמות של

כבש לפי האמות של מזבח, ובגירסתו גירס רבינו

חננאל בעירובין בפרק "חלוך" (ע.א.א.)

שלא

וחיק האמה ואמה רחב וגבולה אל שפתה סביב

ורת האחד וזה גב המזבח. "חיק האמה" - זה

יסוד, "אמה רחב" - זה סובב, "וגבולה אל שפתה

סביב ורת האחד" - אלו קרנות, "זה גב המזבח"

- זה מנבח הנהב. רבי מאיר סבר: זה באמה בת

חמשה, הא כל אמות פלים - באמה בת שש. ורבי

יהודה סבר: פה יהו כל אמות פלים. קא סלקא

דעתך: מיסוד ועד סובב - באמה בת חמשה גובה,

ומאי "חיק האמה ואמה רחב"? הכי קא אמר: מחיק

האמה ועד רוחב באמה בת חמשה. גובה המזבח

פמה הוי? עשר אמות. שית בני חמשה חמשה,

וארבע בני שיתא שיתא. מנבח פמה הוי? חמשה

וארבעה. פלגיה דמנבח פמה הוי? עשרים ושבעה.

מקרנות ועד סובב פמה הוי? עשרים וארבעה. פמה

בציר לפלגיה דמנבח? תלתא, ותנן: חוט של סקרא חוורו באמצע, כדי להכדיל בין דמים

העליונים לדמים התחתונים. אלא הא דתניא גבי עולת העוף: היה עולה בכבש ופנה

לפסבך ובא לו לקרן דרומית [מזרחית], ומולך את ראשה מפול ערפה ומכדיל ומוצה את

דמה על קיר המזבח, ואם עשאה למטה מרגליו אפילו אמה אחת - בשריה. הא קא הוי

עליונה למטה משני טפחים! - אלא "חיק האמה" - בניה, "אמה רחב" - בניה, "גבולה

אל שפתה סביב" - בניה. מנבח פמה תה ליה? שיתין. פלגיה דמנבח פמה הוי? תלתין.

מקרנות ועד סובב פמה הוי? עשרים וארבעה. פמה בציר לפלגיה דמנבח? ששה. ותנן:

אם עשאה למטה מרגליו אפילו אמה אחת - בשריה. במאי אוקמינא? בבניה. ומי מצית

מוקמת לה בבניה? והא תנן: מנבח היה שלשים ושתים על שלשים ושתים, עלה אמה

וכנס אמה - זהו יסוד. נמצא שלשים על שלשים, שלשים ושני טפחים הוי! ותו, "עלה

חמש וכנס אמה - זהו סובב, נמצא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה. עשרים ושמונה

וארבע טפחים הוי! וכי תימא: פון דלא הוי אמה - לא חשיב ליה. מקום קרנות אמה

מה ואמה מה, נמצא עשרים ושש על עשרים ושש - עשרין ושבע הוי! - לא דק. -

"מקום הילוך רגלי הבהנים אמה מה ואמה מה, נמצא עשרים וארבע על עשרים וארבע".

מקום המערכה עשרים וחמשה הוי! וכי תימא: הכא נמי לא דק, והא פתחי: "האריאל

שתים עשרה ארבע בשתים עשרה רחב רבע" - יכול שאינו אלא שתיים עשרה על שתיים

עשרה? בשהוא אומר "אל ארבעת רבעיו" - מלמד שבאמצע הוא מודד שתיים עשרה

אמה לכל רוח ורוח! וכי תימא: שית מינייהו מעיקרא באמה בת חמשה מייתי להו, אם

פן רווחא לה עורה! דתנן: פל העורה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה

ושלשים וחמש. ממוחר למערב מאה ושמונים ושבע: מקום דריסת רגלי ישראל - אחת

עשרה אמה, ומקום דריסת רגלי הבהנים - אחת עשרה אמה, המזבח - שלשים ושתים, פון

אולם ולמזבח - עשרים ושתים אמה, ההיכל - מאה אמה, אחת עשרה אמה - אחורי בית

הכפופות! אלא "חיק האמה" - בגובהה, "אמה רחב" - בניה, "גבולה אל שפתה סביב"

לא

מקום הילוך רגלי הבהנים - אמה סביב לפנים מן הקרנות, כשהולכין לסדר המערכה והאברים - נמצא עשרים וארבע על עשרים וארבעו מקום המערכה עשרים וחמש על

עשרים וחמש - דהא אמה דהילוך - ודאי בת ששה הוא, דהא לא כתיב בקרא, ומיהו עשרים וחמש מיהא דהו. והאריאל - המקום המערכה שבאמצע שתיים עשרה אמה

על שתיים עשרה אמה, דהיינו עשרים וארבע על עשרים וארבע, וקרא ליכא למימר: לא דק וכי תימא מעיקרא - כשעשו המזבח שלשים ושתים על שלשים ושתים, ומדוד

מאותן שלשים ושתים שית אמות - באמה בת חמש, והנך שית לא הו אלא חמש באמה בת ששה, ובצרא לה חרא אמה - דהו להו שלשים ואחת אמות. הלכך כי עבדת

שית אמות דכניסה שלל לכל צד באמה בת חמש, דהוי חמש אמות גדולות - לא פש להו אלא עשרים ושש על עשרים ושש הוי בין קרן לקרן. אם כן - דמעיקרא לא

דהו מזבח אלא שלשים ואחת על שלשים ואחת - ורוחא לה עורה יותר ממה ששענו. דתנן כל העורה - בין חצר והיכל. היתה מאה ושמונים ושבע על מאה ושלשים

וחמש - ואם כן, הו ליה בין אולם ולמזבח עשרים ושש אמות, או מקום הדריסה עשרים ושש. היכל מאה אמה - עם בית קדשי הקדשים. אחת עשרה אמה (חצר)

אחורי הכפופות - וכשהיו ישראל מרובין בעורה, היו נמשכין מהם לשם, כדאמרין בימא (כ.א.א.) אלא חיק האמה בגובהה - אותה אמה שמן הרצפה ועד היסוד - באמה

בת חמש. ואמה רוחב רוחב כניסה - כניסה דסובב - באמה בת חמש, אבל כניסה דיסוד - באמה ביעני. גבולה על שפתה סביב - דגבהו דקרן - באמה בת חמשה.

לא

וחיק האמה - כלומר, באלו אמות אני אומר שיהו גנות חמש. וחיק האמה - דהיינו יסוד, ד"עלה אמה ובנס אמה" - זהו יסוד. ולקמן מפרש בהי אמות קאמר,

אי דגובהה אי דכניסה. גבולה על שפתה סביב אלו הקרנות - "ורת" - חצי

אמה, "האחד" - דאמצעית האבן מודד, והיא ורת לכל ורת. דהיינו אמה על

אמה. ורת - חצי אמה. וזה גב המזבח - כלומר, ובאמה זו יתא נמי מזבח הוה. רבי

מאיר סבר זה - מזבח המזבח, דהויא כלי, יתא באמה בת חמשה. והא שאר כלים -

באמה בת ששה. קא סלקא דעתך מיסוד ועד סובב - אותה אמה של גובה היסוד,

ואותן האמה שבין יסוד וסובב - באמה בת חמש. "מחיק האמה" - מן היסוד, והיסוד

בכלל. ועד "אמה רחב" - דהיינו סובב באמה. באמה בת חמש. גובה מזבח העולה

כמה הוי עשר אמות - כדאמרין בובחים בפרק "קדשי קדשים" (נ.ט.ב.) "על המשכן

ועל המזבח" - מה משכן עשר אמות אורך הקרש, אף מזבח עשר אמות. ומה אני מקיים

"שלש אמות קומתו? משפת סובב עד מקום הקרנות. שית - דמן הרצפה ועד הסובב - בני חמשה חמשה, כדאמרין. מקרנות ועד

סובב - מגובה קרנות ועד סובב - הוי ארבע אמות של ששה ששה, שהם עשרים וארבעה טפחים. ד"עלה אמה ובנס אמה" - זהו יסוד, ומן היסוד לסובב חמש - הרי ששה. ומן הסובב ועד מקום הקרנות שלשה

- הרי תשעה, וחקרן אמה - הרי עשרה, כדקתני לקמן. כמה בציר - דלא הוי סובב אפלטא דמזבח? תלתא טפחים הוי פלגיה דמזבח למטה מן הסובב. חגורו - למזבח סביב. דמים עליונים לתחתונים - חטאת בדמה - למעלה מן החוט, וחטאת העוף - למטה, ועולת העוף - למעלה, וטעמא מפרש בתורת כהנים ובמסכת זבחים. מצינו - אוחז בית השחיטה, ושוחט הוורידין, והדם מקלח למרדוק. למטה מרגליו - מן הסובב. הא קא יתיב בו" - כיון דפלגיה דמזבח אינו נמוך מן הסובב אלא שלשה טפחים, כי עביד אמה למטה מרגליו, אפילו באמה בת חמש - הוי יתיב עליונים שני טפחים למטה מן החוט! אלא כולה עשר אמות דגובה - באמה בת ששה, וכי קתני באמה בת חמש - באמות דכניסה. יסוד וסובב ועובי הקרנות קרי כניסה - שכנס באורך ורוחב. בנין המזבח כמה הוי - גובהו דמזבח? שיתין פושטי, דהא כל אמות הגובה באמה בת ששה. ולמטה מרגליו אפילו אמה אחת באמה בת חמש כשרה? דהוי טפח למעלה מן החוט. נמצא שלשים על שלשים - דמכל צד ממעט אמה, והיינו שנים באורך שנים ברוחב - שלשים אמות ושני טפחים הוי. נמצא בין קרן לקרן עשרים וששה עשרים ושבעה הוי - דהנך שש אמות דאימעיט, לא הו אלא חמש באמת בת שש.

מנחות דף צז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רלה

הגמרא מקשה על ביאור זה מדברי המשנה במדת רוחב המזבח: **במאי איקימא** – במה העמדת את הדין למדוד באמה קטנה, **בכניסה**, ו**מי מצית מוקמת לה** – וכי הנך יכול להעמידה בכניסה, **והא תנן** (מדות פ"ג מ"א) **מזבח היה שלשים ושתים על שלשים ושתים** אמה בקרקעיתו, **עלה אמה וכןם אמה מכל צד**, והו' יסוד, **נמצא** רחבו על היסוד שלשים על שלשים. ולדברך שכניסת היסוד חמשה טפחים מכל צד שלשים ושני טפחים היו – נמצא רחבו על היסוד שלשים אמה ושני טפחים. ותו – ועוד קשה מהמשך המשנה, **עלה חמש מהיסוד וכןם אמה מכל צד והו' סובב**, נמצא רחבו על הסובב עשרים ושמונה על עשרים ושמונה, ואם רוחב היסוד והסובב אמה בת חמשה, עשרים ושמונה וארבע טפחים היו – הרי רחבו מעל לסובב עשרים ושמונה אמות וארבעה טפחים, שנוספו שני טפחים מצידי היסוד ושנים מצידי הסובב.

הגמרא ממשיכה בהוכחת הקושיא: **וכי תימא** – ואם תרצה לומר שיבין דלא הו' אמה לא חשיב ליה – כיון שכל תרספת אינה מגיעה לאמה שלימה אין המשנה מונה אותה, אשאלך עוד מהמשך המשנה **מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה**, נמצא השטח שלפנים מהן עשרים ושש על עשרים ושש, ולדברך שרוחב היסוד והסובב והקרנות באמה בת חמש היו עשרין ושבע אמות שלמות הוו' לפנים מן הקרנות, שירדו שלשה טפחים מכל צד, ביסוד ובסובב ובקרנות. מתרצת הגמרא: לא דק – המשנה לא דייקה, ורוחב המקום שלפנים מן הקרנות היה עשרים ושבע אמות.

הגמרא ממשיכה להקשות מהמשך המשנה: **מקום הילוף רגלי הפנים** על גג המזבח לפנים מהקרנות לצורך סידור האימורים על המערכה **אמה מזה ואמה מזה**, נמצא השטח שלפנים הימנו עשרים וארבע על עשרים וארבע, והוא מקום המערכה, ולדברך עשרים וחמשה אמות הו' – היו שם ממשיכה הגמרא ומקשה: **וכי תימא הלא נמי לא דק** – גם כאן לא דייקה המשנה, לא יתכן לומר כן, והא כתיב בפסוק (ויקרא טו טז) **והאריאל** – מקום המערכה שתיים עשרה אורך שתיים עשרה רוחב, וגו', ומבאר הגמרא את הפסוק, **ובל שאינו אלא שתיים עשרה על שתיים עשרה** אמות מקצה אל קצה, **כשהוא אומר** בהמשך הפסוק **אל ארבעת רגליו**, מלמד שבאמצע – מן האמצע הוא מורד שתיים עשרה אמה לכל רוח ורוח, הרי מפורש שרוחב מקום המערכה עשרים וארבע אמות, ועל הפסוק לא שייך לומר שלא דייק.

ממשיכה הגמרא: **וכי תימא שית מינייהו מעיקרא באמה בת חמשה מייתי להו** – ואם תאמר ששש אמות מתוך השלשים ושתיים של רוחב המזבח מנתה המשנה מתחילה באמות בנות חמשה טפחים משום שכאלו הן אמות היסוד והסובב והקרנות, אם כן נמצא שרווחא לה עורה – נתרווחה העזרה יתר על מה ששנינו, דתנן (מדות פ"ג מ"א), **כל העורה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלושים וחמש**, אורכה כיצד, מקצה המזרח ועד לקצה המערב מאה שמונים ושבע אמות, כדלהלן, מקום דריסת רגלי ושרא לאחת עשרה אמה המזרחיות, וממערבן מקום דריסת רגלי הפנים אחת עשרה אמה, הרי עשרים ושתיים, לפנים מהן המזבח שרחבו שלשים ושתים, הרי חמשים וארבע, בין האולם ולמזבח עשרים ושתים אמה, הרי שבעים ושש, אורך התיכל כולו מהאולם ועד סוף קדש הקדשים מאה אמה, הרי מאה שבעים ושש, ואחת עשרה אמה אחורי בית הפפורת – אחורי קדש הקדשים עד לקצה העזרה המערבי, הרי מאה שמונים ושבע, ואם תאמר ששש אמות מתוך אמות המזבח נמנו מלכתחילה באמות בנות חמשה נמצא המזבח תופס רק שלשים ואחת אמה, וחסרה אמה אחת באורך העזרה, אלא ודאי אי אפשר לומר שהאמות הקטנות היו ברוחב היסוד והסובב והקרנות.

מיישבת הגמרא את פירושו של הפסוק באופן אחר: **אלא תיקי האמה** – מדידת היסוד באמה בת חמשה גגותה – באמת הגובה של היסוד, אבל רחבו אמה בת ששה, **אמה רוחב** – מדידת הסובב באמה בת חמשה בכניסה, אבל קיר המזבח מגג היסוד עד למקום המערכה באמה בת ששה, ו**גבולה אל שפתה סביב** – מדידת הקרנות באמה בת חמשה בגובהן.

וחלקי המזבח דלהלן נמדדים באמה קטנה זו, **תיק האמה** – אמת החיק, **ואמה רחב** – ואמת הרוחב, **וגבולה אל שפתה סביב ורת האחד** – ורת – חצי אמה] שבמדידת גבולה אל שפתה סביב, וזה, כלומר, ובאמות אלו מודדים גם את גב המזבח. הגמרא מפרשת את הפרטים שבפסוק, **תיק האמה** זה אמת היסוד הנקרא חיק, **אמה רחב** זה אמת הסובב, **וגבולה אל שפתה סביב ורת האחד** אלו הקרנות, שהמרחק מאמצעית הקרן לכל צדיה זרת, ואלו חלקי המזבח החיצון הנמדדים באמה בת חמשה, וביאור סוף הפסוק **זה גב המזבח**, זה מזבח ההיכל, שאף הוא נמדד באמה קטנה, וביאור זה נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה, **רבי מאיר סבר שה'וזה** בא למעט, שרק והו' – אמת מזבח הזהב בלבד נמדדת באמה בת חמשה, **הא כל אמות כלים נמדדות באמה בת שש**, ורבי יהודה סבר שה'וזה בא לרבות, שבהו' והו' כל אמות כלים.

הגמרא מבררת היכן מרדו את היסוד והסובב והקרנות באמה קטנה, בגובהם או ברחבם: **קא סלקא דעתך** – היה עולה בדעתך לומר שמיסוד ויסוד בכלל] ועד סובב מודדים באמה בת חמשה במדידת הגובה, ו**מאי** – ומה כוונת הפסוק במלים **תיק האמה ואמה רוחב**, **הכי קא אמר** – זוהי כוונתו, מחיק האמה שהיא תחתית היסוד ועד הרוחב – דסובב] ש למדוד באמה בת חמשה.

הגמרא מקשה על כך, ומקדימה בבירור גובה המזבח לחלקיו ומקצת מדיניותו: **גובה המזבח** כולו עד לגג הקרנות כמה היו – כמה היה, עשר אמות, היסוד אמה, מהיסוד לסובב חמש אמות, מהסובב לגג המזבח שלוש אמות, והקרנות אמה אחת, ואם מודדים את שש האמות שמן הקרקע לסובב באמה בת חמשה, הרי כאן שית – שש אמות בני חמשה חמשה, שהן שלשים טפחים, וארבע בני שיתא שיתא – וארבע אמות בנות ששה, מהסובב עד גג הקרנות, שהן עשרים וארבעה טפחים. גובה מזבח כולו כמה היו, חמשים וארבעה – חמשים וארבעה טפחים. פלגיה דמזבח כמה היו – חצי גובהו כמה היה, עשרים ושבעה טפחים. מגג הקרנות ועד סובב כמה היו, עשרים וארבעה טפחים, כמה בציר לפלגיה דמזבח – כמה סבר בכדי לחגיע לחצי המזבח, תלתא – שלשה טפחים.

הגמרא מקדימה דין נוסף מדיני חצי המזבח: **ותנן** (מדות פ"ג מ"א), **חוט של סקרא חוורו** – חוט צבוע אדום היה מסובב את המזבח באמצע גובהו סביב כרי שידעו להקביל בין מקום נתינת דמים העליונים לבין מקום נתינת דמים התחתונים. מעתה קשה, **אלא הא** – אלא זה דהתנאי לגבי עולת העוף שמיצוי דמה על חצי המזבח העליון, היה עולה בכמה ופנה לימינו לפיכך לא ולי כתר דרומית] המזבח לה, ומולק – חותך בצירנות אמה אחת עשרה – עשרה – במקום הרואה את העורף, וחותך מפרקת ראימנים עד שמכביל ראש העוף מגופו בחיתוך שני הסימנים, ובעודו עומד שם מוצה את דמה – דוחק את מקום המליקה בחזקה ומתז' דם העוף על קיר המזבח, ואם כפף עצמו ממקומו שעל הסובב ועשה לעבודת המיצוי למטה מרגליו אפילו במרחק אמה אחת כשרה, שעד שם מגיע חציו העליון של המזבח. וקשה, לפי החשבון דלעיל נמצאת נקודת חצי המזבח שלשה טפחים מתחת לסובב, והממצא דם עולת העוף במרחק אמה מתחת לסובב, אף באמה בת חמש, הא קא יהיב – הרי נתון נתינת דם עליונה למטה משיני טפחים ממקום נתינתה.

הגמרא חוזרת בה ומבארת את מדידת האמות שבפסוק באופן אחר: **אלא תיקי האמה** היא הכניסה של היסוד, שרחבו אמה בת חמשה, ו**אמה רוחב** אף היא בכניסה, שרוחב הסובב אמה בת חמשה, ואף **גבולה אל שפתה סביב**, בכניסה, שרוחב הקרנות אמה בת חמשה, אבל כל גובהה של המזבח נמדד באמה רגילה. ולפי זה חצי המזבח נמוך אמה מן הסובב, שגובה המזבח כולו כמה היה ליה, שיתין – ששים טפחים, שכל עשרת אמותיו בנות ששה, פלגיה דמזבח כמה היו – חצי גובהו כמה היה, תלתין – שלשים, ומקרנות ועד סובב כמה היו, עשרים וארבעה, שהן ארבע אמות, שלש מהסובב לגג המזבח ואמת הקרנות, כמה בציר לפלגיה דמזבח, ששה, ותנן – ולפיכך שנינו בברייתא אם עשה לעבודת המיצוי למטה מרגליו אפילו אמה אחת כשרה, שמיצה בחצי העליון.

באשר לרחבן לא שָׁנָא הָכִי וְלֹא שָׁנָא הָכִי – אין חילוק, שבין אם
 יהיה חמשה טפחים ובין ששה עולה החשבון כהוגן. וגם דין מיצוי
 דם עולת העוף אמה מתחת לסובב מובן, שמוֹנֶכֶת בָּמָה הִיוּ – כמה
 גובהו, חֲמִשָּׁה וְתֵמְנָא – חמשים ושמונה טפחים, פְּלִגְיָה דְמוֹכֶכֶת בָּמָה
 הִיוּ, עֲשָׂרִי וְתֵשְׁעָה, מגג הקרנות ועד סובב בָּמָה הִיוּ, עֲשָׂרִי וְתֵלָתָא
 – עשרים ושלושה, בָּמָה בְּצִיר לְפִלְגְיָה דְמוֹכֶכֶת, שָׁתָא, וְהָנֵן – ולפיכך
 שנינו בברייתא, אִם עֲשָׂאָה לעבודת המיצוי לְמִפְּתָה מִרְגְּלֵי שַׁעַל
 הסובב אִפְּלוּ אִמָּה אַחַת בְּשִׁירָה, שעד שם מגיע חצי המזבח
 העליון.
 הגמרא מביאה ראיה מלשון הפסוק לחלק בין אמת היסוד לבין
 אמת הסובב: דִּיקָא נָמִי – אף מלשון הפסוק יש לדייק כן, דְּכַתִּיב
 בפסוק שבו תפרשה האמה הקטנה (יחזקאל מג יג) 'חִיק הָאֵמָה וְאֵמָה
 רַחֲב', ושינה בלשונה, שאת אמת היסוד כינה 'חִיק' ואת אמת
 הסובב 'רוחב', ללמד שאמת היסוד הקטנה בגובהו ואמת הסובב
 הקטנה ברחבו. מסיקה הגמרא: שָׁמַע מִיָּנָה.
 הגמרא מבררת מה היא האמה הבינונית המשמשת למדידה
 במקדש לרבי מאיר (לעיל צא), ומדוע נקראת כך. מבררת הגמרא:
 וְכָמָה טפחים היא אֵמָה בִּינוּנִית. משיבה הגמרא: אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן,
 אמה בינונית היא אמה בת שֵׁשָׁה טַפְחִים. מביאה הגמרא ראיה
 לדבריה: אָמֵר רַבִּי יוֹסִי בְּרַ אֲבִי, אָה אֲנִי נָמִי תֵּמְנָא – אף אנו שנינו
 כן במשנה (לעיל צא), 'רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר הַשְּׁלָחֵן אֲרָבִי שְׁנַיִם עֶשֶׂר
 טפחים רַחֲבֵי שֵׁשָׁה, ומדות השולחן מפורשות בתורה (שמות כג כ)
 'אֲמֹתַי אֲרָבִי וְאֵמָה רַחֲבִי, ומדידתו באמה בינונית, הרי שאמה
 בינונית בת ששה טפחים.
 מקשה הגמרא: מְכַלֵּל הָיְתָה אֵמָה דְּנִפְשָׁא מִיָּנָה – מכך שאמה בת
 ששה מכונה 'בינונית' עולה שיש גדולה הימנה, וכי היכן מצינו
 אמה כזו. מתרצת הגמרא: אֵין, מִצָּאנָא בְּחוּלֵי אַמָּה כֹּז, וְהָאֵין –
 וכן שנינו (כלים פ"ז מ"ט) שְׁתֵּי אֲמֹת – מכלות למדידת אמה היו
 מונחות בְּשֹׁשֶׁן הַבִּירָה – חדר שבגג שער העזרה המזרחי ועליו
 מצויירת שושן הבירה, אַחַת מִנוֹחַת עַל כֶּרֶן מְרִחִית צְפוֹנִית של
 החדר וְאַחַת עַל כֶּרֶן מְרִחִית דְּרוּמִית, זו שַׁעַל כֶּרֶן מְרִחִית צְפוֹנִית
 יְתִירָה עַל שַׁל מִשָּׁה – על האמה הרגילה בת ששה טפחים חֲצִי
 אֲצִבְע, ושַׁעַל כֶּרֶן מְרִחִית דְּרוּמִית יְתִירָה עֲלֶיהָ – על זו שבקרן
 מזרחית צפונית עוד חֲצִי אֲצִבְע, נִמְצָאָה זו שבמזרחית דרומית
 יְתִירָה עַל שַׁל מִשָּׁה אֲצִבְע שלימה. שואלת המשנה: וְלָמָּה אֲמָרוּ
 אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטָנָה, כלומר, מדוע עשו שתי האמות גדולות
 בנוסף על הגדולה. ומשיבה: עשו זאת בְּרִי שִׁיחֵי הָאוֹמֵנִי הַעוֹשִׂים
 מלאכה במקדש נוֹטְלִי – מתנים עם הגובר כשמומנים לעבודה
 לאת המזיז לכל אמה שבמדה הקִטְנָה, היא אמת משה, וּמְחִירִין –
 וכשמביאים את החומר ועושים מלאכתם מודדים בְּמֵדָה הַגְּדוֹלָה
 וְאַחַת מִשְׁתֵּי האמות הגדולות) כמה עשו, ולפי מדידה זו נוטלים
 שְׂכָרָם, שנחשב שעשו פחות אמות ממה שעשו באמת, ועשו כן
 בְּרִי שְׁלֹא יִבְאוּ לִידֵי מַעְלָה, שאם ימדדו תמיד באותה אמה שמא
 יטעו כל שהוא ויטלו יותר שכר ממה שעשו. על כל פנים נתבאר
 שהיו אמות גדולות ממשו, ולפיכך מכונה אמה בת ששה
 'בינונית'.
 שואלת הגמרא: וְתִרְתִּי לָמָּה לִי – לשם מה עשו שתי מדות גדולות,
 והלא די באחת. משיבה הגמרא: תָּדָא – מדה אחת, היתירה חצי
 אצבע, עשו למדידת מלאכת כֶּסֶף וְהָכָא – כסף והזהב, שבהם כל
 תוספת שוה הרבה, ואם יתירו אצבע שלימה יפסידו האומנים
 הרבה, וְהָדָא, היתירה אצבע שלימה, עשו לְבִנְיָנָא – בנין אבנים,
 שאין שוין מרובה כל כך, וגם כשחשבו אצבע פחות לא יפסידו כל
 כך, ולכן חששו לטעות עד כדי אצבע.
 הגמרא מביאה משנה על צורת שושן הבירה שבשער המזרח
 ודנה בטעם עשייתה. תָּנֵן הָתָם לגבי שערי הר הבית (מדות פ"א מ"א),
 שַׁעַר הַמְּזִיחַ, עָלָיו שֹׁשֶׁן הַבִּירָה צוּרָה – מצויירת. שואלת הגמרא:
 מֵאֵי מַעְמָא צִירָהּ שם. משיבה הגמרא: נחלקו בדבר רב חֲסֵדָא וְרַב
 יַחֲזִקִּי בְּרַ אֲבִדִּימִי, חד – אחד אָמֵר, מלכות פרס שהתירה לבנות את
 הבית השני חייבתם לציריה בְּרִי שִׁדְעוּ בראותם את הצירי מְחִיכִן

באשר לירושלים, ויודו למלכות שהוציאתם מפרס. וחד אָמֵר,
 חייבתם לציריה בְּרִי שִׁתְהָא אֵימָת מְלָכוּת עֲלֵיךְ, שבראותם את
 צורת שושן יזכרו שהם משועבדים לה ולא ימרדו.
 הגמרא מביאה ממימרא נוספת על אימת מלכות: אָמֵר רַבִּי יְנָאי,
 לְעוֹלָם תִּהְיֶה אֵימָת מְלָכוּת עֲלֵיךְ, שֶׁנֶּאֱמַר בדברי משה לפרעה על
 העתיד להיות לאחר מכת בכורות (שמות יא ח) 'וַיִּרְדּוּ כָל עַבְדֵיךָ אֵלֶיךָ
 אֵלֵי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לִי לֵאמֹר צֵא אֲתָה וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ' וגו', וְאֵילוּ
 לִדְרֹתָ לֹא קָאָמֵר לִיָּה – ואילו על פרעה עצמו לא אמר משה
 שעתיד להשתחוות לו, אף שבאמת בא הוא עצמו והשתחוה,
 והיינו משום כבוד מלכות. רבי יוחנן מביא מקור אחר לכך שצריך
 לירא מן המלכות: רַבִּי יוֹחָנָן אָמֵר, מְהֵרָא – מהפסוק דלהלן לומדים
 זאת, שֶׁנֶּאֱמַר לאחר ירידת האש לאלהיו בהר הכרמל (מלכים א' יח
 מו) 'וַיֵּרָא ה' יְהוָה אֵל אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁנַם מִתְּנִינוּ וַיִּרְץ לִפְנֵי אַחָאב עַד בִּאָּהָה
 וַיִּרְעָאֵלָהּ, ועשה כן לחלוק כבוד למלכות.
 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בין רב חסדא לרב יצחק בר
 אבדימי: כתוב בפסוק על האילנות שיצמחו על גדות הנחל שיצא
 מבית המקדש השלישי (יחזקאל מו יב), 'וְעַל הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל שְׂפָתוֹ
 מִזֶּה וּמִזֶּה כָּל עֵץ מֵאֵכָל לֹא יִבּוֹל עֲלָיו וְלֹא יָתֵם פְּרִיו לְחִדְשֵׁי וַיִּכְבֵּר
 כִּי מִמֵּי מִן הַמִּקְדָּשׁ הֵמָּה יֵצְאוּ וְהָיָה פְּרִיו לְמֵאֵכָל וְעֲלָיו
 לְתִרּוּפָה', ויש לחלק את תיבת 'לתרופה' לשנים ולדרוש 'חיתר
 פה', ונחלקו רב חסדא ורב יצחק בְּרַ אֲבִדִּימִי איזה פה תתיר אכילת
 העליהם, חד אָמֵר, לְתִתִּיר פֶּה שְׁלִמְעָלָה – סתימת פה אילמים,
 שיתרפאו, וחד אָמֵר, לְתִתִּיר פֶּה שְׁלִמְכָה – סתימת רחם עקרות,
 שיפקדו. הגמרא מביאה עוד שנחלקו בזה ודבריהם מפורשים
 יותר: אֲתָמֵר – נאמר בבית המדרש, חֲזִיקָה אָמֵר, 'לתרופה' היינו
 לְתִתִּיר פֶּה אֵלִים. בְּרַ חֲסֵדָא אָמֵר, לְתִתִּיר פֶּה עֲקָרוֹת.
 הגמרא מביאה ברייתא הדנה במקור למספר המערכות שעל
 השולחן, וכמה חלות לחם הפנים בכל מערכה: תָּנִי רַבִּנּוּ, נאמר
 (ירקא בד כד ה) 'וְלִקְחָתָ סֵלַת וְאִפִּיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חֲלוֹת שְׁנֵי
 עֶשְׂרִים יְהִיָּה הַחֲלָה הָאֲחֵת. וְשִׁמְתָּ אוֹתָם שְׁתֵּים מַעְרְכוֹת שֵׁשׁ
 הַמַּעְרֶכֶת עַל הַשְּׁלָחֵן' וגו', והאריכה התורה 'שתיים עשרה חלות',
 'שתיים מערכות', 'שש המערכות', שאילו נֶאֱמַר רק 'וְלִקְחָתָ סֵלַת
 וְאִפִּיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חֲלוֹת' וגו' 'וְשִׁמְתָּ אוֹתָם שְׁתֵּים מַעְרְכוֹת',
 וְלֹא נֶאֱמַר 'שש המערכות', הִייתָ אוֹמֵר שאין צריך שיהיו שתייהן
 שוות, אלא אפילו אחת של אֲרָבַע חלות ואחת של שְׁמוֹנֶה, לִכְךָ
 נֶאֱמַר 'שש המערכות' ללמד שכל מערכה בת שש חלות. וְאֵילוּ
 נֶאֱמַר רק 'שתיים מַעְרְכוֹת שֵׁשׁ מַעְרְכוֹת', וְלֹא נֶאֱמַר בפסוק הראשון
 'שתיים עֶשְׂרֵה חֲלוֹת, הִייתָ אוֹמֵר שֵׁשׁ מַעְרְכוֹת שֵׁשׁ שֵׁשׁ
 שְׁתֵּים מַעְרְכוֹת' הן שתי מערכות, וְשֵׁשׁ הַמַּעְרֶכֶת' מערכה
 נוספת, וביחד שמונה עשרה חלות, לִכְךָ נֶאֱמַר 'שתיים עֶשְׂרֵה',
 ללמד שאין להוסיף על מספר זה. וְאֵילוּ נֶאֱמַר רק 'שתיים עֶשְׂרֵה
 חֲלוֹת' וּמַעְרְכוֹת' וְלֹא נֶאֱמַר המלים 'שתיים' שלפני 'מערכות' וְשֵׁשׁ'
 שלפני 'מערכות', אלא 'ונתת אותם מערכות המערכת על
 השולחן, הִייתָ אוֹמֵר שיעשו שֵׁשׁ מַעְרְכוֹת שֵׁשׁ אֲרָבַע אֲרָבַע, לִכְךָ
 נֶאֱמַר 'שתיים' וְשֵׁשׁ'. הֵא – הרי שעד שְׁלֹשָׁה מַעְרָאוֹת
 הִלְלוּ לֹא לְמִדְּנוּ כמה חלות יהיו ובכמה מערכות יתנו. הֵא בְּצִיר
 יש לנהוג, נִתְּנָן שְׁתֵּים מַעְרְכוֹת שֵׁשׁ שֵׁשׁ שֵׁשׁ, וְאִם נִתְּנָן מערכה אחת
 שֵׁשׁ אֲרָבַע וְאַחַת שֵׁשׁ שְׁמוֹנֶה לֹא יֵצֵא אף בדיעבד.
 הברייתא דנה באופן נוסף: אם נתן שְׁתֵּים שֵׁשׁ שְׁבַע שְׁבַע חלות, רַבִּי
 אוֹמֵר יצא ידי חובתו בששת התחנונות, ורואין אֵת הַעֲלִיזוֹנָה
 הנוספת כְּאֵילוּ אֵינָה, ולפיכך אינה פוסלת את כל המערכה. מקשה
 הגמרא על רבי: וְהָאֵין עֵינֵין – והלא צריכים לקיים את הפסוק (ירקא
 בד ה) 'וְנָתַתָּ עַל הַמַּעְרֶכֶת לְבִנְיָה וְזֶה' וגו', וכעונות לבונה על החלה
 השביעית אינה נתונה על המערכה, שחלה זו חוצצת ביניהם.
 מתרצת הגמרא: אָמֵר לִיָּה רַב חֲסֵדָא לְרַב הִנְנוּנָא, וְאָמֵר לִיָּה – ויש
 אומרים שרב הִנְנוּנָא אמר לרב חסדא, רַבִּי לְמַעְמִיָּה – לשיטתו,
 דָּאָמֵר שֶׁעַל שבתורה היינו כְּסֻמוּךְ, ולא 'על גבי', ואין מניחים את
 הלבונה על החלה העליונה לאל על השולחן בין שני הסדרים, וגם
 כשנתן חלה שביעית אין הלבונה נתונה עליה ואין חציצה. מביאה

מנחות. פרק אחד עשר – שתי הלחם דף צח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלז רש"י תוספות

לא שנה הכי ולא שנה הכי – כלומר, בניסוק דקדנות אי בעי למימר נמי באמה בת חמש
לא איכפת לך, כיון דבניסוק יסוד, באמה בת שש – לא פש ליה בין קרן לקרן אלא עשרים
ושש, וארבעה טפחים – שתיים מכניסה דסובב, ושתיים מכניסה דקדנות. וכיון דלא הוי
אמה – לא חשיב לה. חמשיני ותמניא – דכולן אמותיו היו בנות ששה, חוץ משתי אמותיו
הרצפה ועד היסוד ואמה גובה של קרן. דיקא
נמי – ד"חוק האמה" – גובהה, "ראמה רוחב" –
בניסה: מדורי להאי "חוק האמה" ולחאי "אמה"
רוחב, ושני בדיבוריה. השולחן ארכו שנים עשר
– שמעינן ליה לרבי מאיר דאמר לעיל: כל
האמות היו בכינויות, אלמא "בינונית" – היינו
בת ששה, ומדרי ליה כינונית מכלל דאיכא
דנפישא מינה – בתמידי. שתי אמות – מקלות
היו שם, שבדן מורדק האמות, ודן (וארכן) אמה.
בשושן הבריה – חדר אחד היה בנוי על שער
המזרחי של עזרה, ומצוייר כתבנית שושן
הבריה. של משה – בת ששה. כדי שיהו אומנין
נושלין בקמנה – שהיה גזר מתנה עם הדאומנין
"כך וכך אמות בנין תבנו לבדך הבריה, בכך וכך
דמים" – באמה של משה. ומחזיקין לו – למדת
אמה גדולה, שיתירה עליה אצבע, כדי שיוסיפו
על תנאם משלהם, שלא יפחתו ומצאו נהנים מן
ההקדש יותר ממה שעשו, ובאין לידי מעילה.
והוא להרבא ולבסא – כשמתנין צורפי זב
לעשות טבלא בת חמש או בת עשר באמה של
משה – עושין אותה למדת האמה היתרה עליה,
חצי אצבע, ולא באותה שיתירה עליה אצבע,
לפי שאומנות יקרה היא, ואין טוב להפסידן כל
כך. צורה = מצויירת. כדי שידעו – ויראו מהדין
בא, ויתנו הודאה למלכות שהוציאם משם.
שתיה אימת מלכות – פרס עליהם, ולא ימרו
בהם. ואילו לדריה לא אמר ליה – "ותרד אלי
והשתחית לי", ואף על גב דמסקא הכי הזה –
"ויקם פרעה ללח"ה. ויין לפני אחאב – אלדע
לפני אחאב שהיה רוכב על סוס – משום כבודו,
שאין דרך מלכים ללכת יחידי. ועליו לתרופה –
גבי מעיין שעתיד לצאת מבית קדש הקדשים
קאי, "ועל שפת הנחל יעלה מזה ומוזה כל ועין"
37 (עלה) מאכל והיה פרוי למאכל ועלהו
38 לתרופה. ואיירי דאיירי בפלוגתא דרב חסדא
ורב יצחק נקט לה הכא. וקדריש נוטריקון
40 "לתרופה". להתיר פה שלמעלה – פה אלמים,
שכל אלם האוכל ממנו – נרפא. פה שלמטה –
פה רחם של עקרות. חוקה ובר קפרא – מפרשא
מילתייהו טפי, והיא היא. ואילו נאמר שתיים
44 מערכות שש המערכת – ולא נאמר "שתיים"
45 עשרה. הייתי אומר שלש של שש – ד"שתיים"
46 מערכות – הוא תרין, "שש המערכת" – הוי
47 מערכת שלשית. ובספריים דכתב בהו "שלש של
48 שלש" – הכי משמע: אילו לא נאמר "שתיים"
49 עשרה" אלא "שתיים מערכות שש" – הוי משמע:
50 שתיים מערכות של שלש, ואם תרצה להוסיף
51 שלישית – סגי בשלש חלות. לכך נאמר שתיים עשרה –
52 הייתי אומר: שלש של ארבע ארבע. והא בעינן ונתת על המערכת לבונה – וכו' יחייב לה על השביעית – איכא חציצה. פריכות מחיצה הוא – וקרי ליה "על" (כל הכלים – כגון שלחנות,
53 אורכין לאורכין של בית ממזרח למערב). כך היה מונח – מנא לך? מדוכך היו בדיו מונחים ממזרח למערב, כדאמר בהך ברייתא לקמן, מכלל דאורך הארון מצפון לדרום ורוחבו ממזרח
54 למערב. דבדים בפותאי דארוך קיימי, כדאמרין לקמן. ובדיו מנול – דממזרח למערב: בפריכות – פריכות היתה פריסה בפתח בית קדש קדשים, לצניעות בעלמא ולא משום מדיצה,
55 דהא אמה חוקטקס הואי במקדש ראשון. וכו' תימא: לוקמה במקדש שני, דהוי פריכות? ליכא למימר, דבמקדש שני לא היה ארון בודים, דיאשיהו גזוז, במסכת יומא (נבב). ועוד: דקרא
56 במקדש ראשון כתיב. ובולטין בפריכות – לפי שהיה הארון כנגד הפתח, כדאמרין במגילה (יב), ארון שעשה משה בשמונת בדביר, היה לו עשר אמות ריוח ממנו לכותל לכל צד.
57 והדביר היה עשרים על עשרים, ומקום ארון אינו ממעט בדביר, דבנס היה עומד. אלמא, באמצע הדביר קאי. והפתח נמי היה באמצע בכותל מזרחי, והיו הבדים בולטין בפריכות שפנתה.
58 כמין

שלא יבואו לידי מעילה – לאו דוקא. דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה –
מחלל, אלא שלא היו רוצים ליהנות משל הקדש. ודא לכספא ודבא – אותה של קרן
מזרחית צפונית, וסימנך (איוב לו) "מצפון דרב יאתה".
אחת של ארבע ואחת של שמונה – חדא נקט, והוא הדין בענין אחר. רואין אותו
כאילו אינו – תימה: הא אין שולחן מקדש יותר
משנים עשר טפחים, ונמצא בדיקן למעלה משנים
עשר! ויש לומר: כגון דמשקע ליה לשביעי עד
שהוא בתוך החשי, ומיירי שעשאו באותו עין
שיכול לשקע בתוכו.
דוחקין
שמן האמה ואמה רחב, שמע
מינה. וכמה אמה בינונית? אומר רבי יוחנן: ששה טפחים. אומר רבי יוסי בר אבין: אף
אנן נמי תנינא, רבי מאיר אומר: השלחן ארכו שנים עשר ורחבו ששה. – מכלל דהויא
אמה דנפישא מינה? – אין, והא תנן: שתי אמות היו בשושן הבריה, אחת על קרן מזרחית
צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית. ששל קרן מזרחית צפונית יתירה על של משה
חצי אצבע, ששל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע, נמצאת יתירה על
של משה אצבע. ולמה אמרו אחת גדולה ואחת קטנה? כדי שיהיו האומנין נוטלין בקמנה
ומחזיקין בגדולה, כדי שלא יבואו לידי מעילה. ותרתי למה ליה? חדא לכספא ודבא, וחדא
לבינוניא. תנן התיב: שער המזרח עליו שושן הבריה צורה. מאי טעמא? רב חסדא ורב
יצחק בר אבדימי, חד אמר: כדי שידעו מהיכן באו, וחד אמר: כדי שתהא אימת מלכות
עליהן. אומר רבי ינאי: לעולם תהא אימת מלכות עליך, שנאמר: "וירדו כל עבדיך אלה אלי
והשתחוו לי לאמר", ואילו לדריה לא קאמר ליה. רבי יוחנן אומר: מהכא, שנאמר: "ויד
ה' היתה אל אליהו וישנם מתניו ויגרין לפני אחאב עד באכה וירעאלה". "ועליו לתרופה"
– רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי, חד אמר: להתיר פה שלמעלה, וחד אמר: להתיר
פה שלמטה. איתמר, חוקה אומר: להתיר פה אלמים, בר קפרא אומר: להתיר פה עקרות.
תנו רבנן: אילו נאמר "ולקחת סלת ואפית אותה שתיים עשרה חלות ושמת אותם שתיים
מערכות", ולא נאמר "שש" – הייתי אומר: אחת של ארבע ואחת של שמונה. לכך נאמר
"שש". ואילו נאמר "שתיים מערכות שש המערכת" ולא נאמר "שתיים עשרה" – הייתי
אומר: שלש של שש שש. לכך נאמר "שתיים עשרה". ואילו נאמר "שתיים עשרה חלות
ומערכות", ולא נאמר "שתיים" ו"שש" – הייתי אומר: שלשה של ארבע ארבע. לכך נאמר
"שתיים" ו"שש". הא עד שלא יאמרו שלשה מקראות תללו לא למדנו, הא ביצד? נותן
שתיים מערכות של שש שש, ואם נתן אחת של ארבע ואחת של שמונה – לא יצא.
שתיים של שבע שבע – רבי אומר: רואין את העליונה כאילו אינה. – והא בעינן "ונתת
על"! – אומר ליה רב חסדא לרב המנונא, ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא: רבי לטעמיה,
דאמר: "על" בסקמוד. דתניא, רבי אומר: "ונתת על המערכת לבנה וכה", "על" – בסקמוד.
אתה אומר: "על" בסקמוד, או אינו אלא "על" ממש? בשהוא אומר: "וסכות על הארץ את
הפרכת", הוי אומר: "על" – בסקמוד. "כל הכלים שבמקדש" וכו'. תנו רבנן: כל הכלים
שבמקדש ארכן לארפו של בית, חוץ מארון שארפו לרחבו של בית, וכן היה מונח, וכן
היה בדיו מונחין. מאי קאמר? הכי קאמר: כך היה מונח מדיבדיו כך היה מונחין. ובדיו
מנול? דתניא: "ויארכו הבדים" – יכול לא היו גזעין בפריכות? תלמוד לומר "ויארכו". אי
"ויארכו", יכול יהו מקרעין בפריכות ויוצאין? תלמוד לומר "לא יראו החוצה", הא ביצד?
דוחקין

– ואילו נאמר שתיים עשרה – ולא נאמר "שתיים" רש"י, אלא "ונתת אותם מערכות המערכת על השולחן" –
הייתי אומר: שלש של ארבע ארבע. והא בעינן ונתת על המערכת לבונה – וכו' יחייב לה על השביעית – איכא חציצה. פריכות מחיצה הוא – וקרי ליה "על" (כל הכלים – כגון שלחנות,
אורכין לאורכין של בית ממזרח למערב). כך היה מונח – מנא לך? מדוכך היו בדיו מונחים ממזרח למערב, כדאמר בהך ברייתא לקמן, מכלל דאורך הארון מצפון לדרום ורוחבו ממזרח
למערב. דבדים בפותאי דארוך קיימי, כדאמרין לקמן. ובדיו מנול – דממזרח למערב: בפריכות – פריכות היתה פריסה בפתח בית קדש קדשים, לצניעות בעלמא ולא משום מדיצה,
דהא אמה חוקטקס הואי במקדש ראשון. וכו' תימא: לוקמה במקדש שני, דהוי פריכות? ליכא למימר, דבמקדש שני לא היה ארון בודים, דיאשיהו גזוז, במסכת יומא (נבב). ועוד: דקרא
במקדש ראשון כתיב. ובולטין בפריכות – לפי שהיה הארון כנגד הפתח, כדאמרין במגילה (יב), ארון שעשה משה בשמונת בדביר, היה לו עשר אמות ריוח ממנו לכותל לכל צד.
והדביר היה עשרים על עשרים, ומקום ארון אינו ממעט בדביר, דבנס היה עומד. אלמא, באמצע הדביר קאי. והפתח נמי היה באמצע בכותל מזרחי, והיו הבדים בולטין בפריכות שפנתה.
כמין

דוחקין ובלולטין בפרוכת דומקין כמין שני דדי אשה – מעשה נס היה, דארון באמצע קדשי הקדשים היה, ולכך צד היה עשר אמות, ומקום ארון אינו מן המדה, כדאיתא בפרק קמא דמגילה (ו.ב.) ואם כן אפילו למאן דאמר שהבדים נשמטים לצד אחד, היאך נוגעים עד הפרוכת? הא לא היה אורכן עשרה אלא על ידי נס האירובי הבדים, עד שהיו דוחקין ובלולטין, ונראין כשני דדי אשה, לחיבתן של ישראל.

מזרח ומערב מונחין – ומתנינן דתנן "אורכן לאורכו של בית" – כרבי. **מדכתיב** בנר מערבי לפני ה' – נר שני של שתי מורחות קרי "נר מערבי", כדפרשית בפרק "כל קרבנות" (לעיל פ"ב דיבור המתחיל "ממנה"). ומתנינן דתמדי (פרק ג' משנה ט) דמצאנן שתי מורחות דולקות – כרבי, דאמר: מורה ומערב מונחין. דלמאן דאמר: צפון ודרום מונחין – אין שייך "מורחות".

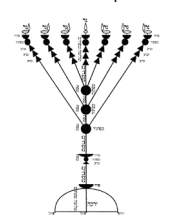
שאמצעי משובח – פירש בקונטרס: לענין שלשה שקוראין בתורה, דאין פוחתין מעשרה פסוקים, ואמצעי שקורא ארבעה – משובח, ועל זה מיתני דך ברייתא דהם בפרק ג' דמגילה (כ"א.ב.) אבל וקשה דמיתני ונמוי שאר ברייתות דראשון ואחרון משובחים לכך נראה: דדך ודכאן מיתניא לגבי שלשה המהלכים בדרך, דגדול באמצע, כדאמר בפרק "אמר להם הממונה" (יומא לז, א.) ובמגילה (כ"א.ב.) מיתני לה, משום דכין דמשובח לשאר דברים, טוב שיקרא ארבעה פסוקים. **תרי** דרי הו – ומיתרצי השתא כולוהו פירכי, דלמאן דאמר: צפון ודרום, אף על גב דכי יתיבין חמשה

דוחקין ובלולטין בפרוכת, ודומקין כמין שני דדי אשה, שנאמר "צדור המור דודי לי בין שרי ילין". ומגלן דבדין לפותיא דארון הו יתבי? דילמא לאורכו דארון הו יתבי? אמר רבי יהודה: תרי גברי באמתא ופלגא לא מסתגי להו. ומנא לן דבארבעה הו דרו להו? – דכתיב "ונסעו הקהתים" – תרי, "נשאי המוקדש" – נמוי תרי. תנו רבנן: עשרה שולחנות עשה שלמה המלך, שנאמר "ויעש שלחנות עשרה וינח בהיכל המשה מימין וחמשה משמאל", ואם תאמר: חמשה מימין הפתח וחמשה משמאל הפתח? אם כן מצינו ששולחן בדרום, והתורה אמרה "ושלחן תתן על צלע צפון"! אלא של משה באמצע, חמשה מימין וחמשה משמאל. תנו רבנן: עשר מנורות עשה שלמה, שנאמר: "ויעש את המנורות הזהב עשר פמשפט ויתן בהיכל חמשה מימין וחמשה משמאל", ואם תאמר: חמשה מימין הפתח וחמשה משמאל הפתח? אם כן מצינו מנורה בצפון, והתורה אמרה "ואת המנורה נחם חמשה מימין וחמשה משמאלה. תני חזא: מחצי בית ולפנים היו מונחין, ותני חזא: משלש הבית ולפנים היו מונחין! ולא קשיא: מר קא חשיב בית הקדשים בהדי היכל, מר לא קא חשיב בית קדשי הקדשים בהדי היכל. תנו רבנן: מורה ומערב היו מונחין, דכרי רבי. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: צפון ודרום. מאי טעמא דרבי? גמר ממנורה, מה מנורה מורה ומערב, אף הני נמי מורה ומערב. ומנורה גופה מגלן? מדכתיב בגר מערבי "עוד אתו [אהרן וגו'] לפני ה'", מפלל דכולוהו לאו "לפני ה'", ואי סלקא דעתך צפון ודרום, כולוהו נמי "לפני ה'" נינהו. ורבי אלעזר ברבי שמעון מאי טעמא? גמר מארון, מה ארון צפון ודרום, אף הני נמי צפון ודרום. ורבי נמי ליגמר מארון! – דנין חוץ מחוץ, ואין דנין חוץ מפנים. – ורבי אלעזר ברבי שמעון ליגמר ממנורה! – אמר לך: מנורה גופה צפון ודרום הוה מנחה. – אלא הכתיב "עוד אתו אהרן וגו'!" – דמצדד להו אצדודי, דתנאי: "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" – מולד, שהיו מצדדין פניהם כלפי נר אמצעי. אמר רבי נתן: מפאן שאמצעי משופה. בשלמא למאן דאמר מורה ומערב, היינו דהו יתבי עשרה בעשרים, אלא למאן דאמר צפון ודרום, עשרה בעשרים היכי הו יתבי? ותו, כהנים היכי הו עיילי? ותו, מצינו חמשה שולחנות בדרום, ודרום כתיב (שמות כו) "על צלע צפון". ותו שולחן דמשה – דאמרן לעיל: באמצע מונח, היכי מונח? ולמאן דאמר נמי מורה ומערב שולחן דמשה היכי מנח – אישתכח דיתבי דך שלחן כולו בעשרים אמות חיצוניות. והשתא מתרץ לכולוהו פירכי: מי סברת כחד דרא הו יתבי – כולוהו עשר – ראשה של זו בצד ראשה של זו. בתרי דרי הו יתבי – חמשה מנייהו – ראשה של זו בצד ראשה של זו, ושל משה אצלן לפניהם, ולא בשורתן. ושורה אחרת של חמשה – אצל אותה של משה ולא בשורתה. ואותם חמשה – ראשה של זו בצד ראשה של זו

שלשה. היינו דיתבי עשרה – עשר שולחנות בעשרים, כדאמרן לעיל: מחצי הבית ולפנים מונחים. וקסלקא דעתך: ראשו של זה בצד ראשו של זה קיימ, ואיכא למימר: אף על גב דאי אפשר שישבו עשר שולחנות של עשרים אמה בעשרים אמות הפנימיות – איכא למימר: לא דק כולי האי הא דקתני לעיל "מחצי הבית ולפנים". אלא למאן דאמר צפון ודרום – דהיינו, לרוחבו של היכל – והלא רוחבו אינו אלא עשרים, ועשרה שולחנות של עשרים אמה בעשרים אמה היכי יתבי? הא אי אפשר לצמצם שלא יתא ריח מונח בין שולחן לשולחן ותו – אי נמי מצו יתבי, נמצא שמילאו את כל רוחב ההיכל, ובהנים ביום הכפרים היכי עיילי לפני ולפנים? אי נמי: בכל שבת נכנסין ארבעה כהנים, כדקתני במתניתין, שנים ליטול שני סדרים הישנים, ושנים לסדר שני הסדרים החדשים. ועומדים אלו כנגד אלו, טפחו של טטל בצד טפחו של מסדר. ואי כל רוחב ההיכל מלא, היכי אולי כהנים הנוטלין באידך גיסא דשולחנות? ותו מצינו חמשה שולחנות בדרום – וקרא כתיב (שמות כו) "על צלע צפון". ותו שולחן דמשה – דאמרן לעיל: באמצע מונח, היכי מונח? ולמאן דאמר נמי מורה ומערב שולחן דמשה היכי מנח – אישתכח דיתבי דך שלחן כולו בעשרים אמות חיצוניות. והשתא מתרץ לכולוהו פירכי: מי סברת כחד דרא הו יתבי – כולוהו עשר – ראשה של זו בצד ראשה של זו. בתרי דרי הו יתבי – חמשה מנייהו – ראשה של זו בצד ראשה של זו, ושל משה אצלן לפניהם, ולא בשורתן. ושורה אחרת של חמשה – אצל אותה של משה ולא בשורתה. ואותם חמשה – ראשה של זו בצד ראשה של זו

בשלמא

כמין שני דדי אשה – אלמא: בדים ממורח למערב קיימי, ראשן אחד למערב וראשן אחד למזרח בתוך הפתח. ושמע מינה: רוחבו של ארון – ממורח למערב, שהיה אורכו של בית. תרי גברי באמתא ופלגא – אי הו בדים לאורכו – לא היה בין בר לבד אלא אמה ומוחצה. הקהתים שנים נושאי ארון המקדש שנים – והקימו הלויים את המשכן כשהיו רוצים לחנות, "עד בואם" – אלו נושאי הארון. ואם תאמר: הא "ממין רמשאל" דפתח קאמו. אם כן מצינו חמשה שולחנות בדרום – שהפתח היה באמצע ההיכל בכותל מזרחי, ונמצאו חמשה שבשמאל דרך כניסה – כולם בדרום. אלא של משה באמצע חמשה מימין – בדרומו, וחמשה משמאלו – בצפונו, וכולן בצפון ההיכל. ולקמן מפרש היכי מנח. תני חזא: מחצי הבית ולפנים – מונחין כל השולחנות, ואין אחד מהן בחצי מן החיצון לצד הפתח. למר לא חשיב כו' – שההיכל ששים אמה ארוך, כדכתיב (מלכים א' ו) "והבית אשר בנה המלך שלמה לה' וגו", ומאותן ששים היו עשרים דבירי, כדכתיב (שם) "ולפני הדביר עשרים אמה" וגו', וההיכל – ארבעים, כדכתיב (שם) "ארבעים אמה היה הבית הוא ההיכל לפני". והשולחנות יושבים בעשרים אמה של היכל של צד הדביר. מאן דתני "משלש הבית" – חשיב כל הששים אמה של דביר ושל היכל, ומאן דתני "מחצי הבית ולפנים" – לא חשיב אלא היכל לחודיה. מורה ומערב מונחים – השולחנות, ראשן אחד למורה וראשן אחד למערב, דהיינו אורכו לאורכו של בית. מה מנורה מורה ומערב – השלשה קנים במורה והשלשה במערב. מדכתיב בנר מערבי לפני ה' – דכתיב (ויקרא כד) "ערוך אותו ארון וגו' לפני ה'", דמשמע: אותו לפני ה', ואין אחד לפני ה', אלמא: חד הוא דהו כלפי מערב לצד בית קדשי הקדשים. אלמא: מורה ומערב מונחים, והחיצון של צד מערב קרי ליה "נר מערבי". דאי בצפון – אישתכח דכולוהו פי הפתילות שוות למערב. מה ארון צפון ודרום – אורכו לרוחבו של בית, כדאמרין לעיל "וכך היה מונח, וכך היו בדי מונחין". חוץ מחוץ – מנורה ושולחן – שניהם בהיכל. והכתיב אותו דמשמע: אחד לפני ה', ותו לא? מצינו להו אצדודי – לעולם צפון ודרום מנח, ואפילו הכי ליכא אלא חד כלפי מערב, והיינו אמצעי. שפי הפתילה כלפי מערב, ושאר הפתילות מצודות פיוח כלפי האמצעי. ששלשה של צד צפון מצודות כלפי דרום, ושלשה של צד דרום מצודות כלפי צפון, אל מול פני המנורה – אמצעי עומד על גופה של מנורה, והשאר – על הקנים. ומשמע קרא: אותן שעל הקנים מצודות כלפי אותם של מערב. מפאן שאמצעי משופה – לגבי שלש שקורין בספר תורה בשני ובחמישי, ואמרין במסכת מגילה (כ"א.ב.) אין פוחתין מעשרה פסוקים. וקאמר רבי נתן דאמצעי משופה, וקרא ארבעה, והשאר שלשה

למאן

היו משוכים כלפי חוץ עד שדוֹחֵקִין וּבּוֹלְטִין בְּפִרוּקָת אל ההיכל,
וְדוֹמִין בבליטתן כְּמִין שְׁנֵי דְדֵי אֵשֶׁת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר על אהבת ה'
לְיִשְׂרָאֵל (שיר השירים א') 'צִירֹר הַמּוֹר דּוֹדִי לִי בֵּין שְׂדֵי יֵלִין, כְּלוֹמַר,
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (י' דודי') הִשְׁרָה שְׂכִינָתוֹ בֵּין בְּדֵי הָאָרוֹן הַבּוֹלֵטִים
בְּפִרוּקָת כְּמִין שְׂדִיִּים, וּבֹזֵה נִתְקִימוֹ שְׁתֵּי הַמִּקְרָאוֹת, שֶׁהַבָּדִים
עֲצָמָם לֹא נִרְאוּ בַּהֵיכָל, אֲלָא רַק צוּרָתָם שִׁבְלִטָה בְּפִרוּקָת. הִרִי
לְמַדְנוּ שֶׁהַבָּדִים הָיוּ נִתְּנִים לְאוּרֵךְ הַבֵּית, וְכִיּוֹן שֶׁקְּבוּעִים הָיוּ
לְרוּחַם הָאָרוֹן נִמְצָא שֶׁאֲרָכוּ הִיָּה מִכּוּון לְרוּחַם הַבֵּית.
מִבְּרַרְת הַגִּמְרָא: וּמִנֶּלְן דְּבִרְיוֹ לְפִתְיָא דְּאִרְיוֹ הָיוּ יִתְבִּי – וּמַהֲיָן
לְמַדְנוּ שֶׁהַבָּדִים הָיוּ קְבוּעִים לְרוּחַם הָאָרוֹן, דִּלְמָא לְאִרְבֵּי דְּאִרְיוֹ
הָיוּ יִתְבִּי – שְׂמָא נִתְּנִים הָיוּ לְאִרְכוּ. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: אִמָּר רַב
יְהוֹרֵה, תִּרִי נִכְרִי בְּאִמְתָּא וּפְלָגָא לֹא מִסְתֵּי לָהּ – שְׁנֵי אֲנָשִׁים אִינִם
יְכוּלִים לַהֲלֹךְ זֶה לְצֵד זֶה בְּאִמָּה וּחֹצִי, וְכִיּוֹן שֶׁנִּשְׁוֵאִי הָאָרוֹן הִלְכוּ
בֵּין הַבָּדִים, אִילוֹ הָיוּ קְבוּעִים לְאוּרֵךְ הָאָרוֹן וְאִמָּה וּחֹצִי שֶׁל רַחְבּוֹ
מִבְּרִיתָא בִּינִיהֶם לֹא הָיוּ נוֹשְׂאִיו נִכְסִים שָׁם, אֲלָא וְדֹאִי קְבוּעִים
הָיוּ לְרַחְבּוֹ וְאִרְכוּ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי אֲמוֹת וּחֹצִי מִפְּרִיד בִּינֵיהֶם, וְשָׁם
הִלְכוּ נוֹשְׂאִיו.
מִבְּרַרְת הַגִּמְרָא: וּמִנָּא לִן דְּבִאֲרֵיכָּה הָיוּ דְּרִי לָהּ – וּמַהֲיָן לְמַדְנוּ
שֶׁאֲרַבְעָה אֲנָשִׁים נִשְׂאוּ אֶת הָאָרוֹן, שְׂמָא נִשְׂאוּהוּ שְׁנִים, אֶחָד
מִלְּפָנָיו וְאֶחָד מֵאַחֲרָיו, וְהַבָּדִים הָיוּ קְבוּעִים לְאִרְכוּ וּבִינֵיהֶם אִמָּה
וּחֹצִי. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: דְּבִתְּרִי בְּסֹדֵר הַמִּסְעוֹת בְּמַדְבַּר (בְּמַדְבַּר י' כ"א)
'וְנִסְעוּ הַקְּהָלִים נִשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְגו', וְדִּמְסִיעָתָא הַגִּמְרָא: וְנִסְעוּ
הַקְּהָלִים לְשׁוֹן רַבִּים וּמִיעוֹט רַבִּים שְׁנֵים, הִרִי תִרִי, וְהַמִּשְׁךָ הַפִּסְקוֹ
'נִשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ, נִמְלִי תִרִי' – הֵם שְׁנֵים נִסְפִים, מִכָּאֵן שֶׁנִּשְׂאִית הָאָרוֹן
בְּאַרְבַּעַה, שְׁנֵים מִלְּפָנָיו וּשְׁנֵים מֵאַחֲרָיו. וּמִמִּילָא חִיִּיבִים לִמּוֹר
שֶׁהַבָּדִים הָיוּ נִתְּנִים לְרַחְבּוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁהַבָּדִים מְשׁוּכִים מִמּוֹרָח
לְמַעַרְב נִמְצָא אוֹרֵךְ הָאָרוֹן נִתּוּן מִצָּפוֹן לְדָרוֹם לְרוּחַם הַבֵּית.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא מִבְּרַרְתָּ אֵת מִסְפֵּר וּמִקוֹם הַשּׁוֹלְחָנוֹת
בְּמַקְדָּשׁ: תְּנִי רַבְּנִי, עֲשֶׂה שְׁלֹחָתָא עֲשֶׂה שְׁלֹמָה הַמֶּלֶךְ מִלְּבַד שְׁלֹחַן
מִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִשְׂיָת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ (דְּבִרֵי הַיָּמִים ב' ד' ח') 'וַיַּעַשׂ שְׁלֹחָתוֹ
עֲשֶׂה וַיִּתֵּן בְּהִיכַל הַמִּשְׁה מִיָּמִין וְהַמִּשְׁה מִשְׁמָאל'. מִבְּאֵרֶת הַבְּרִייתָא
אֵת הַמְּלִים 'חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וְחֲמִשָּׁה מִשְׁמָאל', וְאִם תֹּאמַר שֶׁהָיוּ
מוֹנָחִים הַמִּשְׁה מִיָּמִין הִתַּחַּב שְׁבָאֲמִצֵּעַ הַהִיכָל וְהַמִּשְׁה מִשְׁמָאל
הִתַּחַּב כְּפִשְׁטוֹת הַפִּסְקוֹ, אִם כֵּן מִצִּינוּ שֶׁשְׁלֹחָתוֹ בְּדָרוֹם, שֶׁנִּמְצָאוּ
חֲמִשָּׁת הַשּׁוֹלְחָנוֹת שֶׁמִּשְׁמָאל לְנִכְסִים בְּדָרוֹם הַהִיכָל, וְהַתּוֹרָה
אִמָּרָה בְּצִוּוֹי עַל מִקוֹם כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ (שְׁמוֹת כו' ל"ה) 'וְהִשְׁלַחְתָּן תִּתֵּן עַל
צֵלַע צָפוֹן, אֵלָּא וְדֹאִי עֲמָדוֹ כּוֹלֵם בְּצָפוֹן, וְכוּנָת הַפִּסְקוֹ שְׁוֹלְחָנוֹ
שֶׁל מִשָּׁה בְּאִמְצָע, וְהַמִּשְׁה מִשְׁוֹלְחָנוֹת שִׁלְמָה מִיָּמִינוּ וְהַמִּשְׁה
מִשְׁמָאל.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא מִבְּרַרְתָּ אֵת מִסְפֵּר וּמִקוֹם הַמְּנוֹרוֹת
בְּמַקְדָּשׁ: תְּנִי רַבְּנִי, עֲשֶׂה מְנוֹרוֹת עֲשֶׂה שְׁלֹמָה מִלְּבַד מְנוֹרַת מִשָּׁה,
שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִשְׂיָת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ (דְּבִרֵי הַיָּמִים ב' ד' ח') 'וַיַּעַשׂ אֵת הַמְּנוֹרוֹת
הַהֵב עֲשֶׂה בְּמִשְׁפַּח וַיִּתֵּן בְּהִיכַל הַמִּשְׁה מִיָּמִין וְהַמִּשְׁה מִשְׁמָאל'.
מִבְּאֵרֶת הַבְּרִייתָא אֵת הַמְּלִים 'חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וְחֲמִשָּׁה מִשְׁמָאל', וְאִם
תֹּאמַר שֶׁעֲמָדוֹ הַמִּשְׁה מִיָּמִין הִתַּחַב וְהַמִּשְׁה מִשְׁמָאל הִתַּחַב כְּפִשְׁטוֹת
הַפִּסְקוֹ, אִם כֵּן מִצִּינוּ מְנוֹרָה בְּצָפוֹן, שֶׁנִּמְצָאוּ חֲמִשָּׁת הַמְּנוֹרוֹת
שֶׁמִּיָּמִין לְנִכְסִים בְּצָפוֹן הַהִיכָל, וְהַתּוֹרָה אִמָּרָה (שְׁמוֹת כו' ל"ה) 'וַיֹּאֵת
הַמְּנוֹרָה נֹכַח הַשְּׁלַחָן עַל צֵלַע הַמִּשְׁכָּן תִּמְנָה' וְגו', וְהִינֵנוּ שֶׁהַמְּנוֹרָה
תַּעֲמֹד בְּצֵד דָּרוֹם מִלּוֹ הַשּׁוֹלְחָן. אֵלָּא וְדֹאִי עֲמָדוֹ כּוֹלֵן בְּדָרוֹם,
וְכוּנָת הַפִּסְקוֹ שֶׁמִּנּוֹרָתוֹ שֶׁל מִשָּׁה בְּאִמְצָע, וְהַמִּשְׁה מִמְּנוֹרוֹת שִׁלְמָה
מִיָּמִינָה וְהַמִּשְׁה מִשְׁמָאל.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתוֹת הַדְּנוֹת בְּמִקוֹם הַשּׁוֹלְחָנוֹת וְהַמְּנוֹרוֹת
בַּהֵיכָל כְּלָפִי מַעֲרָב: תְּנִי חֲדָא – בְּבִרְייתָא אֶחָת שֶׁנִּינוּ מִחֻצֵּי בֵּית
וְלִפְנֵים הָיוּ הַשּׁוֹלְחָנוֹת מוֹנָחִין, וְתְּנִי חֲדָא שֶׁמְשַׁלֵּשׁ הַבֵּית וְלִפְנֵים הָיוּ
מוֹנָחִין. מִבְּאֵרֶת הַגִּמְרָא, וְלֹא קָשְׁיָא, שׁוּדָאִי עֲמָדוֹ מִחֻצֵּי הִיכָל
וְלִפְנֵים, וְכִּי – הַבְּרִייתָא שֶׁכְּתָבָה שֶׁעֲמָדוֹ מְשַׁלֵּשׁ הַבֵּית וְלִפְנֵים קָא
חֲשִׁיב בֵּית קִדְשִׁי הַקְּדָשִׁים בְּהָרִי הִיכָל – חִישְׁבָה אֵת שֵׁטַח קִדֵּשׁ
הַקְּדָשִׁים עִם הַהִיכָל, הַהִיכָל אֲרַבְעִים אֲמָה וְקִדֵּשׁ הַקְּדָשִׁים
שְׁנֵים, וְכִשְׁעֲמָדוֹ הַשּׁוֹלְחָנוֹת בְּעִשְׂרִים אֲמוֹת הַהִיכָל הַפְּנִימִיּוֹת
נִמְצָאוּ מְשַׁלֵּשׁ הַבֵּית וְלִפְנֵים, לֹאֲחַר שֶׁלֵּשׁ שֵׁל שִׁים. וְכִּי –
הַבְּרִייתָא הַשְּׁנִיָּה לֹא קָא חֲשִׁיב בֵּית קִדְשִׁי הַקְּדָשִׁים בְּהָרִי הִיכָל,
אֲלָא אֵת הָאַרְבַּעִים שֶׁל הַהִיכָל בְּלָבָד, וּמִמִּילָא עֲמָדוֹ הַשּׁוֹלְחָנוֹת

מִחֻצֵּי וְלִפְנֵים.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא מִבְּרַרְתָּ אֵת כִּיווֹן עֲמִידַת הַשּׁוֹלְחָנוֹת,
וְתוֹלָה זֹאת הַגִּמְרָא בְּצוּרַת עֲמִידַת הַמְּנוֹרָה וְהָאָרוֹן: תְּנִי רַבְּנִי, מְנוֹרָה
וּמִעַרְבָּ הָיוּ הַשּׁוֹלְחָנוֹת מוֹנָחִין וְאוֹרְכָם לְאוּרֵךְ הַבֵּית, דְּבִרִי רַבִּי, רַבִּי
אֶלְעָזָר בְּרִי שְׁמַעוֹן אוֹמַר, צָפוֹן וְדָרוֹם עֲמָדוֹ וְאוֹרְכָם לְרוּחַם הַבֵּית.
מִבְּרַרְת הַגִּמְרָא: מִיָּא טַעְמִיָּה דְּבִרִי. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: נִמְר מְנוֹרָה –
לְמַד מִכִּיווֹן עֲמִידַת הַמְּנוֹרָה, מִיָּא מְנוֹרָה מְנוֹרָה וּמִעַרְבָּ, אִם תְּנִי נִמְר
– אִף הַשּׁוֹלְחָנוֹת מְנוֹרָה וּמִעַרְבָּ. מִבְּרַרְת הַגִּמְרָא: וּנְפִשָׁה מְנוֹלָן
– וּמַהֲיָן לְמַדְנוּ אֵת כִּיווֹן עֲמִידַת הַמְּנוֹרָה עֲצָמָה. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא:
מְדַבְּרִי בְּנֵי הַמִּעַרְבִי (וְיִקְרָא ב' ד' ח') 'עֲשֶׂה אוֹתוֹ [אֶחָד] וְגו' לְפָנֵי ה' וְגו',
בְּלִשׁוֹן יַחֲדִי, שֶׁנֶּר אֶחָד הוּא הָעוֹמֵד 'לְפָנֵי ה'', מִכָּלָל דְּבּוֹלָהּ לֹאֵו
לְפָנֵי ה' – יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁשָּׂאֵר הַנּוֹרוֹת אִינִם 'לְפָנֵי ה'', וְאִי שֶׁלֵּקָא דְּעִתָּךְ
שֶׁהַמְּנוֹרָה עֲמָדָה צָפוֹן וְדָרוֹם, בּוֹלָהּ נִמְר לְפָנֵי ה' נִינָהוּ – כֹּל הַנּוֹרוֹת
שׁוּיִם בְּקִרְבָּתָם לְקִדֵּשׁ הַקְּדָשִׁים שֶׁבְּמַעֲרָב. אֲלָא בַּהֲכֹרַח עֲמָדָה
מִמּוֹרָח לְמַעֲרָב, וְדָנֵר הַמַּעֲרָבִי בִּיטוֹר הוּא תֵּר שֶׁלֵּפָנֵי ה', וְלִמְדוּ רַבִּי
מִהַמְּנוֹרָה לְשׁוֹלְחָנוֹת. מִבְּרַרְת הַגִּמְרָא: וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִי שְׁמַעוֹן
מִיָּא טַעְמִיָּה. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: נִמְר מִאֲרֹן – לְמַד מִכִּיווֹן עֲמִידַת
הָאָרוֹן, מִיָּא אֲרֹן מוֹנָח צָפוֹן וְדָרוֹם כְּדִלְעִיל (ע"ה), אִם תְּנִי נִמְר – אִף
הַשּׁוֹלְחָנוֹת צָפוֹן וְדָרוֹם. שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: וְרַבִּי נִמְר לִיָּמִין מִאֲרֹן –
וְאִף רַבִּי יִלְמַד מִהָאָרֹן לְהַעֲמִיד הַשּׁוֹלְחָנוֹת צָפוֹן וְדָרוֹם. מְשִׁיבָה
הַגִּמְרָא: סִבֵּר שְׁדִּינִן חוּץ מִחוּץ – לְמִדִּים דְּבֵר שֶׁמְקוֹמוֹ מִחוּץ לְקִדֵּשׁ
הַקְּדָשִׁים מִדְּבֵר שֶׁמְקוֹמוֹ בְּחוּץ, וְהִינֵנוּ שֶׁלְּחָנוֹת מְנוֹרָה, וְאִין דִּינִן
חִיץ מִכָּפְנֵים – דְּבֵר הָעוֹמֵד בְּחוּץ מִהָאָרֹן שֶׁבְּקִדֵּשׁ הַקְּדָשִׁים.
שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִי שְׁמַעוֹן לִיָּמִין מְנוֹרָה – יִלְמַד
מִהַמְּנוֹרָה לְהַעֲמִיד מִזְרָח וּמַעֲרָב. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: אִמָּר לָךְ רַבִּי
אֶלְעָזָר בְּרִי שְׁמַעוֹן, מְנוֹרָה נִשְׂפָּא צָפוֹן וְדָרוֹם הָיוּ מְנוֹחָה – אִף
הַמְּנוֹרָה עֲמָדָה מִצָּפוֹן לְדָרוֹם, שֶׁלֹּא כִּרְבִי. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֵלָּא
הַבְּתִיב בְּנֵי הַמַּעֲרָבִי (ש"ס) 'עֲשֶׂה אוֹתוֹ אֶחָד וְנִינוּ וְגו' לְפָנֵי ה'', וְאִם
עֲמָדָה צָפוֹן וְדָרוֹם כֹּל הַנּוֹרוֹת שׁוּיִם לְפָנֵי ה', מִתְּרַתֵּי הַגִּמְרָא:
לְעוֹלָם עֲמָדָה צָפוֹן וְדָרוֹם, וְרוֹק תֵּר הָאֲמַצְעִי נִחְשֵׁב לְפָנֵי ה', מִשּׁוֹם
דְּמִצְדָּד לָהּ אֲצִידִי – שִׁפְתִּילָתוֹ שֶׁל הָאֲמַצְעִי הִיתָה נוֹטָה לְמַעֲרָב,
אֲבָל שֶׁאֵר הַפְּתִילוֹת נָטוּ כְּלָפֵיו וְלֹא לְמַעֲרָב. הַגִּמְרָא מְבִיאָה לְכָךְ
רֵאשִׁי מִבְּרִייתָא, דְּתִנָּא, נֹאמַר בְּהַדְלָקַת הַמְּנוֹרָה (בְּמַדְבַּר ח' א')
מִלּוֹ שֶׁנִּי הַמְּנוֹרָה יֵאָדָּו שֶׁבְּעַת הַנּוֹרוֹת, מִלְּמַד הַפִּסְקוֹ שֶׁחִיץ מִצְדִּין
אֵת פְּתִיחָם שֶׁל שֵׁשֶׁת הַנּוֹרוֹת כְּלָפֵי יָרֵךְ הָאֲמַצְעִי הָעוֹמֵד עַל גּוֹף
הַמְּנוֹרָה וְקֹרָא 'פְּנֵי הַמְּנוֹרָה'. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא, אִמָּר רַבִּי תָּתֵן,
מִכָּאֵן יֵשׁ לְלַמּוֹד לְכָל הַתּוֹרָה שֶׁהָאֲמַצְעִי מְשַׁבֵּחַ מִן הַצִּדִּדִּים.
הַגִּמְרָא דָּנָה אִיךְ נִכְנְסוּ הַשּׁוֹלְחָנוֹת בְּמִקְוָם לִפִּי שְׁתֵּי הַשִּׁטּוֹת,
שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאִמָּר שֶׁהַשּׁוֹלְחָנוֹת עֲמָדוֹ מְנוֹרָה
וּמִעַרְבָּ מוֹבֵן, שְׁכִיּוֹן שֶׁאוּרֵךְ שׁוֹלְחָנוֹת שִׁלְמָה הִיָּה שְׁתֵּי אֲמוֹת כֹּשֶׁל
מִשָּׁה, וְאוּרֵךְ חֻצִּי הַהִיכָל הַפְּנִימִי שָׁבוּ עֲמָדוֹ הַשּׁוֹלְחָנוֹת עֲשִׂרִים
אֲמָה, הִינֵנוּ דְּהָיוּ יִתְבִּי עֲשֶׂה עֲשֶׂה עֲשֶׂה – הָיוּ שֶׁנִּכְנְסוּ עֲשִׂרֵה שׁוֹלְחָנוֹת
בְּנֵי שְׁתֵּי אֲמוֹת בְּעִשְׂרִים אֲמָה, אֵלָּא לְמָאן דְּאִמָּר צָפוֹן וְדָרוֹם קִשָּׁה,
שֶׁרוּחַם הַהִיכָל עֲשִׂרִים אֲמָה, וְעֲשֶׂה שֶׁלְּחָנוֹת בְּנֵי שְׁתֵּי אֲמוֹת
בְּעִשְׂרִים אֲמָה הִיָּבִי הָיוּ יִתְבִּי – הִיאָךְ נִכְנְסוּ, וְהָלֹא וְדֹאִי נִשְׂאֵר רִיחֹ
מִשָּׁהוּ בִּינֵיהֶם, וּמִמִּילָא תִּפְסוּ קֶצֶת יוֹתֵר מִעֲשָׂרִים. וְתִי – וְעוֹד, אִף
אִם דַּחְקוֹם זֶה לֹזֵה וְנִכְנְסוּ בְּעִשְׂרִים אֲמוֹת בְּלֹא רִיחֹ בִּינֵיהֶם, מִכָּל
מִקוֹם בְּתִיבִים הִיָּבִי הָיוּ יִתְבִּי – הִיאָךְ נִכְנְסוּ הַכַּהֲנִים אֶל מַעֲבַר
לְשׁוֹלְחָנוֹת. וְתִי, אִם תִּפְסוּ הַשּׁוֹלְחָנוֹת אֵת כֹּל רֹחַם הַהִיכָל מִצִּינוּ
הַמִּשְׁה שְׁלֹחָתוֹ בְּדָרוֹם, וְהַתּוֹרָה כְּתָבָה (שְׁמוֹת כו' ל"ה) 'וְהִשְׁלַחְתָּן תִּתֵּן עַל
צֵלַע צָפוֹן'. וְתִי, שְׁלַחְתָּ דְּמִשָּׁה הִיָּבִי מִנֵּחַ לִיָּה – הִיָּבִי הַנִּיחוֹ, וְהָלֹא
שִׁנּוּי בְּבִרְייתָא לְעִיל שֶׁעֲמַד בְּאִמְצָע שׁוֹרַת הַשּׁוֹלְחָנוֹת, וְאֶחָד עֲשָׂר
שׁוֹלְחָנוֹת בְּנֵי שְׁתֵּי אֲמוֹת אִינִם נִכְנְסִים בְּעִשְׂרִים אֲמָה. חֲזוֹרֶת הַגִּמְרָא
וּמִקְשָׁה עַל הַמִּקְשָׁן: וְלִיָּטְעִיָּה – וְלִשְׁטִיתָךְ שֶׁהַקְּשִׁית מְשׁוֹלָחַן מִשָּׁה
לְמָאן דְּאִמָּר צָפוֹן וְדָרוֹם, לְמָאן דְּאִמָּר מְנוֹרָה וּמִעַרְבָּ נִמְר קִשָּׁה שְׁלַחְתָּ
דְּמִשָּׁה הִיָּבִי הָיוּ מִנֵּחַ לִיָּה, וְהָלֹא תִּפְסוּ שׁוֹלְחָנוֹת שִׁלְמָה אֵת כֹּל חֻצִּי
הַהִיכָל הַפְּנִימִי, וְכִשְׁנוֹסִיף אֵת שׁוֹלָחַן מִשָּׁה בְּאִמְצָעֵם יִדְחָה שׁוֹלָחַן
שֶׁלֵּם לְחֻצִּי הַהִיכָל הַחִיצוֹן. מִיִּישְׁבַת הַגִּמְרָא לִפִּי שְׁתֵּי הַשִּׁטּוֹת: אֵלָּא
מִי כִּבְרַת – כֹּלֹם הֵנָּה סוֹבֵר שֶׁנֶּר דְּרָא הָיוּ – שׁוֹרָה אֶחָת הִיתָה, לֹא
כֵן, תִּרִי דְּרִי נִינָהוּ – שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת בְּנוֹת חֲמִשָּׁה שׁוֹלְחָנוֹת הִיָּה, אוֹרֵךְ כֹּל
שׁוֹרָה עֲשָׂר אֲמוֹת, וְשֵׁל מִשָּׁה בֵּין הַשׁוֹרוֹת.

רבי אלעזר בן שמעון וְאֵת הַשְּׁלֵחָנוֹת אֲשֶׁר עָלִיהֶם לֶחֶם הַפָּנִים וְהָבִי
 בלשון רבים, אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה שְׁלֵחָנוֹת שֶׁהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ, שְׁנֵים מֵהֶם שֶׁהָיוּ
 בְּאֹמֶל מְבַפְּנִים – בְּקִצְרוֹ הַפְּנִימִי, סְמוּכִים לַפֶּתַח הַבַּיִת – הַהֵיכָל,
 אֶחָד שֶׁל כֶּסֶף – שֶׁל שֵׁשׁ לֶבֶן כִּכְסָף, וְאֶחָד שֶׁל זָהָב, עַל אוֹתוֹ שֶׁל
 כֶּסֶף הָיָה נוֹתֵן הַכֹּהֵן אֶת לֶחֶם הַפָּנִים בְּכִנְיָסָתוֹ לַהֵיכָל וְעוֹמֵד לַפּוֹשׁ
 קוֹדֵם עֲרִיכְתּוֹ עַל שׁוֹלְחַן מִשָּׁה, וְעַל אוֹתוֹ שֶׁל זָהָב הָיָה נוֹתֵן
 בְּצִיצֵיָאָתוֹ – לְאַחֵר הוֹרְדוֹ מִשׁוֹלְחַן מִשָּׁה, עַד לְאַחֵר הַקְּטֹרֶת בְּיוֹכִי
 הַלְבוּנָה הַבָּאִים עִם הַלֶּחֶם. וְהִטְעֵם שֶׁבְּכִנְיָסָתוֹ נוֹתְנוֹ עַל שֶׁל כֶּסֶף
 וּבִצִּיצֵיָאָתוֹ עַל שֶׁל זָהָב מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין – מוֹתֵר
 לִשְׁנוֹת דָּבָר שֶׁבְּקִדּוּשָׁה רַק לְתוֹסֶפֶת מַעֲלָה וְלֹא לְגִירוּעַ, וּלְפִיכָךְ
 תַּנְהִיגוֹ בְּכִנְיָסָתוֹ עַל שֶׁל כֶּסֶף, לַעֲלוֹת מִמֶּנּוּ לְשׁוֹלְחַן שֶׁל מִשָּׁה
 הַמְצוּפָה זָהָב, וּבִצִּיצֵיָאָתוֹ עַל שֶׁל זָהָב, שֶׁלֹּא לְהוֹרִידוֹ מִשֶּׁל זָהָב לְשֶׁל
 כֶּסֶף. וְעוֹד שׁוֹלְחַן אֶחָד שֶׁל זָהָב הָיָה בְּפָנִים, הַשְּׁלִישִׁי מִבֵּין שְׁלֹשֶׁת
 הַשׁוֹלְחָנוֹת הַנּוֹכְרִים, הוּא שׁוֹלְחַן מִשָּׁה שֶׁעָלִיו לֶחֶם הַפָּנִים תָּמִיד.
 וְלִכְּנָת הַפֶּסוּק 'עֲלִיהֶם לֶחֶם הַפָּנִים' בִּלְשׁוֹן רַבִּים, שֶׁעַל שְׁלֹשֶׁת
 הַנִּיחָיו.
 הַגְמָרָא מְבַרֵּר מִזֶּה הַמִּקְוֶה שֶׁמַּעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ וְאֵין מוֹרִידִין. מְבַרֵּר
 הַגְמָרָא: וּמָנָא לֵן דְּאֵין מוֹרִידִין – מְדִיכִין לְמַדְנוּ שְׁאֵין מוֹרִידִים דָּבָר
 שֶׁבְּקִדּוּשָׁה מִמַּעֲלָתוֹ. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אֲמַר רַבִּי, דְּאֲמַר קְרָא בַּעֲנִין
 הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן בְּשִׁמְנֵי לְמִילּוּאִים (שְׁמֹת מִ יֵה), וְיִקְּם מִשָּׁה אֶת
 הַמִּשְׁכָּן וְיִתֵּן אֶת אֲרָגוֹ וְיִשֶּׂם אֶת קַרְשָׁיו וְיִתֵּן אֶת בְּרִיחָיו וְיִקְּם אֶת
 עַמּוּדָיו, פֶּתַח בְּיוֹקֶם וְסִיִּים בְּיוֹקֶם, לְלַמֵּד שְׁאֵין מוֹרִידִין דָּבָר
 שֶׁבְּקִדּוּשָׁה אֶף בַּצּוֹרֶת הַדִּיבּוֹר הַמִּתְיַחֵסֵת אֵלָיו, וְכֵן שֶׁכֵּן בְּדִבְרִים
 הַנוֹגְעִים לוֹ עַצְמוֹ. מְבַרֵּר הַגְמָרָא: וּמָנָן דְּמַעֲלִין – וּמְהִיכֵן לְמַדְנוּ
 שֵׁשׁ לִשְׁנוֹת דָּבָר שֶׁבְּקִדּוּשָׁה רַק לְתוֹסֶפֶת מַעֲלָה. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא:
 אֲמַר רַבִּי אֲחָא בְּרִי עֲקֵבִי, דְּאֲמַר קְרָא עַל הַמַּחֲתוֹת שֶׁהִקְטִירוּ בָּהֶם
 מֵאֲתִים וְחִמְשִׁים אֲנָשִׁי עֶדֶת קִרְחָא (בְּמִדְבָר יֵה), אֶת מַחֲתוֹת הַחֲמִשָּׁאִים
 הָאֵלֶּה בְּנִפְשָׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם דְּקָעֵי פָחִים צִיפִּי לְמוֹנֵה כִּי הִקְרִיבִם
 לִפְנֵי ה' וְיִקְרְשׁוּ וְיִתְּנוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל, כְּלוּמָר, שֶׁלֹּא לְרַדֵּד אֶת
 הַמַּחֲתוֹת שֶׁל אֱלֹהִים שֶׁפָּעַשׁוּ בְּנִפְשָׁתָם לְחַלּוֹק עַל ה' לְטַסִּים דִּקִּים
 וְלַעֲשׂוֹתָם צִיפִּי לְמִזְבֵּחַ הַנְּחוּשֶׁת כִּיֹּן שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בַּעַת שֶׁהִקְטִירוּ
 בָּהֶם, וְיִהְיֶה לְזִכְרוֹן לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁכִּשְׂרִיאוֹהוּ יֹאמְרוּ צִיפִּי זֶה הוּא
 מֵאלוֹ שֶׁחֲלָקוֹ עַל הַכְּהוֹנָה וְנִשְׁרָפָה, וּמִמִּילָא יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁמַּעֲלִין
 בְּקוֹדֶשׁ, כִּיֹּן שֶׁבְּתַחֲלִילָה תִּשְׁמִיטִי מִזְבֵּחַ וְעִבְשִׁיו גּוֹפֵה שֶׁל מִזְבֵּחַ –
 בְּתַחֲלִילָה שִׁמְשָׁה נְחוּשֶׁת זֶה לְהַקְטִירָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְהִתֵּהָ תִּשְׁמִישׁ
 מִזְבֵּחַ, וְהַעֲלֹה לְהִיּוֹת חֶלֶק מִן הַמִּזְבֵּחַ עַצְמוֹ.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה דְּרִשָּׁה נּוֹסֶפֶת שֶׁטַעֲמָה מִשּׁוּם מַעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ וְאֵין
 מוֹרִידִין: נֹאמַר בְּלוֹחֹת הַשְּׁנִיּוֹת (דְּרַבִּי יֵה) וְאֶתְבָּת עַל הַלְחָת אֶת
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלְחָת הָרֵאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שִׁבְרָתָ וְשִׁמְתָם
 בְּאֹרֶן, וְהָיָה רַב יוֹסֵף – שָׁנָה רַב יוֹסֵף בְּבִרְיָתָא, שֶׁהִתְיַבֹּת 'אֲשֶׁר
 שִׁבְרָתָ' מִיּוֹתֵרוֹת, וְהָיָה זֶה הַלְּמִיד מִסְּמִיכּוֹת לְיוֹשְׁמָתָם בְּאֹרֶן שֶׁגַם
 הַלְּחָתוֹת הַשְּׁנִיּוֹת וְגַם שִׁבְרֵי לִחוֹת רֵאשׁוֹנוֹת הָיוּ מוֹנְחִין בְּאֹרֶן,
 וְהִטְעֵם לִזֶּה מִשּׁוּם שְׁאֵין מוֹרִידִין. וּמָנָן יֵשׁ לְלַמּוֹד לְתַלְמִיד הֶבֶם
 שִׁשְׁבָּח תְּלַמּוּדוֹ מִחֲמַת אוֹנָסוֹ שֶׁחָלָה אוֹ נִטְרַד בְּדוּחַק מִזְוֹנוֹת וְלֹא
 הָיָה סִיפֵק בִּידּוֹ לְחֹזֶר עָלָיו, שְׁאֵין נוֹתֵן בּוֹ מִנְהַג בְּיָדוֹ, כֵּשֶׁם
 שִׁכִּיבְדוֹ אֶת שְׁבָרֵי הַלְּחָחוֹת.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה סִימָן לְשִׁלּוּשׁ הַמִּימְרוֹת שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ דְּלֵהֲלֵן
 (סִימָן בִּימָן לִפְנֵי סִימָן וְשִׁמָּה) – סִימָן לְמִימְרוֹת 'פַּעֲמִים שְׁבִיטוּלָה שֶׁל
 תוֹרָה זֶה יִסּוּדָה' תְּלַמִּיד חֶבֶם שִׁסְרָח אֵין מְבִיז אוֹתוֹ בְּפִרְסָא; וְכֵן
 וְכֵן הַמִּשְׁכָּח דָּבָר אַחֵר מִתְּלַמּוּדוֹ עוֹבֵר בִּלְאֵן.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה אֶת הַמִּימְרוֹת שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ, וּפְתוּחַת בּוֹ שֶׁלֹּא
 מִהַפְסוֹק 'אֲשֶׁר שִׁבְרָתָ' אֲמַר רִישׁ לְקִישׁ, פַּעֲמִים

מִקְשָׁה הַגְמָרָא: בְּשִׁלְמָא לְמֵאן דְּאֲמַר צִפּוֹן וְדָרוֹם שְׁפִיר – הַתִּירוֹן
 שֶׁשׁוֹלְחָנוֹת שְׁלֵמָה עִמָּדוֹ בְּשֵׁתִי שׁוֹרוֹת וְשׁוֹלְחַן מִשָּׁה בִּינִיהֶם עוֹלָה
 יִפֶּה לְדַעָה שֶׁשׁוֹלְחָנוֹת עִמָּדוֹ צִפּוֹן וְדָרוֹם, שֶׁהַשׁוֹרוֹת הַתַּחֲלִיל
 מִהַבּוֹתֵל הַצִּפּוֹנִי וְנִמְשְׁכוּ עַל פָּנֵי כָל חֲצֵי הַהֵיכָל הַצִּפּוֹנִי, אֵלֶּיָּהּ לְמֵאן
 דְּאֲמַר מִזְרָהּ וּמַעֲרָב עִמָּדוֹ הַשׁוֹלְחָנוֹת, וְרוּחָבָם מִצִּפּוֹן לְדָרוֹם,
 וּמִתַּחֲלִילִים בְּסִמּוֹן לְמַחֲצֵת אִמָּה טֶרֶסְקִין שֶׁבְּמַעֲרָב הַהֵיכָל
 וְנִמְשְׁכִים אֶל הַמִּזְרָה, קֶשֶׁה שְׁאֵינָם נִכְנָסִים בְּחֲצֵי הַהֵיכָל הַצִּפּוֹנִי,
 מִכֵּי – הָרִי שֶׁלָּקֵן כֶּסֶף מִשּׁוּף מִן הַבּוֹתֵל – שׁוֹרֵת הַשׁוֹלְחָנוֹת
 הַצִּפּוֹנִית כִּמְהָ הִתִּיהָ רְחוּקָה מִכּוֹתֵל צִפּוֹנִי, שְׁתֵּי אֲמוֹת וּמַחְצָה,
 בְּכִי שִׁיּוּכֵל שְׁנֵי מִסְדְּרֵי לֶחֶם הַפָּנִים לְהִכְנֵס שֶׁם בְּשִׁבְתָּ, שֶׁלְּהִילּוֹךְ
 שְׁנֵי אֲנָשִׁים צָרִיךְ שְׁתֵּי אֲמוֹת וּמַחְצָה כְּמִבּוּאָר לַעֲלִי (חַצֵּי), וְאִמָּה
 יִדִּיָּה – הוֹסֵף עַל כֵּךְ אִמָּה שֶׁל רֹחוֹב שׁוֹרֵת הַשׁוֹלְחָנוֹת עַצְמָהּ, וְעוֹד
 שְׁתֵּי אֲמוֹת וּמַחְצָה דְּבִינֵי בִינֵי – שְׁבִין שׁוֹרָה זֶה לְשׁוֹלְחַן מִשָּׁה, וְאִמָּה
 שֶׁל שׁוֹלְחַן מִשָּׁה, וְשְׁתֵּי אֲמוֹת וּמַחְצָה דְּבִינֵי בִינֵי – שְׁבִינֵי לִבֵּן
 הַשׁוֹרָה הַדְּרוּמִית, וְאִמָּה יִדִּיָּה – שֶׁל שׁוֹרָה – עַצְמָהּ, הָרִי עוֹשֶׁר
 אֲמוֹת וּמַחְצָה, אִישׁתָּבָה דְּקִנְיָבִיל שׁוֹלְחָן פְּלִנָא דְּאִמָּתָא בְּדָרוֹם –
 נִמְצָא שֶׁתּוֹפְסִים הַשׁוֹלְחָנוֹת שֶׁבַּשׁוֹרָה הַחִיצוֹנָה חֲצִי אִמָּה בְּדָרוֹם
 הַהֵיכָל, וְהַתּוֹרָה אִמָּרָה (שְׁמׁוֹת כו לֵה) וְהַשְּׁלָחָן תִּתֵּן עַל צֶלַע צִפּוֹן.
 מִתַּרְצֵת הַגְמָרָא בְּדַעַת הַסּוֹבֵר מִזְרָח וּמַעֲרָב: מִי כְּבָרָת – הָאֵם הֵךְ
 סָבוֹר שֶׁשֶּׁלָּקֵן דְּמִשָּׁה בְּתִירוֹתָיו הָיָה יָתִיב – הָיָה מוֹנֵחַ בֵּין שְׁתֵּי
 הַשׁוֹרוֹת שֶׁל שׁוֹלְחָנוֹת שְׁלֵמָה, לֹא כֵן הָיָה, אֲלֹא דְּמִיִּדְלִי לִיָּה וּמָנָה
 לִיָּה – הָיָה מַעֲלָהוּ וּמִנִּיחוֹ בְּסִמּוֹן לְקֶדֶשׁ הַקִּדְשִׁים בְּמַעֲרָב, וּמִיִּתְּתִי
 לְהוֹ לְיִדְדֵיהֶם פְּרִיָּתָא – וּמוֹרִיד אֶת שְׁתֵּי הַשׁוֹרוֹת מֵעַת מִזְרָחָהּ, שֶׁלֹּא
 הָיָה שׁוֹלְחַן מִשָּׁה נִתּוֹן בִּינֵיהֶן מִמֶּשׁ, וְכִיֹּן שֶׁהִמְקִדֵּשׁ הָיָה גְבוּהָ
 בְּמַעֲרָבוֹ וּמִשְׁתַּפֵּעַ יוֹרֵד לְמִזְרָח, נִמְצָא שֶׁשׁוֹלְחָנוֹת שְׁלֵמָה הָיוּ
 נִמּוּכִים מִשֶּׁל מִשָּׁה בְּתַלְמִיד הַיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ שֶׁהִרָבַּ יוֹשֵׁב בְּמִקּוֹם
 גְּבוּהָ מִהַתְלַמִּיד. וּבְמִקּוֹם שֶׁהִסְתִּיִּים שׁוֹלְחַן מִשָּׁה הַתַּחֲלִיל רֹאשִׁי
 הַשׁוֹרוֹת מִשְׁנֵי צִידָיו, וְהִרְחִיקוּ אֶת הַשׁוֹרוֹת זֶה מִזֶּה מִרְחָק שְׁתֵּי אֲמוֹת
 וּמַחְצָה בִּלְבָד, וּמִמִּילָא נִכְנָסוּ שְׁתֵּיהֶן בְּשִׁבְעַת הָאֲמוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת
 שֶׁבְּצִפּוֹן הַהֵיכָל.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִיָּיתָא הַמְבַרֵּרֶת אִם סִידְרוֹ לֶחֶם הַפָּנִים עַל כָּל
 הַשׁוֹלְחָנוֹת וְהַדְּלִיקוּ בְּכָל הַמְּנוֹרוֹת אוֹ לֹא: תֵּנּוּ רַבָּנִין, עֲשֶׂהָ שְׁלֵחָנוֹת
 עֲשֶׂהָ שְׁלֵמָה מִלְּבַד שׁוֹלְחַן מִשָּׁה, וּמִכָּל מִקּוֹם לֹא הָיוּ מְסַדְּרִין לֶחֶם
 הַפָּנִים אֲלֵא עַל שֶׁל מִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲנִין עֲשִׂיתָ כָּלִי הַמִּקְדָּשׁ (מִלְכִּים
 א' י מִזֵּה) וְאֵת הַשְּׁלָחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים וְהָבִי בִּלְשׁוֹן יַחֲיד, הָרִי
 סִסְדִּירוֹ לֶחֶם רַק עַל שׁוֹלְחַן אֶחָד וְהוּא שׁוֹלְחַן מִשָּׁה. וְכֵן לִגְבִי
 הַמְּנוֹרוֹת, עֲשֶׂה מְנוֹרוֹת עֲשֶׂה שְׁלֵמָה מִלְּבַד מְנוֹרַת מִשָּׁה, וּמִכָּל מִקּוֹם
 לֹא הָיוּ מְדִלְקִין נְרוֹת אֲלֵא מִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי אֲבִיהֶם מֶלֶךְ
 יְהוּדָה אֵל יִרְבֵּעֵם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְחִילוֹ שֶׁלֹּא יִלְחֲמוּ בְּאֲנָשֵׁי יְהוּדָה
 הַעוֹבְדִים אֶת ה' וְשׁוֹמְרִים אֶת דִּינֵי הַמִּקְדָּשׁ (דְּרַבִּי הִימִים ב' יג יא), (אֶת)
 וּמְנוֹרַת הַזָּהָב וְנִרְתִּיָּהּ לְבָעֵר פְּעָרָב, וְנִכְתַּב בִּלְשׁוֹן יַחֲדִיד, מִשּׁוּם
 שֶׁהַדְּלִיקוּ רַק בְּמְנוֹרָה אֶחָת וְהִיא מְנוֹרַת מִשָּׁה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ
 אֹמַר, עַל בּוֹלָם – עַל כָּל הַשׁוֹלְחָנוֹת הָיוּ מְסַדְּרִין לֶחֶם, פַּעֲמִים עַל
 זֶה וּפַעֲמִים עַל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲנִין עֲשִׂיתָ כָּלִי הַמִּקְדָּשׁ (שֵׁם יט) וְאֵת
 הַשְּׁלָחָנוֹת וְעָלִיהֶם לֶחֶם הַפָּנִים בִּלְשׁוֹן רַבִּים, הָרִי סִסְדִּירוֹ עַל כּוֹלָם.
 וְכֵן לִגְבִי הַמְּנוֹרוֹת, בְּכִלְיָן הָיוּ מְדִלְקִין נְרוֹת, פַּעֲמִים בּוֹ וּפַעֲמִים
 בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹתָהּ פִּרְשָׁה (שֵׁם כ) וְאֵת הַמְּנוֹרוֹת וְנִרְתִּיָּהֶם לְבָעֵר
 כְּמִשְׁפָּט לִפְנֵי הַדְּבָרִים וְהָבִי סִנּוֹר, כְּלוּמָר, אֶת הַמְּנוֹרוֹת וְנְרוֹתֵיהֶם
 שֶׁמִּדְּלִיקִים בָּהֶם לִפְנֵי קֶדֶשׁ הַקִּדְשִׁים כְּמִשְׁפַּט הַתּוֹרָה עֲשֶׂה מִזְבֵּחַ
 סִנּוֹר, וּמִכָּךְ שֶׁכְּתוּב 'לְבָעֵר' בִּלְשׁוֹן רַבִּים מִזְבֵּחַ שֶׁהַדְּלִיקוּ עַל כּוֹלָן.
 רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה אֹמַר כְּתָנָא קָמָא, שֶׁלֹּא הָיוּ מְסַדְּרִין לֶחֶם אֲלֵא
 עַל שֶׁל מִשָּׁה, אֲלֵא מָה אֲנִי מְקַיֵּים – כִּיצַד מִתְקַיֵּים הַפֶּסוּק שֶׁהִבִּיאַ

כִּיּוֹן שֶׁעֲנִיִּין הַגְלוֹת בֶּא מַצָּד שְׁנֵאת חִינִם, הִנֵּה כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה הַפְּדִיָּה מִן הַגְלוֹת, צָרִיךְ לְבַטֵּל אֶת סִיבַת הַגְלוֹת (שְׁנֵאת חִינִם), שֶׁזֶהוּ עֲנִיִּין בְּרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי.

מִמַּמְאֵר י"ט כִּסְלוֹ, ה'תשכ"ח

מנחות. פרק אחד עשר – שתי הלחם דף צט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמא רש"י

בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמְרֵי
לְמָאן דְּאָמְרֵי, מְזַרְח וּמְכַרְח
מִן הַכּוֹתֵל? שְׁתֵּי אַמּוֹת
אַמּוֹת וּמִחְצָה דְּבִינֵי בִינֵי
דְּבִינֵי בִינֵי וְאַמָּה דִּידִיהֶּ
פְּלָא דְּאִמְתָּא בְּדִרְוֹ!
בְּהִידֵּיהּ הָיָה יְחִיב? לֹא
וּמִיתָתִי לְהוּ דִּלְיָהּוּ פִּתּוּ
רְבּוֹ. תְּנֵי רַבְּנֵי: עֲשֶׂרָה שְׁנֵי
מְסַדְרִין אֶלְא עַל שֵׁל מִי
אֲשֶׁר עָלָיו לָחֵם הַפָּנִים
שְׁלֹמֹה, וְלֹא הָיוּ מְדַלְקִין
"אֵת מְנוֹרַת הָהָרָה וְנִרְתִּי
בֶן שְׁמוּעַ אֹמֵר: עַל כֵּן
"אֵת הַשְּׁלֵחָנוֹת וְעִלְיָהֶם

שביטולה

1 תוֹשֶׁה, רָאשָׁה שֶׁל זֶה בְּצֵד רָאשָׁה שֶׁל זֶה — אִי אִפְשֶׁר לְצַמֵּם חֲמֵשׁ שֹׁלחֲנוֹת
 2 שֶׁל עֶשֶׂר אֲמוֹת בְּעֶשֶׂר אֲמוֹת. אֲפִילוּ הֵכִי, כִּיּוֹן דִּטְפִי לִיה טַחַף — לֹא הוּא לֹא
 3 חֲשִׁיב. וְהָא דִּתְנִיא בִּפְרָק "אִמֵּר לָחַן הַמְּמוֹנָה" (יִזְמַא לִג.ב.) שֹׁלחֲנוֹ בְּצַפֵּן — מִשְׁךְ
 4 מִן הַכּוֹתֵל שְׁתֵּי אֲמוֹת וּמִחֲצָה, וּמִנֵּרָה בִּדְרוֹם — מִשּׁוּבָה מִן הַכּוֹתֵל שְׁתֵּי אֲמוֹת
 5 וּמִחֲצָה, וּמִזְבֵּחַ מִמּוֹצֵא וְעוֹמֵד בְּאִמְצַע — מִשְׁךְ
 6 קִימְעָא כִּלְפֵי חוּץ, מִשּׁוֹר דְּכַתְּבִי "אֵת הַמְּנוּחָה
 7 נִמְכַּח הַשּׁוֹלחָן" וְדַבְעִינָן דְּחוּז אֶהְדִּי. יֵשׁ
 8 לִישִׁיב אֲפִילוּ כִּמְאֵן דְּאִמֵּר: צַפֵּן וְדָרוֹם מִנוֹחִין,
 9 וְאִשְׁלֹחֲנוֹ דְּמִשָּׁה קָא. אֲבָל שֹׁלחֲנוֹת דְּשִׁלְמָה
 10 — סְמוּכוֹת לְכוֹתֵל. וְהָא דִּתְנִיא בִּפְרָק "הֲרִיצִיאוּ
 11 לָהּ" (שֵׁם נִא.ב.) בִּין הַמְּזוֹבֵחַ לְמִנֵּרָה הִיא מְחֻלָּה,
 12 דְּבִרֵי רַבִּי יוֹחֵדָה. רַבִּי מֵאִיד אָמַר: בִּין שֹׁלחֲנוֹ
 13 לְמִזְבֵּחַ. אָף עַל גִּב דְּרַבִּי מֵאִיד סְבִירָא לִיה צַפֵּן
 14 וְדָרוֹם מִנוֹחִים כְּרַמְסִיק הָתָם, נִיחָא דִּיכּוֹל לַהֲלֹךְ
 15 בִּין שֹׁלחֲנוֹ לְמִזְבֵּחַ. דְּשֹׁלחֲנוֹת שִׁלְמָה קִימִי
 16 בְּהֵרִי דְרִי, וְשֹׁלחֲנוֹ דְּמִשָּׁה בִּין שְׁתֵּי הַשְּׁחוֹת,
 17 שְׁתֵּי אֲמוֹת וּמִחֲצָה מִמֵּנָה לְשׁוּרָה הַחֲצִינָה וְשְׁתֵּי
 18 אֲמוֹת וּמִחֲצָה מִמֵּנָה לְשׁוּרָה הַפְּנִימִית. מִשְׁךְ
 19 מִכּוֹתֵל צַפֵּנִי שְׁתֵּי אֲמוֹת וּמִחֲצָה. וְהַמְּזוֹבֵחַ הִיא
 20 בִּין שֹׁלחֲנוֹ דְּמִשָּׁה לְמִנֵּרָה דְּמִשָּׁה, אֲלֵא שִׁמְשֹׁךְ
 21 קִימְעָא כִּלְפֵי חוּץ. וּמִזְבֵּחַ הַזֶּה בִּיה אִמָּה
 22 עַל אִמָּה — נִמְצָא מָקוֹם פְּנִי הָרֹבֵעַ, שְׂדֵיחָ
 23 יִכּוֹל לַהֲלֹךְ בִּין הַמְּזוֹבֵחַ לְשֹׁלחֲנוֹת. וְצִרִךְ לִישִׁיב
 24 הַסּוּגִיא דְּקִשְׁלִים (א.א.) דְּמִייתִי הָתָם בִּפְרָק
 25 "שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה שְׁפוֹרֹת" פְּלוּגָא דְּרַבִּי וְרַבִּי
 26 אֱלֵעָזָר בֶּן שְׁמוּעֵל דְּהִיבָא, וְחִמְיָאֵל הָתָם אִיפְכָא:
 27 לְרַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן שְׁמוּעֵל — מִזְרֵחַ מִמֵּרֵב, וְלְרַבִּי
 28 — צַפֵּן וְדָרוֹם. וְהָרִק קָא אִמֵּר: מֵאֵן דְּאִמֵּר:
 29 מִזְרֵחַ מִמֵּרֵב — כּוֹלֵן רֵאיוֹן לְשִׁית. וְנִרְאָה
 30 דְּהֵינּוּ כְּרִבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן שְׁמוּעֵל דְּבִסְמוּךְ, דְּאִמֵּר:
 31 עַל כּוֹלֵם הִיוּ מִסְדֵּרִים. וְזִמְנָא דְּאִמֵּר: צַפֵּן וְדָרוֹם
 32 — נִמְצָא שֹׁלחֲנוֹ בְּצַפֵּן וּמִנֵּרָה בִּדְרוֹם וְדָק עַל
 33 שֶׁל מִזְבֵּחַ מִסְדֵּר, פִּירוּשׁ: כְּרִבִּי יוֹסֵף בֶּן יוֹחֵדָה
 34 דְּבִסְמוּךְ. דַּעַל שֶׁל שִׁלְמָה — אֵין יִכּוֹל לְסַדֵּר,
 35 כִּיּוֹן שֶׁרָאשׁ הַשְּׁחוֹת סְמוּכָה לְכוֹתֵל צַפֵּנִי בְּרוּחֵק.
 36 וְהָרִק קִתְּנִי: הַשּׁוֹלחָן הִיא נִתּוּן מִחֲצִי הַבֵּית
 37 וּלְפָנִים, מִשְׁךְ מִן הַקֶּרֶן שְׁתֵּי אֲמוֹת. וּמִנֵּרָה
 38 בִּדְרוֹם. וּמִזְבֵּחַ הַזֶּה הִיא נִתּוּן בְּתוֹךְ הַבֵּית, חֹלֵק
 39 אֶת הַבֵּית מִשְׁלֵשׁ הַבֵּית וּלְפָנִים, מִשְׁךְ קִימְעָא
 40 כִּלְפֵי חוּץ. וְכוֹלֵהוּ מִשְׁלֵשׁ הַבֵּית וּלְפָנִים. אֲלֵא
 41 אִפְשֶׁר לִישִׁיב אוֹתָהּ בְּרִיתָא אֲלֵא כִּמְאֵן דְּאִמֵּר
 42 מִזְרֵחַ מִמֵּרֵב מִנוֹחִים. "מִשְׁךְ מִן הַקֶּרֶן" — הֵינּוּ
 43 מִן הַכּוֹתֵל שְׁתֵּים וּמִחֲצָה הִיא מִשְׁךְ. אֲלֵא
 44 שְׂדִילָה הַסּוּפֵר "מִחֲצָה". וְהָא דְּקִאֲמַר בְּרִישָׁא
 45 דְּבִרְיָתָא "מִחֲצִי הַבֵּית", וּבִסְפָא "מִשְׁלֵשׁ" —
 46 דְּרִישִׁנָּה לַעֲלֹל: דְּבִרְיָתָא אֵל חֲשִׁיב בִּין קֶדְשִׁי
 47 הַקֶּדְשִׁים בְּהָדִי הִיכַל, וּבִסְפָא קָא חֲשִׁיב בֵּית
 48 קֶדְשִׁי הַקֶּדְשִׁים בְּהָדִי הִיכַל. כִּמְאֵן מִשְׁךְ מִן
 49 הַכּוֹתֵל שְׁתֵּי אֲמוֹת וּמִחֲצָה — כְּדִתְנִיא בִּיזְמַא
 50 פְּרָק "אִמֵּר לָחַן הַמְּמוֹנָה" (לִג.ב.) וּבִקְוִטְרַס
 51 פִּירֵשׁ הַטֵּעַם: שִׁידּוּ שְׁנֵי הַכְּתָנִים וְהַשּׁוֹטָאִים שְׁנֵי
 52 הַסְּדֵרִין יִכּוֹלִין לַהֲלֹךְ זֶה בְּצֵד זֶה. **מִלְמַד**
 53 שֹׁלחֲנוֹת וְשִׁבְרֵי אֲרוּחוֹת מִנוֹחִין בְּאֵרוֹן — בִּפְרָק

רמב
מנחות. פרק אחד עשר – שתי הלחם דף צט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"

רש"י

שביבול של תורה – כגון שמבטל תורה, להוצאת חמת ולהבנסת כלה, "זהו יסודה" – כלומר, מקבל שכר כאילו יושב ומייסדה, ועוסק בה, שנאמר "אשר שברת". ולא אמר ליה בלשון כעס – שמע מינה הסינימה עמו דעת השבינה כשביטל תורה ושיבין, כיון דנחבין לטובה. תקפה – שלא יכול להעמיד גירסתו. רק – מיעוט הוא. נוצרה בארבעים – צורת הולד לארבעים יום, במסכת נדה (ל.א.). **משנה על פתח הבית** – אצל פתח ההיכל בבנייתו, ולא היו מניחים אותו שם אלא להראותו שמעלין בקדש – דעבשיו מניחו על של שיש, ומיד נושא בהיכל ומסדרו על של זהב של משה, ועל של זהב ביציאתו, עד שיוקטרו בזיכין, כדקתני לקמן. (פתניתין) הפכניסין עומדין בצפון – דהכי שפיר, דאזן מוסדרין העבודה יזו בצפון, דקדושת צפון חמירא. מורייה לדרום

יבול אפילו מחמת אונסו – משנה היא במסכת אבות (פרק ג משנה ח).
אחד של כסף – ברוב ספרים גרסין "של שיש", וכן מוכח במסכת שקלים פרק "שלשה עשר שופרות" (ט.ב.), דתנן: שלשה עשר שולחנות היו במקדש, שנונה – של שיש בבית המטבחים, ושנים – במעברו של כבש; אחד של שיש, ואחד של כסף, ושנים – באולם: אחד של שיש, ואחד של זהב, ואמר בגמרא: תני "של כסף וזהב". רבי אמר רבי מישיא, ומטו בה משורב שמואל בר בר יצחק: לית כאן "של כסף", מפני שהוא מרתית, לא כדון תני: זה אחד מן הנסים שהיו במקדש, כשם שהיו מניחין אותו עם, כן מוציין אותו, כשם שנאמר (שמואל א כא) "לשום לחם חם ביום הלחקה? רבי יהושע בן לוי אמר: אין מוכירין מעשה נסים. משמע דכחלה סוגיא, אשולחנות של אולם קימא, דמיוחידים ללחם, ולא אשולחנות רבית המטבחים, ובמעברו של כבש, דמיוחידים לאברים, ומיזו לה וסוריהו כחב שם בגמשה, ובמסכת תמיד מייית לה בפרק "לא היו כופתים" (ל.א.ב.); אחד של כסף, ואחד של זהב – בשולחנות של אולם, ואין לדחות דרדעה לומר, דכי היכי דאיכא נס אולם, הכי נמי אברים, דאם כן, הוה ליה לאיתויי מניחין דמסכת אבות (פרק ה, משנה ה); לא הוסיף לה הקדוש משה, ובקונטרס משמע: כניסא במתניחין דהבא – "של שיש", ובגמרא בברייתא – "של כסף", ופירש שם בקונטרס בגמרא: דהאי דקרי לה ברייתא "כסף", היא ברייתא דשקלים, ופולגותא דתנאי. והא דפריך במסכת תמיד (ל.א.ב.), מכדי אין עניות במקום עשירות, אמאי עבדי דריש: יעבדו דבספא ודהבא! ומשני רבי שמואל בר רב יצחק: מפני שמרתית – אכולהו פריך, ורבי שמואל בר רב יצחק למעשה, דהייש להבי במסכת שקלים (י.א.ב.), **מהו** ללמוד חכמת יונת – תימה: וכי לא היה יודע גורור עולה? ולעיל פירשתי בריש "רבי ישמעאל" (ס.ה); דכיר המתחיל "אורו". **לא** יזו עליון דהב – באדם שיש לו חוב, ואומר "מתי אפרענו, ואפטר", כך לא יאמר "אשנה פרק אחד, ואפטר", שאי אתה רשאי לפטור את עצמך מזה. כך פירש בקונטרס. עוד יש לפרש: לא יזו עליון דהב – שלא תעסוק אלא בהן, ואי אתה רשאי לפטור עצמך מזה שלא תעסוק בהן כלל, אלא יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. יא נמי: לא יזו עליון דהב – ללמוד כל התורה, כדתנן במסכת אבות (פרק שני משנה טז): לא עליון המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין ליבטל, ששונאין

ימוש את ספר התורה הזה מפיך". אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: אפילו לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית – קיים "לא ימוש", ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ, וקרא אמר: מצוה לאומרו בפני עמי הארץ. שאל בן דמה בן אחותו של רבי ישמעאל: כגון אני, שלמדתי כל התורה בוקלה, מהו ללמוד חכמת יונת? קרא עליו המקרא הזה "לא ימוש ספר התורה הזה והגיתו בו יומם ולילה", צא וברוך שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה, ולמוד בה חכמת יונת. ופליגא דרבי שמואל בר נחמני, דאמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן: פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה, ראה הקדוש ברוך הוא את יהושע שדבריו תורה חביבים עליו ביותר, שגאמר "ומשנתו יהושע בן נון נער לא ימוש מתוך האלה", אמר לו הקדוש ברוך הוא: יהושע, כל כך חביבין עליך דברי תורה? "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך". תנא דבי רבי ישמעאל: דברי תורה לא יהו עליך חובה, ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהן. אמר חזקיה, מאי דכתיב "ואף הסיחך מפי צר רחב לא מוצק תחתיה"? בוא וראה, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם, אדם מסית את חברו מדברי חיים לדרכי מיתה. והקדוש ברוך הוא מסית את האדם מדרכי מיתה לדרכי חיים, שגאמר "ואף הסיחך מפי צר" – מציאתם, שפיה צר, שעשנה צבור בחוכה

וְאֶרְבָּעָה כַּהֲנִים מְקַדְּשִׁין לְפָנֶיהֶם, שְׁנֵים כְּדִי לִישׁוֹל שְׁנֵי סְדָרִים שֶׁל
הַלֶּחֶם הַיֶּשֶׁן, וְשְׁנֵים כְּדִי לִישׁוֹל שְׁנֵי בִזְיָין הַיִּשְׁנִים. הַמְכַנְּסִים
עוֹמְדִים בְּצִפּוֹן וְפָנֶיהֶם לְדָרוֹם, וְהַמּוֹצִיאִין עוֹמְדִים בְּדָרוֹם וְפָנֶיהֶם
(בְּצִפּוֹן) [לְצִפּוֹן] וְנִמְצָא שֶׁעוֹמְדִים מִשְׁנֵי צִידֵי רוּחַב הַשּׁוּלְחָן. אֵלּוּ
– הַמוֹצִיאִים, מוֹשְׁבֵיין אֶת הַלֶּחֶם הַיֶּשֶׁן, וְאֵלּוּ – הַמְכַנְּסִים, מְנִיחִין
אֶת הַחֹדֶשׁ. וְהֵיוּ מְקַדְּשִׁים שִׂידֵיהֶם מִשְׁפָּחָה שֶׁל זֶה בְּנֶגֶד מִשְׁפָּחָה שֶׁל זֶה,
כְּלוֹמֵר שְׂמִיד בְּרִשְׁמוֹתֵיהֶם קֶצֶת מִזֵּהֵינן מְכַנְּסִים כְּגִידוֹ מִהַחֹדֶשׁ,
כִּיֹּן שְׁנֵיהֶם בְּפִרְשֵׁת הַשּׁוּלְחָן (שְׁמֹת כה ל') וְנִתְּתָה עַל הַשְּׁלָחָן לֶחֶם
פָּנִים לְפָנֵי תַּמִּיד.
רַבִּי יוֹסִי חוֹלֵק וְאוֹמֵר, אֲפִילוּ אִם אֵלּוּ נִמְלִין אֶת הַלֶּחֶם הַיֶּשֶׁן לַגְּמִיר,
וְאֵלּוּ מְנִיחִין לְאַחַר זִמְנָא אֶת הַחֹדֶשׁ, אָפֵי הֵיא הֵיתָה 'תַּמִּיד', כִּי תַּמִּיד
פִּירוּשׁוֹ שֶׁלֹּא יִלֵּין הַשּׁוּלְחָן בְּלִילָה לֹלֵא לֶחֶם.
הַמְּשַׁנָּה מְבֹאֵרֵת אֶת סֵדֵר חֲלוֹקֶת לֶחֶם הַפָּנִים הַיֶּשֶׁן: יֵצְאוּ הַכַּהֲנִים
הַמוֹצִיאִים וְנִתְּנוּם – אֶת הַחֲלוֹת הַיִּשְׁנוֹת, עַל שְׁלָחָן הַזֶּהב שֶׁהָיָה
בְּאוֹלָם. אַחֲרֵי כֵן מְקַדְּשִׁין אֶת הַבִּזְיָין, שֶׁהֵם מְתִירִים אֶת הַחֲלוֹת
בְּאִכְלֵהָ. וְאֵז הֵיוּ הַחֲלוֹת מְתַחַלְקוֹת לְכַהֲנִים, בֵּין מִשְׁמֵר הַנִּכְנָס
לְמִשְׁמֵר הַיּוֹצֵא. וְכִשְׁחָל יוֹם כִּיפּוּרִים לְהוֹיֵת בְּשִׁבְתָּה שְׁהֵאִכִּילָה
אֶסוּרָה, הֵיוּ הַחֲלוֹת מְתַחַלְקוֹת לְעֹרֵב – לְמוֹצִיאֵי שַׁבַּת וְיוֹם כִּיפּוּר,
וְלֹא הֵיוּ רוֹחִים אֶת חֲלוֹקֶתָם לְמִזְמָר, כִּיֹּן שֶׁנִּשְׁפָּטוּ בְּלִילָה.
הַמְּשַׁנָּה מְמַשִּׁיכָה בַּעֲנִין חֲלוֹקֶת קֹדְשִׁים בְּיוֹם כִּיפּוּר: כִּשְׁחָל יוֹם
הַכִּיפּוּרִים לְהוֹיֵת בְּעֹרֵב שַׁבַּת, כִּיֹּן שֶׁאֶסוּר בְּאִכְלֵהָ, לְכֹן שְׁעִיר מוֹסֵף
שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁהוּא חֲטָאָה, וְדִינוֹ שֶׁנִּכְאֵל לִיּוֹם וְלִילָה, הֵיא
נִכְאֵל לְעֹרֵב – בְּלִיל שַׁבַּת, וְאָפֵי עַל פִּי שֶׁבַּעֲרֵב כְּשִׁמוּרָה לֹאֲכֹל
אֶסוּר לְבִשְׁלוֹ, כִּיֹּן שְׁהוּא שַׁבַּת. וְהַכְּלָלִים – כַּהֲנִים מֵאֲלַכְסַנְדְּרִיָּה
שֶׁבְּמִצְרַיִם, הֵיוּ אוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּשָׁהוּא חֵי – אִינוּ מְבוּשֵׁל, כְּדִי שֶׁלֹּא
יִבֹּא לִידֵי נוֹתֵר, מִפְּנֵי שְׁדַּעְתָּן יָפָה – שְׁאִינֵם קָצִים בְּבִשְׂרָא שְׁאִינוּ
מְבוּשֵׁל.

גמרא

שְׁנֵינוּ בַּמְּשַׁנָּה, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, אֲפִילוּ אֵלּוּ נִטְלִין וְאֵלּוּ מְנִיחִין, אָפֵי
הֵיא הֵיתָה תַּמִּיד, הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֵת בְּרִייתָא שֶׁנִּתְבָּאֵרָה בַּהּ שִׁיתָה:
תֵּנִיָּא בְּבִרְייתָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, אֲפִילוּ אִם סִילֵק אֶת הַמַּעֲרֵכָה
הַשְּׁנֵי בְּשַׁחְרִית וְסִידֵר אֶת הַמַּעֲרֵכָה הַחֲדָשָׁה רַק בְּעֶרְבִית אֵין בְּכָךְ
כְּלוּם, וְלֹא מְתַבְּטֵל בּוֹזֵה לְפָנֵי תַּמִּיד הָאִמּוּר בְּתוֹרָה. אֵלֵּא מָה אֲנִי
מְקַנֵּים אֶת מַה שֶׁנִּאֲמַר בַּפְּסוּק 'לְפָנֵי תַּמִּיד', שֶׁלֹּא יִלֵּין הַשְּׁלָחָן בְּלִילָה
כְּלָא לֶחֶם.
הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֵת גְּדֵרִים בַּחֲבִיב לִימוּד תוֹרָה שְׁנִלְמִידִים מְדַבְּרֵי רַבִּי
יוֹסִי: אָמַר רַבִּי אֲמִי, מְדַבְּרִין שֶׁל רַבִּי יוֹסִי, שֶׁכִּשְׁשָׁהוּ מַעֲט בְּשַׁחְרִית
וְסִידְרוֹ שׁוּב בְּעֶרְבִית מִתְקִיִּים 'תַּמִּיד' נִלְמִיד שֶׁאֲפִילוּ לֹא שָׁנָה אֲדָם
אֵלֵּא רַק פֶּרֶק אֶחָד בְּשַׁחְרִית וְפֶרֶק אֶחָד בְּעֶרְבִית, קִיִּים מִצְוֹת 'לֹא
יָמוּשׁ (אֵת) סֶפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּי וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה' (יהושע א
ח).
הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֵת מֵאִמֵּר נֹסֵף בַּעֲנִין זֶה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, אֲפִילוּ אִם לֹא קָרָא אֲדָם אֵלֵּא קְרִית שְׁמַע בְּשַׁחְרִית
וְעֶרְבִית, וּבִשְׁאֵר הַיּוֹם לֹא לִמֵּד כָּלל, קִיִּים מִצְוֹת 'לֹא יָמוּשׁ סֶפֶר
הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּי'.
הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֵת מִחֲלוֹקֶת בַּעֲנִין אִמִּירָתָא מֵאִמֵּר זֶה בַּפְּנִי עִם הָאֲרֵץ:
וְדָבָר זֶה שֶׁבְּקִרְיָתָא שְׁמַע יוֹצֵאִים גַּם יְדֵי מִצְוֹת תִּלְמוּד תוֹרָה, אָסוּר
לְאוֹמְרֵי בְּפָנֵי עַמִּי הָאֲרֵץ, שֶׁלֹּא יֵאֱמָרוּ שְׁאִין צוֹרֵךְ לְהִרְגִּיל בְּנֵיהֶם
לְתִלְמוּד תוֹרָה, כִּיֹּן שֶׁיִּצְאֻ בְּקִרְיָתָא שְׁמַע. וְנִתְּנָא אָמַר, מִצְוָה
לְאוֹמְרֵי בְּפָנֵי עַמִּי הָאֲרֵץ, כִּיֹּן שׁוֹה יְגִידֵל בְּעִנְיָהֶם אֶת חֲשִׁבוֹת
הַתּוֹרָה, שִׁיאֲמָרוּ, אִם עַל קִרְיָתָא שְׁמַע יֵשׁ שֶׁכֵּר גְּדוֹל כּוֹז, כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב בַּהֲמִשְׁךָ הַפְּסוּק (יהושע ח א) 'כִּי אֵז תִּצְלִיחַ אֶת דְּרָכָךְ וְאֵז
תִּשְׁפִּיל', כֹּל שֶׁכֵּן לְמִי שֶׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה כֹּל הַיּוֹם שֶׁשִּׁכְּרוּ גְּדוֹל,
וְיִרְגִּילוּ אֶת בְּנֵיהֶם לְתִלְמוּד תוֹרָה.
הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֵת עוֹד לִימוּד מִהַפְּסוּק 'לֹא יָמוּשׁ סֶפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה
מִפִּי' וְגו': שֶׁאֵל בֶּן דָּמָה בֶּן אַחֲזֵתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת רַבִּי
יִשְׁמָעֵאל, בְּגוֹן אֲנִי שְׁלִמְדִיתִי כָּל הַתּוֹרָה בְּנִלָּה, מָהוּ לְלַמֵּד חֲכָמָה

שֶׁכְּשִׁיטָלָה שֶׁל תּוֹרָה זֶהוּ יְפִידָה – אָפֵי הַמְּבַטְלָה יִקְבֵּל שֶׁכֵּר כְּאִילוּ
עֶסֶק בַּהּ, כְּשִׁבְטִילָה לְצוֹרֵךְ קִיּוֹם מִצְוֹת, דְּכַתִּיב בַּעֲשִׂיתָ לַחֲוֹת
שְׁנוֹת (דְּבָרִים י) וְאֶכְתֹּב עַל הַלֶּחֶת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הֵיוּ עַל הַלֶּחֶת
הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שִׁבְרָתָ, וְיֵשׁ לְלַמֵּד שֶׁאִמֵּר לֹא תִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא
לְמִשְׁחָה יִשְׂרָאֵל בְּחֶךְ שִׁשְׁבְּרָתָ, אָפֵי שֶׁבִּשְׁבִּירָתָהּ בִּטֵּל תוֹרָה, וְהוּא הָדִין
לְמַבְטֵל תוֹרָה לְצוֹרֵךְ קִיּוֹם מִצְוֹת.
הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֵת מִימְרָא שְׁנִיָּה שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ לְגַבִּי לִמּוּדֵי תוֹרָה:
וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, תַּלְמִיד חָכֵם שֶׁפָּרָה – נִכְשֵׁל בַּעֲבִירָה אֵין מְבִין
אוֹתוֹ לְנִדּוּתוֹ בְּפִרְשֵׁתָא, שְׁנֵיהֶם בְּתוֹכָתָה ד' לְיִשְׂרָאֵל (יהושע ד ה)
'וְכִשְׁלָתָ הַיּוֹם וְכִשְׁלָתָ גַּם נְבִיא עִמָּךְ לִילָה', וְיֵשׁ לְדַרְשׁ שֶׁאִם נִכְשֵׁל
נְבִיא בַּעֲבִירָה כְּפִיָּה כְּלִילָה שְׁאִין רֹאִים בּוֹ וְאֵל תִּפְרִסְמוּ.
הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֵת מִימְרָא נֹסֶפֶת שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ לְגַבִּי זְכִירָתָהּ הַתּוֹרָה:
וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, כָּל הַמְּשַׁבֵּחַ דְּכָר אֶחָד מִתְּלִמוּדוֹ, שֶׁנִּתְעַצֵּל מִלְּחֹזֶר
עָלָיו וּשְׁכַח, עוֹבֵר כְּלָאן, שְׁנֵיהֶם בְּצִוּוֹי זְכִירָתָהּ הַתּוֹרָה (דְּבָרִים ד ט)
'הַשְּׁמֵר לָךְ וְשִׁמְרָה נִפְשְׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים' וְגו', וְהִינוּ
בְּדִבְרֵי אֲבִין אָמַר רַבִּי אֵילָעָא, דְּאָמַר רַבִּי אֲבִין אָמַר רַבִּי אֵילָעָא, כָּל
מְקוֹם שֶׁנִּאֲמַר בְּתוֹרָה 'הַשְּׁמֵר' פֶּן יִשְׁכַּח אֵינוֹ אֵלֵּא מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,
וְאָפֵי כֵאֵן 'הַשְּׁמֵר' הוּא לֹא לְשׁוֹכַח תּוֹרָתָה. רַבִּינָא אָמַר, לֹא כֵן,
שֶׁ'הַשְּׁמֵר' וְפֶן שְׁנֵי לְאוּיִן נִתְּנוּ, וְעוֹבֵר בְּשִׁנְיָהֶם. רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק
אָמַר, עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיִן, גַּם בְּיוֹשְׁמוֹר, שְׁנֵיהֶם 'הַשְּׁמֵר לָךְ וְשִׁמְרָה
נִפְשְׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים'. מוֹסִיף רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק, יְבֹול
יַעֲבֹר אֲפִילוּ כְּשִׁשְׁכַח מִחֲמַת אוֹנֵס, תִּלְמוּד לְוִיָּהּ בַּהֲמִשְׁךָ הַפְּסוּק
'וְפֶן יִסּוּרֵי מִלְּכָבֶד', שֶׁרַק בְּמִסְתָּרִים מְלִבּוֹ בַּפְּשִׁיעָה חֲכָמָה מְדַבֵּר.
הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֵת לִימוּד דּוּמָה מִפְּסוּק זֶה, רַבִּי דִּיקְטָא בְּרַבִּי יֵצְאִי
אָמַר, יְבֹול יַעֲבֹר בְּלֹאֵין אֵלּוּ אֲפִילוּ תִּקְפָּה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ – לֹא
הִבִּינָה כְּרֹאִי וְלִכֵּן שִׁכַּח, תִּלְמוּד לְוִיָּהּ בַּתַּחֲלִית הַפְּסוּק 'רַק הַשְּׁמֵר
לָךְ', וְרַק מִיעוּט, לְלַמֵּד שֶׁרַק בְּשׁוֹכַח בַּפְּשִׁיעָה עוֹבֵר וְלֹא בַּתִּקְפָּה
עָלָיו מִשְׁנָתוֹ.
הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֵת מִימְרָא בַּעֲוֹנֵשׁ הַמְּשַׁכַּח תּוֹרָתוֹ: רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי
אֵילָעָר דְּאָמְרֵי תְּרִוּיָה – אִמְרוּ שְׁנֵיהֶם, תּוֹרָה נִתְּנָה בְּאַרְבָּעִים יוֹם,
וְאָפֵי נִשְׁמָה נּוֹצֵרֵת בְּאַרְבָּעִים יוֹם, לְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמְּשַׁבֵּחַ תּוֹרָתוֹ וְחֹזֶר
נִשְׁמָתוֹ מִשְׁתַּמְרָת, וְכֹל שְׁאִינוּ מְשַׁבֵּחַ אֶת הַתּוֹרָה אֵלֵּא פּוֹשַׁע בַּהּ
וְשׁוֹכַח אֵין נִשְׁמָתוֹ מִשְׁתַּמְרָת. הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֵת בְּרִייתָא הַמְּבֹאֵרֵת
זֹאת בְּמִשְׁלַל, תֵּנִיָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִשְׁלַל לְמָה הִדְבֵּר דּוּמָה, לְאֲדָם
שֶׁמְּסַבֵּר צִפּוֹר דְּרוֹר לְעִבְדוֹ לְשִׁמְרָה, וְאָמַר לוֹ, כְּמִדּוּמָה אֲתָה שְׁאִם
אֲתָה מֵאֲבָדָה שְׁאִין נִמְלָךְ מִמֶּךָ אִיפֶר בְּדִמְיָה, לֹא כֵן. נִשְׁמָתָךְ אֲנִי נִמְלָךְ
מִמֶּךָ, וְאָפֵי ד' מִסֵּר תוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל וְהוֹזִירָם לְשִׁמְרָה, וְהַמְּבֹאֵרֵת
נִטְלָה ד' אֶת נִפְשׁוֹ.

משנה

גָּבִי לֶחֶם הַפָּנִים (ויקרא כד ח-ט) נִאֲמַר 'בְּיוֹם הַשַּׁבַּת בְּיוֹם הַשַּׁבַּת
יַעֲרֹכְנוּ לְפָנֵי ה' תַּמִּיד וְגו', וְהִיתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְכָל הָעָם, נִלְמַד
מִכָּאֵן שֶׁלֶחֶם הַפָּנִים נַעֲרָךְ עַל הַשּׁוּלְחָן מִשְׁבַּת לְשַׁבַּת, וְכֵן שֶׁהַכַּהֲנִים
אוֹכְלִים אֶת הַלֶּחֶם כְּשִׁמְסִירִים אוֹתוֹ. מִשְׁנֵתֵינוּ מְבֹאֵרֵת כִּיצַד הֵיוּ
עוֹרְכִים אֶת הַלֶּחֶם, וְאֵת אֹפֶן חֲלוֹקֶת הַלֶּחֶם הַיֶּשֶׁן: שְׁנֵי שׁוּלְחָנוֹת הֵיוּ
בְּאוֹלָם מְכַנְּסִים – בְּתוֹךְ הָאוֹלָם, עַל פֶּתַח חֲפִית – לִיד פֶּתַח הַהִיכָל.
אֶחָד שֶׁל שִׁישׁ וְאֶחָד שֶׁל זָהָב, עַל שֶׁל שִׁישׁ הֵיוּ נִתְּנִים הַכַּהֲנִים אֶת
לֶחֶם הַפָּנִים הַחֲדָשׁ כְּכִנְיָתָהּ לְהִיכָל, וְעַל שֶׁל זָהָב אֶת הַלֶּחֶם הַיֶּשֶׁן
בְּצִיצִיתָהּ מִזֶּהֱהִיכָל, וּמוֹנַח שֶׁם עַד שִׁיקְטִירוֹ אֶת הַלְּבוֹנָה שֶׁבְּבִזְיָין.
וְעוֹשׁ כֵּךְ, כְּדִי לְהִרְאוֹת שְׁמַעְלִין בְּקוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹדִירִין, וְלִכֵּן בְּכִנְיָתָהּ
לְסַדְּרוֹ עַל שּׁוּלְחָן הַזֶּהָב, מְנִיחִים אוֹתוֹ עַל שֶׁל שִׁישׁ, לְהַעֲלוֹתוֹ
מִשִּׁישׁ לְזָהָב. וּבִיצִיאָתָהּ, כִּיֹּן שֶׁהִיא עַל שּׁוּלְחָן הַזֶּהָב, מְנִיחִים אוֹתוֹ
עַל שֶׁל זָהָב, וְלֹא עַל שֶׁל שִׁישׁ, שׁוֹ יִרְיָה. וְהִיא עוֹד שּׁוּלְחָן אֶחָד
שֶׁל זָהָב מְכַנְּסִים – בְּתוֹךְ הַהִיכָל, הוּא הַשּׁוּלְחָן שֶׁעָשָׂה מִשֶּׁה רַבִּינוּ,
שְׁעָלָיו הִיא מוֹנַח לֶחֶם הַפָּנִים תַּמִּיד.
הַמְּשַׁנָּה מְבֹאֵרֵת כִּיצַד הֵיוּ מְחַלִּפִּים אֶת הַלֶּחֶם: וְאֶרְבָּעָה כְּהֹנִים
נִכְנָסִין, שְׁנֵים שְׁבָרִים שְׁנֵי סְדָרִים שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים, וְשְׁנֵים שְׁבָרִים שְׁנֵי
בִזְיָין – שְׁתֵּי כְּפוֹת מֵלֹאֹת לְבוֹנָה, שֶׁצִּירִךְ לְהַנִּיחַן עִם הַלֶּחֶם.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 מ"ח. כובע גדול¹⁰¹ שמשמין על הראש כדי לעשות צל על הפנים להגן מפני החמה או כדי להגן מפני
- 2 הנוכחים וכל פיוצא בזה שהוא מתכוין בלבישתו שיהיה עליו להגן מאיזה דבר⁴⁰² אסור ללבוש
- 3 בשבת אפילו בתוך הבית משום אסור עשיית אהל אם הוא מתפשט להלן מראשו טפח על טפח¹⁰² (ואפילו
- 4 הוא כנגד פניו בלבד¹⁰³).
- 5 במה דברים אמורים כשהטפח המתפשט (הזה) הוא קשה וחזק שאינו נכפף למטה¹⁰⁴ אכל אם נכפף למטה
- 6 אף אם בולט הרבה יותר מטפח סביבות כל ראשו אין שם אהל עליו ומתר. לפיכך מתר לפרס הטלית
- 7 על ראשו אף-על-פי שבוטל הרבה להלן מראשו אלא אם כן הוא ממין בגד הקשה (שקורין גרא"ב גר"ן)
- 8 ויש אומרים שלא אסרו אלא כשהוא קשה ביותר בעין גר"ן (שאי אפשר לו בקל להיות נכפף לכן יש עליו
- 9 שם אהל אכל אם אינו קשה ביותר אין שם אהל עליו ומתר¹⁰⁵) ויש מי שמקל עוד שאם אינו עומד בשנה
- 10 אלא בשיפוע¹⁰⁶ אין שם אהל עליו ומתר אף שהוא קשה ביותר וטוב להתמיר (בכל זה שיהא נכפף מפוש
- 11 למטה מאיליו¹⁰⁷) ואז אף אם מגביהו ומעמידו בשנה בידו אין בכך כלום¹⁰⁸).
- 12 וכל זה כשמתכוין בו להאחיל עליו להגן מאיזה דבר¹⁰⁹ אכל אם אינו מתכוין רק לכסות ראשו אף-על-פי
- 13 שממילא נעשה אהל סביבו אין בכך כלום לפי שכל אהל שאין לו דפנות תחתיו אין אסור בעשייתו אלא
- 14 אם כן מתכוין בו לעשיית אהל כמו שיתבאר בסמך שט"ו⁴¹⁰:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, טעיף מח

ביאורי הלכה

- [ר"ן] כובע גדול - ששוליו רחבים.
[ר"ן] על טפח - מטפח על טפח הוא שיעור גג⁴⁰³.
[רח"ן] פניו בלבד - כעין כובע מצחיה שבימינו.
[ט"ן] נכפף למטה - מאילו, ואף שאפשר לכופף השוליים בידים בקלות - אינם נחשבים כשוליים שנכפפים למטה.
[ר"ן] בעין גג - איסור עשיית "אהל" בשבת הוא בדבר הדומה ל"גג"⁴⁰⁴.
[רי"א] ומותר - ולכך גם שוליים שאינם נכפפים מאליהם עדיין נחשבים כשוליים "רכים".
- [רי"ב] אלא בשיפוע - ואפילו שיפוע מועט.
[רי"ג] למטה מאילו - בא לשלול ג' הקולות שנזכרו עד כאן⁴⁰⁵, ולכך: א. אין ללבוש הכובע אף שאינו קשה ביותר⁴⁰⁶. ב. ואפילו הוא רך אין ללבוש עד שיהיה נכפף מאילו⁴⁰⁷. ג. ואפילו נכפף מאילו צריך שיהיה נכפף ממש ולא שיפוע בלבד⁴⁰⁸.
[רי"ד] אין בכך כלום - איסור עשיית אהל הוא רק בדבר המחזיק מעצמו⁴⁰⁹.
[רמ"ן] מאיזה דבר - כגון מפני החמה כבתחלת הסעיף.

צינונים והוספות

- (402) ראה סי' שטו ס"א: אסור לעשות אהל דהיינו גג המאחיל עליו להגן מאיזה דבר כגון מן החמה או מן הגשמים או מאיזה דבר אחר אפילו הוא עראי... כיון שעשוי כדי להאחיל ולהגן הרי זה אהל גמור ואסורו חכמים.
(403) ראה סי' תרלא ס"ז.
(404) ראה להלן סי' שטו ס"א ואילך, ולכן יש המקילים כשאנו קשה כמו "גג", או כשאנו ישר כמו "גג".
(405) להלן מובאת קולא רביעית כשאנו מתכוון לאוהל (ועליה לא נאמר להתמיר), ובסעיף הבא קולא חמישית כשנעשה בדרך לבישה.
(406) אבל דעת הרמב"ם להקל כשאנו קשה ביותר.
(407) אבל דעת הט"ז להקל כשהוא רך.
- (408) אבל דעת המג"א להקל כשהוא בשיפוע - אף אם הוא קשה.
(409) שו"ת אבני נזר או"ח סי' רכב ס"ק ד: שוב ראיתי להרב ז"ל מלאדי סימן ש"א סעיף מ"ח בדין כובע וזה לשונו וטוב להתמיר שיהי' נכפף ממש מאילו ואז אף אם מגביה ומעמידו בשנה אין בכך כלום, יעוין שם. הנה דאין איסור בעשיית אהל במקום שאין לו חיזוק מעצמו רק על ידי שאוהז בידו.
(410) סעיף יא (לגבי פריסת סדין על מטות שלנו): אין בזה משום עשיית אהל מפני שאהל עראי כזה שאינו מתכוין בו לעשיית אהל לא אסורו חכמים אלא אם כן יש לו תחתיו מחיצות המגיעות לארץ שאז הוא דומה לאהל.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עוברי דרכים/הפקר – לפי לוח "רב יומי"

מהם לחזור לאחוריו. כיצד הם עושים אם אחת מהן טעונה 48
ואחת אינה טעונה תדחה שאינה טעונה מן הטעונה. ואם 49
אחת מהן קרובה לנטות שבמעט שתחזור לאחוריה ימצא 50
מקום לחבירתה לעבור ואחת מהן רחוקה לנטות תדחה 51
הקרובה מפני הרחוקה. 52

היו שתייהן טעונות או שתיהן רחוקות או קרובות הטל 53
פשרה ביניהם והם מעלים שכר זה לזה מי שיחזור לאחוריו: 54
יב בני חבורה שנתחברו ליסע יחד בדרך ואירע שרגלי 55
חמור אחד מהן רעועות ואינו יכול ללכת מהר כשאר 56
חמורים אין בני חבורה רשאים ליפרד עם חמוריהם ולהניח 57
את זה לבדו בדרך אבל אם נפל חמורו ואינו יכול לילך כלל 58
רשאים ליפרד ממנו ואינם צריכים להתעכב בשבילו יותר 59
מדאי. 60

וכן בני חבורה שנתחברו ליסע בעגלות הרבה ואירע איזה 61
קלקול לאחד מהם וצריך לשהות מעט לתקן עגלתו אין 62
חביריו רשאים ליפרד ממנו אלא אם כן צריך להתעכב 63
הרבה יותר מדאי: 64

*

יג וכשמגיעים למקום צר שאי אפשר להם לעבור ב' 66
חמורים זה בצד זה וצריך אחד מהם לעמוד במקומו 67
עד שיעבור השני תחלה ואז ילך אחריו מי מהם יעמוד היה 68
אחד טעון ואחד ריקן יעמוד הריקן היו שניהם טעונים או 69
שניהם ריקנים יעשו פשרה שזה יעמוד פעם אחד וזה פעם 70
אחד (וכן בשתי עגלות ההולכות זו אחר זו וכל אחת רוצה 71
ליסע באחרונה יעשו פשרה זו). 72

ועל כל כיוצא בזה נאמר בצדק תשפוט עמיתך: 73

דיני עוברי דרכים וצער בעלי חיים:

א המפקיר איזה דבר שאומר הרי זה הפקר אף על פי 74
שאינו נדר שהרי הנדר הוא לעניים והפקר הוא שמפקיר 75
בין לעניים בין לעשירים ואם הפקיר לעניים בלבד אינו 76
הפקר אף על פי כן דינו כנדר שאסור לחזור בו כגון אם 77
הפקיר איזה דבר ובא אחר לזכות בו אינו רשאי למחות בו 78
לומר שלי הוא. אבל קודם שאחר זוהה בו רשאי הוא עצמו 79
לזכות בו כשאר זוכה מן ההפקר: 80

ב המדברות הימים והנהרות והיערים וכל מה שבהם הם 81
מופקרים ועומדים מאליהם וכל הקודם בהם זכה כגון 82
לצוד חיה ועוף שבמדבר ודגים שבימים ובנהרות וללקוט 83
עשבים שביער והעצים והפירות של אילנות יער. 84

(לפי שעדיין לא החזיק בהם אדם בחזקה המועלת על פי 85
התורה לקנות בה מן ההפקר שהיו מופקרים ועומדים 86
מששת ימי בראשית כי חזקה המועלת באילנות היא 87
כשיעבוד עבודה המועלת לאילן ואז קנה אותו אילן בלבד 88
שעבד בו ואם עבד איזה עבודה המועלת בגוף הקרקע קנה 89
השדה כולה עם כל האילנות שבה וביער לא עבד אדם 90
עבודת קרקע ולא עבודת אילנות בכל אילן לפיכך הם הפקר 91
בין שהם בגבול נכרי בין שהם בגבול ישראל בחוץ לארץ 92

ח ולפיכך אף הנכרי מצוה לסייעו בפריקה אם אינו יכול 1
לבדו משום צער בהמתו אלא שרשאי ליטול ממנו שכר 2
ואם אינו נותן לו אף על פי כן חייב לפרוק משום צער בעלי 3
חיים וכל שכן אם הנכרי אינו שם. 4

(וסוס המושך בעגלה והגיע למקום מקולקל או להר גבוה 5
ואינו יכול למשוך לבדו בלי שיעזרו לו אפשר שזהו דומה 6
לפריקה ומצוה לעזור אף לנכרי משום צער בעלי חיים 7
שהנכרי יכה את הסוס מכה רבה להכריחו למשוך יותר 8
מכחו וכשם שמצוה להציל בעלי חיים מצער שכבר נעשה 9
להם אף אם נעשה על ידי אדם כגון פריקה כך מצוה 10
להצילם מצער שהאדם עושה להם עכשיו כדין או שלא 11
כדין). 12

אבל מצות טעינה אינה בבהמת נכרי אלא משום איבה 13
ואפילו המשא הוא של ישראל כיון שהבהמה של נכרי 14
ועליו מוטל להטעין אלא אם כן אינו שם. ובבהמת ישראל 15
חייב לטעון עמו אפילו המשא הוא של נכרי: 16

ט והואיל והנכרי אינו במצות טעינה ופריקה אלא משום 17
צער בעלי חיים בלבד מצוה לפרוק עמו ורשאי ליטול 18
שכר על זה א"כ מהו שאמרה תורה כי תראה חמור שונאך 19
וגו' לא בשונא נכרי אמרה תורה אלא בשונא ישראל. והאין 20
יהיה ישראל שונא לישראל והתורה אמרה לא תשנא את 21
אחיך בלבבך אמרו חכמים כגון שראהו לבדו שעבר עבירה 22
והתרה בו ולא חזר ואינו רשאי לילך לבית דין יחידי להעיד 23
עליו שיקבל ענשו הרי מצוה לשנאתו עד שיעשה תשובה 24
וישוב מרשעתו. ואף על פי שעדיין לא עשה תשובה מצוה 25
לפרוק ולטעון עמו כמו להחזיר אבידתו הואיל ועבר 26
לתאיבון: 27

*

י הפוגע בשנים אחד רובץ תחת המשא ואחד פרק המשא 29
ולא מצא מי שיטעון עמו מצוה לפרוק בתחלה משום 30
צער בעלי חיים ואחר כך טוען. במה דברים אמורים כשהיו 31
שניהם אוהביו או שניהם שונאיו אבל אם אחד אוהב ואחד 32
שונא מצוה לטעון עם השונא תחלה כדי לכונן את יצרו הרע 33
אם שונאו מחמת שחטא כנגדו (בדבר שבממון) שהשנאה 34
היא שלא כדת שנאמר לא תטור את בני עמך ואהבת וגו' 35
אבל אם שונאו כדת מפני שראהו עובר עבירה (או שחטא 36
כנגדו וציערו צער הגוף שאינו צריך להסיר השנאה מלבו 37
ולמחול לו עד שיבקש ממנו מחילה כמו שנתבאר באו"ח 38
סי' קנ"ו) הרי האוהב קודם לו: 39

יא בצדק תשפוט עמיתך מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר 40
צדק צדק תרדוף אלא אחד לדין ואחד לפשרה שתהא 41
בצדק במקום שאין דין. כיצד שתי ספינות העוברות זו כנגד 42
זו ופגעו זו בזו אם שתיהן עוברות בבת אחת שתיהן 43
טובעות אם בזו אחר זו עוברות וצריכה אחת מהן לחזור 44
לאחוריה למקום רחב. וכן שני גמלים העולים מעלות 45
גבוהות ופגעו זה בזה בראש ההר אם עוברים שניהם בבת 46
אחת שניהם נופלים ואם בזה אחר זה עולים וצריך אחד 47

זכתה לו שדהו הואיל ואין מה שבתוכה משתמר כמ"ש
למעלה.

ואף במקום מופקר לא תקנו ארבע אמות ברשות הרבים
הואיל ורבים דוחקים שם ואין לכל אחד ארבע אמות
מיוחדות:

ח קטנה יש לה ארבע אמות לענין מציאה הואיל ויש לה
לענין גט אבל קטן אין לו ארבע אמות ומותר ליטול
מציאה מארבע אמותיו.

ואף אם הגיעה לידו אין בה משום גזל של תורה אלא אסור
מדברי סופרים מפני דרכי שלום. אבל אם נתנו מתנה לקטן
יש בה משום גזל של תורה שהקטן קונה כשדעת אחרת
מקנה אותו:

ט מציאת בנו ובתו הסמוכים על שלחנו אף על פי שהם
גדולים הרי היא שלו חכמים תקנו לו מפני דרך שלום
הואיל וזון משלו. אבל אם אין בנו סמוך על שולחנו אף
על פי שהוא קטן מציאתו לעצמו ולא להזון לפי שלא תקנו
מפני דרך שלום אלא לאב ולא לאחר הזון בתורת צדקה
מפני שאם לא יזון הוא יזונו אחרים שרבים מצויים הזונים
ומפרנסים בדרך צדקה. אבל בתו עד שתיבגר מציאתה
לאביה אף על פי שאינה סמוכה על שולחנו וכן מעשה
ידיה.

וכן מציאת אשתו ומעשה ידיה.

ואם נתנו מתנה לבנו ולבתו הקטנים הסמוכים על שולחנו
הרי היא שלו אבל אם נתנו לבנו ולבתו הגדולים אף על פי
סמוכים על שולחנו הרי היא שלהם.

ועבדו ושפחתו העברים מציאתן לעצמן:

*

י במקום שלא זכו ארבע אמותיו אף על פי שנפל לו עליה
או שפירש טליתו עליה מותר לאחר להקדים לזכות בה
בהגבהה.

ואם איש עני הוא זה יש אוסרים שעני המהפך בחררה ובא
אחר ונטלה ממנו נקרא רשע ויש אומרים שלא אמרו כן
אלא כשמהפך להשתכר אצל בעל הבית חררה בעד איזה
שירות שישרתהו ובא אחר וקדמו נקרא רשע מפני שהוא
יכול להשתדל להשתכר כן במקום אחר אף שיהיה לו איזה
טורה בהשתדלות עד שימצא מקום אחר כזה מה שאין כן
במציאה וכן עיקר. ומכל מקום בעל נפש יחמיר לעצמו.

אבל המחזר אחר דבר לקנותו בין קרקע בין מטלטלין ובא
אחר וקדמו נקרא רשע שהרי היה מוצא לקנות או למכור
במקום אחר על ידי טורה והשתדלות. אלא אם כן הוא קונה
בזול גדול שאינו מצוי לקנות כך במקום אחר אזי דינו
כמציאה אם הראשון לא קנה עדיין באחד מדרכי הקנין
שהמקח נקנה בו:

יא וכל זה כשכבר פסקו הדמים הקונה והמוכר ואין
מחוסרין אלא קנין אבל אם לא הושוו עדיין בפסוק
דמים שהמוכר רוצה בכך והלוקח רוצה בכך מותר לאחר
לקנות שלא עשו חכמים תקנה להפסיד המוכר שכשיבא
אחד לקנות ויפסוק לו מעט דמים יצטרך למכור לו אם לא

שלא נתחלקה לשבטים על פי ה' רק שזכה בהם ישראל
מהפקר אין זכייתו כלום בלא חזקה המועלת):

*

ג במה דברים אמורים בישראל ונכרי הדיוטות אבל מלך
אפילו נכרי שכבש איזו מדינה במלחמה קונה אותה עם
כל הנהרות והיערים שבה. ואם מכר או נתן יער ממנה
לאחד מעבדיו נקנה להם קנין גמור אף על פי שלא החזיקו
בו לא הם ולא המלך. ואין צריך לומר אם מכר או נתן
ממדינתו. לפי שזהו ממשפטי וחוק המלכות שכל הארץ
כולה עם הנהרות והיערים היא ברשות המלך בין מדינתו
בין מדינה שכובש במלחמה וממשפטי המלכות הם דין גמור
כדין של תורה. לפיכך החוטב עצים מיערים אלו שלא
ברצון בעליהם בחוזה יד הרי זה גזל גמור של תורה ואם
בגנבה הרי זו גנבה גמורה. וכן הצד חיה ועוף מן היערים
ודגים מן הנהרות אם המלך מכר או נתן זכות זה לישראל
או לנכרי.

אבל אם אין זכות זה בא להם מן המלך אין בו משום גזל
של תורה אפילו חטף דגים מן המצודה של ציד ישראל אם
אין לה תוך שאינה כלי לא קנתה הדגים לבעליה מן ההפקר.
ואף על פי כן אסור לעשות כן מדברי סופרים מפני דרכי
שלום:

ד וכל זה בנהרות (ויערים) אבל דגים שהם בבירין של
בעלים וכן חיה ועוף שבבירין של בעלים אף על פי
שהוא ביבר גדול והם מחוסרים בו צידה שצריך להביא
מצודה לצוד אותם שם הם של בעל הביבר לפי שהביבר
הוא כחצר המשתמרת לו לרעתו שהיא קונה לאדם כל דבר
הפקר כמו שנתבאר למעלה שהרי הם משתמרים בביר
שלא יוכלו לצאת להלאה מהיקף הביבר:

ה הזורק בקעת על אילן של הפקר להשיר ממנו פירות
אסור לאדם אחר להגביה פירות אלו מהארץ לעצמו אף
על פי שעדיין לא קנאם זה הואיל ולא באו לידו וזה
שהגביהם זכה בהם אף על פי כן אסור חכמים ליטלם מפני
דרכי שלום:

*

ו יוני שובך ויוני עליה שהם של הפקר והשובך והעליה
לא קנו אותן לבעליהם מתורת חצר הואיל ואינן
משתמרים בהם אף על פי כן אסור לאחר ליטלן מפני דרכי
שלום. והוא הדין לנחיל של דבורים.

ז וכל אלו שאסרו חכמים מפני דרכי שלום אם עבר ונטל הרי
זה חייב להחזיר מדברי סופרים. ואפילו אם נטל קטן חייב
אביו להחזיר מפני דרכי שלום:

ז וכל מציאה והפקר שהיא בתוך ארבע אמות של אדם
הרי היא שלו חכמים תקנו דבר זה כדי שלא יבאו לירי
מחלוקת אם אחד יגביה מציאה מצד חבירו לכך תקנו שכל
הקודם לה בארבע אמותיו זכה בה ושוב אין אחר רשאי
ליטלה ואף אם נטלה צריך ליתנה לזה.

במה דברים אמורים במקום מופקר אבל בשדה חבירו לא
תקנו ארבע אמות לאדם אחר אף שאין חבירו עומד שם ולא

עמו תמיד והישראל בטוח בו הרי זה כאילו בא העסק לידו
של ישראל ומי שבא לפתות הנכרי לעסוק עמו הרי הוא
פוסק חיותו של זה. ואפילו ישראל שהוא בעל מלאכה
ורגיל לעשות תמיד אצל נכרי אחד אסור לאחר להוֹזִיל
השכר כדי שיתן לו הנכרי המלאכה לעשות הואיל וזה הוא
רגיל עם נכרי זה מכבר ובטוח בו והרי זה כאילו חייו
תלויים בו וזה פוסק חייו. וכן כל כיוצא בזה מדברים שאדם
בטוח בהם ורגיל בהם אסור לאחר למנעם ממנו מפני שהוא
כפוסק חייו.

ולענין הלכה זה תלוי במנהג מקומות יש מקומות נוהגין
להקל כסברא הראשונה ויש מקומות נוהגין להחמיר כסברא
האחרונה וירא שמים יחמיר לעצמו בכל מקום.

אבל מותר מן הדין לבני העיר לירד אחד בתוך אומנות
חבירו כגון להושיב חנות בצד חנות חבירו וכן חייט בצד
חייט מפני שיכול לומר לו מי שבא אצלך יבא ומי שיבא
אצלי יבא.

ומותר לחנוני השני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות
ולשפחות השלוחות לחנות לקנות כדי שיבאו אצלו לקנות
מפני שיכול לומר לו אני מחלק אגוזים ואתה חלוק שקדים.
וכן מותר לו להוֹזִיל השער או להגדיל המדה מפני שגם
חבירו יכול לעשות כן לפיכך אינו כפוסק חייו.

ומדת חסידות שלא לירד לתוך אומנות חבירו שנאמר ואת
אשת רעהו לא טימא (ס"א לא עשה לרעהו רעה) ופירשו
חכמים זה שלא ירד לתוך אומנות חבירו:

דיני הפקר והשגת גבול:

יהיה רשאי שוב שום אדם לבא לקנותו ואפילו אם המוכר
הוא נכרי לא חלקו חכמים. אבל אם הושוו בפסוק דמים
אסור לאחר להוסיף בדמים אפילו המוכר הוא ישראל אלא
אם כן הלוקח הוא נכרי.

ויש אומרים שבשכירות בתים מן הנכרי יש חרם רבינו
גרשם שלא להשיג גבול (אפילו אם לא הושוו עדיין בפסוק
דמים):

יב אסור למלמד להשכיר את עצמו לבעל הבית שיש לו
מלמד אחר כל זמן שהמלמד בביתו אם לא שיאמר
בעל הבית אין רצוני לעכב המלמד שלי אבל הוא אסור
לפעול עם הבעל הבית שיפטרנו בכלות זמנו שהרי הוא
יכול למצוא בעל הבית אחר על ידי טורח והשתדלות. והוא
הדין אם אין המלמד בביתו של בעל הבית אלא כשכבר
ביקש מבעל הבית תחלה אף שעדיין לא הבטיחו הרי זה
כעני המהפך בחררה שאסור לאחר ליטלה ממנו.

אבל בבעל הבית ששכר מלמד אחד מותר לבעל הבית אחר
לשכור אותו מלמד עצמו לבניו ואין בזה משום השגת גבול
כי אפשר שאינו יכול למצוא מלמד מועיל לבניו כזה:

*

יג ישראל שיש לו נכרי מכירו שהוא נושא ונותן עמו
תמיד או מלוה אותו ברבית תמיד יש אומרים שמותר
לישראל אחר לעסוק עם אותו נכרי ולהלוותו ולשחדו
ולהוציא ממנו לפי שנכסי נכרי הן כהפקר וכל הקודם וזה
שבהפקר אין בו משום השגת גבול על פי סברא האחרונה
שנתבאר למעלה.

ויש אוסרין שכיון שנכרי הוא מכירו של זה ורגיל לעסוק

תורה אור' פרשת ויצא – הפרשה החסידית

וּלְלַבֵּן שְׁתֵּי בָנוֹתַי

הָיָה אִזּוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גִּילּוּי אֱלֻקָּתוֹ יִתְבָּרַךְ. שְׁהָיוּ
חֲכָמִים גְּדוֹלִים, בְּעָלֵי רוּח־הַקֹּדֶשׁ וְנָבִיאִים (וּכְמוֹ שְׁפִירֵשׁ
רש"י³ גְּבִי יוֹנָה וַיְחֻקְאֵל, שָׁאִין הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה אֵלָּא
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל). וּבִפְרָט: בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, וְהַשְׂרָאֵת הַשְּׂכִינָה
בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים, וְאוֹרִים וְתוֹמִים, וְעֲבוּדַת הַקְּרָבָנוֹת –
שְׁהָיָה יוֹרֵד אֵשׁ שְׁלֹמַעֲלָה⁴.

מִה שָׁאִין בֶּן אַחֵר חוֹרְבֵן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, שְׁגָלוֹ יִשְׂרָאֵל
וְגִלְתָּה עִמָּהֶם הַשְּׂכִינָה⁵, שְׁהָיָה בְּחִינַת "רַחֵל", שְׁהָיָה
בְּבְחִינַת גְּלוּת בְּעַ' שָׁרִים וְאֵינָהּ מְאִירָה כָּלֵל מִעֶרֶךְ הַגְּלוּי

1 "וּלְלַבֵּן שְׁתֵּי בָנוֹתַי" (פרשתנו כט, טז):

2 הִנֵּה לֵאמֹר וְרַחֵל הֵם אוֹתִיּוֹת־הַמְּחֻשָּׁבָה וְאוֹתִיּוֹת־
3 הַדְּבוּר, שֶׁהֵם עֲלֵמָא־דְּאַתְכֻּסְיָא וְעֲלֵמָא־דְּאַתְגִּלְיָא². וְזֶהוּ
4 עֵינֵן "בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים" (תהלים קטו, ט) – ב' אֲרָצוֹת;

5 שְׁבֻזְמֵן שְׁבִית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קִיִּים, הָיוּ שְׁנֵי הַבְּחִינּוֹת
6 מְאִירִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְהָעִקָּר הָיָה בְּחִינַת רַחֵל
7 (שְׁנִקְרָאת "עֲקֶרֶת הַבֵּית" (תהלים קיג, ט), כִּי הַמְּחֻשָּׁבָה
8 מִתְּלַבֶּשֶׁת בְּתוֹךְ הַדְּבוּר, וְהַדְּבוּר הָיָה מִתְגַּלֶּה. וְלִפִּי
9 שְׁרַחֵל, שְׁהָיָה בְּחִינַת הַדְּבוּר, הוּא עֲלֵמָא־דְּאַתְגִּלְיָא, לְכָךְ

אֲבָרַח לִי הֵימָּה, שָׁאִין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. יְחֻקְאֵל א. ג. "הָיָה הָיָה דְּבָר
ה' אֵל יְחֻקְאֵל" – "אֲמָרוּ רַבּוּתִינָה: הָיָה כְּבָר, לִפִּי שָׁאִין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עַל נְבִיא
בְּחוּצָה לְאֶרֶץ אֵלָּא עַל יַד שְׁשֻׁרְתָּה עָלָיו תַּחֲלָה בְּאֶרֶץ".

4. (יִוֵּד אֵשׁ שְׁלֹמַעֲלָה: רָאָה יוֹמָא כֹּא ב.)

5. (מְגִילָה כט א.)

1. (נֶאֱמָר בְּשֶׁבֶת פֶּרֶשׁת בְּמִדְבָּר, ב' סִיוֵן תַּקע"א בְּהַתְחַלַּת הַפֶּסֶק (תהלים קטו,
ט) "אַתְהֵלֵךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים").

2. (עֵינֵן לְקֶמֶן (כג, ד) בְּדְבוּר הַמִּתְחַלֵּל "בְּכ"ה בְּכִסְלִיו", בְּפִירוּשׁ "נֶשֶׁם ה'
קִטְנָה רַחֵל").

3. (יוֹנָה א. ג. לְבָרַח תִּרְשִׁישָׁה. ים שְׁשֻׁמוֹ תִּרְשִׁישׁ וְהוּא בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. אֲמָר:

33 הוא למטה בעלמא דאִתְגַּלְיָא, שַׁעַל יְדֵי זֶה יוֹכְלוּ הַכֹּל
34 לְקַבֵּל, מִה שָׁאִין בֶּן מִבְחִינַת עֲלֵמָא דִּאֲתַפְסִיָּא כו'. וְלִבֵּן
35 כְּתִיב (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ כט, יא): "וַיִּשְׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל", עַל דֶּרֶךְ שְׁנִקּוֹד
36 עַל "וַיִּשְׁקוּהוּ" (וַיִּשְׁלַח לֵג, ד), דִּהְיִינוּ שְׂבָחִינַת חֲב"ד, שֶׁהוּא
37 "זיווג נשיקין" וְ"אֲתַדְבָּקוֹת רוּחָא בְרוּחָא", עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל
38 הַנְּשִׁיקִין שְׂבָאִין מִפְּנִימִית הָאֲהָבָה¹⁰, וְגַם בְּחִינָה זוֹ הַמְּשִׁיר
39 בְּרַחֵל.
40 וְזוֹהוּ שְׂכָתוֹב (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ כט, יח) "אֶעֱבֹדְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּרַחֵל
41 בַּתְּךָ הַקְּטָנָה":
42 כִּי "לִבֵּן" הוּא בְּחִינַת "לוֹבֵן הָעֲלִיּוֹן"¹¹, מְקוֹר הַחֲסִדִּים,
43 שְׂבֹלֵד רַחֲמִים פְּשׁוּטִים – ד' לִית שְׂמָאֵלָא בְּהָאִי
44 עֵתִיקָא¹². רַק שְׁלֻמָּטָה נִשְׁפֵּל בְּלָבָן גְּשָׁמִי. וּמִכָּל מְקוֹם
45 כְּתִיב: (תּוֹרֵי יג, יג) "כֹּל הַפֶּךְ לָבָן – טָהוֹר הוּא" – אֲפִילוּ
46 הַנֶּנֶע כו'.
47 וְעַל לָבָן כְּתִיב (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ לב, א): "וַיִּשְׁכַּם לָבָן בַּבֶּקֶר" –
48 שְׂבָכָל יוֹם מִתְגַּבֵּר וְנִמְשָׁךְ אוֹר הַחֶסֶד עֲלִיּוֹן. "וַיִּנְשָׁק
49 לִבְנָיו וּבְנוֹתָיו"¹³ – שְׁנִמְשָׁךְ בְּכָל פְּרָצוּפֵי הָאֲצִילוֹת וְזָכָרִים
50 וְנִקְבּוֹת.
51 וְאַחַר כֵּן: וְלִבֵּן שָׁב לְמִקְוָמוֹ¹⁴ – לְמַעְלָה מִעֲלָה;
52 "וַיַּעֲקֹב הֵלֶךְ לְדֶרֶכּוֹ" (שם, ב) – לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת לוֹבֵן
53 הָעֲלִיּוֹן הַנ' לְמִטָּה מִטָּה, בְּרַחֵל בַּת הַקְּטָנָה¹⁵, בְּחִינַת
54 דְּבוּר כו'.
55 וְלִבֵּן הֵיטָה רַחֵל עֲקָרָה (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ כט, לא), כִּי הַהוּלָדָה
56 מִבְּחִינַת הַדְּבוּר הוּא לְהִיּוֹת הַגִּילּוּי בְּבִי"ע, וְאִי אֲפָשָׁר
57 לְהִיּוֹת הוּלָדָה וְגִילּוּי בְּבִי"ע, שֶׁהִרֵּי הַנִּבְרָאִים הֵם נִפְרָדִים
58 וְאִי אֲפָשָׁר לְהַתְּגַלּוֹת לָהֶם בְּחִינַת לוֹבֵן הָעֲלִיּוֹן הַנ' ל¹⁶.
59 אָבֵל לֹאֲהָ, שֶׁהִיא הַמְּחֻשָּׁבָה, יִלְדָה שִׁשָּׁה בָּנִים¹⁷,
60 שֶׁהֵם הַסְּפִירוֹת שְׂבָאֲצִילוֹת¹⁸ עֲצֻמוֹ, שֶׁשֶּׁם הִיא שֶׁרֶשׁ
61 הַשְּׂבָטִים, וְלִבֵּן נִקְרָא (תַּהֲלִים קכב, ד) "שְׂבָטִי יֵה":
62 יְהוּדָה – "הַפֶּעַם אוּדָה" (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ כט, לה), בְּחִינַת בְּטוֹל
63 וְהוּדָאָה, הִרֵּי הוּא נִמְשָׁךְ וּמִסְתַּעֵף מִן הַמְּחֻשָּׁבָה דּוֹקָא.

1 שְׁהִיטָה מְאִירָה בְּזִמְן הַבֵּית, שְׁהִיָּה הַדְּבוּר מִתְּגַלָּה, מִה
2 שָׁאִין בֶּן עֲבָשִׁיו כְּתִיב (וַיִּשְׁעֶה נג, ו): "בְּרַחֵל לִפְנֵי גוֹזְזִיהָ
3 נֹאֲלָמָה", וְהַעֲבֹדָה הִיא בְּדֶרֶךְ בִּירוּרִים כו'.
4 וּמִכָּל מְקוֹם נִשְׁאָר מְאִיר בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל בְּחִינַת לֹאֲהָ,
5 וְהִיא מִדְּרָגָה יוֹתֵר גְּבוּהָ מִבְּחִינַת רַחֵל. וְכַמְּשָׁל הַמְּחֻשָּׁבָה
6 שֶׁהִיא רוּחָנִיּוֹת וְנַעֲלִית מִן הַדְּבוּר. (שֶׁהִיא אֵינָה בְּגִלּוֹת. כִּי
7 רַחֵל נִקְרָאת מ"ם פְּתוּחָה – שִׁישׁ מִמֶּנָּה פֶּתַח וּמִבּוֹא לִנְיָקָת
8 הַחֲצִיצוֹנִים בְּזִמְן הַגִּלּוֹת; מִה שָׁאִין בֶּן מִבְּחִינַת מ"ם סְתוּמָה, וְשֶׁם
9 הוּא שֶׁרֶשׁ לֹאֲהָ?).
10 אֲךָ לִפִּי שֶׁהוּא עֲלֵמָא דִּאֲתַפְסִיָּא וְהָעֵלֶם, לְכָר אֵין
11 הַגִּילּוּי אֲלָקוֹת עֲבָשִׁיו בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל מִעֶרֶךְ הַגִּילּוּי שֶׁהִיָּה
12 בְּזִמְן וְשׁוֹבִית־הַמִּקְדָּשׁ קִיָּים.
13 וּמִכָּל מְקוֹם, הַצְּדִיקִים הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ יְכוּלִים
14 לְהַשִּׁיג עֲבָשִׁיו בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הַשְּׁגוֹת עֲלִיוֹנוֹת יוֹתֵר
15 אֲפִילוּ מִמֶּה שֶׁהִשְׁגוּ צְדִיקִים כְּמוֹתֶם בְּזִמְן הַבֵּית⁸. (מֵאַחַר
16 שֶׁהַשְּׁגָה הִיא בְּבְחִינַת מְחֻשָּׁבָה עֲלִיוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁהִיא עֲדִין
17 לְמַעְלָה מִהַתְּלַבְּשׁוֹת בְּעוֹלָם הַדְּבוּר). וְכַמּוֹ הָאֶרֶץ י"ל,
18 שֶׁהִשְׁגִּי הַשְּׁגוֹת עֲצוּמוֹת, מִה שֶׁלֹּא הִשְׁגִּיו צְדִיקִים גְּדוֹלִים
19 בְּדוֹרוֹת הַקְּדָמוֹנִים.
20 וְלִהְיִין מִה שְׂכָתוֹב (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ כט, לא) "כִּי שְׁנוּאָה לֹאֲהָ כו"
21 – הִרֵּי יַעֲקֹב הִשִּׁיג וְדֹאֵי עֲלֵמָא דִּאֲתַפְסִיָּא!
22 אֲךָ הָעֲנִין: כִּי יַעֲקֹב נִקְרָא: "בְּרִיַּח הַתִּיכּוֹן"⁹ הַמְּבְרִיחַ
23 מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה. פִּירוּשׁ: שֶׁהוּא הַמְּמַשִּׁיךְ אוֹר
24 אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מִן הַקֶּצֶה עֲלִיוֹנָה, (הֵינּוּ הָקוּ הַבּוֹקֵעַ
25 הַחֲלָל, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר), מִבְּחִינַת כְּתָר – לְמִטָּה.
26 וְלִבֵּן נִאֲמָר בּוֹ תוֹסֶפֶת וַי"ו – "וְאֵלֶּכִי יַעֲקֹב" (שְׁמוֹת ג, ו); וְכֵן
27 "וְהַנּוֹרָא" (עֲקֹב י, יז) – שְׁמִיּוּחַד וּמַחְבֵּר חֶסֶד וּגְבוּרָה עַל יְדֵי
28 הַמְּשַׁכֵּת וְהֶאֱתָר הָאֵין. וְהֵינּוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת בְּטוֹל, וְכָל
29 הַהַמְּשַׁכּוֹת שְׁלוֹ הוּא עַד הַקֶּצֶה הַתַּתְּחוּנָה, דִּהְיִינוּ
30 בְּבְחִינַת מַלְכוּת – עֲלֵמָא דִּאֲתַגְלִיָּא.
31 וְזוֹהוּ "וַיֹּאֲהָב (יַעֲקֹב) גַּם אֶת רַחֵל מִלֹּאֲהָ" (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ כט, ל);
32 שְׂכָל תְּשׁוּקָתוֹ הִיָּה לְהִיּוֹת גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־

6. (וְכַמּוֹ שְׁנִתְבָּאָר עַל פְּסוּק "בְּמִדְבַּר סִינִי" (לְקוּטִי תוֹרָה בְּמִדְבַּר ב, ב)).

7. עֵיין בְּזוֹהַר רִישׁ פְּרָשְׁתִּי תְרוּמָה, דף קכ"ו, ב'. וְדף קכ"ז.

8. (רֹאֵה אוֹר הַתּוֹרָה פְּרָשְׁתִּי שְׁלַח עֲמוּד הַט).

9. (תְּרוּמָה כו, כח. וְזֶה חֶלֶק בִּתְרוּמָה קַעֲדָה, ב. חֶלֶק גִּלְקָה קַפּוֹ, א. וּבְכַמּוֹה מְקוּמוֹת).

10. (עֵיין מִה שְׁנִתְבָּאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר: עַל פְּסוּק "וַיִּשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיכּוֹת" (לְקוּטִי תוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד). וְעַל פְּסוּק "אִמְצָאָךְ בְּחוּצֵי אֲשִׁקָּךְ" (לְקוּטִי תְרוּמָה פ, ג)).

11. (עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַעֲקָדִים פֶּרֶק א).

12. (וְזֶה חֶלֶק גִּנְשָׁא קַבֵּט, א).

13. (שֶׁם: "וְלִבְנוֹתָיו").

14. (שֶׁם: "וַיִּשָּׁב לָבָן לְמִקְוָמוֹ").

15. (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ כט, יח: "בְּרַחֵל בַּתְּךָ הַקְּטָנָה").

16. (וְכַמּוֹ שְׁנִתְבָּאָר לְעֵיל דְּרַחֵל נִקְרָא עֲלֵמָא דִּאֲתַגְלִיָּא – מִכָּל מְקוֹם לְהִיּוֹת הַגִּילּוּי עַל דֶּרֶךְ בְּחִינַת לִידָה הוּא קֶשֶׁה בְּיוֹתֵר כו'. וַיֵּשׁ חִילּוּק גְּדוֹל בֵּין שְׂאָרֵי הַשְּׁפָעוֹת לְבְּחִינַת לִידָה שֶׁהוּא גִילּוּי עֲלִיּוֹן יוֹתֵר.

וְעֵיין מִה שְׁנִתְבָּאָר בְּזוֹהַר פְּרָשְׁתִּי פִנְחָס דף רמ"ט).

17. (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ ל, כ: "כִּי יִלְדָתִי לוֹ שִׁשָּׁה בָּנִים").

18. (לְקוּטִי תוֹרָה לְהֶאֱרִידֵל פְּרָשְׁתִּי וַיִּצָא)

וְלֹכֵן יֵצֵא מִמֶּנּוּ מִשָּׁה²⁴.
וְאַחֲרֵי כֵךְ (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ כֵּט, לֹד): "וְתַעֲמֹד מִלִּדְתָּ" – שְׁלֹא הָיָה
יָכוֹל לִהְיוֹת בַּחֲנִינָת גִּילּוּי עוֹד.
(וְעֵינֵינוּ מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר עַל פֶּסוּק (שְׁלַח יד, ז) "טוֹבָה הָאֶרֶץ מֵאֵד"
מֵאֵד²⁵;
דְּעֵנֵינוּ דוֹר הַמְדַּבֵּר – שֶׁהָיָה מִבַּחֲנִינָת לֵאמֹר, עוֹלָם הַמּוֹחֲשָׁה.
וְטַעֲנוּ: לָמָּה צְרִיכִים לִירֵד בַּבַּחֲנִינָת עוֹלָם הַדְּבוּר שֶׁהוּא בַּחֲנִינָת
מַלְכוּת, אֶרֶץ־תַּתְאֲחָה, לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּדְבוּר וּבִמְעֻשָּׁה, הֲלֹא זֶה
אֲפֻשֶּׁר לְקִיּוּם גַּם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּרוּחָנִיּוֹת, דְּהֵינּוּ עַל
יְדֵי הַמּוֹחֲשָׁה כו'!
אֵךְ בְּאֵמֶת הָיוּ בְּטָעוֹת גְּדוֹל. דְּעַל יְדֵי דְבוּר וּמְעֻשָּׁה דְּוָקָא
נִמְשָׁךְ גִּילּוּי אֹר אִי־סוּף בְּרוּחָהּ הוּא בִּיתֵר שָׂאת לְאִין קָךְ, כִּי
"נַעֲרֹץ סוּפֵן בַּתְּחִלָּתָן כו"²⁶. וּמִשָּׁה רַבִּינוּ עַל־יִרְהַשְׁלוֹם
הַתְּפִלָּל תַּקְטִי תַּפְלוֹת²⁷ לִיכְנֵס לְאֶרֶץ כו'.
וְעַל פִּי זֶה יוֹכֵן עוֹד, עֵנֵן "וַיֹּאחֲזֵב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל" דְּוָקָא,
שֶׁהָיָה בַּחֲנִינָת דְּבוּר וּמְעֻשָּׁה, "כִּי שְׁנוּאָה לֵאמֹר" – דִּהְפֵּךְ מִכּוֹנֵנָת
דוֹר הַמְדַּבֵּר.
וְאַמֶּנּוּם צְרִיךְ בִּיאור מֵה שְׁאֵמְרָה לֵאמֹר: "הַפַּעַם יִלְוֶה אִישִׁי
אִלִּי" דְּוָקָא, דְּוָדָאֵי לֹא עָלָה עַל דַּעְתָּה לְאַפּוֹקֵי מִבַּחֲנִינָת דְּבוּר
וּמְעֻשָּׁה.
אַלֹא הֵעֵנֵן, כִּי בְּאֵמֶת צְרִיךְ לִהְיוֹת ב' הַבַּחֲנִינֹת – מִחֲשָׁבָה
וְדְבוּר וּמְעֻשָּׁה – דִּהָא בְּלֹא הָא לֹא סָגִי²⁸, וְלֵאמֹר רָצָתָה שִׁיחָהּ
הַעֵיָקֵר עַל יְדֵי בַּחֲנִינָה זו.
עַל דֶּרֶךְ שְׁאֵמְרוּ ב"חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ שׁוֹהֵינִי ט'
שְׁעוֹת בְּכָל יוֹם בַּתְּפִלָּה"²⁹, שֶׁהוּא כְּעֵנֵן בְּטוֹל וְהַתְקַשְּׁרוֹת

וְכֵן רַאיוֹבֵן וְשִׁמְעוֹן – רִאִיָּה¹⁹ וְשִׁמְעִיָּה²⁰ – הוּא גַם כֵּן
לְמַעַלְה מִבַּחֲנִינָת הַדְּבוּר, אֲלֹא מִן הַמּוֹחֲשָׁה הֵן נִמְשָׁכִים
כו'²¹.
וְגַם לִוִּי, שֶׁהוּא בַּחֲנִינָת הַתְקַשְּׁרוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַפַּעַם
יִלְוֶה כו'" (פֶּרֶשְׁתֵּנוּ כֵּט, לֹד), נִמְשָׁךְ וְנִלְוֵד גַּם כֵּן מִן הַמּוֹחֲשָׁה.
כְּנִרְאָה בְּחוּשׁ בְּמִי שֶׁהוּא בַּעַל מִחֲשָׁבָה, שְׁאִינוּ מְרַגִּישׁ
כָּלִל בְּעִסְקִים הַחוּלְפִים לְפָנָיו מִחֲמַת גְּדוֹל הַתְקַשְּׁרוֹת
שִׁישׁ לוֹ בְּהַמּוֹחֲשָׁה. וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמִדְרָשׁ בְּעוֹבְדָא דְרַבִּי
חִיָּיא רַבָּה²², וְכֵן גַּבִּי רַבָּא (בְּפֶרֶק "אִמֵּר רַבִּי עֲקִיבָא"): דִּהְוָה
מַעֲיִין בְּשִׁמְעָתִיהָ כו'²³.
וְלֹכֵן יֵצֵא מִמֶּנּוּ מִשָּׁה, שֶׁהָיָה "כְּבֵד פֶּה וְכְבֵד לְשׁוֹן"
(שְׁמוֹת ד, י), דְּהֵינּוּ שְׁלִגוֹדֵל הַתְקַשְּׁרוֹת בַּבַּחֲנִינָת בְּטוֹל,
וְ"נִחְנֶנּוּ מִזֶּה" (בְּשַׁלַּח טו, ז), לֹא הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת מְשַׁפִּיעַ כו',
שֶׁהָיָה בַּחֲנִינָת הַדְּבוּר כו'.
וְעֵיָקֵר הַהִפְרָשׁ בֵּין הַתְקַשְּׁרוֹת דְּלִוִּי שֶׁהוּא בַּחֲנִינָת
בְּטוֹל, וּבֵין הוֹדִיָּה דִּיהוּדָה שֶׁהוּא גַם כֵּן בַּחֲנִינָת בְּטוֹל,
הוּא:
כִּי יְהוּדָה הוּא בַּחֲנִינָת הַבְּטוֹל בְּגִילּוּי, כְּעֵנֵן "מוֹדִים" –
שְׁבוֹרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה. וְלֹכֵן יֵצֵאוּ מִמֶּנּוּ מַלְכֵי בֵית־דָּוִד,
שֶׁבְטוֹלָם הוּא בַּחֲנִינָת הַבְּטוֹל שֶׁבַּהֲתַגְלוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת.
אֲבָל לִוִּי, שֶׁהוּא בַּחֲנִינָת הַהַתְקַשְּׁרוֹת וְהַבְּטוֹל
בְּפָנִימִיּוֹת וְעֶצְמוֹתוֹ
– הֵגֶם שְׁבַחֲיוֹנִיּוֹת אִינוּ נִגְלָה כָּלִל, וְכְעֵנֵן בְּטוֹל
ד' "צָבָא הַשָּׁמַיִם לֶךְ מִשְׁתַּחֲוִים" (נִחְמִיָּה ט, ו), שֶׁהַהֲשַׁתְחַוָּא
שֶׁל הַמַּלְאָכִים אִינוּ עֵנֵן הַהֲשַׁתְחַוָּא גִּשְׁמִיּוֹת אֲלֹא
שְׁמִשְׁתַּחֲוֶה וּבְטָל בְּהַשְׁתָּו בְּרוּחָנִיּוֹת –

23. (שֶׁבַת פח, א ורש"י: "ההוא צדוקי דחזיה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ונתבא אצבעתא ידיה (אצבעות דידו) תותי ברעא, וקא מיין בהו (היה ממעבן ברגליו ואינו מבין מתוך טירדא), וקא מבקען אצבעתיה דמא" ונהיו אצבעותיו מוציאות דם)).

24. (וְעֵינֵינוּ מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר הַהִפְרָשׁ בֵּין מִשָּׁה וְאִלְיָהוּ, שֶׁהוּא גַם כֵּן עַל דֶּרֶךְ זֶה (רֹאה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תַּקְסִי"ה חֶלֶק ב עֲמוּד תַּתְּקַנְד. וְעוֹד)).

25. (לְקוּשִׁי תוֹרָה שְׁלַח לח, ב).

26. (סֵפֶר יִצְרִיָּה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ז).

27. (דְּבָרִים רַבָּה יא, ו).

28. (וְעֵינֵינוּ מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר (רֹאה לְקוּשִׁי תוֹרָה שְׁמִינִי יח, ב) בְּעֵנֵן לְוִיתֵן וְשׁוֹר הֶבֶר, שֶׁהוּא גַם כֵּן עֵנֵן ב' בַּחֲנִינֹת הַנ"ל – "לְוִיתֵן" לְשׁוֹן הַתְקַשְּׁרוֹת, בַּחֲנִינָת בְּטוֹל דְּנוּגִי יָמָא, כְּמוֹ "הַפַּעַם יִלְוֶה כו").

29. (בְּרִכּוֹת לב, ב).

19. ("וְתַקְרָא שְׁמוֹ רַאיוֹבֵן כִּי אִמְרָה כִּי רֹאה ה' בְּעֵינֵי כִי עָתָה יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי". פֶּרֶשְׁתֵּנוּ כֵּט, לב).

20. ("וְתֹאמַר כִּי שְׁמַע ה' כִּי שְׁנוּאָה אֲנִי וַיִּתֵּן לִי גַם אֵת זֶה וְתַקְרָא שְׁמוֹ שְׁמַעוֹן". שִׁם, לא).

21. (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פֶּסוּק "יְהוּדָה אֲתָה כו'" (לְקַמֵּן מַג, ג רִישׁ פֶּרֶשֶׁת וַיִּגְשׁ)).

22. (יְרוּשְׁלָמִי בְּלֵאִים, פֶּרֶק ט הִלְכָה ג', דף מב, ב: רַבִּי הוּדָה מַתְנֵי שְׁבַחִיהָ דְרַבִּי חִיָּיא רֹבָה קוּמִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בִּי רַבִּי יוֹסִי. דָּד זְמַן חֲמִי גו בְּנִי וְלֹא אִיתְּכֵנָּה מִן קוּמוֹי. אִמֵּר לִיה אֲהֵנוּ דָּאֵת מַתְנֵי שְׁבַחִיהָ? אִמֵּר לִיה מַה עָבַד לָךְ? אִמֵּר לִיה חֲמַתִּי גו בְּנִי וְלֹא אִיתְּכֵנָּה מִן קוּמוֹי. אִמֵּר לִיה לָמָּה עָבַדְתָּ כֵּן? אִמֵּר לִיה יַעֲוֹל עָלִי דָאִין סוּחִית לֹא יְדִיעִית, בְּהִיאָה שְׁעָתָא אֲשֶׁרִית עֵינֵי בְּכָל סֵפֶר תִּילִים אֲנָדָה.

בְּרִאשִׁית רַבָּה לג, ג: רַבְּנוּ הוּדָה מַתְנֵי שְׁבַחִיהָ דְרַבִּי חִיָּיא רַבָּה קָמִיָּה דְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל כֵּן רַבִּי יוֹסִי, אִמֵּר לִיה: אֲדָם גְּדוֹל, אֲדָם קְדוֹשׁ, חָד זְמַן חֲמִיתִיהָ בִּי בְּנִי וְלֹא אִתְּכֵנָּה מִנְיָה. אִמֵּר לִיה: הֲוָה תַּלְמִידָךְ דְּהוֹת מִשְׁתַּבַּח בִּיה, חֲמִיתִיהָ בִּי בְּנִי וְלֹא אִתְּכֵנָּה מִנְיָה. אִמֵּר לִיה: וְלָמָּה לֹא אִתְּכֵנָּה מִנְיָה? אִמֵּר לִיה רַבִּי חִיָּיא: מִסְּתַבֵּל הָיִיתִי בְּאֲגֻדַּת תַּהֲלִים. כִּיֹּן דְּשִׁמְעָה כֵּן מִסֵּר לִיה תְּרִין תַּלְמִידֵי וְהוּוּ עֵילִין עֲמִיָּה לְאַשְׁוּנָה, דְּלֹא יִשְׁהִי וְתוֹעֵר נִפְשִׁיהָ).

עיקר קביעותו, שהוא בחינת דבור ומעשה. ומכל מקום צריך
להיות גם כן מחשבה, שמונה נמשך ראייה ושמייעה "לאסתכלא
ביקרא דמלכא כו"³³. ו"כל האומר אין לי אלא תורה כו"³⁴,
אלא צריך להיות רצוא ושוב רק, כי אז "נעוץ סופן
כו". :

הנ"ל דמחשבה כו; "ואימתי תורתן נעשית? אלא מתוך
שחסידים הן כו"³⁰ הרי רוב עסקם היה על דרך זה.³¹
ואמנם יעקב ידע שזה אי אפשר רק לבני עלייה שהן
מועטים³², אבל כל ישראל – עיקר רוב העסק הוא על
ידי דבור ומעשה. ולכן היה "באהל רחל" (פרשתנו לא, לג)

30. (תורתם משתמרת. ומתקיימת בידם ולא משתכחת מהם).

31. (ומבואר ענין זה לקמן, בדבור המתחיל "ששים הקוה קולות כו', אחת היא יונתי כו'" (לקוטי תורה שיר השירים מ, א).

32. (סוכה מה, ב ור"ש: "אמר רב ירמיה משום רבי שמעון בן יוחאי: ראיתי בני

עלייה (כת המקבלין פני שכינה) והן מועטין . . אם שנים הן אני ובני הן").

33. (ראה זהר מקץ קצט, א. בראשית לח, א.ב. פקודי רמז, ב. תרומה קלח, א).

34. ("אפילו תורה אין לו". יבמות קט, ב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

כשר כו' וזהו שהיתה שכיני' מדברת מתוך גרונו של
משה כו' כמו אני המשנה כו' ולכך אמרו מאן מלכי
רבנן דתשבוע"פ דוקא כמ"ש דבר מלך שלטון כו' כמו
שאמר כשגגה שיצא מלפני השליט כו' משום
דמתניתין מלכתא כו' אבל הדיבור טפל כו' וכמ"ש
ואשים דברי בפ"ך כו' וד"ל:
וזהו ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר. להיות שעיקר
בקשת משה היה שיהיה נמשך מבחי' ג'
ראשונות כתר חכמה בינה דע"י במל' דאצי' שנק' ע"ת
ההוא" (והו"ו הוא תשב"כ שתשבוע"פ מקבל תמיד
הימנו ואם לאו אין לתשבוע"פ קיום כמו מנלן אמר
קרא כו') ובחי' כתר מל' דתשבוע"פ מל' קרינן לה
מתניתין מלכתא כו' איהו בחי' כ"ע ממש משום דנעוץ
תחלתן בסופן כי עיקר גילוי רצון העצמי הוא בא
בדבור בפה דוקא שהוא בחי' המל' סופא דכל דרגין
והנה כל זה א"א להיות ע"י בחי' העלאת מ"ן כמו ע"י
התפל' וכה"ג משום דמס"נ דתפלה הוא רק ביטול
הרצון בפ"מ שאינו מגיע לבחי' עצמו' הרצון הפשוט
שלמעל' מבחי' רצון כו' רק ע"י בחי' ביטול האמיתי
דבחי' מ"ה בעצם הנ"ל שנק' תורתו אומנתו הוא בא
ונמשך מאליו ומעצמו והיינו ע"י תו"מ שמגיע' לבחי'
עצמות הרצון שיהיה נמשך ממילא כו'. וזהו ואתחנן
אל ה' בחי' מתנת חנם וחנוניה יתירה או מצד החן שלא
ע"י טעם העלאת מ"ן כו' דהיינו ע"י תו"מ שלא ע"י
העלאת מ"ן יהיה נמשך משם הויה ובע"ת ההוא"א בחי'
המל' והיינו לאמר ע"י בחי' אמירה דתושבע"פ דוקא
שזהו דוקא בחי' כלי לבחי' תורתו אומנתו מטעם הנ"ל
וד"ל:

(טו) ומעתה יובן שרש ענין בחי' תורתו אומנתו למה
הוא ע"י בחי' הדיבור בתשבוע"פ דוקא
כנ"ל להיות ידוע דמתניתא מלכתא כמלך הגוזר ואו'
לעשות כך ולא כך כו' כך המשנ' תגזור אומר זה כשר
וזה פסול כו' וכן יקום והוא עיקר ענין תשבוע"פ מל'
קרינן לה וה"ז כמו המלך שמגלה רצונו שבעצמותו
ממש בדיבור' בפה ואין הדיבור עיקר אלא הרצון שבו
ונמצא שבחי' עצמות הרצון הפשוט שבתו"מ מתגל'
רק בדיבור שבתשבוע"פ כו' ובחי' ביטול אמיתי
שנשמע' לרצון הפשוט הוא בא בגילוי בדיבור
שבתשבוע"פ דוקא שנק' דבר מלך כו' וכנ"ל במשל
גזירת מלך ב"ו. ולהיות ידוע שבחי' עשרת הדברות
הוא פנימיות הי' מאמרות לפי שי' הדברות הוא גילוי
עצמות רצונו וי' מאמרות הוא רק גילוי חיצוניות רצונו
במלוכה על עם כו' ע"כ הא בהא תלי' שאם נמשך
הרצון העצמי בדיבור שבתורה שבע"פ כו' ממילא
נמשך גילוי החיצוניות של הרצון להיות מצוה ומפקד
בי' מאמרות להיות דבר מלך שלטון בחיצוניות ונמצא
שגם שעיקר סיבת המשכת הרצון לרצון של המלוכה
בחיצוניות די' מאמרות תלוי' בהמשכת הרצון העצמי
שבתו"מ דוקא. וזהו ענין עושין רצונו של מקום כנ"ל
והיינו שא' שהתנאי' עוסקי' בבנינו של עולם להיות
מלך על עם כו' וז"ש בי מלכים ימלוכו כו' וד"ל. ולכך
מי שתורתו אומנתו בבחי' המשכ' הרצון עצמו בחי'
אי"ן ומ"ה האמיתי הוא צריך לבא בבחי' גלוי בדיבור
בתשבוע"פ בהלכו' ואגדות שנק' מלכתא כדי להיות
מקור פנימי להתעוררו' רצון לרצון של המלוכה
דלעילא כו' והוא כאשר יגזור בגילוי הרצון לומר זה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

22 אדם ועולה למעלה לשרשו כמו נר וגובר על נה"ב ג"כ
23 להיות עולה למעלה ולהפוך אותו מן הקצה אל הקצה
24 שיהי' נכלל לה' וזהו ענין עולה שבק"ש.
25 אבל באמת הנה יש בק"ש עולה ושלמים כי עולה
26 כולה כליל כמבואר אבל מהו ענין שלמים
27 שבק"ש, אך הענין הוא כידוע הקושי' שבגמ' כתיב
28 ועמדו זרים ורעו צאנכם וכתיב ואספת דגנך, ל"ק כאן
29 בזמן שישראל עושין רש"מ ועמדו זרים ורעו צאנכם
30 וכאן בזמן שאין עושין רש"מ ואספת דגנך. ולכאורה
31 הוא דבר פלא שפ' והי' א"ש תשמעו אל מצותי זהו
32 אין עושין רש"מ, ותירץ הה"מ נ"ע שבפ' ראשונה כתי'
33 בכל מאודך ובפ' שני' לא כתי' בכל מאודך וזהו אין
34 עושין רש"מ. והענין הוא כי אית רצון ואית רצון, אית
35 רצון שעפ"י טעם ושכל ואית רצון שלמעלה מהטעם
36 והשכל, והרצון שעפ"י טעם ושכל הוא בבחי' גבול
37 שהוא מוגבל בטעם ושכל כי לפי ערך הטעם והשכל
38 כך הוא הרצון, אבל הרצון שלמעלה מהטעם והשכל
39 מצד עצם נה"א זהו רצון בלי גבול ליכלל בעצמות
40 אלקות בלי טו"ד רק מצד שרוצה ליכלל בשרשו
41 עצמות אלקות, וזהו ענין מס"נ שלמעלה מן הטו"ד
42 ואין לו רצון אחר רק ליכלל וליבטל באלקות.

דבר גו' כי תבוא אל ארץ מושבתיכם

1 אך באמת הנה"א מלוכש בנה"ב וגוף גשמי ואין בו
2 כח כבר להפך את הנה"ב אך להיפך הנה"ב מחזק
3 א"ע במדות שלו שבאש יסוד הטבעי כמו בכעס וקנאה
4 ושנאה ודומיהן וכל מיני תאות, אזי העצה היעוצה לזה
5 הנה כתי' כי אתה תאיר נרי ה' וה' יגיה חשכי שע"י
6 ההתבוננות באמונת ה' אחד באמת בעומק מחשבתו
7 ולבו, ולא די בזיכרון דברים לבד, כ"א שיעמיק ויתקע
8 מחשבתו בחוזה, ואז יאיר ליסוד האש האלקי להשלים
9 חסרונו ויגיה חשכו וכמ"ש כי אשב בחושך ה' אור לי,
10 לכן קורין ק"ש פעמים בכל יום (עיין בליקוטי תורה
11 בפ' שלח בפ' נסכים), ועיקר ההתבוננו' הוא הוי'
12 אלקינו, כי במע"ב כתי' ל"ב פעמים אלקים שהתהוות
13 כל הנבראים הוא משם אלקים ואלקים הוא לשון כח
14 כמ"ש ואת אילי הארץ לקח נמצא שהכח שלהם הוא
15 משם אלקי', ולכן מלאכים נקראים בני אלקים וכמ"ש
16 ויתיצבו בני אלקים, ואח"כ כתיב ביום עשות הוי'
17 אלקים ארץ ושמים ששם הוי' מאיר ע"י שם אלקים
18 בנבראים, אבל בנש"י הוי' אלקיך שהכח שלהם הוא
19 משם הוי' בעצמו ולא ע"י שם אלקים, וזהו מ"ש בנים
20 אתם להוי' אלקיכם, חביבין ישראל שנקראו בנים
21 למקום, וכמ"ש בהעלותך את הנרות כי נר הוי' נשמת

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

14 לא היו יכולי' ישראל ליגאל ממצרי' וכמאדז"ל על
15 יורדי הים שקטרגו המקטרגי' ואמרו הללו עובדי כו'
16 והללו כו', אלא ששורש גאולת מצרי' נמשך מבחי'
17 א"ס אשר שם לית שמאלא בהאי עתיקא. וזהו שאמר
18 הקב"ה ליעקב ואנכי אעלך גם עלה, שהעלי' ממצרי'
19 יהי' ע"י בחי' אנכי, ולכן לא הספיק בצקת של אבותינו
20 להחמיץ ע"י גילוי העצום והנורא שהי' לפי שעה
21 מבחי' אנכי שזהו שאמרו ובמורא גדול זה גילוי שכינה
22 בחי' מלך מלכי המלכים כמ"ש במ"א, וזהו שורש ש'
23 הוי' הא' שהוא בחי' שמו הגדול כמו שהוא כלול
24 בעצמותו שנק' ג"כ בש' אנכי שאם אתה חושב בכלל
25 הרי בכתר מאיר מבחי' שמו הגדול מל' דא"ס בחי'
26 מלכותך כו', ומשם נמשך שורש הגאולה, הגם כי עדיין

1 אך הענין הוא דהנה יש ב' שמות הוי' כמו ויקרא ה'
2 ה', הא' הוא ש' הוי' דסדר השתלשלות וכמ"ש ה'
3 בחכמה יסד כו' שמחכ' ואילך נק' סדר השתלשלות
4 האצי', ויש ש' הוי' שלמעלה מסדר השתלשלות שע"ז
5 אמרו עד שלא נבה"ע הוי' הוא ושמו בלבד, פי' עד
6 שלא נברה"ע כוונת אומרו גם עד שלא נאצל אצי'
7 העליון הוי' הוא ושמו היינו בחי' שמו שמו שהוא כלול
8 בעצמו, בחי' הוא, הוא דבר הנעלם בל' נסתר, ועש"ז
9 הבינה נק' הוא ע"ש בחי' עלמא דאתכסיא שנסתר
10 ונעלם, ויש בחי' הוא שהוא עתיקא בזהר מאיר
11 ומתגלה בבינה. והנה בסדר השתלשלות יש חו"ג,
12 והיינו שנגד החסד יש מדה"ד המנגד לבחי' החסד
13 ושיומשך ע"פ הדין והמשפט דוקא, אשר ע"פ מדה זו

שיגאלו ישראל ממצרי', הגם כי אינם כדאי לפי טענת
המקטרג, אך דקדוק טענתם הי' הללו והללו כו',
דקדקו לקטרג מאחר שגם אלו חטאו הרי מטעם זה
א"א להיות נמשך הגאולה, כ"א מצד אוא"ס דכחשיכה
כאורה ומדוע לא יציל את המצרי' ג"כ, והגם כי זה
הי' בעת קרי"ס מ"מ גם על מכות בכורות שייך זה,
ולזה אמרו אני הוא ולא אחר.

ועברתי בארץ מצרים

לא היו ישראל במעלה עליונה והיו מושקעי' כו' עד
שהי' יכול המקטרג לאמר כנ"ל, מ"מ מחמת שבבחי'
שמו הגדול אינו תופס מקום כלל מעשה התחתוני'
וצדקתם שעז"נ אם חטאת מה תפעול בו ורבו פשעין
מה תעשה לו, אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח
(באיוב ל"ה ו"ז), וכחשכה כאורה בשני כפי"ן שגם
האורה שוה לחושך, לכן משם נמשך גאולת מצרי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

שאלקינו בשמים נרגשת מציאותו בגילוי, כמו כן כל
אשר חפץ עשה - בעולם העשיה הגשמי, בהמשכת כח
האין סוף גם בנבראים התחתונים, שכל פרט קטן שקיים
בעולם הוא רק מצד רצון ה' שבו. שוהו בחינת חפץ ה'
בחינת הרצון שוהו בחינת כתר עליון (שדרגת כתר היא
בחינת הרצון האלוקי) שנמשך גם למטה כו'.
וכל זה - התגלות הרצון בנבראים הגשמיים, נראה
ביותר בצבא מעלה (צבא השמים) - שבהם ניכר הרצון
בגילוי, דגם בנבראים שלמטה מה שקיימים במין (סוג)
- אף שמתחלפים, זה שהסוג שלהם נשאר קיים זהו
מבח האין סוף שלא נכחד איזה מין לגמרי, אלא שענין
האין סוף בהם הוא בהעלם יותר, אך ביותר הוא נראה
בצבא מעלה - השמש הירח והכוכבים, בזה שקיימים
באיש כו' - שהם עצמם לא נפסדים ומתחלפים (ולא
כמו בנבראים התחתונים, שרק הסוג נשאר קיים).
וזהו ענין מה שהפסוק אומר¹⁴⁴ המוציא במספר (סופר)
את צבאם - צבא השמים, שמצד החשיבות שלהם דאיש
מהם לא נעדר - שהם לא נחלשים ומתבטלים, לכן הרי
הוא - הקדוש ברוך הוא - מוציא אותם במספר שוהו
מורה על החשיבות כו',
עד כאן ביאר הרבי נ"ע את החשיבות של צבא מעלה,
שאינו נחלש ומתבטל גם ב"איש" ולא רק ב"מין",
שמצד זה הוא ראוי למספר. כעת מבאר במה מתבטא
בפועל העניין של "מוציא במספר".

במאמר המוסגר שלפנינו מבאר הרבי נ"ע, שיש פירוש
נוסף לפסוק "ואלוקינו בשמים כל אשר חפץ עשה",
שלפיו הפסוק אינו עוסק בחילוק שבין העולמות
העליונים לתחתונים אלא בסוגים השונים בעבודת ה'
שבתוך העולם הזה עצמו:
(ובפרטיות הוא בהמשכת אור אין סוף שממשיכים על
ידי מצות מעשיות שוהו ענין הפליאה איה אלקיהם -
כלומר, כיצד יתכן שממשיכים גילוי אלוקי על ידי תורה
ומצוות כו',
דמה שכתוב ואלקינו בשמים קאי (מוסב) על עבודה
רוחניות - כלומר, על ידי עבודת ה' רוחנית בבחינת
"שמים" - ביטול לאלוקות, אהבה, יראה וכו' - פשוט
וברור שממשיכים גילוי אלוקי, וכמו עבודת האבות -
אברהם, יצחק ויעקב שהיו בביטול מוחלט בבחינת
מרכבה לאלוקות, שעל זה הכל מודים שממשיכים על
ידי זה גילוי אלקות כו', אבל על המשכת אלקות שעל
ידי מצות מעשיות - מצוות הנעשות בדברים גשמיים -
על זה שואלים ומתפללים איה אלקיהם כו' וכמו
שנתבאר במקום אחר,
נמצא אם כן, שהביאור הפרטי שבפסוק זה מחלק בין
עבודה רוחנית במהותה לעבודה של מצוות מעשיות,
ובדרך כלל פסוק זה הוא מוסב על המשכת כח האור
אין סוף בעולמות התחתונים מבלי לחלק על איזה סוג
עבודה מדובר).
ועל זה אומר הפסוק (לפי הביאור שבכללות), דבשם

צור תעשה לתיבה

שבת פרשת נח, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'תרפ"ט

יַעֲדֶרְעֶר דְּעֶרְהֶעֶרְט דַּעַם אַיִבֶּעֶרְשְׁטִין, און אַין יַעֲדֶרְעִין
ווערט דער אַיִבֶּעֶרְשְׁטֶער דער הערט, "וַיִּכְתֹּב סֵפֶר
זִכְרוֹן לְפָנָיו", פֿניוּ הֵם הַפְּנִימִיּוֹת שְׂבִישְׁרָאֵל, כְּמוֹ
שְׂכֵתוֹב⁶ "וְזֹאת לְפָנִים בִּישְׁרָאֵל", שֶׁהֵם הַפְּנִימִיּוֹת
שְׂבִישְׁרָאֵל, הֵנָּה בַּעַת הַשְּׂמִיחָה הָרִי יִרְאִי ה' וְחוֹשְׁבִי
שְׂמוֹ מִתְגַּלֶּה בָּהֶם בַּחֲנִינַת הַפְּנִימִיּוֹת שְׂבִיחָם, וְזֶהוּ
"וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו", שֶׁהַפְּנִימִיּוֹת שְׂבִיחָם הַמִּתְגַּלֶּה,
רְשׁוּמוֹ נִכָּר בַּעֲבוּדָה בְּפֶעֶל, וְהוּא הַזִּכְרוֹן שֶׁל הַפְּנִימִיּוֹת,
דִּהְיָה כְּתִיב⁷ "וַעֲמַף בָּלֵם צַדִּיקִים", דָּכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל –
אַפְלוּ אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים – בְּהַתְקַבְּצָם יַחַד לְסַעֲוֹדַת מִצְוָה,
הֵנָּה מְלַכֵּד דִּהַפֶּעֶל הִזָּה מֵהַ שְׂמִתְקַבְּצִים בָּלֵם יַחַדוֹ
בְּאַהֲבָה וְאַחֲוָה וּבִקְרוֹב הַדַּעַת הֵנָּה זֶה עֲצָמוֹ הוּא עֲנִין
גְּדוֹל שְׂמִתְקַבְּצִים בְּזֶה מִצְוָה "וְאַהֲבָה לְרֵעֶךָ כְּמוֹד"⁸,
דְּאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ו"ל (יְרוּשָׁלַיִם נְדָרִים פֶּרֶק ט הִלְכָה ד)
זֶהוּ כָּל גְּדוֹל בַּתּוֹרָה", דְּבַתּוֹרָה כְּתִיב⁹ "דִּרְכִּיךָ דִּרְכִּי
נֵעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם", דִּהְרָבָה יֵשׁ בַּתּוֹרָה מִעֲנִינֵי
קְרוֹב הַדַּעַת בֵּין אָדָם לְחֶבְרִי וּבִהְנִיגוּת טוֹבוֹת כְּמוֹ
שְׂכֵתוֹב¹⁰ "וַעֲשִׂיתָ הַיֵּשֶׁר וְהַטּוֹב" כו', שֶׁהוּא לְפָנִים
מִשׁוֹרֵת הַדִּין, הֵנָּה לְבַד זֹאת, כְּאִשְׁרֵי מִתְקַבְּצִים יַחַדוֹ
מִתְעוֹרְרִים בְּהַתְעוֹרְרוֹת טוֹבָה בְּעֲנִינֵי יִרְאֵת שְׂמִיחָה כְּמוֹ
קְבִיעַת עֵתִים לַתּוֹרָה בְּרַבִּים, בְּשַׁעֲוִירֵי הִלְכָה וְאַגְּנֵה
וְשַׁעֲוִירֵי אֲמִירַת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת, כְּפִנְהוּג בְּכָל תְּפֻצּוֹת
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאִים בְּהַשְׂכָּמָה לְבִתִּי כְּנִסְיוֹת וּמִדְּרָשׁוֹת
וְעוֹסְקִים בְּשִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת, אֲשֶׁר גְּדוֹל שְׂכָרָם בְּמֵאֹד
וְהֵם נְטוּרֵי קִרְתָּא¹¹, שְׂבִיחוֹת זֶה נִמְשָׁף רַב הַשְּׂפָעָה
בְּפִרְסָה כְּנֻדָּע, וּבְפֶרֶט בְּקִבוּץ בְּעִלֵי תוֹרָה וְעוֹסְקִים
בַּעֲבוּדָה דְּגוּף וְעֵצֶם הַתּוֹעֲדוֹתָם הוּא עֲנִין גְּדוֹל וְעֶקֶרִי.

1 אֲשֶׁר¹ בְּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה חֲתָן וְכֵלָה, גִּילָה רְנָה,
2 דִּיעָה וְחֻדָּה, אַהֲבָה וְאַחֲוָה, שְׁלוֹם וְרַעוּת².
3 וְחָשִׁיב כָּאֵן עֶשֶׂר עֲנִינֵי שְׂמִיחָה. וְהֵנָּה בְּרַפֵּת "אֲשֶׁר בְּרָא"
4 הִיא בְּרַכָּה הַשְּׂבִיעִית, וְאִתָּא בְּזֶהר חֶלֶק ב קֶסֶט עֲמוּד
5 ב, "שְׂבִיעִיָּה (פְּרוּשׁ, הַבְּרַכָּה הַשְּׂבִיעִית) אִיהוּ מְקַנֵּים
6 כָּלָא, וּמֵהָאִי שְׂבִיעִיָּה מִתְבָּרְכָאן כָּלָא, וְדָאִי כָּלָלָא
7 דְּעֶשֶׂר אֲמִינִין בְּגִין דָּא כָּלִיל עֲלָא וְתַתָּא, וְעַל דָּא כָּלִיל
8 בְּהָאִי (בְּבְרַכָּה זו) עֶשֶׂר זִיגֵי דְחֻדָּה, שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה, חֲתָן
9 וְכֵלָה גִילָה כו' וְרַעוּת לְמִיחֻרֵי כָלָה שְׁלִימוֹ דְּכָלָא. וְכָאִין
10 אֲנוּן יִשְׂרָאֵל דְּאֲנוּן זְכוֹ לְתַתָּא כְּגוֹנוֹא דְּלַעֲלָא, עֲלִיָּהוּ
11 כְּתִיב³ וּמִי כְּעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ. וּמֵהָ שְׂאֻמֵּר
12 "כָּלָלָא דְּעֶשֶׂר אֲמִינִין" הוּא הַכּוֹלֵל הַעֶשֶׂר מִצְוֹת
13 וְעִשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת, וְזֶהוּ שְׂאֻמֵּר "בְּגִין דָּא כָּלִיל עֲלָא
14 (פְּרוּשׁ עִשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת) וְתַתָּא" (פְּרוּשׁ עִשְׂרֵת מִצְוֹת),
15 וְלִהְיוֹת שְׂהוּא כָּלָלָא דְּעֶשֶׂר אֲמִינִין, לְזֹאת כָּלִיל בְּהָאִי
16 עֶשֶׂר זִיגֵי דְחֻדָּה, שֶׁהוּא עֲנִין הַשְּׂמִיחָה בְּכָל סְפִירָה
17 וּסְפִירָה בְּפֶרֶט. אֲמֵנָם צִרִיךְ לְהִבִּין⁴, לְמַה הַקִּדִּים שְׁשׁוֹן
18 וְשִׂמְחָה קִדְּם לְחֲתָן וְכֵלָה, שְׂהָרִי כָּלִיל הַשְּׂמִיחָה
19 הַגְּדוֹלָה הַלְּזוֹ הִיא בְּשָׂבִיל הַחֲתָן וְכֵלָה, דְּזֶהוּ עֶקֶר הַעֲנִין
20 שֶׁל מִצְוָה זו שְׂמִתְקַבְּצִים הַרְבֵּה אֲנָשִׁים לְשִׂמְחָה אֵת
21 הַחֲתָן וְכֵלָה דִּוְקָא, וְהִינוּ דְּלִבָּד זֶה שֵׁישׁ בְּזֶה מִצְוָה
22 אַהֲבָה יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא אַהֲבָה רַעִים וְכּוֹנֵס צַדִּיקִים, דְּ"אֶז
23 נִבְרָו יִרְאִי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב
24 סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וְלַחֲשָׁבִי שְׂמוֹ"⁵, דְּבַעַת כְּנֹס
25 שֶׁהוּא הַדְּבִיר וְהַתְעוֹרְרוֹת לְהַתְעוֹרֵר וּלְעוֹרֵר אִישׁ אֵת
26 רַעֲיוֹ בְּדְבָרֵי חֲזוֹק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, הֵנָּה בַּעַת
27 הַהַתְעוֹרְרוֹת הָרִי אֶז "וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע", יַעֲמָלֵט אִיז

(3) שמואל ב, ז, כג.

(4) ראה גם ד"ה אשר ברא תרח"ץ (סה"מ תרח"ץ ע' קפד).

(5) מלאכי ג, טו.

(6) רות ד, ז.

(7) ישע' ס, כא.

(8) קדושים יט, יח.

(9) משלי ג, יז.

(10) ואתחנן ו, יח ובפרש"י.

(11) ראה ירושלמי תגיגה פ"א ה"ז. פתיחתא דאיכ"ר ב.

(*) נדפס בקונטרס "דרושי חתונה" - ספר המאמרים
קונטרסים חלק א' עמוד 42 ואילך, ספר המאמרים תרפ"ט ע' 86
ואילך.

(1) מאמר זה ושל אחרייו (ד"ה כל הנהגה) הם המשך אחד.
חלק מהמשך מיוסד על ד"ה אשר ברא לאדמו"ר הצ"צ
ולאדמו"ר מהר"ש (דלקמן הערה 20) - ראה לקמן פרק ג ופרק יא.
לכמה ענינים המבוארים בהמשך - ראה ד"ה אשר ברא תשל"ט
(תורת מנחם - ספר המאמרים כסלו עמ' 10). ד"ה הנ"ל תשמ"ח
(תורת מנחם - התוועדות - תשמ"ח ח"א עמ' 584).

(2) נוסח ברכה ז' דברכות נישואין.

א. הברכה השביעית היא מקיימת את הכל, ומשביעית הזו מתברכים הכל, ודאי הכלל של עשרה מאמרות, מפני שזה כולל עליון ותחתון, ועל זה כלולים בברכה זו עשרה מיני שמחה, ששון ושמחה, חתן וכלה גילה כו' ורעות, להיות הכלה שלימות הכל, אשריהם ישראל שהם זכו למטה כדוגמא שלמעלה, עליהם כתוב. ב. אז חש כל אחד את ה', ובכל אחד נהיה הקדוש ברוך הוא מורגש (בחוש). ג. שומרי העיר.

קצור. "אשר ברא". יבאר לשון הזהר בברכת "אשר
ברא" שנוכח בה עשרה לשונות של שמחה,
ויקשה למה הקדים ששון ושמחה לחתן וכלה, ומבאר
דעצם הפנוס של רבוי אנשים לענין מצוה הוא דבר
גדול בחזוק קביעות עתים לתורה.
(ב) אמנם העקר בסעודת מצוה זו הוא לשמח את
החתן וכלה, וכמאמר¹² "ביצד מרקדין לפני
הפלה", דגוף ועצם הרקוד הוא מצוה, וידוע דהרקוד
בא מחמת שמחה גדולה ביותר, וכמו שאנו רואים
במוחש דכאשר האדם הוא בשמחה גדולה אז הוא
מרקד ברגליו בהתפעלות גדולה, דהנה תחלה הכרות
השמחה הוא בפניו בפנים צהבות¹³, ומקבל כל אדם
בסבר פנים יפות, ומהדר בכבודו של כל אחד ואחד,
והינו¹⁴ לפי שהוא אז ברוממות, ער איז זייער
אויפגעלייגט און פריילעך בשמחה גדולה און איז
זייער אויפגעהויבן, ורוממות זו אינו ענין של גאון
וישנות, אדרבא ער גייט יעמאלט ארויס פון ישות
וגסותו, והוא בקרוב גדול עם כל אחד ואחד, און עס
איז בא אים יעמאלט ניט פראן אט דער וואס זאל זיין
נייט זיין גלייכין, יעמאלט, זיינען אלע זייער פיין
בענייניו, לפי שאז הוא רואה מעלתו של כל אחד ואחד,
והינו דמפני שמחת לבו הרי הוא מוצא בכל אחד
ואחד מעלה ויתרון, דהאמת הוא פן דכל אחד ואחד
מישראל הוא בעל מעלה גדולה, הינו גם במעלת
המדות והטבע שלו, פרוש דלבד מעלת הנשמה דכל
ישראל שוין הן בכללותו, וכמאמר "והנפשות
מתאמות כי אב אחד לכלנה"¹⁵, וכתב¹⁶ "בנים אתם
להני' אלוקים", וכל אחד מישראל אומר¹⁷ "נשמה
שנתת בי טהורה היא", והינו דכל הנשמות משרשים
בבחינת חכמה דאצילות ולמעלה יותר בפנימיות
ועצמיות אור אין סוף ברוך הוא, הנה גם מצד עצם
מזיגת טבען של בני ישראל יש בהם מעלות ומדות
טובות, וכמאמר (יבמות עז, א) "שלושה סימנים יש
באמה זו (ישראל, רש"י), רחמנים, ביטנים וגומלי

חסדים", אלא שלפעמים מפני סבות שונות הם
מתעלמים ואינם נראים בגלוי, אבל לא שאינם, אלא
שישנם ואינם נראים בגלוי כל כך, ובאמת הנה זה מי¹⁸
שהמדות טובות שבשישראל אינם נראים בגלוי הוא
מפני סבת הרוצה, ער זעהט נייט דעם מעלת זולתו,
והוא מפני חסרונו, והינו דהאמת עצמו שבאדם מה
שהוא חביב ונקר בעיני עצמו זהו גורם שחושב תמיד
רק בעניני עצמו, ער לינט תמיד אין זידי, וזה גורם
ממילא שאינו מסתפל בזולתו בהסתכלות אמתי לראות
הטוב הנמצא בו, דמאחר שכל מעינו היא רק בעניני
עצמו, הנה אינו משים לבו לזולתו, והוא רואה אותו
רק בהשקפה חיצונית, ועוד זאת דהנה זה מה שהוא
נקר בעיני עצמו עושה אותו ליש ומציאות דבר חשוב
בעיני עצמו, וכל מציאות דבר הרי מציאות הזולת
סותר לו, ומשום זה אינו רואה הטוב של הזולת, אבל
בעת השמחה שהוא ברוממות ויוצא מישותו וגסותו,
אז הוא רואה מעלת זולתו, ואדרבא הוא מוצא בכל
אחד ואחד מעלות גדולות ומקרב אותו בקרוב גדול,
ובשמחה גדולה יותר הנה התפשטות השמחה גורם
שמשפח בדין, וכל אשר תגדל שמחתו ביותר עד כי
גדל מאד ירקד ברגליו, שזהו הוראה על עצם גדל
השמחה ביותר.

ע' (ג). וראה גם רדב"ז להל' ממרים פ"ב ה"ד.
(16) ראה יד, א. וראה תניא רפ"ב.
(17) בברכות השחר.
(18) אוצ"ל: מה.

(12) כתובות טז, סע"ב ואילך.
(13) ראה גם המשך תער"ב ח"א ע' תקלו.
(14) ראה גם המשך שמח תשמח תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' רכג
ואילך). המשך תער"ב ח"ג ע' אירסא ואילך.
(15) תניא פרק לב (דהיינו בעצם מהותם) – סה"מ תרס"ט

ד. הוא במצב-רוח מרומם ביותר, ושמח בשמחה גדולה, ומאוד מרומם. ה. הוא יוצא (משתחרר) מ(עניני) ישות וגסות.
ו. ואז לא קיים אצלו מישוה שאינו בערכו, אז, כולם מוצאים חן בעיניו מאוד. ז. הוא אינו רואה את. ח. הוא מונח (מושקע)
תמיד (בעניני) עצמו. ט. וכמו זה. י. הזקן (רבנו) מבייש אותנו. יא. כשנפטר מן העולם, הפסיק עמוד של אש בינו ובין
כל העולם (הקהל).

ידי ספירת החסד, וכמו שכתוב³³ "זכור רחמיך וחסדיך" ²⁶
 כי מעולם המה, דרחמים וחסדים שייכים אל ²⁷
 העולמות, והוא דכתיב³⁴ "הודו לה' כי טוב כי לעולם ²⁸
 חסדו", והודו לה' כי טוב, שהוא טוב בעצם וחסד ²⁹
 חסד הוא, וכמאמר (תחלת עין חיים³⁵) "כשעלה ברוצונו ³⁰
 יתברך לברא את העולם כדי להטיב לברואיו", דכל ³¹
 ענין בריאת והתהוות העולמות הוא רק להטיב ³²
 לברואיו, ופעלת הטוב הוא דוקא פאשר יש מי אשר ³³
 עליו יתפשט מדת החסד והרחמים, ועם היות דעצם ³⁴
 המדה דחסד הרי יכול להיות גם פאשר אין על מי ³⁵
 שיתפשט המדה, וכמו על דרך משל למטה בהאדם הרי ³⁶
 מי שהוא איש טוב וחסד בעצם, הרי יש בו עצם המדה ³⁷
 של חסד גם פאשר אין מי שירחם עליו ויתחסד עמו, ³⁸
 וכן אפלו התעוררות המדה יכולה להיות בלי הזולת ³⁹
 מקבל החסד³⁶. ⁴⁰
 קצור. ומצוה לשמח את החתן. והנה רבותינו ז"ל ⁴¹
 אמרו החתן הוא הקדוש ברוך הוא, ויקשה איה ⁴²
 שיף לשון בריאה, כן לשון יצירה בשם אל, ויבאר כי ⁴³
 שם אל הוא מקור החיות לעולמות ששעלה ברוצונו ⁴⁴
 להטיב לברואיו, וחסד הוא כשיש על מי שיתפשט. ⁴⁵
 ד והנה ראיה לדבר³⁶ מהאסו דמצניו באברהם אבינו ⁴⁶
 עליו השלום שהיה איש הטוב והחסד ⁴⁷
 בעצם, וכדאיתא בספרים³⁷ דאברהם אבינו עליו ⁴⁸
 השלום היה נדיב בקמונו גופו ונפשו, שהיה נדיב ⁴⁹
 בקמונו והיה מאכיל ומשקה לכל אפלו לערביים³⁸, ⁵⁰

שיטתיה לסבאי, שוט של הדס שהיה מרקד ביה¹⁹, וכל ¹
 המשמח את החתן זוכה לתורה²⁰, אם כן⁵ הרי עקר ²
 השמחה הוא לשמח את החתן וכלה, והוא ליה למימרי ³
 "אשר ברא חתן וכלה", ואחר כך היה מזכיר העשרה ⁴
 דברים של ששון שמחה כו' ורעות, ולמה מקדים ⁵
 תחלה ששון ושמחה, ואחר כך חתן וכלה, ואחר כך ⁶
 הוא מונה שאר השמונה ענינים של שמחה. ועוד ⁷
 צריך²¹ להבין בגוף ועצם נסח הברכה דברכת "אשר ⁸
 ברא כו' חתן", דהנה ידוע מה שאמרו רבותינו ז"ל²² ⁹
 "ביום חתנתו²³ זו מתן תורה", שהקדוש ברוך הוא ¹⁰
 נקרא חתן, ואם כן איך שיף לומר "אשר ברא חתן" ¹¹
 לשון בריאה. אף הענין הוא, דהנה כתיב²⁴ "לפני לא ¹²
 נוצר אל" כו', ואיתא בספרים²⁵ איה שיף לשון יצירה ¹³
 על שם אל- שהוא משמותיו של הקדוש ברוך הוא. ¹⁴
 אף הענין הוא, דהנה שם אל הוא המקור ושרש ¹⁵
 שמאיר בעולמות, כמו שכתוב²⁶ "אל- הו' ויאר לנו", ¹⁶
 וכתיב²⁷ "אל- אלקים הו' דבר ויקרא ארץ", דארץ ¹⁷
 הוא בחינת מלכות שהוא דבור עליון, ובכדי שיהיה ¹⁸
 בבחינת דבור, הינו בבחינת גלוי, הנה והו מבחינת שם ¹⁹
 אל, דשם אל- בחסד²⁸ והתהוות העולמות הוא מצד ²⁰
 מדת החסד, וכמאמר "חסד אמר יברא"²⁹, וכתיב³⁰ ²¹
 "וומם יצוה ה' חסדו", דיום וגלוי הוא מבחינת החסד, ²²
 וכתיב³¹ "כי אמרתי עולם חסד יבנה", דיש בזה שני ²³
 פרושים³², הראשון דבכדי שיהיה התהוות העולמות ²⁴
 נבנה ספירת החסד, והשני דהתהוות העולמות הוא על ²⁵

קצו. סה"מ תרפ"ז ע' קנו. ד"ה החודש תרצ"ד (סה"מ תרצ"ד).
 סה"מ תרצ"ז ע' קכב. תש"ג ע' 63. ועוד.

28 ראה זהר ח"ג ל, ב. שם סה, א. ובכ"מ.

29 ב"ר פ"ח, ה.

30 תהלים מב, ט.

31 תהלים פט, ג.

32 ראה גם סה"מ תרל"ד ע' נד ואילך. תרנ"ג ע' רפ ואילך.

תרצ"ז ע' כה. תש"ח ע' 273. ובכ"מ.

33 תהלים כה, י. ושם כתוב "רחמיך הו' וחסדיך", אבל

בכ"מ בדא"ח (ראה סה"מ שבהערה הקודמת) הועתק כמ"ש כאן.

34 תהלים קיח, א.

35 שער הכללים רפ"א.

36 בכ"ז – ראה סה"מ עטר"ת ע' סד. ועם הגהות והוספות

– סה"מ תרפ"ב ע' לב. תרפ"ה ע' מז ואילך. תרצ"ט ע' 14

ואילך. תש"ד ע' 262. תש"ח ע' 48 ואילך. וראה המשך תער"ב

ח"א ע' פא. ועוד.

37 ארחות צדיקים שער יז. הובא באוה"ת וירא צ, ב. וראה

גם בארוכה סה"מ תרצ"ז ע' קכט ואילך.

38 ראה בכ"מ פ, ב. פרש"י וירא יח, ד. ספרי עקב יא, י.

19 כתובות יז, א וברש"י שם. וראה סה"מ תרפ"ג ע' קעה.

ה"ש"ת ע' 117.

20 ברכות ו, ב.

21 בכל הבא לקמן – ראה ד"ה אשר ברא לאדמו"ר הצ"צ

(נמצא בגותי"ק אדמו"ר מהר"ש בכרך כתי הנחות ממאמרי

הצ"צ דשנת תרט"ז – 1029 רכט, א). ד"ה הנ"ל לאדמו"ר

מהר"ש (סה"מ תרל"ד ע' טז ואילך). ד"ה הנ"ל תרצ"ז (סה"מ

תרצ"ז ס"ע קפו ואילך). וראה גם ד"ה אשר ברא במאמרי

אדמו"ר הזקן ע' רנט. ועם הגהות – אוה"ת על סידור (דרושי

חתונה) ע' רכ ואילך. ד"ה אשר ברא כו' איך יתכן בריאה במאמרי

אדמו"ר האמצעי דרושי חתונה ח"ב.

22 תענית כו, ב במשנה. פרש"י שה"ש ג, יא.

23 שה"ש שם.

24 ישע"י מג, י.

25 ראה זהר ח"ג פו, א. ביאוה"ז (לאדמו"ר האמצעי) קלח,

סע"ד ואילך. אוה"ת משפטים ע' א'קצח ואילך.

26 תהלים קיח, כו.

27 תהלים נ, א. נתבאר באוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ

(ע' קצ). אוה"ת קרח ע' תשכ"ב. סה"מ עטר"ת ע' עד. שם ע'

יב. הועילה לו שיטתו לזקן וכו'. יג. והיה לו לומר (בברכת "אשר ברא"). יד. מדת החסד אמרה שיש לברוא את העולם.

טו. מזה.

דנתינת הצדקה והיה מפני שזהו מצוה, והינו דאין זה
לפי שהוא בעל טובה וחסדן, כי אם לפי שהוא צווי
השם יתברך. וזהו ענין הנדיבות של אברהם, דגם ענין
הפרות בפעודה שהוא ענין עדין ותענוג, הנה לכו זה
שחשב זה להכרחיות (בשכיל זולתו), הנה עוד זאת נתן
יגיעתו על זה כמו שכתוב "ויטע" כו', והגם דכל זה
היה בשכיל פונה אלקית לפרסם אלקותו יתברך
בעולם, כדכתיב "ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם",
ויפרש רש"י⁴³: "על ידי אותו אשל נקרא שמו של
הקדוש ברוך הוא אלק"ה לכל העולם, לאחר שאוכלים
ושותים אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים
אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם
אכלתם"⁴⁴, וכזה פרסם אלקותו יתברך בעולם, אם כן
הרי השפעת הטוב היה בשכיל פונה אלקית, הנה
האמת הוא כן, דחסד דקדושה היא עצמה עבודה
אלקית, והינו דמה שנותנים צדקה ועושים חסד עם
זולתו אינו רק מפני מדת הטוב כי אם לפי שהוא צווי
הנ', אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות טוב וחסד
במדות טובות, אשר על ידי זה אנו הולכים בדרךיו
יתברך, וכמאמר⁴⁵ "מה הוא חנון ורחום אף אמה תהא
רחום וחנון", והרי זה נדיבות גדולה.
קצור. אברהם אבינו עליו השלום היה נדיב בממונו,
ויבאר דמין האנושי הוא רחמני בטבעו, דבעלי
חיים הם רק לעצמם, ויבאר מעלת הצדקה על פי
התורה מה שנותן לזולתו יותר מכמו שלוקח לעצמו,
וחסד דאברהם היה בשכיל העבודה לפרסם אלקותו
יתברך בעולם.

[יום ג' י"ד כסלו תרפ"ט]

1 ויכמו שכתוב³⁹ "ויטע אשל בבאר שבע", ופרש רש"י⁴⁰:
2 רב ושמואל, חד אמר פרדס להביא ממנו פרות
3 לאורחים בפעודה, וחד אמר פונדק ואכסניא וכו' כל
4 מיני פרות, דדבר זה מורה על הנדיבות ביותר, דהנה
5 זה מה שנותן להם לאכל ולשתות הוא ענין החסד, וטוב
6 המאכלים בכשר ויין כדאיתא במדרש⁴¹, הוא ענין
7 נדיבות, שהוא השפעה מרבה וביחוד רב, אמנם כל זה
8 הם מעניגי סעודה, אבל פרות הם מאכל של עדין
9 ותענוג שאינם מעניגי סעודה כלל, וזה מורה על נדיבות
10 ביותר. ומרבה מדת הנדיבות דאברהם אבינו עליו
11 השלום בזה שנטע אשל, פרדס או פונדק, כלומר
12 שעשה זה כמו דבר המכריז, הינו דאין זה דבר של
13 עדין ותענוג כי אם שזהו כמו דבר הכרחי ממש, דזהו
14 ההפך בין חסד דאברהם שהוא חסד על פי התורה
15 לחסד דישמעאל שהוא חסד דמדות בני אדם, דהנה
16 האדם בטבעו יש בו מדת הטוב והחסד להתחסד עם
17 זולתו, אשר בזה יבדל כללות מין המדבר ממין הבעלי
18 חיים, דבעלי חיים הרי כל ענינם הוא רק לעצמם ולא
19 לזולתם אפילו לולדותיהם (רק בהיותם קטנים), ומין
20 המדבר הוא נבדל בזה שבטבעו הוא מטיב גם עם
21 זולתו, והוא מצד עצם הטבע שלו, אמנם הוא רק
22 דלאחר שיש לו כל המכרח לו לעצמו הנה מהמותרות
23 שלו הוא נותן גם לזולתו, ובזה יש כמה אפנים במדות
24 בני אדם, אבל החסד שעל פי התורה שהוא החסד
25 דאברהם הוא באפן אחר לגמרי, כמו שכתוב⁴² "משפט
26 וצדקה ביעקב אמה עשית", שהצדקה הוא על פי
27 משפט, והינו ששופט את עצמו כמה מגיע לעצמו,
28 והשאר הוא נותן לצדקה, וגם זה במשפט התורה

(39) וירא כא, לג.

(40) עה"פ. וראה גם סוטה י, א. ב"ר פנ"ד, ו.

(41) ב"ר פמ"ט, ד.

(42) תהלים צט, ד. וראה בכ"ז תו"א בשלח סג, ב. תו"ח שם
רמד, א ואילך. סה"מ תרמ"ג ע' מו. תרמ"ח ע' רא. תרנ"ה ע' כא
ואילך. תרע"ח ע' קצד. פר"ת ע' קלח. ד"ה שובה תר"ץ ספ"ג
(סה"מ תר"ץ. סה"מ קונטרסים ח"א עז, ב). ד"ה כי ביום הזה
יכפר תש"א (סה"מ קונטרסים ח"ב תמח, ב ואילך). סה"מ אידיש

ע' 208. סה"מ תש"ב ע' 53. אגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב
ח"א ע' קמד. שם ע' רסא. אגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"א
ע' לה.

(43) עה"פ. וראה גם סוטה י, סע"א ואילך.

(44) עכ"ל רש"י.

(45) ספרי עקב יא, כב. שבת קלג, ב. רמב"ם הל' דעות פ"א
ה"ו. שו"ע אדה"ז אור"ח סקנ"ו ס"ג.

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

השמטה מימים אחרונים של חג הסוכות

- 1 דיבור על ישעיה ואחז, חסר הענין שהסיר להם
- 2 קדושת האותיות והנקודות והצירופים, ושהתורה

- 1 אינה רק שידועים מהאותיות כי-אם עוד למעלה
- 2 מעלה מזה.

עד שיש תנ"ך של יהואש, שיש לו אנכי עצמי, 14
ותורה עצמית, מדברים זאת בדרך סוד, אך זה סוד 15
ל-17 מיליון יהודים בעולם. 16
מדוע נתגלו הענינים דוקא במאוחר יותר על ידי 17
האחרונים, הרי אין להתערב בכך, זה הבעל-בתיות 18
של הקב"ה. 19
מהזולת לא יכולים לתבוע מסירות נפש, אבל 20
מעצמו, מבניו ומאשתו יכולים לתבוע. 21
אחז, שאחז בתי כנסיות לא שלא ללמוד רק שלא 22
להביא לידי פועל. 23
כמו שלומדים שנים או חזקת הבית, צריכים למצוא ענינים לפועל ממש. 24
או חזקת הבית, צריכים למצוא ענינים לפועל ממש. 25

1 התחיל מהילדים ואחר כך התרבו. "אחד היה
2 אברהם" 17 ומזה נעשה ב"ה הרבה הרבה. כך עכשיו
3 אחד, אבל עם אמת.
4 בתורה של אדמו"ר הזקן על פסוק "ואהבת את
5 ה'א" היה כי אהבת ישראל היא כלי לאהבת ה', ועל
6 תורה זו אמר אדמו"ר האמצעי, שהוחדרה אהבת
7 ישראל עד לציפורן הקטנה של האצבע הקטנה.
8 זכות גדולה לנו מה שיש לנו חסידות, אבל יחד
9 עם זה גם אחריות גדולה ובפרט אצל בעלי עבודה.
10 יונה בן אמת, ילד של אמת, למרות שלמד אצל
11 אלישע הנביא, מכל-מקום הנבואה היתה אצלו על
12 ידי שמחת בית השואבה שמשם היו שואבין וכו' 18
13 שרקד ושמח ביותר.

ימים אחרונים של חג הסוכות, ה'תש"ב

(18 בראשית רבה ע, ח.

17) יחזקאל לג, כד.

6 השי"ת יעזרם (לר' יעקב שי' זוג' תחי' וילדם שי')
7 לקבל בקרוב רשיון היציאה לאה"ק ת"ו ותהי' נסיעתם
8 בנקל כשורה בגו"ר ויסתדרו בסדר טוב בגו"ר.
9 בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א, מזכיר
10 יחזקאל פייגין
11 נ.ב.
12 בבקשה להודיע מי הוא ר' משה זאב שי' הנ"ל,
13 ומהותו ומצבו בחוה.

אגרות קודש
ב"ה, כ"ג כסלו תרצ"ז
אטוואצק
ידידנו הרב הנכבד וו"ח אי"א מוהר"ר
שאל שי' ברוק
1 שלום וברכה!
2 במענה על מכתבו על אודות ר' משה זאב שי', השי"ת
3 יחוס וירחם וישלח לו רפואה ויזמין לו פרנסתו.
4 השי"ת יעזרהו (למי מענדיל בן צבי שי') שיקבל
5 הוויזע ויוכל לנסוע לאה"ק ת"ו.

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

המשך מעמוד רנז

ואפילו את"ל שחלק מימי חנוכה - בבתי ספר הנ"ל ימי חופש הם, כי כאן אין ידועים הסדרים
בבתי ספר באה"ק ת"ו בימים הללו, בודאי שלפניהם מדברים ע"ד עניני חנוכה.

ומהנכון שתיכף בהתקבל המכתב יתייעצו בכל הנ"ל בכדי שתהיינה ההכנות בעוד מועד ובאופן
מתוכנן.

ויהי רצון שיהי' כל הנ"ל בהצלחה מופלגה ויבשרו טוב ובמפורט.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש מתוך שמחה וטוב לבב.

פרשת ויצא

כח וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה:
 י וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שֵׁם כִּי־בֵּא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח
 מֵאֲבֵנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׁם מִרְאשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם
 הַהוּא: י וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֹלֶם מַצֵּב אֶרֶצָה וְרֹאשׁוֹ
 מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאכֵי אֱלֹהִים עֲלִים
 וְיֹרְדִים בּוֹ: י (ל) וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר
 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אֲבִיךָ וְאֵלֹהֵי יִצְחָק
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לֵךְ אֶתְנַנֶּה
 וְלִזְרַעְךָ: י וְהָיָה זֶרַעְךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפְרֻצַּת
 יָמָה וְקִדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרַכְּךָ כָּךְ כָּל־
 מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה וּבִזְרַעְךָ: י (מ) וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵד
 וְשֹׁמְרֵי־ךָ בְּכָל אֲשֶׁר־תֵּלֶךְ וְהִשְׁכַּתִּיךָ אֶל־
 הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזֹבְךָ עַד אֲשֶׁר
 אִם־עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לְךָ: י (נ) וַיִּיקֶן
 יַעֲקֹב מִשְׁנֵתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֹל יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם
 הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי: י וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מִה־
 נִזְרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים
 וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם: י (ס) וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר
 וַיִּקַּח אֶת־הָאֲבָן אֲשֶׁר־שָׁם מִרְאשֵׁיתוֹ וַיִּשֶׁם
 אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצַק שֵׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: י (ז) וַיִּקְרָא
 אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוֹלָם לֵזֶה
 שֵׁם־הָעִיר לָרֹאשְׁנָה: י (ח) וַיַּדֵּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר
 אִם־יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשֹׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה
 אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֵאכֹל וּבִגְד
 לְלַבֵּשׁ: י (ט) וְשִׁכְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה
 יְהוָה לִי לְאֱלֹהִים: י (י) וְהָאֲבָן הַזֹּאת אֲשֶׁר־
 שָׁכַמְתִּי מַצֵּבָה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל־אֲשֶׁר
 תָּתֵן־לִי עֹשֶׂר אֶעֱשֶׂרנִי לְךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות כרך כח עמ' 155)

ויפגע במקום (כח, יא)

לשון תפלה . . שִׁקְפָה לוֹ הָאָרֶץ (רש"י)

יש לשאל, מה הקשר בין שני הפרושים ב"ויפגע". ויש

לומר, דהנה תפלת ערבית רשות, ובטעם הדבר מבאר

בחסידות, מפני שהיא קשורה בדרך נעלית כזו שאינה
 נמשכת על ידי עבודת האדם, אלא כאלו 'מאליו וממילא'.
 ולכן נרמזה תפלה זו ונקרא בתבת "ויפגע", שכן ביחס
 לעבודת האדם ההמשכה היא כאלו 'לא בכונה'. ואף קפיצת
 הארץ באה מלמעלה, לא לפי הסדר הנגיל ולא על ידי
 עבודת האדם.

כט וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרֶצָה כְּנִי־
 קָדָם: י וַיִּירָא וְהִנֵּה בָּאָר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם
 שְׁלֹשָׁה עֲדֵר־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבָּאָר
 הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֲבָן גְּדֹלָה עַל־פִּי
 הַבָּאָר: י וְנֹאסְפוֹ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֹת־
 הָאֲבָן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהִשְׁבּוּ
 אֶת־הָאֲבָן עַל־פִּי הַבָּאָר לְמַקְמָה: י וַיֹּאמֶר לָהֶם
 יַעֲקֹב אַחֵי מֵאֵין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶן אֲנַחְנוּ:
 י וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת־לֶבֶן בֶּן־נַחוּר
 וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ: י וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשָּׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ
 שָׁלוֹם וְהִנֵּה רַחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן: י וַיֹּאמֶר
 הֵן עוֹד תִּיּוֹם גְּדוֹל לֹא־עַתָּה הָאִסָּף הַמִּקְנֶה
 הַשְּׂקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ: י וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד
 אֲשֶׁר יֹאסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֲבָן מֵעַל
 פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן: י (ב) עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם
 וְרַחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ כִּי רָעָה
 הוּא: י וְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל בַּת־לֶבֶן
 אַחֵי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לֶבֶן אַחֵי אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב
 וַיִּגַּל אֶת־הָאֲבָן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשֶׁק אֶת־צֹאן
 לֶבֶן אַחֵי אִמּוֹ: י (ג) וַיִּשֶׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיֵּשֶׂא
 אֶת־קִלּוֹ וַיִּבְכֶּ: י (ד) וַיִּגַּד יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אַחֵי אִבִּיהָ
 הוּא וְכִי בְּנִרְבֵּקָה הוּא וְתָרַץ וְתִגַּד לְאִבִּיהָ:
 י (ה) וְהִי כְשֹׁמֵעַ לָבֶן אֶת־שִׁמְעֵי יַעֲקֹב בְּנִי־אֶחָתוֹ
 וַיִּרֶץ לִקְרֹאתוֹ וַיַּחֲבֹקֵלּוּ וַיִּנְשָׁקֻּלּוּ וַיָּבִיאוּהוּ
 אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּסַּפֵּר לָלֶבֶן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
 י (ו) וַיֹּאמֶר לוֹ לָבֶן אַךְ עֲצָמִי וּבִשְׂרִי אַתָּה וַיָּשֶׁב
 עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים: י (ז) וַיֹּאמֶר לָבֶן לִיעֲקֹב הֲכִי־אַחֵי
 אַתָּה וְעַבְדְּתָנִי חֲנָם הַגִּידָה לִּי מִה־מִּשְׁכַּבְּרִתְךָ:

וּלְלֶבֶן שְׁתֵּי בָנוֹת שֶׁם הִגְדִּלָה לָאָה וְשֵׁם
הַקְטָנָה רָחֵל: ^ז וַעֲיָנִי לָאָה רַבּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה
יִפְתָּתָאֵר וִיפֶת מִרְאָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קטעי שיחות כרך לה עמ' 153)

וַעֲיָנִי לָאָה רַבּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יִפְתָּתָאֵר (כט, יז)

לָאָה - שָׁהִיו עֵינֶיהָ רַבּוֹת מִבְּכִי, שִׁכָּת לַעֲבֹדָת בְּעָלֶי
תְּשׁוּבָה; וּבְנִיָּה חֲטָאוּ בַּמִּכִּירָת יוֹסֵף וַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל כָּךְ.
רָחֵל - שָׁהִיָּתָה יִפְתָּתָאֵר, לֵאמֹר מוֹם וּפְגָם, שִׁכָּת לַעֲבֹדָת
הַצַּדִּיקִים, שְׁלֵמוֹת בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת; וּבְנִיָּה (יוֹסֵף וּבְנֵימִין) לֹא
חֲטָאוּ. לָכֵן הָיוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים שֶׁרָחֵל מֵיעֲדָת לִיעָקֵב, כִּי
הוּא אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֱהָלִים, עֲבֹדָת הַצַּדִּיקִים; וְלָאָה מֵיעֲדָת
לַעֲשׂוֹ, כִּי בִכְחָה לְהַחֲזִירוֹ לְמוֹטָב.

שְׁלִישִׁי ^{יח} וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדָךְ
שִׁבְעַת שָׁנִים בְּרָחֵל בְּתוֹךְ הַקְטָנָה: ^{יט} וַיֹּאמֶר לָבֶן
טוֹב תַּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתַּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אֲחֵר
שָׁבָה עִמָּדִי: ^כ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים
וַיְהִי בְּעֵינָיו כַּיָּמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:
^{כא} וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבֶן הִבֵּה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי
מָלְאוּ יָמִי וְאֲבֹאָה אֵלֶיהָ: ^{כב} וַיֹּאסֶף לָבֶן אֶת־
כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה: ^{כג} וַיְהִי בַעֲרֹב
וַיִּקַּח אֶת־לָאָה בָּתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֵא
אֵלֶיהָ: ^{כד} וַיִּתֵּן לָבֶן לָהּ אֶת־זֹלְפָה שִׁפְחָתוֹ לְלָאָה
בָּתּוֹ שִׁפְחָה: ^{כה} וַיְהִי כַּבֶּכֶר וַהֲנִיָּה הוּא לָאָה
וַיֹּאמֶר אֶל־לָבֶן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְּרָחֵל
עֲבָדְתִּי עָמָד וְלָמָּה רַמִּיתָנִי: ^{כו} וַיֹּאמֶר לָבֶן
לֹא־יַעֲשֶׂה כֵן בְּמִקְוָמִנִי לָתֵת הַצִּעֲרָה לִפְנֵי
הַבְּכִירָה: ^{כז} מִלֹּא שִׁבְעַת זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם־אֶת־
זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְעַת־
שָׁנִים אַחֲרוֹת: ^{כח} וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֹּן וַיִּמְלֹא שִׁבְעַת
זֹאת וַיִּתֵּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בָּתּוֹ לֹא־אִשָּׁה: ^{כט} וַיִּתֵּן
לָבֶן לְרָחֵל בָּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ
לְשִׁפְחָה: ^ל וַיָּבֵא גַם אֶל־רָחֵל וַיֵּאָהֵב גַּם־אֶת־
רָחֵל מִלָּאָה וַיַּעֲבֹד עִמָּו עוֹד שִׁבְעַת־שָׁנִים
אַחֲרוֹת: ^{לא} וַיִּרְא יְהוָה כִּי־שָׁנוּאָה לָאָה וַיִּפְתַּח

אֶת־רַחֲמָהּ וְרָחֵל עָקְרָה: ^{לב} וַתַּהַר לָאָה וַתֵּלֶד
בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה
בְּעֵינָי כִּי עָתָה יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי: ^{לג} וַתַּהַר עוֹד
וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַעַ יְהוָה כִּי־שָׁנוּאָה
אֲנִכִּי וַיִּתֵּן־לִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:
^{לד} וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר עָתָה הִפְעַם
יְלֹוּהָ אִישִׁי אֵלָי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים
עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֹוִי: ^{לה} וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן
וַתֹּאמֶר הִפְעַם אוֹדָה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאָה
שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֵּדָתָהּ: ^{לו} וַתִּרְא רָחֵל
כִּי לֹא יִלְדָה לִיעָקֵב וַתִּקְנֶה רָחֵל בָּאֲחֹתָהּ
וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִּי בָנִים וְאִם־אֵין מִתָּה
אֲנִכִּי: ^{לז} וַיַּחֲרָאֶף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הִתַּחַת
אֱלֹהִים אֲנִכִּי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּךָ פְּרִי־בֶטֶן:
^{לח} וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בָלָהָה בָּא אֵלֶיהָ וַתֵּלֶד
עַל־כֵּרְפִי וְאֲבָנָה גַם־אֲנִכִּי מִמֶּנָּה: ^{לט} וַתִּתֵּן־לוֹ
אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב:
^מ וַתַּהַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לִיעָקֵב בֶּן: ^{מא} וַתֹּאמֶר רָחֵל
דָּגְנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיִּתֵּן־לִי בֶן עַל־כֵּן
קָרָאָה שְׁמוֹ דָּן: ^{מב} וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה
שִׁפְחָתָהּ רָחֵל בֶּן שְׁנֵי לִיעָקֵב: ^{מג} וַתֹּאמֶר רָחֵל
נִפְתָּלוֹי אֱלֹהִים | נִפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי גַם־יִכְלַתִּי
וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי: ^{מד} וַתִּרְא לָאָה כִּי עֲמָדָה
מִלֵּדָתָהּ וַתִּקַּח אֶת־זֹלְפָה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ
לִיעָקֵב לְאִשָּׁה: ^{מה} וַתֵּלֶד זֹלְפָה שִׁפְחָתָהּ לָאָה
לִיעָקֵב בֶּן: ^{מו} וַתֹּאמֶר לָאָה כְּתִיב בְּגֵד קִרִּי בֶּן אֶד
וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גָּד: ^{מוא} וַתֵּלֶד זֹלְפָה שִׁפְחָתָהּ
לָאָה בֶּן שְׁנֵי לִיעָקֵב: ^{מוב} וַתֹּאמֶר לָאָה בְּאִשְׁרֵי
כִּי אֲשֶׁרוּנִי בָנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֲשֶׁר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 264)

וַתַּעֲמֹד מִלֵּדָתָהּ (כט, לה)

פְּסוּק זֶה נֶאֱמַר בִּיהוּדָה, בּוֹ נֶאֱמַר "לֹא יָסוּר שְׁכֶט מִיהוּדָה
... עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה" (מִלֶּךָ הַמְּשִׁיחַ). וַיֵּשׁ לְזֹמֶר, שְׂרוּמוֹ עַל
הַגָּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלָמָה, שְׂאִין אַחֲרֶיהָ גְלוּת. דְּהִנֵּה "כָּל

~ נקודות משיחות קודש ~ (מקוטי שיחות כרך 2 עמ' 134)

הפעם יזבלני אישי . . . ותקרא את שמו זבולון (ל, כ)
לא תהא עקר דירתו אלא עמי (רש"י)

צדיקים דומים לבוראן. הקב"ה נתאזה שיהיה לו 'דירה' בתחתונים; ואף עקר דירתו של יעקב אבינו נקבע בקשר ללילת זבולון, שעסק במקסח (לא בקשר ללילת יושכר, שעסק בתורה), קרי: זכוף העולם והפיכתו ל'דירה' לו יתברך.

חמישי כח ויאמר נקבה שכרך עלי ואתנה: כח ויאמר אליו אתה ידעת את אשר עבדתיך ואת אשר היה מקנך אתי: כ"י מעט אשר היה לך לפני ויפרץ לרב ויברך יהוה אתך לרגלי ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי: לא ויאמר מה אתן לך ויאמר יעקב לא תתן לי מאומה אם תעשה לי הדבר הזה אשובה ארעה צאנך אשמר: כ"א אעבר בכל צאנך היום הסר משם כל־שה ונקד וטלוא וכל־שה־חום בפשבים וטלוא ונקד בעזים והיה שכרי: כ"ב וענתה־כי צדקתי ביום מחר כִּי־תבוא על־שכרי לפניך כל אשר־איננו נקד וטלוא בעזים וחום בפשבים גנוב הוא אתי: כ"ג ויאמר לכן הן לו יהי כדברך: כ"ד ויסר ביום ההוא את־התישים העקדים והטלאים ואת כל־העזים הנקדות והטלאות כל אשר־לכן בו וכל־חום בפשבים ויתן ביד־בניו: כ"ה וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב ויעקב רעה את־צאן לכן הנותרת: כ"ו ויקח־לו יעקב מקל לבנה לח ולזו וערמוז ופצל בהן פצלות לבנות מחשף הלכין אשר על־המקלות: כ"ז ויצג את־המקלות אשר פצל ברהטים בשקתות המים אשר תבאן הצאן לשתות לנכח הצאן ויחמנה בבאן לשתות: כ"ח ויחמו הצאן אל־המקלות ותלדן הצאן עקדים נקדים וטלאים: כ"ט והפשבים הפריד יעקב ויתן פני הצאן אל־

השירות לשון נקבה, חוץ משירה דלעתיד לשון זכר". כלומר: "שהנקבה יש לה צער לידה (כידוע שהגלות נמשל לעבור והגאלה ללידה, וכן חבלי מות המשיח נקראים בשם חבלי לידה), אף כל הנסים יש אחריהם צער; חוץ מלעתיד שאין אחריה צער . . . כזכרים לא יולידם" (תוספות פסחים קטז, ב).

רבי י' וילך ראובן בימי קציר־חטים וימצא דודאים בשדה ויבא אתם אל־לאה אמו ותאמר רחל אל־לאה תנינא לי מדודאי בנך: כ"ו ותאמר לה המעט קחתך את־אישי ולקחת גם את־דודאי בני ותאמר רחל לכן ישלב עמך הלילה תחת דודאי בנך: כ"ז ויבא יעקב מן־השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא בי שכר שכרתיך בדודאי בני וישלב עמה בלילה הוא: כ"ח וישמע אלהים אל־לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי: כ"ט ותאמר לאה נתן אלהים שכרי אשר־נתתי שפחתי לאישי ותקרא שמו יששכר: כ"י ותהר עוד לאה ותלד בן־שני ליעקב: כ"ב ותאמר לאה זבדני אלהים ו אתו זבד טוב הפעם יזבלני אישי כִּי־ילדתי לו ששה בנים ותקרא את־שמו זבולון: כ"ג ואחר ילדה בת ותקרא את־שמה דינה: כ"ד ויזכר אלהים את־רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את־רחמה: כ"ה ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלהים את־חרפתי: כ"ו ותקרא את־שמו יוסף לאמר יסף יהוה לי בן אחר: כ"ז ויהי כאשר ילדה רחל את־יוסף ויאמר יעקב אל־לכן שלחני ואלכה אל־מקומי ולא רצו: כ"ח תנה את־נשי ואת־ילדי אשר עבדתי אתך בהן ואלכה בי אתה ידעת את־עבדתי אשר עבדתיך: כ"ט ויאמר אליו לכן אם־נא מצאתי חן בעיניך נחשתי ויברכני יהוה בגלגלך:

וַנַּחֲלָה בְּבֵית אֲבִינוּ: ^ט הָלוֹא נִכְרִיּוֹת נִחַשְׁבָנוּ לֹא
כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אֲכֹל אֶת־פִּסְפָּנוּ: ^{טז} כִּי
כָל־הָעָשָׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ לָנוּ הוּא
וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כָּל־אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ
עֲשֵׂה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 113)

ויפרץ האיש מאד מאד (לא, מג)

בתחלת הליכתו של יעקב לתרן בשורו הקב"ה "ויפרצת
ימיה וקדמה וצפונה ונגבה". ולכאורה, לשם מה נאמרה לו
בשורה זו, ולא די בהבטחה "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל
אשר תלך" כדי שלא יירא מהליכה זו. ויש לומר, שהקב"ה
הודיע לו שהוא יורד לתרן כדי "לפרץ" את המדינה
וההגבלה של "חרון אף של מקום" ולהקים שם את בית
ישראל, באפן של "משתו שלמה". ועל ידי עבודתו זו נהיה
אצלו "ויפרץ האיש".

ששי ^י וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיֵּשֶׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו
עַל־הַגְּמָלִים: ^{יא} וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־
רֶכֶשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֵן
אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אֶרֶצָה כְּנָעַן: ^{יב} וְלִבְנֵי
הַלֵּךְ לָגֹז אֶת־צֹאֲנוֹ וּתְגַנֵּב רָחֵל אֶת־הַתֵּרָפִים
אֲשֶׁר לְאִבִּיהָ: ^{יג} וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לִבְנוֹ
הָאֲרָמִי עַל־בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא:
^{יד} וַיְבָרֶח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־
הַנָּהָר וַיֵּשֶׁם אֶת־פָּנָיו הָרַח הַגָּלְעָד: ^{טו} וַיַּגֵּד לְלִבְנוֹ
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: ^{טז} וַיִּקַּח אֶת־אֲחִיו
עִמּוֹ וַיִּרְדְּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְבֹּק
אֹתוֹ בְּהַר הַגָּלְעָד: ^{יז} וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לִבְנוֹ
הָאֲרָמִי בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשְׁמַר לְךָ
פֶּן־תִּדְבֹּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עֲדִירָע: ^{יח} וַיִּשְׁגּוּ לִבְנוֹ
אֶת־יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תִּקַּע אֶת־אֹהֶלוֹ בְּהָר וּלְבִנוֹ
תִּקַּע אֶת־אֹהֶלוֹ בְּהַר הַגָּלְעָד: ^{יט} וַיֹּאמֶר לִבְנוֹ
לַיַּעֲקֹב מָה עֲשִׂיתָ וּתְגַנֵּב אֶת־לִבְכִּי וּתְנַהֵג
אֶת־בְּנֹתִי בַּשְּׂבִיּוֹת חָרֹב: ^כ לָמָּה נִחַבְתָּ לְבָרְכִי
וּתְגַנֵּב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וַאֲשַׁלַּחךָ בַּשְּׂמֹחָה
וּבַשְּׂרִים בְּתֵף וּבְכִנּוֹר: ^{כא} וְלֹא נִטְשָׁתָנִי לְנִשְׁק

עָקֹד וְכָל־חֹם בְּצֹאן לָבָן וַיֵּשֶׁת לֹא עֲדָרִים לְבָדוֹ
וְלֹא שְׂתָם עַל־צֹאן לָבָן: ^{כב} וְהָיָה בְּכָל־יָחַם
הַצֹּאן הַמְּקֻשְׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת־הַמְּקֻלּוֹת
לַעֲיִנֵּי הַצֹּאן בְּרַחֲמִים לַיַּחֲמֹנָה בַּמְּקֻלּוֹת:
^{כג} וּבַהֲעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יֵשִׁים וְהָיָה הָעֲטָפִים
לְלָבָן וְהַקְּשָׁרִים לַיַּעֲקֹב: ^{כד} וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד
מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן רְבֹת וּשְׂפָחוֹת וַעֲבָדִים
וּגְמָלִים וְחֻמְרִים: ^{כה} לֹא « וַיִּשְׁמַע אֶת־דְּבָרֵי בְנֵי־
לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל־אֲשֶׁר לְאִבִּינוּ
וּמֵאֲשֶׁר לְאִבִּינוּ עָשָׂה אֶת כָּל־הַכָּבֵד הַזֶּה:
^{כו} וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת־פָּנָיו לָבָן וְהָנָה אֵינָנו עִמּוֹ
בְּתַמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם: » וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב
אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלְדֶתְךָ וְאֵהְיָה עִמָּךְ:
^{כז} וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשֹּׁרָה
אֶל־צֹאֲנוֹ: ^{כח} וַיֹּאמֶר לָהֶן רֵאֵה אֲנֹכִי אֶת־פָּנָי
אֲבִיכֶן כִּי־אֵינָנו אֵלֵי בְּתַמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם וְאֵלֹהֵי אֲבִי
הָיָה עִמָּדִי: וְאֵתָנָה יִדְעֶתָן כִּי בְּכָל־כְּחִי עָבַדְתִּי
אֶת־אֲבִיכֶן: וְאֲבִיכֶן הַחֵל כִּי וְהַחֲלָף אֶת־
מִשְׁכַּרְתִּי עֲשֹׂרֶת מְנָגִים וְלֹא־נָתַנוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ
עַמָּדִי: ^{כט} אִם־כֵּן יֹאמַר נִקְדִּים יְהוָה שְׂכָרְךָ
וְיִלְדוּ כָּל־הַצֹּאן נִקְדִּים וְאִם־כֵּן יֹאמַר עֲקָדִים
יְהוָה שְׂכָרְךָ וְיִלְדוּ כָּל־הַצֹּאן עֲקָדִים: ^ל וַיִּצֹל
אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֵּן־לִי: וַיְהִי בַּעַת
יָחַם הַצֹּאן וַאֲשֶׁא עֵינֵי וָאֵרָא בַּחֲלוֹם וְהָנָה
הָעֲתִידִים הָעֵלִים עַל־הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִּים
וּבְרָדִים: ^{לא} וַיֹּאמֶר אֵלֵי מִלֵּאד הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם
יַעֲקֹב וַאֲמַר הִנְנִי: ^{לב} וַיֹּאמֶר שֹׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה
כָּל־הָעֲתִידִים הָעֵלִים עַל־הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִּים
וּבְרָדִים כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עָשָׂה לָךְ:
^{לג} « אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מִשְׁחַת שֵׁם מִצְבֵּה
אֲשֶׁר נִדְרַת לִי שֵׁם נָדָר עָתָה קוֹם צֵא
מִן־הָאֶרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלְדֶתְךָ:
^{לד} וַתַּעַן רַחֵל וּלֵאָה וּתֹאמַרְנָה לוֹ הֵעוֹד לָנוּ חֶלֶק

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 144)

ביום אכלני חרב וקרח בלילה (לא, מ)

יעקב הקפיד לא על צער עצמו, אלא על כך שהצער מגיע ממנו שלמות העבודה בתור 'מורכבה'. וכמאמר רז"ל "האבות הן הן המורכבה" (ובפרט בחיר שבאבות), ומבאר בספר התניא (פכ"ג) שהיו "קדושים ומבדלים מענייני עולם הזה . . . כל ימיהם" (גם בהיות יעקב בבית לבן, בחרן). (ולקצור מ'שולחן ערוך' אדמו"ר הזקן הלכות נזקי גוף ונפש סעיף ד' בקנטרס אחרון (ב): מה שאוסר לצער גופו - צריך עיון גדול מיעקב אבינו, שאכלו חרב וקרח).

שביעי מ' ויען לבן ויאמר אלי-יעקב הפנות בנתי והפנים בני והצאן צאני וכל אשר-אתה ראה ליהוא ולבנתי מה-אעשה לאלה היום או לבניהן אשר ילדו: מה ועתה לכה נכרתה ברית אני ואתה והיה לעד ביני ובינך: מה ויקח יעקב אבן וירימה מצבה: מה ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו-גל ויאכלו שם על-הגל: מה ויקרא-לו לבן יגר שהדוהא ויעקב קרא לו גלעד: מה ויאמר לבן הגל הזה עד ביני ובינך היום על-כן קרא-שמו גלעד: מה והמצפה אשר אמר יצף יהיה ביני ובינך כי נסתר איש מרעהו: נאם-תענה את-בנתי ואם-תקח נשים על-בנתי אין איש עמנו ראה אלהים עד ביני ובינך: מה ויאמר לבן ליעקב הנה הנהל הזה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך: מה עד הגל הזה ועדה המצבה אם-אני לא-אעבר אליך את-הגל הזה ואם-אתה לא-תעבר אלי את-הגל הזה ואת-המצבה הזאת לרעה: מה אלהי אברהם ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי אביהם וישבע יעקב בפחד אביו יצחק: מה ויזבח יעקב זבח בקר ויקרא לאחיו לאכל-לחם ויאכלו לחם וילינו בהר: לב * וישפם לבן בפקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אותם וילך וישב לבן למקומו: * ויעקב הלך לדרבן

לבני ולבנתי עתה הסבלת עשו: * יש-לאל ידי לעשות עמכם רע ואלהי אביכם אמש | אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם-יעקב מטוב עד-רע: * ועתה הלך הלכת פיר-נכסף נכספתה לבית אביך למה גנבת את-אלהי: * ויען יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי אמרתי פן-תגזל את-בנותיך מעמי: * עם אשר תמצא את-אלהיך לא יחיה נגד אחינו הפר-לך מה עמדו וקח-לך ולא-ידע יעקב כי רחל גנבתם: * ויבא לבן באהל-יעקב | ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות ולא מצא ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל: * ורחל לקחה את-התרפים ותשמן בכר הגמל ותשב עליהם וימשש לבן את-פל-האהל ולא מצא: * ותאמר אל-אביה אל-יחר בעיני אדני כי לוא אוכל לקום מפניך כידרך נשים לי ויחפש ולא מצא את-התרפים: * ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה-פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי: * כי-מששת את-פל-פלי מה-מצאת מכל פלי-ביתך שים פה נגד אחי ואחיד ויוכיחו בין שנינו: * זה עשירים שנה אנכי עמך רחלך ועניך לא שכלו ואילי צאנך לא אכלתי: * מרפה לא-הבאתי אליך אנכי אחטנה מידי תבקשנה גנבתי יום וגנבתי לילה: * הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדר שנתי מעיני: * זה-לי עשרים שנה בביתך עבדתיך ארבע-עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך ותחלף את-משפירתי עשרת מנים: * לולי אלהי אבי אלהי אברהם ופחד יצחק היה לי כי עתה ריקם שלחתי את-עניי ואת-יגיע כפי ראה אלהים ויזבח אמש:

וַיַּפְגְּעוּבֹ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים: ־ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הֲלֹךְ לְדַרְכּוֹ וַיַּפְגְּעוּבֹ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים:
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הֲלֹךְ לְדַרְכּוֹ וַיַּפְגְּעוּבֹ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים: ־ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הֲלֹךְ לְדַרְכּוֹ וַיַּפְגְּעוּבֹ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים:
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הֲלֹךְ לְדַרְכּוֹ וַיַּפְגְּעוּבֹ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים: ־ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הֲלֹךְ לְדַרְכּוֹ וַיַּפְגְּעוּבֹ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים: ־

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 150)

ידוע פתגמם של רבונתינו נשיאנו - שמיד לאחר שמחת תורה ושבית בראשית מתחלה העבודה של "יעקב הלך לדרכו" - יהודי הולך לדרכו ולסדר העבודה שלו, של כל השנה כלה.

וכבר הסבר מספר פעמים: במשך חדש תשרי עסוקים ישראל בעקר בעניני קדשה, פתגמים ובמצות שבהם ובתכונות להם. לאחר חדש תשרי מגיעים ימי חול ועניני חול - רב הימים הם ימי חול שבהם עסוקים רב ישראל בעסק הפרנסה וכדומה.

מעבר זה מחדש תשרי לעבודת השנה כלה, נרמז ב"יעקב הלך לדרכו", כאשר הדגשת המלה "לדרכו" כוללת משמעות של שני קצות. מצד אחד נרמז בכך שהדרכ שבה הולך היהודי במשך השנה כלה, בימי החול שלאחר תשרי, איננה בדרכ של חדש תשרי, אלא היא "דרכו" - הדרכ של האדם: ברכ זמנו הוא עסוק בפרנסה, אכילה שתיה ושינה וכדומה - דרך שאין רואים בה קדשה בגלוי. ובכך אין, לכאורה, שום הבדל בין יהודי לבין לא-יהודי. מצד שני, באותה מלה "לדרכו" מדגיש שזוהי "דרכו": הדרכ שלו - דרכ מיוחדת של יעקב אבינו, אשר הוא סלל אותה בשביל כל ישראל. כלומר, גם הדרכ היום-יומית של יהודי, כל התנהגותו במעשיו הגשמיים, במאכלו ובמשקלו, במשאיו ובמתנו וכדומה, שונה מדרכו של לא-יהודי, להבדיל. כי כל זה נעשה באופן של יחידות "לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעה".

פפפ קמ"ח פסוקים. חלק", מחנ"ם סימן

וַיַּפְגְּעוּבֹ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים: ־ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הֲלֹךְ לְדַרְכּוֹ וַיַּפְגְּעוּבֹ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים:
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הֲלֹךְ לְדַרְכּוֹ וַיַּפְגְּעוּבֹ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים: ־ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הֲלֹךְ לְדַרְכּוֹ וַיַּפְגְּעוּבֹ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים: ־ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הֲלֹךְ לְדַרְכּוֹ וַיַּפְגְּעוּבֹ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים: ־

♦ ♦ ♦

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיכון ובחיי רכל בית ישראל, בענלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן הוא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתא ונחתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

♦ ♦ ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 150)

מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו, ללוותו לארץ (רש"י לב, ב) יש לשאל, הרי מלאכי ארץ ישראל אינם יוצאים לחוץ לארץ, כפי שכתב רש"י בתחלת פרשתנו. ויש לומר, דהנה שם יצא יעקב מארץ ישראל, ולכן לא יצאו מלאכי ארץ ישראל ללוותו, כי מלאכים אלו אינם יוצאים מארץ ישראל. אבל כאן חזר יעקב לארץ ישראל, ולכן הציצה מארץ ישראל ללוותו לארץ אינה בגדר יציאה לחוץ לארץ, כי משרת הציצה היא לצורך הפניסה לארץ.

מפטיר **לב** « וישלם לכן בפקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אותם וילך וישב לכן למקמו: »

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

עם אל, אכל מלכות יהודה עדן היא מושלת עם האל, כלומר מכריחה את העם ללכת עם האל בדתו התורה. ועם קדושים נאמן, ועם אלהים קדושים נאמן. ב) רועה רוח ורחף קדים, כלומר, עוסק הוא בדברי הכל. ושמן למצרים יוכל, מובילים שמן למצרים, לשחרר אותם שיבואו לעזר מן האויב.

ג) עם יהודה, כי אחריקד גם יהודה תרעו מעליהם. ולפקד על יעקב, כלומר, על יהודה ועל כל השבטים. ד) בבטן עקב את אחיו, מכאן מונה חסדי הקב"ה עם יעקב אבינו והאמות שהראה לו על זרעו אחרי. ומה שהיתה ידו של יעקב אוחזת בעקב עשו, הנה לסימן שעקב יהיה גביר על עשו. ובאונן שרה את אלהים, ובכחו נעשה שר על המלאך שהיה שרו של עשו, כשהיה נאבק עמו והתגבר עליו. ה) וישר אל מלאך ויכל, הנה שר על המלאך ונצחו. בכה ויתחנן לו, המלאך בכה או לפניו והתחנן לעקב שימת לו ללכת. ואמר המלאך "בית אל ימצאנו וישם ידבר עמנו", הנה בבית אל ימצא ה' אותנו, וישם ידבר עמנו וישם יברך ונני אודה לך שם על הברכות. ו) ה' וברך, כפי שהייתי מאז, כן אני עתה; ואם הייתם הולכים עמי בתמימות כעקב אביכם, הייתי נוהג עמכם כפי שנהגתי עמו. ז) ואתה באלהיך תשוב, בהשקטתו ובמשענתו שהוא מבטיחך, אתה יכול לסמוך ותשוב אליו. ח) כנען בידו מאוני מרמה, כלומר, אבל אתה כסוחר רמאי אשר בידו מאוני מרמה ואחב לעשק את חבריו. י) עד אושיבך באהלים כימי מועד, עוד ובא זמן אשר תצא מתגולה ואושיב אותך בדרך באהלים, כמו כימי הזמן שהוא שניצאת מארץ מצרים. יא) ובך הנביאים אדמה, אדמה להם דברי על ידי משלים, כדי לישכם על שומעיהם. יב) אם גלעד און,

ובמרמה בית ישראל ויהודה עד רד עם-אל ועם-קדושים נאמן: ב אפרים רעה רוח ורחף קדים כל-היום כנב וישר ירפה וברית עם-אשור יכרתו ושמן למצרים יוכל: ג וריב ליהודה עם-יהודה ולפקד עלי-יעקב בדרךיו כמעלליו ישיב לו: ד בבטן עקב את-אחיו ובאונן שרה את-אלהים: ה וישר אל-מלאך ויכל בכה ויתחנן לו בית-אל ימצאנו וישם ידבר עמנו: ו ויהודה אלהי הצבאות יהוה זכרו: ז ואתה באלהיך תשוב חסד ומשפט שמו וקנה אל-אלהיך תמיד: ח כנען בידו מאוני מרמה לעשק אהב: ט ויאמר אפרים אך עשרתי מצאתי און לי כל-יגיעי לא ימצאו-לי עון אשר-חטא: י ואנכי יהוה אלהיך מארץ מצרים עד אושיבך באהלים כימי מועד: יא ודברתי על-הנביאים ואנכי חזון הרביתי ובך הנביאים אדמה: יב אם גלעד און

בכפירה אפרים ובמרמה בית ישראל כי חספוני סביב בית המקדש כעבודת אלהים אחרים, אבל ויהודה עד רד מושל עם-אל ללכת בדרך התורה ועם אלהים קדושים והוא לבר נאמן לקדם מאמרו: ב אפרים רעה מתחבר עם דברי רוח לעבודה זרה ורחף רוח קדים כל-היום בעזרו העגלים, כנב מרמה לדבר, וישר עושק ירפה וברית עם-אשור יכרתו להיות בעזרתו כשחבא אליו צרות האויב ושמן למצרים יוכל לשחרר לעזור לו מול האויב: ג הואיל וגם יהודה סרה אחריקד לכן וריב ליהודה עם-יהודה ולפקד עלי-יעקב עשרת השבטים בדרךיו שהיו מלביהם רעים כי לא זכרו חסדי עמכם כמעלליו ישיב לו: ד הלא יעקב אביהם עזר בבטן אמו עקב את-אחיו אהו בעקב עשו אחיו ובאונן שרה נעשה שר את-אלהים על המלאך שרו של עשו הנאבק עמו כי יעקב התגבר עליו: ה וישר נעשה שר אל-מלאך ויכל נצחו, אז בכה המלאך ויתחנן לו להניחו ללכת, ובה אמר הנה בבית-אל ימצאנו ה' וישם ידבר עמנו וישם יברך ואתה שם גם אני ואודה לך על הברכות ומדוע אם כן לא תבטחו בי ותלכו לבקש עזרה ממצרים ומאשור: ו הלא ויהודה הוא אלהי על הצבאות יהוה הוא זכרו ושמו המורה שהוא ארון הכל: ז ואתה באלהיך בעזרתו תשוב למדתך, רק חסד ומשפט שמו אם כך תעשה וקנה אל-אלהיך תמיד כי ביום תהיה שימלא חקונך: ח אבל אתם כסוחר כנען הרמאי אשר בידו מאוני מרמה כי לעשק את חברתי אהב ואיך חפץ בחסד ובמשפט: ט ועוד יוסף פשע בי, ויאמר אפרים אך הסבה שעשרתי הוא בעבור כי מצאתי בה לאסוף און הון הקא לי בגלל כל-יגיעי לא ימצאו-לי בנה שום עון

אשר-חטא כי יחשוב שאין המקום בידו-הוא מכיר כמעשיו: י אבל הלא ואנכי יהוה אלהיך מעת הוצאתיך מארץ מצרים ומאז אני בעצמי משפיע לך טובה ומשנים כמעשיך בהשקפה פרטית עד ובא זמן אשר תצא מתגולה ואושיבך באהלים כימי מועד צאתך מארץ מצרים: יא ודברתי על עם הנביאים לחובית אתכם ולהחזיר אתכם למוטב ואנכי חזון ובמשל הרביתי דברי ובך הנביאים אדמה להם דברי על ידי משלים כדי לישכם על שומעיהם: יב אם גלעד און

עטרת מרים

שי למורא

אם גלעד החל לעשות און. שהם החלו לעשות הרע תחלה, והם גלו תחלה. אך שוא הוי, רק דברי שוא והכל היו מעשיהם. בגלגל שורים אשר זכחו ופעל וגם מזבחותם שעשו לעבודת מוכבים היו מרובות בגלים של אבנים על תלמי שדי: יג ויברח יעקב מפני עשו אחיו שדה ארץ ארם ושם ויעבד ישראל ללבו באשה היא רחל ובאשה אחרת שמר את הצאן וכל זה היה מרוב עניו, כי בא בידים ריקות: יד ובנביא על ידי משה העלה יהוה את ישראל ממצרים ובנביא ועל ידו נשמר ארבעים שנה שהיו במדבר:

זכחו גם מזבחותם בגלים על תלמי שדי: יג ויברח יעקב שדה ארם ויעבד ישראל באשה ובאשה שמר: יד ובנביא העלה יהוה את ישראל ממצרים ובנביא נשמר:

אם גלעד החל לעשות און. שהם החלו לעשות הרע תחלה, והם גלו תחלה. אך שוא הוי, רק דברי שוא והכל היו מעשיהם. בגלגל שורים אשר זכחו ופעל וגם מזבחותם שעשו לעבודת מוכבים היו מרובות בגלים של אבנים על תלמי שדי: יג ויברח יעקב מפני עשו אחיו שדה ארץ ארם ושם ויעבד ישראל ללבו באשה היא רחל ובאשה אחרת שמר את הצאן וכל זה היה מרוב עניו, כי בא בידים ריקות: יד ובנביא על ידי משה העלה יהוה את ישראל ממצרים ובנביא ועל ידו נשמר ארבעים שנה שהיו במדבר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושבי ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה: שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה גרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמוך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 - וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו אחיו
 ארצה שעיר שדה אדום: ה ויצו אתם לאמר
 פה תאמרון לאדני לעשו פה אמר עבדך יעקב
 עם-לבן גרתי ואחר עד-עתה: ויהי-לי שור
 וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד
 לאדני למצאתיך בעיניך: (לוי) וישבו המלאכים
 אל-יעקב לאמר באנו אל-אחיך אל-עשו וגם
 הלך לקראתך וארבע-מאות איש עמו: ה וירא
 יעקב מאד ויצר לו ויחץ את-העם אשר-אתו
 ואת-הצאן ואת-הבקר והגמלים לשני מחנות:

ט ויאמר אם-יבוא עשו אליהמחנה האחת
 והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה: (ישראל)
 ויאמר יעקב אלי אבי אברהם ואלי אבי
 יצחק יהיה האמר אלי שוב לארצך ולמולדתך
 ואיטיבה עמך: י קטנתי מפל החסדים ומפל-
 האמת אשר עשית את-עבדך כי במקלי
 עברתי את-הירדן הנה ועתה הייתי לשני
 מחנות: יי הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי-ירא
 אנכי אתו פן-יבוא והפני אם על-בנים: יי ואתה
 אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את-זרעך
 בחול הים אשר לא-יספר מרב:

תחילת זמן קידוש לבנה: יום חמישי בערב, ז' כסלו

אגרות קודש

ב"ה, ב' כסלו, תשכ"ב
 ברוקלין.

הנהלת רשת אהליי ליובאוויטש אשר באה"ק ת"ו
 ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

לפלא הכי גדול שזה זמן רב אשר אין כל ידיעות מהנעשה בהרשת, וכמדומני שמשך זמן זה
 הוא כחצי שנה ויותר שנתקבלו רק ידיעות הכי מעוטות ומקוטעות, וגם הן - רק במדה ונצרך זה בשביל
 שאלה פלוגית או בעיא פלוגית, וכנראה שכמה ממנהלי בתי ספר הרשת, דעתם פשוטה, שעל הנהלת
 הרשת להודיע, ובמילא גם מהם אין כל ידיעות.

ופשוט שאין הכוונה לצעוק על העבר - כי אם בהנוגע לעתיד, ויהי רצון שיפעול בנוגע לעתיד
 הכי קרוב ובפרטיות הדרושה.

ועל של עתה באתי, כוונתי לענייני חדש כסלו דכל שנה ושנה, והנקודה - שכנראה אין מנצלים
 ענייני חדש כסלו בבתי ספר הרשת בכלל, ובפרט בנקודה הפנימית דהפצת המעינות, תורת החסידות
 הדרכותי ומנהגי [מתאים להגיל, רמות ידיעותיהם ותכונות נפש התלמידים-ות שי], והכוונה בזה
 - לא רק בנוגע לימי יו"ד ויו"ט כסלו, אלא גם בנוגע לימי חנוכה, שאפילו את"ל שלא כל אחד יקבל
 הסברת השייכות דימי חנוכה להפצת המעינות דוקא [שהרי הנס ה' בשמן, רזא דרזין דאורייתא
 (מעין שהוא המקור לבאר שממנו נמשך הנהר), והמצוה - להאיר על פתח ביתו מבחוץ, הפצת המעינות
 חוצה], הנה בודאי תתקבל ההסברה שחנוכה מורה על הפצת אור תורה ובמס"נ מבלי להתחשב עם כל
 מניעות ועכובים, הן מבפנים (הנהגת הבית, ההורים) והן מבחוץ, וכמודגש בנוסח ועל הנסים וכו', וכו'.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ח)	6:04	6:10	8:08	8:10	8:43	8:46	9:38	9:40	11:55	11:56	16:45	16:42	17:12	17:09	16:22	17:20
חיפה (ח)	6:06	6:12	8:08	8:10	8:43	8:46	9:38	9:40	11:54	11:55	16:44	16:41	17:09	17:06	16:11	17:17
ירושלים (ח)	6:04	6:09	8:06	8:09	8:41	8:44	9:37	9:39	11:53	11:54	16:47	16:44	17:10	17:06	16:04	17:17
תל אביב (ח)	6:06	6:11	8:08	8:11	8:43	8:46	9:38	9:41	11:55	11:56	16:44	16:40	17:11	17:08	16:21	17:19
אוסטריה, וינה (ח)	6:55	7:04	8:29	8:33	9:15	9:20	10:04	10:08	12:09	12:09	16:21	16:14	16:57	16:51	15:57	17:04
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:04	5:59	8:49	8:46	9:32	9:30	10:44	10:43	13:39	13:41	20:06	20:13	20:36	20:43	19:54	20:56
אוקראינה, אודסה (ח)	6:53	7:01	8:31	8:35	9:15	9:20	10:05	10:08	12:11	12:12	16:29	16:22	17:03	16:57	16:05	17:11
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:29	6:38	8:03	8:07	8:49	8:54	9:38	9:42	11:43	11:44	15:56	15:49	16:32	16:25	15:32	16:39
אוקראינה, דנייפטרובסק (ח)	6:41	6:50	8:14	8:19	9:00	9:05	9:49	9:53	11:54	11:55	16:06	15:59	16:42	16:35	15:42	16:49
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:12	7:22	8:41	8:45	9:29	9:34	10:17	10:21	12:19	12:20	16:26	16:18	17:04	16:56	16:01	17:11
אוקראינה, קייב (ח)	7:05	7:15	8:33	8:38	9:21	9:27	10:09	10:13	12:12	12:13	16:18	16:10	16:56	16:48	15:53	17:03
איטליה, מילאנו (ח)	7:16	7:25	8:56	9:01	9:40	9:44	10:30	10:34	12:37	12:38	17:00	16:54	17:31	17:26	16:37	17:39
אקוודור, קיטו (ח)	5:54	5:55	8:24	8:25	8:54	8:55	9:57	9:58	12:28	12:29	18:02	18:03	18:25	18:26	17:45	18:35
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:43	5:39	8:29	8:26	9:09	9:07	10:20	10:19	13:12	13:14	19:34	19:40	20:02	20:08	19:21	20:20
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:21	6:15	9:07	9:03	9:53	9:51	11:07	11:05	14:05	14:06	20:39	20:46	21:11	21:19	20:27	21:33
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:46	6:52	8:37	8:40	9:16	9:20	10:09	10:12	12:20	12:21	16:55	16:50	17:25	17:21	16:33	17:33
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:38	6:45	8:27	8:31	9:07	9:11	9:59	10:02	12:10	12:11	16:41	16:36	17:12	17:08	16:19	17:20
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:38	6:45	8:28	8:31	9:07	9:11	10:00	10:03	12:10	12:11	16:42	16:37	17:13	17:08	16:19	17:20
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:18	7:25	9:04	9:08	9:45	9:49	10:37	10:40	12:46	12:47	17:14	17:08	17:46	17:41	16:51	17:53
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:43	6:48	8:48	8:50	9:22	9:25	10:18	10:20	12:35	12:36	17:28	17:26	17:54	17:52	17:08	18:02
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:21	6:26	8:20	8:23	8:56	9:00	9:51	9:53	12:06	12:07	16:51	16:47	17:19	17:16	16:30	17:27
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:36	6:40	8:45	8:48	9:18	9:21	10:15	10:17	12:35	12:36	17:34	17:31	17:59	17:57	17:14	18:07
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:35	6:42	8:23	8:27	9:03	9:07	9:55	9:58	12:06	12:07	16:36	16:31	17:07	17:02	16:13	17:14
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:01	7:08	8:51	8:55	9:31	9:35	10:23	10:26	12:34	12:35	17:06	17:01	17:37	17:32	16:44	17:44
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:35	6:43	8:22	8:26	9:03	9:07	9:55	9:58	12:05	12:05	16:33	16:28	17:05	17:00	16:11	17:12
בוליביה, לה-פס (ח)	5:51	5:50	8:30	8:30	9:02	9:02	10:08	10:09	12:49	12:50	18:42	18:45	19:06	19:10	18:26	19:19
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:52	8:02	9:18	9:23	10:07	10:13	10:55	10:59	12:56	12:57	17:00	16:52	17:38	17:31	16:35	17:46
בלגיה, בריסל (ח)	7:51	8:01	9:18	9:23	10:07	10:12	10:55	10:59	12:57	12:57	17:01	16:53	17:39	17:32	16:36	17:47
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:15	5:13	7:57	7:56	8:31	8:30	9:39	9:39	12:24	12:25	18:31	18:35	18:52	18:56	18:16	19:07
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:04	5:02	7:46	7:45	8:20	8:19	9:27	9:27	12:12	12:13	18:13	18:17	18:39	18:43	17:59	18:53
בריטניה, לונדון (ח)	7:11	7:22	8:36	8:41	9:26	9:31	10:13	10:17	12:14	12:15	16:19	16:10	16:56	16:48	15:57	17:03
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:27	7:38	8:46	8:51	9:38	9:44	10:24	10:28	12:23	12:24	16:18	16:09	16:59	16:51	15:56	17:07
גרמניה, ברלין (ח)	7:21	7:32	8:43	8:48	9:33	9:39	10:20	10:25	12:21	12:21	16:21	16:12	16:59	16:51	15:56	17:07
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:32	7:42	9:01	9:05	9:48	9:54	10:37	10:41	12:39	12:40	16:46	16:39	17:24	17:17	16:22	17:31
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:12	5:09	7:54	7:53	8:30	8:29	9:38	9:38	12:25	12:26	18:38	18:43	18:58	19:02	18:24	19:13
הודו, מומבאי (ח)	6:44	6:47	9:00	9:01	9:31	9:33	10:29	10:31	12:52	12:53	18:01	18:00	18:26	18:24	17:42	18:34
הודו, פונה (ח)	6:39	6:42	8:55	8:57	9:27	9:29	10:25	10:27	12:49	12:49	17:58	17:57	18:22	18:21	17:39	18:31
הונגריה, בודפשט (ח)	6:42	6:51	8:18	8:22	9:03	9:08	9:52	9:56	11:58	11:59	16:13	16:06	16:48	16:41	15:49	16:55
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:43	6:50	8:32	8:35	9:11	9:15	10:04	10:07	12:14	12:15	16:45	16:40	17:17	17:12	16:23	17:24
יוון, אתונה (ח)	7:01	7:08	8:55	8:58	9:33	9:37	10:26	10:29	12:39	12:40	17:17	17:12	17:46	17:42	16:55	17:54
מולדובה, קישינב (ח)	7:02	7:11	8:39	8:43	9:23	9:28	10:13	10:16	12:19	12:20	16:35	16:28	17:10	17:04	16:11	17:17

רסט

לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:42	6:45	8:57	8:59	9:29	9:31	10:27	10:29	12:50	12:51	17:58	17:56	18:22	18:21	17:39	18:31
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	4:54	4:47	7:40	7:35	8:32	8:29	9:47	9:46	12:50	12:52	19:33	19:42	20:10	20:19	19:22	20:34
נפאל, קטמנדו (ח)	6:21	6:26	8:29	8:31	9:02	9:05	9:59	10:01	12:18	12:19	17:14	17:11	17:40	17:37	16:53	17:48
סין, בייג'ין (ח)	6:54	7:01	8:45	8:48	9:24	9:28	10:17	10:20	12:28	12:29	17:02	16:57	17:32	17:28	16:38	17:40
סינגפור, סינגפור (ח)	6:47	6:48	9:16	9:16	9:46	9:47	10:48	10:49	13:19	13:20	18:50	18:51	19:14	19:15	18:33	19:24
פולין, ורשא (ח)	6:49	7:00	8:12	8:17	9:02	9:08	9:50	9:54	11:50	11:51	15:50	15:41	16:30	16:22	15:25	16:37
פרו, לימה (ח)	5:33	5:33	8:10	8:10	8:41	8:41	9:46	9:46	12:24	12:25	18:11	18:14	18:35	18:38	17:55	18:47
צרפת, ליוון (ח)	7:35	7:43	9:14	9:18	9:57	10:02	10:48	10:51	12:55	12:56	17:14	17:08	17:48	17:42	16:51	17:55
צפת, פזיז (ח)	7:53	8:03	9:25	9:30	10:12	10:17	11:01	11:04	13:05	13:06	17:17	17:10	17:52	17:45	16:53	17:59
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:43	5:44	8:10	8:11	8:40	8:41	9:41	9:42	12:10	12:11	17:38	17:38	18:01	18:02	17:20	18:11
קנדה, טורונטו (ח)	7:06	7:14	8:50	8:54	9:32	9:36	10:23	10:26	12:32	12:32	16:59	16:53	17:29	17:23	16:36	17:36
קנדה, מונטריאול (ח)	6:48	6:56	8:28	8:32	9:11	9:16	10:01	10:05	12:08	12:09	16:29	16:23	17:02	16:56	16:06	17:09
קפריסין, לרנקה (ח)	6:16	6:21	8:14	8:17	8:50	8:54	9:45	9:47	11:59	12:00	16:43	16:39	17:11	17:08	16:22	17:19
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:19	8:31	9:34	9:39	10:27	10:34	11:13	11:18	13:10	13:11	17:01	16:51	17:43	17:34	16:34	17:51
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:56	8:09	9:07	9:13	10:03	10:09	10:48	10:52	12:44	12:44	16:34	16:24	17:14	17:05	16:07	17:21
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	7:19	7:28	8:55	8:59	9:40	9:45	10:30	10:33	12:35	12:36	16:51	16:44	17:26	17:20	16:27	17:33
שווייץ, ציריך (ח)	7:24	7:33	9:00	9:04	9:45	9:50	10:34	10:38	12:40	12:41	17:00	16:53	17:30	17:24	16:36	17:37
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:16	6:19	8:37	8:38	9:07	9:09	10:07	10:08	12:32	12:33	17:48	17:47	18:12	18:11	17:30	18:21

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משפחת י"ג תשרי תשד"מ טכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

ב"ה, כ"ח מ"ח, תשכ"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ז חשון, בו כתב אודות השפעה על פ.

בכלל רואים במוחש שכשמשפיעים ע"י ידידים ומכירים - מצליחים יותר לפי ערך מאשר השפעה ישירה ע"י הקרובים ביותר, אלא שידברו פעם פעמיים ויותר, ולא להתפעל באם אין נראות תוצאות מיידיות.

לכתבו באם יש לשבת בעיר פלונית מפני שמועה ששמע.

הנה בכלל אין אנו אחראים לשמועות פורחות, ועוד ועיקר אשר נאמר בתורה, תמים תהי' עם ה' אלקיך.

ומאחר שהכל בהשגחה פרטית, עלי החובה (והזכות) לעוררו על ההכרח וחובת גברא לקבוע עתים בלימוד פנימיות התורה, שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, קביעות בכל יום ובהוספה ביום השבת אשר קדש הוא לה'.

וכן מהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו, ובטח מפריש לצדקה בכל יום בבקר קודם התפלה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

נ. ב. עוד מזכיר שמועה במכתבו בשם פלוני, שכאילו אמר אשר בנוגע ל"ג עיקרים, מי שחסר לו באמונה בהם אפילו בשוגג, אפיקורס מקרי, וע"פ ביאורו שמוסיף הנ"ל ה"ג גם באם אנוס גמור הוא וכמו תינוק שנשבה בין העכו"ם או בדרגא נעלית יותר, שמפרש באופן אחר מאמרי חז"ל.

ועיין רמב"ם הלכות תשובה פרק ג' ה"ז השגת הראב"ד - שמוכח להיפך.

והוכחה ברורה יותר מהנראה במוחש בנוגע שלשת עיקרים הראשונים **זכו"כ** אין להם ידיעה בפירושם, ותוכנם האמיתי. (עיין חובת הלבבות בתחלתו שער היחוד ועוד ועוד) ובפרט ע"פ המבואר בארוכה, באר היטב, בספרי קבלה וחסידות.

ב"ה, אדר"ח כסלו, תשט"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבו מכ"ט חשון עם הרשימה המוסגרת בו.

ובמ"ש אודות מצב בריאותו, וכן הקושי במלאכת הקדש חינוך בני ישראל לתורה ומצוה, הנה הא בהא תליא, ולו לעצתי ישמע, הנה ישתדל ככל היכולת להיות שליט ברוחו הניערווין ולקבל כל העניינים בניחותא, ובפרט כשיתבונן שהכל בהשגחה פרטית ואל יביט על הסביבה כאלו שמחפשים

אופנים להעיק או להציק צעדיו אילו אם הי' איזה יסוד לזה, וכבר ידוע פסק תוה"ק אשר כמים הפנים לפנים, גו', וכשישנה ההבטה שלו לעין טובה יהי' כמים הפנים לפנים וזה יועיל ג"כ להטבת מצב בריאותו בכללות, וכן יקל זה עליו עבודת החינוך, וכנראה במוחש בכמה אנשים ובכמה מקרים עד"ז...

מוסג"פ מה שהו"ל בזמן האחרון ובטח יזכה בתוכנו את הרבים, וזכות הרבים תלוי בו.

בברכה.

ב"ה, אדר"ח כסלו, תשט"ז

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה שרגא מלך שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעש"ק, ותנוח דעתו כאשר הניח את דעתי בבשורה הטובה שנראו פירות בהתעמולה בין ילדי העולים, הן בהתנועה להרחקה מן הרע והן בהענין דועשה טוב, ללמדם תורת ישראל והדרכותי מתאים לגילם. וכיון שכותב שכר נרחב נראה בזה במחנם הט', כדאי הי' שיתייעצו ביניהם ויעריכו תכנית עכ"פ בשביל השבועות הקרובים, וכמ"ש ותשועה ברוב יועץ וידונו ג"כ על האפשרויות להקים שם בית ספר דתי במסגרת הרשת. אף שלכאורה כיון שכבר באמצע זמן הלימודים כמה קישויים בזה. ואולי אפשר לערוך כמין שיעורי ערב וכיו"ב, ואחכה לבשורות טובות.

בודאי מסרו האורחים דאה"ק ת"ו שביקרו כאן, פ"ש שמחה כבקשתי, ואחכה לבשו"ט משמחות גם מהם וכמו שנתדברתי עם האורחים, ומובן שזהו התלוי בהמוסדות ואנ"ש דאה"ק ת"ו, כיון שפשוט שבקשתי לכתוב לי בלי כחל ובלי שרק.

כיון שימי החנוכה וגם י"ט כסלו ממשמשים ובאים, יש מקום לדון בתכנית הנ"ל לנצל גם ימים אלו בהתעמולה.

בברכת הצלחה בכל האמור.

ב"ה, ב' כסלו, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

מכתבו עם הפ"ג המוסגר בו נתקבל בעתו, וימי חדש תשרי אין הזמן גרמא לענות, מלבד על שאלות דחופות ביותר וביותר, ובודאי יודיע בהזדמנות הקרובה איך הסתדר בשנה חדשה זו, וביחוד בסדר לימוד בקביעות בהתמדה ושקידה, ועכ"פ מכאן ולהבא יסתדר באופן כזה.

וכבר ידוע פסק תורתנו תורת חיים, אשר בטבע האדם ותולדתו המוח שליט על הלב, ואין לך דבר העומד בפני הרצון, וכשיחליט בתוקף שעליו להיות כמתאים לצור מחצבתו, בודאי תושפע תוספת הצלחה ביגיעתו ובעילוי למעלה בלימוד התורה ובקיום המצות וזכות אבותיו מסייעתו.

המחכה לבשו"ט בכל זה בהקדם.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרר** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הנרות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00654
11/11/2018

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

